

4° M 206 (5,I,3)

Hanovre

Anonyme ou Collectif

Monumenta Germaniae historica

Poetae latini aevi carolini

4c M

206

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

POETARVM LATINORVM MEDII AEVI

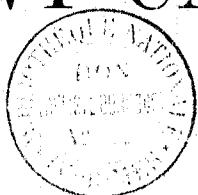
TOMVS III

BEROLINI
A P V D W E I D M A N N O S
MDCCCXCVI

POETAE LATINI

AEVI CAROLINI

TOMVS III

RECENSIVIT

LVDOVICVS TRAVBE

ADIECTAE SVNT TABVLAE VII

40 M
206
(5, I, 3)

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCXCVI

Aulae Vimariensis officina typographica.

Patria plurimorum poetarum in hoc spissum volumen congregatorum Gallia fuit; sed ad magnum numerum eorum, qui in occidentali regno floruerunt, si tamen floruerunt aliquo modo, non nulli Itali accedunt, pauci Hispani, pauciores Germani; Scotti enim, quos multos recepi, cum plerumque in Gallia peregrinati sint, ipsis Gallis adnumerantur. Aetas in Karoli Calvi tempora incidit; pauci post eum scripsérunt, paucissimi ante. Et quia temporum imaginem ex aequalium arte sic videmur cognoscere, quasi inde fideliter sit repercussa, docti illius principis aevum ex hoc tertio volumine tantum lucis lucrabitur, quantum pii patris ex secundo, docti pii atque magni avi ex primo. Neque aliter haec tria volumina se excipiunt quam Karoli Magni eiusque successorum regna inter se cohaerent. Hoc prudentes admonitos esse volo, ut tandem quaerere desinant, poetae quam ob causam in historiae monumenta admittendi fuerint, alienigenae quam ob causam in Germaniae. Neque hoc iam agitur, num iure sint editi; agitur, num bene. Quod praestitisse multum abest ut ipse mihi videar. Aliorum iudicio si quid profecisse videbor, sola tertia laudis pars erit mea. Tertia Ludovico Bethmann et Ernesto Duemmler danda est, qui editionis fundamenta feliciter posuere, ille poetarum studio resuscitato, bibliothecis perlustratis, libris indicatis et descriptis, larga undique ac varia supellectile parata, hic illius copias magno opere augens et prioribus voluminibus emissis exemplum proponens imitandae virtutis. Tertiam partem qui consequantur, ii digni sunt, qui me, postquam in Duemmleri locum successi, variis beneficiis obstrinxerunt et hanc editionem dictis factisque ali-

quantum promoverunt. Principem inter eos locum Gulielmus Meyer Spirensis, nunc professor Gottingensis, obtinet, qui cum pro sua erga me amicitia nunquam mihi decesset, tum me carmina Mutinensi et Godescalci versus edentem optimis consiliis longe ultra ea prosecutus est, quae nominatim in annotationibus significantur. Simili modo — ut ab eo viro, qui lumen ac praesidium horum studiorum est, ad spem futuram nostram transeam — Paulus de Winterfeld, doctissimus iuvenis Berolinensis, id suo interventu effecit, ut versus de Adalhardo emendatores atque eosdem a tradita scriptura minus recedentes emitterem. Sequuntur ii, quos aut in prioribus praefationibus iam nominavi aut ut nominem nunc cum maxime necesse est, quoniam communes nostros alumnos — poetas dico Karolinos, quos ab aliis alio tempore adiutus ipse per plus decem annos colui — iam valere iussurus sum. Mihi igitur aut bibliothecas reserarunt aut codices contulerunt aut descripserunt aut alio modo succurrerunt: Bambergenses Ioh. Fischer, Fr. Leitschuh; Berolinenses E. Duemmler, Br. Gueterbock, O. Holder-Egger, B. Kuebler, R. Lepsius, F. Liebermann, Th. Mommsen; Bruxellenses I. Ouverleaux, K. L. Ruelens b. m.; Cantabrigienses F. Jenkinson, K. Jex-Blake, Ioh. P. Postgate; Cantabrigiensis Americanus K. Francke; Casinensis A. M. Amelli; Cavensis G. Colavolpe; Coloniensis G. Schmitz; Dubliniensis Th. K. Abbott; Florentinus G. Karo; Gothanus G. Pertsch; Hannoveranus Br. Krusch; Hauniensis I. L. Heiberg; Helsingoforsanus F. Gustafsson; Laudunensis M. Mahon; Leidensis S. G. de Vries; Lipsiensis V. Gardthausen; Maredsolamus U. Berlière; Monacenses F. Boll, G. de Christ, F. de Eckardt, M. Goldstaub, G. Keyssner, K. Krumbacher, Th. Preger, E. Sellers, R. Simon, K. Weyman; Montepessulanus M. Bonnet; Neapolitanus I. Fumagalli; Parisini L. Delisle, H. Lebègue, A. Molinier, H. Omont, S. Reinach; Romani R. Brigiuti, Ioh. Graeven, A. Mau, Ioh. Tschiedel; Valentianensis M. Hénault; Vimariensis P. Mitzschke; Vindobonenses A. Dopsch, Th. Gottlieb. Nec qui olim a Duemmlero rogati codicibus collatis aut alia ope lata operi nondum meo facto profuerunt, C. Bursian b. m., P. Ewald b. m., R. de Fleischhacker, K. Foltz b. m., H. Hagen, M. Manitius, E. Sackur, A. Schoene, H. Wartmann, G. Wattenbach, hic sua laude fraudandi sunt. Praeterea G. Harster Spirensis ut plerisque poetarum in secundo fasciculo collocatorum laudabilissimam curam attulerat, ita in tertio Iohanni, Miloni, Godescalco; Karolus vero Neff, amicus Monacensis, in eodem toto fasciculo strenuus mihi adiutor exstitit librariorum typothetarumque errores expellendo et ex operosis indicibus eum conficiendo, qui rerum et verborum generalis inscribitur. Finem facio, unde poteram incipere, in maximis gratiis agendis bibliothecae regiae Monacensi eiusque tam docto quam benigno praefecto, Georgio de Laubmann.

Scribebam Monachii Apr. 1896.

Ludovicus Traube.

EX PRAEFATIONE AD PARTEM PRIOREM (pag. 1—264).

... Praemuniverat viam Ernestus Duemmler cum priorum voluminum exemplo tum codicum mole in N(eues) A(rchiv f. aeltere d. Geschichtsk.) IV 295 sqq. congesta et fere digesta; neque edenti comitem se abnegavit et ipse typothetarum errores expellens ceterumque non nihil mihi subministrans. Practerea Manitii in plurimos horum versificorum supellectilem mihi tradidit, quam ille quamquam largius quam prudentius, paraverat tamen haud abiciendam, qua recisa a me et suppleta subnotaremus ‘quam lepide λέξεις compostae ut tesserulae omnes arte pavimenti atque emblemate vermiculato’ . . .

Monachii Sept. 1886.

*EX PRAEFATIONE AD FASCICULUM PRIOREM PARTIS
ALTERIUS (pag. 265—517).*

... Neque quicquam reliqui esse sentio, nisi ut publice referam gratias .. Leopoldo Delisle, palaeographorum nostri aevi facile principi, cuius numquam nos deficienti opera etiam id provisum est, ne Angilberti carmen a Mabilione olim editum in hoc volumen admitteretur praeter temporum rationem²; Georgio Laubmann, nostrae bibliothecae praefecto, cuius in largiendo cui praeest thesauro plus quam civilem liberalitatem dudum sumus experti, qui vivimus in libris; Domno Amelli, monacho Casinensi, qui in Bertharii poematis edendis permultum me adiuvit codicibus aliquot Casinensis et indicatis et descriptis; Iosepho Fumagalli, bibliothecario Mediolanensi, qui Ludovici imperatoris epitaphium, qua est comitate, ad lapidem mihi contulit accuratissime; Gulielmo denique Harster v. c., qui dum voluminis huius volgandi munus primo solus sustinet omne, tum aliquamdiu inter nos partitum, Miconis codicem Erlangensem et Heirici Parisinum contulit, in Carminibus Centulensis (cf. infra pag. 265 et 273) et Agii Dialogo perbene nonnulla distinxit atque emendavit, plagulas a pag. 279 ad 369 mecum correxit . . quique δμοιοτήτων colluviem a M. Manitio in Agium et Heircum quamvis laboriose congestam monitu meo iam prius cooperat purgare quam ipse totam fere expellerem. . . .

Monachii Iun. 1892.

---

1) Etiam thesaurum poeticum a L. Quicherat collectum, ut par erat, adhibui. 2) Cf. Abhandlungen der k. bayer. Akademie der Wiss. I. Cl. tom. XIX part. II pag. 322 sqq.

signa in hoc tomo adhibita sunt haec:

- /// = litterae totidem erasae
- ... = litterae totidem non legibiles
- | = versus extremus
- || = pagina extrema
- [ ] = interpolata
- ( ) = e conjectura addita
- † = locus desperatus
- * = editoris conjectura; verba male in codicibus vel coniuncta vel dirempta, veluti in Carmin. Centul. XVI 1 pag. 298 talem libri Bruxellensis lectionem tuba si afige pro tu basia fige, subnotare non soleo, nisi ubi ante me mendose edebantur.
- corr. = 'correxit', ita ut si nihil adponitur, id quod vel librarius vel grammaticus correxit, in textu legatur.

HOC VOLVMINE CONTINENTVR

	<i>Pag.</i>
<i>Vita beati Leudegarii martyris</i>	1
<i>Paschasii Radberti carmina</i>	38
<i>Engelmodi carmina</i>	54
<i>Audradi Modici carmina</i>	67
<i>Pauli Albari carmina</i>	122
<i>Cipriani et Samsonis carmina</i>	143
<i>Appendix</i>	147
<i>Sedulii Scotti carmina</i>	151
<i>Encomium Guntharii</i>	238
<i>Bibliothecarum et psalteriorum versus</i>	241
<i>Carmina Centulensia</i>	265
<i>Dialogus Agii</i>	369
<i>Bertharii carmina</i>	389
<i>Carmina de Ludovico II imperatore</i>	403
<i>Hincmari carmina</i>	406
<i>Heirici carmina</i>	421
<i>Iohannis Scotti carmina</i>	518
<i>Appendix</i>	554
<i>Milonis carmina</i>	557
<i>Appendix</i>	676
<i>Carmina Scottorum Latina et Graecanica</i>	685
<i>Carmina Mutinensis</i>	702
<i>Godescalci carmina</i>	707
<i>Appendix</i>	737
<i>Audradi carminum supplementum</i>	739
<i>Praeterita</i>	746

	Pag.
<i>Indices</i>	759
<i>I. Initia carminum Latinorum</i>	761
<i>Initia carminum Graecorum</i>	764
<i>Initia epistularum</i>	764
<i>II. Index nominum</i>	765
<i>III. Index scriptorum</i>	780
<i>Versus apud Miconem et in exemplis Vaticanis ad auctores nondum relati</i>	789
<i>IV. Index grammaticus in carmina Hispanorum</i>	790
<i>Index orthographicus in carmina Scottorum</i>	795
<i>Index grammaticus in carmina Italorum</i>	797
<i>Index rerum et verborum generalis</i>	798
<i>V. Index metricus et rhythmicus</i>	815
<i>VI. Index palaeographicus cum enarratione tabularum</i>	819

Adiectae sunt tabulae VII.

VITA BEATI LEUDEGARII MARTYRIS.

Meum agmen ducat vita S. Leudegari metrica, quae si locum in secundo tomo obtinuissebat, dubitari licet an factum esset maiore iure. Necesse est, si minimum respicimus, composita sit post annum fere 684¹, quo sanctum martyris corpus in Pictavam basilicam proprie sibi consecratam² est translatum, si extrellum, saeculo IX. vergente, cum qui non archetypus est codex hoc vel ineunte X. conscriptus sit; si tamen adcuratius quaeris et Domini Pitrac editoris principis iudicium sciscitaturus, etiam ante annum 857 (nam 886 errans ille dixit), quo anno Danis Pictavorum civitatem devastantibus³ cum reliquiis SS. Maxenti atque, ut cum veritatis specie coniciunt, Leudegari Pictavis monachi secesserunt in regiones securiores⁴. En intervallum satis largum et quod sperabis nos tibi aliquanto coartatueros esse. Atque ultiro adparet Pitrac argumentum non prius stare, quam quo loco scripscerit poeta sciamus.

Is cum ducem⁵ omnino sequeretur vitam Leudegari brevi post 684 ab Ursino⁶ monacho Pictavo divulgatam miracula post translationem facta exemplo suo non adstruxit, id quod memorabile sane est. Habuit enim qui eodem Ursino usus de S. Leudegario scripsit monachus ille Morbacensis a Pitra primum editus⁷, quamvis non multa, quae adderet. Nec tamen flocci facarem⁸, nisi miro carminis fine contra se ipse flagitasset, ut iciunitatis

1) Acta SS. Octobr. I, 426 sqq..

2) Cui basilicae non Leudegari, sed Maxenti nomen erat: cfr. acta

Karolina ed. Sickel L. 252 monasterium S. Maxentii in territorio Pictaviensi in quo S. Leudegarii corpus requiescit.

3) Cfr. annal. Bertin. ad h. a..

4) A. SS. 443 sqq..

5) Pitra 399 et Paris

Romaniae I, 298 sq. Ne quis in eundem mecum incidat errorem, moneo si quae sunt poetae communia cum vita Leudegari a monacho Augustodunensi exposita (A. SS. 463 sqq.), ea non inde oportere explicari

quod narratio fluxerit ex ipso Audulfi commento utriusque proscenae vitac fonte (cfr. ibid. 361 sqq.), sed

mero casu esse tribuenda; reluti delusus eram hoc exemplo: vita metr. I, 94 diruta restaurans melius renovatque vetusta (sc. Leudegarius monachus), vitae Ursini nihil inest simile, in Augustod. I, 5, 464

postquam omnia quae diruta fuerant renovasset (sc. L. episcopus, sed obiter res adumbrando potuit

errare). Miror tamen, quomodo qui horum temporum annales digessit H. E. Bonnell die Anfaenge d. Karol.

Hausen Berl. 1866, quamvis multis (p. 155 sqq.) esset in diadicandis ritae Leudegari scriptoribus, neque

legerit quae Bollandista disputarit in commentariis praeviis neque ipse rirulos ad communem usque fontem

consecutatus sit: immo ingenue fatetur Ursinum corpirari a monacho Augustodunensi. Moneatur quoque

de S. Waningo (Mab. A. SS. saec. II, 972 sqq.) fragmenta quadriacunque, quatenus ad Leudegarium spectant,

ad verbum consentire cum Ursino.

6) Cfr. ibid. 361 sqq. et 485 sqq..

7) Histoire de st. Léger Paris. 1846

p. 225 sqq..

8) Sicut vel priore Ursini parte adquiescere non dubitarit qui saeculo X. de sancto viro

cantilenam Francogallice pepigit; quae nunc quam maxime potest genuine edita est a Poerster et Koscheitz

in allfr. Uebungsb. I Heilbr. 1884 p. 74 sqq..

foret damnandus et languoris, qui sciens praetermitteret. Quem finem ni perperam interpretantur, voluit videri ipsius Pictavae ecclesiae minister.

Sed hoc confirmaturne, si in recensum vocamus quae simplici rerum a Leudegario gestarum ut ab Ursino traditur memoriae admixerit de suo? Est ei Leudegarius patronus (prol. 27), cuius tamquam in sacrario (II, 504 sqq.) libellos deponit ut munus quoddam natalicium¹ (prol. 28). At usquequaque S. Leudegari cultus vigebat². De Luxovio (I, 179 sqq.) profert nominis etymologiam et descriptionem regionis, quarum cum alibi mentio non facta esset G. Paris coactus sibi videbatur monachum cum ducere Luxoviensem³. In quo erravit: nempe quae poeta profert de Luxovi situ, nequaquam ea sua videntur neque qui suis ipse oculis inspectavit eodem tenore narrat eiusdem loci et amoenitatem et sterilitatem; atque is hercle aptiore loco inde a. v. 258 sua de patria notitias inseruisset. Quid tamen haeres? cum omnia sibi confinxerit e rebus a Columbano gestis, quae a Iona Bobbiensi exhibentur⁴: ex cap. 17 habet notitiam torrentis medicati venarum, ex 18. sq. quibus S. Columbani piscatio refertur annis piscosi nomen, ex 27. fortasse silvam, ex 28. obiter lecto sterilitatem. Et quae nunc in Ionac vita non occurrit originatio, ea ita erat coniuncta cum S. Columbani memoria, ut qui chronicum Luxoviense e Iona interpolavit, adderet.⁵: et bene nomen huic (monasterio) congruit Luxovium i. e. lux ovium et quisquis fuit qui Walahfridi Strabonis vitam S. Galli in hexametros rededit⁶ ubi auctor simpli- citer narrat (cap. 28) abba monasterii quod Luxovium dicitur *hoc retractaret*⁷:

Quod nunc Luxovium merito vocitamine fertur,
Est quoniam lumen conventus, ordinis atque;

*conferatur quoque Ratpertus in S. Galli encomio*⁸:

Renovant Luxovium in Christi caulas ovium
et Gerardi s. XI. abbatis Luxoviensis⁹ titulus:

Luxovii pastor Gerardus lucis amator.

Supersunt duo¹⁰ loci, quibus res Pictavas celebrat: v. II, 378 sqq., qui cum e libris possit suggestus esse — et potuit pleraque de S. Hilario surripere Fortunato (V. M. I, 108 sqq.) — missum facimus, et versus 483 sqq. ante perorationem positi, quibus depingit basilicam S. Maxenti modo singulari circumscribens haec exempli verba¹¹ (p. 481): In ipsis beatissimi martyris honore iussu pontificis domini Ansoaldi opera Audulphi patris monasterii mirae magnitudinis fabricata est domus, cuius fabricae aedificium est dissimile omnium basilicarum constructionibus. *Cum quibus comparaturus versus perlege:*

⁴⁹⁰ Pollet aecclesiae facies variante figura,
Parietibus distincta suis a fronte quaternis,

1) *Qua in re fortasse Paulinum Nol. imitandum sibi proposuit, cuius cfr. praecipue nat. S. Fel. VI.*

2) *Monasteriorum et ecclesiarum ei consecratarum conspectum habes A. SS. 434 sqq. (cfr. Pitra l. c. 400 sqq.). Reliquiae eius late fuerunt dispersae (cfr. Pitra 435 sqq.) e. g. Fuldae (Hraban. XLI, V, 18: II, 206), in ecclesia Fabriensi (cfr. Piper libr. confrat. S. Galli p. 396, 3), in S. Martialis basilica Lemovicensi (cfr. Duplès-Agier Chroniques de St. Martial de Limoges Paris 1874 p. 319). Qualia quam ob causam colligenda sint adpareat ex Duemmler. Mittl. d. ant. Ges. i. Zürich XII, 252. 3) L. c. p. 298, 4. Cui opinioni Pitra adsentitur ap. Migne patrol. CXIV, 1131 b. 4) A. SS. saec. II, 5 sqq.. 5) SS. III, 220.*

6) *Vita S. Galli v. 1249 sq. (II, 460). 7) Quo testimonio G. Paris. uti nequissime rix est quod moneam 8) E. g. Hattemer Denkmahle I, 340. 9) A. Firmin-Didot Alde Manuce p. XVIII, 2. 10) De*

Augustoduno sumpsit ex Ursino I, 5 p. 486. 11) Adposui verba mon. Augustod.; nam Ursini vitae finem ignoramus, quem editores (Bouquet SS. II, 609 sqq.; Mabilio saec. II, 680; Bollandista l. c.) quod responderet Augustodunensis suppresserunt. At servassent singularem basilicae descriptionem hagiographi, si quam invenissent apud Ursinum.

Planius in longum muris producta gemellis
 Posthaec arte manet populo fabricata decora¹,
 Subter cripta sinu sacram tam continent aram;
 495 Postibus e summis gradibus spatiatur ad illam,
 Inde iterum sealis ad summas scanditur aedes;
 Illic ara nitet fulvo constructa metallo,
 Continet haec gremio sacro veneranda talenta;
 Permeat inter has aras solidum pavimentum;
 500 Hic requiem iuxta placidis Maxentius almus,
 Aedibus accepit servatque palatia sacra;
 Pervius has una coniungens porticus aulas,
 Quo monachi sacris reuinunt conceentibus ymnum.

Nonne omnia suadent, ut cum Pitra statuamus ea, quae statuit in priore editione (hist. d. st. Lég. 399. 503, 2), poetam ipsam inspexisse basilicam, fuisse Pictavum, serviisse S. Maxentio, scripsisse ‘quasi civico studio’ inflammatum? Nonne videris tibi videre illum plenum suo martyre, postquam in crypta sancta ossa adoravit, meditantem sacri carminis consilium?

Non reticebo id quod defendere audeo, cum in harum rerum latibula descenderim: tam adcurate² S. Maxenti aedem nusquam fuisse descriptam. Cum tamen potuisset auctoris nutu adduci, ut pleniorum sibi dissimilis omnium basilicarum constructionibus ecclesiae imaginem alicunde pararet paratamque Paulinum Nolanum imitatus qui adcuratissime sancti sui Felicis basilicam depinxerit vitae inscreret, cavendum esset, ne hinc profecti in aere piscaremur.

Nunc e Gallia eum oriundum fuisse alium opinor accedit argumentum. Nam quod saepissime nominativum absolutum posuit pro ablativo et verbo finito, non tam Fortunati exemplum eum commovit, quod cum ceteris huius aevi habet commune, quam Ermoldi Nigelli clerici Aquitani³; cuius ut ex adnotationibus patebit non semel imitatur

1) ‘Cum singulares basilicae partes hic auctor noster recenseat, haec verba ad absidem videntur referenda; hinc coniucere licet eo loco fore legendum: “Post haec aree manet”, imo libentius: “Post haec arcu manet … fabricata decoro”’ Pitra adnotat p. 503, 1. Immo cum conjectandi viae non pateant — nam Pitrae quisquis dubitat ingredi —, subintelligatur subiecti loco ‘aecclesia’. 2) Cfr. Pitra 422 sqq. et tabula. Multa tamen et iniqua sata subiit monasterium S. Maxenti. Diruta, ut videtur, Nortmannorum infestatione 935 ab Eblo episcopo Lemovicensi restaurata est (Ademar. SS. III, 127 = chronic. Malleac. ed. Labbe. nov. bibl. II, 202), cfr. Gall. christ. II instrum. 173. Postea saepius combusta est et restaurata, cfr. chron. Malleac. ad a. 1082 p. 212 et Gall. christ. l. c. instrum. 344. 3) Nominativos absolutos praeter Fortunatum de quo vide Leonem apud Dositheum de manum. Ennodium (?) Victorem Vitensem deprehendi; inter poetas Karolinos praeter Ermoldum Nigellum in hon. Hudone. I, 467 (p. 19). 605 (23) in laud. Pipp. I, 109 (83). 113 apud Alcuin. III xxxii 13 (p. 218) Hrabanum Maurum I 111 18 (p. 161) Audrad. Mod. pass. Iul. III, 151 IV, 84; cfr. Diez RG⁴ III, 271. Etiam similiter atque Ermoldus in metallorum barbarismos hagiographus incurrit: noxa -orum I, 538 singultus -i I, 242. 623 acrus I, 488 (cfr. Alcuin. I, 557 p. 182); ‘obvius’ ei adverb. est II, 433. ‘Lacescere’ et similia ad falsam analogiam formavit (cfr. Sittl in Woelflin. arch. I, 515 et e. g. Walahfr. II, 131 p. 300 capescunt, apud Alcuin. I, 342 p. 177 pro lascescens scrib. lassescens); item ‘fincmenta’ I, 695 (cfr. ‘finctor’) corrigerem nolui; ‘pos’ tamen pro ‘post’ (cfr. Loewe gloss. nom. p. 209 sqq.) ante ‘t’ positum Karolino quoque aero legitimum esse sciet qui vel obiter huius inspexerit codices; sed ab eis qui conservunt parum obserratur, nam interdum p’ quoque post explicari debet unde pro post etc. p’t breviaatio orta est. ‘Glescere’ prol. 17: sic Aldhelm. aenigm. p. 272 ed. Gil. cfr. ‘reglescere’ et congescit Cand. v. Acigil. XXI, 22 (tom. II, 114): nam sic scribas pro glossa coalescit. ‘Neeglecta’ I, 95 v. Fleckeisen 50 Artikel p. 19 et Dungal. in praef. I, 411, 2. ‘Prostrare’ I, 358 cfr. Boehmeri gloss. Rom. Stud. p. 229 prostro. perturbo incto occido elido et Thielmann arch.

1*

*poemata*¹. Quae quamquam per se quaeque iudicata parum fidei prae se ferre non infitor, cum iam inter se aptissime et simplicissime cohaereant, non dubito, quin prior Pitre sententia, quam ipse postea sprevit, corroborata sit et accipienda. Floruit qui vitam conposuit summi martyris Pictavis sepulti, exemplum secutus monachi cuiusdam Pictavi, qui praeter morem de suo narrationi inseruit et praeconia S. Hilari episcopi Pictavi et descriptionem, qualem testes adhibent oculati, basilicae S. Maxenti Pictavae, qui de Ermoldo hic illic mutuatus est clerico Aquitano, floruit inquam et ipse in territorio Pictavo. Ubi, ut ad exordium revertamur, post annum 826, quo Ermoldus threnos misit Hlodowico imperatori, et ante 857, de quo supra est expositum, carmen sacrum condidit. Suscepti autem laboris tacito victus² aut Ursino auctori nimis adductus obmutuit, postquam quae commode ad expilan-dum erant parata penitus exhausit.

Traditi sunt libelli in cod. Sangallensi 573 a p. 408 ad 466 (G), de quo vide Duemmlerum N. A. IV, 277 et 109 et in tom. huius corporis II p. 264. Quorum cum memoriam resuscitavisset Mabilio (anal. vet. IV, 639 = vet. anal. nov. 20), Dominus Pitra³ duas editiones in volgus emisit, 1846 in *histoire de saint Léger* 464 sqq. (P) et 1852 in *Mignei patrol.* vol. CXIV, 1131 sqq. (P²); ita tamen neglegenter, ut postquam codex iterum contatus est a Duemmlero, multo nunc emendatior prodeat vita.

II, 62 sq. frequentatur a Karolinis e. g. a Theudulf. II, 19 (I, 452) Radb. Pasch. V.A. ed. Mab. p. 311 cfr. DC. et Diez WB. s. v.; ‘propiare’ pro quo volgarius erat ‘appropriare’ e. g. titul. Aug. III, 2 (tom. II, 426). ‘Heu’ confudit cum ‘ei’ II, 69 ut planct. Karol. I, 435 Heu mihi misero. ‘Callis’ iam apud Sedulium occurrit notione ita mutata ut ‘pes’ sit (cfr. solum), sed ab inscriis saepe adtrectatur cfr. Sedul. III, 229 act. S. Julian. Boll. Ian. I, 582 Radberti V. A. 33 quem frustra temptat Simson Ludw. d. F. I, 22 udn. 1. Praepositiones postponuntur saepissime cfr. I, 25. 219. 232. 371. 554. 589. 703 II, 12. 35. — A remetrika quam erexit ad aequalium amussim quae subnotem digna fere haec: h consonantis vice fungitur, haustus nom. (ut Venantio e. g. coetus) I, 73; reverentiū abl. ut in polysyllaba voce I, 415 (cfr. e. g. Aldhelmo l. virg. 578. 1202 necromantia fretus v. L. Mueller d. r. m. 341); pariēti I, 535 pavimentum ut Angilb. V, 11, 1 tom. I, 365 gest. Apoll. 86. tom. II, 487 cfr. Claud. ed. Iep. II, 196 Augustidunum I, 127. 227 (et Fort. C. VIII, 3, 160) ūstām II, 386 iūgiter I, 309. 530 cfr. L. Mueller d. r. m. 364 Fl. 1867 p. 496 Rh. M. 20, 360 (sed mire idem Rh. M. 22, 152). I, 622 non ausus est Vergilium sequi, sed crassa Minerra correxit steterantque comae. Prologi pentametri ‘concinantes’ fere sunt. — Antitheseis quales sunt I, 516. 425. 545 addidicit e Sedulio e. g. V, 150 vel Aldhelmo e. g. l. virg. 1159. Formulas epicas per totum opus dispersit ut Ermoldus cfr. e. g. I, 189. 580 II, 503.

1) Nam Ermoldum potius imitatem fuisse quis credet? cum intelleverit custode tueretur (cfr. ad vilac metr. I, 193) ex Ermoldi usu esse dictum (cfr. vol. II, 2, 5), apud quem cum multa alia deponentia tum ‘tueri’ effertur passive, in anonymo similis usus praeter locum hunc surreptum et I, 213 (ubi ‘imitarier’ est passivum) nullum adparere vestigium. 2) Cfr. II, 268 sqq.. 3) Vitam ante Pitram iam a Canisio inter Walahfridi carmina editam esse cum tradunt biographi et bibliographi, alucinari eos recte iam observavit hist. lit. d. l. France V, 76.

(VITA BEATI LEUDEGARII MARTYRIS.)

INCIPIT PROLOGUS.

Carmina plura nitent studio florente peracta,
 Quae ingenio clari composuere viri:
 Dulcifluo haec pascunt dociles modolamine mentes,
 Infundunt plectris dulcia mella suis.
 Materiem, ut libuit, sumebat quisque magister,
 Proferat ad purum hinc opus egregium.
 Hic euangelii storiam resonante Camena
 Dulci texebat: carmina vera dedit;
 Hic vetus atque novum mira permiscuit arte,
 Floribus ornatum composuitque librum;
 Alter apostolicos deprompserat ore labores
 Expressitque actus versibus egregios;
 Nec minus et patrum vitalia gesta peracta
 Christicolae eloquio composuere pio. —
 Occidui tantum quantum pars distat eoo,
 Occulit ut stellas Phoebus et ignicomias,
 Fago vel humiles glescunt superante genestae,
 Excellit densos fraxinus et corilos:
 Sic superatus ego sophorum dogmate, dicta
 Dun scrutor, iaceo, corde benigna meo.
 At, si magnarum cedrorum carpere poma
 Tardus non valeo vortice frondifero
 Nec fructus teneros, trudit quos cortice palma,
 Est satis umbriferis me recubare locis,
 Unde meo gremio residentia poma recondam:
 Sufficit his avidam iam saturare famem.
 Me patronus agit noster vel dicere pauca
 Annali propere nunc redeunte die,
 Orbita dum reducem revocaverat undique turbam,
 Quae celebrat sacrum sanguine martyrium. —
 Quisquis amas recitare meos ex ordine versus,
 Littera si sordet, syllaba vel tibubat

titulum om. G   14 xpcole *G*   15 sq. *eo culat | id ut *G*   18 densos *sic G*   20 be-
nignam G corr. P   24 *mere cubare *G*   26 auidum *G corr. P*

1 *Boeth. phil. cons. I metr.* 1, 1 Carmina qui quondam studio florente peregi. 3 *Aldhelm. laud. virg.* 69 ac mentem magno gestit modulamine pasci. *Amat. I.*, 267 dociles advertite mentes. 7 *Iu-
 vencus.* 8 *Arator. prol.* 2, 20 Historiamque sequens carmina vera loquar. 9 *Sedulius.* 11 *Arator.*
 13 *Iuven. praef.* 19 Christi vitalia gesta. 16 *Iuven. IV*, 151 ignicomiae . . stellae; *cfr. Aldhelm.
 laud. virg.* 180 Sidera praeclaro cedunt ut lumine solis. 17 *Ge. II*, 434 humilesque genestae.
 18 *Ed. I*, 14 densas corylos, *cfr. Ge. II*, 65. 23 *Ge. II*, 74 se . . trudunt de cortice gemmuae | et
 tenues rumpunt tunicas; *Aldhelm. laud. virg.* 168 Dactylus ut dulcis frondenti vertice palmae | truditur.
 26 *Arator. prol. ad Parth.* 82 exsaturare famem. 28 *S. Leudegarius decessit a. d. VI. Non. Octobris 678.*
 32 *Aldh. de VIII rit.* 394 Litera si titubet vel certe syllaba nutet.

Nec solito lapsu decurrit scansio metri,
 Tempus non propria continet atque loca,
 Corrige raucisonos, recto due ordine calles
 Pumice, scalpello tolle terente tuo.

INCIPIT LIBER PRIMUS VITAE BEATI LEUDEGARII MARTYRIS.

Tempora temporibus cedunt, vadit rota saecli
 Curriculis rapidis nec ullum ferre recursum
 More fluentis aquae novit, quae currit eundo
 In praeeeps raptim vasta crepitante ruina.
 5 Annuus ordo meat, rector quem flectit habenis
 Currum per volucrem, varia radiante figura;
 Partibus inseritur paribus huic apta corona
 Haut unquam tardans duodenis mensibus anni.
 Tempora bis bina his miscentur: brumaque verque
 10 Cursibus aequatis, autumnus currit et aestas.
 Ver tellure nova vernantia lilia promit,
 Aestas equi sinu flaventes trudit aristas,
 Autumno gravidis incumbit vinitor uvis,
 Tristis hiemps calidum Vulcanum spargit ad auras.
 15 Quodque suo gaudet ditatum munere tempus:
 Sidereum prolem, summus quam misit ab astris,
 Bruma fovet, genitor, felici sorte quiescens;
 Luciferi redditum, rediit quo victor ab imis
 Sedibus infausti baratri, ver gaudet adesse;
 20 Sole sub ardenti recubans in flatibus aestas
 Culmen apostolicum claro sinuamine gestat;
 Autumnus meritis, scandunt qui celsa polorum
 Fribula sphenentes, gaudens insignis habetur.
 Annua vota refert autumnus martyris almi,
 25 Incipiente die primam post luce secunda
 Octimbris, medium, mensis, qui dividit illum,

34 lota *G corr. P²* || 9 *his] bis *G*   verquae *G*   10 curribus *G corr. Manilius*   18 *redigit *G*
 imus *G corr. P*

35 callis *cfr. p. 4 adn.* || I, 1 *Paulin. Nol. Fel. nat. V*, 1 Tempora temporibus subeunt, abit
 et venit aetas; *Arator. II*, 192 succedunt . . . tempora temporibus; *Paul. nat. IX*, 4 Tempora dum
 tardi nitens rota volvitur anni.   3 *Amat. III*, 62 eunt anni more fluentis aquae | nec, quae praee-
 teriit, . . . hora redire potest, *cfr. Alcuin. CV, V*, 16 (*I p. 333*) More fluentis aquae fugiunt quia
 tempora semper eundemque *p. 297*; 299; 319.   4 *Am. II*, 9, 29 Ut rapit in praeeeps; *Aen. III*, 414
 vasta ruina; *Aldhelm. laud. virg.* 1414, 2243, 2389 vasto crepitante tumultu.   5 *Ermold. Nig. I*, 125
 (*II*, 8) Annuus ordo redit; *Aen. X*, 577 habenis | flectit equos.   6 *Sedul. II*, 52 radiante figura.
 10 *cfr. Wandalbert. Prim. horolog. v. 23 (II, 23)* Cursibus Octobrem sibimet quis Martius aequat, v. eund.
de mens. nom. 263 sq. (II, 613) et Ermold. Nig. I, 41 (II, 6).   13 *Sedul. I*, 91 impressas calcabit
 vinitor uvas.   14 tristis hiems e g. *Ge. IV*, 135; *Aen. VII*, 77 Volcanum spargere tectis.   20 *Ecl.*
II, 13 Sole sub ardenti resonant.   21 *Fortun. C. VIII*, 3, 141 Culmen apostolicum; *apostolorum*
festum a. d. III. Kal. Id.; Iurenc. I, 122 gestans . . . sinuamine, *cfr. Fort. C. VI*, 10, 45.   24 *Paul.*
nat. 4, 1 (= *Aen. V*, 53) Annua vota.

Egregium victor flatum quo reddidit astris.
 Quem colimus laeti, meritis qui fulget ubique;
 Quo mare pertendit seu quicquid cingitur undis
 30 Oceani: una omnes clarum testantur alumnnum
 Pro domino proprium plebes fudisse cruentem.
 Nunc igitur dominus caeli mea copta secundet:
 Tempus adest aptum, clari quo facta retexam
 Martyris egregii. Linguae clustella resolve,
 35 Qui verbum genitoris ades; da munera linguae,
 Linguam qui dederas dederasque exordia vitae.
 Barbara sed reboet quamvis compressa labellis:
 Namque potes, poteras quandam qui guttura aselli
 Humanis formans labiis similare loquendo.
 40 Mens mea iam gestit tanti depromere laudes
 Vatis, sed graciles vires torpore tepescunt.
 Non adeo sum desperans, quin omnia possis;
 Gnarum nam memini scriptum pandente propheta:
 'Ora dehisce libens, ego donis illa replebo'.
 45 Progeniem claram clari genuere parentes,
 Francorum procerum magna de gente creati.
 Hunc Leudegarum vocitavit eura parentum,
 Tempore quo regni Francorum sceptra tenebat
 Hlotharius rex, dives opum qui, fidus et armis.
 50 Dum primevus adhuc tenero pubesceret evo,
 Iungitur obsequiis clari parere tiranni,
 Vultibus utque frequens possit consistere coram.
 At rex ingenio docilem commisit alendum
 Tum puerum vati, ante alias qui dogmate claro
 55 Pollebat; iuvenis tandem nil iussa moratus
 Divinasque docendus adit sine fraude palestras.
 Hic vates iuvenis memoratur avunculus esse.
 Adfuit et tenero extemplo sapientia Christi,
 Cordis et ospitium replevit lumine claro,

38 asselli *G*   41 gratiles *G*   48 temporae *G*

29 *Aen. IX*, 787 quae cingitur unda.   32 *Paulin. Pell. euchar.* 5 deus omnipotens . . . | . . . placa-
 cita tibi copta secundes.   33 *Pont. II*, 2, 69 Tempus adest aptum precibus; *Paulin. Petric. V. M.*
II, 14 Clara sacerdotis magni nunc gesta retexam, *cfr. eund. 603.*   34 *Aldhelm. laud. virg.* 80 Egregius
 doctor verbi clustella resolvat, *cfr. ibid. 2152.*   35 *Sedul. I*, 145 Verbum Christus adest; *Paul. nat.*
V, 10 debo tibi munera linguae, *cfr. Juvenc. II*, 422; *Baeda Chub. prol.*; *Arator. I*, 227 Munera da
 linguae, qui das in munere lingua.   36 *Juvenc. II*, 192; *Arator. I*, 244 exordia vitae.   38 *sq. Paul.*
nat. IV, 36 tu namque asinam reboare loquendo | . . . fecisti, *cfr. Aldhelm. laud. virg.* 56 *sq.*
 40 *Walahfrid. de imag. Tetric.* 236 (*II*, 377): magnorum promere laudes.   44 *Ps. 80*, 11 Dilata os
 tuum et implebo illud, *cfr. e. g. Walahfrid. de Blaithmaic v. 9 (p. 297) et Flor. ad Mod. (II, 553)* XXV, 6.
 45 *Aen. I*, 606 tanti talem genuere parentes.   47 *Juvenc. III*, 492 cura parentum.   48 Tempore
 quo e. gr. *Aen. IX*, 80.   49 *Aen. I*, 14 dives opum.   50 *Aen. III*, 491 pubesceret aevio; *Aldhelm.*
laud. virg. 1263 quamvis in tenero pulcher pubesceret aevio.   52 *Aen. III*, 173 coram agnoscere
 vultus, *cfr. Juvenc. I*, 71.   55 *Sedul. III*, 99; *Arator. II*, 382 nil iussa moratus.   57 *Dido episcopus*
Pictavus.   59 *Juvenc. II*, 240 lumine claro.

60 Ingenio eloquiisque piis fulgescere coepit.
 Maturos postquam doctus pervenit ad annos,
 (Ut fertur) fuerat praestanti corpore pollens,
 Doctiloquus, prudens, castae virtutis amator;
 Cuius in aspectu species radiavit amoena,
 65 Cuius haut unquam fuscavit spurca libido
 Membra, sed innocuus permanxit virgo per evum.
 Virginibus iunctus sequitur nunc candidus agnum,
 Agnus et hunc rexit ducendo ad amoena virecta,
 Quae paradisus alit florens in sorte beata.
 70 Da, deus, ut possim tantas proferre loqua
 Virtutes; mea fecundis arentia donis
 Corda riga, vatis ne tanta fluenta restringat
 Haustus exiguis veniens de paupere lympha.
 Accessere dies, aetas advolvitur annis
 75 Bis denis rapido iam iam remeante recursu:
 Interea levita pias defertur ad aras;
 Iura ministerii sacri tractanda replentur.
 Continuo sancto spiramine crescere coepit,
 Laudibus almificis cunctos iam fama respersit,
 80 Emicat et subito populis dum lichinus ardens
 Mentibus ex multis depellens nocte tenebras.
 Effectus levita piis tum iussa facessit
 Pontificis Pictavensis, qui culmina rexit
 Eclesiae sacrae; per glebam hic semina spargit,
 85 Squalida rura means spinis mundavit ademptis,
 Messis ut esse queat domini, ne gramina saeva
 Urant culta pio cultro plantata novella;
 Quae loca iure sibi vates commissa tenebat,
 Inpiger et celeri gressu per cuncta cucurrit.
 90 Solatur mestos, curam quoque gessit egentum,
 Erigit hic humiles imis mersatque superbos:
 Blanda piis prestare parat, sed et aspera pravis,
 Omnibus ipse pater cupiens medicamina blanda.
 Diruta restaurans melius renovatque vetusta:
 95 Quae neglegta prius purgata sorde nitescunt.
 Ibat opima viri redolens iam fama per omnes.
 Haec lampas furvis tenebris ne mersa tepescat,

60 eloquiis quae G 70 proferrae G 77 repletur G corr. P 84 *per blebem (plebem P) sic G
 89 *gressu super G 91 mersat quae G 93 *an danda ? 94 renouat quae G 97 tempescat G

62 Aen. VII, 783 praestanti corpore Turnus. 63 Aldhelm. l. virg. 2018 castae virtutis amator.
 64 Fort. C. III, 24, 2 Cuius in aspectu mens pretiosa micat. 65 Aldhelm. laud. virg. 1291 fuscarent
 ut nunquam crimine membra. 66 Aldhelm. laud. virg. 1848 virgo per aevum. 68 e. g. Aen.
 VI, 638 et amoena virecta. 72 sq. cfr. Arator. I, 493 sq.. 77 Arator. I, 552 lura ministerii sacris
 altaribus. 78 sancto spiramine Iuvenc. I, 250 et 376. 80 Sedul. III, 276 sq. ardens | lychnus.
 82 Aen. IV, 295 ac iussa facessunt. 85 sq. Aldhelm. laud. virg. 642 squalida rura, cfr. 757; Sedul.
 I, 57 sq. seges spinis mundatur ademptis, | ut messis queat esse dei. 87 Ge. II, 196 urentes culta
 capellas. cfr. Ge. I, 77; Sedul. I, 277. 95 Iuvenc. I, 347 abluta sorde niteret. 96 Aen. IV, 173
 it fama per urbes.

Ignicomas iaculet flamas sed ad aetheris alta,
 Ipse etiam meritis crescentibus archiminister
 100 Efficitur: populis fulget iam clara lucerna.
 Sed dum forte pater quidam suprema tulisset
 Atque diem solitum clausisset sorte suprema,
 Qui quondam tenuit, fratrum rexitque cetervam,
 Ne deserta diu auxilio rectoris egeret
 105 Ipsa cohors, melius monitis sed cresceret aucta,
 Illius regimen claro mandante magistro
 Suscepit levita pius. Quam rexerat annis
 Bis ternis caste atque opibus ditavit opimis.
 Tum magis atque magis late respersit odorem
 110 Fama pium: populus praeconia sancta frequentat.
 Nec minus interea regis defertur ad aures
 Rumor dulcifluus puro de fonte redundans,
 Iura dabat populis celsus qui tempore in illo.
 Tum pariter proceres, etiam sine nomine vulgus
 115 Obsequiis illum meritis adsistere regis
 Dignum conlaudant. Complentur vota petentum:
 Protinus adductus celso mandante tiranno
 Sistitur atque suo vultu parere minister
 Iussus adest; dudum renuebat pignus amoris;
 120 Denique sic altis Leudegar iungitur aulis.
 A cunctis colitur miris affectibus illie:
 Illum quisque patrem gaudens et quisque magistrum
 Gestit habere pium, pariter iuvenisque senexque.
 Urbs fuit antiquo gentis de more vocata
 125 Aedua, dives opum nec non insignis et armis,
 Aetas quam iunior vocitavit nomine verso
 Augustidunum, eccidit quo pastor ab oris
 Supremis — subito proceres dum calle citato
 Undique convenient regique haec pectore promunt:
 130 'Presul ut esse queat Leudegar clarus alumnus,
 Rex iubeat celsus'. Posthaec nil vota morantur,
 Sed citius cunctis miro dilectus amore
 Eclesiae Christi praesul praefertur ovanti,
 Aedua quam gestat nutrix sinuamine pulchro.

117 mandante G   119 *reueauit G   127 *Augustidunam G   134 *gestit G; cf. v. 21

99 archiminister = archidiaconus.   100 cf. v. 80.   108 *Iurenc. I*, 137 Largiluus . . opibus
 ditavit egentes: *Ermold. Nig. II*, 595 (II, 41) rebus ditavit opimis; *Ursin.*: magnis opibus ditavit.
 109 *Ge. III*, 185 Tum magis atque magis.   110 *Aldhelm. laud. virg.* 2166 praeconia sancta stupescunt.
 111 Nec minus interea e. g. *Aen. I*, 633; *Ermold. Nigell. I*, 259 (II, 13) Haec dum fama pii regis pervenit
 ad aures.   112 *Iurenc. II*, 149 puris de fontibus undas.   113 *Fast. I*, 207 Iura dabat populis.
 114 *Decastich. in Aen. X*, 6 (*anthol. l. ed. Riese p. 7*) et sine nomine vulgus.   119 *Aen. V*, 538 pignus
 amoris.   123 iuvenesque senesque e. g. *Met. VIII*, 526.   124 sq. *Aen. I*, 12 sqq. Urbs antiqua
 fuit . . . dives opum studisque asperrima belli; *VI*, 403 pietate insignis et armis.   126 *Aen. VII*, 777
 verso . . nomine.   128 *Arator. I*, 54 calle citato | moenia nota petunt.   129 *Aen. V*, 293 Undique
 convenient.   132 *Aen. I*, 344 magno miserae dilectus amore.   134 cf. v. 21.

- 135 Horrentem veluti mundat dum cultor agellum,
Aptus ut esse queat segeti, silvasque nocentes
Abscidit sulcis committens dulcia farra,
Accumulata queat culmis ut surgere messis —
Haut aliter vates, divini cultor agelli,
- 140 Iuditio placidus, largus vultu quo serenus,
Pastor ovans, rectus, nulli pietate secundus
Quaeque supervacuis radicibus orta rescindit
Christicolae plebis peccamina falce loquelae:
Virtutes nutrit, nutrimina prava coeret;
- 145 Centenos capiunt caelestia moenia fructus,
Dum tonat ore pio biblorum dogmata vates.
His pollens praesul, decimus iam fluxerat annus.
Luctifico interea crepitavit bucina cantu
Hlotharium subito regem decedere vita,
- 150 Pandit et extinetum tristi celebrarier urna.
His gestis dubiis pendebat machina rebus
Et titubans status regni. Tunc undique lecti
Conveniunt socii veloci calle viantes:
Otius et vates notam repedavit ad aulam,
- 155 Congregat ac sotios similes, quibus haec ait ore:
'Armipotens miles, regni qui sceptra tenebat,
Occubat en vester: citius succurrite', dixit,
'O socii, fessis nunc nunc succurrite rebus,
Praecipitate moras: regni qui sceptra gubernet,
- 160 Iam subeat.' Bini forsan mansero relicti
Fratres, nam senior Theothrich, iunior quoque Hiltreich,
Regales nati. Titubans dum turba remansit,
Pars certat sceptris seniorem parsque minorem
lungere; pars vineit, quam fulcit episcopus almus:
- 165 Irrita pars remanet tandem, quam scismatis auctor
Duxit in adversum, tenuit qui culmina regni,
Princeps qui procerum fuerat, qui a rege secundus:
Ebroinus enim tandem dispectus habetur.
Sed quid agat? trepidus partes se versat in omnes;
- 170 Coram nam genibus regis prosternitur arvis.

142 raditibus G   152 lecti B G   160 *an sorti ?   161 hiltirih G corr. P

136 cfr. 86.   137 Ge. I, 223 sulcis committas semina, cfr. Wandalbert. *Prum. de mens. nom.* 256

(II, 613) farra prodest committere sulcis.   139 Fast. V, 499 angusti cultor agelli; Aldhelm de VIII
princ. vit. 305 mundani cultor agelli (cfr. Alcuin. de SS. Ebor. 82 sqq.: I, 171).   140 Fort. C. IV, 8, 13
Sic vultu semper placidus ecu mente serenus.   141 Decastich. in Aen. I, 1 (ed. R. p. 2) Vir magnus
bello, nulli pietate secundus; percolgata erat haec clausula, cfr. Alcuin. vit. S. Willibr. II, IV, 3 (I, 210);
hist. lit. d. l. Fr. V, 23; N. A. V, 622.   145 Cfr. Zmaragd. III, 27 sq. (I, 618): Ut valeat nobis divino
semine iacto . . . doctorum vomere cultus, [cordis opimus ager centenos reddere fructus, cfr. Sedul. I, 59.
146 Aen. IV, 510 tonat ore deos.   148 Chlotarius III obiit 670.   152 sq. cfr. 129.   158 Aen. I, 198
O socii, ibid. XI, 335 Consulte in medium et rebus succurrite fessis.   156 cfr. e. 48.   159 Aen. VIII, 443
Praecipitate moras; Aldhelm. laud. virg. 2059 regnorum sceptra gubernans; ibid. 1173 coeli qui sceptra
gubernat.   168 dispectus == despectus.   169 e. g. Aen. IV, 283 Heu quid agat? 286 in partisque
rapit varias per omnia versat.

Ora quatit lacrimans, plantis et bassia figit
 Singultans, supplex artus vitamque precatur
 Et petit, ut monachi liceat sibi sumere formam.
 Intercessor adest presul. Tum protinus ille
 175 Luxoviense petit rapidis sub gressibus agmen,
 Agminibus socius humili coniungitur illis
 Atque comam capitis citius deponere certat.
 Hocque monasterium dudum de lumine dictum
 Luxovium fertur, lucens quod pascit ovile.
 180 Undique quod tegitur silvis frondentibus altis;
 Passim per girum vernantum flore venusto
 Pratorum species spectantum mulcet ocellos;
 Per medium fluvius rapido torrente susurrat
 Ligno, fuit gestans squamosos gurgite pisces.
 185 At sterili tellus quamvis cum cespitate degat,
 Sed latices tamen ardentes de faucibus imis
 Eruat, quae membra lavant praestantque medelam.
 Christicola hic iugiter domino famulantur ovantes,
 Angelicis clarum iuncti concentibus hymnum
 190 Ore sonant laeti dulci modolamine fratres.
 Tunc apicem regni firmatis undique rebus
 Sortitur Hiltreich, regali ac stemmate fulget:
 Germanus Theotrich cauto custode tueretur.
 Alternis vicibus remeat furtuna duorum:
 195 Alter enim pollet laetis successibus, alter
 Decrescit. Vates sublimis in arce locatur,
 Princeps et procerum Francorum more vocatur:
 Quippe domus maior penitus rectorque creatus
 Antistes meritis suscepit iura regenda
 200 Aulae post regem. Populus tum laetus ubique
 Laudibus ast regem claris vatemque frequentat
 Exsultans tales sibimet meruisse patronos,
 Sceptrorum regni sapiens quod fleetat habenas.
 Rex pariter presulque palatia celsa gubernet.
 205 Regmine suscepto vates, rogitante senatu.
 Nititur ad statum regnum revocare priorem.
 Pax patriae, pietas plebi cultusque decoris

174 illae *G* 184 *ligniter et *G P* 185 *quam viscum *G P* 187 eructatq. *G* 189 nincti *G*
corr. P² 192 hiltirich *G corr. P* 197 uocatus *G corr. P* 205 regimine *G corr. Manilius* 206 priorem *R G*
 171 *Aen. V*, 200 ora quatit; *Aen. II*, 490 atque oscula figunt; cf. *Ermold. I*, 547 (*II*, 22) plantis
 dat basia celsis. 173 *Arator. I*, 167 terreni sumere formam. 175 *Iuven. I*, 313 rapidis . . . gressibus.
 178 cf. p. 2. 179 *Walahfrid rit. Mon. II*, 15 (*II*, 278) pascebat ovillum | pecus. 183 *Aen. X*, 383
 Per medium. 184 *hodie* ‘Loignon’. 185 *Sedul. III*, 258 sterilique in cespite. 189 *Iurenc. IV*, 458
 Exin cantato sanetis concentibus hymno. 192 *Fort. C. IV*, 1, 7 Stemmate . . . fulgens. 193 *Ermold.*
Nigell. I, 495 (*II*, 20) Interea Zadun Franco custode tueretur, cf. *ibid. IV*, 649 (*II*, 76). 194 *Fort.*
C. VIII, 3, 7; *Aldhelm. laud. virg.* 735 Alternis vicibus. Furtuna cf. *Schuchardt. II*, 123. 196 *Aldhelm.*
laud. virg. 2169 Summa sed potius fulgescens arce locatur. 201 *Aldhelm. laud. virg.* 1749 quam . . .
 laude frequentat. 203 *Aen. II*, 471 fleetit habenas. *Designat Platonis sententiam*, cf. *Walahfr. im.*
Tetr. 257 (*II*, 378) *adn. et Radb. Pasch. V.A. ed. Mab.* 319 c. 30. 205 regimen = regimen cf. *DC. et*
Forcell. s. v.

Christieolis erexit; simul amplificantur honore
Fines imperii: veterum monumenta patescunt.
210 Prudentes proceres, quorum mens conscientia recti
Pollebat, temptans numquam quos vana cupidio
Delusit, patriae fines qui, regna tueri
Sunt soliti, semper satagens imitarier heros.
His rebus regni penitus feliciter actis
215 Annorum remeat terris iam tertius ordo:
Nec poterat spectare oculis aut cernere vultu hoc
Daemon iam dudum pavitantia corda volutans.
Namque dolos reparans antiquos mente maligna
Atque duos inter sparsit vatemque ducemque
220 Infausti lolii maculantia semina pacem,
Totas et fraudes trux mentis in arma vocarat.
Forte dies aderat pascalis pulcher, ab omni
Qui colitur populo, mundus quo sanguine Christi
Ereptus — vates regi deprompsit ab ore
225 Has voces: ‘Iubeat (supplex tua iura reposeo,
O rex), paschalem celebrare diem tua namque
Clara potestas Augustiduno.’ Citius rex
Verba potentis agit. Posthaec nil vota morantur,
Sed pariter laeti magna comitante caterva
230 Urbem pervenient, quam rex eis episcopus almus,
Illie et statuunt festos celebrare serenos.
Hos medios inter saevo mittente inimico
Vir malus accessit, dubio sic infit ab ore:
‘Est opus, antistes, cauta te sorte tueri:
235 Rex mediis tenebris, dulci dum pectore somnum
Captabis, iugulis saevis te tradere gestit,
Membris perfossis animam quo sanguine fundas.
Tu ne verba putas vacuas volitare per auras,
Nocte meis dictis certus iam terminus instat’.
240 His dictis vates tenuit suppressa dolore
Corda verens, quid agat; curas sup pectore versat
Ingentes, tacitus singultis viscera pulsat.
Huc animum celerem spargit seu dividit illuc.

217 volutatis *G* corr. *P*   231 serenos *B* *G*   241 *merens *G*   243 scelerem *G* corr. *P*   illuc *B* *G*

209 *Aen. III*, 102 veterum volvens monumenta virorum; *Aldhelm. laud. virg.* 55 veterum monumenta librorum. 210 *Sedul. IV*, 152 Discipulosque alios, quorum mens conscientia recti. 212 *Met. XIII*, 416 regna tuentem. 214 *Paulin. Petric. V. M. III*, 13 bellis feliciter actis. 217 *Iuvenc. I*, 130 pavitantia dicta volutat; *Paulin. Nol. C. VI*, 87 cunctantia corda volutant. 219 *Ecl. V*, 37; *Ge. I*, 154 Infelix lolium, *cfr. Iuvenc. II*, 800 *sqq.* 221 *Aen. VII*, 694 Agmina in arma vocat. 222 *Fast. V*, 413 Nona dies aderat. 225 *cfr. v. 131.* 228 *cfr. 131.* 229 *e. g. Aen. II*, 40 magna comitante caterva. 235 *Aen. IX*, 324 pectore somnum, *cfr. Sedul. III*, 56; *Aldh. de octo princ. rit.* 222 somnos captabit. 237 *Met. VIII*, 417 spumam cum sanguine fundit. 238 *Lucret. IV*, 222 Nec variae cessant voces volitare per auras. Vacuas . . auras *e. g. Aen. XII*, 592. 241 *sq. Aen. V*, 701 nunc huc ingentis, nunc illuc pectore curas + mutabat versans; *IX*, 413 longis singultibus ilia pulsat. 243 *Aen. IV*, 285 Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc.

Nec sibi valde timens, sed regis turpia facta
 245 Horrescit potius; cautus cui parcere curat.
 Crimine ne tanto festi foedaret honorem.
 Haec secum: vultum populis monstrabat alacrem,
 Donec cuncta deo sollemnia rite peregit.
 His gestis dominum supplex in vota voeavit:
 250 'Da, deus, ut possim soli tibi solvere vota
 Nec tenear mundi fallentis imagine captus,
 Sed liceat noeuos saecli iam rumpere nexus.'
 Haec fatus famulos fidos delegit ab omni
 Conventu, quibus haec vates ex ordine pandit:
 255 'Maturate fugam, cari, ne perfidus ille'
 Inquit, 'pontificem truncet fundatque eruorem.
 Pontificis maculet nece maxima festa quotannis'.
 Deseruit tandem mundi retinacula cuncta:
 Per noctis spatium properans volat axe citato,
 260 Donec lux tenebras furvas umbramque fugarat
 Pallentis Phoebi, roseis cum curribus arva
 Perflabat. Nimium tristis rex ipse remansit
 Illius abscessu, querulis et tecta replevit:
 'Quid facimus? — Properate, viri. Cur linquitis?' inquit,
 265 'Arma viri sumant, iuvenum vis tela capessat,
 Nunc equites certent, celeres armate maniplos,
 Currite post vatem. Quae nos dementia caepit?'
 Undique turba ruit, properant revocare magistrum.
 Ipse tamen precibus supplex absolvier orat:
 270 Luxoviense petit rapidis sub gressibus agmen.
 Clericus hic euidem iam Ebrinus in ordine mansit
 Saero. Tum pariter pacem veniamque petentes
 Et lacrimis faciem largis perfundit uterque
 Inque vicem peccatorum sic vincula rumpunt.
 275 Quos pater egregius monitis instruxit amicis.
 Qui sacrum studio monachorum roxerat agmen,
 Et docuit, domini quae sint mandata tenenda.
 Quos tamen ad tempus disiunxerat ordine certo,
 Dum penitus mentes discordes pax pia iungat.
 280 Sie demum monuit, iungant ut corpora secum.
 Qui patris egregii studiose iussa facessunt
 Ae tandem formam monachi sumpsere benignam.
 Tempore non alio produxerat ultima metam

247 alacrem B G   253 omni B G   266 *hunc G   267 *coepit G cepit P

249 Aen. V, 514 in vota vocavit.   250 cf. v. 70.   251 Aen. IV, 84 genitoris imagine capta.

254 Walahfrid. im. Tetr. 244 (II, 377) : rem ex ordine pando: (Aen. VI, 723 ordine singula pandit).

255 Aen. I, 187 Maturate fugam.   259 Arator. I, 675 volat axe citato.   260 Cnl. 42 sqq. sol . . | .

aurato quatiebat lumina curru, | crinibus et roseis tenebras Aurora fugarat.   263 Aen. II, 679 genui

tectum omne replebat.   264 cf. Aen. XII, 425.   267 Ecl. II, 69 quae te dementia cepit?

268 Ermold. II, 121 (II, 27) Cum undique turba ruit.   270 cf. 175.   281 cf. 82.   282 cf. 173.

283 e. g. Ge. III, 531 Tempore non alio.

Hora ducis vitae Hiltrici: funera saeva
 285 Plebs celebrat, furvis conduntur membra sepuleris.
 Theodricus tandem populorum iura capessit
 E claustris missus, strictis quibus ante manebat.
 Ecce autem populus diversa parte propinquans
 Regem adit: 'Oramus (humiles ne sperne petentes).
 290 Ut reduces iubeas nostros remeare patronos,
 (Ardor inest cunctis amborum cernere vultum),
 Sedibus ut priscis laetus reddatur uterque,
 Ebroinus enim nec non et episcopus almus
 Leudegar'. Placidus contra sic orsa respondit:
 295 'Ite, viris claris citius mea dicta referte:
 Sit fas ad proprias sedes remeasse patronos'.
 Comfestim proceres veloci calle viantes
 Usque monasterium tali cum voce recurrunt:
 'Redde, pater, notos patres nunc redde, rogamus,
 300 Quis sine pertesum est supera iam vescier aura.
 Cerne fatigatos: imus per longa viarum
 Huc spatia'. His dictis mansit pater obstupefactus:
 'Ne me, ne ad tales, nati, constringite causas',
 Dixerat, 'ut cogam famulos remeare retrorsum
 305 Christicolas'. Tandem spatium concessit eundi
 Invitus precibus rogitantum, sed magis illi
 Inviti cessere loco. Benedixit eunes
 Attamen egregius: 'Pax vos nunc summa sequatur,
 Concordes animos iugiterque tenere necesse est,
 310 Cordibus in vestris exultet pax pia semper'.
 Progressi pariter pergunt urbique propinquant,
 Quam quondam monitis clarus sacraverat almis.
 Nec mora: fama citat populos, ruit undique turba,
 Urbs populosa sonat, iaculatur clamor Olympo.
 315 Pergit in occursum magno comitante triumpho
 Plebs, pariter properat laetus maiorque minorque,
 Patres ac iuvenes, pueri innuptaeque puellae,
 Matres coniunctae matrumque sub ubere nati,
 Aetas cuneta volat, laetis resonantibus hymnis
 320 Suscepit egregium patrem; quem planxerat olym,
 Abscessisse sua de sede, quievit ab isto
 Actu turba. Dehinc socii incubuere serenis
 Iam dapibus, pariter convivia laeta frequentant,
 Instructas epulis certant circumdare mensas;

299 *an nostros? 318 suburberenati *G* corr. *P* 321 *abcessis *G*

284 *Childeric interfactus est* 673. *Aen. VIII*, 570 sq. saeva . . | funera. 295 *Aen. X*, 491 meores mea dicta referte | Euandro. 297 *cfr. v. 153.* 300 *Aen. I*, 546 vescitur aura | aetheria. 303 causa == res *cfr. DC.* 309 *Aen. VI*, 828 Concordes animae. 311 *Aen. VIII*, 101 urbique propinquant. 313 e. g. *Aen. V*, 368 Nec mora; *cfr. v. 268.* 316 *Ermold. II*, 43 (*II*, 25) maiorque minorque popellus. 317 sq. *Ge. IV*, 475 sq. Matres atque viri . . . pueri innuptaeque puellae; *Aen. V*, 285 sub ubere nati. 323 *Inrene. III*, 738 convivia laeta frequentant 324 *Aen. III*, 231 Instruimus mensas.

325 Sicque diem lactum ducunt, dum vesper Olympum
 Clausit suadebantque carentia sidera somnum.
 At feras ista tuens Ebroinus mente sinistra
 Livida corda premit diris infecta venenis.
 Haut poterat placida posthaec consistere mente
 330 Aut membris solitam noctis prestare quietem:
 Quin potius fraudem celaverat ore sereno,
 Donec obiectus tenebris aufugit inquis.
 Incomitatus abit magno fraudatus honore;
 Quem voluit vates censu donare benigno,
 335 Edibus et propriis comitatu reddere laetum.
 —Cur mediis tacitus tenebris te tollis et aufers?
 (Ergo, age, dic, sodes) dederas nec membra quieti
 Paulisper? satius fuerat per lucis amoena
 Pergere: latrones noctis sed tempora quaerunt.
 340 Filius ast lucis devitat noctis opaca.
 An fraudes tractas fugiendo mente maligna? —
 Redditus at propriis Ebroinus foedera pacis
 His mandat primum, tenuit quos ante inimicos:
 Offensis tandem sic se sociavit amicum.
 345 Haec sed cuncta gerit simulator corde sinistro:
 Hoc probat et finis: nam posthaec ipse malignos
 Congessit sotios, regi se praebuit ultiro
 Inque priore gradu magno mandante tiranno
 Suscepimus maiorque domus dehinc ipse creatur,
 350 Princeps et procerum firmatur, rege secundus.
 Mox furibundus agit stimulos sub pectore nigro.
 Ut lupus infestus, siccis dum faucibus aret,
 Molle pecus vastans avidus manditque trahitque,
 Territat imbellisque feras leo vocibus atris
 355 Irarum plenus, trepidantia colla fatigans
 Erigit — haut aliter furiis iactatus et ira
 Caedibus insistens diris funditque cruorem
 Innocuum: homines prostrantur more duelli.
 Nam plures procerum vita spoliavit et armis,
 360 Finibus et patriis multos depellere certat,
 Divitiis alios proceres proscripsit amatis.
 Tale scelus patrans actu bachatur iniquo.
 Interca vates residens urbemque gubernans

327 sinistra B G   330 solitum G corr. P   356 *aut G

325 sq. Ge. III, 379 Hic noctem ludo ducunt et . . . laeti; Aen. I, 374 Ante diem clauso componet vesper Olympo; Aen. II, 9; IV, 81 suadentque carentia sidera somnos.   327 tuens = videns *Vergilianum est.*   328 Ermold VI, 47 (II, 60) variis infecta venenis.   330 Aen. X, 217 membris dat cura quietem.   336 Aen. IV, 389 seque ex oculis avertit et aufert.   337 Aen. II, 707 Ergo age. 340 filii lucis e. g. Iouan. 12, 36.   341 cf. 218.   350 cf. 167.   351 Aen. IX, 715 stimulos aeris sub pectore vertit.   352 sq. Ge. IV, 427 arebant . . . flumina siccis | faucibus: Aen. IX, 337 Impastus eun . . . leo | . . . manditque trahitque | molle pecus, cf. Sedul. II, 112 sqq.   356 Aen. XII, 946 furiis inconsus (*sic Bern. s. IX.*) et ira | terribilis.   359 Aen. VI, 168 illum vita viator spoliavit Achilles. 360 Aen. I, 620 Finibus expulsum patriis.

Commissam sibi seu monitis saeraverat almis.
 365 Confestim infelix Ebroinus pectore torvo,
 Sedibus et propriis tractat detrudere vatem.
 'Ille meis', inquit, 'palmis inlesus abibit,
 Qui toties contra mecum confixit eundo,
 Ut non percipiat, meritis quao gesserat olim?
 370 Percipiet potius, vindictam sentiet ille.
 Illum compulsus propter sum perdere crinem,
 Depulsus regno monachalem sumere formam,
 Coniugis amplexus dulces et bassia liqui,
 Oscula nec proliis collo suspensa tenebam.
 375 O mihi si quisquam fidus hanc vindicet iram:
 'Hue ades, o quisquis, cernens, iniuria qualis'.
 Talia tractanti astabant duo mente nefanda,
 His tristem blandis dictis mulecere feruntur:
 'Nunc miseras voces, princeps, iactare per auras
 380 Desine; pande libens, quae sit sententia cordis.
 Dic, age: nos dictis ultro paremus ovantes,
 Ecce sumus iam iam famuli complere quod optas'.
 Diddo unus dictus nec non Wagemarus et alter.
 'Ecce meos dilecta manus miserata dolores:
 385 Semper vos firmos tenui — nunc ite, parate
 Insidias', dixit, 'vatem depellite sede'.
 Otius ast illi certant implere iubentis
 Imperium saevum. Velox ruit undique turba
 Ferro armante minax duro vel fustibus atris.
 390 Pars lituo resonat vacuo, pars vocibus altis;
 Pars clipeis onerata ruit pos terga rotundis,
 Ast alii palmis gestant astilia lata;
 Pars levibus plantis fudit, pars flectere colla
 Alipedum feretrisque cavis et spicula trudit.
 395 Tantis turba furens armis ac bella lacescens
 Ibat per campos vastans urbemque tenebat.
 Ortantur semet socii: 'Circumdate muros
 Vallo seu scalis altis nunc scandite teeta.
 Pars quatiat subtus crebro fundamina muri
 400 Ariete, pars etiam nervis iactate sagittas:

369 que *G*   374 colla *G* corr. *P*   383 *meagenanus *G*   384 meas *G* corr. *P*   miseratio *G*
corr. Manilius   400 iactata *G* corr. *P*

372 *cfr.* 173.   373 *Ermold. III*, 381 (*II*, 52) Coningis amplexus.   374 *Met. IV*, 574 Quem
 si cura deum tam certa vindicat ira; *Ecl. II*, 45. *VII*, 9 *Huc ades, o*.   377 *Iurenc. I*, 172; *II*, 379
 Talia tractanti.   378 *Aen. I*, 197 et dictis maerentia pectora mulcet.   379 *Aen. II*, 768 voces
 iactare per umbram.   381 *Aen. VI*, 343 Dic age; *Sedul. IV*, 118 paret ovans.   383 *Wagemarus*
(cfr. 564, 565, 573) in Leudegarii vilis Waimerus, in S. Praejecti Mab. Saec. II, 644 *Ugimer audit.*
 384 *Arator. II*, 831 O dilecta manus; *Aen. IV*, 693 miserata dolorem.   388 *cfr.* 313.   389 *Aen. VI*, 148
 duro . . ferro . . *Cum gladiis et fustibus e. gr. Math. 26, 47.*   393 *Pont. II*, 9, 58 Collaque . . flectere
 doctus equi, *cfr. Aen. XII*, 484 Alipedumque fugam cursu temptavit equorum et *Martian. Cap. II*, 189,
 395 *Ermold. III*, 605 (*II*, 58) bella lacescant.   397 *Aen. III*, 129 Hortantur socii.   399 *Aen. II*, 6111
 Fundamenta quatit; *II*, 492 ariete crebro.   400 *Aen. X*, 131 nervoq[ue] aptare sagittas.

Qui melior iaculis, adsit; date fortia tela.
 Nunc opus est coeptum: iuvenes concurrite cuneti'.
 Senserat ista dei famulus. Tum congregat omnem
 Cum crucibus, cunctum caereis, laudibus atque
 405 Clerum: 'Ferte cruces, claras ornate lucernas;
 Duceite reliquias sanctas cineresque priorum:
 Exemplum domini splendens imitemur ovantes'
 (Obvius ipse prior turbis processerat) 'et nos
 Intrepidi citius turbas properemus ad istas'.
 410 Dixerat: innocuos voluit servare bidentes,
 Martirii ad palmam laetus se prebuit ultiro.
 At non carnificis muero tunc prebuit ictum,
 Tempore quo voluit caelestem carpere sertum:
 Martyrii dilata est, non subtracta corona.
 415 Attamen infaustas, spreta reverentia Christi,
 Factio pernitsiosa manus iniecerat illi
 Atque oculos claros nimium sub fronte serena
 Eruit ac strictim telo terebravit acuto.
 Ille igitur laudes domino gratesque rependit,
 420 Nam fertur precibus summum laudasse tonantem:
 'Sit tibi, magne, salus, virtus et gratia, Christe,
 Glorificare hodie tantum qui me voluisti'.
 Quamque forent vacuae patula sub fronte fenestrae —
 Lux tamen interior micuit clarissima semper.
 425 Saeva manus penitus carnales clausit ocellos —
 Summa manus cordis rutilos reseravit ocellos.
 Vir humilis, patiens, orator, cultor, amator
 Permansi ingiter, palmam quo carperet almam.
 Rebus heu nimium sceleratis his ita gestis,
 430 Cauto caenubio quodam custode tuetur
 Vates; dum binis circum sol volvit annis,
 Hie latuit patiens multis exempla ministrans.
 Huic germanus erat Garinus nomine dictus,
 Quique metu propriis fuerat depulsus ab oris
 435 Hue profugusque illue incertis passibus errans.
 Interea profugi propriis remeare iubentur
 Servitiisque sui solitis insistere regis:
 Quos inter pariter Garinus iussus adesse.
 Nec minus et vates posthac adhibetur ad aulam.

404 cf. Ursin. cit. VIIII, p. 702 eum reliquiis et crucibus et choris psallentium obviam obiit eum
dei laudibus suis inimiciis. *P. voluit* cereis lampadibus atque. *In choreis* (*quae prosodia ut in greeca voc
minus offendere*) lampadibusque? 430 *tenetur R G cf. r. 193 433 carinus G 435 profugus quae G

401 Aen. V, 67 qui . . . | . . . iaculo incedit melior . . . | cuneti adsint; Aen. IX, 37 date tela.
 402 Fast. IV, 16 coeptum perfice opus. 407 Met. VII, 515 Obvia processit. 413 cf. 48. 417 Sedul.
 II, 80 sub fronte serena. 418 Aen. III, 635 telo humen terebramus acuto. 419 Iuvenc. I, 131 Magni-
 ficas laudes animus gratesque rependit. 423 Sedul. IV, 38 Atque diu clausas reserans sub fronte
 fenestrar, cf. Aldh. laud. 958; Cul. 16 patula . . . fronte; Aldhelm. VIII princ. rit. 424 patulis . . . sub
 fronte fenestrar. 433 e. g. Aen. III, 210 nomine dictae. 434 sq. Aen. I, 1 ab oris | . . . profugus;
 Met. III, 175 non certis passibus errans.

- 440 Quosque tuens princeps Ebroinus mente maligna,
Blasphemis fratrem variis irrisit utrumque:
'En meritis', dixit, 'vestris assistite turpes'.
His motus dictis fertur dixisse beatus
Longa trahens tacitus mentis suspiria vates:
445 'Nostris haec meritis patimur, quia crimina multa
Gessimus ante deum, quorum nunc damna luemus;
Maior adest istis semper clementia Christi,
Nos qui dignatur vita donare perenni.
Infelix Ebroine, tuis iam desine factis:
450 Ecce neci multos stricto mucrone parasti —
Tu, potius, miserande, subis tormenta severa.
En tibi porta patet subtus ferventis Averni,
Flammarum socii flentes et p̄arta gehenna,
Factis ni citius veniam merearis ab istis'.
455 His magis auditis furiis incensus et ira
Mox Ebroinus ait: 'Quae vos dementia fallit?
Hinc procul ite citi; citius propellite tales;
Tales desistant sermones ferre per auras:
Conloquiis vanis pariter verbisque fruuntur;
460 Garinus citius plectatur grandine saxi.
Festinate, viri, tandem damnate superbum;
Adstrictum sudibus duris lorisque ligate'.
Cernens hoc vates, promens has pectore voces:
'O decus, o germane mihi lectissime semper,
465 Huc aurem monitis paucis adverte — docebo:
Care mihi frater, firmum nunc pectus habeto,
Est opus; ista brevis currēns vehit omnia finis.
Nos quia mortis amara tenet sententia, constat
Supplitiis Christi pro nomine subdere corpus;
470 Nos tamen expectat caelorum in culmine clara
Vita manens, quae fine caret, quae permanet alma.
Ne timeas: quo regnemus, properemus ovantes'.
Nec mora, per ventos certant effundere vestes;
Impia turba ruit, pedibus vix ultima tangit.
475 Aera per tenuem subductis acta lacertis
Saxa volant: subito nubes densatur acerba,
Saxe grando eadit, furor impius arma ministrat

448 uitiae *G corr. P*   450 multo *G corr. P*   467 *omam *G omnia P*   470 *an pos ?

440 *cfr. 341.*   444 *Met. II*, 753 tanto penitus traxit suspiria motu.   450 *Aldhelm. laud. virg.* 1255
stricto mucrone necaret, *cfr. ibid.* 2419; *Aen. II*, 333 stat ferri acies mucrone corusco | stricta, parata neci.
455 *cfr. 356.*   456 *cfr. 267.*   459 *Aen. VII*, 90 fruiturque deorum | conloquio.   460 *cfr. 477.*   461 *Aen.*
II, 373 festinate viri.   462 *Aen. VII*, 524 Stipitibus duris agitur sudibusve praeustis.   463 *Aen. V*, 482
effundit pectore voces.   464 *Ge. II*, 40 O decus, o . . .   465 *Aen. IV*, 116 paucis, adverte, docebo, *cfr.*
Met. XV, 140.   466 *sq. Aen. VI*, 261 opus . . . nunc pectore firmo.   473 *cfr. 313.*   474 *Met. III*, 629;
Arator. II, 101 Impia turba.   475 *Ge. IV*, 311 tenuem . . . aera; *Arator. I*, 602 vibrantibus acta
lacertis | saxa iacis . . . | grando nefanda cadat.   476 *Aen. I*, 150 saxa volant, furor arma ministrat.
477 *Aen. IX*, 711 Saxe pila eadit; *Gesta Apollon.* 685 Saxe . . . turbo, *cfr. Strabo Mam. XXIV*, 6 *sq.*
(*II*, 294) *et. v. 475;* *Aen. I*, 294 furor impius, *cfr. v. 476.*

Et roseo duri sparguntur sanguine cautes.
 Ille inter dominum crepitantia saxa precatur
 480 Palmis expansis: 'Qui me dignaris ab ista
 Auferri vita cruciatum martyris instar,
 O deus, perpetuae vitae mihi redde coronam'.
 Optat et ipse simul vates cum fratre coronam
 Percipere et fragilis vitae iam claudere metam,
 485 Ut simul in caelis fruerentur civibus almis.
 Distulit infelix Ebroinus martyris almi
 Accelerare diem; voluit differre coronam
 Partam, blasphemis dominum quo carperet acris
 Neu possit meritis sanctorum equalis haberi.
 490 Quam dominus famulo devoto servat habendam:
 Impietas humana cupit subducere quantum
 Altis e sedibus fratres, pietas tamen illos
 Cum caelis sociat tantum divina per aevum.
 Ergo putat demens divinam flectere more
 495 Humano mentem, sed non deus fleetitur ulla
 Fraude, pia a servis qui numquam avertitur aure.
 Inde, ubi conspexit vatis praecordia firma,
 Ingemuit nigro stimulus sub pectore versans
 Mens infecta malis; ardens furor addidit iram.
 500 Tum mitem, humilem, patientem corde venusto
 Piscinam quandam nudis incedere plantis
 Iussit, quae vasto sub gurgite gestat acutos
 In morem lapides clavorum. Figere gressus
 Quo iussus nudis pedibus calcaverat amnem,
 505 Dum crux horrendus scissa de pelle cucurrit
 Et roseis rivis bibulam perfudit arenam.
 Iamque fatigatus pedibus vel corpore fessus
 Substitit et trepidos crebris quatit ictibus artus.
 Conpulsus latis tandem prosternitur arvis,
 510 Dum labia abscidi ferro vel lingua iubentur.
 Ablatis oculis, lingua geminisque labellis,
 Gressibus ille fatigatis seu corpore toto
 Officiis solitis sumnum laudare tonantem
 Necquivit, laudes domino sed mente gerebat
 515 Supplex atque pias Christi direxit ad aures.
 Sed, cum presidium humanum sibi crevit abesse,
 Auxilium Christi sibi constans obtat adesse.
 Tunc pietate carens Ebroinus, corda veneno

478 *durae non sum ausus* . . . 488 *plasphemis *G* . . . 494 *divinum G corr. P* . . . 502 *quo G*
 506 *roseus G corr. P*

478 *durae cautes Vergilian.* . . . 487 *Fort. C. IX*, 4, 10 *Accelerante die.* . . . 496 *Ermold. II*, 259
 (*II*, 32) *et 382 (35) aure pia.* . . . 498 *cfr. 351.* . . . 499 *Met. XII*, 532 *dolor addidit iram.* . . . 502 *Aen. VI*, 741
 sub *gurgite vasto.* . . . 503 *Iurenc. III*, 113 *immersos figere gressus.* . . . 506 *Aen. XI*, 626 *perfundit*
arenam. Bibula arena *e. g. Ge. I*, 114. . . . 508 *Cul.* 196 *crebris . . . letibus ossa ferit;* *cfr. Aen. V*, 432.
 509 *Aen. VIII*, 605 *latis . . . arvis;* *cfr. supra 170.* . . . 512 *Sedul. V*, 159 *sed corpore toto.* . . . 513 *cfr. 420.*
 515 *cfr. 496.* . . . 518 *Sedul. II*, 109 *Qui pietate caret.*

Plena gerens, sensu vacuus, ferus, asper, amarus,
 520 Accersit quendam citius, cui denique dixit:
 'Cernebas quondam tumida — cape — mente superbum,
 Artis hunc claustris vinclorum nekte, Waninge,
 Parcere nec cures; veniet mea iussio, quae illum
 Poenali meritis damnabit sorte suprema.
 525 Perge cito'. Pergit velox qui iussa facescens,
 Usque monasterium caute perducere certat,
 Olim Fiscamnum constat quod nomine dictum.
 Virgineum examen mansit quo matre sub una
 (Actibus illa piis pollens per tempora cuncta),
 530 Quo iugiter domino modulatis vocibus hymnum
 Percrēpuit; degens ubi martir tempore quanto,
 Supplex altithronum dominum veneranter adorans.
 Parens namque cibo, sumens vel pocula pauca,
 Raro seu membris concessit stramina lassis,
 535 Saepe etiam adelinis parieti membra reponit.
 Intentus facie, manibus vel corpore toto
 Astrorum regem summo conamine poscens,
 Crimina quo laxet, veniam det, noxa remittat,
 In piger antistes haec gessit nocte dieque —
 540 Ecece labris subito abeisis linguaeve tacenti
 Munere divino verborum redditā vox est.
 Organa continuo remeant et guttura, fauces
 Instant offitiis solitis et reddere certant.
 Nec mora, dulcifluo funduntur dogmata ab ore
 545 Virginēoque gregi panduntur famina sacra.
 Virginibus sanctis pandebat dogmata quando,
 Cordibus illarum infundit ceu dulcia mella.
 Floriferi ruris primo sub tempore verni
 Germina procedunt, caelo dum spargitur imber
 550 Aptis temporibus latus, glescuntque fructecta,
 Et plenis culmis gravidæ cumulantur aristæ —
 Haud secus ora rigans antistes Christicolarum
 Doctrinam fundit puro de fonte fluentem.
 Illum per multæ spernebant aeta sinistra;
 555 Ad melioris opem vitae se reddere gaudent,
 Perpetuum monitis sese evasisse periculum.
 Undique convenienti avidi, quo verba salutis
 Percipiunt populi, dulci quae sanctus ab ore
 Deprompsit, laetus cunctis alimenta ministrans.

544 funduntur *G corr. P*   552 *corda *G, interpol. ex 72 et 547*   554 *permulte *G (i. e. per illum m.) permulti P*   556 gaudent perpetuum *G corr. P²*   558 dulcique *G*

524 *Aen. V*, 190 sorte suprema.   525 *cfr. 82.*   526 *Mab. ASS. saec. II*, 972: *Monasterium Fiscamnense, vulgo Fescum (i. e. Fécamp) in Caletis Neustriæ populis ad Oceanum positum.*   528 *Chilomarga* vocatur ab Ursino.   530 *Arator. I*, 337 vocibus hymnum.   532 *Fort. V.M. III*, 314 vene- ranter adorans, *cfr. Sedul. V*, 431 et *Averal. adu.*   536 *cfr. 512.*   543 *cfr. 513.*   547 *cfr. prol. 4.* 550 *de glescere praef. 4. adn.*   551 *Ge. I*, 111 ne gravidis procumbat culmus aristis.   552 *Arator. II*, 579 tu nunc mihi largius ora, | spiritus alme, riga, *cfr. Porphyr. Opt. IV*, 4 devotis haustibus ora rigans.   553 *cfr. 112.*   557 *cfr. 129.*

560 Tempore concilium statuit rex nam sub eodem:
 Pontifices veniunt, veniunt simul undique plebes,
 Theodricus clarus princeps, Ebroinus et idem.
 Huc etiam venit properans expulsor uterque,
 Wagemarus fallax nec non et Diddo malignus,
 565 Wagemari sotius, parilis quos culpa ligavit.
 Conveniunt alii, velox quos ultio iuxta
 Haud impune tulit. Primus projectus ab illo
 Concilio factusque reus iam Diddo ruebat
 Milibus irrisus, vatem qui sede reiecit
 570 E propria quondam, et damnatur proditor amens.
 Inde etiam meritis depellitur exul ab oris
 Dulcibus et mortis miserum sententia multat.
 Wagemar infelix simili deiectus honore
 Tum sequitur: socius sceleris seu fautor iniquus
 575 Exstitit in causa iusti; qui denique fertur
 Verberibus tritus trucibus, quem factio cernit
 Turpiter affectum poenis, qui sumpsit honorēm
 Inmeritus. Nutu summi rectoris Olympi
 Creditur effectum: nam posthaec guttura necit
 580 Infelix laqueo, mortis properavit ad umbras
 Tartareamque petit sedem multatus amare.
 Hac mercede suos Ebroinus donat amicos,
 Qui vatem propria iustum de sede tulere.
 Nunc extrema manent iusto certamina palmae
 585 Exsuperanda, quibus iam victor scandit Olympum.
 Dicitur e claustris, strictis quibus ante manebat,
 Virgineas aures ubi sanctus dogmate sacrat;
 Principis ad vultum iussus, simul atque Ebroini
 Pervenit. Statuunt extra quem parte sub una
 590 Concilium, abstrusas res querunt atque futuras
 Adtemptando pium; pandit quibus ordine euncta,
 Illos quae maneat sententia praescia rerum
 Aut alios — citius finis haec cuncta probavit.
 Quem contra torvus verbis sic fatur inquis:
 595 'Quid toties verbis te iactas, improbe, vanis?
 Martirii palmam speras te posse mereri?
 Ut fueris dignus, sertam palmamque capescis:
 Nulla corona datur vitae pro talibus actis.
 Nec dignor tali te munere claudere metam:
 600 Claudis enim vitam properata morte, superbe'.
 Dixerat infelix Ebroinus, mente revolvens.
 Illum quo dudum mundi destruxit honore,

563 hac *G corr. P²*   566 insta *P*   577 an quia?   582 mercedes *G corr. P*   587 dog-
mata *G corr. P*   589 *quam *G*   592 illosq. *G*

567 *Met. II*, 474. Haud impune feres.   571 *Fort. C. IV*, 1, 17; *VI*, 8, 5 exul ab oris.   578, cf.r.
Adh. l. v. 429.   581 *Aen. VIII*, 667. Tartareus etiam sedes.   586 cf. 287.   589 *coniungas extra*
concil. v. praeſ. 4.   591 cf.r. 254, *ubi add. Cundid. XX*, 5 (*II*, 113).   592 *Iurene. I*, 226 *praescia*
rerum.   593 cf.r. 346.   600 *Iurene. IV*, 16 properata morte relinquit.

Sic etiam caeli penitus depellat ab oris.
 Illum quo mercede pia depellere gestit
 605 Longius, aeternis adeo sed sanctus adhaesit.
 Inde virum quandam crebrata voce ciebat:
 'Accipe: vincorum claustris, Rotberete, ligare
 Hunc studeas', inquit; 'veniet iam tempus, ut illum,
 Ut meruit, dignis poenis sub Tartara mittam'.
 610 Concitus ille capit parenda iussa iubentis
 Adque domum propriam cautus perducere certat.
 Passibus alternis certant dum carpere callem,
 Protinus hunc fessum pedibus membrisque solutum
 Cernens in mediis subito subsistere campis,
 615 Cui miserans fert auxilium seu pocula libat.
 Dum pineerna parat placidum libare liquorem,
 Splendidus arcus enim veniens cum lumine magno,
 E caelo radians flammis lux missa cucurrit,
 Martyris atque caput supra blandita resedit;
 620 Inlesos tetigit sancti servatque capillos.
 Hoc viso timuere viri, vox faucibus haesit,
 Erectae steterantque comae, tremor occupat artus,
 Singultisque crebris fatus seu viscera pulsat.
 Ad se reversi rumpunt has pectore voces:
 625 'Iam tandem, cultor domini, dic, optime, nobis:
 Ecce repente viam gradimur non passibus aequis,
 Dum lux ecce volat labens a cardine caeli
 Nunceque tuum supra capud est fulgore corusco.
 Territat haec cunctos, pedibus titubamus et omnes,
 630 Nec simile e caelo signum conspeximus umquam:
 In modum circli flagrans tua tymora cingit'.
 Audiit hoc martyr, pronus prosternitur arvis,
 Has domino voces supplex gratesque rependit:
 'Arcibus aethereis resides qui regna tuendo,
 635 Qui caeli fabricator ades, qui conditor orbis,
 Orbem qui quadrum summa ditione gubernas,
 Te veneror, tibi vota libens gratesque rependo,
 Cuius haec iussu caelo lux missa cucurrit,
 Tantum quod signum dignaris ferre super me'.
 640 His animata piis plebes precordia mollit

---

610 iusa G	612 certunt G corr. P	614 *cerneret G	617 *artus G	622 quae come G
624 at* G				

603 *cfr.* 434. 606 *Aen. III*, 68 magna supremum voce ciebat. 609 *Aen. XII*, 14 sub Tartara
 mittam. 611 *cfr.* 526. 618 *Iurenc. I*, 198 caelo vox missa cucurrit. 621 *sq.* *Aen. II*, 774; *III*, 48
 Obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit, *cfr.* *ib. IV*, 280; *XII*, 868 Arrectaeque horrore c. e.
 v. f. h. 622 *Aen. VII*, 446 tremor occupat artus. 623 *cfr.* 242. 624 *Aen. III*, 246 rumpitque hanc
 pectore vocem. 626 *Aen. II*, 724 sequiturque patrem non passibus aequis. 628 *Iurenc. III*, 321
 Christus faciem fulgore corusco | mutatur. 632 *cfr.* 170. 633 *cfr.* 419. 634 *Sedul. I*, 31
 Arcibus aethereis una est cum patre potestas; *Iurenc. I*, 624 Sidereo genitor residens in vertice colli.
 635 == *Sedul. I*, 61. 636 *Aldhelm. laud. virg.* 1 Omnipotens genitor mundum ditione gubernans,
ibid. 1364, 1506 quadrum . . . orbem. 637 *cfr.* 419. 638 *cfr.* 618.

Visibus ad dominum toto eum corde reversa,
 Fribula spernentes, penitus meliora secuti
 Mortis iter vitant, caelestia regna requirunt.
 Hos domini famulus docuit, quae sint pia iussa:
 645 'Cernitis, o nati: instabilis quo machina rerum
 Versatur volitans liquidas ceu fumus in auras,
 Sic pomposa ruit florentis gloria mundi.
 Nos vocat aula dei cunctos sedesque beata,
 Angelici cupiunt sinibus gremiisque favore
 650 Nos propriis cives, ni mens nunc tarda tepescat:
 Tempnentes dominum miseri sub Tartara tendunt'.
 Tunc famuli famulaeque simul, Rotpertus et uxoris,
 Tota domus vatem casto venerantur amore:
 Errorem cuncti penitus sprevere priorem,
 655 Actibus insistunt sanctis Christumque frequentant.
 Haec faciens martyr, posthac non tempore longo
 At mortem sitiens iusti mens effera semper
 Nec furor insanus cordis nec ira quievit,
 Donec membra pii vatis mucrone feriret,
 660 Artus atque neci tradat fundatque cruorem.
 Venit enim suprema dies et passio sacra
 Venit, quo famulum dominus ditarier almis
 Disposuit regnis, sanctum quoque ferret ad astra
 Flatum, perciperet meritis ubi praemia sacra:
 665 Ecce equites mittens Ebroinus prepete cursu,
 Pos tergum clipeis sancti ferroque minaces.
 Dat sonitum tellus, saltum quatit ungula putrem;
 Frendit equus frenis et concutit ora cruenta;
 Exit aquosus humor, fervescit et ossibus ignis.
 670 Usque domum properant Rotberti quattuor apti,
 Ut caperent vatem sanctum; quem denique captum
 Per nemora alta vehunt furtivis passibus atque
 Callibus ignotis repedant dueuntque beatum.
 Dum haec agerent, martyr subito compescuit illos;
 675 Haec ait: 'O nati spatiis ne erretis in istis;
 Ecce fatigati toties desistite tandem:
 Adsum haud ignarus enim; consumite iussum:
 Cursum hic ponam vitae finemque laborum.
 Tempus adest; citius, nati, nil iussa morate'.
 680 Ecce repente ruunt terni, superante superbo
 Ad plantas humiles quarto veniamque precantur:

655 xpm quae G 667 *altum G agrum P 673 *collibus G

642 cfr. 23. 643 *Iurenc. I*, 688 caelestia quaerite regna. 645 *Sedul. I*, 239 rerum
 machina. 646 *Aen. V*, 740 tenuis fugit ceu fumus in auras, cfr. *Met. XII*, 525 liquidas ... auras.
 648 *Aen. VI*, 639 sedesque beatas. 653 *Fast. IV*, 543 Tota domus laetast. 660 cfr. 256. 665 *Arator.*
I, 259; *II*, 712 praepete cursu. 667 *Aen. VII*, 567 Dat sonitum; *VIII*, 596 Quadrupedante putrem
 sonitu quatit ungula campum. 668 *Aen. VI*, 100 ea frena furenti | concutit; *I*, 296 fremet horridus
 ore cruento. 669 *Met. II*, 410 sub ossibus ignes. 672 *Ge. III*, 393 In nemora alta vocans.
 678 *Aen. II*, 619 finemque impone labori. 679 cfr. 131.

'Criminibus nostris nunc indulgere rogamus';
 Aiunt, 'nos benedic etiam, venerande sacerdos':
 Protinus ille manu extenta benedixerat illis.
 685 Increpat hos quartus: 'Procul hinc absistite, victi',
 Dixit; 'sed quid agam, timida nunc cernite mente.
 Tende caput iugulo', dixit, 'vel cernua colla'.
 Arduus ipse stetit stricto mucrone coruscans;
 Protinus ille genu fixit palmasque tetendit,
 690 Hacc supplex precibus rogitans et sidera pulsans:
 'Alme pater, genitum direxti, ut crimina mundi
 Tolleret atque cruore pio iam vulnera sanet;
 Per quem te meruit mundus cognoscere verum
 Auctorem euncto sublato errore vetusto.
 695 Error abit vanus, cedunt finimenta deorum;
 Gratia prompta reddit, venit cultura fidelis,
 Orbis ubique colit, tellus quoque, pontus et astra
 Te, pecudes, volucres, pisces, qui flumina tranant,
 Factorem verum testantur euncta creasse.
 700 Da veniam eunctis, miserans et parce inimicis
 Omnibus atque istis, veri quia nescia corda
 Gestant, saeva etiam ponunt tormenta necemque.
 Hos propter claris conspectibus, alme redemptor,
 Credo tuis me presentari et carpere vitam
 705 Perpetuam. Hanc animam placidis nunc accipe palmis'.
 Armiger his dictis stricto capud abstulit ense,
 Infaustis manibus sacrato sanguine terram
 Perfudit; victor clarum sic aethera scandit.
 Continuo dominus miracula magna peregit:
 710 Ut psalmista canit (euncti nunc cernite vultu),
 Ecce suum dominus sanctum magno ornat honore.
 Et capite absciso superabat corpus in altum
 Erectum, ut fertur, spatio tempore, quantum
 Unius horae metam sol scandit in axe.
 715 Vividus ardor erat membris, calor ossa tenebat,
 Impaciens homicida suis nam calcibus illum
 Percussit, citius terra quo membra iacerent.
 — Ensifer infelix, roseo maculate cruore
 Martyris et sacrum corpus qui calce petisti,
 720 Nec lieuit has te penas impune tulisse,
 Sed mox multiplici constrictus peste teneris

695 caedunt *G* corr. *P*   705 *animum *G*

683 *Fort. C. I*, 15, 31 venerande sacerdos.   684 *Fast. III*, 872 extentas . . manus.   686 *cfr.* 169; *Trist. I*, 1, 87 timida circumspice mente.   688 *cfr.* 450.   689 *Aen. VI*, 685 palmas utrasque tetendit.   691 *direxti ex Aen. VI*, 57.   694 *Aldhelm. laud. virg.* 1732 errore vetusto.   695 *Aldhelm. laud. virg.* 1052 figmenta deorum.   697 *Ge. III*, 270 et flumina tranant.   701 *Ge. IV*, 470; *Juvenc. III*, 104 sq. nescia . . . corda.   706 *Ermold. Nigell. III*, 461 (*II*, 54) stricto caput abstulit ense.   710 *cfr.* 216.   711 *Ps. IV*, 4 Et scitote quoniam mirificavit dominus sanctum suum.   715 *Aen. III*, 308 calor ossa reliquit.   718 *Juvenc. III*, 729 maculata cruore.

Daemonis ac mediis flammis iniectus anhelas,
 Fugit ab ore cinis donec properanter ad umbras. —
 Coniugibus placuit posthaec clam membra sepulchris
 725 Tradere praeditis una cum veste respersa
 Sanguine: basilica conduntur membra sacrata
 In modica; iuxta fuerant quo circiter annis
 Binis tecta solo latitantia, mensibus et sex.
 Ista die, certis iam signis, gesta secunda
 730 Octimbris mensis sollemnia, credite vere.
 Ingenio exiguo quaedam iam portio facta est
 Florigerae vitae: nunc libri terminus adsit
 Huius et alterius demum repetatur origo.

EXPLICIT LIBER I.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

Continet ille prior sacrati gesta libellus
 Martyris, in carnis placidus quae tegmine gessit.
 Exutus spoliis carnalibus, ecce secundus,
 Miris quae gessit virtutibus, implicat acta.
 5 Actenus expressi vatis pia munera iusti —
 Arenti sermone quidem, sed pinguia gesta;
 At plus illa sonant: calcatis victor Olimpo
 Iam residens vitiis domino tribuente peregit,
 Quae diversa piis signis manifesta tenentur.
 10 Sermo meae formans torpenti illabere linguae
 Cuncta prius, hominis labris quam lingua sonaret,
 Carmine quo possim multis ex pauca referre.
 Saltim basilicae parvae servaverat aedes
 Pervigil excubiis devota mente sacerdos,
 15 Eminus aspitiens noctu, lanterna refulgens
 Apparet hominum nullo subnixa ministro.
 Ecce repente suis se flammis prodidit ultro:
 Protinus hinc atque inde fluens rumore venusto;
 Martyris et nitido celebrant sermone sepulchrum.
 20 Sed maiora dehinc radiabant signa secuta:
 Luminibus rediit eaeccatis munus amatum
 Et solido claudis firmantur robore plantae,
 Auribus et gratus remeaverat aeris ictus,
 Larva ruens atrox obsessi corporis artus
 25 Liquerat, abscessu corpus mentemque levabat.
 Claruit his primum virtutibus almus ubique.

725 ueste G 727 *fuerunt G 730 *octoribus G 732 florigere G 733 reputatur G corr. P
 || 2 tegmina G 3 ecce G 13 basilice G 19 celebrant G

726 in dioecesi Atrebateni cfr. A.SS. 419, 254. 733 Arator. I, 17 repetatur origo. || 12 cfr.
Ermold. Nig. I, 30 (*II*, 6). 22 Aldhelm. laud. virg. 473 Claudio firmatis mox iussit pergere plantis.
 24 Iurenc. I, 656 corporis artus.

Interea eclesiae vigili duravit amore
 Ad tumbam custos vatis; cui denique latro
 Nocte tenebrosa rapuit res arte maligna,
 30 Antea quae proprio congesserat ipso labore.
 Illius et vacuas abiens fur deserit aedes;
 Quiscum, quem tenuit reverenter, calceus unus
 Martyris ablatus fertur. Sed clericus idem,
 Dum remeat, proprias mature ut viseret aedes,
 35 Repperit exuvias spoliatam hostem per acerram.
 Concitus ille petit rediens veneranda sepulchra,
 Crinibus extractis et pugnis pectora tundens,
 Nec caruere genae lacrimis nec guttora pulsū.
 Vociferans, lacrimans, nimio clamore ruebat,
 40 Persistens supplex precibus horisque diurnis
 Addidit et noctem, rogitans sibi reddere censem --:
 Fur fessus rediit demens onerante coturno,
 Invitus domino tandem spolia ampla reiecit;
 At dominus servi patrat periuria falsa.
 45 Digna sed immitem sequitur mox ultio utrumque:
 Nam dominus vitam celeri cum fine reliquid
 Et servus raptor poena damnatur acerba.
 Nec latuere diu crescentia signa dolosum
 Diversa in populis Ebroinum; rumor ubique
 50 Inditiis certis manifestat, quod prius ille,
 Invidia faciente, mala celaverat arte.
 — Aspice, cum domino martyr iam regnat in aree,
 Invidiose, rapax, homicida inimitis, adulter:
 Fulgescunt, radiant, flagrant, monstrantur, amantur
 55 Signa pii vatis, virtus decorata nitescit.
 Nunc quid ad haec poteris falsa proferre loquela?
 Quid? — nisi corde gemis tacitus, pavitans, Ebroine.
 Optatam e tumulo certat captare medelam
 Quisque suis membris: sanis nam callibus iste,
 60 Ille oculis radios gaudet remeasse serenos
 Expulsis tenebris, nocuo (hic) earuisse calore,
 Ast aliis triste exultat vomuisse venenum
 Daemonis; et cunctos curat concessa potestas.
 Inditio est regnare polo, cui Tartara saeva
 65 Promittis voluisse: tua est depulsa potestas.—
 Talibus attonitus doluit signis Ebroinus;
 Haec ait, ex imo rumpens hanc pectore vocem,
 His questus lacrimis dicens uxoris ad aures:
 'Heu mihi, quid tantum populos celebrare sepulchrum

30 labore R G 35 *hostem per] hospē G 58 tumulū G corr. P 61 *hic deest in G 68 questus G

37 cfr. Radbert. Pasch. egl. c. 78; Aen. IV, 673 foedans et pectora pugnis. 38 Ermold. III, 425

Non caruere genae lacrimis. 39 Ge. IV, 439 Cum clamore ruit magno. 43 Aen. IV, 93 spolia ampla refertis. 48 Aen. I, 130 Nec latuere dolí fratrem, cfr. Sedul. V, 32. 53 cfr. Sedul. V, 59 sqq. 56 cfr. I, 70. 63 Iac. I, 769 concessa potestas. 66 Aen. III, 172 Talibus attonitus. 67 cfr. I, 624. 69 Aen. II, 274 Ei mihi.

70   Audio? quid tantum plebis concursus ad illud
 Pervehitur? Verum, coniux, an falsa videntur?
 Aestimo falsa magis vulgares ire per aures:
 Martyrii dignas talem meruisse coronas;
 Talibus auspiciis, credo, est delusa caterva.
 75   Sed tamen, ut certos faciat nos, nuntius adsit,
 Quique eat et redeat rapidis sub gressibus ad nos:
 Certa ferens dubios euret dissolvere nodos.
 Unde, age, care comes, aliquis mittatur alumnus,
 Pergat et ad tumulum veniat, qui cuncta requirat'.
 80   Portitor ad tumulum gradiens edicere iussit
 Custodes, istis quae sit sententia firma
 Rebus, quae populus resonat: qui vera fatentur.
 Nuntius ille miser sanctum celebrare sepulchrum
 Distulit ac vacuas deprompscerat ore loquelas:
 85   'Mortuus hic recubans vili sub cespite teetus',
 Inquit, 'non poterit validam praestare medelam'.
 Haec fatus vaccors, pedibus mox perculit urnam.
 Despiciens abiit. Confestim pestis iniqua
 Corripit hunc, donec, lacerans ac viscera torquens,
 90   Tristibus exequiis vitam cum fine reliquid.
 — Non risere tuo adventu, nec gaudia portas
 His laetus dominis, qui te misere, viator.
 Disce tuis poenis nullum contempnere sanctum:
 Sanctos qui temnit, dominum contemnere certum est;
 95   Poblitibus melius flexis orasso beatum
 Namque foret, plantis quam sacram tundere tumbam. —
 Pendulus expectans Ebroinus, portitor ad se
 Quid ferat, et dubius varia cum mente nutabat;
 Ac secum tristis tacita eum voce susurrat:
 100   'Cur cessat toties famulus, qui missus abibat?
 Cur etiam tardat remeans? vel non sine causa?
 Aut istum suprema tulit sors? ut prius illum,
 Qui caput ante suo vatis muerone perempsit.
 Illius in cineres extemplo membra redacta
 105   Comperimus — simili hic etiam nunc sorte tenetur?
 Forsan poena sequax redeuntem perculit istum
 Et parili damno perduxerat usque favillam.
 Quid facimus? late cuius nunc gloria crescit,
 Nostra etiam nimium turpantur gesta priora.
 110   Fama volat huius redolens rumore coruseo
 Nosque rei ferimur cunctorum vocibus acti.
 Sed, ne forte magis placido sermone redundet
 Huius fama viri, conemur sorte sinistra

71 vident G corr. P   80 at G *se dicere G   91 risero G corr. P²   103 perempsit R G

74 Aen. V, 534 Talibus auspiciis.   76 cf. I, 175.   81 Aen. XI, 295 quae sit magno sententia bello.   90 cf. II, 46.   91 Iur. I, 200 gaudia porto, cf. Sed. V, 329.   110 Aen. VII, 392 Fama volat.   112 Iur. III, 400 placido . . sermone.

Obiectare malas illi falsasque loquelas,
 115 Ne nostrae in populo minuatur gloria laudis.¹
     Talia tractantem maturis cursibus illum
     Mors rapuit, saeva condebat fauce baratri:
     Multos qui ad mortem strieto mucrone coegit,
     Fervidus hunc gladius vita spoliavit et armis.
 120 Est completa dei veris sententia dictis,
     Ut, cuius quicunque furens maculaverit artus,
     Fundat et ipse suum gladio feriente cruentum.
     Tali sed tandem multatum fine tyrannum
     Sufficiat dixisse; dehinc iam caetera dicam.
 125 His ita transactis virtus iam proditur alma
     Martyris et toto flagrabit fervida regno.
     Utque, focus cum tura calent vel trita sinapis
     Semina, depromunt nitidum flagranter odorem,
     Aut pilis gravidis haerbae tunduntur olentes
 130 Et preciosa micant vasis unguenta cavatis —
     Haud aliter rumore pio per quosque recurrens
     Fama volat: populi miracula magna frequentant,
     Aemula quae a multis celabat perfidia ante.
     Interea regis magni defertur ad aures,
 135 Cunotorum vatuum, procerum quoque fama beata.
     Occurrunt alacres certatim calle citato
     Pontifices, clerus, monachi maiorque minorque:
     Unanimis celebrat virtutes sexus uterque.
     Clara salutiferi miracula martyris omnes
 140 Laudibus astrigero iungunt trans nubila circlo.
     Pontifices terni surgunt ex agmine tanto:
     Vincianus et Ansoaldus et Ermanacharius;
     Quorum quisque sui corpus decreverat esse
     Iuris, et e tumulo cupiunt auferre beatum.
 145 ‘Ecce mei iuris tellus tenet ossa sacrata.’
     Primus ait, ‘requiem hic, hinc spiritus astra petivit,
     Cooperat hic, primum signis est proditus almis.’
     ‘Talibus’, alter ait, ‘contendere desine verbis,
     Frater amate, mihi manifestum est carne propinquum
 150 Hunc fore; hunc aluit parochia, quam rego presul;

129 haerbe G   133 que G   149 *amata G propinq*u*^a G   150 caluit G corr. P

115 *Iurenc. II*, 683 terrenae gloria laudis.   116 cfr. *I*, 377.   117 *Ebroinus necatur* 680.
 119 cfr. *I*, 359.   121 sq. *Matth.* 26, 52, cfr. *Iurenc. I*, 527 sq.   127 *Aen. I*, 417 Ture calent arae.
 Trita sinapis fortasse ex grammatici cuiusdam loco qualis est *Bedac GL ed. K. VII*, 291, 4.   129 *Ecl. II*, 11
 herbas contundunt olentis.   132 *Iurenc. III*, 202 Tum populi pariter miracula tanta frequentant,
 cfr. *ibid. II*, 94.   134 cfr. *I*, 111.   136 cfr. *I*, 128.   137 cfr. *I*, 316.   138 *Aldhelm. VIII*
 prine. ritia] 416 sexus uterque.   139 *Sedul. I*, 26 Clara salutiferi taceam miracula Christi.
 141 *Aen. V*, 378 ex agmine tanto.   142 *Vindicianus* (*Ventianus in cod. C. monach. Morb. ap. Pitr.*
p. 556) *episcopus Atrebantensis*, *Ansoaldus Pictarensis S. Leudegari consanguineus*, (*Hermenarius* (*sic enim*
volgo nominatur, *sed in plerisque codd. monachi Moriae, ibid. Hermenarius*) *Augustidanensis*.   148 *Met.*
XIII, 9 fictis . . . contendere verbis.

Hinc oriundus erat, sumpsit primordia vitae:
Quare iure mihi martyr conceditur almus'.
Tertius his dictis, vatem compescit utrumque:
'Taibus adstantem verbis onerare catervam
155 Iam sinite et potius tandem mea dieta tenete:
Quam presul tenuit sedem, quam dogmate sacro
Instruxit felix, hanc sacrent membra beata;
Nec deceat, alterius sedis quo in sorte quiescat'.
Conticuere omnes, digitis simul ora premebant.
160 His dictis melioris opem nanciscier optant
Consilii: statuunt precibus ieiunia jungi.
His pariter certant summum pulsare tonantem,
Cuius hunc meritis potius concedere vellet.
Totus namque dies hymnis extenditur almisi,
165 Pervigili excubiis cura nox ipsa tenetur.
Post ventura dies, sacram cui tradere palmarum,
Depulsis, vellet, tenebris Aurora rubebat
Interea et Phoebus rutilo surrexit ab ortu.
Pontifices aras ornant missasque celebrant.
170 Intentum populum sacro libamine pascunt,
Inque tribus cartis et nomina scripta tenentur.
Quaeque sui vatis specialis epistola gestat
Nomen et altaris medio sub tegmine tectae
Servantur. Sacris missis iam rite peractis,
175 Ignaro pariter solam iussere ministro
Pandere, quam meritis voluisset prendere cartam
Cuiuscumque deus; citius qui iussa peregit:
Declarat prima Ansoaldum redditu luci
Pagina ditatum tali mansisse talento.
180 Vocibus hunc euncti dignum testantur honore,
Tam caro fuerat (vatem) qui munere nactus.
Huic palmarum laeti pariter dextramque dedere;
Indubii tandem litis retinacula linquunt.
Tunc famulus domini fido mandavit alumno,
185 Olim quem martyr cauto nutrimine vexit,
Qui monachos rexerat, martyr quos rexerat ante
— Audulfum vocitat quem nomine cura parentum —,
Officium peragat laetus vel iussa ministret,
Usque solum Pietavensem pia membra verenter
190 Ducat. 'Perge celer, fratrum due agmina tecum:

158 *haec G 159 contiguere G 165 mox G corr. P 169 caelebrant G 171 luquae G
172 Quoq. G 179 ditatum G corr. P 181 *vatem deest in G

151 *Turcic. II*, 203 repetit primordia vitae. 159 *Aen. II*, 1 Conticuere omnes intentique ora
tenebant, cfr. *Fast. I*, 255. 161 sq. *Aldhelm. laud. virg.* 31 precibus pulsare tonantem; *Beda mir.*
Cuthbert. III, 2. 167 *Aen. XII*, 77 Puniceis inventa rotis Aurora rubebit. 173 cfr. *Ecl. I*, 1 sub
tegmine figi; *Sedul. V*, 165 sub tegmine cocci; *Arator. II*, 551 sub tegmine tali. 174 cfr. *I*, 248;
Walahfr. Wettin. 859 (*II*, 331) Laudibus interea domini iam rite peractis; cfr. *adn. ad V.G. V*, 98 *tom.*
II, 431; *Gesta Apoll.* 458 (*II*, 497). *Aen. III*, 546 sqq. 182 *Met. VII*, 495 dextramque dedere. ¶ 187 cfr. *I*, 47.

Precipitate moram', dixit 'vestrumque patronum
Hymnis ad propriam sedem portate canoris;
Ast ego sorte domum miram requiemque dicabo'.
Perrexere citi, pastoris iussa iubentis
195 Perfitiunt, onerant sacratis ossa canistris;
Optatis redeunt gaudenter callibus omnes.
Mox motis membris virtus non defuit ampla:
Sanati abscedunt diversis pestibus egri,
Languida membra diu optatam tenuere medelam.
200 Altithrono grates miracula tanta tuentes
Adstantes referunt et coeptum carpere callem
Disponunt. Sequitur vulgus seu turba pedestris,
Quaque ruit, sanctis devota mente ministris
Se iunxit alacrisque cucurrit: sexus uterque
205 Illius ardebat sancta virtute beari,
Dignis martyris ac meritis cupiunt benedici.
Qui feretri partem, sacrum qui tangere velum
Certabant, possint humeris quoque ferre beatum.
Luminibus, crucibus plures clarisque lucernis,
210 Partibus alternis properabant Christicolarum:
Civibus angelicis aequant ac sidera pulsant
Laudes turiferae nitido flagranter odore.
Quem validus morbus pressit vel languor iniquus
Aut quieunque diu vexatur peste gravante,
215 Si sacrum tetigit velum sanctumque feretrum,
Sanatis rediit membris ac sospite gressu,
Vera fides faveat si falso errore remoto.
Dum vehitur spatiis veloci corpus ab ipsis
Cursu, cuiusdam vici iam tecta petebant —
220 Vultibus at mesti properabant ecce parentes,
Gestantes ulnis caecato lumine natam:
Temporibus septem vocis dispendia muta
Senserat et membris iacuit defessa puella
Quamque triplex iugiter damnabat corpore languor.
225 Dum cupiunt natam sancti vel fila feretri
Tangere, caeruleis properans nox venerat alis.
Illie interea fessam sopor altus habebat;
Advenisse viros narrat splendente colore
Huc geminos, egram tali firmasse loqua:
230 'Ecce salus optata tibi, ne credere tardes,
Adveniet'. Sequitur medicina protinus illam:

191 *utrumque *G*   196 gallibus *G corr. P*   205 *beati *G*   206 *martyrii *G*   208 ferrae *G*
212 *turifero nitidos *G cfr. II, 128*   214 enieumque *G corr. P*   220 *admetti *G*   221 lumine *G*

191 *cfr. I, 159.*   195 *Aen. VIII, 180* onerantque canistris.   199 *cfr. II, 58.*   202 *Sedul.*
I, 138 ac turba pedestris.   204 *cfr. II, 138.*   211 *cfr. I, 690.*   217 *Iurenc. II, 289* errore remoto.
222 *Iurenc. I, 81* miserae et dispendia vocis.   226 *Iurenc. II, 2* nox caerula; *Aen. VIII, 369* Nox ruit
et fuscis tellurem amplectitur alis, *cfr. Aldhelm. laud. virg. 628.*   227 *Ge. IV, 190* fessosque sopor
suos occupat artus, *cfr. Aen. II, 253.*

- Evigilans oculos, gressum linguamque tenebat.
 Mox sanata deo laudes gratesque rependit,
 Quod meritis vitae praesentis tempora longa
 235 Martyris acciperet veteri languore fugato.
 Nec tibi parva salus, mulier, medicante beato
 Martyre, daemonii obvenit, qui pectoris antra
 iam dudum tenuit stringens, fugiente furore.
 Dum traheris palmis geminis geminisque lacertis
 240 Vinclatis, feretri possis quo tangere peplum,
 Ne careas, demens, tanto languore, resultas —
 Mitia dona tamen currebant ecce repente
 Per sanctum Christi famulum: tangendo feretrum,
 Spiritus infestus citius tua membra reliquid.
 245 Inde viri variis lacti successibus aucti
 Urbis iam Toronum fulgentia tecta subibant.
 Hinc praesul promptus magna comitante caterva
 Obvius amplifico meritis processit honore,
 Urbem per medium nitens perducere corpus:
 250 Laudibus excelsis altus pulsatur Olympus.
 En mulier trahitur duris constricta catenis,
 Insimulata viri proprii pro morte nefanda,
 Amissura cito caram de corpore vitam,
 Auxilium dominus ni ferret forte misellae.
 255 Martyris ecce pii cernens gestare feretrum,
 Pervalido clamore boans, hanc pectore vocem
 Rumpens: ‘Ecce meas poenas nunc respice, clemens
 Leudegar, miseram digneris solvere vinclis
 Iniustis ac tolle minas auferque malignam,
 260 Quae imminet iniuste damnatae nunc mihi, mortem.
 Auxiliare, precor, veniam da audique rogamtem:
 Tendo meas, martyr, supplex ad sidera palmas’.
 Talibus illa tonans lacrimis — nam lora repente
 Dissiliunt collo, palmis cecidere catenae.
 265 Opstipuere viri, tortores atque recedunt:
 Hinc procul innocuam tandem liquere puellam,
 Hoc populus factum crebro sermone frequentat.
 Otia longa trahens animus torpendo tabescit.
 Faucibus in mediis pigris compressa labellis
 270 Lingua iacet, calatum digit tractare venustum
 Haut poterunt, oculi furvaque caligine mersi,

235 Martyres *G corr. P*   237 *conuenit *G*   238 *stringes *G*   260 dannatae *G*   264 *cedere *G*
 265 recedunt *G*

233 *cfr. I*, 419.   236 *Sedul. IV*, 142 Nec tibi parva salus domino medicante, Maria.
 237 *Iuvenc. I*, 624 Pectoris antra.   246 *Aen. VIII*, 359 ad tecta subibant: *Juvenc. I*, 785 nam tecta
 subire.   247 *cfr. I*, 229.   250 *Aen. X*, 216 pulsabat Olympus, *cfr. Aldhelm. laud. virg.* 1537.
 257 *cfr. I*, 624.   259 *Aen. X*, 451 Tolle minas.   262 *Aen. I*, 93 tendens ad sidera palmas: *Beda
 mir. Cuthbert. VIII*, 7 Expandit geminas supplex ad sidera palmas.   268 *Port. V. M. III*, 2 Otia lenta
 trahens; *cfr. Walahfr. II*, 278, 18.   269 *cfr. I*, 37.   271 *Port. V. M. II*, 38 oculum tetra caligine mersum.

Flatibus aucta nimis terrenis mens manet ipsa.
 Excute torporem, segnem depelle teponem:
 Offitium digitis solitum vel lingua loquela,
 275 Da, deus, ut captent; spiramina nota recurrent
 Per venas, ructent praecordia carmina sacra.
 Non canimus pugnas acres aut triste duelum
 Haectoris infausti pariterque inmitis Achilli,
 Quando Argiva manus regnum destruxit avitum
 280 Pergameum, diro maculatas sanguine taedas
 Vel canimus, gemino statuunt quas carpere ferro
 Turnus et Aeneas (falsos duxisse Penates
 Qui fertur, Latii tenuit dum regna Latinus):
 Sed potius canimus sanctorum sacra trophea,
 285 Sanguine qui proprio stabilem mercantur honorem.
     Martyris intermissa diu miracula narrem,
     Qui geminos propero cursu curavit egenos.
     Claudus erat plantis, multis lassatus ab annis,
     Pigrior atque diu marcescens, calle negato
 290 Nec valuit pedibus dilectum carpere gressum.
     Advectum sanctum supplex in vota vocavit:
     Optatam meruit gaudens plantis meditinam.
     Accelerans mulier morbo vexata maligno
     Deformes digitis curvis ad sydera palmas
 295 Protendit: 'Manibus mediis nunc, aspice martyr,
     Ungula stat misere totiens infixa per artus
     Qualiter et membris cunctis augere dolorem
     Non cessat: noeum citius decadere pestem
     Da, medicus Christi, da iam fomenta salutis'.
 300 Continuo pestis maculans cum voce recessit,
     Luridus atque color vadens sicca ossa reliquid:
     Prisca redit manibus Christi de munere virtus.
     Presul ut audivit comitum properasse catervam
     Ad villam quandam propria ditione dicatam,
 305 Obvius, ut populo defesso alimenta ministrent,
     Ansoaldus amore pio direxit alumnos.
     'Ite', ait, 'et populo dapibus succurrите lasso;
     Sint epulæ cunctis largae, sit copia panis;
     Dilitias prebete simul clarumque Lieum,
 310 Quo corpus sanctum fas sit perferre citatim.
     Laetificata bonis tantis iam turba quievit.
     Sed stupidam cunctis rem gesserat arbiter altus:

274 linguae *G corr. P*   276 uenias *G corr. P*   277 pugna sacras *G corr. P*   281 canimus *G corr. P*   283 *Latii] latus *G*   291 *Aduectus *G*   301 osso *G corr. P*   308 aepulæ *G*

274 *Sedul. IV*, 63 lingua loquelas.   277 *Aen. I*, 30 inmitis Achilli.   279 *Aen. VII*, 794 Argivaque pubes | Auruncaeque manus; *Ge. III*, 228 regnis excessit avitis.   283 *Decastich. in Aen. VII*, 5 (*ed. R. 5*) Ad regem mittit Latii tum forte Latinum.   289 *Arator. II*, 26 calle negato. 291 *cfr. I*, 249.   294 *cfr. II*, 262.   300 *Cul. 384* cum voce recessit.   301 *cfr. I*, 715. 307 *Aen. XI*, 24 Ite, ait.

Ille liquor duplis iterum remeaverat undis,
Dulcia musta madent perque et sua vascula crescent.
 315 Nec claustris contenta suis, iam vina per arva
Larga fluunt, rivis planum maduit pavimentum:
Additur et singno signum, miracula miris.
Inde petunt vicum veloci calle viando,
Quem iuxta fluvius vasto sub gurgite tranat.
 320 Hunc adiit fluvium gaudenter turba pedestris,
(Vincenna et fluvius vocitatur, Sannona vicus):
Ecce minax tumuit vento stridente procella
Ac per terga freti furiis agitata cucurrit,
Turbidus et pontus undis incanduit atris,
 325 Auras ad superas Nothus volvbat arenas,
Nec iteris spatium patuit nec apta carinis
Fluctibus in mediis via. Navita: ‘Cernitis’, inquit
‘Personat e speculis (magno se murmure miscent
Et venti, pariterque parant configere telis
 330 Inque vicem pugnis contendunt Eurus et Auster),
Montibus e summis undarum personat echo.
His ripis satius rapidum conpescere gressum,
Quam tumidis navi fracta submergier undis:
Tandem desinite infidis vos credere ventis’.
 335 At pater intrepidus, rerum cui credita cura est:
‘Haec vada nempe deus poterit conpescere’, dixit,
‘Qui quondam ponti minitans confregerat iram:
“Tu, mare, cede loco tumidique silescite venti” —
Prisca quies rediit, cessavit cerula ponti.
 340 Ipse etiam poterit commotos sternere fluctus:
Mergite fidentes puppim, submittite corpus’.
His gestis cecidere minae turbansque procella,
Inmitis conversa in mitem limpha quievit.
Huc mulier peregrina suo cum pignore caeco
 345 Accessit cupiens nato captare salutem,
Excubiis preceibusque simul, quo nocte sub ipsa
Martyris almifacie medicantia membra quierunt,
Pernoctans: solita remearunt dona salute:
Sicque diu clausae reserantur fronte fenestrae.
 350 Exultat genetrix tantis ditata medelis.

314 mandent G corr. P   315 *una G   316 pauium R G   321 *sannonavicus G Sannona-
vius PP¹   322 *uente G   327 ^{uita} uita ceruitis G   337 *mundans G cf. Marc. 4, 39   339 nolim
corrigas cessarunt, sed cerula, -ae adde metaplasmis p. 3 adn. 3   340 fluctos G   341 *pergit G
349 clause G

314 Ge. I, 295 dulcis musti.   316 cf. Ge. I, 132.   318 cf. I, 153.   319 cf. I, 502.
320 cf. II, 202.   321 Bolland. I. c. 484 qq. ‘Vigenna fluvius (in textu habetur Vincenna) Gallice la Vienne
oritur in Lemoricensi Galliae pror. fluensque per Pictariensem ducatum tandem in Ligerim . . . se exonerat.
Vicus nomine Sannon (in textu: in vico Saanone vocabulo) verosimillime ille est qui hodie Gallice Senon
dicitur quique in agro Pictariensi ad confluentem fluviorum Clani (le Clain) et Vigennae situs est.’
323 Aen. III, 381 furiis agitatus.   324 Arator. II, 1072 Rupta quies pelagi tumidisque incanduit undis.
328 cf. Aen. I, 124.   339 Sedul. III, 219 sub caerulea ponti.   343 cf. ib. I, 132.   349 cf. I, 423.

Iam suspensa diu presul sua vota meretur:
 Comperit adventum celeris propriasse catervae.
 Obvius ipse sua tandem de sede propinquat;
 Quocum perplures proceres comitantur heriles.
 Clericus ordo simul, monachorum examine pompa,
 Pleps, vulgus, pauper, mixtus vel sexus uterque
 Cum crucibus rutilis, claris, cum ture, lucernis:
 Nubila cuneta tonant sursum, simul arva tremescunt.
 Quisque alium certat rapido precurrere calle,
 355 Cornua qui feretri tangat, qui fimbria pepli,
 Qui subigat scapulis pondus, qui magna talenta
 Ferre queat. Demum suscepto pignore tanto
 Pictavem praesul laetus perrexit ad urbem.
 Huc etiam venit mulier, quae corpore toto
 360 Curvatis nervis spectabat cernua terram
 Nec poterat sursum annoso languore coacta
 Cervicem flexam, proprium vel tollere vultum.
 Et mihi, qui multis, martyr, concede salutem,
 Largiris virtute dei' dixit. Resoluta
 365 Corporeis poenis clarum reminiscitur orbem
 Mox solis, domino laudes gratesque rependit.
 Gressibus inde petunt laetis sanctam Radegundem,
 Quae meritis fulget sacris super aethera nota.
 Hic iacuit iuvenis diro torquente dolore
 370 Ignavus, gelidus, totis membrisque solutis:
 Martyris et meritis surrexit hic quoque sanus.
 Protinus agminibus sospes comes additur illis
 Prospereiore via populis. Iam teeta subibant
 Doctiloqui vatis — quondam qui scismate saevo
 375 Hilarius propriis fuerat depulsus ab oris,
 Falsa pio doctor verbo dum dogmata damnat,
 Arrius infelix quae sparsit partibus orbis.
 Lis fuerat talis quoniam haec orta duobus,
 Hilarius talem doctrinam pandit ab ore:
 380 Terna manet persona, deo substantia simplex,
 Arrius ad ternas ternam coniunxit usiam —.
 Hic binos bino medicans languore repulso:
 Vir gelido iacuit stratis sub corpore segnis,
 Luminibus fraudata diu sub nocte puella.
 385 Ipsa puella sacram posthaec permansit ad aram,

352 propriasse *G* corr. *P*   378 *subibat *G*   382 que *G*   387 repulso *B* *G*   389 nocte *G*
 390 *per haec *G*

354 *cfr. Aen. VIII*, 462.   356 *cfr. II*, 138.   360 *Aldhelm. laud. virg.* 1792 fimbria pepli.
 365 *Sedul. III*, 200 incurva caducis | vultibus et solam despectans cernua terram.   366 *Arator. II*, 173
 Annoso languore.   370 *sq. Sedul. III*, 204 Cernit et ardenter solis reminiscitur orbem.   371 *cfr. I*, 419.
 373 *cfr. Aldh. I. v. 712.*   378 *cfr. II*, 246.   379 *sq. Fast. I*, 489 qui quondam pulsus ab oris.   380 *sqq.*
cfr. p. 2; Sedul. I, 300 *et Fort. (personal.) II*, 15, 12 Arrius infelix, *cfr. Aldh. laud. virg.* 971 *sq.; Aen.*
XII, 708 partibus orbis.   385 *Arat. I*, 157 Hunc numerum dens unus habet, substantia simplex | per-
 sonis distincta tribus, *cfr. ibid. I*, 917 *sqq. II*, 901 *sq. et Aldh. laud. virg.* 38.

Offitiis intenta piis, dum vita manebat,
Martyris et tumulum magno celebravit honore.
Martyr amat placidam membris captare quietem
Et statione frui, dudum quo rexerat agmen.
395 — Iam tandem, praesul, (nec linquas vota mereri)
Perge celer populi magno comitante triumpho,
Cornibus ipse humeros supplex subnecte feretri:
Exspectant patrem monachi remeare priorem,
Sedibus et placidis spectat Maxentius almus
400 Ac secum refovere cupit iam membra beata. —
Pontificis scapulis martyr subvectus abibat,
Dum spatis largis numerosum occurrit ovile,
Quis alimenta prius sacrato dogmate praebet,
Suscepitque patrem monachorum laeta phalanges.
405 His igitur populis tantis admixta meabat
Femina, seminecem tristis sup pectore natum
(Huic flatus modicus tantum sub gutture mansit)
Gesserat, a lacrimis oculos perfusa tenebat.
Vociferans genitrix supplex clamore peralto:
410 'Redde mihi natum solum, quia gesto cadaver;
Cerne infelicem matrem nec iam modo matrem:
Mors et ego inter nos pugnis confligimus', inquit.
'Haec tenebris furibunda meum vult condere natum:
Tu clemens concede iterum resipiscere, martyr,
415 Aut pariter coram capiat nos terra dehiscaens,
Bassia nec potero dilecti linquere nati'.
Ecce repente puer gracili cum voce respondit:
'Dic, ubi sis, mater; mater, me suscipe natum'.
'Adsum', mater ait, 'fili carissime'. Matri
420 Gaudia magna tulit geniti pro munere tanto:
Laetificata redit genitrix cum pignore sano.
Luseus adit quidam feretrum cum coniuge caeca:
Vir gestans oculum solum sub fronte serena,
Coniunx ambobus caruit, quam fune maritus
425 Ingratus tardo sub calle regebat;
Credula corde tamen mulier, quod reddere possit
Amissum lumen — martyr, sed vir dubitavit.
Vir dubius caruit posthaec sed lumine solo,
Ambobus mulier meritis donata recessit:
430 Sic infidus abit caecus cernensque fidelis.
Nec sileam, quae sint miracula facta beati
Maxenti septis. Monachorum haec agmina promita
Obvius ire parant patri dum, namque puella

395 *morari *G* *cfr. II*, 351   415 parit *G corr. P*   421 laetifica *G corr. P²*   423 *serenum *G*
431 que *G*

391 *Fort. C. VII*, 9, 1. Officiis intente piis; e. g. *Aen. VI*, 608 dum vita manebat.   393 *cfr. Aen.*
I, 691.   410 *Sedul. III*, 303 Redde mihi.   411 *Sedul. II*, 125 infelix mater nec iam modo mater.
412 *cfr. II*, 330.   415 *Aen. X*, 675 aut .. imma dehiscat | terra mihi.   423 *cfr. I*, 417.   433 *Aen.*
X, 770 Obvius ire parat.

- Offitio cessante iacens tardata quotannis
 435 Membrorum, nomen sancti rumore frequenti
 Expressum ut primum patulis simul auribus hausit.
 Protinus una manus proprio redeunte vigore,
 Pos ternos soles corpus veniente beato
 Iam totum meruit solita gaudere salute.
- Gaudia magna tuis, martyr spectate, reportas:
 Te veniente salus penetrans optata per omnes
 Percurrit, nullus poterat consistere languor.
 Ut primum tetigit veniens sacer atria sacra,
 Capta oculis mulier splendenti reddita luci est:
 445 Et puer infestus, quem vexat daemonis ardor,
 Femina hic etiam simili iactata furore,
 Evomuere virus foedum cum sanguinis unda:
 Annos per plures superat victura iuventa.
 Cuneta quis expediet calamo? sed singula carpim
- Nunc placet, ut tangam descripta ex ordine signa,
 Quae gessit virtute dei iam redditus astris.
 Unius horae spatium stat corpus in altum;
 Percussor mediis flammis iniectus anhelat;
 Cernitur in medio noctis lanterna refulgens:
- Custodis raptor rapuit res arte maligna:
 Fur mortem dominusque luit, sed reddita res est;
 Morte obiit, pedibus, saeva, qui perculit urnam;
 Auctorem gladius vita spoliavit et armis;
 Oppressit litemque latenter epistola sumpta;
- Morbida septennis lumen linguamque recepit:
 Spiritus infestus mulieris membra reliquid;
 Morte caret coniunx falsa pro morte mariti;
 Claudus abit plantis multis lassatus ab annis;
 Femina curvatis digitis sanata revixit;
- Eece liquor duplis iterum remeaverat undis;
 Martyris adventu turbata procella quievit;
 Et nato lumen meruit paupercula mater;
 Cernua iam mulier solis reminiscitur orbem,
 Solvitur et iuvenis diro torquente dolore;
- Curantur bini gelido sub corpore: pauper,
 Luminibus fraudata diu sub nocte puella;
 Seminecem meruit puerum iam vivere mater;
 Sic infidus abit caecus cernensque fidelis;
 Corpore sic toto gaudet solidata puella;
- Capta oculis mulier splendenti reddita luci:

437 nigore & rigore *G*   452 ore *G corr. P cetera mirus.*   460 septenis *G*

436 *cfr. Aen. IV, 359.*   451 *cfr. II, 4.*   452 *cfr. I, 713 sqq.*   453 *cfr. I, 722.*   454 *cfr.*
II, 15.   455 *cfr. II, 29 sqq.*   457 *cfr. II, 87 sqq.*   458 *cfr. II, 119.*   459 *cfr. II, 171 sqq.*
 460 *cfr. II, 222—232.*   461 *cfr. II, 244.*   462 *cfr. II, 251 sqq.*   463 *cfr. II, 288.*   464 *cfr.*
II, 294 sqq.   465 *cfr. II, 313.*   466 *cfr. II, 322 sqq.*   467 *cfr. II, 344 sqq.*   468 *cfr. II, 370.*
 469 *cfr. II, 374 sqq.*   470 *sq. cfr. II, 387 sqq.*   472 *cfr. II, 406 sqq.*   473 *= II, 430.*   474 *cfr.*
II, 433 sqq.   475 *cfr. II, 444.*

Est puer ereptus, quem vexat demonis ardor;
 Femina hic etiam simila iactata furore.
 Gurgite de pelagi guttatum carpsimus ista,
 Preterita ingenio gracili sed plurima restant.
 480 Scrutari poterit miracula cuncta relatu
 Quis, quamvis docili sensatus polleat arte,
 Quae domini famulus rutila virtute peregit?:
 Ad tumulum laeti calatum vertamus amoenum.
 Sedibus ipsa suis tandem sunt ossa relata
 485 Ecclesiaeque sinu pulchro tumulata sepulchro:
 Ymnidicoque choro resonant hinc inde frequentes
 Clericus et monachus, pariter iuvenisque senexque,
 Obsequiis devotus adest maiorque minorque,
 Donec cuncta dei famulo sunt rite peracta.
 490 Pollet acclesiae facies variante figura,
 Parietibus distincta suis a fronte quaternis,
 Planius in longum muris producta gemellis
 Posthaec arte manet populo fabricata decora;
 Subter cripta sinu sacratam continet aram:
 495 Postibus e summis gradibus spatiatur ad illam,
 Inde iterum scalis ad summas scanditur aedes:
 Illuc ara nitet fulvo constructa metallo,
 Continet haec gremio sacro veneranda talenta;
 Permeat inter has aras solidum pavimentum;
 500 Hic requiem iuxta placidis Maxentius almus
 Aedibus accepit servatque palatia sacra;
 Pervius has una coniungens porticus aulas,
 Quo monachi saeculis recinunt concentibus ymnum.
 Hoc tibi, magne pater, devotus defero munus:
 505 Haec duo namque tuus famulus tibi porrigit aera.
 Magna queunt alii thesauris ferre talenta
 Inque tuas aurum, gemmas transfundere gazas,
 Argenti pondus, pollent qui divite censu,
 Quamvis frigidiora tegat praecordia sanguis.
 510 Te tamen ardenti studio vult mens mea semper
 Teque libens veneror, supplex tua numina posco
 Meque tui iuris famulum, domine, esse fatebor:
 Auxiliis solitis, martyr, me protege semper.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS.

485 que G 486 quae G 495 illa B G 497 metalla G 502 coniunges G corr. P

476 cf. II, 445. 477 = II, 446. 487 cf. I, 123. 488 cf. I, 316. 489 cf. II, 174.

490 sqq. cf. p. 3. 495 Aen. IV, 62 spatiatur ad aras. 503 cf. I, 189. 504 Avator. prol. II, 27

Hoc tibi, magne pater, cum defero munus amoris. 505 cf. Lat. 21, 2. 508 Aen. I, 359 argenti
pondus. 509 cf. Aen. X, 452.

PASCHASII RADBERTI CARMINA.

Radbertus¹ matre a partu decedente² lucem adspexit: ambigendum est quo anno³ et ubi loci⁴. In gremio sanctimonialium B. Mariac Suessionensis coenobi educatus et tonsus⁵ inter Corbeiace Ambianensis monachos adscitur quantum suspicari licet Adalhardo

1) Duplicem cum soleo tum hic studebam exercere ἐποχὴν et temerariae in quaerendo fiduciae et superracuae in exponendo redarguendore loquacitatis. At canona iurat adponere quem computarunt de Radberti vita quasi Apollodorem: natus intra annos 785 et 795, monachus fit longe diu in saeculo exsulatus ante 812, abbas est ab 844 ad 851 usque, moritur 865. 2) Cfr. Engelmod. III, 69 sqq.
3) Canonis ratio (adn. 1) in eo est posita quod ante annum 812 longe diu in saeculo exsulatus Corbeiace monachus fit et obit 865. Ante annum 812 quod fit monachus, potest esse neque tamen idecirco, quia ut aiunt Adalhardo suadente hic adducitur. Nam neque Radbertus ipse ut ponunt hoc adfirmavit et Gualdo s. XI. Corbeiensis monachus, cuius ex testimonio adfirmat Mabilio (e. g. A.SS. saec. IV, 2, 123), cum diceret V. Ansk. prol. (ib. p. 115) v. 20: hic tibi Paschasiū genuit (sc. Adalhardus), eorum accipiebat sententiam qui censebant eum cum Adalhardo ex Italia venisse (cfr. anonym. Corb. s. XI. sive XII. ibid. p. 569, c. 5). Qui error nescio an ortus sit cum legeretur alicubi Radbertum natione Romanum i. e. Romanensem fuisse. Catalogus vero monachorum Corbeiensium nuperrime in libro confraternitat. Augiensis. p. 289 editus, in quo Radberti nomen bis legimus 451, 7 et 15, nequaquam ut Piper exsequitur compositus est ante 814, cum etiam Walae nomen obferat; immo ut mihi quidem videtur, si tamen in tali fortasse contaminato quoque teste ex silentio licet conjecturam facere, quoniam Hildemani desideramus memoriam (de quo scite Mab. saec. IV, 1, 597), post 821. Contra Anskenus quod legitur 454, 13 (cfr. 452, 20, sed hic potest alius esse) non mirum, cum Rimbertus aut falsus de eo aut parum recte indicatus V. Ansk. ed. Waitz. p. 26, c. 6; nam cfr. eundem ibid. 27, 7 (ubi Ansk. a Wala nominatur monachus Corbeiace reteris) et Simson. I, 264, 1 et II, 272, cui iam cur decesset in catal. Corb. ap. Jaffé. 67 scrupulus haesit, cum Waitzius l. c. et Dehio (cfr. ibid.), qui Gislemarum quoque et Witmarum Novae Corbeiace putat monachos, errore teneantur. Quod si recte significari, concludendum est Warinum, cum in Piperi catalogo non commmoretur, brevi postquam in reteris Corbeiace monasterium est susceptus novac factum abbatem, quicum cfr. transl. S. Viti ed. Jaffé. p. 12. Nam Odonem et Ratramnum, quorum item nulla fit mentio, in catalogo ante 826 composito nemo requiret; de Harberto et Auterto, qui et ipsi non enumerantur, nihil certum habemus ut nobis vel possint deesse vel adparere. — Neque, ut ad cunona redeamus, longe diu in saeculo exsulatus fit monachus, quem ad modum scribunt Mabilionem secuti saec. IV, 2, 123, sed monachus factus et abbas quoque longe diu in saeculo exsulatur. Revolvatur enim locus ille ex quo Radbertum haec verba facientem fingunt (est in psalm. XLIV lib. III p. 1282 ed. Sirm.) et conferatur eum Matth. comm. V p. 385, ibid. IX p. 779 et seq., de caritat. ed. Mart. p. 543, in psalm. lib. I p. 1225. Nec denique obiit 865, cfr. p. 39 adn. 8.
4) Probabiliter Mabilio saec. IV, 2 p. 122 'natus est Radbertus in pago Suessionico aut forsitan in ipsa urbe'.
5) In psalm. l. c. p. 1282, cfr. Engelmod. III, 58.

abbate¹. Hinc anno 822 in Germaniam digressus eius legationis particeps², cuius opera novam in Saxonia Corbiciam construxit Ludowicus imperator. Postea quam per longum tempus in re publica est versatus³, praecepsa pristinac Corbeiac ab Adalhardo illo quartus abbas⁴. Tamen minus cum decem, ubi plurimum, annos sustinuerat, ante annum 853⁵ abdicavit, ut totum se referret ad studia theologie⁶ et philosophiae, quae inter varios rerum saecularium anfractus abiecerat⁷. Quo in otio quantum tempus fato ei obtigerit prorsus nescimus: at conicere mihi ex re videor in pestilentiam saltem anni 856 incidisse senectutem⁸. Obiit u. d. VI. Kal. Mai⁹.

1) Conciunt Adalhardo 781 regimen mandatum esse, cfr. Enck. de S. Adalhardo diss. Monaster. 1873 p. 9.

2) Cfr. V. Walee I, 14 ed. Mab. 476 et Simson. II, 266 sqq. 3) Cfr. V. W. II passim et Rodenberg. die vita Walee Götting. diss. 1877 p. 6 sqq. Radbertus se ipse ib. II, 15 in remotum Walee comitem appellat. 4) Cfr. nomina pastorum priscae Corbeiae ap. Guérard. polypt. de l'abb. Irminon Paris. 1844 II, 339.

5) 'Tempus initii a Paschasio regiminiis annum 844 signat Chronicon Corbeiense manu scriptum'; '(Odo) magistro suo (Paschasio) successit anno 851'. Haec Mabilio (saec. IV, 2, 125 et 127); sed ex quoniam Chronico Corbeiensi? An ex catalogo quem ad Adalhardi vitam adhibens saec. IV, 1, 307 (cfr. 455) sic descriperat: 'exstat in retusto codice membranaceo catalogus abbatum eius loci (Corbeiae reteris), definiens in Ratoldo Abbe, cui aliis abbates secunda manu additi leguntur'? At in hoc catalogo a Guérard. l. c. divulgato — nam cfr. Guérard.: 'nomina quae sequuntur (sc. inde a Ratoldo) non manu eadem neque eiusdem antiquitatis scripta sunt' — anni non adduntur. Neque alter 'velutus Abbatum Corbeiensem catalogus' (saec. IV, 1, 133) quidquam rideatur nisi modo addati continuatio. Et distinguit Mabilio inter catalogum et chronicon manuscriptum; chronica autem duo adibat — 'recentius' enim 'chronicon ms.' (1, 307) non novum puto testem — et Antonii de Caudinecurte (saec. IV, 2, 122; 133) et Iacobi Baronis (1, 454 sq.) s. XVI. scriptorum. Ex his duabus alter uter numeros si meditatus adscripsit, sic inicerat, ut binos annos adderet ultimae & se inventae Isaac abbatis commemorationi, subtraheret Odonis abbatis primae. Nos nihil habemus pro conerto praeterquam quod de Isaac Radberti decessore ut abate mentio inicit in quodam Karoli Calvi diplomate 842 (cuius fides est apud unum Mab. Annal. II, 632), Radbertus abbas interfuit concilio Parisino 847 (Mansi XIV, 847 cfr. Fulconem in Gall. Christ. X instrum. 286 D) et 849 Carisiaco (Hincmar. de praedest. 2, p. 21 ed. Sirm.), Odo Radberti successor abbas subscrispsit 853 Suessionensi (Mansi l. c. 982). De abdicationis causis recte opinor Mab. saec. IV, 2, 127 et Annal. III, 13 sq.

6) Ne pereat utilis ut mihi rideatur libelli notitia, memoro F. Sardemann. der theolog. Lehrgehalt d. Schr. d. P.R Marburg. 1877 locos ut ipse ait collegisse, quibus quae de summis rebus cogitasset Radbertus adpareret. 7) In psalm. 44 p. 1225 ed. Sirm. 8) Nil si quaeris ex canone certius quam 865 mortuum esse Radbertum. Quem erorem peperit Mab. (nondum in A.S.S. saec. IV, 2, 126, ubi ipsi non decessisse ante 860 rideatur) in annal. III, 118 sq., ubi ad 865 ('obitus') vix ante hunc annum contingere potuit, ut ex eis quae de eo superius diximus facile intelligitur. Dixerat autem superius (p. 61) loco nisus commentari in Ierem. threnos scripti IV, 1506 ed. Sirm. Radbertum Parisios iterum a Nortmannis occupatos i. e. annum 857 significasse et (p. 66) librum XI quo interpretatur Matthaci euangelium anno 858 scripsisse, postea quoque respondisse Frudegardo. Sed haec omnia, nisi quod re vera epistola ad Frudegardum missa est commentario perfecto, vanissime sunt excogitata. In threnorum enim commentario cum dicat Radbertus: Quis unquam queso crederet quod latrones promiscuae gentis unquam talia auderent vel quis aestimare potuisse quod tam gloriosum regnum . . . talium hominum humiliari vel foedari sordibus deberet? Et non dico hi quod censum plurimum asportare et praedas diripere vel captivos transducere: verum quis credere posset quod tam vilissimi nostros adire fines auderent? Fateor enim, ut ne (sic Sirmond.; ne om. Mab. ann. III, 60 et Basilean. 1502) aestimem (ego, edd. aestimo) non longe retro, quod nullus ex regibus terrae ista cogitaret neque ullus habitator nostri orbis audire potuisse, quod Parisium nostrum hostis intraret, quis unquam queso, respondemus, crederet, talia potuisse referri ad annum 857 cum apertissime ad 845 pertinerent. Et tergiversatur prorsus Mabilio saec. IV, 2, 128, ut secundam incursionem a Nortmannis in Parisiorum fines factam interpretandam esse studeat evincere. Scripti

Carmina¹ Radberti supersunt nobis quattuor: *coglam²* enim, quum subditivam numerant³, infra ei audiucabo. Neque quo quodque anno ortum sit ad digerendum est difficile.

Ac scriptum quidem de sanguine et corpore domini Wala exulc⁴ i. e. intra 831 et 833 annum se dedit ad Warinum Novae Corbeiæ abbatem dilucide indicat dum praefatur; dilucide quoque ibidem cum dicit prologo metrico (*carm. III*):

Regis adire sacrae qui vis sollemnia mensae, . . .
Bachia nostra velim, puero quae misimus olim,
Et niveos casto condas in pectore flores, . . .
Unde puer possit saltim restinguere sitim . . .
Libertas etenim Fidei numquam abnegat ulli
Eximios vitae fructus . . .

hoc dicit: prius eius libri doctrina inbutus sis oportet quem ante tibi misimus quam ad hoc opus eucharisticum accedas; *Fides* praelucebit, qua itur ad Christum. Manserunt nobis nivei flores: habemus praemissum librum. Quin ipsum Radbertum audiamus Camenam invocantem:

Dic, nivei flores quo vernant cespite fosso,
Bucolicosque relinqu favos, sublimia carpe.

Verba sunt ex prologo, quem adfixit operi Warino abbati de fide spe et caritate inscripto. De fide⁵ igitur disseruerat ante annum 833 et post 826, quo cum Adalhardus mortuus esset abbas eligebarat Warinus. Sed Camena, cur dicit, relinquat favos Bucolicos? An quasi pastorali muneri soli faveat? Hercle negasset: faverat ipse interdum Radbertus.

igitur sunt in threnos commentarii non multo post 845 — nam continuo sunt tenore scripti et simul editi — neque quidquam obstat, quominus Radberto etiam tunc abbatे scriptos esse censeamus: nempe quod in operis primordio monachorum se omnium peripsema ut solebat adpellat, neque abbatem se esse necessarium erat docere Odilianum sodalem et apte potest conferri liber de corpore Christi, quem, dum praest Corbeiæ abbas, scimus eum obtulisse Karolo Culvo eadem usum inscriptione. In Matth. tamen commentario, quem constat inde a quinto libro, non a nono quod ait Mabilio, editum esse postquam regimen abdicavit et explicuit threnos (Matth. X p. 934 adlegat ad thren. II, 1364), XI, 981 Et tamen . . . nondum est finis. Licet insurgant barbari in nos et nemo est qui auxilium ferat, quia civiles invicem magis saeviunt insidia et strages . . . Quibus omnibus famis ac lues praecesserunt et omnis pestilentia rerum, cum aliquanto spatio post 843 et 845 interiecto sint scripta, non male mihi videor ea retrulisse ad anni 856 pestilentiam validam, qua magna pars hominum absumitur (annal. Bertin. ad h. a.). 9) Cfr. Guérard. l. c. p. 337 et 339.

1) Trithemio sublestissimae fidei auctore (ed. Fabr. p. 76) ‘metro scripsit non pauca’. 2) Sic scribam et edam ex codice P, de quo p. 44. Quo more cum iam antiquitus exaratum sit (cfr. Schuchardt. I, 124), tum quod medi aevi grammaticis ab ‘egle’ sive ‘ege’ i. e. ‘capra’ vox videbatur originem ducere (cfr. Theodul. ed. Beck. Sangerhus. 1836 p. 8 Thurot. in notices et extraits XXII, 110 et 429 Maium auct. class. VIII, 191 et 193), volgarem fuisse scripturam patet, cfr. e. g. Vossian. Ausoni s. IX Schenkl. p. 9 et Porphyronis Monac. s. X ap. Meyer. p. 199. 3) Praeter Polycarpum Leyser. hist. poet. med. aevi p. 242 et Wernsdorf. poet. lat. min. II, p. XII. 4) Primus perspexit Mabilio saec. IV, 1, 453 sq. 5) De fide dico, nam sensim coaluit opus quod inscribere solemus de fide spe et caritate, ut certe de caritate non prius ediderit quam abbas esse desiit; recte hac in re hist. lit. d. l. Fr. V, 306 sq. Quod adnotant ad 843 annales Corbeiæ (Leibn. script. Brunsvic. II, 296): Preradbertus lector eximium librum scripsit de fide spe et caritate, hoc solum sufficit ad coarguendum Paullini perfidiam. Nam adulteratum est inscriptionis instar Novae Corbeiæ codicis de f. sp. et c. (cfr. p. 44), ubi post prologum (c. II): Preradbertus Warino salutem.

Sequitur in codicibus vitam Adalhardi utriusque Corbeiae abbatis ab eo primis anni 826 mensibus narratam¹ egloga quaedam, utroque opere ita inter se conexo et indiscreto, ut si vitum discideris eglogam non possis intellegere, vita illa prosopopocarum² plena et ardoris officacis quae epithalamium potius posteris visa sit quam epitaphium, modo eglogam legeris post eam, idonee finiatur dum etiam metro poeticum ad stilum accedente c fictis personarum perorationibus trahitur affectus³. At Radberti ingenium non aequat, immo ut quidam ait eo indigna est egloga. Quonam modo, amabo, mortui hominis ingenium quantum litteris praestiterit perspiciemus? Ex scriptis eius opinor et poeticum ingenium nisi fallor ex poematibus. Ergo comparanda Radberti cum soluta oratione scripta tum versus.

Amabat fictis nominibus ludere⁴: ut Warinum adpellabat Placidium, Severum Odil munnum, Adalhardum Antonium, Arsenium Walam, ipse malebat Paschasius audire. Personae quoque in eglogam Fillis et Galathea introducuntur senis cuiusdam — nomen reticetur — querelis alternis mortem flentes. Hanc esse Corbeiam Novam, Veterem illam adumbratur tantum; senex, ut hoc in transcurso memorem, qui sit nisi lecta prius vita nemo videbit.

Porro praeter conformatioines et apostrophas quibus vixit vita Adalhardi veri

1) Scripta esse dicitur intra annum 826 et 836 i. e. post Adalhardi et ante Wala obitus. Potest tamen adcuriosus definiri, cum severe interpretamur V. A. 86 p. 339 ed. Mab. et acriter distinguimus inter verba ad Corbeias matrem i. e. Veterem et virginem i. e. Novam prolata. Quod ni facimus, totum perit Paschasiani orationis lumen; mecum si interpretatus eris, iam clarum siel verba chartae esse dedita dum Wala affectat Novae Corbeiae abbatiolam (removeus enim Simsonis dubia II, 274, 2 de verbis translat. S. Viti ed. Iaf. p. 12), immo tam clarum ut ne hoc quidem contra rationem videatur esse, quod dico V. A. 32, 321 qui ei successit postea monachorum pater eximius et 35, 322 quem postea post decepsum fratris vice Christi gaudens sibi exultat patrem habere interpolata esse, interpolata ab ipso Radberto Wala electo Veteris Corbeiae abbate. Neque adloquendae tantum bene discerni debent neque detectum ritium est solum, sed caule quoque quis ille, quis hic Radberto sit p. 339 sq. disceptes; iam mendum e. g. demes in verbis: Iste namque est carissima mater fratrum amator et populi Israel. Hic (leg. ille) qui multum orat pro suis caritate perpetuus. Hie qui (del. hic qui nere interpusgas graviter) iugis ut credo intercessor erit pro civibus. Ille ubique est Adalhardus, hic et iste Wala; Wala est Iosue, Moyses Adalhardus. Quod ita a nobis demonstratum est, simplicissime declarat cur eglogam Nova Corbeia et exordiatur et finiat et prae matre Corbeia nimio paene honore adsciciatur. Nempe Radberto ‘abbas mortuus est, virat abbas’; Wala autem praeferebat Corbeiam Saxoniam. Abbatis electio in hoc monasterio non dubito quin successerit Gallica Corbeiae electioni, sed miror quod Warinus, qui, id quod Iaffé ad calculos revocarat, a. d. VI. Kal. Mai. renuntiatus est, nondum memoratur in Ludowici et Lothari diplomate dato a. d. XII. Kal. Iul. Sickel. act. L. 242. Vitae igitur et eglogae componendis relinquuntur vix quatuor menses. Eglogam aliquanto post Adalhardi mortem scriptam esse affirmare, quippe qua celebrati sint Corbeiae Norae splendidi progressus, praetermittentis est ea quae Simson. II, 270 sq. collegit. Ante Adalhardi ritam Radbertus potest scripsisse in Matthaeum commentarios I—IV, quos e prologis patet et ex codicibus quibus seorsim traduntur (cfr. Delisle, bibl. d. l'éc. d. ch. I. tom. V. sér. p. 504) prius emissos esse quam V—XII: certe in libro de fide c. IX allegat ad commentar. II. 2) Cfr. adn. 1 et 5, 309; 35, 322; 83, 338. Ne mihi obiciant, quod ipse Radbertus V. A. 4, 309 Neque, ait, more quorundam censeo pueros hinc inde super tumulum constitueret, qui tuas fingendo laudes debeant decantare: nam Corbeiarum personae altiore in loco Radberto positae pueris et iam in ritam inductae sunt. 3) Ut Agius quoque Hathumodue ritae continuo subiungi voluit dialogum, quo elegis se et Gandersheimenses sorores plangentes illam fingebat SS. IV, 176. 4) De consilio vitae Wale pseudonyma omisi.

dialogi exemplum dedit Radbertus Walae vita Ciceronem secutus¹: a Vergilio² mutuatus in simili re poeta effinxit eglogam.

Addo quod Radbertus priorum scriptorum locos ubiunque eisdem adhibendo proferere solet et decantare³. Vcluti quasi adsignabat sibi Bedae versum quendam ex carmine de dic iudici⁴ depromptum (13):

*Nunc, rogo, nunc venae fontes aperite calentes,
qui formatus est ad Ieremiac IX, 1 et interpretandus de lacrimis. Nam inveni has
multimodas variationes: de fide prol. (III, 5):*

*Excipiam vitae fontes aperire calentes,
in Ierem. thren. III prol. p. 1407 Sirm. ad quosdam deerevi calentes prophetae
fontes . . manum mittere (ib. ciulantum attigi venas), V. W(alae) I, 2, p. 460 Mab.
plena clari recordatio vultus calentes lacrimarum aperiet fontes, ibid. I, 9, 468 ex quo
velim fontem aperias nobis calentem. Quibus in aequo pones eglogae v. 8:*

Qui nobis studuit venas aperire calentes⁵.

*Deinde pauca illa verba praefandi gratia eglogae praeposita satis sapient Radberti
ampullantem et contortum et saepe mysticum sermonem. Ad id quod est unam sibi vice
Christi ecclesiam in coniugium enutrisse conferas praef. de spe ed. Mart. p. 520 mente*

1) Non Sulpici Severi sed Ciceronis dialogos imitari videtur; cfr. in Matth. V. praef. 391 S.: Quoniam, sicut quidam ait, — ducantur = Cato mai. 8, 26. Praeterea haec ut ex Cicerone sumpta concessi, serius tamen dum Radbertum lego huc unum adtendens ut certe plura possint congeri: V. W. I, 459 somnum Scipionis addit; V. A. 20, 315 = in Matth. I, 6 = V. W. init ex Cic. de inv. II, 1, 1; in psalm. 44 p. 1226 = Matth. XI, 973 ex Cic. de off. III, 1, 1, ubi paene dolose se ipse substituit pro auctore. V. tamen W. 8, 467 non ex Laelio 25, 91, sed ex ipso Terentio, quem legebat, petita nec Matth. III, 194 ex sonn. Scip., sed ex Fulgent. Myth. I Stav. p. 598, unde etiam (p. 597) et ex eius Verg. cont. p. 743 de Vergili commentario ibid.

2) Cfr. Ebert G. d. L. d. M.A. II, 294. Furta Fortunatiana primus detectus Duenmller. N. A. IV, 303 sq. In Adalhardi quoque vita 5, 309 Fortunatus nominatur, qui locus est app. Leon. XXI, 3 sqq. uno Corbeiensi cod. servati. 3) Cfr. praetera quomodo Machab. II, 15, 14 in V. A. 86, 339 et V. W.

I, 2 460 (quos locos perlegas totos, si Radberti velis scire quam exigua sit ars) et ad Adalhardum et ad Walam adhibuerit describendos. Etiam Horati verbis sat. II, 7 85 fortis et in se ipso totus. teres atque rotundus utrumque depingere studebat V. A. 15, 314 et V. W. I, 9, 468. Unde fama orta Novae Corbeiae s. IX. Horati fuisse codicem (cfr. Grimm. lat. Ged. d. X. u. XI. Ih. p. 317 adn. 2), qua laude ne Vetus quidem Corbeia digna cum versum hanserit Radbertus ex Augustino de quantit. animae c. 27.

4) Sub ipsis Radberti nomine editum est a Mamerano Colon. 1550, unde errorem propagantes repetiverunt Rixinus ‘ad B. Paschasi Ratberti carmen geminum (alterum est c. III) . . notae’ Lips. 1552, Io. a Fuchte ‘über de sacramento etc.’ Helmaestad. 1616. Tamen Bedae recte tribuitur cum in bonae notae codicibus, tum, ut docuit me Duenmller, in Simeonis Dunelmensis historia Anglicæ, ubi versibus aliquot sub finem additis Accae episcopo perhibetur oblatum fuisse. Neque usquam (ne in Coloniensi quidem Mamerani) præ se fert nomen, ne retorquens dicam ingeniorum Radberti, qui ad hoc candidum et unum perspringens poema nullo modo adspirare potuit. Atque Bedae ne solus sim præco, cfr. Lessen. die Darstellung des Weltgerichts Berol. 1883 p. 5. 5) Alterum huius rei exemplum aliud Bedae versus præbet. Dixerat Fort. IV, 26, 159 felices nimium et I, 2, 27; VIII, 3, 299; 309 o nimium felix Vergiliū secutus Aen. IV, 657 et Ge. 2, 458; unde Bedae visum est dicere v. 124 O felix nimium; Bedae subripuit Radbertus V. W. I, 5, 463 infelix nimium ego et ibid. 26, 188 infelix nimium tempus et in Matth. VI p. 465 vere misera et infelix nimium . . anima, egl. vero 56: O felix nimium. Quae exempla eo magis probanda mihi ridentur probare, quo rarius Bedae Carmen inveni usurpatum, ut ap. Angilbert. Centulens. III, 19 sqq. (tom. I, 363) sunt ex Bed. v. 14 sqq., apud Angilb. Corbeiens. (Mab. anal. ret. 425) quae sunt, quae fuerant, fuerint vel quaeque futura ex Beda v. 67; / Alcuini/ c. CXXIV (tom. I, 351), ubi v. 4 corrigas ex Beda l. c. venas intrare calentes pro fatentes, ante ipsum Carmen de die iudici legitur in cod. neque Engelmodo sciás an c. III, 61 obrersetur Bed. v. 1. Ceterum de Fulberto Carnotensi s. XI. scriptore cfr. Barth. aduers. 2077.

pacisceris fidei coniugio et *V. A(dalhardi)* c. 79 p. 336 ed. *Mab.* quem ipse monachum nutrierat (*respicias formam quoque contractam*), *de corp. ad Warin. praef. ed. Mart.* p. 378 vice Christi praesidente, *F. A.* 35, 322 vice Christi patrem habere (*abbatem*); *ad monasticam disciplinam, si tanti est, e. g. V. A.* 9, 311, *de corp. ad Warin. praef.* 378, *V. W. I.* 9, 470 *ibid. I.* 15, 476 *I.* 18, 481; miro libramine expressum est ex alio scriptore; peroratur *cfr. de corp. ad Karol. (IV) 16*; porro saepissime est apud Radb. e. g. *V. W.* p. 471, 476, 479, 484; aliam conceserasse taxatum iri non ambigitur *cfr. V. A.* 9, 312 idecirco dixisse non ambigitur, *ib. 51, 327* eius velle cunctos considerare manifestum non ambigitur, *taxare est in V. A.* 5, 308 47, 326 saepius, *formam futuri passivi habes e. g. V. A.* 31, 420 cogitas te excusatum iri, *V. W. I.* 21, 482 consultum iri tibi plaudebas, ambigere e. g. *V. W.* pp. 456, 457.

*Iam ipsam videamus eglogam: nescivit poeta cuius generis esset caespis, qui pro Saxonie v. 60 Saxonica cespis: neque scivit Radbertus in *V. V. I.* 28, 488, cum ei excideret pro Italia Auxonia (*leg. Ausonia*) cespis¹; quam cum adiectivi positivo coniungitur in *egl. 24, 90, 119, 151, 153, 168*², sed Radbert. quoque *V. A.* 21, 316 quam dignas victorias, 32, 321 quam felix quadriga; interdum *egl. 149 idem est atque interim: codem id modo a Radberto ponit iam Mabilio senserat* (*saecc. IV, 2 p. 134*, cui *adstruas e. g. in Matth. I p. 6 Sirm. et ibid. VI p. 466*); in interrogatione licet indirectu indicatus est *egl. v. 20, quicum cfr. prol. de fide (c. II) v. 3; de pedestri illo velim cognoscas egl. v. 133* (*cfr. 36, 88*) dubitares, nisi *prol. de corp. ad. Warin. (III) v. 4 praeberet* velim condas, ut *praetermittam innumeros reliquorum operum locos: velim perpendas, edicas, caveas, dicas, pandas, attendas, perpendas, V. W. pp. 457, 458, 460, 462, 464, 473, 492, p. 1270 ed. Sirm. etc.; componendo egl. v. 3 sensus subest ornandi*³ neque minus *prol. de fid. (II) v. 6*.*

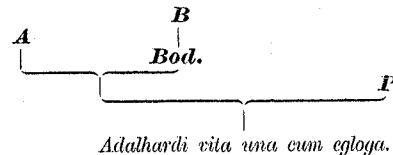
*In egloga si tot ac tanta sunt quae Radberti prodant stilum, credideris contra eius ingenium eo peccari, quod graviora occurrant metrika vitia quam quae in ceteris poematisbus admiserit. Verum enim vero percurras quae notanda fuerint*⁴: ne quod h consonans est c. *IV, 1 et 6* pariter ac in *egl. reprehendam* ut in illo tempore, mānare⁵ eodem more ponderavit in c. *III, 6 et 13* quo *egl. 110 et 162; contra sitim*⁶ *prima producta III, 8, idoneae*⁷ *pro diāmbo choriambum esse voluit IV, 1; ēon ei est alīōva III, 13*⁸. Quae tamen in egloga graviora aut crebriora affatim praeberent offensionis, condonanda ea censeo et annis inferiori et vel longius opus praecepitanti⁹ et poesi nescio an hoc carmine pericitabundo, ne dicam auspicio¹⁰.

1) *Quod cod. B' in c. II, 3 recte masculin. tradit, potest esse correctum.* 2) *Cfr. Audrad. pass. e. g. III, 14 quam sanis vivere membris.* 3) *Cfr. Fort. spur. p. 379, 301 et Audrad. ibid. IV, 78* Omnique ornatu cunctos componere suadens. 4) *Panca potuisse innotescere cum pleraque obliterarerint et scribae et editores, libenter concedo ut minor fiat eorum culpa qui studia naraverunt Radberti ceterum tam infructuosa.* 5) *'Mānare' legitur e. g. apud Sedul., Arator., Eugen. Tolet., Alcuin. (cfr. Areral. ad Sedul. I, 156), recte tamen e. g. apud Engelmod. c. II, 149.* 6) *Tuetur Gezo et non interpolatus P'.* Interpolatores ne parastichidi quidem qua c. *II* (et *III*) Radbertus levita efficitur parcebant, ut prosodiuarum errores abolerent. 7) *'Audenter' e conjectura Mabilio si scripsit pro 'idoneae', secundum rationem est non recipere ut in ceteroquin peccanti, in codice Aniciensi si legit, nihil setius recusanda foret interpolatio, licet Aniciensem Radberti autographom praeberet Mabilio: nimirum ex eodem autographo Camenae nominarentur gelidae. Cfr. infra p. 45.* 8) *C. IV, 2 'Sōphia' mensura volgaris, cfr. tom. I, 348 c. CIX, 6 (ubi menti recipias pro sit, cfr. quoque Huemer. acta acad. Vindob. 96, 519 adn.)* Etiam volgariter 'cāritas' c. *II, 9* quod a zāqis derivabatur e. g. Radb. de car. cap. 2: Charitas ergo Graecum est, quod in Latino dilectio appellatur. 9) *Cfr. quae supra adnotari p. 41 adn. 1.* 10) *Proprietatum et errorum ex egloga hoc delibabo: heptametri admissi 46, 133, 157; quinque pedibus currit 103; h consonans est post arsim et thesim 23, 126, 9, 23, 34; producitur arsi 69, 176; —e adverbiorum correpta (ut ap. Fort. e. g. et Bedam); ablativ. in —a correpta 13, 112 (cfr. supra p. 4 adn.); saepe natirarum syllabarum quantitates laesit: rāgitus, māgitus 5 sq., tēgi 24, mānibus 49, ðras 53,*

Restat poema quod quarto exhibemus loco. Hoc Radbertus, dum abbatiolam Corbeiensem obtinuit, eius loci quod nobis est tertium, eucharisticam commentationem a se iteratam et ad Karolum Calvum missam exorsus est.

Eglogam ad recensendam his uti licuit vitae Adalhardi codicibus: Parisino (P) 18296 olim Corbeiensi saeculo X. a librario valde rudi scripto — egloga est fol. 63—67, transscripta ab Ernesto Duemmler. cfr. N. A. IV, 302 —, Ambianensi (A) et ipso Corbeiensi 461 s. XIV. ex., ex quo f. 37'—40' eglogam cum unica a Mabilione sacc. IV, 1 p. 340 sqq. instituta editione¹ contulit Holder Egger cfr. N. A. l. c., Bruzzellensi (B) 7569 sacc. XVII. ex. sive XVIII., quo praeceptor alias schedas in Bollandistarum usum confectas continentur Radberti vita Adalhardi exceptum et integre egloga ex 'passionali Bodecensis coenobii dioc.' exscripta, quod² cum hodie perditum videatur — Paderbornac enim in bibliotheca Theodoriana codicem non latitare certior factus sum —, Bruxellense exemplum Ruelens bibliothecac illius praefectus officiose curavit excutiendum, cfr. Arch. VIII, 520 et A. SS. Ian. tom. I p. 1086.

Quibus ex libris hac via ad Radberti archetypum videmur adscendere:

Adalhardi vita una cum egloga.

Carmen II dedimus ex Novae Corbeiae codice ad annum usque 1875 Monasteri in archiv. Corb. I, 254 adservato, nunc reg. bibl. Berolinensis theol. Q. 212; saeculi est XV. . Ex unico hoc libro, quo aetatem tulerunt quae Radbertus de fide spe caritate disputavit primum emissa a Pezio in anecdot. thesauro I, 2 anno 1721, deinde codice iterum inspecto 1733 a Martenio in vet. script. ampl. coll. tom. IX, 447, novum carminis exemplum nobis praebuit K. Francke (B').

Radberti libri de sanguine et corpore domini ad Warinum missi duobus testibus crisis est nisa, cum Gezo quoque, qui saeculo X. abbas fuit Derthonensis, in opere quo et ipse transubstantiationem docuit metrico prologo (III) non amputato³ 'paene integrum' exscripsit Radbertum'. Atque Radberti quidem codices, qui innotuerunt, enumerare longum est: non interpolatum novi tantum Parisinum 2854 P' (ol. Puteani 4356, ubi carmen fol. 1)

Ambianense 58 (sic Fort. c. X, 6, 25 V. M. I, 56), flēbilis 84, perfidia 102, glōriosa 103, sōbrius 126 (sic Eugen. Tolet.), querēlosus 67 et ceterum multotiens. V. 65 'stimplo' nescio an recte Mabilio 'extemplo' esse indicavit, 'extimplo' saepe legitur e. g. Karol. M. et Leo P. v. 445 (I, 377) et 497 (378); 'arva', — ae 3, 52, 180 cfr. Leo ad Fort. IX, 2, 18 et Appel. de gen. neutro interente in l. L. Erlg. 1883 p. 48; 'Bachia' incertus sum utrum 'parvos urceos' interpreter ex Mai thesauro nov. Lat. p. 81 an simpliciter 'rinum'; 'sorbo' v. 71 cfr. Neue II², 427 et Leon. Fort. s. v. resorbere; 'comulare' cfr. Schuchardt II, 156, fr. 'combler' et e. g. codd. I, 272, 35; 390, 104; 419, XVIII, 3; 'ire' cum nudo accus. cfr. e. g. gestu Apoll. v. 298 (II 493).

1) Unde ap. Migne. patrol. CXIX, 1552 sqq. 2) Bodecensis ridetur in N. Corb. monast. scriptus fuisse s. XI, cui fere temporis convenient, mea et quam pluris aestimo Gulielmi Meyer. opinio ut fert, versus qui codici olim praefixi legebantur (cfr. Boll. l. c.). 3) Muratorius primus censuit versus, quos apud Gezonem post eos invenerat, qui carmen officiunt III, Radberti quoque esse. Ego tamen, cum etiam parastichidis exemplum c. II obstat, adduci nequeo, quin qui in integro opere non feruntur, existant in excerptis, genninos eos esse existimem. Sed sive ab ipso Gezone additi sunt quibus continuaret Radbertum sive aliunde rapti, pannum male quoque adglutinatum avolsi. At dicam tamen contemptis minutis quo Duemmleri Bambergensis differat a Muratori exemplo: v. 20 verum quod, 21 mons, 37 fereque, 42 cernet, 49 hominis laetum facit, 51 mundo, 54 divi, 67 quam hoc, 72 liba tuae litamina (leg. libatve litamina), 73 abstract. V. 71 imitatur Odonis Cluniac. s. X. abbatis carminis versum 1 ab eodem Gezone Radberti poemati praescripsi.

s. X., cuius lectiones rogatus misit A. Molinierus; ex interpolatis (5) Wartmannus evolvit Sangallensem 681 s. XI., Monacenses ego 21516 s. XII. sive XIII., 23599 s. XIII.. Geronis autem scripturas Ambrosiani Q. 98 (Ga) petii ex Muratori ed. Gcz. uned. III p. 250 sq. Patav. 1713, Bambergensis Q. VI, 44 s. XI. f. 5 sq. (Gb) ex Duennmieri apographo (cfr. N. A. l. c.). Inter editiones, quae tamen omnes quas quidem inspexi sequuntur deterioris classis codices, principem locum tenet Marteni, cuius l. c. p. 377 carmen legitur.

Libri qui est de sanguine retractatae editionis unus quantum scio exstat Parisinus 2855 s. X. (P^u ol. Colbertinus 3682, Reg. 4357: poema est 1°) altera parte post Hieronymi fragmentum ex epistola ad Lucianum sumptum inde a. f. 62 prius quoque editionis exemplar continuus licet interpolatum. Qui codex thesauri B. V. ecclesiac Podiensis cum fuerit, non diversus est, opinor, ab Aniciensi ex quo Mabilio primus carmen et pedestrem præfationem edidit A. SS. sacc. IV, 2, 134 sq. Scripturarum discrepantias in meum usum convertit Molinierus.

I.

EGLOGA DUARVM

SANCTIMONIALIUM UNO FAVORIS PLANCTU

CONPLOSA, QUAS ADALHARDUS VELUD UNAM SIBI IN
CONIUGIVM VICE CHRISTI ECCLESIAM ENUTRISSE, ALIAM VERO EX
EADEM SECUNDUM MONASTICAM DISCIPLINAM MIRO LIBRAMINE
ADMODVM GENUISSE PERORATUR. QUARUM QUOQUE UNAM
PROPTER CANDOREM VULTUS GALATHEAM VOCARI, PORRO
ALIAM PROPTER AMOREM CARITATIS FILLIDIS NOMINE
CONSECRASSE TAXATUM IRI NON AMBIGITUR.

'Plangite, queso, viri, mecum pie plangite patrem,
Omnis et imploret veniam provectionis aetas.

GALATHEA

Sparcite humum lacrimis, conponite floribus arvam
Patris ad excubias; hinc fletibus omnia sudent.

5 Officio linguae prodant sic corda vagitus,
Ut passim resonent etiam simul astra mugitum.
Rustica conclebret Romana Latinaque lingua,
Saxo quibus pariter plangens pro carmine dicat.

[L.] Inchoat titulum in codd. sequitur — ecloga B celo A — complosa A — Adalhardus] idem codd. —
velut AB — in om. A — vitae B — alium P — admodum P — perorat B — phillidis A — post ambigitur in A
versus add. || Galathea supra versum P in marg. ut reliquae personarum notae add. s. XVI. in A, quae quomodo
legantur in B nescio 1 quaeso B in quo orthographiam ceterum non curabo 2 imploret A et sic fere
similia quae non adferam; item e pro ac ex A non adnotabo nisi cum P 3 *arma corr. arua A arua PB
4 exuvias hic fluentibus B 5 lingue PA si P, sic prodant B 8 *quibus] quo P qui AB quin Diez.
altrum. Sprachdenkm. p. 78 adn.

[L.] Max. Taur. tract. c. pag. p. 789 ed. Migne. (dens) miro libramine ex omni parte compositam
continet molem. 3 Ed. V, 40 Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras. 7 sq. Harum
linguarum peritus Adalhardus, cfr. Radb. V. A. 77, 336 quem si vulgo audisses, dulcissimus emanabat. si
vero idem barbara, quam Teutiscam dicunt, lingua loqueretur, eminebat claritatis eloquio. quod si
Latine, iam ulterius præ aviditate dulcoris non erat spiritus. Quo ex loco Gerard. eglogue etiam similius
haec c. 42 p. 355 ed. Mab. sacc. IV, 1: Qui si vulgari i. e. Romana lingua loqueretur, omnium
aliarum putaretur inscius . . . si vero Theutonica, enitebat perfectius; si Latina, in nulla omnino ab-
solutius. Cfr. Baehr. G. d. R. L. III Suppl. p. 61 sq.

- Vertite huc cuncti, ecce init quam maximus ille:
 10 "Et tumulum facite et tumulo superaddite carmen".
 Membra beata senis celebri conferte locello,
 Qui nobis studuit venas aperire calentes.
 Huius ad exequias cleris cum mixta caterva
 Vocibus alternis divina poemata narrent:
 15 Pastores, fuerit quod magnus, versibus edant,
 Formosi pecoris custos formosior ipse,
 Vulgus et econtra resonet: "Deus, alme creator,
 Da veniam famulo: paradysi regna precamur,
 Et petimus: miserere seni, miserere tuorum;
 20 Tu quam dignus erat misereri, denique nosti".
 Hinc, rogo, cordis amorque dolor gemitusque resultet,
 Hinc pueri virtute, senes de nomine certent.
 'Quis, rogo, non plangat hominem super astra levatum
 In cineres redigi, quam duro marmore tegi?
 25 Cuius in orbe volat virtutum fama per omnes,
 Prosapies augustorum est quod veribus esca?
 Heu, quid hinc facimus miseri sub morte locati?
 Ploramus, gemimus — sed nec revocare valemus.
 Ergo vocatur: abest — sed nec exaudit amantes.
 30 Pectora rumpuntur, lacerantur viscera luctu —
 Ille nec exaudit lacrimas nec threna dolentum.
 Et quia torquemur, laceramur corde tumultu —
 Luctus adest animis nec mors surdissima curat.
 Pulveream servamus hinc de corpore glebam —
 35 Clarus at ille choro laetatur ad astra relatus.
 Unde velim: virtute, viri puerique puellae,
 Plangite, corde pio salsos producite fontes,

FILL.

- 10 tumulsum corr. A 11 conferre PA 12 canentes A 13 commixta AB 14 narraent corr. P
 16 cunctos P 17 contra A 18 veniam famulam A 19 senis *Mabilio*, sed cfr. Rönsch. *Itala* p. 413 et
V. Galli 713 (tom. II, 447), ubi cod. miserere inopi, miserere tuimct. 20 Tu quia B 22 do A cernent P
 23 Fillidis ex eglogae titulo interpol. P *Philis* A 24 cyneres A 26 qui B 27 huic AB facinus P
 28 Ploratus B 29 vocatus *Mab.*, sed cfr. *Fort. l. c.* 59, sed nunc B 30 lacerentur P 32 qui B
 35 l. relatus P

9 *Sedul. I*, 37 mentes hue vertite cuncti. *Ralb. in Matth. II*, 117 *Sirm.* sicut quidam maximus poeta cecinerat: Pacatum etc. (= *Ecl. IV*, 17 sqq.), *id. V. A.* 42, 324 ut quidam poetarum eximus ait: Quam secura etc. (= *Ge. II*, 64 sq.), cfr. *Alcuin. LXXIV*, 13 sq. (*I*, 295). 10 == *Ecl. V*, 42. 12 *Beda de iudici die* 13 venae fontes aperire calentes. 14 *Fort. C. VIII*, 3, 7 Vocibus alternis (*sic Beda et cod. Sangallensis s. IX*) divina poemata psallunt; cfr. *V. W. II*, 32, 522 Ad (Walae) exsequias inter cetera hymnum: te deum laudamus ... alternis vocibus more ecclesiastico decantabant. 16 == *Ecl. V*, 44. 18 *Ex Pont. IV*, 3, 23 Da veniam fasso. 19 *Aen. XI*, 365; *XII*, 653 miserere tuorum, cfr. *Bernowin. t. I*, p. 416 c. *XI*, 5. 20 *Ecl. V*, 54 cantari dignus; *ibid.* 89 dignus amari. 23 *Fort. C. IX*, 2, 43 Quis, rogo, non moritur .. 25 *Aen. III*, 121 Fama volat. 26 *Adalhardus Bernhardi Karoli M. patrui filius*. 27 *Fort. l. l.* 53 Ergo quid hinc facimus. 28 *Fort. l. l.* 55 Ploramus gemimus, sed nec prodesse valemus. 30 sqq. *Fort. l. l.* 57 Viscera torquentur, lacerantur corda tumultu. 33 *Fort. l. l.* 56 Luctus adest oculis; *Fort. l. l.* 61 Qnamvis clamantem refugit mors surda nec audit. 36 *Ge. IV*, 476 pueri innuptaeque puellae. 37 *Ralb. V. A.* 85 salsis lacrimarum rigant fontibus.

Ut, quia tristis origo dedit, quod patimur omnes,
 Atque una ex antiquo est haec natura priorum.
 10 Una sit et cunctis etiam compassio mentis.
 Mesticiae, fletus, lacrimae simul aethera pulsent:
 Hine inde unus in ora fluat fletus monachorum'.
 'Oro: senem senior tumulo, Corbeia, condas;
 Porro minor ego mox tali viduata patrono
 15 Vocebus alternis gemitum pro carmine pangam.
 Quam dudum generans felix felicem mater ab uno
 Atque tuo vocitans pridem de nomine faris:
 "O formosa ego, tu mihi nunc eris alter in evum."
 Quam fundavit ovans manibus ter ille beatus
 20 Plura salutiferis tribuens oracula verbis.
 Nam quo tune demon seviebat, iniqua potestas
 Et cultus fani totam fedaverat arvam,
 Vertit aras, pecudum sacravit ovilia Christi.
 Funditus inde procul luci radice recisa,
 25 Sancta locavit ibi monachis caenobia plena'.
 'O felix nimium, quos cogor inire dolores.
 Munere divino, quamvis comulentur opima
 Ambianense prius, qui dum meruisse videris
 Corbeio preesse gregi, sanctissime pastor,
 30 Te patrem esse novit etiam Saxonica cespis,
 Ut commissa deo duplicata talenta reportes.
 Sed tu, mors male fida venenis, parcere nescis
 Ulli nec nobis; nec tu quoque munera curas.
 Nescis amare viros, nescis servare patronos:
 35 Omnibus una manes sors inrevocabilis horae.
 Quae nobis stimplo rapuisti morte beatum
 Illum, quem pariter querelosis vocibus omnes
 Plangimus ac gemimus, flemus, lacrimamus, amamus:
 Sed nescis, misera, miseris miserans misereri.

GAL.

FILA.

39 priorum AB   43 Gal. P nihil A   46 felix om. Mab. imo B   48 michi A   altera B
 51 *sic PAB   53 sancivit B   56 FILI P nihil A   57 cumulentur AB   58 Ambienense AB
 cfr. Fort. eodd. l. p. 43 c.   60 esse om. B   61 duplicita A   62 male fida PB} mala A   67 quae-
 relosis P querulosis B

38 Fort. l. l. 1 sq. Aspera condicio et sors inrevocabilis horae], quod generi humano tristis origo
 dedit.   39 priorum posuit pro seniorum.   44 V. A. 35 p. 322 Corbeia ... flens cum se tanto viduata
 patrono lugeret.   45 Cfr. v. 14 et 8.   46 et 49 Quam sc. me, Corbeiam Noram.   48 Ecl. V, 49 tu
 nunc eris alter ab illo.   49 Aen. I, 94 terque quaterque beati.   50 Fort. C. IV, 11, 13 Plura saluti-
 feris tribuens oracula rebus.   56 Beda l. l. 124 O felix nimium.   61 Fort. C. V, 2, 52 (cfr. app.
 p. 292, 22) Et commissa tibi dupla talenta refert, cfr. V, 3, 33.   62 Cfr. Aen. II, 23 .. statio male
 fida carinis et Boeth. de cons. I, metr. 1, 17.   62 sqq. Anthol. lat. ed. R. 683, 1 mors .. quae nulli
 parcere nosti, | nescis laetitiam, nescis amare (sic libri et Ermenric. ep. p. 10 cd. Duemnl.) iocos.
 Idem epigramma adhibuit et Sedulius, cfr. Duemnl. 5 Gedichte d. Sed. Vindob. 1860 p. 14, et poeta
 ap. Mai. cl. auct. V, 457, 40 et Ratoldi abbatis Corbeiensis epitaph., cfr. N. A. X, 622. Ecl. II, 56 nec
 munera curat Alexis.   65 Fort. cfr. ad. v. 38 et C. IV, 12, 1 Omnes una manet sors inreparabilis
 horae.   66 stimplo l. q. extimplo, extenuatio.   69 Cfr. Beda l. l. 68 Cunctaque cunctorum cunctis
 arcana patebant et Fort. C. VI, 5, 263.

- 70 Proh dolor, ecce trahis omnes sic invida tecum,
Ut, quicquid iam viximus actenus, omnia sorbas'.
Tum veneranda soror, nostrum parvissima, dixit:
'O verbo quam mitis erat blandusque magister.
Cur nos tam subito liquisti valde tenellos ?
- 75 Tu siquidem moreris semper per saecula felix,
Sed ego virgo ferox, multis sanguinca bellis
Ymbrifero post te lacrimarum fonte madesco
Atque sub ingenti gemitu rea pectora tundo ;
Hinc faciem guttis diluo salsis maculosam —
- 80 Quamvis nigra meis maculis sim et fusca venenis,
Ut niveo vultu respersa colore rosarum
Flavescam, niteam, flagrem simul atque madescam
Atque, tui nimium felix, in tempore plangam,
Quamdiu maneat flebilis pars ultima vitae'.
- 85 Tum quoque mater ait, cuius de nomine dicta :
'Non me tu lacrimis vinces aut fletibus umquam,
Non cantus resonare leves, non pandere vota.
Unde velim: tu misce favos, ego floribus ornem;
Tu quoque pallentes violas, ego lilia carpam
- 90 Et superaspergam tumulum quam suavibus herbis;
Hic quoniam condignus erat muneribus istis,
Dilicias nobis qui multas prestitit ipse
Et totam roseo te pinxit sanguine Christi.
Esaias vatis quod iam predixerat olim :
- 95 Sancta tibi hinc veniunt plaudentia ligna decoris,
Exultant inibi myrtus, abies sive pinus,
Vitis et uva, nitens etiam pinguescit oliva,
Ac tamquam paradysus et hortus diliciarum
Inriguis nutritur aquis de vertice caeli.

GAL.

FILL.

70 prop *ut saepius* A pro *PB*   71 hactenus *AB*   72 Tu *B*, *pro person. not.* † *P nihil* A   75 meroris *P*
 76 fer ex *P*   77 Umbrifero *P*   78 tondo corr. *P*   82 fragrem *Mab.*, sed cfr. *Ells. in Catull.*² *p. 346 sqq. et Luc. Mueller. in Fleckeisen. ann. 93, 386*   85 Tu *P*, *Fill. P nihil adu.* A
 89 carpum *P*   91 quantum *B*   92 et 98 deliq. *AB*   93 reseo *P*   94 Esayas *A*   95 plaudetia *B*
 96 Exultem *A* exultent *B*   98 ortus *PA*

72 Hervordia igitur ante Noram Corbeiam condita.   76 Cogitat de bellis a Karolo M. in Saxonie
gestis, quorum monumenti causa Nova Corbeia et Hervordia conditae esse fingebantur, cfr. regis Arnulfi
dipl. ap. Wilmans Kaiserurk. Westf. I, 210 et ibid. instrument Ludorici P. quamvis sublestae fidei p. 18.
78 Beda l. l. 14 Dumque ego percutiā pugnis rea pectora.   79 Beda l. l. 17 Sed maestam salsis
faciem perfundite guttis.   84 Ecl. IV, 53 O mihi tam longae maneat pars ultima vita.   94 Isaias
55, 12 sq. montes et colles cantabunt coram vobis laudem et omnia ligna regionis plaudent manu. Pro
saliuncis ascendet abies et pro urtica crescat myrtus; cfr. ibid. 41, 18 sq. et ecl. VII, 65 sq.   98 Radb.
V. A. 85, 339 Unde interim quando aliud non valemus, iura sepulcri tui flentes circumsedemus et
superadsperrimus orationum flores . . . Nam nostrum alii pallentes violas tibi et candentia lilia carpunt,
alii narcissum et florentes rosas, alii serpillum benevolentem spargunt; isti colocasia et mollibus illud
vaciniis pingunt, quidam et suaves intermissione odores etc. Haec et eglogue versus ex ecl. II, 47:
Pallentis violas et summa papavera carpens | narcissum et florem iungit bene olentis anethi, | tum,
casia atque aliis intexens suavibus herbis, | mollia luteola pingit vaccinia caltha etc., cfr. ecl. IV, 20
99 Sedul. VI, 224 irriguis ora nutritur aquis. Aen. I, 225: sic vertice caeli.

- 100 Quae fueras regio sterelis, descensus Averni —
Porta poli iam facta pates sive ianua vitae.
Nec valet equiperare prior perfidia mortis
Tam celerem cursum, quo nunc gloriosa
Iam caput excelsa caelorum sidera tangis
- 105 Atque nitore tuo nimium splendescis in orbe,
Vel citius qua nulla prior nutrix monachorum
Cardine sub quadro poterit fecundior esse.
Unde, soror, facias planetum pro carmine, posco:
Octoginta pater quod vix compleverat annos
- 110 Et necdum tua forte manarunt ubera lacte.
En subito periit vel fracta est idria fontis,
'Consilium patriae, Christi sapientia plenus'.
'A mater', subnixa deo tum filia dixit,
'Quid tantos renovare velis narrando dolores
- 115 Aut memorare diei, qua nec sevior ulla
Vel fuit, esse potest poteritque aut esse futura?
Quae simul abstraxit nobis percutiente patrono
Omne decus vitae virtutum vota recidens.
Heu nos quam miseri, absentes qui vivimus illo,
- 120 Quod sumus in nimium depresso sorte maligna,
Qui pariter caelum nequivimus ire locati;
Cum quo namque mori melius quam vivere duxi'.
'Quapropter, populi, Christi quos abluit unda,
Flumineos latices producite pectoris imo
- 125 Virgineumque meum plangamus sorte maritum,
Prudentem, sobrium, castum, caritate repletum,
Mansuetum, humilem nec non iustum atque benignum,
Nobilitate probum, quo nec sapientior ullus;
Cuius in eloquio micuit sapientia Christi,
- 130 Fons patuit saliens vitae, doctrina salutis,
Moribus insignis, virtutum dogmate plenus,
- MICTON
GALATHEA
- (FILL.)

100 sterilis AB   103 post gloriosa add. coruscas B superbis Mab.   104 sydera A   106 *Ut
citus quam PAB   108 poste P   112 concilium B, Micton post plenus in mary. P: voluit significare
nescio qua de causa hunc versum (et fort. 111) ab utraque dici invocatione coniuncta cfr. Ermenrici ep. ed.
Duemmler. p. 41, 37: Est genus hic dispar micton, coenon, prece iunctum   118 rescindens B   119 ab-
sentequa AB   120 Sumus enim nimium AB   123 xp.. P, in mary. add. Mab. Philis, nota deest
in codd.   129 *Christus codd.   130 vitae PB] in te A, *salutos B salitus PA

100 Aen. VI, 126 facilis descensus Averni.   101 Beda de mirac. Cuthberti XXX, 12 ianua
vitae.   104 Met. VII, 61 et vertice sidera tangam.   107 Cfr. v. 45; Radb. in thren. 1310 sub
quadrato caeli cardine, cfr. Aldhelm. laud. rirg. 85 et 1887, Alcuin. e. g. LXIV, 4 (I, 282).   109 Adal-
hardus annos c. quinque et septuaginta natus a vita discessit, siquidem anno ut videtur 771 monachus Corbieac
factus est vicarius (Radb. rit. Adalh. c. 8), cf. Enck p. 6.   111 hydria = urna ex Vulgata.   112 A. saepius
res publicas administrandas suscepserat.   114 Aen. II, 3 Infandum, regina, iubes renovare dolorem.
cfr. Radb. V. W. I init. iuxta illud Maronis . . . infandos iubet renovare dolores.   116 Beda l. c. 67
Qui sunt, qui fuerant, fuerint vel quique futuri.   119 Cfr. Beda l. c. 84 Nullus ibi meritis confudit
iudice praesens.   121 Cfr. v. 27 et Fort. C. IX, 2, 69 Ibimus ergo omnes alia regione locandi.
123 Cfr. Met. IV, 740.   129 Fort. C. I, 15, 102 Cuius ab eloquio dulcia mella fluunt, ibid. IV, 8, 15
Cuius ab eloquio nectar per verba fluebat.

- Mitis, pacificus, clemens et valde modestus —
Ista fuere sui, velim cognoscas, praedia iuris,
Ista meae redolent viritim sponsalia dotis.
 133 Unde beatus amor tantum mihi crescit in illo,
Quantum vere novo se mundus floribus auget.
Sed proinde magis luctus successit in horis,
Quod nimium fraglet in eo insaciabilis ardor
Et quod nulla mei sit abhinc medicina doloris,
 140 Si non vel liceat mihi sanctum pangere nomen.
Ad quod quam nimium felix Galathea fatetur:
‘Incipe sollicitos tales iam ponere questus.
Forte mirantur enim tanto pro funere Musae
Et stupefacta suos liquerunt carmina melos.
 145 Omnia congreguere tuis — et saxea — threnis.
O si’, inquit, ‘veniat tune ille recursus amoris —
Quae tantis in eo lacrimarum cogimur undis,
Ut tandem renovemur eius dulcedinis austu.
Interdum manibus iunctis pergamus ad arcem,
 150 Ad thalamos regni, quo dudum nos vocat idem.
Ethereis pascamur eo quam perpetue campis,
Quo meruit senior felix intrare Menalcha,
Qui nostros secum quam longe duxit amores
Et trahit e nostris post se suspiria fibris.’
 155 ‘Illo etenim voti debentur iura coire,
Quamquam adeo nobis media est via triste sepulchrum.
Sed si constanter petimus, pulsamus, quaerimus, inquam,
Post cineres quin, haud dubium, veniamus ad urbem,
Qua pietas, bonitas, pax, lux, opulentia regnant;
 160 Laetitiae, fructus, requies et gaudia fulgent;
Omne bonum renitet, dulcis concordia mulcet;
Gloria, laus et honor uno de fonte manantur;

GAL.

FILL.

133 velim *P*] veluti *A* om. *B* *Mab.* 134 sponsalia *P* 135. 140 michi *A* 138 flagret *B* *Mab.*,
cfr. v. 82 insatiabilis *AB* 141 Gał. *P nihil A* 143 muse *P A* 145 sauxia *vel sanxia A* 148 haustu *AB*
 149 iuncti *PAB corr. Manitus* archem *P* 151 praepepe *B* 154 sybris *A* *post 154 Fill *P*
nihil A 155 Illo enim *A* ante 156 Fillidis *B* moesta *B* 157 petimus om. *Mab.* 158 cyneros *A*,
 quin *P* quando *B* haut *AB* *veniemus *PAB* 160 leticie *A* 161 One *P* 162 laus *AB*]
 lectus *P* de flumine manant *B*

135 sqq. *Ecl. X*, 73 sq. Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas | quantum vere novo
 viridis se subicit alnus. 139 *Ecl. X*, 60 nostri medicina furoris. 142 *Ecl. X*, 6 Incipe, sollicitos
 Galli dicamus amores. 144 *Ecl. VIII*, 3 sq. quorum stupefactae carmine lyncos, | et mutata suos
 liquerunt (*sic in quibd. codd. pro requierunt*) flumina cursus. 145 *Radb. V. A.* 82, 338 Quis enim
 non fleret, etiamsi de silice natus esset etc. 152 *Ecl. IX*, 55 Sed tamen ista satis referet tibi saepe
 Menalcas. | Causando nostros in longum ducis amores, *cfr. ecl. V*, 64 sq. deus, deus ille, Menalea. | Sis
 bonus o felixque. 159—171 *Cfr. Beda l. l.* 135—147 Sed pax et pietas, bonitas, opulentia regnat, |
 gaudia, laetitiae, virtus, lux, vita perennis, | gloria, laus, requies, honor et concordia dulcis, | insuper
 omne bonum cunctis deus ipse ministrat, | semper adest praesens, cunctos sovet, implet, honorat. ||
 Praemia perpetuis tradens caelestia donis | angelicas inter turmas sanctasque cohortes, | vaticinis
 iunctus patriarchis atque prophetis, | inter apostolicas animis laetantibus arces | atque inter roseis
 splendentia castra triumphis, | candida virgineo simul inter et agmina flore. 162 *Radb. V. W.* *I p. 458*
 de fonte manabat.

- Vita perennis ovat, virtutum pascua florent;
 Angelicae gratulantur oves, caelestia vernant;
 165 Premia perpetuis firmantur denique donis,
 Quod deus semper adest presens, reserantur opima
 Inter apostolicas patriarcharumque cohortes;
 Spirat odor quam dulcis suavior omnibus herbis;
 Martyrio splendente choro muscosa patescunt;
 170 Castra prophetarum redolent dulcedinis austu;
 Candida virgineo flavescent agmina flore:
 Omnia concelebrant inibi pia gaudia passim
 Et resonant omnes uno de corde canentes
 Mellifluas voces in talia carmine quisque.
 175 'Desine plura', soror tum, 'mater', ait Galathea,
 'Ista quidem inspecta melius tum forte canemus,
 Cum paradysus ovans nobis quoque sorte virebit.
 Actenus agrorum flores et lilia carpe,
 Donec alleluia tica circum gaudia stridant.
 180 Sparge viam violis, virtutum floribus arvam,
 Pingue roris callem, plateis lilia sterne.'
- GAL.

II.

AD WARINUM CORBEIENSEM ABBATEM DE FIDE SPE ET CARITATE.

- Rumpe, Camena, moras, virtutum federa pange,
 Ad celi thalamos quo possim scandere perpes.
 Dic, nivei flores quo vernant cespite fosso,
 Bucolicosque relinque favos, sublimia carpe.
 5 Excipiam vitae fontes aperire calentes,
 Rauca licet pueris celestia munera pandam.
 Tres sunt, quae veniunt uno de fonte, sorores,
 Virgineo gressu, Christi de sanguine lotae.
 Sed Caritas harum est eunctis precelsior una,
 10 Laude Fides digna virtutum summa gubernat
 Et petit arma prior, sancti quibus omnia vincunt,
 Virgo beata Dei Spes tendit ad ardua gressum,
 In solio recubans, Christi munimine tuta.
 Tres istae nectunt virtutum federa quaeque,
 15 Ad celi thalamos animam conseedere cogunt.

163 per hempsis A   164 Angelice PA   166 referantur P   167 apostolicos P   168 spirati P
 169 Martyreo A   170 haustu AB   172 concelebrant P   173 canentes PB] manantes A
 174 in P] hinc AB   175 *tu PAB   gall P nihil A   177 eur P   178 hactenus A
 179 alleluia tica A   *ridant AB rigant corr. ridant P   180 arva P
 [II.] Inscriptionem praefixa, deest in B^t   5 vite B^t   7 que B^t   8 lote B^t   14 iste B^t   queque B^t

170 Cfr. v. 148.   172 Fort. C. VIII, 4, 34 Gaudia perpetuo concelebrare choro.   175 sq. Ecl. IX, 66 sq. Desine plura, puer . . . | carmina tum melius, cum venerit ipse camamus.   177 Cfr. ecl. VII, 59 nemus omne virebit.   180 Cfr. v. 3.

[II.] 1 Rumpe moras e. g. Aen. IX, 13.   2 Cfr. Radb. e. I, 150.   5 Cfr. Radb. e. I, 12.
 6 Pueri tirones sunt cfr. de car. epil.   12 Sedul. I, 335 Spesque Fidesque meum comitantur in ardua gressum, Fort. V. M. prol. 29 Tendere . . . cogor ad ardua gressum.   15 Cfr. v. 2.

III.

AD PLACIDIUM DE CORPORE ET SANGUINE DOMINI.

Regis adire sacrae qui vis sollemnia mensae,
A lmificum Christi corpus contingere votis,
Delicias vesci, roseum potare eruorem:
Bachia nostra velim, puero quae misimus olim,
5 Et niveos casto condas in pectore flores.
Rustica forte animo sordent, sed mella manabunt
Tantum, quae calamus Christi de fonte ministrat:
Unde puer possit saltim restinguere sitim,
Si libeat digne sectari iussa tonantis.
10 Libertas etenim Fidei numquam abnegat ulli
Eximios vitae fructus de cespite carnis.
Vita, salus, pax, lux, sapientia denique cunctis
Inde manat per eon caeli sub cardine quadro.
Tu quoque muneribus si dignus vixeris istis,
15 A ceipies palmam regni virtute beatus.

IV.

AD KAROLUM REGEM DE CORPORE ET SANGUINE DOMINI.

Idoneae nunc nunc gelida de rupe Camenae
Ut veniant, petimus: verum te, Sophia virgo,
Fulgentis niveum quae servas culmen Olimpi,
Aurea lux mundum inradians cui vertice surgit
5 Et Phoebae radios faties gratissima mittit,
Componit humeros ignitis purpura gemmis,
Deprecor, ut precibus digneris cedere nostris,
Regis et ad solium pro maiestate verendum
Incessu properes gravido vultuque modesto.
10 Ut coram steteris, nitido sic ore loquaris:
'Rex virtute potens, sophiae quem splendor adornat,

[III.] *Inscriptionem praefixa. In G Incip̄ versus paschasi ratberti ad placidum discipulum, in P nihil inscribitur* 1 sacre Gb solēpnia Gb mense Gb 2 contigero Gb 3 delitias Gb 4 Bachia P' P' Mon. 21516 Mon. 4608 nondum corr.] Bachica G 5 6 manebunt 5 nisi quod verum etiam in P' et Sangall. 7 Hic tantum calamus 5 praeter Iste tamen calamus P' que P' Gb 8 Unde sitim possis flamasq. extinguere (extingere P') mortis 5 saltem G 9 scitari G 13 manat per eon caeli sub P (nisi quod eon, ubi a sec. man. videtur additum) et 5] manat caeli semper sub G duo codd. Martenii Inde fluit testor caeli sub quattuor codd. Mart.

[IV.] *Inscriptionem praefixa, deest in P'* 1 idoneae P' audenter M(abilio) gelidae M 3 lumen M 6 compositque M 11 sophye P'

[III.] 1 Sedul. c. p. prol. 1 sqq. Paschales quicumque dapes conviva requiris |||.. modiceae contentus adi solempnia mensae. 4 sq. Librum significat, quem Placidio Warino inscripserat de fide. De bachia vide p. 44. 5 Cfr. Radb. c. II, 3. 7 Trist. V, 1, 37 de fonte ministrat. 8 Ecl. V, 47 sitim restinguere rivo. 13 Cfr. Radb. c. I, 107. Per eon cfr. p. 43. 14 Cfr. Radb. c. I, 91.

[IV.] 1 Aen. VIII, 343 gelida .. sub rupe Lupercal. 4 Iurenc. III, 15 lux aurea vitae. 10 e. g. Aen. I, 614 sic ore locuta est.

Karole, cui nomen serie descendit avita:
En offert famulus devoto pectore munus
Abbas Radbertus, placide quod, diva potestas,
¹⁵ Accipias nec non oculis et pectore cernas,
Quid habeat seu quid calamo signante peroret;
Non terrenum aliquid, sed caeli mystica promit.
Nam corpus Christi roseam seu sanguinis undam
In lucem retegit, quae sint mysteria, monstrans:
²⁰ Legerit, ut, quisquis devota mente fidelis,
Visibili specie coelorum archana pavescat.

---

21 pavescit M

13 e. g. *Iuvenc. I*, 645 devoti pectoris aptum et *Fort. app. XXVI*, 2.

ENGELMODI CARMINA.

Radberto videtur Engelmodum subiungere Radberti bucinatorum. De quo quaeque conperimus admodum exilia sunt haec¹.

Rothado anno 862 deposito in cathedrā viventis provinciac Suessionensis episcopus suffectus est et ordinatus². Iam vero paullo ante quam papae Nicolai I. iussu idem Rothadus esset restitutus, id quod erat anni 864 exitu initioe 865, de vita decessit.

Nostrum ad munus tria eius carmina pertinent, praeter quae nihil videtur reliquise, memoriae illa quidem mandata codicis Parisini 7499 (qui olim fuit Puteani 5047) fol. 59 col. 1—62 col. 1 s. X. exaratis et nobis a Karolo Foltz descriptis³. E quibus Sirmundus operum S. Paschasii Radberti principio divulgaverat Lutetiac 1618 tertium⁴, priora primus edo⁵.

1) Congesserunt materiam Sammaurini in *Gall. Christ. IX*, 344; Schroers. *Hinkmar Friburg. 1884* p. 245 adn. verbose retractavit. 2) In primis cfr. Rothad. lib. *proclam.* Mansi. XV, 685 A. Suessonensis concili, per quod exaeccoratus est Rothadus, duobus privilegiis Engelmodus iam episcopus subscrispsit, ibid. 634 A et 636 A. In chartis enim cum perhibetur esse Angilmodus, Delalandium concil. *suppl.* p. 172 non fugit hunc eundem esse atque Engelmodum. 3) Cfr. Arch. f. d. G. XI, 510 et N. A. IV, 315. 4) Unde pendent max. bibl. vet. patr. XIV *Lugdun. 1677*, Migne patrol. CXX, *Delalandie suppl.* conc. Paris 1616 p. 173 sq. ubi quidem aliquot erroribus depravatur. 5) Carmina I et II consonantiis Leoninis adstringi non est quod post doctas et subtiles Gulielmi Meyer. (academ. Monac. act. 1882 p. 68 sqq., 190 et eiusd. ac. disserr. tom. XVII p. 382 sqq.) curas adcuratius illustremus. Dicisse satis est singularum syllabarum esse rimas neque unquam (praeter I, 5 -ae -e) obscuratas nisi II, 43 (-unt -un); nam I, 67 ab elisione excusat poeta. Hiatus autem quod admittitur in pentametrorum incisionibus, non cohaeret hoc cum Leonitate. Cetera quoque Engelmodus parem se praebet aequalibus, superiorem fere quod exacte norit quantitates; modo ignoscatur græcis vocabulis Ismenia I, 84, Boeotiae I, 83, Plato (cfr. Fort. ind. et poet. Carol. I) I, 35, et prosodiis ceteroquin titubantibus in cūculis III, 59 (ut modificant in vocum animantium carminibus anth. L. ed. R. 762, 35; 733, 13 et in conflict. veris et hiem. tom. I, 270; unde Alcuin. quoque c. LIX sq. p. 273 sq.), fabella III, 76 (sic etiam Avianus), iugis iugiter I, 39; III, 64; 84 (cfr. supra p. 4 adn.). — Indulgebat Engelmodus rariorum vocabulorum libidini. Quae fere erat causa haec ponendi: turpiloquus III, 11 (cfr. DC.), camillus III, 79 (i. q. puerulus), eucariter I, 34 (cfr. Mai. nov. thes. p. 193 eucharis gratiosus, gratificus), Borinus (Licent. ad Augustin. p. l. m. ed. Wernsdorf. IV, 527 v. 57, Fort. falsa quantitate cfr. Leon. ind.), vegetamen II, 67 (Prudent. bis), aromaticus (e. g. Sedul. Fort.), fascire III, 70, verenter (cfr. Vita Leudegar. II, 189; Sedul., Fort. C. X, 15, 11 et 12, 65), pubes II, 17 (i. q. barba) et diminutiv. lacteolus, igneolus, organulum, horridulus (I, 62), rancidulus III, 15; I, 13 (de quib. vide suis locis), sordidulus III, 54 (cfr. e. g. Eugen. Tolet. praef. Dracont. hexaem. ed. Lorenz. p. 35 v. 11), rosulae III, 137 (Dracont. et poet. Carol. I, p. 72 r. 8). — III, 43 ‘penitrange’ reliqui, cum sit optimorum huīus aeri codicem scriptura e. g. cod. Petropolit. s. VIII. (Fort. ed. Leo C. VI, 10, 63 passimque et Bonifat. huīus corp. I, 5, 72) et cod. Monac. 14000 s. IX. et ‘marcessere’, de quo Sittl. archiv. Woelflin. I, 515. Dein rimarum legibus constrictus contra consuetudinem I, 67 ‘tigrum’ posuit pro ‘tigridum’, II, 76 ‘Thylae’

I.

VERSUS ENGELMODI EPISCOPI.

Expeteres fidi si, cartula, limen amici,
 Qualem credideras, quem — sed amica — notas,
 Dicendi nitido suras evineta coturno
     Aspectumque eroco picta colore bono,
 5   Festum laetitiae primo quoque marginis ore
     Ostentare modis debueras tacitis
 Supplice cum voto: nam sic decet affore caro,
     Oscula mellitis primaque ferre labris.
     At modo nec vultum forsan meritura petitum
 10   Non dico relegi, sed nec honore coli —
     Esto atramento tantum titulata nigello:
     Namque est commodior tristibus iste color.
     Nec non rancidulam resones cum pene querelam,
     Cultus quis deceat, quam nec abire iuvat?
 15   Ito tamen humilis digno cum pignere honoris
     Praetendens solitum sedula servitium.
     Perquirensque meum, pridem quem credidi, amicum
     — Indignus tanto sim licet ipse bono —,
     Limine fortassis si non exclusa iacebis
 20   Fictoris lotus limus ut e manibus,
     Invento unanimis tot dicito iura salutis,
     Quot caelum stellae condecorant rutilae.

[I.] 2 quem ad sed *P* *an quém adsecla?   3 dicenti corr. *P*   7 decet in ras. *P*   8 *an
 pronaque?   14 deceant corr. *P*

pro 'Thyles'. Aequo noto iteris III, 34 (cfr. V. Leudeg. II, 236, Neue. I², 187), querci n. pl. I, 87 (cfr. id. 509 sqq.), fasces sem. III, 120 (ibid. 674); 'sibi' pro 'eī' I, 82, solari I, 108 blandirique I, 88 III, 123 passira, qui sunt barbarismi usitatissimi. Dehincere c. acc. III, 155 procul dubio valet idem ac hindicare, disicere (cfr. V. Leudegar. I, 44, ubi eidem c. accus. iuncto sensus subest aperiendi).

[I.] *Engelmodi episcopi versus quamquam inscribit codex, statuendum tamen est conditos ab Engelmodo nondum episcopo facto, facto forsitan esse collectos. Agium, quem adfatur (I, 30; 90), facile adsentior Duennnero l. c. eum esse qui a 843 ad 867 f. episcopus erat Aurelianensis (de quo vide Boucher de Molandon in mém. d. l. soc. archéol. d. l'Orléanais XI, 449 sqq.). Conveniunt enim nomen non tam frequens, quin aliquid momenti adferat, et tempora (una cum Agio Engelmodus subscrivit concilio Suessionensi cfr. p. 54 adn. 2) neque scio an etiam mores (cfr. Lupi Ferrar. ep. XXI ed. Baluz. p. 43); et quod Agius Aurelianensis antea fuerat presbyter palati Karoli Calvi (cfr. concil. Vernens. can. X ibid. p. 201), quadrat hoc in Engelmod. I, 58. Ac ne a r. 95 quidem quidquam obstarere opinor, quin carmen prius scriptum sit quam ad episcopatum Agius gradum saceret. 3 Ed. VII, 32 Puniceo stabis suras evineta cothurno. 4 Aen. IX, 611 picta eroco.. vestis. 6 Potest poeta praeter involucrum scripturamc miniatam libelli ornatus parastichidi addusisse omissae. 8 Ex Pont. I, 4, 50 Caraque mutatis oscula ferre genis. 9 sq. Nunc tamen quia fortasse digna eris quae cum invocata venias non modo non legaris, sed ne colaris quidem . . . 12 Trist. I, 1, 6 Non est conveniens luctibus ille color. 13 sq. Et cum gemebunda sis, quaero: quinam ornatus ei aptus videtur esse, cui ne gratum quidem est domo discedere? Cfr. Eugen. Tolet. ed. Lorenz. p. 19 praef. 3 Quamvis rancidulum rugata fronte susurres. 15 Fast. II, 633 ut grati pignus honoris. 21 Cfr. Alcuin. XLVIII, 3 (I, 261). 22 Amat. I, 59 Quot caelum stellae.*

At tamen ante, oculo, sollers captare memento,
 Ut te respiciat quave manu capiat.
 25 Mitior e facie si flaverit aura subinde,
 Nostra loqui audeto, omnime fisa bono.
 Falluntur stolidi, crebro falluntur et ipsi,
 Pollent qui summi viribus ingenii.
 Me quoque saevus amor, non infimus abstulit error,
 30 Primum ut te merui cernere, dulcis Agi
 Dulcisque et merito prae sagi nominis almo
 Felix, qui sanctis annumeratus eris.
 Totus mellifluus, spirans et nectare totus,
 Eucariter totus cerneris eximius.
 35 Tullius eloquio, sensus et acumine Plato
 Verborum miros fundis ab ore tropos.
 Indole, care, tua, qua delectatus ut esca
 Illicitur piscis dum capitur laqueis,
 Te iugiter carum, te duxi semper amandum,
 40 Te veraque fide institui colere.
 Te stertens crevi, vigilans te pectore traxi,
 Coniciens nostri te quoque amore capi.
 Iam didici certe, nimium sed stultus inersque,
 Seria non nostri complacuisse tibi,
 45 Somnos velle leves zephyrosve tenere fugaces
 Quamque sit incauti cordis et insipidi.
 Etsi sub rutilo mihi met tuus ignis ocello
 Riset nativo lacteolus genio —
 Ah, Choridon, Choridon! decuit, stultissime, sed non
 50 Te fore fortunae immemorem propriae.
 Regum deliciis apta est gemmata parabsis,
 Vilis pauperibus testa ministrat holus.
 Pes perone calet, vertex diademate fulget,
 Gaudent et merito singula quaeque suo.
 55 Vidisti, docuit qui te fixumque probavit,
 Quod nequeant celsi tangier astra poli.

23 mento *P corr. Foltz.* 24 respiciat *P corr. Foltz.* 32 felis altera man. *corr. P* 40 colore *P*
corr. Manilius 45 levens *corr. P* 47 *timet *P* 53 diatemate *corr. P*

24 *Eugen. l. c. ex Dracont. hexaem. II p. 51* Ut me respiciat; *cfr. Theodulf. XXXVI*, 6 (*tom. I*, 527).
 25 *Cfr. ex Pont. II*, 3, 26 Dum flavit velis aura secunda meis. 29 *Amor. II*, 7, 19 At mihi saevus
 amor; *Ecl. VIII*, 41 ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error. 30 *Cfr. Fort. C. IX*, 1, 30.
 36 *Fort. C. VII*, 7, 12 fundis ab ore saltem. 41 *Fort. C. VII*, 16, 3 vigili te pectore vidit.
 45 sq. *Nunc scio quam stultum sit rentosi hominis amicitiam putare constantem.* 48 lacteolus *i. q.*
 purus, venustus, *cfr. Prud. per. III*, 164 *ut igneolus Engelm. III*, 17 *ex Prud. Cath. III*, 186. 49 *Ecl.*
II, 69 A, Corydon, Corydon, quae te dementia cepit? 50 *Trist. I*, 1, 10 Fortunae memorem te
 decet esse meae. 51 sq. *Sedul. c. p. praef.* 13 sqq. Cerea gemmatis flavescent mella canistris | con-
 lucentque suis aurea vasa favis. | At nos exiguum de paupere carpsimus horto, | rubra quod adpositum
 testa ministrat, holus; *cfr. Fast. V*, 334 Aptaque deliciis munera et *Sedul. pros. praef. ed. Huemer.*
p. 176, 3 At nos de pauperis horti seminibus holus vile deerpsimus, quod in rubra testae parapside
 voto magis quam splendore cernimur ministrare. 56 *Fort. C. I*, 9, 6 qui colit astra poli.

Est etenim dulcis, sed deliciosus Alexis,
     Solius domini dignus amore sui.
     Nobilibus solum capitur, contemnit egentum
 60   Forsan vimineas vel penetrare casas,
     Tanguntur faciles quorum dulcedine amores,
     Ferreus ut ruscos proterit horridulos.
     Credo femineae non natum semine vulvae
     Et mammas matris non tetigisse labris.
 65   Temnat naturae rigidus qui iura benignae,
     Solus et affectum non habeat hominum:
     E axis genitum hunc lectarunt ubera tigrum
     Durum perpetuo frigore Sarmatico.
     Et demens quid ago? quid adhuc conamine casso
 70   Damnosae persto credere semen humo? —
     Ignem adamans ludit, calibem non denique sentit,
     Non mollitur aquis effera vis lapidis.
     Obsequio, quivi quantum, iam nempe sategi,
     Non duplex animo, si minor officio;
 75   Sique velim donis, aderit non copia nobis:
     Altaque nobilitas quaerit opes nimias.
     Experiar certe, valeat si forte vel arte
     Illius aversus iam revocari animus.
     Namque olim nobis dedit is pia pignera amoris,
 80   Pectore quae servo non moritura meo;
     Verum abeunti aurae flantes a fronte Borinae
     Nidorem nostri diripuere sibi.
     Boeotiae morbos cantus domuere molestos
     Ismenia doctis concrepitante modis,
 85   Consedit metrico iuvenis insania ludo
     Empedocle hospitiis iura tuente sui,
     Vatis Treicci — fertur — modulamine querci
     Blanditiae Aonia deseruere iuga:
     Tu quoque carminibus Musis sacratus alumnus
 90   Ingenua arte capi, care, valebis, Agi.

72 *molitur P   78 er in aversus in ras. P   81 aure P   83 *boetiae P

57 Ecl. II, 1 Formosum pastor Corydon ardebat Alexin, | delicias domini.   60 vimineus est
Ge. I, 95.   62 ferreus cfr. Zingerle. *Ovid. u. s. Verhältn. z. d. Vorg. I*, 42.   *Ecl. VII*, 42 horridior
rusco, cfr. *Ge. II*, 413.   67 sq. Cfr. Zingerle. *l. c.*, add. *Aen. IV*, 366 sq. sed duris genuit te cautibus
horrens | Caucasus Hyrcanaeque ubera tigres. *Ex Pont. II*, 7, 72 Frigore perpetuo Sarmatis
ora riget.   69 *Aen. IV*, 534 En quid ago?   70 *Ex Pont. I*, 5, 34 Damnosa persto condere semen
humo.   72 *Aen. X*, 898 Effera vis animi.   76 *Trist. IV*, 4, 32 altae nobilitatis.   78 *Trist. II*, 557
Atque utinam revokes animam paulisper ab ira.   83 sqq. *Boeth. inst. mus. I*, 1, ed. Friedl. p. 185
tarditate modorum . . . furentem petulantiam consedisse (v. 85) . . . Ismenias vero Thebanus Boeotiorum
pluribus, quos ischiadici doloris tormenta vexabant, modis fertur cunctas abstersisse molestias. Sed
et Empedocles, cum eius hospitem quidam gladio furibundus invaderet, quod eius ille patrem accusasse
damnasset, inflexisse modum dicitur canendi itaque adulescentis iracundiam temperasse.
87 *Met. XI*, 2 Threiccius vates, cfr. *Radb. V. A.* 84, 338 et *Anthol. l. ed. R. e.* 628.   89 *Trist. II*, 39
Tu quoque.   90 cfr. 77.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III.

S

Alia Sterculio gratissima, musta Lyeo;
 Et trahitur studii omnis amore sui.
 Novimus: urbanis late ditatus amicis,
 Illorum nitido affluis obsequio,
 95 Gloria pontificum, pollens quem purpura regum
 Diligit, attollit et sub honore colit.
 Non vero invideo, stomachi non felle tumesco,
 Non livore voror, mente nec excrucior.
 Et mage cura iugis vestri me tangit amoris
 100 Optoque, care mihi, te super ista vehi.
 Foedus amicitiae tandem sed respice nostrae,
 Quam, si forte velis, dissimulare nequis:
 Profuit exigui precibus cessisse leoni
 Muris complicito decipulae laqueo.
 105 Et si fors gelidae riguit pro tempore brumae
 Noster amor, laxis iam revirescat agris.
 Atque utinam mihi met te sepe videre liceret
 Solarique tuo crebrius alloquio
 Nec non et collum cupido dare brachia circum;
 110 Quod cum plus sitio, vota negata gemo.
 Scito tamen, quavis absens regione moreris,
 Umquam non animo temet abesse meo.
 Iamque verecundas miseri cohibeto querelas
 Carminis affectum, pagina, fata meum.

91 *An squalida? sterculio corr. P 97 *invidio P

91 sq. Augustin. ep. cl. I, 17, ubi est etiam ecl. II, 65 trahit sua quemque voluptas, cfr. Augustin. de morib. manich. II, 12. 95 Fort. C. III, 21, 2 et saepius Gloria pontificum. Ge. II, 495 purpura regum. 101 sq. Trist. III, 6, 1 sq. Foedus amicitiae nec vis, carissime, nostrae, nec si forte velis, dissimulare potes. 103 sq. Potest esse ut Engelmodus hanc et II, 7 sgg. fabellam iam in pleniore illo et in prosam converso Phaedro invenerit, ad quem qui easdem continent redire videntur cod. Wisseburg. II, 11 et 10, Romulus I, 17 et 16 (cfr. Oesterley. Romul. p. 48 sq.), anonym. Nilanti 18 et 17; possumus etiam suspicari Engelmodum ipsum illum fontem adiisse Babrium (cfr. Eberhard. ed. n. 107; 132 et Dosith. fab. 2) latinizantem, unde uterque apolodus a Phaedri paraphrasta est petitus qui in primi sui secundive libri fine collocaretur. Meliorem certe quam hic lectionem sequitur decipulum scribens (Babr. ἐδίκτυωθη), non foveam (sic Oesterl. p. 49, 17). Ge. I, 181 exiguus mus. 105 Trist. IV, 7, 1 gelidae post frigora brumae. 108 cfr. ex Pont. I, 6, 18. 109 Aen. II, 792; VI, 700 Ter conatus ibi collo dare brachia circum. 110 Fort. C. VII, 8 Et cum plus cupiam, vota negata (nugata codd. consens.) gemanu. 111 sq. Trist. III, 4, 73 sq. Scite tamen, quamvis longa regione remotus | absim, vos animo semper adesse meo. 114 Eugen. Tolet. part. I, 24, 19 ed. Lor. p. 31. En quia depropnsit affectum pagina nostrum.

II.

ITEM CUIUS SUPRA.

- Castalidum madidos divino rore corimbos
 Intexens docto non satis articulo,
 Devoto strophium, dignissime papa, sacratum
 Compegi studio, si tibi complacito,
 5 Absens, qui nequeo praesens, quo, sancte, saluto
 Temet et aeternis opto vigere bonis.
 Officio incautus fertur sed sicut asellus
 Sero stultitiam ingemuisse suam
 Infelix domini monitus sub verbere laesi:
 10 Contentum proprio quemque placere modo —
 Forsan praesumptor, id meque fatente videbor,
 Ausim qui scripti mittere verba tibi
 Indignus digno, modicus super aethera celso,
 Rusticus urbano indocilisque cato.
 15 Cuius si, primis qua nobilitaris ab annis,
 Ferre velim palmam indeole promeritam,
 Omnis virtutum superatus mole tuarum
 Fandi conatus deficiet citius,
 Ut nec dulciloqui dives facundia Marci
 20 Suppeditet, lepidi sed neque Virgilii.
 Visceribus matris nam sanctificatus in ipsis,
 Testatur vitae ut nitor innocuae,
 Saltem lascivi numquam levitate cachinni
 Mores ingenui dedecorasti animi;
 25 A proavis regum generosa stirpe potentum
 Nobilis, at dignis nobilio meritis,
 Quorum, pube genas cum nondum spargeret aetas
 Vixque novus eunis prodieras positis,
 Inter morigeros grato splendore coaevos
 30 Pollebas Phoebi assimilis rutili,
 Iam tunc emeritos vere patresque togatos
 Aequiperans cani laudibus ingenii.
 Tunc ego — dignaris, credo, meminisse — ministris
 Unus eram ex vestris, heu piger obsequiis.
 35 Et velut in teneris et nondum falce resectis
 Si fruticent gemmac palmitibus subitae,

[II.] HVIVS corr. CVIVS P 4 studium corr. P 5 sanctae corr. P 24 dedecorasti P
 corr. Foltz. 36 *flutieent P

[II.] *Hac quoque epistola Duemmlerus censet Agium Aurelianensem episcopum praedicari. A quo dissentio: Agius homo est fingendus leris, ventosus, nobilibus studens, ortu ipse ignobilis; hic adpellatur episcopus genere speciosus, verecundus, fronte rugata. Qui quis fuerit nescimus.* 7 sqq. Cf. supra ad. c. I, 103 et ad Engehu. verba Arian. 8, 1 Contentum propriis sapientem vivere rebus; in gestis Rom. 79 p. 396 ed. Oest. eadem saluta inserbitur quod quis nescit presumere non audebit. 26 Fort. C. IV, 13, 4 Nobilis et merito nobilio potens. 28 Met. III, 313 primis . . . eunis. 31 Aen. I, 282 genteunque togatam. 35 sq. Amor. I, 15, 12 falce resecta Ceres. Past. III, 238 Uvidaque in tenero palmita gemma tumet.

Mirabar, tibimet quod tam matura subesset
 In verbis gravitas, in studiis probitas.
 Digno exercitii sed enim cultore superni,
 Mens fecunda deo aruerat vicio
 40 Grataque nidorem late sparsura per orbem
 Nardus rore pio floruerat domino,
 Denique, quo tradunt interque crepundia magnum
 Alciden ludo enitusse novo,
 Iam pede virosi noras calcare chelidri
 45 Colla neque astutis fallier illecebris.
 Quis tibi pro meritis cessit, qui praesidet astris,
 Supremum gradibus pontificale decus
 Laturus nitidi posthinc super ardua caeli
 50 Inter sceptrigeros florida sarta choros.
 Praestat namque: facem casto fulgore nitentem
 Arce super celsi constitui tumuli.
 At modo divinis iugiter animata fluentis
 Semina, quae miro prodierant cumulo,
 55 Fertilitate boni quantum felicia grani
 Exerescant, mundus novit ubique pius.
 Suppliciter qui te caro complexus amore
 Praedicat attollit glorificat recolit;
 Undique diffusa iocundi nectaris aura,
 60 Proluit ex arvo quae, benedicta, tuo,
 Infula pontificum per quem decorata sacrorum
 Evehitur merito, nobilis et proprio,
 Cuius et ipsorum sublimis gloria regum
 Subditur imperio te venerans animo.
 Te quoque posthabito mundani culminis ostro
 65 Diligit ut dulcem plebs trabeata patrem;
 Qui pater es viduis, vegetamen quique pupillis,
 Solamen mestis fidaque spes miseris
 Quique, in praesidium non umquam pauper egentum,
 Cunetos materno rite foves gremio,
 70 Cuius ab ore sacrae decurrens vena sophiae
 Ructat inexhausti dogmata larga favi,
 Cuius et e digitis myrra stillante supernis
 Infertur foribus ardor aromaticus,
 Gratia quae, tostos cum iam perlustret et Indos,
 75 Occupet et Thyle extima praegelidae.

60 roliuit *ex* proluit *in ras.* *P*   65 post quoque *eras.* est *P*   67 ens corr. *P*   pupullis corr. *P*
 76 Thyle *P*

40 *Fort. C. VIII*, 9, 1 Mens fecunda deo.   43 *sq. cf. Prudent. apoth.* 643 puerique crepundia parvi. *Aen. V*, 414 magnum Alciden.   45 *cfr. Eugen. Tolet. part. I*, 5, 5 ed. *Lorenz.* p. 21 viroso .. angue.   49 *Arat. I*, 5 ardua caeli.   50 *Fast. VI*, 312 florida sarta molas.   55 *e. g. Matth.* 13, 31. 58 *cfr. I*, 96.   61 *Construas:* per quem (*i. e.* mundum pium *r. 50*) evehitur (*i. q.* desertur) infula et pontificum et proprio merito decorata.   66 *Fort. app. II*, 94 Teque sibi dominam plebs trabeata colat.   75 *sq. Cfr. Fort. C. VIII*, 1, 15 Eloquii currente rota penetravit ad Indos | ingeniumque potens ultima Thyle colit.

O quam felici meruerunt sorte beari,
 Adsunt vicino qui tibi servitio.
 De grege namque tuo numquam custode fugato
⁸⁰ Fur valuit hedum tollere vel minimum
 Aut lupus exiguum ieunis morsibus agnam
 Laedere delusa calliditate fera;
 Sed niveo totus pietatis vellere amictus
 Novit septa poli te praeeunte sequi.
⁸⁵ Cuius lauriferis vallatus mille catervis
 Iudice cum Christo ibis honore tuo,
 Eius et in dextra praepollens dote beata
 Exceptus roseo iura dabis solio.
 Ah memorans paveo, cum me — pallensque tremisco —
⁹⁰ Inter setigeros leva tenebit apros
 Pro scelerum culpa damnandum vindicis ira
 Tendentemque tuo lumina subsidio:
 Lumina, nam geminas arcebunt vineula palmas,
 Cervicem nodus atque premet rigidus.
⁹⁵ Sed, poseo, mediis te tunc oppone periclis,
 Raptum meque pius adde tuis ovibus.
 Nunc quoque, divinas roseum libamen ad aras
 Cum fundis, famuli sis memor, oro, tui
 Vel, cum ture precum redolent interna tuarum,
¹⁰⁰ Sacrorum fumo astra petente bono.
 Namque ego devotus, vitae dum flabilis haustus
 Sufficiet fotum visceribus tenerum,
 Corde pio carum temet memorabo patronum,
 Cuius amor nostro non abit ex animo
¹⁰⁵ Quique, licet nostris longe remoreris ab oris,
 Laudibus et meritis non tamen umquam aberis.

---

85 catervis <i>P</i>	94 rigidus <i>P corr. Manilius</i>	97 libamen <i>corr. P</i>	98 meror <i>P corr. Manilius</i>
103 cameum <i>corr. P</i>	105 remorores <i>corr. P</i>		

79 *sqq. cfr. Fort. C. IV*, 3, 2 *sq.* Te custode pio numquam lupus abstulit agnum | nec de fure
 timens pascua carpsit ovis, *cfr. ibid. III*, 3, 29 *sq.*; 11, 19 *sq.*; 13, 25 *sq.*; 15, 13 *sq.*; *IX*, 9, 13. *Sedul.*
I, 173 Tradidit inlaesam ieunis morsibus escam. 82 calliditatis formae *hoc verso loco saep. Orid.*
e. g. [Or.] Ep. XIX, 126 Teque mea laedi calliditate puto. 83 *Fort. spur. p. 380 L.*, 351 Vellere
 candidior niveo. 88 *cfr. Aen. I*, 506 *sq.* solioque ... resedit. | Iura dabat. 89 *cfr. Eugen. Tolet.*
part. I, 12 *ed. Lorenz. p. 26* Talia dum rite paveo, dum corde tremesco. 92 *sq. Aen. II*, 405 *sq.*
 Ad caelum tendens ardentia lumina frustra, | lumina, nam teneras (geminis *Sedul. V*, 2, 9) arcebant
 vineula palmas. 97 *sq. Fort. C. V*, 5, 133 Fudit aromaticum domini libamen ad aram. 98 *e. g.*
Eugen. Tolet. part. I, 24, 22 miseri sis memor, alme, tui. 105 *sq. cfr. I*, 111 *sq.*

III.

CUIUS SUPRA AD RATBERTUM ABBATEM.

Eloquii cultu vernantem texere mitram
 Bratteolisque auri fulgens diadema polire,
 Quo te, sancte pater, devotio dulcis adornet,
 Ingenii vires docilisque industria fandi
 Nobilium poterit doctorum compote voto,
 Qui te fertilibus satiati rite magistro
 Doctrinae dapibus salientes dogmatis undas
 Largifluosque vomunt arguti carminis imbræ;
 At nos exiguum sterili de cespite gramen
 Devotum tibimet carpentes munus amoris
 Turpiloquis liquidas temeramus lusibus odas
 Materiesque virens calamo marcessit inertî.
 Unde fuit pigri satius pressisse labelli
 Organulum laesac vocis cohibendo fragorem,
 Ne quid rancidulum lepidæ mulcedinis aures
 Exciperent nectarve favi turbaret amaror.
 Sed tamen igneolus devoti pectoris ardor,
 Quo te, carus amor, placido complector honore,
 Non modo reflexæ temnit retinacula habenæ:
 Septorum pariter praedura repagula rumpens
 Cum campo sed enim sese committit aperto
 Effrenisque iubis aurarum flabra lacessit,
 Non se careeribus fusum per inania ferri
 Sentit et oppositas ludens pede proterit ulvas.
 Ergo, beate pater, decus et lux aurea mundi,
 Ecclesiae columnæ, paradisi maxima cedrus,
 Religionis apex, fidei fortissimus umbo,
 Ergo, precor, liceat cursim mihi plaudere agrestis
 Ingenii nugis, rauca reboante Talia,
 Festivos ludos simplexque retexere carmen.
 Nam dignum tibimet laudum præconia ferre

[III.] *Inscriptio in ras., sed prima man. P* 16 amoror corr. *P*

[III.] 2 *cfr. Fort. V. M. II*, 289 Tectus bratteolis vacuo diademate pulcher et *Alcuin. de SS. Ebor. 279* (*I*, 176) Auri bratteolis (*sic leg. pro Galei blateolis*) pulchre distincta coronas. 4 *Ex Pont. III*, 3, 34 Ingenii vires. 14 *cfr. Fulg. mythol. praef. ed. Star. p. 604* Nam me avium quaedam vernulitas, quae fragili quadam dulcedine crispantes sibilos corneis edunt organulis, ad hoc opus adlexerat. Laesæ pro fractæ vel raucae posuit (raucus fragor *Fort. II*, 9, 8). 15 *cfr. I*, 13. 16 *Ge. II*, 247 torquebit amaror. 17 *cfr. I*, 48. *Iurene. I*, 645 devoti pectoris aptum. 17 *sqq. Meus ardor feum equi ardore comparandus est, qui* ... non temnit etc. 19 *sqq. Ge. I*, 512 *sqq.* Ut cum careeribus sese effudere quadrigæ, addunt in spatia et frustra retinacula tendens fertur equis auriga neque audit currus habenas; *Aen. XI*, 493 Tandem liber equus campoque potitus aperto .... luduntque iubae per colla; *cfr. Met. II*, 155 *ad repagula*; *ibid. II*, 506 raptos per inania vento; *ibid. II*, 791 proterit arva. 25 *Iurene. III*, 15 lux aurea mundi. 26 *Fort. I*, 15, 91 Ecclesiae columnæ. 27 *Fort. C. V*, 10, 2 religionis apex. 31 *Ex Pont. IV*, 8, 45 præconia laudum.

Mirandumque decus vitae vulgare verenter
 Lampade iustitiae, qua cunctis celsa beati
 Praemonstras iteris tendentis ad atria vitac
 35 Et qua iam felix meruisti patris in albo
 Conseribi caeli sociandus civibus almis.
 Gloria te magnum paeclari monstrat honoris,
 Quo tibimet cuncti, latus quos continet orbis,
 Obsequiis parere pii et supplice voto
 40 Exoptant, gaudent, certant, cupiunt sataguntque.
 Gratia sed potior virtutum culmine surgit
 Atque iubar fidei paefulgens solis ad instar
 Caelestis penitrat solii sublime tribunal;
 Qui meritis florens, morum probitate relucens,
 45 Ingenio pollens, sensus moderamine gaudens,
 Obsequio fervens pietatisque ignibus ardens,
 Mansuetus, placidus, prudens iustusque, benignus,
 Devotus, humilis, mitis blandusque probaris;
 Quem non ira ferox, non atri ruga tumoris,
 50 Virus non odii, invidiae non denique pestis,
 Non lascivus amor, fedus non ardor habendi,
 Non mentita fidem simulatio criminis fallens,
 Non quoque latratus spumantis iurgia litis
 Sordidulae labis coenoso polluit actu
 55 Aut tempestivum mentis tenebravit acumen:
 Sed pia simplicitas, virtus et conscientia recti.
 Quarum lacte sacro primis nutritus ab annis
 Virgineisque simul blanditus rite fluentis,
 Ut cuculum tradunt irruptis crescere nidis
 60 Dum Lucina melos nocturnis personat hymnis,
 Inter florigeros divini dogmatis hortos
 Aetatis solidum crevisti tempus ad usque.
 Galbanei nitido perflatum nectare roris
 Ridentes docuere iugi gaudere sereno
 65 Cunctorumque animis dulci bonitate placere.
 His etenim temet vegetandum providus auctor.
 Imperio qui cuncta tenens excelsa vel ima
 Aeterna ratione regit, quod condidit ipse,

37 montrat corr. P 52 carmine P corr. Sirm. 58 fomentis P corr. Rivin. ad Ratberti carm. gem. not. p. A 5, cf. Engelm. II, 53 61 ortos P corr. Sirm.

35 *Filgent. mythol. paecl. I, ed. Star. p. 608* Iovis albo conscripta. 42 cf. Fort. C. II, 4. 4 factoris ad instar; *Eugen. Tolet. I. c. p. 56* molis ad instar; *Aldhelm. land. virg. 107* cotis ad instar. cf. ib. 2015. 45 *Fort. C. IX, 1, 120* Ingenio pollens et III, 24, 11 sensus moderamine firmus. 51 Ge. IV, 177 amor urguit habendi, cf. Boeth. de consol. II, metr. 5, 26. 53 *Eugen. Tolet. part. I, 1, 11* ed. Lor. p. 20 iurgia litis. 56 *Aen. I, 604* et mens sibi conscientia recti; V, 455 et conscientia virtus. 58 sqq. et 69 sqq. cf. Radbert. s. p. 38. 61 *Bedae de die iudicii 1* Inter florigeras fecundi cespitis herbas. 63 *Galbaneos*, cf. Ge. IV, 264 et III, 415. 64 serenum substant. cum adiectiv. coniunctum ut saepe Fort. cf. Leon. ind., cui addit. III, 9, 1. 65 cf. Fort. C. V, 9, 11 Vir bonitate placens. 67 *Sedul. V, 427* Iure suo, qui cuncta tenens excelsa vel ima.

Legavit tenerum, cum prima crepundia matris,
 70 Quae genuit, nigri fascirent tegmina panni
 Expositumque vorax ambiret mortis imago.
 Germine quae supero divini sanguinis ortae
 Angelicique chori conserta dote gregales
 Te quoque concivem caeli super ardua raptum
 75 Rite ministeriis aptarent cunctipotentis.
 Nec incerta fides aut rerum ficta fabella,
 Ut quondam studiis praepollens docta vetustas
 Prodigiosa vomens laesi documenta cerebri
 Lascivos super astra toros mollesque camilli
 80 Amplexus statuit rapti Ganimedis honores
 Hocque deum Saturninum venerata decenti
 Sacrorum ritu stupris maculavit Olimpum;
 Verum pro meritis imitandae relligionis,
 Qua iugibus votis Christo domino famularis,
 85 Haec tibi Christicola digno sacramus honore.
 O veneranda viri simplex et sancta colendis
 Mens moderata, bonis semperque intenta supernis,
 Angelicis conserta choris exultat in astris,
 Gaudet apostolicis felix sotiana catervis,
 90 Agmina martyrii cernit decorata cruento,
 Cum grege candidulo spatiatur virginitatis,
 In patriarcharum solio requiescit ovando,
 Conserto alloquitur vigiles sermone prophetas,
 Mistica percurrens epulatur dogmata vitae
 95 Hisque iugi studio caenis satianda recumbit.
 Ac velut exemptis zephyro spirante pruinis,
 Florida cum tellus pubentes parturit herbas
 Vere novo pingens distincta coloribus arva,
 Exercetur apum campus dispersa iuventus
 100 Praeteritos hiemis metuens quassata labores
 Purpureosque legit flores et flumina libat,
 Nec mora nec requies, quin aut liquentia mella
 Includat tenui compactis nectare cellis

69 crepundii corr. P   71 immago corr. P   77 doota corr. P   81 saturninum corr. P
 87 in tanta corr. P   89 apostolicus P corr. Sirm.   100 praetoritos P corr. Sirm.   laboris corr. P

71 *Aen. II*, 369 et plurima mortis imago.   75 *Fort. I*, 15, 80 Rite ministerio; *Eugen. Tolet. part. III*, 59, 44 ed. *Lor. p. 69* R. ministerium.   77 *Fort. C. V*, 5, 35 docta vetustas.   79 sq. *Aen. VIII*, 388 amplexu molli; *I*, 28 rapti Ganimedis honores.   81 *Saturninum i. q. Saturnium*.
 87 *Fort. C. IV*, 26, 27 Divinis intenta bonis.   91 *Prud. Cath. II*, 157 de grege candidulo, *cfr. c. I*, 48.
 94 *cfr. Radbert. c. III*, 1.   97 sq. *Cul. 70 sq. Florida cum tellus gennantis pieta per herbas | vere novo (sic Vossian.) dulci distincta coloribus arva; Aen. IV*, 514 pubentes herbae. Parturit *cfr. Ge. II*, 330 et *Ecl. III*, 56.   99 *Ge. IV*, 159 Exercentur agris (*sc. apes*); *ib. 22* emissa iuventus.
 100 *ib. 156* venturaeque hiemis memores aestate laborem | experientur (*Engelmod. laborum legit, ut praebet Bernens. quidam s. IX*).   101 *ib. 54* Purpureosque metunt flores et flumina libant.
 102 sq. *Ge. III*, 110 Nec mora nec requies; *Aen. I*, 432 sq. aut cum liquentia mella | stipant et dulci distendunt nectare cellas (*hinc enim sumpsit Engelmod. non ex Ge. IV, 161 sq.*)

- Glutine vel lento fundamina dura favorum
 105 Extruat aut croccas disponat in ordine ceras:
 Fervet cura frequens, adolent purissima mella —
 Sic tu, dulce decus, divino captus amore
 Dum cordis speculo caelestia sola tueris,
 Liber in excelsis animi ratione locatus
 110 Eloquii sacri saltus et amoena virecta
 Pervolitas, vitae liquido quae fonte rigata
 Iocundis vernant foliis et flore perenni.
 Quorum rore pio distentus viscera blande
 Exceptoque recens oneratus brachia suco,
 115 Impatiens animum somno relevare quietis
 Aut documentorum nectar stillando refundis
 Librorumve favos operoso construis actu.
 Et cum iam meritis caput inter sidera tantis
 Extuleris flavo redimitus tempora serto,
 120 Ut te devota venerentur laude superbae
 Imperii fasces et fulgens gloria regni,
 Plausibus inque tuis populosa teatra resultant,
 Ventosi numquam blanditus folle favoris,
 Supplex atque humilis felici iure bearis.
 125 Quem cum quisque adiit nebuloso pectore tristis,
 Defecisse gemens exhausti farris acervum,
 Vocibus aut querulis incusans sortis iniquae
 Pondere se pressum miserandam ducere vitam,
 Continuo largi recreatus munere doni
 130 Consiliive cati blando solamine fretus,
 Gaudens atque hilaris propriam repedavit ad edem.
 Quodque magis stupeo mira dulcedine pastus:
 Corporis in gestu radiant insignia mentis
 Archanumque animi vultus redimicula signant.
 135 Caesaries etenim niveo candore nitescens
 Virgineum cordi praepandit inesse pudorem;
 At rosulis facies similis formosa rubescens
 Bellantis titulat victo serpente tropheum
 Aut ardore suo flamas imitatur amoris;
 140 Nam visus parilis ridens et honesta voluptas,
 Castores ut credam laeto fulgere nitore,

113 distentis corr. P   114 honeratus P corr. Sirm.

104 sq. Ge. IV, 160 sqq. et lentum de cortice gluten | prima favis ponunt fundamina, deinde tenaces | suspendunt ceras.   106 ib. 169 Fervet opus redolentque thymo fragrantia mella; ib. 163 purissima mella.   107 Fort. C. XI, 5, 1 Dulce decus nostrum.   110 e. g. Aen. VI, 638 et amoena virecta.   114 cfr. Fast. V, 169 Atlas umeros oneratus Olympo et infra ad r. 168.   117 Fort. C. VII, 7, 74 nectare qui plenus construis ore favos.   118 sq. cfr. Ed. I, 24.   119 e. g. Ge. I, 349 redimitus tempora queren.   121 cfr. Ge. II, 495.   122 Ex Pont. II, 6, 28 In quorum plausus tota theatra sonant.   123 cfr. Aen. VIII, 449 ventosis follibus et Aldhelm. laud. virg. 72.   125 Prudent. psychom. 893 nebuloso in pectore sensus.   126 Ge. I, 185 ingentem farris acervum.   128 Aen. II, 641 voluissent ducere vitam.   131 Iuvenc. I, 139 Ad propriamque domum repedat.   132 Fort. C. IV, 6, 11 placida dulcedine pastus.   139 cfr. Met. II, 2.   140 Trist. II, 357 sed honesta voluptas.

Actus et Fidei palmarum pingit sotiale
 Vel gustata refert caelestis gaudia regni.
 Circumfusa iubis blando sinuamine cervix
 145 More Spei latitat virtutum tegmine septae;
 Gratia quae labiis vel quae sit in ore venustas,
 Non capit ingenium, fandi nec copia perfert.
 Largior unde fluens salientis vena sophiae
 Eloquiique altos emanans proflua rivos,
 150 Aureolas verbi glebas viridesque lapillos
 Gemmantis sensus nitidis profundit arenis.
 Quorum fulminibus armatus rite lacertos
 Contortoque gravis Balearis verbere fundae
 Semiferum facilis prosternis cede Goliam,
 155 Hostilis pariter cunei portenta dehiscens.
 Huic te, sancte pater, iuvat insudare palestrae
 Pro grege sacrifico, pro castris cunctipotentis,
 His exercitiis duros tolerare labores,
 Dum vitalis adest fatus, dum vesceris auris
 160 Praemia multiplici laturus fruge beata.
 Cum rex altithronus mundum discreverit urna
 Iudicii cunctisque vicem dependerit actus,
 Tunc te floriero — confido — clarificatum
 Excipiet gremio sublimis gloria regni
 165 Tuncque beatorum gaudebis consociatus
 Agminibus felixque frueris luce perenni.
 At me (heu — lacrimosa fero referensque tremesco)
 Pondere peccandi devinctum colla catenis
 Tunc forsitan misere cessum tortoribus atris
 170 Damnabit nimium crudelis vindicis ira
 Exceptumque rapax amburet flamma gehennae.
 Sed tu, sancte, precor, mediis te oppone periclis
 Auxiliique pio defendens rore misellum
 Fumificos poenae placidus compesce vapores.
 175 Et iam tempus adest funem religare carinae
 Excursumque levem morsu stabilire saburrae,
 Liberius, ne forte, ratem dum credimus austris,
 Illisi scopulis sero revehamur ad agros.

153 belearis *P corr. Sirm.* 157 castis *P corr. Sirm.* 161 antithronus *corr. P* 165 consociatus
corr. P 170 undicis *P corr. Foltz* 174 poene altera man. *corr. P*

142 sqq. *Laudes subaudienda sunt Radberto oblatae propter opus quod de fide et spe scripsérat.*
 147 *Aen. I*, 520 copia fandi. 148 *cfr. v. 7.* 153 *Ge. I*, 309 torquentem Balearis verbera fundae.
 154 *Sedul. hymn. I*, 47 qui sternis caede Goliam. 157 *cfr. Fulgent. mythol. l. c. p. 615* Sudore hic
 opus est palaestrantis ingenii. 158 *e. g. Met. XV*, 121 tolerare labores. 159 *Aen. I*, 546 si vescitur
 aura. 166 *Fort. C. IV*, 14, 4 luce perenne frui, *cfr. ib. I*, 1, 13; *ib. 12, 11; IV*, 26, 135; *VIII*, 3, 79.
 167 *Aen. II*, 204 Horresco referens, *cfr. Engelm. II*, 89. 168 *Amat. I*, 215 onerati colla catenis.
 170 *cfr. II*, 91. 172 *cfr. II*, 95. 175 *e. g. ex Pont. II*, 2, 69 Tempus adest. 176 *Mire sibi haec
 confinxit ex Ge. IV*, 194 sq. Excursusque brevis temptant et saepe lapillos, ut cumbae instabiles fluctu
 iactante saburram et *e. g. Aen. I*, 169 alligat anchora morsu. *Rectius in eodem simili Apollin. Sidon.
 c. XXIV, fin.* 178 *Ge. III*, 261 sq. scopulis inlisa reclamant | aequora.

AUDRADI MODICI CARMINA.

Audradus Modicus¹ intra anni 847 et 848 Kalendas Martias² ex sacerdote³ chorepiscopus Senonensis in synodo Senonensi electus et a Wanilone ecclesiae suae metropolita consecratus invidiarum tempestati chorepiscopatu inpendenti anno 849 succubuit

1) *De Audradi vita quae posui ut defendam, libri quem scripsit revelationum paucis ostendam linimenta: quantum per fragmenta licet, quorum ab Albrico Triumfontium monacho in chronicis (ed. Scheffer-Boichhorst SS. XXIII, 733 sqq.) pars nominatim adfertur, pars e Sirmondi aliquo codice a Queretano (hist. Fr. script. II, 390 sqq., unde iterarunt Bouquet rer. Gall. script. VII, 289 sqq. et Migne CXV, 23 sqq. patrol., ex Bouquet. Duru bibl. hist. d. l. Yonne I, 250 sqq.) seorsum est edita, particula utrobique invenitur, qua invicem se expediunt et operis perlucet commissura. [Hinc apud Albricum si modo operae est pretium 735, 8 Wanilo scribas pro Wavilo — Wanilo Wenilo Guenilo promiscue usurpantur, praeferuntur ab Audrado Wanilo — idemque 735, 3, qui locus comparandus erat cum Odoramni ed. Duru l. c. II, 392; 735, 49 deiiciatur pro decipiatur; apud Audradum cap. VIII ed. Q. p. 390 C itidem pro eisdem secundum Albrici similiter; c. IX, 391 C (vix) vivus certa Mignei (?) conjectura ex Albric. 736, 6; ad haec pro eo quod c. VIII, 391 A Hl. fertur apud Queret. et a Migneo depravatur in Lotharius, cum Bouquetio enodandum Hludovicus et saepius pro deus quo patrem deum significabat dominus restituendum i. e. Christus.] Dupliciter autem et proprie indicavit Audradus, quae sollemni in visionibus apparatu usus (rapuit spiritus, raptus vidit) post eventum scripsit raticinia, quibusnam ea annis sibi a domino sanctis angelis data fuissent. Legatus quippe ecclesiarum cum sibi videretur esse e divino nomine, rerum memoriam non volgares in annos dispergit, sed computum sibi invenit a principio huius legationis. Quo factum est ut Albricum induceret et Scheffer-Boichhorstium. Nam verba ex quibus nobis incipiunt revelationes 733, 17 Mense tertio, 25. die, ebdomadis autem 4., dum . . letaniarum festa ab ecclesiis generaliter agerentur, sol conversus est in tenebras scire velim quo pacto cum anni 842 rationibus coeant. Sed aperte palamque notissimam ad eclipsin spectant quae per universum mundum facta est 840 a. d. III. Non. Mai.; qui dies et fuit hoc anno feria quarta et cecidit in litanias minores (cfr. quoque de his annal. Fuld. SS. I, 362, 14). Unde ut Audradiani anni primordium recuperamus fere a. d. IV. Id. Febr. 840 hoc anno caput ieuni. Altero computo in invidiarum annos insequentium temporum facta digessit denuo interpretes decipiens ut puta Mansium et Dominum Rivetinum. Etenim quae apud Albricum sunt Audradi 734, 40 sqq. Mense primo vicesima die mensis aurora diei eram orans pro salute ecclesiarum . . . et ait angelus ad me: 'Scias Nortmannos Parisius esse venturos et inde reversuros et huic genti decem annos ad penitentiam dari'. Factum est autem, ut ascendentibus Normannis per Sequanam fluivum occurseret eis Karolus rex . . . et non potuerunt prohibere, quin Parisius . . intrarent vigilia Pasche 5. Kal. Aprilis etc., ubi ea cum Queret. c. XXIV, 393 B sq. contuleris, decennes inducias orante Audrado patri deo invito a Christo pro Francorum gente extortas esse efficies. Ac quod Normanni a. d. V. Kal. April. Lutetiam intrarunt anno 845, primo videtur obtutu ab ipso illo die et anno invidiarum primum annum numeratum esse Audrado. Verumtamen ex Querc. XV, 393 A cum discamus Martini Tur. monasterium destructum esse anno nono invidiarum nono mense et ex c. IX, 292 A invidiarum anni sexti mensem tertium pleno anno fuisse antequam occisus erat Vivianus, hoc autem sciamus factum a. d. X. Kal. Sept. 851 illud a. d. VI. Id. Nov. 853: eo adducimur*

depositus in concilio Parisino.⁴ Post annum 853⁵ defunctus in basilica B. Desiderii prope Nivernum⁶ est sepultus XVII. Kalendas Februarii.⁷

*ut indutiarum annos non a Parisiis expugnatis computemus, sed ab angeli qui praeixerat adparitione; quae fuit Audradiani anni mense primo ricesima die i. e. circiter Kal. Mart. 845. Quibus ex calculis ratiocinati praeter ea quae supra usurparimus aliquanto quam siebat rectius intellegimus Quercet. c. XV, 392 B sqq.: Anno DCCCLIII hoc est induciarum IX tertio mense iterum evocavit me rex Karolus ad se. Et cum principibus ecclesiarum testibus Wanilone Hincmaro Amalrico Pardulo (*ego; Leopardulo edd.*) . . . praesente . . . Ermentrude coepit percontari . . . Sed ad provocandam adhuc iram omnipotentis accersivit quandam diaconum nomine Burchardum qui erat partibus Hlotharii regis et commendavit illi ecclesiam Carnutensem, ut esset in ea pontifex . . . et dixit Weniloni Senonum archiepiscopo, ut eum ordinaret episcopum . . . Et ego conventui episcoporum, qui ob hoc Senonas convenerunt, rettuli . . . Sed . . . mense quarto anno induciarum nono ordinatus est episcopus. Nam consentaneum est Audradum intra Mai. et Iun. ad regem venisse post ipsam synodum Suessionensem quae habita est April., conventum Senonensem fuisse peracta Suessionensi Senonasque convenisse qui Burchardi ob causam ex can. III. concil. Suess. (Mansi. XIV, 980) huc directi sunt — secus haec et versa vice putabant —, Burchardum intra Iun. et Iul. ordinatum esse eodemque vel posteriore tempore iterum actis Suession. (Mansi. 989) subscriptissse. Unus Cellotius hist. Gotteschalcii Paris 1655 p. 272 verum subsentiebat, qui cum alia tum haec: ‘Quis sit ille mensis quartus (sc. Audradi) non facile dicero. Non potest enim duci a Ianuario, quia exeunte Aprili, qui quartus anni mensis est, habitum est Suessionense Concilium, quo causa Burchardi cognita decreta est ordinatio. Credat quis annum induciarum numerari a Propheta: sed ille quo mense incipiat penitus ignotum est, in Codice manuscripto deficiente visionis initio, quo probable est mensem et diem orationis annotatum. Nulla lex chronologiae vetat’ — neque tamen cogit ulla — ‘nos ab mense Martio inchoare et mense quarto i. e. Iunio factum Burchardi . . . coniicere potius quam asserere’. 2) Albric. 735, 8 Anno induciarum tertio . . . evocavit ipsum archiepiscopus Wanilo (Wavilo Sch.-B.) Senonem et habita synodo eundem per electionem corepiscopum Senonensem consecravit. 3) ib. 733, 19. An in Nivernensi, ubi sepultus est? cfr. adn. 2.*

4) Albric. 735, 17 Anno induciarum quinto . . . Inde (Roma) Senonas reversus Parisius ad concilium evocatus est et non solum ipse sed etiam omnes alii corepiscopi qui erant in Francia (sic Sch.-B. ex cod. Hannover., sed et omnes alii corepiscopi q. etiam i. F. erant cod. Paris, de summa igitur non diversus) in eodem concilio depositi sunt. Quo loco tametsi omnes in Francia chorepiscopos deiectos esse ultra verum dictum videtur esse cfr. Wenck. d. Fraenk. Reich p. 391sq. et iam Mabilionem annal. II, 685 sq., tamen incuriose Schroers Hincmar p. 50, 98 verbis ut XIII. s. scriptoris fidem omnino habendam esse negat. Quis enim non videt haec esse hausta ex Audrado? Dudum certe a Mabiliione (l.c.) erat perspectum. 5) Quae in revelationum fragmentis narrantur non supergrediuntur anni 853 terminum et errat Wenck l.c. p. 22, 2 cum alter censeat. Neque totum opus, cui si fuisset non ‘excerpta libri revelationum, quas scripsit 853’ Sirmonendum Quercetanumre inpositurum fuisse credo titulum, plura unquam videtur continuuisse neque splendidius poterat finiri quam conloquio a deo cum Christo de ruptis induitiis habito, quali nunc finitur. Ad annum post 853 ut producamus Audradi vitam etiam eis conmoremur, quae leguntur apud Clarium Senonensem s. XI. ex. (ed. Duru bibl. hist. de l’Yonne II, 473) de Otrado — quemadmodum hic scribitur et corruptela hinc orta Occradus apud Gaufridum de Collone Clari compilatorem (ed. Iulliot Sen. 1876 p. 296, 9) — in illis diebus erat Otradus huius urbis corepiscopus vir honestus et per cuncta laudabilis usque ad Otradus . . . est sepultus XVII. Kal. Febr. Quae Clarius neque ex Odoramno sumpta neque opinor ex Odoramni quem et ipse adibat fonte scilicet annualibus istis Senonensibus nunc deperditis unde praeter Odoramnum hauserunt annales S. Columbae et ceteri quos Wattenbach compo- suit D. Gg.⁶ I, 387 sq., sed nescio unde interpolans digessit per annorum seriem, ut hinc pro Audradi morte, cum tenemus minimum, adipiscamur 854; si quidem SS. Columbae et Iapi eleratio quam ante refert facta est 853 (SS. I, 103 eaque a. d. IX Kal. Aug., sicuti Clario quoque reddas ex Gaufrido); nam quo anno Dido Anastasio successerit abbas S. Petri nescimus et suspicantur tantum Sammarthani Gall. Christ. XII, 135 annum 848. 6) Cfr. Gall. Christ. l.c. 666 et ibid. instrum. 311 D. 7) Cfr. Clarium l.c. adn. 5,

¹De mandato beati Petri, qui ei in visione apparuit, et de licentia archiepiscopi sui Romam profectus est anno 849 post Kal. Mart.² et libros suos obtulit Leoni (IV.) pape, qui reverenter eos exceptit. *Horum unus potest³ fuisse quod primo loco edimus carmen paschale, de quo nescio quem⁴ sibi in somnis adesse visum dicentem facit (revel. ed. Quercet. p. 393 B):* ‘Audi me, frater: hie est fons, de quo multo labore et studio edidisti venerabilem librum, quem bene titulasti de fonte vitae.’ Et dixit mihi doctor:

1) *Albric.* p. 735, 16 sqq.. 2) *Albric.* l. c., 18 anno induciarum quinto. *Cum itineris tempore egregie congruit concili Parisini tempus, de quo vide Mabil. annal. II, 686.* 3) Primum tenendum est carmen, cuius mentio fiat in revelationibus, utique editum esse ante 853 (cfr. p. 68 5). Deinde Audradus par ut parem, ut amicus amicum adloquitur Hincmarum; qui simul atque episcopus est factus adversus chorepiscopos agere coepit inimicitias, qui de corepiscopali temeritate Leoni papae litteras misit (cfr. *Flodoard. hist. Rem. III, 10 SS. XIII, 482, 45*), ut et conexum esse quendam inter Audradi iter Romanum Hincmarique has querelas merito tecum statuas (cfr. p. 68 adn. 4, quem conexum qui negat Schroers. neque filii Albrico, is cur nihil setius Hincmari epistolam 847/850 adtribuerit p. 520, causa mili in obscuro versatur; meo ipse iure adtribuerim 847/49), quo denique praesente (*Mansi. XIV, 923*) Audradus exauktoratus est. Igitur vitae fons etiam ante 845 editus, si tamen Audradi amicus Remensis est Hincmarus; id quod quamquam a probis testibus non traditur, Laudunensis tamen Hincmari reputantibus naturam moresque et fortasse etiam annos — iuvenis 870 ab avunculo licet in carmine adpellatur (*Sirm. II, 382*) — ad probabilitatem quandam redigitur. *Gravius de carminis tempore inde suspicioni nostrae argumentum ad crescit, quod post annum 848 fieri non potuit quin controversias de praedestinatione gratiare dei motas vel leviter adtigerit.* Adfectasset sicuti *Antigothescalciani* et ipse Augustini doctrinam, cuius nunc tantum versu 325 tenuis memoria inest. *De libero iudicio triviale tunc temporis* (cfr. *Weizsaecker. Jhrb. f. d. Th. IV, 533 iure Wenckio obloquentem*) opinionem, si post 848 scripsisset, eum immutaturum fuisse non dico, nego admittere potuisse dei verba 192 sqq. Quod autem IV. concili Carisiacensis (853) capitulum his verbis poculum humanae salutis, quod confessum est infirmitate nostra et virtute divina, habet quidem in se ut omnibus prospicit, sed si non bibitur, non medetur (*Hincmar. de praedest. ed. Mign. p. 63 et [Remig.] de tenend. script. ver. ed. id. CXXI, 1118*) Audradi ‘scyphum’ in memoriam revocat, nisi qui pater forte similitudinem subpeditarerat, neque Audradus opinor capituli memor carmen scripsit neque Hincmarus carminis memor capitulum: *sui ipse Hincmarus de fonte vitae carminis meminisse videtur, quale eum scripsisse Audradi versibus 4 7 8 sqq. 124 sqq. ultra omnem dubitationem ponitur.* Itaque cum Hincmari de fonte vitae codices saeculo XI. ex. existuisse doceamus ex S. Apri monasteri Tullensis catalogo cfr. Becker. catalog. 68, 192 207? 211: Iohannes Scottus de compoto et natura canonum (ego; canum cod. Mon.) et Hincmarus de fonte vitae vol. I, Avianus (cod.; Anianus Becker.) cum Esopo et Hyncmaro (cod.; Hincmaro Becker.) et Vualthario vol. I, liber differentiarum Ciceronis cum epistola (epistolis Becker.) Gunzonis (*ad Augienses?*) et Hincmaro de fonte vitae cum Aviano et Prisciano de nomine et verbo vol. I scrupulus haeret, rene vera catalogi scribam statuendum sit codem errore deceptum esse, quo Oudinium qui Audradi carmen inde a. v. 100 Hincmaro vindicaverit. *Magis etiam mirum, quod Buciliaci in ordinis Praemonstratensis abbatia prope Laudunum erat codex Hincmari Remensis Archiepiscopi de fonte animae* cfr. hist. lit. d. l. Fr. VIII p. XV. De origine enim animae Flodoardus refert III, 15 SS. XIII, 502, 13 Hincmarum disputasse in carmine de ferculo Salomonis. At hoc opus multos annos post Audradi, plures post ipsius de ritae fonte carmen scripsit Schroersioque ratiocinante 853/56, utique peracto trinitatis et praedestinationis lite cfr. *Hincmari expl. in fercul. Salom. ed. Sirm. I, 756 sqq.* Quem commentarium data occasione moneo ἀκέραλον esse (cfr. in ipso primordio verba ut supra monstravimus) et particularam deesse quomodo triginta primorum versuum explicaverit rationem, quibus media i. e. ipsum ferculi pulvinar descripserat; nam $(30) + 210 + 160 + 30 + 8 + 8 = 446$. Quamquam inter Audradi de fonte vitae codicem Reginensem et Hincmari de fonte vitae Tullenses utrisque post ipsum carmen continentibus Arianum adfinitatem quandam intercedere non est negandum. 4) Fortasse episcopum aliquem ex eorum grege, quos in alia risione conspexerat Albric. p. 733, 45.

'Recognosce seyphum istum: de eo quidem carmina clara in memorato libro vitae fontis composuisti.'

Carmen de fonte vitae poetarum Christianorum corpori, quod moliebatur, inserere habuerat in animo Philippus Labbeus (nov. bibl. mss. libr. Paris 1653 p. 57); expedivit tandem editionem Casimirus Oudin¹ in 'veterum aliquot Galliae et Belgii scriptorum opusculorum. sacr.' fasciculo primo L. B. 1692 'ex M. S. Codice' ut titulo indicatur 'Abbatiae Floreffeensis in Tractu Namurensi'. Ego praepter Oudinum adhibui librum olim P. Danielis nunc Vaticano-Reginensem 1424, quem Ferdinandus Duemmler mihi descripsit ipse postea contuli. In quo post Hieronym. de vir. ill. XII Senecae et Pauli epistolar. initium (— ep. III ed. H. p. 477 statum eis de) pauca de inst. mus. (non Boethi) et de pronom. decl. antiphonam neumis instructam sententias Senecae (Sen. monit. ed. Woelflin p. 18, 1—25, 38) Catonis disticha (ed. Bachrens p. l. m. III, 214—235) excerptum ex Cic. Catone et ante Aviani fabulas (cfr. Bs. l. c. V, 32 et 315) Maximiani eleg. I, 1—120 (Bs. l. c. p. 315) commentariolum in Persii prolog. (ed. Iahn p. 241 sq.) Persii satiras Probi vitam Boethii de cons. phil. (ed. Peiper p. 1—55, 37) carmen de ponderib. (ed. Riese anth. l. 486 — v. 163 cfr. codd. PB) formatam quandam episcopor. commentum in Boethi de arithm. Schepssianis simile — quae omnia s. X. sive s. XI. scripta sunt neque tamen antiquitus cohaerebant — Audradi de fonte vitae a f. 20 ad 34¹ legitur manu s. XI. exaratum, ab aliis paullo postea perversis scholiis obrutum. Quod totum, ut erat intellectu² difficile, iam in communi qui erat mecum inter (R) et Oudini librum (O) archetypo haud levi corruptela affectum est.³

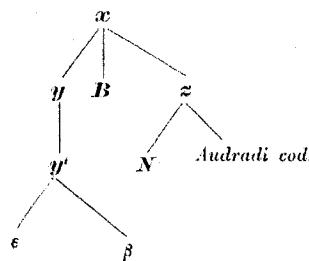
Alterius Audradi de BB. Iuliani eiusque sociorum passionibus poematis, quod posteriori quam primum tempori esse referendum non sine causa existimo⁴, haec editio ex

1) Septem Oudini libri fasciculis in exemplis praepositus esse debet titulus generalis cum auctoris nomine. 2) Notissimae sunt Christianorum de fonte vitae opiniones; qui quod ab Audrado dicitur vivus (39 128 198) confero praeter Vulgatae fontem aquae vivaee e. g. v. 25 Phoenicis quem quin scripserit Lactantius omnino non erat dubitandum; quod saliens (16 128 199), ne respiciam quid provocatus fixerit medium aevum, declarant picturae veluti euangeliari Suessionensis a Louandre expressa les arts sompt. tab. VIII. (cfr. Piper Karls d. G. Kalendar. Berol. 1858 p. 11). — De paschatis et lunae praeter astronomicum mystico conexu plures dixere, Audradus hausit aut ex Isidoro aut ex Isidori compilatore nescio quo. Suum videtur esse quo modo per acnigma coniunxerit fontem cum luna paschaleque. Fons utrimque rupe septenas ulnas alta cingitur (cfr. Phoenic. v. 8), ipse est VII ulnarum sive quia tot salt in auras sive quia exoriens tantam habet longitudinem, supra eum 'septem ulnae tenebris mixtae'. Triplices igitur est singulis partibus septenarium numerum continentibus. Atque rupes quidem significant terminum paschalem vel lunam quartam decimam, fons septimanam paschatis vel lunam a quindecima usque ad vicesimam primam, 'septem ulnae tenebris mixtae' idem sed ut paschatis diem dominicum intra lunae decrescentis tempus quaerendum esse adpareat. — Ex fonte si roles bibere, uti debebis scypho et ipso triplici septemplicique forma: VII habeat pedes, VII ansas, septiforis quoque sit (v. 43 sq. corrigendi erant alius alias ob causam). Fons tripliciter inaccessus triplum nodum (82 379) proponit, scyphus triplices prodit nodi displosionem (340). Fons vitae est Christus pascha, scyphus per quem possis haurire paschatis mysteri lunarisque in eo rationis est perspicientia. Perspicientiae potestas est penes Christum, is non prodit nisi per fidem, Audrado prodiderat per Hinemarum; qui est iuvenis ille, fontis custos sicut Phoenix Lactantianus (cum Audradi v. 52 cfr. Lactant. v. 38 sq.). 3) Repetierunt textum ceteri editores Gallandius bibl. patr. XIII Oudini, Gallandi Migneus patrol. CXV. 4) In passionibus allegat quodam modo lectorem ad narrationem ex systemate suo in ritae fontis libro exhibitam. Cfr. ea quae sub textu collegi, in primis IV, 34 sq. sed quia nos unus docuit salvator et uno fonte simul donat vivos haurire liquores, ubi nihil simile in actis, et ib. 245 sq. de diaboli suggestione. Atque IV, 192 qui hanc eandem ob causam non potest esse ficticius egregie demonstrat carmen scriptum esse dum de praedestinatione litigant et versant illam Augustini de Adam massa perditionis humani generis facta sententiam. 'Gratis' quoque v. 188 non omittendum est pro 'gratia' dictum.

perboni s. XI. in codicis, qui est Cheltenhamiae in bibliotheca Philippiana 1826, p. 7—44 paratur princeps. Quo in libro quae antecedunt carmina ab eadem manu prescripta p. 1—3 in honore S. Petri, p. 3—6 in honore B. Martini carentque, ut sunt ultimi duo maioris in honore ecclesiae operis libelli, poetac nomine, certis pro his rebus evinci potest argumentis Audradi esse et ipsa¹. In edendo autem libro P(hilippiano) — neque enim praeter hanc Audradi quidquam continet — traditum ordinem servabam, ne forte meae editionis gratia turbarem vestigia olim factae Audradi carminum recensionis.

Passionibus oportebat me subicere acta Iuliani martyris eiusque sociorum a Bollando A. SS. Ian. I., sed contamineate divulgata². Horum fundamenta ita icci in cod. Mon-

1) Datiros ‘olli, ‘ollis’ amabat ponere Audradus (d. f. v. 54 pass. IV, 322) neque tantum versuum initis (d. f. v. 84 pass. IV, 335 435), veluti qui imitabantur Vergiliū qui hoc more praeter quinque exempla (cfr. Neue. II², 210) et Iuvencum qui semper (L. Mueller d. r. m. 387, cfr. Huemer in Wiener Studien II, 84 sq.): ita quoque in hon. Mart. 31. ‘Meme’ (Neue. II², 182 et Alcuin. cfr. ad tom. I, 187 v. 814) et in pass. II, 126 et in hon. Petri 28; ‘misellus’ d. f. v. 47 pass. II, 726 in hon. Petri 66. Etiam trisagii memoria ex Is. 6, 3 sumpta Audradi peculiaris et propria est, cfr. exempla in hon. Petri 67. — ‘Carmen in honore ecclesiae’, quem e. g. elegi titulum, plenum erat septem libellis neque hoc puto sine lege. Norimus septenarius numeri rationem ab Isidoro (de eccl. off. I, 32, 5 septenarius numerus solet in scripturis ad quamdam perfectionem mysticus apparere) eodemque capite prolata, ex quo paschatis aenigma sumebat Audradus. Primi libri quid continuerint ne conjectura quidem efficere possunus; Petrum autem (cfr. Albric. 735, 1735; Quercret. p. 392) et Martinum (cfr. Albric. 733, 49 sqq. 735, 35; Quercret. 391 sq.) scimus quanta cura intentus fuerit ut quilibet data occasione maximo inter omnes fere sanctos celebraret honore. Horum igitur elogia cum ultimis locis posuerit, pro sat probabili habemus in uliorum sanctorum honore non versatos esse quinque qui desunt libellos. Neque supplentur ut speraveram altero cod. Cheltenhamensi 1717 s. XVII., qui Audradi nihil continet praeter passionem eamque ut Theodorus Mommsen iudicat ex P descriptam. 2) Debetam hoc in primis Audradi singulari saepe absonaeque suis temporibus in passionum carmine linguae: veluti ex actis repetit ‘populos’ ‘hominum’ significatu (cfr. Sitil. d. lokal. Versch. d. lat. Spr. p. 108 sq.), genitivum comparationis IV, 433 (cfr. eundem p. 144), ‘quia’ pro accus. c. inf. III, 33, accusativos participi absolutos I, 5 II, 25 III, 229 etc.; neque hanc tantum iis locis, quibus cum fide vertenti ansam dabat exemplum: nam prorsus sese in eius linguam insinuarerat. Atque alteram actorum partem omisit vel breviter constrinxit, inde a libri II. initio omnia planissime et plenissime cum altera congruere voluit. Quorum quo utebatur exemplari, divisum id erat ut cod. B; cui unde Audradi liber II. incipit inscribitur (f. 104') SEQUENTIA PASSIONIS SC̄I AC BEATISSIMI IULIANI ET SOCIORUM EIUS. Ceterum meis codicibus ullius distributionis vestigia omnino desunt neque in Audradi P genuinos esse arbitror capitulorum numeros. — Iustum actorum recensionem dare neque volui nec si voluisset potui. Ipsa res pescebat inter eos actorum codices, quos mihi ut adirem contigit — nam Bollandi artes interpolatrices ut simpliciter repeterem a me impetrare non poteram et longius eae distant ab Audradi verbis —, eum ut seligerem qui proxime talem accederet, quali usus erat Audradus. Adhibuit autem librum meo N simillimum et procul dubio cum eo ex eodem fonte derivatum. Cur vero cum aliorum quoque lectionibus subinde consentiat atque ego eas textu ex N fideliter prompto inseruerim, facile ex hoc stemmate redundabit, quod non reveror ne a veritate nimis aberret:

censi 16106 s. X. f. 28 sqq. (N), ut ab eo praeter aliquot minutias ne in orthographia quidem recederem; addidi ubi e re videbatur lectiones ex Monacensibus 4554 s. VIII./IX. (B) et 14031 s. XI. (E) 4653que s. XII. (β) petitas.

Monacenses ego contuli, P summa cum diligentia totum descriptis F. Liebermann¹.

Ex quo simul elucebit de Bεβ scripturis nequaquam permisum esse ut e silentio meo fiant conjecturae. Atque ne his quidem uncinis (....) quidquam efficere volui nisi ut brevitat et commoditati consulens significarem, quid e cod. x potuisse in Audradi exemplum fluere, ubi N deficeret. Quo neque N interpolare volui neque suspicionem mouere tamquam codicum supplentium praeter uncinas enuntiatu plane consentirent cum supplendi forma. Addo mean de Iuliani actis opinionem neque tam iniquam esse quam Tillemonti mémoir. p. serv. à l'hist. ecclés. V, 799 sq. Venet. 1732, cum si nova actorum martyrum quae valde necessaria est pararetur editio suaderem ut Iuliani reciperentur in sincerorum appendicem (cfr. passim Le Blant mém. d. l'inst. nat. d. Fr. XXX, 339), neque tam falsam, quam Kuhfeldti de capitolis imp. Rom. Berl. 1882: nam non potest dubitari quin Iulianus passus sit 'Antinoiae Aegypti'; quod nomen paene necessarium erat in duplice triplicem abire correctionem. Pro 'Antinoia' enim ponebatur magis formam respicientibus 'Antiochia', quo facto et pro 'Aegypto' 'Syria'; sensum ubi magis curabant 'Aegypti metropolis' efficiebatur 'Alexandria'.

1) In universum si Audradi metricam contemplamur non nullia contra normam instituit: 'v consonans esse, — e adverb. corripi, arsi produci potest; frequentantur synizesis (Celsii Antiochiam totius geminiti lauriebant); 'spiritus' gen. — ubi nihil addo, numeri sunt passionum — III, 134 (sic Aldhelm e. g. 147 653 1449) fructus acc. IV, 439; pālam III, 28 IV, 25; mēror II, 176; īnulus II, 132 (Fort. V. M. III, 464); margārita prol. 5 (cfr. L. Mueller d. r. m. 354 et Fort. VIII, 3, 266), tēter d. f. v. 322 sed recte in Mart. 50; in aliis quoque Graecis falsus est: idōlum III, 139 (ut semper Christiani cfr. Fabric. in poetar. eccles. commentar. p. 71), Plaides IV, 63 (cfr. tom. II, 645, 10), stōla IV, 306, ἐvangelicus e. g. III, 30 (cfr. Mueller. 261, sic e. g. Alcuin. quoque et [Sulpic.] ed. Migne. LXXIV, 671; 'e' cum brevis est, vox per 'v' est scribenda ex orthographiae norma in hoc corpore usurpata cfr. Bedam G. L. ed. K. VII, 228, 20), peripsima II, 255 (cfr. Aldhelm. d. l. v. 2057 ubi squale legendum), 'h̄eresis' in Mart. 16 (cfr. Mueller. 358 et Leon. ind. Fort.). Contra 'blasphemus' II, 43 saep. semper recte et Audrad. et alii huius aevi poetae. Quod cum plerumque de quantitate Graecorum vocabulorum disceptaverit accentus, sane mirum et est et erat iam Lupo Ferrar. ep. 20 ed. Bal. p. 40 sq. Altino respondenti: 'Blasphemus' Graecum esse non dubitabit, nisi qui id per 'p' et 'h' scribi parum attendit. Itaque Graecus quidam Graecos 'blasphemus' dicere correpta penultima (sc. vlasfimos) mihi constanter asseruit et id ipsum Einhardus noster astruxit. Tamen Aurelius Prudentius, qui apud plerosque vehementissime celebratur, id nomen sic posuit . . Hinc igitur longe lateque manavit ut 'blasphemus' et 'blasphemo' accentum in penultima syllaba sortirentur. Quapropter lectionem supra V. Leudegar. I, 488 receptam rexoco blasphemis . . actis correcturus. Addo quaedam ad verborum eius usum et copiam cognoscendam: nova videntur 'gratisonus' d. f. v. 45, displosio (i. q. solutio) ib. 341, nebulonius (a nebulone derivat.) IV, 8; sensu novum 'diffumigare' d. f. v. 76; girare aliquid (i. q. relare) ib. 56 iam ap. Hraban. est et cfr. Boehmer Rom. Stud. II, 228 cingeo cingo giro; ex Vulgata adscita e. g. scopare II, 255 irrugit IV, 240 inferus d. f. v. 258 (i. q. Tartarus). Spectare (i. q. expectare, ut saep.) est II, 113 159 194 I 252, viridentia d. f. v. 54 (cfr. Sittl. arch. Woelflin. I, 532) et radientia IV, 201 (cfr. Ribbeck. prol. Verg. 385 et Symphos. cod. Salmas. v. 223, quod exemplum Sittelio debo); transitiva sunt 'ardere' III, 232 et IV, 333 (nisi hic 'Flegetonta' nominativ.) defluere III, 144 tepercere d. f. v. 66 vernare III, 106 (cfr. Theodulf. LXXIV, 4 sqq. tom. I, 573 quem ita lego: Quo, paradise, tuus vernat amoenus ager | florigeras sedes, iucundo et murmure rivos | undique stipatus floribus atque rosis); 'extunc' II, 267 usurpabant e. g. Comodian., Alcim. Avit., Fort., Paul. Diac., V. Galli v. 1270 tom. II, 460 'Fratribus extenor (ego; efficior cod.) congratis atque propinquis', | extune (cod.) quo domino valeam familiarier uni | liberius, propter etc.; festa (i. q. festum cfr. Appel. d. gen. neutr. inter. in l. L. p. 59) IV, 422; 'omnia quaeque' abundanter d. f. v. 161 II, 319 in hon. Petr. 27; vos . . vivere laxat II, 257 i. q. 'il vous laisse vivre' (cfr. IV, 130 'permittere' ex actorum usu), opposit. e. g. in hon. Mart. 35 sq. 'aliquem ad ritum reverti facere' (cfr. II, 60 'agere') i. q. 'faire vivre'. De 'quam'

I.

INCIPIT LIBER DE FONTE VITAE.

AUDRADUS. HINCMARUS.

Nobilis ingenii linguam, facunde poeta,
 Caelitus esse tibi dulci modulamine pandis,
 Dum flagrans animo virtutum pascua lustras,
 Dum salientis aquae perfundis lumina rore;
 5 Ocius hinc lectae lauri succidis et umbrae:
 Pallentis hederae nec non et pinguis olivae
 Dans miro nexam capiti de fonte coronam.
 Denique, quos dudum sitientis ire per agros
 Cernebas miseros, studio florente monebas,
 10 Ut fontis vitae clarissima cernere templa
 Irent et votis peterent sibi dona salutis.
 Me quoque iam dudum, carum quem ducis amicum,
 Talibus Audradum dictis, Hincomare, monebas:
 'Ut vivas felix, monitis nunc utere nostris;
 15 Rumpe moras cursu properans: quo moenia cernis,
 Fons ibi de medio sedis diverberat auras;
 Et mihi largitur vivos haurire sapores
 Atque tibi faciam praecedens limina pandi'.
 Credulus his equidem dictis festinus amici
 20 Explorare locum, cernens sed culmina veni.
 Sive fides (horret dictu) seu fictio fratris
 Fama mox facili sancto me clausit ab imbri,
 Vertex cum subito paret de margine bino

[1.] *UITE et sic passim e pro q R; etiam cecus celum celestis demon hec pena pre- que que- sevus seculum EPISTOLA AUDRADI EPISCOPI AD HINCMARUM O; quae in O cum R ex orthographia sunt discrepantiae, eas non subscribam 8 sitientes O; cfr. pass. IV, 467 nitentis et 469 omnis 13 haudradum R 18 Utque R fatiam R pande R; cfr. v. 127 21 fratris] i in ras. R*

cum positivo coniuncto (II, 3 28 III, 14 207) vide supra p. 43. Praeterea quae ad grammaticam spectant accedant haec: domui i. q. domi (cfr. Neue I², 519) III, 232; particip. absol. (cfr. supra p. 3 adn. 3) III, 151 et IV, 84, quamquam hic locus aliter potest expediri ut Erm. quoque in hon. Hlud. I, 605; si pro 'num' II, 141, qui usus postea increbruit. 'Dispicere' pro 'despicere' quam ob causam non modo in Audrado, sed ubivis toleraverim, adscribam Alcuini locum ep. 252 ed. Iaffé p. 804: Secunda vero interrogatio (sc. Angilberti) fuit inter di dis de (ego; de dis des cod.): an debuisset esse dispexeris sive disspxeris (ego; despexeris cod.) sive despexeris. Sed dispexeris esse non potest etc. Ergo praeferit ille quidem 'dispiciendi' scripturae a Cassiodorio aliisque praelatum 'dissipendi'; quod vero hanc inter et 'despiciendi' formam sit discriminem prorsus ignorat.

3 Ioann. Scot. ed. Floss p. 1224 v. 45 Litora virtutum lustrans. 5 Ge. III, 418 succedere et umbrae. 6 Ecl. III, 39 hedera . . . pallente. Ge. II, 85 pingues . . . olivae, cfr. Met. X, 176 et suco pinguis olivi. 7 Trist. V, 5, 10 nexa corona. 9 Boeth. phil. cons. I metr. 1, 1 studio florente peregi, cfr. florileg. Sangall. v. 184 Rh. M. XL, 278. 11 Arator. I, 286 pete dona salutis. 13 Aen. II, 336 Talibus Othrydae dictis. 15 e. g. Ge. III, 43 Rumpe moras. Aen. III, 501 moenia cernam. 16 Aen. V, 503 volueris diverberat auras. 18 e. g. Aen. VI, 525 limina pandit. 21 horret impersonale; cfr. Aen. IV, 454 — horrendum dictu —. 22 fama facilis sc. ut facile erat cognitu.

25 *Sacratum tereti fontem circumdare saxo:*
 Si foret emensus, septem bis redderet ulnas,
 Candida septenis species fulgebat in ulnis
 Ac totidem mixtas nebulis obduxerat Eurus.
 Illic dum frustra duodenis atteror horis
 Tuque domi placidis cœlares tempora ramis,
 30 Incusare fidem coepi fallacis amici
 Nec desunt lacrimae, cur te praecedere sivi.
 Occiduis quoque surgebant iam partibus umbrae,
 Vesper et hesperias ornabat lampade terras,
 Cum fletu victos oculos per moenia volvo
 35 Vocibus his dominum, votis iterumque reposcens:
 'O quicunque loci custos rectorque videris,
 O dignare sitim misero restinguere tantam'.
 Mox de sede sacra vox est allata per auras:
 'Sum rerum custos, sum vivi fontis origo;
 40 Sed sine vase suos mortalibus abnegat haustus.
 Sit cui — cognoscas — talis compacta figura:
 Scilicet ut calamis septenis surgat ab imo,
 Erigat et summum distinguens ansa eacumen,
 Ora quidem totidem colli de vertice flagrent'.
 45 O quam gratisonis celebrabat talia verbis.
 Demum quid facerem, docuit sermone paterno:
 'Curre domum manibusque refer, quac mando, miselle.
 Aut si pauperies te illud non sivit habere,
 Invida seu furtim rapuit de nocte neverca
 50 Aut si nulla domi mansit spes inveniendi:
 Audi consilium +eur his exureris auris.
 Huc quidam iuvenis ter nocte dieque frequentat
 Et scypho nostris libamina fundit in aris:
 Olli nos nostris dedimus viridentia pratis
 55 Tecta, quibus maneat, iussus seu prosit amicis.
 Cignea iamque sibi cortinis atria girat,
 Utitur et claris nostro moderamine lymphis,
 Iam ceu dives amat pictis recubare tapetis.

25 rederer corr. R   26 ulnas R corr. q (correctoris man. fere coæva)   29 Tu quoque corr. R
 an velaris?   37 restringuere O; cfr. v. 235 et Verg. cod. Bern. c   38 alla R corr. q   43 an Porgat
 septenum d. ?   44 an* Orae quin t. ? cfr. v. 384 et orae vocem apud Theophil. presbyter.   48 sinit RO
 superscr. † sinit R   50 manspes corr. R   51 cur] in ras. R (ante e dinoso q) : an *quoniam ?   52 te O
 53 cipho O libamina in ras. R   54 viridantia O corr. R   55 maneant corr. R   56 costinis O
 in cod. Brux. 10066 sqq. s. X/XI. inter Miconis exempla interpolatum legi: Cortina' cignea namque sibi cortinis
 atria gyrat R   58 seu O

24 *Fast. III*, 431 saxo lucum circumdedidit alto.   29 e. g. *Aen. V*, 71 cingite tempora ramis.
 30 *Am. II*, 9, 43 fallacis amicae.   31 cfr. *Aen. V*, 173 Nec lacrimis caruere genae.   33 *Aen. IV*, 6 sqq.
 Phoebea lustrabat lampade terras | . . . Aurora . . . , | cum.   34 e. g. *Aen. VIII*, 618 oculos per sin-
 gula volvit.   35 e. g. *Aen. II*, 770 iterumque vocavi.   37 *Ecl. V*, 47 Dulcis aquae saliente sitim
 restinguere rivo.   39 *Hilar. metr. in gen. 9 tu fontis origo de Christo.*   49 cfr. *Verg. e. g. Ecl. III*, 33
 et *Ovid. e. g. Met. I*, 147.   52 e. g. *Sedul. II*, 255 hoc nocte dieque precemur.   53 cfr. *Fort.*
C. V, 5, 133.   56 cortinis i. e. aulacis, cfr. *Kaulen p. 15 e. g. Num. 3*, 26 cortinas atrii et *Io. Scot.*
l. c. p. 1227 v. 71 Cortinis patulis et longa per atria tentis.   58 *Aen. VII*, 277 pictisque tapetis.

- Ocios accelerans illi hacc mea dicta referto:
 60 "Hospitio sanctam requiem meruisse fideles
 Sis memor, o iuvenis; nunc et sine fine valeto".
 Auribus haec capiat, tectis de vimine textis
 Temperet atque sitim, somnum sub nocte quietis
 Sternat et arentes recreet per viscera fibras.
 65 Et prima cum luce dies deiecerit umbras,
 Molliat argyllam, primo vel sole tepescat
 Et nota tornet specie, quam novit abunde:
 Oducat cera ceramque recondat harena;
 Innocuos ignes iuxta mox collocet illud;
 70 Aequet lance metalla, placet cum pondere librae,
 Quae commissa sibi meminit, luerique memor sit,
 Per quae pollet ovans nostris vernantibus aulis;
 Ambabus manibus post omnia follibus efflet
 Et vacuet formam cera repleteque metallo;
 75 Post aliquod spatium vas testis exuat assis
 Effigiemque novam ferro diffumiget unco
 Concilietque tuis manibus venerabile pignus.
 Illud huc tecum veniens deferre memento:
 Hoc libabis aquae fontem salientis ad astra.
 80 Insuper et causam reseret, quid vase figurem,
 Et dubios verbis animos tibi firmet amicis.
 Interea triplum solvat cum carmine nodum,
 Quem poterit fusum reserans ornare metallum.
 Hunc tibi mente locans olli sic pangere mando:
 85 "In gemina specie lunae distinguitur orbis:
 Scilicet obscura claraque fugante tenebras;
 Luminis et faciem terras dum vertit ad imas,
 Altera pars caelo tenebris obducta tenetur;
 Denique bis septem lumen mirabile visu
 90 Evomit in terris glomerata fronte diebus"

62 hec R hoc O   64 hēgentes R corr. q haerentes O   67 spetię R et passim speties otius
 sotius commertium   70 cum] an *quo ?   71 fit O   72 Perq. R corr. q   75 aliquot corr. R
 80 figuram corr. R   85 geminae O cfr. v. 341   90 fonte corr. R

62 Ge. IV, 34 vimine texta.   65 cfr. Aen. IV, 7 Aurora polo dimoverat umbram; cfr. Met. I, 328
 Nubila disiecit.   65 sqq. Quandam scyphi formam iuvenis fingat ex argilla macerata (66 tepescat
 v. supra p. 72 adn.) argillamque cooperiat cera, ceram rursus argilla (68 harena). Argilla ut exciccescat,
 hoc opus foco adponat modice calcfacto (69 cfr. Sedul. I, 127 Ignibus innocuis). Tum metallum quoddam
 paret in quantum ei videbitur. Et hoc et scyphi formam (omnia 73) ferrefaciat, fut ceratura liquecat et
 metallum fiat fusile. Converso scypho] ceram effundat, metallum infundat funde effuderit ceram. Metallo
 refrigerato utrumque argillae latus confringat:] iam perfectus est labor, restat unum ut fuliginem abstergeat
 recurvo ferro rasorio ut ait Theophilus presbyter (ed. Lessing rec. Schoene Berol. 1878 p. 504 et 518), qui
 ceterum non describit hunc simplicissimum fingendi modum.   77 [Iuvenc.] de laudib. Christi ed. Areval.
 v. 136 venerabile pignus de Christo.   81 Aen. II, 372 verbis .. amicis.   85 Sedul. V, 329 Qui
 gemina specie.   85 sqq. Isidor. etym. VI, 17, 10 Antiquitus (patres v. 92) ecclesia pascha decima
 quarta luna cum Iudeis celebrabat, ... sancti patres in Nicaena synodo prohibuerunt constituentes
 diem resurrectionis dominicae observare et ob hoc pascha a quarta decima luna usque ad vigesimam
 primam (v. 95) extenderunt, ut dies dominicus non omitteretur.   89 e. g. Aen. XII, 252 mirabile visu.

- Nam (mirum dictu), coeunt dum lumina Phebae,
 Instituere patres nimium sollempnia paschae —;
 “Sed, sursum pallens ut primum condere lumen
 Cooperit et terris nigra vilescere forma,
 95 Ter septem numerant, quos non excedere soles
 Sit, sed in his licitum sanetum sollempne requiri”.
 Quid hic pascha pium, numerus seu luna figurent,
 Explicet et triplum poterit dissolvere nodum.
 Hic memor esto: locum iuvenis responsa capessant’.
- AU.   100 ‘Sum praesens, iuvenis, referens haec ordine iusso.’
 ‘Iussa refers, agnosco quidem mandata relatis.
 Immortale decus domino regnumque perenne,
 Qui mihi dignatur geminas mandare salutes
 Quique dedit vivo faciem perfundere rivo
 105 Vimineasque domus frondenti tegmine cessit,
 Excipit ac nostri scypho libamina voti:
 Illius (haud dubium) nobis praecepta tulisti.
 Da, dilecte, manum mecumque hac nocte quiesce
 Florentemque domum iam nunc fidissimus intra
 110 Atque sedens animum recreato salubribus undis,
 Utore vel stratis somno sub nocte tapetis;
 Cetera quaeque refers, Aurora teste facessam’.
- ‘Non meritis indigna tuis tibi gloria crevit
 Tanta, bonus hospes; sacro de fonte bibisti:
 115 Namque vales doctis aegrum sanare loqueliſ.
 En quaesita manus: quovis properemus, amice;
 Nec fraudabo thorum menbris nec pocula labris.
 Illius aeternum maneat per secula nomen,
 Hospitis electi qui me direxit ad aulam.
 120 Sed cum tanta tibi virtus laudesque manerent,
 Miror, cur tantis voluisti subdere poenis
 Me, qui nil nocui, iuvenem sed semper amavi:
 Dicere si liceat, placitum culpabo magistri.
 Nam quondam, placidis caneres cum vocibus odas,
 125 Me ceu dilectum mulcebas carmine tali:
 “Consule festinus propriae, dilecte, saluti;
 Te quoque paulatim praecedens limina pandam;
 Intra, qua saliens fons vivus verberat astra”.
 Ficta fides placiti rapuit vestigia pacti
 130 Condictoque loco veniens incognitus erro.
 Bisque quaterque vocans Hincmarum vocibus addo:
 Hauriebant vacuas cerebra de voce loquelas
- AUDRA.

91 *crescent RO Phoebae O 97 figur . . . R 99 capes . . . R post 99 INCIPIT LIBER
 DE FONTE VITAE (cfr. titulum cod. R p. 73) AB HINCMARO ARCHIEPISCOPO AD AUDRADUM
 EPISCOPUM O 100 Tum O personarum notas omnes om. O 103 michi R et sic fere 115 sa . . . e
 loqueliſ R 128 Intra quae O 129 pati corr. R 130 Condicto . . . oeo R, horror O 132 Hau-
 riebant] eras. e et t R Hauribam O

103 cfr. Hraban. XIX, 1. 111 cfr. 63. 127 cfr. 18. 128 Aen. III, 423 sidera verberat
 unda. 131 Bisque quaterque mire confluxit ex bisque terque et terque quaterque (hoc initio versus
 e. g. Ge. II, 399); sed cfr. codd. ad Martial. I, 103, 6.

- Aurae tuque fidem velans responsa negabas,
 Altitonans donec misit me partibus istis
 135 Cunctaque, quae retuli, docuit sermone paterno'.
 'Confortare, precor, violet ne cura quietem;
 Sit tibi nunc requies spatio sub noctis opacae,
 Et veniente die dictis responsa parabo'.
 'Pallida Luciferum sequitur iam filia Solis:
 140 'O meus Audrade, sospes, sis, somnia linquis'.
 'O venerande nimis, sanum me somnia linquunt.
 Principio lucis, pacti vel temporis hora
 Perfice namque, precor, multum laudabilis hospes,
 Pignus et exponas missum cum carmine nodum'.
 145 Incipe nunc mecum, caelestis gratia, carmen
 Aeterni fontis, scyphi, paschalis et horae.
 Sit regi domino virtus, laus, gloria semper;
 Illius et faciem precibus poscamus uterque,
 Sensibus ut nostris adspiret iussa fateri.
 150 Qui tibi differri iussit sua pocula, donec
 Aeternum fatearis eum credasque colasque.
 Incipe nunc mecum, caelestis gratia, carmen
 Aeterni fontis, scyphi, paschalis et horae.
 Vult etenim sciri, mundi qui tempora ducit,
 155 Pontum telluremque polosque creavit et illis
 Aere subtili formam speciemque reducit,
 Astris qui caelos, variis animalibus arvam,
 E grege squamoso fluvios volucrumque perornat
 Aera, post hominem fecit ratione refertum,
 160 Talibus et dictis affatur conditor illum:
 "Quaeque moventur in orbe novo frondentque virentque,
 Omnia trado tibi, mihi met tu subditus esto:
 Illa tuis vivant, nostris tu cedito iussis.
 Confero multa tibi, nobis vel pauca rependas:
 165 Unius ut ligni tangas ne mala, memento;
 Nam te de limo feci vitaque replevi,
 Ut semper vivas, si non neglexeris illud,
 Et mecum regnes senio non fractus in aevum.
 Quod si de vetita gustaveris arbore malum,
 170 Continuo mortalis eris, captivus et ibis
 Fonsque tibi vitae claudetur cum paradiſo.

133 Aure O   134 me misit O   146 sciphi ut passim R ciphri ut in vers. interc. semper O
 ante 154 186 303 et post 222 H(incenari) notas add. R, quas omisi cum cod. non sibi constaret et inde a 145
 omnia Hinemaro adtribuenda essent   155 tellurem corr. R   157 *arua/ R arva O cf'r. pass. Jul. II, 333
 et supra p. 44   158 E grege squamoso in ras. R perornans R † peror(nat?) add. q   159 *reper-
 tum RO   161 urentque R corr. al. man.   163 *conde RO subditio F. Duemmler   164 vel] tu O
 fort. recte   rependens R corr. q   168 segnes corr. R fractis corr. R   169 arbore] a ex u R

135 cf'r. 46.   136 Aen. IV, 5 dat cura quietem.   137 e. g. Aen. VIII, 658 noctis opacae.
 138 Ge. IV, 466 Te veniente die, Fort. V. M. I, 73 Ac veniente die.   139 Met. IX, 736 filia Solis.
 Quam ignoro unde Auroram sumpserit; cf'r. Haupt op. III, 320.   145 Audradi versus intercalares cum
 Ecl. VIII Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus comparavit Ebert L. d. MA. II, 275, 2.   154 cf'r.
 Sedul. V, 389 Non vult agnosci.

Nam te qui terrae dominum concedo manere,
 Carcere flammivomo, tristi nec torqueo fumo
 Horrisonique canis rabiem non cernere cogo
 175 Nec feci gelidum tenebris sentire dolorem,
 Alterius fugias domini succumbere iussis.
 Cuius suggestu misero si riseris actu,
 Quas retuli supra, merito succumbito poenis".
 Eheu — qui primi recinam nunc facta parentis?
 180 Qui sprevit paecepta dei vitamque reliquid
 Et mortis domino consensit et intulit orbi
 Atque suis natis, omni sobolique sequenti,
 Quas meruit poenas, domino mercatus iniquo.
 Qui vetiti malum ligni porrexerat Evae,
 185 Eva viro, mortem cunctisque sequacibus ambo:
 Sic homo, cum voluit, vitam pro morte reliquid.
 Incipe nunc mecum, caelestis gratia, carmen
 Aeterni fontis, scyphi, paschalis et horae.
 Sed tamen omnipotens, rerum cui summa potestas,
 190 Quem fecit hominem, doluit, miseratus et illum
 Dulcibus alloquiis et celsa voce reclamat:
 "Quo fugis, o factura mei? per devia vallis
 Tendis ad ignotas et caeci carceris aedes
 Sulphureasque domus flamas sine fine vomentes.
 195 Illic mors inimica sedens tua funera sarcit,
 Obvia mille tuo praemittens spicula cordi.
 Flecte, miser, cursum, quo sol consurgit eoo,
 Est ubi nostra domus et vivi fontis origo
 Et septem palmae faciem salientis amiantant
 200 Fecundae fructu, quarum non poma putrescunt,
 Temperies veris, flores et roscida mella
 Et miranda suos emitunt gramina flores —
 Pulchrius in toto rerum nil cernitur orbe —:
 Huc plangens lacrimansque redi veniamque preceris
 205 Et votis exposce tibi pia pocula fontis
 Et fructu palmae peccati vincula solve;
 Namque tuae mortis tu conscius esse videris".
 Haec celebrante deo clementi carmine verba
 Infelix oculos, gressum nec flexit ad illum,
 210 Sed mortis dominum loetali sorte secutus
 Excepit dignas tanto pro crimine poenas.

---

177 si siseris corr. R   183 *mercatur R mereatur O   186 reliquid R   190 miseratur R
 194 domos O   203 verum RO corr. F. Duemmler   206 *solvi RO   210 fonte O

177 *Quo auctore si fareris rei nefandae . Suggestionem diaboli Augustinum secuti multi dicere.*
 180 *Aen. V, 517 vitamque reliquit . . . . 189 Aen. X, 100 Tum pater omnipotens, rerum cui summa (sic plerique codd. et cfr. e. g. Paulin. Nol. c. IV, 1 et Pseudocyprian. ed. H. carm. VI, 83) potestas.*
 191 *e. g. Fort. app. X, 1 ed. L. p. 282 Dulcibus alloquiis. 192 Sedul. II, 103 Per loca . . . . . devia callis. 193 Aen. IV, 734 carcere caeco. 195 mors inimica e. g. Fort. C. IV, 2, 2.*
197 Aen. III, 588 primo surgebat Eoo. 198 qđ. 39. 201 Ecl. IV, 30 roscida mella. 204 Aen.
III, 144 veniamque precari. 211 e. g. Sedul. V, 132 tanto pro crimine culpae.

Hostis, ut agnovit revocari carmine vinctum,
 Fraude dolos acuit figitque cacumine culmi
 Mortiferum pomum, nexit calamumqne dracone,
 215 Extulit et virga signum pomo colubroque
 Ante patrem prolemque suam; non intulit illis
 Vim, quod sponte sua cuncti periere sequentes.
 Sic victor serpens victricia signa levavit
 Et sibi per campos urbesque domusque petivit
 220 Et nemora sculpi simulachra deumque precari
 Se iussit hominumque genus sibi subdidit omne.
 Incipe nunc mecum, caelestis gratia, carmen
 Aeterni fontis, scyphi, paschalis et horae.
 Sed deus aeternus hominem servire metallo
 225 Indoluit legitque viros, quos esse prophetas
 Iussit et errantem docuit revocare parentem.
 Hi domini videre domum fontemque biberunt,
 Gustarat palmae fructum sed nullus eorum,
 Vincula nec potuit captivi solvere quisquam —
 230 Aequalis patri donec de virgine natus
 Filius advenit homines retinere labantes
 Et revocare sibi mortis de carcere lapsos.
 Ipse quidem praesens dominus haec verba salutis
 Eloquio dulci, saliens fons, intulit orbi:
 235 “Terrigenae, quicunque sitim restinguere rivo
 Vultis, *(ad)* aeternum cursim contendite fontem:
 Unicus ecce dei fons vitae iure perennis
 Effluo nunc largos vobis sitientibus ymbres.
 Namque meas hominum quisquis gustaverit undas,
 240 Ultra non sitiet, felix sed vivet in aevum.
 Cernitis ecce quidem praesenti corpore natum
 Me, patris aeterni genitum sine temporis hora:
 De me deque patre procedit spiritus almus,
 Quem septem palmae, faciem quae fontis amictant
 245 Multiplici dono distinctae, mistice signant.
 Nam dederam mundo vitam, quam respuit Adam
 Humano generi gignens loetale venenum:

214 calamoque draconem *O* 218 vietricum *R corr. F. Duemmler* *cfr. v. 294* victorum *O* 219 domos-
 que *O* 225 elegitque *Oq* prophetis *corr. R* 227 Hii *R* 228 gustavit *O* 231 labentes *O*
 235 restringere *R* 236 ad add. *F. Duemmler* 237 perenni *O fort. recte* 245 multiplican *R*

218 *Alcim. Avit. II*, 408 Tum victor serpens. *[Orient.] ed. Mign.* p. 1002 v. 67 victricia signa
 crux, *cfr. Fort. V. M. I*, 2 *Aldhelm. l. v. 852.* 219 *Met. e. g. I*, 301 urbesque domosque.
 226 *Ge. III*, 262 revocare parentes. 234 *cfr. 181.* 235 *cfr. 37.* 237 fons vitae *Christus*
nominatur e. g. ab Hinemaro in fragment. feruli Salomon. ed. Sirmond. II, 844 v. 3. *E. g. Sedul. I*, 30
 iure perenni. 237 *sqq. Io. 4*, 14 qui autem biberit ex aqua quam ego dabo non sitiet in aeternum,
 sed aqua quam dabo ei fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. 238 *Ge. I*, 23 largos . . .
 imbrues. 243 spiritus almus in fine hexametri e. g. *Arator. I*, 958. 244 *cfr. 199. Isidor. etym.*
 VII, 3, 13 Spiritus sanctus ideo septiformis nuncupatur propter dona, quae de unita eius plenitudine
 particulatum quicque, ut digni sunt, consequi promerentur. Ipse enim spiritus sapientiae et intellectus,
 spiritus consilij et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, spiritus timoris domini.

Unde fluit totum morti tenebrisque pererrat.
 Illum, qui feci, praesens nunc ipse requiro:
 250 Eligo namque hominem moriens absolvere loeto.
 Namque per excessum vitam pro morte reliquid
 Proque suis meritis paradisi perdidit aulam;
 Cognitione dei vacuus simulachra deosque
 Effigiare sibi studuit dominosque precari:
 255 Hunc ego decrevi soli mihi subdere colla.
 Quid facit? ah — furis rapitur deceptus amore
 Utque deum veneratur eum, cui claustra gehennae,
 Inferus et flammae tenebrisque obducta vorago
 Atra manet sedes spirantibus undique flammis.
 260 O factura mei, tristi sub sorte laboras;
 Quam feci manibus faciem vitaque replevi,
 Ad me deflectas: nam, qui voco, corpore sumpto
 Te revocare volens veni moriturus in orbem".
 Signifer ille quidem loeti mortisque repertor
 265 Talibus auditis furiis accensus et ira
 Artibus insultat fidis: "Sat possumus?", inquit
 "Cum mater hominum nostro sine numine tantum
 Ediderit terris culpati nescia partus.
 Conditor ille potens, caeli qui possidet arcem,
 270 In terris hominem primum quem fecit, adivi
 Deiecique suis, clausum quis sepserat, aulis,
 Et mihi subieci et natos vulgusque nepotum,
 Insuper et proprio complevi dogmate mundum;
 Me sine nec prolem matres genuere maritis,
 275 Ex quo nostra volens Adam praecepta secutus
 Seque suosque dedit nobis servire parentes —
 Legibus hic donec, pacto quo nescio, fractis
 Tantus in orbe puer nullius criminis heres
 Intrat et antiquas praesumit frangere leges,
 280 Dum mihi prostratum quaerit sibi surgere mundum.
 Hunc ego ter temptans hominem cognoscere purum
 Arte mea volui: hem — pulsus dubiusque recessi.
 Ergo decet maiora virum sentire pericla:
 Mors, mihi te sociam solito cum foedere iungam.
 285 Qui nisi cognoscat, semper quid possit amica,
 Esse potest: totum revocet per carmina mundum".
 Mors dedit econtra tales de pectore voces:

---

248 fuit *O*   249 feci iam pr. i. r. *O*   256 ab *O*   260 laborans *O*   261 Quem corr. *R*
 262 sumpt. *R*   266 insimulat *O*   268 partis *R*   271 Disiecique *O* corr. *R*, quem *O*   276 Seque ///
 suos d. *R*   277 nescia *O*   282 heu *O*

251 *cfr.* 186.   253 *sq. cfr.* 220.   256 *Ecl. VIII*, 18 deceptus amore.   257 *Sedul. V*, 230
 claustra gehennae.   260 *cfr.* 192.   261 *cfr.* 166.   264 *cfr. Aen. XII*, 819.   265 *Aen. XII*, 946
 furiis accensus et ira.   266 *Avit. II*, 411 Aerior insultat victis (*cfr. supra ad v. 218*).   267 *Aen.*
I, 133 meo sine numine.   270 *cfr. Sedul. II*, 177 Insidiis temptator adit.   275 *Ge. IV*, 448
 deum praecepta secuti, unde saepius apud poetas Christianos.   276 parentes i. e. consanguineos.
 287 *Aen. XI*, 840 deditque has imo pectore voces,

"Foedera si quaeris, tecum sum semper ubique.
 Perfice, quod gaudes: totus quam suscipit orbis,
 290 Aemulus ille tuus morsu degustet amaro;
 Erige, nil tardes, virgam: pomum colubrumque
 (Quo lato digne dominus veneraris in orbe
 Lexque manet priseos subdens tibi iure colonos);
 Illius in faciem victoria signa levato.
 295 Humano qui more nisi tua sceptrta sequatur,
 Sorte mea calidam divellam corpore mentem
 Tuque potens animam rapias raptamque tenebis,
 Corpus inoptata claudetur morte sepultum:
 Sic quoque cessabit nostros inrumpere fines".
 300 Dixerat: et daemon concusso culmine signi
 Audet — in aeterno torquendus sulphuris igne —
 Infestare dei faciem pomo colubroque.
 Incipe nunc mecum, caelestis gratia, carmen
 Aeterni fontis, scyphi, paschalis et horae.
 305 At patiens dominus, hominum cui cura perhennis,
 Signa levat contra lignum: pomum chelidrumque,
 Pro furto pomi sacrum dans in cruce pomum.
 Huius non speciem potuit mors ferre nec hidrus;
 Moxque fugam caperent, si non vis proxima Christi
 310 Maiestasque dei leviathan prenderet hamo
 Et natus hominis mortem moriendo necaret.
 Qui ponens animam sancto commisit ab ore:
 "Protinus, alma, iubeto hostis saevissima colla
 Divinis stringi vincis" — torvumque draconem
 315 Iam tormenta premunt suspecta trahuntque gementem
 Ad portas Herebi; dominus quas obruit atque
 Tartara disruptit. Caeci tunc careeris aedes
 Lux domini inradians evertit: luce tenebras.
 O nova captivis facies tunc visa tonantis,
 320 Qui genus humanum rapuit de fauce draconis,
 Vincula dissolvit, praedam patrique reduxit
 Armillaeque tetras percussit cuspide fauces,
 Posse nec indulxit sanari vulnus apertum.
 Tunc mortis morsus praedictus voce prophetae
 325 Extitit: et partem rapuit partemque reliquit,

---

291 Erigo corr. R   296 mantem corr. R   306 *pomumque deumque RO pomum colubrumque
F. Duemmler   313 *iubet RO   315 p/munt R   316 A corr. R al. man.?, quas dominus R
 318 Lux deus O

289 sq. cfr. *Sedul. V*, 180 necem degustaturus amaram.   291 cfr. 215.   306 cfr. 291.
 307 cfr. *Sedul. I*, 70 sq. et *Fort. C. II*, 3, 10.   310 *Job* 40, 20 An extrahere poteris leviathan hamo?
 312 e. g. *Ioh.* 10, 15 animam meam pono.   317 *Fort. in laud. Mar.* 329 ed. L. p. 379 Tartara dis-
 rumpens, patriae captiva reducens. *Cfr.* 193.   319 cfr. *Sedul. II*, 48.   320 *Sedul. I*, 73 et *Fort.*
C. III, 9, 55 (*de pascha*) Qui genus humanum. *Fort. C. II*, 7, 15 animas rapiens de fauce tyranni,
cfr. Arator. I, 40.   321 r. 317.   322 *Io. Scot. l. c. p. 1224 r. 6* Cuspide Tartaream percutit ipsa
 Stygin; *cfr. Met. II*, 767.   324 *Osee* 13, 14 ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne.

Primus et ad vitam devicta morte triumphans
 Ter redeunte die posthaec surrexit ab umbris
 Christus et e tenebris lumen resplenduit orbi,
 Ut sol post tenebras consurgit luce choruseus,
 Condere quem densae nunquam potuere tenebrae.
 Sic chaos exuperans Christus de morte migravit
 Atque pium celebri cum nomine pascha sacravit.
 Quo transivit enim, lux est et vita perennis
 Dans formam nobis tenebris emergere posse;
 Si tamen illius celebremus dogmatis horam,
 Lumine quam lunae, numero signavit et almo.
 Inferiora legas, si vis haec, carmina, nosse.
 Perfice nunc mecum, caelestis gratia, carmen
 Aeterni fontis, scyphi, paschalis et horae.
 Nunc audi, frater, quae sit displosio nodi.
 In gemina specie lunae distinguitur orbis:
 Scilicet obscura claraque fugante tenebras.
 Dicitur hac specie pars terrae parsque polorum:
 Effigies hominis manibus plasmata creantis;
 Actenus et terris conversum lumen ad illum
 Vertere luna monet. Quae dum sua lumina terris
 Volvit et ad caelum tenebris obducta tenetur:
 Dat hominis formam, qui, dum terrestria quaerit,
 Ingenii lumen terras convertit ad imas,
 Excipit, et, vulgi gaudens dum murmure laudes,
 Dispectus caelo, tenebris obductus habetur;
 Interea minimum poterit sollempnis haberi.

326 ad vitam] adam corr. R, trium . . . R   328 respuit corr. R   329 luce cho . . . R
 331 migr . . . R   332 sac . . . R   334 D. ns forma . no . s tenebris emergere . . . R (cfr. *Iuv. pers. de laud. Chr. l. c. 132* tenebris emergere plebem), exsurgere O (cfr. *Comm. c. apol. 140* Dat nobis exemplum post funera surgere posse)   336 qua R, signavit et . lm. R   340 dis . . . sio R

326 *Iuvenc. IV*, 758 devicta morte . . . *Hincmar. de Mar. v. 37 ed. Mai cl. auct. V*, 453 devicta morte resurgens.   327 *Sedul. V*, 300 Ter redeunte die.   328 sqq. *Arator. I*, 178 sqq. pavidis resplenduit umbris | pallida regna petens, propria quem luce coruscum | non potuit fuscare chaos, fugere dolores.   331 *Iuvenc. II*, 653 migrat ab atra | morte.   340 sqq. *Isidor. de ecclesiastic. officiis c. 32 ed. Areval. VI*, 399 sq. Quia vero in toto tempore saeculi nunc tertium tempus apparuit, ideo resurrectio domini triduana est (cfr. *Hincmar. explanat. in fercul. Salom. ed. Sirm. I*, 757). Primum (v. 356 sqq.) enim tempus est ante legem, secundum sub lege, tertium (v. 369) sub gratia, ubi iam manifestum est sacramentum quod erat ante in propheticō aenigmate occultum. Hoc ergo et in lunari numero significatur. Quia enim septenarius numerus solet in scripturis ad quandam perfectionem mysticus apparere, in tertia hebdomada lunae pascha celebratur i. e. qui dies occurrit a quarta decima in vicesimam primam. Sed et non solum propter tempus tertium, quia inde incipit hebdomada tertia, sed etiam propter ipsam conversionem lunae. Tunc enim illa ab inferioribus ad superiora convertitur et haec nobis de luna similitudo assumitur (v. 343 sqq.) de visibilibus ad invisibilia et de corporalibus ad spiritualia sacramenta transire, ut magis magisque huic saeculo moriamur et vita nostra abscondatur cum Christo omnemque lucem studii nostri, quae ad interiora vergebant, ad superiora convertamus. *Contractiora haec in etymolog. VI 17, compilata a Hrabano de clericor. inst. II*, 39 ed. *Migne CVII*, 350.   341 sq. cfr. 85 sq.   343 *Sedul. II*, 262 Altera pars etenim caeli sumus, altera terrae.   346 sq. cfr. 87 sq.

Bis etenim septem glomerata fronte diebus
 Evomit in terris lumen mirabile luna,
 355 In quibus est vetitum sanctum sollempne requiri:
 Qui duo, quae Christum praecedunt, tempora signant,
 Ante datam legem primum, sub lege secundum;
 Per quae terrigenae peccati pondere pressi
 Ingenium vitae sibimet conferre volentes
 360 Indigni caelo tenebris mersere senectam,
 Morte nec abiecta meruerunt cernere pascha.
 Sed, sursum pallens ut primum condere lumen
 Cooperit et terris nigra vilescente forma,
 Ter septem numerant, quos non excedere soles
 365 Sit, sed in his licitum sanctum sollempne requiri:
 Sic lacrimans primum caelo cum vertere vitam
 Cooperit et terris vilis, despectus et esse,
 Iam caelo carus ter septem suppedit illud
 Scilicet in mundo, Christi quo gratia fulget,
 370 Tempus et ex toto conversus corde requirat
 Pascha salutiferum celebri ratione repertum
 Deque tenebrosa saliens caligine noctis
 Transeat ad lucem, Christus quam contulit orbi,
 Ut tribuente deo felix per saecula vivat.
 375 Perfice nunc mecum, caelestis gratia, carmen
 Aeterni fontis, scyphi, paschalis et horae.
 Auxiliante deo, cuius mihi verba tulisti,
 Archanum fidei reserans sub nomine paschae
 Explicui, triplum potuique resolvere nodum.
 380 Marginis et geminas cecini iam forte figuratas,
 Clara septenis specie qui fulget in ulnis
 Ac totidem mixtis variatur cortice nigro.
 Vas quoque iam fudi: venerabile pignus honoris,
 Septenis calamis, oris totidemque perornans.
 385 Hoc sine quisque sitit, frustra contendit ad imbras
 Aeterni fontis: hic est sapientia patris.
 Non intrabit enim commercia pectoris atri,
 Subdita peccatis nec mens amplectitur illam;
 Spiritus ipse dei sed quam dignissimus hospes
 390 Expurgans vitiis septeno munere dotat
 Perpetuoque sibi mansuram dedicat aulam,
 Haec sitiens limphas poterit haurire salubres.
 Hoc vas quisquis habet, fontis festinet ad undas,
 Hauriat et sacris fundat libamen in aris.
 395 Cursibus aetheriis sonitus fit maximus orbi;

---

359 confere corr. R: re volentes in ras. R	368 clarus O	372 tenebroso corr. R	383 Vos O
384 horis totidemque ter ornans O	385 fine O	umbras O	388 paccatis corr. R
390 Expugnans R			389 qua O

353 sq. cfr. 89 sq.	362 sqq. cfr. 93 sqq.	372 Gen. 15, 17 caligo tenebrosa.	379 cfr. 82.
383 cfr. 77; cfr. Heirici Autissiodor. V. Germ. V, 359 Tum pater admirans fidei venerabile pignus.			
384 cfr. 42 sqq.	394 cfr. 53.		

Qui regit hunc, somno monuit me sensibus imis
 Haec, Audrade, tibi modulari carmine dulci
 Pignora cara satis, recinas quae saepius oro:
 Sic quoque felici tractabis gutture fontem
 400 Quaesitum longo certamine, dulcis amice.
 Maxima dona tibi caelestis gratia confert
 Haec: memor esto mei, sacris cum funderis aris,
 Obsecro, mi frater; nunc felicissimus esto.'

EXPLICIT.

II.

(CARMINUM IN HONORE ECCLESIAE
LIBER SEXTUS.)

INCIPIT CARMEN IN HONORE SANCTI PETRI APOSTOLI.

Pastori magno totum qui tradidit orbem,
 Et caeli claves Petro commisit et omne
 Christus ovile suum modica de puppe vocato.
 Ille deo plenus, hominem dum cernit Hiesum,
 5 Credidit esse deum natum genitoris et illum
 Inquirente deo per saecula vivere clamat.
 Denique de superis decimus quia corruit ordo,
 Dum nollet laudare deum, locus ipse polorum
 Auxiliante deo Petro piscante repletur.
 10 Quem deus et Christus sublimat honore potenti,
 Ut portae mortis nequeant obstare iubenti,
 Invitae tanti pateant sed principis ori.
 Umbra quidem Simonis sanat, quos repperit aegros;
 Claudit lingua polos et solvit morte ligatos;
 15 Membra regit membris et mentes mente resolvit.
 Praedicat hunc dominus clementi voce beatum,
 Cui pater ipse sui geniti patefecit honorem.
 Quemque fide stabilem tali cognomine laudat:
 'Ecce ego te Petrum dicam, quia vivere Christum
 20 Cum patre semper ais: haec est confessio Petri.
 Aecclesiamque meam super hanc petram aedificabo
 Et tibi caelorum claves curamque mearum

396 *tegit RO sonno] sonito O 400 certamini corr. R versus 401—403 et Explicit mutibus om. R
 funderis sic O ut apud Alcuin. I, 264, 4 et linquisse ap. Aedileulfum
 [II.] CARMINUM—SEXTUS om. P cfr. p. 71 adn. 1

400 e. g. Fort. C. VII, 12, 122 dulcis amice.

[II.] 3 Arator. I, 69 sq. parva de puppe vocatus | . . Petrus erat. 4 Alcuin. ex Lucan. IX, 564

V. Willibr. II, 1 (tom. I p. 209) Ille deo plenus. 7 cfr. pass. II, 81. Ignoro quid sit decimus ordo.

9 d. f. v. 377 et Alcuin l. c. VI, 8 (p. 210) Auxiliante deo. Sedul. V, 392 (cfr. III, 314) Petro piscante per aequor. 11 cfr. Matth. 16, 18. 13 cfr. Act. 5, 15. 21 cfr. Matth. l. c.

In terris ovium tradam: te nempe ligante
 Arva polique simul claudentur, apostole Petre.
 25 Nunc tibi magna datur caelo terraque potestas:
 Annuet imperium mundi tibi, Petre, subactum.
 Solvere quaeque velis, solventur et omnia sursum.
 Pasce meos agnos, si meme diligis', inquit
 'Et, lavi niveas proprio quas sanguine caulas;
 30 Nam eruce complexum totum tibi subiugo mundum.
 Me mandante quidem solidio quia marmora quondam
 Trivisti gressu fidei meditatus honorem,
 His plantis furias calcabis in orbe draconis.
 Te monstrante viam mundus regesque feroces
 35 Ad lucem venient dominumque deumque rogabunt,
 Ut tecum certam mercantur habere salutem.
 Non mare, non tellus, non te superabit Avernum.
 Rete capis pisces, verbo post collige gentes;
 Evacua tenebras et lucis regna repleto.
 40 Non mors ulla meos agnos, non ignifer ille
 Spiritus adtingat, hominum deceptor et hostis,
 Quos tua, Petre, manus sacro concludet ovili.
 Te career timeat ferrique catena tremescat.
 Tu quoque te cinges iuvenis, securus et ibis:
 45 Ferrea sponte tibi reseret se porta vianti.
 Tu claudis gressum, tu caecis reddito visum,
 Tu morbos omnes verbi medicamine sana
 Et loeto clausos vitae revocare valeto.
 Perveniesque crucis senior succinctus ad aram
 50 Clarificansque deum capies in agone coronam,
 Quam mecum genitor clausam tibi servat ab aevo'.
 Haec tibi dicta deus complevit, apostole Petre;
 Teque regente suam reficit per pascua plebem
 Et recipit humilem caelis revocante catervam.
 55 Quas tibi dicemus laudés, lectissime pastor —
 O caeli custos, mundi clarissime rector,
 Quem deus ad dextram iussit residere tonantis
 Te proni petimus: laudum reminiscitor harum
 Et placidus nostras digneris noscere mentes,
 60 Iudicis ante thronum steterint cum carne solutae;
 Cumque resurgendi generalis venerit hora,
 Poseimus, ad dextram statuas nos omnipotentis,
 Ignis ne noceat, sanguis quos diluat agni.
 Non nos ob culpas iubeas tunc ire sub umbras,

25 potestas *P*   43 tremiscat *P** (*i. e.* *P a 2. man.*)   51 clam sam corr. *P*   58 *laudis et
 *huius in ras. *P**   60 *steterunt *P*   63 deluat *P**

26 *cfr. pass. II*, 1.   29 *Arator. ad Vigil.* 11 Transferor ad niveas Petri sine turbine caulas.
 31 marmora ut *Sedul. III*, 228 in *eadem narracione*.   43 sqq. *cfr. Act.* 12, 8.   50 *Arator. I*, 586
 agone coronam.   51 *cfr. pass. Int. III*, 178.   56 *cfr. d. f. v.* 36.   63 *Arator. I*, 203 in flumine
 diluit agni.

- 65 Sed pius absolvias cunctorum vincula nostrum
 Et patriam lucis gaudens reserato misellis;
 In qua 'ter sanctus', laudes et cantica regi
 Perpetuo celebrant summissa voce beati,
 Quem nos laudantes trinum veneramur et unum.

EXPLICIT.

(LIBER SEPTIMUS.)

Septimus hinc recinit Martini pontificatum
 Praesulis eximii, toto qui pollet in orbe.

INCIPIT CARMEN IN HONORE BEATI MARTINI.

- Inmortale decus Martini praesulis almi,
 Quod pius in terris hominum salvator honori
 Contulit, o socii, modulemur carmine dulci.
 Plebs electa deo, mentem sociato canori,
 5 Quae, summo, properas, ut solvas vota patrono
 Sollemnemque diem celebres illius amore.
 Inter regales specie sub militis alas
 Ante lavacrum dum nudum vestiret egenum,
 Indutum propria miratur veste tonantem.
 10 Denique dum totus bello fervesceret orbis,
 Martini meritis sumpsit sine sanguine pacem.
 Post patris magni famam Pictavis adivit
 Deponitque comam, vestem commutat et illuc.
 Dum flagrat meritis, toto resplenduit orbi
 15 Nec valet abscondi virtutum culmine pollens.
 Illirico rutilans heresim superavit et omne
 Hostibus obiecit Christi pro nomine corpus,
 Dum docet, ut deus et trinus credatur et unus,
 Eloquio pollens, divino dogmate fultus.
 20 Aegrotos omnes verbi medicamine sanans
 Et revocans animas extinctos vivere fecit.
 Inclita dum sancti virtus resonaret ubique,

|| LIBER SEPTIMUS om. P

- 67 pass. *Iul. IV*, 322 Olli 'ter sanctus' cantarint semper et 'amen', *ibid.* 471 Qua didicere deo
 'ter sanctus' dicere proni; *cfr. ib. II*, 337 *sq.* et *inscript. apud Mai. script. vet. V*, 82 Te circumstant
 dicentes 'ter sanctus' et 'amen' | aligeri testes. 68 *Sedul. II*, 195 laudat . . . . submissa voce . . .
 || 1 d. f. v. 102 Immortale decus. 3 d. f. v. 397 modulari carmine dulci. 7—9 *cfr. Sulp. Sev.*
V. M. c. 2 sq. 7 *ibid. ed. Halm. p. 111*, 29 militiam in adulescentia secutus inter scolares alas.
 8 ante lavacrum i. q. ante baptismum *S. S. p. 112*, 15. 10 *sq. cfr. S. S. V. M. c. 4.* 11 sine
 sanguine *S. S. 115*, 1, *cfr. Fort. V. M. I*, 77 sine sanguine vicit. 12—15 *cfr. S. S. c. 5.* 14 d. f.
 v. 328 resplenduit orbi; *cfr. pass. II*, 75. 15 *S. S. p. 132*, 10 virtutum culmen. 16 *sqq. cfr.*
S. S. c. 6, 4. 20 *sq. cfr. S. S. c. 7 sq.* 20 c. i. h. *Petri v. 47.* 21 *pass. Iul. e. g. III*, 17
 vivere fecit.

Hunc sibi pastorem petit populus Turonorum;
 Quod deus et sacri firmavit lectio libri.
 25 O gens cara deo, tanto servanda patrono —
 Nam vir apostolicus, nulli bonitate secundus,
 Ut sol in caelo, Martinus fulget in axe.
 Huius non mores virtutum gloria mutat,
 Dum primo monachus, praesul quoque permanet idem.
 30 Quem Christi genetrix in terris cernere venit;
 Angelicae facies olli super omnia certae;
 Namque beatorum Petri Paulique loquelas,
 Vultibus et claris crebro veneratur amore.
 Hunc deus omnipotens tanto sublimat honore,
 35 Ut tres ad vitam devicta morte reverti
 Exemplo Christi faceret sermone potenti.
 Quis fuit aegrotus, quem non sacer iste iuvarit?:
 Innumeris pestes precibus verboque medente
 Pellit et in Christo miserorum milia sanat.
 40 Utque fugat tenebras, dum, sol, consurgit eoo,
 Et pandit lumen mundo facieque serenat —
 Haud sequus hic relevat, quos vexat spiritus atrox.
 Ille diem novit, gaudet qua carne resolvi,
 Discipulisque suis praedicit voce paterna:
 45 Qui flentes nimium planetu movere patronum,
 Ille polo faciemque manusque levavit et, illis
 Exorans vitam caelesti munere caram,
 Commendat domino natos, quos ante regebat.
 Cum videt adstantem formam nebulonis iniqui,
 50 Hunc secum tetrae dicit nil sortis habere,
 Colligit in caeli quem iam patriarcha secretis.
 Et pater haec complens saccum cineremque suumque
 Non mutans habitum rebus sua dogmata firmat
 Et gaudens animam caelo iam dirigit almam.
 55 Virgineis ornata choris pia virgo Maria
 Et Michahel venit cum sanctis omnibus illuc
 Et laeti sanctum caelo comitantur euntem;
 Quique fuere patres, quos actio sancta regebat,
 Occurrunt animae, cantu famulantur et illi:

43 cernere solvi corr. P

23 sq. cfr. S. S. c. 9. 26 cfr. pass. IV, 294 et epist. Pippini tom. I, 405 v. 15 *Franconisque t. II*, 636 v. 1 nulli bonitate secundus. 28 sq. cfr. S. S. c. 10, 1 sq. 30 sqq. S. S. dialog. II, 13, 5 sqq. 33 pass. *Iul. III*, 53 digno veneratur honore. 34 c. in h. Petri v. 10. [*Iurenc.*] in gen. 1230 celso sublimat honore. 35 S. S. dial. II, 4, 3. D. f. v. 326 ad vitam devicta morte triumphans. pass. *Italian. III*, 227 (cfr. II, 104 et IV, 235) ad vitam devicta morte reduxit. 37 cfr. S. S. V. M. c. 16. 40 d. f. v. 197 sol consurgit eoo. 43 sq. cfr. S. S. epist. 3, 6. 44 cfr. d. f. v. 46 sermone paterno et pass. *Iul. II*, 134 more paterno. 45 cfr. S. S. ep. 3, 10. 49 pass. *Iul. II*, 270 nebulonis plenus amici item pro diabolo. 50—53 cfr. S. S. ep. 3, 16 sq.; cfr. ib. 14. 51 S. S. l. c. Abrahae me sinus recipit. 53 pass. *Iul. III*, 30 roborans sua dogmata verbis. 57 cfr. pass. *Iul. II*, 93.

- 60 'Hanc deus in caelum tanto deduxit honore'.
Martini vitae laudes non sufficit omnis
Mundus et ex obitu virtutes pangere cunctas:
Credimus et verum vero sermone fatemur.
Gloria pontificum praesul Martine, faveto,
65 Ut tibi caelestis pateat famulantibus aula
Et nobis tribuas precibus per saecula salutem.

EXPLICIT.

---

62 ex obitu *i. e.* eas quae post mortem claruerunt.   64 *cfr. ad Engelmod. I, 95.*   65 *coniung.*
tibi famulantibus.

III.

INCIPIT PROLOGUS PASSIONUM BEATORUM IULIANI
ET SOCIORUM EIUS.

Sanctorum meritis facies tranquilla tonantis
 Aspicit absolvens homines de crimine mortis,
 Qui voto fidei venerantur pignora, quorum
 Cum Christo laetae regnant super aethera mentes,
 5 Virtutesque canunt librisque dedere notatas;
 Qualiter exemplo domini certamine summo
 Hostem congressi superarint atque coronis
 Paecipiente deo caelesti in sede receptis
 Exorent pacem terris hominumque salutem.
 10 Diligit hos tantum celsus rex ipse creator,
 Ut sibi praesentes semper consistere gaudens,
 Quaeque petant iuste, tribuat largissimus illis
 Illorumque pius servet clementer amicos.
 Ergo, viri fratres, prostratis vultibus omnes
 15 Atque sacris votis veneremur pignora clara
 Sanctorum veniam mundo nobisque rogantes.
 O quam clementer poscentum verba receptant
 Auribus et gemitus plorantum corde recondunt,
 Ante thronum domini donec concentibus almis
 20 Exponant flentum lapsus veniamque reportent.
 Horum nempe preces semper sententia vitae
 Consequitur hominesque levant super aethera caeli.
 Nos vero, quamvis modicum Iordanis ab amne
 Potati indigni simus sermone vel actu,
 25 Actus illorum celebremus carmine vero;
 Et quos non meritis sequimur, non viribus ullis,
 Laudis amore fideque simul tangamus et illis
 In caelo positis victoria facta canamus.
 Me quoque ferventi Iuliani martyris almi
 30 Pangere conflictus, caelestis gratia, mecum,
 Obscoero, digneris certantis promere palmam.

EXPLICIT PROLOGUS.

[III.] 30 conflictis corr. P

[III.] 6 Aen. V, 197 olli certamine summo | procumbunt. 8 Met. IV, 446 caelesti sede relicta.
 14 e. g. Act. 2, 29 viri fratres. 17 cfr. de fonte ritac 45. 23 cfr. Areval. ad Iurenc. I, 34.
 25 Arator. ad Vigil. 20 carmina vera loquar. 26 Aen. VI, 147 non viribus ullis. 30 de fonte
 ritae 145 Incipe nunc nescium, caelestis gratia, carmen.

AUDRADI MODICI PASSIONUM BEATORUM IULIANI ET SOCIORUM EIUS
LIBER PRIMUS INCIPIT.

Antiochiam genitus decorasti, rursus eandem
     Sanguine martyrii, o Iuliane, tui.
 Omni te doctum studio sapientia mundi
     Reddidit insignem civibus et generi.
 5   Interea margaritam inventam preciosam,
     Sprevisti mundum unius intuitu
     Postque tibi iunctam Basilissam more iugali
     Servasti intactam virgineo thalamo.
     Praefuit illa choris imitanda puella sacrarum
 10   Virgo puellarum iure fovenda suo;
     Omnes quas primum caeli praemisit ad arcem,
     Post victrix virgo mater et ipsa migrat.
     Et tu, sancte puer, monachorum milia dena
     Pascebas dapibus ordine continuo
 15   Quosque iuvante deo tanto fervore regebas,
     Ut longe fama cresceret inde tua.
     Martianus praeses, Christi saevissimus hostis,
     Aegypti cunctas dissipat aecclias;
     Compulit hic omnes a sedibus ire fugaces:
 20   Quos Iuliana choors suscipit intrepide.
     Quo iubet excepto cunctos comburere preses
     Huncque sibi exhibutum proterit et cruciat.
     Non valet humanus tormenta exponere sermo
     Cuncta ingesta viro carnificis rabie;
 25   Continet historiae sed multa volumen ab ipsis
     Digestum sanctis, qui hunc meruere sequi.
     Principio tortus divos dissolvit et aras
     Quingentos, caeci restituitque oculum.
     Unica Martiani proles seu matris id ipsum
 30   Perfecit corde: Celsius hunc sequitur.
     Bis denus miles, germani denique septem
     Haeserunt iuveni et sacer Antonius.
     Hos omnes Christus Iuliano in carcere donat
     Atque novam recreans consecrat ecclesiam.
 35   Audit haec praeses mortemque interminat illis
     Nec sibi sufficiens Caesarea arma petit.
     Sint haec, ut cecini, titulorum nomine digna,
     Quos sibi praecedens vindicet aecclasia.
     At nova bella novam excipientia carmina poscunt
 40   Uberiora, sequi historiaeque fidem.

AUDRADI MODICI PASSIONUM BEATORUM IULIANI ET SOCIORUM EIUS LIBER I. EXPLICIT.

|| 10 *fovendo *P*   38 *Quae *P*

|| lib. I cfr. A. SS. l. c. cap. I—VIII.   4 Aen. V, 705 insignem reddidit arte.   5 Matth. 13, 46
 inventa una pretiosa margarita.   29 sq. Quin etiam Celsius unicus parentum filius a se impetravit,
 ut Iuliani fieret discipulus.   39 novam sc. ecclesiam (c. 34).   40 Arator. ad Vigil. 20 historiam-
 que sequens.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

- Imperium mundi pressante Diocleciano
 Innocuosque greges laceranti Maximiano,
 Marcianus praeses hostes hos excitat ambos
 In populum domini tali sermone profanus:
 5 'Maiestate pares, vestrae succurrite legi
 Numinibusque piis praebete iuvamen et ante.
 Obtutus vestros veniat Iulianus et illum,
 Qua poterit magica quingentos celsitonantes,
 Florebat mundus per quos, subvertere divos,
 10 Quaerite, quave meum tulerit de pectore matris
 Unice dilectum genitum septemque benignis
 Germanis, pietas dederat quos legibus uti
 Vestra suis Christumque sequi concesserat, atque
 Militibus vestris sensum subduxerit; et vos
 15 Artibus, o domini, tantis imponite finem'.
 C. II.
 Irritat geminos praeses dum hac voce Quirinos,
 Mox sanctum statuunt hac conditione perire,
 Ut, si cum sociis vellet Iulianus in ista
 Sistere doctrina, praeses tunc plebe coacta
 20 Illius patriae tota populoque tuente
 Dolia connumeret sanitis totidemque repleta
 Sulphure ferventi pice sive bitumine mixto,
 Includat iunctos intus, subponat et ignem
 Lignaque cum stuppis, pereant ut vindice flamma:
 25 Hos quoque mitescet combustos ira deorum.
 Quodsi per magicam poterint hanc spernere mortem,
 Qua vellet poena posthaec consumeret omnes.
 C. III.
 Talia quam gaudens excaepit iussa tirannus
 Moxque sibi dictat sedem sub sole parari.
 30 Altera cumque dies primo lucesceret ortu,
 Sede tribunal residens adducere sanctos

Acta B. Iuliani et sociorum martyrum A. SS. Ian. I, 582 sqq. (N p. 35'). Tunc Martianus suggestionem fecit imperatoribus dicens: 'Piissimi principes, subvenite legibus vestris et divinis numinibus, quae remanserunt, praebete munimina et magum Iulianum vestris obtutibus presentate, qui magicis artibus amplius quam quinquaginta (quingenti B quingenta E) deorum simulacra, per quos mundus florebat, comminuit, filium unicum a me separavit, militum mentes nescio qua magica arte immutavit; nam et septem germanos, quos clementia vestra legis suae iussit esse cultores, sua magica ad se persuasit et beneficiis vestris fecit esse ingratis. Quid velitis, iussu vestro decernite'.

Ifaec audientes imperatores hanc dederunt licentiam, ut, si I. cum sociis suis in hac confessione permaneret, ad exemplum caeterorum convocata omni provincia uno vulgi spectantis miraculo singulis singulas iuberet praeparari cupas et intus mitti picem et pitumen et sulphur et singulos in eiusdem (eisdem B) recludi et igne subposito concremari. Quod si adversum haec magicae artis praevaluerit carmen, haberet licentiam, quali vellet poena eos affligere.

38. Accepta hac auctoritate praeses iubet sibi tribunal (i. f. sedem BE) in foro praeparari. Alia autem

23 iunctus corr. P

|| 1 sq. cfr. A. SS. I. c. 8, 35.

1 Aldhelm. l. virg. 2060 Imperium mundi.

24 Met. I, 230

vindice flamma.

25 Met. I, 378 et Trist. V, 3, 13 ira deorum.

12*

Ante suos rabido conspectus loctifer ore
Horribiles mandat; quo facto taliter infit:
'Vestram vos licuit tanto tractare salutem
35 Tempore; nunc rerum dominos audite libenter
Invictoque Iovi pro vita sacrificate'.
c. III.
Respondit contra sanctus Julianus: 'In ipso
Conceptae fidei duramus agone salutis.
Tu, si quid tractas, exercens pandito nobis'.
40 Praeses ait: 'Tractata quidem complebo. Quid autem
De vobis statuere pii domini, didicistis?'
c. V.
Cui puer illius matrisque avulsus ab ore
Haec ait: 'Audisti, blasphemie, tibique tuisque
Quae tenebris poenae maneant dis daemonibusque?
45 Nec iam te patrem dicam nec cernere laetor;
Quem deus excelsus praeclaro munere dotans
Haeredem caeli fecit genitumque vocavit,
· · · · ·
Tunc sanctus Julianus ait: 'Iam perfice, quod vis,
Atque dei famulos, laetos quos conspicis ante
50 Stare tuam sedem, meditatis tradito flammis'.
c. VI.
Cum videt efferri defuncti membra per urbem
Humano ritu terrae reddenda sepulchro
Transierantque forum, quo perfidus ille furebat,
Qui feretrum revocans deponi precipit illuc.
55 Obstipuere omnes cives populique coacti
Attonitique manent, donec, quid iussio talis
Efferat, auscultent; serpens cum pestifer ista
Voce suam pandit mentem caecumque furorem:
'Ante cruelem, Iuliane, deus, quem creditis, egit
60 Praecepto, ut fertur, defunctos vivere rursus:
Apparebit enim Christus verus deus esse,
Eius discipuli si nunc sine mente cadaver
Vivere praestetis vestri virtute magistri'.

Acta B. Iul.

die cum consedisset, iubet S. Julianum cum sociis eius suis aspectibus sisti et, cum sisterentur, in hanc vocem serpens prorupit: 'Nihil pro salute vestra in (in om. Boll.) tanto temporis spacio cogitasti?' S. I. respondit: 'Cogitatio nostra quae est ab initio, in quo coepit, in hoc et finiet. Tu si aliquid excogitasti penarum, exerce.' Martianus praeses dixit: 'Quod cogitavi, ego adimpleo (adimplebo *B*)'. Et adiecit: 'Audistis, quid de vobis determinaverunt invictissimi principes?' Venerabilis puer dixit: 'Audisti et tu (nec nominande nec vidende nec dicende pater *B*) terminatam poenam patri tuo diabolo, quam praeparavit deus illi et vobis, qui effecti estis ministri eius?' Et subsecutus S. I. dixit: 'Quod iusserunt, imple: audire non delectamur'.

39. Cum ista dicuntur et illa audiuntur, corpus exanime per plateam deferebatur sepulturae mancipandum. Tunc Martianus ceco corde iubet corpus perduci (revocari *E*). Cumque factum fuisse, iubet eum in medio foro deponi. Omnes hoc videntes obstupescunt. Tunc ad Julianum ait praeses: 'Magister vester Christus dicitur, antequam crucifigeretur, quia mortuos suscitavit: hic parebit si verus deus est, si vos et hunc mortuum suscitaveritis, sicut magister suscitavit'. S. I. respondit: 'Quid prodest ceco, quando sol

44 daemonibusque *P* post 47 lacunae signa posui: excidit tale quid Hunc patrem veneror, hunc tendo cernere visu'.

32 Aen. VII, 451 rabido . . . ore. 35 Aen. I, 282 Romanos, rerum dominos. 46 cfr.
d. f. r. 390. 52 cfr. Aen. II, 542 sq. corporusque exsangue sepulchro reddidit.

c. VII.

'Quid prodest coeco' Iulianus 'solis obortus?'
 Praesul: 'Iam parcens verbis hunc surgere manda,
 Ut videam, possis si quid vesterque magister'.
 'Non vos esse quidem' Iulianus 'cernere dignos,
 Haud dubium, domini virtutem; tempora sed nunc
 Instant, ut regis nostri manifesta patescat
 Gloria, ne dicas Christum non omnia posse.
 Credo equidem: prestabit enim largissimus omne,
 Quod recte petimus, promissaque munera complens
 Non me fraudabit defuncto reddere vitam'.
 Post oculos caelo defixit sanctus: et ecce
 Horae per spaciū niveo resplenduit ore
 Et coram positis precibus his aethera pulsat:
 'O deus, aeterni genitoris gloria, Christe,
 Aequalis patri Iesu, sine tempore nate,
 Quem placuit hominem nasci post tempora longa,
 Quem pregnans genuit hominis sine semine virgo,
 Me nunc de superis, regum rex, aspice, Christe,
 Credentumque fidem roborans concede roganti,
 Qui terris positus homines a morte levasti,
 De caelis modo, viventes ne morte graventur,
 Ut iubeas istum defunctum surgere vivum'.

c. VIII.

Haec dicens corpus claro sic evocat ore:
 'Arida terra, tibi de nomine dico tonantis,
 Imperio cuius surrexit quatriduanus
 Lazarus, ipsius "vivens a morte resurge"'.
 Quo dicto surgit vivus virtute magistri,
 Protinus et magna coepit haec dicere voce:
 'O quam digna deo Iuliani verba precantis:
 O quam virgineae facile condescendere caelo
 Audirique valent castae super aethera voces;
 O quantis meritis Iuliani vita resulget;
 O multum, Iuliane, polo terraque beate,

exoritur?' Martianus praeses dixit: 'Hic nunc parce fabulis et, si aliquid praevalens aut deus tuus, hunc, ut superius dixi, mortuum suscita'. B. I. dixit: 'Licit infidelitas vestra hoc non mereatur a domino, sed, quia tempus est, ut virtus domini nostri manifestetur vel ne hoc impossibile putas, fidelem promissum habeo domini mei credens, quia, quicquid eum peto, non me fraudabit'. Tunc S. I. oculorum intentionem (oculos B) in caelum defigens: fere horae spacio immutata est facies eius et facta ut nix et his verbis coram omnibus videntibus fudit orationem ad dominum dicens: 'Domine Iesu, qui es verus filius dei, qui in principio natus es de patre sine tempore et in novissimo mundi hanc carnem de virgine assumpsisti sine semine, aspice in hanc horam de sumitate caelorum tuorum et ad confusionem inimicorum tuorum et ad corroborandam fidem credentium in te ea, quae operatus es positus in terris, exaudi nunc in (de B) caelis et suscita hunc mortuum, ut vivi non moriantur, sed mortui reviviscant'. Et hoc dicens ait ad corpus: 'Tibi dico, terra arida, in ipsis nomine, qui quadriduanum Lazarum suscitavit: ipse tibi imperat "surge (super te et ambula B)"'. Et cum hoc dixisset, surrexit, qui erat mortuus, et voce magna clamabat: 'O acceptabilis oratio, o immaculata virginitas quae tanta (quantum B) meretur. Ubi (quo Boll.) duebar et unde reductus sum?'

65 hic et ubicunque in pass. Marcianus adpellatur praesul corrigendum ridetur praeses
 76 *an coram populis? 84 vive corr. P

71 Gredo P

71 Aen. e. g. IV, 12 Credo equidem. 78 cfr. d. f. v. 241. 86 cfr. Aen. IV, 242 has
 animas ille evocat Oreo. 90 cfr. v. 63. 92 cfr. prol. pass. 17. 93 e. caelo cfr. in Mart. 57.

c. X.

- Quem deus omnipotens caelesti in sede locatum
 Ante suum iussit semper considere vultum,
 Quicquid et exposcis, mox percipis ore tonantis.
 100 Infelix quo ductus eram? huce vel unde reducor?
 Marcianus ridens posthaec interrogat illum:
 'Dic, ubi ductus eras vel surgens unde redisti'.
 Ille ait: 'O praeses, liceat me dicere cuneta
 Ordine, quo deus ad vitam de morte reduxit'.
 105 Subridensque iterum praeses narrare perurguet.
 Tum sic prosequitur nuper defunctus: 'Ad umbras
 Inferni plebs Aethiopum ducebat iniqua
 Me, quorum status horrendus dentesque leonum,
 Fornacis similes oculi flammantis et unguis
 110 Aequales aquilae nec non et brachia magnis
 Transtris; hii semper furiis agitantur et ira.
 Sed me gaudentes puteo concludere mortis
 Dum celerant corpusque meum spectatur, ut illud
 Humano ritu gluttirent viscera terae,
 115 Paulisper, praeses, sed te retinente cadaver,
 Exciplunt aures domini, quas maximus heros
 Effudit voces; tremuit mox Tartharus ingens
 Altithronique dei vox intonat ore potenti:
 "Ob mihi dilectum Iulianum vivere rursus
 120 Incipiat, tantum pro quo carissimus orat:
 Non ego tristari, sanctus nec spiritus illum,
 In nullo genitorque cupit, quia mansio nostra
 Virgineum semper Iuliani pectus habetur".
 Post hanc venerunt vocem virtute potentes
 125 E caelis iuvenes induiti vestibus albis
 Moxque meam gemini rapiunt de morte misellam
 Daemonibus pulsis animam vitaque reformat,
 Ut, per quem luci reddor, cognoscere Christum
 Post mortem incipiam, quem vivens ante negabam'.

Acta B. Jul.

40. Tunc Martianus caecatus irridendo dicebat *(ad eum, qui resuscitatus fuerat: 'Et ubi ducebaris vel B)* unde redisti?' Tunc ille, qui fuerat defunctus, dixit ad praesidem: 'Permitte me ordinem prosequi'. Praeses iterum irridens dixit: 'Prosequere'. At ille 'Ducebar' inquit 'nescio a quibus Aethiopibus, quorum statura (status B) ut gygantum, aspectus horrendus, oculi eorum ut fornaces ignis, dentes eorum ut leonum, brachia sicut trabes, unguis ut aquilae; in quibus nulla misericordia erat. Hui me lactantes ducebant in infernum. Et iam prope os putui abyssi cum essem, *(ad hoc expectabatur, ut caro mea terrae redderetur, ex qua sumpta est etc.; at ubi tu, praeses, fecisti corpus meum revocari et B et fere eadem E)* B. I. orationem fudit ad dominum caelorum et infernus omnis contremuit et audita est vox dei de throno dicens: "Propter dilectum meum Iulianum reducatur: in nullo eum volo contristari, in quo sic pater et ego et spiritus sanctus laetatur". Post hanc vocem advenerunt duo albis induiti auferentes me de dominatione impiorum, ut huic luci redderent, ut per eum, qui me suscitavit, agnoscam eum (cognoscam deum B) post mortem, quem vivus negabam (ante

116 maximus sic P; cfr. Ribbeck. proleg. Verg. p. 450

97 Aen. II, 525 sacra .. in sede locavit. 98 cfr. prol. 11. 104 cfr. pass. III, 237.

111 Aen. III, 331 furiis agitatus et XII, 946 furiis accensus et ira. 114 cfr. 52 et Met. I, 138 in viscera terrae. 116 Aen. VI, 192 tum maximus heros. 118 Fort. V. M. III, 482 Altithronique dei dominantis et omnipotentis. Aen. VI, 607 atque intonat ore.

- C. XI.   130 Haec cernens praeses turbatus praecipit illum,
Ne populi fiat dissensio, carcere claudi
Cum sanctis anuloque suo signavit et ipse.
Quem doctum bantizari fecit Julianus
Nomine Anastasium compellans more paterno
135 Et secum tenuit, donec compleret agonem.
Intera praeses dictat componere poenas,
Augusti sanctis quas exposuere feroce.
C. XII.   140 Et veniente die sexus concurrit et actas
Et simul expectant finem certaminis ante
Praesidis aspectum. Quo condescendente tribunal,
Primum sermonem fecit, si concio tota,
Plebs, omnis sexus populusque, senex iuvenisque,
Adforet, ac frendens mittit, qui congreget omnes.
Haec fiunt donec, terrena atque insuper unum
145 Dolia complentur plumbo piceoque liquore,
Siccatoque mari stupuae spinaeque sub ipsis
Adduntur silvaeque graves, ut montibus altis
Ferme rogi similes centenis passibus aucti
Cernentum quatiant animos formidine summa.
C. XIII.   150 Exultans animo praeses dum talia cernit,
Conclamat plebis primos sociosque fideles,
Illi quos legit Romana potentia fortis
Militis obsequio praebere per omnia vires.
‘Quis sit tantus’ ait ‘dominus, qui liberet istos
155 De tantis poenis summa virtute paratis,
Dicite; nunc nostros ulcisci flamma valebit
Custodes magnosque deos Martemque Lovemque
Et sexus gemini quingentos cunctipotentes’.
Nec spectat responsa, videt qui euneta parata.
160 Sed mox educi sanetos de carcere mandat:
Curritur et rapido reserantur limina pulsu
Carceris et tractos adducunt ante tribunal
Praesidis aptati frenesi furiacque ministri.
Cumque viri sancti raptim traherentur ab illis,

negavi *B*). Haec videns praeses et audiens (e a. om. *B*) turbatus est et, ne dissensio fieret inter tantas multitudines (populi *B*), iubet eum cum sanctis in custodia recludi et claustra anulo regis (suo pro r. *BE*) signari. Quem *B. I.* fecit baptismi gratiam consequi et cum ipsis in martyrio agonizabat.

10, 41. Impius autem Martianus iubet poenam praeparari, quam imperatores iusserunt. Cumque parata fuisset, (inluxit dies, *B*) populi utriusque sexus concurrebant ad spectaculum (expectaculum *B*) circi (e. om. *B*). Sedet pro tribunali praeses et universa actas concurrit et qui nolabant a ministris urgabantur. Ordinantur cupae in ordine triginta et una; terror intolerabilis agebatur: mediantur cupae pice pitumine sulphure, aggregatur copia lignorum et sarmentorum.

42. Iubet impius Martianus sanctos dei produci de custodia. Sanctum vero Julianum et puerum unum vineulum tenebat, caeteri autem onerati vineulis et catenis trahebantur ad spectaculum et ymnum deo omnes

141 contio *P*.   163 quo iterat *P*

138 cfr. *de fonte ritae v. 138.*   147 e. g. *Aen. XII*, 523 de montibus altis.   150 *Aen. XI*, 491 Exultatque animis.   151 *Trist. I*, 5, 63 sociosque fideles.   152 e. g. *Aen. VIII*, 99 Romana potentia ...   158 cfr. v. 8.   162 *Iuv. IV*, 591 ante tribunal.

- c. xv.
- 165 Psallebant domino concordi voce canorem
Davidis. Quorum facies splendore micanti
Mutantur vultusque novi mirantur ab omni
Circumstante viro; gemituque moventur amaro
Et lacrimis flentes addobant talia patres:
170 'Et nos, o miseri, natos genuisse videmur? —
Qualiter istorum iuvenum spectare valemus
Indignam mortem, quorum non crimina scimus?'
Pectora matronae tundunt miscentque dolori
Singultus nimios et ruptis crinibus illos
175 Sepius aspectant et tandem corde repressum
Vocibus his pandunt excelsa voce merorem:
'Cogimur, ei nobis, miserae quae cernere matres
Aetatis tenerae natorum vel genitarum,
Innocuos iuvenes tali sub sorte perire.
180 Quid nostrae suboli poterit contingere posthaec,
Hos homines iustos caelesti luce coruscos
Si siccis oculis inmitti cernere flammis
Praesulis insani iussu grassante queamus?
Nec minus et pueri flent innuptaeque puellae
185 Et gracili luctu reserant hac voce dolorem:
'Ut quid pulchra nimis caelesti splendida luce
Igni dampnatur nullo parcente iuventus?
Caeca, tiranne, tibi numquam concessa potestas
Haec foret, o praeses: qui vivis parcere non vis,
190 Sed neque defunctos audis, saevissime, quorum
Splendentes vitam facies sine crimine monstrant'.
Tunc constans animo Iulianus postulat omnes,
Ut cessent lacrimis ponantque silentia dictis:
Conticuere omnes et spectant dicta rogantis.
195 Martyr quos domini claro sic edocet ore:
'Cernitis, o fratres, ignes poenasque paratas? —
Non nos impedit vester elamor lacrimaeque:
Quin potius liceat tantum certamen adire.
Nam sieut fornax aurum, cum traditur illi,
200 Purius exponens aptum facit esse coronae
Regis et insertis rutilat diadema gemmis —
Haud secus et nos haec reddent incendia pulchros;
- c. xvi.

Acta B. Iul.

una voce canebant dicentes (*psalm. 118, 71*): 'Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discerem iustificationes tuas'. In quorum aspectu novam pulchritudinem omnis aetas mirabatur, quorum mentes ad fletum conversas pietas inclinabat. Clamabatur ab omni aetate inconfuso (*in confuso E recte*): viri clamabant 'O iniusticia — et nos filios habemus?', mulieres solutis crinibus clamabant 'O gemitus amarior felle — ut quid talis iuventus igne crematur? O potestas ceca, quae nec vivis parcit nec mortuos audit'. Tunc S. I. silentium petens ait ad populum: 'Ne prohibeatis fieri: sinite nos splendidiores fieri auro per ignem, hoc scientes, quia videbitis nos creduli et increduli igne consumpto, sicut videtis nunc ante ignem, illesos.'

165 *canora P 181 choruscos P'

165 *Amat. III*, 311 voce canora. 172 *cfr. Aen. VI*, 163 indigna morte peremptum. 181 *cfr. d. f.*v. 329. 182 *Ennod. ed. V*, p. 293, 44 Nec siccis oculis. 184 *e. g. Ge. IV*, 476 pueri innuptaeque puellae.
194 *Aen. II*, 1 Conticuere omnes. 199 *sqq. cfr. A. SS. l. c. 8*, 36 *p. 582 et Aldh. d. l. v. 153 sq.*

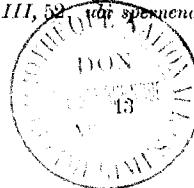
Omnibus et poenis consumptis splendidiores
 Inlaesosque deum caeli terraeque marisque
 205 Laudibus inmensis cernetis glorificare'.
 Cumque piis verbis celebraret talia sanctus,
 Protinus ex iusu sistuntur praesidis ante
 Conspectus sacros. Quos vocibus increpat istis:
 'Quur vobis, iuvenes, tam desperata voluntas,
 210 Omne decus vitae per quam nunc perdere vultis,
 Interitum sumptura manet properantibus ultro
 Ad mortis poenas nimio sudore paratas?
 Nescio sic alienatas quo crimine mentes
 Vertite pro vestra iam iam veniente salute
 215 Et vestras summis cervices fleetite divis —
 Pro vobis etenim solita pietate moventur —,
 Ignibus absumptos ventus ne spargat in auras
 Perdatisque simul misero cum nomine vitam.
 Quodsi, Caesaream, vultis, poscam pietatem,
 220 Ut vestris liceat vobis post legibus uti
 Et fidei vestrae cultores esse quietos;
 Tantum ne prolem patris cum nomine perdam
 Et spem nascenti matris de flore decoram
 Virtutemque patris, vernantem aetate tenella,
 225 Aequali iuvenum ac socia dulcedine vinctam
 Ante meos oculos Vulcani devoret ira.
 O dolor internum lacerans pectus genitoris —
 Nulla medela mihi poterit contingere posthaec;
 Quin propriam semper plangam, dum vixero, prolem
 230 Extinetam flammis pariter cum nomine patris.
 O mala sors patris, genitum splendore coruscum
 In medio iuvenum cernit qui luce nitentum:
 Nam nescit, primum plangens quem fletibus udet,
 Dulcis amor patris mediis dum filius adstet.
 235 Artibus o magicis nimium Iuliane perite,
 Qui cunctos superare magos virtute magistra
 Pro nihil ducis, — quam multa trahis bona tecum
 Ad mortem, faciens ut matris pellat amorem
 Filius et patrem dicat se nolle videre.
 240 Ore tuo, fili, dulces audire loquelas

43. Iubet eos impius praeses in conspectu suo statui. Quibus sic dixit: 'O desperata voluntas, per quam decus iuuentus ad interitum properat, et nescio quae carmina aliena tenentes (quo carmine sic alienatae mentis *E* iuv. per nescio quo carmine sic alienatae mentes a. i. properant. *B*) convertimini et tandem pro *vestra* salute immortalibus diis, qui pro vobis elaborant, cervices fleetite. Quod si volueritis, ego optinebo vos ab imperatoribus sine aliqua persecutione religionis vestrae esse cultores; tantum ne unici mihi filii dulcedo cum talibus etatibus in ipso flore vernantis aetatis ab igne cremetur. O insatiabilis (iusanabilis *B*) dolor pectori meo — quem primum plangam? cum † in omnium dedecora corpora, † filii dulcissimi considero vultum (cum omnium decora sunt e., f. d. plus e. v. *B*). O Iuliane omnium malorum magister, quam multa bona tecum attrahis (trahis *B*) ad mortem, ut filius me (per te pro me *B*) negando patrem nec matrem agnoscat.

213 *an carmino ut in actis? cfr. de fonte vitae 208 212 286 Engelmod. III, 52. ¹⁷ *vix spicula* erat
Sirmondi conjectura 219 pos'am corr. *P* 233 *uffet *P*

216 *Fort. C. II*, 16, 61 solitae pietatis amore. 220 cfr. v. 12.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III.

Ante ego, quam pereas, genetrix numerosaque plebes
 (Quae sibi te dominum gaudens optabat habere
 Atque tuo funeri postremum dicere "salve"
 Advenit tristesque genas hic luctibus udat).
 245 Consensu parili certatim poscimus omnes'.
 Celsius haec contra puer inclitus ore beato
 Respondit: 'Plorent se teque voragine mortis
 Obelusos; plangent sed quur nos? regna polorum
 Scandere quos cernunt: transibimus ecce per ignes
 250 Inlaesique tibi post haec parebimus omnes
 Consumptis flammis nec non incendia cuncta
 Atque omni populo, nostrum qui spectat agonem.
 Nam vos quae colitis simulacula deosque vocatis
 Et pestes geminas, Augustos scilicet ambos,
 255 Dispicimus veluti a scopante peripsima tultum'.
 c. xx. Infelix praeses respondit taliter: 'Ultra
 Non vos haec tumidos audacia vivere laxat'.
 At puer intrepidus coniurans obligat illum:
 'Per miseram testor nimis et vanam levitatem
 260 Te, cui cervicem flectis: largitor, ut unum
 Poscenti tribuas, meme nec sperne rogantem'.
 'Expete', praesul ait 'quicquid cupis, unica proles'.
 c. xxi. Celsius: 'Egressum flammis cum videris esse
 Inlaesum et laudare deum terraeque polique,
 265 Tunc mecum permitte meam triduo genetricem
 Cessis tractare induciis, quae semita vitae
 Extunc conveniet nobis; pandemus et illud
 Ante tuos, praeses, conspectus utpote laeti'.
 Audiit hunc gaudens genetrix laudatque precatum.
 270 Caecatus praesul nebulonis plenus amici
 Dixit: 'Ab his flammis si tu, quod credere stultum est,
 Egressus fueris sospes, complebitur istud'.

Acta B. Jul.

Vel antequam pereas, fili, ex ore dulcissimo verbum audiam tuum; ecce venit et mater, quae partus sui doloris luctum, quem non sperabat, invenit, ecce et inumerabiles familiae (numerosa familia *Boll.*), quae sibi te futurum dominum gaudebant, funeri tuo vale dicturi venerunt (advenerunt *E*)'.
 44. Venerabilis puer Celsius dixit: 'Lugeant se et te; nos autem, quos conspicunt ad regna caelorum pergentes cur lugeant?: nam nos (omnes *B*) transibimus per ignem istum et illesi tibi apparebimus et huic (tanto *B*) populo, qui agonem nostrum expectat. Demonia vero, quae colitis, et illas pestes, quos imperatores dicitis, ac si purgamenta despicimus'. Praeses dixit: 'Ipsa est contumax audacia vestra, quae vos vivere non permittit'. *B.* Celsius dixit: 'Per ipsam veritatem (vanitatem *B*), quam colis, obtestor, ut intrepido corde petitioni meae tribuas affectum (effectum *BE*)'. Praeses dixit: 'Quidquid volueris, exposce (peto *B*)'. Puer (*S. Celsius pro p. B.*) dixit: 'Cum me videris inlesum post ignem, permitte ad me venire matrem meam et habebo cum ea consilium triduo dilatione concessa. Et si mihi unam rem, quam voluero, consernit, nec me nec ipsam amittes'. Mater haec audiens urguebat fieri. Tunc impius praeses caecatus a diabolo dixit: 'Si ex igne illesus exieris, quod fieri non credo, faciam, quae desideras'.

249 cernent corr. *P*   255 copante corr. *P*   257 vevere corr. *P*   269 hoc *P'*   audatque
 precatum in ras. *P*

248 Aldh. l. v. 755 regna polorum.   255 cf/r. Cor. 1, 4, 13 blasphemamur ., tamquam purgamenta
 (cf/r. acta) huius mundi facti sumus omnium peripsima usque adhuc.   262 Iurenc. II, 227 unica proles.
 266 Sedul. I, 81 ut semita vitae.

c. XXII.

Haec dicens, horret geniti dum cernere mortem
Mente, sui socium, voto parilique coaequum
275 Sede sedere sua fecit, qui includeret illos
Caesareo iussu fornacibus atque subacto
Igni mox flammis, post vento traderet omni.
Ipso autem scissis cum fletu vestibus una
Cum Mariena uxore domum propriam redeunte,
280 Consurgit planetus lacrimantibus undique cunctis:
Nam pater et genetrix, famuli quoque non minus omnes
Emuletis lacrimis torquent penetralia frontis
Pro nati poenis, domini pro morte propinqua;
Nullus erat gemitui posset qui ponere finem,
285 Nullus erat, mestis posset qui ferre levamen.

c. XXIII.

Quid multa? adsessor complet sibi iussa tirannus
Includique iubet sanctos fornacibus illis.
At vero sanctus, qui numquam, Celsius, almi
Disiungi potuit caro latere Iuliani,
290 Dans pacem patri properat securus ad ignes
Suppliciumque sibi multo sudore paratum.
Nec mora, cum singillatim plumbo inmerguntur
Sulphure commixto, pice sive bitumine sancti;
Congesta aggere silvarum molimina mandat
295 Carnificis rabies stuppis spinisque subactis
Ocius accendi. Socii quod protinus implent:
Et fragor intonuit tellusque tremore resultat
Mutaturque poli facies, cum flammea nubes
Aeris extrema transcendere nititur et mons
300 Igneus ille vorax, fumo densusque, favillans
Antiochiae fines summa formidine turbat
Et totum regnum nimio terrore fatigat
Eructansque ignis ter deno vel super uno
Vertice flamarum subitum cernentibus affert
305 Pallorem mortisque metum: seseque retrorsum

45. Tunc praeses non tolerans videre incendium filii assessorem suum reliquid, qui iussa principum completeret. Ipse autem scisis vestibus et ululans cum uxore domi (domum *BB ex corr.*) revertitur: exurgit luctus immanis plangentibus cunctis (in confuso *B*): lugebant parentes filium, servorum multitudo dominum; nec erat, qui consolaretur.

Quid multa? assessor munus sibi iniunctum adimpleret: iubet sanctos singulos in singulas deponi cupas. Sanctus vero Celsius, qui numquam a latere S. Iuliani discesserat (fuerat disinctus *E*), dans pacem patri ad praeparatum supplicium properabat intrepidus. Et eum singuli a ministris apprehenderentur et deponerentur in cupas, sicut superius diximus, pice et bitumine et sulphure implentur. Aggregata vero copia lignorum et sarmentorum et stuppac iubet assessor ignem supponi. Quod ut factum est, eructubat flamma excelsior oboelisco *E supr. lin.*, cfr. *Aldhelm. ed. Gil. p. 48*) et cubitis amplius quam triginta elevabatur;

276 subacta corr. *P*   282 emultis corr. *P*   283 pro*flammati*^{quinqua} *P*   286 tyrannus *P*

279 Marienae nomen quod non dubito quin e suo codice serrarerit Audradus, in meis actorum libris est Marionilla (*B*) Marcionilla (*N E β*), apud Boll. p. 587 Marciana, apud Fleocard. de triumph. Christi Antioch. gest. I, 13 ed. Mign. p. 664 A Martianilla.   286 cfr. v. 28.   291 cfr. v. 212.
292 Nec mora e. g. Ge. III, 110   293 cfr. v. 22.   295 cfr. I, 24.   297 cfr. Aen. V, 150 colles clamore resultant.   301 cfr. v. 149.

Certatim inpingunt confusis gressibus et se,
Quo fugiant mortem, miseri nescire fatentur;
Nec spes certa fugae, dum se subcumbere flammis
Iethere depulsis madefacto lumine cernunt.

- C. XXV.   310 At sancti mediis exultant ignibus omnes
Atque suum regem conlaudant et benedicunt,
Qui superare facit flamas tormentaque tanta
In se credentes humiles famulosque fideles;
Auditurque procul psallens exercitus illis
315 Militiae iunctus caelestis consona laudum
Pangere salvanti domino per saecula Christo.
Talis erat sonitus psallentum, qualis aquarum
Multarum resonat ripis de gurgite magno.
Interea flammea consumunt omnia, quaeque
320 Vis inimica piis congressit, deficiuntque;
Cum iubet adsessor carbonum vellere montes,
Sanctorum cineres ut vento spargat in omni.
Quo facto insperata malis clarissima plebes
Plus auro rutilans, magno cum fervet ab igni
325 Fornacis gremio, argentum vel cum nitet — ecce
Haud secus appetet fulgens inlaesaque tali
Voce deum laudans: ‘Patrem genitumque vel alnum
Flatum, qui caelum terramque creavit et undas,
Aera vel quicquid vivit vel cernitur esse,
330 Te merito proni laudant super ethera sancti
Coetus angelici, quos, rex benedicte, creasti.
Sidera cum caelo, sol, luna vel ignis et aer
Cum cantu voluerum, pontus cum piscibus, arva
Cum gregibus pecudum vel quicquid continet in se,
335 Te, benedicte deus, laudent, quia cuneta creasti.
Conditus atque tuis manibus, rationis et haeres
Te inspirante datus homo, rex, super omnia laudet,
“Gloria personis trino, deitate sed uni”
Suppliciterque canat nunc atque per omnia saecula’.

AUDRADI MODICI PASSIONUM BEATORUM IULIANI ET SOCIORUM EIUS
LIBER SECUNDUS EXPLICIT.

Acta B. Iul.

de medio vero ignis ita multitudo psallentium resonabat quasi vox aquarum multarum. Consumpto vero igne (Confectis vero omnibus cupis et i. cons. B) subito apparent sancti sicut aurum vel argentum rutilans istaque modulatione ymnum caneant (*psalm. 65,12*): ‘Transivimus per ignem et aquam et induxisti nos in refrigerium’. Et iterum ignis ardens atque coruscans vim virtutis suaे oblitus est.

---

309 Aethere P'   ante 310 XXX corr. P'   319 flamme P'   ante 321 XXXI corr. P'
328 que sup. lin. add. P   331 Coetus in ras. P   338 unij i in ras. P'

308 Aen. IX, 129 Nec spes ulla fugae.   320 Aen. XII, 150 vis inimica ....   322 cf'r. v. 277.
324 sqq. cf'r. v. 199 sqq.   328 sqq. cf'r. d. f. v. 155 sqq.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

c. I.

Angelicos pueros immensa luce coruscos
 Ut primum indigno potuerunt cernere visu,
 Auribus ingratiss vocesque hausere sacratas
 Illi, quos iudex misit divellere prunas,
 Sanctorum cineres rapidis ut spargeret auris,
 Exclamant fugiuntque novo fulgore repulsi
 Atque metu mortis tremulantia corda reportant.
 Fama volat subito: post ignes vivere sanctos
 Et laudare deum concordi voce potentem,
 Qui superare dedit humiles incendia tanta,
 Auxit et inlaesis caelesti luce nitorem.
 At populi dum nimio terrore fugati
 Converso gressu concurrunt cernere sanctos
 Miranturque omnes quam sanis vivere membris;
 Illorumque deum conclamat omnipotentem,
 Qui salvans iuvenes miracula tanta peregit,
 Qui in se credentes post flamas vivere fecit.
 Tunc omnes pariter dominumque deumque fatentur,
 Victor quem sanctus Julianus predicat et qui
 Praestit intacts ter denos vel super unum
 Ignibus e mediis pueros exire canentes.

c. II.

Curritur et celeri referuntur cuncta relatu
 Marciano. Gressu rapido cum coniuge qui mox
 Cernere signa volat Celsii predicta loqueli.
 Post hanc in vocem prorupit pestifer anguis:
 'Per dominum, Juliane, tuum te obtestor: ut, a quo
 Aut ubi virtutem tantam magicam didicisti, —
 Ne pereant populi praesentes, pandito palam'.
 Inclitus haec contra venerando protulit ore
 Martyr evangelicis roborans sua dogmata verbis:
 'Auctorem vitae, dominum totiusque salutis
 Testaris, praeses, miracula tanta patrarem.
 Est etenim tempus, Christus quia pleibus istis
 Esse deus verax atque omnipotens doceatur.
 Credito me referente: valent haec discere soli,
 Qui mundum fugiunt animo nudique sequuntur

c. III.

46 Nuntiantur haec praesidi: sanctos dei illesos omnibus apparore. Et statim cum uxore ad spectaculum properat exitum rei cognoscere. Tunc in hac voce prorupit: 'Juliane, obtestor te per deum tuum, ut mihi dicas, unde tantam virtutem maleficiorum didicisti'. B. I. dixit: 'Quia per deum (dominum B) meum me adiurasti, qui est horum mirabilium auctor, referam, quo modo possit mereri, qui desiderat talia discere maleficia, ut (sit) sicut et ego huius carminis sanctificator et auctor: si quis elaboraverit, ut se ab omnibus acerbis

|| 1 choruscos *I** 14 bembrys corr. *I**

|| 1 cfr. pass. *II*, 181. 3 Aen. *IV*, 359 vocemque his auribus hausit.
 Fama volat ., subito. 12 cfr. pass. *II*, 302. 20 cfr. pass. *II*, 303.
Monnier. de G. et Johann. Erigen. contror. p. 103, 7, 7 pestifer anguis de diabolo.
IV, 13 et 25. 31 *Turenc. III, 503* Huic auctor vitae de Christo.

8 Aen. *VIII*, 554

25 Gothescale. ap.

28 cfr. pass. *II*, 39

Imperium domini dicentis: "quisque venire
 Vult post me, spernat mundum vel quicquid in ipso
 Aggravat humanos sensus mentemque tuentis
 40 Emollire solet, semet quoque deneget ipsum
 Atque crucem propriam baiulet liberque vocantis,
 Calcatis opibus nihil preponat amori;
 Non patrem matremve, domus vitesque vel agros
 Nec quicquid visus vel sensus contigit umquam,
 45 Nilque aliud spectet praeter promissa creantis
 Sollicitusque gerat semper curam miserorum
 Contemptaque fame satiet, quos novit egere,
 Induat et nudos, simplex si vestis abundet".
 Tale deo munus satis acceptabile semper
 50 Et, quo non irae facies demergitur umbris
 Quove ruit praeceps discordia pace sub alma
 Et quo perversus sanctus non dicitur esse
 Et vere sanctus digno veneratur honore.
 Nam sunt nonnulli, quos actio nulla beatos
 55 Fecit et hostili sanetis virtute repugnant,
 Falso qui credi quaerunt sub nomine sancti;
 Et sunt nonnulli, quos gratia larga tonantis
 Effecit iustos, humili qui mente beatam
 Elegere viam cunctosque iuvare parati
 60 A nullo laudes quaerunt, fugiuntque sed omnes
 Mundanae laudis pompas hominumque favores
 Inlatasque sibi iniurias pro laude receptant
 Et nullum laedunt noluntque nocere nocentem.
 Hi semper humiles student se cordis in ara
 65 Contriti, casti, tribulati sacrificare
 Aeterno domino, solus qui regnat ubique:
 His idem dominus concedit discere talem,

Acta B. Iul.

seculi faciat alienum, et solam vocem domini audiat imperantis et dicentis (Luc. 9, 23): "si quis vult post me venire, abneget semet ipsum sibi" et nihil amori Christi praeponat, nihil aliud desideret, nisi quae dominus promittit, non considerans patrem, non matrem, non uxorem, non filios et caetera, quae noverunt intelligentes; ante omnia quam (qui BE) pauperum curam sollicite gerant, qui contemnunt (contenti sunt B) esurire ut alii refocilentur (satis deo acceptum est munus, quo indigens saturatur, et nudus vestitur); qui iram non perficit et malum pro malo non reddit, qui iracundiae tempus non reservat, et impatiens per patientiam superatur; qui non dicitur sanctus antequam sit, sed ut sit, quam de eo verius dicatur. Multi enim dicuntur, quod non sunt, et sola spe securi, quia dicuntur, quod non sunt, segnes efficiuntur elaborare ut sint quod de eis ficta dicuntur; et multi sunt, qui vera sancti sunt et non dicitur, quod sunt, sed humilitate et gratia pleni ab hominibus sciri nolunt quod sunt, ut ab illo recipient mercedem, qui novit quod sunt. Hi tales hanc artem, quam ego didici, discere possunt. Non solum in hoc corpore degentes hanc mercabuntur gratiam, sed et aeternam cum domino collocabunt amicitiam; qui primum docti a Christo aliis subministrant donum in se collatum, se primum lucrantes, deinde proximo facientes, quae praedicant; non solum doctores, sed et viri aedificatores illatas sibi iniurias pro laude deputant; qui sibi iniuriae tempus non reservant; qui reconciliantes se proximo et proximum sibi, conferunt munera Christo; qui humilitatem optant, quod est culmen

43 vites] te in ras. P 47 *contentaque P

41 *Luc.* 14, 27 et qui non baiulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus.
 64 sqq. *Psalm.* 50, 19 Sacrificium deo spiritus contribulatus: cor contritum et humilitatem deus non despicias.

- Quali me docuit, felicis nominis artem'.
 Adfirmat praesul stultum, qui sponte sub ista
 C. III.
 70 Inuria vitae presentis gaudia curvat.
 Sanctus ait, cunctis dominum haec praestare paratum,
 Istud sed paucos culmen concendere dignos.
 'Non ego' praeses ait 'tecum sermonibus ultra
 Uti delector, princeps Iuliane magorum:
 75 Nam statui finem tecum iam iamque loquendi.'
 'Optavi' dicit sanctus Julianus 'et opto;
 Vox blasphema meas tantum ne scalperet aures.'
 C. V.
 Turbidus hinc praeses faciem tranquillat et alnum
 Alloquitur genitum virosa voce cruentus:
 80 'En tua, quam triduo, genetrix indulta, petebas:
 Tractet hoc spacio tecum, quae semita vitae
 Congrua sit vobis; posthaec pandetis et illud
 Ante meos laeti vultus, clarissima proles;
 Pectore nam, fili, toto certare parata est,
 85 Unica ne virtus pereas utriusque parentis'.
 Subiunxit sanctus: 'Nullum permitte tuorum
 Hoc nostras triduo facies decernere, posco'.
 C. VI.
 Concedit praesul pariterque includere mandat
 Cum sanctis matrem pueri: clauduntur et hii mox.
 90 Ingressi talem domino fudere precatum:
 'O — qui cuncta vides et noscis praescius omne,
 Ut factum praesens, aequa ventura probasque
 Plus mentes placidas, senio quam corpora pigra,
 His votis aurem praebens, largissime Christe:
 95 Huius, nunc praesta, pateant ut lumina cordis,
 Acceptamque tibi facias, quae gignere fructum
 Terra deo potuit, qui nunc laetaris in illo'.
 C. VII.
 Et subito has voces sequitur commotio terrae,
 Emicat et fulgor septimplex luce metalli

omnium bonorum'. Martianus praeses dixit: 'Et quis tam insipiens est, qui huius vitae laetitiam fugiat et ad istam tantam iniuriam semet ipsum inclinet?' S. I. dixit: 'Hoc deus (dominus B) omnibus paratus est dare, sed pauci sunt digni accipere'. Martianus praeses dixit: 'Ad te (Iuliane, B) meus sermo finem accipiat'. (Sanctus B) Julianus dixit: 'Hoc et ego semper optavi'.

9, 47 Tunc praeses ad filium suum ait: 'Ecce mater tua; ut postulasti, triduo cum eo (ea p) habebis inducias. Haec autem ad omnia tibi oboedire parata est, ne te unicum multorum suorum dolorum amittat dulcissimum filium'. S. Celsius dixit: 'Hoc triduo matre mihi concessa nulli licet (licebit BE) tuorum interesse'.

Praeses dixit: 'Sicut vis, ita concedo'. Et adiecit: 'Recludantur simul custodia privata'. Impletur iussio praesidis. Tunc sancti martyres (recluduntur B) civili custodia una cum matre pueri. Ingressi hanc orationem fuderunt ad dominum dicentes: 'Deus, qui praescius es futurorum, qui transacta voluti praesentia conspicis, qui mentes probas, non aetates: tu, domine, oculos cordis huius aporire dignare et accepabilem tibi fac terram, ex qua sumpsisti fructum, in quo laetari cognosceris'.

48 Statim commotus est locus, in quo erant sancti orantes, et (fulgor B p) argento septies splendidior

68 *felicis P cf. pass. IV, 53   77 scalperet] ea adrasit P   86 subiunxit corr. P   92 praeses corr. P

75 e. g. Met. I, 535 iam iamque tenere.   81 sqq cf. pass. II, 266 sqq.

- 100 Argenti, suetus sanctisque odor adfuit et vox
Psallentum caelo resonat: 'Vere pius es rex,
Gratis qui inmeritas animas et corpora salvas'.
Audit haec mater Celsii clamatque repente:
'Tempore quo toto mundi per gaudia vixi,
105 Non me tantus odor, quantus nunc, laetificavit.
Hortus amoenus enim sicut, quem lilia vernant
Atque rosae, redoletque crocus seu balsama spirant, —
Cunctis sic olfacta bonis sum plena dolorque
Abscedens omnis reminisci non sinit ultra
110 In mortem geniti, dudum quae passa gemebam.
Nec cognosco aliud cordi remanere, sed illum
Esse deum verum, pro quo meus unicus ista
Intrepidus patitur'. Quam mox Julianus et omnes
Taliter, ut fertur, divino rore propinant:
115 'Vive beata deo credens, mox verba fatentis
Corporis et mentis pariter medicina sequetur:
Talis enim est medicus, nos in quem credimus omnes,
Qui facile curans animas detergat ab omni
Vulnere, quis fuerit fidei confessio pura'.
120 Celsius adiunxit: 'Modo iam me dicere matrem
Te gratulor dicique tuus non horreo natus:
Vere agnosco meam matrem, tu noscito natum.
Non ego te perdam, genetrix; mecum sed ad illud
Tende bonum, pro quo tantum sufferre laborem
125 Parvus grex gaudet, cum quo iam clausa teneris'.
Respondit genetrix, cuius iam pectoris ima
Gratia lustrabat divina animamque fovebat:
'Noscito iam, fili: nihil hinc mihi carius illo
Esse deo poterit, tantum quem diligis; et nunc
130 Pande salutis opem: iam iam parebo saluti'.
Et dixit sanctus: 'Cor credens iustificatur,

Acta B. Iul.

emicuit odorque consuetus sanctis affuit et vox psallentium in aere sonabat: 'Vere pius deus, qui iustificat animas peccatrices sine operibus.' Haec mulier videns et audiens clamabat: 'Numquam in diebus vitae meae hunc tantum et tam suavem odorem conperi: nam hic amenissimis hortis (sicut in a. h. B) liliorum et rosarum croceum nectar balsami et nardi redundant odores boni. Ita sum enim relecta his tantis suavissimis odoribus, ut maestitiarum omnium dolorumque meorum oblitione potiar. Nec aliud cordi meo remanere cognosco, nisi ipsum verum deum, pro quo filius meus agonizat'.
49

Haec audiens B. I. cum omnibus sanctis talem fertur mulieri propinasse doctrinam: 'Beata tu credentibus arbor dinosceris, quae sic fructus tui merito corporis et animae medicinam celeriter consequaris: nam talis est medicus, qui tuam suscepit sanitatem, ut non secundo curet vulnera tua, sed probando fidem tuam'. Venerabilis puer (Celsius B) subsecutus dixit: 'Vere te nunc veram matrem profiteor, veram meam genitricem agnosco; nec tu amitte (amittes Boll.) filium nec ego matrem, si una mecum ad illud contendas donum, pro quo sancti haec tanta sustinent.' Venerabilis mulier, cuius intima pectoris divina gratia iam illustraverat, respondit filio et dixit: 'Cognoscas me, fili, nihil amoris eius praeponere, quem tu (sic BE) diligis. Pro qua re quicquid necessarium saluti meae esse cognoscis, exerce'. Puer dixit: 'Corde creditur ad iusticiam,

106 *ortus P   120 *me] te sup. lin. P   123 sed allud corr. P   130 parebo saluti
in ras. P

131 *Act. 13, 39 qui credit iustificatur.*

- Gignit et ore piam confessio facta salutem;
 Doest unum, ut bapbizeris templumque saceroris
 Spiritus altithroni'. Quae dixit: 'Qualiter istud
 135 Expleri poterit? clausos dum miles et antrum
 Nos teneant nullumve sinant intrare iuvantem'.
 c. viii.
 'Est hic' respondit 'sanctus verusque sacerdos,
 Purificare valet qui te, si corde vel ore
 Idola falsa voces simulacra deosque profanes
 140 Atque deum credas unum, qui regnat ubique,
 Qui regnare facit reges, qui cuncta gubernat
 Sanctificatque, hominum mentes ratione vel ornat
 Confirmatque duces, pacem dat principibusque,
 Qui inducit caelo nubes et defluit imbres
 145 Gignere dans terram foecundo cespite fructus,
 Qui volvit caelos, qui flumina rursus ab austro,
 Qui deus est trinus: genitor natusque vel almus
 Spiritus omnipotens, caeli terraque creator,
 Qui splendore suo caecis errore repulso,
 150 Cernere dat lumen seseque agnoscere prestat'.
 c. x.
 Celsius haec complens, mater se credere cuncta
 Incuntanter ait sanctum baptismum reposcens.
 Tunc omnes sancti domino gratulantur ovique,
 Quam virtute sua rapuit de fauce luporum.
 155 Conversusque iterum sanctus Julianus ad illam
 Sermonem celebrat: 'Mulier, si amplecteris ista,
 Quae nunc audisti, trinumque fateris et unum
 Esse deum nostrum caelum terramque regentem?'
 c. xi.
 Illa ait aeterna iam non sine luce magistra:
 160 'Spargere qui vetuit transgresso limite pontum
 Suspenditque polos variis fulgoribus ornans,

ore autem confessio fit ad salutem; hoc superest (deest *BE*), ut purificationis baptismum accipias, per quod possis habitaculum spiritus sancti effici'. Mulier respondit: 'Ecce nos omnes claustra obtinent et militum custodia circumvallat nec introitus nec exitus licentia permittitur; et quo modo inveniemus hunc tales hominem, quem mihi proponis?' I. sanctus dixit: 'Hic habemus sanctum et verum sacerdotem Christi, qui te purifiet: tantum ex corde abnega deos patriae tuae, ut (et *BE*) in unum deum credas, qui regnat in caelo unus in trinitate et trinus in unitate, sub cuius imperio imperant principes, cuius gratia confirmantur duces, cuius tremore contremiscunt gentes, cuius sapientia sunt prudentes homines, cuius imperio teguntur caeli nubibus, cuius voluntate dant terrae pluviam, cuius dono terra foecundatur, cuius voluntate, quae necessaria sunt, hominibus gignit, cuius dono inundant fontes. Ipse est Christus deus aeternus, pater in filio et spiritus sanctus: per ipsius splendorem illuminantur ceci et tenebrae incredulitatis fugantur, ipsius nutu gubernantur universa, quia ipsius voluntate creata sunt cuncta'. Haec audiens mulier dixit: 'Qui haec ita esse non credit, ferreum possidet pectus nec hominum gerit sensum, sed pecudum (pecudum *B*).' Tunc omnes sancti gratias referabant (referunt *B*) domino, qui dignatus est de laporum fauibus ovem perditam liberare. Ad quam iterum *B*. I. conversus ait: 'Ita credis, ut audisti, unum et verum deum esse in caelis, qui est trina maiestas et una divinitas?' Mulier respondit: 'Ipsum verum credo esse deum, quem per tuam praedicationem esse cognovi creatorem omnium. Qui certis limitibus fixit mare, qui ei posuit terminum quem non transgreditur, qui caelum suspendit et illud diversarum stellarum splendoribus adornavit, qui solem perpetuo

152 incuntanter *I**

133 sq. qfr. Aldhelm. d. l. virg. 147 Spiritus altithroni templum sibi vindicat almus. 145 cf.
Sed. I, 50. 148 Iurenc. I, 70 caeli terraque repertor. 154 cf. d. f. v. 320.

- Ardorem solis semper splendescere iussit
 Atque ortus lunae statuit finesque laboris,
 Esse deum toto Iesum de pectore credo'.
 C. XII.   165   Dixerat: et subito tremuit locus ille superque
 Advenit vox: 'Concepi propterque loquutus
 Sum'; dicunt sancti cuncti concorditer 'amen'.
 Tunc sacer Antonius baptizans abluit illam
 Et matrem genitus genitor de fonte levavit.
 C. XIII.   170   Denique dum gaudent factum hoc mirabile sancti,
 Vox iterum domini de caelis intonat illis:
 'Fortiter hinc agite conforteturque beatum
 Cor vestrum in domino'. Post quod Julianus ad omnes
 Sic ait: 'En, fratres, nobis vox nuncia venit,
 175   Quae rediviva sonat certamina multa parari.
 Pro qua re nostrum domino signemus agonem,
 Qui fidei nostrae cursum complere valebit
 Militibusque suis servat qui in fine coronas,
 Nobis quas reddens donabit regna polorum'.
 C. XIII.   180   Impius interea deduci precipit ad se
 Sanctos in propriam, solito qua commonet, aulam
 Exhibitisque piis genito mox taliter infit:
 'Dic, qua conditione tuam retinere cupisti
 Hoe triduo matrem — nam nescius ista requiro —?
 185   Narra, quid gestum, maneat si coepta voluntas'.
 C. XV.   185   Respondit: 'Domino perpes sit gratia nostro,
 Qui bona velle dedit nobis caelestia gratis,
 Munere iam cuius nostra est stabilita voluntas:
 Nam mihi fructus erit mater salvata per aevum,
 190   Illius et fructus per saecula cuncta manebo.'

Acta B. Iul.

splendore fundavit et lunae initium et finem constituit: ipse est dominus Iesus Christus, cui relicta omni vanitate vanitatum credo; cupiens' hac vita quam temporalem esse cognovi, carere, ut ad illam aeternam vobiscum merear attingere.

50 Haec dicente muliere locus contremuit, in quo erant, et audita est vox in aere dicens (*Ps. 115, 10*): 'Credidi: propter quod locutus sum'. Hac voce sancti reporta omnes una voce dixerunt 'amen'. Tunc beatus presbyter baptizavit eam, cui venerabilis Celsius filius eius (quam v. C. f. e. suscipiens *B*) pater in gratia baptismi factus est. Cumque omnes de salute eius lactarentur (gaudenter *B*) auditae est vox *(de caelis B)* dicens: 'Virliter agite et confortetur cor vestrum in domino'. Post huius concessae gratiae munus ait S. I. ad sanctos: 'Haec vox, quae intonuit auribus nostris, pronunciat nobis futuras passiones et genera tormentorum, quae adversus nos cogitat inimicus. Pro qua re, sancti martyres, fidei nostrum cursum domino commendemus, qui potens est fidem nostram servare et cursum consummare, ut repositam iusticiae coronam mereamur accipere'.

51. Quid multa? cognoscit impius Marcianus uxorem suam martyrum effectam sociam et in Christi amore esse firmatam; iubet intra dominum suam privatim martyres exhiberi. Cumque eius aspectibus praesentarentur, ait ad venerabilem puerum: 'Matrem tuam sub hac postulasti ratione (conditione *Boll.*), ut tibi consenseris, quod ego ignoror. Quid nunc gestum sit, edicito: cognoscere cupio'. Venerabilis puer respondit: 'Gratias ago deo (domino *E* *B*) meo, qui voluntatis meae fructum ita perficit, ut in aeternum possideam et (e. om. *B* *B*) matrem *(et B* *B*) ipsa me filium, ut ab hac die cognoscas nos pro Christi amore in hac vita

176 re] spe *P*   180 præcipit *P*

170 *Met. VIII*, 601 factum mirabile cunctos.   172 *sq. Judith*, 15, 11 confortatum est eor tuum.
 174 *Iurenc. III*, 633 vox nuntia vatis.   179 *cfr. pass. II*, 248.   182 *cfr. pass. II*, 33.

- Nec spes ulla manet nobis praesentis amoris:
Non ego te novi patrem aut Mariena maritum¹⁹¹.
c. XVI. Ille furens rabida ut, catulos si perderet, ursa,
Auctoremque doli celsas hinc quaereret inde
195 Anxia per rupes, caveas tuffique meatus
Perdita ceu furiis exaesa per invia quaeque,
Volveret obscenum replicans creberrime dorsum,
Praccipiti cursu viridemque subiret agellum,
In quo semoti nuper de matre novelli
200 Agni pascentur, quos effera lapsa per alpes
Sentiret subito niveumque invaderet agmen,
Dentibus et laceris diffriingeret ossa tenella,
Lamberet atque hausto pariter pro sanguine membra,
Fauces iamque vorax satians ventrisque latebras,
205 Vitam de reliquo paucis servaret, ut inde
Spe vivi catuli in praeda, si forte reperti,
Utpote quam molli quivissent ludere lana —
Haud sequus hic toto concussus felle tirannus
Saevit in electos sanctumque invadit ovile,
210 Nescius et metam moderaminis addere menti
Dente amens stricto primum se verbere pugni
Appetit coxa et domui retinere ministros
Uxorem magnis posthaec clamoribus urguit.
Accurrunt agnam Christi comprehendere, sed mox
215 Luminis amissi plangunt dispendia caeci.
c. XVII. Insanus praesul cernens haec omnia rursus
Includi fecit sanctos in carceris ima.
Insomnemque miser noctem transegit et amens
Filius umbrarum; prima sub luce tribunal
220 Consondens rabiem, saevo quam pectore versat,
Exponit vincosque iubet de carcere reddi.
c. XVIII. Procedunt alacres pangentes: ‘Gloria Christo’
More sacerdotum sollemni voce canentum.
Non tulit hoc visum praeses nec distulit iram;
225 Quinque sed exceptis: Julianum praesbiterumque
Antonium, matrem Celsii Celsiusque vel illum,
Quem deus ad vitam devicta morte reduxit,

spem penitus non habere. Pro qua re nec ego te cognovi (novi *B*) patrem nec ista maritum¹⁹¹. Tunc ira repletus praeses iubet mulierem comprehendi et domi retineri. Ad quam cum appropinquarent ministri volentes eam contingere, facti sunt ceci.

Haec videns Marcianus cecatus a diabolo iubet omnes in ima carceris recludi.

52. Alia die sedens pro tribunali iubet viginti milites, qui in agone certabant, pro Christi nomine decollari, septem vero germanos igni tradi preecepit. Quod cum factum fuisset, martyrium suum consummaverunt in pace (cum gudio et exultatione pergentes ad Christum etc. *B*). Julianum vero cum Antonio

196 *ceu] nec *P* 225 quinque *P corr. Liebermann.*

191 *cfr. d. f. v. 50.* 199 *Amat. I*, 118 agna novella . . . 207 *Ge. II*, 120 molli . . . lana.
218 *cfr. Aen. IX*, 164 sq. noctem . . . dueit | insomnem. 220 *cfr. Aen. XII*, 888 saevo sic pectore
fatur et *I*, 657 pectore versat. 223 *Met. XI*, 20 voce canentis. 227 *cfr. in Mart. 35.*

Dudum pro meritis Iuliani callidus hostis,
 Mutent ut genitum poenae matremque relictam —
 230 His mortem differt, horum prolongat agonem;
 Et gladio obturcans bis denos caelicularum,
 Septem germanos arsit pro nomine Christi.
 Quorum mox animas digno salvator honore
 Cantibus angelicis et magni laude triumphi
 235 Exhilarans caeli gaudens collegit in arcem.

AUDRADI MODICI PASSIONUM BEATORUM IULIANI ET SOCIORUM EIUS
 LIBER TERTIUS EXPLICIT.

INCIPIT LIBER QUARTUS.

C. I.

Luxerat et celso fulgebat Phoebus Olimpho.
 Cuius dum temptat radios extingue fumo
 Marcianus solita residens in sede tirannus
 Quinque vocat, dudum quos callidus arte beatos
 5 Hac sibi servari fratrum post funera fecit,
 Omnibus ut poenis, tormentis et cruciatu
 Afflictos tandem cogat servire metallo
 Et facies lucis maculet nebulonius ambro.
 Cumque viri sancti fulgerent ante tribunal,
 10 Coepit in hanc vocem sermones edere praesul:
 'Duceris indignus nostris, Iuliane, loquelis,
 Omnem qui inrides poenam Augustosque deosque;
 Praesbiter Antonius, quaerenti pandito vel tu,
 Quem sibi Christicolae dicunt cognomine papam,
 15 Huius qui magicae forsan dinoscere auctor,
 Quae sit haec virtus, quae tanta audacia vestri,
 Ut, bona coniugii solventes foedera, natos
 A matris gremio, patris vellatis ab ore.
 Blasphemantur enim per vos pia numina divum.
 20 Ergo mihi dicas, quae vos praesumptio suasit,

Acta B. Iul.

presbytero, matrem et filium et illum quem infernus reddiderat (Marionillam matrem pueri, venerabilem Celsium, et quem ab inferno deus perorationibus S. Iuliani reddiderat B) iudicio suo reservari praecepit.

12,53 Et cum sedisset pro tribunali in foro, iubet B. Iulianum et reliquos sanctos, quos com(me)moravimus, exhiberi. Ex officio dictum est: 'Astaut'. Tunc Marcianus sic erupit: 'Tecum, Iuliane, loqui penitus dignum non habeo'. Et adiecit: 'Tu es Antonius, quem papam suum Christiani testantur? Constat huius magicae artis te esse auctorem'. B. Antonius presbyter ait (v. 28 *sqq.*): 'Gratias ago domino Iesu Christo, qui huius gratiae sua me indignum fecit esse ministrum'. Praeses dixit (v. 16 *sqq.*): 'Vel tu mihi dic, Antoni, quae sit ars vestra magica (m. *virtus vestra Boll.*), ut sic separatis coniugia et filios a parentibus disiungatis, bona ipsa vitae vel opes, quod utilitati humanae concessum est, et contemnere et negare et horrere persuadetis, immortales dii per vos blasphemantur? Quae est ergo haec audacia vestra, edicito mihi: ut ex ore tuo audiam et cognoscam, qualiter vobis et magicis artibus vestris finem imponam (v. 26 *sq.*). Tantum enim (v. 21 *sqq.*)

|| 12 *umbo P   17 coniungi corr. P

233 cfr. v. 53. || 7 cfr. d. f. v. 224.   16 cfr. *Sedul. I*, 245.   19 *Aen. II*, 123 ea numina divum et IV, 382 pia numina ...

Huic tanto sceleri ut vitam implicuisse parum sit,
 Sed functi corpus vitae vos restituisse
 Iactetis, populos ut vobis eredere cunetos
 Pectoris innocui falso sub nomine Christi
 25 Et vano errori faciatis; dicio palam,
 Ut magicis vestris et vobis ponere finem
 Iam valeam atque statum patriae reparare cadentem'.
 C. II.
 Sanctus ad has voces domini confessus honorem
 Divini cultus indignum humilemque ministrum
 30 Aserit et doctum Christi se dicit in aula.
 Velle sed, huiuscem ducem adgredetur agonis
 Egregium iuvenem procerem sanctum Julianum,
 Congrua quae sit qui scit responsa profari.
 'Sed quia nos unus docuit salvator et uno
 35 Fonte simul donat vivos haurire liquores,
 Audi, qui dicis magicae nos esse peritos
 Artis, nos humiles normam didicisse salutis
 A domino, caras vetuit qui sternere gemmas
 Porcis, ne pedibus temptent obvolvere coeno
 40 Res sacras; dignus quam ob rem non cerneris esse,
 Testis evangelicae ut pateat tibi pagina gemmae.
 Attamen hic populus, dominus quem munere largo
 Praescitum statuit fidei sua subdere colla,
 Tempore quo voluit — quod nunc iam cernitur esse —,
 45 Audiat a domino: "Non veni mittere pacem,
 Sed gladium; a patribus veni divellere natos
 Nec non et genitas a matribus", insuper illud:
 "Qui patrem aut matrem plus quam me diligit aut qui
 Uxorem aut fratres, genitos genitasque vel agros,
 50 Aurum aut argentum, vestes vitesque domusque,
 Nomine discipuli indignum se iudicet ipse,
 Qui loquor". Hanc vocem sanctis incessibus eoce
 Cum genito sequitur felici nomine mater:
 Propterea non ille patrem, non illa maritum
 55 Dicere te gaudent, quorum est iam patria caelum,
 Quos deus omnipotens patris blanditur amore

praevaluistis ad decipiendum populum, ut gloriemini vos mortuum suscitatissime, propter quod innocua pectora irretistis'. Ad haec B. Antonius presbyter dixit: 'Optaveram quidem, ut ducem huius agonis nostri (beatum *B*) Julianum percontareres (provocares *B*) et ab eo responsum acciperes; sed quia unus est dominus Iesus Christus, qui tangit organa cordis nostri, interrogasti, quae voluntati: audi nunc et a me, quae inquiris. Magister et auctor magicae quam a nobis dicis exerceri, hoc nobis dedit responsum, ne margaritae pretiosae a nobis mittantur porcis; qui dixit (*Math. 10, 34*): "Non veni pacem mittere super terram, sed gladium: veni enim separare filium a patre et filiam a matre" et cetera et alio loco consequenter dicit (*ib. 37*): "Qui plus diligit patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut aurum aut argentum aut dominum aut agrum quam me, non potest meus esse discipulus". Hanc vocem filius tuus audiens non plus fecit a carnalem genitorem, quam Christum creatorum. Simili modo et, quam dicis uxorem tuam, hac voce domini comperta contempsit temporalem thorum, ut per Christum immortalem et requiem aeternam consequatur'. Et adiecit: 'Ecco praeses, nihil quam

21 scaeleri *P*   56 banditur corr. *P*25 *cfr. pass. III, 28.*   35 *cfr. d. f. v. 17.*   43 *cfr. d. f. v. 255.*   49 *cfr. pass. III, 43.*

c. III.

Haeredes caeli statuens sine fine manere'.
 'Verius' adiecit 'dictis aut dulcius istis
 Percipies numquam' et finem dedit ipse loquendi.
 60 Ostipuit praeses rursusque hos carcere claudit,
 Excogitat mortem donec, qua puniat omnes.
 Nox erat et sancti fulgent in carcere tamquam
 Sidera caelorum arcturi, hiades pliadesque.
 Urbis erat templum gentili errore dicatum
 65 Daemonibus: Marti, Iunoni sive Minervae
 Atque Iovi, totum gemmis auroque paratum,
 Nilque aliud cerni poterat girantibus illud
 Interius, praeter quod Arabs miratur et Indus.
 Hoe erat in toto natali regis apertum
 70 Anno, quod servans gremio simulaera deorum
 Multa, per innumeratas quas auri pondere gypsas
 Fuderat efflantis fabri meditata voluntas.
 Tunc sua pontifices libamina praesbiterique
 Festivo cultu celebrabant; hos vocat omnes
 75 Adveniente die, cordis vulgatque secretum.
 Ocius ire iubens, templum reserare tremendum
 Praesul honorifice atque deos abstergere telis
 Omnique ornatu cunctos componere suadens,
 Thura simul pinguesque sues vitulosque caprasque
 80 Adduci mandat. Quae mox implentur: et omnis
 Contremuit populus tactus novitate potentis
 Et celerat supplex miracula cernere rerum.
 Nec tardat praeses posthaec intrare vel omnes
 Pontifices, magna comitum reboante caterva
 85 Atque sacerdotes alterna voce canentes;
 Invitantque deos pecudum potare cruores.
 Iudicis interea iussu de carcere vinci
 Procedunt sancti tamquam sol luce coruscari
 Et mediis aris sistuntur lumina caeli.

Acta B. Jul.

vorius, nihil quam (quam *bis om. Boll.*) lucidius (dulcior *B*) cognoscere possis'. Haec audiens Marcianus iubet eos in custodia recludi dicens: 'Excogitabo penas, quibus isti intereant'.

54. Alia die convocans ad se sacerdotes templi dixit ad eos: 'Ite et ornate venerandum templum Iovis, cuius est consuetudo semel in anno patefieri, ubi dinoscuntur veneranda numina Iovis et Iunonis et Minervae, ex electro puro factae imagines, quibus suavissimus Cupido delectamenta ministrat; et libationes et incensa praeparate'. Haec audientes ministri templi consuetas praeparant hostias. Quid multa? illuxit dies et patefacto templo universa multitudo convenit admirantes templum patefactum, quod vix semel in anno principum natale patefiebat. Tale enim erat opus fabricae, ut non marmore, sed tabulis argenteis parietos et pavimentum stratum spenderet auro purissimo et margaritis vel lapidibus pretiosis crispantes camerae.

55. Cumque omnia pararentur, ingressus praeses templum iubet dei sanctos adduci. Quibus praesen-

78 compore corr. *P'*   suaadens *P*   84 roboante corr. *P'*   86 pecudum *P'*

57 cf. II, 47.   59 Aen. VI, 76 finem dedit ore loquendi.   62 Aen. e. g. III, 147 Nox

erat et.   63 cf. Ge. I, 138 Pleidas, hyadas, claramque Lycaonis arcton.   70 Her. X, 95
 simulacra deorum.   75 cf. pass. II, 138.   76 cf. Aen. VIII, 555 Ocius ire.   81 cf. Met. II, 31.

84 Aen. e. g. II, 40 magna comitante caterva, cf. ib. XI, 478.   88 cf. pass. II, 181.

- 90 At primum praeses blanda sic voce fatetur:
 'Forte dies vestrae venit, Iuliane, salutis:
 Nam reserans vestro consultu moenia templi,
 Quo semel in toto tantum conceditur anno
 Intrari et saeras donis onerarier aras,
 95 Adduci vos haec inter sollemnia feci,
 Pronius ut flexis cervicibus hos veneretis
 Clementes divos et vobis conciliectis.
 Et tu, qui princeps sceleris nunc usque fuisti,
 Ut, Iuliane, decet, primum thus sacrificato
 100 Cumque tuis sociis exta post consule tauri:
 Restituique tuae poteris sic nobilitati.
 Quodsi plus miseris vultis persistere coepitis,
 Iuro deos omnes: confringam corpora vestra
 Et magnis faciam poenis sub sole perire'.
- C. V.
- 105 'Arbitrii decreta tui servare placeret
 Te utinam, o praeses,' dixit Julianus 'ut ultra
 Non dignareris mecum sermonibus uti;
 Sed quia iam properat nostrarum laetitiarum
 Tempus et est verum iam nostram instare salutem,
 110 Numina condigno a nobis venerentur honore.
 Ut fiat, iubeas praesentes esse ministros
 Atque sacerdotes, omnes epulentur ut una,
 Cum fuerint divi placati munere nostro.'
- C. VI.
- 115 Audiit haec praeses totusque ad gaudia surgit,
 Ordinis ignarus dictorum hunc gratificavit
 Atque salutando dixit 'bene', rursus et 'ave'.
 Continuoque iubet sanctorum vincula solvi
 'Non decet hos' dicens 'ferri stringente catena
 Sancta deum celebrare, quibus iam parcere mites
 120 Dignantur placidoque remittunt crimina nutu'.
 Protinus inmeno levigantur pondere ferri.
 Et mox uxorem genitumque vocavit amice,
 Dulcius atque monet primos dis sacrificare

tatis dixit: 'Ecce nunc, Iuliane, et tu, Antoni, tempus advenit, in quo vos et consortes vestri salutem consequamini. Hoc enim elegi pro vestra salute, ut in isto terribili templo deorum thura immortalibus numinibus offeratis. Quodsi (v. 102 *sqq.*) adhuc in ipsa contumacia vestra perstiteritis abnegantes istos, pro quibus hue usque pepercii, diversa tormenta in vobis exercebo. Pro qua re (v. 98 *sq.*), Iuliane, quia te constat esse auctorem huius sceleris, accedens repropitia tibi deos immortales, per quorum divinitatem generi tuo restituaris'. B. I. respondit: 'Tu definieras praeses ne mecum sermones haberes; sed, quia cognosco verum tempus, quod tu dicis, ut et nos salutem consequamur et numina a nobis honorentur, fac omnes sacerdotes deorum intus adesse, ut cognoscant quale sacrificium eis offerimus. Et adiecit S. I.: 'Bene valeas, optime praeses, quia tam acceptabile tempus gloriam et laudem accepturis persuades, ut omnibus in uno commandentibus diis vestris immolemus, quod nos facturos esse non piget. Nam ideo semper distulimus, ut in isto templo mirabili, quod habetis, magnum sacrificium omnibus immolaremus. Tunc enim lactatur qui convivium parat, si omnes affluunt invitati, ut nullum praetereat epulum, quod paratur, ut in posterum nullus sit qui irascatur'.

56. Tunc praeses non intelligens, quo ordine prosequeretur, dixit: 'Gaudeo vobis, quod, etsi tarde, recepistis mellituam hanc vitam eum omnibus bonis redundantem diis immolando non amittere'. Tunc index omnium vincula auferri iubet dicens: 'Turpo vinculis retineri, quibus cooperant esse dii propiti', existimans vera esse, quae audiebat'. Cumque exonerarentur ferro, quo erant constricti, dixit ad venerabilem puerum

- Praesul et ex animo se dicere talia iurat:
 125 'Cara nimis coniux et dulcis filius, ite;
 Ut vestro generi dignum servetis honorem,
 Thura cremate piis, qui vobis gaudia vitae
 Accumulare queunt et cunctas solvere culpas'.
 C. VII.
 Cui veneranda dedit responsum hoc femina solum:
 130 'Non me permittat Christus, quem pectore toto
 Concepit credens dominum super omnia verum,
 Ullis iam tecum, praesul, sermonibus uti.
 Ignorans etenim verum simulacra sequebar,
 Tempore quo tecum me illis curvasse recordor;
 135 Sed nunc caelestis iam cernens gaudia vitae,
 Haec sequar et Christi numquam vestigia linquam'.
 Callidus hinc animo praeses dum comprimit iram,
 Convertit faciem monitisque urguit Iulianum,
 Pronius ut flexis cervicibus omnibus aris
 140 Impendat grates pro se mundique salute,
 Adiungens: 'Dudum mihi te decet, o Iuliane,
 Hoc ipsum placidis pactum meminisse loqueli,
 Unde ego laetatus dissolvi carcere ferri
 Consultuque tui praesens sollempne paravi,
 145 Ut te tantarum revocent miracula rerum
 Et mortem fugiens nobiscum nobiliteris.
 Omnia sunt praesto, ut cernis, iam iamque venito
 Et supplex orato deos, quos omnipotentes
 Romanum imperium toto veneratur honore.
 150 Nam tua iam placidi ignoscunt errata veterna;
 Tu tantum obsequiis animum monstrando fidelem
 Exerta dextram cultroque occide columbam
 Omnibus his coram; tecum laetemur ut omnes,
 Cum fuerint divi placati munere vestro.'
 C. VIII.
 155 'Tempus adest,' Iulianus ait 'quo gloria nostra
 Omnibus his populis clarescere debeat, ut sit
 Cognita venturis nostri libatio saeculis.'
 Laetatur praeses, dum talia dicere sanctum
 Audit, et exhibitum sanctis obtutibus offert,
 160 Ut feriat, cultrum, munus quodcumque propinquum.
 At sancti intrepidi vexillo se crucis armant.

Acta B. Iul.

et matrem eius: 'Accedite et repropitiante vobis deos, quibus nunc usque servistis'. Cui venerabilis mulier (solum B) hoc dedit responsum: 'Non mihi faciat verus deus, quem cognovi, ut ultra tecum colloquium habeam; per ignorantiam (enim B) feci, quae dicis: iam cognovi veritatem, a qua numquam recedam'. Tunc praeses conversus ad B. Iulianum dixit: 'Ecco omnia parata sunt: implete, quae spondistis'. S. I. dixit: 'Iam est hora in qua glorificemur, ut omnibus videntibus glorioli appareamus'. Marcianus (praeses B) dixit: 'Est, si vultis salutem consequi'. B. I. ad socios suos ait: 'Appropiemus, ut salutem consequamur et sit in notitia seculi superventuri sacrificium, quod facturi sumus hodie'. Praecedit praeses et inbet eos de privata custodia venire existimans esse verum, quod volebat. Ingressi vero sancti in templum vexillo

124 *Prasul corr. P*   144 *consultumque *P* *cfr. v. 92*   152 *Exerce *P*125 *cfr. Aen. IV*, 91 Cara Iovis coniunx.   126 *Aen. V*, 601 servavit honorem.   130 *Met.*
I, 495 pectore toto.   132 *cfr. v. 107.*   139 *cfr. v. 96.*   145 *Iurenc. II*, 641 miracula rerum.

- Et sanctus Julianus ait: 'Quem, praesul, honore
Excipiam summo ac primo cui thura cremabo
Sanguineasque legam recolens per viscera fibras
165 Aut cui de multis primum mactabo columbam?'
Praeses ait: 'Cuncti, quos conspicis, inmortales
Atque pares virtute manent, aequalis et omnes
Gloria condecorat: nec enim invidet alter honori
Alterius nullumque movet discordia lite
170 Utque suum — parili cultorem fratris amore
Diligit altermumque decus placet omnibus aequo'.
C. VIII.
Dixerat: et sancti deflectunt corpora terrae
Et genibus fixis orant hac voce tonantem:
'Qui sine principio sine tempore vel sine fine
175 Es patris aeterni possessor nominis et te
Sustentas plenam mundi sine pondere molem,
Sed tantum in sanctis habitas templisque dicatis,
Munere gratuito geniti quae gratia dotat,
(Quo sine non caco, non terris quisque salutem
180 Concipit aut solum velle aut fari aut operari
Dignum aliquid valuit, valet aut finire valebit;
Quem tibi consimilem genuisti et virgine natum
Misisti in mundum et, quamvis procedat ubique
Spiritus a te vel verbo aequalis, tamen illo
185 Irradias nullum nisi salvatoris ab ore;
Qui tecum sedet in dextra super omne creatum
Imperium caeli terraque marisque gubernans
Et caelo gratis meritoque coronat amicos
Ac tantum merito Stygio condempnat iniquos,
190 De centro his medio clemens, verax et utrosque
Aequus discretor virga discriminat una
Humani generis de massa degenerata —
Atque ideo fleetuntur ei caellestia cuncta
Terrena et genua, infernalia prorsus et ipsa —
195 Qui docuit nos huic fidei committere corda
Personisque deum praesens in carne redemptor
Semper adorari trinum, deitate sed unum)
Quem non sculpturae capiunt, simulacra vel urnae
Nec statuac manibus possunt concludere factae;
200 Cuius nec digni conspectibus esse videntur
Caeli nec clare radientia sidera; quem vix

crucis armant frontem. Tunc B. I. ait ad praesidem: 'Quid praecepis, praeses? ut omnibus diis offeramus sacrificium?' Praeses dixit: 'Omnes, quos conspicis, inmortales sunt, pares sunt virtute, aequales in gloria nec invident sibi in cultoribus suis, praecepit in vobis, qui eos tarde cognovistis.'

57. Hec dicente praeside fixis genibus S. Antonius presbyter et B. Julianus cum sociis suis dixit: 'Deus, qui es sine initio sine fine sine tempore et aeternum possides nomen; qui non in manu factis

164 *redolens P versum 192 ut post 191 conlocaretur man s. XI. ex. addidit in ima pagina
201 radientia corr. radiantia P (an P* ?); cfr. p. 73 adu. et ad Aedilv. app. crit. t. I, 583 sqq.

168 cfr. Aen. V, 541 invidit honori. 172 Aen. XI, 22 corpora terrae. 175 te sc. plenam.

196 patet personis cum trinum esse coniungendum.

Angelicae capiunt, hominum mentesque beatae;
 Qui cordis puri gaudet habitare secreta;
 Quem veri vates cecinerunt et patriarchao
 205 Et David psalmista polos fecisse vel orbem,
 Noxius, atque omnes, quos gentibus intulit error,
 Esse deos non esse docet nec vivere, cum sint
 Ventre metalla cava a fabris membrata per ignem, — —
 Ut non hi populi pereant errore sub isto
 210 Et non exultent in sculpto auro et argento,
 Tu nos nunc, pater, exaudi, qui cuncta creasti
 Per verbum tantum pariter cum flamme sancto,
 Et fanum hoc ipso verbo subverte vel aras
 Seu, quaecumque intra miseris preciosa videntur
 215 In nihilum redigens, finem da cultibus istis
 Laetenturque humiles confundanturque superbi,
 Ut tua per cunctas narretur gloria gentes
 Et te credentes laudent per saecula semper'.
 Cumque viri docti dixissent 'fiat' et 'amen',
 220 Mox evanescunt fanum, simulacra vel arae
 Ac, vario cultu quicquid congesserat error,
 Aurum seu gemmae vel bis sex milia divum
 Confusa ut fumus pereunt sub luminis ietu;
 Cumque suo templo submersi mille canentes
 225 Nulla sacerdotes superis vestigia linquunt
 Et paganorum perierunt mille priorum;
 Nec paret, templi, post, quis locus ante fuisset,
 Dum ructans ignes hodierno tempore duret.
 Tunc ait athleta Julianus: 'Dic: ubi, praesul,
 230 Sunt dii sive deae, templum, simulacra vel arae,
 Aurum atque electrum, gemmae et pretiosa metalla
 Et templi species multo exornata labore?
 Nos orasse deum nostrum cognosce tonantem,

Acta B. Iul.

delectaris; quem non capit mundus et requiescis in corde mundo; qui per sanctum prophetam dixisti (*psalm.* 95, 5): "Omnes dii gentium demonia" (tu autem solus deus Abraham, Isaac et Iacob); qui in sapientia fecisti caelos, fundasti terram, congregasti maria terminum eis ponens, quem non transgredientur; quem fluctus eius et murmur undarum sua voce conlaudant; quem diversarum volatilium garrulæ voces collaudantes suaviter agnoscunt suum creatorem; qui tuo arbitrio creasti universa — aspice nunc in subversionem templi huius et has tantas demonum thecas et tantorum cultorum frange audaciam, ut ad nihilum redigantur haec omnia, in quibus gloriantur: ut te solum agnoscent et glorientur in te, qui neverunt nomen tuum et credant in te et in Iesum Christum filium tuum, quem cognoscimus tibi coaeternum et coaequalem in unitate spiritus sancti in secula seculorum'. Et cum omnes dixissent Christiani 'amen', omnia sculptilia illa ad nihilum redacta sunt, templum vero ita subversum est, ut, quod fuerat, non appareret. Nam et multitudo confusa sacerdotum circiter mille cum templo dimersi sunt et alia multa pars paganorum simul interiit. Ignis vero eructuans est in eodem loco usque in hodiernum diem.

Tunc B. I. dixit ad praesidem: 'Ubi sunt manu factae imagines demonum, in quibus gloria baris? ubi electrum? ubi aurum? ubi templi pulchritudo? ubi parietes et pavimentum argenteum? ubi metalla

214 preçiosa P   220 volare P

219 docti (cfr. pass. II, 133) catechumeni sunt, vide pass. III, 18 sgg.   232 Ge. I, 197 multo spectata labore.

- (Qui mare, qui caelos terramque vel aera fecit,
 235 Qui facit ad vitam functos de morte redire,
 Qui fugat errores tenebrasque et daemonis atras
 Infusas mundo nebulas cultusque profanos)
 Eius et imperio cuncta in terram esse reversa,
 Unde exorta prius fucrant, cum conditor illa
 240 Principio faceret hominemque ercaret, ut illi
 Perpetuo laudes depromeret omnipotenti
 Atque deum solum toto de pectore credens
 Suppliciter cantu, mundo serviret et actu.
 Quem nunc sic revocat confundens omnia vana,
 245 Quae mendax serpens iussu dictavit amaro:
 Formari simulacula, deos dominosque vocari,
 Monstrant quae, miseris fuerint obnoxia quantum,
 Dum subito submersa vomunt incendia tanta'.
 C. XII.
 Longa trahit stupido haec inter suspiria corde
 250 Exagitansque caput frendentia iussa tyrannus
 Evomit et sanctos festinus perdere certans
 Uxorem eculeo suspendi praecipit: ad quam
 Carnifices rabidi insiliunt et lumina perdunt.
 Mox sanctos reliquos magnis clamoribus urgunt
 255 Extingui praeses: rumpuntur corpora ferro
 Et niveae carnes velluntur et ossa tenella
 Vexantur; nimiis roseus cruciatibus amnis
 Defluit ac toti mactantur praesidis ira.
 Adstitit omnipotens illorum vulnera sanans,
 260 Lumine divino rursusque hos inradiavit:
 Cernuntur sani extemplo post vulnera tanta.
 Et sexus lacrimis oculos perfundit uterque,
 Quorum animos tetigit iam dudum causa doloris.
 C. XIII.
 Irrugiit praeses 'Victi sumus, Hercule,' iurans;
 265 'Sed superest unum, quod finem ponere tantis

pretiosa? —: invocato nomine Christi in terram reversa sunt, unde assumpta sunt. Sicut enim illa omnia uterus terrae recepit, ita et vos et imperatores vestros et omnes cultores daemonum, sicut et vos estis, perpetuus accipiet infernus, ubi ignis edax non extinguetur et vermis devorans non morietur, ubi corpus reparatur semper ad poenam, ubi misericordia quaeritur et non invenitur. Ibi vos talis locus expectat et auctorum vestrum diabolum'.

Haec audiens Martianus praeses dixit: 'O virtus magica, o carmen inauditum sic praevalens, ut etiam terrae sinus aperiat et tanta bona ab oculis pie fruentium auferat. Iam non miserebor, iam non parcam: antequam eos gladio feriri iubeam, de eorum poena me satiabo'. Iubet ergo sanctos dei in ima carceris retrudi. 59 (*om. Audrad.* 58). Alia die iubet Martianus in medio foro sibi tribunal praeparari et adduci praecipit sanctos. Excogitans iniquissimus serpens nova et inaudita tormentorum genera e. g. s. Sanctam vero Marcionillam matrem pueri, quam deus praescierat penas tolerare non posse, cum eam iuberet eculeo applicari, si quis ex ministris eam volisset attingere, ceci efficiebantur. Sanctos vero suos ita dominus curavit et illuminavit, ut omnibus apparerent, quasi nihil passi fuissent.

60. Tunc exclamat Martianus: 'Non me', inquit, 'vincimur. Quid aliud faciam? —: nūm superest'.

258 *tota P

246 *cfr. d. f. v. 253 et 220.* 249 *Met. II,* 753 traxit suspiria motu; *cfr. aegr. Perd. ap. Bs.*

p. l. m. V, 122 *v. 235 traxit duro (cod. dura) suspiria corde.* 250 *cfr. pass. II,* 28. 254 *Aen. V,* 341
magnis ... clamoribus implet. 256 *cfr. pass. III,* 202. 263 *e. g. Aen. IX,* 214 *causa doloris.*

- Iam valeat mundumque malis deliberet istis'.
 Haec dicens sedem medio iubet amphitheatri
 Extolli et sanctos residens ex more tribunal
 Illuc adduei fecit sacvissimus hostis.
 270 Sistunturque dehinc proceres intra amphitheatum
 Obscenisque feris traduntur lumina caeli.
 Exiliunt caveis ursi Libicique leones,
 Saltibus et primis evolvunt corpora; qui mox,
 Ut propius veniunt, blandis mutantur in agnis,
 275 Pronius et flexi lingunt vestigia sancta.
 Haec cernens praeses primores convocat urbis
 Atque magistratus; et tali sorte perire
 Dictavit sanctos, nexit ut crimine mixti,
 (Accusans proprium quos naevum traxerat usque,
 280 Ut poena mortis damnaret littera legis)
 Personis pulcri decollarentur, ut illos
 Nescirent socii, si qui superesse valerent,
 Ne tantae fidei memores, certaminis atque
 Victores colerent et clara sepulera pararent.
 285 Iussio completur: sancti mox sacrilegique
 Miscentur gladio truncandi iudice coram.
 C. XV.
 Ut belli finem praescit Julianus adesse
 Signifer egregius, gaudens haec audit et una
 Cum sociis domino laudes et carmina cantat,
 290 Postulat et supplex finem certaminis huius
 Iam completere deum, vitae seu gaudia sanctae
 Iustitiae dextra tribui reddique coronas.
 C. XVI.
 Tunc genitus pariter genetrixque: 'Notato, tyranne
 Crudelis nimium et nulli feritate secunde,
 295 Nostras quas facies divinitus irradiari
 Gratia concessit domini, ut — cum iudice Christo
 Tu cum patre tuo fueris submersus in umbras
 Et nobis sol iustitiae splendore paterno
 Vultibus angelicis dederit splendescere secum —
 300 Tunc nos agnoscas aeternae lucis amicos

Acta B. Jul.

Tunc iubet amphitheatum (sibi in amphitheon sedem *B*) praeparari; in quod ingressus cum tribunal asconderet, iubet dei sanctos exhiberi et omnium ferarum dimitti multitudinem. Cumque dimissae essent ferae singulae veniebant et sanctorum pedes lingebant.

61. Haec videns praeses, convocans magistratus civitatis iubet omnes custodias perscrutari et personas iam morte dignas in amphitheatum intromitti et sanctos dei intermiseri ac inter sacrilegas personas decollari praecepit.

Tunc S. I. cum martyribus sociis suis dixit: 'Gratias tibi, Christo, qui nos usque in hanc horam salutis perduxisti'. Tunc venerabilis puer cum sancta matre sua dixit ad praesidem: 'Nota tibi facies nostras, quas in hoc seculo gratia Christi, sicut vides, immutavit. Tua enim perfidia foeditatem nobis conabar is inponere, gratia vero et pietas domini Christi induit nos magna gloria cum decore, ut in illa die agnoscas nos in gloria, cum tu fueris in inferno'.

281 *puloris *P* corr. pulchris *P*²   289 et carmina cantat in ras. *P*; cfr. in Petr. 67   290 eaorta-minis corr. *P*

269 cfr. pass. *I*, 17.   271 cfr. v. 89.   272 Fast. *II*, 209 Libyea de gente leones.   294 cfr. ad. *V. Leud. I*, 141, ubi adde exemplis Hadriani *I. epitaph. tom. I*, 113 v. 11 et *Ionae ed. Migne*, p. 119.

- Ipsos esse, tuum quos nunc adstare tribunal
 Indomitasque feras, poenas post mille vel ignes.
 Aspicis inlesos, truncari et perfidus urgues.
 Gratia namque dei nostri pietasque benigna
 305 Excipiet nostras animas et vestiet illas
 Aeternis stolis lacrimamque absterget ab illis
 Dans palmas dextris, aptans et crine coronas.
 Tunc nostris pedibus victa et substrata iacebit
 Mortua mors auctorque suus cruciaberis et tu,
 310 Marciane infelix ovibus saevissime Christi,
 Conclusus tenebris flammisque perennibus atque
 Vermibus et beluis canibusque voracibus; et sic
 Cum genitore tuo poenis durabis in ipsis,
 Donec celsitonans veniat cunctique resurgent:
 315 Iusti atque iniusti, meritis reddendus uterque.
 Corpora sanctorum quanta tunc luce nitebunt?,
 Tunc, cum vivificis animabus ab arce receptis
 Caelesti exhilarata simul cum dote creantis
 Et coniuncta illi fuerint ac regna polorum
 320 Scentrigeri reges victrici lege tenentes
 Felices sine fine dei faciem specularint,
 Olli 'ter sanctus' cantarint semper et 'amen',
 Munere cuius erunt mansura luce beati
 Et cuncti fratres sociali pace quieti.
 325 Quid sperare vales, praesul, dum corporis huius
 Sic vultus nostros murituros irradiari
 Lumine divino cernas, periture profane?
 Haec spes certa quidem nobis. Tibi, pestifer anguis,
 Quae, cogitas, tenebrae mancant, cum claustra gehennae
 330 Reddiderint animam miseram? quae corpore sumpto
 Ad vocem domini rursus mergeretur in ipsas
 Flammivomas caveas inferni iudice Christo,
 Quam gurges Flegetonta ardens, Cocytus et ipse
 Et plumbi liquidis piecique bituminis amnes
 335 Convolvent ollis baratri furvisque cavernis
 Et flammae et frigus fletu et stridoribus angent.
 Et ne forte fugae auxilium quandoque requirat,
 Sortitus portas his Cerberus arcit in antris.
 Conscia nempe sui, semper quas parturit intus,
 340 Mens viciata boni mammis lactabit avaris;
 Nec minus exterius carnes nervosque vel ossa
 Corporei rodent vermes numquam morituri;
 Quos dudum meruit digne semperque furores,
 Experiatur eos numquam sensura quietem:
 345 Nulla dies illie, sed nox aeterna sepultis.
 Nec mors optata veniens auferre labores

326 morituros *P*   328 aguis *P*   339 *quos *P*319 *cfr. pass. III, 179.*   328 *cfr. pass. III, 25.*   329 *cfr. d. f. v. 257.*

- Illos iam poterit, nostris quia gressibus illam
 Contritam lacti cantabimus ante tonantem —
 Mille sed iniustis arma inmutata furoris
 350 Durabunt semper nec finem terminus ullus
 Imponet clausis — vasto sed carceris antro
 Percipient dignas socio eum daemone poenas.
 Haec tibi certa manent: ex hoc iam conico, quantae
 Teque paresque tuos tenebrarum tegmina claudent,
 355 Sulphureis antris fueris cum, perfide, mersus.³
- C. XVIII.
- Cumque tuba parili tonuissent talia sancti,
 Protinus exsiluit sedemque reliquit inanem
 Praesul et inmenso contorquens membra furore,
 Miscens caelicolis reprobos, decollat utrosque.
- 360 Mox sanctorum animas genitoris dextera Christus
 Laudibus extollens patris collegit in aulam.
 Et sol iustitiae verax splendore paterno
 Vultibus angelicis tribuit splendescere secum,
 Per speculum ut dudum cecinere in enigmate testes.
- 365 Et stolae et palmae, diademata sive coronae
 Perpetuique throni et socialis gloria regni
 Et, quae non oculus vidit, non audiit auris,
 Illis per Christum stabili complentur honore.
- O. XX.
- Interea ut primum ceciderunt corpora sancta,
 370 Extimuit mundus tellusque tremore resultat,
 Aera conlisis turbantur nubibus atque
 Fulgureis rimis humanis cordibus omnem
 Incussere metum: nimiisque fragoribus orbis
 Concuditur partemque urbis subvertit abissus
 375 Cum thonitru. Multi procerum perierte nec ullus,
 In quo daemonibus simulacula araeque dicata
 Gentili ritu fuerant, permittitur ultra
 Stare; etiam praesul moribundus subripitur vix.
 Et non post multum conrosus vermbus iram
 380 Expertus domini miseram exspiravit ad umbras
 Tarthareas animam, quae non sensura quietem

Acta B. Iul.

Martianus vero crudelis cum noxiis personis iubet dei sanctos commisceri et intromisso spiculatore iussit dei sanctos consumi gladio (decollari *E*).

62. Cumque hoc factum fuisset, statim terrae motus factus est magnus, ut prope tertia pars civitatis a fundamentis subverteretur. Nec qualiscumque locus (*l. sup. lin. B*, qualicumque permissum est stare *Boll.*) stare permissus est, ubi (in quo *B Boll.*), idolum dinoscatur. Fulgora et tonitrua et grando intolerabilis maximam partem incredulam consumpsit; ipse autem praeses semivivus evasit. Qui non post multos dies vermbus ebulliens expiravit.

63. Ea nocte venerunt Christiani populi et sacerdotes et prae multitudine cadaverum reliquias sanctorum non cognoscentes positis genibus (in terra oraverunt et *B*) oratione completa apparuerunt eis in specie virginum animae sanctorum una quaeque supra (super *BE*) corpoream thecam suam residens. Et sic sanctorum reliquiae

374 *ab imis *P*

364 *Cor. I*, 13, 12 videmus nunc per speculum in enigmate. 370 *cfr. pass. II*, 297. 371 *sq. Mart.*

Cap. V, 427 *ed. Eyss.* p. 139, 6 *sqq.* velut fulgoreae nubis fragore colliso . . fracta diceres crepitare tonitrua. *Aen. VIII*, 392 Ignea rima. 380 *sq. Met. VI*, 676 Tartareas . . misit ad umbras.

c. XXI.

Flammivomis caveis cruciabitur, ore tonanti
 Ut testes dixerit pii praesente tiranno.
 Sole ruente sacerdotes properant populique
 385 Corpora Christicolae sanctorum auferre volentes;
 Impediuntque pium commixta cadavera votum,
 Donec prostratis obnixe vultibus orant.
 Quod mox ut complent, animae cernuntur et una
 Quaeque super proprium residens adnuntiat esse
 390 Virginea in specie corpus, quod rexerit ante.
 Tunc grates referunt, optata et corpora tollunt
 Praesbiteri et populi. Nam iussio celitonantis
 Fecerat, ut sanguis sanctorum more gelandi
 Adhaerens membris minimum defluxerit arvis,
 395 Nec fuit ausa pium tellus haurire cruentum,
 Quae sceleratorum sudabat sanguine foeta.
 Agnoscent sanctos socii superesse valentes:
 Illorum fidei memores, certaminis aequo
 Victoresque colunt et clara sepulchra parantes
 400 Ecclesiae gremio sacro sub limine sancti
 Altaris condunt sanctorum corpora. Quem mox
 Magnificare locum domini dignata potestas
 Ebullire dedit venis indeficienti
 Fonte, undis cuius uterus baptismatis almus
 405 Semper inundatur; semperque loco venerando
 Gratia larga dei tali de munere flagrat,
 Credulus ut quisquis veniat se posse mederi
 Sanctorum meritis, pronus si vota precesque
 Fuderit ad tumulos, statim sanctetur ab omni,
 410 Quo vexatus erat, membrorum animique dolore.
 Temporibus eunctis tanta virtute coruscat,
 Ut dictis hominum nequeat scriptisque notari.

c. XXIII.

Sed decet e multis unum vel pangere, per quod
 Martyris invicti Iuliani gloria magna
 415 Clarescat mundo eunctisque fidelibus. Illud
 Nam nemini dubium, terris qui degit in illis,

collectae sunt. Domini vero gratia ita ordinavit, ut sanctus crux eorum sicut panis lacteus circa unumquemque eorum congelaretur, ut nec terra auderet os suum aperire ad sanctum cruentum recipiendum, quia sceleratorum sanguine fuerat satiata. Passi sunt autem gloriosi martyres Iulianus et omnes socii eius VIII. Id. Ian. Quorum sancta corpora auferentes sacerdotes sepelierunt in sancta matre ecclesia sub sacro volamine altaris.

64. Unde domini pietas indeficientem fontem prodire iussit, cuius undis sacrosanctum baptisterium inundatur. In quo loco tanta divina beneficia affluenter credentibus tribuantur, ut, si quis adveniens fide et credulitate plenus, statim consequatur medicinam, quacumque fuerit infirmitate oppressus.

Nec hoc silebo miraculum, quod ibi dominus ad fidem corroborandam operari dignatus est, quod usque in hodiernum diem nullus ambigit. Decem leprosi iam decoctae et putridae carnis allati sunt, ut die passionis eorum, hoc est Epiphaniorum, baptismi gratiam consequerentur. Completo in eis sacramento, dum eos in selenis batolaront, quia manibus tangi non poterant: ita unusquisque, ut intinctus est, talem

387 prostatis corr. P^r . . . 411 chorusecat P^r

384 Aen. III, 508 Sol ruit.   387 e. g. Reg. I, 20, 28 rogavit me obnixe. Cfr. prol. pass. 14.
 395 Met. VII, 338 haurite cruentum.   396 Aen. II, 582 sudarit sanguine litus.   398 sq. cfr. v. 283 sq.

- Quod deus omnipotens nunc usque operatur in ipso
 Ecclesiae roborando fidem templo memorato,
 Quo tumulata iacent Iuliani martyris ossa.
 420 Expediam verisque canam sermonibus illud.
 C. XXIII. Idibus octonis iam redeuntibus ecce
 Annua claruerat natalis festa dici
 Sanctorum, deni baptizanturque leprosi
 In memorato utero fontis salientis ad auras
 425 Postque sacramentum sabanis baiulantur ab illis,
 Quorum cura fuit levitarum illud agendi
 More, aliter tangi pestis quos putra vetabat;
 Cum subito splendid domino sanante decori
 Inmensoque nitent candore, ut pulcher illis
 430 Nulla hominum species possit sub sole videri,
 Nec tam pulchra fuit mortali germine visa.
 Et vox e caelis sonuit: 'Carissimus ista
 Omnia promeruit Iulianus martyr et horum
 Excellens meritis multo maiora meretur,
 435 Intemerata fides olli quia mansit agonum.
 Congressus nimios superans iramque draconis
 Confregit saevum cum mille furoribus hostem,
 Dispexit mundum vel quae sunt noxia mundo
 Calcavit, sapiens collegit fructus amicos
 440 Dilexitque deum, cuius pro nomine vitam
 Tradidit: hic laetus caeli iam regnat in arce
 Cum factore suo mecum per saecula cuncta'.
 Glorificat vocem domini medicina sequa
 Ad tumulum sancti natalis luce colenda.
 445 Illic caecorum redduntur lumina turmis,
 Aures surdorum reserantur, lingua mutorum
 Solvitur ad laudes, clodi sanantur et omnes
 Aegroti: properans nullus discedit inanis
 Casibus afflicti variis, sed liber ab omni
 450 Corporis aut mentis, fuerat quo, vulnere, laesus,
 Martyris auxilio precibus meritisque beatis.
 Daemonia aufugiunt, obsessa et corpora laxant,
 Vexati miseri vires animumque resumunt.
 His auget signis trinus regnator et unus:
 455 Nam quocumque loco sancti fabricantur honore
 Martyris eximii Iuliani in nomine Christi

Acta B. Iul.

consecutus est sanitatem, ut in hominum genere numquam talis pulchritudo monstraretur. Vox autem audita est de caelo dicens: 'Iuliani dilecti mei fides haec omnia meruit et maiora horum merebitur'. In eo donique venerabili loco ceci illuminantur, demones effugantur; et non solum ibi, sed ubicumque in nomine Christi et sanctorum eius Iuliani et Basilissae fabricatae sunt sanctae ecclesiae.

Gloria Christo, qui est fidelis in verbis suis et tantam gloriam praestat servis suis et cum patre et spiritu sancto regnat in trinitate sempiternae virtutis per omnia seculorum, amen.

419 *tumulata] condita *P*   429 pulchrior *P'*420 *Aen. c. g. XI*, 315 Expediam.   424 *cfr. d. f. v. 79.*

Templa, dei pietas simili virtute coruscat,
 Illius, ad tumulum veluti, quo membra quiescunt.
 Gloria sit summo patri genitoque vel almo
 460 Spiritui, tantum sanctis qui praestat honorem
 Martyribus generique hominum pietate paterna
 Consulit et roborans fidei documenta patronos
 Aeterni testamenti providit amicos,
 Quorum suffragiis hominum peccata relaxet;
 465 Quosque beatificans aeternae lucis amore
 Ante suum vultum statuit consistere semper
 Tamquam perpetuo factoris amore nitentis,
 Ut pietatis opus decantent vocibus aequis,
 Qua superexcellet facturae conditor omnis
 470 Virtutes caeli, qua vivunt quave reguntur,
 Qua didicere deo 'ter sanctus' dicere proni
 Regi inmortali Christoque 'osanna sabaoth'.

---

457 choruscat *P* 472 sabaoth oth *P*

458 e. g. *Fort. IV*, 7, 9 Ecce sub hoc tumulo pietatis membra quiescunt. 466 cfr. *prol.* 11.
 468 *Fort. IV*, 27 Si pietatis opus.

PAULI ALBARI CARMINA.

*Paulus Albarus¹ qui a Iudacis ortus neque ullo ecclesiastico munere functus sollicitudinem tamen pervigilem circa utilitatem fidei catholicae medio fere nono sacculo conprobabat² Cordubac, plane talis in poesi exstitit quales esse Cicero Cordubenses poetas scribit pingue quiddam sonantes atque peregrinum. Veluti carmina I—XII, quamquam non solum obiter legens opinatus erit, non puer lusit iocabundus, qualia narrat fuisse ea quae temptabat dum in abbatis Speraindei ludum cum Eulogio itat; agebamus enim ait in Eulogi vita I, 2³ (ed. Lorenzana PP. Tolet. II, 396) utriusque scribturarum delectabilem lusum et scalmum in lacum nescientes regere Euxini maris credebamus fragori (cfr. Hieron. epist. I, 2 ed. Vall.): nam pueriles contemptiones (*T*; contentiones *Moral.* sed cfr. Samson. *apolog.* II, 7 ed. Florez. *Espan.* sagr. XI, 405 sq.) pro doctrinis quibus dividebamur non odiose, sed delectabiliter epistolatim in invicem egimus et rhythmicis versibus nos laudibus mulcebamus: et hoc erat exercitium nobis melle suabior, fabis (*i. e.* favis) iucundior et inante nos quotidie extendentes multa inadibilia temptare ex scribturis puerilis immatura docibilitas coagit (*Moral.*; //egit *T*) ita ut volumina condieremus; que postea etas matura abluenda (*T*; abolenda *Moral.*) ne in posteros remanere decrevit. *Neque enim rhythmice condita sunt, sed metras ut superbus saepius profitetur⁴ leges sequuntur quamvis prorsus singulares.* Quarum est hanc summa, quod hiatus*

1) *De Albaro post Nicol. Antonium et Henr. Florez. comes de Baudissin in libro qui inscribitur Eulogius und Alvar Lipsiae 1872 memoratu digna compositus.* Ante 848 Albarus praeter epistolulas ad Bodonem missas nescimus quid ediderit, nam Speraindeo directae connectanti ansam rennunt, cum Iohanni autem Hispalensi per epistolulas (ed. Florez. *Espan.* sagr. XI, 81 sqq.) post 848 disputavit; et errat de Baudissin qui I—IV iam 835 scriptus esse suspicatur. *Etenim ut IV.* (Fl. p. 140) adnotacionem de Mammate (cfr. Baudissin p. 143 sqq.) et V. (p. 135) Augustini de civitate dei libros, ita IV. (p. 108) demonstrat se Vergili Aeneidem lectitasse, quae scripta Eulogius 848 reppererat; Teudula autem episcopus Hispalensis IV. (p. 123) non virus laudatur sed nunc requisitus *i. e.* cuius nunc desiderio tenemini (videlicet dum Recafredi furorem suffertis) et Vergili verba in epistola ad Bodon. addata (p. 21) ut hoc obiecturo praecripiam Isidori debet etym. XVIII, 7, 7. *De scintillarum libro* cfr. Ewald et Loewe exempl. script. Visigot. p. 26. *De Albari ciusdemque aevi Hispanorum lingua Romana alio loco peculiariter nobis agendum est ne latius hic evagetur: care igitur causa indicta condemnes.* 2) *Ioh. ad Albar.* p. 112. 3) *Ubi ex Eulogi vita verba peto utor Ewaldi collatione* cfr. infra p. 126. 4) *Cfr. Ebert. G. d. L. d. M. A. II,* 310, 1; *in primis carm. IV, 21 sqq.. Quibus locis si adiunxeris quod c. XII 11 et 111 ad candem amissim erecta sunt atque I—XI concedes me iure conicisse etiam I—XI ab Eulogio edictum scripsisse Albarum.* Mira sane sunt quae legimus in Iohannis epistola VI. p. 146 ed. Fl. (cfr. supra adn. 1) si illum librum domini Eulogii dirigere non potestis vel illas sillabas quae in ordine sunt *i. e.* A sequente illud et illud [A seclusi] producitur aut corripitur, similiter E usque ad U et deinceps ba. be. bi. bo. bu. et

permittitur rarissime ad clisiones configitur vocalium quantitates promiscue usurpantur (ut e quoque pro ae brevis esse potest), hactenus tamen ut vetetur ne quae conripiantur quac positione longae sunt. Talem artem, cuius Albarus nec primus neque unicus testis est¹, vides et potuisse libero genuinoque linguae usu labente facile ori et debuisse quodam modo a posteris consuetudine scientiaque magis quoque destitutos libenter coli cum iam solum adiumentum extrinsecus esset adeptus. Quam iure fortasse suspicere ex Africa in Hispaniam pervenisse². Admittebant practerea tunc temporis Hispani poetae frequentissime versibus rimarum tinnitus ex rhythmorum usu profectos³, sed iam omnibus ita insitos ut ab eis quoque adhiberentur qui contra popularem poesin doctae potius studebant⁴. Quo multum contulisse etiam Maurorum conversationem cum per se veri simile est tum ipsius Albari testimonio (indicul. lumin. ed. Florez. Esp. sagr. XI, 274) discere videatur: Heu proh dolor legem (Aldrete; linguam cod.) suam nesciunt Christiani et linguam propriam non advertunt Latini ita ut omni Christi collegio vix inveniatur unus in milleno hominum numero qui salutatorias fratri possit rationabiliter dirigere literas. Et reperitur absque numero multiplices turbas, qui erudite Caldaicas verborum explicet pompas; ita ut metrice eruditiori ab ipsis gentibus carmine et sublimiori pulchritudine finales clausulas unius literae coartatione decorent; et iuxta quod linguae ipsius

reliquas usque ad finem huius operis — si illum librum dirigere non potestis, istas sillabas nobis scribite et festinanter dirigere praecipite. *Eo enim libro certe plura et exquisitoria continebantur quam quae ex Albari carminibus Eulogium docuisse conjectura adsequi liceat. At Eulogii liber non liber est ab Eulogio compositus, sed qui fortasse ne lectus quidem in eius bibliotheca latebat (ex a. 848?). Contra ratiocinari debemus Eulogium cum haberet integræ doctrinæ tractatus maluisse propagare detruncatum facilioremque. Eberti quoque sententiam (l. c. p. 301) explodo cum ex Aldhelmi ad Acircium epistola didicisse putantis, nam Adhelelmus epigrammatum liber (cfr. infra p. 124) Aldhelmi enigmatum liber est, qui saepissime solus circumferebatur, ‘satis raro’ (Giles. p. 390) epistolæ insertus, ac si non ita corrigendum intellegendum tamen. Neque Aldhelmus nobis opus est cum Iuliani Toletani de re metrica scriptum tunc iam obliteratum fuisse valde incredibile sit; e grammatica eius videtur fluxisse apud Albar. ad Io. p. 127 ed. Fl. Caesaris et Varroris memoria cfr. Pompei comment. in Donat. p. 199, 13 sqq. ed. K.*

1) Cfr. Guilelmum Meyer. *Anfang und Ursprung der lat. u. griech. rhythm. Dichtg. dissertat. r. ac. Bar. I. cl. vol. XVII p. 382 sq., ib. de Albaro p. 278 adn.* 2) Cfr. Meyer. *ibid. de Cypriano personato et Hübner. ad II Ch. n. 145 de artificio scribendi more qui ex Africa in Hispaniam translatus est.* 3) Cfr. Meyer. *l. c. 385.* 4) *Etiam prosa Hispanorum saepe rimis distincta est et veluti rhythymica (praeter Albarum et Samsonem legas et Leupegildum apud Florez. vol. XI et Hispanica famina apud Maium auct. cl. V, 479 de quibus vide Geyer. in Woelflini archiv. II, 255 sqq.), quod idem Afros introducisse veri similius est quam fit e Woelflini der Reim im Lat. in eiusdem archiv. I, 350 sqq. ubi tantum bisyllabae rimae ad rationem vocantur. Atque digna est res quae ampliore exemplo illustretur cum alii quoque medii aevi scriptores ad eundem aridi sermonis ornamentum confugerint (cfr. Meyer. act. r. ac. Bar. 1882 p. 66). Habet igitur apud Albarum e. g. ep. V. ad Ioh. ed. Fl. p. 131. Habet inter sapientes ac morigeros disputatio saporem | inter stultos ac inconditos amarissimum acerbumque dolorem. | Hic sapientia dulce mel sumitur | illic vecordia tumultuante fel volvitur. | Quod inter sapientes geritur, conlatio dicitur | quod inter vecordes (oritur addidi) tumultuatio verius nuncupatur. | Sapientium iurgium dilectione finitur | insipientium amor pugnis et calcibus (Florez.; pinguis et dulcibus C) terminatur. | Isti contendendo ad meliora proficiunt | illi rixando ad peiora deficiunt. | Istis caritas ministrat eloquium | illis rixa fustem desert nodosum. | Ab ipsis pax et odor emanat | ab illis odium et foetor exhalat. | Sapientum memoria posteris proficit | stultorum error cum ipsis deficit. | Moritur sapiens et post mortem virescit | moritur stultus et post mortem putrescit. | Contentio sapientum delectamentum est secutaris | divaricatio stultorum horror est persistentis. | Prudentium rixa favum impedit | stultorum lucta calcem implodit. | Ista scientia fontibus crescit | illa alapis pugnisque calescit. | Habent utraque limitis suos et utrarumque diversos estos (C; aestus Fl.) | pro qualitate propria*

requirit idioma (quac omnes vocales apices commata claudit et cola rythmice, imo ut ipsis competit metrice) universi alphabeti literae per varias dictiones plurimas variantes uno fine constringuntur vel simili apice.

Primus autem si Albaro fides habenda est (Eulog. vit. 2, 4 p. 397) studium metrice reboandi artis admodum perditae si non totam in Hispaniam id quod iure dubito at in Bacticanum rursus intulerat Eulogius, qui 851 Cordubae in carcere conicctus ibi metricos quos adhuc nesciebant sapientes Hispaniae pedes perfectissime docuit nobisque post egressionem suam hostendit i. e. ante 859 quo anno martyris agona confecit.

Carmina igitur I—XI post 851 in summa Christianarum rerum iniquitate contexta sunt neque a puero ludibrido, sed serio ab homine aetate iam provoceto; carmina vero numeri XII. quibus manes Eulogi expiabat procul dubio post 859. Ex quibus asclepiadecum, cuius generis poesis apud Hispanos inde a Prudenti aevo celebatur, proprius ex Horati¹ carm. III, 30 imitatione ductum iam Morales putavit quippe quod Albarus praefaretur (Eulog. vit. 6, 19 p. 407): construxi enim here perennius monumentum gloriae tuae quod nec nimbus turbo grandoque lapidea dextruat nec rogor flammarum quocumque igne liquescat. Edificabi nomini tuo memoriam ex auro obrizo et lapidibus omnigenis pretiosis quam nullus violentissimus valebit diruere predonis more tirannus. Unde conclusit inter scripta ab Eulogio in itinere 848² repertia et Cordubam usportata fuisse librum Horati carminum. Negue enim Eulogio ut ait Albarus (Eulog. vit. 3, 9 p. 400) sufficuit monasteria patriae suae invisere; quin potius . . . . in Pampilonensium territoria ultro progrediens monasterium sancti (sancti monasterii T) Zaccarie³ ingressus et aliorum cenobia ipsarum regionum gliscenti voto percurrentis multorum patrum est amicitia dulcoratus . . . . In quibus locis multa volumina librorum repperiens abstrusa et pene a multis remota hic remeans suo nobis in sacratissimo pectore conlocavit (pro i. s. p. c. Moral. regressu adduxit ex ingenio opinor non ex Ovetensi libro) . . . . Inde secum librum civitatis beatissimi Augustini et Eneidos Vergilii sive Iubenalis metricos itidem libros atque Oratii (ego; gram expunct. T) Flacci saturata poemata seu Porfirii⁴ depincta opuscula vel Adhelelmi⁵ epigramatum opera nec non (et add. man. post.) Abieni⁶ fabule (fabulas Moral.) et ymnorum

---

generant foetos. Rimarum leges si caute observaris poteris saepe et defendere lectiones inepte mutatas et corrigerem male traditas. Vehementi ne ad alios me vertam haec habes quae aliquot paginas percurrentes inveni: in conf. ed. Fl. p. 71 legendum: Quid enim gravior libidine? quid onerosior fraude? quid ponderosior iactantie vane (C; iactantia vana Fl.)? quid peius homicidio? quid malitiosius (ego e. g.; malum C) testimonio falso? quid iniquius miserorum spolio? quid scelestius quam rei cognitae ob detrimentum aliorum negatio? ibid. p. 72 sed qualiter caelestia illa mirifica sacramenta absque te esse dicenda est (C; sunt Fl.), ubi tua (licet non quanta est sed quanta audiri a mortalibus potest) maiestas digesta est. Sic vel tueor vel corrigo p. 81 sociat post edulia p. 74 famulant adversat p. 89 dedignat p. 77 conaret p. 79 tribuere (tribue te C) imperativi loco cetera.

1) Horati verbis etiam Hieronymus Paulae epitaphium quod in Hispania lectitabatur (cfr. supra cod. Tolet. descriptionem et quod fugit Huebnerum IH Ch. n. 49) sed nec totidem praefatur neque pergit metro Asclepiadeo. 2) Cfr. de Baudissin l. c. p. 93 adn. 2. Ibi quandam Wilhelmi est nunc mortui W., cfr. e. g. IH Ch. n. 286 corpus quandam Wifredi. 3) Maxime libuit adire beati Zachariae ascysterium, quod situm ad radices montium Pyrenaeorum in praefatae (i. e. Comatae) Galliae portariis quibus Aragus flumen oriens rapido cursu Seburim et Pampilonam irrigans anni Cantabro infunditur. Eulog. ad. Wiles. 2. ed. Lorenz. l. c. p. 537 cfr. Moral. scholion. 4) Recte Ebert. l. c. 301 Porphyrium Optatianum interpretatur. 5) Cfr. supra p. 122 adn. 4. 6) Arianiū dicit. Albarus quos noverit poetas ex notis meis patebil, practerea ep. XVIII. p. 205 ed. Fl. Persium sed ex Hieronymo citat, ep. XX. p. 218 Lucanum II, 54 quem frustra quæsiri ubi ceteroquin exprimeret, p. 218 Mortem contemnunt laudato vulnere Getes et Getes quo pergit equo ex Isidor. de regib. Gothor. ed. Areval. VII, 129 sq..

catholicorum fulgida carmina cum multis minutissimarum causarum et sanctis questionibus multorum ingenia congregatis non privatim sibi, sed communiter studios(is)simis inquisitoribus reportavit. *Sed res in ambiguo relinquenda, cum saturata poemata iustius quam Morales ex Iuvenal. VII, 67 nos credamus cum aliis interpretari saturas.*

Carminum I—XI syllogen qui continet codex Cordubensis olim ecclesiae maioris nunc archii canonicorum ex quo Florezi editione Matriti 1753 in Espana sagrada vol. XI. p. 275 sqq. — num Migni quae inest patrol. lat. vol. CXII. utpote mere repetitam non numero — primum et semel patet factus erat, diutius in obscuro latebat (cfr. Duemuler. N. A. IV, 515), donec forte fortuna a Paulo Ewald anni 1878 arte venatoria repertus est.

Ipse Ewald duobus annis post dum confert librum aqua et igni valde corruptum lacunas a Florezio relicta plerunque tam acriter acuteque explevit, ut mihi cui alterum Cordubensis apographum iam s. XVII. in. a Thoma Tamaio confectum (cfr. Anton. bibl. Hisp. vet. 1696 I, 350 sqq.) multoque plenius et Floreziano et Moralesiano a Florezio adhibito licet fatuis coniecturis saepe interpolatum feliciter sane evenit ut per Romulum Brigiuti in codice Barberino XI, 121 investigarem et usque ad Albari carm. VI, 11 discrepantias inde descriptas accipiem, unus tamen omnia pro viribus expediisse censendus sit.

Scriptus est liber C(ordubensis) a presbytero Sisverto in provincia Legionensi (cfr. Ewald. N. A. VIII, 359 sq. et 631) s. X. litteris Visigoticis quarum qui specimina descripserunt Ewald et Loewe adferunt exempl. script. Visig. p. 25; continet praeter primas quattuor paginas Augustini sermone 350 saeculo XII. expletas Albari carmina confessionem librum epistolarum indiculum luminosum, quae scripta Florezius l. c. edidit, tractatus theologicos, de quibus cfr. idem Fl(orezius) p. 50 sq..

Alterum Albari operum codicem ecclesiae Toletanae cuius mentionem Tamaius fecisse a Nicolao Antonio l. c. p. 350 fertur euidem opinor rerum confusione deberi. Codex enim Toletanus nunc bibliothecae publicae Matritensis loculamenti 14. n. 22, quem videntur voluisse, ex Albari operibus nihil prodit praeter Eulogi passionem. Quam quae sequuntur Albari de Eulogio carmina cum syllagac adiungamus, paucis enarretur T(oletanus) — cfr. Ewald. N. A. VI, 316 sqq.¹ — qui solus et haec suppeditat et alias Hispanorum versus infra edendos.

*Saeculo X. (cfr. Ewald. ib. 584) litteris Visigoticis exaratus quas Partsch. expressit in Corippi editione praebet: f. 1 Dracontii Hexaemeron ab Eugenio Toletano recensitum (ed. Lorenzana SS. PP. Tolet. I, 34 sqq.); 17' Corippum (ed. Partsch. cfr. p. LI sq.); 51 Seduli hymnum primum; 52' inscriptionem pontis Emeretensis metricam (ed. Huebner IHCh. n. 23^a); 53 Eugeni Toletani carmina (ed. Lorenzana l. c. 19 sqq. de ordine cfr. N. A. l. c.); 75 Catonis disticha (ed. Bachrens. p. l. m. III cfr. ib. p. 208); 77 Verecundi poema (ed. Pitra spicileg. Solesm. IV, 138 sqq. et G. Meyer Abhandl. d. k. bagr. Ak. d. W. cl. I. vol. XVII. p. 431); 81 Iuvencum; 135 Fortunati c. IX, 2 (ed. Leo p. 205); 137'—139' Cypriani et Samsonis versus (*infra edam*); 139' Hieronymi epitaphium Paulae (ed. Mign. XXII, 906 cfr. L. Müller Fleckeisen. anal. 1865, 790 et Rh. M. XXI, 264); 140 aenigma triscaidecastichon (Verbis erede meis quoniam non fribola fingo Vocibus adst multis comitor mestoque tumulto) et Quadam nocte niger (ed. Bachrens. p. l. m. V, 370 sqq.); 141' Vincenti versus (*infra edam*); 142 O vos amici (*infra edam*); 142' epitaphium paulo recentiore manu additum Secla dei nate fruaris consortio serbus (*infra edam*); 143 Recesvindi versus (*infra edam*); 143' Sedul. c. p. II, 63—81; (s. XII Petri Comestoris versus cfr. N. A. l. c. Amador de los Rios hist. litt. Hisp. II, 356 Wattenbach Anzeiger d. Kunde f. D. Vorzeit 1867 p. 111); 144' eras in quo martires*

1) Ex Azagrae bibliotheca videtur in Lucue Cortesi manus renisse cfr. Anton. l. c. p. 344; quod tamen Perez veribus refragatur ap. Partsch. Coripp. p. 11.

passi sunt usque ad Diocletiani tempora; 158 exorcismos duos (*infra eadem*); 159 *Damasi de Paulo apostolo versus* (*sacri eiusdem operae* cfr. *de Rossi bullet. di arch. crist. scr. IV. ann. III. p. 8*).

Prout Toletanum, quo nos, ex *Ewaldi* descriptione et collatione utinam quae sunt in reg. bibl. Berol. ms. lat. fol. 448, Ambrosius Morales cum anno 1574 S. Eulogi opera *Compluti* primus ederet iisque *Eulogi* vitam praemitteret ab Albaro compositum adhibuit Ovetensem 'librum vetustissimum' et ipsum 'litteris Gothicis in membranis descriptum', 'in quo passio cum Sancti operibus ad finem cohaeret', deerant ea quae passionem in Toletano secuntur translationis memoria epitaphium oratio¹. Qui quo pluris ut solus *Eulogi* operum testis a Moralesio fiebat, eo rarius in passione adserebatur, praesertim cum lectu esset difficilissimus et pro illa plenior extaret Toletanus. Ac Moralesi textus cum a Toletano recedit tam pueriliter interpolatus est, ut ibi non nitatur codicis fide, sed editoris libidine².

I.

INCIPIUNT VERSI. CARMEN PHILOMEL(AICUM).

Vox, filomela, tua metrorum carmina vineit
Et superat miris flamina magna modis.
Vox, filomela, tua dulcis super organa pergit,
Cantica nam suabe fulgide magna canit.
5 Vox, philomela, tua superat sic gutture Musas,
Ut citharas vineat sivila ter tua, ter.
Sicque liras dulces cordarum pollice ductas
Excellis mulcens, corda fobens hominum.
Cedat omnigena, tibi vox quoque garrula cedat,
10 Iudice me carmen fulgeat homne tuum.

[I.] titulum supplevit *Ewald*, *Tumaius* quoque FILOMELAICVM testatur 6 tertui.ter C *an vincit
s. ter tontri ? 7 *ductus C

1) *Cfr. passim Moralesi praelestiones et scholia.* 2) *E. g. XII 11 pro revehit festa Morales.*
redeunt festa cum nesciret festam sem. esse, versu autem refragari videret revehuntur; *ib. 26 sq.* scripsit contra metrum Christus cunctipotens vellet, Leocritiam | recte mox ut contorta retexeret; 48 hunc post ne intrusit elisionem parans neque ἀπὸ κοινοῦ construendum esse sciens. *Talibus adparatum meum quem simplicem malo non oneravi.*

[I.] ad c. I et II cfr. *Eugenii Toletani op. part. alt. c. VIII* (ed. *Lorenzana PP. Tolet. I*, 59)
quemadmodum fertur in *Azagrae codice Toletano* ab *Ewaldio* collato (cfr. *N. A. VI*, 316):

ITEM CARMEN FILOMELAICUM.

Vox, philomela, tua cantus te dicere (ego; c. edicere T) cogit:
Inde tui laudem rustica lingua canit.
Vox, philomela, tua citharas in carmine vincit
Et superat miris musica flabra modis.
5 Vox, philomela, tua curarum semina pellit,
Recreat et blandis anxia corda sonis.
Florea rura colis, herboso cespite gaudes,
Frondibus arboreis pignera parva foves.
Cantibus ecco tuis recrepant arbusta canoris,
10 Consonat ipsa suis frondea silva comis.

Nulla certe tivi equeter nunc cantibus ales:
 Et vietrix hominum voce feras superum.
 Dic ergo varias blande modulamine voces
 Et funde solite gutture sepe melos.
 15 Porridge dulcissimum gaudenti pectore plectrum
 Et dulce tibias gutture clange sonans.
 Gloria summa deo dico per secula Christo,
 Qui nobis famulis gaudia tanta dedit.

II.

ITEM ALIUM FILOMELAICUM CARMEN EIUSDEM.

Dic, dic in es^{ea} mici, r^{edde} mici gutture can^(tos)
 Et ^(modula) tremule: te requie^{(s) sequitur}
^(Noctem) dulcescis, florem v^{elut} aura favoni^ę
 . . . .
 5 . . . .
^{(Te} voces vari^{as} tum decidente canendo
^{(S)plen}^(det) mira dies nocte tenebra solans.
 Carmina lete tua rude crispare susurro
 10 Et laudes metricas excita, queso, tivi:
 Cantibus ecce tuis responsa poetica currunt
 Et certant vario te superare pede.
 Exalte, pennegera, exalta sic carmina voce:
 Nolo timere velis, nolo tacere velis.
 15 Cedat homnigena, cedat vox garrula, cedat,
 Iudice me cedat organe flabra tivi.

11 aequetur *Burmannus anth. lat. tom. II* p. 442   12 *autrix *C*   13 *modis amia iudies *C*
 16 tibias incertum *C*   [II.] 1 *suppl.   2 *suppl.   *tumule teres quie *C*   3 *suppl.   7 *suppl.   tu *C*   8 *. pon.
 sive pen sive pou *C*   11 et cetuis *C corr. Fl.*   16 *omne flabram *C*

Iudice me cignus et garrula cedat irundo,
 Cedat (*sic*) et inlustri psittacus ore tibi.
 Nulla tuos umquam cantus imita(bi)tur ales,
 Murmure namque tuo dulcia mella flauit.
 15 Dic ergo tremulos lingua vibrante susurros
 Et suave liquidum gutture pange melos.
 Porridge dulcissimas (*sic*) adtentis auribus escas:
 Nolo tacere velis, nolo tacere velis.
 Gloria summa tibi, laus et benedictio, Christe,
 20 Qui praestas famulis (*codd. ap. Ries. et Baehr.*; servulis *T*) haec bona grata tuis.

(13 laudat *Indian. Tolet. ofr. Hagen. aneed. Helvet. CCXXIX ed. Lor. p. 19 r. 4. quominus ex Albari II, 14 mutus*)   18 prohibet *Eugenii stilus ofr. praef. grandissonus in Sedul. codd. ap. Huemer. I, 18.*

Prestrepe, plumigera, vincens sic facta priorum,
 Ut nostra pariter tuque noba superes.
 Gloria magna deo nostro, qui sede perenni
²⁰ Regnat perpetue nos pie, iuste fobens.

III.

DISTICA DE GALLO.

Gallus se executiens pennis et voce resultat
 Dulcissono crispans gutture, pulere sonans.
 Hic repetit altas nocturno tempore voces
 Et luce previa carmina clare canit.
⁵ Hic laudes domino pandit per ora dierum,
 Excitat et pigros sepius hic recinens.

IV.

(I)T(EM) UERSI ALII.

(Hi)nc ululansque lupus, rug(ens et v)ilis asollus
 (Grun)niensque sues, raccan(s et pessima) tigris
 (Nec non e)t catulus glatte(ns rumore reboant;)
 (Gannit et) hic vul(pes et miccit hirsa capella.
⁵ Raucissonum cedat ast hic genus omne ferarum:
 Nam philomela sonat, adequans quam olor aquescens
 Sicque pavus varie flavescens voce resultant.
 Qui pennis rutilat fulvis et murice cicli

[III.] 4 *plure C plura Fl. 5 oram C

[IV.] titulum suppl. Ewald 1 *suppl. *rugens et vilis] fuc . . . . . ilis C 2 *suppl. racen C ??
 3 *suppl. 4 *suppl. 5 et 6 (ut 3 et 4 clausulas) *suppl. ut sensus pateret 7 *pavescens C 8 *sicli C

[II.] 17 prestrepe cfr. IH Ch. n. 123, 16 ubi Huebner incepit perstrepit legit, hymn. Mozarab. ap. Lorenzian. breviar. Goth. p. CXIII prestrepe canticum (ib. C cfr. Dressel. Prudent. cath. IX, 111 pestrepent concentibus), Albar. ep. XVIII ed. Fl. p. 205 Persi sat. I, 33 sq. ex Hieronymi ep. 54 adserens Rancidolum quiddam balba de nare locutus | praestrepis ac tenero supplantas verba palato.

[IV.] cfr. carmen de vocibus animantium (de quibus nuperrime disquisiverunt G. Loewe gloss. nomin. Lips. 1884 p. 248 sqq. et Studemund anecdote. var. I Berol. 1886 p. 101 sqq. et 284 sqq.) ap. Riese. anth. lat. 730 ap. Bachrens. p. l. m. V p. 368 app.

Dissona vox hominis rugitum (sic cod. pro ruditum) signat aselli
 Grunitumque suis . . . . .
 Quodque lupus ululat vel quod vulpecula gannit,
 Quod pardus felit, quod raccat (rahat cod.) pessima tigris,
 Quod glatit catulus, quod miccit setiger hyrcus . . .

1 in vilis aselli versus desinit ap. Sedul. c. p. IV, 297. 2 sues nominal. cfr. e. g. Mai spicil. Rom. IX. append. p. 67. 7 pavus pro pavone cfr. Sittl. Woelflin. arch. II, 576. 7-9 Aldhelm. laud. virg. 227 sqq. Quamquam versicolor flavescat penna pavonis | et teretes rutilent plus rubro murice cycli (genitivus est Albaro), | cuius formosat species et fulva vetustas.

Specie formosa viget, qui pulere venustus
 10 Cantibus adplaudit gemmato sidere pinctus,
 Cum theretes vibrant, mire dum explicat alas
 Ac solis instar cauda dum pansa refulgit
 Et peltes clarent lunato sidere tensi,
 Dum verrit terram puleer placideque decorus
 15 Aut crispas relebat pandens per ordine rotas —
 Lumine milleno splendunt hinc inde serene —,
 Dum revoans melodum concentu plume volueres
 Despicit et replicat crebro iterando eamenas.
 Ergo vos, cigni lautique decore pavones,
 20 Cum suavi meatim philomela ducite carmen
 Et pedibus metricis rithmi contemnите monstra,
 Que — segnis herrans floxus — sic rancide sannas
 Devio mugitu pangit, ut cantica turpet
 Eclesie plevis, que semper fulgide claret.

V.

VERSI LAUDIS VEL PRECIS.

O pietate bonus opifex, fulgore decorus,
 Rex seculorum fortis, qui clare serenus
 Eterne regnans magna dicione potestas,
 Pulcrifice radians toto per mundo refulgis,
 5 Qui mare, qui terras celumque et tartara tendis,
 Et virtute vigens signas et cludis abissos,
 Quem res cuncta tremit, quoque pietate gubernas,
 Temperas et ravidas frenans virtute procellas,
 Tu r(er)um dominus, celi qui regna potestas
 10 Et vultu placido tempestatesque serenas,
 Tartareae tetras dissolvis luce tenebras,
 Infantum linguas reddis qui pulere solutas
 Et iuste reges, pariter quoque regna decoras:
 Tu nostras, rector, terge, sanctissime, culpas
 15 Et clemens voces has nunc tivi reddito dignas.

13 lunatos *C corr. Fl.* *densi *C* 14 *verrit terra *C*, platideque *C* 22 *herrans *C errans Morales*[V.] 5 *an flectis? 7 *respecta *C* 9 *r. rum *C* 11 Tartarees *C corr. Fl.* 13 *queque *C*11 *Martial. XIII, 70 de pavone* Miraris, quotiens gemmantibus explicat alas. 13 *cfr. Aen. I*
v. 490 *et XI, 663 lunatis agmina peltis. Osborn. ed. Mai p. 478* peltes genus scuti quo quippe Amazones utebantur. 17 concentu plume *ut III, 1 pennis et voce resultat.* 22 *cfr. infra ad X, 29.*[V.] 3 *et* 9 potestare *cfr. DC.* 8 *Eugenii recens. Hexaem. Dracont. ed. Lorenz. p. 49* Et frenat ravidas in tempestate procellas. 10 *Aen. I, 255* Vultu quo caelum tempestatesque serenat.

VI.
ITEM VERSI.

Lumine candoris clarent hic lilia celi,
 Fulbe rose florens imitant hic purpura terre
 Et viole pariter stellarum vice coruscant.
 Dum vario redolent pariter unite colore,
 5 Albeole renitent ceu unio lilia concilis,
 Instar et gipsae complectens colla puelle
 Lactea (dum pingunt gilbam fulgentes elenci:
 Igneus flammis miris carbunculus ardens
 Adque colore poli pollensque lapillus aquescens,
 10 Sic pretiose vigens adstat aliosque virescens,
 Qui celse pulcrum reddunt per colla celidrum)
 Adque decora rosa flabescit more topazon
 Et theretes vibrant auro crisperose viole.
 Stemmate (ceu) lapidum colla, sic florea campi
 15 Resplendunt rutilo: gemme, que questu superbo
 Emte manent, pretioso nimis sic munere macte,
 Set simili pollent gratis vibranti decore.
 Dum mixte florent redolent cendentque rubentque,
 Quadratum apice mundum milleno venustant.

VII.

INCIPIUNT VERSI EPIMERIDES EGRITUDINIS PROPRIE.

PREFATIO PRECIS.

Tu, Christe domine rerum, quem lingua celebrat
 Quemque tremet mundus, quem clare regna preconant,
 Cui sol luna dies, famulant cui homnes abissi,
 Cui celum tellus maria vel tartara servit,
 5 Angelica cui (ter) turba virtute beata
 Laudibus obsequium solbit fulgenti decore,
 Quem virtus omnis, concentus laudat et omnis,
 Sidera vel quicquid centri convexa tenetur,
 Quem lux aura dies recinet vel hestus et ignis,
 10 Flumina nix glacies ventus et hunda resonat,
 Omnipotens rerum dominum prex digna venerat:
 Tu misero clemens metricas resolbe camenas,
 Carmine ut pulero valeat concinere laudes
 Et proprias versu clades hic texat amaras,
 15 Quas merito patiens subiectum morte sepulcri
 Tu pietate, deus, revocas ad limina vite.

[VI.] post 2 unius versus interstitium C, sed nihil deest   7 *gilbam C, fulgentem C corr. *Manilius*,
 selenci C corr. *Pl.*   14 *Gemmata lapidum C   19 *millene venustat C

[VII.] 5 *ter om. C

- Nunc famulo largum plangendi carmine fletum
 Confer et, Christe, nostras dissolbe tenebras
 Et luce vigida serbi sic pectora forma,
 20 Ut digne cantum reddat imnifere pulerum,
 Quo deleas, sancte, placide, quas perfide culpas
 Traximus herrantes per devia nequa viantes.
 Sic ego primorum sectas iterando malorum
 Sum nexu iusto vinctus sub clade reorum.
 25 Set misero veniam, tollit cui culpa coronam,
 Gratia, Christe, tua tribuat. Quem esca reati
 A patribus tensa vinxit, hec fletu resulta:

VIII.

ITEM LAMENTUM METRICUM PROPRIUM.

- Albarus, o lector, longo per tempore pangit
 Et lingua resonans tecum post fata resurgit.
 In auras solutus vel certe pulvere mersus,
 Versus in cinerem — metrice set ecce revoat.
 5 Tu, lector, relegens redde nunc premia vocis
 Et lacrimas domino fundens hec cantu resulta:
 'Cunctipotens genitor, rerum cui gloria cedet
 Quemque poli laudant, famulant cui omnes abissi,
 Cui sol luna dies tellus et tartara serbent,
 10 Quem dulces volucres laudant cum carmina pipant,
 Quem murmur resonat undose margine turgens
 Et maris alta procella tonans quem cana celebrat,
 Omnigena rerum dominum quem vota preconat:
 Albarum solita semper pietate gubernat.
 15 Hunc gratia relebet, quem nugis noxia curbat.
 Sic te post fata sanctorum vere serena
 Prex merito digna magnorum sorte coronet.
 En ego sum, fateor, qui dudum forte vigebam
 Vitalem ducens, reddens ex corpore flatum;
 20 Set cinis in cinerem veloci fine recessi
 Vermibus pastu cedens vel vento reiectus
 In nicilum, credens iterum me posse reverti
 Ex nicilo virtute dei, quandoque refungi.
 Te, rogo, nunc recole fragili sic sorte revinetum
 25 Et nostri consors anima fugiente dolores
 Has humbras locorum quandoque corde fruere.

22 *deviam neque C   24 *Hunc C Nunc Fl.   26 *esca] restis C   27 *nec C
 [VIII.] 4 *cinere C   13 *dominum] sensu C, *tota C   22 *rediens C   24 *fragilis C

[VII.] 17 sq. *Eugen.* l. c. p. 20 I. Da pater altitonans undosum fletibus imbre, | quo valeam
 lacrimis culparum solvere moles.   22 nequus a -um vide e. g. *apud Matum spicil. Rom.* IX app. p. 42.

25 *Eugen.* Tolet. ib. Concede veniam, cui tollit culpa coronam.

{VIII.] 20 *Eugen.* p. 20 II. veloci fine recedunt.

Nam fui, quod tu vigens odie nunc hore resfulgis,
 Audacter fragili confidens gestu virenti,
 Erecta cerbice, tonans et voce superva,
 30 Usurpans vetita, magno cum crimine vibens;
 Set pietate dei numquam per devia tractus
 A sancta fidei norma vel mente recessi.
 Ipsius fidei merito credo [me] forte bearri,
 Si pietate tua merear cum fletu iubari.
 35 Nam, quod ego, tu eris post atra funera mortis:
 Ergo age, rumpe moras et nostro fine quiesce.

IX.

VERSI IN BIBLIOTECA LEOBEGILDI EIUSDEM ALBARI.

Sunt hic plura sacra, sunt vero docmate clara,
 Que deitatis ope fulgent per cardina mundi.
 Hic noba cum vetera pariter sunt clare decora:
 Aurea dicta dei, summi prudentia patris,
 5 Que totus celebrat quadrato vertice mundus.
 Principium libri Genesis primordia pandit
 Mundi, qui rerum naturas certe revelat;
 Exodus Egypto populum per bracio ducit;
 Tertius Leviticus ornat insigne camillas;
 10 Quartus habet Numerus numerorum nomine pollens;
 Et legem repetit concludens scemata pentus;
 Heros Navegius figurato nomine Ihesus;
 Inde liber sequitur Iudicum gesta retexens;
 Ruth quoque; quem regum sequitant Samuelque Malacim:
 15 Quattuor pandunt gesta cum ordine regum;
 Iungitur his vatum precelsa famina verbi;
 Esayas proto revoat consorsque secundus,
 Iheremias surgit lacrimose piusque profeta,
 Ezeciel tectus capite vel fine seclusus,

---

33 *me secl.

[IX.] 12 figura C corr. Fl. 15 *rerum C

[IX.] 1 *[Isidor.] de bibl. v. 1 ed. Areval. tom. VII*, 179 Sunt hic plura sacra, sunt hic mundalia plura. || Hic geminae radiant veneranda volumina legis, | condita sunt pariter hic nova cum veteri (vetera Areval.). 2 Carden -inis defendit c. XI, 2. 6 Theodulf. *XLI*, I, 3 (t. I, 532) Quo loca prima tenet Genesis primordia mundi | . . canens (*deleas comma*). 8 Theodulf. l. c. 5 Exodus Aegyptum . . 9 Theodulf. l. c. 7 Inde sacerdotum gentem Leviticus ornat. *unde claret Alb.* camillam *sire* camillum *pro sacerdote posuisse, non ut Fl. coll. Theodulf. XVII*, 21 (p. 473) *roluit pro capitinis tegumento*. 10 habet *cfr. Theodulfi exempl. ad v. 14 adn.* 11 Theodulf. l. c. 11 item de Deuteronomio Post repetit legem. 12 Theodulf. l. c. 13 . . Navegius heros *pro Iosua hniius librum significans qui et liber Iesu Nave.* 14 sq. Theodulf. l. c. 20 Prime sequensque liber, hinc, Samuhelis, habes. | Tertius et quartus, (*sic interp.*) Malachim quis nomen inhesit, | regum Hebraeorum ex ordine gesta canunt. 17 proto *cfr. Aldh. laud. virg.* 1125 proto tempore. 19 Theodulf. l. c. 27 Partibus Ezechihel summis obscurus et imis | hinc est, stirps etc. (*sic interpung.*).

- 20 Hose Iohel Amos Abdias naufragus Ionas
Miceasque Naum Ambaeue Soffoniasque,
Aggeus hinc clangit, Zacarias namque resonat,
Malacias finem completit termine verbi;
[Esayas vatum primus quam maxime celsus
25 Uberius retontat Christi misteria clarus;
Hic alter lacrimis sancto sic zelo fidei
Iheremias deflet, aliut quo versu figuret;
Ezeciel nube clusus vel sensu remotus
Non patule parba, proprio set magna revelat;
30 Hinc Daniel lapidem preconat, qui regna retundit,
Adventum Christi numeris annisque revolbit;
Contigui verbis alii et sensu sonori.]
Iob quoque hinc opere claret et vita coruseat;
Et dulcis dulcem metricat sic dulciter David,
35 Idida quem signat, Christum; nunc ipse Salomon,
Cuius tres libri mire sic mistice fulgent,
Ut logice, fissice revelent vel ethice causas;
Ordine hic Daniel recto post tramite venit;
Quem bini Dierum Verba biblique corusci
40 Consequitant; Hesdras pulcre legemque reformans;
Hinc Ester pulera; post quam Sapientia floret;
Ecclesiasticus laudes patrumque celebrat;
Post quos Tobias; claret Iuditque subinde;
Armifera gemini gesta sic Macabeorum.
45 Hec sunt antiqua sacra, nunc mistica divi
Dona dei populo prisco sub signo reclusa,
Que reserata tenent magno per lumine serbi
Exelsi domini, Xristi qui nomine gaudent.
Sanctorum sancta nitar nunc versu retexi,
50 Que paradisiogeno currunt ex gurgite quadro:
Matheus Marcus Lucas quartusque Iohannes,
Qui hominis leonis vitulique figure

24—32 *secl. versus fort. ab ipso Albaro pro alio exemplo a Theodulfi recensione diverso additos
26 *sancta C 29 *propria C 32 *Conticui C, *set sensus onori C 37 *fistice C physice Fl.
47 nenent C corr. Fl. 50 *Quem C

20 *Theodulf.* l. c. 39 Naufragio Ionae . . . 21 Ambacuc sicut Ambacum (*de quo Iac. Bernays Ges. Abhandl. II, 291*) frequens est pro Abacuc cfr. e. g. *poet. Carol. v. II*, 579, 27 et *Delisle de Theodulfi bibliis (bibl. d. l'éc. d. ch. XL)* p. 15 sq. 23 termini-inis vide *Diez RG.* I, 26 et *Sittl. Woelflin. arch. II*, 564. 30 cfr. *Theodulf.* l. c. 68. 33 *Theodulf.* l. c. 55 Iob quoque . . . 34 *Theodulf.* l. c. 57 sqq. Mox dulcis dulcem depromit cantio Christum | psalmorum . . . | Protinus Ididae resident tres ordine libri etc. etc. 39 *Theodulf.* l. c. 69 Hinc duo ponuntur, quis nomen verba dierum (i. e. Paralipomenon) est. 40 *Theodulf.* l. c. 71 Ponitur hinc Hesdras legem templumque reformans. 41 cfr. *Theodulf.* l. c. 75. 42 *Theodulf.* l. c. 77 sq. . . Ecclesiasticus . . . | quo pia iura sonant lausque beata patrum. 44 *Theodulf.* l. c. 83 Hinc gemini libri ponuntur Machabeorum. 45 *Hoc est retus testamentum dei gratia proditum ut typicum esset, sed plebi haec redere forma reconditum, quod tamen Christicolae Christi gratia nunc apertum habent.* 49 cfr. *Aldhelm. laud. virg.* 460. 50 *Theodulf.* l. c. 141 Hic paradisiogeno veniens de gurgite potus. 51 *Theodulf.* l. c. 87 ex *Eugen. Tolet. c. LIX ed. Lorenz.* p. 68 Mattheus Marcus Lucas sanctusque Iohannes.

Quadrifido mundo preconant Cristumque deumque —
 Mateus hominis facie specieque refulgit
 45 Et fremitum reddet Marcus sic hore leonis,
 Lucas ut taurus magno cum murmure bombat
 Et pernix aquila scandet super ethera Ioannes:
 Est omo nam Cristus natus ex virgine pulcher,
 Est vitulus passus sacrata victima patris,
 60 Est leo dum fortis regna frangit[reges]que potentes,
 Est aquila celum scandans tronumque tonantis —;
 Post quos bis septem Pauli sic bibli coruscant;
 Quos iterum sequitant numero catholici septem:
 Hic lepide Iacobus resonat Petrusque gemellos,
 65 Tres celsus Ioannes habet, hic pagina Iude;
 Hinc Apostolicos Hactenus textosque decoros
 Qui rettonat; merito concludit aetere florens
 Vissio Ioannis parva, set densa figuris:
 Hic alfa recinens primum signatque supremum
 70 Ω, quem Grece vocat, dominum regemque deumque:
 Alfa et ω clare deum hominem unumque serene
 Explicans vibum semper (per) secula seculi.
 Hec sunt sacra dei dona, que flore perenni
 Fulgent eterno semper ut lumina celi;
 75 Hec pulcre gemme rutilant plus sole corusce,
 Lumine dum mentes renobant vel tetra revincunt;
 Hec retinent claves centri vel premia pandunt;
 Hec paradisigena recreant florigera prati.
 Mistice hic claret, quidquid sub littera pollet;
 80 Istorya simplex comit, quos ethica format;
 Hic potum dulcem bibt, qui suavia summit;
 Hic cibus satiat corda pastuque refobet.
 Hec sunt clara dei, mundi que certe tenebras
 Vibranti radio vincunt et furba serenant.
 85 Lex pretiosa nitet miro candore nivescens
 Lucidior sole fulgenti murice cicli;
 Cuncta simul, quidquid mundana fingitur arte,
 Hec superat merito, quo celi culmine venit;
 Inlustrat pietate dei, quos fusca tenebrat.

---

60 *reges secl.   63 catholi C corr. Fl.   65 *celsos C, *paginae C   66 apostolicus et decorus
 corr. C   67 *altere C   68 Vistio C corr. Fl., *tensta C   72 per add. Fl.   73 *donaque C   79 *pallet C
 80 *Storia C   83 *qui C   84 *fulha C   88 *superant C

57 *Theodulf. l. c.* 95 It quia verborum pinnis super aethera quartus.   64 sq. *Theodulf. l. c.*
v. 127 sqq. His sunt catholicae subiunctae ex ordine septem | paginae. | Scilicet una pii Iacobi Petrique
 gemellae, | sunt tres Iohannis, una ibi, Iuda, tua est. *cfr. Eugen. l. c.* magni doctrina Ioannis | .....
 pagina Iudea.   66 *Theodulf. l. c.* 133 Hinc ad apostolicos ..... actus. *Eugen. l. c.* Quos sanctus
 merito conscripsit nomine Lucas.   68 *Eugenius l. c.* Hos sequitur plana versis et plena figuris |
 visio Ioannis concludens omnia legis.   73 *cfr. supr. v. 45. Eugen. l. c.* Haec sunt sacra dei
 iuris, haec mystica dei vivi.   85 *Theodulf. l. c.* 151 Lex pretiosa dei . . .   86 *cfr. supra*
c. IV, 8.

90 Hic textus uno milleno tramite pollet,
 Explicat et verbis planis magnaue revelat.
 Sic placide currit unda, ut alta figuret;
 Sic alte resonat, brevitor ut parva revisat.
 Obscura sapiens centeno sensu requirit,
 95 Aperta simplex ambit mentique recondit.
 Hec doctrina potens centri splendore coruscat,
 Turgens cui cedit illa que torque tumescit.
 Milleno pollet dono, qui zelo fidei
 Clara poli relegeat castus iustusque piusque;
 100 Ad quisquis hirsus, cecus hec mente resolvit,
 Milleno tetro fuscatur sensu retortus.
 Lex fidei fideli currit semperque fidelis,
 Quum perverse viat perversus corde rebellis.
 Unio ut conclus claret candetque nibetque,
 105 Siceque deus Cristus pollet sub littera tectus:
 Ipse iacintus adest undose nobis aquescens
 Obseena tergens renobans albore redemtos,
 Igneus hic dominus fulgens carbunculus ardet,
 Dum purgat probra flammis et numine vibrat,
 110 Eternoque virore vigens vel certe zmaragdus,
 Quem duodenus ordo lapidum per secla decorat.
 Quemque quaterque seni seniores flexu venerant
 Poplite sic curbo dominumque agnumque deumque.
 Hec lex eterna, semper dum secla recurrit,
 115 Naviter sonans nullo sub termino clausa.
 Dum sol luce sua celum vel tetra serenat,
 Cintia dum noctes comit et tetra refugat,
 Stelligera centri varia dum sidera vibrant,
 Dum ventus nubes format, dum unda resonat,
 120 Dumque poli porta magna virtute retondat,
 Fulmina dum rutilant forti iaculata lacertu,
 Dumque viret tellus, floret dum silbis opacis,
 Dumosa retinentque feras per lustra reclines,
 Dum cervus lebiter saltu vel cornu resultat
 125 Et torbus dente pugnat porcaster obesus
 Et reptans fluida percurrit flumina piscis,
 Dum volucres pennis saltu per inania tendunt
 Et rustro pipant dulces per gutture cantos,
 Dum homines vibunt mundo, dum morte recidunt,

94 *centena C   103 *Quam C quum et quer formae apud Hispanos legitimae cfr. Hagen Rh. M. XXXIV, 501 Baehrens p. l. m. III, 208 ep. ad Gal. ed. Corssen. p. 12 atque ita scripsit Theodulfus cfr. bibliothecae codl. poet. Karol. I, 532 sqq., eadem formae restituendae ib. c. LXXV, 1 et 63 LXXIX, 7 p. 573 sqq.   110 *ut certa C   112 *venerat C   125 *porcus tor C

90 de sententia cfr. Theodulf. l. c. 163 sq. Verborum atque unum non mutans tramite callem | sie plures unus res bene sermo tonat.   100 gloss. Ampron. ed. Oehler Iahns Jahrb. suppl. XIII, 337 hirsij hirsuti.   108 cfr. Eugen. Tolet. l. c. p. 40.   111 Isidor. etym. XVI cap. 7 genera eius (sc. smaragdi) duodecim.   125 Aldhelm. de VIII vitiis 334 Dum stratis recubans porcaster pausat obesus.   128 Aldhelm. laud. virg. 15 Garrulae quae rostris resonantes cantica pipant.

- 130 Dum sequitat corpus umbra, quam membra refingit,
 Angeli dum celo clangunt virtusque polorum
 Eterna pietate dei pangitque perhennis —:
 Lex Christi vivit semper super ethera felix;
 Hec sola verba nescit cum mundo senesci.
- 135 Dum resonat sanctis celo post termino vibens,
 Corporea moles tavo resoluta ruerit,
 Spiritus nam vicit merito super ethera vectus,
 Sermones vibi vitali flatu revibunt
 Et post occasum mundi super astra resurgunt:
- 140 Sic quidquid divi est numquam per fine putrescit,
 Set missus terris semper virtute virescit.
 Nunc restat promi, quo sint conscripta iubento
 Vel, cuius opere sunt adgregata, videri.
 Hec Leobegildi vigor obiter in uno rededit
- 145 Septuaginta duos mittens sub bargina biblos;
 Qui Getica luce fulgit vel copia fandi,
 Germine vel lingua claret per tempore secli.
 Post sancta domini iure laudata fidei
 Expedit, ut cunctis nostra hec bucina sonet.
- 150 Albarus hec metrice longa per secla reboat
 Et cinis in cinerem versus — set lingua resonat.
 Tu qui legis nostra quoquum^(que) tempore, lector,
 Te recole nobis socium per morte futurum:
 Rumpe moras vite, queso, tumbaque retrusus,
- 155 Quanta salus nostris maneat, narrare, sub umbras,
 Nuntium ut mundi referas, per sedes opacas
 Quis bene quis male quis medie gaudetque gemitque,
 Quid mundus sceva fallens nunc arte refingit,
 Qui maneat vibis horror quantaque rebellis
- 160 Hec vera refutans pugna consurgat inhanis,
 Qualis honorque cavus regia nunc corda deleret,
 Que sint deliciae fluxe liquideque caduce
 (Que dum stringuntur digitis, ut limfa refugunt).
 Pro nostras noxas lacrimas tu fundere, lector:
- 165 Sic culpas proprias careas sub iudice Christo
 Et centri valeas celsum scandere tribunal.
 Prestet ille deus, trino qui nomine pollet,
 Christicolis nobis requiem per seculis. Amen.

---

133 Xrispti C   147 *Germina C Gemina Fl.   152 quoquum C corr. Fl.   162 *delicias C nam
ipsum Albarum acc. pro nom. scriptisse non credo   165 Xrispto C

142 sqq. Eugen. Tolet. l. c. p. 69 (*versus de bibliotheca*) Nunc superest fari, quo sint praescripta
 iubente | vel cuius studio in codice missa simul: | summus et egregius congressit cuncta Ioannes.
 145 Aldhelm. laud. virg. 1626 Septuaginta duo recludens bargina biblos (*vide Aldh. ed. Giles. p. 390 et*
Buecheler. Rh. M. 35, 70).

X.

ITEM VERSI IN CRUCIS LAUDE.

- E celo domini clara virtute corusca
 Crux insigne micat, fulgens super ethera felix.
 Hec fortis palma credenti pectore Christum
 Teste polo Christi firmat virtute trophea.
 5 Cedat gentilium horrorum perfida secta,
 Cedat homnigena monstrorum perfida secta:
 Ecce Christi signo centri convexa resfulgent.
 Non hec humana celesti cardine pinxit,
 Set manus etherea mundum virtute regentis.
 10 Aurca namque die forma pulcerrima lune
 Inlustrata cruce pollet; quo lumine pleno
 Ebreorum populus solite deducere pasca.
 Respice, gens misera, signum fulgere redemptis
 Et quarta decima farsam sic lumine, Christi
 15 Cintia quo pandat signum, quod fronte coruscat
 Resplendens mundo semper fulgore decorum.
 Nunc recoles dominum, queso, scandisse tonantem,
 Qui quarta decima ligno suspendi salutis
 Hoc voluit signo, quem celi sidera mittunt.
 20 Ipsa die celo lune refulgit imago
 Pulcrifice radians, quo gens *(est)* perfida gaudens:
 Ergo pestiferos damnat hec forma decora.
 Aspice, queso, miser, quisquis es mente maligna,
 Et sursum hoculos ad celi sidera tolle;
 25 Conspice: sidereo quur bracia lumine pollent?:
 Quadrifido mundo quoniām hec homnia mundat,
 Que celi tellus retinet sub iure creata;
 Cuncta crucis signo mundantur: perfide, crede.
 Infelix horror, quas nunc tu fingere sannas
 30 Hic vales argute nobis vel murmurā? — pande.
 Quur tivi contrarium signum nunc luna vigurat?
 Quur dispecta diu celo refulget imago?
 Quur frontis nostre victrix sic aurea palma,
 Crux adversa tivi celi convexa meretur?
 35 Hec nostra fidei resplendit luce corona,
 Quum Christi famuli semper de celo triumfant.
 Set celo pollet, quam tu persequeris armis.
 Impie crudelis, hoculis vel sidere ercede:
 Ecce deus noster Christus ex ethere floret,
 40 Ecce venerandeque crucis super ethera signum
 Astrifere lucens damnat nunc orbe profanos.

[X.] 1 *domine C   5 *Cedant C   17 *mansisse C   21 *est om. C   26 *Quadrifide mundum C
efr. IX., 53   33 uictoris C corr. *Fl.*   36 *Quam C Qua *de Baudissau I. c. p. 83. adu. 1.*, triumphat C
corr. idem ib.   38 hoculis hoenlis C corr. *alt. m.*

[X.] 28 sq. *Eugen. Tolet. l. c.* Nil valet, infelix, nasutas fingere sannas. || Invide iam cessa, iam
 cessa perfide, cessa.   34 *Eugen. Dracont. Her. p. 36* Altera quippe dies caeli convexa meretur.

Perfida discedat turba fuscata dolore;
 Agmina exultet Christi florenti decore
 Et sinagoga suo recedat nunc furba colore;
 45 Eclesia iubilet clarenti fulba cruento,
 Quam Christus pulcro semper sivi iungit amore.

XI.

VERSI HEROYCI IN LAUDEM BEATI IHERONIMI.

Iheronimus fulget celsa virtute revoans
 Et celeber libris floret per cardina mundi.
 Hic paradisigene domini sic florea pinxit,
 Ut rutilo celebri toto per cardine vibret.
 5 Hic sancta domini rerum virtute tonantis
 Ethereo dulci prestrinxit carmina legis.
 Hic noba cum vetera profusit pectore mella,
 Quae gemina luce resplendit mistice sacra.
 Conscriptis suavi magno confecta vigore
 10 Aurea dicta dei centrum vel cuncta regentis:
 Ostendit, magno possit quid munere lingue.
 Dum prepotens calamo diverso sole refulsit
 Attica, Hebrea fulgenter orsu refundens
 Adque Latine dedit, quidquid Hebrayce constat,
 15 Nec non et Argolicos reseravit ordine fontes,
 Facunde meatim currunt per margine rivi.
 Hee propter domini semper veneranda per evo
 Doctorem resonant Christi sub limine servi:
 Fulgor ecclesie, doctrine sancte lucerna,
 20 Celestis cultor multo prepinguis olivi,
 Effugans hereses, vasto qui nomine pestis
 Depopulant Christi famulos sub dente latrantes.
 Hic dulcis vario resplendit tramite vates
 Et truncat falce frondes hirsute comantes;
 25 Egregios imbris signat aurora rubescens;
 Hic vitreus amnis, placidus, fulgore decorus;
 Est rapidus torrens illis, quos complicat horror.
 Quiequid Iheronimi non sunt respersa sapore,
 Improbata manent, nutant et flacide marcent;
 30 Pendent oracula, que non sunt igne recocta
 Flammiferi sancti, rutilat qui luce fidei.
 Clarior in cunetis pollet quo gratia lingue,
 Ornatur potius milleno docmate florens.
 Dum sol, luna polo serenant sub sole tenebras,

[XL] 5 *tenentis C post 7 duo vv. vacui quibus E et H praescriptae, interscriptum noli duuitare C
 31 rutilant C corr. Fl.

42 sqq. Sedul. c. p. V, 357 Discedat synagoga suo fuscata colore, | ecclesiam Christus pulchro
 sibi iunxit amore.

- 35 Dum stelle rutilo currunt lustrare latebras,
Invisa hominum volbent vel certe revelant
Ac cursu vario teretes vibrare retractant,
Dum ventus nubes glomerat, dum estus adurit,
Dum bruma gelide cana super herba virescit,
40 Dum fulgit ignis, fluyde dum limpha recurrit,
Dum maris hunda sonat, turgens dum spuma liquefecit,
Dum dumosa feras retinent, dum accora pisces,
Dum cervus velox palmato cornu resultat
Dumque aper torvus lunato dente repugnat,
45 Dum volucres tremulas voces ex gutture pipant,
Dum homines pereunt mundo vel certe renascunt,
Dum sequitat humbra corpus, + quem limina formant —:
Hunc fidei servi semper sub axe beabunt;
Cuius nunc lingua fulgit per tempora secli,
50 Dum noba et vetera proprio formata per hore
Eclesia retinet cantans sine fine dierum.
Ut mici, magne, rogo, doctor, in sede superna
Prex tua digna locum tribuat post vita quietum.

XII.

I.

YMNUS IN DIEM SANCTI EULOGII PRESBITERI.

DIE V. ID. MARTIAS.

Almi nunc revehit festa polifera
Nostri Eulogii martiris incliti :
Solvamus domino carmina principi
Concentu fidei celico munere.

5 Laudamus varia musico carmine,
Que non sunt domini predita lumine:
Hic nunc sat melius res pia panditur,
Quum Christum resonant cordule metrice.

36 *sommium C   37 *turres librare C   42 ferre C corr. *Manilius*   47 cfr. p. 136 v. 130

Albarum sequuntur fol. 9 s. X.: Splenduit lucerna tua, domine. et *Leonini de satana s. XII. additi:*

Lucifer (ego; . ociter *Ewald ex C*) insignis lucisque per omnia signis
Optima factura, domini decus atque figura
Deliciis plena paradysi luxque serena
Fulgens fulgore, nimio perfecta decoro:
Forma vicisti superos, super astra fuisti
Cunctis splendorom mirantibus atque decorem;
Effigies prima cecidisti lapsus ad ima.
Te deiecessisti, quia te super astra tulisti:
Gratia fulgoris fuit intima causa doloris.

[XII.] [i.] mres. T Hymnus i. d. s. E. presbyteri die quinto Idus Martii et in scholiis; *'Titulos qui fuerant in veteribus codicibus conservavimus' Morales* *parastichis est ALBARUS TE ROGAT SALVES

[XI.] 43 *Eugen. Dracont. Heracl. p. 39* Cervus in arva fugax palmatis cornibus errat.
44 *Eugen. ib.* Spumat aper, mortes lunato dente minatur | et latus obliquans meditatur proelia torvus.

- Bellator domini verbo potentior,
 10 Doctrina pariter, fine celebrior,
 Christi sic iugiter gloria cingitur,
 Ut florens vigeat hic et in ethere.
- At nunc hic animus magna revolve
 Splendenter anelat balsama fulgide
 15 Gliscens egregia clangere livore,
 Ut duleis revoct musica flammne.
- Rector dum' populos docte reficeret,
 Gipsum qum doceret fraamine perdere,
 Turbam multipli germe lauream
 20 Celesti rutilo agmine provehit.
- Ustus sic domini zelo fidelium
 Convertens fluidos more revellium,
 Adsciscens opibus, munere novili,
 Abstraetos baratro sublimat aethere.
- 25 Sed iam cum meritis digna rependere
 Christus cunctipotens recte, Leoeritiam,
 Velle, mox lepidam virginem extulit,
 Quae clarum famulum axe reconderet.
- Tune celsus solitum rite solacium
 30 Prestans et placidum comte remedium,
 Cultum mox fidei dogmate ingerit,
 Adversans, populis, iusta revellio.
- Extemplo preconans predo peranxius
 Conturbat patriam: iussuve plevium
 35 Per cunctas plateas longe revolvitur,
 Quod princeps ravidus excitus imperat.
- Regnante tumidum respuit inclita
 Celestis famuli mens deo predita;
 Tandem precipiti ductu notavili
 40 Conprensus sonuit mox quoque libere
- Obtans: 'O proceres, temnите impium,
 Christum aethereum credite principem;
 Vatem in pudicum recte repellite,
 Qui tantos populos igni recondidit'.
- Gaudens haec resonat culmine naviter
 45 Nec non et alia questave fortia;
 Hunc mandant gladio vertice tundere,
 Ne sancta valeat turba recipere.

9—12 post 13—16 editores *Moralesium seculi transposuerunt, cum parastichis incompta iaceret*
 11 *igitur *T* 12 hic et] licet *Moral.* 13 At Schott, et Lorenzana ex *T*] To Erwald. ex *T* 18 qum *T*
Moral. in schol.: 'In antiquis libris ad hunc modum legebatur: Gypsam quum d. fragmine prodere' 36 exsci-
 tus *T* 40 *comprehensus *T* moxque livore corr. *T*

Adest intrepidus velliger annuens,
50 **Tundunt quem alapis, sed rogat orridum**
Extendens faciem verbere alteram,
Alternans gemine palma relidere.

Tunc signo fidei pectora servulus
Armat deifice aurea purpure,
Colla lactinea sanguine predita
Incurbat domino, instat et obsecrat.

Sic ictu gladii sidere conditur,
Sic verbo fidei clare revolvitur:
Adesto miseris, quesumus affatim,
Perplexos precibus solvere concite.

Adsite gemitis, poscimus, excitis,
Inflectens famulis nunc quoque numinis
Auditum placidum, quove serenius
Mentem tu precibus, sancte, revociles.

Ut rector delect regna ferocia,
Conculcet validus dogmata impia,
Adspiret fidei compte refusio,
Qua caeli reseret culmina fulgida;

Et torquens heresis longe resilieat,
Ut cultus domini altius emicet,
Rectores patrie flore redoleant,
Adversos cuneos libere ventilent.

Sit vita populis, sit quoque provida
Sanctis religio per iuge tempora,
Sit trino domino gloria sedula,
⁸⁰ Aeterno dominans inclite secula. Amen.

II.

EPITAPHIUM SANCTI EULOGII.

Hic recubat lepidus martyr doctorque resplendens
Eulogius lumen, dulce per secula nomen.
Qui zelo fidei rutilans virtute priorum
Accensit animos magno fulgore virorum.
Hic macte celeber libris, preconatus et ymnis,
Et vita vigidus et fine sole coruscus.

61 exscitis T   64 *ut T   *65—68 stropham a L incipientem om. T   73 *ut T

[ii.] EPITAGIUM *eras.* G. T. 2 Aeulogius T. 5 mate corr. T

Qui temnens fluida condescendit lucida caeli
 Nec morte periit, sed vabit sede perhenni.
 Credite, queso, mihi: vabit, per secula vabit,
 10 Quisquis celesti letatur gloria regni.

III.
ORATIO ALBARI.

Nunc te rogo, sancte, recolas ut nomen amici,
 Quem tua hic tenuit dulcis amicitia fixum,
 Albari extremi, qui multa clade reati
 Infectus vitiis pergit per devia mundi.
 5 Prex tua hunc revealat lapsum ad pascua vite,
 Ut solite sancto digno nectatur amore,
 Quo tibi coniunctus mansit per secula carus:
 Presta, deus deorum, regnans per seculis. Amen.

10 *an Civis celestis?

[III.] 4 pergit pergit T ut testatur Huebner qui II et III edidit IHCh. p. 120 ad n. 218.

CIPRIANI ET SAMSONIS CARMINA.

Cyprianum archipresbyterum Cordubensem certum hoc constat Samsoni abbati superstitem fuisse. De Samsone autem quaestio oritur perobscura¹. De quo quac inveniuntur, si coniecturis abstinebimus, hoc modo ordinanda sunt:

p. C. 858 cuidam loco vocabulo Penna mellari prope Cordubam ex presbytero abbas praeufigitur²,

p. C. 862 in concilio Cordubensi credulitate i. e. confessione se defendit quam postea Apologetico inseruit quo vehementissime in Hostegesim anthropomorphitarum novae sectae caput invehitur³,

era 928 (i. e. p. C. 890) mortuus esse perhibetur in Cypriani epitaphio Azagrae codice teste;

era 963 (p. C. 925) campanam ahencam S. Sebastianu cum dedicasse titulus nunc demum ab Huebnero recte lectus⁴,

era 968 (p. C. 930) Athanagildum mortuum esse cuius epitaphium condidit idem Azagrae codex refert.

Ac ne quis forte putet duos distinguendos esse Samsones: poetam et qui Apologeticum compositum, Florezius iam protulit Athanagildum abbatem eundem videri atque eiusdem nominis abbatem apud Albarum ep. XIII. (ed. Fl. Esp. sagr. XI, 170) laudatum et Offilonem alio epitaphio a Samsone celebratum cum qui anni 862. diplomate abbatiae cuidam praeponitur⁵. Unum igitur eundemque scriptorem et poetam ac pro era DCCCCLXVIII cum Gometio Bravo scribendum DCCCCXVIII. Quos securus sequor; quamvis quid campanae titulo faciendum sit temere adfirmare non ausim⁶.

De Carmine codice conferatur p. 125. Ea omnia unus et primus Florezius edidit Matriti 1753 in Espana sagrada XI, 524 sqq., unde Cypriani Mignius in patrol. lat. CXXI, 567 transtulit. Omisi, ut par erat, Cypriani hymnos a Iohanne Tamaio aperte subpositos⁷, de quibus vide Nicol. Antonium bibliothec. Hispan. vet. lib. VI c. VII ed. Rom. 1696 tom. I pag. 344 sqq..

1) Cfr. Florez. Espan. sagr. XI, 300 sqq. Helfferich d. Westgoth. Arianismus Berl. 1860 127 sqq. Ewald N. A. VI, 584 sq. 2) Aimoin. translat. Georgii etc. ed. Mabilio A. SS. sac. IV, 2.

3) ed. Florez. l. c. 4) Huebner IHCh. 221 p. 73. 5) cfr. Morales coron. lib. XIV cap. XXXII (ed. Matrit. 1791 tom. VII, 405 sq.). 6) Legitur ille quidem: Offert hoc munus Samson abbatis in donum sc̄i Sebastiani martiris Chr(is)t(i) era DCCCCLXIII; sed neque abbatis pro nominat. esse neque Christus ita breviari potest. 7) Priorem in S. Leocadiam hymnum genuinum esse hymnologi Hispani certatim adfirmant, Cypriani esse neque per se neque Tamaii credi potest (cfr. Tamaii martyrol. X, 450).

I.

INCIPIUNT EPIGRAMATA DOMINI CIPRIANI CORDOBENSIS
SEDIS ARCHIPRESBITERI.

(VERSI) AD PETITIONEM ADULFI EDITI.

- Hoc opus illustris comitis clarescit Adulfi,
Qui sumptis propriis librorum teca novavit,
Qua novi habentur veterisque in ordine libri
Testamenti veri inianti ad æthera victum:
5 Pergere mansurum parat et tollere clamat.
Hoc cibo quis fuerit pastus, haud adgrabat extas
Nec ventrem farcit, sed crebre spiritum alit.
Hic fons prespicuis paradisi surgit a limphis;
Hic dulcis austus effluit in pectoris antro;
10 Hic largos latices per mundi competa mittit;
Haec fons, que renidet argenti claro metallo
Et intus eluit spiritalis gratie dono.
Obtulit nempe deo predictus comes Adulfus
Memoriam penes Acisclii martiris almi,
15 Cordoba sacrata conditus qua sistit in aula
Vernulus patronus iam fassus testis alumnus,
Ut tantillo tantus dignetur in pendere martir,
Obtineat meritis, Cristus ut scelera sua
Tergat atque animam carnali claustra relicta
20 Celicolis glomeret felici in sede beata.
Oblatis bonis fueris dum lector adeptus,
Adsis pro me deo, adelinis posco Adulfus.
Susice nunc, nate Fredenande kare, tuendum
Tecam, quam ipse tuus comptam patrabit Adulfus,
25 Ut legens relegas et puro pectore serves.
Si illius preceptis libens consenseris ipse,
Securus ad aulam poteris condescendere celi.

II.

ITEM EIUSDEM AD PETITIONEM ZOYLI FILII SUI IN FINEM BIBLIOTECE,
QUAM SCRIPSERAT SATURNINO ARCHIDIACONO.

Laudum vota tibi [Zoylus] gratus persolvere nitor
Christo redemtori, auctori et domino meo:
Cuius fultus ope tantum explevi laborem.

[I.] arcpsbri T, *uersi om. T 1 *illustri T 3 veteresque T corr. Lorenzana pp. Tol. II, 603
5 adgrabat] ba in loc. ras t superscr. T 12 gratie T 20 *an beatis ?
[II.] 1 Zoylus secl. Areval. Isidor. II, 6 2 *an Christe ?

[I.] 1 de Adulfo comite Cordubae vide de Baudissin p. 13 et 177 adn. 2 librorum teca i. q. bibliotheca, biblia cfr. Wattenbach. Schriftwesen i. M A. 2 p. 127, cfr. epitaph. ap. Baedam hist. Angl. eccl. V, 19 ed. Holder. p. 267 Scribi euangeli praecepit in ordine libros | ac thecam e rutilo his condignum condidit auro. 15 sq. ubi requiescit Acisclus ecclesiae ex funulo (vernulus IHCh. 15) patronus, ex discipulo confessor (hoc enim mihi videtur fassus testis).

Dum finem adieris istius tecæ legendo,
 5 Pro me deum preceris, lector, intente deposco:
 Sic valeas Christo post evum frui securus.

III.

Terge luctum merens: prata virentia vides,
 Alesque pipant diverso modulamine voces
 Et licor meri currat in ore tementi.

IV.

EIUSDEM CIPRIANI CUIUS SUPRA.

Renidet in manu flabellum comitis almi —
 Litteris conscriptum aureis, ut competit illi,
 Nomine (qui) Guifredus ex sacro gurgite dictus —
 Ut pellat æstum aura suadente flabello.
 5 Trade libens, comes gloriose, coniugi illud,
 Simili ut modo incumbentem disipet æstum
 Guisinde dicte et tuo in latere nexe.

V.

ITEM ALII EIUSDEM IN FLABELLO.

Guisindis dextram illustris adorna, flabelle:
 Prebe licet falsos ventos, ut temperet æstum,
 Tempore æstivo defluxa membra refobens,
 Pansus et officium implens super omnia tuum.

VI.

EPITAPHYUM QUOD ISDEM IN SEPULCRO DOMINI SAMSONIS EDIDIT
METRO EROYCO.

Quis quantusve fuit Samson clarissimus abba,
 Cuius in urna manent hac sacra membra in aula,
 Personat Esperia illius famine fota.
 Flecte deum precibus, lector, nunc flecte, peroro,
 5 Æthera ut culpis valeat concendere tersis.
 Discessit longe notus plenusque dierum.
 [Sextilis namque mensis die vicesima prima.]
 Sextilis namque mensis primo et vicesimo sole
 Era DCCCCXXVIII.

[III.] fragmentum est 3 ad tementi in marg. vini T tementum pro temeti forma ut infra p. 148 III, 4, 3
 [IV.] 3 *nomine quifredus T n. Guifredus Fl.

[V.] 4 *in per T

[VI.] de huius carminis editionibus peculiaribus cfr. IHCh. n. 219 Duemmler. N. A. IV, 545 Ewald.
 ib. VI, 584 1 quantusne T corr. Morales 5 torris T corr. Morales 6 'notus, quod in cod. est, adnotat
 Goicocchoa' Huebneri amicus 'factum esse a scriptore codicis ex eo quod antea fuerat natus idque sibi videri
 reponendum' IHCh. p. 120 ad n. 219 7 *interpolatus est

VII.

ITEM EPITAPHYUM AB EODEM EDITUM.

Nobilis hic extat Hermildis in busto locata,
Quæ Christo famulans tempnendo seculi pompam
Hinc iubilans plaudensque eorum consecedit in aulam.

VIII.

ITEM SUPER TUMULUM SANCTI JOHANNIS CONFESSORIS.

Carceres et dira Iohannes ferrea vinola
Cristi amore tulit : hac functus in aula quiescit.

VIII.

ITEM EPITAPHIUM A SAMSONE ABBATE EDITUM SUPER SEPULCRUM
OFFILONIS ABBATIS.

Offilo hic tenui versus in pulvere dormit,
Fallentem mundum olim qui mente subegit,
Fraglantes dapes tempsit et pocula fulva
Infestum virgo mallens vitare celidrum:
Laudetur talis multorum lingua sacerdos,
Obtetur illi et caeli portio dari.

X.

EIUSDEM SUPER TUMULUM ATANAGILDI ABATIS.

Occulit abbatis magni haec urna fabilas,
Quem Athana— prisca vocitabant secula —gildum.
Hunc, lector, rogito, domino comenda rogando.
Ablatus est subito, scripta in marmore era

DCCCGXVIII.

[VIII.] *præter Florezium inter alios Huebner quoque ed. IHCh. n. 217*   2 *hac] h eras. T*[VIII.] **acrostichon non perspexit Fl.*   3 *dempsit T corr. Fl.*   4 *ad colidrum in marg. cuiusdam generis serpentis T*[X.] 1 *ad urna in marg. sepultura T*   5 *deccLXVIII T corr. Bravo cfr. præf. p. 143*[VIII.] *De Iohanne martyre Cordubensi cfr. Morales. coron. XIV c. VI p. 280 sqq. (ed. Matr. 1791 tom. VII, 281) et Florez. Esp. sagr. X, 362 sqq.*[X.] *Constant haec epitaphia ex formulis tunc temporis in Hispania usitatis, cfr. IHCh. n. 223:*

Clari tecta antestis Martini quoque membra
Hic bustorum sacra more continet (*ego; pontif(icus) et edd.*) aula.
Qui Christo famulans petiit vitam adolescens
Monasticam pollensque regulariter egit.
Astigitum episcopii rexit in arce
Eclesiam; ad erosas latus (*e*st illico nempe:
Sculpta in mar(more era nobios centesima)
Sexagesima nona Maiarum III idus. (*i. e. p. Chr. 931*)
Lector, commenda sacra (*domino rogo ego; et dominum edd.*) pie orando.

XI.

ITEM CUIUS SUPRA (SUPER) SEPULCRUM VALENTINIANI PRESBITERI.

Tecta Valentiniani membra haec continet aula:
Qui Christo famulans ornatus veste sacrata
Ad eros latus est, sculpta in marmore era.

APPENDIX AD CIPRIANUM ET SAMSONEM.

Hispanorum poematibus ea sex adcedant, quae ex codice Toletano (cfr. supra p. 125 sq.) Ewaldus descripsit, primum Vincenti cuiusdam, tertium Recceswindi ut secundum quoque si recte conicio, quartum epitaphium anonymon quod ut legi posset sine ulla reverentia attrectavi, duo denique exorcismi a monacho quodam sanctimonialibus et fratribus scripti alter rhythmicus, cuius primi VI versus inter Eugeni Toletani opera p. p. Tolet. I, 58 III ex eiusdem Toletani codicis Eugeni carminum collectione (N. A. VI, 317) a Lorenzana editi erant, alter elegius, cuius initium item apud Lorenzanam l. c. p. 32 XXIX, versus intercalaris ibid. p. 58 IV et apud Huebnerum IHCh. 268 p. 86 titulo Asturico s. XI. exhibetur.

I.

Deus, misereri mei,	deus, miserere mei,
Miserere, misercere,	parce in peccatis meis.
Alme rector et redemtor,	cernuo vultu precamur,
Qui venisti liberare	sauciumque telis gravem.
5 Tu me libera de penis,	pone finem malis meis,
Ablue, que tanta gessi,	nec sinas baratro mergi.
Dignum quid minime egi,	sed semper in preceps rui,
Mente, corpore deliqui,	desiderans malum fui.
Peccatorum mole pressus,	erigi post lapsum mallens,
10 Manu porrige iacente	et a sorde terge clemens.
Inmensum malum infectus,	nequiter, funeste vibens,
(Sum) laerimans eiulanter	cum merore obsecranti.
Solve vinculum delicti,	excipe precem poscenti,
Confitenti iam reatu	depende, quod supplicatur.
15 Edidi os versus idem	tristis et amarus quidem,
Zabulo diu consensi	Vincentius ego ipse.
Misericorde sanctis tuis	non confido bonis meis,
Nactus veniam commisi:	propitus esto mici.
Gloria tibi, creator,	gloria, immense nato:
20 Vaiulans crucem supplicii	omnem mundum redemisti.

[XL] titulum suppl. Fl. 3 eros T corr. Fl.

|| [L] Versus Vincentii manus recens superser. 4 *an hove? 7 rui detrita i T 8 *Mente]
mente // et T 11 *infectas T 12 *pro Sum locus racuas in T 18 ad Nactus in mary. acceptus T
*commisi T 19 post nate rasur. T

II.

VERSI DE FRATRIS DOLOSIS ADVERSUS PROXIMUM.

O vos amici   corde subtilissimi,
       zelo cecati,   veneno obnubili,
       studentes vabra   adversus sodalium,
       mores soliti   clanculo descerpere
       5   in fota

III.

VERSI PREPARATORIS RECESVINDI ABBATI IN FESTIVITATE
SANCTI IACOBI APOSTOLI CHRISTI.

1	Resultet toga, vigilem sanctum conexam simul ethere nobis, iudicii diem	omnis hunum conclamet, altitronum invocet: caritatem afluat cum sanctis adsociet, cum electis misceat.
2	Ego infelix factis dictisque, Quid faciebo, cetibus septus examen lance	mente, dum abdiudicor tremebundus orreo. quum districtus aderit, angelorum cernitur, equum omnis sisterit?
3	O vos amiei, hic aggregati sordes lavesque huc sanctum dei dependat mea	fili hac discipuli, rogatores estote; oratu diluite; Iacobum adsciscite: vota cum suspiriis.
4	Celebrem diem sic iucundemur tementum flabum quo quisque libans ilaritate	anni meta volvitur: modeste existere. cratera infunditur, grate porrigentibus prestat sitientibus.
5	Discurrat donum mensas reviset, sic saginati, nullus recuset calicem vini	paterae sollemniter, convibantes supplicet; propinati gaudeant: farcinatum sumere, gutta dum evibirur.
6	Hoc votum rite quum claustra carnis meisque natis imnis Davidis veniam nanctus	excolere obsecro, anima eflaverit; votibaque exigite: avide precinniant, commissis veteribus.
-

[II.] 4 *illuci T post In fota reliqua pars paginae desecta periit

[III.] *an ABTATI? 2,1 *adiudicor T 3,2 adgregam T corr. G. Meyer 3 *orta T 4 *hunc T

4,3 *trementum T cf. supra p. 145 III,3 5,1 *patrator sollemne T 2 *recuset T 3 *saginam T

- 7 Sic meditantes migraturi seculo
 apostolorum imitantes monita
 pacem sequentes corde puro exsequi,
 veniam dari invicem alacriter,
 fintis loquellis sordi(da) depellere.
- 8 Capite unco defixoque poplite
 grates rependo devotorum agmine,
 qui properantur viscere miserrimo
 anelo fessus: et mortis indicium
 octies dena vitaque protenditur.
- 9 Gloria patri, summo atque filio,
 cum quibus, sancto trino, extat, spiritu,
 prestantes digna servi beneficia,
 in laudi Christi, cuius hec sunt omnia,
 daturi regnum post finita tempora. Amen.

IV.

Secla Dei—, nate, fruaris consortio —Serbus:
 Hie nomine tuo misto dinoseceris esse:
 Te quoque vivido docili (i)s corde amatur.
 Semper clueris, si semper Christumque vereris.
 5 Sacro tuo posco obtavili(a) esse orata,
 Ut valeam tergi a nugis, que properiis egi.

V.

- 1 Inclite parentis alme Christe pignus unicus,
 Membra, que labore fessa nunc repono lectulo,
 Cerne mitis ac benignus atque clementissimus.
- 2 Tolle monstra, stringe fibras et soporem tempera,
 Inprova ne, dum quiete pregravantur viscera,
 Demonum fraude maligna sentiant piacula.
- 3 Celsa prorsus ingens ori fata laudum cantica
 Extat mens celitus almi animo ferbentior:
 Ingerat premium vite tempus noctis valide,
- 4 Ut per hoc noctis errorem devineam viriliter,
 Expugnato ceruleo spiritu nequissimo
 Misear tuis cum amicis supernorum cibibus.
- 5 Indito crucis vexilo tue fortitudinis
 Presigna tum cor et corpus aeternis oraculis,
 Clipeo fideli gliscens inesse sub tegmine.

7,5 *cordo T 8,2 *agmina T 3 *properantes T 9,2 qubus T 4 Christi euins G. Meyer
 christiculus T [IV.] 2 nomen est Serrusdei, sed dei ἀπὸ ζωροῦ 3 *docilis T 4 *Sepe diu eris T *sepe a
 Christo quereris T 5 *obtavili T 6 *proprous C [V.] 3,1 *rata T 4,1 *an (h)orrorem ?

- 6 Incerepot in te redemtor mille formis demonem,
Ut discedas nunc a nobis; ipse tibi imperet,
Procul ut effugiaris ab istis Christicolis.
- 7 Meminere enim debes penam tibi deditam :
Intuitus membra Christi time, fugam arripe;
Sitque nobis ipse Christus prestus ad custodia.
- 8 Confusus procul a nostro recedas cenobio,
Intuere nos munitos crucis signum valide,
Fuge prorsus, fuge, demon, esto tuis particeps,
- 9 Usque diem illum magnum verique iudicii:
Tunc sanctos, quos tu temtasti, coniungentur angelis,
Eris quoque tu damnatus in aeterno varatro.
- 10 Gloria carmen resonat patri atque filio,
Spiritu, quo semper extat coniuncta equalitas,
Qui cum deo patre *(compar)* perfectaque trinitas.

VI.

- Imperat omnipotens: procul effuge, demon,
Ne fraude nostrum possis adire torum,
Ne somnium turbes nec mortis vincla ministres,
Ne fallax animam sordides ipse meam.
- 5 Crucis alme fero signum: fuge, demon.
Hic pater et verbum vel sanctus spiritus adsit,
Unus ubique deus celsus et omnipotens,
Lubricus inc anguis fugiat in Tartara preceps,
Torum ne noceat rite dicate deo.
- 10 Crucis alme *(fero signum: fuge, demon).*
Sit celle dominus sanetus, sit mente [pie] benignus,
Ut placeat Christo, fulgeat *(ut) merito.*
Exorcidio vos, omnes demonum fantasma,
Vos, omnes angeli iniqui, fugite abhinc.
- 15 Crucis alme fero *(signum : fuge demon).*

6,1 *demonum T 9,3 *vatuuo T 10,3 *compar om. T

[VI.] 3 somnos *[Eugenius]* teste Lorenzana 4 fallas animum sordibus ipso meum *[Eugen.]* teste
Lorenz, 8 *incannmis T 10 et 15 supplevi 11 *pie secl. 12 *ut om. T post 15 sequitur
Quam telluris spatia porriganter, date deo // omnipotenti honorem. Per hoc signum sanctum crucis tropaeum
magnum et venerabilem, per quem vos iussit expelli. Crucis alme. Per diem salbasti nos, domine, in nocte
custodi nos, Iesu Christe T

SEDULII SCOTTI CARMINA.

Seduli vitam quo minus enarrarem ad tempus impeditus codices hic describere satis putavi quibus facultas nobis datur ad versus eius cognoscendos et edendos.

I. Liber qui est de rectoribus Christianis et convenientibus regulis quibus est res publica rite gubernanda tribus codicibus posteritati traditus est quos Duemmler N. A. III, 188 enumeravit, carmina tamen quibus quae quoque capite breviter stilo prosali dicta sunt aliqua versuum dulcedine concluduntur praepter reg. bibl. Berolinens. (B) s. XII. cod. theol. lat. 368 in quo primum huic editioni a Gulielmo Wattenbach comparatum exstat f. 77¹ unus omnia exhibet Palatinus 591 chart. s. XV. (P). Continentur autem eo 1) canonum collectio quales occurrunt in Reifferscheidt et Maasseni indicibus fol. 1 INCIPIVNT, ECCLESIASTICE, REGVLE Sanctorum apostolorum prolate per cletem (leg. Clementem) — f. 53¹ canones concili Carthaginiensis f. 54 Si quis forniciatus fuerit cum duabus sororibus — innoxium occidunt quem huitisga ligna (sic) morditum vocant¹. 2) libellus cure pastoralis i. e. de dignitate sacerdotali ed. Ben. app. p. 537 beati Ambrosii f. 55—61 3) Augustinus de pastoribus et eiusdem de ouibus i. e. sermo 46 sq. f. 62—99 Explicit liber s. Augustini de ouibus scriptus et correctus de exemplari Hirsaugiensi 4) Sedulius quem Augustus Mai et ego contulimus, fol. 99 sine titulo INCIPIT OPERIS PREFACIO SVBSEQVENTIS Omne ministerium etc. — f. 130 Explicit sedulius de | regimine principum | . 1472 . | 5) Bonifaci acnigmata cfr. poet. Karol. I, 3 et N. A. IV, 99 f. 131—137¹ (in fine Aldhelmi versus iidem positi sunt qui in C poet. Karol. l. c. p. 15) 6) epigrammata Christiana ex lapidibus collecta Suscipe terra tuo v. de Rossi ap. Leonem ed. Fort. p. XXVI 3 Pontificalis apex Gruter p. 1164, 6 Lux archana dei de Rossi l. c. 1 Lumine sed magno de Rossi 2 Ingrederis quisquis ed. Mai. spicil. Rom. VIII, 69, 1 quamvis clara fides Mai. script. vet. V, 105, 4 In arca supra corpus s. Petri Mai spicil. l. c. 2 Iusticie fides Mai. script. vet. l. c. 105, 3 Scande cantantes (ineditum?)² In fronte foras in ecclesia S. Petri Mai. spicil. l. c. 3 Credite victuras de Rossi 7 Qui regni claves Mai script. vet. l. c. 106, 1. 7) Aldhelmi

---

1) fol. 8¹ post concili Nicaeni capitula scriba loquitur:

Sicut naviganti dulcis est portus,
Ita scribenti novissimus versus.
Sospes semper ave (seu) sine fine vale.
Ubi cumque manes, sit tecum gracia Christi.
In omnibus rebus semper modus optimus erit.

2) In gradu sancti Petri ubi legunt:

Scand(it)e cantantes domino dominumque legentes: [ex alto]
Ex alto populis verba superna sonent.

uenigmata prologo praemisso 139'—141'. Ex codice Palatino Sedulum primus edidit Angelus Maius Spicil. Rom. VIII, 1—69 secundum quem exprimendum curavit Migne patrol. CIII. Prioris editionis nec Maius neque ego diligenter explorantes ullum exemplum reperire potuimus, ut Fabricius Schoettgeniusve errore lapsi esse videantur, qui tradunt 'Sedulum de rectoribus Christianis et convenientibus regulis, quibus est respublica rite gubernanda Lipsiae 1619. 8' prodiisse.

II. Inter codices a Nicolao Cusano xenodochio 'S. Nicolai prope Cusam in opposito Orsicastelli in ripa Mosellae siti' donatos quatuor equidem novi succulo XII, eodem loco ni fallor ab iisdem scribis exaratos codicem nunc Bruxellensem 3819—20 Bruxellensem 11196—97 Bruxellensem 10615—729 cod. etiamnunc Cusanum C. 14 (de quo Ios. Klein ueber eine hs. des Nicol. v. Cues Berl. 1866 p. 6 et Duemmler. Anselm der Peripatetiker Halle 1872 p. 3 sq.). Neque tamen unde provenerint ipse scio, conjectura Kleini est contendens Cusanum C. 14 scriptum esse in quodam monasterio Gallico. Fortasse autem verum inveniendi ansam dabunt verba in Bruxell. 10615 sqq. fol. 71¹ col. 1 Ciris frag-mento s. XII. ex. superscripta ab Aemilio Grosse Fleckcisen. annal. 1869 p. 276 male et lecta et intellecta: ((q)uo)d i(n) Virg(ilio) s(ancti) Euch(erii) dee(st) i(n) lib(ro) Cirris(,) hic est. Nam hinc in Treverorum vicinitatem duci videmur. Quac omnia ideo praemisi quia in codice Bruxellensi 10615—729 qui continet mediæ aevi florilegium longe pretiosissimum seges quoque Seduli carminum exstat uberrima. In quo (C) leguntur 1) fol. 1—21 a) homiliae collectae (Augustini serm. 65 150 5 6 45 97 277 130 ep. 60 Niceti opuscul. duo ed. Migne patrol. LXVIII, 366—376 Augustin. serm. 53 1 de discipulis et magistris Nili monachi (descripti) Augustin. serm. 254 Gregori Nazanz. tract. decim. interprete Rufino) b) Theofridi Epternacens. flores epitaphior. ed. Migne vol. CLVII. 2) fol. 22—35 Salviani de gubernat. dei cfr. Salvian. ed. Halm. p. V sq. 3) fol. 36—57 gromatici cf. Haenel Richter krit. Iahr. f. d. Rechtswiss. I, 762 sq. 4) fol. 58—65 (cum quibus f. 74 coniungendum) Notkeri epistola ed. I. Grimm kl. schr. V, 190 sqq. Notkeri rhetorica ed. Wackernagel ZfdA. IV, 463 sqq. — fol. 60, deinceps alia Notkeri sive ex eius disciplina profecta (non Boethii commentarii ut adfirmat Plew Germ. XIV, 48 sed in Boethium commenta) 5) fol. 66—73 a) ex Senecæ controversiis excerpta non interpolata¹ Sen. ed. Kiessling p. 270, 28—298, 2 368—380, 3 POST LAQVEVM b) sententiae ex bibliis patribus papis fortasse certo consilio collectae veluti f. 68² adscribitur IN NOMINE DOMINI CONTRA BERINGARIOS DE CORPORE DOMINI c) carmina contra papatum Anulus et baculus duo sunt insignia per quae ed. Wattenbach. Anz. d. Germ. Mus. XXIII, 335 et XXIV, 14 (apographon est in cod. Cusan. nunc Brux. 9799—9809 f. 122² quem c nominabo) Certamen regis cum papa Musa canamus ab initio XXXVIII versus ed. Du Méril 1843 p. 405 sqq. cfr. N. A. II, 404 (apographon in c) Gens Romanorum subdola ed. id. p. 231 (apogr. in c. 122²) Hunaldi Hactenus ex vetito peccata fuere timori (ineditum? apogr. in c. 122²—123) Fert genitrix natum Stephano testante beatum (descripti) d) poetæ lat. minores Ciris v. 454—541 Priapea ed. Baehrens II, 158 158 sq. 160 sq. Catalecta Tibulli Priapeum elegiacæ in Maccenatæ cfr. Grosse Fleckcisen. annal. XV, 275 sqq. Flori Virgilius orator an poeta Flor. ed. Halm. p. 106 sqq. 6) 74—76 continuatur Notkerianum (v. supra 4) Paulin. Nol. ep. XVII. ed. M. inde a 235, 2 ep. XXVII. 306 sq. 7) 77—78 Sidon. Apoll. ep. V, 5—11 8) 79—92 Wandalbert. ed. Duemmler poet. Karol. vol. II, 569—622 Heito ed. id. ib. p. 267—275 visio pauperculæ mulieris ed. Wattenbach DGQ⁵ 260 sq. Walahfrid. visio Wettini ed. Duemmler. l. c. p. 301 sqq. Fulgentius Ruspens. serm. 250, sequitur

1) Senecæ patris codex optimus Brux. 9581—9595 ipse quoque Cusanus est cfr. Oehler annuaire d. l. bibl. r. d. Belg. III, 141 et Klein l. c. p. 8 adn. 2. 2) Descriptas ex C esse codicis c eas partes quas supra adponam ex C ad certum redigere possum; atque supercaciou Voigt ebasin captivi oneravit.

Speciales Francorum protectores sunt Dyonisius martyr dominus preciosus unde sit ignoror cfr. Gregor. ed. Krusch p. 465 sqq. 9) Poleminus Silvius ed. Mommsen Abhdlg. d. Saechs. Ges. d. Wiss. III. 231 CIL. I, 332 sqq. Seeck notit. dign. p. 254 sqq. Riese geogr. min. 130 sqq. cfr. Abhdlg. VIII, 694 10) 99—106 Arateorum interpres cfr. Caesaris Aratea ed. Breysig Berol. 1867 p. XXVIII 11) 107—122 Manilius C apud Iacob. 12) 123—137 Sidon. Apoll. carmina omnia epistolae selectae 13) 138—156 Paulini Nolan. carmina cfr. Auson. Schenkl. p. XLII Peiper. XXXII 14) 157—164 Cassiodorus de inst. div. script. 15) 165—172 Gilonis carm. ed. e. g. Quercet. SS. hist. Fr. IV, 898 sqq. 16) 173—174 Winrici carmen ed. Kraus Jahrb. d. Alterthumsfr. I p. 233—247 17) 175—178 carmen Mettense cuius ultimos CXXI versus ed. Duemmler N. A. V, 433 sqq. cfr. XI, 643 sqq. duo hymni de. S. Gorgonio (descripsi) 18) 179—186 Theoderici Solinus metricus cfr. de Reiffenberg annuaire d. l. bibl. r. d. Br. IV, 67 sqq.¹ Theoderici de cane mortuo fortasse eiusdem de ventorum turri cfr. Ritschl op. III, 838 loci Vitruvi Augustini de civ. d. Gregor. ad Constant. Aug. carmina de nummo Iactanti Phoenix epitaphium Juliani ed. de Reiffenberg ann. d. l. bibl. r. VI, 1845 p. 117 sqq. = bullet. d. l'ac. IX, 30 sqq. 19) 187—200 ebas. capt. ed. Voigt Argent. 1875 (apogr. in c 130—134) Aldhelmi acnigmata (apogr. in c 130—137') carmen de mensibus Linea Christe tuos prima est quae continent annos (descripsi) Ausoni ep. LXVIII ed. Sch. p. 214 Aviani viri clari ad amicos ed. Baehrens p. l. m. IV, 116 (quorum carminum apogr. in c 137') versus cuiusdam Scotti de alphabeto ed. Bs. V, 375 (apogr. in c 137') Hildebert. de nummo ed. Otto comment. crit. Giss. 1842 p. 163 sqq. cfr. Hauréau l. mél. poët. d'Hild. Paris. 1882 p. 39 sqq. (apogr. in c 123'—124 usque ad v. 198) duo poematia mihi ignota Deposeat requiem cum nox breviata diurnam et Si te nosse potes felix nil amplius optes — Plura petis non plenus eris donec moriaris. 20) 201—223 Arnulfi deliciae cleri ed. Huemer Roman. Forsch. II, 211 sqq. versus de XII ventis Tranquilli phisici ed. Reifferscheid Suct. fragm. p. 304 sqq. carmen qui dicitur S. Augustinus de laudibus dei editurus est Grosse cfr. de Reiffenberg bull. d. l'ac. dc Br. IX, 151 sq. carmen de S. Lucia editurus est Harster 214—223' Sedulius 21) 224—231 novus Avianus ed. Grosse Regimont. gymn. progr. 1868 (apogr. in c 138—142) interposita satira in Italos Nulla salus aut pax veniat tibi gens tenebrosa — Hoc si feceritis peccamina vestra recedent cfr. de Reiffenberg ann. 1843 p. 77 (apogr. in c 142—142') carmen de pugna Hastingensi cfr. e. g. Potthast bibl. hist. I, 569 (apographon in c primorum LXVI versuum f. 142') Gell. noct. Attic. XIV, 5 XV, 3, 7 4, 3 cfr. Gell. ed. maior. Hertz. II, XLVIII. — Carminum syllogen Sedulius Scottus ipse instituisse nequit, sed — ut huc vertam verba in maioris Seduli codicibus tradita — 'opus inter cartulas dispersum reliquit quod recollectum adunatum' neque tamen 'ad omnem elegantiam divulgatum est' a nescio quo Musis amico. Singula carmina quis ediderit, infra textum indicabo; ipse denuo edam apographo Pincharti in Duemmleri usum confecto (cui Hauptius Duemmleri amici rogatu emendationes olim adsperserat), Bethmanni Monumentis Germaniae destinato, mea denique ipsius collatione nisus quam huius anni mense Ianuario institui dum rr. cl. Ruelens dignus r. bibl. codd. custos et Ouverleaux ab eadem bibliotheca me adiuvant summa qua Belgae florent liberalitate. Folii Sedubiani imaginem fidelissimam editioni suac adnexuit Pirenne.

III. Appendix loco VIII carmina addam ab Hageno in carminibus medii aevi Bernac 1877 primum evolgatis quibus Ernestus Duemmler (cuius muneric hoc totum est quod Maronis Leodiensis Musa reviviscit) Seduli scripta locupletare voluit. Sed quae N. A. IV, 317 sqq. adtulit argumenta ea non suadent, nisi ut credamus carmina sine titulo tradita a Scottigena quodam condita esse Sedilio eiusque scriptis familiari: ars

1) Iudeus non est ut de R. suspicatur, sed locus sic expediendus Iudeae regio, in ea Asphaltites lacus; cfr. Solin. ed. Mommsen p. XCII.

enim a Seduliana non nihil disstat. Leguntur in cod. Bernensi 363 (cfr. Hagen catal. codd. Bern. 347 sqq.) s. IX. Scottice scripto I II III f. 194^r IV V 196^r VI VII VIII 197^r, quae ipse 1885 Bernae iterum exscripsi.

I.

I.

Omne ministerium, trifido quod praeminet orbe,
Arte gubernandum, sunt artis plurima dona:
Omnireans dominus terras mare sidera caelos
Arte creat, totum pulchrum regit arteque mundum,
5 Artibus egregiis sapientia celsitonantis
Praeposuit hominem cunctis animalibus orbis,
Ars currum regitat, naves ars rite gubernat
Atque triumphalis res artem bellica spectat —
Indigit artis opis sic et res publica, felix
10 Esse queat rectore bono populoque beato.
Ob hoc caelestum transcurrentis prata librorum
Florida congregati vobis, rex inclite, serta,
Quae capitis vestrae mentis diadema perorment
Sceptraque glorificant Christi dominantia nutu,
15 Atque salutiferas divini dogmatis herbas
Pollice decerpsi nardo redolente calathis.
Sumite de liquidis Israhel fontibus undas,
Quae satient bibulum praedulci rore palatum:
Gloria nam regum, nitidis et stemmata sceptris
20 Dogmata sunt domini nec non exempla priorum
Gestaque nobilium procerum famosa per orbem. —
Artibus his vigeat vestri res publica victrix
Atque gubernetur multis feliciter annis,
Donec sidercam vos ascendatis in aulam,
25 Iuste regnantum qua perpes gloria pollet.

II.

Tecum principium, finis rex Christeque tecum:
Alpha operis famuli sis, deus, ωque tui.

[I.] [i.] 1 preminet et sic semper pre pro prae et e pro ae et oo P 3 sydera passim P 4 pulcrum B
5 egreis B sapiencia et talia passim P 6 Prepositū B quoque 9 opes P 11 percurrens
corr. B 12 inclita P 13 uestri corr. B dyadema semper P 15 docematis semper P 16 cala-
this BP; nam quantitatem Sedulius nondum perspectam habuisse videtur, sed infra recte II LXXXI 49
18 satiente P palathum P [ii.] 2 si P corr. Areval. proleg. in Sedul. ed. p. 38.

[I.] [i.] 1 praeminere apud Prudentium legit e. g. cath. XI, 109; cfr. inscript. Christ. e. g. ap. Maium
script. vet. V, 178, 2, 1 sacrae quae praeminet aerae. 16 Fast. V, 255 decerpsi pollice florem.
[ii.] AΩ signum symbolicum ex apocalypsi notum de quo cfr. F. X. Kraus Realencyklop. d. christl. Altert.
I, 60 sqq. frequentissime etiam apud Karolinos legitur itaque, ut A pronuntianda sit alpha Ω sonum habeat
mere vocalem. Sic Prudentium Paulinum Nol. Orientium Sedulium secuti voluerunt e. g. Iosephus Scottus
Albarus Milo de sobrietate Sedulius infra quoque. Unde Flor. Lugdun. poet. Karol. II, 534, 181 emen-
dandus vel certe pronuntiandus Alpha prior cunctis, Ω cunctis ultimus extat.

III.

Quisquis florigeri sceptrum fert nobile regni,
 Primum celsithrono vota precesque ferat.
 In cuius sacro sunt omnia numine sceptra
 Et pax nobilium, vita salusque ducum.
 5 Nam regale decus radians diademaque regni
 Est timor altithroni, sanctus amorque dei.
 Lilia florigerum comunt ceu lactea campum,
 Ut rosa punicei schematis ore rubet:
 Sic iustus rector virtutum flore virescit,
 10 Germinat ac fructus mentis in arce sacros.
 Pulchra Salemonem decoravit purpura regem
 Nec non Davidis fulgida sceptra patris;
 Sed magis interius prudens devotio cordis
 Ornavit iuvenem glorficando deum. —
 15 Instar Luciferi nitet res publica vestri
 Exortuque novo splendida vota gerat.

III.

Qui regit affectus animi, rex iure vocatur
 Et, fluxas carnis qui domat illecebras.
 Quamvis, qui fulvum superat virtute leonem,
 Rex teneat clarum laudis honore locum —
 5 Set plus est laudum fastus calcare superbos,
 Iram ceu rabidam mitificare feram.
 Magnus et ille cluit saevos qui triverit hostes,
 Lauriger ac victor clara trophea refert —
 Gloria sed maior: comptum caelestibus armis
 10 Hostes aereos vincere posse ducem.
 Est magis imperium mentem frenare per artem,
 Quam si quis habeat triplicis orbis opes:
 Nam templum domini iusti mens regia fulget,
 Fit thronus excelsi iudicis ipsa dei,
 15 Comitur illa domus flavo speciosior auro,
 Iustitiae solem gaudet habere suum.

V.

Ceu rotac cyclos celeri recursu
 Volvitur, summas reprimitque ad ima,
 Quas rotat partes rapidum per axem,
 Mobilitate:

[iii.] 3 sunt sacro *P transposuit Maius*   7 florierum *P corr. Maius*   8 schematis *P sed Sedulum*
scenatis scripsisse puto   9 rector *sed puncis postea deletis P*   10 *Geminat ut *P* Geminet ut *Maius*
 13 douocio et *talia semper P*   [v.] 1 ciclus *semper P*   4 Mobilate *P corr. Maius*

[iii.] 5 *Met. IX*, 689 Et regale decus.   [iii.] 1 *Trist. V*, 2, 8 Affectusque animi.   3 *Aen. IV*, 159
 fulvum descendere monte leonem.   8 *Iust. III*, 9, 86 Belliger ad cuelos ampla tropaea refers.
 9 *Aldhelm. laud. virg. c. g.* 361 fretus caelestibus armis.   15 flavum aurum *Vergilianum. Art. am. II*, 299
 pretiosior auro.

- 5 Regna sic mundi trifidum per orbem
Gloriae celsum stabilire culmen
Nesciunt lapsum, sed habere norunt
Aurea Sceptra.
Inclitae plebis fuit Israhelis
10 Floridum regni deus adlevatum,
Quando servabat sacrosancta legis
Mystica iura:
Unde pollebat domini triumphis
Atque crudeles superabat hostes,
15 Dum suam plebem pietas tonantis
Glorificabat.
Rursus heu quantis premitur ruinis
Abrahae sanctum speciale patris,
Dum creatori sua prona tempsit
20 Subdere colla;
Una sed tantae medicina gentis
Iam fuit votis rogitare celum,
Qui potens noseit stabilire regna
Perpete nutu. —
25 Principes terrae, domino potenti
Ferte gaudentes thymiam voti;
Quem tremunt caeli proceres superni,
Magnificate.

VI.

- Qui cupit rector probus esse iudex,
Lancee qui iusti trutinaque gaudet
Inhians pulchri terebrare falsa
Cuspide veri,
5 Luminum patrem rutili creantem
Solis ac lunae nitidique cosmi
Poscat, ut sensis niteat coruscis
Luce sophiae;
Vota cognoscat Salemonis aequi,
10 Quae volaverunt subito per aetram
Ac penetrarunt domini sabaoth
Aurea tecta.
Ipse percepit docilemne sensum
Mente lustratus? sapiensne factus
15 Insuper regni columen gubernat
Gentis Hebraeae?

12 iusticia semper *P* 14 superat *P corr.* *Maius* 26 timiamma *P* [vi.] 6 nitidisque *P corr.*
Maius 13 docibilem ne *P* docilemne *Maius* 16 ebree *P*

[v.] 20 *Fort. III*, 30, 7 Subdere colla decet, quia sunt inga dulcis Christi. [vi.] 12 e. g.
Aen. VI, 3 aurea tecta.

- Quid valet flavi nitor omnis auri?
 Ostra quid prosunt rosei decoris?
 Gloriae quid sunt Seithiaeque gemmae?
 20 Quid diadema?,
 Orba si mentis acies hebescat,
 Lumen ut verum nequeat tueri,
 Unde discernat bona prava iusta
 Fasque nefasque. —
- 25 Ergo rectori decus est amare
 Te patris verbum sapiensque lumen,
 Christe, qui sceptris dominaris orbem
 Celsaque regna;
- Cuius in dextra requies beata
 30 Constat, in leva locuplesque gaza:
 Gloriae princeps humiles coronas,
 Tollis opimos.

VII.

- Rex pius et sapiens terro moderamine regnat
 Semet suosque (et) subditos.
 Gloria regnantis proba moribus eminent uxor
 Sicut honesta vinea:
 5 Illam nobilitas triplici virtute venustet
 Rosis pudici pectoris;
 Lactea formoso niteant si colla decore,
 Magis nitescat castitas;
 Christus ut ecclesiam sibi casto iunxit amore,
 10 Uxor viro sic haereat;
 Mitis simplicitas in cuius mente redundet
 Velut columbae gratia;
 Quam decoret pietas prudentia sacra potestas,
 Esder ut alma floruit.
 15 Vincula pacis ament rex et regina: duobus
 Sit foedus et concordia;
 Invida non dirimat geminos discordia pacis,
 Quos lex superna iunxerat.
 Disciplina regat quorum praenobile germen:
 20 Rami decori floreant.
 Aridus haut viridi bene crescit in arbore palmes,
 Cultor bonus hoc providet:
 Princeps et rectrix populum si rite gubernant,
 Suam regant prosapiam,
 25 Abrahae veluti generosa stirpe creatis
 Ornent polos nepotibus.

17 Qui *P corr. Maius* 21 haboseat *P corr. Maius* 29 dextera *P corr. Maius* 31 coronat
corr. P coronans Maius fort. recte [vii.] 2 *et om. *P* 4 *honesta *P* 17 Inuidia *corr. P* 21 *aut *P*

{vii.] 4 Sedul. de reg. princ. c. IX princeps pacificus tamquam floridus et fertilis est . . . et quasi
 vinea honesta (leg. honesta) copioso abundans fructu. 25 Met. XIV, 699 humili de stirpe creatus.

VIII.

Absque gubernaclo navis ceu nutat in alto,
 Fluctibus ac tumidis tunditur illa nothis:
 Gloria sic regni praeclaraque sceptr'a labascunt
 In pessumque cadunt heu sine consilio.
 5 Nam sunt nonnulli, quorum fit mellea lingua,
 Aspidis ac subtus tetra venena latent;
 Qui delenificis persuadent omnia verbis,
 Quorum sermo strepit subdola ceu fovea:
 Horum consilio res publica fulta videtur,
 10 Cum submersa ruat o miseranda nimis.
 Ob hoc consilii praedulcem carpere botrum
 Iam decet, excelsum qui tenet imperium.
 Dorcades ut vigili montis de vertice visu,
 Quo cito transfugiant, euncta pericla notant:
 15 Sic adversa cavet speculari lumine mentis
 Dux bonus arte bona consiliisque probis.
 Ceu margaritum bibulis praenobile conchis,
 Quomodo dulcifluo mel legiturque favo:
 Sic et amicorum puro de fonte legendum,
 20 Quod decet et prodest, utile consilium.
 Verus amicitiae custos sine felle probatur,
 Cui placet omne bonum, displicet atque malum:
 'Est est' qui vere seu 'non non' dicere norit,
 Cui cor secretum consonat osque pium,
 25 Olli firma fides vita fit carior ipsa,
 Nescit harundineas texere mente strophas,
 Non illum nutare facit clangorque tubarum —
 Anchora nam stabilis corde manet fidei —,
 Talem nonque gazae, non auri pondera norunt
 30 Fallere nec laesa fit pretiosa fides.

IX.

(Tam)quam praecipitans turbo regentes Subvertit nimium copia rerum. Qui primumque boni regmine clarent, Fiunt saepe mali fine profano; 5 Sacris qui fuerant moribus aurum,	Mox plumb'o similes viliter horrent Et, qui vitis erant ubere laeti, Agrescant veluti spreta labrusca: Incautum dominum mente strophosa 10 Fallunt praeccupidi sic et amici.
--	--

[viii.] 1 Abque P corr. Maius *gubernaculo P 3 quod P corr. Maius 6 iuuenia P (cfr. infra II xli 12) corr. Maius lactent P corr. Maius 10 post 11 P transposituit Duennmler 13 montis]m ex corr. P 15 cauent P corr. Maius 23 *an novit? 26 strophas semper P 29 *namque P non Maius 30 *ne P *sit P preciosa semper P [ix.] 1 *Quam P turba corr. P 3 *regimine P

[viii.] 2 Aen. V, 125 quod tumidis submersum tunditur olim | fluctibus. 5 sq. Am. I, 8, 103 sq. Lingua iuvet mentemque tegat: blandire noceque; | impia sub dulci melle venena latent. 13 Sedul. expl. in praef. Hieronym. c. 31 spicil. Rom. ed. Mai. p. 34 Capreoli etenim perniciitate pedum insuper et hostium insidias minus praevidentes per anfractus mentium sagaciter declinare solent . . . . Sic sancta ecclesia mundis sui cordis oculis quae agenda sint queque vitanda discernit. 27 Aen. II, 313 clangorque tubarum. 29 Aen. X, 527 auri pondera facti.

Multis unde dolis optimus ille
Anceps fit titubans sicut harundo
Ignoratque miser figmina falsi
Nec lucent domino lumina veri:

15 Nam caccant oculos regis honores,
Aurum divitiae nubila mendae,
Vultus feminei blanda voluptas,
Cari falsidici pompa potestas.

X.

Reges terrae, quos male gesta
Dedecorant, similesne videntur
Apris, ursis tigridibusque?
Hi maiores suntne latrones
5 Terrigenum? rabidive leones?
Unguis accipitresque rapaces?
Contigit Antiocho, Pharaoni,
Herodi miseroque Pilato
Momentanea perdere regna,
10 Cum sociis Acheronta subire:
Sic semper reprobos mala damna

Affligunt nimis hic et in aevum.
Quid floretis tempora fronde
Ardentes ostroque decori?:
15 Quos exspectat elibanus ignis,
Quem nec sedet roscidus imber.
Qui dominum lucis nec amatis,
In tenebras vos exterioros
Ibitis: illic gloria vestra
20 Arens marcebit sine fine;
Iustos vero celsa corona
Glorificabit luxque beata.

XI.

Conditor supernus orbis, imperator omnium
Ipse cuneta, quae creavit, pulchra fecit artifex.
Inter haec creata septem pulchriora praement:
Picta caeli spera lucis emicante gratia;
5 Alma solis inter astra candidansque gloria;
Ac referta post bicorne luna stemma lumine;
Fructuosus et virescens hortus flore germinum;
Tethios serenitasque visa mulcens omnium;
Sanctus ac chorus piorum te deum colentium;
10 Gloriosus atque rector optimus per omnia.
Liberalis et serenus sanctitate praeditus,
Aequitate, puritate cordis ille praeminet.
Quem tremit superborumque reprobum(que) caecitas,
Qui bonos honorat sponte largitate regia:
15 Pacifer beatus ille fit (honusta) vinea,
Trinitatis est imago digna sorte caelitum.

XII.

Fabrica nulla tenet stabilem per tempora formam,
Si non fulturis nixa sit illa suis;

14 lucet P corr. Maius lima P corr. Maius 18 *an scelestas? [x.] 4 Hy P 6 accipi-
trisque P 13 *fronde proles P 16 *ledet P [xi.] 7 ortus P corr. Maius 8 *muleet P
9 *ut P *an deus? 13 *superba (ex superbis) quo reprobum colitus P 15 *honusta om. P; cf. r.
supra c. VII, 4 16 ymago P [xii.] Nicolaus Cusanus de concordantia catholica liber III. praef.
fol. LI' in editione Iodoci Badii Paris. 1514 (ex prelo Ascensione): Venerabilis Sedulius (rectius ibid. lib. III, 12
fol. LIX') Et quia do regimine reipublicae sanctus Thomas, Egidius de Roma, Sedulius Scotus, ante illos

[ix.] 17 Fast. IV, 99 blanda voluptas. [x.] 14 Aen. V, 133 sq. ostroque decori | cetera
populea velatur fronde inventus.

Haec stabilire queunt splendentia lumine tempa,
 Aula nec et regum his sine firma potest:
 5 Iusti rectoris propriis sic stare columnnis,
 Publica res poscit propitianto deo.
 Prima columna micat veri speciosa decore
 Ac patiens regimen rite secunda tenet,
 Tertia largiflua meritis dat munera dextra
 10 Quartaque blandiloquax dulcia verba sonat,
 Quinta malos reprimit miro zeloque coruscat,
 Gaudet sexta potens magnificare bonos,
 Septima clementer populi levigatque tributum,
 Ast octava regit iustitiae trutinam:
 15 Nititur his solidis res publica fulta columnnis,
 Sicut mons Sion his stabilisque manet.

XIII.

Princeps magnificus, quem deus extulit,
 Ut praesit populo sceptriger inclitus,
 Debet celsithrono se bene subdere.
 Cedros qui Libani conditor edidit,
 5 Montes qui superos vertice sublevat,
 Qui gemmare facit ruraque floribus,
 Pinxit quique polos sideribus pater,
 Qui caeli Cherubin rex supereminet —
 Reges terrigenas magnus is ordinat.
 10 Ob hoc provideat rector honoribus,
 Excellens superum quos deus attulit,
 Olli quo placcat, qui regit omnia:
 Regnum qui tribuit maximus arbiter,
 Illum magnificat, quisquis eum colit
 15 Verbo corde pio regmine moribus,
 Christi quiue volens ecclesiac favet.
 Servator canonum, ductor et optimus
 Claret iustitiae stemmate fulgidus;
 Rex est iure, sacer qui sacra dogmata
 20 Ac decreta patrum servat in omnibus:
 Illum clarificat pontificum chorus,
 Ceu gemmae radiant in diademate
 Ac campum decorant lactea lilia
 Illustrantque polum fulgida sidera

Plato et Tullius, licet illi ultimi libri non habeantur, ac etiam alii plures magna nobis volumina reliquere: ad ista quisque recurrat in residuo) in libello de Christianis rectoribus primo cap. (*sic*) octo principaliter regi necessaria his versibus exprimit: Fabrica nulla — stabilisque manet. 3 *Nec P Nicol. Cus. 4 regum esse his Nicol. Cus. sat est conieceram, sed cfr. Sedul. carm. II xxvii 4 6 propiciante P 8 At paciens P 9 munere P 11 reprimit zeloque micante choruseat Nicol. Cus. choruscat semper P 12 mangificare P 13 Septima Clementi (*sic*) petit ore benigna tributum Nicol. Cus. 16 Sicuti P syon P (*semper*) et Nicol. Cus. [xiii.] 4 Cedero P corr. Maius 9 malignus (*legerat igitur mangus*) P corr. Maius 11 supperum P superis Maius 22 diamante P corr. Maius 23 *Ut P *lactea lilia ac uilloria P violae ac(!) lilia Maius

XIV.

Quam lux rutilo nova caelo
Fit grata habitantibus orbem
Post nubila noctis opacae
Phebi radiante corona,
5 Quam ros sitientibus arvis
Post torrida caumata caneri,
Boreae post frigora saeva
Ver florigerumque serenum —
Sic praeveniente piacllo
10 Animaec fit cara medela:
Morbis medicantur anhelis
Iam quique salubribus herbis.
Tulerint quo corporis aegra
Cura vigilante sagaci,
15 Famulac si tanta rependunt
Fragili medicamina carni,
Revocant animas et ab imis
Verbo virgaque potenti;
35 Quas sancta caelitus arte
Revehunt ad pascua vitae.

XV.

Post inclitos labores
Ac laurea trophea
Toga candente pacis
Et regia corona
5 Lectis micante gemmis
Auroque compta flavo,
Cum purpura corusect
Aulae decorus ordo,
Felicitate regentem
10 Cum sors beata comat —
Quam saepe mentis aulam
Perturbat ira praeceps.
Ac zelus ardet intus
Caeco furore cretus;
15 Aenea fervet olla
Nec sic furens in astra,
Ceu principis severa
Infecta mens veneno:
Nolens modum tenere
20 Cor saevit ut leaena.
Miscat tus ergo menti
Flagrans odore pacis,
Dux fiat ac serenus
Grato nitente vultu.
25 Nec iudicans sit ante
Quam veritas patescat:
Nam notione macte
Cor splendet ut lucerna.

[xiv.] 5 sicientibus *P* 14 uilante *P corr. Maius* 17 pocior semper *P* 19 *Simulanti iura *P*
21 iulnora *P* *an huleora? 24 Viciis semper *P* [xv.] 15 Enei *P*; *an Aetnaen fervet oeris? *17 20 19 18 *ordo*
est in P 21 *Miscat tus] Miscatur *P* 22 Flagrans cfr. supra p. 48 ad v. 82, addc Groeber in Woelflin.
arch. II, 424 et Engelbrecht. acta ac. Vindob. CX, 512 sqq. 27 *macte *P* nocte *Maius*

[xiv.] 7 *Ied. VII*, 51 Boreae . . frigora. 8 *Fort. III*, 9, 1 florigeru . . . . . sereno. 11 *Ge. II*
v. 135 senibus medicantur anhelis, cfr. *Prud. cath. X*, 105 sq. 34 *Fast. V*, 447 virga venerande potenti.
[xv.] 14 caecus furor *Vergilian.* 18 *Aen. VII*, 341 Gorgoneis Allecto infecta venenis.

XVI.

Quisquis bellipotens saevis confidit in armis
 In se sive suis spem male fidus habens,
 Instabili tremulans folio simulabitur ille,
 Grando quod excussit, quod nothus atque movet;
 Cuius loricae textura rigente metallo
 Ut fragilis telae nutat araneolae;
 Plumbeus ut pugio gladius lentescit acutus
 Nec fidus dominum protegit et clipeus;
 Quem galeae tutela premit eeu lanea cassis,
 Lancea vulnipotens sicut harundo valet.
 Talibus horrendus iactabat sene Golias,
 Quem funda missus stravit ab hoste lapis?;
 Illum non iuvit clipeus, non arma tremenda
 Nonque minax sermo profuit allophylo.
 Si leo, si tigris perimuntur, si crocodillus,
 Ingens si murem trux elefasque timet:
 Ergo nec in propriis fidendum viribus ulli
 Belliger, quamvis aerea membra gerat. —
 In domino potius vivo spes tota locetur,
 Qui regit altithronus numine regna deus:
 Qui dat et omnipotens ducibus sperare superbam
 Virtutem valida vincere posse manu

XVII.

Ventosa cum desaeviat	Quisquis sapit pericula
Euri procella perstrepens	Vitare corde provido,
Altis tonans de montibus	15 Fugit timens hacc omnia,
Cum nubilosa grandine,	Tutum capessat ut locum. —
5 Silvae ruantque protinus,	Sic ingruente maximo
Turbetur actus et maris,	Adversitatum turbine
Minas et astris inferat	Totis petenda viribus
Ventus crepanti fulmine:	20 Celsitonantis dextera.
Ferit pavor mortalium	Beatus ille praeminet,
10 Tunc corda contrementium,	Qui tunc volante praepete
Ne sternat ira caelitus	Oratione machinam
Propaginem terrestrium.	Poli penetrat arduam.

[xvi.] 7 piggeo ex piggio *P corr. Maius* lantescit *P corr. Maius* 9 lancea *P corr. Maius*
 13 *uiuit *P* 14 allophilo *P* 15 secundum si ex a *P* *perimitur *P* corcodrillus *P* 17 uidendum *P*
corr. Maius 18 *onea *P* 24 *superna *P* [xvii.] 5 silue ex siluat *P* 10 contremintium *corr. P*
 20 *Celi tonantis *P*

[xvi.] 1 *Trist. I*, 5, 73 saevis agitatus in armis. 5 *Aen. VIII*, 621 loriam ex aere rigentem.
 7 plumbeus pugio vide *Engelbrecht act. ac. Vindob. CX*, 476 adn.

- 25 Alas habet haec aureas   Hanc noscit ordo caelitum,
 Volueris ore lucida,
 Levam regit ieiunium,
 Dextram tenetque largitas.   30 Gaudens salutat advenam
     Offert camque gloriae
     Tribunal ante principis.
     Votiva mentis xenia
     Tunc prendit, ipsa lactea
 35 Soli revisit climata
     Donisque onusta gratiae.

XVIII.

- Ut globus lunae modo luce erescit
 Ductus in speram radiis coruseam
 Nuncque decrescit variante motu
 Corniger orbis:
 5 Regna sic terrae bifido tenore
 Gloria crescunt modo prosperante,
 Nunc et adversis minuuntur ortis
 Aulica sceptrum.
 Res quid humanas querimur fugaces
 10 Esse ceu fumus fluviusque praeceps?:
 Nonne sic mundi variant recursum
 Haec elementa?
 Post diem claram tenebrae secuntur,
 Post serenatas, placidas et auras
 15 Ilico surgit nebulis opacis
 Saeva procella. —
 Taliter dulcem sequiturque pacem
 Litium gurges subitae ruinae:
 Unde marcescit hominum propago
 20 Flos velut agri.
 At pius princeps domino potenti
 Corde contrito hilarioque vultu
 Gratias, postquam nova damna sentit,
 Taliter offert:
 25 Patris excelsi benedicta proles,
 Qui creas totum renovasque mundum,
 Nunc tuae grates ferimus salubri
 Nos medicinae.
 Tune castigas medicante virga
 30 Nos volens salvos nitidos ut agnos
 In tui sacra gregis esse caula,
 Optime pastor?:

36 *omusti] omnia P   [xviii.] 7 ministrant P corr. Mains   oris corr. P   20 Hos nihil P corr.
 Mains   22 Certo P corr. Mains   hilarioque fort. ex hilareque P   26 totus corr. P
 21*

Unde myrrati calicem liquoris,
 Quem pie nobis tua dextra porgit,
 35 Simus ut salvi, bibimus libenter
     Dona salutis;

 Nosque lorica renitente iusti
     Ae spei tuta galea flagrante,
     Ense sermonis fideique scuto,
 40   Quaesumus, arma;

 Et erucis signo radiante cornu
     Exhibe votis populi precantis
     Hostium cunctos superare fastus
     Te dominante.'

XVIII.

O quam pacificos cunctipotens amat:
 Quis regnum Solimae perpetis annuit,
 Illos angelici gratia schematis
 Ornans clarificat pectore, vultibus.

 5 Quorum simplicitas cordibus insita
     Sicut mos avibus felle parentibus,
     Hanc gaudet sobolem celsithronus pater
     Heredesque suos hos deus eligit.

 10 Pacem qui sequitur, splendidus enitet
     Et verbis redolet mel velut Atticum;
     Qui pacem renuit, in tenebris manet
     Et caecus gradiens in foveam cadit.

 15 Nam discors animi turbida motio
     Expers consilii naufraga parturit
     Incautis ducibus saepe pericula;
     Quam mortis sequitur mox violentia. —

 Pax vero medicans dissona glutinat,
 Pax lites reprimens gaudia seminat,
 Pax iungit populos perpetue foedere,
 20 Regnum pace regit rector et optimus.

30 saluas corr. P   33 mirrati P   34 porrigit P corr. Maius   37 Nosque] ex coniunct. corr.
 relat. P   38 tuto P corr. Maius   40 Quesumus semper P   41 coradiante cornu corr. P   42 uotis
 fort. ex uocis P   [xviii.] 8 elegit P corr. Maius   10 uerbit P corr. Maius   11 renuuit P
 18 reprimens] pr ex m P

36 sqq. *Hic locus similis ad Thess. 1, 5, 8 formatus ei videtur obrversatus esse qui carmen
 obtulit Adelhardo episcopo Veronensi ed. Duemmler gesta Berengarii p. 135 v. 36 sqq. Ille sed diris stimulis
 resistit | galea sento fideique spei | caritatis, quae dominusque noster | contulit orbi. | Isque lorica
 gladioque verbi. [xviii.] 6 e. g. Sedul. II, 171 voluerem quae felle caret. 10 Prudent. cath. V, 94
 Fit ligni venia mel velut Atticum.*

Quis carisma placet pacis, aromate
Virtutum redolent sicut olivifer
Mons pinguis domini: quo fluit affatim
Lac, mel Christicolis nectaris ubere.

XX.

Si pax proveniat seu plaudant ampla tropaea,
Arroget incautus talia nemo sibi:
Nam deus omnireans ingratis atque superbos
Mente sui cordis spernit ubique duces;
5 Diligit at mites, grates dominoque ferentes:
Cuius multiplices gratificantur opes.
Nam neque divitiae faciunt neque regna beatos,
Si non celsithrono laus sit honorque patri.
Ob hoc eximius divino munere princeps
10 Hymnidicas laudes, vota deoque ferat,
Dum pax arridet, tumidus dum sternitur hostis,
Dum pollet terris copia plena bonis,
Dum deus exaltat regem populumque triumphis
Magnifice plebem glorificando suam.
15 Absit murmurium populo, cum manna redundet
Tranquillae pacis multiplicisque boni;
Cantica laetitiae potius tollantur in astra:
Tantis pro donis organizare decet,
Spiritus omnipotens orbis dum clima replet,
20 Dum quoque terrigenis regna superna patent.

XXI.

Orthodoxus ac beatus ille rector eminet,
Qui dei timore mactus atque amore fervidus
Ante ponit illa semper aulicis negotiis,
Christiana quis ubique crescit alma gloria;
5 Qui pio tenore servat omne privilegium,
Unde regis candidata sponsa Christi gaudeat;
Qui lupos rapaces arect aequitate regia,
Christiana ne premantur improbis ovilia.
Ipse zelotes et instat ardens more fulminis,
10 Emicans et ulti ensis in sequendo reprobos.
Auribus modestis ille verba tempnit aurea,
Ne mel ore suggestentis det venena toxica.
Nam colax in ore gestat arte verba mellea,
Cordis ae sinu retentat intus felle machinas:
15 His homunculis resistat Christianus arbiter,
Scita legum, mos et ordo patriaeque regulae;

[xx.] 10 Impudicas P 13 *exalto P *triumphet P 19 *refert P [xxi.] 3 negotiis P
7 regiam corr. P 8 Christiana ne Maius] xpiāno P 11 *modestos P modestus Maius 12 sugerentis P
15 et 19 Hys P 16 *an mos sit cordi ?

[xx.] 6 Sedul. I, 10 quorum multiplices nec numerantur opes. 20 Fort. e. g. IV, 18, 24 regna superna patent.

Ac dei colat ministros sanctitate fulgidos,
 Qui deo placere norunt ore corde moribus.
 His precantibus beatis res beata publica,
 20 Omnibus bonis habundat sicut arva fructibus:
 Principis honos thronizat ac trophea bucinant,
 Laeta pax ubique regnat dans quiete gaudia.

II.

I.

INCIPIUNT VERSUS, QUOS SEDULIUS SCOTTUS VENERABILI PONTIFICI
HARTGARIO COMPOSUIT.

Florida Thespiadum soror ac praenobilis Eglae
 Cignea, mellifluos nunc cane, posco, tropos;
 Obsecro: Pegaseo flavum caput erige fonte,
 Femina doctiloquax organicumque deus:
 5 Syrmate purpureo glaucisque venusta capillis,
 Oscula da labiis Sedulio roseis;
 Musigenum plectro cytharizans texito carmen
 Permuleens aures nobilis Hartgarii.
 Est pius ille melis condignus, laude canoris,
 10 Europae sidus nobilitasque potens.
 Aureus est ramus, florens virtutibus almis
 Egregiusque nitet moribus et specie.
 Quo pastore pio laetatur filia Sion,
 Exultant variis dives inopsque modis.
 15 Construit exceilam sublimi vertice turrim
 Centenis cubitis, quo super astra volet.
 Ingreditur scalam, quae surgit in alta polorum,
 Moribus et verbis instruit ipse greges.
 Qui pastorali disponens omnia cura
 20 Eripiens agnos arcet et ipse lupos.
 Pectora cui redolent flaventia musta sophiae
 Oreque doctiloquo mellea dona fluunt.
 Cui micat in vultu vernantis gratia formae,
 Splendida sed menti gratia maior inest.

22 quinta Maius

[II.] [1.] edd. baro de Reiffenberg annuaire d. l. bibl. r. de Belg. IV, 1843 p. 87 sqq. Grosse progr. gymn. Regimont. 1868 p. 2 sq. Scotus corr. C 1 lorida C thepiadum corr. C' (i. e. altera in C manus coeva) 5 Sirmate C sed recte VII, 90 6 sedulie C corr. de Reiffenberg 7 textito C corr. id. 8 hartagirii C corr. Grosse 10 nobilitansque corr. C 13 syon passim C 21 Pectore C corr. Grosse

[II.] [1.] 1 Musam suam adloquitur poeta cfr. infra c. VII, quam cum fingat in Permesso morari Nymphae nomine ornat ex ecl. VI, 21 (Aegle, Naiadum pulcherrima). 3 Ge. IV, 352 summa flavum caput extulit unda. 8 Hartgarius episcopus Tongrensis ecclesiae 840—855 cfr. de Theux le chapitre de s. Lambert à Liège Brux. 1871 I, 13 et Duemmler annal. hist. patr. Vindob. 1860 p. 170 adn. 6. 13 Zuch. 9, 9 Exulta satis filia Sion, cfr. [Fort.] p. 374, 107. 15 Aen. IX, 682 sublimi vertice nutant. 22 Fort. I, 15, 102 Cuius ab eloquio dulcia mella fluunt.

- 25 Ipsius in facie linguosi rhetoricantes
Strophosusque loquax quo resonante silet.
Aurea lingua cluit triplicis cui famine vocis
Tres veluti testes candida verba sonans.
Qui pro perpetuis luceris terrestria donat,
30 Dives in astriferis posset ut esse locis. —
Aetorum salve, paradisi florida cedre,
Mitia doctrinae vertice mala gerens.
Te duce grex domini lacrimas in gaudia vertit,
Per te Francigenis prospera cuncta tuis.
35 Inter pontifices vestri veneranda potestas
Eminet in cunetis pontificale decus.
Iustitiae parili dispensans omnia libra
Aequali gressu carpis in astra viam. —
Per te Scotigenis requies praestatur egenis:
40 Gaudens, alme pater, hos pietate foves.
Fronte serenifica quos aspicis, optime pastor,
Illiis atque loquens candida verba seris.
Te emine quos vestis, quos pascis et, inclite prae sul:
Pascis eosque cibo, pascis et ingenio. —
45 Vidimus haut talem sub caeli cardine patrem,
Tantos thesauros qui pietatis habet:
Idcirco vestrum nomen, laus, fama per aevum
Pervolat in terris, scribitur atque polis.

II.

- Tytirus in silvis ego tristis mente remansi:
Absens pastor erat, nulla quiesque fuit.
Quis vos surripuit? Zefirus? Rhenusne bicornis?
Quadrupedale decus vos rapuitne pater?
5 An vos punicis nobis avexerat alis
Splendidus Aurorae currus Amorque volans?
Te magis elegit terrarum nobile sidus
Ac Thitona suum sprevit amore tui —
An mage credendum, quod vos pia dextra tonantis
10 Angeliusque simul fertque refertque chorus?,
Gratia Francigenis quo te praesente corusect,
Albiect ecclesiis splendida doxa tuis:
Sic et Apollo vagans rutilo decurrat Olimpo,
Lampade mirifica lux ut ubique micet.
15 Venisti tandem, patuli lux aurea mundi,
A domino lata spes requiesque tuis:

26 Sthrophosusq; C 32 Micia semper C 34 franoigenis corr. C 37 Iusticie et talia fere
semper C 39 egenis C item saepius egregius editus elementum evangelicus ecclesia milios melius
cannena ceres poeta penitrapo 43 quo C corr. de Reiffenberg [n.] edd. idem II. cc.; interstitium
in C deest, sed prima primi versus littera talis a quali exordiri solet scriba 3 zeferus C bicornus
corr. C 7 nobile decus corr. C 8 spuit C 11 chorusect semper C

32 cfr. ecl. I, 80 mitia poma, 36 Fort. V, 2, 70 pontificale decus. [n.] 1 Tyri nomen
ex ecl. I. 3 Aen. VII, 727 Rhenusque bicornis.

Dulcior es pulchris Hybleo nectare verbis,
 Carior auricomis es, pater alme, gazis. —
 Aspice, quam subito niveus chorus amplius et ordo
 20 Leuticensis ovat te redeunto, pater:
 Hoc ut ovile deus Lantberto tradidit almo,
 Sic tibi Lantbertus mandat ovile suum.
 Omnis ovans actas ingentia gaudia gestat,
 Exultando sonat te remeante melos:
 25 Nec mea Musa tulit tacitis resiliere labellis,
 Guttura sed liquido crispata amore tonos.
 Optima Francigenum lampas, spes aurea nostri,
 Heres Lantberti, quem decet altus honor,
 Montibus aeternis, ubi divus pastor Iesus
 30 Regnat, cum domino sis, bone pastor. Amen.

III.

ITEM AD EUNDEM EPISCOPUM.

Flamina nos Boreae miro canentia vultu
 Perterrent subitis motibus atque minis:
 Tellus ipsa tremit nimio perculta pavore,
 Murmurat et pelagus duraque saxa gemunt,
 5 Aereos tractus Aquilo nunc vastat iniquus
 Vocibus horrisonis murmuribusque tonans,
 Lactea nubifero densantur vellera caelo,
 Velatur nivea marcida terra stola,
 Labuntur subito silvoso vertice crines
 10 Nec stat harundineo robur et omne modo,
 Titan, clarifice qui resplendebat amictu,
 Abscondit radios nunc faciemque suam.
 Nos tumidis Boreas vastat — miserabile visu —
 Doctos grammaticos presbiterosque pios:
 15 Namque volans Aquilo non ulli parcit honori
 Crudeli rostro nos laniando suo. —
 Fessis ergo favens, Hartgari floride praesul,
 Sophos Scottigenas suscipe corde pio:
 Scandere sic valeas caelestia templa beatus,
 20 Aethereum Solimam perpetuamque Sion.

 Praesulis eximii clementia mensque serena
 Flamina devicit rite superba domans.
 Suscepit blandus fessosque loquacibus austris
 Eripuit ternos dapsilitate sophos;
 25 Et nos vestivit, triplici ditavit honore
 Et fecit proprias pastor amoenus oves.

17 hibleo C   20 Lenti census corr. C   24 Exultande C corr. de Reiffenberg   [iii.] ed. Duemmler
Sedulii Scotti carmina quadraginta Hal. 1869 p. 6   1 Fannina C corr. de Reiffenberg   2 montibus C
 corr. Duemmler   6 sonans corr. C   10 *an Nutat ?   14 p^brosq, C

17 *Selul. collectan. in ep. Pauli bibl. vet. patr. VI*, 502 O mellea fluenta Hyblaeo nectare dulciora;
 cfr. *infra LXXXI*, 10.   [iii.] 4 *Past. VI*, 712 duraque saxa trahunt.   13 *Met. XIII*, 422 miserabile
 visu.   23 *Aen. I*, 536 procacibus austris.

IV.

IDEM AD PRAEFATUM PRAESULEM REVERENDUM HARTGARIUM.

Vestri tecta nitent luce serena;
 Florent arte nova culmina picta;
 Rident atque tolo multicolora
 Et formosa mient seemata plura.
 5 Non sic, Hesperidum hortule, flores,
   Marcescunt subitis qui cito dampnus:
   Nam vestrae violae seu rosa pulchra
   Inhaesere tolis perpetue sede;
   Sic ostrum rubeum, sic iacinthus
 10 Non horrent tumidi flamina Nothi.
   Nostri tecta nigrant perpetue nocte;
   Intus nulla nitet gratia lucis;
   Pietae vestis abest pulchra venustas;
   Clavis nulla regit ac sera nulla;
 15 Absis nonque micat compta tabellis —
   Sed fuligo tolo haeret in alto;
   Si, Neptune, pluas imbribus atris,
   Crebras rore gravi domata nostra;
   Eurus si reboet murmure saevo,
 20 Haec quassata tremit aula vetusta:
   Caci talis erat mansio tetra;
   Talis caecus erat iam Laborintus,
   Instar qui fuerat noctis opacae.
   Sic et nostra domus — heu nefas ingens —
 25 Horret palliolo fuscida nigro:

Nam lucente die noctis imago
 Crassescit vetus aedibus istis.
 Non haec apta domus, crede, sophistis,
 Qui splendentis amant munera lucis —
 30 Sed haec apta domus nictoraci
   Talparumque gregi mansio digna.
   O Lantberete, nigros collige caecos
   Omnes, oro, tuos transfer in istam:
   Caecorum valeat semper in aevum
 35 Haec obscura domus rite vocari.
   Sed nunc, ecclse pater splendide pastor,
   His succurre malis, o decus alnum;
   Dic verboque pio, quo decoretur
   Haec umbrosa domus priva dierum:
 40 Sit pulchrum laquear stigmate pictum:
   Sit clavisque recens ac sera firma;
   Mox glaucae, vitreae sintque fenestrae,
   Quo Phebus radios dirigat almus
   Perlustretque sophos crine decoro,
 45 Praesul clare, tuos lucis amantes. —
   Sic vobis, dominus, arce polorum
   Aulae lucifluae pulchra venustas
   Praestetur digitis compta tonantis
   Caelestis Solimae sede beata.

V.

IDEM AD EUNDEM PONTIFICEM.

Iamne viam carpens nos deseris, o bone pastor?:
 Sed tamen in nostro pectore fixe manes;
 Nam licet abscedat vultus praesentia vestri,
 Spiritus haut aberit dulcis amorque tuus;
 5 Semper eris nostro carum decus et gaza corde,
   Te quocumque ferat dextra superna dei.
   Iuro per hos digitos pennaeque loquacia rostra:
   Non Alpes diriment talia vincla mihi.
   O quam dulcis hiemps nobis et clara fuisset,
 10 O mihi quam glacie, nix quoque grata foret,

[iv.] *edd. Duemmler Gesch. des Ostfr. R. II*, 682 *sq.* *Grosse l.c. p. 3 sq.*   3 *multi colorum *C* multi-
 colore de *Raijenberg*   5 hortule *C*   6 dampnus exp. m *C*   8 Inhesere saepius *C*   9 iacinthus *C*
 14 fera *C corr. de Raijenberg*   15 non que *C*   18 Cribras Wattenbach, sed *cfr. Diez EW. 4 p. 112*
 19 seu *passim C*   22 *labor intus *C cfr. e. g. Huemer ad Sedul. I*, 43 *Labyrinthus Haupt*   39 *prisea *C*
 41 *an regens?   48 copinta *C*   [v.] *ed. Duemmler Sedul. carm. p. 6 sq.*

[iv.] 17 *Ge. I*, 236 et 323 imbribus atris.   21 *Aen. VIII*, 193 *sqq.*   29 *Port. II*, 16, 148 munera
 lucis . . .   42 *sq. Port. II*, 10, 13 Prima capit radios vitreis oculata fenestris.   [v.] 1 *Paulin.*
Nol. c. XVII, 1 Iamne abis et nos properans relinquis.

Aurea si lampas noster pater ac decus omne
 Nec nos desereres, optime praesul, oves.
 Improba dura hiemps glaucis hirsuta capillis,
 Tune scelus tantum grande nefasque paras?
 15 Nec nostris lacrimis, precibus nec flecteris ullis?,
 Cautibus e Scithicis es quia nata fera.
 I tamen, alme pater felicibus addite rebus,
 Per niveos campos per vitreasque vias,
 Cornipedumque hiemps cursu calcetur equorum
 20 Ac duram faciem verbera dura probent.
 Inclitus Andreas Simonis ad edita Petri,
 Ad fratrem frater vos ferat incolomes.
 Te praesente, pater, lactabitur aurea Roma
 Et spes urbis eris, turris et ecclesiae.
 25 Qui domuit gelidos Scitico sub climate nimbos
 Doctrina fidei lucis evangelicae:
 Quaesumus ipsius meritis precibusque beatis,
 Ne vobis noceant frigora nimbus hiemps;
 Sint vestri comites protectoresque fideles
 30 Caelicolum proceres, sancta caterva poli.
 In Christo valeas, quocumque migraveris orbe:
 Hoc quoque, Musigenum turba canora, sona.

VI.

ITEM AD EUNDEM.

Ducite ab urbe decus, Musae, venerabile nostrum,
 Florigerum patrem ducite ab urbe decus.
 Filia, quaeso, Sion, nostram ne lampada tardes;
 Ne nos fuscemur, filia, quaeso, Sion.
 5 Candida Roma, refer cunctis optabile munus;
 Spem magni populi, candida Roma, refer.
 Tu Tiberino pater, qui turges vertice cano,
 Nostrum mitte patrem, tu Tiberine pater;
 Sit tibi cura tui nunc glauco pectore Rheni,
 10 Cornigeri fratris sit tibi cura tui:
 Irrigat ipse genas spumosis imbris horrens,
 Glaucicomis undis irrigat ipse genas.

13 hyemps passim C 16 scithicis corr. C 19 que post. add. C 25 sciticos C corr. Duemmler
 nimpos corr. C [vi.] ed. Duemmler ib. p. 7 sqq. 2 Fligerum C corr. Duemmler dicite C 3 queso
 saepius C 8 mite corr. C pater C corr. Duemmler

13 [Alluin.] confl. ver. et hiem. (tom. I, 271 cfr. p. 632) 7 Frigida venit hiems rigidis hirsuta
 capillis. 15 Aen. II, 689 precibus si flecteris ullis. 16 Aen. IV, 366 sq. sed duris gennit te
 cautibus horrens | Caucasus; cfr. Zingerle Ovid. etc. I, 42. 18 Fort. V, 11, 6 Per glaciem vitreas
 me loquorisse vias. 19 Aen. VI, 591 et cornipedum cursu (sic pro pulsu e. g. Bernens. s. IX.)
 simularet equorum. 23 aurea Roma cfr. DC. s. v. urbs aurea et Graf Roma nella memoria del
 m. e. I, 6 sqq. et 152. 32 cfr. Fast. VI, 671. [vi.] 1 Ecl. VIII, 68 Ducite ab urbe dominum, mea
 carmina, ducite Daphnini. 7 Ge. IV, 369 pater Tiberinus.

Te cupit, alme pater, te deflect flumine Mosa
 Absentemque vocans te cupit, alme pater.
 15 Murmurat omne nemus, campi collesque gemescunt.
 Maerendo Driadum murmurat omne nemus:
 Nam gregis eximii formosus pastor abivit,
 Discessit custos nam gregis eximii.
 Itala, fructiferam, tellus, quae gignis olivam,
 20 Nostram da nobis, Itala, fructiferam.
 Mittito floriferam sophis in gaudia vitae,
 Electamque, Sorehe, mittito floriferam;
 Redde suum populo sidus lampabile vultu,
 Solamen cuneto redde suum populo.
 25 Vince piis gradibus scopulos, pater, oro, minaces;
 Aereos montes vince piis gradibus.
 Scandito victor ovans Alpes, ubi maximus heros
 Hannibal evictus; scandito victor ovans:
 Perdidit ille oculum torva sub fronte latentem,
 30 Alpibus in eclsis perdidit ille oculum;
 Florigeri pateant vobis, pater optime, campi,
 Post Alpes agri florigeri pateant.
 Aspera quae fuerint, sint vobis mitia quaeque:
 Prospera contingent, aspera quae fuerint.
 35 Dulcia mella fluant nec Bachica munera desint,
 Hartgario domino dulcia mella fluant.
 Vos revocate virum, Gemini Cancerque, beatum,
 Aurea signa poli, vos revocate virum;
 Te Leo, sancte pater, Danielem quomodo celsum,
 40 Excipiat blandus te Leo, sancte pater;
 Quem tuleras, Aries, pastorem, tu mage fortis,
 O Leo fulve refer, quem tuleras Aries;
 Sit Leo victor — amen —, Aries victusque superbus,
 Te redeunte, pater, sit Leo victor — amen.
 45 Ver redit ecce novum secum pia gaudia portans,
 Florida cuncta ferens ver redit ecce novum.
 Tristibus exoritur nobis nunc sidus amoenum
 Solamenque pium tristibus exoritur.
 Nunc et oliva micat, nunc vitis florida gemmat
 50 Palmaque florescit, nunc et oliva micat.
 Cedrus adest Libani non falso nomine dicta,
 Cuncti lactemur: cedrus adest Libani.

16 Merendo *C saepius, item mestus etc.* 19 fructiferas *ex fructiferus C corr. Haupt* oilius *C corr.*
Haupt 22 soreht *C corr. Duemmler; sed cfr. Vercellone variae lect. II, 138* 23 lampabile *C corr.*
Duemmler 28 *Hannibale victus *C Hannibal est v. Duemmler* 29 turba *C corr. Haupt* 41 *ante*
pastorem del. tu C 47 sydus *passim C*

17 *Cfr. ecl. V, 44.* 22 *Cfr. Iud. 16, 4.* 27 *Aen. VI, 192 maximus heros.* 29 *Aen. III, 635 sq.*
 et telo lumen terebramus acuto | ingens, quod torva solum sub fronte latebat. 35 *Boeth. phil.*
cons. II metr. V, 6 Bacchica munera norant: cfr. Gest. Apoll. (tom. II, 789) 589. 36 *Fort. I, 15, 102*
dulcia mella fluunt. 37 *sqq. Solstitio ardantis Cancri fert Julius astrum.* Augustum mensem Leo
servidus igne perurit. 41 *Respicis Apriles, Aries Phrixae, kalendas.*

Nunc, bone pastor, ave, sanctos comperte labores,
 Post iter emensum nunc, bone pastor, ave.
 55 Suasit amor domini tam longos volvere cyclos,
 Ire vias duras suasit amor domini:
 Vicit iter pietas prolixum, robur et alnum;
 Eximiae fidei vicit iter pietas.
 Fervidus arsit amor pastoris tendere Romam,
 60 Visere pastorem servidus arsit amor.
 Sie fidei meritum ecu iaspis gemma virescit;
 Ut labor increvit, sic fidei meritum.
 Nonne berillus eras sexangulus ante decorus?
 In templo domini nonne berillus eras?
 65 Nunc pretiosus ades cunctis gratusque topazus,
 Nobis Zaphirus nunc pretiosus ades.
 Quisquis amat redditum tanti pastoris honestum,
 Cunctis optatum quisquis amat redditum.
 Affluat ipse bonis per candida saecula cunctis,
 70 Gaudens inmensis affluat ipse bonis.
 Quisquis Homerus amat hunc pulchro dicere versu
 Ac resonare melo quisquis Homerus amat;
 Desinat ille niger corvus, sit eignus amoenus,
 Per Phebi cyclos desinat ille niger:
 75 Sit decus in populis doctus Maro, gloria Musae;
 Orpheus atque novus sit decus in populis.

Duxit ab urbe decus pastoreta fistola nostrum
 Musaque pastorem duxit ab urbe decus.
 'Optime praesul, ave', reboent pia carmina fratum;
 80 Scottigenae resonent: 'optime praesul, ave'.

VII.

IDEM AD SUPRA MEMORATUM PONTIFICEM.

Frondibus in salicis suspendimus organa nostra;
 Cana hiems vetuit nos resonare tropos;
 Horrida corvino squalebat barbula mento,
 Asperior ramno vultus eratque sopho:
 5 Rauca sonabat enim pastoreta fistola nostra,
 Nos quia deseruit pastor honestus oves.
 Indoluit tam grande nefas verbosa Camena
 Et cigneos vultus abdidit ipsa suos:
 Fonte camenali glauco circumdata peplo
 10 Summersit flavum sacra virago caput;

55 ciclos semper C   65 preciosus semper C   [vii.] ed. Grosse p. 13 sqq. usque ad v. 136,
vv. 137—142 p. 6 adn.   3 corbino C corr. Grosse   10 virgo C corr. Haupt

57 Aen. VI, 688 Vicit iter durum pietas?   [vii.] 2 Ps. 136, 1 sq. Super flumina Babylonis,
 illuc sedimus et levimus, cum recordaremur Sion; in salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.
 3 Cfr. Aen. II, 277 et IV, 251.   5 Supra VI, 77.   10 Ge. IV, 351 sq. Arethusa . . . | prospiciens
 summa flavum caput extulit unda.

Ast ego maestificus tristabar Musicus Orpheus,
 Euridice liquit me quia sponsa mea.
 Sed cum florigeri micuerunt tempora veris,
 Dulcisonis cecinit Calliope modulis;
 15 Aedibus in nostris mellifluia carmina promsit
 Graecula graecizans ore sonora modos.
 Tunc me tristificum solatur carmine vatem
 Armonico cantu mystica verba sonans:
 'Sedulius, sat ave, tu Mosac filius amnis,
 20 Tu Maro Leodii Musigenumque comes.'
 Tunc et odoriferis caelesti nectare guttis
 Aspersit sophicum corque iecurque meum
 Ambroseumque dedit potum mirabile gustu,
 Ex paradisiacis quem tulit illa locis.
 25 Quo sorbillato surgunt nova gaudia menti,
 Artis amor gliscit Calliopesque novae.
 Mox hirsuta mihi cecidit scabrosaque barba
 Et vultus statim sophicus emicuit.
 Ut me conspexi decoratum munere divae,
 30 In sacras aures paucula verba loquor:
 'Unde venis' inquam 'Musarum splendida doxa?
 Fontene Pegaseo Hesperidumve domo?
 Heu quam tristifico doluerunt coreula vati
 Te non praesente, sponsa venusta mea.'
 35 Illa sed econtra dulci sic gutture fatur
 Permiscaens blandis musica verba iocis:
 'Te quia pigra hiemps glacialis horrida crustis
 Romanas arcis visere prohibuit,
 Haut potui segnem vobiscum degere vitam,
 40 Pastorem rutilum sed comitata meum:
 Nam quamvis timidus mansisti garrulus Orpheus,
 Assecla pastoris Calliope volui.
 Nam mihi fas fuerat Latires cernere terras,
 Quis meus altiloquus floruit arte Maro:
 45 Me decuit sophicas Laurentum visere turmas:
 Numquid nam solus clarus Homerus eris?
 Si tibi Leodium dulcescit eeu pia mater,
 Nec minus est dulcis Mantua clara mihi.
 Si tamen oblectet secretas noscere causas
 50 Migrandi Romam, has breviter referam:
 Caesaris eximii Francorum iure Lothari
 Pacificis votis consiliisque pii

15 Edibus *passim* C   17 vatem *Grosse* na fr̄m C   18 mystica (et mysterium) *semper* C   19 *Se-
 dulia sunt aene C Sedulio sit 'ave' *Haupt* tumosę C corr. *Duemmler*   22 asper sit C corr. *Duemmler*
 36 locis C corr. *Duemmler*   43 laciores C corr. *Haupt*   44 arce C corr. *Haupt*   46 Num quin nam C
 corr. *Haupt* Num quidnam *Grosse* (cfr. *Engelbrecht*, act. ac. *Vindob.* CX, 457)

18 *Fort. VIII*, 3, 8 mystica verba canunt.   36 Cfr. *Amal. III*, 796 Nec taceant mediis improba
 verba iocis.   38 *Ge. II*, 178 Romanis arcibus.   43 e. g. *Aen. XII*, 279 quos agmina contra pro-
 currunt Laurentum.   49 *Ge. II*, 490 rerum cognoscere causas.

Nee non consensu populi magnique senatus
 Ad hoc eligitur nobilis Hartgarius.
 55 Inclitus hic generis florenti stemmate fulget,
 Pulcher hic ingenio, pulcher et eloquio.
 Hoc visum patriae magnae synodoque beatae
 Mittere tam clarum pontificale decus:
 Ad Petrum primum, quia primus pastor habetur
 60 Caelestis Solimae, claviger atque potens,
 Hinc renovare tuas res amplas, inclita Roma —
 Regum Roma parens Ausonidumque decus,
 Sed modo Francigenis trifidum famosa per orbem
 Veris Christicolis Caesaribusque piis.
 65 Nos iter arripimus brumali tempore canum
 Per niveos campos, per vitreasque vias;
 Sed fide pastoris veluti fervore sinapis
 Frigora mitescunt et glacialis hiemps,
 Astitit (et) quotiens supra nos caeruleus imber,
 70 Eloquii rivis ipse levabat aquas.
 Credo: patris nubes tunc suspendentis aquosas
 Filius ut celsus Bartholomaeus erat.
 Quadam forte die cum vestra poemata legit,
 Alloquor eximum sic venerata virum:
 75 "En ego Sedulii sum vestri Musica coniunx,
 Cignea Calliope vos sequor, alme pater.
 Europae quoniam nimias transcurrere metas
 Gressibus exiguis ipse sophista nequit,
 Venimus Orpheo nos vestri sic vice furvi,
 80 Pro vobis triplicat psalliger ipse preces.
 Isque domi residens scrutatur sidera caeli,
 Laurens fit subito, Graeculus atque sophus,
 Ventoso sonitu formas se vertit in omnes,
 Dulcisonas Musas nos pepulitque foras."
 85 Haec dum prosequerer, tum riserat ille beatus
 Oscula dans pacis "Nostra" ait "esto comes.
 Accipe condignum munus tibi tale, Camena,
 Orpheo lyrico quod dare disposui."
 Tunceque meo capiti donat diadema venustum
 90 Margaritatum syrmaque mirificum.
 Nos tandem laeti Laurentum cernimus arcus
 Praeclaras urbes ac varias species,
 Egregios populos, quos educat Itala tellus,
 Florigeros agros cunctaque plena bonis.

57 beate C 59—62 *in schedula quadam additi sunt a totius codicis correctoris manu aequali, sed a C^a diversa* 60 solime *schedula adque corr. schedula* 69 *Astitit et] Assitit C quoctius C cerulus C 88 lyrico C 93 ita letellus C corr. Grosse

61 Aen. VI, 781 incluta Roma. 62 Ausonides apud Vergil. legit. 63 Sedul. I 21 pag. 154.
 65 Fort. V. M. I, 235 Post iter arripiens. Am. III, 6, 95 brumali tempore cursus. 66 = supra V, 18.
 69 Aen. III, 194 (cf. V, 10) Tum mihi caeruleus supra caput astitit imber. 71 Aen. VIII, 429
 nubis aquosae. 81 e. g. Ge. IV, 58 sidera caeli. 90 Margaritato sic apud Fort. VIII, 3, 266.

- 95 Omnibus inque locis Lantberti nobilis heres
 Caelestis verbi sacra fluenta scrit:
 Cognovere virum populi civesque beatum,
 Claruit angelicis vultibus ipse suis,
 Exultant euneti, laetatur maxima Roma:
 100 "Pacis adest" clamant "angelus atque sator."
 Gressibus hinc placidis Simonis tendit in aulam,
 Angelicos inter quit rutilare choros.
 "Expectate venis," tum Cephas aureus infit
 "Almi Lantberti maxima cura tui,
 105 Caelicolaeque sonant: "salve spes aurea caeli,
 Concives noster tu quia semper eris"."
 Tune mox secretis Cephas nosterque loquelas
 Angelica lingua mystica verba serunt.
 O utinam tales potuisse noscere voces,
 110 Quae superant Musas armonicosque tonos.
 Imbris at noster praesul rigat ora genasque,
 Gaudifluis lacrimis pascitur ipse suis,
 Fuderat atque preces puro de corde creatas,
 Murmurat et gemitu sacra columba pio,
 115 Augustum magnum regem regumque precatur
 Orans pro populo, Caesare proque suo.
 Claviger astrisoni tunc inquit Petrus Olimpi
 "Altithronus vestras audit in astra preces.
 Terrestris Caesar vos diligit, ast mage summus
 120 Regnorum rector pastor Iesus amat.
 Hanc igitur totam maturis imbris, urbem
 Irrora pacis candida dona serens.
 I decus Italicum, Romae splendorque senatus,
 Conserva proprias, floride praesul, oves."
 125 Haec Cephas dicens libavit et oscula nostri
 Oreque pastoris pastor et ora premit. —
 Urbe remigramus transactis ordine rebus,
 Ver pictum ridet floreque purpureo.
 Candidus hinc Aries pastorem vexerat alnum
 130 Cornibus auratis pieta per arva volans.
 Ast ego maestificum te noscens esse Maronem
 Aligero cursu visere te volui.
 Me nam Calliopem per nubes duxit aquosas
 Pegasus hymnipotens Musigenumque chorus.
 135 Quaesoque, rugosos frontis deponite suleos,
 Cum redeat vester praesul et amplius amor. —
 Bis Romam tendit, bis nos pius ille revisit,
 Est quia tetragrano vividus ille lapis.

95 *lantberti C corr. Bethmann*   102 *qui *C*   133 *pernubens C tacitus corr. Grosse*   134 *hiuni-
potens C   138 *tetragrano C corr. Grosse*

103 *Aen. II*, 283 *Expectate venis?*   *Cephas i. e. Petrus, papa.*   122 *candida dona ap. Aldhelm.*
laud. virg. 494.   123 *Aen. VI*, 546 *I decus, i., nostrum.*   126 *Met. X*, 291 *sq.* *oraque tandem |*
ore suo non falsa premit.   129 *sq. Ge. I*, 217 *Candidus auratis aperit cum cornibus annum | taurus.*

Pro domino primum Romanas visitat arces,
 140 Rursum pro populi pace salute redit:
 Ambulat ergo quater gemino succensus amore;
 Aspice senarius hic micat ut numerus,
 Insignis facti qui testis semper habetur:
 Perfectus pastor gaudeat hoc numero.
 145 Cuius honorificum septeno grammata nomen
 Promittit Solimae sabbata stelligerac.

HARTGARIVS.

Nec non et numerus septeni grammatis ipsum
 Laudibus eximiis fert super astra virum:
 150 Nam centum decies lucescunt, bis quoque septem
 In hoc pastoris nomine glorifici.
 Nam legis domini centena merce fructur,
 Duplata requie corporis et spiritus.
 Graiugenae Musae nomen hoc esse Pelasgum
 Testantur, patrem ~~HAPTRAPION~~que sonant.
 155 Is, quia praevalida sapiens virtute coruscat,
 Condignum meritis nobile nomen habet.
 Diligit ipse tuam, quamvis sit furva, Camenam:
 Ergo pio patri fistola vestra sonet.
 Florigerae palmae palmarum sternite ramos,
 160 Organa vestra sonent frondibus ex salicis.'

VIII.

IDEM AD EUNDEM VENERABILEM EPISCOPUM.

Sicut optatus genitor piisque
 Advenit gnatis patriaeque magnae,
 Sic refors cunctis, pater alme, tecum
 Gaudia laeta.
 5 Postque praeclarum rediens tropheum
 Hoste prostrato pietatis armis
 Victor exultans manibus decoris
 Prendito palmam.
 Te decet talem meruisse florem,
 10 O decus belli meritis coruscum,
 Arma qui vibras super astra nota,
 Inclite praesul.
 Protegis scuto fidei tuosque
 Macte lorica galeaque Christi,
 15 Aureo fulgens gladio salutis
 Proteris hostes.

145 grammata C *post 146 HARTGARIVS C 147 nos C corr. Duemmler post 150 unius
 versus interstitium in C 154 haptrapionque C corr. Bethmann [viii.] ed. Grosse p. 4 1 *piusque C
 14 Mactae C 15 *Aureus C

142 quater + gemino == senarius. 149 α' (1) + ρ' (100) + ε' (300) + γ (3) + ι' (10) + ν (400)
 + c (200) == 1014; omisit igitur h, semel computavit a et r. [viii.] 13 sqq. Sedul. I xvii 36 sqq.

- Vester insignis niveusque coetus
 Corde robusto volitat per hostes,
 Conterit turmas agitans per arva
 20   Herculis armis.
 Sume florentem meritis coronam,
 Quae necas hostes, iuvenum caterva:
 Namque Normannus cecidit rebellis
 Praeda cruenta
 25   Tuncque Golias obiit superbus,
 Magna qui belli fuerat columna;
 Caeteri cedros simulabant altas
 More Ciclopum.
 Testis est Rehnus fluvius bicornis,
 30   Testis et campus madidus eruore,
 Indicat litus rutilum tropaeum
 Ossibus albens.
 Unde congaudet populusque totus:
 Vosque prae cunctis benedicit ipse,
 35   Laudat hunc vestrum celebratque coctum,
 Optime pastor.
 Sic tibi semper cumulatur astris
 Palma pro tali viridans agone,
 Te coronando, bone praesul, alma
 40   Gratia Christi.

IX.

IDEM SEDULIUS AD PRAEFATUM ANTISTITEM.

- Nos sitis atque fames conturbat, bestia duplex,
 Vulnificis rostris nos laceratque suis.
 Nec nos oblectat praedives copia rerum,
 Sed nos exerciat horrida pauperies;
 5   Nec nos oblectant dulciflua dona Lici
 Mellifluusque medus domata nostra fugit;
 Nec nos oblectat cacavis biscoctaque Mosa,
 Flavicoma Cereris gratia dulcis abest.
 Tenuida nos macerat, crudelis bestia, sophos;
 10   Optime Christe, rogo, respice nos, domine:

31 tropaeum saepius C   35 *zolum C   [ix.] ed. Grosse p. 5   3 copio C corr. Grosse   5 et 6
 eadem schedula additi qua VII, 59—62   5 nos ex non schedula   7 nos ex non C   9 sophas C corr.
 Grosse   10 christo corr. C

20 Aen. X, 319 Herculis arma.   21 Paulin. Nol. c. XVII. ed. M. Due bonum cursum positamque
 iustis | sume coronam.   29 Cfr. supra II, 3.   30 sq. Aen. XII, 35 sq. recalent nostro Tiberina fluenta
 sanguine adhuc campique ingentes ossibus albent.   [ix.] 6 medus quasi melus, quia ex melle fit.
 Isidor. et. XX, 3, 13 de potu, cfr. DC. s. v. medo.   9 Tenuida muss etwas trinkbares sein und wie
 die blonde Ceres aussiehn. ich denke Teneida (uer tenuis wie Sedulus ducida und lymphida braucht) ist
 duennbier. M. HAUPT.

Nec gustu facilis, nulli potabilis ipsa
 Est quia nec Cereris dulcida progenies;
 Non est Iordanis, non amnis filia Mosae,
 Sed torrens Cedron turbidus hanc genuit.
 15 Hacc sophiae mentis cunctas obnubilat artes,
 Laetitiam removet tristitiamque gerit;
 Flavicolum Cereris mentitur habere colorem:
 Di, talem terris hanc removete feram;
 Laetho fluvio vosmet summergite monstrum
 20 Seu Stigiis undis condite tale nefas,
 Illuc quo valeat crudeles solvere poenas:
 Quae nos excruciat, praemia digna luat.
 Quid moror in verbis ventosque laccesso querelis?:
 O pater, has geminas, obsecro, vince feras;
 25 Large salutiferum contra vulnuscula, praesul,
 Sedulio famulo da cataplasma tuo.

Ast his versicolis risit pius ille relectis
 Ac sophicis votis prospera cuncta dedit.

X.

IDEM AD EUNDEM DE TRIBUS MULTONIBUS.

Gloria nostra redit, clementia luxque serena;
 Cuncti laetemur: gloria nostra redit.
 Cedite vos, tenebrae; frontis nubecula cedat;
 Dum iubar est praesens, cedite vos, tenebrae.
 5 Daphnis amoenus adest pastor bonus atque beatus;
 Tytire, plaudite manu: Daphnis amoenus adest.
 Fistola nostra sonet ternoque foramine terni
 Multones veniant; fistola nostra sonet.
 Scandito, multo, fores naso cornuque superbo,
 10 Gaudia multa ferens scandito multo fores
 Vellere deque tuo pellantur frigora multa,
 Nos defende, precor, vellere deque tuo,
 Pellis et exuvii sit kartula famaque perpes,
 Nomen sparge polo pellis et exuvii.
 15 Despice sic miseram, meliorem delige vitam,
 Multo, brevem vitam despice sic miseram.

15 artes ex arcis C, sed arx Sedulio pro capite est 18 teris corr. C 19 Lacteo C Letheo
Grosse 27 relictis C corr. Duemmler [x.] edd. Duemmler carmina Sedulii p. 8 sq. catal. gén. d.
 mss. d. bibl. publ. d. dép. V, 189 v. 1—6 ex codice M(ettensi) 500 s. XI) in quo inscribitur Incipiunt versus
 probe (*reciproci ?) scotti sedulii ad artgarium uenerabilem pontificem leodicensem pro tribus multonibus,
 contulit O. Seeck 5 (et 6) Dafnis M adest amoenus corr. M 6 Titiro M 8 uenient C 14 finit M

11 Aen. III, 621 Nec visu facilis nec dictu affabilis ulli. 19 Lethacus fluvius e. g. Aen. VI, 749.
 [x.] 3 nubecula frontis ex Ciceron. Pison. IX, 20. Quo loco hortari licet ut aliquis scrutetur quo conexu
 teneantur Sedulius Scottus et codicis Cusani C 14 (cfr. Klein ueber eine hs. d. Nicol. v. Cues Berol. 1866)
 auctor, cui ex Pisoniana et scriptoribus historiae Augustae excerpta debentur eis paria quibus Sedulius
 usus est cfr. Mommsen Herm. XIII, 298 sqq. et supra pag. 152 II de origine codicum Cusanorum.

Fors eris astrigeri praefulgens sidus Olimpi,
 Mox Aries caeli fors eris astrigeri.
 Multo venito triplex, tu multo corpore multus;
²⁰   Cornua sena levans multo venito triplex.
 Sublevet altithronus sic nostrum Daphnus ad astra.
 Felici cornu sublevet altithronus. —
 Scribere non valeo nec multas ferre Camenas:
 Te sine, multo, fleo, scribere non valeo.

xi.

IDEM AD EUNDEM BEATUM PRAESULEM.

Tempus adest niveum sincera luce coruscum,
 Quo dominus natus: tempus adest niveum.
 Nos igitur nivei sincera mente micemus,
 O fratres; simus nos igitur nivei.
⁵ Cunctipatris genitum peperit benedicta Maria:
 Mundi rectorem, cunctipatris genitum.
 Sic chorus ecclesiae sobolem parit altipotentis,
 Florida virgo manet sic chorus ecclesiae.
 Sponsus erat Mariae Ioseph pius atque beatus,
¹⁰   Tunc matris domini sponsus erat Mariae:
 Pastor amoenus adest nobis in gaudia sponsus,
 Consimilis Ioseph pastor amoenus adest.
 Transvehit ex tenebris Aegypti nos pius iste,
 In lucis patriam transvehit ex tenebris.
¹⁵ Nascitur angelicus Bethlem tunc limite panis,
 Messias panis nascitur angelicus.
 Hic domus est domini, panis quoque, potus et almus
 Exilis Behtlem: hic domus est domini.
 Tunc chorus angelicus laudes dedit ore canoras,
²⁰   Dulce melos cecinit tunc chorus angelicus.
 Hic chorus eximius voces in sidera tollit,
 Te, Sion, memorans hic chorus eximius.
 Angelus hic domini sabaoth personat almus,
 Mittit in astra preces angelus hie domini.
²⁵ Pastor erat dominus, pastores testificati:
 Qui natus fuerat, pastor erat dominus.
 Hic et amore sonat pastor bonus atque decorus,
 Pastorem pastor hie et amore sonat.
 Tunc oriente magi venerunt dona ferentes,
³⁰   Ad Christum properant tunc oriente magi.
 Partibus occiduis Scotti veniuntque sophistae,
 Sophica dona ferunt partibus occiduis.

17 ante sidus del. p. C^o
 corr. Duemmler [xi.] ed. Duemmler l. c. p. 10   18 *Eximior C   22 chorus angelicus C

[xi.] 5 cunctipater (redit infra XLVIII, 16) est apud Theodulfum (tom. I, 495) v. 69 et (564) 20
 (unde pendet Ermold. Nig. tom. II, 63, 174).   21 cfr. Aen. I, 103.   29 cfr. ib. II, 49.

Virgo Maria parens, Ioseph quoque dona receptant;
 Munera nec spernit virgo Maria parens.
 35 Sic chorus ecclesiae nostrae munuscula Musae
 Accipit: ut sponsus, sic chorus ecclesiae.
 Dum micat alma dies, omnes lactemur in unum;
 Gaudia sint nobis, dum micat alma dies.
 Lux quia nata fuit, testatur gratia lucis;
 40 Astra corusca nitent, lux quia nata fuit.
 Nos gradiamur — amen — in Christi lumine laeti,
 Ad sanctam patriam nos gradiamur — amen.
 Pastor erit niveus nobis auriga per astra:
 Ceu Ioseph sponsus pastor erit niveus.

XII.

AD KAROLUM REGEM.

Inclite rector, ave, laus orbis, gloria saecli,
 Flos magni Karoli, nobile lumen avi,
 Caesaris egregii Ludewici principis almi
 Altipotens proles, stella venusta nitens,
 5 Doxa triumphalis bellis ac Martius ardor,
 Aureus et ramus Caesarecumque decus,
 Inter Francigenas niveo quod scemate fulget,
 Lucifer ut rutilo splendet honore polo. —
 Flos micat ecce virens et Christi palmes honustus:
 10 Spargamus flores vernulitate novos;
 Rex benedictus adest Carolus resonemus ovantes,
 'Pacifer ut Salemon sceptra paterna tenens.'
 Ast uno Salemon templo celebratur in orbe;
 Mille sed hic templis eminent arte novis.
 15 Ille fuit Solimae rex inclitus atque celebris;
 Sed centum Solimas hic tenet altitronus.
 Illo gaudebant mons Sion, mons olearum;
 Hunc Alpes niveate respiciunt niveum.
 Illum Iordanes glaucis resonabat ab undis;
 20 Corniger hunc Rhenus personat huncque stupet.
 Mente Salemonis sapientia prisca refulsi;
 Hic nova cum prisca sacra fluenta babit.
 Hunc mitis pietas, hunc ornat larga potestas,
 Diligit hunc Christus glorificatque deus,
 25 Gallicus orbis ovans tanto rectore coruscet,
 Itala quem sperat terra beata ducem.
 Ad Salemona pium populus concurrit in unum;
 Subdite Caesareo debita regna viro,

34 spuit C corr. Duemmler [xii.] ed. Pirenne Sedulius de Liège Brux. 1882 (mém. de l'ac. r. d. Belg. XXXIII) p. 51 1 secli passim C 3 Ludewicus semper scripsi, cum lüdeuicus rel lüdeuicus praeberet C 7 niveos C corr. Manitius

[xii.] Karolo Calvo oblatum idque ut Pirenne suspicatur Mettis 869. 10 vernulitas: a ver vernum noram rocem deduxit Sedulius. 20 corniger fluvius e. g. Aen. VIII, 77. 25 Fort. X, 10, 15 . . . Gallicus orbis. 27 Prudent. c. Symm. II, 777 concurrere in unum.

Magnanimi Karoli florentem noscite virgam,
 30 Aethereum munus Christicolumque decus:
 Hie vir, hic armipotens, qui clarum tollit in astra
 Nomen cum meritis celsa columpna piis,
 Cuius, Franeigenae, clarissima discite facta
 Cernite magnifici clara tropaea ducis. —
 35 Sieque tibi domino triplicetur gratia Christi,
 Rex pie, rex sapiens, inclite bellipotens,
 Franeorum populi spes alma, sagitta salutis,
 Ecclesiae columen, belliger et clipeus.
 Scottus amore sonat vestrum laudabile nomen
 40 Nortmannusque tremens splendida castra timet.
 Lilia pacis amas bellorum mixta rosetis:
 Hinc dux clarescens candidus et roseus.
 Caesaris es magni Ludewici stemma decoris,
 Isaac proles ceu benedicta mieas:
 45 Habrahae similis Karolus perfulserat ingens,
 Natus ut Isaac sic Ludewicus erat,
 Tertius es veluti Iacob, benedictus et heres
 Isaac patris Caesaris, alme, ducis. —
 Cuius honorificum septeno grammatis nomen
 50 Promittit Solimae sabbata stelligerae
 Nec non et numerus septeni grammatis ipsum
 Laudibus egregiis fert super astra ducem.
 (KAROLVS.)
 En octingenti ter septenique refulgent
 In hoc rectoris nomine celsithroni.
 55 Centum namque ferunt vitam signare perennem
 Octoque declarant saecula beata poli,
 Porro ter septem triplicem monstrare quietem
 Quis prudens dubitet, qui bene doctus erit?
 Sic vestri clarum redolet mysteria nomen,
 60 Quod valet in terris, scribitur atque polis.
 Quisquis Homerus amat hoc nomen dicere versu
 Laudibus egregiis arma virumque sonans:
 Ille sit in populo doctus Maro Caesaris alter,
 Diligat hunc Karolus magnificetque deus.

XIII.

CINGULUM.

Sum eingens castos cycleo moderamine lumbos:
 Accepi regimen hoc tribuente deo;

47 tertius semper C. post 48 DE NOMINE KAROLI C. post 52 unus versus interstitium *pro nomine omisso relatum 58 bene ex hi C 61 Deligat C corr. Pirenne [xiii.] ed. Duemmler p. 11 sq. GINGVLVM inter XII 63 et 64 C 2 Accepit C corr. Duemmler

49 sqq. cfr. VII, 145 sqq.; scilicet x' (20) + a' (1) + g' (100) + o' (70) + x' (30) + v' (400) + c (200) = 821, ut ridit Pirenne. 62 Aen. I, 1. [xiii.] 5 Ge. IV, 455 in fata resistant. 15 Gen. 3, 21 Feicit quoque dominus deus Adae et uxori eius tunicas pellicias.

Sum niveum specimen, niveos hominesque perorno:

Quos cingo terris, reddo per astra polis —

5 Sed, heu dura mihi, fateor, quod fata resistunt,

Scandere quod nunquam regna beata queo.

MANIPLUS.

Sum largus meritis, sum plenus fasce honoris,

Signo beatorum gaudia plena virum:

Quisquis me retinet manibus gestareque gaudet,

10 Seminet in terris, quae metat ipse polis.

STOLA.

Iustis polliceor decus immortalis honoris:

Me sine nemo deum fronte videre potest.

Duco catervatim, turmas ego tollo stolatas,

Inter et angelicos has ego pono choros:

15 Pelliciam tunicam, quam primi habuere parentes,

Per me deponit sancta caterva dei.

XIV.

AD EUNDEM KAROLUM.

Dicite: cui populi conceditur ampla potestas

Iam prisci Karoli? nonne novo Karolo?

Maximus ille fuit Caesar metuendus in armis,

Hostibus ecclesiae fulmen in orbe micans:

5 Hic zelo domini tumidos superare tyrannos

Fervet mente pia more sui Karoli.

Nobilis emicuit Karolus de semine regum

Europae princeps, imperiale decus:

In hoc nobilitas triplicatur principe celso:

10 Et patris et Iudith atque sui Karoli.

Qui fuerat sapiens sapienter cuncta volebat:

Sieque novo Karolo sacra sophia micat.

Ille fuit clemens, omnes clementer amabat,

Croesi seu Darii qui superabat opes:

15 Hic de thesauris largissima munera spargit

Cunctis Christicolis tam nova quam vetera.

Ille suum nomen misit trans Indica regna:

Huius fama nitens Thylen adusque volat.

Sic utrumque replet totius climata mundi

20 Nomen Caesareum claraque pompa ducum:

Unde novum populo sidus lampabile visu

Resplendet cunetis partibus occiduis.

Rex tuus armipotens hic est — o Francia, gaude —:

Testatur nomen, quod mea Musa sonat.

3 pororro C corr. Duemmler post 3 amen C 7 longus C corr. Duemmler [xiv.] ed. Grosse
p. 5 4 orme corr. C 10 *auj C denique avi Haupt *an exciderunt post 13 pentameter (de
clementia 'noni Karoli') et hexameter (de largitate prisci K. ab Ille incipiens) ? 18 tylen semper C
21 lambabile corr. C

[xiv.] 1 Fort. VI, 3, 11 micat ampla potestas. 4 Fort. III, 15, 10 sidus in orbe micas.

- 25 Magnanimi Karoli specimen vultusque coruscat:
Aspice, quam flos est iste novus Karoli.
Vincere tale decus nec lilia nec rosa norunt:
Angelicos vultus sidus hoc assimulat.

XV.

DE ADVENTU DUORUM REGUM LUDEWICI ET KAROLI.

- Hic gemini rutilant Libani de vertice fratres:
Aureus ut Karolus, sic Ludewicus adest.
Arma quibus iusti dextra laevaque coruscant,
Hostes ecclesiae quis domuere truces.
5 Rex aetate prior, boreali climate cunctos
Arces barbaricos, dux benedictie, viros;
Dextera sic domini Karolum levat inclita Christi
Parteque dextrali clara trophea refert:
Ambo rectores, ambo sunt fulmina belli,
10 Sunt geminae stellae, sunt decus ecclesiae.
Nam deus omnincreans ducibus his rector Iesus
Cornua clara suae protegit ecclesiae,
His Europa micat, his gaudet filia Sion,
His manet invictus Christicolum populus,
15 Hos benedixit enim Caesar pius atque beatus,
Hos Ludewicus ovans liquit in orbe duces.
Quamvis perplures micuerunt stemmate reges,
Nec tam praeclaras progenuere rosas:
Sic Ludewicus enim sub caeli cardine solus
20 Hoc geminum meruit pignus habere suum. —
Hos comitetur — amen — victoria pompa trophea
Pax, ardens virtus, intemerata salus;
Linguosi populi dextra laevaque locati
Hos primo timeant, hinc venerentur, ament;
25 Aurea saecla novis contexant ordine sceptris,
Disponant Francis prospera regna suis;
Quasque regunt nutu, dominantur perpetue sceptris
Gentes multiplices propitiante deo.
Unicus his amor est felix concordia pacis:
30 Augustos geminos protege, Christe, viros.

XVI.

Vulfengo domino duodenas opto salutes:
Nam chorus hoc numero gaudet apostolicus.

[xv.] ed. Duemmler *Sedulii carmina* p. 12   3 *instis C; efr. supra *Sedul. I* xviii 36   4 leuaque
semper C   17 *per plures C   27 *Quosque C   28 propicianto semper C post 30 viros ut carmen
ab insequenti distinguit quod titulo caret finit C   [xvi.] ed. Duemmler *I. c. p. 12 sq.*

[xv.] *Duemmler compositum putat dum reges apud Marsnam convenient 847 aut 851.*   9 Aen. VI, 842
aut geminos, duo fulmina belli, | Scipiadas.   [xvi.] *Vulfingus ministerialis erat Hlothari I. efr.*
Duemmler Sedul. carm. p. 1 adn. 8.

Sedulius vocitor octono grammate Scottus;
 Dicere Fulfengus nobile nomen habens.
 5 Ast nobis meritum dispar seu gloria saecli,
 Gaudeo fine mei nominis atque tui:
 'Us' mihi ceu vobis est nominis ultima meta,
 Nos quia Christicolas rector Iesus amat.
 Vulfengi nomen concludit syllaba trina,
 10 Est quod dilectus ter bonus ille deo;
 Syllaba, Sedulii nomen conclude quaterna
 Fontis evangelici sacra fluenta notans.
 Quamvis nec geminos ornent candore capilli,
 Speramus niveos nos sed habere pilos:
 15 Sic Scithicam referunt gemmam nigrescere sole,
 Sie noctis tenebras illa nitore fugat.
 Caesaris illustris furvum decorate poetam,
 Tradite versifico dalmaticamque viro:
 Tunc me nec vinecent septeno gutture eigni,
 20 Plus vos organicis tunc resonabo tropis.
 Tesaurizatis pro parvis maxima nam sic:
 Inmortale decus perpetuasque gazas.

XVII.

IN(CIPIT) SAPHICUM CARMEN DE OBITU PONTIFICIS HARTGARII.

Mente tristamur nimio dolore,	Lilium pulchrum roseusque vultus,
Corda pertemptat feriens procella,	Palma florescens viridansque cedrus
Ora perfundit lacrimosus imber,	Ecce marcescens subita ruina,
Fletus et ingens;	Heu pater alme.
5 Franciae totus populus gemescit,	25 Heu mihi flenti misero poetae:
Scotica et tellus Italumque Roma	Vix queo verbis resonare maestum
Maeret Hartgari gemebunda casum	Corde conceptum misero dolorem,
Praesulis almi.	Heu bone Christe.
10 Pauperes, dites, laici, potentes,	Caelitum lactans populus beatus,
Clerici regis sabaoth ministri,	Excipe claram pietate stellam,
Omnis aetatis decus atque sexus,	Sentiat Sion Solimae supernae
Fundite fletus.	Aucta trophea.
15 Astra fuscantur titubantque luce,	Tristis est tellus, polus ipse gaudet:
Sol et abscondit speciem coruseam:	Angeli vernent melicis et odis,
Nam ruis, sidus, speciosa lampas,	Praesulem sanctum pretiosa semper
Inclite pastor;	Infola comat;
20 Aer en imbræ pluit atque rivos,	Ecce mirentur rutilum topazum,
Testis est nostri lacrimas stupendo:	Aureum caeli venerentur astrum,
Sentiant tristem trepidantque lapsum	Cognoscant patrem hilares salutent
Cuncta elementa.	Castra beata.

5 an *Sit? 13 *Quis C Quos needum g. ornant Haupt 14 habet epilos C corr. Duemmler
 15 scithicam ex corr. C^{xvi.} IN C suppl. Bethmann SCAPHICVM C corr. Haupt 6 *Scotticæ
 tellus C Scoticae tellus de Reiffenberg 14 coruseam in choruseam corr. C 27 *misorum C 31 Sentit
 at C corr. Haupt 37 mirantur corr. C

Sit tibi Christus genitorque Christi,
Spiritus sanctus patris atque nati
Fortis adiutor requiesque laeta
Semper in aevum.   45 Esto pro nobis clipeus, beate
Pontifex alma decorata luce,
Arce Sion (s)is meritis coruscans,
Optime praesul.

XVIII.

DE ADVENTU FRANCONIS EPISCOPI.

Fistola nostra sonet, melicis et concinat odis,
Musis organizans fistola nostra sonet.
Dulce sonate melos, sollempnica ducite festa:
Dulcis adest pastor; dulce sonate melos.
5 Christus adest domini sacrato chrismate vernans:
Plaudite Christicolae, christus adest domini.
Filia pulchra Sion, hymnizans voce sonora
Gnosce tuum sponsum, filia pulchra Sion.
Hic vir, hic est domini, Lantberti nobilis haeres:
10 Eximius praesul hic vir, hic est domini.
Cunctus ovans populus nunc alleluia cantat,
Promit osanna novum cunctus ovans populus.
Stella venusta micat Drogonis maxima cura,
Ecclesiac specimen stella venusta micat.
15 Cinnama ferte viro, redolentes spargite flores,
In fialis niveo cinnama ferte viro.
Pistica nardus ei liquidos respiret odores,
Profluat ubertim pistica nardus ei.
Splendide pastor, ave, Franco, lux aurea cosmi;
20 Florida spes populi, splendide pastor, ave.

XIX.

Emittet ecce polo iam nunc plenissima luna,
Gaudia plena notans emittet ecce polo.
Laetamur vestris, frater Venerande, camenis:
Nam signant mentem dulcia vota tuam.
5 Virtutum specimen, pacem veramque salutem
Optastis nobis, omne decusque, probis:
Tempora lapsa volant' verum dixistis, amice:
Ob hoc aeternas nos repetamus opes.
Istic vita perit, percunt spectacula vitae:
10 Quod hodie sumus, hoc neque cras erimus —
Illic vita manet stabilis sine fine beata,
Quam mors, quam tempus nec spoliare queunt.

47 *sionis C [xviii.] ed. Duemmler l. c. p. 14   1 *eoucinet C   5 crismate saepius C   7 him-
nizans C   16 cinnama C post 20 finit C cfr. supra carm. XV [xix] ed. Pirenne p. 53

[xviii.] *Franco episcopus Tongrensis atque Leodiensis* 855—901 cfr. de Theux l. c. p. 14 et Duemmler l. c.
9 Aen. VI, 791 Hic vir, hic est, tibi quem . . .   13 *episcopi Mettensis?* Aen. I, 678 mea maxima cura.
18 Ioh. 12, 3 libram unguenti nardi pistici.

- **
- Ut mihi velle tuum puro de corde creatum,
 Pectoris in fibris sic tibi velle meum.
 Frater pro vobis orans orabo tonantem:
 Sic tu pro nobis, oro, prelator eum.
 Et lacrimae prosunt: lacrimis mundemur amicis:
 Quod tibi, hoc mihi met, quod mihi, adopto tibi.
 Rex deus aeternus resonat ceu vestra Camena
 Protegat in terra nos statuatque polo':
 Quod bene sit placitum, quod iustum, quod sit honestum;
 Concedas famulis, inclite Christe, tuis.

XX.

IDEM AD ERMINGARDEM IMPERATRICEM.

- Francigenum rectrix, laus orbis, gloria Romae,
 Nobilium soboles flosque decusque patrum,
 Relligiosa parens, patuli lux aurea mundi,
 Hos, Ermgardis, sume, beata, modos.
 Praedicat in populis te candida fama per orbem,
 Spargitur ad Thylen nomen honosque tuus:
 Personat Hebreus, Graecus Scottusque celebrat,
 Laetantur dominam vos et habere suam,
 Grates atque deo referentes, qui rotat astra,
 Pro vobis tollunt usque polosque preces,
 A domino latum terris in gaudia munus
 Cognoscunt populi vos meruisse suum.
 Nam modo Francigenas vestri supereminet omnes
 Forma decens, mores, fama genusque potens;
 Emicat in vestro nam vultu pulchra venustas,
 Fronte serenifica gratia blanda nitet;
 Despicitur citharae modulaminis oda sonorae,
 Aurea si vestri lingua beata sonet;
 Inclita simplicitas in vestro pectore floret,
 Mentis in arce viget palma pudicitiae;
 In facie niveum quoddam roseumque rubescit,
 Quae superat Nymphas Luciferique decus;
 Cingitur auricomis flavus vertexque capillis,
 Crisoliti specimen circulat omne caput;
 Instar clarifici fulgens splendore iacinethi
 Visibus irradiat gratia magna tuis;
 Lactea ceu splendent aut elefantis ebur;
 In manibus niveis sic gratia larga redundat,
 Quo spargant terris, quod super astra metunt.

17 lacrimes corr. C [xx.] ed. Duemmler Sedulii carmina p. 14 sq. ERMIGARDEM C 15 nam
sup. lin. add. C 20 regit C corr Haupt 25 iacinethi C

[xx.] *Irmgardae Hlothari I. uxori* (821–851) *ante Ludovicum natum obtulit, qui quando natus sit
nescitur* (cfr. Boehmer-Muehlbacher p. 436). 13 Aen. I, 501 deas supereminet omnis. 27 *Sedul.*
I VII 7 p. 157.

Ermingardis, amas nam Christum mente venusta:
 Idecireo Christus haec tibi cuneta dedit.
 Caesar amat talem Salemonque Lotharius almam
 Augustam niveam diligit ipse suam:
 35 Quippe tui similem haut Francia protulit ullam,
 (Credo) nec et cosmi talis in orbe micat.
 Non tibi displiceat haec oratoria lampas:
 Testantur populi, quod mea Musa canit.
 Salve, progenies, rutilac flos auree matris,
 40 Ex paradisiacis virga venusta locis.
 Caesaris es coniux: genitrix sis Caesaris almi,
 Qui nomen clarum tollat in astra suum;
 Sis regalis apex dominans per candida saecula,
 Gratia Francigenis omne decusque tuis:
 45 Stelligeram Solimam longae post gaudia vitae
 Scandas angelicis ducta beata choris.

XXI.

INC(PI)INT VERSUS AD ERMINGARDEM IMPERATRICEM CONSCRIPTI
IN SERICO PALLIO DE VIRTUTIBUS PETRI APOSTOLI.

Cephan, Andream Messias puppe sequestrat:
 Piseosam Cephas praedam capit ore tonantis,
 Sub genibusque dei statim prosternitur almis;
 Tum pro se Petrus staterem dat proque magistro.

5 Glaucicomis undis lapsantem dextera Petrum ITEM.
 Sublevat altithroni: noscit prolemque tonantis.
 Aethereae Solimae Petrus fit claviger almus,
 Cui dat ovile deus triplicis post famen amoris.

Edocet altithronus Petrum, sequeretur ut ipsum: ITEM.
 10 Irrorat Cephas synagogam nectare verbi;
 Suscipit Aeneas optatae dona salutis;
 Monstrantur vestes, Dorcas quas toxuit alma.

Thabitam Simon Acheronte reduxit ab imo: ITEM.
 Apparet cunctis mox vivens lactaque Doreas.
 15 Eximus pastor, populi didascalus ampli,
 Cornelium sacro catazizat dogmate Christi.

35 aut *C* corr. *Duemmler*   37 *oratoria templi *C* explicatione conjecturare a *C* superscripta   39 rutile *C*
aureo *C*   43 inter p et candida hasta quaedam expuncta *C*   secula *C* corr. *Duemmler*   {xxi.} ed.
Duemmler l. c. p. 16   *HINC *C* IMP, *C*   3 genibus corr. *C*   *5—8 post 9—12 *C*   5 comas del.
et petrum superser. C   7 Aethero *C* corr. *Duemmler*   12 almu *C* corr. *Duemmler*   13 symon passim *C*
 16 catazizat *C* i. e. *καταζίζει* efr. *Schuchardt I*, 163

44 *Ecl. V*, 34 Tu deus omne tuis.   [xxi.] Pleraque ex euangelii actisre apostolorum, sed adhibuit
 quoque *S. Petri acta singularia*.   11 dona salutis finit e. g. *apud Arator. I*, 169.   13 *Aen. XI*, 23
 Acheronte sub imost.

- Claudus ovat gressu Petro miserante salaci. ITEM.
 Impius Herodes quem tetro carcere trusit;
 Angelus aethereis sed tune demissus ab astris
 20 Mox Simona pium latebrosis duxit ab antris.
- Cornelium Petrus sacrato fonte reformat; ITEM.
 Anthiochia potens cuius mox lampade gaudet.
 Aurea Roma cluit Petro Pauloque refulgens:
 Hos contra vehitur Simon magus arte strophosa.
- Angelus a Petro discessit in aethera scandens. ITEM.
 Ecclesiae princeps posthaec ad tecta Mariae
 Venerat, excipitur hospes venerandus honore;
 Instruit hinc plebem tenebris morbisque repulsis.
- Fertur in astra volans Simon mirabile monstrum, ITEM.
 30 Labitur infelix, moritur fractoque cerebro.
 Purpureum sidus Petrum crux sacra coronat;
 Paule, caput perdens Christum caput eligis altum.
- Hoc insigne decus, hoc textile munus amoris ITEM.
 Ermgarda Petro felix regina dicavit,
 35 Quo redimita stola valeat splendere percenni
 Inmarcescibilem prendens super aethera palmam.

XXII.

- Inclitus in primo Martinus limite fulget.
 Hilarius hilara facie nitet oreque blando.
 Sanctus et insigni vestitur tecmine Marcus.
 Doctus Sulpicius hic personat aurea verba.
 5 Celsus Remigius specioso vertice lucet.
 Tu, Severine, micas haut saeva fronte decorus.
 Iustus amat roseo sese vestirier ostro.
 Maximine, nites flavis redimite capillis.
 Ecclesiae princeps illustri stemmate flagrat.
 10 Apollonarem Petri regit inclita dextra.
 Emicat Ambrosius, laeva gaudetque magistri.

25 discescit corr. C 32 cf. Sed. c. ed. D. XXXV, 17 [xxii.] ed. Pirenne p. 54 num Seduli sit dubitari potest qui ut hoc urgeam hilaris non hilarus dicere solet ITEM inserbit C 8 Maxime C corr. Haupt Maximiano Pirenne redemite C 10 Apollonarem] n ex r C petro corr. C

17 salax *ut sit qui bene salit nescio unde habeat.* 19 Aen. V, 838 Cum levis aetheriis delapsus somnus ab astris. 29 Aen. IX, 119 mirabile monstrum. 30 Aen. V, 329 Labitur infelix. ib. 480 effractoque . . . cerebro.

xxiii.

AD KAROLUM.

Splendide palmes, ave, Francorum gloria gentis,
 Spes magni populi, splendide palmes, ave,
 Aurea nobilitas, soboles benedicta Lothari,
 Flos Ermgardis, aurea nobilitas.
 5 Hic novus est Karolus Karoli de semine magni:
 Omnes laetemur, hic novus est Karolus.
 Haec nova stella micat, laus orbis, spes quoque Romae,
 Europae populis haec nova stella micat.
 Hunc avus, hunc proavus, genitor hunc Caesar honestat,
 10 Olim sperarunt hunc avus, hunc proavus.
 Candidus ecce venit: carentia lilia fert;
 Spargite vos flores: candidus ecce venit.
 Caesaris egregii proles invicta Lothari,
 Haec est virga decens Caesaris egregii.
 15 Gloria celsa tui Rhenum transcendat et Alpes,
 Romam transmigret gloria celsa tui.
 Vos comitetur — amen — praepollens gratia Christi,
 Scoptrum, chrisma patris vos comitetur — amen.

xxiv.

IDEM AD EANDEM IMPERATRICEM.

Eximiae dominac resonemus carmen honoris,
 Cantemus laudes eximiae dominae.
 Dulce melos resonet reetricis nobile nomen
 Augustamque piam dulce melos resonet.
 5 Nos celebrare decet, quam totus personat orbis:
 Ermgardin enim nos celebrare decet,
 Quam deus altithronus celso sublimat honore,
 Ornans glorificat quam deus altithronus,
 Spargitur in trifido cuius laus, gloria mundo,
 10 Fama decens orbe spargitur in trifido.
 Florida nobilitas virgam hanc edidit almam
 Ceuve rosam peperit florida nobilitas.
 Nobilis ergo micat generoso stemmate celsa,
 Margarita nitens nobilis ergo micat.
 15 Parvula cum fuerat formaque venusta puella,
 Sobria mitis erat, parvula cum fuerat.
 Casta columba fuit simplex verecunda modesta,
 Felle carens animi casta columba fuit.

[xxiii.] ed. Pirenne p. 55   3 et 13 lotharii C corr. Pirenne   8 altitronus C   15 *rheni
 concendent C   16 *an commigret ?   [xxiv.] ed. Pirenne p. 55 sqq.

[xxiii.] *Karolum filium Lothari imperatoris modo natum celebrat quae est Pirenni recta opinio, quem quo anno pepererit Ermgarda ignoramus, testatur Prudentius anno 856 puerum fuisse (annal. Bertin. ad a. 856 et 857). [xxiv.] Ludorico reens nato scriptum, cfr. ad XX. 7 [Iurene.] in gen. 1230 celso sublimat honore. 13 Fort. I, 15, 29 generosa stemmata pandens. 18 Fort. IV, 6, 11 Felle carens animus.*

Dulcida spes fuerat matris, genitoris et almi,
 20 Indole paeclara dulcida spes fuerat.
 Dogmata dum didicet divinis indita biblis,
     Caelestis vitae dogmata dum didicet,
     Mentis et in speculo sapientia creverat alma,
     Crevit amor Christi mentis et in speculo.
 25 Florigera specie radiabat virgo decora,
     Cunetas praestabat florigera specie.
 Vincere tale decus nec lilia nec rosa quivit,
     Pulchrum nescit ebur vincere tale decus.
 Fulserat assimilis cuius sed mentis honestas,
 30   Angelico decori fulserat assimilis.
 Lampade mirifica virtutum namque micabat,
     Pollens sophiae lampade mirifica.
 Cuncta per ora volat tunc laus et gloria cuius
     Nobilitasque potens cuncta per ora volat.
 35 Quam pius altithronus sapiensque Lotharius optans,
     Elegit Caesar quam pius altithronus.
 Caesarcumque decus mox hanc decrevit habere
     Rectricem niveam Caesareumque decus.
 Nec similem habuit sub caeli cardine mundus,
 40 Ullus et Augustus nec similem habuit:
     Huic licet assimilis videatur Eydoxia rectrix,
         Non tamen aequalis, huic licet assimilis.
     Est pietatis amans, est nobilis haec dominatrix,
         Casta pudica nitens est pietatis amans.
 45 Candida progenies Ludewicus Lucifer orbis
     Ex hac est natus: candida progenies.
 Totus et orbis ovat tali rectrice beatus,
     Omnes Christicolae, totus et orbis ovat.

xxv.

AD LOTHARIUM REGEM.

Tollite vos portas, aditus aperite volentes,
 Fratres, Caesareo psallite, quaeso, viro.
 Omnes cantemus: multis feliciter annis
     Rex vivat valeat vincat honore cluat.
 5 Hunc iuvenem populo conserva, Christe, precamur,
     Qui dignus patrui sit retinere thronum;
     Floridus ut palmes fructu redundet opimo,
         Uvas iustitiae germinet atque novas;
     Ostrifer in bellis sit cornu victor ovanti,
 10 Nullus ei noceat sol neque luna, rogo.
     Fascina detrecta, salve, rex inclite, salve
     Sceptrum chrisma patris moenia regna tenens.

21 docemata corr. C   22 docemata passim C   47 beata C corr. Pirenne   [xxv.] ed. Pirenne p. 57
 6 thronum ex donum C   10 ei noceat Pirenne] emoueat C   11 *Fascina detrecta] Fascino uoc regi C
 Franceia dic regi Duemmler   12 paris corr. C

[xxv.] *Lothario II. gratulatur opinor* 863.

- Ad sanctos veniens hinc fructum sume laboris:
 Cum sanctis sanctus hinc, bone rector, eris.
 15 Sis avus in regno, proavus regumque nepotum:
 Ac paradisiaca scandere regna queas.
 Pacificum vestri regnum sacraverat alpha,
 Pax nitet in mediis, ω quoque pacis erit.
 Inclitus armipotens, spes Romae, gloria mundi,
 20 Praeclaris factis inclitus armipotens:
 Africa quem trepidat, Maurus horretque superbus,
 Seu Saracena phalanx, Africa quem trepidat,
 Quos nothus attulerat Lybiciis inflatus ab oris,
 Contra Christicolas quos nothus attulerat.
 25 Cernere tale nefas Ludewicus, nobile lumen,
 Haut animo passus cernere tale nefas:
 Fervida vis Karoli tunc surgit corde venusto,
 Increvit magni fervida vis Karoli.
 Cignea turba stetit Francorum belligerantum,
 30 Contra corvigenas cignea turba stetit.
 Splendida castra sonant alleluiaitica verba,
 Hymnos altithrono splendida castra sonant;
 Rustica verba dedit tunc Saracenus inormis,
 Mox corvina phalanx rustica verba dedit.
 35 Turbidus atque niger gladio prosternitur hostis,
 Caesus fit Maurus turbidus atque niger.
 Dentibus infremuit, vultu nasoque superbo
 Ismahelita cadens, dentibus infremuit.
 Subdere colla gemit hostilis et horrida turma,
 40 Almis Francigenis subdere colla gemit;
 Francigenas niveos sustollit gratia Christi
 Palmaque glorificat Francigenas niveos.
 Fulgide Caesar, ave, proles benedicta Lothari,
 Flos Ermengardis, fulgide Caesar, ave:
 45 Te duce, te domino surgunt nova gaudia mundo,
 Exultat populus te duce, te domino,
 Maxima Roma tuis laetatur et ipsa triumphis,
 Congaudet gestis maxima Roma tuis,
 Talia facta sui miratur et Itala tellus,
 50 Gaudet in Augusti talia facta sui.
 Murus eras populo, gladius elipeusque salutis,
 Adversus Mauros murus eras populo.
 Sunt tua praedam, puer, praedones atque tyrauni,
 Raptiores corvi sunt tua praedam, puer.
 55 Quos neque perdomuit mundus, tu solus habeto:
 Orbis, Agaronos, quos neque perdomuit.

13 *nunc C   16 *an Hac?   22 Cen C tacitus corr. Pirenne   phalanx] p ex s C   30 corvigenas C
 31 alleluiaitica corr. C   32 Ymnos passim C   34 corbina C   43 lotharius C tacitus corr. Pirenne
 47 letetur C tacit. corr. Pirenne   ipse C corr. Pirenne   50 *an Plaudit?   53 tirani C   54 corbi C

29 Sic corvi eyonis opponuntur a Theodulfo XXVII, 1 (tom. I, 490).

Conterat, oro, lupos vestri fortissima dextra
 Dextraque bellipotens conterat, oro, lupos:
 Victima grata deo tumidos superare tyrannos,
 Ille zelus domini, victima grata deo.
 Petrus ab aree poli cernens tua clara trophea
 Gaudens miratur, Petrus ab aree poli.
 Hoc domino placuit, Petro visumque beato;
 Omnia sis vitor, hoc domino placuit.
 Consilium domini sublimat cornua iusti:
 Vosvos extollat consilium domini.
 Nobile sidus, ave, laus, gloria palmaque mundi,
 Armipotens Caesar, nobile sidus, ave.
 Sis decus omne tuis dominans per candida sacra,
 Gratum Francigenis sis decus omne tuis.
 Murus et ecclesiae fiasque sagitta salutis,
 Adversus Mauros murus et ecclesiae.
 Astriferos valeas felix ascendere caelos,
 Civis adire polos astriferos valeas.

XXVI.

ITEM.

Augusto domino centenas perfero grates:
 Augeat Augustum dextra beata dei.
 Erravi numero: potius millena sonabo
 Milleque myriades canto salutis opes.
 Quot paradisiacae desudant gramina guttae,
 Vinea, tu, Sorehc, nectara quotque manas,
 Mons et oliveti quot olivas vertice gestat,
 Auguro tot domino, plus quoque adopto meo.
 Is me vestivit praecclara veste poetam:
 Miretur niveum Francia pulchra sophum.
 Est pietatis amans, est sacrae pacis amator:
 Gnosce, Sion, dominum nunc Salemona tuum.
 Gratia celsithroni nobis concessit ab astris
 Hoc sidus rutilum glorificumque ducem.
 Pulchrior hic ostro, pretiosior atque topazo,
 Gratior electro, dulcior atque medo.

59 tirannos *passim* C   65 domino C corr. *Pirenei*   74 *Cuius C   [xxvi.] ed. *Duemmler*
Sedulii carmina p. 17   3 pocius semper C   6 soreht C cfr. pag. 171, 22   8 *Auguro tot] Augusto C
 *quod C; cfr. *infra* *carm. LXXIV*, 28   13 post celsithroni del. dominum C   16 melo C corr. *Duemmler*

71 Reg. 4, 13, 17 sagitta salutis. *Sedul. Scott. cod. Palat.* 242 (*Maius non edidit*) fol. 3: 'Phares
 genuit Esrom.' Esrom sagitta salutis domini interpretatur. Christus sagitta salutis est, quia sicut
 sagitta venenata mortificat. Ita Christus sagitta prædicationis nostra peccata mortificat dicens:
 'poenitentiam agite, adpropinquauit enim regnum caelorum (*Math. 3, 2*).' Nos quoque sagittam districti
 iudicij dei aliis formam salutis præbendo declinare studeamus.   [xxvi.] 5 sqq. *de salutis forma*
 cfr. *nunc Richardum M. Meyer ZfdA. XXIX*, 127 sqq., *ulde e. g. vers. Epored. ap. Duemmler. gesta*
Bereng. p. 159 v. 7 sqq.

XXVII.

ITEM.

Christe, tuo clipeo Dermoth defende, precamur,
Cumque suis sociis veniat hanc laetus in urbem.
Sis proreta potens nostris in navibus, alme:
Te sine, cunctipotens, prospera nulla queunt.

XXVIII.

IDEM AD KAROLUM.

Caesar erat Karolus toto clarissimus orbe
Europae princeps, imperiale decus;
Inclita progenies magni celsique Pipini
Sedibus astriferis nunc nova regna tenet,
5 Ex quo progenies Ludewicus nobilis heres
Gloria Francigenum fulsit in orbe potens.
Mitibus ille fuit mitis multumque serenus,
Blanda columba bonis, at leo truxque malis,
Vertex Christicolum populorum, splendor honoris
10 Magnificus Caesar, dapsilis ac sapiens:
Quo moriente pio faustae post tempora vitae
Orbis contremuit caeruleumque mare.
Sed tamen astrigeri laetatur coetus Olimpi,
Quod Ludewicus ovans regna beatus habet;
15 Plaudite sed, populi Francorum, plaudite ovantes,
Cantibus organicis, voce levate melos:
Nam iubar exoritur nunc Caesaris inclita proles
Atque novus Karolus splendet in orbe decus.
Nunc mare, nunc tellus gaudent nubesque polusque,
20 Chrismata laetitiae nunc pia corda replent:
Aurea namque modo regitur rota regminis ampli
Eximio Karolo Caesare glorifico.
Quam rotat ipse manu patria virtute triumphans
Rite premens tumidos atque levans humiles:
25 Inclita nam domini sublimat dextera Christi
Illustrem regem glorificando virum. —
Dicite: cui populi conceditur ampla potestas
Iam prisci Karoli?: nonne novo Karolo?
Ille fuit manibus fortis David velut alter
30 Allophylos contra splendida castra movens:
Hic sedet altirhonus celsi Salemonis ad instar
Floriferae pacis gaudia dans populis.
Uno sed Salemon templo celebratur in orbe:
Mille sed hic templis nomen in astra levat.

[xxvii.] ed. Duemmler l. c. p. 17

[xxviii.] ed. Grosse p. 7

2 Europe et saepius e pro C

14 Iodevvicus C 30 Allophilos semper C

[xxviii.] cfr. XII.

3 Fort. VI, 3, 1 Inclita progenies.

6 Fort. IV, 20, 2 fulsit in orbe potens.

27 sqq. cfr. XIV, 1 sqq.

33—46 cfr. XII, 13—26.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III.

35 Ille fuit Solimae rex inclitus atque decorus:
     Sed centum Solimas hic regit altithronus.
 Illo gaudebant mons Sion, mons olearum:
     Hunc Alpes sperant glorificum dominum.
 Illum Iordanes glaucis resonabat in undis:
 40   Corniger hunc Rhenus personat atque stupet.
     Mente Salemonis sapientia prisca refulsit:
         Hic nova cum priscis sacra fluenta bibit.
     Hunc mitis pietas, hunc ornat larga potestas,
         Diligit hunc Christus glorificatque deus;
 45   Gallieus orbis ovat tanto rectore resplendens,
         Itala quem sperat terra beata ducem. —
     Pax tibi sit semper, triplex quoque gratia Christi,
         Rex pie, rex sapiens, inclite bellipotens,
     Francorum populi spes aurea, nobile sidus,
 50   Exitium tumidis, gloria magna piis,
         Splendida progenies Karoli de semine magni,
         Pacifer ut Salemon regia sceptrum tenens.
     Caesaris es magni Ludewici florida virga,
         Proles Isaac ceu benedicta micas:
 55   Abrahac similis Karolus perfulserat orbem,
         Filius Isaac sic Ludewicus erat,
     Tertius es veluti Iacob benedictus et heres
         Isaac patris celsithronique ducis.
     Ternarius reges numerus concludit eosdem:
 60   Nam trinum numerum conditor orbis amat.
     Prospera cuncta tibi concurrant, optime ductor:
         Insignis virtus, bellica vis Karoli;
     Omne decus Karoli sic te, bone rector, inauret,
         Exultent cuncti principe te populi;
 65   Gratia Francigenis et candida gloria crescat,
         Per vos ecclesiae cornua clara levent.
     Francia lactatur vestri praeclararum tropaea,
         Iudaeus, Graecus fortia facta canunt;
     Scottus ab occiduis vos diligit, inclite rector,
 70   Partibus, hinc sophicis vos sonat ipse melis;
     Normannusque tremit vestrum, fortissime, nomen
         Invictique ducis splendida castra timet. —
     Sis decus ecclesiae, niveis quoque gloria Francis
         Usque senectutis saecula beata micas.

XXIX.

ITEM.

Vos comitetur — amen — pietas, pax alma, potestas
     Ac timor altithroni, sanctus amorque dei.

47 quoque] q ex t C: voluit tibi   50 Exitium C   68 Iudeus grecus forcia C   74 micas C corr.
 Bethmann   [xxix.] ed. Pirenne p. 59

43 *Sedul. c. p. III*, 15 larga potestas.   47 sqq. cf. *XII*, 35 sqq.   53—58 cf. *XII*, 43—48.

Gloria nunc vobis sicut terrestris habundat,
 Gloria cælestis sic cumuletur — amen.
 5 Fortis ut in terris es, nobilis, es quoque dives:
 Nobilis in cælis, dives et esse queas.
 Ilunc iuvenem populo conserva, Christe, precamur,
 Glorifica talem hic et in aeva virum:
 Candida sint illi felici tempora cursu,
 10 Currat ad aeternas isque capessat opes.

XXX.

IDEM AD LUDEWICUM REGEM.

Caesareum specimen, laus orbis, gloria mundi,
 Eximum sidus, Caesareum specimen,
 Regia nobilitas, magnorum flosque parentum
 Semine de Karoli, regia nobilitas,
 5 Accipe versificos hos flores mente serena,
 O Ludewice, modos accipe versificos,
 Caesaris egregii Ludewici principis almi
 Altipotens proles, Caesaris egregii.
 — Nullus erat trifido quo dux praestantior orbe,
 10 Clarior in mundo nullus erat trifido;
 Sanctior haut fuerat rector, clementior illo,
 Alter et Augustus sanctior haut fuerat;
 Induperator erat spargens in sidera nomen,
 Praecelsus meritis induperator erat.
 15 Quo moriente pio totus tremefecerat orbis,
 Omnes maerebant quo moriente pio;
 Regna beatus habet pius ille sed omne per aevum,
 Inter caelicolas regna beatus habet;
 Gaudia longa metit Ludewicus in arce polorum,
 20 Montibus aeternis gaudia longa metit. —
 Splendide rame, micas ex ipso Caesare ramus,
 Flos magni Karoli, splendide rame, micas.
 Tune novum populis lumen mirabile visu?
 Resplendes sidus tune novum populis?
 25 Africia laeta suo clarescit rite Canopo,
 Lumine congaudens Africia laeta suo:
 Te quoque magnanimo duce sic Europa coruseat,
 Sidere laetatur te quoque magnanimo,
 Nunc patriumque decus tete cognoseit habere,
 30 Aethereum munus nunc patriumque decus.

4 sicut C tacitus corr. Pirene [xxx.] ed. Grossé p. 9 LODEVVICVM C 2 cesareum
 passim C 9 p̄stancior C 19 Iudeuvicus C 22 micas corr. C 23 populus corr. C 29 patriūtique
 corr. C

[xxix.] 7 = XXV, 5. [xxx.] ad Ludowicum regem Germaniae Ludowici Pii filium. 9 Aen. VI
 v. 164 quo non praestantior alter. 15 sq. cf. XXVIII, 11 sq.. 19 Sedul. c. p. I, 366 Gaudia
 longa metam. 23 Aen. XII, 252 mirabile visu.

Quid prius, alme, canam?: clarissima vestra trophea
 Iustitiae decus? quid prius alme canam?
 Lilia pacis amas bellorum mixta rosetis,
 Pectore Caesareo lilia pacis amas.
 35 Te decet, armipotens, sublimis gloria patris,
 Omne decusque sui te decet armipotens,
 Nomen honosque cluit boreali climate vestri,
 Finibus in cunetis nomen honosque cluit.
 Vos timidi trepidant Germani bellipotentes
 40 Nortmannique truces vos timidi trepidant,
 Nutibus atque tuis sese nunc subdere gaudent,
 Iam servire volunt nutibus atque tuis:
 Subdere colla placet praeceptis omnipotentis,
 Vobis pree cunctis subdere colla placet.
 45 Qui fuerant populi fidei sine lumine furvi,
 Lustrantur, caeci qui fuerant populi.
 Eripis, armipotens, praedam de fauce draconis,
 Praeclaros populos eripis, armipotens.
 Gaudet ovile dei, niveo grege quod cumulatur;
 50 Per te, bellipotens, gaudet ovile dei.
 Ecce stupent hilares ex corvis esse columbas
 Sese gentiles: ecce stupent hilares.
 Perfide, crede deo, si vis albescere, corve;
 Ne moriare miser, perfide, crede deo:
 55 Namque tui similes Christi decorantur amietu,
 Non sunt, quod fuerant, namque tui similes;
 Exue nunc veteres maculoso scemate formas,
 Aethiopum tunicas exue nunc veteres,
 Agnus et esto nitens renovatus munere Christi,
 60 Inter catholicos agnus et esto nitens.
 Barbara lingua sonans alleluiaatica diseat
 Carmina, det laudes barbara lingua sonans:
 Sic ducis eximii Ludewici bellica dextra
 Iraque mitescet sic ducis eximii.
 65 Cunctus ab axe venit borealis climatis ordo,
 Linguosus populus cunctus ab axe venit;
 Te Salemona pium votis exoptat habere,
 Eligit in regem te Salemona pium.
 Quos neque perdomuit Caesar, tu solus habeto,
 70 Ingens Augustus quos neque perdomuit.
 Sidere Caesareo felix Germania gaudet,
 Te lustrata micat sidere Caesareo;
 Francigenum populus plaudit Rhenusque bicornis,
 Vestra trophea canit Francigenum populus.

36 *tui C   37 bereali C   *vestrum C   51 corbis C   53 credo corr. C

33 supra XII, 41 et Aldhelm. aen. polyst. ed. Gil. p. 271 16 Lilia purpureis possum conexa rosetis.
 37 Ecl. V, 78 . . honos nomenque tuum . . . . . 43 Sedul. I v. 20 pag. 156.   51 cfr. e. g. Aldhelm.
 laud. virg. 491 sq..   69 sq. cfr. XXV, 55 sq..   73 cfr. I, 51.

- 75 Tendit in occiduas vestri laus nominis oras,
     Fama decusque plagas tendit in occiduas:
     Scottus amore sonat vestrum laudabile nomen,
         Nortmannus trepidat, Scottus amore sonat.
     Gallia dives ovat transactis mille triumphis,
     80 Se plangunt Numides, Gallia dives ovat.
     Princepe te domino rutilat nova gloria saeculo,
         Gaudent ecclesiae principe te domino:
     Aurea saecula tuis nunc florent prospera sceptris,
         Disponis Francis aurea saecula tuis.
     85 Splendide rector, ave, Christi quoque floride palmes,
         Bellantum domitor, splendide rector, ave.
     Edite Caesaribus, regum pater alme future,
         O dux altipotens, edite Caesaribus,
     Sis decus armipotens bellis ac Martius ardor,
     90 Murus et ecclesiae sis decus armipotens;
     Gloria Francigenis ac mitis gratia gliscat,
         Floreat ut cunetis gloria Francigenis;
     Quos regis imperio, domineris perpeto sceptro,
         Invicti maneant, quos regis imperio;
     95 Cunctipotens tribuat per longos vivere cyclos,
         Gaudia magna tibi cunctipotens tribuat;
     Regna beata queas virtutum scandere pennis,
         Semper habere polo regna beata queas.

XXXI.

IDEM DE QUADAM MEDICINALI DOMO.

- Tu, quicumque velis gaudifua dona salutis,
     Ociter ut cervus haec splendida tecta subintra:
     Istuc flecte pedes: hic est via, credo, salutis.
     Fors hic invenies, quod doctrix Graecia nescit.
     5 Ergo salutiferi medicaminis accipe laetus
     Munera: sic compos voti, sic victor et ibis.

MEDICINA.

- Haec regina potens rutilo descendit Olimpo
     Dona salutigero dans cunetis ore per orbem.
     Quae victrix domitat morborum mille dolores
     10 Fronteque florigera cui lumina terna coruscant.
     Nectareisque fluunt sucis tot flumina mammis,
     Ex quis terrigenas potat salvatque catervas.
     Aspice divitias Medicinae matris opimas,
     Ex paradisiacis quas secum detulit hortis:
     15 Hoc unguenta sacros respirant ordine odores,
     Turea dona quibus pretiosaque balsama cedunt:

80 huinides C corr. Haupt   87 future C   89 marcius semper C   [xxxii.] ed. Duemmler
Sedulii carmina p. 17 sq.   8 salutiger C corr. Duemmler   12 quas corr. C

79 cfr. Aen. IV, 37 sq.   93 Aen. VI, 851 Tu regere imperio.   [xxxii.] 7 Port. VIII, 8, 1
     O regina potens.   16 Aen. VI, 225 Turea dona.

Emicat antidotis flagrantibus ordo secundus,
 Quis expelluntur contraria quaeque saluti:
 Quae genitrix olim, cum descendisset ab astris,
 20 Credo, quod Hesperidum florenti detulit horto;
 Montis oliviferi supremo limite dona
 Mixta medeliferis flavescent nectare sueis. —
 Salve, sacra domus, Medicinæ maxima cura,
 Spes ampli populi, redolentum plena bonorum.

XXXII.

IDEM DE QUADAM SPECIOSA DOMO.

Quamvis astrigeros decoret curvamine tractus
 Iris in aereo roseida curva polo,
 Quadricolor croceis signet vestigia plantis
 Titanis rutilos excipiens radios:
 5 Altera sed vestris, si fas est dicere, tectis
 Multicolor varians Iris honore micat.
 Aureus in primo color enitet ordine flagrans;
 Gramineus sequitur veris honore virens;
 Purpureum flagrat specimen mirabile visu,
 10 Saphirus ridens spargit in astra decus;
 Emicat et vitreus superer supraque coruscus,
 Glaucicomum pelagi gaudet habere modum:
 Nobilis altithroni crucis exprimitur decus alnum,
 Vitrea qua varium linia carpit iter.
 15 Aureus ac viridis, croceus color aereusque
 Conveniunt domino, qui regit astra, deo:
 Sic ruber ac viridis hominem per vulnera passum,
 Aureus, aereus sceptræ deique canunt.
 Phebus amat talem, niveis et crinibus aulam
 20 Dedicat illustrans, aspicit atque polo.
 Tempore brumali pollent hic verna serena
 Fitque hiemps aestas tempore nubifero.

VERBA COMEDIAE.

Inclitus hinc fratrum coetus pia gaudia dicit,
 Hie das laetitiam,clare Lilee, novam,
 25 Oscula das pacis felicia pocula donans,
 Permulces sophicos, optime Bachæ, viros.
 Hic est libertas, Liber hic liberat omnes:
 Liber ut esse queam, Liber adesto pater.
 Sanete Vedaste, fave, ne sternat forte Falernum,
 30 Sed nos laetificet dulce madoris ope.
 Nos, fratres, modicum vini modiumve bibamus,
 Bachicus in cunctis sit modus aut modius:

17 flagrantibus *cfr. supra* p. 161   21 doma *corr. C*   22 deliferis *corr. C*   [xxxii.] *ed.*
Grosse p. 11 *sq.*   2 aereos *corr. C*   15 aereusque *C*   *inter 23 et 24 Verba comedie *C*

[xxxii.] 1 *sqq. cfr. Met. VI*, 63 *sq.* Qualis ab imbre solet percussit solibus arcus | inficere ingenti
 longum curvamine caelum et Aen. IV, 700 *sq.*.

Laudibus eximiis modius laudabilis extat,
Talem mensuram nam deus instituit.
35 Sex fratres modium sumant: nam grammate seno
Nobile conscriptum nomen habet modius.
Ast simpli fratres potent sextaria dupla,
Unusquisque bibax iambica metra sonet.
Senarium versum sex una voce canentes
40 Mundi totius senaque facta sonent.
Fors deus altithronus haec tam sollemnica vota
Respiciet, supera qui sedet arce poli.
Sed nos, eximii fratres, laetemur in unum,
In dominoque deo gaudia nostra cluant.

XXXIII.

AD FRANCONEM.

Floridus adveniat nobis in gaudia palmes
Franco decus iuvenum, fulgida spesque senum.
Ecce serit laerimas Augustus mensis opimas
Exquirens vultum, Franco venuste, tuum;
5 September vobis gravidos parat ecce corimbos,
Nutrit (et) Apulico roscida vina novo.
Sabbata tunc nobis septeno mense nitescunt:
Tu scenophegiae gaudia festa dabis;
Tu, dextrum sidus dextrali climate fulgens,
10 Non dedigneris has radiare plagas.
Defeo Sedulius, veluti scit conscientia Musa,
Quod nec Franconem nunc video dominum:
Hanc culpam vobis indulgeat, obseero, Christus,
Quod maesto vati non cito fertis opem.
15 Mitte, Mosella, virum nobis hue mitte beatum,
Pulchrum Karoliden spemque decusque pium.
Gaudens gaudebo, cantans cantabo Camenas,
Vineot septenos tunc mea Musa cienos. —
Quomodo glaucicomas cervus desiderat undas,
20 Sic cupio vultum, praesul amande, tuum.

XXXIV.

IDEM AD SUOS.

Egregios fratres, Fergum Blandumque saluta,
Marcum, Beuchellem, cartula, dulce sonans.
Quorum forma decens ut nostro pectore floret,
Sic magis atque magis gliscit et almus amor:

35 seu C corr. Haupt   42 supero C corr. Grosse   [xxxiii.] ed. Grosse p. 16   6 *et om. C
Nutrit apostolico Grosse aplico quod habet C utrumque est   [xxxiv.] ed. Duennmler Sedulii carmina p. 18 sq.

39 Sedul. c. p. I, 359 Quatuor . . . una te voce canentes.   [xxxiii.] 16 Karoliden cfr. de
Theux l. c.   19 Psalm. 41, 2.   [xxxiv.] De his sociis cfr. Duennmler Sedul. carm. p. 2 sq.; de
Fergi nomine ride præterea Nigrum reliquie Celticæ I, 12, de Marco quodam Scottigena episcopo
Ekkehart. IV. cas. S. Gall. ed. Meyer p. 8 adn. 33.

5 Fratres, nam fateor, quod non mihi cornea fibra
     Sit neque de scopulo corcula creta (la)pis;
     Sed fervet nostris vestri dilectio fibris:
         Namque nefas tales est nec amare viros.
 10 Taliter in nostro torquentur pectora Codro:
     O si sint rabido viscera rupta viro. —
     Ferge, mihi semper sis alma sagitta salutis,
         Sedulium precibus fac memorare tuum;
         O quales gemitus ructant tua viscera, frater,
         O sacros haustus nectareasque precos:
 15 Ergo age, ne cesses aures pulsare tonantis,
         Quo mea permundet cuncta piacula deus —
         Fusca procaxque tonans sophico sic pectore Musa
             Te canet arcitenens Aethiopissa mea.
         Marce, precor, fidei scuto meritisque beatis
 20 Pellito vulniferas hostis, amice, minas.
         Quid facies, Beuchell, flos inter bellipotentes?:
             Contere colla minax aspidis, oro, trucis.
         Blande, decus belli galeato vertice flagrans
             Pro me murmur agas, blanda columba dei. —
 25 Quadrigae domini, Scottensis lumina gentis,
         Vivite floriferis saecula per ampla cyclis;
         Lactea stelligeri tandem scandatis Olimpi
             Templa, beatorum caelicolumque choros.

XXXV.

IDEM AD EUNDEM FERGUM.

Ferge, decus vatum, formosae gloria Musae,
     Gaude thesauros artis inire sacros.
     Nec te neququam rutilo prospexit Olimpo
         Cignea blandisonis Calliope modulis:
 5 Glorificum Karoli decorasti carmine sceptrum,
         Aureus ipse tuis fertur ad astra tropis;
         Arte Maroneas vincit tua pagina Musas,
         Fistola Nasonis qua resonante silet. —
     Nec te parva manet pomposae gloria laudis
 10 Pro tantis ausis, praeco beate, vale.

XXXVI.

IDEM SEDULIUS AD ROTBERTUM.

O decus eximium, nostrae spes aurea Musae,
     Florida pomposi lampas et gloria saecli,

6 *pio C mea Haupt   10 rabida corr. C   13 ructant tua ex ructancia C   21 *Beuchell flos]
 beuchellinos C Beuchell nos Haupt   [xxxv.] ed. Duemmler ib. p. 19   10 preco C   [xxxvi.] ed.
 Duemmler ib. p. 19 sq.   *ROBERTV C

5 Pers. sat. I, 47 neque enim mihi cornea fibra.   6 Cfr. supra p. 57.   8 Ecl. VII, 26
 invidia rumpantur ut ilia Codro.   11 Cfr. XXV, 71.   18 Numer. 12, 1 uxorem eius Aethiopissam.
 [xxxv.] 10 Aen. II, 535 pro talibus ausis.   [xxxvi.] Ruotbertus 'comes' ut ait Duemmler Sedul. carm.
 p. 1 'in regionibus Mosanis fuisse videtur'.

- Rot — bone, sint nobis per te solacia — berte:
 Multonem vestri dives clementia donet
 5 Nobis, celse pater (sic sic scandatis in astra),
 Ludat qui nostris laribus ventosque lassessat
 Cornibus ipse minax ingens et corpore multus.
 Aedibus in nostris nam quaedam bestia sacvit:
 Dira fames, quae nos rostro compungit acuto.
 10 Hanc igitur pestem vincat clementia vestri,
 Iste prohibeto nefas monstrumque repelle nefandum.
 Praestetur multo, pugnet qui cornibus uncis,
 Terribilis bello, grandescens corpore toto,
 Pestiferumque famis rostrum qui conterat ietu:
 15 Sic vobis magna (e)t tribuatur gloria palmae
 Cordeque clementi manabunt balsama Christi.
 Quaesumus, ut multis multetur multo superbus
 Nobis Scottigenis, hunc qui bene mandere scimus:
 Guttura sic liquido nam vos mea Musa sonabit
 20 Aethiopissa loquax saturataque carmina dicet.

Plus dedit ille pius, nam roscida munera Bachi:
 Ter centum falias donaverat ipse poetae.

XXXVII.

EPITAPHIUM DE FILIO EBERHARDI COMITIS.

- O mors crudelis, quae nulli parcere nosti,
 Florida quae resecas lilia sive rosas —
 Mors fera, terrigenas depascis, quomodo flores
 Illico nubiferis dissipat Auster aquis.
 5 Natus Eberhardi patrio cognomine dictus
 Purpureus micuit flosculus egregius;
 Altera lux terris fulsit, spes alma parentum,
 Aureolus ramus florigerumque decus. —
 Puniceo similis malo croceoque decori
 10 Dulcis eras matri, dulcidus atque patri.
 O quam crudeli te mors, puer inclite, morsu
 Extinxit, roseam ceu subito violam. —
 Spargite vos tumulo varios, rogo, spargite flores:
 Flos novus occubuit, florida virga ruit.
 15 Sed vos, eximii, nunc exultate, parentes,
 Inclita Gisla parens tuque Eberharde bone:
 Nam vester genitus cum Christo gaudet in astris,
 Inter et angelicos eminet ipse choros.
 Nec desperamus, quod vobis altera proles
 20 Aurea nascetur mox renovante deo.

8 sequit C 12 Ptestetur C corr. Duemmler 15 *magnaç C [xxxvi.] ed. Duemmler Jahrb.
f. vaterl. Geschichte I, 180 (Viennae 1860) 3 *depascit C

6 Ge. III, 233 ventosque lassessit. 9 dira fames e. g. Aen. III, 256; cfr. supra e. IX. 19 sq.
 cfr. XXXIV, 18. [xxxvi.] De Eberhardo limitis Poroliensis duce eiusque gente cfr. Duemmler
 Jahrbücher l. c. p. 101 sqq. 1 cfr. ad Radbert. Paschas. supra p. 47 v. 62.

XXXVIII.

AD EUNDEM EBERHARDUM DE NATO PUERO.

Altithrono ferimus grates, qui cuncta reformat,
 Nos, Eberharde sator Gislaque clara parens;
 Inclitus atque novus quod vobis parvulus ortus
     (Florida spes saecli pulchraque gemma soli),
 5 Nobilium dominus respexit vota parentum,
     Quorum transibant astra superna preces.
 Postquam lucifluae Solimac concedeaderat arcem,
     Qui fuerat vobis parvulus ille prior,
 Maerebant cuncti, quod spes ablata parentum,
 10 Quod, paradise, tuus flosculus occubuit;
 Ipse sed astrigeri transcendit culmen Olimpi,
     Inter et infantes nunc niveus rutilat:
 Ornastis caelos sic vestra prole beata —
     Felices, talem qui genuere rosam.
 15 Ast vos, egregii, nunc congaudete, parentes,
     Altera quod soboles est renovata deo:
 Inclita nobilitas, spes candida, patris imago,
     Optatum munus, palmes et egregius;
 Cui Ludewicus avus praeccelsus Caesar in orbe
 20 Emicat augusto semine: nil super est. —
     Salve, parve puer, nobis in gaudia donum,
     Candide flos Gislac, tu genitoris amor.
 Incipe nobiliter praeflaros discere mores,
     Hinc alleluia pulchra labella sonent,
 25 Florescant animo mellifluia dogmata Christi,
     In tabulis cordis sancta sophia micet —
     Sic tuus ensipotens genitor pueribus annis
     Almae sophiae sacra fluenta bibt.
 Esto, venuste puer, vivens felicibus annis
 30 Ecclesiae tutor sisque sagitta potens:
     Sic tibi contingat praefulgida gloria saecli,
     Amplus honor patris mox decus omne tui.
 Francorum populus laetetur te duce claro,
     Olim te domino gaudeat ecclesia.
 35 Doxa triumphalis spargens in sidera nomen,
     Sis decus in terra claraque stella polo.

XXXIX.

AD PRAEFATUM EBERHARDUM GLORIOSUM COMITEM METRUM SAPIICUM.

Mente lactamur subito serena:	5 Nobilis gemma ecclesiæque tutor,
Nam redit sidus pietate fulgens	Nescius vinci, demitor malorum
Nunc, Eberharde, <i>o</i> decus atque lampas,	Ac pius heros bonitate plenus,
Victor inormis.	Omnia magnus,

[xxxviii.] ed. Duemmler *ibid.* p. 180 sq.   10 paradysse passim C   24 *Nunc C   29 Esto C corr.
 Duemmler   30 sagita C   36 polorum corr. C   [xxxix.] ed. Duemmler *ibid.* p. 182 sqq.   MET C
 3 *o om. C   4 *in armis C cf. *in'ra* *XLI*, 30

[xxxix.] Cf. Duemmler l. c. 104.

- 10 Maurus agnoscit tua facta clara
Et Saracenus tumidus, superbos
Quos piis armis superare nosti
Munere Christi.
- 15 Tune fulgebas galea flagrante,
Macte lorica, gladio corusco
Atque munitus elipeo nivali,
Maximus heros?
- 20 Vosque Francorum niveae phalanges
Corde robusto comitantur omnes:
In Saracenos volitant per arva
Bella cientes;
- 25 Vosque cernentes tremuere cuncti
Ismahelitae, niger atque Maurus:
Faueibus haesit tremulansque lingua
Oribus atris.
- 30 Moenibus celsis residebat hostis,
Arcibus fidens manibusque tela
Irrita sparsit sonitu superbo
Multâ latrando.
- 35 Franciae contra niveusque coetus
Torsit in hostes celeres sagittas,
Ferreos imbræ serit atque fixit
Vulnera leti.
- 40 Zelus igniscit domini tonantis
Corde præclari ducis atque magni
Tunc Eberhardi: levat (ipse) Christus
Cornua iusti.
- 45 Fervet ac heros pietate plenus,
Arcibus flamas cumulat voraces,
Inelitus ductor specie coruseus
Fulminat ingens.
- 50 Balsami cortex redolens aroma
Ungulis ferri patiturne vulnus,
Unde fissuris pretiosa manat
Gutta liquoris?
- 55 Tale responsum tua dextra novit,
Hostibus talem dare sieque censem:
O deus pugnae superans tyrannos,
Optime ductor.
- 60 Sternitur hostis pietatis armis,
Palma sublimat niveosque Francos:
Roma laetatur populusque gaudet
Tanta trophea.
- 65 Tollitur clari super astra fama
Mox Eberhardi: Petre sanete, poscis
In libro vitae digito tonantis
Scribere nomen.
- 70 Tu deus fulgens Italæ coruseas,
Tu potes cunetos superare Mauros,
Tu Saracenos superas tyrannos
Hereulæ armis.
- 75 Vosque Francorum decoratis alnum
Nomen et famam seritis per orbem:
Scottus et Graecus celebrant ovantes
Vestra duella.
- 80 Sumito palmam meritis decoram,
Verticem cingat radians corona
Ac honestatis capitî venusto
Stemma corusect.
- 85 Quaesumus Christum genitum tonantis:
Floreas felix rutilum per aevum,
Post senectutem meritis beatis
Sidera scandas.
- 90 Pauperem Christi saphicum poetam,
Qui novum vobis melicunque carmen
Ore depromsit digitisque scripsit,
Cerne benignus.

10 *superbus C 13 *Tuncque C 17 falanges passim C 18 Crede C corr. Duemmler 26 que add. C^a 29 *Franci econtra C Francus econtra Haupt 30 celere C corr. Duemmler 32 lethi C 35 *ipse om. C (alta) Haupt 37 *acheros C 59 greucus passim C post 69 FINIT C 69 *saphicum C 70 nobis C corr. Duemmler

20 e. g. Aen. I, 541 Bella ciente. 23 Aen. e. g. II, 774 vox faueibus haesit. 26 arcibus i. e. munimentis. 31 Aen. XII, 284 ferreus... imber. 50 Apocad. e. g. 17, 8. 56 Cfr. VIII, 20. 26*

XL.

EPITAPHIUM.

Hildbertus, meritis qui fulsitus episcopus almis,
 Assumptus caelo hoc iacet in tumulo. —
 Presbiter egregius excellens moribus, arcain
 Hanc, benedictie senex Adaluvine, tenes.

XLI.

DE QUODAM VERBECE A CANE DISCERPTO.

Cum deus altipotens animalia condidit orbis,
 Quae mare, quae tellus, quae tenet atque polus:
 Multo multones tunc multiplicavit honore,
 Inter balantes fecit eosque duces.
 Tegmine lanigero vestivit conditor almus,
 Induit ex crasso corporis hosque peplo,
 Cornibus et curvis frontes armavit aduncaes:
 Contra cornigeros bella superba gerant;
 Naribus in geminis sparsit viresque superbas,
 Flatibus in multis multiplicavit eas.
 Mitis simplicitas sed cornibus insita sacris,
 Toxicæ nec lacerant hosque venena pios:
 Unde mihi, fateor, horum dilectio crevit,
 Crevit amor pepli, pinguis et umbilici.
 Iuro per hos digitos, quod in hoc non mentior umquam:
 Tales quod cupio, diligo, semper amo;
 Nec Lethe fluvius sacrum delebit amorem:
 Os quod proloquitur, conscientia mens perhibet.
 Nostri versiculi hos laudant hosque salutant —
 Nec falsum dico, scis velut, alme pater.
 Nam vestri nobis furvos clementia furvis
 Multones tribuit, saepe dedit niveos.
 Quorum qui fuerat formosior ac mage pinguis,
 Heu quam crudeli morte peremptus obit.
 Egregii pecoris custos praeclarior ipse,
 Ulli nec parilis nec similisque fuit;
 Cornibus et rigidis excelluit alma potestas
 Omnes cornigeros candidulosque greges;
 Vellere qui niveo niveisque micabat ocellis,
 Fortis et in pugna victor inormis erat.

[xli.] ed. Pirenne p. 60   1 Hildebertus *C* tacit. corr. Pirenne   4 senex *C* del. et superser. tenes *C*
 [xli.] ed. Duemmler Sedulii carmina p. 20 sqq.   7 corvus corr. *C*   12 uinena *C* corr. Duemmler cf.
supra p. 158   17 lethœus *C* corr. Haupt   22 sepe *C*

[xli.] *Epitaphium sive potius epitaphia Seduli esse non spondeo. Hildebertum Colonensem chorepiscopum*
 (834—862) *esse Duemmler putat Sedul. carm. 2 adu. 10.*   [xli.] 8 corniger *i. q. pastor* (cf. Voigt eob.
capt. glossar. p. 143?   9 Ge. IV, 300 geminae nares.   14 umbilicus *renter esse potest*, *Hauptium*
laesa quantitas tantum offendit ut corruptum putaret.   15 Cf. *supra* V, 7.   25 Cf. ecl. V, 44.
 28 *Prudent. cath. III*, 157 de grege candidulo.

Hunc Aries caeli casto dilexit amore,
 Consortem regni hunc voluitque sui,
 Hunc Lucina potens niveo pro tegmine clarum
 Sidus in excelsis ponere caelicolis
 35 (Namque ferunt Lunam lanarum vellus amasse,
 Pan deus Arcadiae vellere lusit eam),
 Hunc meus arsit amor — nam nec mihi cornea fibra —:
 Quis, nisi stultus, enim, qui nec amaret eum?
 Et, quae nulla negat, vestri clementia dives
 40 Mox donare decus hoc mihi dispositus;
 Sed fortuna bonis semper contraria rebus
 Tytiron eripuit tum mihi heu misero.
 Quidam latro fuit nequam de gente Goliae,
 Aethiopum similis, Cacus et arte malus,
 45 Terribilis forma, vultu piecusque maligno,
 Asper erat factis, asper et eloquiis:
 Te, pie multo, tulit, manibus traxitque nefandis
 Per multos tribulos, heu nefas, o miserum.
 Tu multum fueras mitis multumque serenus,
 50 Infelix multo, multa per arva volans.
 Vis rabiosa canum furem conspexit euntem
 Ferri, cornigerum magnanimumque ducem;
 Mox animosa cohors saltus dedit ipsa salaces:
 Ingens fit strepitus, fit sonus atque fragor;
 55 Oribus et rapidis furem furtumque requirit:
 Frondea silva latrat, personat omne nemus.
 Quid moror in verbis? mitis heu multo tenetur;
 Fur fugit in tenebris ocior ille nothis.
 Multo relictus erat solus multumque pugnabat,
 60 Cornibus ille minax vulnera multa dedit:
 Obstupere canes victi multone bicorni
 Atque leoninam rentur adesse feram.
 Omnes econtra latrabant ore canino;
 Ille sed egregius fulserat ore pio.
 65 'Quis furor in vestris consurgit cordibus?' inquit
 'Gnoscite me famulum praesulis Hartgarii.
 Non sum latro malus, non sum furunculus ille,
 Sed sum multo pius, dux gregis eximius.
 Si vos oblectet hostem superare tyrannum,
 70 Proximus ecce fugit fur: teneamus eum.
 Sin autem rabies vestri raueusque latratus
 In me tranquillum bella cruenta ciet:

34 *uelle locis C 35 lunarum C corr. Haupt 36 archadie C 55 furum corr. C 59 repugnat
 Wattenbach 61 Obstupere C corr. Duemmler

35 sq. Ge. I, 397 lanae . . . vellera. ib. III, 391 sq. Munere sic niveo lanae, si credere dignumst,
 Pan deus Arcadiae captam te, Luna, fecellit. 51 Aen. IV, 132 odora canum vis. 53 satax
 cfr. XXI, 17; praeterea e. g. Aen. XII, 681 saltum dedit ocios arvis. 54 Aen. I, 725 Fit strepitus;
 ib. IX, 749 Fit sonus. 56 Aen. VIII, 305 Consonat omne nemus. 57 Amal. II, 535 Quid moror
 in parvis? 58 Aen. VIII, 223 fugit illicet ocior Euro. 68 e. g. Art. am. I, 326 Dux gregis.

(Per caput hoc iuro, per cornua perque superbam
 Hanc frontem vobis) praemia digna feram.'

75 His dictis subito permulsit corda ferarum:
 Pax fieri coepit binaque pars resilit;
 Unus sed fuerat veluti latrator Anubis,
 Cui canis inferni Cerberus ater avus,
 Guttura qui triplici cervos agitare fugaces
 80 Informesque ursos arte solebat avi.
 Is, cum conspiceret rabidum genus esse quietum,
 Dentibus infremuit hirtaque colla tumet;
 'En vos' inquit 'ovis ficto sub nomine pacis
 Ceu vulpes ludit subdola verba sonans ?
 85 Hic fur est nequam, furis comes atque malignus:
 Idecireo bini frondea tecta petunt.
 Causa mali tanti (testor) hic solus habetur,
 Qui pacem verbis, fronte facitque minas'.
 Tune os falsidici vibratis cornibus ingens
 90 Multo ferit, dentes fregerat atque duos,
 Insuper et frontem contrivit fronte caninam
 Et victor fieret, proelia ni fugeret:
 Nam praeeeps volitat quasi victor hoste relicto,
 Cursitat incautus simpliciterque fugit.
 95 Incidit in tribulos posthaec sentesque malignos,
 Aspris inhaesit heu pius ille locis;
 Tum mox a tergo maledictus Cerberus instat,
 Ore cruentato vulnera saeva dedit.
 Labitur exanimis multo (mirabile visu)
 100 Irrorans vepres sanguine purpureo:
 Fleverunt Nymphae, sonuerunt omnia silvae
 Balantumque greges ingemuere nefas,
 Multonem niveum tu, candida Luna bicornis,
 Luxisti merito, fles Ariesque poli.
 105 Iustus quid moruit, simplex, sine fraude maligna?
 Munera nec Bachi, non sicaramque bibit,
 Non hunc ebrietas deflexit tramite recti,
 Non epulae regum nec procerumque dapes:
 Illi pastus erat sollemnicus herba per agros
 110 Ac dulcem potum limphida Mosa dabat;
 Non ostri vestes rubei cupiebat avarus,
 Sed contentus erat pelicia tunica;

---

76 cepit C   78 aterque C corr. Haupt   84 culpos corr. C   92 prelia C   96 pie C corr. Haupt
 98 Ori C corr. Haupt seva passim C   101 Nimphao C   an *numina?   109 sollomnieus C corr.
 Duemmler   111 nostri C sed versum post 116 repetit C ubi ostri legitur

77 Aen. VIII, 698 latrator Anubis.   79 Ge. III, 539 cervique fugaces; Met. III, 356 agitantem . . . .
 cervos.   80 Ge. III, 247 informes ursi.   86 Ge. IV, 61 sq. et frondea semper | tecta petunt.
 87 Aen. VI, 93 Causa mali tanti.   89 Aen. VII, 483 cornibus ingens.   98 Met. IV, 104 ore
 cruentato tenues laniavit amictus.   99 Aen. XI, 818 Labitur exsanguis.   100 Aen. VIII, 645
 rorabant sanguine vepres.   101 Met. XIII, 688 Nymphae quoque here videntur.   102 Ge. I, 272
 Balantumque gregem.   105 Iurenc. II, 113 sine fraude maligna.   112 Cfr. XIII, 15.

- Nonque superbus equo lustrabat amoena virecta,
 Sed propriis pedibus rite migrabat iter;
 115 Non mendosus erat nec inania verba loquutus:
 Bua seu bec mystica verba dabat.
 Agnus ut altithronus pro peccatoribus acrem
 Gustavit mortem filius ipse dei:
 Carpens mortis iter canibus laceratus inquis
 120 Pro latrone malo sic, pie multo, peris.
 Quomodo pro Isaac aries sacer hostia factus:
 Sic tu pro misero victima grata manes.
 O pietas domini clemens ac larga potestas,
 Qui non vult homines morte perire mala:
 125 Dextra superna dei latronem salvat iniquum,
 Olim quae cuidam mox cruce praestat opem.
 Grates fer domino, nequam male perfide latro,
 Dic cum psalmista talia verba miser:
 'Dextera me domini tune exaltavit Olimpi:
 130 Vivam, non moriar, facta deique canam.
 Me castigavit eastigans alma potestas,
 Tradidit haut morti me rapuitque neci.'

EPITAPHIUM.

- Tu, bone multo, vale, nivei gregis inclite ductor,
 Heu quia nec vivum te meus hortus habet.
 135 Forsan, amice, tibi fieret calidumque lavaerum —
 Non alia causa, iure sed hospitii;
 Ipse ministrassem devoto pectore limphas
 Cornigero capiti, calcibus atque tuis.
 Te (fateor) cupii; viduam matremque cupisco,
 140 Fratres atque tuos semper amabo. Vale.

XLII.

DE QUADAM ECCLESIA.

[Hanc paradisiacam vernantis seematis aulam]
 Florigeras species, ista quas cernis in aede,
 Inclitus Hartgarius praesul lampabilis actu,
 Aethereac Solimae sacro dum flagrat amore,
 5 Hoc vario specimen iussit splendescere cultu.

Haec domus est domini vitreis oculata fenestris, ITEM.
 Quam Phebus lustrat radiis et crine sereno.
 Nam quintis decimis Maii sacrata kalendis
 Albicat in specie, picto micat ipsa decore.

10 Haec in honore nitet Petri Paulique coruscans, ITEM.
 Virginis et Mariae hanc sacrum nomen honestat
 Aedem lucifluam sparso eeu flore refertam,
 Sanctorum reliquusque chorus haec tecta saceravit.

116 mistica C 126 an *iam ex ? 133 vale add. C^o 136 hospicij C [xlii.] ed. Duemmler
t. c. p. 23 sq. *1 alia lectio videtur esse pro 2 3 hargarius C corr. Duemmler 5 multu corr. C

113 Aen. VI, 638 et amoena virecta. 128 ps. 117, 16 [xlii.] 6 Cr. XI, 17 et IV, 42 sqq..

XLIII.

ITEM AD BERTAM.

Maternum specimen, patrium decus atque venustas,
 Aurea sic rutilus velut argentata columba,
 Electro similis, niveae genitricis imago,
 Splendida cura patris, Iesu quoque sponsa beata,
 5 Gemmis virtutum renitens, speciosa quadriga
 Iustitiaque rotis scandens super aethera stella.

XLIV.

AD KAROLUM REGEM.

Ferte viro casiam, myrram date, cinnama ferte.
 Ireos ac flores, ferte viro casiam.
 Nam deus omnireans oleum defudit ab alto,
 Unxit eum regem nam deus omnireans.
 5 Caesare de gemino vos estis tertia palma
 Sceptringerumque decus Caesare de gemino.
 Spargite, quaeso, viro, Pancheos ducite flores,
 Lilia Caesareo spargite, quaeso, viro.

XLV.

DE STRAGE NORMANNORUM.

Gaudеant caeli, mare, cuncta terra,	Pauperes, dites, laici, potentes,
Gaudеat Christi populusque vernans;	O coronate clericalis ordo,
Facta miretur domini tonantis	Omnis aetatis decus atque sexus,
Fortia patris.	20 Plaudite cuneti.
5 Laudibus dignus bonitatis auctor,	Brachium patris validum potentis
Magnus in magnis opifex beatus,	Ecce protrivit subita rebellem
Cuncta dispensat dominante nutu	Strage Normannum pietatis hostem:
Sceptringer orbis.	Gloria patri.
Spes, salus mundi, pius ipse rector	25 Proelium campo struitur patenti,
10 Conterens pravos humiles coronat,	Splendor armorum radiat per auras,
Sublevat valles reprimisque montes	Voce bellantium varia tremescit
Celsa potestas.	Machina caeli.
Qui facit rectis radiare verum	Tela sparserunt geminac phalanges,
Lumen in cordis speculoque mentis,	30 Danus infelix sua dampna querit,
15 Quos tegit semper pietate pollens	Ferreos imbres serit atque fixit
Conditor almus.	Agmen inorme.

[XLIII.] ed. Pirenne p. 60 [XLIV.] ed. Pirenne p. 60 sq. 2 *ut C post 8 et reliqua C:
 carmen ut antecedens quoque non ad finem descriptum [XLV.] ed. Grosse p. 8 10 conteres C corr.
 Grosse 14 Lumen C mtis C corr. Grosse 18 post Ó del. el C 29 Tala C corr. Grosse
 30 querit C

[XLIII.] i. e. filiam Lothari I. abbatissam Acennacensem de qua cfr. Duemmler Sedul. carm. p. 2
 adn. 6. 3 Met. XV, 316 Electro similes. [XLIV.] 1 sqq. Similiter Claudianus de nupt. Hon. 93 sqq.
 Hic casiae matura seges Panchaeaque turgent | cinnama. Claudiacum tamen ab eo lectum esse
 versibus de regim. princ. c. XV. laudatis probari non potest, quos ex Orosio Pandore Diaconi petiit.
 [XLV.] 17 = XVII, 9. 28 cfr. I xvii 23 sq. 31 Cfr. XXXIX, 31.

- Quem sitiverunt varios per annos
Sanguinem, sumunt rabidi tyranni:
35 Dulce fit cunctis satiare pectus
Caede virorum.
- Quique foderunt foveas, ruere;
Quae fuit turris nimium superba,
Ecce curvatur nihilata Christo
40 Gens inimica.
- Sternitur grandis populusque fortis,
Tota contrita est maledicta massa,
Sorbet os mortis sobolem malignam:
Laus tibi, Christe.
- 45 Hinc ferunt stragem populi fuisse:
Praetor ignotos hominesque viles
Horrido campo nimio cruento
Tres myriades.
- Iustus est iudex dominator orbis,
50 Christianorum deus omne Christus,
Gloriae princeps, domitor malorum
Regmine summo,
- Fortis est turris, elipeus salutis
Conterens bello validos gigantes,
55 Cuius excelsum super omne nomen
Est benedictum.
- Ultor existit populi fidelis,
Qui maris quondam tumidis procellis
Pressit Aegyptum, celeres rotasque
60 Obruit imo.
- Ostriger Iesus super omne regnat,
Quicquid excelsus genitor creavit,
Stirpe Davidis benedicta proles,
Gloria nostra.
- 65 Cui rependatur tymiana voti,
Quem celebremus pietatis actu,
Cui melos promat super astra regi
Fistula laudis;
- Gloriae plausus, modulans osanna
70 Personet patrem genitumque Christum,
Spiritum sanctum: polus unda tellus,
Glorificate.

XLVI.

IDEM CONTRA PLAGAM.

- Libera plebem tibi servientem,
Ira mitescat tua, sancte rector,
Lacrimas clemens gemitusque amaros
Respic, Christe.
- 5 Tu pater noster dominusque celsus,
Nos tui servi sumus, alme pastor,
Frontibus nostris rosei cruxis
Signa gerentes.
- Infero tristi tibi quis fatetur?
10 Mortui laudes tibi num sacrabunt?:
Ferreac virgae, metuende iudex,
Parce, rogamus.
- Non propinetur populo tuoque
Nunc calix irae, meritii furoris:
15 Clareant priscae miserationes —
Quaesumus, audi.
- Deleas nostrum facinus, precamur,
Nosque conserva, benedite princeps,
Mentium furvas supera tenebras,
20 Lux pia mundi.
- Sancte sanctorum dominusque regum,
Visitet plebem tua sancta dextra,
Nos tuo vultu videoas serenus,
Ne percamus.

XLVII.

ITEM DE QUODAM ALTARI.

In hoc altari sanctorum gloria pollet,
Quod sacros claudit thesauros reliquiarum.

35 sacerare C   36 *suorum C   43 hos C corr. Haupt   59 egyptū passim C   65 timiana C
^{† liquidū canora}
 67 promat super C] discrepantiam pro super astra regi add. C'   [xlvi.] ed. Pirenne p. 61   3 gemens
 corr. C   6 serio C corr. Pirenne   17 *an Delias ?   18 benedictio corr. C'   [xlvi.] ed.
Duemmler Sedulii carmina p. 24

[xlvi.] 9 sqq. Confert Pirenne ps. 113, 17 Non mortui landabunt te, domine, neque omnes, qui
descendant in infernum.

- Hinc pretiosa crucis hic Christi portio regnat,
Infera quae vicit, eaelestia regnaque pandit;
 5 Hanc aram decorat genitricis honorque Mariae
Virginis altithroni paradisi sceptra tenentis;
Servat apostolicum decus hoc altare per aevum,
Inter quos renitet Petri Paulique triumphus;
Martyribus cineres redolent hic sorte beatis,
 10 In quibus est Stephani victrix ac prima corona.
Hoc altare sacrum Rorici tempore regis
Antistes domini Ratbaldus iusserat esse
Atque pio mentis voto tibi, Christo, dieavit,
Omnibus et sanctis fieri devovit honorem.

XLVIII.

VERSUS IN QUODAM PICTO SOLARIO SCRIPTI.

- Angelus appetet Zachariae missus ab astris,
 2 Alloquitur Mariam Gabriel archangelus alman.
 7 [Angelus affatur domini sabaothque Mariam.]
 3 Exultant animis Elisabet atque Maria;
Nascitur in Bethleem cosmi salvator Iesus.
 5 Messiam natum pastoribus angelus inquit.
 8 [Natum fert dominum pastoribus alma caterva.]
 6 Sistitur in templum Simeonis gaudia Christus.
 9 Ecce magi domino thus dant, symirnan et aurum,
 10 [Ecce magi stellam visunt, Simeon quoque Christum.]
Angelus in patriam quos fert per devia caram.
[Inde magi patriam diviso calle revisunt.]

- Fugit in Aegyptum Ioseph, puer atque Maria;
Trux necat Herodes infantes eaepte beundos.
 15 Praedicat in heremo Iohannes dogma salutis:
Agnum cunctipatris Christum fert voce Iohannes.

- Iordanis dominus glaucis intinguitur undis.
Vinum defecit, Iesu fert alma genitrix
Sex latices domino: vini redolentque saporem.
 20 Cephan, Andream Messias puppe sequestrat.

8 retinet C corr. Haupt 9 Martiribus passim C [XLVIII.] ed. Pirenne p. 62 sq. versus indigestos partim cum Pirenno qui 1 2 7 3 4 5 8 9 12 10 11 6 13 posuit ordinari ita tamen, ut eos secluderem quos poeta ut correctiones margini adscripsisse videbatur; efr. similia p. 207, infra p. 216 et Discrepancias cod. B 7 *domini sabaothque e. g.] roseam elisabet atque C 4 *bethleem C 9 symianam corr. C dant, dant smyrnan Haupt 10 symeon passim C 14 cede C 15 iohannes corr. C 20 *Cephan et Andream C Sedul. dissolutionem cum insta prosodia practulit efr. XXI, 1 p. 187

[XLVII.] 8 Cfr. XLII, 10. 11 An Rorius Herioldi Danorum regis frater? de quo Duemmler Gesch. d. Ostfr. Reichs I, 266. [XLVIII.] 1 Sedul. c. p. V, 326 nam missus ab astris + angelus. 11 Cfr. Sedul. c. p. II, 103 sq.. 12 Cfr. Iuvenc. I, 288 sq.. 20 Cfr. XXI, 1.

XLIX.

IDEM AD HARTGARIUM.

Nunc viridant segetes, nunc florent germinate campi,
 Nunc turgent vites, est nunc pulcherrimus annus,
 Nunc pietae volueres permulcent aethera cantu,
 Nunc mare, nunc tellus, nunc caeli sidera rident.

- 5 Ast nos tristis flos perturbat potio sucis,
   Cum medus atque Ceres, cum Bachi munera desint;
   Heu — quam multiplicis defit substantia carnis,
   Quam mitis tellus generat, quam roscidus aether.

 Scriptor sum (fateor), sum Musicus alter et Orpheus
 10 Sum bos triturans, prospera quaeque volo,
   Sum vester miles sophiae praeditus armis:
   Pro nobis nostrum, Musa, rogato patrem.

L.

IDE M.

- Angelicus nobis adventus claret aventi
   Nuncius ut Raphael gaudia lacta ferens.
   In tenebris fuimus, tenebrae nos atque caligo
     Presserunt maestos, heu pater alme, viros:
 5 Tu nobis subito clarescens inclita lampas
     Laetitiae maniplos fers, benedicte, novos.
   Lymphida transmisit nobis et glauca Mosella
     Praeconem placidum florigerumque patrem.
   Tu, baptista dei tanquam Iohannes honore,
 10 Nuncius es pacis: pax tibi semper — ave.

LI.

IN QUADAM ECCLESIA.

- Hos pietatis equos Christus regit undique frenis
   Et fert quadriugos dux super astra suos.

LII.

ITE M.

- Aures in domini sabaoth martyres orant:
   'Quem bibimus calicem, verax, uleiscere, iudex.

[xlix.] ed. Duemmler *Sedulii carmina* p. 24   2 *et C   5 pocio C   7 defit C corr. Haupt
 substancia et talia saepius C   8 utis corr. Haupt   [l.] ed. Duemmler p. 25 IDEM in fine 1 versus
 postea add. C   6 bndicte breviationis signo omissa C   9 baptista corr. C   *iohannis C   [l.] ed.
 Pirenne p. 63   1 frenis] regit corr. C   [l.] quod est fragmentum ed. Pirenne ibid.; post LII sequuntur
 in C anth. lat. ed. R. c. 494 et Eucheriac ib. c. 390 in unum coniuncta (cf. Baehrens p. l. m. 1, 363 et cod.
 Valenceen. N. 3, 36 s. X) hoc titulo IN VELO QVOD CHINTILA REX IN HONORE PETRI OPTVLAT HI
 VERSVS SCRIPTI SVNT

[xlvi.] 3 Aen. IV, 525 pietaeque volueres; ib. VII, 39 sq. volueres . . . | aethera mulcabant cantu.
 6 Cfr. IX, 6.   10 e. g. Cor. 1, 9, 9 bovi trituranti.

Sol tenebrosus erit, lunae deus atque rubescet,
 Labentur stellae, cum venerit arbiter orbis;
 5 Tunc caligosis pavidae se condere speleis
 Optabunt gentes agni, patris ante tribunal.'

LIII.

HARTGARIUS EPISCOPUS AD EBERHARDUM.

In hoc nobilium florent praecepta virorum
 Codice, belligeris qui mieuere rosis,
 Qui varios populos trifidum domuere per orbem
 Artibus egregiis consiliisque bonis.
 5 Triplex bellorum hic splendidus ordo coruscat
 Milibus armigeris Martia bella ciens:
 Hic tuba terribili sonitu clangore remugit;
 Praecipites scopulos carrobalista serit;
 Horridus ast aries frontis ductuque superbo
 10 Muros turrigeros conterit atque quatit;
 Falcatus itidem currus ars alma virorum
 Deludens superat, pro nihiloque putat;
 Mox ingens elefas praerupti montis ad instar
 Sternitur ad terras arte domante cadens:
 15 Sic adversa domans ars victrix omnia vincit,
 Ars munit populos, subredit atque beat.
 Quiequid belligerae mundus sapit artis in orbe,
 His in thesauris condita cuneta novis:
 Idecireo dignum vobis hoc munus habendum,
 20 Bellipotens duxor, flos, deus atque patrum,
 Ecclesiae murus, laus inclita, zelus et ardens,
 Adversus Mauros dextera fida virens.
 Te tremit armipotens Sclavus, Saracenus et hostis:
 Ecclesiae pestes sternis, amande, truces. —
 25 Roboret altithronus vestros insigniter actus,
 Sis semper vitor longa per aeva valens.

LIV.

Rector serene, rutilans sub axe sidus,
 Salve per aeva, populi beate duxor,
 Francis paterna pietas, honore primus,

[LIII.] ed. Duemmler *Jahrb. fuer vaterl. Gesch.* I, 184   2 flosis C corr. Duemmler   16 subredit C corr. Duemmler   20 deus postea add. C   22 *uiros C nigros Duemmler   [LIV.] ed. Pirenne p. 63 sq. carmen ex eorum numero quae S. imperfecta reliquerat

[LIII.] 4 *Fort. IV*, 26, 91 Nubibus inventus cum venerit arbiter orbis.   [LIII.] Cfr. Duemmler *annal. patr. hist. l. c. p. 179*, ubi rectissime statuit *Vegeti frisse codicem Eberhardo donatum*, cfr. Wattenbach *GQ. I*, 206 *adn. 2.*   7 *Aen. IX*, 501 sq. At tuba terribilem sonitum procul aere canoro | incepuit, sequitur clamor caelumque remugit.   8 *de carrobalistis* cfr. *Veget. II*, 25 ed. Lang² p. 60.   10 *Veget. IV*, 14 p. 137 appellatur aries .. quod habet durissimam frontem, qua subruit muros.   11 ib. *III*, 24 p. 116 Quadrigas falcatas in bello rex Antiochus et Mithridates habuerunt. Quae ut primo magnum intulere terrorem, ita postmodum fuere derisui: nam difficile currus falcatus etc..   11 sqq. *de arte* cfr. *Sedul. I* 1 p. 154.

- Pulchrum nitore specimen decusque Romae,
 5 Fama, Lothari, volitans per orbis oras,
 Thylen adusque penitrans celebre nomen,
 David serena species, honora proles,
 Alter Salemon redolens charisma pacis,
 Sion venusta soboles, in orbe princeps,
 10 Vivens valeto cyclicis per aeva giris.
 Christo favente dominans, beate, sceptris,
 Caesar, superna valeas tenere regna;
 Caelis per aeva niteas beata stella
 Gaudens nitore Solimac per omne saeculum.
 15 [Stella beata niteas per aeva caelis,
 Saeculum per omne Solimac nitore gaudens.]

LV.

CONTRA MENDOSOS.

- Omnis mendosus corvos fert esse columbas —
 Sicque columba dei dicitur esse corax —
 Perque caput iurat, quod sint mendacia vera,
 Veraque testatur figmina falsa fore.
 5 Pro tenebris lucem reputat, pro luce tenebras
 Is, sucum fellis dulcida mella refert,
 Sic mites agnos scabroso denteque rodens
 ‘Hos’ inquit ‘rabidos valde cavete lupos’.
 Ille sinus geminos laevo sub corde revolvens:
 10 Hic eernit verum, condit ibique dolum.
 Hinc piceus rivus per cannam gutturis exit
 Eructans mendas fumigerosque globos.
 Ore hians patulo blaterat linguaque trisulea:
 Credas septenos verba sonare viros.
 15 Non vult agnosciri perfusus lampade veri
 Ille, cavernosa sed latet in fovea.
 Aethiopum tunica verum tegit arte nefanda,
 Oris et ex flatu nubila cacea vomit.
 Ambulat in furvis Aegyptius ille tenebris,
 20 Quomodo nycticorax luce mieante fugit.

LVI.

ORATIO CONTRA FALSIDICOS TESTES.

Lux aeterna deus fons lucis fons veritatis,
 Perspicua tales argue luce viros:

4 decus quoque C corr. Pirenne	5 horas in horas corr. C	7 honore C corr. Pirenne	10 naleo C
corr. Duemmler	13 eva C	*15 16 discrepantiae pro 13 14	versu 16 sequenti 8 ,icut et alii (signo
		post S detrito) C i. e. Secuntur (Haupt, an *Sedulii sicut?) et alii	[i.v.] ed. Duemmler p. 25
12 fumigerosque corr. Duemmler	17 tonica C corr. Duemmler	*tegitar e nefanda C	8 *Uos C
Pirenne p. 64 sq.			[i.vi.] ed.

[i.v.] 3 cfr. *XLI*, 73. 13 *Prud. ham.* 202 Et disessa dolis resonat sermone trisuleo.
 20 Nycticorax ipsa est noctua, quia noctem amat; est enim avis lucifuga et solem videre non patitur.
Isidor. XII, 7, 41.

Ius est namque tibi gemitus audire tuorum,
 Qui te quique tuum nomen amore sonant.
 5 Tu pater es veri, verus deus, omnia verax,
 Te verum dominum cuneta creata probant.
 Ergo fuga densas, o lux inmensa, tenebras,
 Detege madosos luminis ore globos.
 Non confundantur mites te principe pacis,
 10 O fili David, o Salemone prior;
 Sed confundantur mendosi daemonis arma,
 Quis inopes contra sibilat aspis oves.
 Tu leo de Iuda, tu rex, (tu) splendide Christe,
 Vince latebrosas luce nitente strophas.
 15 Clarescat cunctis erroris et atra caverna,
 Unde serit piceas falsa loquela faces.
 Tu quondam fueras castae fautorne Susannae,
 Testes falsidici nec valuere viri?
 Non illis geminus numerus, non cana vetustas
 20 Profuit, haut fusum falsa per ora malum;
 Sed te veraci domino, te iudice summo
 Sorpserunt reprobos Tartara caeca viros:
 Qui dilexerunt mendosis figmina plastis,
 Inter madosos praemia digna luunt.
 25 Magne, tui victrix sic splendet celsa potestas,
 Cuius in aspectu nubila falsa cadunt.
 Tu solus nobis sis iudex, Christe, benignus,
 Alto deque throno propitiare tuis.
 Credimus altithroni genitum te, maxime rector,
 30 Speramus mitem mitibus esse ducem:
 Ergo tuis famulis alienae sarcina molis
 Non apponatur iudice te domino;
 In te sperantes non confundamur in aevum,
 Sceptri virga tui frangat inorme nefas;
 35 Iustitiae trutinam manibus rege, candide iudex:
 Vera volent sursum, vergat in ima malum.
 Tu nobis clipeus, tu sis turrisque salutis;
 Maxime, tu minimos respice, Christe, tuos.

L.VII.

ITEM DE IPSO FALSIDICO TESTE.

Quid mendosa tibi retulit vulpecula, pastor?
 Fors eructavit, quos bibit illa dolos?
 An tetros vomuit carbones ore nigello,
 Garrula gannivit subdola verba sonans?
 5 Forsitan oclusis mortem sibi finxit ocellis,
 Prendere quo superas arte valeret aves?

5 deus] dr C i. e. dicitur pro ds 11 demonis C 13 tu add. Pirenne 19 nemistas C corr.
Manilius 20 Profuit C corr. Pirenne [i.vn.] ed. Grosse p. 11

[l.vi.] 29 Aen. VIII, 572 divom tu maxime rector. [l.vii.] 4 cf. XLII, 84. 5 sqq. de
 apolo quiem tangit cf. Voigt echas. capt. p. 58.

An rufa per mentum sub ovina veste latebat,
Ne quis eam noscat matris habere strophas?
An tortis pedibus giros contexuit illa,
10 Obliquos peragens cursibus illa cyclos?
Forsitan et vobis retulit, quod limphida Mosa
Iam nulos pisces, nulla fluenta tenet? —
Sed tu, celse pater, iusti speculator et aequi,
Vibratis oculis figmina falsa nota:
15 Quomodo noctigenas dispellit Lucifer umbras,
Lampade iustitiae sic renitesee tuis.
Igniscat zelus recti te iudice, quaeso,
Fulminea norma destrue grande nefas.
Sint perturbati, qui turbavere serenos,
20 Nec sileat cycliae formula iustitiae.
Cornuta facie ceu Moyses esto coruscus,
Ceu iudex Daniel destrue falsa minax.
Scandala sint olli, qui nobis scandala movit,
Scandala qui loquitur, scandala quique facit. —
25 O polus o tellus o Titan o mare magnum,
Exaudite mecum carmine vos gemitum.

LVIII.

ITEM RITHMICI UERSICULLI.

'Bonus vir est Robertus,	Vix vobis est aequalis
Laudes gliscunt Roberti,	Iuxta fluenta Mosae:
Christe, fave Roberto,	Hoc retulit Mosella,
Longaevum fac Robertum,	Hoc celebrat et Rhenus.
5 Amen salve, Roberte,	Hoc mille tonant tonnac
Christus sit cum Roberto' —	Puro plenae Lleo
Sex casibus percurrit	Ingentesque bachones
Vestri praeclarum nomen.	Et cornuti multones.
Nam lapis bene gestis	Multiplices (sint) gazae
10 Sexangulus coruscas.	30 Christi dono collatae,
Te lapidem descripsi?:	Sis licet doctus verbo:
Fors durum verbum dixi.	Es doctior in corde.
At ne sim lapidatus,	Es pater inter patres
Vos obseero per limphas	Et sophus inter sophos,
15 Proque duro sermone	35 Imbris seris dicaces
Bachus sit mi in ore.	Ex flumine Iordanis.
Si durus sermo meus,	Nam instruis perfusus
Assit mihi Lieus:	Caelesti rore mentes
Dives inopsque gaudet	Et construis sublimem
20 Nam vestra pietate,	40 Tendens in astra turrim.

7 rubra *Haupt* 20 *cieleſ] silice C [lviii.] cd. *Grosse* p. 6 1 Robertus *iusta opinor forma*
est cfr. p. 201 10 sex angulus corr. C 16 mihi C corr. Gr. 29 *sint om. C {quo} *Grosse* 37 *perfusas C

7 Aen. VI, 406 qui veste latebat. 25 Aen. V, 628 per mare magnum. [lviii.] cfr. XXXVI.
10 Cfr. VI, 63.

- Felicibus et visis
Superna specularis:
Ex sopho m(i a)latus
Nunc angelus clarescet.

 45 Vere florente mundo
Te gaudeas beatum
Post longa saecula patrem
Montis Sion in arce [ceu Lucifer in
caelo].

 Qui tristibus Falerna
50 Largiri gaudes dona,
Poteris fonte vitae
Alma sanctorum sorte.

 Nec tanta de Siloa
Grata manant fluenta.
 55 Haec suxi — non negabo,
Haec sugam: sicera, abi.

LVIII.

INCIPIUNT RECIPROCI UERSUS SCRIPTI DOMINO IMPERATORI LOTHARIO.

- Fulgide Caesar, ave, nunc mundi doxa, Lothari,
Flos magni Karoli, fulgide Caesar, ave.
Qui genitore pio genitus de Caesare Caesar
Natus et Augustus qui genitore pio. —
 5 Rex benedictus adest Karoli benedicta propago;
Nunc laetare, Sion: rex benedictus adest.
Flos micat ecce virens et Christi palmes honustus;
Spargamus flores: flos micat ecce virens.
Maior honore cluit Francorum duxque serenus:
 10 Excipe nunc, Maie, maior honore cluit.
Lucifer hic renitet, pascha qui forte latebat;
Omnes laetemur: Lucifer hic renitet.
Dum rosa non aderat, hic festo tempore paschae
Pulcher adest Caesar, dum rosa non aderat.
 15 Qui roseus fuerat Lantbertus namque beatus,
Excipit ecce rosam, qui roseus fuerat,
Praesul et Hartgarius Lantberti nobilis heres,
Diligit Augustum praesul et Hartgarius.
Mosa, tuum specimen Musis modularē canoris;
 20 Ceu Rhenus celebra, Mosa, tuum specimen.
Heridanus fluvius nam novit Caesaris alnum
Nomen et exultat Heridanus fluvius.
Hic vir, hic armipotens, meritum qui tollit in astra;
Hercule fit potior hic vir, hic armipotens.
 25 Hic tuus est Salemon, felix o Francia, gaude:
Pacificus princeps hic tuus (est) Salemon.
Stemmata iustitiae nec non pietate serenus,
Enitet hic rutilus stemmate iustitiae.
Lilia pacis amat bellorum mixta rosetis,
 30 Candidus hic rector lilia pacis amat.

43 *in latus *C* in(fo)latus *Duemmler*   48 Ceu lucifer in celo *C* *est alia lectio pro 48 priore parte
53 siola *C* corr. *Duemmler*   56 *sicera abi] sibi spero *C*   [LVIII.] ed. *Duemmler Sedulii carmina*

p. 25 sq.   16 roseam *C* corr. *Duemmler*   23 hic] h ex a *C*   24 Hercule *C*   25 anto Francia
del. gaudium *C*   26 est add. *Duemmler*

LX.

DE ADVENTU IMPERATORIS LOTHARII.

- Corde gaudemus hilares sereno,
Dum redit Caesar pius ac serenus
Conferens secum bonitate dulcis
Gaudia pacis.
- 5 Totus exultat populusque vernans,
Omne congaudet decus atque sexus:
Gloriam Christo recinunt ovantes
Quo redeunte.
- Lucifer nobis rutilat venustus,
10 Franciae sidus super astra notum,
Rector Augustus pietate plenus
Sceptriger orbis,
- Nobilis palma ecclesiaeque tutor,
Martius heros rutilans in armis,
15 Aureum Romae specimenque magnae,
Gloria saccli.
- Rex tuus mitis, sapiens, honorus,
Pacifer duxor Salemonis instar
Nunc venit Caesar, tuus, alma, princeps,
20 Filia Sion,
- Floridus palmes generans coriombos,
Vineae Sorehc sacrosancta proles
Atque rumore speciosa cedrus,
Regia stella
- 25 Murus est ingens clipeusque fortis,
Fidus adiutor, gladius salutis
Plebis excelsae populique magni
Rex benedictus.
- Vosne Nortmanni tremuere cuncti?:
30 Dum videt vestras acies coruscas,
Fugit ad classes volitante cursu
Hostica turba.
- Splendor armorum superavit hostes,
Solus aspectus ducis atque magni:
35 Hinc timor plantis pedibusque nudis
Addidit alas.
- Nulla spes restat nisi sola navis,
Hinc cavernosas petiere sedes:
Arma perhorrent trepidi timore
40 Principis almi.
- Talis exarsit tibi, celse rector,
Zelus adversus Belial phalanges
Nec tibi inventus similis vel unus,
Unice Caesar,
- 45 Sicque Francorum decoratis alnum
Nomen ac famam seritis per orbem,
In libro vitae meritumque clarum
Conditis astris.

LXI.

VERSUS AD BERTAM.

- Maternum specimen, patrium decus, alma venustas,
Sancta columba dei, Berta beata, vale.
Caesaris egregii proles benedicta Lothari,
Flos Ermgardis matris et altus honos —
- 5 Solus in orbe suum Caesar hoc pignus habere,
Hanc prolem meruit regius ille suam.
Qua rectrice pia non altera fulsit in orbe
Sanctior aut potior nobiliorve parens;
- Moribus in sacris excelluit alma potestas
10 Fulgens ecu rutilo splendida stella polo:
In terris habitans sapiebat gaudia regni
Caelestis Solimae semper amore virens:
Vix similem habuit sub caeli cardine mundus,
- Nullus et armipotens Caesar habere potest.

[lx.] ed. Duemmler ib. p. 26 sq. 2 pius] aus corr. C' 9 honestus corr. C' 22 sorech C
ejr. p. 171 27 excelsi C corr. Duemmler [lx.] ed. Pirenne p. 65 sq. 3 lotharii C

[lx.] 35 sq. Aen. VIII, 224 pedibus timor addidit alas. [lx.] cfr. XLIII.

- 15 In vobis redolent cuius nunc stemmata morum,
Indole praeclara matris imago micat;
In vestrae mentis speculo sapientia claret,
Fervet amor Christi cordis in aree tui;
Norma pudicitiae vos estis luxque serena
20 Non dispar matri consimilisque patri:
O quam felices rector rectrixque parentes,
Hanc margaritam qui genuere novam.

LXII.

IT E M.

Tc, beate rex, precamur ore corde mentibus,
Quo serenus atque mitis des serena tempora:
Ecce nunc aquosus aer imbre rura perluit,
Uberes agros, vides, ut uber unda dissipet.

- 5 Quaesumus, superne rerum temperator omnium:
Frugibus sit te regente blanda temperatio;
Cum precamur, alme rerum, te, imperator omnium,
Vitibus sit te dicante fertilis serenitas.

LXIII.

DE PASCHALI FESTIVITATE
SEDULIUS CONPOSUIT.

- Haec est alma dies, sanctarum sancta dierum,
Veris pulcher honos signiferique decus;
Hic est namque dies, dominus quem fecit Iesus.
In quo lactatur cosmicus orbis ovans. —
5 Crinibus hunc niveis, croceo vestitus amictu
Solis ab exortu Lucifer ecce stupet,
Clarus et occiduis rutilascit Vesper in horis
Atque sui domini noscit amore diem. —
Vernat stelligeri Septemtrio cardine caeli
10 Haec septenaria lampade festa colens:
Aegypti tenebras dispellit luce Canopos
Ac sic lucifluos spargit ab ore globos. —
Aurea sidereum transcurrit Luna per aetram
Gestans sceptrigerum nunc diadema novum
15 Ipsaque celsithroni miratur cornua Christi
Exaltata sui principis ac domini. —
Titan gemmigeri centrum conscendit Olimpi,
Ardens flammivomis emicat ecce rotis:

19 pudiciae C corr. Pirenne [lxii.] ed. Grosse p. 6 6 temperacio C 8 Vitibus te uincante
corr. C, *ferulis C, Vitis sit te vilicante sphaerulis s. Haupt post LXII nullo interstitio sequitur Caedwallae
epitaphium ex Baedae hist. Angl. eccl. V, 7 ed. H. p. 236 sq. sumptum, non ex Pauli Diaconi Lang.
hist. VI, 15 ed. W. p. 169, cfr. Mai. auct. cl. V, 403 sqq. et de Rossi apud Leonem ed. Port. p. XXVI; ex
Cusano edidit Pirenne p. 66 sq., ubi corrig.: 19 uidit (C) 26 die (Baeda; V C) XII ma KL MAIAR.; 17 supromo
contra Maiton et Britanni contra Pirennum tuetur Ermold. in hon. Ludov. III, 13 (II, 41) [lxiii.] ed.
Duemmler Sedulii carmina p. 27 sq.

Victorem celebrat Christum rota fulgida Solis,
 20 Dum fit nocte nitens maior in orbe dies. —
 Tellus florigeras turgescit germine bulbas,
 Floribus et pictum gaudet habere peplum.
 Nunc variae volueres pernulcent aethera cantu,
 Produnt organulis celsa trophea novis. —
 25 Exultant caeli, laetatur terreus orbis,
 Nunc alleluia centuplicatque tonos.
 Nunc chorus ecclesiae hymnizans cantica Sion
 Ad caeli superos tollit osanna polos.

LXIV.

QUODDAM PROBLEMA.

Fucata est veritas et, si inventa fuerit veritas, neque erit aequitas. Item: si fuerit aequitas, neque invenietur veritas.

IDEM DE IPSO PROBLEMATE.

Inventum fuerit si verum, non erit aequum:
 Attamen est aequum felicis nactio veri.
 Aequum si fuerit, tunc rectum non erit aequum,
 Quamvis sit verum non falso nomine dictum.
 5 Nascitur ex aequo, quod iam mox abdicat aequum:
 Sic ex non aequo nos aequum cernimus esse.
 Si verum fuerit, quod et aequum, scire memento:
 Non erit inventum seu verum sive quod aequum.
 Aufertur vero verum rectoque quod aequum:
 10 Heu bona quanta bonis sunt hic contraria rebus.
 Qui quaerit verum, neque nanciscetur in aequo,
 Cum tamen est rectum, si verum repperit ipsum.
 Fit satius dominis, si falsum sit quod et aequum,
 Aequum fitque magis, verum tollatur ab aequo:
 15 Res eadem nunc vera manet, modo falsa reluet,
 Nunc non aequa eluit, nunc servat pondus et aequi.

LXV.

AD LEUTBERTUM EPISCOPUM.

Corde lactamur hilares sereno,	Nunc papae vultus radiat nitore,
Dum redit praesul, decus atque blandum	10 Arboris sacrae benedicta virga,
Conferens secum populo benigne	Floribus pollens bonitatis actu
Gaudia pacis.	Ceu rosa claret
5 Est iubar praesens: tenebrae recedant;	Eece paschalis renitentie stella?.
Pontifex almus pietate plenus	Cuius adventu hilarescet omnis
Ecce Leutbertus rutilat beatus	15 Dives et pauper, populusque vernat —:
Gloria terrae.	Spargite flores.

21 *bullas C [l.xiv.] ed. Pirenne p. 67 sq. furata C tacit. corr. Pirenne 3 Equum et sic
 passim C 11 querit C 13 sacius C [l.xv.] ed. Duemmler Sedulii carmina p. 28 12 paret corr. C
 [l.xiii.] 23 Cfr. XLIX, 3. [l.xiv.] Aenigmatis solutio mihi videtur INIQUITAS. [l.xv.] Leut-
 bertus episcopus Monasteriensis (849—871) cfr. Duemmler Sed. carm. p. 2 adn. 10. 1—4 Cfr. LX, 1—4.
 28 *

- Cui dedit Christus sua sacra dona:
Infolam sanctis meritis nitentem
Corque tranquillum caritate comptum —
20   Francia gaude.
- Palma cui triplex fabricatur astris:
Una nam claret probitate cordis,
Alteram comit tuba dulcis oris
Praesulis almi,
- 25   Tertiam palmam decorat beatam
Inclitum factum bonitate plenum,
Dapsilis dextrae pietate pollens
Larga potestas.
- Hunc, deus, serva populo patronum,
30   Qui regat plebis nitidas bidentes;
Pascae vitae mereatur astris
Prendere caulam.

LXVI.

DE ADVENTU FRANCONIS EPISCOPI SEDULIUS CECINIT.

- Aureum sidus pietate fulgens,
Inclitus praesul, pretiosa lampas,
Nunc redit nobis bonus ecce pastor,
Gloria nostra,
- 5   Nunc iubar pulchrum renitens decore,
Germinis celsi viridisque virga,
Quae secus cursus redolens aquarum
Palma virescit.
- Ecce gaudentes resonamus odis:
10   Deserit maeror speculumque mentis,
Plena fulgescit radiisque Luna
Vos venerando.
- Ecce Lantberti benedictus heres:
Cuius adventu hilarescit omnis
- 15   Plebs et exultans sua vota noscit
Te rec(olentem.)
- Unde venisti, rutilans topaze?:
Fors Eden gratis latuistis hortis,
Arboris vitae quia poma fertis
20   Dulcia nobis.
- Zelus an divi Finees in ara
Cordis exarsit tibi, clare praesul,
Filios contra Belial superbos
Munere Christi?
- 25   Hineque Nortmannus trepidabat hostis?:
Intuens vestras niveas phalanges
Fugit ad naves, latitans in amne,
Ocior Euro;
- Optat alatis volitare plantis,
30   Franciae taedet tetigisse fines
Arma perhorrens nimio pavore
Caesaris almi.
- Gratus est nobis tuus, alme, vultus:
Gratias Christo referamus omnes,
- 35   Quod pii patris specimen coruscat
Stemma deoeris.
- Quaesumus patrem, patris atque prolem,
Spiritum sanctum: sua dona nobis
Septies fundat redolens aroma
40   Hic et in aevum.

LXVII.

AD EVERHARDUM COMITEM.

- Inclitus ecce comes rediit lumenque serenum,
Armipotens duxor nunc Everhardus adest,
Quem nobis Alpes, quem Longobardia misit,
Excipe paeclarum, Francia, laeta virum.
5   Floridus advenit cunctis in gaudia palmes,
Splendor Francigenum Christicolumque decus.

18 infulam corr. C*   19 *castitate C probitate Haupt   32 *Pendere C   [lxvi.] ed. Duemmler
ib. p. 28 sq.   13 lamberti C   16 om. C *te decus add. C*   18 oris C corr. Haupt   21 an diui Duemmler
audini C   30 te detet C   33 ante tuus del. almus C   35 chorusect C tacit. corr. Duemmler   39 septiens
corr. C   40 in addl. C   [lxvii.] edd. Duemmler Jahr. f. vaterl. Gesch. I, 185 sq. et Grosse p. 12
EVE RDHARDV C   3 remisit C corr. Duemmler

[lxvi.] 27 sq. Aen. VIII, 223 fugit . . . ocior Euro.   29 Aen. IV, 259 alatis . . . plantis.
31 Cfr. LX, 39.   39 Cfr. ad Audrad. supra p. 80 r. 243.   [lxvii.] 3 Cfr. infra LXXVII, 7.

Doxa triumphalis bellis ac Martius ardor
 Hunroci proles haec benedicta nitet.
 Africa quem trepidat, horret Maurusque nigellus:
 10 Tu, Saracene, tremis bellica gesta viri;
 Roma sed admirans ducis inclita facta beati
 Italiae clipeum gaudet habere pium.
 Pulchrior hic auro, pretiosior atque topazo
 Moribus in cunctis eminet iste bonis;
 15 Protectit hunc Christus clipeo gladioque salutis,
 Lorica fidei, sic galeaque spei;
 Non hunc aequiperat Hector, non magnus Achilles,
 Forsan eum Gedeon assimilare potest.
 Est bonitatis amans; placidae fit pacis amator
 20 Hic dux bellipotens, sidus in orbe micat:
 Iustitiae pennis per scalam scandit Jacob
 Nec mancus dextra splendida dona serit.
 Cui sub corde pio dives clementia pollet,
 In cuius vultu gratia blanda nitet,
 25 Cuius et in claris fulgescit gloria gestis —
 ‘Alma Maria,’ rog(o) ‘et protege, Christe, virum’.
 Inter Francigenas sublimi vertice palmas
 Hic pius atque bonus florida palma viret.
 Mitibus est mitis, miseris fit dapsilis ille,
 30 Moribus in sanctis est ovis inter oves;
 At si quando viro zelus fervescit in ara
 Cordis, fit subito maximus ipse leo:
 Non illum terret sonitus clangorque tubarum,
 Sed neque Normannos inclitus ille timet. —
 35 Obsecro: ferte viro, victrices ducite palmas
 Bellorumque rosis, vos, decorate virum.
 Diligit is Christum: sic Christus diligit illum,
 Per hunc ecclesiae cornua clara levans.
 Discite Francigenae, cuius vos discite gesta,
 40 Virtutes clari mente tenete viri.
 Hunc pater, hunc genitus, hunc sanctus spiritus, oro,
 Magnificet terris glorificetque polis.

LXVIII.

AD GUNTHARIUM COLONIENSEM EPISCOPUM IDEM SEDULIUS.

Fontibus in liquidis versatur vestra Camena
 Nec torrens Cedron conmaculavit eam,
 Pegaseos haustus despexit vestraque Musa:
 Sed fontis Siloa sacra fluenta bibit.

26 *roget C 28 bonas corr. C 37 diligit xpc illū corr. C 41 spiritus sanctus C corr. Grosse [lxviii.] edd. Duemmler Sedulii carmina p. 29 et Nolte rer. d. scienc. eccl. 1877 p. 279 4 syloa C

8 sq. Cfr. XXV, 21 sq. 15 sq. Cfr. Sed. I xvi/37 sqq. 17 Amat. II, 711 magnus Achilles,
 22 Fort. e. g. III, 8, 28 splendida dona dares. 31 sq. Cfr. LXVI, 21. 33 Cfr. Sedul. I vitt 27.
 [lxviii.] Guntharius (850—863) episcopus Coloniensis. 1 Ed. II, 59 liquidis.. fontibus.. 4 Fort. V,
 3, 18 Unde animae vivo fonte fluenta bibant.

5 Ast neque Parnasi dignatur visere colles
 Montis in arce Sion vestra Talia sonans:
 Aedibus in nostris vestri chelis organizavit,
 Fistola vigenis personuitque tropis.
 Armonieen videas melicas deponere voces,
 10 Quam vix Orpheus Trax similare potest.
 In quis praedives vestri elementia cordis
 Erga Sedulum tunc patcfacta sophum:
 Hinc vicies refero vobis de pectore grates,
 Quas septimpliciter multipliceare libet.
 15 Ditior Heridano sis, florentissime praeſul,
 Pactolus vobis aurea dona fluat,
 Montis oliviferi viridis nec desit oliva,
 Limphida vina Sorehc vinea vestra ferat
 Nectareaque tonent te nobis, optime, tonnae,
 20 Aspris nascantur prospera quaeque locis.
 In Christo valeas, vestri valeatque Camena,
 Indiget haut nostra quae neque lauta poa.
 Pulcher versificus nam pulchras condidit odas,
 Formavit niveas pastor amoenus oves.

LXIX.

IDEM AD EUNDEM DE BIBLIOTHECA.

Aspice pandecten vitae de fonte seatentem,
 Ubere quae gemino clara fluenta serit.
 Hic Geon, Fison, Eufrates, Tigris et amnis
 Potant Christicolas nectare quosque pios.
 5 Mel caeleste, fluens oleum, lac suaveque vinum
 Ydria metretis hic redoletque novis.
 Mystica nam tropicis anagoge floret in arvis,
 Arboris hic vitae dulcida poma virent.
 Hoc opus egregium Guntharius, inclita lampas,
 10 Sedis Agrippinae pontificalis apex,
 Vovit clavigero munus hoc scriptile Petro:
 Cephas, Christe, pio praemia ferte viro.
 Vos videamus, amen, Septembri mense beatos,
 Post scenophegian vos videamus, amen.
 15 Gloria te domino nobis clarescit in aeva,
 Aurea gliscat — amen — gloria te domino.

15 dicioſ C 18 uesta] ua corr. C 19 optimē C 20 Aspis corr. C 22 nuro C corr.
 Duemmler [lxix.] edd. Duemmler ib. 29 sq. Nolte ib. 280 3 fyson C tygris C 4 christicolos C
 corr. Duemmler 5 sauaneque corr. C 16 gliseit Nolte

15 Fort. V. M. I, 128 Largior Eridano. 16 Cfr. e. g. Aen. X, 142. [lxix.] 1 Cfr. Wattenbach
 Schriftwesen² p. 125 sqq., adde e. g. Alcuin orth. ed. K. VII, 306, 16 Pandectes omnia ferentes: ideo
 vetus et novum testamentum, si insimul scribuntur, pandectes dicuntur. 3 cfr. e. g. Fort. V. M. II, 77.
 10 Fort. e. g. IV, 8, 8 pontificalis apex.

LXX.

IDEM AD EUNDEM.

- Tempora iam volitant cyclicis fugientia pennis.
 Gliscit plastrigeri concava spera poli,
 Fugit September, properans October anhelat,
 Autumnus finem tendit ad usque suum,
 Cana hienps celerat glacialibus horrida crustis
 Et fert nubigenis nubila tristis aquis.
 Tu solamen eras, spes nobis, inclite praeſul,
 Adversus tumidi flamina dira Nothi.
 Heu — bruchus timidus fors hic torpebo latebris,
 Visere dilectum non valeoque meum?
 Horrida plus aspris sunt haec mihi tempora ramnis,
 Quod mihi sophistae pastor amoenus abest.
 Pro tenebris lucem reputo, pro nocte lucernas,
 Heu, quia nec claram lampada cerno meam.
 At cum parebit cunctis praedulcior ille:
 Cedite vos ramni, nox et abito nocens;
 Nubila tristitiae tunc linquent corda piorum,
 Tunc pax et requies paschaque mentis erit. —
 Gratia vos domini multis comitetur in annis,
 Gratis glorificet gratia vos domini.
 Sum memor ecce tui — testatur parva Camena —;
 Sis memor, oro, mei: sum memor ecce tui.

LXXI.

IDEM AD ADDONEM ABBATEM.

- Dextra potens domini te ducat, frater amande,
 Mox properans hilaris quo remigrare cupis.
 Rheni glaucicomas superetis, quacsimus, undas
 Nec vobis noceant Scylla, Caribdis — amen:
 Dehinc transcursis Iordanis rite fluentis
 Vosmet cornipedes excipientque sophos;
 Posthaec et Solimam laeti cernatis opinam,
 Qua domus est domini plus Salemonis ope —
 Qua gaudet Solima per multum Francia felix,
 Europae totus quin etiam populus;
 Qua pausat rutila martyr Bonifacius aula,
 Cuius laus, meritum transit honosque polum,
 Instar apostolicum rosee diademate comptum
 Purpureum sidus terrigenumque decus —.
 Postquam Haddonis libetis et oscula pacis,
 Exantlate pio talia verba patri:

[lxx.] ed. Grosse p. 13. 2 Ceu seit C corr. Duemmler plastrigeri C 5 *celebrat C 7 spe C corr. Duemmler 8 tumida corr. C 18 paseaque C [lxxi.] ed. Duemmler Forschungen zur Deutschen Gesch. V, 394 sq. 14 trigenumque C corr. Duemmler 15 addonis C corr. Duemmler 16 Ex atlante C corr. Duemmler

[lxxi.] Hatto abbas Fulensis (842—856) ut Duemmleri opinio fert appellatur. 4 Cr. e. g. Aen. VII, 302.

Frater Sedulius casiae de flore salutans
 Exoptat vobis prospera quaeque probis.
 Quot flores ligno vitae, quot poma virescunt,
 In paradisiacis cinnama quotque locis,
 Quot liquidae manant guttae de fonte Siloa:
 Vobis ambrosios tos voyet ille scifos.
 Vestros atque dies multiplicet alma potestas,
 In terra meritum multiplicetque polo.
 In domino valeas, pastor bone, grexque decorus
 Sive rosae iuvenum, lilia sive senum.
 O mihi iam liceat mox tales visere stellas,
 Per quas terra micat, quas paradisus amat.
 Eden ut videam, gaudens illic requiescam,
 O pater, huic — avido — propitiare viro.¹⁷

LXXII.

SEDULIUS CECINIT.

Angelus altithroni comitetur vos, rogo, fratres,
 Vestrae norma viae ne salebrosa fiat,
 Sed duce grammatica vos ars cornupeta fandi
 Protegat et scuto sacra Sophia suo;
 Cuius suxitist teneris vos ubera labris,
 Musica non absit dulcisonumque melos;
 Messias vobis succenturiatus ubique,
 Sit ver florigerum, sit ariesque poli;
 Ethica Christicolas ducat cosmeta sophistas
 Illue, Iordanis quo fluit unda ferax.
 Hinc vestri Solimam hilares cernatis opimam
 Cultu divitiis nobilibusque viris.
 Qua Bachus regnat, sedes et Musa locavit,
 Urbs, colit, es felix, quam deus atque dea;
 Incli^{ta} te Stephani sed maior doxa celebrat,
 Unde levas gnatos mater in astra tuos.
 Te pater, alma parens, Adventius, aurea lampas,
 Moribus exornat pastor et ore rethor,
 Quem domini gratis chrismavit *(st)illa tonantis*,
 Quo regat is niveas papa beatus oves.
 Cuius aromaticum transcendat sidera votum,
 Vincat Pancheos turibulumque thimos;
 Cuius libetis, rogo vosmet, ut oscula pacis:
 Dicite cordaci florieroque patri:

17 *salutes *C*   18 uobis *C*] del. et adscr. probis *C* cf. *XIX*, 6 p. 185   19 Quod *C* corr.
Duemmler   [LXXII.] edd. *Duemmler Sedul. carm. p. 30 sq. inde a 24* *Pirenne* p. 69   5 tenebris *C*
corr. Duemmler   8 sis *C* corr. *Duemmler*   15 Inclite *C* corr. *Haupt*   17 advencius *C*   19 *ille *C*
 inter 23 et 24 positus est u. *LXXIII* in *C*

30 propitiare imperat deponentis propitiari ex *Vulgatae usu*, avido mihi videtur scripsisse pro aveo,
 cum in glossarum quodam libro legisset audi] cupio pro cupido cf. *Placid. ed. Deuerling. ad p. 8, 7.*
 [LXXII.] 17 *Adventius episcopus Metensis* (858—875) cf. *Duemmler Sedul. carm. p. 2 adn. 10.*   24 cordax
 i. q. cordatus cf. *Engelbrecht Sitzber. d. Wien. Ak. CX*, 466.

25 'Nomina quot nitidis, quot verba loquacia cartis,
       Flamina quot Musae mellifluique tropi,
       Vobis Sedulius vernanti corde sophista
       Tot paradisiacas, plus et adoptat opes.
       Quaeso memento mei, Musis dignissime praesul,
 30   Aligeris precibus, quaeso, memento mei.
       Sum memor ecce tui, resonat ceu parva Camena;
       Sis memor, oro, mei; sum memor ecce tui.
       Norma beata queas prolixis vivere cyclis,
       Vivere lux populi, norma beata queas.'

LXXIII.

Adventio domino papae deus donavit
       Gloriam et honorem atque thronum Stephani.
       Est ille vir pastor clarissimus et
       Sapiens et prudens ecclesiarumque amor.
 5   Hoc non est in terra benignior alter,
       Egregius factis decorus isque verbis,
       Pietatis regulas, caritatis tenensque palmam.
       Quem, mundi salvator, conserva virum clementem.
       Pretiosus atque lapis semper sit topazus
 10   Sectator Stephani Francorumque lucerna.
       Christum rogo patris genitum maximi:
       'Hunc terra rege, glorifica inque Sion.'
       Ubi regnat dominus gloriae paschaque Christus,
       Omnes ibi simus corona beati.

LXXIV.

I D E M.

Aut lego vel scribo, doceo scrutorve sophian:
       Obsecro celsithronum nocte dieque meum.
       Vescor, poto libens, rithmizans invoco Musas,
       Dormisco stertens: oro deum vigilans.
 5   Conscia mens scelerum deflet peccamina vitae:
       Parcite vos misero, Christe Maria, viro.

LXXV.

I D E M.

Sacra Camena, refer: quis te decoravit amictu,
       Quis lactam faciem reddidit atque tuam?
       Aut quis laurigera cinxit caput, oro, corona,
       Unde micas alba pulchrior en edera?

POETA

[LXXXIII.] ed. Pirenne p. 68 sq.; prosa est quam Sedulius versificatur si licuisset erat: e. g.

A domino meruit gratis Adventius alnum

Ecclesiae specimen atque thronum Stephani etc.

3 pastor add. C'   5 Hac C corr. Pirenne in bis C   10 Sectatur C corr. Pirenne   [LXXXIV.] ed. Duemmler Sedulii carmina p. 31   4 sternens C corr. Wattenbach   [LXXXV.] ed. Duemmler l. c. p. 31

25 sqq. Cf'r. XXVI, 5 sqq.   26 Cf'r. infra LXXV, 10.   [LXXXIV.] Cf'r. anth. l. ed. R. 26.

3 Baeda orth. ed. K. VII, 288 rhythmizo] modulor.   5 Fast. IV, 311 Conscia mens recti famae mendacia risit.

- 5 Inveni magnum — fateor tibi, Tyrsis — Homerum, CAMENA
 Inveni Musas organicosque tropos:
 Dextera praepollens Gunthari praesulis almi
 His ornamentis me decoravit ovans.
- Me docuit dulces Musarum farier odas:
 10 Doctior is Phebo Musica flabra sonat.
 Cuius in aspectu nihil est crinitus Apollo:
 Glorifica vatem quem, bone Christe, patrem.
- Talia cantando salve, benedicta Camena,
 POETA
 Et, qui te compsit, salvus in aeva fiat.
 15 Si tibi tanta dedit, speramus nosne bear?:
 Speramus papae saecla beata fore.

LXXVI.

- Lactamur subito tranquilli mente serena,
 Dum tranquillus adest nobilitasque potens:
 Glorificum nobis dominum lumenque coruscum
 Misit Hildwinum dextra superna dei.
- 5 Fistola nostra sonet, melicis et concinat odis
 Sambucae superans bambiliique tonos.

9 decorauit corr. C post 16 sequitur in C AD CRVCEM DOMINICAM ed. Pirenne p. 69 inter Alcuini opera editum a Quercetano et Duemmlero poet. Karol. I, 344 CXIV 1 sq., tum ITEM ed. Pirenne ib. exstat inter Alcuini opera l. c. p. 345 v. 5 sq., tum id quod Duemmler edid. Sedul. carm. p. 32 XXXV:

SVPRA PORTAM VRBIS QVE DICITVR PORTA SANCTI PETRI.

- Innovat antiquum melior pictura decorem,
 Sanctorum meritis frons reparata micat.
 Nunc caelo est similis, vere nunc inclita Roma,
 Cuius claustra docent intus ientes deum.
- 5 Ianitor ante forces fixit sacra Petrus:
 Quis neget has areas instar habere poli?
 Admitti ad caelos mortalia corpora credas,
 Sub pedibus domini dum pia porta patet.
 Pestes bella famem insidias casusque nefandos
 10 Erecta omnipotens arcet ab urbe manu.
 Non hic fallacem lusit pictura decorem:
 Sed domini populos urbs titulata probat.
 Parte alia Pauli circumdant atria muros,
 Hos inter Roma est: hic sedet ergo deus.
 15 Sic oculis hominum Christi praestatur imago:
 Nam verum sola cernere mente licet.

I T E M.

- Letior occubuit Paulus cervice secanda:
 Cui caput est Christus, despicit ipse sumum.

Seduli non est, e cod. Palat. 833 fol. 57 (secundum Mai script. vet. V, 31 et 158) Gruter edidit inter epigrammata Christiana 1 sq. MCLXX 10 1 sq. 2 sq. ib. 12 1 sq. 5 sq. ib. 8 1 sq. 7 sq. ib. 11 1 sq. 9 sq. ib. 10 3 sq. 13 sq. ib. 8 3 sq. 15 sq. ib. 11 3 sq. 17 sq. MCLXIII 8 1 sq. 11 sq. non repperi, sed de tota re G. B. de Rossi adpellandus est [lxxvi.] ed. Duemmler ib. p. 32 sq. 4 hil-
 duunum C 5 *concinet cfr. p. 185 6 *bunibulique C cfr. cod. Val. epithal. Laurent. ed. Bs. p. l. m. III, 299 v. 63 bombiliique Haupt

[lxxv.] 10 Eugen. Tolet. carmen philomel. (cfr. supra p. 126) 4 Et superat miris musica flabra modis. 11 Fort. III, 24, 2 Cuius in aspectu. [lxxvi.] Hilduinus Cameracensis episcopus (862–63)
 cfr. Duemmler Sed. carm. p. 2 adn. 10.

Quem nobis Rhenus materque Colonia misit,
Excipe praecepsum, limphida Mosa, virum.
Hic vir namque viret florens velut arbor amoena
10 Virtutum liquidis imbrificata tropis,
Ecclesiae specimen, paradisi fertilis arbor
Nec cedens ventis turbinibusque feris;
Flamina non ipsam terrent fluctusque minaces:
Namque super petram stat bene firma suam;
15 Fert roseos flores bellis, fert lilia pacis
Et viret in foliis semper honusta novis;
Dulcida poma gerens doctrinae spirat odores,
Pistica quos nardus vix simulare potest;
Hanc neque cana hiemps spoliat quassantibus Euris
20 Nec scit in adverso perdere mala Notho;
Floribus immo magis fructuque redundat opimo,
Gliscit et ad superos cedrus ut alta polos:
Ecclesiae deus est haec arbor et aurea lampas
Florens in Solimis gloria, Rhene, tuis.
25 Rhene, tuis Solimis fama celebraris in orbe —:
Te magis Hiltwini lux decoratne tui?
Est sophus ille pater, sophian diligit ille,
Mentis et est sophicis praeditus ipse gazis;
Potavit liquidos divini nectaris haustus
30 Fonteque de vitae sacra fluenta babit;
Actibus insignis sexangulus ille topazus
Inter Francigenas norma venusta nitet. —
Christe deus, talem cyclicis, rogo, protege giris
Atque para largo castra beata viro.

LXXVII.

ITEM.

Floridus ecce venit: campi, florete patentes;
Florescant silvae: floridus ecce venit.
Tempora veris aves celebrant crispante susurro,
Produnt organulis tempora veris aves.
5 Obsecro: prome tonos, septimplex fistola Musae;
Exuperans eignos, obsecro, prome tonos.
Rex venit ecce pius: regalem texe camenam;
Dicite vos, Musae: rex venit ecce pius.
Quisquis amarus ei, sit rauco peetore Codrus;
10 Olli fel refluat, quisquis amarus ei.

16 *honesta C 20 Nescit C corr. Duemmler [lxxvii.] primus edo 2 Florescant corr. C
5 thonos C 6 opsecro corr. C 9 fit C corr. Haupt

10 Martian. Cap. VI, 584 ed. Eys. p. 197, 23 imbrificabat aquis. 11 Ge. IV, 142 fertilis arbos.
24 Colonia ut LXX, 11. 29 Aldhelm. ed. Gil. p. 271, 31 nectaris haustus. 30 Cfr. LXVIII, 4.
[lxxvii.] 3 Cfr. LXIII, 23 sq. 9 Serv. ad Aen. XI, 458 'rauci' autem ῥῶρ μίσωρ est: nam modo
canoros significat, alias vocis pessimae: Iuvenalis (1, 2) 'rauci' Theseide Codri (sic Monacens. pro Cordi).

Caesare de gemino floret haec tertia palma,
 Regia stella micat Caesare de gemino.
 Ostriger hic rutilat bellis cornuque coruscat,
 Egregius princeps ostriger hic rutilat.
 15 Chrismata pacis amat: pax olli semper habundet;
 Septriger hic rector chrismata pacis amat.

LXXVIII.

ITEM AD BERTAM.

Caesaris hic domini deargentata columba
 Inter Francigenas candida Berta nitet,
 Stella venustatis, niveae rectricis imago,
 Flos Ermgardis Caesareumque decus.
 5 Nobilis illa fuit mater rectrixque beata,
 Nobilis in genere, nobilis atque fide,
 Nobilis in sanctis rutilabat moribus illa,
 Nobilis in sensu proloquoque pio;
 Sancta fuit studio, caelestia semper amabat
 10 Omne malum fugiens, omne bonumque sequens
 Divitias mundi despexit munere Christi:
 Hinc acquisivit praemia summa poli;
 Ad fontem vivum sitiebat mente beata:
 Hinc desiderium venit adusque suum;
 15 Larga fuit manibus, plures ditavit egenos
 Ceu stellas caeli — quis numerabit eos?
 Quis numerare potest doctusne notarius arte,
 Quantis distribuit munera, quanta dedit?:
 Hinc sibi perpetuos thesauros condidit astris,
 20 Exultat multum hic tribuisse deum;
 Nec parce sevit: mercedis hinc metit amplum,
 Dapsilitas largas reddit opima gazas. —
 Cuius nobilitas in vobis, optima Berta,
 Claret in exemplis, moribus atque bonis:
 25 Congaudet populus simili te prole parentis,
 Exultant variis dives inopsque modis.
 Terrenum sponsum caelestis nunc capit aula:
 Hinc tibi nunc melior sponsus inestque deus.
 Turturis ecce genae florent tibi mentis honestae,
 30 Emicat interius castus amorque dei.
 Vos niveaque stola sponsus decoravit Iesus
 Atque pudicitiae sparsit in ore rosas,
 Cinixerat et gemmis virtutum pectus amoenum,
 Elegit sponsam spe meliore suam.
 35 Caesaris hanc prolem conserva, Christe, benignam,
 Huic margaritae, sancta Maria, fave.

[LXXVIII.] ed. Duemmler Sedulii carm. p. 33 sq. 12 aquisiuit C corr. Duemmler 13 siciebat C
 21 sequit C 29 florent tibi Wattenbach] florentibus C 34 spem C corr. Duemmler post 36 Finit C

[LXXVIII.] 1 Cfr. XLIII, 2. 19 e. g. Iurenc. I, 650 Condite thesauros vobis in vertice caeli.

LXXIX.

Nos grates domino referamus riteque laudes,
 Ornat qui plebem semper in orbe suam.
 Nam sicut caelos stellarum lumine pinxit,
 Vestiit ut terras floribus ipse novis:
 5 Ecclesiam decorat sanctam sic conditor almus
 Virginibus viduis coniugibusque piis,
 Sic fructus triplex sanctorum crescit in agro,
 Quam pulchram segetem post paradisus habet.
 Coniugium sacro fulgescit in ordine primum,
 10 Ex quo sunt viduae virginitasque nitens:
 Primus honor fuerat vobis, gradus ordine primus,
 In quo servastis iura pudica thori.
 Florentem iuvenem peperistis nobile lumen,
 Francorum viridis qui quasi palmes obit,
 15 Aspera mors secuit per pulchram heu quia virgam:
 Sed tali virga nunc paradisus ovat.
 Terrestrem sponsum rapuit mors invida vestrum:
 Pro quo caelestis sponsus amoenus adest.
 Iste magis dives prae cunctis regibus orbis,
 20 Pulchrior hic violis, pulchrior atque rosis.
 Cuius mirantur Sol, aurea Luna decorem,
 Laudat et angelicus quem super astra chorus,
 Cuius dulce iugum, cuius miseratio suavis:
 Exultat talem Bobila habere virum.
 25 Ipse tibi gemmas virtutum congerit almas,
 Insuper aeternas ipse dicabit opes.
 Quod manibus tribuis, hilari quod menteque donas
 Pauperibus, vitae scribitur ecce libro:
 Ilic thesauros vos invenietis opimos,
 30 Qui neque marceseunt, sed super astra virent.

LXXX.

Mitis et Arcas ero, rore sacrate sitim —
 Arte mera modero, more domare metra.

Nostri simplicitas fratrem superare trilinguem
 Exultat victrix: palam date, laeta iuventus.
 Qui fodit foveam, grandi ceciditne ruina?
 Victor et occubuit, voluit qui vinctus ut esset?
 5 Et cornuta quidem devicit bestia calvam,

[lxxix.] ed. Duemmler ib. p. 34 sq. 4 nouas C corr. Duemmler 18 amenus C 22 laudet C tacit. corr. Duemmler 26 *dicabat C [lxxx.] nullo intersitio sequitur in C, ed. Duemmler ib. p. 35

[lxxix.] 8 Fort. IV, 17, 12 quem paradisus habet. 17 e. g. Fort. IV, 26, 47 Abripnit teneram subito mors invida formam. [lxxx.] Hauptium latere non potuit 1 sq. versus recurrentes esse. Pari artificio inter Karolinos Hrabanus usus est de laudib. s. crucis fig. XXVIII, quod ipse explicat ed. Henze p. LXSV: In cruce antecedentis paginæ est unus versus scriptus XXVII litterarum, qui eisdem litteris legi et relegi potest in hunc modum: Oro te rumus aram, arat sumar: et oro. | 2 Ge. III, 63 laeta iuventas.

Rinoceron mutilam protrivit acumine frontem:
 Adversus doctos noli certare, sophista:
 Si pugnare libet, cur desint cornua fronti?
 Aureus ex Luna processit noster Apollo,
 10 Quae soror est olli violis praedulcior Hyblae;
 Nobile puniceum provenit ab arbore malum,
 Intra quod latitat robur mirabile vitae.

LXXXI.

DE ROSAE LILIIQUE CERTAMINE IDEM SEDULIUS CECINIT.

Cyclica quadrifidis currebant tempora metis,	POETA
Vernabat vario tellus decorataque peplo.	
Lactea cum roseis certabant lilia sertis,	
Cum rosa sic croceo sermones prompscerat ore:	
5 Purpura dat regnum, fit purpura gloria regni; <td>ROSA</td>	ROSA
Regibus ingrato vilescent alba colore.	
Albida pallescunt misero marcentia vultu;	
Puniceus color est toto venerabilis orbe.	
Me decus auricomum telluris pulcher Apollo	LILIUM
10 Diligit ac niveo faciem vestivit honore.	
Quid, rosa, tanta refers pudibundo perlita fuco,	ROSA
Conscia delicti? vultus tibi nonne rubescit?	
Sum soror Aurora, divis cognata supernis;	
Et me Phebus amat, rutili sum nuncia Phebi;	
15 Lucifer ante meum hilarescit currere vultum:	LILIUM
Ast mihi virginei decoris rubet alma venustas.	
Talia eur tumidis eructas verba loqueli,	
Quae tibi dant meritas aeterno vulnere poenas?	
Nam diadema tui spinis terebratur acutis:	
20 Eheu — quam miserum laniant spineta rosetum.	ROSA
Ut quid deleras verbis, occata vetustas?	
Quae tu probra refers, plena sunt omnia laude:	
Conditor omnireans spina me sepsit acuta,	
Muniit et roseos praeclaro tegmine vultus.	LILIUM
25 Aureoli decoris mihi vertex comitur almus	
Nec sum spinigera crudelis septa corona,	
Profluit at niveis dulci lac ubere mammis:	
Sic holerum dominam me dicunt esse beatam.	
Tunc Ver florigera iuvenis pausat in herba:	POETA
30 Olli tegmen erat pictum viridantibus herbis,	
Ipsius ad patulas redolebant balsama nares	
Floripotensque caput sertis renitebat honoris.	

10 hybr̄ C [lxxxi.] ed. Duenmller ib. p. 35 sq. 11 pudipundo C corr. Duenmller 12 non
 erubescit C corr. Wattenbach 20 misero corr. C 22 an*plena (n)? 27 *profluitat C 30 te generat C
 corr. Duenmller 32 *retinebat C redimbat corr. Duenmller

8 Ecl. VI, 51 cornua fronte. 10 Ecl. VII, 37 thymo mihi dulcior Hyblae. [lxxxi.] 3 e. g.
 Fort. XI, 11, 5 lactea lilia . . . 8 Fort. VIII, 16, 3 toto venerabilis orbe. 9 Aen. III, 119
 pulcher Apollo. 19 Ecl. V, 39 spinis surgit paliurus acutis.

- Pignora cara mei, cur vos contenditis? inquit. VER
 Gnoscite vos geminas tellure parente sorores.
 35 Num fas germanas lites agitare superbas?
 O rosa pulchra, tace: tua gloria claret in orbe;
 Regia sed nitidis dominantur lilia sceptris.
 Hinc decus et species vestrum vos laudat in aevum:
 Forma pudicitiae nostris rosa gliscat in hortis,
 40 Splendida Phebo vos, lilia, crescere vultu;
 Tu, rosa, martyribus rutilam das stellmate palmam,
 Lilia, virginas turbas decorate stolatas.
 Et tunc Ver genitor geminis dans oscula pacis POETA
 Concordat dulces patrio de more puellas.
 45 Lilia tunc croceae dant oscula grata sorori,
 Illa sed huic ludens spinetis ora momordit.
 Lilia vernigenae ludum risere puellae,
 Ambroso bibulum potant et lacte rosetum.
 At rosa puniceos calathis fert xenia flores
 50 Ac niveam largo germanam ditat honore.

LXXXII.

I D E M.

Iste cherub Christi nova signat mystica legis,
 Munditiae fialam hic gestat flore refertam,
 Turibuloque precum sacros hic spirat odores.

I T E M.

Cingitis altithronum, leo bos homo rexque voluerum,
 5 Geon, tuque, Fison, Eufrates, Tigris et amnis.

I T E M.

Eminet ecce cherub antiquae gloria legis,
 Angelus ac patrum fiala fert vota piorum,
 Turis opes redolent per hunc et aromata cordis.

I T E M.

Hic sex discipulos trames describit honoros,
 10 Dulcis odor Christi per quos respirat in orbe.

I T E M.

Campus hic aureolus, argenti qui vomit undas,
 Sex alios domini fidos designat amicos.

A L I B I.

Guntharius praesul Christi venerandus honore
 Has fieri species speculandaque scemata iussit.

36 caret C corr. Ducommier   45 *grata] data C   [lxxxii.] ed. Pirenne p. 69 sg.   2 Mun-
 dicie C post 3 add. ITEM C'

33 Ed. VIII, 92 Pignora cara sui.   46 Aen. XI, 418 ore momordit.   49 Cfr. ecl. II, 46.
 [lxxxii.] 5 Cfr. LXIX, 3.

LXXXIII.

Fons aeterne deus, humilis miserere Mosellae
 Augens nubigenas ubere roris aquas.
 Alter, qui glauca pluat almo numine limphas,
 Non est, non fuerat, non erit ille, deus.
 Qui eelsam rutili molem regis ordine cacli,
 Quem laudatis, aquae, vos super astra deum:
 Respice nunc terras et aquosis prolue nimbis

• • • • •

III.

I.

DE PASCHA.

Omnium regi referamus omnes	Providus custos generis humani
Gratias Christo domino sabaoth;	Morte devicta rediens redemptor
Cuncta quem laudant elementa regem	15 Victor ad vitam tulit ipse praedam
Consona votis;	Mortis ab ore:

5 Quem canunt cives Solimae supernae, Cum regit mundum mare rura stellas Continens nutu dominus creator Omne creatum;	Hinc planetarum corus axe fulget, En iubar pulchrum speculumque solis, Plena fulgescit radiis Luna 20 Lumine fratris;
10 Pascha qui nostrum, via, vita fulsit Ortus in terris, oriens ab alto; Carnis in claustro patiendo mortem Morte redemit;	Inde congaudet polus unda tellus, Gloriam Christo recinunt ovantes Praepetes pennis volucres volatu Nunc philomelae.

25 Tado, te Christi pretiosa palma
 Sublevet semper meritis in altum,
 Omnibus nobis pater atque fautor
 Orbe remotus.

[LXXXIII.] ed. Pirenne p. 70   7 in marg. add. C^o; sequuntur versus quos Pirenne edidit p. 70 sqq.,
 sed excerpti sunt ex Paulini Nolani natal. 4 5 6 10.
 [III.] [i.] 3 quem Hagen] q̄ B   5 sr̄nē B quae est breviatio pro supernus   15 ^{mundum} p̄dā B
 17 post fulget chresimon adponit B   23 pennis et pro adonio 24 carmina cantant discrepantiam adscripsit B
 28 *remotis B

[LXXXIII.] 7 Cfr. VII, 71 p. 174.
 [III.] Imitari videtur frater Ellinicus poet. Karol. tom. II, 418 sq..   1 sq. cfr. Sedul. II LXVI 34 supra p. 220.   3 cfr. eund. XVII, 20 p. 184.   5 ib. v. 31.   14 e. g. Sapphic. in S. Severin. v. 19 ed. Knoell p. 72 Morte devicta retroire egisti (ego; redire fecisti cod.) ad | gaudia vitae. 16 cfr. XLV, 43 p. 209.   18 sq. Sedul. II LXVI 5 et 10 sq. supra p. 220.   21 sq. ib. LX, 6 sq. p. 217 et XLV, 71 p. 209.   25 Tado archiepiscopus Mediolanensis (860—68) cfr. Duemmler Sybel. HZ. XXXVII, 347 et gesta Berengar. 164.

II.

- Tado, benigne vide vatis pia vota canentis:
 ‘Vive deo felix saecula futura videns.’
 Te docet — euge — papam domini doctrina docentem,
 Sensibus in vestris sunt satis artis opes.
 5 Angelus angelican Rafael medicus medicinam
 Conferat et vitae tempora longa tuae,
 Opilio domini serves ut ovile superni
 Per solis cyclos, pastor ovis ovans;
 Denique stelligeri conseendas culmina caeli
 10 Praesul ab angelicis ductus ad astra choris.
 Emicat ecce dies paschalibus alma triumphis,
 In qua congaudent sidera rura salum.
 Salve, festa dies, festarum sancta dierum,
 Qua deus infernum vicit et astra tenet.
 15 Tellus en vario pandit sua munera partu
 Spondens agricolae vincere posse famem.
 Surrexit Christus sol verus vespere noctis,
 Surgit et hinc domini mystica messis agri.
 Nunc vaga puniceis apium plebs lacta labore
 20 Floribus instrepitans poblite mella legit,
 Nunc variae volucres permulcent aethera cantu,
 Temperat et pernox nunc philomela melos,
 Nunc chorus ecclesiac cantat per cantica Sion,
 Alleluia suis centuplicatque tonis.
 25 Tado, pater patriae, caelestis gaudia paschae,
 Percipias meritis limina lucis: ave.

III.

- Vive, Sofride, potens per splendida saecula sub astris,
 Sis decus in populis, sis decus inque polis.
 Angelus angelicam Rafael medicus medicinam
 Conferat et vitae tempora plura tuac:
 5 Nam, quos Christus amat, castigat amore paterno,
 Largus et aeternas auget amator opes.

[ii.] 1 ^{anno} Tado ^{bene} 2 ^{longa metens} futura uidens ^{inq. tua} 4 in uestris ^{super 6 et iuxta} omni-
 potens dñs uitę dę omnipotens dñs sumę bonitatis origo posuit ^{dñs:} 7 Opilio ^{sic} B 10 coris ^{semper}
 excepto VIII, 18 B 11 dies: pascalibus ^{sonos} continuo B 16 agricolae ^{terris} uincere posse famem B 21 aethera B
 22 melos B [iii.] 2 plis (i ex o) B

[ii.] Annoni quoque (cfr. app. crit. ad v. 1) poeta offerre voluit, qui ni fallor episcopus Frisingensis
 est (854—75). 9 Aldhelm. laud. virg. 1445 Lucida stelligeri scandentes culmina caeli, cfr. de princ.
 vit. 371. 10 cfr. Sedul. II xx 46 p. 187. 13 Fort. III, 9, 39 Salve, festa dies; cfr. Voigt Ysengr.
 p. 48 et Sedul. II LXIII 1 p. 218. 14 == Fort. l. c. 40. 15 Fort. l. c. 9 Terra favens vario fundit
 munuscula fetu. 16 == Fort. l. c. 16. 19 sq. Fort. l. c. 25 sq. Construitura favos apes hinc
 alvearia linquens | f. i. p. m. rapit. 21 == Sedul. II LXIII 23. 22 Fort. l. c. 29 sq. Hinc filomela
 suis adtemperat organa cannis | fitque reperecco dulcior aura melo. 23 sq. Sedul. II LXIII 26 sq.
 25 Fort. V, 10, 1 Summe pater patriae. 26 Aldhelm. princ. rit. 218 tendens ad limina lucis.
 [iii.] 3 sq. supra II, 5 sq..

Post solis cycles solaria scandito castra,
 Civis stelligeri sis et in urbe poli,
 Pollet ubi regnum sanctorum principe Christo
 10 Perpetuis opibus perpetuisque bonis;
 Nam quod mundus habet, mundi quod circulus ambit,
 Deficiunt saeculis singula quaeque suis.
 Caelestis patriae caelestia praemia vobis
 Prospera contingent, adsit et omne bonum.

IV.

HLOTHARII VERSUS.

Rex pietate vigil, nostros miserare labores,
 Permotus elegis questibus affer opem.
 In te mater enim penes inclinata recumbit
 Et pia distribuit iura Sophia tibi;
 5 In te diffusos statuit, rex optime, sensus,
 In thalami secum arcibus arce locans.
 Hinc arcana tibi legis mysteria prompsit,
 Quidque sequi debet clericus ordo, dedit
 Et, quaecumque homines perquirunt arte magistra,
 10 Constituit, Caesar, iure tenenda tibi.
 Astrorum retinens augusto in pectore legem
 Conscriptam numeris multimodisque notis,
 Nostrum praeterea quis v^{olv}at spiritus orbem,
 Ae^{quo}ra sollicitent flamina quaeve maris,
 15 Vel, cur Hesperias casurum sidus in undas
 Rurs^(us) ab Eoo surgat in arce poli,
 Causas quin etiam nosti, cur omnireantis
 Ad specimen factus sit pretiosus homo.
 Vt breviter referam, te cuncto stemmate compsit
 20 Sophia praeclaro, virtus et auxit ope:
 Cedit namque tibi priscorum gloria regum,
 Regia nunc novitas extulit aucta caput.
 India quos tremuit, servivit et ultima Thyle,
 Hos superas equidem religione pia;

^{sollis:} 7 : castra continuo B   ^{1°} 12 deficiunt B (continuo ?)   13 caelestia ^{gaudia} praemia B   [iv.] 2 promotus
^{restitutus:}

ex scribae usu breviatione solvenda esset   5 : arcibus continuo B   6 an *arcte ?   13 quod e litterarum
 vestigiis extricare possum Ns^r videtur: Nostⁱ quod Hagenus supplet certe non fuit   uo.. at B suppl. Hagen
 orbem ¹ astra B   14 suppl. Hagen: exstat etiam vestigium q litt. ^{1°} flamina B ^{1°} maris B   16 suppl. Hagen:
 exstat etiam vestigium s litt.   22 ante Regia chresimon adponit B   24 Nos B corr. Bursian. et Pannenborg

11 Fort. VII, 12, 56 Quicquid ab Oceanis circulus ambit aquis.   14 Sedul. II vi 34 p. 171.
 [iv.] Lotharius imperator 833—855.   1 e. g. Aen. VI, 56 Phoebe, gravis Troiae semper miserare labores.
 3 Aen. XII, 58 sqq. decus imperiumque Latini | te penes, in te onnis domus inclinata recumbit.
 9 e. g. Aen. XII, 427 arte magistra.   9 sqq. Boeth. cons. phil. I metr. II, 10 sqq. Et quaecumque vagos
 stella recursus | exercet varios flexa per orbes, | comprehensam numeris victor habebat. | Quin etiam causas
 unde sonora | flamina sollicitent aequora ponti, quis volvat stabilem spiritus orbem | vel cur Hesperias
 sidus in undas | casurum rutilo surgat ab ortu.   23 Ge. I, 30 tibi serviat ultima Thula, cf^r. Boeth.
 III metr. V, 5 sqq. Etenim licet Indica longe | tellus tua iura tremescat | et serviat ultima Thyle.

- 25 Perfida colla tibi flectentur iure superbi,
Mens humilis subdet perfida colla tibi.
En: quae, rex, iugiter meditaris iura Sophiae,
Quae virtute sua reproba colla domat.
Nam scriptura refert, hanc excidisse columnas
30 Septem praecipuas et statuisse domum;
Subdidit interea rigidos regina tyrannos
Collaque calcavit viribus aucta suis.
Haec quoque permagnis te praefert dotibus auctum
Atque opibus propriis inclita quippe fovet:
35 Haec regimen sumnum tribuet Sapientia vobis
Atque suis faciet sedibus ipsa frui.

v.

Hauriat Caesar sapiens, benignus
Auribus carmen citharaeque melos,
Qui debet crebra variaque laude
Glorificari.

5 **Laudibus** regnum et diadema clarum
Caesaris magni vigeat, coruscet,
Caesarem semper recinetque nostrum
Carmen ubique.

10 **Omnis** exultet moduletque cernens
Regis aduentum propero recursu,
Visitans nostrum Latium sereni
Sexus et aetas.

15 **Tetra** cum nubes radios corusci
Solis inuadit Boreasque spirans
Verberat nubis tenebrosum amictum,
Emicat ut sol:

20 **Haud** secus noster reduci meatu
Caesar Augustus Latium petendo
Nubilae mentis pepulit tenebras
Splendidus ore.

Arbiter regnum moderans ab aevo,
Protegens nostrum comitare regem,
Porridge et dextram famulo fideli,
Christe redemptor:

25 **Regnet** ut sceptrum retinens avitum,
Iure subiectos foveat Quirites,
Gaudeat tanto domino subesse
Urbs quoque Roma.

30 **Imperet** fretus propriis habenis
Sponte subiectis placita quiete,
Legibus torquens alios severis
Rite rebelles:

35 **Virtus** ast illum comitatur alma:
Cuncta, quae optamus, regimen secuntur
Caesaris nostri domino volente,
Te quoque, Christe.

40 **Summa** maiestas — pater atque nate,
Spiritus sanctus — precibus adesto,
Reddimus regis tibi pro salute
Quas, deus unus.

27 q B i. e. quae

29 scriptura B

33 & qq. fuit in B

34 indita B corr. Hagen

[v.] praeter

Hagenum ed. Peiper Gaudemus! Lips. 1877 p. 160 sqq.; aerostichi lusum Duemmler detexit Sybel h. Z. 37, 347

1 Hauriat B corr. Hagen

11 Visentis Bursianus: quod metrum pessimum daret

13 eum] eon Haret

15 uerberet B corr. Hagen

nubes B corr. Haret

16 emicet B

*et B

18 potendus B

23 Porridge

et sic B

30 placida Hagen

36 christe B corr. Hagen

29 Prov. 9, 1 Sapientia aedificavit sibi domum, excidit columnas septem; cf. Sedul. I xii p. 159 sq.

32 Rem. 88 viribus acta suis.

VI.

VERSUS QUI DESCRIPTI SUNT IN CALIC(E).

H(oc) agni cratero sacro potantur et haedi,
 Sed haurit digne, crimine quique caret.
 Hunc Angelbertus renovans insignis et auro
 Praesul et en magnis gemmis vernantibus auxit.

VII.

PRAEF(A)TIO.

Desere corda, dolor, cum sint en gaudia nobis:
 Noster adest senior; desere corda, dolor.
 Gloria nostra redit, clementia luxque serena;
 Cuneti laetemur: gloria nostra redit.
 5 Cedite vos, tenebrae; tenebrarum, cedite, nubes;
 Dum iubar est praesens, cedite vos, tenebrae.
 Pastor amoenus adest: pastores, ducite dona;
 Pastores veniant: pastor amoenus adest.

COLLATIO SIVE NARRATIO.

Orbis ab urbe venis, patriae pater: euge reversus;
 10 Tado, decus populis orbis ab urbe venis.
 Sunt tua rura tibi: salve, sol, sole salutis;
 Urbs est metropolis, sunt tua rura tibi.
 Te vocat Ambrosius, domini domus et (t)ua sedes;
 Sanctus, Tad(o), tuus te vocat Ambrosius.
 15 Te redeunte tui (re)deunt ad gaudia cives
 (Exul)tantque chori te redeunte tui;
 Te duce plebs domini praepollet lampade Christi;
 Poll(es)unt iusti, te duce, plebs domini.
 Porridge, pastor, opes; ovibus date vellera vestris;
 20 Nobis exulibus porridge, pastor, opes.
 Munera multa tibi tribuat deus altus ab arce,
 Conferat et vitae munera multa tibi.
 Collige Scottigenas, speculator, collige sophos:
 Te legat omnipotens; collige Scottigenas.
 25 Haec tibi scripta, pater, compulsus amore paterno
 Scripsi, si recipis haec tibi scripta, pater.
 Pacifer orbis ades patrata pace per urbes;
 Ecce, sator pacis, pacifer orbis ades.

[vi.] titul. suppl. Hagen: litt. o cauda superna appareat   1 suppl. Hagen: c quoque vestigium est
 2 quisque Hagen   3 Angelbertus sic B   4 vernantibus sic B   [vii.] PRAEFATIO Hagen] ps. . atio B
 post secundam litteram quae fuit f vel s vix minus duabus perierunt   10 pto B   11 salutis l srno B
 13 & na B   15 16 suppl. Hagen   17 ppolut lampade xpri B   18 suppl. Hagen   dominii l et
 inseguenti versu rel(ligi)one mic(at) te duce plebs dm B   21 . nunera multa B *voluit superna   22 ante
 munera del. multa B   25 ante Haec del. tibi B

[vi.] Seduli esse Sedulianumre vix adsermarerim. Angelbertus episcopus Mediolanensis (824—860)
 cf. Duemmler ll. cc. supra ad c. I. Alter Angelberti titulus poet. Karol. II, 665; calicum inscriptiones apud
 Ang. Mai. script. ret. V, 197.   3 Aen. IV, 134 insignis et auro.   [vii.] 3—8 idem fere Sedul. II x 1—5.
 7 sq. Sedul. II x 11 sq.   17 Sedul. II t 33 p. 167.   18 pollescere legitur apud Aldhelm. laud.
 virg. 897.   25 Cfr. III, 5.

Nos decet altithrono grates modo reddere regi,
 30 Vota vovere deo nos decet altithrono.
 Prospera cuncta fluant, vobis decus *(af)*fluat omne,
 Praemia contingant, prospera cuncta fluant.
 Uttere pace, bonis, quibus utitur Itala tellus;
 Ecclesiae bonitas, utere pace, bonis.
 35 Cunetipotens dominus, qui numine cuncta tuetur,
 Vos tueatur — amen — cunetipotens dominus.
 Nunc, bone pastor, ave, sanctos comperte labores,
 Post iter emensum nunc, bone pastor, ave.
 Suasit amor domini Simonem visere Petrum,
 40 *(I)*re vias duras suasit amor domini.
 Vicit iter pietas pacis dans foedera mundo,
 Eximiae fidei vicit iter pietas.
 'Optime pastor, ave' dicat polus undaque tellus,
 Cuncta elementa sonent: 'optime pastor, ave'.

VIII.

DE LEODFRID(O).

Culmen honoris, ave, magno de semine magnum;
 Carpe vias vitae, culmen honoris, ave.
 Te decet omne decus, bonitas, bonitate tonantis;
 Dux Leodfride potens, te decet omne decus.
 5 Percipe vota videns, princeps sub principe Christo;
 Versifici vatis percipe vota videns.
 Pax tibi sitque salus: saecli per marmora salsa,
 Per mare tutus eas; pax tibi sitque salus.
 Saecula plena bonis post vitae sacra viantis,
 10 Perpes possideas saccula plena bonis.
 Pollet ubi populus caelesti lumine gaudens,
 Sis caeli civis, pollet ubi populus.
 Sidereis opibus sis sidus in urbe tonant(tis),
 In patria lucis sidereis opibus.
 15 Sidereae Solimae Petrus portarius aulae
 Sit tibi cum clavi sidereae Solimae.
 Sanctus et Ambrosius te ducat ad *(agm)*ina Sion,
 Angelicus^(que) chorus, sanctus et Ambrosius.
 Dextra superna dei te protegat, obsecro, Christi,
 20 Te quoicumque ferat dextra superna dei.
 'Optime dux, ave' dicat polus undaque tellus,
 Cuncta elementa sonent: 'optime dux, ave'.

29 grates m̄ t̄ n̄ B versum post regi sequentem in B occupat I nos decet altithrono regi m̄ reddero
 nota 31 *affluit ex litterarum fragmentis facilis quam Hageni et fluat suppletur 40 suppl. Hagen.
 [viii.] 1 magnum I celsum B 3 tonantis B 7 sc̄li B] s et cauda foramine mutilatae, sed certae 11 I minime B
 13 sidus B suppl. Hagen 17 * . mina mutila quoque in B 18 angelicus B *que om. B 19 propostegat corr. B

30 Aldhelm. laud. virg. 2106 Vota vovete deo. 32 Cfr. III, 13 sq. 33 Sedul. IV, 76 Uttere
 pace mea. 37—42 idem fere Sedul. Scot. II vi 53—58 supr. pag. 172. 43 sq. ib. 79 sq..
 [viii.] Liutfrid Lothari II arunculus cfr. N. A. IV, 317. 1 culmen honoris Fort. V, 15, 1.
 20 = Sedul. II v 6 p. 169. 21 sq. v. supra VII, 43 sq..

APPENDIX AD SEDULIUM.

Duemmlero (*N. A. IV*, 319 sq.) obtusus Sedulum subsequi volui carmina ex codice Sangallensi 904 prompta duo, quorum alterum p. 88 (i. e. re vera f. 40) ad imum primae columnae legitur alterum p. 89 (i. e. f. 40') columnam internam obtinet utrumque fine caret, cum foli 40 columnam externam perierit I., II. cum quod uno ex folio in codice vacuo relicto supererat librario subpetiverit penso nimis angustum. Nam librarius ut ex apparatu videbit qui videre potest, non poeta quae est Nigra opinatio, Scottico codici (de quo vide *Nigram reliquie Celticæ I* Torino 1872) Karolinorum s. IX. minuscula usus versus hos inseruit. Unde non moror quominus Duemmlero concedatur a Scotto quodcum statuenti compositos eos esse dum Guntharius Coloniam Agrippinam archiepiscopus regit i. e. intra annum 850 et 863.¹ Edidit utrumque Nigra l. c. p. 5 sqq., alterum Duemmler Wartmanni apographo usus 1871 Anzeiger fuer Kunde der Deutschen Vorzeit XVIII, 10 sq. A quibus mea ipsius editio, quam ad adornandum Duemmleri novum apographum et iteratae Wartmanni curae praesto erant, praecipue eo differt quod interscribac manum (G) et correctoris (G') diligentius distinxii: G' enim lectiones, quibus quamvis auctoritatem derogo, et per se sunt examinandæ et tantum non omnes redarguendæ.

I.

Lex mala menbra regens animum per crimina bellat,
Lex bona in mentis arce resistit ei.
Pausareque negant, ut victrix victaque fiant,
Unus et una queat tunc homo lexque sua . . . .

II.

Umbrifera quadam nocte de pectore somnum
Carpebam fessis luminibusque meis:
Auricomae quaedam tunc fulgens mitra puellæ
Clarior enituit sole rubente mihi.
5 Illa procera nimis tangens a vertice caelum,
Florida telluris dum graderetur, erat.
Lumina contulerat gemina radientia fronte:
Quis videt aetheria, rura mareque simul;
Ubera lactifera referebat pectore bina:
10 His pascit modicos, quos iubat, atque rudes.

[I.] 1 cremina G 2 totum versum expunxit G' 4 quat corr. G post 4 Lex hominis intus arte resistit ei add. G' male n. 2 sanaturus, nam in mentis arce est ut apud Sedulum e. g. I III 10 pag. 155

[II.] 2 fessis priore s^{cera} era G 3 Auricomæ G quedam G *mira G] del. et forma superser. G'
puelle G 5 Illa pro nimis G, an voluit ut legeretur: Procera illa nimis ? celum G 6 *tellura G
gradiretur G corr. Duemmler *ea G 7 gemina G] del. et super fronte scr. superna G' radientia c/r.
supra p. 113 app. 8 etheria G 9 referebat G] proferebat corr. G' *an reserabat ?

1) *De Gunthario cfr. præter Duemmler. et Nigram Nolte Revue des sciences ecclés. IV. ser. 1877 p. 281 sqq.*

[II.] Personæ fictio Boethio debetur de cons. phil. I, 1. Boethi quoque Philosophia pulsare caelum summi verticis cacumine videbatur. 1 sq. somnum carpere e. g. Iurenc. II, 33.

Sic exorsa sua verba pulcherrima virgo,
 Cum gelidus sudor fuderat ossa mea:
 Quid, miser, es trepidus? non sum fallentis imago,
 Sed per iussa dei vera referre sinor.
 15 Cognita Graugenis sic sum, veneranda Latinis:
 Utrisque merito signaque dupla vaho.
 Inde sophia vocor Graece, sapientia Romae,
 Unus sed sensus nomina per varia.
 Imbuti regis doctores hac sapientes:
 20 Lumen abere meum nullus in orbe negat.
 Ergo parce metu, non me ludente timebis:
 Utet pace mea, sint tibi cuncta bona.
 Te voco, ut veniens Guntari limina tecti
 Prospera percipias: nam bonus ipse suis.
 25 Gloriferae famae Guntari fertur honestas
 Europae turmis laudibus almisonis:
 Pacifer egregius praesul venerabilis almus,
 At patiens humilis largus et ipse pius;
 Moribus et forma pietateque dignus honore,
 30 Electus domini pastor et ipse gregis.
 Quosque dualis alit ipsius cura favendo:
 Dogmate corda fovet, corpora veste civo.
 Agmina mortiferae earnis surgentia farre
 Mactavit mentis rite favente deo:
 35 Hinc securus inest prostratis hostibus istis,
 Totus ut interior sit placidus domino.
 Nam hominis geminac leges horiuntur in usu,
 Quae pugnare solent nocte dieque simul.
 Donifer altitonus denudat anthra sophiae
 40 Gunthari ingenio lumine legifero:
 Pagina signiferi septeno tramite cursa
 Astrorum lege huic bene nota sopho;
 Carmina musidica pollutia famine salso,
 Ludifero sensu aedificata colit,

11 Sic exorsa sua uerba *G*] Talibus allocuit uerbis *superscr. G'* 13 falentes corr. *G* 14 *iussa
 dei] misa dō *G* iusa uisa sed a duo *superscr. G'* 15 ueneranda latinis *G*] bilis sumque *superscr. G'*
versum ut patet sine cognita lecturus 16 utrisq, merito *G*] Ide fidelis e *superscr. G'* post uoho add. familiaris
 ero et iuxta 17 sq. is inde fidelis is coro *G*: *varia correctoris conanima sunt ad perpolendum r.* 16
(voluisse mihi videtur) Inde fidelis ero vel Familiaris ero signaque d. v. *Nigrae* (Utrisque meri)tis inde fidelis
 ero) 17 Inde *G*] del. et ipsa *superscr. G'* 18 abere i. e. avere *cfr.* 10 iubat 32 ciuo et
 corbus in *Seduli cod. Cusano* 21 laudente corr. *G* 23 uoco *G*] del. et peto *superscr. G'* *uenies
 (add. a a *G'*?) *G* Guntarii corr. *G* 25 (et 40) contari *G* honestae *G*] corr. *G'* 27 pressul *G*
 28 humilis] h *del. G* 29 hore corr. *G* 30 ips *G* 31 Quosque *G*] Quemque corr. *G'* duales *G*
corr. Duemmler alit *G*] aleans corr. *G'* 33 surgentie *G*] corr. *G'* *parte *G* 34 *lite *G* 35 Hinc]
 hinc est *subscr. G'* 37 legis *G* corr. *Ducmmler* 38 Que *G*] *subscr. lex G'* 43 *falso *G* 44 ludifero *G*
 edificata *G*

21 *Aen. I*, 257 Parce metu. 22 *Cfr. Sedul. III viii 33.* 37 sq. *cfr. carm. I.* 43 sqq. *cfr.*
Sedul. II lxviii p. 221 sq.

- 45 Concinit et miras modolatis cantibus odas
 Dulcisona voce glorificata deo.
 Patria pauperibus, caecatis nobile lumen
 Ac gressus claudis, quis bene fautor agit,
 Candida progenies, stirpis et origine clara
 50 Inclita nobilitas Francigenumque decus
 . . . . .

46 glorificata G] glorifera corr. G' 47 cecatis G 48 *Atq; G gresus corr. G vel G' 49 Progenies
 candida G corr. Duemmler 51 finem deesse significavi.

49 Cfr. *Sedul. II xxiv* 45.

BIBLIOTHECARUM ET PSALTERIORUM VERSUS.

Quantum ‘tituli’ prodessent ad historiam artis rite redintegrandam Antonius Springer mper nos docuit (Westdeutsche Zeitschrift f. Gesch. u. Kunst Trev. 1884 p. 214 sqq.) neque ingratus esset labor eos omnes edendi quibus sacrorum librorum donatores scribae imagines enarrantur, etiamsi — id quod est plerumque — ipsi libri hodieque extant. Quod leges huic operi praecriptae vetabant, ne pro Karolinis temporibus fieret omnibus adunatis. Sed alii ut qui ad Alcuini et Theodulfi recensiones pertinent supra a Duemmlero et me suis quique locis editi sunt, partim hic eduntur, alii in altera huius voluminis parte sequentur, quam lactor a Harstero recenseri.

Hoc loco exhibiti in sex bibliothecis — de quo nomine confer nunc Birt d. antike Buchwesen p. 116 — psalteriisque inveniuntur:

I. in Karoli Calvi psalterio nunc cod. Parisino bibl. nat. 1152 (Delisle le cabinet III, 320) intra 842 et 846, quod f. 170 in lactaniis solius Hirmindrudis mentio fit, scripto ab eodem si recte suspicantur Liuthardo qui nostrum codicem aureum (infra IV.) una cum fratre scripsit. Versus ab Henrico Barbet de Jouy notice des antiquités etc. componant le musée des souverains Paris 1866 p. 15 sqq. et a Leopoldo Delisle editi sunt, iterum pro me examinati a Molinier.

II. in enchiridio precationum quod Karolus Calvus sibi coponi iussit iam parens factus et viva uxore (f. 21 libera me, clementissima trinitas, una cum coniuge nostra Yrmendrudi ac liberis nostris) i. e. post 846¹ et ante 862; codex est reg. Bav. thensauri B. 63 (E. de Schauß catalog. Monac. 1879 p. 134). Cfr. Gulielmum Meyer ueber das Gebetbuch Karl des Kahlen Sitzungsber. d. k. bayr. Akad. d. Wiss. 1883 p. 424 sqq..

III. in bibliis Karolo Calvo a Viviano abate monasterii maioris luico et monachis² oblati anno si recta est conjectura (cfr. Boehmer reg. 1616) 850 dum in Turonum civitate versatur; qui codex nunc est Parisinus bibliothecae nationalis lat. 1 (Delisle le cabinet d. manuscr. III, 234 sqq.). Alcuini exemplum quod et ipsum ex Turonensi scriptorio prodidit (Rahn psalterium aureum Sangallense Sangall. 1878 p. 7 sqq.) exprimere videtur (Corssen epist. ad Gal. Berol. 1885 p. 9 sq. Ianitscheck Strassburger Festgruss Berol. 1885 p. 28) neque tamen tam fideliter quam Londinensis liber Alcuiniani merum apographon (Ianitscheck

1) Karoli filii Ludowico minores quando nati sint, nescimus. 2) Alius monasteri maioris tunc monachus biblia nunc Modoetina exaravit ut Corssen l. c. p. 10 recte coniecit. Qui idem versus rudes rettulit, qui ibi sunt in fine:

Hos tandem d(omi)ni ca(rax)avit dextera libros,
Exiguus Christo devotus famulus almo
Amal(ricu)s ovans atque hic sua otia fregit.

v. 1 suppleri ego, v. 3 Corssen coll. Mabil. annal. Ben. II, 746.

Gesch. d. Deutsch. Malerei Berol. 1886 p. 39 40 adn. Frimmel die Apokalypse i. d. Bilderhss. d. M.A. Vindob. 1885 p. 53 adn. 4), qui quos Alcuini continet versus apud Duemmlerum leguntur poet. Karol. I. p. 284; IV IV^a p. 283; LXV I p. 285; I^a vol. II p. 692 reliquiae in musei Britannici catalog. II Londin. 1884 p. 3 sqq.; sed Parisino codici poeta quidam novos pro occasione immutata versus addidit. Hos (I VI X XII) edidit Baluzius capitular. regum Francor. II Paris 1667, reliquias interque eos Alcuini Barbet de Iouy l. c. p. 21 sqq. et Leopoldus Delisle l. c., omnes contatos accepimus ab Augusto Molinier. Scripturac imagines optimae apud Delisle tab. XX, picturac plenissimae apud Bastard cuius collectione hic caremus (cfr. Frimmel l. c. p. 53 adn. 1 et Barbet de Iouy l. c.).

IV. codex est euangeliorum Monacensis 14000 qui propter splendida ornamenta vulgo aureus nuncupatur, scriptus (v. IV XI 1 sqq.) anno 870 a Beringario et Liuthardo sacerdotibus. Qui quas fortunae vices subiisset ex quo e S. Dionysi prope Parisios monasterio ubi adservatus erant Ratisbonam asportatus est expositum est apud Colomannum Sanfil in 'dissertatione in aureum ac perverustum ss. evangeliorum codicem ms. monasterii s. Emmerami' Ratisbonae 1786, Ratisbonae quomodo Henrici II. missali exemplo exstitisset nuper fusius Richl demonstravit zur Bayr. Kunstgesch. I. Berol. 1885 p. 13 sqq.. Alcuinianam recensionem cum quoque sequi iam inde apparet quod versus nonnulli qui in Alcuini exemplo nunc deperdito exstabant ad verbum fere repetuntur, imagines quoque Alcuinianae (cfr. Ianitscheck Strassburger Festgruss p. 25 Frimmel die Apokalypse p. 55) exprimuntur etsi paulo secus dispositae: veluti quae in codice aureo f. 6⁴ videtur Alcuino in fronte codicis erat. Atque quo adulatiois Karolo Calvo rege Francia processisset inde a Karoli Magni gravitate satius perspiceretur, si qui saeculo IX. ex Alcuinum excerpit (cfr. Sickel. Sitzungsber. d. Wien. Ak. LXXIX, 512) plura transtulisset ex bibliis in codicem Parisinum 5577. Cfr. Duemmleri poet. Karol. I p. 292 sq.: ubi tamen excarpa Parisina praeciente Frobeno versibus ex ipso codice aurco petitis interpolantur. — In codice Monacensi qui leguntur versus ium pridem editi erant a Colomanno Sanfil l. c.. Contuli ego cum exemplo, non sine labore volvens monstrum plus quam sesquipedale neque tamen sine fructu. Litterarum formae repraesentantur a Sanfilio et Silvestre.

V. altera Karoli Calvi biblia codex olim S. Dionysi nunc Parisis in bibl. nat. 2, 'a Parisino 1' (supra p. 241) 'genere et initialium et scripturae aliquantum diversus' (P. Corssen ep. ad Galat. p. 10), intra 871 et 873¹ conpositus. Cfr. Delisle le cabinet III, 259 tab. XXVIII, 1 et poet. Karol. I, 440). Carmen est f. 1—3 quod cum Baluzi editione capitul. reg. Francor. II, 1566 sqq. Molinier mihi contulit.

VI. denique cum Karoli Calvi libris apte coniungitur bibliotheca Romana in sacro S. Pauli scrinio foris custodita. De qua cum artis palaeographiae historiae scriptorum opiniones longissime inter se discedant (cfr. Blanchini euangeliarum quadruplex II Romae 1749 p. DXCIII et Duemmler. N. A. IV, 536) doleo equidem quod ipse inspiciendi occasionem praetermis: nam versus quod denuo cum Margherini editione quam continent 'inscriptions antiquae basilicae S. Pauli ad viam Ostiensem' Romae 1654 p. XXIII sqq. conlati sunt, id Augusto Mau debetur. Cum Pertzio tamen crediderim Karolum III. esse quo auctore codex scriptus est i. e. intra 880 et 88; nam de Karolo Magno propter scripturae genus de Karlomanno propter nomen de Karolo Calvo propter coniunctivum I, 14 cogitari nequit cfr. Archiv. V 457;² similitudo autem textus scripturae (epist. ad

1) *Hos angustiores fines constitui: nempe anno 873 quo anno Karlomannus Karoli iusu oceccatus est (Duemmler Gesch. d. Ostfr. R. I, 796) vicendum quisquam Karoli clementiam praedicare potest.* 2) *Haud scio an haec dum Pertz et Schnaase Gesch. d. bild. Kuenste³ III, 640 adn. 2 mihi inponunt confidentius pronuntiarerim. Nam quod Schnaase de imagine imperiali stemmate computa adfirmat potest errare; quod autem rex orbis dicitur contra suadet ut de Karolo Calvo cogitemus cfr. Duemmler Gesch. d. ostfr. R. I 589 sq. et 758.*

Galat. ed. Corssen Berol. 1885 p. 10) picturae (Springer die Genesisbilder etc. Abhdlg. d. Sacch. Ges. d. Wiss. IX inde a p. 670 Ianitscheck Gesch. d. Deutsch. Malerei p. 44 sq.) cum codice Parisino 1 (supra p. 241) eo explicatur quod ex ipso Parisino similiter libro codex Paulinus fluxit i. e. ex exemplo Alcuiniano qualia Karolo Calvo regnante circumferebantur. Levem picturarum notitiam ex Seroux d'Ayincourt V. ed. Franc. tab. XL—XLIV hauri deficiente nobis Westwoodi the bible of the monastery of S. Paul Lond. 1876.

I.

I.

Quattuor hic socii comitantur in ordine David:
Asaph (est), Eman, Ethan atque Idithun.

II.

Cum sedeat Karolus magno coronatus honore,
Est Iosiae similis parque Theodosio.

III.

Nobilis interpres Hieronimus atque sacerdos
Nobiliter pollens transserpsit iura Davidis.

IV.

Rex regum Karolo pacem tribuatque salutem.

V.

Hic calamus facto Liuthardi fine quievit.

II.

In cruce qui mundi solvisti crimina, Christe,
Orando mihi met tu vulnera cuncta remitte.

III.

I.

Rex benedie, tibi hacc placeat biblioteca, Carle,
Testamenta duo quac relegenda gerit.

[I.] [i.] f. 1' 1 supra imaginem e. g. apud Labarte *l'hist. des arts industr.*¹ alb. tab. XXXVII
expressam 2 ipsis figuris adscribitur, sed mancus; ante EMAN lineola dispicitur quam $\div$ interpretatus
sum an *ÆTHIAN trisyllabum? [ii.] f. 3' supra imaginem Karoli Calvi ap. Labarte l. c. cf'r. Cahier
Mélang. I Paris 1847—49 p. 30 adn. 1 [iii.] f. 4' cf'r. Cahier ib. ap. Louandre *les arts sompt.* tab. I, 21
[iv.] f. 106 psalmorum seriem sequitur [v.] f. 172

[II.] supra imaginem regis Karoli Calvi repraesentatam in *Anzeiger f. Schweiz. Altertumskunde* 1878 tab. I
[III.] [i.] f. 1—2

[I.] [i.] 2 *Nomina sumpta ex tractatu qui est in codice de prophetia David, quem edidit Vezzosi*
*in I. M. Thomasi oper. II Rom. 1747 pag. XLII sq. cf'r. C. L. F. Hamann *Canticum Moysi* Jen. 1874*
p. V et Rahn psalt. aur. p. 26 p. 61 adn. 66.

[III.] [i.] 1 *Theodulf. I p. 523 v. 1 Rex benedie.*

Fert quod amas, quod amare velis, quod discere prospicit,
 Quod capias, teneas quodque frequenter agas.
 Corrigit hortatur reficit castigat honestat
 Arguit obsecrat increpat ornat alit.
 Eloquium, mores, studium componit et actus
 Estque cibus potus norma via arma salus.
 Interiora hominis promitt, caelestia pandit,
¹⁰ Aptat utrumque sibi munere plena dei.
 Et praesens transacta canit praesentia monstrans,
 Singula iura silet, singula sed resonat.
 Instabilem quamvis stabilem post reddet amantem
 Se, si sit fassis deditus ille suis.
¹⁵ (Dedit)us ut verum credat quod continet omne,
 Inde sequens veri spes fiat aequa pii.
 Dulcis amor nimium mox rite duobus in ollis
 Tertius incedat, iungat et ipse tria.
 Iam subeant menti, fuerint quae noxia culpae,
²⁰ Per lacrimas genitus perque doloris opus.
 Sic sic cum precibus quaeratur gratia Christi,
 Muneris est cuius quicquid in orbe boni.
 Quid volumus, petimus, facimus, quid scimus, habemus,
 Inde datur, nostris, utile, non meritis.
²⁵ Aut vanum aut vacuum aut nil aut laudabile nusquam,
 Spiritus auctor agens cui nisi sanctus eat:
 Quo duce res adaperta patet, quae clausa latebat
 Antea, eo nutu hanc reserante suo;
 Cum quo mens pollet, sine quo tenebrascit in umbris,
³⁰ Ceu careat luce vel rationis ope.
 Praeterea corpus minuant ieunia digne
 Casta atque excubiae noctis ubique bene,
 Quatinus ingenium concrescat acumine sensus,
 Cum caro putris abit, cum tenuata perit:
³⁵ Carne fatigata pedetemptim gliscit acumen
 Cordis et initium sumit habere datum.
 Cos acuit ferrum (mihi crede): secare capillum,
 Radere seu pariter absque labore caput.
 Nec minus afflictum iusto moderamine corpus
⁴⁰ Intellectum offert, sanat et auget eum.
 Denique dum superent gazae, dum larga facultas,
 Dum maiora inhies, dum utiliora roges,
 Da quod egent miseris, miserum defensio fito:
 Pauper egenus inops te miserante boet.
⁴⁵ Te miserante boet, vivat quicumque misellus:
 Te auxilium vitae postulat esse suae.

15 *suppl.

17 *Sedul. hym. I*, 82 Dulcis amor Christi. 25 *Amor. I*, 5, 23 nil non laudabile vidi.27 *Theodulf. contr. indic. (I, 506)* v. 498 Quo via clausa diu nunc adaperta patet. 37 *Amor. II*, 2, 9 mihi crede. *Infinit. est pro imperativo.* 39 *Aldhelm. laud. virg.* 731 iusto moderamine pondus.

Esto pater frater mater soror agnus utrinque,
 Debilibus spes res gloria summa dies.
 Dilige iustitiam: callis comitetur amicus
 50 Iustitiae tecum primus ad omne bonum.
 Exalta muni custodi collige lauda
     Sublima clerum seu venerare tuum.
 Aedibus et sacris meritos sic defer honores,
     Sedibus in sanctis ut merearis opem.
 55 Tempore manduca bibe dormi surge labora:
     Sunt facienda suis omnia temporibus.
 His habitis aliisque bonis in nomine trino
     Cunctipotentis heri cum deitate sui,
 Huius ab initio thomi scrutarier oro
 60 Eius scripta pia mente opere ore fide.
 Hic fons, hic doctrina potens, hic flumina opima
     Eclesiae sanctae candidiora nive.
 Scilicet alticanori quinque volumina Moysi
     Iuneta nitent, mortem illius usque canant.
 65 Iosue dux duceens consurgit fortis in armis
     In patriam populum, iure tenente locum.
 Septimus ecce liber censorum nomina fatur,
     Quorum Hebrea fuit sub ditione manus.
 Horum facta genus tempus loca bella triumphi
 70 Sunt inserta sibi debito honore sui.
 Femina quis sociata sedet Ruth nobilis una,
     Quam Iob eximiae consequitur fidei.
 Hunc imitare libens, quoniam patientia pura
     Extitit ac nobis magna figura fuit.
 75 Quattuor et Regum libri bis octo Prophetas
     Ante, quibus David iungitur hymnificus:
 Hymnica psalmorum cecinit qui carmina David
     Plurima de Christo mystica saepe loquens.
 Prodiit ex eius regali virgo Maria
 80 Semine, quae peperit virgo beata deum.
 Pacificus Salomon nec non Sapientia iuxta,
     Tertius est Jesus continuatus eis.
 Post Paralypomenon, Ezras quoque sive Nemias,
     Hinc Hester, Iudith et Tobias recinit.
 85 Inclita bella deinde tonant Machabea quondam
     Pro lege ac patria proque salute data.
 Haec scriptura quidem breviter memorata vetusta
     Stat quanquam modico rusticuloque stilo.
 Initiant testamenti praecepta novelli
 90 Bis duo concordi famine sanctivomi:
 Mattheus Marcus Lucas celsusque Iohannes
     In sensu parili dogma tonando dei.

49 *cfr. Theodulf. ib. (493) v. 1 Iudicij callem.*   50 *Theodulf. ib. (496) 102 primus ad omne bonum.*
 62 *Theodulf. praefat. biblioth. (536) 148 candidiora nive.*   91 *Theodulf. praefut. bibl. 87*
Mattheus Marcus Lucas sanctusque Iohannes, | vox tonat.

Personae quorum variae, doctrina sed una,
 Unus utrisque tenor, una sequenda via.
 95 Hi, quid vel quae quanta seu vel qualiter egit
     A patre descendens natus, ubique docent.
     Hinc hominis primo facies ascribitur, orsus
         Est quia sat domini caelitus ex genesi.
     Forma leonis inest pulchre formata secundo,
 100   Quod tetigit rura devia voce sua.
     Rebus ait sacris siquidem quia tertius, inde
         Nunc olli species imprimitur vituli.
     More aquilae quoniam transcendit sidera quartus,
         Eius ob id specimen sthematis ipse gerit.
 105 Quis et, apostolicos, Lucas, quod edidit actus,
     Subdit, ubi totus instruitur populus.
     Catholicae hinc septem redolent mirabile cartae,
         Format apostolicus quas operando stilus.
     His haerent bis septem Pauli scripta deinde,
 110   Ante lupina cui vox modo ovina micat.
     Hoc concludit opus iam visio sancta Iohannis,
         Visio sancta satis ac memoranda nimis
     Haec nova rite cluit series subiuncta priori,
         Umbra prior quarum causaque posterior.
 115 Ergo iter est duplex, utriusque effectus in uno,
     Quo tribuente datur scansio celsa poli.
     Hic, quia divitiae aeternae vitalia mensae
         Implent omnino nectare perpetuo,
     Hic, paradyse, tuus nitida ratione patescit
 120   Multimodus fructus melliferaxque locus.
     Hic sitiens potum, esuriens panem, anxius aequa
         Laetitiam inveniet, laetus et inde fiet.
     Haec tamen in hoc mortali dum corpore quisque
         Degit habetque magis, plus ab amore velit.
 125 Sic si ligna magis dentur, magis aestuat ignis,
         Sic mage vina sitit, prout mage quisque bibit.
     Cum vero spes res fuerit, tunc pleniter horum
         Plenus amator erit, iam saciatus ero.
     Ad quod haec domus, haec doctrina, haec semita, tantum
 130   Mens instet vere sub deitatis ope.
     In phisicis, logicis, etiam moralibus istic
         Omnia sunt, lector, in brevitate tibi.
     Hic hic argentum aurum gemmae vaseula vestes
         Et quicquid terrae carius esse valet.
 135 Hic et lex preciosa — nihil preciosius illa
     Aut est aut viget aut ridet oletve sacre —

97—104 *cfr. Theodulf. praef. bibl. 89—96.* 105 *Theodulf. ib. 133* Hinc ad apostolicos quos Lucas protulit actus. 109 *cfr. Theodulf. ib. 97 sqq.* 111 *ib. 135* Visio sancta libros, quae sancto visa Iohanni est, | claudit. 125 *sqq. Theodulf. c. iudie. 347 sqq.* Non sitis haec explenda tibi . . . | quo magis ac (*Ego; hac LM*) biberis, hinc tibi maior erit. | Estuat inde magis, quo plus ligna accipit ignis; 352 Et magis inde sitit, quo magis illa bibit. 135 *Theodulf. praef. bibl. 151* Lex pretiosa dei est, quid enim pretiosius illa?

Iusta iubens, iniusta vetans, mala cuneta repellens,
 Omnibus inque bonis nobilitate potens.
 Discidium furor ira dolus discordia rixa
 140 Consilio legis huius obire queunt.
 Erudit indoctos, quosdam sapientibus aquans,
 Contribuit mediis dogma salutis ita.
 Magna pluit magnis, disponit parvula parvis,
 Est in utroque stilus iustitiae validus.
 145 Notitiam Iesu praebet confessio munda,
 Extat ea en homini lex veneranda sibi.
 Extat ea en homini lumen per compita mundi,
 Terribili voce lux et origo sui.
 Artibus ingenuis praecellit dignius ista
 150 Ars: genere eloquio vi ratione vice.
 Utile sive decens nec non perstringit honestum,
 Imbuit exornat instruit armat amat.
 Haec aperit, totus postquam mutaverit orbis;
 Quid sit ibi ecclesia mox redditura citim.
 155 Terret ibi plures, quodam demuleet et illie,
 Fixa futura notans nec dubitata quidem.
 Ante tamen reserat clare primordia cosmi
 Et per quam illius esse fuit sophiam:
 In primis caeli terraeque marisque creator,
 160 Ipsius et natus, spiritus atque agius.
 Huius ab amne fluit divina scientia late,
 Mundum pestiferis exspolians tenebris:
 Quoque modo quisquis caveat munitus ab armis
 Hostis perversi tela inimica nimis.
 165 Quadrivium gignit virtutis nobile sane,
 Terrigenum mittit per quod in astra genus.
 Haec quam multiplici sermone salubria semper
 Attrahit atque movet sive monendo iubet.
 Haec iubet, atra fugat, dehinc fallacia pellit,
 170 Vera superna capit: haec facit, illa fugit.
 Exul ab exilio dapibus solatur opimis,
 Cum legit aut re legit cumque relecta sapit.
 Haec mala vile vehit coeuntia temporis huius
 Nec digna aeternis aestimat esse bonis
 175 Aut ea — cerne — timet: tantum formidat amare,
 Quantum, ne non sit coetibus in superis.
 Hie dominus loquitur, hie nos ei corde loquamur,
 Quo nil maius adit, nil vel adire potest.
 Quisquis es instructus mundanis usibus, hisee:
 180 Quis Salomone opibus ditior emicuit?
 Hoc concessa cui dives sapientia fecit,
 Regibus ac cunctis hunc ea proposuit.

147 *Theodulf. c. iudic.* 19 per compita mundi.149 *Trist. I, 6, 7* Artibus ingenuis.161 *Theodulf. praef. bibl.* 160 huius ab amne fluit.164 *Aen. XI, 809* tela inimica.171 *Theodulf.*(p. 560) *LXXI, 2* Exul ab exilio.173 vile vehit i. q. *vile facit, putat*.

Tu quoque, qui es humilis, — prudens intentio sancta —
 Se propter sophiam dilige posce cape.
 185 An non plus id pro quo aliud fit, quam actio quae fit?
 Se tamen haec sophia plus nec habere quiet.
 Ergo deus trinus pax seu sapientia vera:
 Ultra non laus nec versificalis apex.
 Huic operi magno magnis te nisibus aptas,
 190 Inclite rex Carole, lumine care mage.
 Es splendor populi, lux mundi, gloria regni,
 Et bonitate prior nec pietate minor,
 Nunc etiam cunctis praelatus iustius, alme,
 In genere humano nisu opere arte fide:
 195 Vi David, intellectu Salomon benedicto,
 In specie Ioseph, spe induperator ovans.
 Qui mare, qui terram, qui totum continet orbem,
 Te conservet amet ducat adusque polum.
 Sit tibi honor pax ordo decus patientia regnum
 200 Prosperitas omnis et sine fine vale.

II.

Exit Hieronimus Roma condiscere verba
 Hierusalem Hebraeae legis honorificae.
 Eustochio nec non Paulae divina salutis
 Iura dat altithrono fultus ubique deo.
 5 Hieronimus, translata sibi quae transtulit almus,
 Ollis hic tribuit, quis ea composuit.

III.

Adam primus uti fingitur istic,
 Cuius costa sacrae carpitur Evae.

Christus Evam dicit Adae,	Suadet nuper creatae
Quam vocat viraginem.	Anguis dolo puellae.
Ast edant ne poma vitae,	Post haec amoena lustrans
Prohibet ipse conditor.	Adam vocat redemptor.

Uterque ab umbris pellitur inde sacris
 Et iam labori rura colunt habiti.

IV.

Suscipit legem Moyses corusca
 Regis e dextra superi, sed infra
 Iam docet Christi populum repletus
 Nectare sancto.

V.

Psalmificus David resplendet et ordo peritus
 Eius opus canere musica ab arte bene.

[ii.] f. 3' versus tabulae adscripti qua Hieronymi gesta depinguntur cfr. Louandre tab. I, 18 Westwood palaeogr. sacr. pict. tab. 26 5 *SVI cod. [iii.] f. 10' [iv.] f. 27' [v.] f. 215'

[iii.] Alcuni sunt cfr. Westwood palaeogr. sacr. pict. Lond. 1843 ad tab. 25 p. 2 et catalogue of ancient manuscr. in the Brit. mus. part. II, Lond. 1884 p. 3. [iv.] Alcuni est cfr. ll. cc..

VI.

- Exulta, lactare satis, rex inclite David,
 Egregii voti compos ubique tui.
 Carle, docus regni, fax cosmi, gloria cleri,
 Ecclesiae fautor militiaeque decor,
 En iam lecta tibi series transacta vetusta,
 Sed nova rite sequens ista legenda patet.
 Cuius in initio clare primordia clara
 Mattheus domini concinit ex genesi.
 Ceu leo per deserta fromit deserta minando
 Vox tua, Marce, suo fulta perenne deo.
 Mystica sacra sacre partis per quattuor orbis
 Fert studium Lucae lucis ab arce piae.
 Ad genitum patris super aethera, celse Iohannes,
 Scandis et ex verbo verba colenda canis.
 Eximii hi iaciunt late mysteria Christi,
 In sensu parili conveniuntque sibi.
 Plusve minusve vel aequa boant, sua sieque dehiscunt,
 Attamen effectus unus utrinque novus.
 Hoc euangelium sanat blanditur honorat
 Castigat reficit munit honestat alit.
 Hic modus effandi, hic virtus, hic actio munda,
 Hic cibus, hic potus, hic benedicta salus,
 Hic vita caritas via spes verumque fidesque
 Seu bona cuncta simul consociata vigent:
 His assuesce, diu haec meditare, haec dilige sive
 In sermone, opere haec habitare stude.
 Rex bone, rex sapiens, rex prudens, rex venerande,
 Rex Carole alme, vale cum pietatis ope.
 Det tibi sceptra patris Iesus, confirmet, adunet,
 Proemia sanctorum ut merearisi. Amen.

VII.

Rex micat aethoreus condigne sive prophetae
 Hic, euangelicae quattuor atque tubae.

VIII.

- Hie Saulum dominus caecat, hinc fundit in imam
 Terram, post trahitur caecus, ut ire queat.
 Alloquitur Sabaoth Annaniam quaerere Saulum,
 Reddit et en olli lumina adempta sibi.
 Quam bene, sancte, doces vitalia dogmata, Paule,
 Ex serie prisca caelitus atque nova.

IX.

Septem sigillis agnus innocens modis
 Signata miris iussa disserit patris.

[vi.] f. 329

[vii.] f. 329'

[viii.] f. 386'

[ix.] f. 415'

[vi.] 21 *Theodulf, praef. bibl.* 217 actio munda.[vii.] *Alcuini est cfr. Westwood et catal.**Londinens. ll. cc..*[ix.] *Alcuini est cfr. ll. cc..*

Leges e veteris sinu novellae
Almis pectoribus liquantur ecce,
Quae lucem populis dedere multis.

x.

- O decus, o veneranda salus, o splendide David,
Rex Carole alme, vige cunctipotentis ope.
Gloria, laus, honor, omne decens, miseratio clemens,
Pictus es hic studio artis ab eximio.
5 Sed quia tam haec rutilans species it, non nisi fecit
Vera tui, omnis cui cedit imago viri;
Es prior effigie, sensu prior, artibus, odis:
His prior aut illis? — restat in ambiguis.
En bene grata tuis haec ignoratio, David:
10 Fulget ubique locus laetitiae nimius.
Fert et eis manifeste, quod sis maior utrinque
Magnis in cunctis, omnibus orbe viris.
Iusta iubes, iniusta vetas, mala cuncta recidis:
Dictis seu factis is via sancta tuis.
15 Quae canis, ipse facis neque in his reprehensio sordet:
Haut in utroque, nisi actio pura dei.
Eclesiae fotor, cleris populisque levamen
Ordinibusque sacris quam sacer ordo satis.
Per te pontifices pueros cum chrismate sancto
20 Nomine de Christi rite novare queunt.
Quis tribuis meritos merito deitatis honores,
Dum te subdis eis corde opere ore fide.
Scis — ideo servas —, quod portio beat ire
Prima tui domini, qui dedit esse tibi.
25 Pauper egenus inops vidua orfanus anxius orbus —
His aliisque datus es pater atque cibus.
Iudicii volvis totiens extrema diei
Quodque putris caro sis ac periturus homo.
Propterea es iustus prudens fortis moderatus,
30 Semper larga manus et pietatis opus.
Quis pluviae guttas, numerum quis novit harenae?:
Te laudare potest pleniter aut merite?
Ceu plumbum argento, aes auro, rus sidere distat,
Gemma vitro: scandit plus tua fama modo.
35 Ante Brito stabilis fiet vel musio muri
Pax bona, quam nomen desit honosque tuum.
Iam iam pro tanto, pro tali rege profusas
Orbis agat mecum totus abunde preces:

[x.] f. 422 16 *AVT cod.

[x.] 13 *Theodulf. praef. bibl.* 149 Iusta iubent, iniusta vetant, mala cuncta recidunt. 31 *Theodulf. praef. bibl.* 203 numero transcendit arenam et pluviae guttas. 35 *Brittonum gens semper rebellis, quacum pugnans Vivianus 851 intersectus est ut versus paene canticatio post eventum videatur. Theodulf. ad Karol. reg. (p. 487) v. 163 sqq.* Ante . . . | aut tumido muri musio tergu dabit.

Ut valeat vigeat vivat per saecula felix,
 40 Utatur pace prosperitate fruens,
 Regnum habeat teneat dilatet fulciat ornet,
 Addat ei iura legis ab arce pia,
 Insuper his habitis praecclare in tempore mortis
 Perpetuam requiem hic mereatur. Amen.

xi.

Haec etiam pictura recludit, qualiter heros
 Offert Vivianus cum grege nunc hoc opus.
 Ante ubi post patrem primi: Tesmundus amandus,
 Sigvaldus iustus, primus Aregarius:
 5 Quis tribus est probitas, pietas verumque fidesque,
 Cetera honesta quoque consociata simul;
 Quartus his iunctus haeret, sanctissime David,
 Qui te vi tota mentis amore colit.
 Ibi proni tibimet domino de parte beati
 10 Martini ac fratrum ecce librum tribuunt.
 Cuius honore rogant: placeat laudetur ametur
 Scrutetur proposit auxilietur alat.
 In quo nil aliud quam fratrum sola voluntas
 Ex, tua quas, villis, iussio reddiderat.
 15 Reddis eas, Caesar, Martini pro veneratu,
 Domni ceu precibus semper amabilibus
 Perpetui nec non Briccii tutamine sancti
 Proque aliis reliquis, o paradise, tuis,
 Immo magis pro te, Iesu salvator amate,
 20 Sis ut ei vita denique perpetua,
 Pro familis nobis etiam oratoribus aptis,
 Quos sitis obruerat, frigus et atra fames
 O rex, o reverende, fiet renovatio fixa
 A mercede data sive salute tua.
 25 Praevaleat regale decus superetque potestas
 Regum de more, qui coluere bonum.
 Praeceptum genitoris, avi, proavi renovasti:
 Hoc stet, hoc maneat, hoc nec obire queat.
 Quod tua sancta manus nuper firmavit honeste
 30 Praecepti serie, prorsus eat stabile.
 Quid facient alii, regis mutatio tanti
 In facto hoc fuerit si hoste vigente malo?
 I procul atque procul, scelus, hoc crudele per omne:
 Tu prope, iustitia, vince, nociva fuga.
 35 Quas laudes tibi, quas grates, quae carmina, David,
 Quod par dulce melos vox, lira, corda canet?:

[xi.] f. 422'

39 sq. *Sigil. p. Karol. II*, 671, 8 sq. [xi.] 4 *Aregarius anni 845 diplomati ap. Mabil. annal. Ben. II app. LXVI* custos et presbyter monasteri maioris Turonensis subscripsit. 7 *Hic quartus est quem biblia composuisse veri simillime conicit Manitius.* 14 *Cfr. Boehmer reg. 1607 ad ann. 849.* 15 *Sigil. l. c. 12.*

Nos, siquidem psalmos, missas, speciale precamur,
 Psallemus pro te, coniuge, prole pie.
 Sic nostri vere post nos quicunque futuri
 40 Assiduas fundent multiplicesque preces.
 Sint tibi spes, virtus, lumen, victoria, Christus,
 Pax, laus continue: rex bone David, ave.

IV.

I.

Hic residet Karolus divino munere fultus,
 Ornat quem pietas et bonitatis amor.
 Hludowic iustus erat (quo rex non iustior alter),
 Qui genuit prolem hanc tribuente deo.
 5 Alma viro peperit Judith de sanguine claro,
 Cum genitor regnis iura dabat propriis.
 Hic nomen magni Karoli de nomine sumpsit,
 Nomen et indicium sceptrum tenendo sua.
 Hic David vario fulgescit stemmate regis
 10 Atque Salomonica iura docentis habet.
 Istius imperio hic codex resplendet et auro,
 Qui bona construxit multa favente deo.
 Arma tibi faveant Christi stabilita per aevum,
 Muniat et clipeus semper ab hoste suus.
 15 Francia grata tibi, rex inclite, munera defert.
 Gotia te pariter cum regnis inchoat altis.

II.

Suscipit, agne, tuum, populus, venerande, cruentum
 Et synagoga suo fuscata colore recessit.
 Omnia, quae praesens tellus producit alendo
 Et maris haec facies limbo circumvenit amplio,
 5 Agne, deum solio temet venerantur in alto.
 Cana caterva cluens, vatum et venerabilis ordo,

[IV.] [i.] f. 5' 1—4 supra imaginem Karoli Calvi in throno sedentis v. Foerster Denkmale IX.
Ips. 1864 tab. ult. et Cahier nouveaux mélanges d'archéologie I p. 47 5—12 infra eandem imaginem
 13 supra eniiferum dextra regis stantem 14 supra scutigerulum sinistra regis stantem 15 in margine
 sinistro iuxta imaginem provinciae cornu copiae tenentis 16 in margine dextro iuxta parem imaginem
 [ii.] f. 6 apud Cahier I. c. II tab. V 1—2 cingunt agnum 3—10 in ima pagina ubi 'infra agnum
 virginis quatuor seniores representantur coronas manibus tenentes easque agno offertentes; infra in dextro
 angulo visitur Neptunus cum urceo et tridente: in sinistro Terra cum cornu copiae in utraque manu' Sanfil
 p. 48 cfr. Frimmel die Apokal. etc. p. 55

[IV.] [i.] 16 Septimania est cfr. Sanfil. p. 47. [ii.] 2 Sedul. V, 357 Discedat synagoga suo
 fuscata colore. 3—5 ex Alcuino v. vol. I p. 293 1 sqq. ubi inscribitur: Isti in altera pagina, ubi
 agnus pictus et XXIV seniores et terra et mare. 6 cfr. Theod. contr. iudic. (I, 494) v. 22 Inde
 prophetarum sancta caterva cluit.

Coetus apostolicus sertis coelestibus instans
Laudat, adorat, amat devoto pectore temet;
Et princeps Karolus vultu speculatur aperto
10 Orans, ut tecum vivat longeius in aevum.

III.

Christus, vita hominum, caelorum gloria summa,
Librat tetragonum miro discriminé mundum.

Ordine quadrato variis depicta figuris
Agmina sanctorum gaudia magna vident.
5 Ex quibus Isaias divino munere fartus,
Hieremias pariter domini miracula psallunt,
Hiezechihel sedemque dei describit et ista,
Et Danihel Christum narrat de monte recisum.
Humanum Christi describit Mattheus ortum;
10 Scribendo penitras coelum tu mente, Iohannes;
More boat Marcus frendentis voce leonis;
Mugit amore pio Lucas in carmine Christi.
Pagina nunc praesens retinet splendore venusto,
Quae proceres octo ore pio reboant.

IV.

Christus ut humanam traxit de virgine vestem,
Mattheus ter iuncto componit in ordine patrum.
Hic, deitate potens actus quos gessit Iesus,
Pandit: et in hominis speciem depingitur idem.
5 Multa legenda sibi genti descripsit Hebreae,
Quo nunquam legis sese succumbat in umbris.

V.

Hic leo surgendo portas confregit Averni,
Qui numquam dormit, nusquam dormitat in aevum.

VI.

Filius hic Petri Marcus, quia fonte renatus
Famine prae pulchro perstringit gaudia verbi,
Quae didicit sollers ipso monstrante magistro
Pervigil Italicam fecit cognoscere plebem.
5 Terribili specie formaris rite leonis
Tu, quia terribilem fingis rugire leonem.

[iii.] f. 6' Cahier II tab. IV.   1.2 Christum polum in dextra, in sinistra librum clausum tenentem
cingunt 3.4 in paginae primordio 5 cingit imaginem quae est supra Christum 6 eam quae est a
dexstra Christi 7 quae est a sinistra 8 quae est infra Christum 9 supra eam, quae est supra in
sinistro paginae angulo 10 in dextero 11 infra in sinistro 12 in dextero 13.14 subtus
[iv.] f. 15' sequitur elenchem euangelii secundum Matthaeum   [v.] f. 16' cingit leonis imaginem
[vi.] f. 45' post elenchem euangelii secundum Marcum

[iii.] 3—8 ex Alcuino l. c. p. 292 sq. 1—6 ubi inscribuntur In fronte codicis isti versus habentur,
ubi imago Christi et quattuor euangelistarum et quattuor prophetarum imagines continentur, v. 5 est
precioso dogmate fretus,

VII.

Lucas Achaicis calamo describit honesto,
 Quae tanti sedulus Pauli per verba secutus
 Audierat docilis, peregrina veste decorus.
 Nec pelagi fluctus potuit compescere verbis,
 Iura sacerdotis quin scriberet themate primo:
 Haec ideo facies vituli depingitur illi.

VIII.

Hunc Moyses agnum monstravit lege futurum:
 Cunctis pro populis sufferri vulnera mortis.

VIII.

Cum sancto penitras arcana labore, Iohannes,
 Quae nullus potuit hominum nec mentis acumen,
 Alta sophya nitens unquam penitrange legendo:
 Ut deus aeternus factus caro virgine natus.
 Et quia verborum pennis super astra petisti,
 Te species aquilae sequitur, quae pervolat ethra.

X.

Dextera haec patris mundum dictione gubernans
 Protegat et Karolum semper ab hoste suum.

XI.

Bis quadringenti volitant et septuaginta
 Anni, quo deus est virgine natus homo.
 Ter denis annis Karolus regnabat et uno,
 Cum codex actus illius imperio.
 Hactenus undosum calamo descripsimus aequor,
 Litoris ad finem nostra carina manet.
 Sanguine nos uno patris matrisque creati,
 Atque sacerdotis servat uterque gradum.
 En Beringarius, Liuthardus nomine dicti,
 Quis fuerat sudor difficilisque nimis.
 Hic tibimet, lector, succedant verba precantis,
 Ut dicas: capiant regna beata dei.

[vii.] f. 64^r post elenchum euangelii secundum Lucam
 [viii.] f. 96^r post elenchum euangelii secundum Iohannem
 simulacro [xi.] in ultimo folio 126

[viii.] f. 65^r inscriptio imaginis agninae
 [x.] f. 97^r circumscribitur manus deauratae

[viii.] ex Alcuino l. c. p. 293 11 sq., sed v. 1 monstravi 2 perfitti. [x.] ex Alcuino 13 sq. Ubi dextera Christi est picta. Dextera, quae patris mundum ditione gubernat | et natum caelos proprium transvexit in altos. [xi.] 3 sq. Ex Alcuino l. c. 15 sq. In finem Iohannis euangelistae. Est (ego; et cod.) princeps Karolus, sancto qui more benignus: | illius hic codex emitet actus ope. Cfr. e. g. Alcuin. p. 284 IV.

V.

Biblorum seriem Karolus rex inclitus istam
Contexit chryso corde colens catharo.
O miranda nimis domini sapientia summi,
Quae praesens aderas, dum caelos ipse parabat,
5 Nec spectanda minus, quod sic disponere cuncta
Ordine composito nosti sub iure coapto.
Tu stellas stellis interposuisse videris,
Siderea vario expungens discriminē metas,
Luminibus cunctis statuens praepone sole;
10 Tu quoque circuiens coeli sic undique gyrum
Nexisti medium convexo climate terram,
Tu mare fluctifluum divisa parte locasti.
Diversas gentes habitus sic mosque reservant,
Sed tu primatum cunctis in gentibus aequum
15 Sola tenes propria reprimens virtute superbos.
Regibus et regnis semper tu iura dedit:
Paruit atque tuis quisquis de regibus orsis,
Culmine sublimi micuit sublimior ipse.
Felices dicti, felices sunt quoque facti,
20 Quique haesere tibi: tua laus et gloria regnant.
Biblorum serie de multis multa feruntur:
Correctis aliis, reprobatis denique multis
Quosdam glorifico rexisti nomine reges;
Sed servasse tuum tibimet specialiter unum
25 Ac proprium Karolum claret sapientibus orbis.
Quem solem solum regali seemate clarum
Lumine conspicuum ponis, sapientia, primum.
Nunc licet atque libet scrutari funditus illum
Rite modum, reges tibi quo placuisse sciuntur:
30 Sique tuus dici Karolus vel possit haberi,
Pandatur saltem paucis rudibusque loquelas.
Fortis nam David per te regnavit et egit
Arma beatorum nec non et norma reorum
Stare docens sanctos rursusque resurgere lapsos.
35 Non pateris humiles penitus tu, sancta, perire,
Quos te corde tuo satis acceptasse fateris:
Corripis et reprimis; quos corrigis, erigis aequae;
Exerceas cunctos, animo quos diligis almo;
Viribus et validis virtutes grata ministras;
40 Displacuisse putant stolidi quos, diligis immo.
Rex Salomon, quoniam potius tua dona petivit
Ut sapiens posset fieri, praecelsior ullis
Regibus existens opibus pollebat opimis
Iudicioque rato tecum bona plurima sanxit
45 Doctrinaque tua mundum redimivit abunde,
Mirificum domino meruit quoque condere templum:
A te secedens, in se dispendia passus,

- Dogma quod exhausit de te, per saecula lucet.
 Ergone tute tuum Karolum non diligis ultro?
 50 An hominum cuiquam humili fit corde secundus?
 An pietate calet caluitque tanta vel alter?
 Qui memorans adeo cunctorum pectore rerum,
 Ut nihil auditum vel visum oblivio carpat:
 Propria sola latet delata iniuria mente.
 55 An de iustitiae dicam sileamve tenore?
 Si quid forte minus, fateor: miseratio vincit.
 Eia age, prome manum largam, vox libera dictu:
 Testis erit verax nunc orphanus atque pupillus
 (Sic merito cunctos istorum nomine signo,
 60 Dum non excipitur quisquam nec pellitur usquam).
 Nec mare praeterea fervens in gurgite vasto
 Hanc retinere manum potuit poteritque vel unquam:
 Diversae hoc linguae diversa parte loquuntur,
 Diversi mores laudant concorditer ipsam.
 65 Felix ergo manus, sed mens felicior huius,
 Pauper quae potius secum, quin constat egena,
 Non inflata tumens regalis stemmata typi;
 Sed, caro dum gemmis auroque ornata refulget,
 Haec secum semper meditatur nocte dieque,
 70 Lucidior Christo quo sole resplendeat ipso:
 Sieque tuum Karolum facis, o sapientia, solem.
 Nempe ubi thesaurus cor, ibi fore rite probatur,
 Quod huius domino semper constanter adhaeret,
 In quo quicquid habet dulci pietate recondit.
 75 Quid si nunc ipsum terris in carne videret?:
 Quo sub amore pedes, quo voto figeret ori?
 Quando datam legem tanto veneratur honore,
 Quid de euangelico textu replicabo colendo?
 En ipsos apices gemmis circumdat et auro:
 80 O quanto Christum mens fervida diligit ista,
 Cuius amore sibi vilescent omnia mundi.
 Est modus, ut nec habens habeat nec habere cupiscat,
 Est et habens sicut nec habens, sed et erogat ultro:
 Ista virum virtus condigno nomine comit.
 85 Ecce patet, Salomon quoniam, o sapientia, temet
 Non plus dilexit Karolo sine fine beando.
 Tu quoque nec David tantis per quaeque probasti;
 Inter quae quaedam de quodam gratia facto
 Multa tibi toto debetur corde ferenda:
 90 Amisit David regnum rursusque recepit,
 Morte tamen geniti tristatus valde dolebat;
 Tuque tuo Karolo reparasti regna paterna
 Nec dolor accessit, sed amor fraternus adhaesit:
 Unde tuum Karolum semper servabis ubique.
 95 Ergo nec hunc David nec Iob magis esse probatos

51 *an tanta caluitque?

Apparet plane, pro te nec plura tulisse,
 Quanta tuus Karolus mitis, pius atque benignus,
NΗΦΑΛΕΟC ΦΡΟΝΙΜΟC ΚΤΙΟΥΛΑΙΟC ΚΑΙ ΑΕ ΣΙΚΑΙΟC:
 Aequivoco Karolo frustratus germine digno
 100 Indulsit pro te saevo seacvoque tyranno,
 Omnibus atque suis regno privantibus ipsum
 Tam bonitate proba, tanta pietate pepereit;
 Quin pervalde suis inimicis maxima rursus
 Praedia restituit, donans ac plura quibusdam.
 105 Quid? mereatur erus sanci, sapientia, tantus?:
 Iudicio nostro primus prae regibus extat.
 Pragmate posco pio, populorum pectora pando:
 Praecipuo proposit perproba proprietas.

VI.

I.

Rex caeli dominus solita pietate redundans
 Hunc Karolum regem terrae dilexit herilem.
 Tanti ergo officii ut compos valuisse haberet,
 Tetranti implevit virtutum quattuor almo:
 5 Imminet hic capiti de vertice cuncta refundens.
 Denique se primum, tunc omnia rite gubernat
 Prudenter, iuste, moderate, fortiter atque:
 Hinc inde angelico septus tutamine sacro,
 Hostibus ut cunctis exultet pace repulsi.
 10 Ad dextram armigeri praetendunt arma ministri,
 Ecclesiam Christi invictus defensor in aevum
 Armipotens magnis quis ornet saepe triumphis;
 Nobilis ad levam coniunx de more venustat,
 Qua insignis proles in regnum rite paretur.

II.

Omnipotentis opus, quod continet iste libellus,
 O lector reverens intellectuque probandus,
 Si sapias vitae calles, hoc rite notabis
 Et poteris causam tibimet rescire salutis.
 5 Hic cataractarum vox est, qua clamat abyssus,
 Alarum plausu et strepitu compellat abyssum.
 Hinc spes atque timor iunguntur foedere ducto,
 Et clemens iudex addiscitur omne certo.
 Hic videas, quod non sine labe dies recoluntur,

98 *NEΦΡΑΛΕΟC cod.; versu superscriptum est (ab eadem manu ?): sobrius sapiens fortis atque iustus
 [VI.] [i.] 4 *TETRASTI P(aulinus) 13 AD P.i.e.'at' [ii.] 2 profundus Margarinus 8 NOMINE
 corr. P

[V.] 99 Karolus Karoli Calvi filius Aquitaniae rex mortuus est 866. 100 sq. Karlmanno
 Karoli Calvi filio anno 871, cfr. Duennler Gesch. d. ostfr. Reichs I, 758 sqq.

[VI.] [i.] 1 Salomon pietate redundans psalt. Salom. III. v. 5 ed. Hamann p. IX. [ii.] 5 sq. ps. 41,8.
 POETAES LATINI AEVI CAROLINI III. 33

- 10 Sed, quare cum labe dies merito peraguntur.
 Hic cernas Adam factum libra pietatis,
 A se defectum sed non sine lege relictum.
 Hic cherub geminum diffuso corde videbis
 Propitiumque deum manifesta luce notabis.
- 15 Tempore diverso diffudit spiritus idem
 Hanc pietatis opem, sed Christo iudice finem.
 Spiritus almificus hic pandit iura rotarum,
 Atque volubilitas hic promittit ordine sacro,
 Testamentorum per tempora quippe duorum;
- 20 Et sex aetates pro munere nempe dierum
 Hic describuntur, quin septima facta quietis.
 Hic Moyses legem cornuta luce ministrat
 Atque prophetarum nobis oracula clangunt.
 Emicat hoc iubar in toto diffusius orbe
- 25 Hic psalmista potens David domino cytharizans:
 Et docuit laudes et scripsit iura precantum.
 Hic eibus est dulcis, hic vero pignore manna,
 Hic actus hominum merita de sorte notantur.
 Quid caveas, lector, vel quid secteris in omni,
- 30 Hoc poteris certe redimito codice nosse.
 Ista lucerna parata viam per saecula monstrat:
 Tempora nam sribens aeternum vivere pandit.
 Unde novum sidus sequitur de virgine natus:
 Atque novi testamenti fit ianua Christus.
- 35 Qui reserans veteres umbras caligine tectas
 Vera dehinc populis et praemia certa retexit.
 Hoc et apostolicis dictavit famine scriptis
 Hisque prophetarum firmavit dicta priorum.
 His dapibus, lector, reficie fruique memento,
- 40 Quisque fidem Christi baptimate iam tetigisti.
 Has nec Plato suis potuit reperire labore
 Ideis, miro ingenio cum preditus esset,
 Sed nec Pythagorasque matheseos studiosus;
 Nec Maro, Meonius nec vates rite probatus
- 45 Veras delicias quiverunt tangere corde.
 Christus ad haec nobis consultu et voce magistra
 Prospexit votumque dedit iam velle paternum
 Quaerere pulsando vitaque in saecula fruendo.
 Hac, lector, mensa fruere ac de famine vive,
- 50 Hac mel atque oleum de petra suge salutis.
 Rubra Falerna bibas, quibus hinc per saecula vivas,
 Propositoque dei conscriptus in arce tonantis
 Sis membrum Christi pretio de sanguinis emptus.
 Haec namque invenies praesenti pascua libro,
- 55 Quem tibi quemque tuis rex Karolus ore serenus
 Offert, Christe, tuusque cliens et corde fidelis.
 Eius ad imperium devoti pectoris artus

Ingobertus eram referens et scriba fidelis
 Graphidas Ausonios aequans superansve tenore,
 60 Mentis ut auricomum decus illi crescat in aevum,
 Quem fecit prisca Christus transire monarchos:
 Et sibi cognovit duce Christo sceptra teneret
 Vota, quibus coram tete flagravit, adimplens.
 Actibus ex priscis, quibus est translatio sena
 65 Impenso studio Ptholomei bibliothecae
 Aeolicis eius transmissae tempore libris,
 Exhinc, Origenis, acer studioque notandus
 Praecluis expositor Graecali famine promptus:
 Nec modico sumptu pendebat pagina dives,
 70 Quam variare stilis instabat Graecia tantis.
 Hieronimus tamen haud potuit hunc ferre laborem:
 Contulit ergo suis compendia magna Latinis,
 Dum nemus auricomum fulgenti stringit ab ore
 Iudaico panditque iubar stellaque veruque.
 75 Possidet ergo decus merito venerabile semper
 Hieronimus pollens Latiari stemmate multum:
 Eius namque labor scriptis dictisque probatur
 Esse probus veroque in saecula iure probandus,
 Eloquio clarus, sensus quoque munere cautus.
 80 Exemplum cuius nobis concede, redemptor,
 Quo tibi vivorum simus regione placentes
 Cum sanctis tibimet laudem sine fine canentes.

III.

Hieronimus velis secat aequora salsa secundis
 Romanumque solum linquit loca sancta petendo.
 Relligione vigens Hebraeo rite labore
 Instructur tali redimens elementa magistro.
 5 Pelagii premit errorem cogitque fateri
 Non meritis hominum conferri dona superna.
 Te Paulam cum prole docet, quibus intima Christi
 Gratia diffusum fidei donum duplicavit.
 Archivum penetrans Hebraeum lampade cordis
 10 Hieronimus sacros adytus et eburnea templa
 Discipulis reserat, Latio transmittit habenda,
 Iudeumque nemus, quod eatenus invia nostris
 Sepserat, ingressus cordato lumine lustrat;

59 *an Ausonias?

67 *Exhinc] EXTITIT HINC P

[III.] 13 an *Seps erat? cfr. Auson. p. 139

[n.] 64 *sqq. i. e. veteribus libris, quibus constabant Ἑλληνοὶ codices* (sc. Septuaginta) cfr. Hieronym. ep. 106 ed. Vall. I, 2 p. 642) *bibliorum Ptolemaei temporibus ex ardenti eiusdem voluntate in Graecum translatorum, nisus es, o Origines (-is pro -ης; praeceluis a praecluere).* 74 Hieronym. l. c. p. 645: Ubi quid minus habetur in Graeco ab Hebraica veritate, Origenes de translatione Theodotionis addidit et signum posuit asterisci i. e. stellam . . .; ubi autem, quod in Hebraeo non est, in Graecis codicibus invenitur, obelon i. e. incentem praeposuit virgulam, quam nos Latine veru possumus dicere.

Ingenio mentis capiens exponit in aures.

- 15 Moxque aperit geminum, triplex quoque sidus inorme,
Atticus atque stilus hinc surgit robore fortis.

IV.

Hic homo formatur pulehro sub agalmate primus
Celsithroni verbo dictu mirabile cunctis.

Denique spiratur prorsusque sopore gravatur
Ac lateralis ei sociatur habenda virago

- 5 Sicque sua lactus gaudet de virgine virgo;
Attamen hanc serpens viciavit fraude maligna,
Exhinc illa virum vetiti per munera pomi:
Sic manet aequalis primae suggestio fraudis.
Pelleris hic, Adam, paradysi sede reicta,
- 10 Flammeus et gladius tibi clauerat antra salutis.
Subdere terrenis impresso vomere sulcis:
His merito servis, qui sponte superna relinquis.

V.

Perfusus Moyses domini dilectus amicus
Flamine divino cernens primordia mundi

Intulit, ut primo caelum terramque decenter
Fecerit et lucem noctemque aeterna potestas,

- 5 Quaeque repunt pennisque valent laticesque frequentant,
Post pedibus quicquid graditur super arva quaternis.

VI.

Exodus Hebreum valide concrescere plebem
Praetitulat magni Ioseph pia facta revelans.

At natus Moyses positus salvarier undis
A regis nata rapitur, nutritur et inde.

- 5 Mystica signa rubi dum cernit luce repletus,
Mittitur Aegypti partes iam factus amicus
Aeterni regis splendens per signa draconis,
Quo domini populo Pharaonis fasce gravato
Deservire deo cedat nexusque resolvat
- 10 Ille ferox: illos factis ingentibus urget,
Unde manum domini validam, denas quoque plagas
Sentit adesse sibi victus per bella tonantis,
Dum currus proprios, plebem, quam rexerit, et omnem
Fluctibus in mediis cursum finire tuetur.

VII.

E nubis medio Moyses flammaeque vocatus
Conscendit montem longe sistente ministro.

Ac precepta dei tabulis bis quina notata
Suscepit lumen perferre peritus

- 5 Experti populo, videat quo noscere verum
Et linquens credat domino simulachra nefanda.

15 *ENORMI in INORMI corr. P [iv.] 8 fraudis] ante D litteram del. P [v.] 3 an *Rettulit?
4*noctemque] LUCEMQ. P [vi.] 13 *CURSUS P *REXERIT (om. et) P

VIII.

- Fulgida sacratis pollutent tentoria velis
 Et vestes Aaron prolis seu linea candens,
 Balteus ac cedaris, lapides et chrysmatis unetus,
 Victimam caesa boum nec non olocausta bidentum
 5 Et totus passim typicus Laevitius ordo
 Dulciter asspirat caelestia dona ferendo.

IX.

- En Numerus fortis recitat bellique feroce
 Cordaque dura Chorae comitumque cremata per ignem
 Contemptusque Abiron, Dathan tellure vorante,
 Ira quippe dei populum cervice repressum;
 5 Qualiter et Balaam missus caelestis ab aula
 Obviat ense minans ac mandans verba salutis.

X.

- Hic replicat Moyses legem suadetque tenendam,
 Quae ventura forent, praedicens signa, per orbem.
 Carmina prefigit refugasque parentes,
 Hinc propriis fratres meritis corroborat omnes.
 5 Concedensque Abarim miratur regna superba,
 Corpore sic moritur verus sanctusque propheta.

XI.

- Post obitum Moysis surgit Naveius heros,
 Transit Iordanem; lapides ad castra ministri
 Laevitiae e medio Iordanis gurgite portant.
 Urbs capitul Hiericho: salvator dividid arva
 5 Per vicos, urbes, montes et flumina certe,
 Designat nobis vitae caelestia regna

XII.

- Templum tristis adit, rediit sed laeta prophetae
 Mater; Heli cecidit fractis cervicibus: eius
 Interitu priscae signatur ademptio legis.
 Ungitur in regem proprio perimendus ab ense:
 5 Et merito, quoniam servat non chrysma salutis.
 Membris pauxillus David, sed robore fortis
 Agreditur Goliam, iactu fundaque peremit;
 Victor abit predam referens trepidosque refirmans.
 Caeduntur fortis nimium per Gelboe montes
 10 Duxque Saul cecidit proprio de cuspede fossus.

XIII.

- En victor David, prudens et praescius aequi
 Abscidit clamidem chrysti diadema ferentis,

[viii.] 4 *BIENDVM P   [xi.] 1 *MOYSI P   [xii.] 2 /EIVS P   7 GOL/AM P
 FVNDAEQ: corr. P

[xi.] 1 *Theodulf. biblioth.* 13 (tom. I, 533) Navegius heros.

Praebens exemplum, regem ne tangere quisquam
 Audeat et fratres; scisis a pectore pannis
⁵ Singultu deflet natos functumque parentem,
 Prae cunctis Ionathan, fuerat qui fidus amicus.

XIV.

In solio regem sabaoth residere propheta
 Excelso cernit, seraphim volituntia circum
 Propansas retinent alas modulamine senas
 Et 'sanctus sanctus sanctus' sine fine fatentur.
⁴ Os vatis tactum mundatur et alta revelat:
 Concipiat veram mundi quod virgo salutem.

XV.

Spiritus accelerans David cor regis adurit
 Inflammansque iubet psalmos conscribere cunctos.
 Quattuor en scribunt proceres oracula vatis:
 Atque chori cytharaeque modi sonitusque tubarum,
⁵ Organa Davidicis pulsatis ordine fibris
 Sancti euangelii, Christi misteria signant.

XVI.

Pacificus mula residens properatur adungui,
 Quem sacer ille Sadoc unxit veneranter in urbe:
 Omnis conclamat populus 'rex vivat in aevum'.
 Sede patris residens discernit iura per omnes
⁵ Discernendo satis iuste meriticia facta
 Imperiique decus pandendo stemmate pulchro.

XVII.

Barbaricas gentes constringens dux Oloernes
 Iudeam petiit, fontes concludit aquarum.
 Urbem iam fessam Iudit confortat et audax
 Castra Oloernis adit: captatur visibus ille.
⁵ Casta caput retinens vino flagrante sepulti
 Cervicem resecat, gaudens festinat ad urbem:
 En viduae manibus, totum qui vicerat orbem,
 Occubuit caecus viciisque libidine caeca.

XVIII.

Antiochus Solimam subiens penetrale superbus
 Ingreditur templi, tumidus rapuitque sacrata
 Vasa dei legem conans evertere sanctam,
 Traditur et morti, spernit qui iussa tiranni.
⁵ Surgens Mathathias quendam mactavit ad aram
 In iugulo refugam; legis per sabbata sancta

[xiii.] 4 SCISCIS P corr. Margarinus   [xiv.] 3 PROPANS P⁸   [xv.] 4 MODI postea add. P
 5 DAVICIS P corr. Margarinus   [xvi.] 1 RESIDES P corr. Margarinus   [xviii.] 1 PENETRA/LE P
 2 INGREDIATVR corr. P

Bella movens superat dextra pugnante superna;
 Ad senium veniens Iudam preponit ad arma.
 Filius expertus factis monitisque paternis
¹⁰ Intrepidus passim bellum cum fratribus urgens
 Contiguas quassat gentes et comprimit ipsas,
 Corruit egregie donum virtutis adeptus.

XIX.

Sede throni residens, mundum qui ponderat omnem,
 Corda replet vatum, ut nobis archana revelent.
 Altius Esaias, Hieremias Hiezechielque
 Afflati Danihelque videns mysteria tecta
⁵ Quattuor assignant nobis animalibus almis
 Almigraphos Christi virtutum quattuor aequae.

XX.

Virtutum scriptor Matheus in ordine primus
 Effulget Christi, de vectigalibus olim
 Actibus extraxit clemens quem gratia Christi.
 Discipulus scribit domini miracula factus
⁵ Fratribus Hebreis legis servantibus umbram,
 Quo verum noscant animo velamine dempto.

XXI.

Hoc Matheus agens hominem generaliter implet.

XXII.

Marcus ut alta fremit vox per deserta leonis.

XXIII.

Filius ecce Petri sancti baptismatis unda
 In Christum credens Hebreorum patribus ortus
 Laevites Marcus fulget hic ore secundus.
 Pleniter instructus Petri sermonibus acta
⁵ Romanis domini scribens et tradit habenda
 Nexibus asstrictis dudum serpentis iniqui.

XXIV.

Iura sacerdotii Lucas tenet ore iuvenci.

XXV.

Ordine luce micans Lucas hic tertius extat
 Virginitate cluens, domino et sine crimine parens.
 Is prorsus sancto plenus de flamme sanctum
 Christi euangelium digne conscribit Achivis,
⁵ Ipsis et binam tribuit sic rite medelam,
 Ut fuerat medicus bino medicamine iustus.

12 EGREGIÆ corr. P

[xix.] 4 AFFATI P corr. Margarinus

[xxi.] [xxii.] [xxiv.] [xxvi.] = Sedul. I, 355 sqq..

XXVI.

- Eloquio domini fulgens dilectus amicus
 Sidereo meritis persplendet in ordine quartus
 Iohannes vitae fontem de pectore potans:
 Omnia transcendit ruris eaelique volando.
 5 'Verbum in principio' dixit, 'verbum et caro factum,
 Quod pater, ut voluit, gremio transmisit ab alto.'

XXVII.

More volans aquilae verbo petit astra Iohannes

XXVIII.

- Culmina caelorum calcata morte petente
 Aeterno Christo caelestis nuntius inquit
 Discipulis matrique dei: 'Ceu cernitis, olim
 Adveniet tecto quodam residentibus una.'
 5 Spiritus accedens cunctorum corda replevit,
 Quorum collectae mirantur famina gentes.

XXIX.

- Principis accipiens olim porismata Saulus
 Corruit in faciem subito de nube vocatus.
 Annaniaeque manu sacro baptimate tintetus
 Corda replet fratrū, verum dominumque fatetur.
 5 Turribus is septus, saxis atque undique magnis
 Summissus sporta manibus sic fugit inquis.
 Ad gentes pergens largitur semina vitae,
 Roborat et scriptis, tribuit quis verba salutis.

XXX.

- Insonis pro nobis agnus qui victima factus,
 Detexit vicitor surgens velamina legis
 Atque libri septem dignus signacula solvit.
 Hic septem stellae fidei fundamine rectae
 5 Designant unam sacro modulamine prolem,
 Quae generat natos Christo sine fine beatos.

[xxvi.] 1 AQVILE P   [xxvii.] 1 PRICIPIS P   3 SACRA corr. P   6 SVBMISSVS
ras. B P

CARMINA CENTULENSIA.

Editur tandem, postquam diu iacuit spreta, carminum sylloge Centulensis, quae carmina continentur, vilia pleraque et aequalibus etiam inferiora, ad rerum monasticarum memoriam tantum afferunt et novi et certi, ut praestripiarum loco, quas Hariulfus aequo liberalius sibi permiseraudacterque credulis exhibebant hagiographi, nunc demum fundetur Centuli historia. Centulum enim nominabimus monasterium illud S. Richarri in pugo Pontivo iuxtu Scarduonem fluviolum situm e veterum consuetudine, qui subaudierint monasterium, cum posteriore tempore Centula sc. villa increbruerit.

1. *Unus¹ totam syllogen servavit codex membranaceus olim Gemblacensis² nunc regiae bybliothecae Bruxellensis (B), sed qui in duas partes disiunctus sit, desperdita parte tertia, quae erat media. Ex iis, quae supersunt, altera nunc Bruxellensis 10470—10473 decem quaterniones et quinque folia continent ab ipso scriba numeris ab I ad XI in singularum fasciculorum finibus insignita; altera nunc Bruxellensis 10859 a quaternione XIII initium capit non iam integro, cuius condicio est:*

a	b	c	x	y	1	2	3

Hunc subsequuntur reliqui quaterniones a XIV. ad XXI. dimidium. Quaterniones XII et XIII si modo erant veri quaterniones, versus perierunt 546: nam singulæ paginæ singulis columnis exaratae versus continent vicenos singulos. Meis numeris si comparantur, altera pars complectitur carmina I—CLXVIII, altera carmina CLXIX—CLXXI. Scriptura, quae per omnes quaterniones sibi constat, saeculi decimi est minuscula Karolina. Cetera omnia a Bethmanno recte sunt enarrata³. Idem Bethmannus (Bethm.) carmina exscripsit anno 1842, sed pauca reliquit neglecta, quae supplevi ipse a. 1886 codicem Bruxellis examinans⁴. Praeter Bethmannum baro de Reiffenberg codicem descripsit, carmina quaedam ex eo edidit, multa egregie ut solebat peccavit⁵. Nuperrime P. Ursmarus

1) Nescio, num codex Bruxellensis (B) idem sit, ex quo Pitra in altera Spicilegii Solesmensis serie, ut ipse in editorum tomorum tegumentis indicavit, editurus erat 'Miconem Centulensem'. De Trithemii codice dixi Abhandlungen d. bayr. Acad. I. Cl. XIX, 2 pag. 313—316. 2) Cfr. de Reiffenberg Annuaire d. l. bibliothèque r. de Belgique IV 122; Hénocque Histoire de l'abbaye et de la ville de S.-Riquier (Mémoires de la société des antiquaires de Picardie IX) II 546. 3) Apud Duemmler N. A. IV 103—122.

4) Apte hoc loco quaedam de fatis meae editionis referentur. Tradideram Guilelmo Harster V. C. carmina Centulensia aliquantum a me correcta, sed emendandi munere nondum perfunctus; reddidit ille correctiora eaque his locis: III 4, IX 2, XVI 20 et 25, XIX 25, XXI 7, XXII 15, XXVIII 14 et 24, XXIX 1, XXXIV 2, LXVII 5, LXXXV 3, LXXVI 2, LXXXIV 5 et 13, XCII 36 et 43, CI 38, CV 2 et 39, CVI 25, CVII 15 et 20, CVIII titul. et 14 (Aspiciem, hos), CVIII 31, CXVII 6 et 8, CXXXVII 36, CXLVIII 29, CLV 2, CLVII 3, CLXI 3. Decuisset sane isdem locis Harsteri nomen in apparatu adponi, nisi paginae 279—368 impressæ essent iam tum, cum consilium huius voluminis communiter edendi nondum erat abiectum. 5) I. c. pag. 103—122; repetivit ea Hénocque l. c. (Mémoires X) III 545 recte quaedam observans.

Berliere promens non nulla e codice 10470 a se inspecto iudicium praestitit incorruptum¹ nec tamen totam quæstionem profligavit, cuius summa in eo versatur, ut recte iudicetur sylloge quomodo sit composita.

2. Duo, si spectas in universum, huiusmodi syllogarum genera sunt distingienda: unum carum, quae ab ipsis scriptoribus proficiebantur quo opera singillatim emissa cederent coniuncta pristinam et per se gratam memoriam posteritati mandatui; alterum idque medio aero multo usitatius, quod serua imitatorum manus solebat confidere quo vetera probataque exhiberent collecta redacta accommodata subministraturi inde formulas ad novum usum idoneas. Altero consulebant immortalitati, altero utilitati. Huius generis est sylloge, quam qui Bruxellensem scripsit volebat condere; illius erant, quas adhibuit in condendo. Nomina, ut est MICONIS (CLXXI), et pronomina, ut NOSTRVM (CL in titulo qui est AD ABBATEM NOSTRVM), deleri coepta sunt signa huius, vestigia ordinis temporum per carminum seriem servati signa illarum.

Quae autem Bruxellensis libri scriba non nimis tenaciter olim conglutinavit, nos ea hodieque non solum e commissuris relaxare possumus, sed, si temporum notas et verborum versuumque artem in singulis carminibus prudenter observabimus, etiam plenissime dissolvere. In quo monendum est, ut tempora ad Hariulfi Chronica ne diiudicentur perverse.

3. Locupletiores enim quam Hariulfum de historia Centulensi, quatenus in eam carmina cadunt, praeter ipsa carmina testes habemus tres: acta ab Hariulfo tradita, Odulfi libellum ab Hariulfo usurpatum, miraculorum S. Richarii librum alterum. Accedit, quod quos nunc per carmina cognoscimus homines, possumus non nullos inter eos recognoscere aliunde.

4. Actis, quae omnia ut fide sunt digna ita infra adhibentur simpliciter, Centuli monasterii descriptionem anno 831 factam ad numero, quae est apud Hariulfum Chron. III 3². In ea praeter nomina militum monasterio beatissimi Richarii famulantium³, e quibus in sylloges epitaphiis quaedam reperiuntur, maxime est memorabilis librorum catalogus⁴; unde eam partem adpono, quae non nihil nos adiuvarc videtur et ad florilegii, quod sylloge continetur (I pag. 280 sqq.), rectius aestimandos fontes et ad carminum, quae ibi sunt CII et CLXII, accuratius definienda tempora:

De libris grammaticorum:

1. Donatus,	14. Arator,
2. Pompeius,	15. Sedulius,
3. Probus,	16. Iuvencus,
4. de pedibus et syllabis.	17. Epigrammata Prosperi.
5. Priscianus,	18. Versus Probæ,
6. Cominius. ⁵	19. et medietas Fortunati 1 vol.
7. Servius,	20. Quintus Serenus de medicamentis.
8. Victorinus Mar(ius).	21. Fabulæ Avieni.
9. Diomedes,	22. Virgilii.
10. Velius Longus,	23. Eclogæ eiusdem glossatae.
11. Tadvinus,	24. Althelmus,
12. Tullius Cicero rhetoricorum libri duo, omnia in IV vol.	25. metrum eiusdam de veteri et novo testamento,
13. Prosper.	26. cum vita Cosmae et Damiani metrica in I vol. ⁶

qui sunt libri XXVI.

1) Studien und Mittheilungen aus d. Benedictiner und Cistercienser Orden 1887 pag. 175—181.

2) Acherii Spicileg². II 291; cfr. Th. de Sickel Act. Karolinor. ad L 269. 3) Acher. 312. 4) Acher. 310;
male iteravit G. Becker Catalog. bibliothecarum antiqu. II pag. 24. 5) Cfr. Keil in Grammaticorum
Latinorum I 22. 6) Non novi.

Ex his igitur Centulensibus libris cum aliis scriptores tum Serenum Sammonicum (20), Avianum (21), Cyprianum¹ (25), eum scilicet quem Alchimum appellare solet, sumere poterat florilegii illius qui auctor fuit Micon diaconus Centulensis. Fortunati autem illud exemplar Centulense (cfr. 18, 19) desperatum esse bis legimus in carminibus (CII et CLXII) doleri. Qua de re ita est statuendum: librum Fortunati nunc Petropolitanum olim Corbeiae Veteris, qui syllogen epigraphicam continet aperte scriptam Centuli², sacculo nono in Probæ versibus desiisse codici ipse affixus docet index; qui versus tamen in libro nunc desiderantur. Haec est altera Fortunati ‘medietas’, quae ante a. 831 Centulo Corbeiam est asportata quamque inveniri non posse et poeta queritur et videtur testari voluisse catalogus; altera, in qua erant Probæ versus, Centuli remanserat (18, 19).

5. *Odulfus ostiarius Centulensis Libellum de sanctorum reliquiis a se collectis scripsisse neque ab Hariulfo traditur neque ab ullo usquam scriptore; haec mea est coniectura, sed quam mecum facturus sit, quisquis intentiore cura legerit Hariulfi capita III 11 12 14, in quibus disertus et doctus est, qui soleat aut tacere aut comminisci; partes autem primas ibi agit Odulfus aedituus. Atqui eiusdem Odulfi custodis etiam carminis CXL versu 48 mentio fit, quod carmen a. 866 paulo post Rudolfi abbatis mortem compositum esse per se patet. Ita Hariulfo, qui Odulfum aedituum ad annos 864 865 866 867 laudat, fides accrescit vera. Post a. 867 et apud Hariulfi Odulfi memoria obmutescit et in carmine CV, quod a. 870 scriptum videtur, poeta quidam Iam bini inquit sunt revoluti anni, postquam porta huius monasterii mihi commissa stat. Anno igitur 868 novo custode facto Odulfus ex custode scripserat, quid custos monasterio prospexisset, ut Angilberti librum memorialem³ quodam modo suppleret. Ab anno autem 864 quod reliquias et colligendi et postea describendi initium sumpsit, inde declaratur, quod hoc anno Danorum motu sensim desinente monasterium devastatum restaurare cooperunt et novis ornamenti augere. Hinc testimonium sumam ad carminis CXX tempus definiendum. Praeter CXL Odulfi memoriam in CXX, CXXVII, CXXVIII sylloge ita prodit, ut qui ea composuit possit fuisse Odulfus.*

6. *S. Richarri Miraculorum libri⁴ post a. d. VI. Kal. Mai. 866 scripti sunt: namque post a. d. VI. Kal. Nov. 864⁵ S. Richarri festum, i. e. a. d. VI. Kal. Mai., bis⁶ attingitur; altero autem loco praedicta festivitas dicitur post anni circulum advenisse. Atque carmina LXXXII et CXXXVII, quippe per quae ab abbatte pettitum esset, ut S. Richarri Vita ab Alchwino olim edita tandem eo continuaretur, ut adderentur miracula recentiora, necesse est ante scripta fuerint quam scripta essent eadem miracula. Sed temporis spatium interiacet brevissimum, quoniam miraculi cuiusdam nocturni, quod visum est a. d. VI. Kal. Mai. 865⁷ aut a. d. VI. Kal. Mai. 866⁸, mentionem carmina faciunt haud obscuram.*

7. *Centulensem virorum praeter carmina memoriam, pridem non exilem, nunc, cum ad fidem carminum exigere possimus, etiam locupletiorem, bifariam divido. Ac primum dicam de abbatibus.*

Karlmannus Karoli Calvi filius salutatur Centuli abbas a patre nuper institutus carmine CV. Erat autem abbas intra annos 868 et 873 destituto Welphone. Illoc dudum recte erat coniectum, comprobatur carminis versu 11 sqq.:

Felix illa dies nobis, in qua reboavit

Vox: 'Vester regis pastor adest genitus.'

Iam quia dominus abest Welpho, memorabilis abba,

Qui quondam nostrum rexit amando gregem,

In vobis siquidem nunc stat spes maxima nostra.

1) *Cuius editionem propediem habebimus a Rudolfo Peiper paratum.* 2) *I. B. de Rossi Inscript.*

Christ. II 1 pag. 72: cfr. Traube Abhandlungen l. c. pag. 325 sqq. 3) *SS. XV 173.* 4) *Ediderunt*

Mabillio A. SS. saec. II 213 et Henschenius A. SS. April. III 447; excerpit Holder-Egger SS. XV 915.

5) *Mab. p. 224.* 6) *Mab. p. 224 et 225.* 7) *Mab. p. 224.* 8) *Mab. p. 225.*

Abest Welpho abba: nimirum abesse coactus. Sequitur in codice carmen missum ad abbatem quendam, qui quis fuerit a pocta reticetur, ut vero poterit indagari, si quis carminis eiusdem versus intellexerit hos:

Mellifluas cuperem vobis depingere laudes,
Si clausum mihi eunetipotens sensum reserasset,
Visibus atque meis tribuisset cernere solis
Ardorem, venerande pater, nimumque cupitum.
Denegat hoc quia iam spes nostra, dehinc reticescam,
Interea donec lyps flaverit alter ab illo,
Semina plura modo graviter qui flando perurit.

In his quedam, ne quem offenderent, non sine aliquo consilio dicta sunt subobscurae. Importuna tempora tempestatisbus adsimilantur; solis ardor est visus Welphonis; libs ille qui nunc semina perurit libido qua in ecclesiasticis possessionibus venum dandis redimendis grassabatur Karolus Calvus; alter libs qui speratur Welphonis redditus. Ergo ut carmine CV Karlomannus salutatur novus abbas, ita Welphoni non iam abbatii valedicitur carmine VI. In eodem poeta sic pergit:

Gratia celsithroni sed vos salvet regat, oro,
Tempora per tensa multos digneque regendo.
Nec minus implorat iugiter — hoc credite nobis —
Grex noster solidus caritate, fide roboratus
Vos vestri circa pro patris amore — sciatis —,
Nos qui bis denos rexit feliciter annos.

Welpho igitur patrem habuerat item abbatem et qui viginti annos regnavisset. Hoc his temporibus non convenit nisi in unum Rudolfum Welphonis decessorem, quem Welphonis patrem fuisse alia causa adductus speciose conjectaverat Duemmler¹. Hinc ea res conficitur², Rudolfi regiminis anni circumscribuntur, abbatum Centulensium chronologia habere incipit ubi nitatur. Quam in brevi tabella proponimus complectentes res certas et unam de Nithardo conjecturam, quae pacne certa sit; mittentes primos ab Angilberto abbates, ut de quibus ex carminibus nihil addiscatur. Inde autem ab Angilberti tempore omnes Centuli abbates laicos fuisse vix est, quod praemoneam.

Rigbodo Karoli Magni nepos abbas Centulensis	?—842?
translationem Angilberti Centuli fecit ³	Non. Nov. ⁴ 842
[† a. d. XVIII. Kal. Iul. 844 ⁵]	
Nithardus Karoli Magni nepos abbas Centulensis	842 ⁶ ?—844
†	a. d. XVIII. Kal. Iul. ⁷ 844

1) Geschichte d. Ostfr. Reiches² III 133 adn. 2) Potest conferri etiam CL post Rudolfi epitaphia collocatum, in quo versus sunt:

O praeclare decus claro de sanguine vernans,
Regali dextro stas latere genio
Nec minus ex levo generosus sistis in orbe:
Te decet idcirco patris inesse loco.

Quos in cassum viri docti ad Nithardum retrulerunt. 3) Syllog. c. XLV. 4) Nithard. hist. IV 5; translationem Non. Nor. factam esse contra Meyeri de Knonau De Nithardo adn. 292 contendō. Ex Nithardi loco et epitaphio (c. XLV) in Reginensi codice a se invento (cfr. SS. XV 179) Hariulfus concinnavit III 5 (cfr. II 7). 5) Duemmler l. c. I 247 sq. 6) Abbatiam S. Richarii ut Ludovicus Rudolfo, ut Welpho Karlomanno debuerunt cedere, sic Angilberti translatione facta Nithardo Rigbodonem cessisse opinor: nam Rigbodonem intersectum esse non iam abbatem inde comprobari videtur, quod eius nullum inter carmina Centulensia epitaphium extat; at Nithardum post Rigbodonem ponit utique necesse est. 7) Syllog. c. XXXIII; diem correxit Duemmler ad Wattenbachii D. G.⁸ I 202.

<i>Ludovicus Karoli Magni nepos abbas Centulensis</i>	844—846 ¹
<i>diploma Centulense²</i>	<i>a. d. V. Kal. Oct. 844</i>
<i>Danorum metus, Centulensem fuga³</i>	845
<i>[† a. d. V. Id. Ian. 867⁴]</i>	
<i>Rudolfus Karoli Calvi avunculus⁵ abbas Centulensis</i>	846—866
<i>[diploma Gemmeticense a. d. VII. Kal. Mart. 849⁶]</i>	
<i>diploma Centulense⁷</i>	<i>pr. Kal. Mart. 855</i>
<i>Centulensem fuga, Centulum a Danis devastatur</i>	<i>Jul. 859⁸</i>
<i>Centulenses redeunt</i>	<i>April. 860⁹</i>
<i>monasterium restaurare incipiunt</i>	<i>864¹⁰</i>
<i>†</i>	<i>a. d. VIII. Id. Ian. 866¹¹</i>
<i>Welpho Rudolfi filius abbas Centulensis</i>	866—870?
<i>Danorum metus¹²</i>	
<i>diploma Centulense¹³</i>	<i>a. d. VI. Id. Dec. 867</i>
<i>diploma Centulense¹⁴</i>	<i>a. d. VI. Kal. Apr. 868</i>
<i>diploma Centulense¹⁵</i>	<i>a. d. IV. Kal. Jun. 868</i>
<i>Karlmannus Karoli Calvi filius</i>	870—873
<i>diploma Centulense¹⁶</i>	<i>a. d. XVIII. Kal. Febr. 870</i>
<i>exauctoratur¹⁷</i>	873
<i>[† 880]¹⁸</i>	
<i>Welpho Rudolphi filius iterum abbas Centulensis¹⁹</i>	873—881
<i>†</i>	<i>a. d. Id. Nov. 881²⁰</i>
<i>Ad quos quae inter Centulensia spectent carmina, hoc subnotetur indice, in quem quaedam ex infra probandis adsumpsi:</i>	
<i>spectant ad Rigbodenem c. XLV</i>	
<i>ad Nithardum c. XXXIII</i>	
<i>ad Ludovicum c. XXXIX</i>	
<i>ad Rudolfum c. XXVI, LXXX, CXLI, CXLII, CXLIII, CXLV</i>	
<i>ad Welphonem c. LXXXII, CV, CVI, CXVII, CXXXIX, CXL, CL, CLI</i>	
<i>ad Karlmannum c. CV</i>	
<i>praeterea ad Karolum Calvum c. XCII.</i>	
<i>De Karlmanno carmen, quod potest esse item Centuli factum coque vivo, ab Hariulfo proditur III 20 hoc:</i>	
<i>Aurea sceptrta tibi sors, Karlomanne, parabat</i>	
<i>Ut morum generisque simul probitate cluenti.</i>	

1) *Hoc ex Rudolfi temporibus computatur.*   2) *Hariulf. III 7 (Boehmer N. 1669).*   3) *Miracul.*

S. Richar. I (SS. XV 917).   4) *Duemmler II 150.*   5) *Subicio stemma:*

<i>Welpho.</i>	<i>Karolus Magnus.</i>				
<i>Rudolfus abb.</i>	<i>Iudith.</i>	<i>Ludovicus Pius.</i>	<i>Rotrud.</i>	<i>Bertha.</i>	<i>filia.</i>
			<i>Rorico.</i>	<i>Angilbertus.</i>	?
<i>Welpho abb.</i>	<i>Konrad.</i>	<i>Karolus Calvus.</i>	<i>Ludovicus abb.</i>	<i>Nithardus abb.</i>	<i>Rigbodo abb.</i>
? cfr. c. CXVII.	Karlmannus abb.				

6) *Mab. Annal. Bened. II. 754 (Boehmer N. 1605).*   7) *Hariulf. III 9 (Boehmer N. 1663).*   8) *Miracul.*

Richar. II (SS. 917 sq.); cfr. epitaphium in syllog. c. CXXII.   9) *Miracul. Richar. II (SS. 918).*

10) *Cfr. Odulfum apud Hariulf. III 11.*   11) *Cfr. Duemmler II 142; syllog. c. CXLI.*   12) *Cfr. ad c. CXXXIX.*   13) *Hariulf. III 15 (Boehmer N. 1744).*   14) *Hariulf. III 16 (Boehmer N. 1749).*

15) *Hariulf. III 17 (Boehmer N. 1750).*   16) *Hariulf. III 18 (Boehmer N. 1763); cfr. Duemmler II 320.*

17) *Duemmler II 356 sq.*   18) *Duemmler III 683.*   19) *Duemmler II 45.*   20) *Duemmler II 133.*

- Omnia sed spernens nihilum quandoque futura
 Gaudes aeterni gestans insignia regni.
 5 Haec sunt, Christe, tuis quae donas praemia sanctis,
 Ut te percipiant qui te super omnia quaerunt.

8. *Iam venio ad viros illustres Centulenses, nisi qui fuerunt abbates. Atque Ansigisi memoria in duobus carminibus occurrit. In CI legitur:*

- Munificum patrem nimium deposco valere
 Ansigisum Karoli residentem regis in aula,
 Lege poetarum redimitum iure magistri,
 Iustitiis pastum divinis ac satis alte.
 5 Post vestrum munus vestra caritate profunda
 In manibus sumptum sine praeterito famulatu:
 Ipsius coepi specie referire labella,
 Aures cotidie Christi pulsare beatas,
 Quatinus incolumes valeatis stare decenter
 10 Tempore protracto pariter cum pace serena
 Ad decus illorum, quorum spes estis inormis
 In hac mortali fugitivos propter honores
 Vita, mortales inhiant quos semper habere.
 Expeto nunc memores vestri memoris quoque sitis
 15 Nec minus illorum, quibus alti in flore fuitis etc.

In carmine CXII:

Fistula, conemur parvos confingere versus,
 Donec, parva, licet, valeamus promere, nobis,
 Quos humili archipatri variis virtutibus alte
 Callenti nos ruricolae residesque manentes,

in eodemque inferius:

patri

Ansigiso domino praeclaro pontificique.

In altero carmine (CI) hominem Centuli educatum conspicimus abbatem cuiusdam monasterii factum atque in Karoli Calvi aula degentem, eundem in altero iam ad archiepiscopatus dignitatem provectum. Utrumque egregie quadrat in Ansigisum illum, quem scimus fuisse primum monachum Centulensem¹, deinde abbatem S. Michaelis in ecclesia Bellovacensium² Karolique Calvi ab anno fere 867 missum³, postremo ab anno 874 archiepiscopum Senonensem⁴. Quodsi minimum respicitur, carmen CI referendum est ad annum 867, carmen CXII ad 871.

9. Radberti Paschasii duplarem mentionem sylloge continet. Nam praeter titulum (c. XCI) a 'Ratherto' facium spectat ad illum carminis LXXXV versus 18, quo versu monachus quidam Centulensis — certe non Reinhardus is, cuius subiunguntur salutes — Hildebertum fortasse Corbeiensem monachum admonet:

studeas placare patronum
 Quo mihi mellifluum nomine Pascasium.

1) *Quod ex Odulfi libello scimus, quem Hariulfus aliquantum ut opinor corrumpens compilat in III 14:* (Anno 867) Nicolao papa Romanae ecclesiae praesidente quidam almi Richarii monachus homo prudens nomine Ansegisus imperio Karoli glorioissimi regis missaticum tulit ipsi summo pontifici... Qui Ansegisus... a quodam impetravit Romano... reliquias sanctorum... Has igitur secum referens divitias monasterii proprii intulit gazophylaciis. Examen... monachorum... Kal. Dec. easdem exceptit. 2) *Cfr. Mab. annal. Bened. III pag. 188 et passim, Duemmler l. c. II 310.* 3) *Cfr. Odulfi locum supra citatum, Duemmler l. c. ibid. et 288.* 4) *Schroers Hinemar p. 358.*

Et quidem diurna et multa consuetudine Radbertus Centulensis erat illigatus. Expositionis enim in Matthaeum libros I—IV ante cum annum, quem hac significamus nota: a. (826—831)¹, Guntlando monacho monasterii S. Richarri confessoris, Expositionis eiusdem libros V—XII post annum 856² sanctissimis fratribus sub sancto proposito monasticae disciplinae Centulo degentibus inscripsit. Interea abbatis munere abdicato³, i. e. post a. (849—853), Centulum ipse se contulerat; nec multo post annum 856 mortuus est⁴.

10. *Guntlandus ille monachus Centulensis, cui Radbertus in Matthaeum commettarios misit, is videtur, quem offendimus nominatum in duobus poematis, inter quae multum temporis fluxisse memoria tenendum est. Itenim cum carmine CLXII Guntlandus pinguis una cum eo, qui scripsit carmen, Hericioque quodam, qui nescio an fuerit idem qui mortuus est a. d. XV. Kal. Aug. 868⁵, ad didasculum suum scribat ut remittat si forte habeat Fortunati exemplum Centulense, eo minus dubito, quin didasculus ille fuerit Radbertus, quo maiore iure Fortunati codex requirendus erat apud Corbeienses⁶. E contrario ipse est Guntlandus epitimus ille didasculus, quem Fredigardus poeta alloquitur in carmine CXL. Hoc carmen paulo post Rudolfi abbatis mortem, i. e. Ian. 866, scriptum est; illud aliquanto ante hoc.*

11. *Fredigardus, quem modo commemoravi, bis in sylloge nominatum indicatur poeta: scripsit enim CXL, quod a. 866 scriptum esse dixi, et LXXII; eundem scripsisse LXXX pro certo potest affirmari. Eum fuisse procuratorem pauperum, quos hospitalarios vulgo appellabant, e carminibus LXXII et LXXX patet. Procuratoris autem cum fuerit ut pauperum ita peregrinorum curam suscipere, quae prope a Fredigardi versibus ponuntur carmina (in hospitale pauperum LXIX, in sessione peregrinorum LXXXVIII, item LXXXIX, in sessione sc. peregrinorum CXIX), ea possunt esse Fredigardi quippe procuratoris; item alia quippe arti similia Fredigardi. Sic in carminis LXXII fine, quod Fredigardi se ipsum dicit esse, novo modo ad veterum consuetudinem efficto primum in sylloge Pierides invocantur. Eadem invocatio adhibetur in carmine quod sequitur (LXXIII) de aciebus caeli paulo post a. d. III. Id. Dec. (861?) scripto. Ex hoc autem carmine per vocem retro primo versu positam ad c. LXVIII de defectione lunae revocabatur, quod carmen paulo post a. d. X. Kal. Oct. 861 scriptum est. Ex eadem voce efficiendum est carmina, quae hunc locum obtinent, primitus inter se cohacisse et per se syllogen quandam formasse ab uno poeta ortam, quem Fredigardum fuisse veri simillimum videbitur qui carmina eius ipsi loco inserta respexerit. Sed haec ad posteriorem disquisitionis partem pertinent; praecepi tamen, quia Ursmarus Berliere vidit hoc non sine summa probabilitate posse conici: Fredigardum hospitalarium poetamque non diversum esse a Radberti Paschasi amico, scilicet commilitone illo Frudegardo vel Fredugardo, cui is opere de Mattheo confecto, i. e. post a. 856, senex inscripsit Epistolam de corpore et sanguine domini. Novae Corbeiae illum quidem monachum fuisse suspicatus erat Mabilio; sed obstat, quominus adsentiar, quod neque inter Fratrum Corbeiensium nomina Fredigardi exstat⁷ et Warinus Novae Corbeiae abbas quilibet puer in Epistola illa a Radberto⁸ nominatur, quibus verbis Novae Corbeiae fratri abbatem eiusdem monasterii significari non decebat. Centulensis autem si fuit, et haec expediuntur et tempora egregie concidunt.*

12. *Miconis memoriam, quam, cum carmina a se descripta enarraret⁹, primo loco posuerat Bethmannus, non casu evenit, ut ipse loco excitarem ultimo. Bethmannus enim*

1) Haec Expositionis pars scripta est ante libros De fide et spe a. (826—831/32) editos, cfr. supra pag. 40; ante 831 eam scriptam esse propterea reri est simile, quod collectarium cuiusdam in Mattheo in descriptione a. 831 facta (apud Hariulf. III 3, apud Becker 11 n. 174) id ipsum Paschasi opus videtur esse. 2) Cfr. supra pag. 40 adn. 8. 3) Radbert. Pasch. Expos. in Matth. VI praef. ed. Sirmond. pag. 386. 4) Cfr. supra ibid. 5) Cfr. sylluges carm. XCVI et C. 6) Cfr. supra pag. 267. 7) SS. XIII 274. 8) Ed. Migne pag. 1356. 9) Cfr. N. A. IV 515 sqq.

totam carminum copiam quasi quandam tenacem molam contulerat in unum Miconem; ego sum adductus eo, ut credam syllogas sylloge Bruxellensi contineri complures et primitus inter se diversas queque possint etiam nunc internosci. Ex his syllogis una Miconis opera erat complexa: nam primum totius sylloges opus Miconis esse et praefatione et fine indicatur; pariter tertium, id quod e voce quae est retro intellegitur, qua ad primum relegatur. Sequuntur carmina de festis Christianis per dies ordinata, ex quibus XXV, quod Hariulfus in Chron. I 23 recepit, ab eo inscribitur Mycon diaconus et monachus; XXVII, quod ordinem turbat, ipsum se Miconi addicit. Post haec in codice collocantur epitaphia ex certa ratione collecta et ipsa propter artis similitudinem et temporum plane inter se cohaerentem ordinem adiudicanda Miconi. Quae qui quibusdam locis interrumpunt tituli aliusque generis poemata, ex iis unum, quod euangeliorum glosis olim erat praefixum, certum est esse Miconis, eiusdem Miconis esse cetera saltem probabile videtur. Excipit hanc Miconis quam vocabimus seriem series carminum quam supra insignivi Fredigardi nomine. Nec Miconis sive quae sunt sive quae possunt esse carmina nisi novissimo codicis loco reperiri videntur¹: ibi vero incipiunt parvae glosae de diversis libris excerptae a pusillitate Miconis. Solet Micon in ceteris quoque poematis ipse se appellare parvum vel parvulum pusillumve, ut, quamvis frequenter medii aevi scriptores in talibus appellationibus similem affectent sui contemptum, Miconis tamen credamus non esse nomen sed cognomen a mica derivatum, quod re vera parvae fuisse statuar². Praeterea hoc eius proprium erat, ut in carminum fine semper haberet aliquid, quod impudenter peteret. Quae omnia, si quid video, aliena sunt a maiore carminum parte, quae Miconis prima inter et ultima locum obtinent medium. Nixi autem et his argumentis et linguae versuumque proprietatibus inter ea quoque carmina, quae ultimo operi antecedunt, possumus opinari esse Miconiana eaque inde a c. CLIII, ubi poeta dicit se cedere cum corpore parvo: alia non nulla, quae ceterorum carminum tenorem interrumpant, ut LXXXIII—LXXXVII, XCII (?), CII—CIV, aut ipsius Miconis esse aut ex eius sylloge deponpta, quae, ut etiam Fredigardi sylloge, praeter ipsius poetae carmina complexa erat aequalium.

Miconem ab anno 825 ad annum 853 floruisse testantur carmina, fuisse diaconum et monachum Hariulfus dicit, Centuli docuisse pueros oblatos³ et ipse significat et, quamvis sublestae sit fidei verisque facta admiscuerit, testis est Trithemius. Qui in prima Chronicorum Hirsaugiensis editione⁴ sic ait: Claruit iisdem temporibus Mico monachus sancti Richarpii vir studiosus et valde doctus, qui multa et varia scripsit tam metro quam prosa excellenter edita. E quibus legimus librum diversorum Epigrammatum. Excerpta quoque Poetarum. Librum etiam aenigmatum et quaedam alia. In altera⁵: qui in eodem coenobio scholae multo tempore praefuit, de cuius lucubrationibus extant subiecta: Epigrammaton libri IV; aenigmatum liber pulcherrimus unus; flores poetarum liber similiter unus; epistolarum ad diversos liber unus. Et quaedam alia, quae hac vice memoriae nostrae non occurunt. In quibus quaedam ut librum epistolarum pro sua consuetudine aperte mentitus est; alia vera sunt ut excerpta vel flores poetarum, quae locum in sylloge obtinent primum.

1) Parte codicis desperita (cfr. supra pag. 265) perierunt etiam versus non nulli Miconis; nam ipse Micon in opere soluta oratione de prosodia scripto (cfr. infra ad. c. III) haec adfert, quae in sylloge nunc non leguntur, fol. 27: quannus per sistoles (sistolen B) speciem hoc in aliqua [in B] epistola corripui dicens:

licet sic dici potuisset: Quatriduanum qui tumulo reuiniscere fecit.

Quatri. danum, qui tumulo reuiniscere fecit;

fol. 32^a Bilibris. Trilibris. quadrilibris quae in epistola censum per sistolen necessitate corripui.

2) Sic Einhardus appellabatur Nardulus. 3) Potest Centuli fuisse schola etiam externa, cfr. c. CXXIV.

4) Ed. Guilelmus Redensis apud Iac. Parcum Basileac 1559 pag. 20. 5) Ed. auctore Mabilione S. Galli 1690 vol. I pag. 28.

13. *De his Miconis excerptis, quod florilegium vocabo, pauca addam; quamquam non sine dubitatione, quia hoc proprium mediæ aevi literarum genus, quo in genere a moralibus florilegiis prosodiaca, inter prosodiaca florilegia ea, quibus finalium syllabarum mensurac cognoscebantur, a ceterarum tempora praestituentibus accurate sunt separanda, data opera vixdum a quoquam est tractatum.*

Accepterat igitur medium aevum per Langobardos¹ florilegium quoddam, quo principaliū mediarumque syllabarum tempora constituebantur. Huius florilegii exemplum intra annos 820 et 825 retractatum est Augiae. Ex Augiensi exemplo libellus Vaticanus (*VAT.*), qui inscribitur Exempla diversorum auctorum, a grammatico nescio quo est petitus². Altero exemplo Augiensi similibusque florilegiis adsumptis Micon Opus suum confudit³. Hoc cum medio aevō pro eius versificandi pruritu aestimaretur permagno, in permultis praeter Bruxellensem codicem (*B*), in quo inter carmina Centulensia traditur, exemplaribus tulit actatem. Adhibui alterum Bruxellensem⁴ (*b*) 10066—10077 sacc. XII., Burneianum⁵ (*L*) 375 sacc. XII. XIII., Erlangensem⁶ (*E*) 178 sacc. XV. Non adhibui Heidelbergensem, nisi quoad per Fabricium licuit, qui pauca inde eliderat⁷, neque Halberstadiensem e bybliothecca gymnasii cathedralis 69 sacc. XII. praeter lectiones ab Henrico Keil et Georgio Waitz servatas⁸, nam ipse liber nusquam comparuit. Neglexi Parisinum⁹ 1928 sacc. XI. et codicem quendam Leidensem¹⁰. Tullensis in sacc. XI. catalogo allatus¹¹ nescio, nunc ubi exstet, liber Societatis Iesu Lovaniensis ab Heinsio ad Ovidii Heroid. IV 67 laudatus e Bruxellensibus potest esse alter uter.¹² Descripsit Burneianum Robertus de Fleischhacker V. C., Erlangensem Harster V. C.; ipse contuli Bruxellensem *b*, descripsi Bruxellensem *B*: nam Bethmannus molestum id negotium praetermisserat. Praeter *B*, qui ut unus e Miconis officina provenit ita erat utilissimus mihi et plene excutiendus, subnotantur lectiones ex codice *b* selectae; item sed rarius lectiones Burneianae (*L*), Erlangenses (*E*), Halberstadienses, Heidelbergenses sub communi signo μ . Hi omnes et interpolati sunt et notas a Micon ad margines positas praeter auctorum, quae viderentur esse, nomina deleverunt ita, ut nihil minus genuinas eas esse vel inde eluceret, quod licet paucae, quae male essent intellectae, etiam ab eis tradicerentur. Fuisse igitur spernendi et *b* et μ , nisi ex alio ac *B* exemplo ex Miconis opere viderentur derivati. Uncinis, quae sunt (...), ea significavi, quibus *B* detritus passim et qui difficile legeretur plenam auctoritatem non addebat, sed quae legebantur in *b*. Raro, ubi *b* aut μ neque ex poetarum exemplaribus essent mutati neque ex ingenio scribarum, codicem *B* ex illis correxi; id quod salva apparatus fide poterat fieri tacite, cum verum exhibebat *b* dumtaxat non interpolatus. Ex notis in *B* ad margines positis recepi quae memoria essent digniores; quas post poetarum nomina, ubi pleraque leguntur, collocavi omnes.

14. *Iam his rite peractis carminum sylloge Bruxellensis in principales illas syllogas potest disiungi, ex quibus eam olim conflatam esse supra indicavi. Quod sic instituam,*

1) Cfr. quod dixi in *Mus. Rhen. XLIV* 478 et in *Woelflinii Archivo VI* 265. 2) Vaticana exempla ediderunt Keil in indice Halensi a. 1872 et Aemilius Chatelain, *Revue de philologie VII* (1883) pag. 65. E Vaticanis fluxerunt Parisina Alexandri Riesii, cfr. *Mus. Rhen. XXVI* 332; nescio an etiam Blavibornensis (Becker Catalog. 74 n. 115), cfr. me *Mus. Rhen. I. c.* 3) Ad Miconis opus ita edendum, ut poetarum loci quam plenissime adderentur, multum me adiuvit Guilelmus Harster V. C., qui recte usus et Keili et Quicheratii opibus multorum exemplorum origines indicavit; versus 202 et 207 unde deprompti essent indagavit Rudolfus Peiper, reliquos ipse inventi addidique quae necessaria essent ut Miconis apparatus cum antiquitatis tum mediæ aevi studiosis redderetur utilis. 4) Reiffenberg *Bulletin de l'acad. de Brux. IX* 1 (1842) pag. 228 sq. 5) *Catal. of manuscr. in the British mus. New series I* 2 pag. 96. 6) Irmischer Catalog. pag. 332. 7) *Bibl. Lat. med. et inf. aetatis s. v. Mico.* 8) *Archiv. nostr. VIII* 655. 9) Thurot *Notices et extraits XXII* 2 pag. 424. 10) Riese, *Anthol. lat. I* pag. XVII. 11) Becker Catalog. 68 n. 191. 12) Miconis copiis etiam usus est qui *Glossarium Cheltenhamense* (ed. Ellis *Journal of philology VIII* 122) collegit, cfr. me in *Mus. Rhen. I. c.*

ut omnes deinceps codicis titulos producam temporum indiciis margini adpositis aut iis, quae carmina prae se ipsa ferunt, aut iis, quae supra recuperavi aliunde.

Quo facto carminum seriem perspiciemus esse triplicem. Prima est, quae constat e Miconis amplioribus operibus, titulis, epitaphiis, epigrammatis, i. e. I—LXVII et CLII—CLXXI. Huic reliqua carmina, i. e. LXVIII—CLI, ita interposita sunt, ut sequantur epitaphiorum appendicem. Praeterea per eam, quae sequitur, carminum seriem passim carmina disperguntur e serie Miconis: scilicet LXXXIII—LXXXVII, XCI, CII—CIV. Haec carmina scripta sunt ab anno 825 ad annum 853. Secunda series maximam partem componitur e Fredigardi carminibus, i. e. LXVIII—CXIX. Quac carmina ab a. 861 ad a. 871 pertingunt. Tertia denique series, in qua carmina quacdam Odulfi et Fredigardi exhibentur, per temporum ordinem currit inde ab 864 (859?) usque ad 866. Numeri eius sunt CXX—CLI.

Hacc, cum mihi paene certa esse viderentur, tamen non ausus sum adhibere ita, ut in editione aliter carmina disponerem, ac leguntur in codice.

CARMINUM INDEX.

I. Miconis series, pars prior.

a) Miconis codiculus a. 825 scriptus (cfr. III v. 5).

Brux. 10470

fol. 1	I.	(OPVS MICONIS.)		
fol. 12	II.	Kalendarium vetustius Centulensi interpolatione auctum.		
fol. 13'	III.	incipit: Iam quia retro (i. e. I.) aliquid tetigi metrice ... volo nunc etiam prosaice etc.		a. 825.

b) tituli

α) in Christi imagines

β) in scriptorium

fol. 35	IV.	Hac renitet species geniti geni- tricis in aede

fol. 35' V. IN DOMO SCRIPTORVM.

VI. IN SETICO.

VII. IN FIGVR

VIII. IN CRVCIFIX

IX. ITEM.

X. ITEM.

XI. IN CRVCE.

fol. 36 XII. ITEM.

XIII. v. 1 sq. ITEM.

v. 3 sq. SIMILITER DE PRO-
SPERITATE.

XIV. ITEM.

XV. Scribentis labor ignaris.

c) carmina de festis Christianis per dies ordinata.

XVI. Oro in prima fronte nostrae inceptionis etc.

fol. 36' (MVSA) DE NATALI DOMINI.

fol. 37' MVSA DE CORPORE CHRISTI.

MVSA (DE F SCI STEPHAN).

Brux. 10470

fol. 38

MVSA (DE F̄ SC̄I IOHANN̄).
 MVSA (DE PVERIS INNOCENTIB;) VERSVS LXXXIII.

fol. 38' XVII.

DEPIPHAN̄

fol. 39 XVIII.

DE PVRIFICAT̄

fol. 39' XIX.

DE QVADRAḠ

fol. 40 XX.

IN DIE PALM̄

fol. 40' XXI.

DE CENA DOMINI

fol. 41 XXII.

(DE RESVRRECTIONE)

fol. 42 XXIII.

DE PENTECOST̄

FINIT

fol. 43 XXIV.

Iam pridem vestras studui pulsare etc.

Versiculi nimium nostri causantur inepte etc.

d) de festis sanctorum circiter 854 collecta.

fol. 43' XXV.

(DE F̄ SC̄I RICHARII.)

fol. 44 XXVI.

DE F̄ SC̄I MARTIN̄

a. 854?

e) carmina quae cum a) et c) coniuncta erant.

fol. 44' XXVII.

Iam dudum (cfr. supra c. I.) monitus coepi decepere versus
post a. 825.

fol. 45 XXVIII.

Post (an post florilegium?) primam genesim volui describere etc.

fol. 45' XXIX.

ITEM DE NATAL DN̄I (cfr. c. XVI).

f) epitaphia anno circiter 844 collecta, quas neniis appellare poetae placuit.

XXX. Vos Michael sanctus Gabriel Raphaelque etc.
NVNC INCHOANT NENIE

fol. 46 XXXI.

Nullus in hoc debet degen(s) confidere mundo etc.

XXXII. Fistula raucisonans nunc incipe dicere causam Leutgaudi etc.

a. d. XVIII Kal. Mai

fol. 46' XXXIII.

EPYTAF̄ (Nithardi).

a. d. XVIII Kal. Iul. 844(?)

fol. 47 XXXIV.

IT̄ (Ermenrici monachi).

a. d. XIII Kal. Oct.

XXXV.

ITEM (Walathini monaci).

a. d. VIII. Kal?

XXXVI.

ITEM (Donadei monachi).

a. d. V. Kal. April.

fol. 47' XXXVII.

ITEM (Asberti monachi).

Non. Iul.

XXXVIII.

ITEM (Leutgaudi iuvenis cfr. c. XXXII).

a. d. XVIII. Kal. Mai.

fol. 48 XXXIX. O pater egregie (Ludowice?) regali sanguine cretus etc.

XL.

ITEM (Israhelis; an eius qui a. 831 miles

esse perhibetur?)

a. d. XIX. Kal. Sept.

ITEM (Sicheri monachi.)

a. d. X. Kal. Sept.

fol. 48' XLII.

ITEM (Stainhardi.)

a. d. VIII. Kal. Nov.

XLIII.

ITEM (Iatonis laici.)

a. d. X. Kal. Sept.

fol. 49 XLIV.

ITEM (Hildrici laici.)

a. d. XIII. Kal. Mart.

XLV.

ITEM (Angilberti.)

Non. Nov. 842.

fol. 49' XLVI.

ITEM (Huvsendis.)

a. d. III. Non. Aug.

XLVII.

ITEM (Godelendis.)

XLVIII.

Hic cinis exiguis etc.

Brux. 10470

f) *epitaphia.*g) *tituli.*

XLIX.	SVPER DIPLOM	L.	IN CINGVLO.
LI.	IT SV EPISTŁ	LII.	IT IN CINGVLO.
		fol. 50	LIII. SVPER LECT
			LIV. SVPER LECT
		LV.	DE SVPER MSA.
		LVI.	BENEĐ CIB Č POT
	LVII. IT	LVIII. IT I MS ^a	
fol. 50' LIX.	EPTYTAF <i>(Adalelmi;</i> <i>an militis a. 831?)</i>		prid. Id. Sept.
		LX.	IN LAVATOR.

h) *varia.*

LXI.	IT AD QVEND		
LXII.	IT		
fol. 51	LXIII. VERSVS DE CVCVLO.		
LXIV.	ITĒ <i>(Godelindis cfr.</i> <i>c. XLVII.)</i>	a. d. III. Non. Aug.	
LXV.	IT EPYTF <i>(Gerwidis)</i>	a. d. XV. Kal. Febr.	
	LXVI. ITEM Incipiunt parvae super euangelia glosae etc.		
	fol. 51' LXVII. IT SVPER LECT		

II. Fredigardi series.

fol. 52	LXVIII.	DE DEFLECTION	a. d. X. Kal. Oct. 861.
	LXIX.	IN HOSPITALE PAVPER	
	LXX.	LVCERNA	
	LXXI.	LANTERNA.	
fol. 52'	LXXII.	AD HVCE	
fol. 53	LXXIII.	DE ACIEB; CELI	a. d. III. Id. Dec. (861).
		Musa retro (<i>cfr. LXVIII.</i>) eclipsin etc.	
fol. 53'	LXXIV.	AD QVENDĀ NE PHIT CELI	
	LXXV.	IN MANSION CVIVSD	
fol. 54	LXXVI.	DESUPER CYLIPSI	
	LXXVII.	IN TABVL CVPI DVNCVL	
	LXXVIII.	VERS IN DOMO POMORV	
fol. 54'	LXXIX.	AD QVENDĀ SOPHISTĀ	
fol. 55	LXXX.	AD NRM ABBT	
		Iam rotat alter ab axe annus etc. <i>cfr. LXXII.</i> post a. 861.	
fol. 55'	LXXXI.	AD QVEND PROSELIT	
fol. 56	LXXXII.	AD NOSTRVM ARCHIMANDRITAM (<i>cfr. supra p. 267</i>)	a. 865 sive 866.

Brux. 10470

II. *Fredigardi series.*I. *Miconis series pars prior.*

- fol. 56' LXXXIII.* STICHI APTI IN FRONTE PANDECTINIS.
fol. 57' LXXXIV. AD QVENDĀ BIFACEM.
fol. 57' LXXXV. AD HILDEB. *a. 845—856.*
fol. 58' LXXXVI. SVPER LAVATR̄
LXXXVII. DE NŘO MISERRIMO CASV. *post a. 845.*
fol. 58' LXXXVIII. IN SESSIONE PEREGRINOR.
fol. 59' LXXXIX. ITEM.
XC. SVPER HOSTIV
XCI. IN ECLESIA (*Radberti*). *ante 856.*
fol. 59' XCII. AD KAROLV MONACHOR LVCERNA.
fol. 60' XCIII. epitaphium Salaconis *a. d. XI. Kal. April. 868.*
XCIV. epitaphium Sandonis *a. d. XI. Kal. Aug. 868.*
fol. 61' XCV. DE TVRDO.
XCVI. EPYTAF (*Herrici*). *a. d. XV. Kal. Aug. 867.*
fol. 61' XCVII. ITĒ
XCVIII. epitaphium M̄ *a. d. II. Id. Aug. 868.*
IT̄
IT̄
XCIX. EPYTF
ITEM.
C. epitaphium Herici cfr. XCVI. *a. d. XV. Kal. Aug. 867.*
fol. 62 CI. epitaphium Hil~~delandi?~~ *868.*
AD ANSIG cfr. supra p. 270 *c. 867.*
fol. 63 CII. Claudiani librum mihi vestrum mittite etc. *ante 856.*
fol. 63' CIII. IN ECCLESIA (*Tetsini; an militis 831?*)
CIV. AD QVENDĀ THEOLOGVM.
fol. 64 CV. AD YION KAROLI REGIS. *c. a. 870.*
fol. 65 CVI. Melliflua cuperem vobis (*Welphoni*) depingere laudes etc. *c. a. 870.*
fol. 65' CVII. Tempus ab adventu domini etc. *Iun. 870.*
fol. 66 CVIII. ALLOCVTIO INQVISITORIAE MENTISQVE RESPONSIO
AD GALLVM.
fol. 67 CIX. EPÝTAF (*Magenardi*). *a. d. XV. Kal. Febr. 871.*
CXI. IN QVODAM ORATORI
fol. 68 CXII. Fistula, conemur parvos configere versus (*Ansigiso*) etc. *c. a. 871.*
fol. 68' CXIII. Confirmat hominis corpus haec formula panis
CXIV. IN Qd MAN̄S
CXV. SVPER LECT̄
CXVI. IN LECTORI
fol. 69 CXVII. O dileete pater (*Welpho?*), vino transmitto Falerno
CXVIII. ITĒ IN ECŁae (*Hetti abbatis non Centulensis*).
fol. 69' CXIX. ITĒ IN SESSIONE
RESPONSIO IN PERSONA XPI

*III. Odulfi et Fredigardi series.**Brux. 10470*

<i>CXX.</i>	IN QVODĀ VASE.	<i>a. 864.</i>
<i>fol. 70 CXXI.</i>	EPITAPHIVM (<i>Milonis et Wenradae</i>). <i>a. d. XV. Kal. Aug. eta. d. III. Id. Dec.</i>	
<i>CXXII.</i>	ITEM (<i>Heriradi</i> † <i>a. d. Kal. Aug. fort. 859</i>). <i>post a. 860.</i>	
<i>CXXIII.</i>	AD QVENDĀ NR̄M (<i>Aldricum</i>).	
<i>fol. 70' CXXIV.</i>	AD EUND	
<i>fol. 71 CXXV.</i>	EPÝTAF̄ (<i>Hrothardi</i>).	<i>a. 861.</i>
<i>fol. 71' CXXVI.</i>	IT EPÝT (<i>Waltheri</i>).	<i>a. d. III. Kal. Dec. 864.</i>
<i>CXXVII.</i>	IN CYBORIV	<i>a. 864.</i>
<i>CXXVIII.</i>	IN TABVLA	<i>a. 864.</i>
<i>CXXIX.</i>	Praebeo diversis labiis etc.	
<i>CXXX.</i>	IT DE COMESTIONE adE	<i>an Miconis?</i>
<i>fol. 72 CXXXI.</i>	DE VELATIONE MBROR	<i>an Miconis?</i>
<i>CXXXII.</i>	DE ELECTIONE IPSIVS.	<i>cfr. c. CLIV sqq.</i>
<i>CXXXIII.</i>	AD QVENDAM.	
<i>CXXXIV.</i>	IN QDĀ GESTATORIO.	
<i>CXXXV.</i>	IN MVSCARIO.	
<i>CXXXVI.</i>	Est domus haec Christi peregrinis adtitulata etc.	
<i>fol. 72' CXXXVII.</i>	STICHI EXHORTATORII AD COMBEN-	
	NIONES NR̄OS	<i>a. 865 sive 866.</i>
<i>fol. 73' CXXXVIII. IT</i>		
<i>fol. 74 CXXXIX.</i>	Audacter calatum, pater, (<i>Welpho?</i>), arripui sine tora etc.	<i>c. a. 866.</i>
<i>fol. 74' CXL.</i>	AD EPITIMATV DIDASCVLV	<i>a. 866.</i>
<i>fol. 75' CXLI.</i>	EPITAF̄ (<i>Ruodulfi</i>).	<i>a. d. VIII. Id. Ian. 866.</i>
<i>fol. 76 CXLII.</i>	ITEM.	<i>a. 866.</i>
<i>CXLIII.</i>	IN LÄPADE IPSIVS.	<i>a. 866.</i>
<i>CXLIV.</i>	SVPER LECTVLV	
<i>CXLV.</i>	IMPLORATIO ANGELI	<i>a. 866.</i>
<i>CXLVI.</i>	EPÝTAF̄ (<i>Flodegeri</i>)	<i>a. d. XVI. Kal. Nov.</i>
<i>fol. 76' CXLVII.</i>	IN LATNA (<i>cfr. c. LXXI</i>).	
<i>fol. 77 CXLVIII.</i>	AD QVENDA NR̄M (<i>cfr. c. LXXIX</i>).	
<i>fol. 77' CXLIX.</i>	AD QVENDĀ INPVBE	
<i>fol. 78 CL.</i>	AD ABBATEM NR̄M (<i>Welphonem</i> .)	<i>a. 866.</i>
<i>fol. 78' CLI.</i>	AD EVNDEM.	<i>a. 866.</i>

*IV. Miconis series, pars altera.**fol. 79' CLII.*

Hac gemini parva sancti memorantur in ara etc.

an Odulfi?

Ó sacer, e nostris venerabilis affuit unus

ITĒ *cfr. supra ad c. CXIX.*

ITĒ

ITĒ

AD QVENDĀ INFIDV

ad h

ad gogi

ad tisulf

De quodam luggone meribibul

*fol. 80 CLIII.**fol. 80' CLIV.**CLV.**CLVI.**CLVII.**fol. 81 CLVIII.**fol. 81' CLIX.**fol. 82 CLX.**fol. 82' CLXI.*

Brux. 10470

- fol. 83 CLXII.* Ad nostrum didasculum (*cfr. supra p. 271*).
CLXIII. ad quend̄ epybat
fol. 83' CLXIV. ad chore
fol. 84 CLXV. ad h̄
fol. 84' CLXVI. & ad quend̄
fol. 85 CLXVII. ad cōbennioñ
fol. 85' CLXVIII. AD FELICĒ
lacuna versuum c. 546

*c. ante a. 856.**Brux. 10859*

- fol. 1 CLXIX.* Miror cur minime promissum reddidit ipse etc.
fol. 1' CLXX. Fistula nostra referre quęat quid scire pusilla etc.
CLXXI. I. Hie caput indiculi sumunt sine fine lege peracti etc.

*II. INCIPIVNT PARVAE GLOSAE DE DIVERSIS LIBRIS EX-
CERPTAE A PVSILLITATE MICONIS**fol. 75*

- FINIVNT GLOSVLAE (MICONIS).*
III. Has ego perparvus studui coniungere linguis ipse Micon etc.

I.

Omnibus amatoribus sapientiae Micon levita parvus in Christo totum quod est. Notum sit omnibus, quia, cum degeret nobiscum quidam epibata, coepit reprehendere iners verba lectionum nostrarum non tantum de litteris, quantum de correptione vel productione quarundam bannitarum. Qua de re commotus et zelo utilitatis accensus 5 coepi perscrutari diligentius monimenta poetarum atque de singulis, quae varietatem patiebantur, verbis exempla affigere auctorum, ita ut prius verbum praefigerem, deinde exemplum verae ostentationis ipsius, posthaec nomen auctoris vel libri. Quod opus parvum cucumque placuerit, memor esse (Miconi)s dignetur, qui non hoc typho elationis, sed utilitate cunctorum opus adgressus sum. Currit enim commode per alfabe- 10 tum, ut facilius inveniatur, quod ab amante requiritur.

[I.] *de eis quae in B syllogae praeposita sed aliena ab ea leguntur cfr. Duemuler N. A. IV 516;*
fragmentum neque a Duemmlero neque a me apud quemquam indagatum hoc est:

Qui lavat igne pios laticis post munera vivi,
Dum sator ac socius gemino stringuntur amore
Sidereusque calor peccati solvit acervos:
Hoc tibi compenset donati sorte saponis,
5 Lactea virginicum servent ut pectora fucum,
Pixide pro vacua virtutum fraglet acerra.
Sed damus interea, fluidum quod pellat humorem
Flegmatis aut morsus extorum tergit acutos,
Lenia . . . . . stridit.

Miconis praefationem ediderunt Fabricius in Bibl. Lat. med. et inf. aet. s. v. 'Mico', Waitzius in Archivo nostro VIII 656   1 mico/ B mico μ   lenita et sic passim ε pro ε B   7 uere et sic passim ε pro ε B   8 miconis μ // s B

[I.] *Prima Miconis operum series a I. ad LXVII. usque pertinet.*

ALFABETVM	Hoc discunt omnes ante alfa et beta puellae.	IVVENAL	
ACCIDIT	haec fessis etiam fortuna latinis.	VIRGL	
AMICITVR	Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus.	OVID	
AMICIO	Corrigit emendat mitrat amicit alit.		Agenoris.
5 ADLANTEO	Gurg(ite a)thlanteo pelagi sub valle sonora.	ACHILL	
AMARACVS	I(dali)ae luc(o)s ubi mollis amaracus illum.	VIRGL	
ASARICIQVE	duo) et senior cum castore thibris.	VIRGL	
ABSCIDIT	(impu)lsu ventorum adiuta vetustas.	LVCANVS	
ADAMANTINA	In quo iam genere primis adamantina saxa.	LVCREC	
10 ATTAMEN	Omnibus attamen his sat perstat quod voluisti.	APOLLINAR	
ATHOMVS	Prodere qua tenues athomi cumpage minuta.	P	allobroga.
(AMAZON)A	Sed quicumque meo superaret amazona ferro.	M	Aconita.
A(TTAVVS)	Ex attavis longo texens per stemmate filo.	P	Ardea.
ACINO(S)	Exprimit humentes acinos sucumque liquentem.	PAVLINVS	altilis.
15 (AVGVROR)	accedunt tempora parva malis.	OVID	
(ADIVVAT)	Quid (iu)vat indomitos bello sedasse furores.		
APPARAT	et mecum invadit trepidantia castra.		
AMETISTINA	Causidicum vendunt ametistina convenit illi.	IVVENAL	
ADRIACAS	Sardonicem pingunt ametistina pingit iaspis.	PRVD	
20 ABDICO	metrum saphicum constat ex troch. spond. dactl. et duobus Affa. tim ple. nis quibus imbuatur. [troch.	PRVD	
AFFATIM	Mellis et irrigui haec austera absinthia miscam.	FORTVN	
AVSTERVS	Austero properes plectere iudicio.	ORATIVS	
AMBITVS	Iussit et ambite circumdare littora terrae.	OVID	Apparitor.
25 AEDILIS	Audiat aedilis ne te videatque caveto.	MARTIAL	
AVLEA	Purpurea intexti tollant aulea britanni.	VIRGL	
ABBACVM	Ornamenta abaci nec non et parvulus infra.	IVVL	
ANHELO	Dat medicina latens et anheli corporis aestus.	ARAT	

*post 25: Acerra:*Cumque meri patera (patira *E* patem *L*) thuris acerra fuitIuuenalis *EL* (est Ovid.*Fast. IV, 934)*

1 lemata et auctorum nomina minusculis litteris in codd. scripta maiusculis exprimo pristinam formam quae e corruptelis perluceat restituturus 3 Amicitur] superscr. uestitur *B*, papineis *B* 4 Amitio] superscr. uestio *B* 6 Amaracaracus corr. *B* 7 Asaricique] superscr. nomen (hoc not. Tiron.) gentis *B*: cfr. *Aen. IX*, 643 10 Apollinař *B*: potest esse adiectivum 17 mecum *B*, acoñ *b* 19 *Bμ*] om. *b* 23 Oratius] Or *b* oratius (*ante locum rasum in quo potest fuisse aliud licet simile nomen*) *B* 24 ambite] adscr. mobile nomen est (n. e. not. Ttr.). participium est. nomen si fuerit corripitur *B*, littore *B*

1 *Iuv. XIV*, 209. 2 *Aen. XII*, 593. 3 *Pont. III*, 8, 13. 4 (*Smaragd. I*, *XIV*, 14 vol. *I*, 615. Agenoris *Aen. I*, 338.) 5 *Stat. 223.Ach. I*, 6 *Aen. I*, 693. 7 Assaracique (sed Asaricus adfertur e. g. e *Lucani* codd.) *Aen. X*, 124. 8 *Luc. III*, 471. 9 in primis *Lucre. II*, 447. 10 cfr. *Cyprian. poet. ed. Peiper* pag. 211, 12. 11 qua — compage *Prud. Apoth.* 953. (*Allobroga* *Iuv. VII*, 214.) 12 superarit *Ovid. Amat. II*, 743. (*aconita* *Ge II*, 152.) 13 stemmata *Prud. Apoth.* 985. (*Ardea* e. g. *Verg.*) 14 *Paul. Nol. Nat. IV*, 297. (*altilis* *Iuv. V*, 115.) 15 accedunt (*Laurentian.*) *Trist. IV*, 6, 40. 16 (*Prud. Psych.* 697.) 17 (*Aen. IX*, 147.) 18 illis *Iuv. VII*, 186. 19 (*Adriacas* *Aen. XI*, 405.) *sardonychen* (*ed. Dressel.*) *Prud. Psych.* 860. 21 *Prud. Cath. VIII*, 15. 22 PER [sed est *Fortun. V. M. I*, 39 miscam] misceam VAT. 23 properes (*Commir. proceres* cod.) *Orient. Commonit. II*, 34. 24 *Met. I*, 37. 25 *Mart. XI*, 102, 7. 26 PER [sed est *Verg. Ge. III*, 25 tollant] tollent 4 VAT. 27 *Iuv. III*, 204. 28 *Arator. I*, 472.

ABLVTVS·	Unicus ablutus qui sanguine comparat orbem.	ARAT	num Virgilius?
30 ALLEGAT	morem veterem nil dulcius esse.	P	
ATHLANTIĀ·	Ante ti. biae oo. athilan. tides. abscondantur.	VIR	
ALCONCHIVM·	Caecuba vina ferens alconchium maris expers.	ORATIVS	
ADDICAT·	Et ne corporeis addicat sensibus omne.	P	Agámemno
ACCERSITVR·	Paupertas fugitur totoque accersit tur orbe.	LVCAN	
35 AFRICANOS	potius vincat sibi curio fusa.	LVCAN	
ADNOTA·	At pecori laban non est nota sed nota vitae.	PAVLINVS	
ABOLET·	Non abolet longoque sinit grassarier usu.	PRVD	
ADVELAT·	Declarat viridique advelat tempora lauro.	VIRGL	
ARCHIMAGIRVS·	Finxerunt pariter librarius archimagi.	IVVL	
40 ADLABI	nemus et tacitis incumbere remis.	VIRGL	similiter perlâ-
ANATIS·	Mox anatis profuge quo sibi praedo foret.	PRVD NOV	[bor.
BISSINA	mox croceo circumdat pallia peplo.	PROSPER	
BORINAS·	Flamma volans borinas mordebat in aera pennas.	FORTVN	
BACCARE·	Errantes hederas passim cum baccare tellus.	VIRGL	Battávus ex pago
45 BLASPHEMAS	dominum gens ingratissima christum.	PRVD	Bímare. [batavo.
BIBLIOTHECA·	Quem mea non totum bibliotheca capit.	MARCIAL	
BIBLIOPOLA·	Sed qui me vendit . bibliopola putat.	MART	et Oratius.
BILICEM·	Lancea consequitur rupitque infixa bilicem.	VIRGL	
BOMBICINV·	Delicias et panniculus bombicinus urit.	IVVL	
50 BRITONES·	Quam nec terribiles cymbri nec brittones umquam.	IVVEL	
BALBVTIT·	Surdescunt aures balbutit denique lingua.	ORATIVS	
BIREMES·	Balbutit seaurum pravis fultum male talis.	STATIVS	
BERONICE·	Ceu primum ausurae trans alta ignota biremes.	IVVENL	
55 BORINI·	Myrrina deinde adamans notissimus et beronices.	LICENTIVS	
CARNVTIS	Nec fera tempestas zefirum fremitusque borini.	FORTVN	caストore.
CONCAVA·	hinc etiam dum praetereundo veniret.	APOLLINAR	
post 41: Garganus·	Appulit (Apulus <i>Luc.</i>) adriacas exit gargarus in undas.	Virgilius b (<i>Luc. V</i> , 380)	

30 dultius *B* post esse add. astruit uel mittent leḡ *B*: memoria v. 70 Prudent. videtur latere
 32 expres *B* 33 ne μ me *Bb* 39 Archimargirus] superscr. Inferiores (infertores schol. *Iuv.*) qui
 inlata carpunt *B*: cfr. schol. *Iuv.* archimagiri] superscr. princeps cocorum *B* 43 mordebit *B* 44 *Battá
 expagouis batao *B* 48 bilicem] superscr. duplii loricā *B* 49 bombicinus] superscr. bombose uerne
 sericus *B* 51 *Bμ*] om. *b* 54 beronices] superscr. Nomen lapidis *B* 55 borini] superscr. Nomen
 uenti *B*

29 ablutum *Arator. II*, 197. (*Aen. IX*, 818?) 30 veterum (sed ueterem multi codd.) *Prud.*
Symm. II, 69. 31 Ante tibi Eoae Atlantides abscondantur *Ge. I*, 221. 32 (Alcon, Chium)
Hor. Serm. II, 8,15. 33 *Prud. Symm. II*, 157. 34 arcessit (sed. cfr. Usener ad comm. *Bern.*
 p. 22) *Luc. I*, 166. 35 (Africa nos) *Luc. IV*, 793. 36 *Paul. Nol. Nat. IX*, 256. 37 *Prud.*
Ham. 649. 38 *Aen. V*, 246. 39 *Iuv. IX*, 109. 40 tacitis (recte ut codd. *Karolini*) *Aen. VIII*,
 108. 41 42 *Cyprian. Gen. 1233.* 43 *Fortun. V. M. I*, 290. 44 *Eclog. IV*, 19.
 45 nomine omisso [*Apoth. 347 blasphemas*] blasphemans 137 *VAT.* 46 nom. om. [*Apophoret. 190. 2*]
 165 *VAT.* 47 *Mart. XIV*, 194, 2. (*Orat.?*) 48 rumpitque *Aen. XII*, 375. 49 *Iuv. VI*, 260.
 50 Qua *Iuv. XV*, 124. 51 (*Eugen. Tolet. ed. Lorenz p. 21 V, 9.*) 52 *Hor. Serm. I*, 3, 48.
 53 *Stat. Theb. VI*, 19. 54 *Iuv. VI*, 156. 55 *Licent. (ed. Bs. FPR. 415) 57.* 56 *Fort. V. M.*
III, 153. 57 *Apollinar. XVI*, 8.

CIATOS·	A cotile ciatos bis ternos una receptant.	FAVINIVS
CARDIACO	numquam ciatum missurus amico.	IVVENL
60 CELEUMA·	Quem nec rumpere . nauti cum celeuma.	MARCIAL
CRISTALLINA·	Et turbata frui questus cristallina vitro.	P
CYROGRAFON·	Vana super vacui dicunt cyrografa ligni.	IVVENAL
CLANDESTINA·	Significant clandestinos caecosque subesse.	LVCRETIVS
CYROGRAFON·	Quod lapsu dedit eva suo cyrografon et illud.	APOLLINARIS
65 CAPPADOCVM·	Impia cappadocum tellus et numine levo.	MARC
CIRCINVS	Cappadoce mediis habitant in finibus huius.	[gilius.
CRISOPRASE	excurrens meta interiora laborat.	Ciconum. Vir-
COMPARAT	et sidus saxis stillantibus adsit.	Cocrodilon. Iu-
70 CALCEDONES·	ergo tribus sanctus tria nomina rebus.	Cómino. [venalis.
CONCREMET·	Euxi . ni den . sos us . que ad cal . cedonis ora.	P
CONTREMIT	Vel nuda tellure nocet vel concremet igni.	FORTV
CONQVERAR	et magnum percurrunt murmure caelum.	ALCHIM
COMBIBO·	immemoremque mei accusabo patronum.	P
75 COMMOWET·	Dum queror et divos quanquam nil testibus illis.	PAVLINVS
CORNICES	Radi inter liquidum celeris neque commovet alas.	VIRGL
COTVRNICES·	non cum fumant altaria donis.	(VIRGILIVS)
CRATERA·	Ecce coturnices inter sua praelia vivunt.	OVID
CONSOLOR·	Optulit et calido plenum cratera lieo.	AVIENVS
80 COCYTI	Penitusse placet solatur tertia eosdem.	PAVLIN
CHORITVM·	metuet tortosque ixionis anguis.	VIRGL
CONSVTVS·	Haud dubitanda refert choritum terrasque requirat.	ALCHIM
CICADA·	Vinaque consuti multum cum vulnere folles.	AVIEN
COLLEGA·	Parvula tunc ridens sic est affata cicada.	IVVENL
85 COMMVTAT	Tros tyrios stupidos timidus collega chorintus.	ALCHIM
	iudea ducem viduata priore.	contūdit.

58 cotile] superscr. emina B 62 *Cyrografo B, Uana ex corr. B 64 Cyrografen B, cyro-
grofon B 65 Marc. Curum il i lis B: i. e. lemma *curlulis 66 Compati compassus (*hoc postea*)
lemmatis loco add. B 70 BVat.] om. b *mēmeñ. agamēñ nōn B 73 Immemorem sed post patronum
add. h(ie) d(eest) q̄ relatiuum) B 74 queror B 75 Radii b Vir bū om. B 76 cuni] u
in l. r. B 77 Cornices corr. B 79 consolatur corr. B 80 sanguis corr. et accus. esse syni-
ficavit B 81 choritum B 84 Tres b 85 Commutant B

58 At — receptat Rem. Fav. carm. de pond. (Bs. PLM. V, 75) 73. 59 Iuv. V, 32. 60 (nauticum)
Mart. IV, 64, 21. 61 IVV [sed est Mart. IX, 59, 13 brui Putean.] breui 20 VAT. (Prudent.?)
62 (supervacui—chirographa) Iuv. XIII, 137. 63 nom. om. [Lucr. II, 128] 198 VAT. 64 chiro-
graphon (cyrogaphon T) illum Apollin. XVI, 56. 65 LIV [sed est Mart. VI, 85, 3 numine] lumine
(Putean.) 12 VAT. 66 (Priscian. Perieg. Bs. PLM. V, 305 v. 900. Ciconum Virg. Ge. IV, 520.)
67 nom. om. [Prudent. Symm. I, 324 cod. a interiora] interiora (ceteri) 184 VAT. (cocrodilon Iuv. XV, 2.)
68 stillantibus (PR stellantibus ceteri) addit Prud. Psych. 865. 69 Fortun. V. M. III, 382. 70 MARC
[Priscian. Perieg. 737] 90 VAT. 71 locet Alcim. Avit. V, 306. 72 murmure (ut codd.) Lucr. V, 1221.
73 Paulin. Nol. Nat. VI, 270. 74 Ecl. VIII, 19. 75 Radit iter Aen. V, 217. 76 Lucr. VI, 752.
(Prudent. Symm. II, 571. Cassidili Tob. 8, 2 cfr. Woelflin. Archiv. VI, 266.) 77 Amor. II, 6, 27.
78 Avian. Fab. XXIX, 15. 79 Theodulfi Biblioth. (vol. I, 535) XLI, 103. 80 anguis (ut Serr.)
Ge. III, 38. 81 refer Aen. III, 170. 82 multo (Cantrab. multum Laudunn.) Cyprian. (Pitra
Spicil. Solesm. I, 216) Ios. 302. 83 cicadam (codd. cicada A teste Ellis.) Avian. Fab. XXXIV, 15.
84 Zelotypus Thymeles stupidus (stupidis P) collega Corinthi Iuv. VIII, 197. 85 Cyprian. (Pitra
Anal. sacr. V, 194) Iudic. 467.

CONCALET·	Stat gladius calet omne nocens a caesare ferrum. LVCAN	[cōlor.
CYNOMIA·	His actis cynomia fluit quae musca canina.	Carbasīnis. Con-
COMPILENT·	Nec te compilent fugientes hoc iuvatorum.	Cupītis: si parti-
CIMERA·	Esse canes uteros sub virginis esse cimeram.	[cipium est.
90 CALLIODORVS	habet eensem qui nescit equestrem.	complācet.
CLOACA·	Offerat inmundis caeno exhalante cloacis.	confriō.
CONDONO·	Et cito donaret scelerata piacula culpac.	Contribūles.
COLORO·	Ingravidat virgisque tribus concepta colorat.	
CANOPO·	In siriae pontus tendit ratis inde canopos.	
95 CLASSISONO·	Angelico monitu repeatant sed regna canopi.	Commōri.
CANOPOS·	Ignoto canopos sese infert fulgidus astro.	FELIX CAP
CONLVCENTQVE	suis aurea vasa favis.	SED
CIRCVMDARE·	Iussit et ambitae circumdare litora terrae.	OVID
CAPRIFICVS·	Manavit lactens caprifici sucus opellam.	QVINTVS SER
100 CIRCVMLATRO·	Quo modo fieus eras iam caprificus eris.	MARCL
CONGELAT	et venae desistunt posse moveri.	OVID
CASTORIS·	Coepit cum ventis imitatus castora qui se.	IVVENL
CONGLOBO·	Densaturque globus quantum pede prima relato.	LVCAN
CONSIDERE·	Praeter ea geminos dominus considere caecos.	SEDVL
105 CORNICINVM	curva aera silent placabilis implet.	PRVD
CONCHILI·	Quod fuerit vero conchili sanguine tritum.	QVINT SEREN
DEQVOQVO·	Aut dulcis musti vulcano dequoquit humo . rem.	VIRGL
DECORO·	Ac bene nummatim decorat suadela venusque.	ORATIVS
DIFFIDIT	ac multa porrectum extendit harena.	difidit: producit.

post 91: Item'

Gaudet in immōndis sus spurca iacere cloacis

B b (*Milonis est de Sobi. II*, 795)

post 106 i. e littera C absoluta de suo addidit b:

Cicidit Ebrius ac petulans qui nullum forte cicidit (cecidit *Iuv.*) Invenialis (III, 278)
 Cortina Cignea namque (iamque *Audr.*) sibi cortinis atria gyrat. B (*Audrad. de fonte vitae* 56 *supra p. 74*)
 Calcedon Hinc calcedon hebes perfunditur ex jacinto (hyacinthi *Prud.*) Prudentius (*Psych.* 857)
 Coniveo Conivente oculus praeclarum (praeclara p. praeclarum *Prud.*) ad gaudia flectit. Item (*Psych.* 453)
 Crvnine Implevisse sinus iuvat infuscere craniinis. Prudentius (*Psych.* 459)
 Consido Vultis et his mecum pariter considere regnus. Virgiliius (*Aen.* I, 572)

88 BVat.] om. b Compilent] glossam unde compilare dicimus uersus add. B *cupita sine signo B
 94 Bu] om. b Canopos] superscr. lat̄ ripa (*areturi stella?) B, canopos. egyptus B 95 B] om. bu Canopi
 egypti B 96 ast; B 99 Caprificus] postea superscr. silvester fieus B 100 B] om. bu
 102 Castoris] superscr. nomen bestie B castora] superscr. accusativus grecus pro castorem B 103 Con elobo B
 104 dominus geminos b: sic in Sed. DG 105 Cornicium postea corr. B 107 Dequoquo in decoquo corr. B
 108 Ac] superscr. pro quam B, nummatim B numadum b 109 Diffidit] superscr. scidit B, diffidit corr. B

86 omne — Caesare (*ut codd.*) *Luc. VII*, 503. 87 Cyprian. (*Pitra Spicil. Solesm.* I, 181)
Exod. 341; *cfr.* 196 *VAT.* 88 HORATH SERMONUM LIBRO I (1, 78) Nec (*D Ne Horat.*) — iuvat,
 horum (*ut Horat.*) 246 *VAT.* 89 utero *Trist. IV*, 7, 13. 90 LIV [sed est *Martial.* V, 38, 1 quis]
 qui 18 *VAT.* 91 *Prud. Psych.* 722. 92 *Fortun. V. M. II*, 201. 93 *Paul. Nol. Nat.* IX, 253.
 94 portus tendet *Luc. VIII*, 181. 95 (*cfr. Cyprian. poet. ed. Peiper* p. 211, 13.) 96 *Martian.*
Crap. (Eyss. p. 299) VIII, 808. 97 *Sedul. I*, 14. (*Cirrei Iuv. XIII*, 79.) 98 *Metam.* I, 37. 99 *ut*
codd. Ser. Sam. 834. 100 Qui *Mart. IV*, 52, 2. 101 *Metam.* VI, 307. 102 *Iuv. XII*, 34.
 103 *Luc. IV*, 780. 104 *Sedul. IV*, 31. 105 *Prud. Psych.* 636. 106 *tinctum Ser. Sam.* 1101.
 107 dequoquit (*ut codd. Karolini*) *Ge. I*, 295. 108 ORAT [*Epist. I*, 6, 38] nummatum decus 78
 nummatum decorat 108 *VAT.* 109 (*Aen. IX*, 589.).

110 DEDERE·	Exiguum flammis quam totum dedere corpus.	IVVENC	
DVX·	Ora ducum membris super aurea fulchra locatis.	P	delâbi.
DEMOROR	ex quo me divum pater atque hominum rex.	VIRGL	
DISPARES·	Ergo pari voto et paribus se sustulit alis.	LVĀ	dúctile.
DEFORE·	Confidunt volucres victum non defore viles.	P	demoniacus.
115 DERIDES·	Quid nos derides here qui nuper hille fuisti.	OVID	
DILATO·	Levat opus palmisque suum dilatat in orbem.	V	decolôro.
DISSVTVS·	Altera dissuto . pectus aperta sinu.	OVID	décémpeda.
DELPHINVS	iacet haud nimio lustratus nitore.	CICERO	definimus.
DORMITO·	Maiestate vigil quia non dormitat in aevum.	SED	desûdo.
120 DIRIVO·	Contra particulam quae dirivata videtur.	LVCRETIVS.	demolitis.
DEMONSTEÑ·	Dirivare queunt animum curamque levare.	FORT	
DELTOTON·	Quos bene fruge sua demonstenis horrea ditant.	CICERO IN PRONOSTICIS	
DESIDERE·	Andromede signum deltoton dicere grai.	ARATVS	
125 DESTINAT	Hunc aries iuxta medium deltoton habebit.	IVVENL	
DECADAS·	optimus hic . et formosissimus idem.	SMARAGD	
DIMOVENT·	Per decadas centum . per centum mille redundant.	In praeterito di-	
EXARO·	Aethere emittit spirantes dimovet auras.	VIRGL	[môvi.]
ERVDIT	Nudus ara sere nudus hiems ignava colono. .	TEOD	[herbae.]
130 EMPÉDOCLES·	externos propriis sic actibus actus.	OVID	erûcis: genus est
EXCVBAT	Erudit infirmas . ut sua mater aves.	P	éschinus.
ELIQVAT	exercesque vires quodcumque tuendum est.	PERSIVS	excêco.
ELIMAT	ac tenero supplantat verba palato.	OVID	eradicô.
EDOMAT	non illud opus tenuissima vincant.	P	énecat.
135 EBDOMAD·	invalidas mentes quae simplicitatem.	P	éfferus.
ENATET·	Septimus epdomadi venit superaddere sextae.	ALCHIM	
EVOMO·	Machia quae surgens fluctus superenatet omnes.	P	
ESOCEM·	Transfigit gladio calidos vomit illa vapores.	FORT	
EXCITVS	Mox ingentem esocem . modico sub rete cohercit.	ALCHIM	
140 ENODO·	veni verumque invisere curo.	Amnibus ut nostris enodes ferre papiros.	Eximo.

115 here] superscr. not. Tir. nomen hominis *B* hille in l. r.] superscr. not. Tir. nomen proprium *B*117 *alé cé ped *B*: an hoc et decoloro (116) ex Horat. adscriptum? 118 lustratus nitore] superscr.hic liquescit f *B* 120 *B*] om. *bμ* 124 post Aratus. rursus cicero in pronosticis postea add. *B*127 dimouit *B* diuomit *b*, aures corr. *B*, dimou sine signo *B* 130 *B*] om. *bμ* 132 supplanta *B*133 *Bμ*] om. *b* 135 epdomade *b* 137 uomit in l. r. *B* 138 cohercat corr. *B* 139 euro.binač iuḡ *B*110 *Iuvenc. I*, 562. 111 PERSIVS [sed est *Paulin. Petric. V. M. III*, 77 ordo] ordo om. aurea 1 VAT.112 *Aen. II*, 648. 113 coauit ex Ergo pari voto *Iuc. IX*, 256 et paribus se sustulit alis *Aen. IX*, 14.114 *Prud. Psych. 619.* 115 puer *Mart. IV*, 7, 5. 116 *Moret. 48.* 117 *Fast. I*, 408.118 *Cic. Arat. 92.* 119 *Sedul. III*, 57. 120 121 curaque *Lucr. II*, 365. 122 Demon-
sthenis (ut Corb.) *Fortun. Carm. VIII*, 1, 3. 123 *Cic. Arat. 5.* 124 *Germanic. Arat. 239.*125 *Iuv. X*, 331. 126 *Smaragd. (vol. I, 610) I, v, 13.* 127 (se mittit *Aen. IX*, 645.) 128 *Ge. I*, 299.129 externis proprios *Biblioth. Theodulf. (vol. I, 537) XLI*, 201. 130 *Amat. II*, 66. (erucis *Iuv. IX*, 134.)131 exercetque vices quod euique *Aen. IX*, 175. 132 PERSIVS [*I, 35*] 107 VAT. 133 *Metam.**IV*, 178. 134 simplicitate *Prud. Ham. 425* (enecat *Iuc. IX*, 434?) 135 *Prud. Apoth. 986.*136 Machina *Alcim. Ar. IV*, 240 cf. *Peiper p. LXIX.* 137 *Prud. Psych. 50.* 138 cohercit(ut *Petrop.*) *Fortun. V. M. IV*, 300. 139 *Cyprian. Gen. 571.* 140 (*Alcim. Arit. I*, 295.)

EMINAS	recipit geminas sextarius unus.	FLAVIAN
ERINIS	Diriguere oculi tot erinis sibilat hydris.	VIRGL
ENDROMIDAS	tyrias et femineum cer oma.	R
EDVLES	Diptam num bibitur cocleae manduntur edules.	Eúxenum mare. ita et pedules.
145	Si erudita placent . certe sponsalia divi.	MARTIANVS IN LIBRO VIII DE ASTROΝ
ENITI	Non sinit eniti regna ad caelestia mentem.	PROSPER
EXCVDIT	Ac primum silicis scintillam excudit achates.	VIRGL
EXPAVET	Aut caelum nox atra tenet pavet ipse sacerdos.	LVČ
EMETAT	Ne plus frumenti dotalibus emetat agris.	ORAT
150 EXTRICO	Mercedem aut nummos inde unde extricat amaras.	ORAT
ESSEDA	Parvaque quam primum rapientibus esseda mannis,	OVID
ETNOTAT	et delet mutat culpatque probatque.	PRISC
EVFRATEN	Quos prope concludunt euphraten collibus altis.	PRISC IN PERI
EIDEM	Ire via peragant et eidem incumbere sectae.	IVVENL
155 EXEDIT	Sive calens febris iactatos exedit artus.	QVINTVS SERENVS
ENIMVERO	Verum enim vero is demum mihi vivere ac frui.	SALVSTIVS
EXTVDO	Extuderat carte ducebant saera per urbem.	VIRGL
EODEM	Bucerieque greges eodem sub tegmine caeli.	LVCREC
	Non eodem cursu respondent ultima primis.	CATO
160 FIALA	Quid tibi cum fiala ligulam committere posses.	IVVENL
FASCINO	Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.	VIRGL
FAGINA	caelatum divini opus alcimedontis.	VIRGL
FENICES	primi magni si creditur ausi.	LVCAN
FENICIS	nomen . cui dedit ipsa vetus.	FORT
165 FERITA	Fortior emicuit veluti ferita maneret.	OVID
FERITVR	Ipsaque ceruleis . charta feritur aquis.	QVINTVS SER
FRENESIS	Ex vitio cerebri frenesis furiosa movetur.	VIRGL
FISCINAS	Sunt et caseoli quos iuncea fiscina siccat.	IVVENL
FVSCOLAM	Caeditio et fuscolam micturiente parati.	

ante 160:

Sordibus (*ut Vat. quidam sordidus ceteri*) exalans vicinas polluit auras *alter. man. b* (*Prud. Psych. 52.*)

143 cer oma B   147 scilicis B   148 celum] ce in l. r. B, expauit in expau sine signo
 corr. B   151 Essed] superscr. genus uehiclei B   153 eufraten corr. B   154 uiam b
 155 talens corr. B   157 arce b   159 Comuuū sillabā lemma adscr. B   160 cum mitte b
 161 Nesci B   164 B] om. bu   uetus. de aue B   f ^ ea B: festuca non fuit   165 Fuscine B

141 nom. om. [est Rem. Fav. de pond. Bs. PLM. V, 75 v. 68] 187 VAT.   142 Aen. VII, 447.
 143 (ceroma Iuv. VI, 246.)   144 (diptannum ut B et VAT. Seren. Sam. 617 cfr. Alcim. ed. Peiper
 p. LXIX.)   145 Mart. Cap. (Eyss. 332, 4) IX, 888.   146 Prosp. Epigr. LXXXIII (LXXX) 9.
 147 silici (silicis be) Aen. I, 174.   148 Luc. III, 424.   149 Hor. Epist. I, 6, 21.   150 ORAT
 [Serm. I, 3, 88] unde unde 113 et 247 VAT.   151 Amor. II, 16, 49   152 Orid. Metam. IX, 524.
 153 Prise. Perieg. 928.   154 via peragant (ut Pilhoean.) Iuv. XIV, 122.   155 Ser. Sam. 89.
 156 Sallust. Catil. 2, 9. [ex Priscian. XVIII, 69?]   157 castae Aen. VIII, 665.   158 Iac. II, 662.
 159 Caton. dist. (Bs. PLM. III, 218) I, 18, 2.   160 IVV [sed est Mart. VIII, 33, 23 committere Putean.]
 cum mittere 16 VAT.   161 Ecl. III, 103.   162 Ecl. III, 37.   163 famae si Luc. III, 220.
 164 fenicias (ut. Corb. qui carmen ponit inter Fortun.) Iact. Phoen. 66.   165 (Cyprian. Spicil.
 Solesm. I, 174 Exod. 83.)   166 Trist. I, 11, 40.   167 Ser. Sam. 87.   168 iuncea (ut praeter
 Vatic. codd.) Copia 17.   169 et Fusco iam Iuv. XVI, 46.

170 GENEALOG·	Quod sacra explicuit serie genealogus olim.	FORT
GIROVAGVS	Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.	MARC
GETVLVS	Exuvias asinus getuli forte leonis.	AVIENVS
GIGANTHEVS	Quanta gigantei memoratur mensa triumpho.	IVVENL
GENVINVS	Quis niteant genuina leves ut robora solvent.	
175 GORGONES	hoc potuit caelo pelagoque minari.	LOCANVS similiter Iuvena- [lis.
HIPOCRATES·	Hos homines mulsit . me rogat hipocrates.	MARCIAL
HIPPOMANES	quod saepe malae legere novercae.	VIRGL
HEBETO·	Mortalis hebetat visus tibi et humida circum.	VIR
HIBERAS·	Thirrenoque boves in flumine lavit hiberas.	VIRGL
180 HELENA·	Ledeamque helenam troianas vexit ad urbes.	LVČ
HEBENVM·	Calcabatur onix hebenus mareothica vastos.	IVVENL
HÉLIODORVS·	Tonsoris damno tantum rapit heliodorus.	CICERO
HERIDANVM·	Namque etiam heridanum cernes in parte locatum.	MARC
HERMAFRODITVS	Edit a. matrices . ermafroditus aquas.	VIR
185 HELIDIS·	Per graium populos mediaeque per helidis úrbem.	OVID
HELIADVM·	Non nemus heliadum non frondibus esculus altis.	
IACINTINA·	Hic aliquis cui circum humeros iacintina lena est.	IVVEL
INTÉRSECO·	Fimbria conserto cunctis iacintina nodo.	ALCHIMVS
190 ILIÁCAS·	Quis fuit hic opifex ubi lana iachintina currit.	FORT
INVOLET·	Oportet scire quidem analogiae rationem . usum ta-	
INTERLITVS·	men auctorum magis aemulari i. e. sequi sicut docet Priscianus.	
INTERMICAT·	Ingens chrisolitus nativo interlitus auro.	ALCHIM
INQVINO·	Iaspisque viget fulvoque intermicat auro.	
195 INTERCIDO·	Degener et facto nec se manus inquiet ullo.	ALCHI
IMPVDENS·	Nec penitus cessans intercidat omne reatum.	M
INFREMO·	Grata pudens tulerit meriti cum premia pili.	PAVLIN
INGEMIT	Dente fremunt spumant labris horrentque capillis.	P
INFODE·	et refricat totis iam frigida membras.	VIRGL
	Aut lapidem bibulum aut squalentes infode concas.	

174 B] om. ub 175 plaque B 176 Os hominis b 177 sepe B 180 heliacnam
 corr. B post uexit del. uel B 183 Heridanus corr. B 184 Perdit amatrices b 185 Helidis]
 superscr. ciuitas B polos corr. B 187 Iacentina B Hic] II B, plena B 188 Incolomitum lemma
 add. B: i. e. male intellectum incolumi tum inf^g B 191. 192 Bb 195 reatum b reatu B: an
 Ne . . . creatum? 197 cappilis corr. B 198 membra b P Inroge (sic) B

170 Fortun. V. M. I, 24. 171 Amat. I, 516. 172 getuli (*ut coddl.*) Avian. Fabular. V, 5.
 173 IVV [sed est Mart. VIII, 50, 1 triumphi] triumpho 24 VAT. 174 (solvent Guelferb. solvant celt.
Prud. Hamart. 286.) 175 Luc. IX, 647. (s. Iuv. XII, 4.) 176 nom. om. [Mart. IX, 94, 2 Os hominis,
 mulsum] Hos homines mulsit [*ut Mart. Putean.*] 23 VAT. 177 Ge. III, 282. 178 Aen. II, 605.
 179 (Aen. VII, 663.) 180 Aen. VII, 364. 181 Luc. X, 117 (Hesione Met. XI, 217?) 182 Iuv.
 VI, 373. 183 Cic. Arat. 145. 184 Odit (edit *Putean.*) Mart. X, 4, 6. 185 Helidis (*ut cod.*
Karol.) Aen. VI, 588. 186 Metam. X, 91. 187 circum (*ut Montep. II*) Pers. I, 32. 188 Cyprian.
(Spicil. Solesm. I, 239) Num. 567. 189 Fortun. V. M. IV, 326. 190 (Iliacas e. g. ex Aen. I, 456.)
 191 (Involet Luc. VI, 588?) 192 (Prud. Psych. 854.) 193 Atque viget iaspis Cyprian. (Spicil.
Solesm. I, 201.) Exod. 1158. 194 *Prud. Hamart.* 645. 195 Ne — creatum Alcim. Arat. IV, 262.
 (illice *Prud. Symm.* II, 6?) 196 meriti tulerit Mart. I, 31, 3. 197 Paul. Nol. Nat. XI, 273.
 198 membris Paul. Nol. Nat. VI, 351. 199 VR [Ge. II, 348] 160 VAT.

200	INTERIM	veteres laudat lasciva patronos.	MAR̄C	et Ovidius.
	ITĀNE	Sicut . videntur in . tērim . pyrichio clauditur.	PRVD	
	IBIDEM	Restituant tectis demens et vulgus ibidem.	VIR	in praesenti inter-
	INTVMET	Volvitur in caput ast illa inter fluctus ibidem.	VIR	[venit corripitur.
	INSPICAT	Pervigilat ferroque faces inspicat acuto.	VIR	
205	INFASIDITVM	fers ipse ad busta cadaver.	APOLLINR	
	INFIDA	Et sit in infida proditione fides.	F	infidos agitans.
	INSTIGAT	animos opera ad maiora calentes.	ALCHIM	
	INPVBES	Haud aliter pupesque tuae pubesque tuorum.	VIRGL	
	IRRITO	Irritatque virum telis atque ultro lacescit.	PRVD	
210	ISOPVS	Insuper arripiunt pallentis gramen isopi.	ALCHIM	
	INRORAT	Aut cum sole novo terras inrorat eous.	VIRGL	
	INLINIT	infunditque diem baptimate lota.	P	
	INDICO	Partitusque meis iustos indico labores.	PROSPER	
	INMACETVM	terras miscens adversa secundis.	LV̄C	Interpolo.
215	INITO	Tempore quo nobis inita est cerealis eleusin.	OVID	
	IAPIGIS	Castella in tumulis et iapigis arma timavi.	VIRGL	Irrigat.
	INTEPET	ydra vadis et qua vix carmine raro.	STAT THEB	
	INTERVIRET	Exutus letisque minax interviret herbis.	STACIVS	Intéreram.
	INTERITIS	Pugna acriter commissa multis utrumque interitis.	CLAVDIVS	
220	VNDE INVOLAT	Ipse deus simulatque vola me solvat opinor.	ORACIVS	Incessere.
	LVTEOLA	Mollia luteola pingit uaccinia calta.	VIRGL	similiter unciola.
	LOCVPLET	Uxorem quaeris locupletem ducere noli.		Licaonis.
	LICHIVS	Ut famulans homini locupletem fundere parcum.	PRVD	
	LECHITVM	Cur proconde times stillam prebere lechito.	PAVL	
225	LABERE	Et tamen hanc pelago praeterlabere necesse est.	VIRGL	a labore.
	LONGOPOST	Respexit tamen et longopost tempore venit.	VIRGL	larinas urbis [nomen].

202 uulgul B   203 capud corr. B   illam inter b   204 Per ingulat B   inspicat] superscr.
 id est incidit infidit acuit B   206 fides] es in l. r. B   F] R b : cfr. Vat. 41   agitaris corr. B
 207 opere B   208 Impubes corr. B, aliter pubesque b   209 lacessit b   212 Infinitus] Infunditque
 corr. B   219 interitis] superscr. interfectis B   221 uaccinia corr. B   untiola corr. B   222 Locupleti
 corr. B   224 proconde b

200 nom. om. [est. Mart. V, 34, 7 inter tam v. ludat] interim [Putean. Mart.] v. laudat [Putean?] 200 VAT.
 201 Prud. Perist. II, 274.   202 Carmen de Sodoma (cfr. Cyprian. poet. ed. Peiper p. 216) v. 72.   203 illam ter Aen. I, 116.   204 Ge. I, 292.   205 Apollin. XVI, 123.   206 Amat. III, 578 {infidos agitans Ge. II, 496.}   207 Instigatque Hilar. Gen. v. 62.   208 nom. om. [sed 35 VIR praefigitur, est Aen. I, 399 Haut aliter pupesque] Hau aliter pubesque 36 VAT.   209 nom. om. [Aen. X, 644 irritatque — et voce lacessit] irritat atque — atque ultro lacessit 34 VAT.   210 Cyprian. (Spicil. Solesm. I, 184) Exod. 456.   211 Ge. I, 288.   212 Prud. Apoth. 697.   213 cfr. Cyprian. poet. ed. Peiper p. 210, 9.   214 (In Macetum) Luc. V, 2.   215 Cerealis Ov. Her. IV, 67. 216 lapydis (lapygis Serv. testatur) arva (arma Rom. Bern.) Ge. III, 475.   217 Stat. Theb. II, 377. 218 Stat. Theb. IV, 98.   219 utrumque (ut codd.) Claud. Quadr. apud. Prisc. (ed. Hertz I, 484, 7) IX, 49. 220 volam me solvet Hor. Epist. I, 16, 78.   221 Ecl. II, 50.   222 IVV [sed est Mart. VIII, 12, 1 quare — nolim] quaeris [Putean. Mart.] — noli [Putean.] 15 VAT.   223 (Lichius Priscian I, 54 p. 41.) partum Prud. Ham. 193.   224 PAVL [est Paul. Diacon. vol. I, 39 laud. Bened. 93. promonde — lechiti] proconde [ut Paul. Quereet.] — lechito 45 VAT.   225 praeterlabare (praeterlabere aliud Aen. III, 478.   226 Ecl. I, 29 cfr. Serv. ad h. l.

LAPHITOS·	Ad laphitos bello perdis iache gravi.	OVID ET VIR
LECTICA·	Causidici nova cum veniat lectica mathonis.	IVVENL
LÁMBITV·	Namque facit somnum clausa lectica fenestra.	Lapidicinis com-
230 LIBERPATER·	Romulus et liber pater et cum castore pollux mittit docti tibi terra catulli.	[ponitur a caedo.
LODICES	Aut facilis lapati cumulatior ulcera purgat.	MARCIAL
LAPATI·	dolopumve aut duri miles ulixi. signavit. seposuitque diem.	QVINT SEREN Lascivitis quarta [coniugatio est.
MYRMIDONVM	Nec non mandragorae gustus sapor additur altus.	VIRGL
MYRRINA	Extremique hominum morini rhenusque bicornis.	LÍ
235 MANDROGOR·	Post hos massagete trans flumen araxis ad ortum.	QVINT SER
MORINI·	Punica se quantis attollet gloria rebus.	VIRGL
MASSAGETE·	Utitur indomitos ut cum massila per arva.	PRISIAN
MALAPVNICA·	Metrum iambicum senarium.	VIRGL
MASSILA·	Amethi . stinas . quae mulierum . vocat.	STATIVS
240 MANDERE·	Sive virum soboles sive est mulieris origo.	medioeri.
MVLIERVM·	Non omnes arbusta iuvant humilesque miriae.	MARCIAL
MVLIERES·	Surrentina bibis nec murrina picta nec aurum.	LVCRET
MIRICE·	deinde adamans notissimus et beronices.	VIRGL
MVRRINA·	Semiruti paries malefidus fragmine viri.	MARCIAL
245 MYRRINA	Cum tibi sacrato macedon servetur in antro.	IVVENL
MALEFIDVS·	Sie edocta suo servit macedonia paulo.	PAVL
MÁCEDON·	Et phariis persisque fuit macetumque tyranni.	LVCAN
MACEDONES·	Et metus et malesuada fames ac turpis egestas.	ARAT
MACETVM·	antique sacra deamque colit.	LVCAN
250 MALESVADA·	ingeminans iterum iterumque vocati.	VIRGL
MEMFIDIS	Hic numadum genus et distinctas muleiber atros.	Númitor.
NEQVIQVAM	Plurima niliacis tradant mendatia biblis.	VIRGL
NVMADVM·	Vivat pacubius quaeso vel nestora tantum.	SED
NILIA CIS·	Et numidi infreni cingunt et inhospita syrtis.	IVVENL
255 NESTORIS·		VIRGL
NVMIDE·		

227 ouid et uiī B : an ortum est ex Vi(talis) de libī*i* dine *cfr. Baehrentis Y* 230 gratius B Maī. b
 231 terrē B 232 cumulatior B cumulatior b 233 sequentis B, ribus B 239 Massile B
 243 omnis corr. B mirice uirgulae B 248 aratus B arator b 253 distincto b, asros b 254 *Bu*
 om. b 255 Uua B, pacunius b nestora] supersor. accusatiūs singularis grecus B

227 At Lapithas *Vital. de libid. et vino* (*Bs. PLM. IV*, 150) 10. 228 *Iuv. I*, 32. 229 *Iuv.*
 III, 242. 230 *Hor. Epist. II*, 1, 5. 231 mittet *Mart. XIV*, 152, 1. 232 cumulatior (*ut*
codd.) *Seren. Sam.* 1088. 233 *Aen. II*, 7. 234 LIV [*sed est Mart. IX*, 59, 14 seposuitque decem]
 depositusque decem 21 *VAT.* 235 gustu sopor *Seren. Sam.* 989 *cfr. VAT.* 37. 236 *Aen. VIII*, 727.
 237 PRIS [*Prisc. perieg.* 718] 100 *VAT.* 238 *Aen. IV*, 49. 239 *Stat. Theb. XI*, 27. 241 *Mart.*
I, 96, 7. 242 muliebris *Luor. IV*, 1232. 243 nom. om. [VIRGL praesigitur 149, est *Ecl. IV*, 2]
 omnes 155 *VAT.* 244 *Mart. XIII*, 110, 1. 245 *cfr. supra* r. 54. 246 muri *Paul. Nol.*
Nat. V, 94. 247 *Luc. VIII*, 694. 248 ARAT [*sed est Walahfr. Strab. vol. II*, 279 c. I, IV, 16
cfr. Mus. Rhen. XLIV, 479] 217 *VAT.* 249 tyrannis *Luc. X*, 269. 250 *Aen. VI*, 276.
 251 (*Carm. de mensib.* *Bs. PLM. I*, 209 v. 42.) 252 (iterumque — iterum γ — iterumque vocavi
Aen. II, 770.) 253 Nomadum (numadum γ) — discinctos — Afros (atros γ) *Aen. VIII*, 724.
 254 Sedul. I, 22. 255 Pacuvius (pacubius PF) — totum (*P tantum F*) *Iuv. XII*, 128. 256 Numidae
Aen. IV, 41.

NEQVITVR	Hic nasci lapidem qui tacto accensus ab igni extingui nequitur quem grai nomine vero asbestum memorant ferri nitet ille colorem.		
260 ONAGER	Dum téner est onager solaque laliso mater.	OVID	oleáginus.
OCEANVM	Insuper oceanum venit seniore marito.	VIR	obsôno quod est
OBTEGO	Si qua tegunt teneor patriae ne legibus ullis.	ALCHIM	[contradicó pro-
OBRIZO	Iussit ut obrizo non parvi ponderis auro.	PROSPER	obsidet. [ducitur.
OBLIGO	Aut frangit tepidos . obligat aut dubios.		obsídere.
265 OBREPIT	partemque secat de veste fluenti.	LVCRETIVS	oxíbafi.
OPINOR	Nemo ut opinor erit mortali corpore cretus.	LVC	obsido.
OBLATRO	Nec si iam posset sine inani posset opinor.	STATIVS	obmanet.
OSSEA	Ire per ossea rapidus boetida sanguis.	STATIVS	
OBNVBITQVE	cenas et temperat astra galero.	STAT	óppila.
270 OBSTVPET	Tisiphone stupet insolito clangore eitheron.	VIRGL	
OBSTREPO	At gemit et pulsis exercitus obstrepit armis.	VIRGL	
OLIMPIACVS	Seu quis o . limpia . cae miratus premia palmae.	IVVENL	Priscianus.
PACTOLVS	Exercentque auro pactolus qui inrigat auro.	ACHLL	i. e. parietinis.
	Quid tagus et rutila volvit pactolus harena.	ORAT	priami.
275 PEONES	Praeterit didici quo peones arma rotatu.	ALCHIM	bina coniug
PANTERA	Diversum confusa genus panthera camelio.	OVID	Praenestîne.
POTITVR	Vi potitur quid non mortalia pectora cogis.		
PERFVRIT	Salvifragis vexat flabris ita perfurit acri.	ALC	Pópano.
PEPONES	Inepitos pepones alvumque inflare solentes.	VIRGL	pigmæa.
280 PAPHIA	Balsama nec desunt quis rediit paphiae.	P	pátera.
PERSEDIS	Quarto martyrium papiae maurique refulget.	OVID	
PRAECAVE	nunc miser nec te dum nescis et audes.		
PEDICAS	Tum gruibus pedicas et retia ponere cervis.		
PRO PVDOR	armigeris amor est perferre lacertis.		
285 PELEVS	Auctor idem peleus ipsum quoque pelia foci.		
PERFORAT	hasta virumque et confinia dorsi.		

262 ullis] i ex s B   264 trepidos b   265 Orrepit pariterque b   fluenta corr. B   266 *exibafi B
 267 sine manu possit corr. B   269 cenas in comas corr. b   273 Pactolus] nomen fluuii est B
 Exercentque auro paetus qui inrigat auro B   Exercent auro in exercentque uiri ex Virg. post. corr. b
 275 Peenes corr. B   276 pantera corr. B   279 inemptos b   280 Phphis corr. B   282 nec
 in ne corr. b, tu b, nescit corr. b, audes in audis corr. b   284 Pro pudor] superscr. cum pudore loquor B
 286 Perferat acta b

257 — 59 (colore Prise. Perieg. 416 sqq.)   260 (matre, sed mater Putean. Mart. XIII, 97, 1.)
 261 iam super Amor. I, 13, 1; cf. Heins.   262 nec Aen. II, 159.   263 cf. Cyprian. Peiper
 p. 210, 10.   264 trepidos (trepidos alii) Prosp. Epigr. XVII, 6.   265 cf. Cyprian. poet. ed.
 Peiper p. 209, 3   266 LVCA [sed est Lucre. V, 6] 33 VAT. (oxibafi cf. codd. Carm. de pond. Bs.
 PLM. V, 76 v. 76.)   267 (Lucre. I, 396.)   268 Ossaeam — Boebeida (boetida alii) Luc. VII, 176.
 269 comas Stat. Theb. I, 305.   270 Stat. Theb. VIII, 346.   271 Ad Stat. Theb. XI, 247.
 272 Ge. III, 49.   273 viri Pactolusque Aen. X, 142.   274 Quod Iuv. XIV, 299.   275 Stat.
 Ach. II, 417 (131).   276 HORATII EPISTVLARVM LIBRO I [sed est II, 1, 195] 235 VAT.
 277 (Aen. III, 56. Praenestinae ib. VII, 678.)   278 (Silvifragis Lucre. I, 275.)   279 nom. om. [est
 Cyprian. Spicil. Solesm. I, 237 Num. 491 inemptos] inepitos 195 VAT.   280 redolet Carm. de
 mens. (Bs. PLM. I, 207) r. 16.   281 (Wandalberti Martyrol. vol. II, 579 v. 54. Popano Iuv. VI, 541.)
 282 *Praecaveas nunc te miserum, dum nescis et audis cf. Cyprian. poet. ed. Peiper p. 209, 2.   283 Ge.
 I, 307.   284 Prud. Psych. 353.   285 Actoriden (Auctor idem Reg.) Pelea Phoci (foci Reg.)
 Ovid. Fast. II, 39.   286 *P. h. v. et (trans) c. d. unde?

PROTELO·	Tempora protelent consensus dum ruit hostes.	ALC	pachinus.
PETITA·	Exul eram requiesque mihi non fama petita.	OVID	perserûto.
PERDICIS·	Vulturis atque iecur vel ius perdicis aperte.	QVINTIVSSER	
290 PROPINO·	Cenat propinat poscit negat innuit una est.	MARCIAL	
PEIERO·	Exigis a quoquam ne peieret et putet ullis.	IVVL	permitem.
POLIODÔRVS·	Hic putat esse deos et peieret atque ita secum.	IVVL	
PHITAGOREIS·	Unde epulum possis centum dare pitagoreis.	IVVL	prandêre.
PELWSIACAE·	Nec pelusiace curam aspernabere lentis.	VIRGL	
295 PERSEVERO·	metrum falleucum ex pond. dactil. et tribus trocheis.	MARTIALIS	Pannonis Lucanus.
PARTENOPE	Post ma . nes tumu . lumque perseverat.	VIRGIL	Oratius Penelopa.
PARASITVS·	studiis florentem ignobilis oti.	IVVL	phárncis Lucanus.
300 PITVITA·	Nullus iam parasitus erit sed quis ferat istas.	MARCL	punita.
PLIADAS	Vos me laurigeri parasitum dicite phebi.	IVVL	Phocais Lucanus.
PARNASVS·	Somnia pituita qui purgatissima mittunt.	VIRGIL	communis sillaba
PERNICI·	iadas claramque licaonis arcton.	LVC	[sicut gratuita.
PAMFILVS·	Cardine parnasos gemino petit aethera colle.	CESAR IN ARAĀ	pirulus.
305 PERSONA·	Sic vagina ensis pernicis sic pede lucet.	PRIS IN PER	pertrânsito.
PRODIMVR	Usque ad pamphilos perhibent quem nomine graium.	IVVL	pólusas.
PRAETERLABERE	Sirma vel antigone . personam menalippi.	VI'R	Phitina.
PERLABOR·	ataque italis longe disiungimur oris.	VI'R	propterlabêris.
PALEMONS·	Funera cum tumulum praeterlabere recentem.	VI'R	pârrasis.
310 PERSIDEM·	Ad nos vix tenuis famae perlabitur aura.	IVVL	panaces.
QVAESITVS·	Hanc ego quae repetit volvitque palemonis artem.		
ROMOLIDVM·	Symon persidem dulci comitatus iuda.		
RODERET·	Denique quaesitos tetigit tamen ille penates.		quinmagis.
	Et nunc romolidum sedes et inania tecti.	LICENTIVS.	quinquatribus Ora-
	Nec lupus insidians christi deroderet agnos.	ALC	quammagis. [tius

post 310 add. b:

Aedes et famulos uoluit per longa profectus. Iuu(eneus IV, 186)

In sicco ludunt fulice notasque paludes. Vir(gilius Ge. I, 363.)

291 pegeret B   292 putet b   294 cura B   295 hic metrum non indicabit b, pond B
 òr Penelopa lemma add. B: post 296 posuimus   295 et 297 Lucanus] t B   296 nes tunu] in l. r. B
 ante 299 et post 301 Phocais lûc B   300 purgantib: cfr. Pers. C   301 Piliadas B   302 parnasso b
 305 B] om. bμ personam] superscr. talamasca B   306 Prodimur] superscr. uenit a prodor proderis B
 307 praeterlabere] superscr. futurus indicat(ius) est B   308 tenui fama b   309 arcem B post 310
 auctoris loco gracie B Grâ b: quod ORAC interpretati ad quinquatribus v. 312 retulimus   311 penatos B
 312 tecta b

287 condensus Cyprian. (*Spicil. Solesm. I, 217*) Ios. 350.   288 p. est Trist. IV, 1, 3.   289 Vul-
 turis atque (vulg. om. Bs.) — apricae Ser. Sam. 383.   290 Mart. I, 68, 3.   291 PRIS [sed est
 Iur. XIII, 36] 48 VAT.   292 peierat Iur. XIII, 91.   293 Iur. III, 229.   294 VR [Ge. I, 228] 38
 VAT.   295 Pannonis Luc. VI, 220.   296 Mart. VIII, 38, 5. Penelopa Hor. Serm. II, 5, 81.
 297 Ge. IV, 564. Pharnacis Luc. II, 637.   298 MARC [sed est Iur. I, 139] 88 VAT.   299 Mart.
 IX, 28, 9. Phocais Luc. III, 301.   300 Pers. II, 57.   301 PRISC [sed est Ge. I, 138] 47 VAT.
 302 Parnasus Luc. V, 72.   303 pernici (pernicis alt. codd. fam.) Germanic. Arat. 332.   304 Cragum
 (gragum codd.) Priscian. Perieg. 801.   305 (ut Pithocan.) Iur. VIII, 229.   306 Aen. I, 252.
 307 Aen. VI, 874.   308 Aen. VII, 646. (Parrasis Luc. II, 237.)   309 Iur. VI, 452. (panaces
Lucr. IV, 124?)   310 ex martyrologio quodam ad a. d. V. Kal. Nov?   311 cfr. Cyprian. poet.
 ed. Peiper p. 209, 1.   312 tecti (vulgata quae ut hinc appareat restitutor est Bachrentis codicibus noricis)
FPR. 416 v. 71.   313 cfr. Cyprian. poet. ed. Peiper 211, 14.

RE(PET)ITA·	Hinc repetita sacri gradiens per moenia templi.	SALL	
315 REMIGRO·	Inque locum quando remigrant sit blanda voluptas.	P	Robórem
RECIDIT	in poenam deus hoc mihi credite non est.	P	recolor.
RECDI·	Sic genere indulgens proprio ut peccata recidi.	P	Refrágor.
RETHORIS·	Nil te permoveat magni vox rethoris oro.	VIR	résara.
RREDITVS·	Sanguine quaerendi reditus animaque litandum.	P	Rudítus.
320 REMOVET·	Fraudentum removet patefacti fossa sepulcri est.	P	In praeterito re-
REFRICO·	Ingemit et refricat totis iam frigida membris.	IVVL	repetitor. môvi.
REPO·	Flentibus heliadum ramis dum vipera repit.	ALCHINVS	
REFVTO·	Disserit omnipotens refugas longeque refutat.	QVINT SER	rédibita.
RAFANVM·	Decoctum rafani semen cum melle vorabis.	STATIVS	
325 RECALET·	Apparat ex longo recalet furor hoc mihi saevum.	VIRGL	
RELINO·	Thesaurus relines prius haustus sparsus aquarum.	PAVLINVS	
REVELO·	Nam quae corporeis sua iam promissa revelat.	PAVLINVS	
RELEGO·	Ne spargant quod corde metant in sede relegant.	(ARATOR)	
RÉSECO·	Perlege nec metum pariter mea verba mea relega.	OVID	
330 RECENSITA·	Stirpe recensita numerandus sanguinis heres.	PRVD	relâbi.
REPANI·	Quid repani scopulos et olvivi fere Sicamis.	STATIVS	
REFRENO·	Sed confirmare invalidam et frenare rebellem.	PROSPER	
SARCOFAGO	contentus erit mors sola fatetur.	IVVL	
SPELÈA·	Claudendus parvi . corpore sarcofagi.	PRVD	
335 SERVITVS·	Captivamque manum deformis servitus urget.	PRVD	
SÁPISIS·	Servi . tūs quāe . nām pōtē . rīt répendi.	PAVL	
SÁBVRA·	Quisque cervice dare . servitūti.	(VIRGILIUS)	
SERVITVM·	Aspiciam aut grais servitum matribus ibo.	LÍ	Sábura.
SAXONVS·	Quid te cappadocum . saxonus esse iuvat.	MARCL	Sabáno.
340 SVRRENTINA	bibis nec murrina pieta nec aurum.	BEÐ	Sépelit.
STATERA·	Aequum pondus habe teneas et statera iusta.		

314 gradiensque b Sal^l B] Sec fine absciso ut possit fuisse Sed b 315 sit B sub b, an Ruborem? 316 Recidit] superscr. casu B poenam] oe in l. r. B 318 B Vat.] om. bu 320 sepulchi b sepulera B remouit signo om. B 325 Apparet corr. B 326 Thesauros b 328 relegant] id est colligant uel remetant B 331 ferre sicanis b 332 refrenare corr. B refrenare b 334 Spelēa] superscr. spelunca B 335 seruūtu forget postea corr. B Prosper auctriis loco b 337 cerui pedare corr. B ceruicem dare b 338 seruitum] hoc superīn (uoluit supinum) uenit a uerbo B 339 saxonus superscr. hoc de secunda declinatione B 341 Bed^l / B Bed b

314 cfr. Cyprian. poet. ed. Peiper p. 210, 6. 315 (fit Lucr. II, 966.) 316 Prudent. Apoth. 878. 317 (generi Prosper. LXVII, 5.) 318 nom. om. [est Prud. Symm. II, 760] 206 VAT. 319 Aen. II, 118. 320 (Fraudatum revomet — removet nonnulli — p. f. sepulchri om. est Prud. Apoth. 1068.) 321 cfr. supra v. 198. 322 Mart. IV, 59, 1. 323 Deserit — refugos Cyprian. (Spic. Solesm. I, 223) Ios. 554. 324 Ser. Sam. 117. 325 Stat. Theb. IV, 671. 326 Thesauris — haustu (haustus Karolin.) Ge. IV, 229. 327 Paul. Nol. de obit. Celsi (XXXV) 227. 328 Arator I, 517. 329 mecum p. mea verba relega Pont. II, 2, 7. 330 nom. om [est Prud. Apoth. 1000 recensita] recensete 141 VAT. 331 Quid Drepani scopulos et oliviferae Sicyonis. Stat. Theb. IV, 50. 332 Prosp. Epigr. XVIII, 3. 333 Iur. X, 172. 334 marmore Orient. I, 538. 335 an Cypriani? cfr. Cyprian. poet. ed. Peiper 211, 15. 336 (Sapis: pro Sapis Isauro apud Luc. II, 406 legit Sapis auro.) nom. om. [est Prud. Cath. VIII, 50] rependi. safficum 60 VAT. 337 Quasque cervices Paul. Nol. XVII, 209. 338 Aen. II, 786. 339 LIV [sed est Mart. VI, 77, 4 sex onus, Guelferbyt. s. XV saxonus] saxonus 11 VAT. 340 cfr. supra v. 244. 341 Praecepta vivendi (vol. I, 278) v. 87.

SVBTERIACET·	metrum falleuchum ex pond. daetil. et tribus trocheis.	MARTIAL	et Fortunatus.
STATERA·	Non er . go est manus . ista . sed statera.	PRVD	Sípara. Subterfugi
SEPTIMANIS	decies quinis simul atque duabus.	PRVD	[latenter fugi]
345 SAPHIRVM·	Hinc sibi saphirum sociaverat inde berillum.	PRISC IN PER	
SVFFIET·	Saffirique decus nigri flavique coloris.	OVID	
SATVRO·	Viscera iam saturo portabat capta parenti.	SED	
SEMINECEM	membbris non totum vivere cuius.	OVID	Semíramis.
SEMIVIRI	phrigis et fedare in pulvere crines.	PAVLINVS	
350 SEMIMARIS	flammis . viscera libat ovis.	ACHILL	
SEMIBOVEMQVE	virum . semivirumque bovem.	IVVEL	
SEMIRVTI	paries malefidus fragmine viri.	IOVENC	
SAVROMATAS	falcemque getes arcumque gelonus . tenderet.	QVINT SER	Sofocles Oratius.
SAGVNTINA·	Pugna saguntina fervet commissa lagoena.	VIRGL	
355 SINAPI·	Instar quae minimi posset perstare sinapi.	PAVLINVS	
SORICE·	Cattus in obscuris . coepit pro sorice picam.	OVID	
SVBSÍDERE·	Si pregnans artus captivi soricis edit.	LVCN	
STROPHADVM·	Servatum ex undis strophadum me litora primum.	MARCL	
SVBSIDVNT	undae tumidumque sub axe tonanti.	OVID	
360 SVBREPAT·	Nec tibi fallacis subrepas imago decoris.	PAVLINVS	
SVBREPIT·	Blanda quies furtim victis subrepit ocellis.	OVID	
SINTHESIS·	Et nova desuetis subrepens vita medullis.	PAVLINVS	Siénen Lucanus.
SPARTANAS·	De nostra parsina est . synthesis empta tibi.	OVID	
365 SALITVR·	Pretereo clades spartanas et troica bell(a).	PAVLINVS	Siccomorus.
SALVBER·	Leta salitur avis tauro quoque leta iuvencus est.	OVID	
SATAGO·	Utque facis coeptis . phoebe saluber ades.	PAVLINVS	Sát habet.
SVBRVBET·	Intulerat satagens propriis licet illa cibando.	OVID	
SAGINA·	Plenaque purpureo . subrubet uva mero.	PAVLINVS	
370 SAT ERIT·	Distento et plenam monstrantes ventre saginam.	SEDVL	
SVFFOCO·	Iam sat erit nobis vano sermone narrare.	PAVLINVS	Subterfugi.
	Corpore quem nullis suffocat amoribus ilex.		

342 pond B b   344 Septimanis] a septima fit B   345 Hic B   berillum] II ex corr. B
 347 iam] ia in l. r. B, ouid Bb: an in quartam columnam relegandum?   349 phēdere B   350 Semimaris corr. B: eadem corruptela in Fastorum Reginensi correcta   353 faleumque corr. B   gelonis corr. B
 355 possit B   356 Sorice] e in ras. B   cepit b   357 edit] dit in l. r. et caudam postea add. B
 358 mi B   359 tonantem b corr. B   360 fallaces corr. B   imago] in ima b   363 pissina b   364 Bū] om. b   bell] b ex corr. B   366 facis] superscr. faueas B   ceptis corr. B   369 distantiam in
 distentam corr. b   370 nařare b   371 nullus corr. B, illex b

343 nom. om. [est Mart. X, 55, 7] 186 VAT. Fortun. cfr. Leonis indic.   344 nom. om. [Carmen de dieb. Bs. PLM. V, 352 v. 2; legitur etiam in Miconis cod. Bruxell. B fol. 1v] 52 VAT.   345 Prud. Psych. 855.   346 Prise. Perieg. 1009.   347 Cyprian. Gen. 836.   348 Sedul. III, 184.
 349 Aen. XII, 99.   350 Fast. I, 588.   351 (Amat. II, 24.)   352 cfr. supra v. 246.
 353 Sauromates Stat. Ach. II, 133 (419).   354 lagoena (ut interp.) Iur. V, 29.   355 praest. sinapis Iuvenc. III, 376.   356 (Anthol. lat. Bs. PLM. IV, p. 315 c. 361 v. 3. 58 VAT.; cfr. Mus. Rhen. XLIV, 478.)   357 Ser. Sam. 54.   358 Aen. III, 209.   359 Aen. V, 820.   360
 361 obrepitus (subrepit nonnulli ap. Heins.) Fast. III, 19.   362 Luce. VI, 753. Syenen Luce. X, 234.
 363 prasina — empta toga Mart. X, 29, 4.   364 et Troica (ut 4) Orient. Common. I, 347. (Sycomorus unde?)   365 ovis Amat. II, 485.   366 Remed. 704.   367
 368 Amat. II, 316.   369 cfr. Cyprian. poet. ed. Peiper p. 210, 7.   370
 371 nom. om. [est Paul. Nol. Nat. XIII, 504 illex] ilex 194 VAT.

SPERCHIVS	que et virginibus bacchata lacaenis.	VIRGL
SCABERE·	Saepe caput scaberet vivos et roderet unguis.	ORATIVS
SENTINA·	Tunc sentina gravis tunc summus vertitur aer.	IVVENL
375 SOSTRATVS·	Prandente et madidis cantat quae sostratus alis.	IVVENL
SOCRATES·	Et vitam insignem laudamus socratis arte.	RVFINVS V. C.
SPADICES	Si romana foret haec socratis ora fuisse.	MARCIAL
SVFFRAGOR·	glaucique color deterrimus albis.	VIRGL
380 SCATERE·	Contulit atque senis suffragia sancta salutis.	ALCVINVS
TRADVCE·	Suffragis christi et . plausibus angelicis.	PROSPER
TRANSFRETAT	Largifluum fontem scatere atque erumpere lumen.	LVCRETIVS
TENEDO·	Vitandus tamen error erit ne traduce carnis.	P
385 THIARAS·	exceptum numerosa pupibus agmen.	Sic et réduce. transfigo.
TEREDONA·	A tenedo tacitae per amica silentia lunae.	VIRGL
TRIGONVM·	Sceptrumque sacerque thiaras.	VIRG
THEODORVS·	Extrema fluvii sub parte teredona radens.	PRISCIAN IN
TITANIS·	Seu lentum ceroma teris tepidumve trigona.	IVVENL [PER Transmigret.
390 TRICOSVS·	Lautorum pueros artem scindens theodori.	IVVENL
TINNITVM	Tenditur haec potius titanis pinguis ad ortus.	MARCIAL
THORACA·	Res pertricosa est . cottile bōnus homo. R.	TR
TVRONVS·	percussa refert aciemque retundit.	VIR
TEMĒTVM·	Telaque trunca viri et bis sex thoraca petitum.	FORT
395 TRANSILIMVS·	Terribili officio turonas suffultus adivit.	ORT
TORCVLAR·	Pullos ovaca . dum te . meti . nempemo . do isto.	IVVL
TIMBRAEVS·	De cor . cirea . te me . tum produxerat urna.	Theodotus Ovi-
TRANSITO·	Calcaturus erat solus qui torcular altum.	Tégetis. [dius.
VSQVEQVO	Si modo quem perhibes pater est timbreus apollo.	Thésca Virgilii.
400 VEGETVS·	Praeterea lumen per cornum transitat imber.	Thisifônen trans-
VEGETO·	si media speculum spectetis in ira.	LVCRETIVS
	Qui sudor vegetis et quam malus undique membris.	MARCL
	Omnes eurat alit iustifieat vegetat.	ORAT
		PROSPER

373 unius corr. B 375 B] om. bū 381 scattere corr. B erumpe B corr. b 382 Trāduce[superser. propagine B testamen corr. B nec B 383 B Vat.] om. b 385 B] om. bū Sceptrum in l. r. B 386 Bμ] om. b 388 an tabanus? 390 Bμ] om. b 394 or̄t.] F post. præfixe. B 395 Transili- mus corr. B unda corr. B 397 Timbreus] superser. a timbre herbā id est satureia B 400 quis b

372 Ge. II, 487. 373 Hor. Serm. I, 10, 71. 374 Iur. VI, 99. 375 Iur. X, 178. 376 Isocratis Comm. Rufin. V. C. in metr. Terent. GL. ed. Keil VI, 567, 4. 377 forent (foret Putcan.) — fuissent (fuisse Put.) Mart. X, 99, 1. 378 Ge. III, 82. 379 efr. Cyprian. poet. ed. Peiper p. 211, 16. 380 Prosp. Poema ad uxorem 74. 381 Luer. V, 598. 382 Prud. Apoth. 915. 383 (PER — sed e. Paulin. Petr. VI, 365 numerosis — numerosa 30 VAT.) 384 Aen. II, 255. 385 Aen. VII, 247. 386 Prisc. Peri. 908. 387 IVV [sed est Mart. IV, 19, 5 teris tepidumive] terit trepidumave 9 VAT. 388 scindens (ut codd.) Iur. VII, 177. 389 n. o. [est Prisc. Perieg. 780] 102 VAT. (Tentyra Iur. XV, 35.) 390 bellus Mart. III, 63, 14. 391 Prud. Psych. 141. triremes Luc. III, 529. 392 Aen. XI, 9. (tristega ex schol. ad Iur. III, 199?) 393 Turonas (ut codd.) Fortun. V. M. IV, 102. Tritonos Luc. IX, 347. 394 HORATII EPISTVLARVM LIBRO I [sed est II, 2, 163 cadum] cadunt 241 VAT. Theodotus Ov. Ib. 464. 395 duxerat (produxerat Hosii cod. A) Iur. XV, 25. (Tegetis Iur. V, 8.) 396 solus qui Fortunat. (?) Mar. Leo 375 r. 169. Thesca Luer. VI, 41. 397 Ge. IV, 323. 398 transit at Luer. II, 388. 399 Vos quoque Ovid. Amat. III, 507. 400 vietis Hor. Epod. XII, 7. 401 Prosp. Epigr. VIII, 6.

VATICINOR·	metrum falleuchum ex pond . dactil . et tribus trocheis.	
VMBILICO·	Nullo . crassior . ut sit . umbi . lico.	MARCIAL
405	Secti . podicis . usque ad . umbilicum.	
	Et pru . rit tamen . usque ad . umbilicum.	
	Vix umbilicum multa opertum fascia.	MARCIANVS.
VIRITIM·	Protinus adscribit vatis populoque viritim.	ALCHIMVS
VESTINIS	in pulsus aquis radensque salerni.	LVC
VENETVS·	Sic venetus stagnante pado fusoque britannus.	LVC
410 VASCONES	haec fama est alimentis talibus olim.	IVVENL
VAPORANS·		
ZODIACVM	hunc greci vocitant nostrique latini.	CICERO
ZIZANIA·	De satione dei zizania vulsit amara.	FORT
		FINIT OPUS MICONIS.

Ipse Micon paucos studui decerpere sticos
Alfaque per betum figere marginibus,
Nomina doctorum simul e diverso notare,
Ut foret accensis suffugium pueris.
5 Sed tamen hos, lector, vigili tu mente retracta,
Ut teneas recta ac reprobe(s) nocua.
At si profuerint, placeat iterare legendo;
Sin vero minime, sit tibi cura levis.
Unum te rogito: memor esse mei quoque semper
10 Digneris sanctis inque tuis precibus.

II.

APRILIS.

post 44 (26) Senis Richarii colitur natalis et almi.

OCTOBER.

post 90 (9) Septenis superat Dionisius Idibus hostes;
Ipsis Richarii sancti translatio claret.

402 ex spond b 404. 405. 406 B] om. bμ 407 B Vat μ] om. b 408 Bμ] om. b 409 britannus]
explicit b 413 zizama B explicit μ || 3 e diuerso] in marg. aduerbium est B: siniliter Ruodliebi
in fragmento IV v. 12 ad quoquo adnotatum est aduerb(ialis) loc(utio) quod non perspexit Seiler p. 215
6 reprobe B: cfr. XXVII, 6.

[II.] Sequitur in B carmen de mensibus quod est apud Baehrentem PLM. V 352 et coniunctum cum
hoc — quod idem factum est in aliis quoque codicibus — Bedae personati martyrologium poeticum, quod
ediderunt Acherius Spicileg. (ed. II.) II 23 Gilesius Bedae op. I 50 Mignius XCIV 603 de Reiffenberg
l. c. 109 parvi pretii esse vidit Ioh. Bapt. de Rossi in Romae Subterrani. I p. XXXII. Versibus a Centula
ut videtur oriundis — nam in ceteris codl. eos non legi traditur aut verisimile est — praeter Aprilem al
(aliunde?) ascribit B; quos — ut par erat et pridem Hénoequo perspectum — solos exhibuimus numeris ad
Acherii exemplum exactis.

403 Mart. II, 6, 11. 404 Mart. VI, 37, 1. 405 Mart. VI, 37, 3. 406 Mart. Cap.
(Eyss. 193, 11) V, 566 407 nom. om. [est Cyprian. Ios. 405] 190 VAT. 408 Luc. II, 425.
409 Luc. IV, 134. 410 Iur. XV, 93. 412 Cie. in Arat. 317. 413 Fort. Carm. V, 2, 41.

NOVEMBER.

- post 99 (23)* Felicitas ipsis migravit sancta Kalendis
Asbanioque simul veneratur festa Trudonis.

DECEMBER.

- post 109 (31)* Virgo Columba simul Senonis veneratur in urbe
Nec non Basilius magnus celebratur in orbe.

III.

Iam quia retro aliquid tetigi metrice de correptione et productione syllabarum, lector, volo nunc etiam breviter prosaice parumper addere, partim iuxta Prisciani dicta grammatici, partim etiam veluti a modernis philosophis per diversa repperi loca, ut, si alicui fastidiosi(ori) lectori forte unum displicerit, saltem ex altero delectetur 5 legendo ludere. At si neutrum profuerit illi, parcat, oro, talia craxanti Miconi pusillo, qui haec propter suffugium iuvencolorum arripare studui atque in unum parvum corpusculum coadunare. Qua de re, qui has insipidas legere voluerit litterulas divinis instructus iustitiis simul et humanis, non dubitet dicere suffocat penultima longa, quia componitur ex sub et fauce et illud a uero dyptongon convertitur in o longum, iuxta 10 exemplum Paulini summi filosofi:

corpore quem nullis suffocat amoribus ilex.

Sed Euticius vult, ut a sub et foco componatur, quod plurimis displicet. *etc. usque ad nulli dubietatem praestat.* EXPLICIT.

- Hunc, pueri parvi, nostrum craxate libellum.
Imbuat et mentes discentes iura metrorum.
Octingenti anni viginti et quinque leguntur
Conceptu domini caeli telluris abyssi.
5 Hunc ego codiculum causa iuvenum peraravi,
Denegat ut quod mens, scire graphia iuvet.

IV.

Hac renitet species geniti genitricis in aede
Undique missorum variis distincta figuris.

[Zonatim picti discipulique sui.]

[III.] *Miconis opus prosa scriptum, ex quo supra, ut tenor codicis servaretur, initium et finem excrisimus, propediem edenius integrum.* 4 *fastidiosi | B 8 dubitetur corr. B

[IV.] 3 dittographia est versus 2.

[II.] 109 cfr. *Wandalbert. martyr.* 866 (vol. II, 602) *Virgo Columba simul.*

[III.] *Nescio quod Eutychis excerptum adiit.* 1 retro cfr. supra I. 10 Paulini cfr. supra p. 292 *I. v. 371.* || 1 pueri parvi: *S. Benedicti Regulae sermonem imitator cap. LXX,* cfr. *Holstenii cod. Regular. ed. Mign. Patrol. CIII,* 1329. 4 similiter *Dicuil. in computo inedito.*

[IV.—XV.] *Tituli Centulenses.* [IV.] *Angilbert. de eccles. Centul. c. 1 (SS. XV, 174)* Alia (sc. ecclesia Centuli constructa) in honore sanctae dei genitricis semperque virginis Mariae et sanctorum apostolorum.

V.

IN DOMO SCRIPTORVM.

Haec domus officii scriptorum in honore dicata.
 Hanc adiens aliquis dominum depositat abunde,
 Officit, ut pellat hoc, quod scriptoribus, ex hac,
 Atque libros valeant inibi sulcare sacros.
 5 Ad decus aeterni regis simul atque beatae
 Ipsius sponsae servit coniunctio patrum;
 Hac etiam residens studeat servare beati
 Legem promissam Benedicti nocte dieque.

VI.

IN LETRICO.

Hic quidam residet calamis ornatus honestis,
 Cum quibus assidue haud laborare piget.

VII.

IN FIGVRA.

Has Christi species ob amorem fingere iussi,
 Simplex in trigono qui colitur numero.

VIII.

IN CRVCIFIXO.

Hic clavis colitur fixus veneranter Iesus
 Mundi mercator sanguine de proprio.

[V.] IN del. B 5 regi B corr. Bethm. 8 benedict B

[VI.] *SETICO B

[VII.] IN FIGVR B 1 amore B corr. Bethm. 2 trigono] superscr. uel sacro B

[VIII.] IN CRVCIFIX et sic fere (cfr. p. 274 sqq.) B

[V.] cfr. scribae versus in codice quodam Vossiano sacc. IX. apud Riese Anthol. lat. II, xxvii.

Ardua scriptorum prae cunctis artibus ars est.

Difficilis labor est durusque [*duriusq; cod. durus quoque Wattenbach] flectere colla

Et membranas bis ternas sulcare per horas.

Quare, lectores, praecelsum poscite divum,

Ut procul aperiat, quiequid scriptoribus obstat;

quorum communis cum Micone fons potest esse saeculo IX. aliquanto retustior. sulcare sensu scribendi
 medio aero usitatum, cfr. Wattenbachium Das Schrifteesen² in indice. 6 coniunctio patrum ut illis
 temporibus idem est quod bibliotheca.

IX.

ITEM.

Hoc patulo colitur ligno suspensus Iesus,
Qui protoplasm(a) avi(di) demsit ab ore lupi.

X.

ITEM.

Hic pansi dominus pendet manibus cruce fixus,
Per quem vita est data atque salus hominum.

XI.

IN CRVCE.

Gratis in hoc subiit dominus signum crucis almae,
Tergeret ut nostra crimina sic varia.

XII.

ITEM.

Hoc signum zebulus crucis exhorret truculentus,
Per quod flammivomum decidit in baratrum.

XIII.

ITEM SIMILITER DE PROSPERITATE.

Hie mundi species perituri pieta videtur,
Partibus in terris qui spatiatus inest,
Quarum Asia primumque locum hinc Europa secundum,
Possidet extreum Africa deinde suum.

XIV.

ITEM.

Hic clavis fixus mitis veneratur Iesus,
Qui mundi facinus ter sit uti dominus.

[IX.] 2 *protoplasmavi B

[X.] 2 data est Bethm.

[XII.] 2 flamivomum B post baratrum add. o B

[XIV.] 2 dominus] iesus corr. B

[IX.] 2 Trist. I, 1, 78 Excussa est avidi dentibus agna lupi.

[XIII.] De mappa mundi quae in scriptorio fuit.

XV.

Scribentis labor ignaris nimium levis extat,
Sed durus notis sat manet atque gravis.

XVI.

Oro in prima fronte nostrae inceptionis, mi pater atque germane adelfe, ne
cuilibet cornicatori nostram propaletis neniam, ut ex hoc minime valeat pelle inflata
ac fronte rugata crisperare cacimum; quin magis humiliter flagito, quo clam nostram
corrigatis inertiam, atque subpresse plurimas stilo calamoque denotate mendas, quoniam,
fateor, non adeo de hoe insipido euravi scripto, nisi tantum ut tempus redimissem
vacuum.

Musa, manu in celsi tu basia fige magistri
Et mea da docto carmina valde viro.
Ipsi ante pedes revolutaque fare, age: 'Nostrum
Insipidum carmen accipe tuque, pater'.
5 Post caput inflexum habecas terra tenuis, ora:
'Corrige hanc neniam, da mihi post veniam'.
Incipe tunc parvos cursim perstringere versus:
Quo modo prostravit alter Adam zabulum:
Seu domini de corpore vero ac sanguine Christi:
10 Qualiter ac sanctus martyr enim Stephanus:
Nec non Iohannis festam, rogo, corripe sensim:
Ac simul Herodis heu nimium facinus. —
'Parco praeceptis' veneranter ait quoque Musa.

DE NATALI DOMINI.

Nativitas hodie cuius celebratur in orbe
15 — Isaias 'genitus ecce puer' eecinit
Ac pariter nobis resonat clamore benigno
Celsa cum voce: 'filius atque datus':
Sedibus a summis venit religare malignum,
(Qui genus humanum laeserat heu nimium,
20 Afforet ut Christus compactum post capud ipse,
Membra probi illius iam quoque catholici) —,
Cuius et imperium ac semper sine fine potestas
— Ambigit hoc nullus de minimis minimus —:
Eius in exortu iubilatio magna resultet;
25 Dicemus: 'Salve(s), nate, tuos famulos,
Quos auctor tenuit zabulus cum fraude maligna,
Cludere ne valeat carcere forte tuos'.

[XV.] 2 duris notus corr. B

[XVI.] 2 nostras nenias in marg. B 3 rugate corr. B canicuum B cfr. Sedul. I, 332 4 pater
magister corr. B 6 HAS NENIAS in marg. B 11 sensim ex corr. B 12 Hac B corr. Bethm.
|| 20 *christo B 21 PROBI in marg. B 25 *salve B

[XVI.—XXVI.] Micon de Pestis per dies. || 15 sqq. Isai. 9, 6 Parvulus enim natus est
nobis, et filius datus est nobis.

MVSA DE CORPORE CHRISTI.

Hoc iter oportet breviter percurrere parvum,
 Qui cupit hanc domini festam celebrare benigne,
 30 Ipsius et corpus hodie contingere digne.
 Credat enim natum patris de semine nullo,
 Accipimus cuius corpus veneranter in aula:
 Intemerata qua fide credimus esse beandi
 Credentes ipsum fore corpus de genetricie.
 35 Haud secus illud enim sumit sibi quisque fidelis.
 Hoc cybus atque salus animae est, hoc credimus omnes;
 Ambigit almivolus nullus hoe credere credo.

MVSA.

Post *(opus)* hoc parvum perparva ego pangere tempto.
 En hodie sanctus cum sanctis iamque triumphat
 40 Ae residet caelo victor palma redimitus.
 Cuius enim festam digno celebamus honore,
 Hic protomartyr enim voluit persistere Christi,
 Inter Christicolas socius quo fieret unus.
 Nam lapides inter torrentis talia 'Iesu'
 45 Exorat 'domine, peccamina reddere noli
 Illis haec, miseri quia te minime quoque norunt'.
 Permagnum nobis specimen dimisit in aevum,
 Quod nostrum quisque studeat: meminisse iuvabit.—
 Ast pede iam claudio perstringam carmina pauca.

MVSA.

50 Ecce dies lucet toto paeclarus in orbe,
 In quo Iohannis festivitas colitur,
 Christi euangellum cuius rutilat deitate,
 In quo prae cunctis celsius enituit.
 Mundi principium coepit perstringere celse
 55 'Principio verbum' hoc 'in erat' eecinit.
 Ebibit hoc gratis afflatus famine sancto;
 Quapropter humilis celsa loqui valuit.
 Cui Christus fixus cruce tradidit, ut genitricis
 Gestaret curam sollicitantis opem.
 60 Virgo etiam servator virginis affuit ipse
 Inque sua tenuit emeritam dominam.

MVSA.

Ludere fracta etenim conor mirabile dictu.
 Natalis hodie magno veneratur honore

|| 31 patri *B corr. Ebert* || 38 *opus om. *B: cf. XVIII 1 et XXVIII 1*   40 palme *corr. B*
 44 torrentes *Ebert*   iesu sic *B: cf. Act. 7, 59*   46 quoque norunt *in ras. B*   59 sollicitatis *B corr. Ebert*
 38*

Lactantumque dics puerorum: mente benigna
 65 Quorum nunc munus caelo iam praesidet alto,
 Ipsorum sanguis merito conclamat aitque:
 'Talia cur ausus, lanio miser, impie latro,
 Funera, Herodes, imponere pro nece Christi
 Parvis ac matrum rumasque trahentibus umquam?'
 70 Iam quia cum ipso propassi Christoque triumphant,
 Putide, [†]terra tegis nec non olidoque volutat
 Spiritus inferno pernix meritoque ligatus.

MVSA.

Hactenus, ut potui, lusi; nunc postulo finem,
 Exin sique libet, parum soporata plurima pandam.
 75 Munere pro tali nec non pro versibus istis
 Plenam cervisae cuppam mercar quoque habere.
 Ad finem rogito: valeatis tempore longo.

VERSVS LXXXIII.

XVII.

DE EPIPHANIA.

Iam fisis simul atque ausus volo promere nostram
 Insipidam vobis nemiam sensuque carentem,
 Plures corrigere ut studeatis vos quoque mendas,
 Post ego correctus valeam certare priora.

POETA SCILICET.

5 Eia age, Musa, leva *(te)*, coeptum perfice eursum,
 Sisque libens tantum, moneo, memorare recentem,
 Ac simul et, natum, stellam perstringe nitentem.

MVSA.

Hactenus, hoc fateor, tua sautia satque resedi
 Fistula; nunc tibi sumque libens parere roganti.
 10 Sedque iter hoc prohibet rethor peragrare peritus
 Sedulius, quoniam prior hoc scribendo *(o)peravit*.
 Nunc, quantum dominus dederit mihi posse, resolvam.

POETA SCILICET.

Ineipe iam paucos, mea tibia, stringere versus
 Sedulii ex micis superantibus altiboantis,
 15 Ex his ut valeas parvum configere corpus.

|| 64 *Lactatumque B   65 an *animus?   69 RVMAS in marg. B   70 xp̄o corr. B
 71 terra tegis] an *te Stygius?   72 ligatos corr. B || 74 heptometrum admisit tiro   78 nihil
 deest, sed prooemium computatur

[XVII.] DEPIPHAN B   2 INSIPIDAS NENIAS in marg. B   5 *Eia aie B   *te om. B
 8 *resedi] reside in residu vel residu in reside corr. B   11 aperauit (eras. ap) B corr. Bethm.

MVSA.

Pareo nunc iterum tibi, denique Musa fatetur.
 Ecce novum sidus hodie praefulsit in orbe,
 Quod genitum nobis signat hominemque deumque.
 Huius enim mundi genitorem, totius atque
²⁰ Factorem pariter, quicquid spectabile constat,
 Illud enim monstravit iter quaerentibus ortum —
 Donec venirent, ubi parvus clamque iacebat,
 Munera gestantes regi hominique deoque:
 Aurum etenim regi, domino thus, myram hominique —
²⁵ Cunabulis tectum nec non praesaepe reposum.
 Quin totus caelo merito rutilabat in alto
 Atque simul residens mirandus sede paterna:
 Cum quo caelicoli resonabant voce benigna
 Ymnidicas celse laudes: 'Pax gloria, nate,
³⁰ Sitque deo celsis, una degentibus arvo!'
 Et tibi, praeceptor, iubilatio fulgito praeiens,
 Postea cum sanctis aeternus sisque colonus.
 Iam quia cervisam minime merui quoque habere
 Tempore natali, veniat nunc Baehus abunde.

XVIII.

DE PURIFICATIONE.

Post opus hoc parvum studui compingere parvos
 Versus enim nimium facili sermone repressos:
 Qualiter alma dei genitrix Mosaice gessit
 Lege ferens puerum ad templum domini quoque sanctum,
⁵ Sisteret illum ut enim domino gaudens genitori.
 Post abluta dies vicenos bisque secundum
 Graphiam monita nec non autentica legis.
 Sic genitrix graditur pro nato munera tollens,
 Fieret excelse legalis hostia pro quo.
¹⁰ Ceuque senex illum Simeon suscepit in ulnas,
 Almificas laudes reboans ac talia dicens:
 'Nunc in pace tua dimitti servulus oro
 Propterea, pacem, domine, quia specto benignam
 Haec tenus expectatam oculis glaucomate fusis',
¹⁵ Ipsam etenim nostro tollemus corde benigno
 Ac replicata sinu maneat nocteque dieque:

23 gestates B   27 admiratione plenus in marg. B   29 nata corr. B   32 sitque B

[XVIII.] 3 mosaice' B   9 fieri corr. B   10 *Cumque B   11 roboans B   12 dimitti B

14 GLAVCOMA in marg. B

[XVII.] 23 sq. *Sedul. c. p. II*, 89—106.   31 praeceptor rel magister i. e. abbas, ut e. g. apud *Fredigardum infra c. LXXX*, 4.[XVIII.] 10 *Luc. 2*, 25—35.

Rege iterum Christo remeanti nos quoque laeti
Caelestis regni ingressum mereamur habere.
Haec quicunque legis, lector, resones, precor: 'Amen'
20 Et mihi da veniam, quaeso, calamoque vacanti.

XIX.

DE QVADRAGESIMA.

Post herem Christi ipse etiam baptisma peractum
Qui primum temptando hominem iam depulit olim
Melliflua sede, heheu, quam valide,
5 Ipse etenim fallax accessit fraude maligna,
Affatur verbis pestifer horribilis:
'Es si forte dei genitus, dic vertere petras
In formam panis visibilem placidi.'
Talia de sancta graphia fatur Iesus:
10 'Non solo in pane, livide, vivit homo,
Sed tantum patris ex, verbo, quod prodit, in omni
Ore dei, sanctus pascitur hoc animus.'
Post templum super assumpsisset culminis alti
Temptator dominum, voce refert stolida:
15 'Si patris es natus, terra tenus execute corpus:
Extemplo veniet angelica legio
Et manibus tollet, neque pes allidere possit
Undique protectus ad lapidem proprius.'
Sic dominus humili contra sermone fatetur:
20 'Non temptabis,' ait 'serve, tuum dominum.'
Deinde celer scandens mundique cacumina montis
Ostendit regna: 'Haec tibi trado libens,
Si tantum terrae memet revolutus adores.'
Econtra dominus talia sic loquitur:
25 'Vade' inquit 'dominoque tu(o) te subde, maligne;
Illi etenim soli subditus esto patri.'
Audit haec demon, siluit presque recessit:
Assistunt angeli et famulantur ei.

XX.

IN DIE PALMARVM.

Musa, peto, placeat hodie tibi pangere carmen,
Quod praceptoris valeam deferre sagaci
Callenti ingenio ac redimito laude sophiac.

17 rege in regi corr. B *remeante B

[XIX.] 2 nulla lacuna in B 3 deposit corr. B 7 uerte B 8 plicidi B 10 livite corr. B

1NUIDE in marg. B 11 verbis corr. B 12 oro B 13 an *assumpsit sat? 16 ueniat corr. B

20 seruum corr. B 25 *tute B

[XX.] 2 quid B 3 redimit B

[XIX.] Matth. 4, 1-11. 11 Matth. l. c. sed in omni verbo quod procedit de ore dei.

MVSA.

Iam quia, Musa ait, hoc tibi stat, certare studeto.
⁵ Annuo, quo possis discurrere prata sophorum.

POETA RESPONDET.

Hoc volo hocque iuvat, quoniam sic rite videtur;
 Hoc animus noster gestit parere libenter.

MVSA.

Eia age, coeptum etenim peraremus, fistula, carmen.
 Ecce dies hodie cunctis praefulget in orbe,
¹⁰ In qua deferimus frondentes, o, tibi, Christe,
 Ramos palmarum celso laudesque boantes
 Ac simul inflexo resonantes corpore: ‘Osanna,
 Qui regnare venis caeli benedictus ab arce
 Nominis gignentis nec non laxare piacla.’
¹⁵ Nec solum clerus tantum, sed sexus uterque
 Vocibus extollit diversis undique laudes;
 Expargit ramos fraglantes magnum ob amorem,
 Christe, tui, memorantes iam tibi taliter actum.

MVSA.

Sis, pater, oro, diu sospes ac laetus abunde.
²⁰ A genesi domini coepi tibi fingere carmen
 Actenus incassum; sed iam peto figere gressum,
 Ne nostram valeant neniam ridere sorores.

XXI.

DE CENA DOMINI.

Carmina iam dudum coepi configere parva,
 Fistula; quae restant, nunc perarare sedet —
 Si dominus hodie dederit contingere posse —:
 Quomodo post coenam dispositus tunicam,
⁵ Linteolo accinctus pelvem manibus quoque sumpsit,
 Discipulum supplex abluit ipse pedes.
 In quo humili facto latitabat mira figura,
 Quam tunc cernebant discipuli minime.
 Inter quos etiam nec defuit cheu Iudas
¹⁰ Isearioth, servus perfidus atque malus,
 Qui socius numero, sed dispar mente manebat.
 Cui pretium mundi distrahere placuit,
 Ne foret ipse miser reparatus sanguine Christi,
 Fundere pro nobis quem studuit miseris:

⁵*Annuet B *discutere B 8 *Eia aie B *peragremus B 16 *diuerso(o e.c) l*is* B 21 *fingere B
 22 NRAS NEN in marg. B [XXII.] 2 *peragrare B 3 possunt corr. B 7 *humilis B 13 *forte B

[XXI.] 1 iam dudum i. e. supra cf'r. Traube Karol. Dichtung p. 17 sq.

- 15 Post malesanus enim fieu se sustulit alta
     Faucibus adnexis suasus ab hoste truci.
     Sic planus atque fugax vitam finivit amaram,
         Carcere qui tetro nunc residet merito.
     Pax tibi, praeceptor, maneat, dum vesceris aura
 20 Aetherea; deinde sit, precor, alma quies
     Caelesti in regno, quo pax sine fine renidet:
         Hoc faciat rerum conditor, oro, deus.

XXII.

- Sume tibi calatum craxantis more sophistae,
     Fistula, post paucos summo tenus arripe versus,
     Ut paucis valeas mecum perstringere verbis,
         Quomodo cunctipotens caeli descendit ab axe,
 5 Hostia pro nobis humilis ut fieret ipse
     Ac simul et nomen maledictum tergeret, — ex quo
         Eheu contumuit nimum deceptus ab hoste —
     Primus Adam genitor quod nobis detulit olim
         Atque propinavit, misero sed depulit alter
 10 Gratis humano generi affectuque paterno.
     Pro quo sustinuit supplex colaphos alapasque,
     Innocuus tantum qui semet tradidit ultro
         Conspitus simul ac duro potatus acetо,
         Insuper et diris confectus pessime flagris.
 15 Post cruce se figi voluit, quo surgeret Orco
     Mane die victor terna iam hoste revineto
         Atque chao spoliato inibi Iudaque relicto,
     Prodere qui dominum studuit cum fraude maligna
         Mittens flete Cain signum pro munere captus,
 20 Venerat, illi, qui gratis pacem dare iustis.
     Quapropter hodie festum celebremus ovantes
     Olli paschale, pueri iuvenesque senesque;
         Davidicas odas iubilemus corde benigno,
         Ut nostris cunctus reboet clangoribus orbis:
 25 Haec est illa dies domini — laetemur in ea —
     Primatum retinens nec non venerabile nomen'
     Ac pariter resonemus: 'Sit tibi gloria, nate,
         Una cum genitore tuo, in quo est †parti potestas:

15 malasanus corr. B   17 PLANVS in marg. B   20 Aethera B corr. Bethm.

[XXII.] 7 *cum tumuit B   15 *orto B   25 ille B   eo B   28 an *par tripotestas?

[XXII.] 11 *Mico in opere prosodiaco f. 15* Renuo per unum n. Cur? quia componitur ex . re . et
     nuo. Audi exemplum (*Prosperi ad uxor. 81*):

Flagris dorsa, alapis maxillam atque ora saliuis
     Praebuit et figi se cruce non renuit.

Miconis versum poeti Ecclias. capti viatur v. 900, quem Peiper corr. Anz. f. d. A. II, 103.   25 *Psalm.*
     117, 24.

Quamvis personae variae, deitas tamen una est.³
 30 Credimus hoc omnes sanctum sat pascha colentes
     Esse etenim, quoniam potis est tibi sic, deus alme.
     Idecirco validam nobis tu porrige dextram
     Atque locum meritis, domine, quoque protege sanctum
     Almi Richarpii, celsa qui pausat in aula,
 35 Ut valeant laudes hodie resonare canoras,
     Inlaesi posthaec famuli mercantur habere
     Pertensam pacem depulsis iamque malignis.
     Hoc facias, pater omnitenens, hoc quaesumus omnes,
     Et super hanc, te quam petimus, tribue, deus, oro,
 40 Cui soli laus gloria semper, honor sine fine est.
     Sit tibi laeta dies hodie, venerande magister;
     Ineolumis vigeas post hanc per saecula longa.

Oro in fine huius fictionis — ita loquor, si libet caritati vestrae —, ut mihi per praesens unam studeatis mittere eullam cum geminis pedulis, aut unde fieri possit, causa nostrae necessitatis absque ulla calliopistia, quoniam satis, fateor, indigo eius. Et sit ita, precor, vestrum velle, uti, scio, est facere posse. Exin efflagito, ut hi apiculi presse legantur, ne nostri nostram rideant inertiam. Valete cum secundis successibus,
 5 Et, germane, mei gratis memorare ne cesses;
     Donec adest posse, sit tibi velle fore.

XXIII. DE PENTECOSTE.

Suscipe, quaeso, pater, nostrum tu carmen ineptum,
 Inscius, arte carens studui quod pingere ludens,
 Atque simul parvos, rogito, post corrigere versus,
 Quos male compositos tibi porrigo, care magister.
 5 Ecce dies hodie flagrat per climata mundi,
     In qua discipuli fuerant pariter glomerati
     Una cum sociis variis ex gentibus ortis.
     Quis propere insonuit eunctis mirantibus ictus,
     Ipsi sed subito perculti ardore superno:
 10 Spiritus in linguis rutilis descendit ab alta
     Arce poli sanctus super ipsos atque resedit;
     Quin etiam gratis infudit corda repente
     Illorum donis nec non mentesque coruscis.
     Tum Christi clara magnalia voce resultant
 15 Illius igniti nimio caritatis amore:
     Quapropter multi domino mansere fideles.
     Sed pluresque plani resonabant corde maligno
     Sermones varios propter, quos rite tonabant,
     ‘Illos ebriacos nimium mustoque refertos,’

32 ualidam et talia saepius B   34 *quo B   39 ham corr. B   42 Ineolumis corr. B   42 eull B
 [XXIII.] 11 Arte corr. B   19 maestosque corr. B
 POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.   39

20 Cum magis haud staret nisi tertia hora diei,
 Ignari, quoniam sua dona suisque rependit —
 Atque facit gratis viciis sine plura referre.
 Sit tibi, praeeceptor, vitaeque salus, precor, oro,
 Nec non sancta quies ac perpes gloria Christi.
 FINIT.

XXIV.

Iam pridem vestras studui pulsare benigne
 Aures — incassum, minime quod nempe putabam;
 Nuncque pudens nimium reticesco, care magister,
 Vestrum ob promissum nec non nostroque petitu.
 5 Nam post hoc, fateor, dubito rogitate, quod usquam est,
 Iam quia speratum merui minime quoque votum;
 Sed reor haud dignum fore memet munere tanto:
 Ast, si vita manet, neque vilius ipse parabo.
 Exempli regis Salomonis sis memor, alme,
 10 Ante oculos illud quoniam gestare necesse est:
 Praestat enim multo magis haud promittere quicquam,
 Promissum post quam gratis non reddere donum.
 Dulcis adelfe, vale, quem diligo mente fideli;
 Hos apices relege insipidos feliciter, oro,
 15 Postque salus animae perpes tibi gloria sitque:
 Una cum sanctis valeas, precor, esce colonus. —
 Versiculi nimium nostri causantur incepte,
 Quod cupiunt facile munus habere grave.

XXV.

Annua festivitas hodie celebratur honore
 Almi Richarri, qui colit astra poli.
 Hic inopem Christi duxit pro nomine vitam,
 Ut caelo socius fieret angelicus.
 5 Captivorum etenim studuit fore satque redemptor,
 Tutor egenorum atque pater inopum.
 Non opus est, fateor, neque posse stringere cuncta,
 Vivens quae gessit, quanta etiam docuit.
 Qualis enim quantusque fuit, miracula pandunt
 10 Illius in sacro saepe peracta loco.
 Finibus in propriis ortus, quibus ipse quiescit,
 Cuius pro meritis stat locus incolumis;

---

20 aut in aud corr. B

[XXIV.] 3 *recitesco B 4 ob urīn pactum in mary. add. B 8 *parebo B

[XXV.] Idem carmen H(ariulfus) inseruit Chronico Centulensi I, 23 inscriptum Mycon diaconus et
monacus iuxta 4 sanctorum celo fieret f ut socius ditographiam add. B 7 posse sic B possum H
11 properis corr. B

[XXIV.] 9 sqq. Eccl. 5, 4 multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere.

Ipsius obtentu nec non Christoque favente
Sistimus inlaesi denique nos famuli.
 15 Quapropter hodie Christi iubilemus ovantes
Laudes pro sancti Richarii moritis;
Ut cunctis nostrae placeant praesentibus odae
Nec minus et domino: hoc igitur moneo.
Atque pium puro poscamus corde patronum,
 20 Ut noster cuspis, sit simul et clypeus,
Quatinus armati precibus superare queamus
In festos nimium catholicae ecclesiae.
Hoc, mundi, facias, rector, quia haec tibi posse est;
Sit tantum velle, quaesumus, o domine,
 25 Et tibi festa dies, praeceptor, laeta per annos
Innumerous: pauci versiculi hoc rogitant.

XXVI.

DE FESTA S. MARTINI.

Sacra dies colitur hodie per climata mundi
Martini sancti, praesulis egregii.
Cuius enim Turonis corpus servatur in urbe,
Olim quac nituit nomen habens aliud,
 5 Huius enim meritis vocitata est altera Roma;
Sed vix prima manet, busta secunda iacet.
Nam sacer antistes valuit compescere flamas
Atque inibi atroces sternere nempe viros,
Ignem qui quandam lenivit, qua recubabat,
 10 Accensum circa aediculam subito.
Quisque potest hodie nostrum sub principe pigro
Sistere securus ac simul incolumis?:
Sed dominus iudex aequus quoque haud sine causa
Percutit invalidum cheu [†]quam polum.
 15 Idecirco cuique assidue nostrum vigilandum est,
Ut fugiat prava nec sterilis maneat,
Quo precibus inti sanctorum iure queamus
In regno Christi participes fieri.
Nos hodie Martini pontificisque iuvari
 20 Summissi petimus ac meritis precibus,
Ut noster locus inlaesus mereatur adesse
Nec non tutati ipsius et famuli.
Hasque preces audi, domine, misericere serenus
Nobis, plasma tuum qui sumus inmeriti.

*a. d. III. Id. Nov.**a. d. III. Id.
Nov. 853.*

13 christo corr. B   19 corda corr. B   20 clyplus B   24 poscimus II   25 Et sic BH
slt sub (subintellege?) in marg. B
[XXVI.] DE F SCI MARTIN B   14 an *quamque? cfr. *infra* c. LXXXIII, 25.

[XXVI.] *Carmen, si minimum respicimus, a. 854 scriptum.*   5 Cfr. *Duemmler Gesch. d. Ostfranken.*
Reiches ² I, 386.

- 25 Sit tibi festa, pater, numerosa ac laeta per annos:
Hoc rogitant nostri versiculi insipidi.

XXVII.

- Iam dudum monitus coepi decerpere versus
Alfaque per betum figere marginibus,
Nomina doctorum simul e diverso notare,
Ut foret accensis suffugium pueris.
5 Sed tamen hos, lector, vigili tu mente retracta,
Ut teneas recta ac reprobes nocua.
At si profuerint, placeat iterare legendo;
Sin vero minime, semper, amice, vale.
Sis memor, oro, pro me implorare tonantem,
10 Tantis pro mendis ut mihi det veniam
Ac valeam faciat reminisci dicta magistri,
Oblivio fugiat: et tibi pax maneat.
Hoc faciat hominum dominus sator atque redemptor;
Os illud resonet semper, adelfe, tuum.
15 Unum te moneo: nostros ridere recusa,
Corrige sed versus quam magis insipidos.
Nam deus est prepotens nostram reserare loquela,
Qui dedit os asinae sat bene verba loqui.
Ipsius et supplex ad finem posco iuvamen;
20 Quod rogito ut tribuat, hoc precor ut faciat.
Et tibi vita salus laus gloria tempore proso
Nec minus ac, lector, sit sine fine quies.

XXVIII.

- Post primam genesis volui describere cosmi,
Qualiter ex nihilo, quiequid spectabile perstat,
Edidit altitonans verbo sine voce loquentis;
Quomodo vel primum hominem manibus sine finxit;
5 Ossibus ex cuius sine tactu sumpsit et Evam,
Quae mortem generi humano libavit amaram;
Qualiter ipsorum genitus mactavit inique
Insontem fratrem nimio livore refusus
Ac fodiens rurem, manibus, tumulavit et ipsum,
10 Eheu quem geminis elicit suasus ab hoste;
Quomodo deinde miser seme(t) damnavit amare
Haud credens tantum facinus sibi posse remitti:
'Maior' enim 'mea fraus, veniam merear quam ut habere'
Inquit; 'si notus fuero, laceratus obibo'.

[XXVII.] 2 aduerbiū est in marg. B 6 rectae corr. B 14 ADELFE in marg. B

[XXVIII.] 4 manibus sine finxit in ras. B 11 *semedannavit sed d in ras. B 14 si natus
fuero laceratus obibo post. add. B *natus B

[XXVII.] cfr. supra p. 294.

- 15 Plura pudet nostro calamo reserare patrata
 Atque nefas etiam nimium peragrare dolosum:
 Sed magis ipse gradu cupiens persistere coepit,
 Donec post valeat roboratus fingere plura.
 Interea, lector, calamo, tu parce retracto
 20 Atque hic verborum structuram quaerere noli.
 Inscius, arte carens nescit discurrere bina
 Linea; quapropter, vitio sine, corrige nostra,
 Quatinus ornate valeat discurrere noster
 Celsos per colles calamus silvasque patentess.
-

XXIX.

ITEM DE NATALI DOMINI.

- Ecce dies domini magno veneratur in orbe;
 Credentes cunctos haec quoque laetificat.
 Cuius in exortu pecudes hominesque resultant,
 Plaudunt et manibus, exiliunt pedibus;
 5 Nunc simul et pisces volueresque per aera ludunt:
 Exorant puerum et famulantur ei.
 Ipse etenim caeli veniens de sede superna,
 Solveret a pomo (daemonis) ut hominem:
 Posthaec sustinuit colaphos alapaskue suis pro
 10 Aculeumque pati: hoc quoque non renuit.
-

XXX.

Vos Michael sanctus, Gabriel Raphaelque sub aliis
 Nunc et in aeternum foveant, ubi creditur esse
 Christus celsitonans, terrarum conditor orbis.

XXXI.

NVNC INCHOANT NENIAE.

- Nullus in hoc debet degens confidere mundo
 Inque sua sophia nec non actate iuventa.
 Saepe solet pollens variis oecumbere heu
 Virtutibus fisus nimiumque deceptus in ipsis.
 5 Quapropter quisque studeat, dum devehit artus,
 Cantica, donec aflat, Davidica psallere, sanos,
 Praesertim linguae plectrum sibi dum regit ipse,
 Ne post depresso doleat, quod segniter egit.
-

15 patracta *B corr. Bethm.* 21 discurrere *corr. B* 23 ornato *corr. B* 24 *potentes *B*

[XXIX.] 1 *magnus *B* 5 ut *corr. B* 8 *demonis *om. B* 10 quo *B corr. Bethm.* renuit *B*

[XXXI.] 1 degen *B* 7 Persertim *B* 8 pressus *corr. B*

[XXIX.] 9 *cfr. XXII, 11.*

[XXX.—XLVIII. et LIX, LXIV, LXV.] *Neniae i. e. Epitaphia a Micone vel facta vel connecta a. 844 ut opinamur.*

[XXX.] *cfr. Angilbert. SS. XV p. 175, 17 sqq.*

XXXII.

Fistula raucisonans, nunc incipe dicere causam
Leutgaudi iuvenis sophiae nimiumque vacantis.

MVSA.

Fistula: 'metri astu pollebat iure magistri,
In qua florebat velut unus Porphirianus.
5 Inter Christicolas magnum gestabat amorem;
Felle carens animo cunctis erat unus et ipse.
Auxilio Christi fultus nec adultus in annis,
Ortus trans Sequanam, nostra hac tellure sepultus
Octavo decimo Maias obiitque Kalendas,
10 Ipsius atque anima superum penetravit Olimpum,
Sanctorum meritis qua credimus esse iuvatam,
Quorum etiam supplex suppedita saepe petebat.
Nam quicumque legis, libeat, hos, dicere, versus,
Illi ut det dominus veniam, sine fine quietem.'

XXXIII.

EPYTAFIVM.

Hie rutilat species Nithardi picta sagaeis,
Nomen rectoris qui modico tenuit,
Eheu quod subito in bello rapuit gemebundo
Mors inimica satis seu furibunda nimis:
5 Invidia siquidem multatus hostis iniqui,
Qui primus nocuus perstitit innocuis.
Astu nam belli viguit quasi fortis Asilas
Nec non ex sophia floruit ipse sacra.
Extitit elato rigidus, miti humilisque,
10 Contra commissum pacificusque gregem.
Cuius de Karoli genio processit origo
Nobilis ac celsa Caesaris egregii.
Occubuit Iuli octavo decimoque Kalendas
Hostili gladio; hac requiescit humo,
15 Hos quicumque legis versus, miserere suique
Die: 'Animae ipsius det veniam dominus'.
Iam quia sublatus terris regione locatus
Sit, precibus, saneta, hocque frequens rogita,
Donec e tumulo salient cineres quoque vivi,
20 Corpore suscepto quo reparatus eat

[XXXII.] 2 *vacanti B 6 et ipse] IDEMQVE in marg. B 8 sequanem B ac corr. B

[XXXII.] praeter de Reiffenberg edd. Wattenbach DG.⁵ I, 202 et Ursmarus Berliöre l. c. 179

5 iniquis corr. B 9 *elatos B miti in mites corr. B 11 gemino B corr. Duemmler ad Wattenb.

l. c. II, 484; cf. r. c. CL, 2 13 iunii B Iulii Duemmler ad Wattenb. I, 201

[XXXII.] 4 quasi quidam discipulus Porfirii Optatiani.

[XXXIII.] Nithardum quod cum Duemmlero conicimus a. d. XVIII. Kal. Iul. a. 844 esse mortuum,
confer supra p. 268; de epitaphii fide amplius non est dubitandum. 7 Aen. XII, 127 et fortis Asilas.

Ad loca sanctorum fultus hinc inde maniplis
Angellicis sanctis cum patribus reliquis.

XXXIV.

I T E M.

Ecce sub hoc arvo flaccentia membra quiescunt
Ermenrici etenim callentis more eatorum.
Quamvis arte carens, tamen usu iure calebat:
Præcipius scriba, vivax lector fuit atque
5 Insuper occendor nec non numerator opimus.
Astu florebat saecli ingenioque vigebat.
Omitto lacrimans prorumpere plurima dicta.
Omnia hic retinet tumulus paupereulus ista.
Eheu quam nimium pollens cito lapsus in Orcos.
10 Terno nam decimo Octobris obiitque Kalendas.
Hoc, animae, quicumque legis, misericere solatae,
Utque ei veniam tribuat, tu posce tonantem.

XXXV.

I T E M.

Ossa sub hoc tumulo requiescent condita parvo
Egregii iuvenis Walathini monachi.
Decidit octavo feliciter ipse Kalendas.
Credimus in Christo . . . . .
5 Huic vero, moneo, lector, misericere, misertus
Si, tibi, sit dominus, ut veniam tribuet.

XXXVI.

I T E M.

Hoc iacet in busto soptimus nomine quidam
Donadeus monachus nec non geometricus unus
Optimus ex multis, mechanica doctus in arte:
Auctor enim diversarum pulcherrimus ipse
5 Artium. Aprilis hic obiit quinto Kalendas.
Has quicumque legis, studeas rogitare tonantem,
Ipsius quo animae veniam faciat quoque habere,
Et tibi sit requies post hoc sine fine beata.

[XXXIV.] 2 *callenti *B*   8 *haec *B*
[XXXVI.] 5 Arcium *B*   an quintoque?   6 Has *B*: *i. e.* nenias *cfr. XXXVII, 6*

XXXVII.

I T E M.

Credita sunt urna pietatis membra sub ista
 Veridici Asberti atque simul monachi.
 Qui multos nimium iuste dilexit amicos,
 Mundi rectorem nec minus et dominum.
 5 Iuli nam Nonas obiit feliciter ipse
 Grandaevusque satis, plenus amore pio.
 Hunc quicumque legis titulum, dic, lector, habere
 Illius veniam atque animae requiem.

XXXVIII.

I T E M.

Abdita sunt capulo Leutgaudi membra sub isto,
 Eheu qui nimium iuvenis cito lapsus in Orco.
 Bis denos annos iuveniles ipse ferebat,
 Unus erat super ac medius fere iamque peractus,
 5 Octavo decimo Magias obiitque Kalendas.
 Has quicumque legis, lector, miserere sepulti,
 Illius ut veniam praestet, sine fine quietem
 Omnipotens animae, iuste qui cuncta gubernat.

XXXIX.

a. 844 — 846?

O pater egregie, regali sanguine cretus,
 Partibus utrisque nobiliter genitus,
 Consilio pollens, prudens domini eeu serpens
 In sacris scriptis carminibusque simul,
 5 Simplicis ac retinens animum sine felle columbae,
 Elatis durus, mitibus atque humilis:
 Fortis in adversis, sitis sed fortior, opto;
 Cernuus assidue hoc rogito famulus.
 Incolumem dominus vos nunc conservet in aevum
 10 Ac tribuat vobis praemia luciflua.

[XXXVII.] 1 an *Condita?

[XXXVIII.] cfr. XXXII.

[XXXIX.] Carmen, quod neniarum seriem interrumpit, post annum 844 ut videtur insertum est.
Micon — nam is videtur fecisse, cfr. r. 6 cum c. XXXIII, 6 — in Ludovico abate Danorum
 metum rituperat; cfr. supra p. 268.

XL.

I T E M.

Israhelis tegitur sub petra hac corpus humatum:
 Ipsius immota ossa, precor, maneant,
 Donec exiliant concussis corpora bustis,
 Cum quibus et pariter tunc propere saliet.
⁵ Nono etiam decimo Septembbris, Christe, Kalendas
 Occubuit; tribue huic veniam famulo.

XLI.

I T E M.

Sarcophago recubant Sickeri membra sub isto,
 Tempsit qui mundi delicias cupidi,
 Fieret ut Christi monachus pro nomine pauper,
 Caelestem pariter carperet ac patriam.
⁵ Nam decimis obiit Septembribus ipse Kalendis;
 Cui clemens, Christe, tu veniam tribue.

XLII.

I T E M.

Hoc per iter, rogito, qui pergis rite, viator,
 Paulisper siste, hunc titulumque lege.
 Ipsum perspectum, supplex memorare sepulti,
 'Stainhardi'que pius die 'miserere, deus,
⁵ Qui iacet in tumulo tumulatus more paterno,
 Ipsius ac animae da veniam, domine.'
 Octonis obiitque Novembbris pace Kalendis;
 Cuius perpetua sit requies animae.

XLIII.

I T E M.

Hoc iacet in tumulo tumulatus nomine Luto,
 Veridicus iuvenis pacificusque suis.
 Astu pollebat saecli populoque sedebat
 Nobilis ac genere splendidiorque fide.
⁵ Ad cuius tumulum luctus resonabat amarus
 Lugentesque sui, eheu, quam nimium.

[XL.] 1 regitur *B corr. Bethm.*[XL.] 1 recumbant *B*[XLIII.] 6 suis *corr. B*[XL.] *Israhel fortasse idem est quem inter nomina militum monasterio beatissimi Richarci famulan-**tium Hariulfus ex descriptione Centuli 831 facta adfert Chron. Cent. III, 3; monachus certe non fuit.*

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

Et manibus plausis flebat tunc contio praesens,
 Flebant et proceres nec minus ipsa cohors.
 Bis quinis obiit Septembribus ille Kalendis:
 10 Ad superos anima scandere non piguit.
 Nam quicumque legis titulum, miserere sepulti,
 Ut veniam tribuat omnitenens animae,
 Aethereis faciat semper gaudere triumphis,
 Et cum caelicolis sit sine fine quies.

XLIV.

I T E M.

Conduntur cineres parvi tellure sub ista
 Hildrici, domine, cui veniam tribue.
 Nam ternis decimis hic Martis sorte Kalendis
 Egressus terrae more hominum facie.
 5 Hunc quicumque legis, 'superum' dic 'scandat Olympum
 Hinc inde angelico fultus auxilio,
 Totius residet mundi in quo iure creator,
 Est ubi fraus nulla, sed probitas nivea'.

XLV.

I T E M.

Hoc recubat busto semper memorabilis abba
 Angilbertus ovans, spiritus astra colit.
 Mensis Marti obiit bis senis ipse Kalendis;
 Construxit templum, quod retinet tumulum.
 5 Et cluit Augusti Karoli sub tempore Magni,
 Dogmatibus clarus, principibus socius.
 Ante fores templi iussit qui se tumulari;
 Riebodo hue abba transtulit ac posuit
 Non. Nov. 842. Post annos obitus bis denos eius et octo,
 10 Corpore cum nactus integer in solito est.

7 preses corr. B

[XLIV.] 6 auxilio B: *Centulenses non solum ceū hoī eheū beheū sed etiam auxilium secundum Gallicanam pronuntiationem admittebant* cfr. Traube Karol. *Dichtung.* p. 112[XLV.] recepit *Hariulfus III, 5 ex cod. Reginensi* 235 saec. XI (SS. XV, 179) 3 *martii BR
8 ribbodo R aba B

[XLIV.] 8 idem versus infra occurrit XCI, 10 in Radberti Paschasi carmine.

[XLV.] *Angilberti translatio facta est 842 Non. Nov. cfr. supra p. 268.* 2 Angilbertus ovans
ipse Angilbertus ut primum pentametrum ponere amabat; spiritus astra colit cfr. supra Miconis c. XXV, 2.
6 Epitaph. Angilberti v. 6 ed. Traube Karol. *Dichtung.* p. 55 principibus multo carus amore piis.
10 nactus cfr. Nithard. l. c. corpore indissoluto repertus est.

XLVI.

I T E M.

Pondere telluris requiescit tecta sub isto
 Iuvsendis clara edita progenie.
 Augusti Nonis geminos nam clausit ocellos,
 Vitalem flatum reddidit haecque deo.

XLVII.

I T E M.

Hic ego telluris Godelendis pondere servor,
 Nexa maritali quae fueram thalamo.
 Inde soluta, precor, maneant immota sub alvo
 Ossa genitricis, prodiit unde caro,
 Donec iudicium veniet, virtute potenti
 Iudex quo reparet condita, ecce fuerant.
 Ternis nam Nonis ipsa hac de luce recessi
 Augusti: domine, nunc mise(re)re animae.

XLVIII.

Hie cinis exiguus stoa requiescit in ampla

• • • • •

XLIX.

SVPER DIPLOMATE.

Musa, precor te, quantotius pede treche citato
 Et mea fer caro carmina valde viro.

L.

IN CINGVLO.

Gratia celsithroni lumborum fluvida stringat
 Illius, haec, famuli, cingit quem zona pusilla.

[XLVI.] 2 genita *dittographiam rel glossam add.* B

[XLVII.] 2 fuerant B corr. Bethm. 8 misero B corr. Bethm.

[XLVIII.] epitaphio antecedenti subiungit lacuna non indicata B

[XLIX.] DIPLOM ut fere B 1 citanto B corr. Bethm.

[XLIX. -- LVIII. LX. LXVII.] Tituli et formulae. Miconis ut licet suspicari.

LI.

ITEM SV(PER) EPISTOLA.

Perge vias duras, nostrum deferque diploma.
Oscula, Musa, precor, caro tu porrige nostro.

LII.

ITEM IN CINGVLO.

Summa dei virtus vitiorum fluxa restringat,
Auro, eius famuli, stringit quem nastula texta.

LIII.

Hic euangelii recitatitur lectio sacri
Nec non vita patrum ac Benedicti norma patroni.

LIV.

SVPER LECTO.

Hic quicumque cubat, defendat dextera Christi
Illum, quin maneat incolumis iugiter;
Ac simul omnitenens servet circumque iacentes,
Pellatur zimbus lubricus hinc nimium.

LV.

DESUPER MENSA.

Sumimus hic victum, capiamus, corporis, illum,
Qui paseat mentem purificetque animam.

[LI.] SU B

[LII.] 1 Suma B corr. Bethm.

[LIII.] SUPER LECT^T eras. B: potest esse SVPER LECTORIO aut inscriptio in sequentis tituli hue
reiecta 2 hac B corr. Bethm.

[LIV.] 1 dextra B 2 *quād] qui in B: cfr. LXVII, 6 3 seruet — 4 nimium in l. r. B

[LV.] DESUPER MENSA in l. r. B

[LII.] Hariulf. Chron. Centul. III, 3 ex descriptione Centuli a. 831 facta de thesauro S. Richarri:
nastolae ex auro paratae II.

[LV.] Subnotamus simile epigramma ex cod. lat. Monac. 6298 saec. IX fol. 3, quod olim descripsit
nobis Meyer Spirensis:

Porto dapes dorso, quis corpus pascitur apte.
Pascant verba dei hi(n)e pectora [— e cod.] rite precor.
Hic pater et fratres, hic hospes sumit et escam.
Pauper hinc partem percipit ipse suam.

LVI.

BENEDICTIONES CIBI CVM POTV.

- Nos et nostra dei benedicat dextera dona.
 Christus sanctificet, benedicat haec sua dona.
 Sit cibus appositus domino benedictus ab ibso.
 Appositus Christi benedicat dextera donis.
⁵ Nos Christi atque suum benedicat dextera munus.
 Alma dei nostrum benedicat dextera potum.
 Potum servorum benedicat dextera Christi.
 Sanctificet potum Christus nostrum ac benedicat.
-

LVII.

ITEM.

Tegmine sub vili tegitur hoc cartula vilis,
 In quo versiculi recto sine tramite ludunt.

LVIII.

ITEM IN MENSA.

Corporis hic victum sumens mentis capiatque
 Glorificetque patrem, talia qui tribuit.

LIX.

EPYTAFIVM.

- Exiguus parvo tumulatus corpore pauso
 Adalelmus ego pulvis in hoc tumulo.
 Ipse, precor, maneat tantum immotus quoque, donec
 Accensus redeat corporis ad speciem.
⁵ Hoc relegens, lector, memor esto meique tuique:
 'Quo, mihi' die 'requies sit, tibi, fac, veniat'.
 Nam pridie Septembbris decessi Idus ab ista
 Vita: nunc animam suseipe, Christe, meam.
-

[LVI.] BENED B 3 cibus corr. B

[LVI.] *De Benedictionum ritu* cfr. F. Keller in *Mittheilungen d. Antiquar. Gesellsch.* in Zuerich III, 6 p. 99 sqq.

[LIX.] *Adalelmus quidam miles S. Richarri famulus ab Hariulfo Chron. Cent. III, 3 ex descriptione a. 831 facta memoratur.*

LX.
IN LAVATORIO.

Corporis hic faciem lavo, sed peccamina mentis
Deluat, oro humilis, gratia summa dei.
[Deli(e) aequa mea, quaeso, precor, domine.]

LXI.
ITEM AD QVENDAM.

Fragmina cupressina tibi pro munera lego,
Quae mihi mandasti: grafiū non solum ad agendum,
Sed e qua ligulam possis componere pulchram,
Quam geminis valeas tantum, care, præbere labellis
Tempore natali nec non festisque diebus.
Sit tibi grata satis, maneat præstantior auro;
Cuius odore bono semper maneas odoratus,
Usquequo vitalem, præceptor, vesceris auram.

LXII.
ITEM.

Conquerar oppressus incopti fasce laboris?:
Cogor ad insolitum carminis aeger honus.
Optandum sed enim lassa cervice foveri,
Infestam domini quam tolerare manum.
Unde libens capias devoti munus amici
Et licet indignis lactificare datis.

LXIII.
VERSVS DE CVCVLO.

Dum perstat cuculus cantans Cereris sine sumptu:
Stant etiam multi pertenues famuli.
Cum faustum remeat tempus, iam concidit eius
Pressus tunc cantus: plebs iubilat misera.
Alternis vicibus sic denique tempora currunt,
Sieque etiam restat currere calce tenuis.

[LX.] 2 gatia B   3 ditto graphia est versus 2   delueque B corr. Bethm.

[LXI.] 1 cupressina] na in ras. B   munera sic B   4 heptametrum invitit tiro
7 odore B corr. Bethm.

[LXII.] 6 lactificare B

LXIV.

ITEM.

Hic ego sub nimio Godelendis fasce quiesco
 Telluris, corpus prodiit unde prius.
 Nam tornis Nonis, domine, ex hac luce recessi
 Augusti: famulae nunc miserere tuae.

LXV.

ITEM EPYTAFIVM.

Hic ego Gerwidis iam carne soluta quiesco,
 Reddere quam statuit cunctipotens iterum.
 Interea, lector, dominum pulsare studeto,
 Quo mihi perpetuam det famulae requiem.
 Nam quinto Februi decimo ex hac luce Kalendas
 Decessi: Christe, tu veniam tribue.

LXVI.

ITEM.

Incipiunt parvae super euangelia glosae
 Quattuor, enarrant sparsim quae dogmata Christi.
 Ipsas devote relegatque fideliter, oro,
 Lector devotus, nocuas reprobare sciatque,
 Officere haec menti valeant ne forte relectae.
 At si quae fuerint gratae sibi, pectoris antro
 Pertrahat et mihi pro mendis veniam dare discat:
 Ipsas pro fastu studui qui fingere nullo,
 Sed lucroque meo, magis ac causa puerorum.

LXVII.

ITEM SVPER LECTO.

Hic, deus omnivalens, recubanti ferto iuvamen,
 Quo mihi dispositis valeam consurgere horis
 Impiger atque tibi promissum reddere votum
 Pervigil, o domine, zabuli sine fraude maligni.
 (De)super, oro, tua defendat dextra iacentes,
 Undique quin maneant tutati nocte dieque.

[LXIV.] 3 recessi in l. r. B

[LXV.] 1 geruuidis ex corr. B

[LXVI.] 4 donutus B 5 ualent B corr. Bettm.

[LXVII.] 5 *Super B

[LXIV.] cfr. c. XLVII.

[LXVI.] Praefatiuncula libri cuiusdam Miconis iam desperdit. 4 cfr. c. XXVII. 6.

LXVIII.

DE DEFECTIO.

Post sumptam domini carnem octingentesimo anno
 Primo acta est sexagesimo defectio Phoebae,
 Quarta etiam decima, cum staret iuro erata,
 Mundi principio fueratque die ceu quarto
 5 Cum Titane simul stellis ardentibus ipsis
 Ac super astra sitis caeli cum lumine sudo.
a. d. X. Kal.
Oct. 861.
 Festivitas celebrata die nam perstitit ipso
 Almi Mauricii decimo Octobrisque Kalendas.
 Credimus hoc magnum nobis praetendere signum,
 10 Iuxta quod priscis tonuerunt verba tonantis
 Temporibus, reboant et adhuc splendifluia Christi.

LXIX.

IN HOSPITALE PAVPERVM.

Parva domus iugiter pateat haec, claviger aulae,
 Pauperibus Christi, quo tibi porta poli,
 Sordibus aethereus reserat quam rite piatis
 Custos, catholicae pastor et ecclesiae.

LXX.

LVCERNA.

Noctibus, o, tibi, gestator, sum praevia tetris
 Lux ego praesidium tribuens abscondita magnum,
 In tenebris speciem quoniam teneoque dierum;
 Sed neque ventus obest, imbrex neque terreo clusa.
 5 Nam studeas, dum me gestas, memorare datoris,
 Qui lumen statuit tibi praebere (*ecce*) reclusum.

LXXI.

LANTERNA.

Ossibus ex pecudum fabrefacta per omnia sisto,
 Ad lapidem casu tererer ne forte relisa.
 In tenebris valeo; sed luce diurna refusa
 Muricipum ritu nimium despacta quiesco.

[LXVIII.] 1 suptam B   2 foebao B   6 *At B   9 an *portendere?   10 pristis B   11 roboant B
 [LXX.] 4 an *horreo?   6 *ecce om. B

[LXVIII.—CXIX.] *Carmina a Fredegario xenodochii custode intra a. 861—871 scripta,*
quibus admixta sunt Miconis quadam; cfr. supra p. 276 sq.

[LXVIII.] *Cfr. L'Art de vérifier les dates I, 324.*   10 *sq. e. g. Ies. 13, 10; Matth. 24, 29.*

LXXII.

AD HVCBERTVM.

- Dignas, summe sacer, simul immensasque salutes
 Lego tibi custos ego Fredigardus egenum.
 Biblum quem repetis, procul est a finibus almi
 Richarii; modo de libris studeo neque quicquam,
 5 Debeo sed potius Christi praebere receptum
 Pauperibusque manu nec non stipem dare largam,
 Iuxta quod potis est nostrum, carissime pator,
 Aut tempus dictat vacuum aut permittit habere.
 Odelrieus adest librorum claviger atque
 10 Cartarum custos et earum scriptor honestus.
 At si quem rogitare velis, studeamus ad eius
 Flectere vestigia pariter, nos, dicere, forsan,
 Quod nostrum velle est, poterimus habere petita.
 Stellator caeli faciat te sistere sanum
 15 Nec non incolumem, rogitto, per saecula tensa.
 Hos apices itera parvos; post carpe saponem,
 Delue tuque manum, maneat ne squalida, dextram,
 Istrom tactu, moneo posquoque, sophista.
 Claudite vos, o Pierides, vestra ora silere:
 20 Tempus adest etenim dissolvere colla iugata
 Taurorum tectis fumantibus, alite lasso.

LXXIII.

DE ACIEBVS CAELI.

- Musa, retro aeclipsin Phoebae sensim perarasti:
 Sanguineas acies nunc caeli tange parumper,
 Tertio Idus pavitans vidi quas nocte Decembribus
 Terribiles, magno nimium sonituque crepantes.
 5 Quae medio caeli centro statuere duellum
 Igniferis graviter bellantum more sagittis
 Quattuor ex plagis mundi pariter glomeratae:
 Quas etiam timuit visus spectare diuque,
 Ne noster totus subito combustus adesset.

*a. d. III. Id. Dec.
a. 861.*

[LXXII.] 1 Digna *B corr. Bethm.* 6 manum *corr. B* 13 similiter innencus in libro ultimo
 (an IV, 683 poterimus credere signis?) *in marg. B* 18 post quoque *corr. B:* posquo pro posco *apud*
Berou non inuenitur

[LXXIII.] 6 ore *B corr. Bethm.* 8 uisu *B corr. Bethm.* 9 *m̄t ut saepius B*

[LXXII.] *Ad externum quendam.* 16 *cfr. infra Miconis (?) c. CLXIV, 27.* 20 *sq. cfr.*
Ge. II, 542 et Eel. I, 82.

[LXXIII.] 1 retro *cfr. supra c. LXVIII.*
Poetae Latini Aevi Carolini III, 2.

- 10 Et resera nobis, quae talia signa requirunt,
Qualia nemo, reor, mortalis erexit in orbe.

MVSA.

- Musa refert: 'Ventura, tibi quae pandere quaeris,
Illiū rei dominus monstrabit aperte
Haud in tempore protracto, cœu credula sisto —
15 Sollicitus, moneo, quapropter semper adesto —
Adventu Danorum, qui tibi pessimus olim
Perstitit atque manet iugiter noctuque diuque.
Eximat unde pius dominus cito teque tuosque,
Quin ita suspensi haud maneatis atque fugelli
20 Tempore diffuso, velut haec tenus, oro, fuitis.
Cetera quae restant, metuo, si vixeris usque,
Quae tibi nuncque latent, poteris craxare peracta.
Interea humiliter dominum placare studete,
Ne nimis offensi resupini forte ruatis
25 Ignivomum (in) baratrum heu quam nimiumque cruentum;
In quo nocte die miseri torquentur amare
Nec non et clausis tundunt rea pectora pugnis,
Dentibus ignitis ubi rodunt ossa reorum
Diri serpentes, etiam vermesque cruenti.'
30 Poscite, Pierides, laxas restringere loras,
Inflatis mage ne valeatis currere buccis
Invia perque loca nec non por prata sophorum.

LXXIV.

AD QVENDAM NEPHITVM CELLARARIVM.

- Gentaculum nostri, cupio, frangant ut adelfi
Transactam post hanc, o pater, ebdomadam;
Sed certum minime valeo taxare diemque,
Debeat haec quando parte mea fieri.
5 Unum sed moneo: studeas mihi ferre iuvamen,
Iuxta quod velle ac posse tibi fuerit.
Sed cotilam mihi posco dari tantumve sinapi;
Nam vino ex acido alteram habere volo.

22 craxare] priorem r ex a corr. B   23 studere B corr. Bethm.   24 resupini B   25 *in
om. B   30 an *Parette?

[LXXIV.] NEPHIT CELL. B: neophitum scribere non audebamus cfr. Schuchardt II, 513   6 fierit B
corr. Bethm.

16 A. 859 Dani devastarunt Centulum.   27 Bed. de die iud. 17 ferient rea pectora pugnis;
cfr. Traube ad Poet. Carol. supra p. 42 adn. 5 et p. 48 v. 78.   31 cfr. c. CLXI, 8.   32 cfr. c. XX, 5.

[LXXIV.] 4 Nescit quia die hebdomadarius esse incipiat, cfr. Regul. S. Benedict. c. XLIV.
6 cfr. LXXII, 7.

LXXV.

IN MANSIONE CVIVSDAM.

Quisque domum penetrans alienam, mutus in ipsa
 Et surdus quoniam debet adesse, sciat.
 Surdus in hac maneat tantum, mutus simul, atque,
 Aure quod audierit, dissimulando tegat.

LXXVI.

DESVPER CYLIPSIDRA.

Artem quam spectas, cursum tibi solis, amice,
 Sidera per dictat horis in bis duodenis.
 Quod si nosse cupis, punctis mox solve quaternis,
 Horam: statque dies sic punctis sex nonaginta.
 His nox atque dies sectae scanduntque residunt
 Inque suis vicibus anno spaciisque quaternis.
 Sed latet interius, quae sorbet hydria limpham,
 Cuius sensim haustu puncti minuuntur et horae.
 Hoc opus auctor enim fratrum egit raptus amore,
 Quo possint levius vigiles sufferre laborem.

LXXVII.

IN TABVLA CVIVSDAM IVVENCVL.

Dum fuerit, iuvenis, aetas docilis tibi, disce
 Scribere certatim pollice cum celeri,
 Grandaevi labor est quoniam deflectere colla
 Scribendi calamo per tabulas iuvenum.
 Quapropter parvae semper memor esto tabellae,
 Parva elementa inibi fingere quin valeas
 Nisu difficile tantum sine, lego peritus
 Scriptorumque dehinc sis quoque, glisce, puer.

LXXVIII.

VERSVS IN DOMO POMORVM.

Hic redolere solent autumni pendula mala
 Tempore, sed rigida diffugunt hiemis.

[LXXV.] 3 *hoc *B*[LXXVI.] 1 solus *B corr. Bethm.* 2 *perdiant *B*[LXXVII.] TABVL *B* 7 difficile *corr. B*[LXXVIII.] 2 rigida *sic B*

LXXIX.

AD QVENDAM SOPHISTAM.

Olim, summe pater, residebas iure [bibendi] magistri,
 Cum praesens aderat percarus namque Lieus.
 Ipso sed coram retulisti me quoque posse
 Versus, quod — certum est — minime, componere, nosco,
⁵ Ridiculosus quapropter maneo, inceius atque.
 Sed tamen hoc carmen studui configere ineptum:
 Perlege quod solus, quaeso, quod corrige, posco;
 Post cape perfartum sicera tibi vasque profundum:
 Quam gremio trahice laetus caritatis amore.
¹⁰ Ac me corrigerem studeas, ne ridear, oro,
 A nostris, valeam potius sed teque iuvante
 Ludere cum doctis, una perarare, iuvenclis.
 Plura tibi indoete pincisssem, care sophista,
 Plurima ni ventosa per aera verba volassent
¹⁵ Ac nisi perculsus mansissem cordis in antro
 Pectoreo stimulo, minime quod rebar, adelfe.

LXXX.

a. 861—864.

AD NOSTRVM ABBATEM.

Iam rotat alter ab axe annus caeli, mihi postquam
 Grata fuit gratis susceptio credita egenum.
 Quam minime fovi — statuit ceu iussio vestra,
 O bone praecceptor, mansit nostraque voluntas —
⁵ Pro magna inopia, quae nos depressit ab ipso
 Articulo nostrae susceptionis egenae;
 Tempore sique meo puto semper adesse futura.
 Idecirco renuo post hunc spectare sequentem —
 Hoc operae insudando loquor, velut actenus egi —
¹⁰ Atque dies inibi vaciles deducere sperno,
 Ne perdam pensum domino merito quoque pactum,
 Et, pater, infensus maneam ne forte volentes,
 Ipsam ad qui, contra, sitiunt deflectere colla
 Cum consulta patrum, quorum est sapientia mater,
¹⁵ Ossa fovere queant Christi pro nomine nuda
 Mendicum ut hilari, stipem nec non dare largam,

[LXXIX.] 1 bibendi *glossa est   12 *peragrare B
 [LXXX.] 2 Gratis B corr. Bethm.   9 opere B

[LXXIX.] 1 *Sedul. c. p. II*, 138 residebat iure magister et cfr. *infra Miconis c. CLXVIII*, 15.
 6 cfr. c. XXIII, 1.   9 cfr. c. XXIII, 15.   16 cfr. c. XXIV, 2.

[LXXX.] *Fredigardus ad Rudolfum abbatem.*   12 *construendum est:* et ne forte maneam
 infensus contra volentes qui sitiunt deflectere colla ad ipsam (susceptionem egenorum) cum consilio
 patrum ut hilari queant eqs.   16 cfr. c. LXXII, 6.

Quo, iustus sederit cum iudex sede paterna
 Undique stipatus sanctorum iure maniplis,
 'Iam, qui ita fecistis,' reboet 'properate, beati,
 20 Ac sceptrum longis promissum sumite saeclis'.
 Cum quibus astriferam teneas, venerabilis, arcem,
 Abba, precor iugiter pietate(m) cunctipotentis.

LXXXI.

AD QVENDAM PROSELITVM.

Florida saepe mihi depingis, deltice, verba,
 Clusa simul, iuvenis; nec mirum: summus Olimpum
 Per summum graderis compte quia nempe sophista
 Atque extas inter meritos tu iure magistros
 5 Carmina Pieria typica pariter perarando,
 Artibus inbutus variis velut auctor opimus,
 Iustitiis etiam divinis fretus abunde.
 Quocirca potis est tibi belligerare potenter
 Grammaticos erga tremulos clypeatus enormi
 10 Scuto, etiam domini gladio protectus acuto,
 Casside cristatus nec non thorace trilici
 Munitus; maneas supplex quapropter, adelfe,
 Ex hoc, quo tibi cunctipotens sua dona ministret
 Plura dehinc, dedit ori asinae qui verba crepantis
 15 Sessorem contra stolidi resonare ruentem
 Qui erga praeceptum domini maledicta parabat
 Iudaicae inponere genti pro munere captus
 Multarum specierum, sed specie tenus auri
 Argentique simul nec non operum variarum.
 20 Omniparens dominus te salvet protegat atque,
 Posco, talenta tibi iam credita multiplicetque.
 Insuper adclinis rogito, quo sumere nostros
 Digneris parvos apices, ego quos tibi lego
 Audax, indoctus pariter, carissime frater.
 25 Nosco ego te nostram ad tantillam flectere posse
 Personamque ideo te contra carmen ineptum
 Depinxi, studeas nulli quod pandere, quaeso.

19 *quia *B*   22 *pietate *B*[LXXXI.] 9 LORICA in marg. *B*   10 GALEA in marg. *B*   19 an *aerum variorum?19 *Math.* 25, 34.[LXXXI.] 4 *cfr.* *Sedul.* c. p. II, 138.14 *cfr.* c. XXII, 18.17 *cfr.* c. XXII, 19.23 *cfr.* c. LXXII, 16.

LXXXII.

AD NOSTRVM ARCHIMANDRITAM.

Suscipe, digne sacer, nostrarum litterularum
 Tripudium, tribuo quod tibi lactus ego
 a. d. VI. Kal.
 Mai. 866.
 Signo pro, nostra quod fecit Christus in aula
 Almi per celsa Richarii merita,
 Quando cohors fratrum reddebat tempore noctis
 Laudes altithrono corde tenus domino
 Coram plebeio variis ex partibus ultro
 Adgresso sexu disparili populo.
 Talia plura tamen recolo miracula gesta,
 Quae adscribi digna paginulis fuerant;
 Incuriam propter nimiam sed hocque residit,
 Nos inter veluti plura solent fieri.
 Hoc ideo tango: studeas scribendo notare
 Nunc instans pariter praeteritaque, pater,
 Atque priori codiculo mandare studeto,
 Quo tibi laus inde perpetua maneat,
 Et nobis coram digne recitando legatur
 Ipsius in sacra festivitate patris
 Nostri Richarii, confessoris quoque Christi,
 Illius ad laudem nominis atque tui.
 Versiculos, tensis ad finem, sumere, palmis,
 Digneris, rogito, quodque iubent, facito.

LXXXIII.

STICHI APTI IN FRONTE PANDECTINIS.

In hoc quinque libri retinentur eodice Mosis
 etc. usque ad:
 Hos lege tu lector felix feliciter omnes.

[LXXXII.] 6 altithronō B   22 regito B corr. Bethm.

[LXXXIII.] Carmen est Alcini cfr. supra tom. I, 287

[LXXXII.] 11 *Miracul. S. Richar. I praef.* (SS. XV, 916) Sanctorum sacra miracula operante
 divina clementia angelico didicimus oraculo esse propalanda ... qua nos ammonitione tacti ea quae
 pro meritis beati Richazii miracula divina peregit dignatio litteris mandare studuimus. Et quia
 incuria antiquorum omnia praetermissa videntur nisi pauca quae in vita ipsius attitulata sunt, operae
 precium duximus, ut etc.   15 priori codiculo sc. ei quo vita S. Richarii ab Alcino olim emendata
 tradebatur; cfr. supra p. 267.

LXXXIV.

AD QVENDAM BIFACEM.

Accipe, queso, meum, carissime, carmen ineptum,
 Iuxta quod potis est, perfice, quaeque monet.
 'Fac' inquit 'valeas compar quo fingere versus.
 Unde queas nostris ludere cum sociis.
 5 Nam bifax minime maneas ceu quaeris adesse:
 Quod vitium summus odit, adelfe, deus.
 Ebrietatem etiam studeas contempnere nec non:
 Ne te perversus ludificet zabulus.
 Sis tantum verax parcus humilisque pudicus:
 10 Tunc poteris summo rite placere deo.
 Summa tibi, pariter moneo, pax cordis in antro
 Obtineat sessum fine tenus validum.
 Iudicium metue mortis, qui(a) iam petit orbis
 Occasum cursu praepete et interitum.
 15 Cernimus hoc omnes pariter iuvenesque senesque:
 Luciflui idecirco sis memor, oro, poli,
 Diripiunt validi nec non quem iure beati;
 Cernere uterque simul quem mereamur. Amen.
 Interea pax sit vitaeque salus (tibi), posco,
 20 Persolvias donec corporis officium.

LXXXV.

AD HILDEBERTVM.

Suscipe, queso, apicum nostrorum, care sophista,
 Legatum, moneo, quaeque monent, facito.
 Ignorant, si cana fides stat, mansit ut olim;
 Quapropter trepidi munus habere petunt.
 5 Est aliqua tibi si cuppa, mihi mittere cursim,
 Coram te quae stat, praeter eam, rogitant.
 Quando etiam Dani rapuerunt omnia nostra,
 Tunc peregre cuppa ivit et ipsa mea.
 Quocirca, tibi si potis est, sit mittere velle,
 10 Hanappum pariter impositumque super.
 Sin minime posse est, tu semper, amice, valeto:
 Hoc rogitant nostri versieuli tenues.

[LXXXIV.] 5 *querares B   10 do B   11 Summa tibi] Summatim corr. B   13 *qui B
 19 tibi om. B add. Bethm.   20 dona corr. B
 [LXXXV.] 6 rogito corr. B   9 sit mittere nuelle in l. r. B

[LXXXIV.] 1 cfr. c. XXIII, 1.   4 cfr. c. LXXIX, 12.   11 cfr. c. LXXIX, 15.
 17 Diripiunt cfr. Matth. 11, 12.

[LXXXV.] Carmen Hildeberto fratri cuidam Corbeiensi missum a Micone, cui subscrabit Rainhardus
 frater quidam Centulensis (r. 29).   3 cana Fides Aen. I, 292.   11 Cfr. c. XXVII, 8.

Nam multum sitio faciem, mihi ercede, tuamque
 Cernere: pro certo corde tenus fateor.
 15 Sed miror, cecinit tua cur non fistula saltēm
 Tantum iam longo tempore: 'Care, vale'.
 Insuper amoneo, studeas placare patronum
 Quo mihi mellifluum, nomine Pasearium;
 Cui nimis infensus maneo, veluti quoque fama
 20 Pernix innotuit, quod mihi displicuit.
 Quem, si vita manet, cupio eito cernere laetum
 Atque solo stratus possere tunc veniam.
 Expers epitimo demum persistere vini,
 Ipsum placatum donec habere queam.
 25 Pane inhio nec non atro contentus adesse,
 Usquequo mens mesta sit hilarata sua.
 Plus placet, en fateor, cleptim mihi caedat ut ipse,
 Quam maneat me erga mens furibunda sua.
 Ad finem Rainhardus te deposcit habere
 30 Hic et in aeternum prospera cuncta simul.

LXXXVI.

SVPER LAVACRO.

Hic quicumque lavat faciem, peccamina mentis,
 Corporis, ipsius, delue, celse deus.
 Squalidus hinc fugiat zabulus, ne fonte lavatum
 Plasma tuum sacro commaculare queat.

LXXXVII.

DE NOSTRO MISERRIMO CASV.

Christe, tuum, clemens, tege semper ab hoste clientem,
 Perdere qui voluit, nisi, me, tua dextera sacra
 Fronte crucis signum obiectasset, sculpsit ubi ipso
 Perversamque cicatricem clam lubricus anguis.
 5 Quod, quia haut valuit, quivit, hoc iam quoque fecit
 Ex asse, tantum, velut intentavit aperte.
 Nec mirum: quoniam tua sic fuit, alme, voluntas,
 Qui nihil, o, contra peragis, domine, rationem,

---

17 placere corr. B patrono B corr. Bethm. 19 fama in l. r. B 25. *afro B
 [LXXXVI.] *LAVATR B: lavatrina non audebamus 4 Plasmatum sacro corr. B
 [LXXXVII.] 3 signum crucis corr. B 5 *aut B

18 Pasearium sc. Radbertum cfr. supra p. 270. 21 cfr. c. XXIV, 8.

[LXXXVI.] cfr. c. LX.

[LXXXVII.] 5 construe: quod quivit, hoc iam quoque tantum (i. e. ex parte) fecit, quia haut
 valuit ex asse (i. e. ex integro) velut intentavit.

- Sed vis corrigere facturam, factor, amando,
 10 Ne tumefacta suis speret perstare potentiis.
     Hanc ego dum baiulo, memor esse tuique pericli
     Debo, muscipulam valeat ne tendere rursus
     Exiciale hominum inlusor mortisque repertor,
     Quique tuos, domine, certatim perdere certat,
 15 Atque memor, qualis maneo qualisque solutus
     Corpo, celsitonans, ero, tempnere sic fugitiva
     Mundi, iudicium quasi praesens mortis adesset.
     Quam subito perit, heu, hominum mortalis imago:
     Cotidie idecirco suspectam iure tenere
 20 Ante acies mortem debemus fonte renati
     Nec non alterutrum caritatem impendere Christi
     Ob scelerum veniam, — ob vitae caelestis amorem,
     Quatinus ad calcem subeamus nil trepidantes
     Caelestem mortis patriam, sed simus ovantes.
 25 Christe, memento tui, clemens, deposco, clientis,
     Adclinis, valeam tibi quo promissa tenere,
     Tu mea, Christe, salus quoniam, tu spes mea magna
     Nec non vita decus laus gloria lux bona solus.
-

LXXXVIII.

IN SESSIONE PEREGRINORVM.

- Saepius hic residet Christus, mitissimus agnus.
     In hominis specie saepius hic residet;
     Solvere qui studuit gratis loetalia vincla,
     Quo foret exemplum, solvere qui studuit
 5 Instituitque suos gressus servare paternos,
     Nec minus et pacem instituitque suos.
-

IXC.

ITEM.

- Suscipe discipulos, o, Christi, claviger aulac,
     Ipsi in specie suscipe discipulos,
     Quaeque potes, tribue ob vitae caelestis amorem,
     Nomine pro Christi, quaeque potes, tribue.
-

[IXC.] 1 cf'r. c. LXIX, 1 et Regulam S. Benedicti c. LX de hospitibus suscipiendis: Omnes
 supervenientes hospites, tamquam Christus, suscipiantur. Quia ipse dicturus est: hospes fui et
 suscepistis me (*Matth. 25*).   3 cf'r. c. LXXXVII, 22.
 [LXXXVIII.] 3 vineula B
 [IXC.] 3 celesti B corr. Bethm.

[IXC.] 1 cf'r. c. LXIX, 1 et Regulam S. Benedicti c. LX de hospitibus suscipiendis: Omnes
 supervenientes hospites, tamquam Christus, suscipiantur. Quia ipse dicturus est: hospes fui et
 suscepistis me (*Matth. 25*).   3 cf'r. c. LXXXVII, 22.

XC.

SVPER HOSTIVM.

Sit pax hanc famulis aeterna petentibus aedem
 Nec minus et pernix maneat redeuntibus exhinc.
 Sitque fides socia, caritas pariterque iugata:
 Acumulata dei vigeat dilectio summi.
 5 II(is) adnexa simul sit spes, per quam quoque, Christe.
 Speramus requiem, fluvium vitare Lethum
 Inque tuo demum libro, domine, adtitulari
 Angelicisque frui dapibus cum patribus almis.

XCI.

IN ECLESIA.

Hanc ego Ratbertus studui componere parvam
 Eccliam summi tactus amore dei,
 Ipsiis atque simul Mariae sanctae genitricis,
 Quae verbum verbo protulit angelico;
 5 Cuius honore sacratum est, hic quod cernitur, omne.
 In crucibus, capsis reliquiisque saceris,
 Quarum pro meritis merear spectare supernum
 Regnum, cum iustis esse colonus ibi,
 Caelicolis inibi dapibusque frui, deus alme,
 10 Est ubi fraus nulla, sed probitas nivea.
 Hoc quicumque legis, lector, tu dic, rogo, bisque
 Euangelistae more Iohannis: ‘Amen’.

XCII.

AD KAROLVM MONACHORVM LVCERNAM.

O regale decus, Francorum spes procerumque,
 Cuius perclarum nomen in orbe cluit,
 Nobilis ac celsa cuius processit origo
 Floribus almorum candiferisque patrum,

[XC.] 1 famulos corr. B 5 *Hadnexa B 6 letheo B corr. Bethm.

[XCI.] 1 *ergo B 8 ibit corr. B

[XCII.] LVCERNA B

[XCI.] *Carmen Radberti Paschasii.* 10 versus occurrit etiam supra e. *XLIV*, 8.
 12 e. g. *Ioh.* 1, 51.

[XCII.] *Karolum Calcum alloquitur; stemma novit ex Commemoratione genealogiae domini Karoli SS. XIII, 245.* 3 cfr. e. *XXXIII*, 11 sq.

5 Scilicet Arnulfi, Ferioli martyris almi
     Atque Moderici praesulnis egregii:
     Est nobis (operae) pretium, domine, data quo stent
         Iam tibi, pacifice, regna diu, Karole,
         Ipsorum ad regimen, dominus quae cessit habere
 10   Post genitoris iter aetheris ad fabricam.
     Quae quidam malefidi iamdudum statuere
         Demere, sed Christo hoc operante manent.
     Nec fuit hoc sine Marte gravi crepitantibus armis:
         Quae modo pace silent, et tibi sceptr'a manent.
 15   Et maneant, maneas, quoniam pater es monachorum,
         Quorum tutor ades spesque salusque manes.
     Quam bonus es Christi cultor venerator amator,
         Zelator sanctae insuper eccliesiae.
     Stas etiam sacrae fervens in amore sophiae
 20   Ac simul humanis comptus in eloquii.
     His nexit primum karitas sibi vindicat in te
         Sessum regalem consociata fide.
     Posthaec iustitiae virtus cum lancingibus aequa
         Appensis etiam emicat, o domine.
 25   Has ingressus enim portas redimitus in alto
         Culmine stas regni tutus, ab hisque vigens.
     Germine namque tuo tali mereantur adesse
         Reges Francigeno, hoc petimus, populo,
         Qui mores patris, pariter referant et avorum
 30   Et valeant gentes sternere sub pedibus.
     Quorum facta bona volitando fama recludat,
         Et maneant illis sceptr'a serena patris.
     Munita interea pia te, rex, dextora Christi
         Una cum claro conubioque tuo,
 35   Cum natis pariter nec non cum sanguine pulchro
         Coniugis effuso, rex, latereque tuo;
     Post hanc et vitam faciat quos scandere caeli
         Stellantis celsum, posco, super solium.
     Hoc etiam nostri pueri iuvenesque senesque
 40   Exorant, domine, nocte simulque die.
     Percipiat voces horum humile rogitando,
         Omnia qui spectat, quiequid in orbe latet
     Vel quiequid hominum versatur cordis in antro,
         Sternit quique leves, erigit atque humiles.
 45   Qui regique facit genuinum sumere regnum:
         Hie, rex, et regna det tibi perpetua.

7 *operae om. B: cf. C^I, 19   13 marto B corr. Bethm.   22 *regale B   24 o domine
 in l. r. B   33 pia te rex in l. r. B   36 *tuae B: cf. C^I, 26   42 latent B corr. Bethm.
 43 *antra B   44 quieque B

5 Feriolus paenitertius ut in *Carmine de exordio Franc.* 56 (t. II, 143)   43 cf. c. LXXIX, 15.

a. 868.

XCIII.

Anno incarnationis Christi DCCCLXVIII sub die XI Kalendarum Aprilium
reddidit Salaco debitum humanae vitae.
Illi et tellus speciem suscepit avara:
Corpore seclusam suscipe, Christe, animam.

---

a. 868.

XCIV.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXVIII XI Kalendarum Aug. finivit
Sando praeceursum instantis vitae.
Suscepit speciem tellus, quam protulit ante:
Atque animac, Christe, huic requiem tribue.

XCV.

DE TVRDO.

Iam pridem nimium residebam maestus amoeno
Promerio chiram levam positam subhabensque
Ad malam nimia dentum pro morte doloris.
Vox subito turdi nostras tunc perculit aures
5 Invalidas dulcis varios imitando volucres.
Ad sonitum galli resonabat gutture tenso;
Post vero merulae morem milvique sonabat;
Inde simul recinens velut aureolus nitidusque,
Bitrisci vocem frangebat et ipse pusilli.
10 Talia demirans, confestim diffugit ultro
Improbis ille dolor, qui me vexabat amare;
Deinde petens nidum, memetque laborque revisit.
Quem deus appellat, ne me torquere parumper
Exin iam valeat, submisso flagito, noster.
15 Discite, lectores, avium cantus variarum;
Segnitiem mentis post rumpite nocte dieque,
Quo iugiter domino laudes depromere dignas
Possitis, summa digne et vos audiat arce
Iudicique die dicat: 'Properate, beati,
20 Sumite nunc vobis ab origine regna parata
Mundi' de messi latitant quo perpeti iusti,
Balsama quo redolent, fragrant et lilia semper,
Quo deus omne bonum meritis clemensque rependit
Clementer famulis, gratis quos condidit ipse.

[XCV.] 2 Promerio *B*: *non est corrigendum, cum possit subesse Pauli Diaconi doctrina; posteriore tempore pomerium cum pomario confundebatur, sed cfr. Abbonem de bell. Paris. III, 46 Pomerium (locus vacuus) curti, pomarium congrua malis.* 13 *appellat *B*: *cfr. CXXVII, 4*

[XCV.] 15 *cfr. Traube ad Poet. Carol. supra pag. 128 c. IV.* 19 *sqq. cfr. c. LXXX, 19 sqq.*

XCVI.
EPYTAFIVM.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXVII sub die XV Kal. Aug. (Herrieus)
diaconus exuit hominem.

Et cinis ipsius tumulo requiescit in isto:
Da cui perpetuam, cunctipotens, requiem.

XCVII.

ITEM.

Cuius in hoc tumulo corpus requiescit humatum,
Cui clemens vitam det dominus superam.
O deus, aeternam cui tribue requiem.

IIC.

a. 868.

Anno Christi incarnationis DCCCLXVIII sub die II Id. Aug. ingressus
est M. viam universae earnis.

Ipsius et corpus recubat tellure sub ista:
Vivorum, domine, quod regione loca.

ITEM.

Et manet obductus petrarum mole sub ista:
Lucem cui cede lucifluam, domine.

ITEM.

Et cumulo lapidum recubat hic tectus in urna:
Cui, perpes, dextram porrige, vita, tuam.

IC.

EPYTAFIVM.

Sarcofago recubat sine pulsu, Christe, sub isto
Vitali: requiem da cui perpetuam.

ITEM.

Et iacet hic sterili coniectus corpore terrae:
Cede, deus, sceptrum cui penetrare tuum.

[XCVI.] Herrieus (*cfr. infra carmen C'*) om. B: nam haec epigrammata ex lapidibus collecta formulas
volut esse

[IIC.] earnis in l. r. B

[IC.] 1 isto in l. r. B

a. 867.

C.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXVII diem obiit Herrieus diaconus.
 ex hoc saeculo sub die XV Kal. Aug.
 Cuius in hoc tumulo requiescent ossa reposta,
 Spiritus ipsius separat astra poli.
 Eodem anno amisit statum vitae praesentis Hil~~de~~landus).

CL.

AD ANSIGISVM.

- Munificum patrem nimium deposco valere
 Ansigisum Karoli residentem regis in aula,
 Lege poetarum redimitum iure magistri,
 Iustitiis pastum divinis ac satis alte.
- 5 Post vestrum munus vestra caritate profunda
 In manibus sumptum sine praeterito famulatu:
 Ipsius coepi specie referire labella,
 Aures cotidie Christi pulsare beatas,
 Quatinus incolumes valeatis stare decenter
- 10 Tempore protracto pariter cum pace serena
 Ad decus illorum, quorum spes estis inormis
 In hac mortali fugitivos propter honores
 Vita, mortales inhiant quos semper habere.
 Expeto nunc, memores vestri memoris quoque sitis
- 15 Nec minus illorum, quibus alti in flore fuitis,
 Quo parte ex vestra meliores se fore noscant,
 In quantum, moneo, tempus dictaverit atque
 Posse simul fuerit vestrum, cathegita clare.
 Hoc operae pretium mihi, rector, adesse videtur:
- 20 Inde etiam vobis aderit laudabile nomen,
 Laus et honor vestris, quibus hoc volitando per auras
 Intulerit pernix fama pernicibus alis. —
 Insuper, humanum, recolatis, unde creatum
 Omne genus sistit, nisi de specie protoplasti,
- 25 Ex quo processit cultor telluris avarae,
 Gestator clypei crudus belloque feroci.
 Talia cur fingam, perpendite mente sagaci,
 Atque duo maneant isti sine lite quieti
 Et vobis pax perpetua, laus, gloria semper:
- 30 Hoc vester rogitat, hoc simplex optat adesse.

[C.] 2 an *sed parat? || HIL B: brevatum defuncti nomen ex epitaphio Centulensi restitutimus quod
 ex Grenieri chartis (cfr. Delisle *Le cabinet des manuscrits*, II, 332) XXVII fol. 134 primus edidit Hénocque
L. e. I, 258; quod ita scribendum est ANN INC DNI DCCCLXVIII OB HILDELANDVS SV(B DIE . . .).
Herici epitaphium hic et XCVI annorum seriem interrupit.

[CL] 5 *mannus B 23 milii in mary. B 24 protoplasti B 30 vester] urt B

[CL] De Ansegiso cfr. supra p. 270. 4 cfr. c. LXXXI, 7. 10 cfr. c. LXXIII, 14.
 19 cfr. c. XCII, 7. 21 cfr. c. XCII, 31. 22 cfr. c. LXXXIV, 20.

Plura, pater, vobis cuperem depingere, noster
 Ni calamus languens et tristis valde vetasset,
 Usquequo vox viva referat, quod palliat ipse.
 Parcite tantisper veniae calamoque subacto,
 35 Qui tremulus voluit contingere prata sophorum,
 Exercere inibi discursus more strepentis
 Hae illac salientis equi lorisque solutis
 Et sine sessore proprio dorso residenti.
 Carcere propterea nunc trusus sistit in atro,
 40 Quo demum valeat melius reserare cupita.
 Ad finem repeto, quod prima fronte petivi
 Istius humilis textus, vos usque valere
 Hic et in aeternum zabuli sine fraude superbi.

CII.

Claudiani librum mihi vestrum mittite, quaeso,
 Per quem corrigere nostrum valeam male falsum,
 Ceu visus vester nitidus perspexit aperte.
 Si sospes fuero, citius reddetur et ipse
 5 Inlaesus vobis mercedes inde boando;
 Gratia nam Christi vobis remanebit et almi
 Ex hoc Richarii nostri summique patroni.
 Fortunatus adest si vobis, pandite, noster,
 Ignarus maneo quoniam, quis dempsit iniquus.
 10 Ipsius formam mihi multum noscete caram.
 Est tamen etsi non, iterum vos opto valere
 In Christo, nocuo qui nos suscepit ab hoste
 Per mortem propriam pendens cruce gratis in alta.
 Haec peragrata cito Vulcano quaeso remitti,
 15 Talia ne valcent docti ridere magistri,
 Elisios norunt bene qui percurrere campos,
 Grammaticos docte tremulos referire parati
 Ex ferulis Prisciani doctoris acuti.
 Clara dei pietas det vobis praemia vitae,
 20 Una cum sanctis faciat regnare porhenne.

---

31 *nostra B   38 *residentis B

[CII.] a praecedente contra codicem separavimus   8 Fortinatus B

34 cfr. c. XXVIII, 19.   35 cfr. c. XX, 5.

[CII. CIII. CIV.] *Huc falso inserta sunt e Miconis serie, cuius aut artem prae se ferant aut temporis notam.*[CII.] *Meminimus ad Claudiani poetae lectionem hinc non semel testimonium prae esse detortum, ex quo a barone de Reiffenberg l. c. protractum est; sed tamen Micon conferre voluit De statu animarum libros Claudiani Mamerti.*   14 cfr. c. CLXIV, 26 et CLXIII, 12.

CIII.

IN ECCLESIA CVIVSDAM.

Funditus aediculam Tetsinus hanc spaciavit,
 Dignius ut sexum disparilem caperet.
 Haec in honore sita est Albini praesul's almi,
 Gazas qui mundi tempsit amore dei.
 Quisquis ad hanc venerit, tundat rea pectora, dicat,
 Sidera quo, dominus det sibi, celsa petat.

CIV.

AD QVENDAM THEOLOGVM.

Carpe tibi munus, parvus quod dirigo, parvum,
 Unde queas vitrea verrere vasa tua,
 Gentaculum nec non post fractum labra gemella,
 O dilekte, manus ac pariter geminas.

CV.

AD YION KAROLI REGIS.

a. 870.

O regis suboles Karoli, salveris amoena
 Plurima per saecli curricula rapidi
 Ad decus eccliae, vestri genitoris honorem,
 Qui vos in sorte fecit inesse dei
 Ac ovium Christi pastorem digne in ovile
 Adfore degentum praecepisque locis.
 In quibus assidue, fratres sed maxime nostri
 Pro vestra dominum prosperitate rogant;
 Et merito, eximia quoniam promissio vestra
 Nos erga hilariter accelerata manet.
 Felix illa dies, nobis in qua reboavit
 Vox: 'Vester regis pastor adest genitus.'
 Iam quia dominus abest Welpho, memorabilis abba,
 Qui quondam nostrum rexit amando gregem,
 In vobis siquidem nunc stat spes maxima nostra
 Post caeli dominum, o decus egregium.

[CIII.] CVIVSDAM nota Tironiana (*sed puncto omisso ut proprie sit cuius*) B 5 tune dat B corr. Bethm.

[CIV.] 3 *libra B

[CV.] 2 seculi B *cupidi B 4 forte corr. B

[CIII.] Teutsini nomen inter militum monasterio S. Richarii famulantium ab Hariulfo e charta
a. 831 refertur Chron. Cent. III, 3. 5 cf. c. LXXII, 27.

[CIV.] Parvus qui parvum munus dirigit non potest non esse Micon.

[CV.] Ad Karlomanum abbatem cf. supra p. 269. 13 Welpho abbas a Karolo Calvo
iussus abbatiam S. Richarii cedere debuit Karlomanno, cf. supra p. 267 sq.

Nullus in hoc stupeat, quia sic fors omnia versat:
 Sic mundus coepit, tempora sieque rotant.
 Francigenum nobis valuit nullum potiorem
 20 Praelatum vester eligere genitor.
 Sed metuo tanta specie nos, haud fore dignos
 Indignis nostris pro nimium meritis;
 Ipsam nam petimus dignam reverenter habere
 Calce tenus vitae ipsius egregiae. —
 25 Inclite, nunc ad vos, pastor, mea verba reflecto,
 Surgens magnifici de latere Karoli.
 Iam bini revoluti anni, mihi, sunt quoque, postquam
 Stat commissa huius porta monasterii,
 Reddere quam desidero nunc dominumque rogare
 30 Pro vobis iugiter meque etiam pariter,
 Fama mala ne me sine culpa forte sequatur,
 Qualis iam vestras venit ad auriculas.
 Sed dominum testor nec non nostrumque professum:
 Hoc verum fateor vere fore minime.
 35 At si tam perverse agere ac nequiter studuisse,
 Paupertas alta hoc minime sineret. —
 [Hoc alta egestas nec sineret nimium.]
 Invidiae fomes, studiisti tangere cur me,
 Cum de pauperibus stat tibi cura levis?
 40 Sed pravi suasor non te sinit esse serenam,
 Me super ideiro sollicitaque manes.
 Est etenim natura tua temet cruciare,
 Te merito rodunt alteriusque bona.
 45 Invidiae nunc sit finis: caveamus, ut ipsa
 A nobis fugiat, pax caritas maneat. —
 Ad calcem repeto, capite quod supra petivi:
 Quod vos exaltet cunctipotens(que) regat.
 Etherias faciat sedes post scandere finem,
 Cum venerit fultus coetibus angelicis.

CVI.

Mellifluas euperem vobis depingere laudes,
 Si clausum mihi cunctipotens sensum reserasset,
 Visibus atque meis tribuisset cernere solis
 Ardorem, venerande pater, nimiumque eupitum.

a. 870.

17 sic fors in l. r. B   23 *reuerentē B   24 egregie B   25 reflectō B   37 , qui
 versus dittographia est versus 36, super erasum 38 scripsit B   39 au *stet?   40 *prauis suasor B
 42 tenet B corr. Bethm.   45 fugeat B   47 cunctipotens B corr. Bethm.

[CVI.] 1 *Mellifluu B

28 sq. cfr. supra p. 267.

[CVI.] *Ad Welphonem abbatem c. a. 870 peregre missum* cfr. supra p. 267 sq.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

- 5 Denegat hoc quia iam spes nostra, dehinc reticescam,
Interea donec lyps flaverit alter ab illo,
Semina plura modo graviter qui flando perurit.
Gratia celsithroni sed vos salvet regat, oro,
Tempora per tensa multos digneque regendo.
- 10 Nec minus implorat iugiter, hoc credite nobis,
Grex noster solidus caritate, fide roboratus,
Vos vestri circa pro patris amore, sciatis,
Nos qui bis denos rexit feliciter annos
Ius nostrum circa peragens nihil ipse sinistrum.
- 15 Cuius vestigia maneant semper quoque vestros
Ante oculos, vester deposeo per omnia totus,
Quo vobis dominus longaevae gaudia vitae
Concedat clemens, requiem det postque beatam.
Ad finem repetunt bene vos vestrosque valere
- 20 Litterulae nostrae tantum sine lege peractae,
Plura poetarum norunt qui pungere menda
Ex calamis, tingunt, propriis, quos mente profunda.
Has tamen accipite; perfectas pandere nulli
Dignamini, ignis edax potius sed devoret ipsas.
- 25 Vos super ignis divinus veniet, pater alme,
Qui corda accendat vestra nocuaque perurat;
Exin conciliet Christus vitaeque supernae,
Quam retinent vana spernentes gaudia mundi.

a. 870.

CVII.

- Tempus ab adventu domini currentibus annis
Bis quadringentis decies septem cumulatis
In primo ingressu Iunii cum staret in alto
Flammicomus centro sol, perspexi quoque caeli
- 5 Illius nimbum circa speciem rutilantem,
Iris enim ad formam spacium prae grande tenentem.
Unde patres nostri coeperunt quaerere plures,
Quid talis vellet pretendere circulus ille.
Sed quidam scioli trepidantes fingere falsa
- 10 Unum hoc tantum memorabant se minimeque
Tale umquam spectasse suis oculis, nisi lunae
In specie, signat tempus quando pluviale.
Nunquaque modo similis monstrat Tytanis et ipsa
Pro certo species, eu compertum retinemus.
- 15 Post primam Iunii, revoluta aliaque die nam

25 an *veniat? 28 qua B corr. Bethm.

[CVII.] 3 constaret B corr. Bethm. 8 an *portendere? 15 *primum B

12 Rudolfus Welphonis pater, 846—866 abbas S. Richarpii, cfr. supra p. 268. 19 cfr. c. CI, 41.

23 cfr. c. LXXXI, 27.

Aethere stellifero coepit quam plurimus imber
 Defluere mixto tonitru durisque lapillis
 Iam loca per plura nimium sitientibus arvis.
 Sic pri(ma ebdo)mada tota madefacta cucurrit
 20 Cultoribus terrae magnum praestando iuvamen.
 Ex hoc arvicoli laudes domino cecinerunt,
 Qui inrigat arva sata, fecundat et ymbre superno.
 Exin ebdomada Iunii mensisque secunda
 Insolito tellus visa est concreta manere.

CVIII.

ALLOCVTIO INQVISITORIA MENTISQVE RESPONSIO.

Dum residens mentem latus perquirere nostram
 Coepi, quo mihi narraret, sibi quid quoque vellet,
 Tempore cur tanto faciem gestaret amaram,
 Lumina demissa toto cum corpore flexo
 5 Haec infit contra: 'Metuo reserare futura,
 Quae cito perspicies, tantum si manseris usque
 In hac mortali vita, qua creditis esse,
 Eheu, quam nimium felices. Propter honores
 Instantes sudas, quos temnere mente necesse est,
 10 Ne plures baratum faciant penetrare profundum,
 Quo fletus perstat dirus, magnus pavor atque.
 Si fuerint aliqui quapropter lacte nutriti
 Vestri inhiantes illius discurrere cleptim
 Ad speciem ruptis frenis, his fare, age, dure,
 15 Quatinus implorent dominum, qui cuncta gubernat,
 Inde ipsos retrahatque sua virtute potenti.
 Dic etiam, quo se caveant, ne forte locumque
 Amittant earum, ab aliis dominantur inique,
 Qui minime fuerint studiosi facta silere
 20 Illorumque, magis sed cuique pandere luce.
 Insuper adtant, iamdudum quo modo passi
 Multa fuere mala propriis a finibus omnes
 Aediculis pulsi misere habitando alienis.
 Hoc cybus illorum memorando sit quoque semper.
 25 Cessent officio mussandi aliisque nocendi,
 Israhel officium per quod geniti perierunt
 Pergradientes desertum; mente hoc habeantque,
 Da: deus omnificus forsitan miserebitur illis.

---

16 imper corr. B 19 *prima da B 20 *magno B

[CVIII.] *INQVISITORIAE B 9 suda corr. B 13 discurre B 14 *Aspicem B *hos B

16 ipsos in l. r. B 20 an *offundere? 21 *passim B 23 pulse corr. B

[CVIII.] 7 cfr. e. Cl, 12. 15 cfr. e. XXXVIII, 8.

Alterutrum neque sint, moneas, mordere parati,
 30 Hoc quoniam vitium gravius quam vipera laedit:
 Sed circa maneat caritas, dilectio clara
 Illos atque fides stabilis, fraternus amorque,
 Quin gravitas frumentorum, levitas palearum
 Pareat inter eos Christique area reparata
 35 Sic stabilita dehinc maneat sine felle draconis.
 Hoc faciat patulo geminos interque latrones
 Suspensus ligno, foret ut vitae reparator
 Amissae humani generis per Adam protoplastum,
 Quem male temptator domini privavit inanis
 40 Munere caelesti, merito quod perdidit ipse'.

CIX.

AD GALLVM.

Quantas incipiat grates edicere, Galle,
 Se negat hoc nosse fistula nostra, tibi
 Munere pro tanto mihi collato sine nostro
 Ostendo nusquam obsequio tibimet.
 5 Unum se tantum iactat hoc cordis in antro
 Condere, si nobis vita aderit socia,
 Donec econtra valeat certare: quod aptum
 Sit munus tali reddere munifici.
 Interea virtus te salvet protegat atque
 10 Christi per saecli plurima curricula
 Centuplicata illi placeat tibi reddere dona
 Hic et in aeternum gaudia perpetua:
 Multa tibi habui mente depingere nostra,
 Aspexit faciem sed lupus ante meam:
 15 Idcirco sensum subitoque dirempsit et ipsum
 Una cum voce: tu quoque, Galle, vale.
 Ad finem nimias dicit tibi nostra salutes
 Fistula, quas supra conticuit capite.
 Mos manet in scriptis erga vitare priores
 20 Has a subiectis, nomina ceu propria.
 Blandiloquas ideo minime fuit ausa salutes
 Offerre in prima fronte salutifera.

---

31 *carita sed i superscripto litterae c B: an *clarica (i. e. clariga) ? nam doctiuseule loqui rohuit qui
 v. 28 da pro dic posuisset 35 Sit B corr. Bethm.

[CIX.] 2 *posse B 11 tibi ex corr. B 18 qua corr. B 22 salutifore corr. B

[CIX.] 3 sq. cfr. c. CI, 5 sq. 5 cfr. c. XCII, 43. 9 sq. cfr. c. LXXXI, 20. 10 cfr. c. CV, 2.

13 cfr. c. CI, 31. 14 cfr. e. g. Isid. orig. XII, 2, 24 et Dungal in Momum. Carol. Iuffei p. 397.

22 cfr. c. CI, 41.

CX.
EPYTAFIVM.

Anno incarnationis Christi DCCCLXXI abiit Magenardus monacus ac sacer
dei ex hac convalle plorationis et sub die XV Kal. Feb. apparere
Desivit in hac *(e)nephosa caligine mundi,*
Illiū hīque caro parva requiescit in urna:
Aeternam, domine, cui requiem tribue.

CXI.
IN QVODAM ORATORIO.

Saepius hic presse canitur psalmodia dulcis
Noctibus in furvis pulso iam corpore somno
Et geminis detersa oculis caligine tetra,
Quo sol iustitiae lucem tribuat renitentem
5 Gratis in hac servis parva vigilantibus aede
Sanctorum meritis intervenientibus almis.

CXII. *a. 871.*

Fistula, conemur parvos configere versus,
Donec, parva, licet, valeamus promere, nobis,
Quos humili archipatri variis virtutibus alte
Callenti nos ruricolae residesque manentes.
5 Linarium munus capiat, die rure voluta,
Vultu cum comi, mitto quod sat verecundus.
Si donum nimia pro paupertate meorum
(Est quorum numerus bis centum platesiarum
Esociumque duum nec non totidem luciorum)
10 Cracatius magnus vel si mihi parvus adesset,
Dicito, quem digno valuisse mittere patri
Ansigiso domino praeclaro pontificeque

[CX.] **enephosa caligine* nr̄t hos acaligine *B*: cfr. *Pauli Fest. ed. M.* pag. 51   1 post urna eras.
Aeternam *B*

[CXL] 3 *CALIGO* in marg. *B*

[CXII.] post 3 versum excidisse statuit Bethm., et certe est ultimus paginæ in *B*, sed ita potius verba
fidicularia extricantur: o parva fistula, conemur parvos configere versus, quos inculti valeamus promere
archiepiscopo docto (alte callenti cfr. *CI*, 4 *CXLVI*, 3) donec nobis licet   4 *Callentem B

[CX.] Magenardo praeposito et fratribus in monasterio S. Richarii degentibus [sc. Hincmarus
scripsit] pro litteris, quas apostolicus papa [sc. Nicolaus I.] regi Karolo sibique miserat pro quodam
qui monachum interfecerat Flodoard. *Hist. Rem. III* 25 (SS. XIII 538); *quam epistolam Schroers in*
Hincmaro p. 532 recte intra a. 858—867 ponit.

[CXII.] *Ad Ansiginum iam archiepiscopum factum* cfr. supra p. 270.   1 cfr. c. *LXXXIV*, 3.
5 cfr. *Miconis c. infra CLXVIII*, 9.

(In quo certa manet nobis spes fiduciaque
 Prae cunctis mortalibus, haec qui nomina gestant,
 15 Qui populis etiam fidei pia semina spargunt),
 Explanare queo minime, iubilatio cordis
 Quanta foret nostri, ceu mestitia quoque nunc stat:
 Corde loquor sudo, dominum testorque potentem,
 Omnia qui spectat, quicquid sub corporis umbra
 20 Versatur. Demum, valeat vigeatque per aevum
 Ad decus ecclesiae, nostrorum, dieque, salutem,
 Fistula; tum geminis pedibus tu basia fige.
 Corporis ex cuius valitudine reddere certum
 Me studeas, de qua suspectus marceo prorsus;
 25 Ipsum, nam metuo semper, mors ut furibunda
 Tensem obiter cito subripiat, quod saepe frequentat.

CXIII.

Confirmat hominis corpus haec formula panis,
 Artos sed vivus stat animaeque cybus;
 Unus enim pascit mortalia corpora tantum,
 Alter alit ventos gratifice varios.
 5 Gratia sed Christi cunctis referenda in utrisque,
 Talia qui servis dona suis tribuit.

CXIV.

IN QVADAM MANSIONE.

Haec opus ad fratrum fundata domuncula constat,
 Spiritus extremos valeant qua reddere Christo.
 Angelus illorum sed custos nocte dieque
 Gabriel esto, petant donec caelestia regna,
 5 Quo resident animarum messores clypeati
 Demonas adversus, obstant qui plasma tonantis.

CXV.

SVPER LECTO.

Hic recubans iugiter spem tendat ad aethera Christi
 Et reseret, clausa quaeque latent animo,
 Quo viciis valeat tersus transire superna
 Ac sibi promissum suscipere bravium.

23 certum] cer in l. r. B   25 sq. an *Ipsi . . . Pensum?
 [CXV.] LECT B

CXVI.
IN LECTORIO.

Hic normam sancti recitat lector Benedicti
Ac Christi eloquium, plurima gesta patrum.

CXVII.

O dilecte pater, vino transmitto Falerno
Parvula vobis vasa, tamen sed valde referta.
Unde in amore dei hodie geniti, oro, bibatis,
Qui vobis tribuat longos deducere soles
5 Felici cum coniuge, posteritate sequaci,
Post finem statuat vos ac super astra polorum,
Quo carnem sancta statuit de virgine sumptam,
Sanctorum precibus iutos: hoc sedulus opto.

CXVIII.

ITEM IN ECLESIA.

Aediculam, Christe, egregiam venerabilis abba
Hanc statuit Hetti plenus amore tui
Nec non sanctorum, sita sunt hic corpora quorum:
Seilicet Eusebii martyris eximii,
5 Pontiani pariter, Peregrini iure colendi,
Qui pro martyrio regna superna colunt.
Detulit hos Roma, tumulavit hicque honeste;
Cernitur omne quod hic, horum in honore dedit.
Quorum pro meritis miracula plura videntur
10 In hac ostensa saepius aedicula.
Huic etenim structori dic, rogo, lector, adesse
Hic et in aeternum prospera cuncta simul.
Audiat ipse sibi domum Christumque loquentem
Intrans iam domini gaudia magna tui
15 Almorum meritis intervenientibus, ossa
Quorum sarcofagis condidit egregiis.

[CXVI.] LECTOR B

[CXVII.] 6 *statuet B 8 *iuti B

[CXVIII.] ECCLÆ B 2 Hanc ex corr. B hecti B corr. Bethm. 14 *Intra B

[CXVII.] Ad Welfphonem vel Rudolfum.

[CXVIII.] Hetti abbas certe non Centulensis fuit.

CXIX.

ITEM IN SÉSSIONE.

Saepius hac residet Christus suceptus in aede;
 Seemate sub hominis saepius hac residet.
 Hoc veneranda cohors fratrum veneranter adorat;
 Diligit amplectens hoc veneranda cohors.
 Ianitor o miserans, laeto quod suscipe vultu,
 Quaeque potes, tribue, ianitor o miserans.

RESPONSIO IN PERSONA CHRISTI.

Iam quia hic sedeo Christus sub imagine servi,
 Ac peregrini habitu iam quia hic sedeo,
 Sit benedicta cohors fratrum mihimet famulando;
 Hic et in aeternum sit benedicta cohors.
 Hostis atrox fugiat parvaque recedat ab aede:
 Quo pax hic maneat, hostis atrox fugiat.

CXX.

a. 864.

IN QVODAM VASE.

Hoc vas marmoreum custos reparavit Odulfus
 Atque loco statuit, stetit in quo dispar ab isto
 Vas aliud multum specie, pariter precioque.
 Una tamen virtus manet, una salus in utrisque.

CXXI.

EPITAPHIVM.

Hac tellure sua Milo cum coniuge pausat,
 Quos tenuit simplex, castus amor pariter.
 Unus despiciens mundum finivit honeste,
 Altera sacrata post obiitque deo.
 Nam quinto Augusti decimo Miloque Kalendas
 Decessit summi plenus amore dei.
 Idus sed ternis obiit Wenrada Decembris;
 Cui, lector, veniam posce deus tribuat.

[CXIX.] 12 fugeat B

[CXXI.] 1 Hec B pauca B

[CXIX.] cfr. c. LXXXVIII. 3 cfr. c. CXL, 24.

[CXX.—CLVII.] Tertia series carminum i. e. ab a. 864—866 a Fredigardo et Odulfo
conditorum cfr. supra p. 274.

[CXX.] cfr. supra p. 267.

CXXII.

I T E M.

Danorum spiculo iacet Heriradus in arvo
 Percussus iuvenis tempore heu capitis.
 Usque egit Martem quos contra dum, ruit ipse
 Mortis ad occasum quam propere nimium.
 5 Addidit haud, lector tituli, pedibus timor alas
 Illi, sed virtus mortis habere diem.
 Quinis Augusti finivit sieque Kalendis:
 Cuius da veniam, cunctipotens, animae.

CXXIII.

AD QVENDAM NOSTRVM.

Fistula, treche cita, Aldricum perquire sagacem:
 In Christo semper dic valita(r)e virum.
 Atque dehinc grates studeas multasque referre
 Munere collato Aleimedontis enim
 5 Indigno mihi, haut meritoque sua bonitate
 Ac sine servitio sollicitando meo.
 Sed dominus reddat, potis est cui reddere, dieque,
 Tempore praesenti donula plura sibi.
 Basia fige pedi, propria ad romeare studeto
 10 Cum celeri cursu transiliendo simul.
 De mihi prosperitate sua tu reddere certum,
 Iucundum valeas ac, veluti cupio.
 Mente tua tencas fida haec quoque verba, videto,
 Tergitim stratu, fistula, dum recubas.
 15 De fluvio nil Laetheo tu sumere, dicta,
 Praesumas, donec nostra peracta habeas.

CXXIV.

AD EVNDEM.

Frater amate, satis nimium te posco valere
 In domino, (nos) qui dempsit ab ore lupi,
 Deluit ac proprio pariter de sanguine gratis,
 Ne hoc, quod condiderat, laederet hostis atrox,

[CXXII.] 2 *ualite sed pro e scribi coepit a B 4 *munera B 14 an *tergitenus? recumbas
 corr. B 15 LIETEUS in marg. B

[CXXIV.] 2 *nos om. B dempsit corr. B

[CXXII.] Epitaphium fort. a. 861 factum in iurenem a. 859 a Danis interfectum. 5 cfr.
 Aen. VIII, 224.

[CXXII.] 1 cfr. c. Miconis infra CLXVIII, 1. 4 cfr. Ecl. III, 37.
 POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

5 Qui reges proceros altos, humiles monachosque
     A statu proprio vertere vult subito.
     Nam multos ipsum legimus, mundi, tetigisse,
         Sed tactos opifex vincere posse dedit.
     Ad si nos quondam tetigit, redeamus ad illum,
 10   In se qui fisis dat veniam miseris.
     .
     .
     .
     Haud debet collo solvere namque iugum,
     Quin mage corde bono stabilis semperque manere
         Sedulus in sancto servitioque suo,
 15   ‘Cuius onus facile est, cuius iuga ferre suave est’,
         Ore tonat patulo Sedulius veluti.
     Plebeicam, miror, cur mavis ducere vitam,
         Quam fieri monachus, dulcis adelfe, bonus.
     Illa trahit hominem Stigias Caronis ad undas;
 20   Ad Benedicti almi vita inhiat superam.
     Demonis heu nescis quanta est seductio pravi:
         Mentem subvertit, cor pariterque rapit;
         Crimina pestifera superaddit cordis in antra,
             Insuper inlicitat, quicquid et ipse valet.
 25   Quam felix nimium fuerit per saecula tensa,
         Effugerit haec qui propitiante deo. —
     Ad finem rogito: nostrum quoque carmen ineptum
         Perlege tuque eito, quaeque monet, facito.
     Tunc poteris dominum nostrumque placare patronum,
 30   Cui genitor genitrix teque dedere tui.
     Dextera quos Christi semper tueatur ubique
         Ac simul exaltet, protegat atque regat.

a. 861.

CXXV.

EPYTAFIVM.

Anno dominicae incarnationis DCCCLXI obiit Hrothardus puer vel
inmaturus.

. . . . .
 Effigiem sumpsit ipsius unde caro.
 Hoc relegens, lector, solium, die, scandat ut altum
     Et requies ⟨s⟩ibi⟨met⟩ sit sine fine inibi.

11 nulla lacuna in B   15 *iuga ferre ex Sed.] iugalare priore a ex corr. (u?) B   16 Oro B
 corr. Bethm.   17 au *Plebeiam?   24 velut corr. B   27 Ad] d ex corr. B
 [CXXV.] hrothid B   puerl B puerulus quod potest esse verum Bethm.   1 nulla lacuna in B
 4 *ibi B

[CXXIV.] 15 *Sedul. c. p. I*, 290 Cuius onus leve est, cuius iuga ferre suave est: *in quo hiatum*
sustulit.   25 *cfr. c. LXXII*, 15.   28 *cfr. c. LXXXV*, 2.   25 *cfr. LXXXV*, 17.

CXXVI.

a. 864.

ITEM EPYTAFIVM.

Anno incarnationis domini DCCCLXIII sub die ternarum Kalendarum
Decembrium oppedit Waltherus monachus ac bonae indolis.

Et iacet hic tectus duro sub tegmine ruris:
Optatam tribue cui veniam, domine,
Ac celsum, tituli lectores, poscite divum,
Ut procul appellat debita cuncta sua.

CXXVII.

IN CYBORIVM.

a. 864.

Hoc ego cyborium statui, quod cernis, Odulfus;
Lector, ut hic stabile, dieque, diu maneat
Ad decus aeterni regis pariterque patroni
Nostri Richarii, qui famulatur ei.
5 Plura etiam dominus tribuat mihi, dico, posse
Addere cum pace huius honore loci,
Qui condam manibus fuerat vastatus inquis
Nec non fedatus turpiter heu nimium.

CXXVIII.

IN TABVLA.

a. 864.

Hanc tabulam custos sancti reparavit Odulfus
Ad decus ipsius Richarii tumuli.

CXXIX.

Praebeo diversis labiis potabile mixtum:
Solvō sitim, totum qui me depotat acute.

CXXX.

ITEM DE COMMESTIONE ADAE.

Vescitur hic Adam malum de stipite fici
Inlectus blando coniugis alloquio.

[CXXVI.] oppedit] spiritum exalauit uitiae uel visum exuit *in marg.* *B* 4 *appellat *B etc. p. 332*[CXXVII.] 2 *stabiliſ *B*[CXXX.] 2 blande corr. *B*[CXXVII. CXXVIII.] *De Odulfo cfr. supra c. CXX.*

CXXXI.

DE VELATIONE MEMBRORVM.

Hie Adam pariterque Eva genitalia celant
E foliis ligni a domino vetiti.

CXXXII.

DE ELECTIONE IPSIVS.

Vade foras, Adam, paradysi haud sisque colonus:
Terra tibi spinas germinet ac tribulos.
In sudore dehinc edas pro crimine panem,
Donec ad matris tu gremium redeas.

CXXXIII.

AD QVENDAM.

Aures suspensas teneo, carissime, semper
Ardens praelati nimium tibi nomen adesse,
Cernere teque ambone dehinc astare decenter
Legem euangelii subiectos rite docendo:
Sceptro de domini, poena pariterque gehennae,
5 Expertes fieri de qua mereamur uterque. Amen.

CXXXIV.

IN QVODAM GESTATORIO.

Decutit ardorem solis pluviamque ferenti
Hoc tegmen capitis tempore disparili.

CXXXV.

IN MVSCARIO.

Obsequio gemino divisum stat opus istud;
Nam muscas pellit umbraculumque facit.
Bruma nilque iuvat, ferventi tempore prodest;
Nec mirum, quoniam tempora stant varia.

[CXXXI.] 2 ligni] fici *in marg.* B

[CXXXII.] 2 ac] et *corr.* B 3 crimine] e *ex a* B

[CXXXIII.] 6 Amen *not. Tir.* B

[CXXXIV.] 2 disparali *corr.* B

[CXXXV.] 1 hic opus adstat *dittographiam in marg. add.* B

CXXXVI.

Est domus haec Christi peregrinis adtitulata,
 Illis ostensa qua manet humanitas.
 Hacque melo resonant divisi sedulo fratres
 Per decadas digno, Christe, in honore tuo.
 5 Hos tua magnifica tueatur dextera semper
 Hanc adiendo larem ac repetendo viam.

CXXXVII.

STICHI EXHORTATORII AD COMBENNIONES NOSTROS.

Cernitis, o famuli gratis dulcedine pasti
 Pastoris Christi Richarri eximii,
 Virtutes dominus quas digne operatur in aula,
 Ipsius membra quo recubant nivea,
 5 Tanti pro meritis patroni iure colendi,
 Vivorum placida qui regione micat
 Pacifero famulans regi, qui regnat in ipsa
 Zonatim septus milibus astricolis.
 Odas idecreo reboet vox vestra canendo
 10 Aeterno regi magnificas, famuli,
 Ac simul egregio patrono reddite laudes,
 Signa deus per quem plura salutis agit.
 Nec etiam pigri maneatis pectoris antro
 Huius enim gesta figere melliflua.
 15 Quodsi quis nostrum fuerit compunctus amore
 Divino, cupiens hocque notare sciat:
 Antiquus perstet codex ne sic breviatus,
 Ceu mansit nostra hactenus incuria;
 Quo partim miracula picta videntur honeste
 20 A quodam Albino nomine doctiloquo. —
 Nunc, fratres, ad vos sermonem verto parumper.
 In paucis iterum versiculisque loquor.
 Cernite, qualis sit, caelo qui tanta operatur,
 In terris deinde vosque cavete bene,
 25 Quo pariter vigiles maneatis nocte dieque
 Eius in obsequio: hoc breviter moneo,
 Quatinus effugere domino miserante queatis
 Danorumque mala, vivere pacifice.
 Nam precibusque suis dominus conservet ovile
 30 Nostrum per saecli plurima curieula.

[CXXXVI.] 3 *resona B

[CXXXVII.] 2 *Pastores B   7 *Pacifero B   12 quam B corr. Bethm.   14 figere] r ex
corr. B   30 curieula B[CXXXVI.] 3 de cantu perpetuo cfr. Rilliet *Études sur d. papyrus d. VI. siècle* 103.[CXXXVII.] 8 cfr. e. IV, 3.   18 breviatus se. in quo miraculorum series non sit continuata.
20 de Alcini libro cfr. supra p. 267 et e. LXXXII.   21 cfr. e. CV, 25.   30 cfr. e. CV, 2.

Post mare transmissum mereatur cernere portum
 Tranquillum, celsus quo residet dominus
 Felicem reddens naulum felicibus ipse
 Exhibito nautis forte labore sibi:
 35 Felix ille satis, parvum qui ceperit unum
 Nummum inter Christi navigeros inibi. —
 Sumite, doctiloqui, scriptum hoc, quod cernitis: aptum
 Si fuerit, legite, quaeque monet, facite:
 Quod si non fuerit, minime ridere velitis
 40 Illud pro nimia rusticitate sui.
 Et vos in Christo Iesu sine fine valere
 Ore precor patulo, corde meroque rogo.

CXXXVIII.

I T E M.

Indolis o praeclare satis, deposcimus omnes
 In commune diu iugiter vos stare decenter
 Ad vestrum decus egregium nostramque salutem.
 Plurima currentis maculosi tempora saecli.
 5 Ter quinos etiam dominus superaugeat annos
 Ad vitae metas, veluti quoque regis adauxit
 Ezechiae, modicum tumuit qui victor in hoste
 Oblitus, tribuit, domini, qui talia posse.
 Post opus archana faciat cordis penetrare
 10 Cotidie libros coeptum recitando eatorum,
 Auletis ut cum valeatis ludere primis:
 Non trocho iuvenum, potius sed lege sophorum.
 Hoc faciat, petimus, pro nostra namque salute
 Salvator mundi genitus sine semine patris,
 15 Qui vivit, regnat pariter sine fine potenter
 Cum genitore suo, eunetu qui possidet orbem.

CXXXIX.

Audacter calamum, pater, arripui sine tora
 Artis grammaticae, cupiens depingere carmen
 (Fisus, qui tribuit mutis fore satque loquaces,
 Illius nutu, cuneta cui posse videntur),
 5 Quod vobis dare quivissem pro munere tantum.

---

36 *manigeras *B*   37 summite corr. *B*[CXXXVIII.] 6 adansit *B* corr. *Bethm.*   11 *tum *B* na leati *B* corr. *Bethm.*   12 so in marg. *B*[CXXXIX.] ab antecedenti non distinguit *B*38 cfr. *LXXXII*, 22.   42 cfr. *CXXIV*, 16.[CXXXVIII.] 2 cfr. c. *CXXIII*, 3.   11 Auletis se certare cum pueris *Palatinis*.[CXXXIX.] 5 cfr. *CXLVIII*, 9.

- In hoc erravi si quid, vos parceite nostro
 Audenti calamo, qui talia suasit arare
 Scripta; dehinc et ego valeam certare priora.
 Cernere vos inhio citius cum pace serena
 10 Expulsis Danis, metuo quos nocte dieque.
 Tantisper vos custodiat mundi sator atque
 Protegat exaltet, pravo defendat ab hoste.
 Hoc crebris posco precibus, rogito precor opto
 Vertice submisso, deflexis poplitibusque.
 15 Haec perlecta, preces domino tu fundito sacras,
 Ut clemens famulum protegat ipse suum.
-

CXL.

AD EPITIMATVM DIDASCVLVM.

a. 866.

- Saepe, sacer, portarum specie foramina bina
 Attonitasque tenens aures, carissime, semper
 Opperiens, donec reboet quis: 'Iam venit, ecce,
 Expectatus enim Guntlandus sat, Fredigarde'.
 5 Vento sed languent agitati, noster, ocelli
 Stando foris nostri cupientes cernere temet.
 Eheu, quam frustra 'metuo spero'que laborant,
 Imminet, augetur semper quia pestis acerba
 Undique pravorum hominum hoc operante maligno
 10 Nocte die zabulo, veluti quoque cernis aperte.
 Nos super idecirco nimium mala plura redundant:
 Et merito, quoniam meriti sumus inde merendo.
 Sed talem dominus dignetur pellere pestem
 A nobis citius: fusus terra tenus oro.
 15 Hoc, sacer, in sacris precibus tu posce tonantem,
 Nos contra motum valeant quem reddere lactum.
 Actenus est nobis tamen hoc domino faciente
 Sat bene, quod nostris meritis sine credimus esse.
 Sed tristes semper residemus valde timorem
 20 Ob nimium Danorum, nos qui percult olim:
 Finibus a nostris, domine, quos pellito longe,
 Ne rursum valeant nostrum penetrare locellum.
 Si libet, oro, tuum, tibi, fac cognoscere nomen

[CXXXIX.] 15 *dominum B 16 GL (?) not. Tiron. in marg. B

[CXL.] 5 n̄t B: noster cum in B plerumque breviatur n̄t et nostri statim sequatur, potest latere aliud
velut * uespere 9 maligno} malorum corr. B10 Timorem Danorum ne tuum quidem cessasse testatur auctor Miraculorum S. Richarii a. 866
(cfr. supra p. 267) ed. Mab. A. SS. saec. II p. 226 propter imminentem Northmannorum timorem quem
sine cessatione patinur; cfr. infra c. CXL, 20 et Duemmler Gesch. d. Ostfr. Reiches? II, 142.[CXL.] Carmen Fredigardi (cfr. supra p. 271) uidetur a. 866 paulo post Rudolfi mortem factum.
4 De Guntlando cfr. supra p. 271. 6 cfr. CLIII, 3.

Illos corde tenus, quin te veneranter adorent,
 25 Ne tam perverze studeant, pater o, super illos
     Desavire, taus genitus quos ipse redemit
     Sanguine de proprio, fudit quem corpus apertum
     Una cum sudo latice pariterque sacrato. —
     Ad finem valeas rogito, vigeas, sacer, opto;
 30 Sis memor, oro, mei, maneo velut ipse tuique.
     Cantica Davidis resones feriendo labella
     Cordis in arcano dominum pro me rogitando;
     Nec ego segnis ero pro te reserare gemella
     Labra, scias, reddendo vicem, carissimo, donec
 35 Vitalem tulero flatum sub corporis umbra
     Et mea mens etiam poterit dinoscere parva
     Regem, qui solio residet stellantis in alto
     Praeditus ipse poli sanctorum valde maniplis.
     Cum quibus aethereis fruere mereamur utriusque,
 40 Flagito quaeso, cybis, supplex rogito precor. Amen.
     Witmarus legat largus nimiasque salutes.
     Ermenulfus enim machros te poseit avere.
     His etiam nexusque tuus Gunthardus adelfus
     Cum Samuhele tuo germano dicit avere.
 45 Ac simul infantes nostri iuvenesque scenesque
     Multum te valitare rogam per saecla morosa
     In Christo, vivit qui cum patre, regnat ubique.
     Odulfus custos super omnes teque salutat. —
     'Psalmatio' quid sit, vestiga mente sagaci;
 50 Vel si quis codex ita decantat peraratus
     His in partibus, id scire facias sipienti,
     Antea quam solito tradas — oh — oblivioni. —
     De nostro seniore, scias, nobis manet ingens
     Luctus tristitiaque gravis, nimius dolor atque.
 55 Sed spes in nostro remanet nostra seniori
     Welpone; oro, pius dominus quem protegat, opto,
     Ad decus ipsius nostram pariterque salutem.

CXLI.

EPITAFIVM.

a. 866.

Hic retinet corpus Ruodolfi tellus humatum,
 Cuius percelebro nomen in orbe cluit.

34 *libra B   41 *legit B   43 *nixusque B   47 regna B corr. Bethem.   56 *Vuelponi B
 [CXLI.] 2 cludit B corr. Bethem.

44 Samuhel monachus Centulensis ab Hariulfo ad a. 867 nominatur Chron. Centul. III 14, qui
 locus ex Odulphi libello sumptus est.   48 De Odulfo cfr. supra p. 267.   49 Neque nos sciolo respondere possumus nisi forte de ψάλμῳ θεοῦ quaerit.   53 seniore i. e. Rudolfo cfr. CXLI.   56 Wolf — ut
 hinc apparet — statim post Rudolfi mortem abbatae regimen suscepit.

[CXLI.] Rudolfs obiit a. 866: cfr. Duemmler Gesch. d. Ostfr. Reiches 2 II, 142.

Tempore sub magno Illudowici vixit honore
 Ipsius auletis Caesaris egregiis.
 5 Nec minus in sceptro Karoli regis decoratus
 Mansit consilio pace fideque bono,
 Illius inter primates nullus prior illo,
 Cuius diversa regna genus decorat:
 Hoc renitet Karolus, Francorum rexque lucerna
 10 In candelabro fixa manens solido.
 Idibus octonis Iani decessit ab ista
 Luce: potens domine, cui superam tribue.
 Hoc, lector, relegens lingua feriendo palatum
 Die: 'Ruodulfi anima pace quiescat, amen.'

CXLII.

a. 866.

ITEM.

Nobilis hic parva Rhuodulfus pausat in urna,
 Cuius famosum nomen in orbe fuit.
 Auletas inter Karoli nullique secundus
 Extitit in solida pace fideque bona.
 5 Idus octavo mortem gustavit amaram
 Iani: cui veniam det dominus placidam.

CXLIII.

a. 866.

IN LAMPADE IPSIVS.

Haec iugiter lampas niteat tumulum ante Rhodulfi,
 Quam Hruodon fieri iussit amore sui.

CXLIV.

SVPER LECTVLVM.

Sis mihi, cunctipotens, cubitanti dexter ubique,
 Ac pariter posco caelica regna, dator,
 Hornamenta, meam perversi velle draconis
 Mentem polluere quo nequeat, domine.
 5 Ac tege plasma tuum semper cum pace serena,
 Donec ad gremium matris eam proprium.

5 sceptro corr. B 13 legens corr. B

[CXLII.] ITEM B 3 inter Bethm.] in te B

[CXLII.] 4 rhodulfum B

[CXLIII.] 2 Hruodon, abatissa quaedam, Centulensem casta dilectrix, quam ad a. 867 Harindlus laudat ex Odulfi libello, Chron. Centul. III, 14.

[CXLIV.] 5 ejr. LXX.XVI, 4; Cl, 10 CXXXIX, 9.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

a. 866.

CXLV.

IMPLORATIO ANGELI.

O pie, sorte tua Ruodulfum suscipe, Christe.

RESPONSIO CHRISTI.

'Suscipiam', contra clemens affatur Iesus.

CXLVI.

EPYTAFIVM.

Hoc cinis exiguus tumulo requiescit humatus
 Cultoris Christi Flodegeri eximii,
 Iustitiis nituit divinis qui satis alte
 Nec minus humanis floruit eloquiis.
 5 Hic senis decimisque Novembris, alme, Kalendis
 Spiravit: tribue cui requiem, domine.

CXLVII.

IN LATERNA.

Cornibus ex pecudum sisto fabricata laterna,
 Ne subito lapsa conterar ad lapidem.
 In tenebris valco, Phoebo surgente quiesco;
 Nec mirum: caecam phos abigit speciem.

CXLVIII.

AD QVENDAM NOSTRVM.

Iam pridem nimium risorie, nosco, petisti,
 Quo tibi pinxissem brevitor sub lege pedali
 Quoddam opus adnexum, pariter sermone politum,
 Cum me participem scires minime quoque huius
 5 Structurae, potius torpentem sed residere
 Inter metrificos callentes more carentum

[CXLVIII.] 1 nosco] nos in l. r. B

[CXLVI.] 1 *cfr. LIX*, 1. 3 *cfr. app. crit. ad CXII*, 3. 4 *cfr. XCII*, 20.[CXLVII.] *cfr. LXXI.*

[CXLVIII.] *cfr. e. LXXIX.* 5 Structurae huius (*cfr. XXVIII*, 20): *errores dicit verborum inextricabiles et contortiones perturbantes, quam tunc temporis putabant esse artem* *cfr. Milonem de Amandi vita:* quamvis difficilioribus uti potuerim aliquibus in locis verborum ambagibus, ne id facerem sum prohibitus quia etiam credidi futurum opus istud gratius si omnium fratrum pateret auditibus. 6 *cfr. XXXIV*, 2.

- Iure metrorum, famosissime et inelyte frater.
 Nam, mihi si tempus, fateor, vacuumque fuisset,
 Fingere temptassem, tibi quod pro munere tantum
 10 Misissem carmen speciatim versificale,
 Gentaculo de quo valuisses ludere fracto,
 Inflatis etiam fibris cantare saturque,
 Usquequo depresso somno Bachoque sepultus
 Pernox in gremio lecti stertendo cubares.
 15 Si tibi nuncque libet, faciam, quod iussio iussit
 Alma tua, frater, veluti mihi posse videtur
 Ac dederit sensum, servat qui cuncta creata
 Et reserat clausa pariterque soluta recludit.
 Incipe, quaeque velis, narrare; ego segnes adesse
 20 Nec cupio, potius sed cursim implere petita,
 Iuxta quod didici, maneo nec non sciolusque.
 Illud si renuis, celsum perquire poetam,
 Quo satis invenias, quod nobilis exigit usus.
 Et tibi pax nostro veniat sistendo locello
 25 Aevi curricula, rogito, per multa carentis.
 Nec te subripiat demum suadendo malignus
 Demon, te dudum voluit qui perdere totum
 Ex toto, nisi te tutasset dextera Christi:
 Protegat exaltet quae te per secula tensa.

CXLIX.

AD QVENDAM INPVBM.

- Miror, cur mavis nimium habitare secretus
 Aede in sordidula, quam residere loco
 Conspicuus multis, studium quo cernere possint,
 O bone, quod peragis cotidie, iuvenis.
 5 Conspicis hic etenim plura pendentia mala
 Atque fruteeta alia, quae tibi sunt placita;
 Pampineis, si vis, poteris habitare sub umbris.
 Ex cornu mala vellere purpurea.
 Codiculos propter reponendos atque tabellas
 10 Stat vobisque, scio, quod repetis satius.
 Unum te moneo: semper certare studeto,
 Quo valeas fisus ludere litterulis
 Cum sociis, tecum qui discunt nocte dieque
 Artem grammaticam: sieque valeto bene.

19 segues *B*: *quod corrigere non ausimus* *cfr. Traube Karol. Dicht. p. 90*23 *quod B **inuenies B*29 *exultet B[CXLIX.] 2 resedere *B* 5 hic *postea add. B* 12 litterulas *corr. B*9 *cfr. CXXXIX, 5* 11 *cfr. CIV, 3.* 12 *cfr. Ecl. VI, 15.* 13 *cfr. Aen. II, 265.*16 *cfr. CXXXIX, 4.* 18 *cfr. CVI, 2.* 25 *cfr. CXCVII, 30.* 29 *cfr. CXXIV, 25.*[CXLIX.] *cfr. e. CXXIV.* 7 *cfr. Ecl. VII, 58.*

CL.

a. 866.

AD ABBATEM NOSTRVM.

- O praeclare, decus claro de sanguine vernans,
 Regali dextro stas latere genio
 Nec minus ex levo generosus sistis in orbe:
 Te decet idcirco patris inesse loco.
 5 Eheu quem nobis nimium cito mors furibunda
     Insuperate tulit ac subito rapuit.
 Cuius facta sequi semper, venerabilis abba,
     Inclita decerta nocte simulque die,
     Quo cum Francigenis sedeas redimitus in aula
 10 Regis praeclari candifera Karoli.
 Qua tuus egregius, gemma velut aurat in auro,
     Enituit genitor, insita splendifluo;
 De quo clara manet nimium nunc Francia mesta
     Ac desolata illius auxilio.
 15 Sis ideoque virile decus lucensque lucerna
     Illiis ad specimen atque salutis opem.
 Iustitiis maneas divinis pastus abunde
     Ac simul humanis fultus in eloquiis.
 Aurem nee facile tribuas ad dicta malorum;
 20 Quin mage consultum perice tuque probum.
 In disciplinis moderatus semper adesto,
     Ut scapus lancis iustitiam teneat.
 Sisque tuis clypeus, fortis protector ubique,
     Ne laedat sanctum ullus ovile tuum.
 25 Et tibi eunetipotens multos feliciter annos
     Vivere concedat multiplicando bona;
 Scandere post finem valeas super astra polorum:
     Hoc tuus exposcit grex humilisque petit.
 Hoc etiam faciat Davidis stirpe creata
 30 Proles magnifica magnifice genita,
     Cuius nativitas nulla de sorde virili
     Candicat in caelo, fulsit in orbe suo.
 Quae genus humanum peccato solvere venit,
     Vulnera perque sua consociare sibi,
 35 Ne staret praeda zabuli laqueata maligni
     Attensis pedicis muscipulisque suis.
 E quibus eruptus maneas, memorabilis abba,
     Extimus hocque tuus posco peto famulus:

[CL.] NOSTRVM eras. B   13 dara B corr. Bethm.   36 TENDICVLIS TENSIS *dittographiam*
in marg. add. B

[CL.] *Ad Welphonem abbatem Rudolfi Abbatis filium.*   5 furibunda cum c. XXXIII, 4
comparantes carmen ad Nithardi successorem retulerunt, sed epitheton ceterum non insolens cfr. CXII, 25
potest spectare ad passionem coll[ex]icam, qua Rudolfus perit cfr. Duemmler G. d. Ostfr. Reiche's? II, 142.

Ad gregis ornatum, domine, semperque valeto
 40 Et simul egregium ad decus, oro, tuum. —
 Ad finem tensus veniam deposco verenter,
 Olim, pro baculo, qui ruit e ceraso
 Illius ex culpa, fuerat qui supra locatus,
 Quem manibus frustra in geminis tenuit.
 45 Quam fuit illa dies, crevi, mihi mesta, cruentum
 Vestro in qua fluere purpureum capite.

CLI.

AD EVNDEM.

Sume, pater, manibus carmen, quod fistula promit
 Nostra, manu studui celeri quo pingere vobis,
 Quo modo vestra fides vestrum servavit hominem
 Marte gravi quandam contra nequiter cupientem.
 5 Sed dominus, caelo iustus qui praesidet alto,
 Iustitiam, iudex, cernentibus undique vestris
 Caelitus exhibitam frustra monstravit aperte.
 Iam quia lex restat nimium mundalis inulta,
 Vos adhibete tamen consultum, quid modo vobis
 10 Sit faciendum ex hoc, maneat ne sic quoque vestra
 Pro nihilo dominatio nec non nomen et ipsum
 Vestrum vilescat, minime quod condecet umquam;
 Sed magis aderescat virtus animi pariterque
 Aderescant etiam vestra solamina vestris
 15 Sat laesis famulis, caesis dirisque flagellis.
 Est quibus ablata nimium spes certa manendi
 In fines proprios, potius sed mors inimica
 Stat iugiter suspecta illis nocteque dieque.
 Nunc iterum facient quo confugium, nisi tantum
 20 Ad vos, o pastor? cui stat commissa potestas
 A domino caeli regnum sine fine regente,
 Rege simul Karolo regna dominante caduca.
 Quae vobis maneat longaevo tempore, posco,
 Ad vestrum decus egregium nostramque salutem.
 25 Improbitas nostra iam limitat hic quoque finem:
 Est minime vestras ausa pulsare benignas
 Aures pro vestris ultra famulis, pater alme.
 Vos scitis dare consilis suffragia vestris
 Et referire simul typhorum colla torosa:
 30 Carminis idcirco finem nunc fistula sistit.

[CLI.] 2 *studuit *B*   12 unquam corr. *B*   22 regna] regnando corr. *B*

CLII.

Hac gemini parva sancti memorantur in ara:
Iohannes genitus, Zacharias genitor.

Aurant hic Stephani digne protomartyris almi,
Iusti reliquiae Simeonisque sacrae.

5 In hac Ieronimi cripta memoratio sacri
Efficitur, sancti Efremis, Equitii.

Quintini sancti reliquiaeque simul.

Haec in honore crucis constat sanctae ara dicata,
10 Qua Christi sacrat mistica dona sacer.

Armifer hic domini colitur Dionisius, una
Rusticus ac sanctus atque Eleutherius.

Ornat hanc Christi mensam Mauricius almus
Atque Exsuperius, Candidus egregius.

15 Gregorius structura humili veneratur in ista,
Clarus Romana qui fuit eccllesia.

Possidet hanc levita dei Laurentius aram
Cum Sebastiano necne Valeriano.

Praesulis egregii Martini mentio hic fit,
20 Germani sancti, Servatii almivoli,
Vedasti, Elegii, Walerici Remigiique
Cum patre Medardo magnificoque Lupo.

[CLII.] 3 alme corr. B 6 Ac sacer efrem equitiusque dittoigr. in marg. add. B 7 nul. lac. B:
excidit Crispini et Crispiniani mentio 12 eleuterius corr. B 13 mauritius corr. B 20 *sernasi B

[CLII.] tituli in aras ab Angilberto olim in Centuli ecclesiis consecratus, tunc
temporis fortasse post Danorum cladem renovati. 1 sq. Angilbert. de eccl. Centul. cap. 1
(SS. XV, 174) altare sancti Iohannis baptistae, in quo reliquiae eius et Zachariae patris ipsius, sc. in
ecclesia Salvatoris. 3 sq. ibid. altare sancti Stephani, in quo reliquiae eius et Symeonis, qui
dominum in ulnas suscepit, in eadem ecclesia. 5 sq. ibid. in accelesia sancti Benedicti ... altare
sancti Hieronimi, in quo reliquiae eius, Effrem et Equitii. 7 sq. ibid. altare sancti Quintini, in
quo reliquiae eius et sanctorum Crispini et Crispiniani martyrum, in ecclesia Salvatoris. 9 sq. ibid.
altare sanctae crucis, in quo reliquiae ligni ipsius, in eadem ecclesia. 11 sq. ibid. altare sancti
Dyonisi, in quo reliquiae eius, Rustici et Eleutherii, in eadem ecclesia. 13 sq. ibid. altare sancti
Mauricii, in quo reliquiae eius, Exuperii et Candidi, in eadem ecclesia. 15 sq. ibid. altare sancti
Gregorii, in quo reliquiae eius, Eusebii et Ysidori, in ecclesia Benedicti. 17 sq. ibid. altare sancti
Laurentii in quo reliquiae eius, Sebastiani et Valeriani, in ecclesia Salvatoris. 19 sqq. ibid. altare
sancti Martini, in quo reliquiae eius et Remigii, Vedasti, Medardi, Gualarici, Lupi, Servatii,
Germani atque Eligii, in eadem ecclesia.

Haec in honore patris Benedicti stat titulata
Ara, ovium pastor qui fuit eximius.

CLIII.

O sacer, e nostris, venerabilis, affuit unus,
Qui mihi parte tua dixit habere vale.
Insuper innotuit cupientem cernere nostram
Te faciem, nostro colloquioque frui.
5 Quam tibi visuram cedo cum corpore parvo
Instanti ebdomade, credo, Iovisque die.
Ipsa etiam proprium noscas remeare locellum
Me tantum velle propitiante deo;
In quo multiplice tibi poseo manere salutem
10 Hic et in aeternum congreginando bona.
Iam quia hic fulges studiis, niteas super astra,
Quo caritas lampat ac bonitas redolet.
Hoc feriendo tuus deposcit labra gemella
Sidera suspensos alta tenens oculos.
15 Fundito tuque preces pro me, venerande, sacratas,
Dum stas altare, o sacer, ante sacrum.
Quod supplex rogito vultu tellure reflexo:
Nec ego reddendo segnis eroque vicem
Inque meis parvis dominum precibus rogitando
20 Stans coram sancti Richarii tumulo.

CLIV.

I T E M.

Hic Evam loquitur serpens ad, coniugis Adae
Sumeret ut malum a domino vetitum.

CLV.

I T E M.

Oscula hic duri defigunt blanda leones
Divini sacris Danielis manibus.

[CLIII.] *a carmine antecedenti distincimus*   1 adfuit corr. B   5 paruum corr. B
[CLV.] 2 *diuinis B

23 *sq. ibid.* in aeclesia sancti Benedicti altare ipsius, in quo sunt reliquiae eius et Antonii et Columbani.

[CLIII.—CLXXI.] *Miconis videtur esse.*

[CLIII.] *Mico* (v. 5 cum corpore parvo) *abbatem (?) quendam externum alloquitur.*

[CLIV.—CLVI.] *Tituli.*

[CLIV.] *cfr. c. CXXX.*

CLVI.

I T E M.

Hic hominis pecora fugiunt varia feritatem,
Mortis vicina ne fierent gelidae.

CLVII.

AD QVENDAM INFIDVM.

Saepe mihi plures eccinerunt, quod modo aperte,
Frater, cognosco, credulus *(et)* manco.
Iam quia postposui nostros, solum tibi adhaesi,
Me contra ideirco sie loqueris merito?
5 Frigidus es nimium, salis et sine, credo, sapore:
Propterea fari te nequius decuit.

CLVIII.

AD ALIVM.

Sume, pater, manibus placidis simul atque sacratis,
Parvus et exiguis parvum quod defero munus.
Hoc, volo, ne renuas, sed et illud tu quoque sumes:
Nam si vita comes fuerit, post plura parabo;
5 Interdum libeat tibi, flagito, munus amici.
Rethoris exemplum placeat memorare Catonis:
'Munus perparvum tribuit cum pauper amicus,
Sume libens animo, grates libeatque referre.'
Versibus ex parvis multum tibi flagitat unus:
10 Ut valeas Christo, vigeas per saecula multa,
Ad post cum sanctis regnes sine fine beatus.
Hoc faciat genitus nullo de semine nobis:
Cernuus atque frequens totis hoc viribus oro.
Rustica nunc veniam rogitat quoque fistula nostra,
15 Nec minus et finem petit ac sibi quaerit habero,
Ludere quae temtat, pedibus sine currere frustra.
Versibus insipidis peragrando parcee benignus;
Perlectis placeat Vulcano tradere claudio.

[CLVII.] 2 *(et)* *Bethm.*

[CLVIII.] ALIVM nota *Tiron.* sed titula om. *B*   3 *renues *B*   5 *Interim *B*   12 s(emine)
uirili in marg. *B*   16 *quo *B*

[CLVI.] *Cuius hominis?*

[CLVII.—CLXXI.] *Ad fratres et discipulos carmina salutatoria iocularia precaria.*

[CLVIII.] 4 *cfr. c. XXIV, 8.*   6 *Cat. dist. I, 20 (Bs. PLM. III, 219)* Exiguum munus eum dat
tibi pauper amicus, Accipito laetus (*placide ul.*), plene et laudare memento.   18 *cfr. CII, 14.*

Ceterum de fucatione ermelai tuae sine loquor fuco: unde adgressi fuimus lustrare studui ad fines nostros, utrum neene isto in chrono perfici potuisset. Repperi tamen hoc minime fieri posse, nisi in maturis solibus. Quapropter, sis sustinere, quoad venient sustine; sin minime, utere tua, quo sedet animo. Fateor enim, si posse adesset veluti est velle, citissime finem haberet uterque nostrum in velle; quod deest, est modo in posse. Vale fine tenus tam isto in chosmo quam magis postea cum caelicolis, quaeso.

Ad finem rogito: semper sine fine valeto.
Quos iunxit caritas, illos disiungere noli.

CLIX.

AD CORI(DONEM).

Trechete, dique deae, Choridonem stringere vincis:
A tergo manibus strictus venietque nigellus.
Sic pedibus nexit flagris compingite diris
Rugosum dorsumque comam deponite tetram,
5 Ac simul et barbam sursum suspendite tonsam;
Post iterum inlusum nimium vos caedite bardum.

Dum recubas solus, hos pellege gutture presso
Atque pudenda simul posthaec tu corrige plura.
Ut valeas, etiam mandant tibi plurime nostri
10 Codex Grapinus, Gravulfus et ipse Gotendach;
Asclipius nec non Gisulfus prospera dicunt;
Calvellusque tuus, siquidem Marculfus et ille:
Unus enim dicit noster tibi satque valere,
Admonet, ut studeas, alter, humilisque manere.

CLX.

AD TISVLFVM.

Dum residens noster, Tisulfus nomine, laetus
Quorumdam in coetu, Boso veniensque ligatus
Inque suo gremio recubans ceu fidus amicus,
'Salve', inquit, 'frater veniens tu visere nostros
5 Hactenus adventumque tuum simul operientes.

1 an *ermelai(siae)? cfr. DC. s. v. 'armilans' 2 chrono ex corr. B

[CLIX.] *adgogī B

[CLX.] post tisulf add. glande sues laeti redeunt id est GORG (hoc not. Tiron. script.) B: versus est

Ge. II, 520 an *Gisulfum? cfr. c. CLIX, 11 5 operientes corr. B

1 sqq. cfr. supra c. XXII p. 305. 8 cfr. c. XVI, 77.

[CLIX.] Corydon medii aevi poetis ex Eclogis pro homine studio est, ut Codrus item ex Vergilio pro invido sive ex Iuvenale pro paupere vel poeta malo. 10 Codex, Gotendach, Asclipius cognomina sunt.

[CLX.] Magis vulgari sermone uititur consulto.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

Basia nunc strictim placeat tibi figere nostra,
 Postque decem ciatos studeas praebere necesse est
 Omnibus; at mihi met duplicitos ipse propina,
 Ut possim satius cunctis certare repletus,
 10 Carmina diversa hac illac mussare per aures.
 Post dulces epulas, sermonem postque peractum
 Tum dictus etiam laetus reboans tibi, Christe,
 Econtra altisonus Teodingus quam bene cantat.
 Vocibus alternis resonantes ambo canatim,
 15 Ingentes ex hocque rependit contio grates
 Tali pro cantu, simul ac munerantur utriusque.
 Tunc noster graditur paulisper sumere somnum,
 Donec distentus venter resolutus inane,
 Post iterum ut dulces valeat confingere laudes
 20 Atque sinu replicare suo, quod casse removit.
 Hos relegens, lector, Bosonem stringe catenis,
 Ut nostras nequeat post hoc penetrare apothecas. —
 Hos ego versiculos studui compingere ludens;
 Sed mihi da veniam, lector, calamoque vacanti.

CLXI.

DE QVODAM LVRGONE MERIBIBVLO.

Inter florigeras lenti dum sedimus herbas,
 Nostros se Bachus praetulit ante oculos.
 Hunc quidam nimium verbis affatur amicis
 Lurgo, ait et: 'Noster sis quoque nunc sotius,
 5 Exsomnes pariter maneamus, quaeso, hodieque
 Ac libeat gremio sic cubitare meo,
 Quo valeam cantare setur te, Bache, iuvante
 Inflatis buccis carmina Pieria.'
 Talia cui cessit nec non affatur Iachus:
 10 'Pulticulis senas sume tibi cotilas,
 Ut sic distentus valeas sorbere gulose
 Innumeros ciatos, ludere post satius.'
 Quo dicto subito somno Bacchoque repressus:
 Tum podex carmen extulit horridulum.
 15 Nulla fuit requies illique in tempore noctis,
 Donec digerere sumpta nimis valuit.

6 strictum corr. B 8 ad corr. B 10 musare corr. B

[CLXI.] ed. Duemmler in Anz. f. Kunde der d. Vorzeit XXIV, 225 LVGGONE B 2 oculos
optutibus in marg. B 3 *Huius B amicis] amicabilibus in marg. B 10 senas] us in l. r. B
13 bachoque corr. B20 cfr. c. XVIII, 16. 21 Boso videtur esse Corydon carminis CLIX. 23 cfr. c. XVIII, 1.
24 cfr. c. XVIII, 20.

[CLXI.] 1 Duemmler l. c. confert Bedae de die iud. 1 (opp. ed. Giles I, 99).

Nec quantum voluit, fateor, tamen ipse removit
 Incoctas propter pulticulas nimium.
 Unum sed factum verecundor nempe referre,
 20 Quod magis oculere quam reserare decet:
 Pro pudor, hoc stratus patefecit nam quoque eiusdem,
 Quod plectro linguae comprimere volui. —
 Hoc quicumque legis, noli tu credulus esse
 Consiliis Bachi, sed memor esto tui.
 25 Parvus amator enim sis illius omne per aevum,
 Ne te diversa subripiantque mala.

CLXII.

AD NOSTRVM DIDASCVLVM.

His, fateor, colaphos, alapas tu sumere plures
 . . . . .
 Quapropter domino assidue quoque reddere votum
 Promissum studeat, donec adesse valet.
 5 Denique profusa terra tenuis excipe verba
 Illius et cursu sume, rogo, celeri.
 Tunc saltus peragra ac tensum mare curre per ipsum,
 Invia perque loca, flumina per gelida,
 Quatenus ad nostrum valeas remeare locellum:
 10 Utrum etenim noster necne, refer, valeat.
 Hoc — moneo — tibi, compluta, caveas quoque, ne sis,
 Ne subito verba sic pereant placida.
 Fortunatus adest, mitti mihi, si tibi, quaeso;
 Sin vero minime, semper, amice, vale.
 15 Gratia celsithroni te semper servet in aevum
 Ac tibi perpetua sit sine fine salus.
 Ut valeas, nostri, per saecula plurima, mandant,
 Guntlandus pinguis, Hericius tenuis.

CLXIII.

AD QVENDAM EPYBATAM.

Suscepe directum, carissime, munus amici
 Et placeat merito, vile quod est pretio.

17 Ne *B* corr. *Bethm.* 18 pulticula narium corr. *B* 21 patescit *B* corr. *Duemmler*
 [CLXII.] 2 nulla lacuna in *B*: fistula compellatur 10 etuim corr. *B* 13 vel mitte in marg. *B*

22 cfr. c. XXXI, 7.

[CLXII.] *Ad magistrum quendam externum qui potest esse frater Corbeiensis;*
cfr. CII, 9. Guntlandus et Hericius (v. 18) *huius carminis tempore iuvenes ex schola Miconis possunt esse*
Guntlandus postea magister de quo ride ad c. CXL et Herricus postea diaconus qui obiit a. d. XV Kal.
Aug. 868 cfr. supra p. 271. 1 cfr. c. XXII, 11 XXIX, 9. 9 cfr. c. CLIII, 7. 13 Fortunatus
cfr. pag. 266. 14 Idem versus apud Miconem supra XXVII, 8 legitur.

[CLXIII.] *Epybatae vocabulo utilit Mico supra p. 279 r. 2.*

- Non aurum fulvum neque gemmae sunt mihi carae,
Sed magnam inopiam cellula nostra tegit.
5 Quapropter nimium verecundus hoc quoque munus
Dirigo perparvum; sume tamen placide.
Nam gestit noster animus tibi plura parare:
Tantisper parvum, quaeso, pater, capies.
Et tibi laeta dies hodie ac numerosa per annos
10 Sit, rogitant nostri versiculi insipidi.
Dum resides propter cineres, quos perlege solus;
Ipsos Vulcano porridge post, rogito.

CLXIV.

AD CHORE.

- Exiguus nimium modicum tibi dirigo munus;
Illud enim sume, quaeso, pater, placide.
Exemplum minime pigeat memorare Catonis:
‘Quod tribuit pauper, gratifice capies.’
5 Nam si vita manet, post hoc maiora sequantur:
Interea vile dispiceat minime.
Unum te nosse cupio certumque manere:
Omne meum, fateor, si cupis, esse tuum.
Et merito, quoniam tua sic mea nec minus esse
10 Veraciter credo quamque ratum teneo.
Non opus est nostrum sermonem texere prosum,
Atque oleum nolo vendere, amice, tibi.
Quod loquor, ut stabile maneat, tu fige sigillum,
Quo nullus valeat hanc violare fidem.
15 Sit tibi nativitas hodie ac numerosa per annos
Laeta, tuus, domini, hoc quoque desiderat.
Ac genitus patris te protegat, oro diuque,
Pro nobis carnem sumere qui voluit,
Solveret ut primum hominem, quem condidit ipse,
20 A morsu mali, mandere quod studuit,
Nec non et zabolum religaret, vinceret atque,
Plures ne traheret mortis ad interitum.
Quod subito accidit ad mentem mihi, hoc tibi, frater,
Scripsi, ideoque meo parce, precor, calamo.
25 Dum resides propter prunas, hoc perlege carmen,
Exin Vulcano quod tribue, rogito.
Post niveum cape lomentum: sic ablue chiras,
Istorum tactu ne maneant olidae.

11 cineres] prunas in marg. B

[CLXIV.] nescimus utrum nomen an dignitas: CHORE(PISCOPVM) lateat 20 mandare B corr. Bethm.

6 cfr. ad c. CLVIII, 2. 7 cfr. ibid. 4. 9 sq. cfr. c. XXVI, 25 sq. 12 cfr. c. CLVIII, 18.

[CLXIV.] 3 sq. cfr. c. CLVIII, 6 sq. 5 cfr. c. CLXIII, 7. 15 cfr. ibid. 9. 24 cfr.

c. XXVIII, 19. 25 sq. cfr. CLXIII, 11 sq.

Munere pro parvo parvos tibi dirigo sticos,
 30 Quos, didascole meus, corrige; deinde vale.

CLXV.

AD ALIVM.

Dulcis amice, vale, cupio quem cernere valde
 Inlaesum, hilarem pariter multumque valentem;
 Interea domini te dextera protegat atque
 Salvet: hoc votis precibusque, hoc carmine posco.
 5 Attonitum te redbo meis, puto, versibus, alme,
 Dum sine me pedibus inhiantem ludere spectas.
 Sed potis est domino nostris dare gressibus aegris,
 Currere quo valeant propere per prata sophorum,
 Qui dedit os asinae, ut resonaret verba furoris
 10 Sessorem contra, nimiis iam calcibus iactae.
 Arbiter hoc faciat noster, tu sedulus ora,
 Cernuus ac supplex iubeo moneoque rogoque.

CLXVI.

∅ AD QVENDAM.

Hic quidam levita cubat sub tegmine ponti
 Custos ecclesiae fidus ubique bene,
 Sunt cui commissae vestes ac vasa sacrata
 . . . . .
 5 O pater, o custos, multos hic vadere noli,
 Ne valeant sanctam commaculare larem.
 Frangitur hic corpus domini saepissime sanctum:
 Quapropter mundam concedet es(se) domum.

His quoque pro cuppam studeas dare versibus unam
 10 Nec non copello desuper imposito.
 Si dederis tamen hanc, contra certare parabo:
 Sin vero minime, stat mihi cura levis.

30 didascole] a ex corr. B

[CLXV.] ALIVM not. Tiron. (ut supra p. 360) B 7 gessibus corr. B 11 hora corr. B

[CLXVI.] 1 *tegmina (a ex e) B 4 nulla lacuna in B 5 *credere B nolo corr. B

8 es B corr. Bethm.

[CLXV.] 6 cfr. c. CLVIII, 16. 9 cfr. XXVII, 18.

[CLXVI.] Carmen iocandi causa epitaphii specie indutum ad ostiarium etiam vestium et vasorum ut
mos serebat curram agentem a Micono missum est. 1 Pontivi nomen subsentiri voluit. 9 cfr.
c. XVI, 75. 12 cfr. c. XXVII, 8.

CLXVII.

AD COMBENNIONES.

O socii, mecum studeatis ludere, quaeso,
 Non trocho infantum, sed calamo iuvenum.
 Quapropter moneo: assidue certare studete:
 Ludere iam pudeat, discere ne pigeat,
 5 Ne post peniteat, veluti me saepe remordet
 Illud, quod potui carpere, sed renui.
 Donec tempus adest, vigilate nocte dieque,
 Ne domini exesum salarium doleant.
 Eheu, quam pedetemtim occurrit curva senectus:
 10 Suadeo propterea: quaerite suffugium.
 Si cupitis sophiam perquirere mente sagaci,
 Parcendo ventri matirius veniet:
 Venter nam nimium distentus satque recusat,
 Sensum, difficile, gignere pertenuem,
 15 Ei mihi, quam sero cum doctis ludere tempto. —
 Compedibus strictus currere sed nequeo.
 Da nobis, domine, dextram, miserere misertus
 Ferque pedem miseris, ludere quo valeant.

CLXVIII.

AD FELICEM.

Fistula, curre, virum, rogito, perquire sagacem
 Per silvas colles valles celeri quoque cursu,
 Nomine Felicem, rectorem nempe benignum
 Praesulis ecclesiae Martini structae in honore.
 5 Quo de me nimias invento dieque salutes;
 Quantum illi maneo servus, dic, posco, fidelis
 Nec minus ipse suus devotus sisto precator.
 Basia fige manu, carmen post porrige nostrum
 Insipidum humilis; sic denique rure voluta
 10 Bina etiam pedibus geminis tum fige labella.
 Illius erecta iussu tunc fare, age, nostros
 Dignetur parvos apices ut sumere clemens,
 Nescius arte carens studui quos pingere ludens.
 Quapropter male pipati sine nomine ludent
 15 Doctori celso residenti iure magistri
 Inter philosophos merito, quia sic decus illi

[CLXVII.] 12 matirius *sic B* 18 pedum *corr. B*[CLXVIII.] 4 structam *B corr. Bethm.*[CLXVII.] 13 *cfr. c. CLX, 18; de sententia v. infra Hincmar. Resp. ad Hinem. Laud. v. 16.*[CLXVIII.] *Felicem quendam Maioris Monasterii abbatem fuisse videtur constare cfr. Gall. Christ.**XIV* 193. 1 *cfr. c. CXXIII, 1.* 8 *cfr. c. XVI, 1 sqq.* 13 *cfr. c. XXIII, 2.*

Felix feliei renitet de nomine, dieque:
 Idecirco socia caritas sic fulget in illo,
 Nec mixtum quicquam placeat cum felle tenere.
 20 Sed sibi subiectos studeat tractare benigne,
 Ex hoc ut valeat mercedem sumere dignam
 In regno Christi ac semper sine fine manentem
 Adiutus precibus Martini praesulnis almi.
 Et cordis plectro tum die: 'Pater alme, valeto.'
 25 Atque cito ad nostrum certes remcare locellum,
 Quo potiora queas post hoc certare iuvante
 Illo, qui modicum tribuit tibi fingere posse.

CLXIX.

Miror, cur minime promissum reddidit ipse,
 Quod grat(is nob)is studuit promittere. Quid sit,
 Si ignarus fuerit, minime hoc te dic quoque nosse.
 Far sibi distractum poterit narrare silenter.
 5 Rite per- his -actis tensum valeatque per aevum,
 Post vitae finem caelum, die, scandat in altum,
 Quo cum caeliculis animae sit gloria perpes.

CLXX.

Fistula nostra, referre queat quid, scire, pusilla,
 Iam vobis, minime, pater almivole, asserit ultra.
 Nulla sui vobis cura est, miseratio nulla:
 Seit tantum, quoniamque videt hoc semper et audit.
 5 Occinit — ipsa refert — vobis quasi bucina aselli
 Aures ad stolidi frustra, sed meque monente
 Plectrum, credo, dehinc ardebit stringere linguae,
 Ne gemina in vacuum feriat rogitando labella.
 Dapsilis in caelo dator est noster deus alto,
 10 Qui sterili thema, quicquid nunc cernimus, olim
 Composuitque, sui, regit, ipse potest misereri
 Nec non interulam dare, quam quaesivit inane.

---

27 hic explicit cod. 10470 in fine quaternionis XI.

[CLXIX.] incipit cod. 10859: exciderunt versus fere 546 cfr. supra p. 265

quae his neotericis omnino pro chartula est 2 *gratis B

1 fistulam alloquitur,

25 cfr. c. CLIII, 7.

[CLXIX.] 2 cfr. c. XXIV, 12.

[CLXX.] 7 cfr. c. XXXI, 7.

Stat nostrae minime neniae pro tempore fari,
 Germinet haec summis magnum ne lecta sophistis
 15 Ridiculum nostra pro plebeitate notata.
 Cunctipotens dominus, qui cuncta creata gubernat,
 Aula stellantis caeli vos sistat in alta
 Atque inibi, posco, faciat regnare perhenne
 Una cum iustis, lampat quibus aureus aether.

CLXXI.

I.

Hic caput indiculi sumunt sine lege peracti
 Artis grammaticae, pariter sermone polito.

II.

INCIPIVNT PARVAE GLOSAE DE DIVERSIS LIBRIS EXCERPTAE A PVSILLITATE
 MICONIS.

1. Augustus · locus sanctus ab avium gestu, quia ab avibus significatus est.
2. Armillum · vas vinarium, quod ab armo id est humero deportatur
usque ad:
- Zimia · fermentum, unde azima absque fermento.

FINIVNT GLOSVLAE (MICONIS).

III.

Has ego perparvus studui coniungere linguas
 Ipse Micon parvus ac minimis minimus.
 Ipsas nam lector percurrat mente sagaci
 Et reprobet (re)proba, quae bona sunt capiat.

[CLXX.] 14 sophistis] tis in l. r. B

[CLXXI. 1.] a carmine antecedenti separavit Bethm., qui erravit cum alicuius artis grammaticae a B non descriptae praefatiunculam esse crederet carmen I., quod ita potius est interpretandum: hic indiculi (i. e. glosae ut III, 1 linguae) sine grammaticae lege aut elegantia conscripti incipiunt 1 capu B

[ii.] MICONIS eras. B: de TEODORI omnino non est cogitandum; sequuntur Miconis glosulae de quibus nunc cfr. Goetzii Corp. Glossar. IV p. XXXVI MICONIS erasum a B non potest legi sed certum est
 [iii.] 2 mico/ (eraso n) B 4 proba B corr. Hagen (cfr. Loewe Gloss. Nom. p. 139) probra Bethm.

19 Met. XIII, 587 sustinet aureus aether.

[CLXXI. 1.] cfr. CXXXIX, 1 sine tora Artis grammaticae.

[ii.] 1. 2 e Pauli Diaconi Epitome (cfr. Loewe Prodrrom. p. 103 et Traube in Woelflin. Arch. VI, 266) sumpta sunt; vide nunc Thewrewkii Festum p. 2.
 [iii.] 4 cfr. supra pag. 294 et XXVII, 6.

DIALOGUS AGII.

Agii libello venustissimo et qui suae virtutis Fridericum Rueckert praeconem atque interpretem¹ invenerit multo malueram coniungere uberem commentarium de medii aevi carminibus amoebaeis quam arida scripturae menda subnotare. Nam tam bene et traditus et editus est, ut paucissima fuerint iudicanda aliter ac factum erat. Veluti in versibus, qui sunt 229 sqq.:

Primi patris Abel iustissima denique proles
230   Dire fraterno occubuit gladio.
Sed licet a domino pro fratris morte repensus,
          Mortem nullomodo quiverat effugere.
Enos, qui domini nomen primus vocitavit,
          Interiit iuncta posteritate sua,
*non erat perspectum sub adverbio latitare nomen; in quibus si quid quaeviscerunt, ut
quaesivit certe Rueckert, versum 231 ad Cainum retulerunt: quasi vero fratricidac esset
locus inter pios — id enim a poeta probatur etiam piis esse moriendum — aut repensus
idem significaret, quod punitus. Atqui Agius, cum per totum carmen e Fortunati quadam
elegia² penderet, tum hoc Fortunati transtulit versus hos:*
Primus Abel cecidit miserando vulnere caecus
          Ac fraterna sibi sarecula membra fodent.
Post quoque Seth obiit sub Abel vice redditus isdem³
          Et, quamvis rediit, non sine fine fuit.
Quid Noe memorem, laudatum voce tonantis?
          Quem levis arca tulit, nunc gravis arva premit.
Sic quoque Sem et Iafeth, iustissima denique proles egs.

*Itaque scribendum Seth vel potius Sedh, quae scriptura in Fortunati libro quodam
Parisino saec. X. invenitur; neque vitium hoc est nisi novicii codicis, qui adspirationem
fere suppressat.*

1) In uno enim codice (B) saeculi XV. excentis, qui nunc Bambergensis byblio-
thecae⁴ est E. III. 9, una cum Agii Vita Hathumodae inde a fol. 234 eius Dialogus

1) Das Leben der Hadumod etc. Stutgardiae 1845; inscribitur ita: 'Herrn Geheimen Rath Pertz,
aus dessen neueroeffneten Schatzkammern (Monum. Germ. T. VI.) dieses Kleinod unsrer Vorzeit mit
Andacht Liebe und Dankbarkeit hervorgebracht hat der Uebersetzer'. Paucos versus transtulit G. Grandauer
in Geschichtschreiber d. deutschen Vorzeit² Saec. IX. tom. X Lips. 1890. 2) Primus Duemmler N. A.
IV 527 id demonstravit; saepissime autem hoc Fortunati carmen (IX 2) et seorsum ab eius operibus
describatur et a medii aevi poetis exprimebatur imitando; cfr. Leonis apparatus, de Rossi Inscriptionum
Christ. II 1 p. 292, N.A. XVI 33. 3) Genes. IV 25: Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam,
et peperit filium vocavitque nomen eius Seth dicens: posuit mihi deus semen aliud pro Abel quem
occidit Cain; cfr. etymologias de Seth a veteribus propositas apud Suarezium in Arerale Isidoro V 118.
4) Cfr. Iackii Catalog. tom. II num. 57 pag. 10, Archiv. nostr. VI 56 et XI 421.

traditur. *Scripsit codicem Andreas abbas S. Michaelis Bambergensis¹, contulit nobis V. C. Leitschuh praefectus Bambergensis bybliothecae. Quos praececum cum Pertzius tum, cum edidit Agii opuscula, codices numeravit adhibendos, ex iis alterum, qui est Bruxellensis² Bollandistarum 8960 sacc. XVII., ipse intellexit Bambergensis esse apographum, idem cadere in alterum, qui est Ochsenhusanus, se apud Pezium in Thesauro anecdotorum novissimo I pag. LXXXIV legisse non meminit³. — Edidit Agium e libro Bambergensi Pertzius SS. IV 166 anno 1841, ex Ochsenhusano Pezius l. c. part. III pag. 311 anno 1721, e Pezii tomo ‘typis iam excuso’⁴ Iohannes Georgius Ecard in Veterum monumentorum quaternione pag. 13 Lipsiae 1720, item ex eodem Mignius Patrolog. lat. CXXXVII pag. 1183 Parisiis 1853.*

2. Hathumoda prima monasterii Gandeshemensis abbatissa a. d. III. Kal. Dec. 874 mortua est; nec multo post⁵ vita epicediumque eius scripta ab Agio sacerdote; qui quis fuerit, fatendum est ad certum non posse redigi. Suspicatur Pertzius eum fratrem fuisse Hathumodae, filiolum illum Ludolfi comitis scilicet, cuius mentio versu 555 Dialogi inesset; neque habeo, cur illi refrager conjecturam dumtaxat proponenti. Domicilium et matrem studiorum, ut mihi quidem videtur, habuit Agius, Hathumodae sive frater sive amicus erat, Novam Corbeiam, ubi tam prope ab ea abesset, ut visendi causa Gandeshemiam posset frequentare. Neque alio illius regionis loco tantum id temporis literae florebant⁶, ut producerent Agios. Illud etiam accedit, quod in Dialogo Radberti Paschasii Eglogam aperte imitandam sibi proponebat, quae valde dubito num in Saxonia innotuerit praeter Novam Corbeiam: ut enim Radbertus cum Adalhardi Vita indissolubili nexu Eglogam coniunxit, ita cum Hathumodae Vita Agius Dialogum. Quam ob causam opinari licet Agium eundem esse atque Agicum, quem intra a. 826 et 856 in Novae Corbeiae monasterium receptionum esse fratrum Corbeiensium catalogus indicat⁷.

3. Qui Hathumodam tam bene cecinisset, certum erat eum nec prius siluisse nec post conticuisse nisi invitum. Itaque num alia praeter hoc felicis ingenii documenta extarent, merito a grammaticis quaerebatur. Ac Pertzius quidem sane sibi persuaserat poetam quem vocant Saxonem ab Agio non diversum esse, sed argumenta adulit aut nulla aut quae nihil probarent. Attamen eum non errasse paucis eisdem demonstrabo, quamvis non directa via progrederi.

Numquam poesis epitaphiorum a Romanis tradita exspiravit multoque magis primo medio aevo mortuorum causa carmina pangebantur quam vivorum: clamabant nimirum lapides atque homines, auxilio syllogarum epigraphicarum usi, acmularunt aeternae urbis sepulcra etiam arte praestantia⁸. Sed mortuis rite sepultis erant superstites et digni, quorum dolores levarentur, et hoc vehementer flagitantes. Quo munere qui bene perfungeretur, primus in Francia inventus est Venantius Fortunatus⁹. Is cum, cuius potissimum vestigiis insisteret, in Romanis literis circumspexisset, ducem sortitus est Ovidium Tibulli mortem egregie plangentem¹⁰. Ad Ovidium autem quoniam Hieronymus adsumebatur Tullianae consolationis compilator, factum est, ut Christiana epicedia sequerentur paganorum philosophorum praecepta consolandi. In hoc enim arguento solent versari: quod occubuisti, non est dolendum, nam si vcl piis fas est mori tam in vetere testamento

1) Lorenz Deutschlands Geschichtsquellen³ I 153. 2) Cfr. Archiv. nostr. VIII 523. 3) Ne eorum quidem memor erat, quae ipse in Lindbergae vitae SS. IV 158 exposuerat. 4) Cfr. Pezium l. c. pag. LXXXIII. 5) Cfr. Pertz l. c. pag. 165 sqq. 6) Lamespringae Agium fuisse monachum temere statuit Pertzius, quo loco dubitatur num illo tempore fuerit monasterium et, etiamsi fuit, num fuerit monachorum. 7) Cfr. SS. XIII 275; praeceps in hac parte conjecturae Pezius l. c. pag. LXXXIV. 8) Cfr. quac dixi Abhandlungen d. K. bayer. Academie I. Cl. tom. XIX 2 pag. 310—312. 9) Cfr. de Rossi Inscript. Christ. II 1 pag. XLIX et passim. 10) Amor. III 9; cfr. Alfr. Gericke in Bonnensium tirocinio philologico Berolini 1883 pag. 65.

quam in novo, erat moriendum etiam tibi; immo vero lactandum est et nobis et tibi, qui caelos intraveris cum Christo inter angelorum sanctorumque catervam triumphaturus. Atque in tali sententia ab Agio ponuntur haec¹:

*Inclita Hierapolis profert sacra membra Philippi
Et sunt Mathaeo Aethiopes nitidi.*

E quibus alterum versum nemo, opinor, nisi praemonitus aliter intelleget ac si simpliciter sit dictum: et gloriantur Aethiopes Matthaeo martyre; qua interpretatione nec satis fit huiusmodi argutiis et Fortunatus, cum dicat²:

Mattheus Aethiopos adtemperat ore vapores

Vivaque in exusto flumina fudit agro,

docet aliud subesse subtilius excogitatum. Agius tamen quid sibi vellet, ne sic quidem explicassem, nisi incidissem in locum poetae Saxonis, qui Fortunati carminis³ memor et Ovidii hactenus, ut ultimum apud eum argumentationis locum cum priore commutarit, sic ait⁴:

Mattheus Aethiopos niveos baptismate factos,

Iohannes Asiae proferet aeclesias.

Aethiopum igitur sole adustorum propter excellentiam gens est nigra eaque per Matthacum ‘super nivem dealbatur’. Iam vero esset coniciendum Agium ex lectione poetae Saxonis pendere, nisi hunc Panegyricum scripsisse postquam ille Dialogum scripserat temporum ratio indicaret. Unde eo potius adducimur, ut Agium vel Agicum cundem fuisse putemus quem poetam Saxonem.

De epitaphiis et consolationibus in transcurso est dictum; restat, ut tertius in honordis mortuis ritus quantum ad threnos excolendos adulterit, item obiter illustretur exemplo: rotulos dico vel brevia mortuorum. Ferebat igitur inde a septimo sacculo consuetudo, ut confraternitates invicem sibi de confratrum obitu nuntiarent, quorum et nomina de libro vitae delerentur et laudibus efferrentur merita. Longe autem cum monasteria inter se distarent pigrique solerent esse, qui mittebantur, mox statuerunt nuntiis esse renuntiandum, unde essent profecti, atque referendos rotulos subscriptis singulorum, ad quos directi fuissent, nominibus. Tales subscriptiones appellabant titulos; quas etsi primo subiungebant in nominibus addendis se continent, post tamen, cum epitaphiorum usus eo immisceretur, addebant etiam versus saepe id ipsum in rotulis rogati. Haec poemata e diversis monasteriis collecta, sed quae ad easdem omnia referenda essent querelas, speciem quandam amoebaci carminis sua sponte prodebat. Itaque Radbertus ipsum rotulorum sermonem imitatus scripsit Adalhardi Vitam, titulos imitatus subnexuit⁵ Eglogam; quod adeo visum est Agio, ut nollet aliter lugere suam Hathumodam.

1) Vers. 319 sq. 2) V 2, 9. 3) IV 26. 4) V 685. 5) Duplex horum librorum forma etiam inde explicatur, quod in tali opere scribendo praeiverat Sedulius. Cfr. Hrabani *De laudib. s. crucis II* praef.: Mos apud veteres fuit, ut gemino stilo propria condenserent opera, quo iucundiora simul et utiliora sua legentibus forent ingenia. Unde et apud saeculares et apud ecclesiasticos plurimi inveniuntur qui metro et prosa unam eandemque rem deseripserunt. Ut de ceteris taceam — quid aliud Prosper ac venerandus vir Sedulius fecisse cernuntur? Nonne ob id gemino stili charactere duplex opus suum edunt, ut varietas ipsa et fastidium legentibus auferat et, si quid forte in alio minus quis intelligat, in alio mox plenius edissertum agnoscat egs. Sedulium sunt imitati Chilpericus (cfr. *Manitium Mus. Rhen. XLIV* 547), Aldhelmus, Hrabanus: ille in virginum laudibus, hic in crucis; Hrabanum imitari robust Candidus in Eligilis vita.

INCIPIT DIALOGUS AGII.

Cum praesens ego supremis fortasse fuisse
 Sanctae abbatissae anxius Hathumodae,
 Inter me sanctasque eius dignasque sorores
 Sermo satis lugubris tunc fuerat habitus.
 5 Pauca tamen consolandi has dicere causa
 Magnum me harum compulerat meritum;
 Sed quia forte recens adhuc dolor ista repente
 Has audire nimis prohibuit lugubres,
 Haec, quae tunc flendo retuli, nunc versibus edo,
 10 His quoque non nulla adiciens alia;
 Hoc ideo: quia hoc ipsae rogitasse probantur,
 Ut sibi post scriptum hoc ego dirigerem,
 Quo se solari, quo haec possent oculato,
 Quae dixi, more iugiter aspicere.
 15 Unde favens iustis harum votis precibusque
 Paucula temptabo dicere pro merito.
 Tu modo me, lector, cum his adverte loquentem
 Et te cum nostro participa gemitu. —
AGIUS.
 Non dubito fore vos maestas de morte sororis
 20 Et vobis obitum ipsius esse gravem;
 Talis enim mulier non est iniure dolenda,
 Cui nunc vix aliam mundus habet similem.
 Optima cunctarum, quas ipse aliquando viderem,
 Moribus egregiis et domino placitis.
 25 Hanc non plangamus, cum hanc modo plangat et orbis
 Et plangent variis ipsa elementa modis?
 Hoc siquidem tot tantorum mortes docuerunt,
 Hoc nos hic annus praemonuit sterilis,
 Egregiam, castam sanctamque per omnia matrem
 30 Hinc migraturam ocios ad dominum.
 Non, rogo, plangamus iuvenili flore virentem
 Intempistica prorsus obisse die?
 Sed tamen iste dolor fore debebit moderatus,
 Debebit vestris esse modus lacrimis.
 35 Sicut enim non est nisi naturale dolere,
 Sic itidem ratio cuncta vetat nimia.
 Quocirca peto vos, carae sanctaeque sorores,
 Ut iam parcatis fletibus et lacrimis,
 Parcatis vitae vestrae, parcatis ocellis,
 40 Quos nimium flendo perditis omnimodo.

1 presens et sic semper e pro ac et oo B   6 compulerit B corr. Pez   10 nomilla B
 25 plangit B corr. Pez   27 mores B corr. Pertz   34 lachrimis et sic tantum non omnibus locis B

27 Cfr. *Annal. Fuld.* ad a. 874 (SS. I 388).   34 *Trist.* I, 9, 38 Debeat ut lacrimis nullus
 adesse modus.

- Nam 'ne quid nimis' egregie quidam et bene dixit,
 Immio per hunc potius hoc monet ipse deus.
- RESPONSIO.**
- Haec, quae prosequeris, prorsus verissima constant,
 Et scimus nimium omne vetare deum;
- 45 Sed minime nobis nimium hoc esse videtur,
 Quod meritis scimus ipsius esse minus.
 Quantis namque bonis in hac una careamus,
 Hautquaquam digne possumus exprimere.
 Haec soror, haec mater, haec nutrix atque magistra,
- 50 Haec abbatissa, haec fuerat domina;
 Cum hac aequalem similemque per omnia vitam
 Duximus asseculae quamlibet exiguae.
 Unum velle fuit cunctis, nolle omnibus unum,
 Vota fuere una atque eadem studia.
- 55 Et nos hanc non ploremus, hanc non doleamus
 Et suspiremus visceribus cupidis,
 Quae nostrae dulcedo simul vel gloria vitae,
 In qua sunt una perdita tanta bona?
 Denique de lacrimis, de planctibus atque dolore
- 60 Non umquam nobis eredimus esse satis:
 Saltem nos lacrimis et planctibus exsatiemus,
 Si non optata nempe licet facie.
- AGIUS.**
- Non nego nunc vobis iustum satis esse dolorem,
 Non nego sat iustas esse simul lacrimas,
- 65 Cum nisi cum gemitu membrum a membro dirimatur
 Et corpus damnum sufferat aegre suum.
 Et tamen hoc tolerat, quod non medioeriter angit,
 Hinc ex naturae, inde dei intuitu.
- Non solas modo vos tangens dolor iste remordet,
- 70 Me quoque depascit, me magis exercitat.
 Nam minime, veluti est dignum, nunc dicere possum,
 Quanta ego vobiscum commoda perdiderim.
 Vos melius nostis, quanto me semper amore,
 Quantis incolumis foverit officiis.
- 75 Vos nostis, quanta iam languida sedulitate,
 Qua anxietate meam gestierit faciem,
 Quo desiderio suscepserit advenientem
 Et quam mirandis mulserit obsequiis,
 Qualiter alloquio fuerit dignata supremo
- 80 Assidue nomen ingeminando meum.
 Hanc ego non plorem tanto mihi deditam amore,
 Quanto nullomodo dicere praevaleo?
 Ipsa meis compassa malis ut propria flevit
 Conque -gavisa bonis sic fuit ut propriis.

51 hanc *B corr.* *Pertz*   67 tollerat et sic semper *B*

41 *Hieronym. epitaph. Nepotiani* (ep. LX.) 7: Sed obseero ut modum adhibeas in dolore memor
 illius sententiae 'ne quid nimis'; *cfr.* C. Buresch (*Leipziger Studien IX*) in *Consolationum historia*
 pag. 104.   74 easu consentit cum *Catulli* e. 68, 2.

- 85 Ipsa mihi mala reddiderat tolerabiliora,
Sicut et econtra splendidiora bona.
Cum hac, quicquid erat prorsus, quod forte volebam,
Non secus ac mecum ipse loqui poteram.
Me miserum, me infelicem, poterone dolorem
90 Umquam mutata solvere laetitia,
Quod tali tantaque simul privatus amica
Ipsi sum misera sorte superstes ego?
Sed quid nunc facio? cur luctu forte meopte
Vos etiam flecte, vos facio gemere?
95 Ast hoc ex fragilis carnis propagine venit,
Ut homo defunctos lugeat ipse suos.
Fleverat et Lazarum dominus dominumque Maria,
Fleverunt sanctos quique pii homines.
Sed modus est, ut praemisi, lacrimis adhibendus
100 Et debet luctus non fieri nimius.
Hinc contristari nos Paulus apostolus istis
Pro caris nostris rite vetat monitis:
'Nolumus ignaros' inquit 'vos affore, fratres,
De iam defunctis, immo soporificis,
105 Ne tristes sitis, sicut reliquos fore constat,
Qui vitae post spem non retinent aliquam.
Si siquidem defunctum *(tum)* modo credimus Iesum,
Ut surgens mortem vinceret horrificam,
Credamus quoque hos, qui iam dormisse probantur,
110 Secum per Iesum tollere nunc dominum'.
Haec spes nostra cluit, haec consolatio constat:
Nosotros defunctos vivere nunc melius.
Hoc modo, hoc vestrum debet lenire dolorem,
Hoc debet vestras tergere nunc lacrimas;
115 Hoc vos solari debet, hoc laetificare,
Hoc animum vestrum erigere ad dominum.
RESPONSIO.
Hoc certe, hoc erit, quod nos solabitur unum
In tam funereo praelugubrique malo,
Quod, licet hic eius corpus tellure tegatur,
120 In caelis animam credimus esse suam.
Hoc nos pura fides eius sperare suadet,
Hoc cogit vita credere sanctifica.
Sed quia carnali iam hac non utimur usu
Nec hanc conspicimus corporeis oculis,
125 Ipsius immani desiderio retinemur,
Ipsius cura angimur immodica.
Hinc gemimus, hinc maeremus, hinc denique flemus,
Hinc est haec nostra maxima tristitia.
Nam quia nos miseris hoc amisisse dolemus,
130 Quod solum nobis maxime dulce fuit,

85. michi et sic semper B
om. B ihesum et sic semper B

93 Se B corr. Pez

104 ymmo et sic semper B

107 *tum

101 sqq. 1 Thess. 4, 12 sq.

AGIUS.

Nil aliud nobis nisi flere suave videtur,
 Nil nisi lugere, plangere vel gemere.
 Sic, quia carnali gressu iam nempe nequimus,
 Ipsam nunc nostris prosequimur lacrimis.
 Rara satis, fateor, res est atque ardua valde
 Et hac re nobis non adeo facilis,
 Ut homo carnalis sibi carne perinde propinquos
 Cernere corporea non cupiat facie.
 Non solum cupimus, quos novimus ante, videre,
 140 Sed quoque non notos cernere crebro iuvat.
 Sic olim reges terrae faciem Salomonis
 Ipsius audita gestierant sophia.
 Sed meminisse decet, quid apostolus inde retexat
 A specie carnis nos removere volens:
 145 'Iam nunc tempus hoc est,' inquit 'quo denuo nullum
 Iuxta carnalem nosse decet faciem.
 Etsi tempus erat quondam, quo denique Christum
 Iuxta corpoream novimus effigiem:
 Sed minime iuxta carnem iam novimus ipsum,
 150 Nec iuxta humanam quaerimus hunc speciem.'
 Iam siquidem Christus pro nobis mortuus extat,
 Iam carnis fragiles exuit exuvias;
 Iam hominem, quem pro nobis suscepserat, ultra
 Caelos ad dextram substituit patriam.
 155 Hue oculos vestros, huc cor animumque levate,
 Illuc mente ite, quo hanc licet aspicere.
 Constat enim hanc non bene nunc in corpore quaeri
 Iam non carnalem, sed magis aetheream,
 Dum quoque, cum vivens in corpore vineta maneret,
 160 Hanc extra corpus affore viderimus.
 Spiritus ergo suus magis est quam corpus amandum
 Perpes, caelestis, vividus atque levis.
 Nam iuxta quod ait dominus, nunc nil caro prodest,
 Spiritus est vero, qui *(modo)* vivificat.
 165 Corpus enim fore perpetuum nequit et diuturnum,
 Et caro mortalis est simul et fragilis.
 Occidat ergo prius, quo deinde resurgere possit
 Incorruptibilis, spiritui similis.
 Sic et frumenti granum prius arva recondunt,
 170 Ut possit fructu surgere centuplici;
 Sic sata quaeque suo modo terra recondit in alvo,
 Ut valeant frugem post dare multiplicem;
 Sic nemorum frondes, quae vere novo revirescunt,
 Denudat propriis bruma prius foliis.
 175 Non igitur hanc debetis deducere fletu,
 Non hanc debetis prosequier lacrimis.

141 saciem B corr. Pez   147 cristum et sic semper B   161 an *amandus?   164 qui
 uiuiscat B corr. Pez   176 debitum B

141 sq. 3 Reg. 4, 34.   145 sqq. 2 Corinth. 5, 16.   163 Ioh. 6, 63.

- Maestificatur enim vestro sacra femina fletu
Et tristis vestris efficitur lacrimis.
Psalmodia nunc debetis deducere matrem
180 (N)ec hanc continua prosequier lacrimis.
Sic deducenda est in vivorum regionem,
Sic commendanda sancta deo est anima.
Nec vos flere decet, de qua cælestia gaudent:
Non lugere decet hic, ubi Christus ovat:
185 Praesertim cum nec lacrimis possit revocari
Nec fletus prosit omnimodis aliquid.
- RESPONSIO.**
- Vera quidem non ambigimus, quae dicis, haberi
Et frustra tantas fundere nos lacrimas;
Sed tamen has ipsae minime cohibere valemus
190 Nec quimus luctum pellere continuum.
Quando recordamur, quod talis femina dudum
Nunc immaturo obierit occubitu,
Quando recordamur tam multimodae pietatis,
Tam purae fidei, tam nitidi eloquii,
195 Quando recordamur mores actusque sacratos,
Vultum iocundum atque benignum animum,
Cum vitam nostris oculis opponimus omnem
Cunctorumque sumus nos penitus memores,
Quae vel sana prius vel post iam languida dixit,
200 Quae fecit variis inclita temporibus,
Cum loca, quis sedere prius, *(quis)* stare solebat,
Maestae maerenti cernimus intuitu:
Cum haec cuncta simul maestum cor saepe revolvat,
Nil nobis aliud nunc nisi flere iuvat;
205 Sic etenim fortasse dolor cordis levigatur,
Dum quasi pus quoddam cicimus lacrimam.
- AGIUS.**
- Non ita fit, neque ploratu dolor imminuetur,
Sed magis excrescit et quasi fredo reddit.
Sicut enim corpus crescente splene tabescit
210 Augmentoque suo membra lien macerat,
Sic quoque fomentum quoddam liquet esse doloris
Hos vestros fletus, hunc gemitum, has lacrimas.
Has equidem crebra accedit speculatio horum,
Quae vestris oculis opposita asseritis.

180 *Et B   201 quis om. B addidit Pez   206 pijs B corr. Pertz   quondam B corr. Harster

177 *Quod Hathumodac sepulcrum sororum lacrimis urgeri dicit, cfr. ea, quae E. Huebner ex Hauptii de Proprietate lectionibus in Commentationibus in honorem Th. Mommseni attulit pag. 100. Sic a. 1122–1123 Heloissa Abaelardi coniuncta Vitalis rotulo subscripsit:*

Ergo quid lacrime, quid tot tantique dolores
Prosunt?: nil prodest hic dolor, imo nocet;
Sed licet utilitas ex fletu nulla sequatur,
Est tamen eqs.;

vide Album paléographique Paris, 1887 tab. XXX.   192 sc. annos XXXIV nata, cfr. Agii rit. Hathum. cap. 29 (SS. l. c. pag. 175).

- 213 Haec sunt, quae male nunc vestri lamenta fovendo
 Venenis ipsa dulcibus intus alunt
 Nec vos aequo animo modo permittunt tolerare,
 Quod commune cluit omnibus omnimodis.
 Nam cunetis commune mori mortalibus extat,
- 220 Nobis, iumentis, regibus et ducibus,
 Servis et dominis, inopi simul et locupleti,
 Iustis iniustis, sensibili insipidis.
 Nec regum tumidos fastus proceresque veretur
 Mors, nec sublimes dividit et humiles.
- 225 Quis protoplastis poterat fore dignior umquam,
 Quos deus ipse suis condiderat manibus?:
 Et tamen hos ipsos, quos plasmatos paradisus
 Sublimes tenuit, haec modo terra tegit.
 Primi patris Abel iustissima denique proles
- 230 Dire fraterno occubuit gladio.
 Sedh, licet a domino pro fratris morte repensus,
 Mortem nullomodo quiverat effugere.
 Enos, qui domini nomen primus vocitavit,
 Interiit iuncta posteritate sua.
- 235 Enoch, Helia socio, nunc usque superstes
 Affore praevaluit: mortuus occubuit.
 Sem Iaphetque patri meritis non dissona proles
 Vixerat in limphis: nunc iacet in tumulis.
 Quid Job nunc memorem, cui tunc bonitate nequibat
- 240 Affore par ullus, ut docet ipse deus?
 Quid sanctos pariter natos natasque retexam?
 Et pater oppetiit et soboles periit.
 Melchisedech, cuius finis retinetur et ortus,
 Fini succubuit, initium reprimit.
- 245 Abraham, Isaac, Iacob, terni patriarchae,
 Magno Adae iunctum nunc refovent tumulum.
 Inclita progenies duodeno stemmate patrum
 Iam defuncta suos his numerat titulos:
 Iuda Ruben Symeon Levi Isachar Zabulonque,
- 250 Dan et Neptalim, Gad et Aser obiit,
 Ioseph Beniamin: Manasse Ephraimque, uterinos
 Mater quos dederat, terra recondiderat.
 Atque Ioseph obiit, qui de morte eruit orbem.
 Quando fames arva presserat attigua.
- 255 Membra Aaron vatis mons Or tumbata retentat,
 Quem dederat primum lex sacra pontificem.
 Eleazar Fineesque, deo vates, sibi fratres.
 Unus post unum pertulit exitium.

215 *nestra B   231 *Sed B   245 ysanc B   248 *bis B   249 ysachar B   251 *ma-
 nassen B   252 *quos] que B

229 sqq. cfr. supra p. 369.   233 Gen. 4, 26 Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos:
 iste coepit invocare nomen domini.   235 Fortunat. l. c. 39 Enoch Heliasque hoc adhuc spectat
 uterque; cfr. infra v. 288.

- Moysi dominum facie ad faciem speculantis
 260 Bustum nempe latet, mors obitusque patet.
 Dux Jesus Christum factis et nomine monstrans
 Et solem statuit et tamen occubuit.
 Quid Gepthe, Gedeon, Aoth Samsonque revolvam?
 Cui leo succubuit, hunc fera mors rapuit.
 265 Rex David, cuius fuerat de semine Christus,
 Goliam stravit morteque stratus obit.
 Rex Salomon, cui nemo fuit sapientior umquam,
 Nunc iacet in digno cum patre mausoleo.
 losiam, cuius dominus praedixerat ortum,
 270 In bustis regum post legimus positum.
 Ezechias, cui ter quinos deus addidit annos,
 Mortem distulerat, non minime tulerat.
 Reges atque duces omnes pariterque prophetae
 Extant defuncti in tumulisque siti.
 275 Quis Samuheli in prophetis melior fore quivit?
 Quis Heliseo maior erat merito?
 Ille prophetavit, hic vitam reddit humatis,
 Et tamen extremum clausit uterque diem.
 Esaias, qui olim solem retro currere fecit,
 280 Mortis commune ipse eucurrit iter.
 Danielem, cui tanta arcana deus patefecit,
 Cui tunc nil latuit, nunc gravis urna tegit.
 Tres pueros, quos flamma vorax non attigit olim,
 Nunc avida prorsus fauce voravit humus.
 285 Hezechieli Hieremiaeque prophetis
 Non tulit exitium, qui tulit exilium.
 Ose, Iohel, Amos, Abdia, Ionas, Micha, Naum
 Abbacueque, sibi Sophonia socio,
 Aggaeus, Zacharias, simul et Malachias
 290 Bis sex saepa modo sunt adoperta solo.
 Atque Ionas, qui de ceti ventre erutus olim
 Vixit sub pelago, est modo pressus humo.
 Iudas, Eleazar, Ionatas, Simon atque Iohannes
 Cum iam grandaevi tunc patre Mathathia
 295 A patria hostem gladiumque simul pepulere
 Et removere a se non potuere necem.
 Sed ne femineum sexum prorsus taceamus
 Et nil dicamus hinc: pariter penitus
 Sara, Rebecca, Rachel, Debora, Noemi, Ruth et Anna,
 300 Holda, Susanna, Iudith et simul Hester obit.

---

266 obiit *B*   276 *erit *B*   277 humatus *B corr. Harster*   281 archana *B*   286 *qui
 intulit *B*   290 *serua *B*

263 Gepthe *i. e. qui vulgo audit* lephthe.   271 *Sedul. C. P. I*, 173 Ter quinos quondam regi
 deus addidit annos.   280 *Fortun. C. IX*, 2, 20 tale eucurrit iter.   282 *ib. 18* nunc gravis area
 premit *Agius cum plerisque codicibus legit, cum in paucis vera lectio quae est arva* (*cfr. supra pag. 77
 ad v. 157) inveniatur.   292 *Fort. l. c. 33.*   299 *cfr. Fort. C. VIII, 3, 99.**

Has inter micat alma suis Machabaea tropeis,
 Nobilis in sese, nobilis in sobole.
 Sed quid sola diu veterum monumenta retexo
 Nec eum his una et nova commemoro?
 305 Praecursor domini sanctus baptista Iohannes,
 Cui nullus fuerat maior, hic occiderat;
 Corpus Sebaste, caput Alexandria sanctum
 Cum Marci sacris continct exuvii.
 Primos ecclesiae proceres, duo lumina mundi,
 310 Petrum cum Paulo Roma tenet merito.
 Andream simul et Lucam, quorum modo pollet
 Constantinopolis corporibus nitidis,
 Istum Bithinia Syriae provincia misit,
 Illum fecunda contulit Achaia.
 315 Iohannem, quem sic dominus, quoadusque veniret,
 Mansurum dixit, Ephesus alma colit.
 Ambos cum Stephano Iacobos Iudea retentat,
 Summis stemmatibus ipsa beata tribus.
 Inculta Hierapolis praefert sacra membra Philippi
 320 Et sunt Mathaeo Aethiopes nitidi.
 Thomam Edissa tenet, habet India Bartholomaeum:
 Persida stat Iudea et Simonis cinere.
 Mathias et Barnabas, Timotheus, Apollo,
 Silvanus, Titus, Theophilus, Gaius,
 325 Ioseph, Gamaliel, Nicodemus et Nathanael
 Decessere viri quamlibet eximii.
 Longum prorsus erit, si cunctos denique sanctos
 Per mundum metrico exequar ecce stilo,
 Si simul et turbam modo percurram mulierum,
 330 Quas tenet in sacris scedula sancta libris.
 Anna prophetissa, Elizabeth, Susanna, Iohanna
 Marthaque cum ternis occubuit Mariis.
 Ipsa salus orbis et vita per omnia Christus,
 Ipse subit mortem, ipse tenet tumulum.
 335 Ipsa dei genitrix semper sacra virgo Maria
 Assumpta aetherea incolit alma loca.

319 profert Harster cfr. Fort. C. VIII, 3, 155 egregium Albanum secunda Britannia profert.
 323 appollo B 336 etheria B

303 Aldhelm. laud. virg. 429 Sed priscos tantum cur patres pagina prodat Limpida quos celebrant
 veterum monumenta librorum eqs. 305 sq. Fortun. C. IX, 2, 37 Semine ab humano cui nullus
 maior habetur, Vir baptista potens ipse Iohannes obit. 307 cfr. Hieronymi onomast. ed. P. de Lagarde
 in Onomast. sacr. p. 150, 29. 309 lumina mundi (cfr. Ge. I, 5) saepissime appellantur hi apostoli.
 312 cfr. Hieronym. de vir. ill. 7. 313 Nescio qua de causa Bithiniam Antiochiae loco posuerit.
 314 cfr. Fortun. VIII, 3, 142. 315 sq. Matth. 16, 28 etc.; Fortun. VIII, 3, 143. 317 sq. Fortun.
 ib. 144. 319 Fortun. ib. 145. 320 cfr. supra p. 371. 321 Fortun. ib. 146 sq. 322 Fortun.
 ib. 149. 333 cfr. Fort. IX, 2, 41. 335 Fort. VIII, 3, 25 Inde dei genitrix pia virgo Maria
 cornuciat.

Denique quis mortem se declinare putabit,
     Quam cernit vitam ante subisse suam?
 Quis pro defunctis maerorem forte tenebit,
 340   Quis doleat caros maestus obisse suos?
     Cum iam per Christum pax facta, reconciliatus
         Iam sit per Christum mundus apud dominum
         Et sit peccatum pro nobis factus Iesus,
             Ut mundi cuncta tolleret ipse probra.
 345   Non hanc ergo brevi vita functam doleatis,
         Ne vobis aliud quam domino placeat.
         Nulla magis plena est, nulla est perfectior aetas,
             Nulla optabilius nullaque commodior
         Quam haec, quam dominus Christus habuisse probatur,
 350   Iuxta quod sanctum pandit evangelium;
         Annorum siquidem triginta trium memoratur,
             Quem simul annorum ipsa tulit numerum.
         Hac aetate liquet fore plasmatos protoplastos,
             Et surrecturum omne genus hominum.
 355   Hoc siquidem, hoc est, quod Paulus apostolus inquit,
         Cum de his verbis dissereret brevibus:
         'Donec' ait 'domino hoc occurramus in aevo,
             Quo nos perfectos iam liquet esse viros,
         In hoc aetatis modulo, quo vita peracta
 360   Tunc Christi fuerat, quando crucem subiit'.
         Vos igitur potius hinc exultare decebit,
             Quod translata cito nunc fruitur domino,
         Quod breviore via mundi transire pericula
             Et reperire citam promeruit requiem.
 365   Transfertur siquidem iustus, ne prava voluntas
         Cor mutet rectum decipiavite animam.
         Ista quidem fore nixa satis firma ratione
             Nullomodo certe possumus ambigere;
         Scimus enim debere mori mortalia cuncta,
 370   Scimus ad occasum tendere cuncta suum;
         Sed tamen ingenitus mortalibus ardor amoris
             Nos modo non flere non sinit et gemere.
         Non solum siquidem propter hanc ecce dolemus,
             Flemus lugemus, plangimus et gemimus,
 375   Sed quoque nunc nostri causa nihilo minus ipsae
             Maestae ploramus, iugiter et gemimus,
         Quod desolatas eius nos morte dolemus
             Nosque lupi miseris morsibus expositas.
         Agnas namque gregis percussa matre necesse est
 380   Sive mori teneras, lactis et indigucas,

353 prothoplastos *B*361 pocius et sic semper *B*375 nichilo et sic semper *B*

337 sq. *Fortun. C. IX*, 2, 43 sq. Quis, rogo, non moritur, mortem gustante salute, Dum pro me voluit hic mea vita mori?   350 *Luc. 3, 23*   352 *cfr. supra ad r. 192.*   355 sqq. *Ephes. 4, 13.*

- Aut errabundas lac quaerentes alienum
 Dentibus insani nempe patere lupi;
 Sieut enim scriptura refert: 'Pastore perempto
 Passim dispersae diripiuntur oves'.
 385 Quod de discipulis domini dictum seu factum
 Scit bene, qui sanctum novit evangelium.
 Denique quae miseris ovibus spes esse valebit,
 Si tunc hoc tantis contigerat ducibus?
AGIUS. Hoc primum vos nosse volo: geminum fore nobis
 390 Nostrorum affectum caelitus ingenitum.
 Carneus est unus, alter divinus habetur;
 Unus caelestis, terreus est aliis.
 Sed carnalis amor caros nos plangere nostros,
 Defunetos flere nos facit et gemere,
 395 Sicut et econtra divinus ovare suadet,
 Cum his salvandis nos sumus indubii.
 Quapropter modo vos iterumque iterumque monebo,
 Ut dimittatis has nimias lacrimas.
 Sicut enim carnalis amor gratus moderatus,
 400 Sic fiet nocuus, si fuerit nimius.
 Quare si fletum vobis hic forte suadet,
 Vos faciat laetas tripudiare fides.
 Nam pietas haec impietas magis esse probatur,
 Quando adversa pio diligimus domino.
 405 Sed quia lenitum iam credimus esse dolorem,
 Credimus his vestrum cohibitum gemitum,
 Qui de morte piae vestrae sanctaeque sororis
 Torquebat vestrum omnimodis animum:
 Ad haec, quae restant, iam respondere studebo,
 410 Quod tamen est certe sat mihi difficile.
 Iustus enim satis iste dolor cuicunque videtur,
 Quo pro se maeret, quo sibi quisque dolet.
 Et sane possem modo dicere, quod sapientum
 Haec satis est vera et pia traditio:
 415 Fortem quemque virum quaevis incommoda mundi
 Forti perferre pectore competere.
 Ast hoc femellis teneris grave forte videtur,
 Nec haec res vobis est adeo facilis.
 Sed quid agam? an postremum inter solatia dicam,
 420 Quod iam ferme omnes dicere saepe solent:
 Quod minime penitus nos emendare valemus,
 Illud debere nos tolerare bene?
 Non igitur volo hoc, non hoc volo dicere vobis,
 Sed quod solari vos valeat merito:
 425 Non fore vos desolatas, non vos viduatas
 Affore nunc matre prorsus honorifica.

401 hoc *B* corr. *Harster*

383 sq. *Matth.* 26, 31; *Marc.* 14, 27.

397 *Aen.* III, 436 iterumque iterumque monebo.

415 sq. *Hor. S.* II, 2, 136 Fortiaque adversis opponite pectora rebus; *Aen.* IV, 11.

- Ipse deus, qui hanc vobis concesserat, ipse
 Vos conservabit, diriget atque reget.
 Praeterea mater pia, cuius in omnibus ipsa
 430 Usa fuit iugi iugiter auxilio,
 In cunctis aderit semper quoque sedula vobis,
 Quae vel tractatis, dicitis aut facitis.
 Nec deerit regina soror vobis, ubicumque
 Forsan regali est opus auxilio.
 435 Non deerunt fratres, non tot tantique fideles,
 Quos late vestrum promeruit meritum.
 Praecipue tamen alma soror velut optima mater
 Filiolas precibus proteget assiduis;
 Nunc siquidem tanto vobis magis utilis extat,
 440 Quanto vicina nunc magis est domino.
 Sic olim sacer Helias dum forte revectus
 Ad superos curru afforet igneolo,
 Spiritus illius duplex requievit in eius
 Tunc Heliseo denuo discipulo.
 445 Et quia cuncta potest dominus, poterit quoque, si vult,
 De minimis ecce haec eadem facere.
 Non poterit, si vult, etiam de cautibus istis
 Propitius facere filiolas Abrahae?
 Vos modo ne pigrae sitis hoc iugiter ipsum
 450 Voto exorare et prece continua:
 Aderit in cunctis vobis, ut diximus ante,
 Haec eadem meritis femina sacra suis;
 Ut siquidem vos ipsa velit valeatve iuvare,
 Posse dat omnipotens velleque proximitas.
 455 Nam licet in caelum susceptus spiritus extet,
 Non tamen a nobis hinc abiit penitus:
 Vivunt virtutes, vivit quoque vita beata,
 Vivit lingua pia et merita almifica.
 Haec, quia iam faciem nunc nempe videre nequitis,
 460 Nunc coram vestris ponite vos oculis.
 Sic, quod in hac summe vos semper amastis, habetis:
 Vitam sanctificam, magnificum meritum.
 Haec sunt exuviae, hoc palliolum reverendum,
 Quod rursum rapto deciderat Heliae:
 465 Isto Iordanum tunc divisit Heliseus,
 Et falsa a veris vos quoque dividitis.
 Iam satis est factum nobis hos affore vanos
 Omnimodis fletus, quos lacrimando damus.
 Nil etenim prosunt nec his, quanta libet extent.
 470 Quosvis defunctos iam facimus reduces.
 Nos potius nostra perfuncta sorte sequentes
 Hinc quasi de longo ibimus exilio.

448 propicius *B*

429 *Oda* mater *Hathumodae* uxor *Ludolfi*.   433 *Luitgarda* regis *Ludorici III*. uxor.   435 *Bruno*
et Otto duces.   441 *sqq.* *Reg.* 2, 9 *sqq.*   448 *Gen.* 18, 14.   463 *sqq.* 4 *Reg.* 2, 13 *sqq.*

Qua de re tercis oculis lacrimisque remotis,
 Sedato planetu, cohibito gemitu
 475 Iam tibi, cara soror, nosmet gaudere decebit.
 Quod has aerumnas tam cito transieras.
 Nos flemus, quae non tecum simul esse merentes
 Hoc certare diu cogimur in stadio:
 Nos flemus, quae in hac convalle sumus lacrimarum
 480 Tamque diu a nostra differimur patria.
 Tu fidei, vitae stadio cursuque peracto
 Iam renites digno iustitiae bravio;
 Nostra fides, noster cursus quem prorsus habere
 Finem praevaleat, in dubio remanet.
 485 Tu iam cum domino devicto hoste triumphas:
 Nos adhuc hostis impedit assiduus.
 Te iam portus habet; nos adhuc iactat abyssus.
 Te lux vera tenet; nos tenebrae retinent.
 Tu cum virginibus comitans, quo cumque eat, agnum
 490 Lilia cum violis colligis atque rosis;
 Nos cum coaneillis nostris tumulo ecce tuopte
 Flores spargentes ducimus excubias.
 Tu iam fata patris, fratrum simul atque sororum
 Isthinc nosse vales, inde iuvare potes;
 495 Nos etsi bona credamus de munere Christi,
 Qualia sint, prorsus ambiguae cluimus.
 Cara soror, quae nosse potes simul atque iuvare,
 Illos nobiscum adiuva apud dominum.
 Pars tua nos eluimus, sicut tu pars quoque nostra:
 500 Tu tecum partem nunc rape, cara, tuam.
 Fratres germanasque simul, simul esse parentes,
 Quid magis esse decens, quid mage dulce potest?
 Inter se dirimi minime nunc convenit illie
 Uno patre satos, uno utero genitos.
 505 Cara soror, desiderium lumenque tuorum,
 Quam brevis est nobis, nunc tibi longa salus.
 Heu quam modice nobiscum tempore vivens
 Quam cito tu nobis mortua transieras.
 Nunc in caelesti felix regione locata
 510 Nos vel per visus, cara, revise frequens.
 Sit saltem maestis haec consolatio nobis,
 Ut per cerebra ad nos somnia tu venias.
 Et iam, cara, vale, dulcedo et gloria nostra,
 Nosque tuis dignis, cara, iuva meritis.
 515 Te modo submisce, frater dilecte, rogamus:
 Commenda cerebris hanc domino precibus.

489 *eat] it B   494 ualeas B   507 Heu sic B   post quam delerit in B

479 *Psalm.* 83, 7.   481 *Aen.* IV, 653 Vixi et quem dederat cursum fortuna, peregi.   493 cf*r.*
v. 589.

- Tu tibi testis ades, quantum te semper amarit;
 Nunc illi dignam ipse repende vicem.
 Nos etiam minimas eius de more sorores
 520 Nunc commendamus ecce tuis manibus,
 Ut doceas moneasve tibi nos more sueto
 Et nos ipsius semper amore colas.
 Mercedem dabit hic vobis, cui serviit ipsa,
 Cuius item famulae nos sumus exiguae.
 525 Nos etiam solito te semper amore colemus,
 Immo magis colimus, quam solitae fuimus.
AGIUS. Gratum valde mihi hoc est, quod dicitis, immo
 Istud nunc ipse debueram petere.
 Sed praevenistis sicut meritis, ita causae
 530 Istius humili funditus officio.
 Unde quia alternum nostrum bene scistis amorem,
 Hoc vos affectu diligo teste deo.
 Doctrina vos vero mea non prorsus egetis:
 Est qui vos dominus instruat interius.
 535 Quicquid in obsequio esse potest, ad hoc fore promptum
 Et me promitto et fore non dubito.
 De patris et fratum, qui decessere, salute
 Non decet esse nimis vos modo sollicitas.
 Una soror, terni fratres obiere tenelli,
 540 Quod fore hos ipsos approbat innocuos.
 Enda soror, quae iam fuerat coniuncta marito,
 Quod minus ipsa tenet, in sobole illud habet.
 Ipse pater quamvis sine sorde nequiverit esse
 Utpote mundano praeditus officio,
 545 Quantis ipse bonis tamen emundare piacula
 Curarit propria, vos bene nosse scio.
 Nam licet innumeris mundi curis premeretur,
 A quibus haut opere se quivit exuere,
 Romam perrexit, quo, cui concessa facultas
 550 Solvendi fuerat, solvere se peteret.
 Hinc dignos cineres sanctorum rite revectans
 Partem de proprio iure dedit domino.
 Hic sacra sanctorum ossa locans vos quinque sorores
 Illuc divino dedidit obsequio.
 555 Filiolum (quo)que coenobio iunxit monachorum,
 Ne qua deo deesset portio forte sui.
 Postremo redimens elemosinis malefacta
 Ipsaque confessus mortuus in cinere est.
 Quis pietate dei pro his non iudicet ipsum
 560 Omnimodis dignum crimine fore reum?
 Arsurumne putatis eum, cuius pia facta
 Mundo labente stant sine fine fere?

541 Aeda Pertz; sed cfr. Piper ad *Libros confraternitat.* p. 550 sq.

555 quē B corr. Pertz

537 cfr. ad v. 493.

549 cfr. *Vit. Hathumod. SS. l. c. pag. 168.*

555 ipsum Agium, cfr.

supra pag. 370.

Stat locus ille, dei quem tradiderat famulabus,
     Quae pro se iuges continuant lacrimas.
 565   Hic chorus ille cluit, quem pridem solvere grates
     Pro se salvato viderat ipse deo.
 Vedit enim in somnis in maceria nimis alta
     Se nutabundum stare satis trepidum,
     Cumque putaretur quasi confestim periturus,
 570   Quendam clamasse protinus e latere —
     ‘Vae misero iam’ inquit ‘ruituro, iam perituro,
     Nec spes ulla sibi iam poterit fieri’;
     Ad haec ille fide plena: ‘Non sic erit,’ inquit
     ‘Sed spes prorsus erit, si deus ipse velit’ —;
 575   Sic pede delapso se demissum pedetemptim,
     Donec iam terrae proximus ipse foret;
     Tunc nisu, quo preevaluuit, se desiliisse
     Et recto utroque rite stetisse pede;
     Hic coetum magnum versis faciebus ad ortum
 580   Grates inde pio mox retulisse deo.
 Vedit huic alium non dissimilem fere visum:
     In nimium celsa affore se frutice,
     Cumque videretur velut ex alto ruiturus,
     Quendam dixisse sic sibimet subito:
 585   Si ramum, qui praemodicus sibi proximus esset,
     Fortiter ambabus conciperet manibus,
     Se nihil omnimodis passurum nempe pericli
     Nee quid prorsus ei posse mali fieri;
     Quod cum fecisset, se paulatim inde ruisse
 590   Nec sibimet fieri quid potuisse mali;
     Tunc iterum coetum, ut dixi, conversum ad e(o)um
     Laudes salvanti concinuisse deo.
     Viderat hoc sane paucis prius ipse diebus,
     Quam foret infirmus, sanus adhuc penitus.
 595   Haec quid portendant, bene vos advertere quitis
     Et haec inter se non fore disparia.
     Ergo quid in muro renitet nisi celsa potestas,
     Qua tunc sublatus ipse fuit penitus?
     Murus enim factus de saxis pluribus extat,
 600   Sicut erat multis fultus hic asseculis.
     Sed hic in summo murorum culmine stabat,
     Quod multis unus dux fuerat positus;
     Et quia salvari meruit tunc spiritus eius,
     Inde ruens rectis constiterat pedibus.
 605   Unde locus vester, quem fundans initiavit,
     Ob hunc salvatum glorificat dominum.
     Nec hoc dissimile est, quod posthaec ipse videbat,
     Sed fore hunc visum edocet indubium.
     Arbor enim, quae celsa satis fuerat sibi visa.
 610   Ramis erectis, flore decora satis,

565 corus B   568 Sed B corr. Pertz   582 celsa sic B   588 Ne B corr. Pez   591 eum B
 corr. Pertz   609 fuer B
 POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

Inclita progenies eius propagoque celsa est,
 Et mundo clara et domino placita.
 Nam quod clara fuit mundo, flos prodigiabat;
 Sed monstrat recta, quod domino placita.
 615 In huius summo non stans, sed pendulus haesit,
 Ipse quod ante potens fini erat attiguus.
 Summus erat, quia nempe sui generis simul omnes
 Vicit virtute, vicit honore quoque.
 Pendulus adhaesit, quia iam nutare potestas
 620 Vicina morte cooperat ipsa sua.
 Huic erat attiguus ramus, quia proxima carne
 Hathumod alma suis iuvit eum meritis.
 Hic praeparvus erat, quoniam haec femina sexu
 Non fuerat famae ambitiosa suae.
 625 Hunc hic constringit manibus, quia plurima natae
 Atque coancillis contulit ipse suis.
 Hoc meritum, hoc est, quod eum iam iamque labantem
 A casu plane eripuit duplici.
 Nam quod nobilitas tulit aut terrena potestas.
 630 Hoc elemosinae reddiderant variae.
 Vos, quae his utimini, pariter cum coniuge digna
 Ipsius sitis perpetuo memores.
 Haec etenim, haec est, quae ramum prendere palmis,
 Haec, quae elemosinas suasit ei varias.
 635 Vos debitrices simul estis utrique parenti
 Una cum cunctis, quas tenet ille locus,
 Quem domino sanctisque suis dantes voluerunt
 Cunctis communem affore per dominum.
 Vos estis grex ille sacer, quem solvere grates
 640 Vedit hic in somnis vir domino placitus.
 Quicquid namque boni facitis, hoc ad hos remeabit,
 Qui vobis illum rite dedere locum.
 Praecipue tamen hoc ad hanc merito remeabit,
 Quae vos nutritivit, quae simul instituit.
 645 Quare de precibus pro hac quod poscitis, etsi
 Ipsius ipse magis indigeam precibus,
 Hoc vos nosse volo: ipsius, quoadusque superstans
 Sum memor ipse mei, me memorem fieri.
 Nec de corde meo sua cara recedit imago,
 650 Vel cum dormito vel potius vigilo.
 Denique cum vigilo, de hac vel penso loquorve:
 Nocte mihi caram somnia dant faciem.
 Nam quotiens somnus lassos obducit ocellos,
 Protinus apparet, mox aliquid memorat.
 655 Plurima sunt, sed de multis nunc ipse vel unum
 Exempli causa dicere nempe volo.

631 *qui *B*   641 quiequit *B*631 *cfr. supra* v. 429.

Iam sex transierant noctes et septima venit,
 Postquam discessit iamque humata fuit.
 Cum cubitum me vicina iam luce locassem.
 660 Vidi me in vestro esse monasterio.
 Ipsam vero loqui mecum de more videbam
 Cum de nonnullis quae inciderant aliis,
 Tum de regula item nostra totaque perinde
 Vel vita nostra coenobiique statu.
 665 Cumque mihi librum, si quem fortassis haberet,
 Nostri propositi tunc peterem tribui,
 Se habuisse quidem, sed iam non prorsus habere.
 Te, Gerberg, istum dixit habere librum.
 Qui mihi delatus parvus fuerat mihi visus,
 670 Sed bene conscriptus et bene compositus
 Et quo nil umquam vel cordi gratius esset
 Aut ipso certe pulchrius intuitu.
 Post ubi de somno laetus mox evigilassem.
 Grata satis mihi met visio visa fuit.
 675 Unde die facta mox ipsam fratribus ipse
 Nostris exposui quidque foret retuli:
 Te, Gerberg, abbatissam fore proque sorore
 Vestri tenturam coenobii regimen.
 Hoc etenim portendere regula nostra videtur:
 680 Quam modo tu retines, ipsa prius tenuit:
 Parva quidem, quia parvus adhuc grex vester habetur,
 Sed bene conscripta ob pia facta tua.
 Et vere, soror, ut dixi, nil pulchrius umquam
 Et melius scriptum me recolo intuitum.
 685 Quocirca licet et doleam et semper dolitus
 Me sim vivente hanc obiisse cito:
 Successisse tamen sanctae te gaudeo sanctam
 Ipsique ut carne, sic comitem merito.
 Nam quamvis alias quoque vobiscum fore constet,
 690 Quae possent subdi non male huic oneri,
 Te tamen et sophia simul et bonitate sciebam
 Non iniure sibi optime substitui;
 Ut siquidem carnis sibi iure propinqua fuisti,
 Sic itidem meritis proxima tu fueras.
 695 Denique te nunc nos eius gaudemus honore
 Dudum condignam, tunc sibi discipulam,
 Sed modo heredem dignam nihilominus eius
 Sive ministerii sive pii meriti.
 Quaeritur ergo in te, sacra femina, quaeritur in te
 700 Affectus cordis limpidus ille sui;
 Illius disciplinae quaedam quasi imago.
 Eius virtutis quaeritur effigies:

658 discessit B 679 protendere B corr. Pez 680 Quem modu B corr. Pez 686 eite B
 corr. Pez 701 ymago B

668 *Gerberga post Hathumodac sororis mortem constituitur Gandeshemiac abbatissa.*

Quaeritur almificum meritum, mores reverendi,
Lingua perinde pia vitaque iure sacra;
705 Quaeritur ut generis causa, sic actibus ipsis,
Sicut in affectu, sic et in officio.
Vos etiam, sanctae ipsius dignaeque sorores,
Hanc matrem vestram excolite ut dominam.
Quamvis namque cluat vobis genus omnibus unum,
710 Attamen haec Christi est munere praeposita:
Christi electa loco Christique vicaria constat:
Christo vos agitis, quicquid ei facitis;
Christo facta sibi forsitan iniuria fiet;
Christus honoratur, Christus in hac colitur.
715 Praeterea naturalem vestram quoque matrem
Omnibus omnimodis excolite obsequiis.
Hoc domini iussum, hoc vestrum nostis honorem,
Hoc nostis vestram affore gloriolam.

BERTHARII CARMINA.

De Berthario poeta Casinensi quidquid protulerunt hagiographi atque etiam historici, fabulae sunt fictae ac ne memoria quidem dignae; quarum loco pauca eisdem ponam, sed certiora.

1. *Bertharius¹ natione Langobardus² educatus est a Bassacio abbatе Casinensi³, qui et ipse scribebat carmina⁴. Anno 846 Caetac pugnavit cum Saracenis⁵. Abbas successit⁶ Bassacio magistro anno 848⁷. Minus certum est, quo anno a Ludovico II. imperatore veniam impetraverit pro cognato quodam rebelli⁸. Eundem imperatorem eiusque*

1) *Langobardicam nominis formam* (cfr. *Carolum Meyer Sprache und Sprachdenkmäler der Langobarden* *Patriarchae* 1877 pag. 299), quae est Berthari, ipse Bertharius eiusque aequales praetulisse videntur latinissimae formae, quam lectoris commodo consulturus ego non sprevi. Sic qui *Chronicam Casinensem* scriptis Berthario suppar, dixit cap. 1 (SS. *Langobard.* edd. *Bethmann et Waitz* pag. 468, 33) domini Berthari abbatis, cap. 4 (pag. 471, 20) Berthari abba, (cap. 13 pag. 475, 16) Berthari abbas, cap. 19 (pag. 478, 4) Berthari abbas; *Iohannes VIII.* papa item aequalis in epistola (ed. *S. Loewenfeld Epistolarum pontificum Romanor.* ineditar. *Lipsiae* 1885 pag. 24) Bertari abbati, idem in alia (*ibid.* pag. 27) ad abbatem Bertari; in codice Casinensi (*infra c. I*) Versus inscribuntur domini Berthari abbatis.
2) *Chronica Casinensis* cap. 13 (SS. *Langobard.* edd. *Bethmann et Waitz* pag. 475 16): Berthari abbas condoluit super Hisembardum consanguineum sibi et gastaldium obsesse civitatis i. e. *Sanctae Agathae*.
3) *Chronic. Casinens.* cap. 12. (pag. 474 33): Bassacius abbas . . . cuius quale quantumque fuit . . . in ecclesiis studium . . . et carmina illius nobis descripta resonant. huic successit in regimine Berthari sacerdos, eius discipulus, moribus et vita strenuus et omni bonitate conspicuus. 4) Cfr. adn. 3.
5) *Chronic. Casinens.* cap. 12 (pag. 474 30) quo modo totis viribus contra Saracenos in Gaietam dimicabit, nostra plenissime comperit aetas; cfr. ib. cap. 6 (pag. 472) et *Duemmler, Geschichte des Ostfränk. Reiches* I 304.
6) Cfr. supra adnotatio. 3 et *Chronic. Casinens.* cap. 4 (pag. 471 21).
7) *Calculi rationem proposui in Abhandlungen der K. bayer. Akademie I. Cl. XIX* 2 pag. 359 sq. — *Alia de Berthario abbe, si quae indicantur, tempora item conjectura sunt inventa. Atque in catalogo quidem abbatum Casinensium saec. XI. scripto (ed. Bethmann et Waitz pag. 489 21) quod legitur: Bertharius abbas seddit annos 18 (sic) menses 7, anni aut e Chronicā Casinensi, in qua ad abbatiae finem non erant perducti, sunt translati aut, siquidem possunt esse translati etiam e Leone Ostiensi, error subest librarii vel adeo negligentia typographi. Ipse autem Leo, qui scribit Bertharium sedisse annis 27 mensibus 7 (SS. VII 577, 17) ab a. 856 (ibid. pag. 601 34; cfr. 602 sqq.) usque ad a. 883 (ib. pag. 610 17), annorum exordium eodem modo quo nos computarunt: scilicet e Chronicā Casinens. cap. 12; il tamen erravit, quod credidit (cfr. SS. VII 601, 5) a Bassacio Ludoricum non prius esse vocatum, quam mortuus esset Lotharius. Ut nobis igitur, qui quidem scimus a. 848 Ludoricum in Italiā venisse, Bertharii Bassacii successoris regiminis initium repetendum est ex a. 848 vel 849, sic a Leone repetitum est ex a. 856 cum Ludoricum id ipsum temporis advenisse conieccisset. Annos autem illos XXVII finavit, ut Bertharius, iure posset dici cecidisse in strage monasterii, cfr. *infra* pag. 390 adn. 12.* 8) Cfr. supra adn. 2; *Muehlbacher Reg. 1182 q.*

uxorem Angelbergam a. 866 mense Iunio Casini honorifice suscepit¹. Insequenti anno mense Februario prope Casinum videt Saracenorum praedationes² et pro monasterio Casinensi diploma obtinuit a Ludovico³. Eodem anno mense Augusto imperatores Beneventum comitatus sanctae Sophiac ibi perfecit oratorium⁴. Paparum adeo non erat amicus⁵, ut a. 872⁶ et 873 Iohannes VIII. talem in eo reprehenderet immodestiam, ut tantum non excommunicaret⁷. Tamen a. 882 mense Maio idem papa ipso Berthario petente, ut congregatio Casinensis deserviret solummodo sanctae matri Romanae ecclesiae, dicitur id Casinensis concessisse⁸. Extra annorum ordinem de Berthario leguntur haec⁹: Castelli sursum monitionem ipse ambiens; calicem ad honorem dei officium operatus est; civitatem¹⁰ iuso fieri voluit et inchoabit.

2. De Bertharii vita praeter ea, quac modo enarravi, quod nihil habemus comperti, fit eo, quod Chronic. Casinensis, testis locupletissima, obmutescit iam a. 867. Neque qui Bertharii fuit superstes Erchempertus monachus Casinensis quidquam eis addidit¹¹, ut iusto non videar audacior, si reiciam res postea a posterioribus pro re nata confitcas¹².

3. Ab iisdem, quid scriptorum reliquisset Bertharius, cum rectius possit esse indicatum ex ipsis scriniis Casinensis, testimonia subdo Leonis et Petri monachorum Casinensium. Et quidem Leonis¹³ hoc: codicem euangeliorum auro et gemmis optimis adornavit¹⁴ . . . : qui etiam apprime litteratus¹⁵ non nullos tractatus atque sermones nec non et versus in sanctorum laude composuit; cuius et Anticemenon de plurimis tam veteris quam novi testamenti questionibus hic habetur; aliquot etiam de arte grammatica libri¹⁶ nec non et duo codices medicinales eius utique industria de innumeris remediorum utilitatibus hinc inde collecti¹⁷; versus quoque perplures ad Angelbergam Augustam aliosque amicos suos mira conscripti facundia¹⁸. Inde Petrus¹⁹ pauca addens de suo:

- 1) Cfr. Chronic. Casinens. cap. 4 (pag. 471 4) et Erchempert. cap. 32 (edd. Bethmann et Waitz pag. 246 43); Muehlbacher Reg. 1199 c. 2) Cfr. Chronic. Casinens. cap. 19 (pag. 478 4). 3) Cfr. Muehlbacher Reg. 1203 1204; Chronic. Casinens. cap. 12 (pag. 474 40): quomodo suos dilexit commissos et quatenus pro ipsis decertavit, praecepta indicant coenobio facta imperatorum. 4) Cfr. Chronic. Casinens. cap. 4 (pag. 471 20); Muehlbacher Reg. 1205 f. 5) De Hadriano II. cfr. Loewenfeldii epist. 45 l. c. pag. 24, de Iohanne adn. insequentem et Erchempert. cap. 47 (pag. 254 33). 6) Loewenfeldii ep. 45; Iaffé Reg. 2954. 7) Ibid. ep. 49 pag. 27 seq.; Iaffé Reg. 2981. 8) Iaffé Reg. 3381; de privilegii fide addubito. 9) Chronic. Casinens. cap. 12 (pag. 474 37). 10) 'S. Germani' Peregrinarius putat. 11) Bertharius ab eo appellatur cap. 47 (pag. 254 34) abbas sagacissimus. 12) Primus Leo Ostiensis I 44 (SS. VII 610) et Leonem nescio an secutus Iohannes monachus S. Vincentii ad Vulturum (edd. Bethmann et Waitz pag. 251 sqq.) tradunt a. d. XI. (vel XIII.) Kal. Nor. 883 eum Casini monasterio incenso occisum esse a Saracenis. Quippe legerant aedes a Saracenis dirutas restaurasse Angelarium, qui successisset Berthario, neque incenerant ultra privilegium anni 882 quidquam de ipso. Sic sane non improbabiliter sibi fingere videbantur virum pugnacem (cfr. supra pag. 389) pro aris focisque mortem occubuisse in pugna. 13) I 33 (SS. VII 602 sq.). 14) Ad hunc codicem resero ea, quae leguntur in regula Casinensi codicis 175 pag. 531 (Biblioth. Casinens. IV 18; haec Medilio in Annal. Ord. S. Bened. I 704 non edidit): dominus abbas illum ante pectus deferat codicem quem Bertharius mirifice domino beatoque construxit Benedicto. 15) Aratoris Actorum Apostolor. I 69—111 attulit in Sermonc de S. Mathia ed. Tosti in Storia della badia di Montecassino² I 318. 16) Depediti ridentur esse; de Hilderici Casinensis monachi arte grammatica cfr. H. Keil De grammaticis quibusdam infimae aetatis commentat. Erlangae 1868 pag. 23. 17) Recte conicitur in Bibliotheca Casinensis tom. II (Casini 1875) pag. 366 Leonem respexisse ad codices Casinenses 97 (ib. pag. 355 sqq. et cfr. H. Kochert De Pseudo-Apulei herbar. medicaminib. Bairutiae 1888) et 69 (ib. pag. 220 sqq.), cfr. Haeser Lehrbuch der Geschichte der Medicin I³ 615; etiam Dioscoridis liber nunc Monacensis (clm. 337 cfr. Romanische Forschungen ed. Vollmoeller I 49 sqq.) ultima ex origine videtur suis Casini neque octaro saeculo scriptus est, sed nono. 18) Cfr. infra pag. 391. 19) De viris illustrib. Casinensib. cap. 12 (ed. Fabricius in Bibliotheca ecclesiastica. Hamburgi 1718 pag. 170 sqq.).

scripsit non contemnenda opuscula, sed praecipua sunt illa, quae abbas iam constitutus edidit: de S. Luca euangelista sermonem¹, de B. Scholastica homiliam² descripsit: 'librum quoque difficillimum sententiarum tam veteris quam novi testamenti patravit ipsumque Anticemenon appellavit.' De vita autem et obitu ac miraculis sanctissimi Benedicti nec non 'ad Angelbergam Augustam aliosque suos amicos versus mirificos fecit.'

4. *Ex Bertharii carminibus iis, quac Leo attulit et ex Leone Petrus, nusquam comparuerunt ea, quac cum Angelbergae Augustae aliisque amicis scribunt misisse; supersunt, quos in Casinensi codice primus vidit Petrus, versus de vita et obitu ac miraculis sanctissimi Benedicti. Edidit eos Arnoldus Wion³ e Congregatione Casinensi in Prosperi Martinengii Piorum quorundam poematum sylloge volumin. III. Romae 1590; repetierunt Wionis editionem Mabilio A. SS. saec. I 27, hagiographi non pauci, Mignius Patrol. Lat. CXXVII 975. Ego praeter Wionem, qui potest adhibuisse aliud exemplum Casinense, codice Casinensi nunc Vaticano 1202 usus sum ab Augusto Mai diligentissime collato: qui codex⁴ saec. XI. a manu Langobardica pulcherrime scriptus et picturis speciosissime ornatus versus exhibet a fol. XCIV^o ad XCVIII^o. Atque compositi eos Bertharius, dum abbas Casino praeceps, ad verbum fere exprimens Gregorii Magni dialogum; legit etiam Pauli carmen de S. Benedicto⁵, Marci⁶ aut non legil aut noluit imitari.*

5. *De Anticemenon libris inter theologos multum ambigebatur⁷, recte a Leone positi essent inter opera Bertharii. Editi enim sunt et circumferuntur etiam Juliani Toletani sub nomine. Et recte: nam a Samsone monasterii cuiusdam prope Cordubam siti abate, qui et acqualis est Berthario et natus in patria Juliani⁸, Juliano adseribuntur. Sed omnis scrupulus quominus evelleretur, obstabat codex Casinensis 187 saec. IX. scriptus — alter enim Casinensis 30 et posterior est neque praebet scriptoris nomen —, cuius in fronte disertum pro Berthario testimonium hi versus videbantur exhibere:*

Bertharius, Christi iutus iuvamine sanctus
Presbiter hoc (sic) librum condere iussit amans.
Has bene scripturas satagis hinc discere sanctas,
Qui legis, explora, mystica queque tenet.
5 Posce piis precibus nec non super astra tonantem.
Ut famulo reddat premia digna suo.

1) Prompsit ex codice Casinensi 138 pag. 28 (Bibl. Casinens. III pag. 253) In sancti Lucae euangelistae sermo domini Bertharii abbatis; incipit Cum in divinis atque sacris uoluminibus, sed monent Casinenses eastare eum in Alchrini Homiliario. 2) Cfr. cod. Casinensem 107 pag. 329 (Bibl. Casinens. II 464; ride ibid. IV 28 rerba in lectionum indice sanctae scolasticae commentum a berthario editum abbatte) Omelia domini Bertharii abbatis de eadem lectione. Lectio sancti euangeli fratres charissimi; sub Bedae nomine est edita ut recte dicunt Casinenses (cfr. quoque A. SS. Bolland. Octobr. IX 668); norit eam A. Maius cfr. Scriptorum veterum nor. collect. VI (Romae 1832) pag. 263 adn. 2 ex perretusto ut ait codice, est etiam in Vatic. 1202 saec. XI. cfr. Archivi nostri XII 224. Est praeterea Sermo domini Bertharii abbatis in cod. Casinensi 110 pag. 321 (Bibl. Casinens. III 40), quem edidit v. g. Tosti l. c. (cfr. Mai l. c.), et translatio S. Bartholomaei a Berthario (?) scripta in cod. Casinensi 139 (Bibl. Casinens. III 254); in eiusdem codicis pag. 327 (Bibl. Casinens. pag. 10) incipit vita vel obitus S. Romani abbatis. Adest nobis dies, quam primus Arnoldus Wion e Congregatione Casinensi in Ligni vitae partis I (Venetiis 1595) pag. 14 adiudicarerat Berthario; edita est a Bollandistis in Februar. III 153; in Casinensi quidem codice auctoris nomen non indicatur. 3) Cfr. Wionis Ligni vitae secundae partis (Venet. 1595) pag. 85. 4) Cfr. Archivi nostri XII 223 sq. 5) Ed. Dueymler in Poetar. Carol. I 36 sq. 6) Marci carmina primus edidit Wion apud Martinengium, repetierunt Mabilio et Mignius. 7) Cfr. Bolland. A. SS. Oct. IX (Bruxellis 1858) pag. 668 sq. et Bibliothec. Casinens. IV (Casini 1880) pag. 72 sqq. 8) Cfr. supra pag. 143.

Postea quem abba servavit tempore longo
Et relegens semper doctus ab arte fuit.
Tu quoque, discipule, sollerti mente recurre
10 Illius ad scaedas discere recta. Vale.

At quis unquam existimare poterat tales versus esse scriptos et ab ipso Berthario et ut se librum composuisse profiteretur? Nam propter primum versum non solum necessario post mortem eius sunt scripti, sed etiam post sanctificationem, nimurum ut mihi videtur non ante aetatem Leonis¹. Neque ipsi Casinenses monachi, cum viritim pugnarent pro abbatis sui gloria, dissimulare volebant² versus esse adiectos codici sacculi noni saeculo undecimo. Immo addunt sub novicia scriptura hacc verba prius scripta se deprehendisse: Utilibus monitis prudens ac . . . egregie Landolfe dignissime custos³. Igitur sic potius explicandum videtur, quo modo in Iuliani opus Bertharri irrepscrit memoria: iusserat olim Bertharius Iuliani opus transscribi, quod offerret Landulfo, gastaldo ut videtur Capuano; cuius rei in prima codicis pagina legebatur testimonium, donec saeculo XI. Berthario interim ad magnam famam proiecto monachi Casinenses veterem inscriptionem oblitterarent superscribendo novam de sancto viro adnotationem.

6. Duo sunt de S. Scholastica carmina, alterum — Sponsa decora dei petit alta Scholastica caeli — a primo Wione impressum a. 1590 in Martinengii voluminis III (v. pag. 391), alterum — O benedicta soror Benedicti numine Christi — ab eodem Wione in Ligni vitae partis II. pag. 47 a. 1595. Horum prius Duemmlerus⁴ dixit esse Alberici, alterum Bertharii Baronius⁵. Actatem tulerunt in codice Vaticano 1202 (cfr. pag. 391), sed neque addito poetae nomine et longo, quod aliis operibus expletur, dirempta intervallo. Cohaerent tamen inter se et composita sunt ab uno⁶. Nam in altero quod dicitur v. 20 sqq.:

Versibus heroicis alias, castissima, laudes
Scripsimus ecce tibi versibus heroicis

Scribere nunc superest natalem volucre penna,
ad prius id spectat atque in utroque Scholastica ueque audit Sponsa decora dei (I 1; II 7). Imitatus autem est poeta, quisquis fuit, Pauli Diaconi de Benedicto versus serpentinos, quod quidem versuum genus⁷ proposito Pauli exemplo in deliciis erat Casinensis⁸. Deficiente igitur testimonio neque alterum neque utrumque carmen temere adscripserim Berthario.

7. Inter spuria Bertharii opera habeo etiam carmen de Benedicto sapphico metro scriptum et per officii horas dispertitum, cuius prima stropha adponatur:

AD NOCTVRNAS.

Sancta lux, fratres, hodierna poscit
Guttura in sacros reseremus⁹ hymnos,
Sic ut illisam bona vox per audem
Laeta resultet.

1) Cfr. supra pag. 390 adn. 12. 2) Biblioth. Casinens. IV l. c. 3) Versus nescio an sint a Berthario scripti et sic fere supplendi:

Utilibus monitis prudens ac(cingere mentem)
Egregie Landolf c(erta) dignissime custos.

4) Poet. Carol. I 30 adn. 7. 5) Cfr. Bethmann in Archivi nostri X 323. 6) Sensit hoc etiam Mabilio A. SS. saec. I 44 adn. b. 7) Varia eis nomina indiderunt praesertim posteriores paracteriis, repercussivis (Anzeiger für Kunde d. teutschen Vorzeit 1838 VII pag. 586), catenatis (Notices et extraits des ms. d. l. biblioth. impér. 1869 XXII 2, 452), paractericis (Anzeiger etc. Neue Folge 1872 XIX 120 et Berichte über die Verhandlungen d. Kgl. Sachsischen Gesellsch. d. Wissenschaften philol. hist. Classe 1871 XXIII 88), id genus aliis; cfr. Mayor et Lumby in Bedae editionis Cantabrigiensis 1881 pag. 353.
8) Cfr. Bibliothec. Casinens. II florileg. pag. 194. 9) Correxi, personemus Wion.

Quo de carmine Wion, qui in Ligni vitae secundae partis pag. 85—100 principem eius editionem curavit: ‘Alium’ inquit ‘MS. inueni in bibliotheca nostri S. Benedicti Mantuanii, versu sapphico, per horas distinctum. Hic quamvis auctore in frontispicio careat: arbitror tamen cum esse quem Sanctus Bertharius Casinensis Abbas composuisse fertur: quem quidem in Monte Casino non uidi, sed eius nota a Domino Petro Villa de Canibus Messanensi, anno 1592 ad me cum aliis transmissa est, eo, qui sequitur, modo: “Versus S. Bertharij Abbatis Casinensis de uita S. Benedicti. Eiusdem Sapphicuſ, uel hymnuſ endecasyllabus ad eundem Patrem.”’ Sequuntur apud Wionem hymni strophae CXI.VII.¹ At vereor, ne id genus carmina Alphani episcopi Salernitani² quam Bertharii abbatis Casinensis aeo multo magis convenient.

Additamentum. Vixdum pagina 391 prelum reliquerat, cum a P. Ambrosio Mª Amelli, Congregationis Casinensis monacho doctissimo, per literas moncor rationem esse habendam quorundam codicum Casinensium, qui idem carmen, quod editurus essem Vaticano libro Wionisque editione solis usus, multo magis exhiberent integrum. Adiunxitque vir liberalissimus literis exemplum atque collationes. Statim perspexi textu a me constituto omnino esse abstinendum; cuius loco cum potius esse praebendum, qui proprius abesset a Berthariani uici barbarie. Attamen textus quoque interpolatus idemque iam typis descriptus conservari posse mihi videbatur, ut luculento exemplo illustraretur, quam non esset confidendum codicibus posteriore actate Casini exaratis; in quibus, quicquid priores minus bene atque emendate posuerant, liberrime corrigendo sublatum est. Duo igitur proposui Bertharii versuum exempla: alterum quam proxime ad Bertharii manum accedens, alterum saeculo duodecimo — nam de Vaticani codicis actate rectius nunc iudicatur — nescio utrum emendatum dicam an corruptum. Prioris exempli fundamentum est codex Casinensis n. I; in quo a. fol. 83 ad 88 Bertharii carmen legitur saeculo X. scriptum literis Langobardis, sed permultis locis a manu sacculi XII., quam ipsius esse Petri Diaconi putat Amellius, ita correctum, ut pristina scriptura prae novicia non possit legi. Quod damnum ut compensaretur, Amellius mihi adhibuit codicem Casinensem 453, qui quamquam saeculo XI. est exaratus, cum altero praeter locos in illo correctos plane congruit, his autem locis interpolationem nondum est passus. Codicis 453 lectionibus iis, quae codicis n. I lectionibus interpolatis preferenda sunt, hos uncinos apposui]; codicis n. I lectiones interpolatas K voco; C est codex 453, ubi ab alterius codicis scriptura nondum interpolata recedit. Ex K eam interpolationem originem traxisse, quae altero exemplo repreäsentatur, facile nunc intellegetur³.

1) Aliud atque Petri illius pro Berthario non exstat testimonium; erravit enim Dominus Rictius, cum diceret in *Histoire littéraire de la France* V 609: ‘Parmi les pièces de vers sur S. Benoît du Mont-Cassin, qu’on a mises à la suite de sa vie en grec et en latin, qui a paru in 4e à Venise en 1723, outre le poème précédent, on a encore imprimé sous le nom de notre pieux Abbé, neuf hymnes fort longues en vers saphiques, à l’honneur du même Saint . . . On les a tirées de deux manuscrits de Sublac, où elles sont attribuées à Bertaire Abbé et Martyr.’ Nam in ‘Vita Latino-Graeca S. P. Benedicti Venetiis 1723 apud Antonium Bortoli’ carmen sapphicum iteratum est ex sola Wionis editione; et nota, quae est post pag. 126 de ‘duobus codicibus MSS. Sublacensis Bibliothecae’, non referenda est ad carminum textum, qui sequitur, sed spectat ad Gregorii, qui antecedit. 2) Carmen sapphicum de Benedicto (Gemma caelestis pretiosa regis) Gallus Morel Lat. *Hymn. d. Mittelalt.* 360 pag. 208 edidit e codice, ut dixit saeculi X., quod dubito num recte dixerit. Aliud de Benedicto carmen (Christe sanctorum decus atque virtus), quod ediderunt Daniel Thesaur. I n. CCLXXII pag. 265, *Hagen Carmin. med. aevi XXXVI* pag. 61 e codice Bernensi saec. X, *Milchack Hymn. et Sequentiar. I* pag. 1, in Stephanum detortum *Mone Hymn. 1165 III* pag. 515, non sapphicum est, sed rhythmorum leges sequitur. 3) Non adhibui codicem quendam Casinensem saeculo XV. scriptum (signum eius non novi), qui ex K videtur fluxisse.

VERSUS DOMNI BERTHARII ABBATIS DE MIRACULIS
ALMI PATRIS BENEDICTI.

O Benedicte pater cunctis eccebellime terris,   *Gregor. Dial.*
  Qui in celo et in terra culmen honoris habes: *l. II.*

Te deus a puero conservans, caelitus atque
  Instituit sanctum semper adesse patrem.

Tu via, tu ductor, pastor doctorque beate,
  Instruis en cunctos scandere lucis iter.

Cunctaque tempsisti praeclarae dogmata Romae
  Dans domini supplex colla beata iugo.

Nec non parentum tempsisti moenia sollers

Ob domini regnum, quod paradysus habet.

Tu precibus fractum iunxisti concite vasclum,

Obsequiis vestris quod pedagoga tulit.

En lapidis iactu confregit invidus hostis
  Signaculum mensae, o Benedicte, tuae.

Sed solitum puero non cessit reddere gustum
  Romanus frater, vir bonitate pius.

Prandia magna tibi conduntur namque sacerdos:
  Nil habet in pastu servulus enne meus?

Surge, puer, domini transmissam excipe caenam,

Quam tibi dat paschae tempus amore dei.

Tetra nimis volucris quin gessit vultibus almis,

Quae quondam inspexit noxia mente puer.

Sentibus iniectus calcasti sordida carnis
  Exuperans vulnus vulnere namque pio.

Frangitur arte crucis vitreum vas concite sanctae

Et placido vultu talia dicta dedit:

Moribus en patrem vestris perquirite fratres,
  Nam repetam montis frondea tecta celer?

Cur sacras laudes refugis, stultissime frater,

Et pueri tetri horrida terga teris?

Percutit hunc virga tanto pro scelere pastor:
  Laudibus in sanctis sic bene mente fuit.

Suscipe, sancte pater, pueros, quos gloria Romae
  Ad tua transmisit limina mente pia.

Fratribus ipse tibi commissis mons dedit amnem,

Ut refluat cursim tempus in omne suum.

Excipe, Gothe, tuum repetens a gurgite ferrum
  Et operis coeptum concite comple tui.

Assiduam Placidus dum ferret gurgitis amnem

Obsequis sanctis, hunc tulit unda fluens.

Perge celer, Maure frater, iuvamine Christi,
  Ut repetas puerum, quem tenet unda procul?

2 et eras. C et terra K   9 *non] ne codd. parentum] propinquorum K   11 concite] denique K   13 lividus K   15 cessat tradere K   18 enne] ecce K   19 suscipe K   21 volucris que ingessit K: fort. recte   25 concite sancte] eminus almę K   38 Et] En K concite comple] perfice gothe K   39 Assiduam sic ex sil. C amnem] undam K   41 iuuamine] sub nomine K

- Iussa ferens sancta terrenis gressibus instar
Discipulus ecce scandit in amne viam.
 45 Promptus ad omne malum dira cum mente sacerdos c. 8
Toxica quae gessit, sustulit ipse prius.
Corruit ecce miser celso cum culmine tecti
Corpore confractus Tartara regna tenens,
Talia discipulus dum confert nuncia cursim,
 50 Concussit sancti intima corda patris.
Discipulo indixit, tali pro gaudio mortis
Ut lacrimis culpam defleat ipse suam.
'Tolle, corax, panem infectum felle colubri,
Quem nullus unquam cernere possit homo.'
- 55 Tu meritis sanctis falsorum templa deorum
Vertisti in laudem semper habenda dei.
Perfidus ille draco caelo demersus ab alto,
Cuius opus numquam perstat in orbe bonum,
Orrida nam semper depromens verba malignus
 60 In famulum Christi talia dicta dedit:
'Quid, Maledicte, tibi gessi? — nam non: Benedicte.
Quid me persequeris nocte dieque simul?'
Stat lapis immobilis gravi preponere fixus, c. 9
Quo residens hostis impius arte premit:
 65 Tollitur ecce lapis Benedicti concite iussu:
'Siste procul, sessor: nil tua iura valent.'
Falsa vorax flamma condescendens tecta culinae,
Adveniens pastor — falsitas omnis abest.
 70 Atterit en pueri parietis confractio membra,
Ad operis coeptum iussit adire pater.
'Prandia multigeno retinens nunc ventre lyeo,
Non mihi clam sistunt fraudibus acta tuis.'
- Hospes adest simplex, quem fallit callidus hostis; c. 13
Mollibus in pratis prandia falsa dedit.
 75 Arguit hunc pastor tali pro scelere sanctus:
Et veniam culpae expetit ipse sua.
Veste comes splendens fraudenter Riggo tyranni, c. 14
'Non tua sunt,' inquit 'quae tua dorsa gerunt.
Totila rex veniens prostrato corpore supplex
 80 Praescivit vitae commoda cuncta suae.
'Bis quinis annis retinebis culmina regni;
Mors tibi succedit: moribus esto pius.'
Desinit in factis extunc fervescere mente,
Blanditius vixit tempora data sibi.
 85 Excole, Roma, tuo vatem de germine ductum,
Qui tua per saecula moenia salva monet:
'Turbinibus multis quassaris, fluctibus atque:
Nullus adest hostis, qui tua septa petat.'

51 tali pro gaudia mortis] ob talis gaudia mortis K 53 Panem tolle corax K 54 Unquam
quem nullus K 55 concite iussu] oro beati K 69 parietis confractio] auralis fractio K 70 Ad
(fortasse pro At) operis ceptum] Ast opus hunc ceptum K 71 retines K 72 michi et sic semper codl.
73 Hospes interpolati] Sospes codl. (?) 75 scelere] ermine K 84 Blanditius] Blandior et K

- ‘Non carnis escam, non sacri ordinis umquam
Excipias quaestum, clerice: salvus eris.’ e. 16
 90 Fraudis amicus adest, repetit vas perditus olim,
Ut vatis sanctus dixerat ore prius.
 ‘Quaeque piis monachis congessi munere Christi,
Iudicio domini perdita cuncta manent.
- 95 Vix potui precibus dominum pulsare beatis,
Ut animas fratrum abderet ipse deus.
 Nam gens adveniens Bardorum tempore noctis,
Omnia vastantes cuncta tulere simul.
- Aeterni regis salvati munere fratres,
100 Perststit illaesa concio sancta simul.
 Vas retinens serpens transmissum munere fratris,
Ammonet, ut sollers vas retinere queat.
- ‘Mappula testis adest, retines quam pectore, frater;
Cuncta procul sistant noxia, cessa, tibi.’ e. 19
 105 ‘Non mihi clam sistunt, retines quae mente superba
Corda maligna gerens: concite siste procul.’
 Fratribus en nullus consistit panis in antris:
Cras pietate dei horrea plena manent.
- Sacra monachorum satagens dum condere septa,
110 Per somnium instans condere monstrat opus.
 Redduntur tumulis, semper quae more sorores
In famulos Christi noxia verba dabant.
- Parvulus namque puer dum tecta requirit
Iniussus pergens, lapsus ad ima ruit.
- 115 Cuius non potuit corpus retinere sepulcrum,
Hunc domini corpus post sociavit humo.
 Ore patens anguis medio stat calle malignus,
Quem cernens frater ad pia septa reddit;
- 120 Et repetens cursim Benedicti ad culmina sancti
Promeruit semper vivere mente deo.
 Rusticus ecce venit variato corpore perstans:
 Abscessit sospes glorificando deum.
- Aurea dona tibi funduntur caelitus ecce,
125 Vas vitreum iussit montis per concava mergi;
 Vas precibus implens iutus ab ethre pater.
 ‘Quo properas cursim medicorum more, satelles?’
 ‘Pestiferum mixtum fratribus addo tuis.’
- Rusticus ecce venit constrictus vinculo Zallae:
130 Intuitu sancto stat resolutus homo.
 Dextera sancta senem perculsum daemonicis ictu,
Salvavit fratrem mox pietate dei.

89 non] sed nec *K*   91 vas perditus] quem liquerat *K*   92 vates *K*   93 Que quo
 piis] omnia que *K*   96 animas] deus (*an* dominus ?) *K*   dens] animas *K*   106 concitus ito *K*
 109 monasterii *K*   dum condere] disponere *K*   110 Instans per somnum *K*   111 que CK
 113 Patria namque *K*   requirit anhele *K*   116 *an* *compos?   129 vinculo zalle] brachia
 loris *K*

- Postulat orbatus, animam ut corpori reddat: c. 32
 Surrexit infans perdita morte celer.
- 135 Sacra soror precibus diffudit caelitus imbre: c. 33
 Pastor adest pernox corda beata monens.
 Sanctorum animas caelum condescendere cernit
 Angelicis ulnis corde precando deum.
- Testis adest ospes Servandus nomine iustus,
 140 Luminis en partem cernit et ipse simul.
 Totus adest orbis collectus solis ad instar
 Tempore sub noctis visibus, alme, tuis.
 Regula namque tua magno moderamine compta c. 36
 Corda monens fratrum, ut pia dicta colant,
- 145 Quos tua prex sancta iugiter transmittit ad aethra,
 Consocians sanctis hos sine fine choris.
 Flat domini famulus animam cum laudibus almis c. 37
 Angelicis ulnis vectus ad astra poli.
 Pallia sternuntur divino lumine mixta,
 150 In quibus ascendit ad pia regna pater.
 Congaudens sanctus frater de morte sororis
 Exequis sanctis hanc tumulare monet.
 Aurea sanctorum retinet nunc arca piorum
 Pignora, quae terris iunxit et aethre deus.
- 155 Perdita mente manens mulier per devia scandens, c. 38
 Quam bene salvavit zetula sancta patris.
 Plurima signa tibi concessit Christus ab astris,
 O pater insignis, modo que lingua silet.
 Sed tua quis, doctor, mundi per climata perstat,
 160 Qui tua facta pia pangere rite queat?
 Quaeque tuis famulis monstrasti, vultibus almis
 Tu prius implesti, semper in orbe pater?
 Atque micant sancta signorum facta priorum,
 Temporibus istis gesta beata simul.
- 165 Nam veniens ospes Germano germine cretus —
 Andreas languens nomine dictus erat,
 Corpore confractus matris a viscere perstans,
 Qui nullis umquam gressibus ire valet —
 Terra tenuis pergens devota mente misellus
- 170 Ad tua condescendit limina sancta, pater.
 At ubi promeruit sanctum condescendere templum,
 Quo tua per saecula pignora sancta manent.
 Extimpo meruit totus consistere sospes,
 Vocibus et eclsis personat ore deum.
- 175 Alter adest validae constrictus funere pestis,
 Serpentem gestans ventris in arce sui.

133 ut corpori reddat] quo reddat in artus *K* 134 perdita morte celer] redditur atque patri *K*
 158 que modo *K*; fort. recte 163 an *Utique? 169 Terra tenuis] Rependo *K* 172 pignora *K*

175 cfr. miraculum in Chronic. Casinens. (ed. Bethmann et Waitz pag. 476, 13) ad u. 860
 narratum.

Nocte dieque miser spectabat funera mortis,
 Obstatum nullum nec medicina dabat;
 Concite sed scandens pietatis munera poscens
 180 Ad tua conseedit limina sancta, pater:
 Evomuit anguem, carpsit qui viscera leto,
 Perstitit in columis hinc pietate dei.
 David alter erat, genuit quem Cymbria tellus,
 Corpore contractus, orrida membra gerens:
 185 At ubi sancta tua calcavit septa, beate,
 Concite salvatus semper in orbe fuit.

PRECATIO PRO SE ET ALIIS.

Eia, pater sancte, tanta qui gloria fulgis
 Sedibus in superis, Christi et pietate coruscas,
 Esto tuis famulis custos doctorque per aevum,
 190 Ne lupus insidians nec hostis pestifer umquam
 De grege tollat ovem, retines quam iure beato.
 Meque tuum famulum commendo Berthari supplex,
 Ductus amore tuo parvum qui carmine compsi.
 Tu quoque cunctipotens, salvas qui cuncta potenter,
 195 Qui caelum terramque regis per saecula, Christe,
 Ipse tuis famulis veniam per saecula cuncta,
 Ut tua salvati consistant gratia semper,
 Post capiant nec non paradysi gaudia sancta
 Et tribuat Christus sanctas sine fine coronas. Amen.

EIUSDEM CARMINIS EXEMPLUM INTERPOLATUM.

VERSUS DOMNI BERTHARI ABBATIS.

O Benedicte pater cunctis celeberrime terris,
 Qui confessorum culmen honoris habes:
 Te deus a puero de legit caelitus atque
 Instituit sancti germinis esse patrem.
 5 Tu via, tu dux, tu pastor, doctor eorum,
 Qui spretis terris caelica regna petunt.
 Tu studiis spretis orbis dominam fugis urbem
 Et domini subdis mitia colla iugo. —
 Tu precibus vasis solidas fragmenta dirempti,
 10 Obsequiis vestris quod pedagoga tulit. —
 Aes lapidis iactu confregit lividus hostis,
 Signa dabat mensae quod, Benedicte, tuae;
 Sed minime solitam tibi tradere desinit escam
 Romanus furtum surripiendo pium. —
 15 Aptarat paschae sibi prandia magna sacerdos,
 Sed tibi cum dapibus destinat hunc dominus. —

178 Obstatum *sic codd.* 179 Concitus hic K 181 anguem] colubrum K leto et *sic aliquotiens*
 e pro o C 185 Ast K et ex sil. C 186 Mox hic salvatus K in titulo et pro aliis K 187 Euge K
 tanto qui numeri fulges K 191 quam *sic codd.* 193 parvum *sic*] parvo quem K 196 Ipse
 duis omni. Weyman emeta] presta K 197 Constantine tuo salvati munere semper K

¶ 11 Es (et raro aut e pro ae aut q pro e) V

Tetra nimis volucris se vultibus ingerit almis
 Et visa quondam cor cremat in specie;
 Sed spinis recubans, stimulis et punctus carum,
 20 Exuperas vulnus illico vulneribus. —
 Frangitur arte crucis vas, virus quo latitabat,
 Cum signat tanti dextera sancta patris. —
 Quem puer a sanctis precibus niger eliciebat,
 Virga patris sistit, at puer ater abit. —
 25 Suscipe, sanete pater, pueros, quos gloria Romae
 Ad tua transmisit limina mente pia. —
 Fratribus ipse tibi commissis mons dedit amnem;
 Rupe latex exit, cum rogitas dominum. —
 Ferrum, dum vespes resecat Gothus, insilit undis.
 30 Sed repetit manicam mox, ubi tinguis aqua. —
 Assiduam Placidus dum ferret gurgitis undam
 Obsequiis sanctis, hunc tulit unda fluens.
 'Pergito, Maure, celer' pater illico providus inquit.
 'Tam trahit unda laici praecipitem puerum.'
 35 Iussa ferens properat super undas atque recurrit
 Erepto puero ceu per humum gradiens. —
 Promptus ad omne malum dira cum mente sacerdos
 Toxicæ quæ misit, sustulit ipse prius.
 Corruit ecce miser collapsi culmine tecti,
 40 Corpore confractus Tartara seva petit.
 Talia discipulus dum perfert nuncia cursim,
 Concussit sancti intima corda patris.
 Cui pater indixit ob talis gaudia mortis,
 Ut lacrimis culpam defleat ipse suam.
 45 Panem tollit avis, quo virus texerat ille,
 Abdit, ubi nullus cernere possit homo. —
 Tu meritis almis falsorum templa deorum
 Vertisti in laudem, sanote, decusque dei.
 Perfidus ille draco caelo demersus ab alto
 50 In famulum Christi talia dicta dabat:
 'Quid, Maledicte, tibi mecum est? quid, non Benedicte?
 Quid me persequeris? quid mea iura rapis?' —
 Stat lapis immotus nimio præ pondere fixus,
 Quem residens hostis impius ille premit;
 55 Tollitur at subito Benedicti voce beati,
 Itque procul sessor. — Postmodo flamma vorax
 Fratribus est falso comburere visa culinam;
 At pater ut venit, visio falsa fugit. —
 Attritus puer est murali mole peremptus;
 60 Suscitat hunc et opus iussit adire pater. —
 Non licitis domibus sumpserunt prandia fratres;
 Absens ipse videt, arguit et nimium. —
 Hospes adest simplex, quem cepit calle viator.
 Mollibus in pratis prandia quo facerent.

18 cor cremat] concremat Wion III pag. 238   20 et 33 illico Wion   28 Rupe latex exit]
 Rupe — ex in l. r. V

- 65 Arguit hunc pastor tali pro crimine sanctus;
 Mox veniam culpae expetit ille suae. —
 Veste venit splendens fraudantis Riggo tyranni:
 'Non tua sunt,' inquit 'quae tua dora gerunt.' —
 Totila rex veniens prostrato corpore supplex
- 70 Praescivit vitae commoda cuncta suac.
 'Bis quinis annis retinebis culmina regni;
 Mors his succedet: moribus esto pius.'
 Desinit in factis extunc existere sevus,
 Blandior et vixit tempora data sibi. —
- 75 Excole, Roma, tuo vatem de dogmate doctum,
 Qui tua per saeculum moenia salva canit:
 'Turbinibus multis quassaberis atque coruscis;
 Hostis nullus erit, qui tua septa ruat.' —
 'Non escam carnis, sed nec sacri ordinis unquam
- 80 Excipias quaestum, clericis: salvus eris'.
 Haec ubi contempsit, repetit, quem liquerat olim,
 Ut vates sanctus dixerat, ille malus. —
 'Omnia, quae monachis congesisti munere Christi,
 Gentibus arbitrio tradita sunt domini.
- 85 Vix potui precibus dominum exorare supernum,
 Ut mihi vel fratum cederet ipse animas':
 Post Longobardi venientes tempore noctis
 Cetera vastantes cuncta tulere simul;
 Aeterni regis salvati munere fratres,
- 90 Illo nec ledi de grege quis potuit. —
 'Vas retinet serpens absconsum tramite, fili.
 Admoneo, ut solers vergere mox studeas.' —
 'Mappula testis adest, retines quam pectore, frater.
 Cur ingressa tuum nequitia est gremium?' —
- 95 Non clam patre manent, quae volvit mente superba
 Praebens cenanti luminis officium. —
 'Fratres, en hodie nullus est panis in archis;
 Cras pietate dei copia panis erit.' —
 His, sacra coenobii satagunt qui ponere septa,
- 100 Astans per somnum condere monstrat opus. —
 Redduntur tumulis per eum, quae more sorores
 In famulum Christi noxia verba dabant. —
 Patria namque puer dum tecta requirit anhele
 In iussus pergens, mortuus est inibi.
- 105 Huius non potuit corpus retinere sepulcrum,
 Sed domini famulus id sociavit humo. —
 Ore patens anguis medio stat calle malignus,
 Quem cernens frater ad pia septa reddit. —
 Rusticus adveniens variato corpore lepra
- 110 Abscessit sospes glorificando deum. —

---

72 hiis *Wion*   74 dicta *Wion*   86 michi *V*   87 longobardi sic *V*   90 nec ledi de in ras. *V*
 92 sollers *Wion*   studeas in ras. *V*   99 Iis *V* corr. *hagiographus quidam*   100 somnium corr. *V*
 103 nanque *V*

Aurea dona patri funduntur caelitus almo,
 Ut poscens habeat, debita quo redigat. —
 Vas vitreum montis per saxa patentia mersum
 Illesum perstat omne tenens oleum. —
 115 Post dominum rogitans dolium complevit olivo,
     Ante quod hoc penitus exstiterat vacuum. —
     'Quo properas, Sathanam, medicorum more paratus?'
     'Vado, tuis potum fratribus ut tribuam.'
 Dextera sancta senem mox illo daemone captum
 120 Salvavit patris, depulit et Sathanam. —
 Rusticus adveniens constrictus brachia loris
     Ad primum sancti solvitur intuitum. —
 Postulat orbatus reddi sibi pignus ademptum:
     Cumque rogat sanctus, vita reddit puero. —
 125 Saera soror precibus diffundens caelitus imbre
     Invitum secum nocte patrem retinet. —
 Post triduum frater gaudens de morte sororis
     Hanc tumulat proprio protinus in tumulo.
 Unica sanctorum retinet nunc area duorum
 130 Pignera, quos terris iunxit et ethre deus. —
 Sanctorum hic animas ad caeli gaudia cernit
     Angelicis ulnis hoc per inane vehi.
 Totus adest orbis collectus solis ad instar
     Tempore sub noctis visibus, alme, tuis.
 135 Testis adest meriti, Servandus nomine, magni;
     Lucis enim partem cernit et ipse simul. —
 Regula, sancte pater, multos tua mittit ad ethram
     Consocians sanctis hos super astra choris. —
 Flans domini famulus animam cum laudibus almis
 140 Mirifica scala scandit ad astra poli.
 Pallia sternuntur divino lumine mixta,
     Qua sacer ascendit ad sacra regna pater. —
 Perdita mente manens mulier per devia scandens,
     Huius, salva fuit, cum specus introiit. —
 145 Plurima signa tibi concessit gratia Christi,
     O pater insignis, quae modo nemo sciat.
 Sed quae noscuntur mundi per climata, quisnam,
     Ut tua facta decet, pangere rite queat?
 Quaeve micant hodie signorum facta priorum
 150 Temporibus nostris gesta tuis meritis?
 Andreas etenim Germano germine cretus
     Rectis non umquam gressibus ire valens,
 Mox ubi promeruit tua limina tangere templi.
     Extemplo sospes dante fuit domino.
 155 Alter serpentem gestans in ventre latentem,
     Obstaculum nullum cui medicina dabat,

124 cum rogitat *Wion*   129 area *ex sit. V*   130 terris iunxit et ethre deus *V*] aethrae iunxit
 humoque deus *Wion*   147 quae noscuntur] uq[noscuntur *in l. r. V*   per mundi climata *Wion*   153 ubi]
 ut *Wion*   156 obstaculum] clum *in l. r. V*

Coneitus hue scandens, pietatis munera poscens
 Ad tua pervenit limina sancta, pater.
 Evomito colubro postquam tua limina scandit,
 160 Perstitit incolumis hic pietate dei.
 Corpore contractus, genuit quem Cymbrica tellus,
 Erigitur templi David in aede tui.

Eia, sancte pater, tanto qui lumine praestas,
 Sedibus in superis Christi pietate coruscus,
 165 Esto tuis famulis custos doctorque per evum,
 Ne lupus insidians, hostis ne pestifer unquam
 De grege tollat ovem, proprio quem iure retentas.
 Berthariumque tuum famulum me protege, serva,
 Ductus amore tuo qui carmina vilia prompsi.
 170 Hoc, deus omnipotens, salvos qui vis fore cunctos,
 Qui caelum terramque regis per saecula, Christe,
 Des petimus nec non paradisi gaudia nobis,
 Omnibus et veras tribuas sine fine coronas. Amen.

157 *huc] in l. r. V*   158 *peruenit in l. r. V*   161 *cýbrica] bric in l. r. V*   163 *sancte]*
beate Wion   164 *Christi] tanta Wion*   168 *Bertariumque V*

CARMINA DE LUDOVICO II. IMPERATORE.

Perplexo editionis cursu iam in Italiac oram delati consistamus paululum, ut de Ludovico II. imperatore carmina exponamus duo, alterum rhythmum volgarem atque horridum, alterum doctum perpolitumque poema.

1. *Rhythmum abecedarium, quem in imperatore milites Id. Aug. 871 Beneventi capto et a. d. XV. Kal. Oct. dimisso in triviis decantabant, primus ex codice Veronensi XC (85) saec. IX. ex. scripto (V), ubi legitur fol. 76 sq., in Antiquitatibus Italicis III 711 sq. Mediolani 1740 emisit Muratorius atque commentario illustravit non indocto¹; iterum edidit Edélestandus du Méril in Poësies popularis reliquis pag. 264 sqq. Parisiis 1843, sed rhythmorum lege² ut illis temporibus parum perspecta pravis connecturis tamquam mole obrutum. Ipse carmen admodum corruptum, sicut in codice exhibetur ab Ernesto Duemmler³ denuo excuso, repraesento textu, in apparatu modeste propono remedia.*

2. *Sequitur epitaphium Ludovici prid. Id. Aug. 875 in finibus Brixianis mortui et sepulti a. d. XIX. Kal. Sept. eodem anno Mediolani in S. Ambrosii basilica⁴, ubi versus adhuc extant lapidi insculpti. Descripserunt inde et ediderunt multi: primum parum accurate qui anthologiam carminum recentiorum condidit in codice Parisino 7972 saeculo, ut ferunt, nono excenti scripto; tum anno 1508 Alciatus⁵, qui lapidem adhibuit, anthologia non usus est; tum alii, quos enumerare⁶ et longrum est et inutile; novissime Forcella⁷. Mihi versus ad lapidem tam curiose contulit Iosephus Fumagalli bibliothecarius Mediolanensis, ut nunc et plene constet de eorum lectione et mittenda fuerit priorum diligentia. Subnoto tamen et ex textu a Mommseno⁸ constituto Alciati (Alc.) et ex Holderi schedis⁹ anthologiae illius (P) discrepanrias, ut ipse lector de Alciati ratione possit iudicare; multum enim interest scire, anthologiasne is an lapides adhibuerit.*

---

1) Muratorii editionem Mignius repetivit Patrol. tom. CLI. 2) De hoc rhythmorum genere cfr. Guilelmi Meyer Spirensis De Antichristo pag. 80 sqq., Traube Karoling. Dichtung. pag. 114 sqq.
3) Cfr. N. A. IV 152 sqq. 4) Cfr. Duemmler Gesch. d. ostfr. Reich. 2 II 386 abn. 3, Muchlbacher Reg. 1240 a. Posterioris aevi poetae attribuere epitaphium (ut Bernardo presbytero Mediolanensi, qui Ansperti epitaphium apud Ferrarium Monum. di S. Ambrogio pag. 151 aut fallor aut aliquanto post eius mortem insculpsit), nisi codicis Parisini testimonium obstat videretur, quem ferunt scriptum esse saeculo IX. ex. 5) Cfr. de Rossi Inscr. Christ. II 1 pag. 183, qui Alciatum in describendo epitaphio sylloge quadam usum esse contendit. 6) Cfr. N. A. IV 527. 7) Iscrizioni delle chiese . . . di Milano (Mediolani 1890) vol. III pag. 204 n. 267. 8) CIL. V 2 pag. 618 et 623. 9) N. A. I 414.

I.

1. Audite, omnes fines terre, errore cum tristitia,
quale scelus fuid factum Benevento civitas:
Lhuduicum compreenderunt sancto pio Augusto.
2. Beneventani se adunarunt ad unum consilium,
Adelferio loquebatur et dicebant principi:
'si nos eum vivum dimitemus, certe nos peribimus.'
3. Celus magnum praeparavit in istam provintiam,
regnum nostrum nobis tollit, nos habet pro nihilum,
plures mala nobis fecit: rectum est ut moriad.'
4. Deposuerunt sancto pio de suo palatio:
Adelferio illum ducebat usque ad pretorium.
ille vero gade visum tamquam ad martirium.
5. Exierunt sado et saducto inovabant imperio:
ete ipse sancte pius incipiebat dicere:
'tamquam ad latronem venistis cum gladiis et fustibus.'
6. Fuid iam namque tempus, vos allevavit in omnibus:
modo vero surrexistis adversum me consilium:
nescio pro quid causam vultis me occidere.
7. Generacio crudelis veni interficere,
ecclesieque sanctis dei venio diligere,
sanguine veni vindicare, quod super terram fusus est.'
8. Kalidus ille temptator ratum adque nomine
coronam imperii sibi in caput ponet et dicebat populo:
'ecce sumus imperator, possum vobis regere.'

[I.] 1, 1 *an* orrore (horrore *Murat.*)? 2, 3 *eum* *glossa est 4, 3 *an* *gaudiosum? 5, 1 *an* **Exierunt et Saugdan obviabant imperio*? 5, 2 *an* *et en? *incipiebat V* 6, 1 *versus propter monosyllabum ante caesuram positum male habet neque attrectandus est* 6, 3 *an* *quidnam? 8, 1 *ratum adque] an* *Saugdanque? *cfr.* 5, 1 8, 2 *imperii* *glossa est *ponet et] an* *ponens?

[I.] *Rhythmus cantari coepitus est post a. d. XV. Kal. Oct. 871; de rebus in eo narratis cfr. Muehlbacher Reg. 467 sq.* 1, 1 *Audite omnes multorum onnis aevi rhythmorum initium est, quo imitabantur Psalmum 42; cfr. Ulixis Chevalier Repertorium hymnologicum I pag. 91 sq., in ipso codice Veronensi f. 2^v legitur: Versum de natale domini. Audite omnes versum verum magnum (N. A. IV pag. 152).* 2, 2 *Adelferio is est, de quo Catalogus regum Langob. et Ital. apud Bethmannum et Waitz pag. 502, 41: Anno autem regni sui XVIII. perrexit (Ludovicus II.) Beneventum et occupavit eam seu etiam comprehendit Seldanum regem paganorum et princeps christianorum Dalferi et Adelchis qui eam possidebant.* 3, 1 *Celus pro Scelus propter abecedari rationem.* 4, 2 *pretorium* *cfr. Matth. 27, 27.* 5, 1 *Omniwo non potest dubitari — neque pridem dubitarit Muratorius —, quin Saracenorum sultani mentio sub corruptis verbis lateat; cfr. 8, 1. Et sive verum id fuit sive inani rumore confictum, iam tunc temporis Kalidus ille temptator Beneventanis principibus, a quibus captus tenebatur, persuasisse putabatur, ut imperatorem comprehenderent, quo facto ipse fieret imperator; cfr. Muehlbacher l. c. et Duemmler Gesch. d. ostfr. Reich. II 272 adn. 6.* 5, 3 *Matth. 26, 55.*

9. Leto animo habebat de illo que fecerat,
a demonio vexatur, ad terram ceciderat:
exierunt multe turme videre mirabilia.
10. Magnus dominus Iesus Christus iudicavit iudicium:
multa gens paganorum exit in Calabria,
super Salerno pervenerunt possidere civitas.
11. Juratum est ad sancte dei reliquie
ipse regnum defendendum et alium requirere.

II.

† D P M †

HIC CVBAT AETERNI HLVDVVI
CVS CAESAR HONORIS

AEQVIPERET CVVS NVLLA THALIA DECVS
NAM NE PRIMA DIES REGNO SOLIOQ VACARET
HESPERIE GENITO SCEPTRA RELIQVIT AVVS
5 QVAM SIC PACIFICO SIC FORTI PECTORE REXIT
VT PVERVM BREVITAS VINCERET ACTA SENEM
INGENIVM MIRERNE FIDEM CVLTVSVE SACRORVM
AMBIGO VIRTVTIS AN PIETATIS OPVS
HINC VBI FIRMA VIRVM MVNDO PRODVXERAT AETAS
10 IMPERII NOMEN SVBDITA ROMA DEDIT
ET SARACENORVM CREBRAS PERPESSA SECVRRES
LIBERA TRANQVILLAM VEXIT VT ANTE TOGAM
CAESAR ERAT CAELO POPVLVS NON CAESARE DIGNVS
COMPOSVERE BREVI STAMINA FATA DIES
15 NVNC OBITVM LVGES INFELIX ROMA PATRONVM
OMNE SIMVL LATIVM GALLIA TOTA DEHINC
PARCITE IAM VIVVS MERVIT HAEC PRAEMIA GAVDET
SPIRITVS IN CAELIS CORPORIS EXTAT HONOS

10, 2 an *Agarenorum ? 11, 1 an *(martirum) reliquie ? 11, 2 et alium] an *et talionem ?
[II.] Epitaphium (notis om.) P sine ullo titulo Alc. 1 Iludyicus Alc. 2 Aequiparet P Aequi-
perat Alc. 3 NAMNE lapis 4 Hesperiae Alc. 6 SENĒ lapis 7 mirerue P 8 hopus P
9 Hunc Alc. VIR M lapis 11 crebras om. P secures nc. nc. P 12 tramquillam P
14 stamine e conjectura fort. recta Alc. dio e conjectura certe falsa P 15 luces P PATRONV
lapis 17 Partite P nam PAlc. 18 excitat onos P OLIM IN PRESBYTERI PARIETE AD
LATVS ALTARIS aliis lapicida subscriptis

10, 2 cf. Muehlbacher l. c. 11, 1 Hinckmar. annal. ad a. 871 (ed. Waitz pag. 118): iuravit
autem . . . quia numquam vel nusquam pro eadem causa ullam vindictam (*talionem Rhythm.) aut
per se aut per quemcumque de ipsa causa erga se perpetrata requireret et numquam cum hoste in
Beneventanam terram intraret (ipse, i. e. ipsi, regnum defendendum Rhythm.). [II.] Epitaphium
post a. d. XIX. Kal. Sept. 875 compositum est. 9 Burmannus comparat Ecl. IV, 37.

HINCMARI CARMINA.

De Hincmari archiepiscopi Remensis vita ab aliis¹ luculenter est expositum; reliquum est, ut accuratius dicatur de eius carminibus.

1. *Periit, ut supra² est expositum carmen Audrado Modico ante annum 845 inscriptum, quod erat De fonte vitae.*

2. *Longius repetendum est, quid mihi de eo videatur, quod secundo loco editur. In tribus enim homiliariis Casinensibus — in codice sacc. X. nunc Matritensi³ B 3 (fol. 179^a), in codice sacc. X|XI. Casinensi⁴ CIX (pag. 260), in codice sacc. XI. Casinensi⁵ CII (pag. 421) — et in codice sacc. X. Vercellensi⁶ 47 legitur subiunctum Pseudo-Hieronymi de assumptione Mariae homiliae⁷ carmen Hincmari, quo dicit se dedicasse Mariae parvum libellum, qui eius teneret gesta. Similis est codex sacc. X. Casinensis⁸ C, qui deficiente homilia pag. 205 versus ad v. 72 et pag. 201 subnexione continet, et codex ‘antiquus’ Vaticanus ceterum non notus, ex quo A. Mainus in Auctorum classicorum V 452 Romae 1833 primus totum carmen edidit. Qui codices ad idem omnes redeunt exemplum, scilicet Hincmari opus illud, de quo Flodoardus⁹ narrans refectionem ecclesiae Remensis ab Hincmario a. 845 cooptam dicit: libellum quoque de ortu sanctae dei genitricis Mariae, sed et sermonem beati Ieronimi de ipsius dominae assumptione scribi fecit et tabulis eburneis auroque vestitis munivit. De eodem opere anno 868¹⁰ controversia nota est, quam rem Flodoardus¹¹ his verbis persequitur: scriptis Hincmarus Odoni episcopo*

1) Qui nuperrime de Hincmario doctum librum edidit Heinrichus Schroers (Friburgi 1884) — quem ad librum hic semel delegasse sufficerit —, in eo is capite (pag. 466 sqq.), quo quae veterum scripta Hincmarus legerit percenset, quot verba tot fere errores posuit. E quibus quaedam subicimus correctiora: legerat Hincmarus puer ut ait scholarius (Opp. ed. Sirmondus Parisiis 1645 II 481) Cynegeticon Carthaginensis Aurelii i. e. Nemesiani (ed. Baehrens Poet. lat. min. III 190; Hincmari locum primus adnotavit Pithoeus), e quo primos duos versus afferit, priorem consulto ut solet immutatum; ib. II 476 utitur versibus e monostichorum synagoge depromptis iisque ab ipso Catoni adscriptis (ed. Baehrens l. c. III 236 sqq. 10. 35. 59); locum de Leonide Alexandri Magni magistro (Opp. II 185. 201) debet Hieronymi epistolae 107 (ed. Vall. I 682; cum Sirmondo Schroersioque erravit etiam Prou in Hincmari Palatii ordinis editione Parisiis 1884); Quintiliani quam nescio an ex Hieronymo laudet controversiam, personati Quintiliani declamatio maior est XIII; Senecam novit sed item personatum Opp. II 476; sumpta a se tamquam e libris physicorum Opp. II 154, ex arithmeticis Opp. I 462, e paginis de magia doctoribus Opp. I 655 ad verbum omnia transtulit ex Isidori Originum XII 7, III 5, ib. 7, VIII 9. — De carminum codicibus cfr. Duemmler N. A. IV 536 sqq. 2) Pag. 69 adn. 3. 3) Bibliothec. patr. Lat. Hispaniens. edd. Loewe et Hartel I 367 sqq. 4) Bibliothec. Casinens. II 476. 5) Ibid. II 424. 6) Gazzera Memorie della r. accademia di Torino ser. II. tom. XI scienze morali, storiche e filolog. Taur. 1851 pag. 256. 7) Ed. Vallarsius XI 92. 8) Bibliothec. Casinens. II 408 sq. 9) Histor. Remens. III 5 edd. Heller et Waitz SS. XIII 478. 10) Cfr. Schroers pag. 168 adn. 103 et pag. 575 adn. 93; haec tamen scrupulus, quia apud Flodoardum hoc loco regestorum tenor turbatus ridetur. 11) L. c. III 23 pag. 530.

Bellovacensi pro libello historiae de ortu sanctae Mariae et omelia beati Ieronimi de assumptione ipsius dei genitricis, quae quidam monachus Corbeiensis monasterii non esse recipienda contendebat. Ad quae respondet idem dominus Hincmarus prefatam historiam nos habere ad lectionem, non ad proferendam auctoritatem, omeliam vero genuinam esse. Ac potest quidem monachus ille Corbeiensis, quem credunt¹ fuisse Ratramnum, *Hincmari sententiam impugnasse multo post editum libellum*. Nec praeter eam partem quae erat *De ortu Mariae*², quippe quam propagare dubitarent, codex *Hincmari a posteris describi est desitus atque illinc una cum homilia etiam carmen eius ad nos pervenit*. Quod si recte disputatum est, carmen scriptum est necessario intra 845 et 868; videtur tamen propter rationes theologicas³ scriptum esse iam ante 849.

Contulit Matritensem (M) b. m. Ewald; ex codice Casinensi CII monachi Casinenses carmen in Florilegio Bibliothecae Casinensis II pag. 116 evolgarunt (C), iidem in Bibliothecae Casinensis II 408 sq. ex codice, cui numerus est C, pauca de titulo et subscriptione attulerunt (C¹); Vercellensis libri lectiones e Gazzerae (V), Vaticani ex Angeli Mai libro (A) deppromptae sunt.

3. *Intra annos 853 et 856⁴ Hincmarus Flodoardo teste⁵ scripsit ad Karolum regem opus quoddam egregium metrice de gratia et predestinatione dei, de sacramentis quoque corporis et sanguinis Christi et de videndo deo atque origine animae. simul ac de fide sanctae trinitatis, quod opus appellavit ‘ferculum Salomonis.’ Quod carmen videtur fuisse pictum ac figuratum ad modum Porfyrii⁶. Numerorum explicationes ipsum non continebat⁷, sed in commentario cum opere coniuncto editoque Hincmarus proposuerat, quam ob causam quot versus complecteretur singulum capitulum. Operis ita bipartiti Sirmondus ἀξέραλον codicem⁸ nactus nec priorem partem edidit et ex altera, commentario dico, in Hincmari Opp. tom. I 756 sqq. transmisit initium. Servavit tamen Durandus abbas Troarnensis in operis *De corpore et sanguine Christi* parte VII. duodecim versus, quos e Durandi aliquo codice Sirmondus l. c. II 844 descriptsit, postea Acherius, cum Durandum Lanfranco subnecreret (Parisiis 1648), appendicis pag. 99 edidit. Apud me est carmen IV I, cui extrema commentarii pars item versibus facta adiungitur.*

4. *Hincmarus iunior episcopus Laudunensis ecclesiae⁹ libellum maximam partem e Pseudo-Isidori decretalibus collegerat, quo probaret episcopis contra metropolitanorum*

1) Cf. Rueckert in *Hilgenfelds Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie* I (1858) pag. 525.

2) Quem librum fuisse cum, qui est *De ortu Mariae et infantia salvatoris* (ed. Tischendorf *Erangel. apocryph.*² pag. 51; cf. R. Reinsch *Die Pseudo-Evangelien etc.* Halis 1879 pag. 5) contra Schroers (pag. 168 adn. 103) opinatur, qui dicit *Hincmarum obtulisse librum De nascitate Mariae* (ed. Tischendorf pag. 113).

3) Cf. Schroers pag. 468 adn. 57; carmen Hincmari cum codice ab eo S. Mariae oblatu cohacere ille non perspexerat.

4) Si Schroers recte ratiocinatur pag. 56 adn. 40; cf. nos supra pag. 69 adn. 3.

5) L. c. III 15 pag. 502. 6) Quam poetae illo tempore Porfyrium Optatianum

invitati sint, inter omnes constat; cf. testimonia in *Welseni Opp. Norimbergae* 1682 app. pag. 1 et in

L. Muelleri editione Lipsiae 1877 pag. 2; supra pag. 124 adn. 4, pag. 310 ad. c. XXXII 4, infra adn. 9.

Longo carmine Dicuilus quoque in computo inedito Porfyrii c. XXV [XXVI] expressit atque permutationis rationes exposuit; versus tres ex eodem Porfyrii carmine excerpti leguntur in anthologia Karolina,

quaer est in cod. Parisino 8071, cf. de Rossi *Inscript. Christian.* II 1 pag. 246. — Ceterum opinor

Williramo in *Cantici cantorum paraphrasi* (cf. Seemueller *Die Handschriften etc.* Williram Argentorati

1877 pag. 5) Hincmarii Ferculi figuratas obrversatas esse; nam de Hincmari epicolumnis loquitur etiam

Durandus l. c. 7) Quamquam Schroers id credit pag. 469. 8) Alter codex saeculo XII. Rotomagi

fuit, cf. *Rerue de l'art chrétien* 36 (1886) pag. 455 (Beckeri Catalog. 82 n. 52). 9) Cf. de eo

Schroers l. c. pag. 315 sqq.; subicio locum ex arunculi opere quod inscribitur ‘LV capitulorum’; qui cum

Hincmari iunioris indolem quamvis ab irato descriptam referat, tum omnium illius saeculi eruditolorum

sciolorumque studia semiducta ac verborum inauditorum Graecanicorum barbarorum insaniam insulsam

praecepta ad sedem apostolicam appellare licere. Repetitum huius libelli quem pitatiolum¹ nominari voluit editionem, contractiorem illam quidem, sed versibus ad Karolum Calvum praemissis (c. VII I) auctam, a. 869 mense Nov. per Wanilonem archiepiscopum Senonensem Hinemaro archiepiscopo Remensi avunculo suo Gundulfivillac tradidit². Is statim ad redarguendum aggressus a. 870 mense Iun. quod inscribitur 'LV capitulorum' opus emisit, cui praefixit titulationem illam metricam compilationis Hinemari Laudunensis episcopi ad dominum regem Karolum fictam (c. VII I) et suam ipsius responsionem (VII II) item versibus conscriptam. Paulo post Iul. 870 acta ea complectus, quae ad suum cum sororis filio litem pertinebant, inter alia suos illiusque versus iterum edidit. Videmus igitur versus iunioris ter, senioris bis editos. Libri tamen harum editionum vel scripti vel his deficientibus impressi pro scriptis habendi inter se omnino congruunt. Atque prima Laudunensis Hinemari ab ipso instituta editio tradita erat in 'veteri codice ecclesiae Laudunensis', quo ex codice a Sirmondo in Hinemari Opp. II 355 Parisiis 1645 impressa est. De prima Remensis Hinemari editione, quae Laudunensis Hinemari erat secunda, videtur pependisse codex is, quem Cordesius in Hinemari Opp. Parisiis 1615 adhibuit, Cordesiique textum Sirmondus 'recognovit' l. c. II 382. Ex altera Remensis episcopi editione, quae Laudunensis erat tertia, superest codex Vaticano-Palatinus 296 olim S. Mariae Hildeneheimensis (H) saec. XI. scriptus³, ad quem versus, qui ibi sunt fol. 22^v—23^v, ego contuli.

luculenter illustrat; cfr. Cangii praefationem Glossar. c. XXXIX. Est apud Sirmondum II 547 sq.: qui enim linguam in qua natus es non solum non loqui, verum nec intelligere nisi per interpretem potes, cum suppeterent sufficienter Latina, quae in his locis ponere poteras, ubi Graeca et obstrusa et interdum Scottica (cfr. Traube Abhandl. d. bayr. Ak. I Cl. XIX 2 pag. 362 sq.) et alia barbara (ut tibi visum fuit) nothata atque corrupta posuisti, paret quia non ex humilitate vel ad manifestationem ea, quae dicere voluisti Graeca verba, quae ipse non intelligis, inconvenientissime posuisti, sed ad ostentationem illa insipientissime inseruisti, ut omnes qui illa legerint intelligere possint te illa vomere quae non glutisti. hunc namque morem etiam a pueritia habuisti in his, quae te dictare (cfr. Meyer de Knonau ad Ekkeharti Casus S. Galli pag. 24 adn. 80) rogabam, maxime autem in versibus et praecipue in figuris Porphyriacis (cfr. supra pag. 407); in quibus verba linguae alienae atque obstrusa, impropria et utilitate sensus parentia, quae nec ipse intelligebas, studiose ponebas. quod mente percipiebam et mihi admodum displicebat; sed cum viderem te per iactantiam amore laudis flagrare et me non posse sentirem in aetatis adolescentia te ad tantum robur mentis accendere, ut ad discendi ac versificandi studium te provocarem et iactantiae a te pravitatem eraderem, ne acriore correptione fractus revocareris ab studio, permisi te interim (tantum ut studio litterali incumberes) de scientia iactitare, donec in maturore aetate ab illo etiam vitio compescere . . . . quoniam sancti et sapientes ac magnae auctoritatis viri et etiam utriusque linguae, Graecae videlicet et Latinae, periti suis scriptis verba Graeca nisi ea, quae in scripturis vel canonibus sive interpretatione sunt posita et veluti Latina in usu habita, verum et obstrusa suis dictis immittere ad ostentationem noluerunt. de Hebraea vero lingua 'alleluia' et 'osanna' atque 'amen' propter auctoritatem primae linguae et reverentiam sensus sine interpretatione usi fuerunt; nos etiam moderni Glossarios Graecos, quos suatim 'lexicos' vocari audivimus, sed et sapientum scripta de nominibus obstrusis habemus et adeo sensatuli sumus, ut nostras dictatiunculas eo usque circumducere et producere possimus, quatenus verba Graeca vel obstrusa de glossariis assumpta in admirationem vel stuporem nescientibus seu scalpentibus aures proferre possimus; cfr. Schroers l. c. 407 adn. Contra avunculus ab iuniore Hinemaro propter soloecismos notatur in epist. apud Mansium Concil. XVI 842, quo loco pro mori gratum scribendum est morigeratum; cfr. Schroers l. c. 316 adn. 5. De Hinemarorum libro glossarum dixi Berl. Phil. Wochenschr. XII 176.

1) De voce cfr. Wattenbach *Das Schriftwesen*² in indice. 2) Cfr. Schroers pag. 579 adn. 113.
3) Descripserunt codicem Schroers pag. 335 adn. 115 et Stevenson Codd. Palat. Lat. Bibl. Vatic. I 75. — In codice Cusano C 14 saec. XII, qui ignoramus quam sequatur recensionem, nec titulatio nec responsio invenitur, cfr. Klein Ueber eine Handschrift des Nicolaus von Cues Berolini 1866 pag. 14.

Codex Parisinus 2865 olim Colbertinus (P), in quo carmina leguntur fol. 7—11^r, ad quotam Hincmarii Remensis editionem pertineat nescio; nam Alfredus Schoene V. C., qui carmina accuratissime inde comparavit, de codicis indole nihil retulit¹.

I.

I.

Hanc aram domini genitricis honore dicatam
Cultor ubique suus decoravit episcopus Hincmar
Muneribus, gratis functus hac sede sacerdos,
Iam bene completis centenis octies annis,
5 Quadraginta simul quinto volvente sub ipsis,
Cum iuvenis Karolus regeret diadema regni,
Hunc sibi pastorem poscentibus urbis alumpnis.

II.

Virgo Maria tenet hominem regemque deumque
Visceribus propriis natum de flamine sancto.

III.

Sancta dei genitrix et semper virgo Maria,
Hincmarus praesul defero dona tibi.
Haec pia quae gessit, docuit nos Christus Iesus
Editus ex utero, casta puella, tuo.

IV.

Hac requiescit humo Tilpinus praesul honoris.
Vivere cui Christus vita et obire fuit.

[1.] [i.] *Flodoard. Histor. Rem. III 5 (edd. Heller et Waitz SS. XIII 478):* Hincmarus archiepiscopus templum beatae dei genitricis Marie, quod a fundamentis Ebo renovare cooperat, iste pace gratiaque fruens regia preclari consummavit decoris eminentia, insuper et aram sanctae genitricis dei auro vestit ac lapidibus preciosis ornavit; his quoque versibus titulavit: *Hanc aram eqs.* [3 gratis] *sacris Flod. codd. interpolati* 6 *diademata Flod. codd. interpolati* [n.] *Flodoardus l. c. (pag. 479):* et ad imaginem dei genitricis in ipso altari: *Virgo eqs.* [iii.] *Flodoardus l. c. (pag. 479 et III 9 pag. 482):* euangelium aureis argenteisque descripsi fecit litteris aureisque munivit tabulis et gemmis distinxit preciosis his quoque versibus insignivit: *Sancta eqs.* [3 presul ut saepius e pro ae *Flodoardus*] [iv.] *Flodoardus l. c. II 18 (pag. 465):* Qui presul defunctus est anno sui episcopatus 47. eius corpus ad pedes sancti Remigii tumulatum huiusmodi cernitur habere titulum: *Hac requiescit eqs.; Marlatus in Metropolis Remensis Historia Insulis 1666 I 317:* ‘*Corpus eius ad pedes S. Remigii tumulatum est, non ubi primus sanctus hic confessor sepulturam habuit, sed ubi iunc erat post primam translationem, cum hoc epitaphio, quod abbatum cura parieti iuxta maius altare affixum est, qui ultimae instauracioni basilicae, quae stat adhuc, incubuerunt: Hac requiescit eqs.*’ (repetit tamen epitaphium ex *Flodoardi editione*); *Mabilio Annal. Ord. SBened. Paris. 1704 II 350:* ‘*Exstat etiam nunc in Remigiana bibliotheca rarae antiquitatis pontificale ex dono ipsius Tilpini, qui in eadem basilica sub ideo sepultus est, affixus ad novi oderi parietem non ad altare, ut fallit Marlatus, ipsius Tilpini epitaphio, quod Hincmarus compositus in hunc modum: Hac requiescit eqs. (potest Marloti editionem correxisse ex*

[i. ii.] *Tituli scripti sunt a. 845.* [iii.] *Titulus incertae aetatis.* [iv.] *Mortuus est Tilpinus monachus S. Diomysii postea archiepiscopus Remensis c. a. 795 (cfr. Waitz ad *Flod.*), scripsit epitaphium Hincmarus episcopus factus i. e. post a. 845.*

1) De versibus quibusdam moralibus, qui in Catalogo bibliothecae regiae ad cod. 3549 dicuntur Hincmarii, cfr. Duemmler N. A. IV 530 VI et Hauréau Des poèmes lat. attribués a. St. Bernard 4.

Hunc Remi populo martyr Dionysius almus
 Pastorem vigilem misit et esse patrem.
 5 Quem pascens quadragenis ast amplius annis,
 Veste senectutis despoliatus abit,
 Quartas cum Nonas mensis September haberet,
 Mortua quando fuit mors, sibi vita manet.
 Et quoniam locus atque gradus hos iunxerat, Hinemar
 10 Huic fecit tumulum, composuit titulum.

II.

Hunc, genitrix domini, parvum tibi, magna, libellum
 Hinemarus praesul, virgo Maria, dedi.
 Qui tua gesta tenet caelesti dogmate dieta,
 Quae clare monstrant te genuisse deum,
 5 Qua verbi carnisque, animae et substantia vera,
 Mox concepta simul filius unicus est,
 Non hominis tactu, sed dii flaminis actu
 Procedens thalamo, ventre, beata, tuo.
 Virgineo alvo nullum quae passa dolorem,
 10 Ast utero clauso es virgo parens pariter.
 Per carnem verbi mater veneranda refulges,
 Ancilla et hominis pro deitate manes.
 Est homo quippe deus, deus est homo Christus Iesus,
 Unus utrumque, deus verus et auctor, opus.
 15 Una est persona et duplex substantia Christi,
 Quem tua virginitas edidit alma deum,
 Ecclesia ut gignit natos ex ventre lavacri
 Flamine de sancto virginitate sua.
 Ille deus proprius natura est filius ex te,
 20 Nos ut adoptivi munere congeniti.
 Qui semper tingit baptizans sanguine sancto,
 Quisquis baptizat fonte sacro genitos.
 Nam constat non esse ratum sine nomine trino
 Baptismum Christo voce docente sua.
 25 Caelica regna suo pascit qui corpore sancto,
 Lacte tuo est pastus vita cibusque salus.

*lapide); Sammarthani Gall. Christian. IX 32 Marlottom et Mabilionem contaminant 3 martir dionisius
 Flodoardus 5 ast Flodoardus Mabilio] est Flodoardi aliquot codd. Marlotos: an *post?
 [II.] VERSI . MARII . EPISCOPI . IN SANCTE MARIE C¹ 2 hunemarus MC hinc marcus V
 3 sua V 4 monstrat via te V: glossa quae est via ad qua v. 5 referenda 5 Quia M Nam A et
 om. V 7 Nam V *sed dii] sed dei MC sed sancti V genitus sed A 9 Virginio alvo] Virginis
 aluo V Aluo uirgineo A que nullum A 10 Ast] Atque A es] et V 11 uerbum (om. mater) C
 fulges C 13 homo quippe] hoc quoque V alterum deus om. A homo] hoc V 15 est om. C
 et] sed CA 16 alma dedit dominum A 17 gignis V 18 Flumina C 19 illa V deus]
 om. C diuini V nate V 20 ut om. (qui in hoc versu desinit) V 22 genitus MC 23 nomine]
 nomen e M 24 Baptismum M christi MC docendo suo C 26 cibique A et ex sil. M*

[II.] *Scripsit Hinemarus archiepiscopus factus c. a. 845; supra pag. 402. 23 sq. Matth. 28, 19.*

Antistes summus, rex, hostia factus et ara
 Ostendens patri nostra piacula tegit.
 Nempe sacerdotis munus, quo fungitur ipse
 30 In caelo, servis posse patrare dedit.
 Cum quibus et per quos idem sua munera sacrat
 Per sua verba, suo flamme cumque cruce.
 Spiritus et sanctus, quo natus carne parentis
 Extitit, is Iesum munera nostra facit.
 35 Sed hoc vera fides cernit, non carnis ocellus,
 Ut Petrus hominem viderat esse deum.
 Qui iam non moritur devicta morte resurgens,
 Pro nobis iterum vita, salus patitur.
 Passio namque eius quotiens replicatur ad aram
 40 Mystica, nos totiens sorde lavans reparat,
 Suscitat et leto peccati morte sepultos,
 Ni mala vota premant, quos bona vera gravant.
 Et qui corde pio sumunt mysteria Christi,
 Ex te progenitum, virgo Maria, gerunt.
 45 Ipsius efficimus corpus libamine sacro
 Idemque in nobis ut caro nostra manet.
 Hic agnus verus, tollit qui crimina mundi,
 Passus qui mansus vivit in arce poli.
 Integer ipse manens satiat nos, unde redemit,
 50 De cruce de petra carne cruore suo.
 Petra etenim Christus percussus verbere teli
 Et bino est, quoniam sunt duo ligna crucis.
 Qui panis vivus limfa cum sanguinis unda,
 Fonte sui lateris sic rigat aecclesiam,
 55 Quam moriens formavit, Eum recubante sopore
 Adam eeu dextri parte sui lateris.
 Est quoque praeclarum: quoniam haec hostia constat
 Ex multis granis, pluribus atque acinis.
 Oblata a multis una est oblatio sicut,
 60 Redditur et cunctis una simul populis,
 Corporea non parte, magis virtute superna,
 Manna dei signat quod veteri in populo.
 In caelo tota est nec non in corpore nostro,
 Corde simul tota est de cruce sumpta salus.
 65 Nec tantum vivis prodest oblatio sacra,
 Carne et defunctos hostia data levat,
 Gloria qua sanctis, requies praestatur et illis,
 Quos non excoctos mors vera corripuit.

28 noster in nostro alia manu corr. *M* 29 manus *MC* 30 patrari *M* patrare *C* 33 Spiritus]
 Sanctus *C* 35 fido *C* (*et in quo versus detritior est M?*) cernit]cernis *MC* ocellis *C* (*et M?*) 40 Mistica
 sicut etiam mysteria semper *C* 42 an *levant? 45 efficimus *M* 46 Idemque] Idem qui *C* in
 om. *MC* 51 teri *MC*: an *ferri? 52 Et] Est *A* bino] nino *M* genimo *A* est om. *A* 53 limpha *C*
 lympha *A* 54 ecclasiom *A* 57 ostia *C* 62 Magna *C* 66 hostia] uictima *M* an *lata?
 67 sancti *C* prestatur *MC* 68 uera] sua *A* an *fera?

36 Matth. 16, 16; Ioh. 6, 70. 51 Corinth. I, 10, 4,

- Est quibus ad meritum, finis si corpore Christi
 70 Tales inveniat, quos bona facta iuvant.
 Ad quos pervenient domini mysteria viva,
     Cuius et inferni spiritus antra petit.
 Sieque suos lectos eduxit sanguine saneto,
     Hoc se salvari qui tenuere fidem.
 75 Lex inquit: carnes agni mandentur in unam
     Rite domum, quisquam tollet et inde nihil,
     Et, panem potumque volet qui sumere vitae,
         Catholicae maneat iunctus amore domo,
     Si vult cum sanctis caelesti in sede manere
 80 Inque decore suo regis honore frui.
     Cuius conspectu satiaris, virgo Maria,
         Qui deus imperium cum patre semper habet,
         Qui dum surrexit, multorum corpora fecit
             Surgere, quos secum vexit ad astra poli.
 85 Sanctior his cunctis, verbum quae gignere vitae
     Facta es digna tuo corpore virgineo.
     Quae caro sancta dei non est corrupta sepulchro,
         Nec tua, qua corpus sumpserat ipse deus.
     Cum quo, stella maris, resides in culmine caeli
 90 Concelebrata piis laudibus angelicis.
     Quo pietate mei memorare, benigna, miselli,
         Qua e cruce clamavit: 'Filius ecce tuus'
         Atque, ut discipulus curam tibi ferret honoris,
             Dixit Iohanni: 'Mater et ecce tua'.
 95 Mortis in articulo vita et resurrectio nostra
     Exhibuit tibimet hoc pietatis opus.
     Cum moriar, caeli claris praelata ministris,
         Christo conregnans, sis pia, quae, mihi,
         Ut partem merear cum his, quos gratia salvat,
 100 In lucis, pacis sorte, quietis. Amen.

Hanc autem supra scripti libelli subnexionem centum versibus constare disposui, quoniam decalogi denarius per se multiplicatus in centenarium surgit. Et sicut idem decalogus dilectione dei et proximi adimpleteatur, ita nimirum hac gemina dilectione ad aeternam vitam, quae signatur centenario numero, pervenitur.

70 inuenit A (et ex sil. M)   74 Haec MC tenuerat MC fide C   76 nichil M   77 uite et sic hinc passim e pro ae M   78 Catholica C   86 est MC   89 que C   91 Qui A   92 Qua e] De A   98 Christus C || hanc 'subnexionem' om. A   uersibus] duobus C C¹ duobus uersibus M nimirum per hanc geminam dilectionem C C¹ quae signatur] quesitur C¹

75 Exod. 12.   89 Maria stella Maris est ex falsa Hieronymi etymologia quae valde placuit medio aeo cfr. e. g. Ildefonsi ut Arevali fert opinio carmen in Arevali Isidoro IV 500 et Monum ad Hymnorum n. 529.   92 sgg. Ioh. 19, 26 sq. || 'Melito' in Clave ed. Pitra Spicileg. Solesm. III pag. 286 Decem ad decalogum; pag. 289 Centum ad martyrum fructum; cfr. Isidorum de Numeris ed. Arer. V 234, ipsum Hincmarum de ferculo Salom. ed. Sirm. I 760.

III.

I.

Hic famulus Hincmar domini sacra membra locavit
 Duleis Remigii ductus amore pio.
 Qui prius est sanctus, mundo quam matre creatus,
 Et magnus dictus caelitus ore dei.
 Bis denos binosque gerens feliciter annos
 Sorte dei sumpsit pontificale decus.
 Sexaginta simul bis septem manserat annis
 Istius urbis honor, praesul et orbis amor.
 Vitam defunctis, reddens quoque lumina caecis,
 Egerat et vivens plurima mira satis.
 Nam domuit fera corda animo pius, ore profusus
 Sicambrae gentis regia sceptra sacrans.
 Nonaginta quidem sex cum compleverat annos,
 Splendida lux nostras deseruit tenebras:
 Idus iam plenas cum Ianus mensis haberet,
 Emeritus miles praemia digna capit.
 Isdem Hincmarus primus hac sede sacerdos
 Post triginta loco constitut et numero:
 Qui sextus decimus, sub hac radiante lucerna
 Remigio, Remis munia cara dedit.
 Annis septenis, quinis ac mensibus egit
 Pastoris curam haec recolenda patrans
 Octingenteno quinquagenoque secundo,
 Quo deus est anno virgine natus homo,
 Tertius et Karolus regni componeret actus,
 Octimber primam cum daret atque diem,
 Ac tercentenus octavus tangeret annus,
 Hic iustus domini quo petit astra poli.
 Ter centum fuerant, tres et deni quater anni.
 Quo vitae Francos gurgite lavit ovans.
 Ipsius is precibus caelesti in sede locetur,
 Quem terris coluit verus amator. Amen.

[III.] [1.] exstat in calce vitae S. Remigii ab Hincmaro conscriptae; quae legitur in cod. Bernensis 168 fol. 142 saec. X/XI, edita est a Strio in I 207 sqq. De probatis sanctorum historiis Coloniae 1570 ubi carmen est pag. 304 et ex 'insigni codice Ms. membranaceo Musei' Antwerp. in ASS. Oct. I 131 sqq. a Bollandistis qui de carmine referunt pag. 114; ex hac vita Flodoardus transtulit in Histor. Rem. I 21 pag. 438, ex Flodoardo Marlotus in Metrop. Remens. hist. I 395 cuius errores non subscrivo. — Versus inscripti sepulcro S. Remigii Surius Sequuntur metrii versus conscripti in loculo argenteo in quo reconditum est integrum corpus beati Remigii codex Bolland. in loculo vero ubi tunc depositum corpus eius est hii versus a domino Hincmaro editi leguntur Flodoardus 17 primus hac] prius hac in Surius 19 Cui Surius 26 October Surius et cod. Bolland. 27 ter centenos cod. Bolland. annos cod. Bolland.

[III.] [1.] Translatio Remigii ab Hincmaro Kal. Oct. 852 facta est. Natus est Remigius computante Hincmaro 448, episcopus factus 470, mortuus 544.

II.

Hoc tibi, Remigi, fabricavi, magne, sepulchrum
 Hinemarus praesul, ductus amore tuo,
 Ut requiem dominus tribuat mihi, sancte, precatu
 Et dignis meritis, mi venerande, tuis.

IV.

I.

Agnus, lux mundi, proprio nos corpore pascens
 In nobis maneat, mansio nostra siet.

[II.] *Flodoard. III 9 (pag. 482)*: ante ipsius sepulchrum opus egregium auro edidit gemmisque distinxit, fenestram inibi, unde sancti sepulchrum videretur, fecit et circa ipsam fenestram hos versiculos indidit: *Hoc tibi eqs.; ex Flodoardo edidit Marlota Metropol. Rem. I 395, ex Marloto Mabilio Annal. III 237 1 fabricauit Flodoard. corr. Mabilio || Hinemaro subdo versus ab aliis in eadem Remigii translatione factos. 'Haldeinus' ut ait Mabilio in Veter. analect. I Paris. 1675 pag. 416 sq. (ed. alter. pag. 423, iteravit Mignius CXXIX 1033) qui nescio quo ex codice haec sumpserit — 'Haldeinus, quondam Abba Monasterii Altivillarensis hoc memoriale digessit, XII videlicet versuum, si Episcopus Hinemarus volisset, in circuitu scrinii, ubi S. Remigius transponendus erat, de transferendo corpore pretioso eiusdem Remigii a Karolo Rege pariterque praefato Hinemaro Praesule etc.:*

Doctor Francorum primus pastorque Remorum
 Hoc recubat sacro Remigius tumulo.
 Limina quem templi quondam tenere sepultum
 Servantem domini saepa gregemque sui.
 Extemplo ut populus huius iam dogmate plenus
 Concrevit, pariter crevit et ista domus,
 Transtulit et sanctum sublimi sede locavit,
 Cerneret ut plebem, plebs quoque fide patrem.
 Rex verum Karolus Ludovici Caesaris almus
 Filius ac praesul Hinemar utique sacra
 Tecta augeant decorantque simul bustoque recondant
 Francorum magnum pontificale decus.

Anno a nativitate domini DCCCLII. IIII. Kal. Iunii regni vero Karoli XII. ordinatione quoque episcopatus Hinemari XIII. indictione XV. Pergit Mabilio: *'Hos versus Hinemarus tumulo S. Remigii non apposuit, sed alios a se compositos' i. e. c. III 1; cfr. eundem in Annalib. l. c. || Elphedi Laudonici Pii filia tunc ipsum abbatissa S. Petri Remensis S. Remigio cervical obtulit his versibus ornatum:*

Hoc opus exiguum praesul clarissimus Hinemar
 Alphedi iussit condere sicque dare.
 Ille quidem iussit, sed et haec mox laeta peregit,
 Protulit et factum, quod modo cernis opus.
 Quae sub honore novo pulvillum condidit istum,
 Quo sustentetur dulce sacramque caput.
 Remigii meritis Alphedis ubique iuvetur,
 Ipsiusque preces hanc super astra ferant.

Quae res nota ex eodem Mabilione, qui in Annal. III 19 (quo ex loco versus iterum protulit Mains Scriptor. veter. nov. coll. V 207) narravit haec: 'Appositus etiam sub capite sacro pulvinus ex rubeo panno bombicino cum his versibus litteris aureis adscriptis qui Alpaidem, Caroli Calvi sororem, eius opificeem esse probant: Hoc opus — ferant. Nostro tempore, id est anno 1646 in detectione sacri corporis, pulvinus iste . . . ita integer repertus est, ut sub capite S. Remigii reponendus visus sit etc.' Per se autem patet, quam prave non nulli Alphedis versus ipsi adscripserint Hinemaro.

[IV.] [I.] *Durandus de corpore et sanguine Christi VII ed. Acherius pag. 99: Praeterea Hinemarus praesul in illa mirabili descriptione, quam versifice ad regem Carolum edidit quamque ferulum Salomonis vocari instituit, de veritate tanti sacramenti ceteros societus patres ita ait: Agnus—facit 2 sicut Durandus*

[IV.] [I.] [II.] *Scripsit Hinemarus Ferulum Salomonis, ex quo haec sunt fragmenta, a. 853—856; cfr. supra pag. 407.*

- Agnus, fons vitae, proprio nos sanguine potans
Semper more suo debriet atque regat.
 5 Hic deus omnipotens, per quem pater omnia fecit,
Naturas rerum mutat, ut ipse volet.
Hic cruce nostra creat, propriis et munera verbis,
Fitque caro ac sanguis pane liquore suus.
 In cruce nam corpus fixum est, sanguis quoque fusus
 10 Christi, quae in cena iam dedit ante suis.
Cum nos indigni haec memoramus iussa, redemptor
Emptorum pretium munera nostra facit.

II.

- Haec, ut vobis nulla desit, Karle care, gratia,
Versuum mensura pandit atque acraru[m] quantitas,
Regis nec non mensa dives cognomento ferculum
Prompsit vobis sana, princeps, per doctorum fercula.
 5 Quac plano sermone dicta strinx[er] lege carminum
Et prosa diserta iunxi, diversis ut calleas.
Supra quaedam nempe de his explanavi largius.
Ut transeurrens quippe quaedam computav[er] strictius.
Et si dignum stricta ducis explicari plenius,
 10 Adsum votis, forte nobis si donantur otia.
Prendat rex, quae praesul offert, et demonstret moribus
Sensu verbo haec in actu cunctis regno subditis.
Longa felix vivat isto Karlus vita in saeculo,
Vivat clarus semper almo sanctorum in consortio.

V.

Remis equum misit, mulum Burdegala nullum:
Aut mulus veniat aut equus hue redeat.

8 ac *Durandus Acherii*] et *Durandus Sirmondi* 10 quem *Durandus Sirmondi* [u.] ed. *Sir-*
mondi 1771; cfr. *supra* pag. 407.

[V.] *Hincmar*, ut ex *Flodoardo intellegimus*, distichon legitur in clm. 14569 saec. XI. fol. 72^r sine
titulo subiunctum epitaphio a *Iohanne Scotto* composito; cfr. *Ducim[er] N. A. IV* 534 et *Traube Abhandl. d.
b. Ak. I. Cl. XIX* 2 pag. 363.

[V.] *Flodoard.* l. c. III 21 pag. 517: Frotario Burdegalensi qui sibi talem direxerat versum:

Remis equum nobis, mulum Burdegala vobis
talem post remisit:

Remis equum misit, mulum Burdegala nullum.

Frotarium Burdigalensem episcopum c. 860—867 *fuisse Sammarthanus dicit Gall. Christ.* II 797. *Hincmar*
epistola a Schroers pag. 572 adn. 68 refertur ad. a. 860—862. *Alludunt episcopi ad versiculum nobis*
e codice Bernensi 48 saec. X. fol. 191^v (*Hagen Catalog.* 72) *notum*:

Gallia nutrit equos, nutrit Burdegala mulos.

VI.

Tempora concedat Christus felicia regni
 Huius et aeterni, rex, tibi, care mihi.
 Floreat aeternis tecum sapientia donis,
 Ut tibi permaneat laus, honor atque salus.
 5 Dextera te Christi semper defendat ubique:
 Vive deo felix et sine fine vale.

VII.

I.

TITULATIO METRICA COMPILATIONIS
 HINCMARI LAUDUNENSIS EPISCOPI
 AD DOMNUM REGEM KAROLUM FICTA.

Iste pitatiolus plane depromit et apte
 Sedem appellandam libere apostolicam,
 Quin appellantem haud vinclis artarier ullis,
 Responsum a vincto rite nec exigier.
 5 Archique pontifici distinguit iusque modumque,
 Cum compraesulibus ceu teneat sobrius.
 Sitque pio regi Karolo pax vita potestas,
 Qui probus haec cernens prae probitate probet.
 Cui si surripitur humanis nisibus ullis,
 10 Cassando reicit, res ubi certa reddit.
 Sic sua mens adeo veri defervet amore,
 Recte frustrandum ne sinat esse ratum.
 Nanque animum servat mitis sapientia fortem,
 Prae eunctis proprie quem redimit pietas.
 15 O quam rex felix, virtutum fortis amator,
 Tam bene quem superat sola boni pietas.
 At te, Christe, deum noscens dum diligit ultro,
 Quae spernis spernit, quae statuis statuit.
 Se tibi committens in te tua verba veretur
 20 Nunc et in aeternum tuque tuere tuum.

II.

RESPONSIO.

Hoc tibi de titulo, iuvenis Hinemare sacerdos,
 Respondere mihi convenit arte pari.

[VI.] in ealce epistulae de verbis psalmi 103, 18 ad Ludovicum Germaniae regem datae; ex codice S. Remigii Remensis ed. Sirmond. Hinemari Opp. II 157, exstat etiam in clm. 14738 fol. 88^e qui in versibus concinit cum Sirmondi cod.

[VII.] 4 uicto corr. II 15 a/mator P

[VI.] Scriptum est a. 865, cfr. Schroers pag. 531 Reg. 184.

[VII.] [i.] Scriptum est a. 869; cfr. supra pag. 407. 9 Cui sc. pitatiolo; i. e. si Karolus per pravos suasores eo erit adductus ut a meae collectionis decretis recedat, rata reddet irrita. [ii.] Scriptum est a. 870; cfr. supra pag. 408.

Ne tibi sis sapiens, multum quod eaceat hominem.
 Collige de veris haec tua fieta fore.
 Sieut et ipsa tui primordia carminis esse
     Clare demonstrant degeneri genero.
 Namque pitatiolum neutro dixere priores
     Et caput hoc languens cetera fluxa docet.
 Quae compilasti vario pro tempore et actu
 Condita de verbis sedis apostolicae
 Conciliis certis praeposens talia sensu,
     Cui bonus interpres spiritus almus abest
 Cor fugiens fictum, quod disciplina salubris
     Non regit, atque simul, quae tua vota vomunt.
 Congruit unde tibi, sapiens quod dixerat olim:
     Non tenuem sensum venter obesus habet.
     Et mens inflato sensu distenta videre
         Noxia gesta nequit, quae tamen ipsa gerit.
     Hinc alias gestit semper clamare nocentes
 Seque putat mundam, si nitidos maculat.
     At cor contritum, domino placabile munus,
         Dat mala cuncta sibi, dat bona cuncta deo.
 Tu fugiens culpam culpam nihilominus addis
     Innocuos carpens, conscius unde tibi.
 Moribus et factis turgens, ut corpore, corde,
     Motibus atque nimis diceris ore levis.
     Viscera qui matris, dum te gestaret in alvo,
         Rumpere non quisti, nunc laniare cupis,
         Parta pie suboles, donorum oblita parentis,
 Quae te nutritam fecit honore sacram.
     Non rex, ut dicis, surreptus nisibus ullis
         De te reiecit, quae bene nota tenet
     Saepius expertus, quam sit laudatio fixa
         Haec tua, quae variat tempore et ore simul:
 Sed prudens animo pariter non omnia profert,
     Qui discreta tenet tempora mente sua.
     Et pardi pellem noscens te linquere nolle
         Sustinet, ut propriis casibus ipse ruas.
     Congeris et quaedam, tibimet quae valde resistunt.
 Teque magis pungunt, quae tibi grata putas.
     Multa quidem ex studiis a te dimissa videntur,
         Quae quia contemnis, fraude doloque taces.
     Impurus quaedam falsasti immittere mendas
         Non veritus, quoniam non tibi pura placent.

[ii.] 3 hominem *alia sed aequali manu corr.* *H*   16 obesus *H*   27 tegestraret *H*   33 sepius
et sic raro e pro e HP   42 contempnis *H*

15 sq. *Hieronym. Epist. 52 ed. Vall. I* 226 pulchre dicitur apud Graecos et nescio an apud nos
 neque resonet: pinguis venter non gignit sensum tenuem, *cfr. Leutsch ad Paroemiogr. II* 337; ceterum
 sapiens *Hincmaro aliquotiens est pro poeta pagano cfr. Opp. ed. Sirm. II* 186; 201.   21 *Psalm. 50, 19.*
 27 matris sc. ecclesiae Remensis *cfr. Schroers l. c. pag. 316.*

- 45 Nam saera depromunt canonum decreta patenter
 Iuraque confirmant sedis apostolicae
 Metropolitanum curam regionis habere,
 Ut praesit sollers, ore manuque sagax.
 Ad quem concurrant quaecumque negotia iuris
 50 Cuncti poscentes: praeminet ipse quidem.
 Regmine sub cuius constat provincia tota,
 Ut sanctis semper legibus aptet eam.
 Rebus in obscuris, dubiis quoque certa requirat,
 Consilio fratrum siveque tenenda legat;
 55 Quac scriptura tamen, sanctorum et dicta perennes
 Leges duxerunt, nulla molesta ferant.
 Cui quia subicitur regionis episcopus omnis,
 Sit humilis humili, sit rigidus rigidis;
 Corde manens mitis zelo sit fervidus atque
 60 Sollicitus servet, quae canones statuunt;
 Aetates, causas, personas, tempus et actus
 Et loca discernens penset agenda simul.
 Illius in cunctis semper moderamina fratres
 Exspectent, sicut regula sancta docet,
 65 Ut pater et fratres caritatis nexibus unum
 In Christo facti, scismata nulla sient.
 Angelicae sortes caelo nam culmine praestant
 Suppositis aliis ordine composito.
 Unde sacerdotum constat distinctio certa
 70 Et mundi populos ordo regit varius.
 Plurima membra tuo gestas in corpore toto,
 Quae servire vides officiis propriis.
 Quapropter sensus pompa fallente superbos
 Deprime sub domini iussibus almificis;
 75 Cuius non metuis postponere dicta tremenda.
 Insuper ipsa tumens evacuare cupis,
 Idque procul dubio nequam tibi spiritus omne
 Suggerit et semper, quae sua sunt, adhibet.
 Qui rex est horum, quos caeca superbia vincit.
 80 Cuius sunt facti sponte sua geniti.
 Denique quod dicis depromptum rite vel apte
 Sedem appellandam libere apostolicam?
 Quis haec ignorat, quae tu te nosse fateris?
 Aut tibi sunt soli cognita quaeque dei?
 85 Nempe sacri canones nec non et Romula dicta
 Ac leges clamant, omnibus atque liquet,
 Qualiter et quando atque ubi, quis quoque, de quibus ipsam
 Appellet sedem non levitate vaga
 Et quis proque quibus sedem appellaverit illam,
 90 Vinciri nullo debeat ab homine,
 Et quis proque quibus propriis nudatus ad ulla
 Non det responsum, cum fuerit monitus.

49 At corr. H

51 prouintia H

57 subiicitur corr. P

66 sient PH corr. Sirmonduſ

69 certat corr. H

71 toto] tuo corr. H

91 nudatus corr. H

Indicat ipsa tibi manifeste regula sancta,
Qualiter his fieri debitus ordo queat.
 95 Si leges scires, canonum quas trames honorat,
Perspicue nosses, quae bene cuncta patent,
Et tu conspiceres, nisi magna albugine plenus
Mulceret visus haec tibi nota fore.
 Quae tibi dum tribuis, iactas et seire superbe,
 100 Cordis inest oculo nox tenebrosa tuo.
 Hinc etenim domino panes offere veteris,
Tangere quin etiam iura ministerii.
 Hanc auctore geris lapso de luce superbo,
Qui sublime quidem loctifer omne videt.
 105 Hic te mirari monitat, quod perficiis ipse,
Quod non est mirum, sed potius miserum
Ac detestandum veri ratione tenoris,
Non attestandum, prorsus ut illieitum.
 Propter hoc autem tantum clamare videris
 110 Securos aditus sedis apostolicae,
Ut, quod valde libet, valeas patrare licenter;
Non tamen omne licet, quod tibi forte libet.
 At magis id certas, quia non vis ipse subesse
Ulli, ceu poseit regula iustitiae,
 115 Hinc imitans illum, qui nulli sponte subesse
Gestivit labens per mala quaeque miser,
Qui vitio proprio talis iam factus habetur,
Ut nullum timeat nec mala post metuat.
 Hunc et in hoc sequeris, dum non resipiscere quiequam
 120 A prave coepitis vel tibi sero placet,
Sicut et ipse nequit, postquam super omnia sese
Extulit et misere primus ad ima ruit.
 Sed si forte animos vineas ad cuncta protervos,
A quibus ex studio valde tenere tuo,
 125 Confestim poteris secure vera tenere,
A quibus et nolens vinceris ipse modo.
 Utque duplex animo, inconstans per cuncta viando,
Lingua assentantis regia corda linis.
 Quem contempnendo nosti te laedere crebro
 130 Non parens dicto legis apostolicae,
Quod demum sancti canones seu publica iura
Et quod hinc sedes sancit apostolica:
 Scilicet ut subsit quaevis provincia sedi
Metropolitanae semper ubique suae.
 135 Si vis, si non vis, firmum constabit in aevum:
Sic vere sanctus spiritus instituit,
Ut tibi conscripta in parvo diplomate misi
Remorum praesul, metropolita tuus.

97 magn corr. *H* 110 adhuc *alia manu* corr. *H* 129 contempndo *H* 133 pronuntia *H*

103 Hanc sc. noctem. 115 Luciferum dicit.

Quae mundus totus sequitur veneratur honorat
 140 Et reprobare nequis, si male forte velis.

Versibus inversis, iuvenis Hincmare sacerdos,
 Reddita sume tuis fontibus hausta sacris
 In sinibus propriis capiens hinc septupla, vates
 Ut poseit, iusti de manibus domini.

VIII.

Nomine, non merito praesul Hinemarus ab antro
 Te, lector tituli, quaeſo: memento mei.
 Quem grege pastorem proprio Dionysius olim
 Remorum populis, ut petiere, dedit
 Quique humilis magnae Remensis regmina plebis
 Rexi pro modulo, hic modo verme voror.
 Ergo animae requiem nunc et, cum carne resumpta,
 Gaudia plena mihi, haec quoque posce simul:
 'Christe, tui clemens famuli miserere fidelis,
 10 Sis pia cultori, sancta Maria, tuo.
 Dulcis Remigii sibimet devotio proſit,
 Qua te dilexit pectore et ore, manu.'
 Quare hic suppetit supplex sua membra locari;
 Ut bene complacuit, denique sic obiit
 anno incarnationis dominicae DCCCLXXXII.
 episcopatus autem sui XXXVII. mense VII. die IV.

[VIII.] *Flodoardus l. c. IV 30 (pag. 554): Cuius epitaphium ab eo dictatum habetur huiusmodi: Nomine — die IV; Marlota Metrop. Rem. hist. I 488: 'cum hoc epitaphio quod lapidi incisum adhuc cernitur. Nomine — quarta'; Mabilio Annal. III 237: 'apposito epitaphio quod sibi ipse composuerat legiturque hactenus ad laevam maioris altaris, laminae aereae incisum, in hunc modum. Nomine — obit. Haec laminae aereae se vivente Hinemarus ipse inscribi curavit et post eius obitum additum anno — IV.' Marlota et Mabilio possunt descriptissime lapidem; Maurini in Galliae Christian. IX 44 describunt Marlota. 13 locari Marl. Mab.] recondi Flodoard. || et die Flodoard.*

143 *Ut dictum est in psalmi 78, 12: et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, sic Hinemarus septuaginta pro decem acceptis remittit disticha.*

[VIII.] *Hinemarus mortuus est a. d. XII. Kal. Ian. a. 882, cfr. Mabil. l. c.*

HEIRICI CARMINA.

De Heirico¹ noni saeculi poeta doctissimo multa reicienda sunt, quae volgo adhuc ferebantur; adicienda non pauca, quae prioribus² aut incognita fuerunt aut non perspecta.

1. Natus est anno 841³; quo loco⁴ non traditur. Fere septennis⁵, i. e. anno 848, deo offertur in coenobio S. Germani Autissiodorensi. Ibi 850 a. d. X. Kal. Ian. attensus⁶ et 859 a. d. X. Kal. Oct.⁷ abbe Hugone Karoli Calvi propinquo⁸ subdiaconus est ordinatus. Qua ordinatione facta⁹, ut in literarum studio proficeret, peregre profectus doctorum aliquot virorum scholas frequentavit¹⁰. Ac Ferraris quidem Lupum audivit, qui tunc principem locum inter grammaticos tenebat¹¹; in regione Laudunensi, ubi Scotti morabantur,

1) *De nominis forma* cfr. codicum quae infra adhibui testimonia. Praeterea traditur Heiricus in codice Mellicensi (SS. XIII 80) quem ab ipso Heirico scriptum esse Th. de Sickel demonstravit, in codice Parisino 12949 saec. IX. ex. quem Heirici discipuli exaraverunt, in Gestorum pontificum Autissiodorensium codice saec. XII. (Duri Bibliothèque historique de l'Yonne I 357, SS. XIII 398), in Necrologio Autissiodorensi (Lebeuf Mémoires concern. l'histoire d'Auxerre tom. II Paris 1743 documentorum pag. 247 et 266) saec. XI. Airicus et Ayricus — quamquam hic alii eiusdem nominis homines significantur —; varias, deinceps huius formae et mutationes et corruptelas hic non enumero, sed cfr. infra pag. 422 adn. 1, pag. 423 adn. 10, pag. 424 adn. 3. 2) Nominandi inter eos Ioh. Bollandus A. SS. Iunii IV 329, Boschius ibid. Iulii VII 192, Histoire littéraire de la France V 535, Mabilio Annal. II 627, Hauréau Histoire de la philos. scolast. I 177, Wattenbach Deutschlands Geschichtsquellen⁵ I 282, Duennmler N. A. IV 528, Ebert allgemeine Geschichte d. Literatur d. Mittelalters II 285. 3) Cfr. 'breres annales' ab ipso Heirico codici Mellicensi G 32 adspersos (Th. de Sickel Bibliothèque de l'école des chartes tom. III ser. V 1862 pag. 28 sqq., SS. XIII 80). Citra annum 876 Heiricus in iis constituit, non quod breri post mortuus esset, sed quia e Germani monasterio decesserat. 4) Aperte pro nominum formis fieta Mabilio in Veter. Analect. I 415 retulerat haec: 'natus est in agro Autisiodorensi, in vicino ab ipsius nomine dicto Hery duabus leucis infra urbem, ad fluvium Armentionem: qui locus hactenus coenobio S. Germani subiectus est'; correcit aliquatenus errorem in Annalibus II 628. 5) Cfr. Specht Geschichte des Unterrichtswesens in Deutschland pag. 9. 6) Breres annales Heirici SS. XIII 80. 7) Ibidem. 8) Cfr. Duennmler Gesch. d. Ostfr. Reich. II 444 adn. 3 — pag. 445. 9) Quo enim tempore Hlotharii iussu, i. e. intra annos 864 (vel paulo ante) et 865, Vitam Germani scribendam suscepit, recens ut ait (Praef. Vit. Germi.) scolis emerserat. Item Lupus iam diaconus factus Fuldam se contulit; item Walahfridus octodecim annos natus Augiense monasterium reliquit, uterque ut Hrabanum audiret. 10) Solebant id facere docti iurenes, ut testarunt Lupi, Milonis, Hucbaldi exempla. 11) Cfr. infra Heirici carm. I v. 11 et I 11 v. 1. Lupum ibi commemoratum abbatem illum Ferrariensem esse ultra omnem dubitationem est positum: novil Suetonium Lupus Ferrariensis, dictat e Suetonio excerpta Lupus Heirici magister (Traube Abhandlungen d. k. bayer. Akad. I Cl. XIX 11 pag. 371); novit Valerium Maximum Lupus Ferrariensis, Lupus Heirici magister dictat e Valerio excerpta (Traube Sitzungsberichte eiusdem academie philos.-philol. Cl. pag. 402 sq.); novit praeterea Heiricus Lupi Ferrariensis epistolas, ut probabiliter opinatus sim ipsum Heiricum eas collegisse (N. A. XVII 1891 pag. 404). Lupus anno 858, quo anno Karolum Valrum

Graciam linguam¹ et Dionysii qui dicitur Arcopagitac theosophiam addidicit²; item versatus est Suessionibus³. Autissiodorum reversus in divinis literis usus est Haimonis disciplina⁴.

(*Duemmler Gesch. etc. l. c.*) comitatus Autissiodorum venit, Heiricum nondum cognoverat; Fridilonem tamen alium iurenum Autissiodorense iam tunc auditorem suum appellat (*cfr. Lupi Epistol. CXXI ed. Desderises du Dezert pag. 204, CXVI ed. Baluzius*).

1) *Cfr. Traube Abhandlungen l. c. 361 et 373; nec tamen dici potest eum Graece scivisse, sed Iohannis Eriugenae glossariorumque vocabula blaterat, cfr. Hauréau Notices et extraits XX 2 (1862) pag. 9 et eiusdem Histoire de la philos. scolast. I 187.* 2) *Gautherus, qui saec. X. ex. in Gallia scripsit, homo ceterum ignotus (cfr. Wattenbach Geschichtsquellen I 282 adn. et Traube Abhandlungen l. c. 373), in Grammaticorum Sacrozj (ed. Bethmann Archiv. nostr. X 334 et L. Mueller Rhein. Mus. XXII 635): qui (Theodulfus Aurelianensis) per Iohannem Scottigenam Heliam aequo eiusdem gentis patriotam virum undecumque doctissimum philosophicis artibus expolivit. at Helias Heiricus informans sapientiae merito Engolismensis donatus est throno (*Helias episcopus Engolismensis † 860; cfr. Duemmler Gesch. d. ostfr. Reich. III 55 adn. 3 et Delisle Mémoires de l'institut. Académie des inscriptions XXXII 94*). Heiricus porro Remigium sancti Germani Autricae urbis monachum alium [quo]que sancti Amandi eiusdem ordinis edocens Huebaldum, alterum litteris, alterum praefecit musis (i. e. arti musicae). *Eadem fere apud Ademarum leguntur Histor. III 5 (SS. IV 119), qui sua quae ridentur e Gautherto sumpsit. E Gautherti autem testimonio profecti et alii (cfr. Hauréau l. c.) et ego (Abhandlungen l. c. et pag. 371) Heiricum Scottorum consuetudine et disciplina usum esse statuimus. Atque ut singula nostra argumenta complectar, affectat is Graecae linguae scientiam, computum tractat, norit opera a Iohanne Scotto composita et versa; addo Heiricum accessisse opinioni a Virgilio Scotto episcopo Salisburgensi de antipodibus habitae severaque olim in eo excitatiae (cfr. Kretschmer Die physische Erdkunde im christl. Mittelalter Vindobonae 1889 pag. 56 sq); nam in codice Parisino 12949 quae fol. 30 legitur (*Cousin Ouvrages inédits d'Abélard pag. 618*): ferunt quidam esse antipodes homines in alio orbe, quos dividit a nobis Oceanus, quos etiam dicunt vivere more et cultu Persarum. quod autem vivere possint subtus terram, non repugnat fidei, quod hoc agit natura terrae quae spheroides est, ab Heirico ea 'Augustini' Categoris adnotata sunt. Lauduni vero quod supra dixi Heiricum consuevisse cum Scottis, comprobare id videntur primum et Autissiodorenses codices cum Heirici memoria coniuncti atque iam pridem bibliothecae Laudunensis facti (cfr. Traube Abhandlungen l. c. 392) et, quod illud oppidum tum principum Scottiae sectae domicilium erat, ut Iohannis Eriugenae et Martini (cfr. ibid. 362). Deinde id argumentum accedit, quod in sequenti nota affertur. Etiam Wi(c)baldus postea episcopus Autissiodorensis (879—887) Iohannis Eriugenae pedissequus fuisse dicitur in Historia episcoporum Autissiodorensium (SS. XIII 399). 3) *Cfr. Heirici Miracula Germ. I cap. 6 (Duru l. c. pag. 145 sqq.) et 7 (ibid. pag. 155): fertur unum famosum (miraculum) inter cetera, cuius ad nos notitia per sanctum senem Marecum eiusdem (Britannicae) gentis episcopum decucurrit. qui natione quidem Brito, educatus vero in Hibernia post longa pontificalis sanctitatis exercitia ultroneam sibi peregrinationem indixit. sic traductus in Franciam piissimique regis Caroli (Calvi) munificentia illectus apud beatorum Medardi et Sebastiani coenobium anachoreticam exercet vitam, singularis nostro tempore unicae philosophus sanctitatis. Hinc explicatur, quod annalibus Autissiodorensibus Suessionicas res Heiricus admiscerit. Fuit igitur in Suessionum urbe ante annum 875, in quo anno annales finiuntur. De Hildeboldo episcopo Suessionensi 871—884 cfr. infra.* 4) *Haimo is, cuius Heiricus mentionem fecit eam. I 1 r. 11 et I 111 r. 1, ut vidit Ebert l. c. non potest esse episcopus Halberstadiensis, ut qui mortuus sit iam anno 853. Alterum eiusdem nominis virum Autissiodori habuisse scholas supra non est positum nisi dubitanter, cfr. Traube Abhandlungen l. c. 373 et Sitzungsberichte 403. Priore horum loco — ut hoc corrigam in transcurso — Hauckio obsecutus eram nimis confidenter; existant enim Haimonis commentariorum aliquot codices saeculo decimo antiquiores, ut Laudunensis 37 et Harleianus 3026. Qui tamen Haimo quisquis fuit, in codicibus cum ceteris tum his nusquam significatur neque episcopus neque Halberstadiensis.***

Cesseral interim Hugo coenobium Autissiodorensis Hlothario puer, Karoli Culvi filio; qui abbas S. Germani factus est a. d. IX. Kal. Mart. anno 864¹. Eo hortante Germani vitam olim a Constantio pedestri sermone scriptam orsus est in versus redigere². Sed vixdum opus attigerat³, cum Hlotharius mortuus est a. d. XIX. Kal. Ian. 865⁴. Pergebat tamen Heiricus studiorum fruges colligere. Atque annos XXXII natus, i. e. 873, Germani vitae summam manum imposuit⁵ codemque tempore eiusdem patroni miracula pridem enarrari copta finivit⁶; utrumque opus intra 875 et 877 obtulit Karolo Calvo⁷. Deinde collectanea olim a Lupo et Hamone magistris dictata⁸ retractavit atque inscripsit intra 871 et 884 Hildeboldo episcopo Suessionensi⁹.

Iam vero coepitus erat clarus haberi eiusque doctrina tanti a fratribus siebat, ut dignus putaretur, qui iunioribus artem grammaticae et computi traderet¹⁰. Alagus quoque et Rainogala canonici Autissiodorenses, qui Wala episcopo Autissiodorensi, i. e. 873—879, incepérunt episcoporum Autissiodorensium historiam conscribere, assumpserunt eum in operis societatem¹¹. Nec eo scius noluit remanere Autissiodori, sed inde decedens magistri munere¹² postea functus est apud Grandivallenses¹³. Quod parum ei cessit feliciter, ut ipse adfirmat in libro de computo iam ante Autissiodorensibus scripto, tunc Aspri decani Autissiodorensis

1) Heirici annal. SS. XIII 80; cfr. Duemmler Gesch. d. ostfr. Reich. II 320. Mirum quantum de Lothario errari Abhandlungen l. c. pag. 392; correxi errorem in Centralblatt f. Bibliotheksw. 1892 pag. 87.
 2) Cfr. Potthast Bibliotheca histor. med. aevi pag. 718. Boschii editione utor A. SS. Iulii tom. VII 200 sqq.
 3) Vivo Hlothario scripsit primi libri Invocationem. 4) Cfr. Heirici annal. l. c. 5) Cfr. infra Vit. Germ. VI v. 638 sqq. 6) Commemorat in eis mensem Octobrem a. 873 (Duru II 171). Quod Hugo e Chuonradi comitis familia solus superstes dicitur (ib. pag. 161), non obstat; cfr. Duemmler l. c. I 442. 7) Cfr. Vit. Germ. praeationem, ubi Karolum nominat imperatorem; unde eam non ante 875 scriptam esse iure est collectum. Nam in Miraculis quocumque loco res ante 875 gestas narrat, recte regem dicit. 8) Notis Tironianis ea excepérat, cfr. Traube Abhandlungen l. c. pag. 371 et Sitzungsberichte l. c. pag. 403. 9) Cfr. infra carm. I 1 v. 1 et supra pag. 422 adn. 3. Hildeboldus qui ab Heirico appellatur, eum crediderunt esse Heribaldum episcopum Autissiodorensem, quicunque de Heirico scripserunt; sed obstat et nominis forma et temporis ratio. 10) Cfr. supra pag. 422 adn. 1 de Remigio et Hucbaldo Heirici discipulis. Sic Heirici commentaria logica in codice Parisino 12949 olim Sangermanensi 1108 saec. XI. ex., ubi fol. 25^r Pseudo-Augustini Categorii adscriptum legitur Heiricus magister Remigii fecit has glossas (cfr. Cousin Ouvrages inédits d'Abélard et Hauréau Histoire l. c. I 185), tradita sunt per eundem Remigium, quod idem videtur cadere in Heirici commentaria ea, quae spectant ad Persium et Iurenalem; cfr. infra pag. 424 adn. 3. Alia scholarum ab Heirico habitarum memoria exstat in Ambrosii operum codice Landunensi 107 (Catalogue général I pag. 93; Ed. Fleury Les Manuscrits à miniatures de la bibl. de Laon I pag. 36), in cuius fronte leguntur haec: Adalo decano deus benedicat Ericus spririt (sic). Istius didasculi — i. e. magister — maties — i. e. discipuli — sunt isti: Geroldus cantat invitatorium. Hoidilo cantat I. Bertoldus II. Frotulfus III. Tetboldus IV. Serilo V. Gerverus VI. Bevo VII. Rainardus VIII. Frodo IX. Gundinus primam. Gisleboldus II. Rorico III. Raimboldus IV. Etto V. Euracrus VI. Albertus VII. Ansiginus VIII. Rodulfus IX. Accedit id testimonium, quod mihi sumo ex Helprici qui dicitur libro de computo; in prologo is (ed. Mabilio Vetera analect. I 116, repetierunt Pezius et Mignius Patrol. lat. CXXXVII 19, correxi ex codicibus Monacensibus): cum fratribus uit nostris adolescentioribus quaedam calculatoriae artis rudimenta communis sermone explicare coepisse, quo eis huiusque quoque non contemnenda ut multi arbitrantur scientiae aliquid impertire, quos in arte grammatica, prout divina auxiliata est munificentia, aliquatenus introduxeram. Haec enim ad Heiricum Autissiodorensem refero, quem totius libelli auctorem esse demonstratus sum in N. A. XVII (1892). 11) Cfr. SS. XIII pag. 398 cap. 39. Edidit Alagi, Rainogala, Heirici historiam cum continuatoribus Duru l. c. II 309 sqq. 12) Quo in munere successisse videtur. Isoni grammatico Sangallensi, cfr. quae scripsi De computo Helprici N. A. l. c. 13) Moutier-Grandval vel Granfelden in pago nunc Bernensi. Colebatur ibi S. Germanus, sed ab Autissiodorensi diversus.

iussu iterum emissio. Nec, quantum scimus, in Germani monasterium rediit, praepterquam quod illuc venit legatus pro Grandivallensibus¹. Diem quo anno quoque loco obierit, non traditum est; ab hagiographis, qui doctum virum etiam sanctificare voluerunt, sicubi memoria eius adscribitur a. d. VIII. Kal. Iul.², pia fraus videtur subesse.

2. Largior dicendi copia, quam quae huic conveniat loco, restat de Heirici studiis grammaticis. Tamen pauca hic quoque subnotanda sunt³, quo rectius iudicetur de operibus infra edendis.

3. Codices⁴ illius operis, quae Collectanca primus Mabilio nominavit, ut propter excerptorum copiam⁵ erant utiles, ita exstant multi, sed plerique eorum nec boni nec integri.

1) *Helprixi (cfr. supra pag. 423 adn. 10) lib. de computo ed. Mabilio Anal. veter. I 113 sqq.: Domino patri sanctissimo nomine Aspro, moribus autem placidissimo Helpericus (leg. Heiricus) . . . Exigitis . . . ut opusculum, quod nuper rogatu fratrum nostrorum iuniorum de arte compoti . . . edideram quodque . . . dederam uni praecipue eorum . . . et cui illud iam Grandivalle posito (leg. — us) direxeram: hoc inquam praecepsistis, cum anno praeterito legatione fratrum nostrorum Grandivalle degentium ad vos Autisiodori fungerer, ut transcriptum vestrae paternitati examinandum dirigam . . . Cum enim me divina pietas loco illo restituisset, quo me ad serviendum iam dudum delegerat et unde ego infelix instabilitatis solum modo causa exieram, cum ibidem omnibus bonis abundarem . . . , cum inquam me superna clementia post diuturnam evagationem illuc revocasset . . . non adquievi, sed pristina usus levitate redii, quo me et multa passum recolebam et deteriora passurum non ignorabam . . . quanta enim contumeliarum verba, quot probrorum ludibria, quae et qualia derisionum tormenta deinceps patiar ab his praecipue, qui erant quondam pacifici mei quosque ego apud vos summis laudibus extuli, lingua non valet effari.* 2) *Deest in necrologio Autissiodorensi, cfr. supra pag. 421 adn. 1.* 3) *Caesarem videtur legisse Vit. Germ. I 345 et IV 259; quamquam, ubi nominatio adfertur in scholiis ad Germ. Vit. I 1, totus locus ex Anonymi de situ orbis libro excerptus est, cfr. ibidem. De Caesaris scriptorum memoria per medium aevum servata cfr. Manitius Philolog. XLVIII pag. 587, qui praeter cetera egregie fallitur de Notis Iulii (cfr. Mommsen Grammatic. Lat. ed. Keil IV 315), et G. Karo Commentation. philolog. Monachii 1891 pag. 182, qui in hac quidem disquisitionis provinciu nondum satis exercitatum se praebuit (cfr. de Scholiasta Lucani Sitzungsberichte l. c. 403). — Horatium non solum novit, sed fortasse primus exstitit in Francia, qui intentius legeret etiam Odas et Epodas. Ex his ubi adfert versus, eius generis codice utitur, quod possumus Floriacense (cfr. Traube Sitzungsberichte l. c. pag. 401 sqq.) dicere, de quo vide Keller Epilogomena pag. 795; in eodem codice fortasse scholia cum metrorum enarrationibus parata erant similia Bernensis, de quibus egit Usener in Commentatione De Scholiis Horat. Bernae 1863. — Iuvenalem fortasse in scholis legit atque commentatus est, cfr. egregium libellum Iohannis Liebl Die Disticha Cornuti Aug. Aciliae 1888 pag. 36 sqq.; unde in scholiis quibusdam inde a saec. XI. in Iuvenalem scriptis ad Iuren. IX 37 haec Heirici assertur dnoquia: Proverbium erat de catamitis dictum: dulces sunt mores, i. faciles et flexibles, viri mollis. unus pes deest versui Graeco, quem magister Hiericus (unde factum est postea Hircus) scire non potuit; cfr. Iahn ad vers. et Liebl l. c.; praeterea vide ad Vit. Germ. I 98. Nec potest dubitari, quin multo plura ex Heirici doctrina futurum sit ut inveniantur vestigia, cum recentioris aevi scholia accuratius erunt pervestigata; id quod pertinet quoque ad scholia in Persium, in Boethium, haud scio an etiam in Prudentium. — De Persio cfr. eundem Liebl. — Petronium eum imitatum esse iam dudum est perspectum; nec mirum est, cum Petronii codex nunc Bernensis olim fuerit Autissiodori, cfr. Usener Rheinisches Museum XXII pag. 413 sqq. et Traude Sitzungsberichte l. c. pag. 401. — Alia non pauca restat ut indagentur; atque exemplorum venatoribus in Heirico campus, in quo excurrant, aperitur multo nobilior saltibus istis, e quibus ambitiose praedam solent reportare Vergilianam. — Parem curam, quam in poetis, Heiricus in tractanda dialectica collocabat: atque commentatus quidem est Pseudo-Augustini Categories; potest esse is qui commentatus est Augustini Dialecticam; non est commentatus Porphyrii Isagogen a Boethio versam neque magis Martianum Capellam. De toto re vide quae disputatur sum De computo Helprixi.* 4) *De Heirici codicibus cfr. Duemmler N. A. IV 529 sqq. et 572.* 5) *Sic se excipiunt excerpta: Lupus (rule carm. I 11, quod huic parti praepositum est) dictaverat ex libris*

Totum continet opus Parisinus 8818 olim Baluzianus sacc. XI|XII. (P), e quo carmen I et II Alfredus Schoen V. C., carmen et III et IV Felix de Eckardt V. C. nobis descripsunt. Idem ac P continet codex sacc. XII. nunc Nicaensis 92 (N), qui fortasse ex exemplo Laudunensi descriptus est; ex hoc carmina I—IV edidit Albanès in Catalogue général des manuscrits, Départements tom. XIV (Parisii 1890) pag. 464 sqq. Tertius, qui his similis erat, Parisinus 18296 olim Corbeiensis sacc. X. dudum truncus est¹, ut codicis vice utendum sit Mabilionis editione (M), qui in Veterum analectorum tom. I (Parisii 1675) pag. 413 (editionis II. pag. 422) carmen I et II ex codice impressit nondum mutilato.

4. *Vitae Germani exstat eximius codex olim S. Germani Pratensis 1048 nunc Parisinus 13757 (P), quem haud scio an ipse Heiricus vel scripserit vel curaverit scribendum². Continet Vitam Germani (fol. 2—86³), Miracula Germani, Homiliam quandam ab Augustino compositam (— fol. 159); Vitae addita sunt scholia et inter versus et ad dextram atque sinistram³ a duabus manibus eiusdem aetatis, cuius est quae Vitum exaravit. Hunc contulit Harster V. C. Alter eiusdem aetatis ac notae fuit Bollandistarum ‘P. Ms. 4’*

Valerii Maximi memorabilium factorum vel dictorum (cfr. Traube Abhandlungen l. c. 371 et Sitzungsberichte l. c. 389 sqq.; haec excerpta e codice Cusano, ubi existant tamen mutila, edidit Ios. Klein Über eine Handschrift des Nicolaus von Cues pag. 119 cfr. Hahn in Jahrbücher für class. Philologie ed. Fleckisen XII 1866 pag. 627: praeter Cusanum in multis libris seorsum traduntur, ut in codice Guelferbytano, de quo cfr. Valer. Max. ed¹ Kempf pag. 70, et in codice Monacensi 14736; usus est tali epitome etiam Vincentius Bellovacensis), ex libris Suetonii Tranquilli de vita Caesorum (cfr. Traube Abhandlungen pag. 372; etiam haec singillatim tradita occurunt cfr. Sueton. ed. Roth pag. XXXII); Haimo (vide carmen I III ab eo dictatis praefixa) scolia quaestionum ex Scriptura et Patribus proposita; Eliac Scottigenae, nisi fallor, debentur quae sequuntur sententiae philosophorum i. e. Pseudo-Caecilii Balbi sylloge, quae a Woelflin et Meyer Spirensi φ vocatur (Traube Abhandlungen 369 sqq.), alia similis sententiarum sylloge, quam alio loco editurus sum, sententiae de libro prognosticorum Iuliani Toletani, ex Solini memorabilibus (= Solin. ed. Mommsen pag. 21, 11—30, 7), e septem miraculis mundi (cfr. Omont Bibliothèque de l'école des chartes XLIII pag. 43 sqq., parum accurate e scidis meis edidit Schott De septem orbis spectaculis quaest. Ansbachii 1891 app. II); sequitur carmen IV, cui uno versu interiecto in N subiuncti sunt hi versus (cfr. Albanès l. c. pag. 406):

Hoc signum iussit presul componere Dido,
Personet ut sancte sacro sub honore Marie
Horis distinctis pulsato sidere celi,
Quo surgant cuncti cantantes carmina Christo.
Virgo Maria dei genitrix, presul tibi Dido
Hoc tribuit signum, quo tecum vivat in evum.
Pulsetur, surgant fratres cum laude sophie,
Laudetur Christus rectorum rector ubique.

Dedicaverat campanae titulum Dido episcopus Laudunensis, cfr. me Abhandlungen l. c. pag. 392. — Non sunt adnumeranda Heirici Collectaneis ea, quae e Iustino excerpta in eodem libro Nicaensi ante Valerium Maximum leguntur.

1) Cfr. de codice supra pag. 44 et Mabilio Annal. II (anno 1704) pag. 627: ‘existant excerpta (Heirici) in vetere codice Corbeiensi (i. e. Parisino 18296), cum praefatione, recens avulsa et amissa, quae in tomo primo Analectorum opportune a nobis olim (anno 1675) edita est.’ Carmina III et IV nescio an nunquam in codice aulfuerint. 2) Cfr. Leopoldus Delisle Le cabinet des manuscrits I pag. 5 adu. 4. 3) Scholia quamquam tiro exaravit in Parisino — de Lugdunensi nihil constat —, non dubito, quin Vitae ipse Heiricus voluerit adipere. In editione horum duo quae sunt genera ita a me inter se disiunguntur, ut, quae inter singulos versus occurrint, ea exhibeam textus verbo, ad quod referantur, uncinum adicias, post ea non interpongam; cetera primis quibusque literis maiusculis distinguo aut, ubicumque cum priore genere sunt coniungenda, hoc signum —. praefigens.

Lugduni ab Henschenio emptus, e quo Petrus Boschius Antverpiac 1731 in A. SS. Iulii VII pag. 221 sgg. ediderat Vitam, Miracula, Homiliam a Heirico scripta¹. Qui nunc ubi latcat, ignoro; quam quoque loco exhibuerit lectionem, e diligentissima Boschii editione satis intellegitur. Utroque libro qui usus fuerit, cum vix quicquam deficiat ad Vitae scholiorumque textum ad artis normam constituendum². Propterea ceteros Vitae codices³, si qui essent non mutili, totos conferre inutile esse videbatur, inutilius discrepantias eorum subnotare. Nam a Parisino atque Lugdunensi ubicumque dissentunt, interpolati sunt quam maxime, ut codex Belfortianus, quem Petrus Pesseliaerus in principe, quam Parisius apud Simonem Colinacum 1543 curavit, editione ducem est secutus. Pesseliaerum igitur ne ibi quidem laudo, ubi contra Parisinum facit cum Boschio vel Lugdunensi. Sprevi quoque Barthii⁴ coniecturas tantum non omnes, quas ille, dum novam Germani vitae editionem molitur, qua erat intemperantia, profudit reliquitque Adversariis postea inculcandas.

1) De *Lugdunensi Boschius* pag. 192: ‘contulimus (poema) cum codice nostro P. Ms. 4, quem, quia *Lugduni coemit olim Henschenius*, *Lugdunensem appellabimus*. Nihil eo correctius, nihil in hoc genere, meo quidem iudicio, retustius: nam si characterem species, omnino referes ad seculum nonum vel decimum; si vero annotationes eadem plerasque manu, sed minutioribus litteris, aut inter lineas aut ad marginem appositus; ipsum continuo Heiricum fuisse dices, qui eus vel scripserit vel dictaverit; adeo singularem ipsius per ea tempora propriae cum in re theologica, tum praelest in poetica cruditionem spirant: notas tamen sive poeticas sive grammaticales, cum ad rem nostram non faciant, negligendas putarimus.. Continet idem ille codex *Lugdunensis* praeter sermonem in solennitate S. Germani recitandum, etiam libros Heirici duos de Vita et *Miraculis eius*.’ Idem pag. 285: ‘legitur (Sermo Heirici in solemnitate S. Germani recitandus) .. ante utrumque librum de vita et miraculis?’ Diversus igitur est a Parisino *Lugdunensis*; nam nec fata utriusque inter se congruent nec congruent quae continent scripta. Accedit, quod Parisino plura scholia continuit *Lugdunensis*, ea scilicet, quae nos sic ( ) inclusimus. 2) De rebus orthographicis dictum est in apparatu critico: ego *Heiricum* vel *eius* sribam in his paulo sibi constantiore reddidi; a scholiis tamen corrigendis fere abstini. 3) Cf. Duemller N. A. IV 529 sq. et Delisle Inventaire alphabétique (1891) pag. 298. 4) Idem Barthius in *Adversari. lib. XXXIV cap. 20* (ed. Francofurti 1648 pag. 1580 sq.) haec posuit: ‘Monachi suo seculo eruditissimi et imitatoris veterum scriptorum non plane absurdum Herici Altissiodorensis duos codices manu exaratos indeptus sum, alterum quidem Genevae meum aere feci; alter serratur in bibliotheca Argentoratensi. In utroque libro sequitur poema ipsum Germanidem, ut appellare collatione maiorum auctorum libet, hymnus in heroem illum Christi, qui editus, ut arbitror, hactenus non est, in exemplari uident Argentinensi valde corruptus, in nostro mancus est; sed utriusque collatione ita constitutus a nobis, ut legi mereatur citra offensam. Is est iste.

Sublime festum seculis	Germane, dicens, inclytam	Eliminati Daemones
Germanus ammirabilis.	Duc in triumphum patriam.	Non verba non praesentiam
Hymnis resultant sidera,	Quo te beata trinitas	Tanti ferentes praesulnis,
Testatur orbis Italus,	Invitat ad perennia,	Clamore caelum concitant.
Testatur, ecce, Gallia,	Victrice clarum laurea.	Revulsa maerent Tartara
Testatur et Britannia.	Sublime festum seculis	Plaudunt canore terrea.
Quo nemo post Apostolos	Indicit annus versilis.	Damnisque Mors illacrymans
Miraculis celebrior.	Est huius index luminis	Vitae refundit corpora.
Eliminantur Daemones,	Pollens magistri gloria.	Reposcit aether igneus,
Revulsa maerent Tartara,	Claris frequens virtutibus	Superna laudat civitas.
Caduca dum post funera	Erroris unco libera.	Superfuturus sidera
His te beatum mercibus	Testatur orbis Italus,	Nunc te, beata Trinitas,
Fessumque Christus visitat.	Testatur et Oceanus.	Laudando cernit adfatim
	Bis navigando pervius.	Cernendo vivit perpetim.’

Idem *Hymnis* ridetur in eo exemplari fuisse, ad quod Bongarsius editionem principem contulit (cfr. Hagen Catalogus codicum Bernensium pag. 532 s. r. Hericus); inde tamen non retulit nisi primum versum,

I.

I.

Hildebolde, tuae requies et gloria plebis,
 Magnus honore soli, maior amore dei,
 Excipe dignanter, quod porrigit ecce pudenter
 Heiricus capitis plenus amore tui.
 5 Porgere parva pudet, cum maxima tu merearis,
 Attamen ex minimis pendere magna decet.
 Quique dat hoc modicum, iam plus tribuisse probatur:
 Quod qui est quodque potest, is tibi nempe dedit.
 Hic praeceptorum sunt ludera pulchra duorum,
 10 Quis ego praeelixibus ingenium colui.
 His Lupus, his Haimo ludebant ordine grato,
 Cum quid ludendum tempus et hora daret.
 Humanis alter, divinis calluit alter:
 Excellet titulis clarus uterque suis.
 15 Haec ego tum notulas doctus tractare furaces
 Stringebam digitis arte favente citis.
 Nec prius illa tamen liquido disponere versu
 Cura fuit, nisi nunc cum tibi danda forent.
 His inquam, his animum, pater, oblectare memento,
 20 Cum tibi curarum pondere pectus hiat.

[L.] [i.] fol. 1^v P fol. 119^v N 1 Hildebolde P tue etc. N 2 honore dei M
 3 prudenter M 4 Henricus N 7 Quiq.; in l. r. add. m. 2 P tam N 8 Quodq; est M
 9 pulera M 13 calluit] a corr. ex o. m. 2 P 14 Excellit M 17. 18. 19 om. N 17 Hec P
 illa tamen] illata mihi M (illa mihi *Mabil. Annal. II* 628) 18 dada corr. P dando M 19 inquam
 his] violis M

Diversus est a Barthii hymno is, qui fuit in Bollandistarum codice Lobiensi, de quo Boschius pag. 238: hic (i. e. post Vitae Germani librum tertium) sequetur in solo Ms. Lobiensi Hymnus in Sancti festum, ut fere excusus est in antiquis Breviariis Antissiodorensibus ad utrasque vesperas? Norimus hunc, etsi de initio tacet Boschius, ex Analectis liturgicis, quae Weale collegit Parisiis 1889 sqq. pag. 413; incipit:

Moduletur vox amoena
 vox suavis, vox serena,
 vox devotione plena,
 Germani praeconia.

Praeterea existant duo hymni a. G. Morel in Latenische Hymnen des Mittelalters pag. 236 sq. editi, qui originem ducunt ex Italia. Hi omnes non est dubitandum quin alieni sint ab Heirici musa. Neo irre ad eum retrahit fragmenta quedam titulorum super Autissiodoreni detecta M. Prou in Inscriptions carolingiennes des cryptes de St. Germain d'Auxerre Gazette archéologique 1888; nam versus

— ○ — leva tenent beatorum corpora quorum

non eius modi est, quem admiserit Heiricus. Reieci etiam duo carmina in codice Parisino 12949 Heirici commentariis subiuncta (apud Cousin l. c. pag. 621 et 623, cfr. supra pag. 421 adn. 1), ut quae non ab ipso scriptore, sed a librariis essent addita. De altero accuratius dixi in N. A. 1892.

[L.] [i.] 1 *Hildegoldus episcopus Suessoniensis* 871—884; cfr. supra pag. 423. 11 *Lupus illustrissimus abbas Ferraviensis, Haimo magister fortasse Autissiodorensis*: cfr. supra pag. 421. 15 notulas sc. Tironianas cfr. supra pag. 423 adn. 8.

His naturalem frontis vultusque nitorem
Accumula, quoties laetior esse voles.
Hoc si tranquillo sumens dignabere vultu,
Mox commentandi gratius ardor erit.

II.

Haec Lupus, haec nitido passim versabat in ore
Compensans aptis singula temporibus.

III.

His quoque discipulos mulcebat plausibus Haimo
Locundus lepidos doctus amare iocos.

IV.

Dextram, quaeso, meam rector confirmet Olympi,
Hostes quo sternat porrecto caelitus ense.
Proelia nostra deus celsa de sede polorum
Derigat attollens nobis ex hoste triumphum.
5 Dextera celsithroni det nobis, posco, salutem
Hostibus ex nostris sacro pugnante mucrone.
Sit tibi, clare, salus; maneat quoque gloria perpes:
Victor cum Christo regnes cum rege superno;
Pax tecum maneat, vivas per saecula longa.

II.

COMMENDATIO SEQVENTIS OPERIS AD GLORIOSVM REGEM KAROLVM
PER EPISTOLAM FACTA.

Immortalibus sceptris praedestinato regumque omnium praecellentissimo Karolo
perpetuo triumphatori ac semper augusto Heiricus coenobitarum extimus instantem
ac perpetuam in domino felicitatem.

Quoties memoria replica altitudinem vestram sceptra paterna non modo virtute,
consilio prudentiaque regere, verum etiam non minore studio ex intimis sapientiae
speculis verae pulchritudinis colores ducere hisque tempora perditis foedata moribus
informare: subinde in spes optimas eriger eiusque saepenumero, quae ante nos dicta

21 fontis corr. P   22 Accumulat N   quotiens M   24 commentandi] comm. an. M   post 24 duo
versus penitus erasit P   [ii.] cum 1 coniungunt M N   [iii.] fol. 29° P fol. 135° (?) N   [iv.] fol. 67°
quod difficile legitur P fol. 156° N   1 queso P   rector confirmet] regnator N   4 Dirigat (?) P
Dirigat N   5 *Drtia (?) P Cezia N   6 muchrone N   7 *claro P clara N

[II.] Titulum et primam textus litteram rubro colore scripsit P   1 predestinato et sic rarissime
e pro ne P   2 Heiricus codice non significato (cfr. praefactionem eius pag. 192: Heiricus vel ut in veteri-
rimis MSS. ipse se nominat Heiricus) Bosch hericus P   3 felicitatem et sic saepius e pro ē et ē (ut
eminere educare cepi loqua habēna quietus cotidie proluvie epistola præsum p̄sib̄ p̄sib̄as forē
omnē maxime vocativ. etc.) P

[I.] [iv.] Non Heiricus epilogum composuerit, iniudicatum relinquo.   7 tibi i. e. Hildeboldo
episcopo Suessionensi?

[II.] Cfr. supra pag. 423 de toto opere Karolo Calvo a. 875—877 dedicato.

est, sententiae veritate repungor ‘felicem fore rempublicam, si vel philosopharentur reges vel philosophi regnarent.’ Quanquam non insciens sim eam, quae nunc res publica dicitur, usque adeo vitiorum omnium proluvie obsolevisse, ut de eius salute merito desperetur a pluribus, quod nec virtute subigi nec sapientia patitur moderari. Multa sunt vestrae monumenta clementiae, multa simbola pietatis: illud vel maxime vobis aeternam parat memoriam, quod famosissimi avi vestri Karoli studium erga immortales disciplinas non modo ex aequo repraesentatis, verum etiam incomparabili fervore transscenditis, dum quod ille sopitis eduxit cineribus, vos fomento multiplici tum beneficiorum tum auctoritatis usqueaque provehitis, immo (ut sublimibus sublimia conferam) ad sidera perurgetis. Ita vestra tempestate ingenia hominum duplice nituntur amminiculo, dum ad sapientiae abdita persequenda omnes quidem exemplo allicitis, quosdam vero etiam praemiis invitatis.

Huc accedit illud veritatis inexpugnabile argumentum, quo se vestra singularis prudentia contra emergentes forte querimonias circumspecta satis ratione tuetur: ne enim nostra inertia, quae suam sponte amplectitur caecitatem, velum sibi excusationis de ignorantia obducere neve de praceptorum inopia merito causaretur, id vobis singulare studium effecistis, ut sicubi terrarum magistri florerent artium, quarum principalem operam philosophia pollicetur, hos ad publicam eruditionem undecunque vestra celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapsilitas provocaret. Luget hoc Graecia novis invidiae aculeis laceissa: quam sui quondam incolae iamdudum cum Asianis opibus aspernantur, vestra potius magnanimitate delectati, studiis allecti, liberalitate confisi; dolet inquam se olim singulariter mirabilem ac mirabiliter singularem a suis destituti; dolet certe sua illa privilegia (quod numquam hactenus verita est) ad climata nostra transferri. Quid Hiberniam memorem contempto pelagi discrimine paene totam cum grege philosophorum ad littora nostra migrantem. Quorum quisquis peritior est, ultro sibi indicit exilium, ut Salomoni sapientissimo famulet ad votum.

Itaque, Caesar invictissime, paene est, ut universus orbis novas in te struat controversias, novis adversum te declamationibus invehatur: qui dum te tuosque ornamentis sapientiae illustrare contendis, cunctarum fere gentium scolas et studia sustulisti; sublatis enim praceptoribus confine et consequens est facile omnium ingenia otio congregasse. Ita namque spretis ceteris in eam mundi partem, quam vestra potestas complectitur, universa optimarum artium studia confluxerunt, ut verisimile habeam iamdudum eas humanae perosas inertiae terris paenitus excessisse, nisi vestrae integritatis amplitudine tenerentur; in qua etiam unicum suae professionis culmen ac fastigium (ut palam eminet) mirabiliter collocarunt. Hinc est, quod, cum sit perantiqua sententia ‘silent leges inter arma’, haec tamen tam belli quam pacis tempore apud vos plurimum semper obtinent dignitatis: ita, ut merito vocetur scola palatium, cuius apex non minus scolaribus quam militaribus consuescit cotidie disciplinis. Quicquid igitur litterae possunt, quicquid assecuntur ingenia, vobis debent: vobis, inquam, qui natus ad agendum semper aliquid dignum viro cum virtute praecellitis tum etiam sapientia refulgetis.

1 repungor *codice non significato Bosch.*] repugnor *P* et *Quercetano teste (SS. II 470)* *cod. Lauduensis*
6 famatissimi *Bosch.* 10 amminiclo *P* amminiclo *Bosch.* 24 poene et sic fere etiam poenitus poenes *P*
25 quisquis *Bosch.*] quisq; *P*

1 *Iul. Capitolin. M. Antonii rit.* 27 sententia Platonis semper in ore illius fuit florere civitates, si aut philosophi imperarent aut imperantes philosopharentur; *cfr. Boeth. Consolat. I 4 pros., Prudent. contra Symm. I 30, Walahfrid Strabo curm. XXIII 256 tom. II 378.* 20 Asianis *cfr. Hieronym. 1935 Vall.* 36 Cicero pro Mil. 4, 10 silent enim leges inter arma; *cfr. Hieronym. I 949 Vall.*

Quorsum ista protulerim, illud in causa est: divae memoriae Hlotharium vestrae filium maiestatis, annis puerum, mente philosophum, ingenuo confiteor animi indole et sollertiae opibus (ut vobis uni concedam) prae caeteris sui aevi mortalibus extitisse pretiosum. Is, quod vestra dispositione et deo devotus et beato Germano ad educandum fuerat commendatus, tantum devotionis in sanctum, tantum ardoris in locum conceperat, ut vitam illius mors livida nobis merito invidisse putetur. Cumque esset divini puer ingenii atque erga rerum notitiam summe studiosus, contigit eum in una dierum libri cuiusdam paenita perscrutantem geminas epistolas offendisse: in altera earum sanctissimus Aunarius, sextus post beatum Germanum Autissiodorei episcopus Stephanum Africanum presbiterum, ut vitam eiusdem sanctissimi patris nostri Germani metrica ratione digereret, precibus ambiebat; in altera idem Stephanus praefato se paritum pontifici ex rescripto significabat. Quarum formam epistolarum hic quoque interseri optimum factu iudicavi, ut ratio regiis auribus insinuanda omnem ambiguitatis scrupulum valeat eluctari.

PISTULA AUNARII EPISCOPI AD STEPHANUM PRESBITERUM PRO-
VINTIAE AFRICAE. „Dilectissimo atque amantissimo et internae michi vineulo caritatis conexo fratri Stephano presbitero Aunarius gratia dei episcopus in domino aeternam salutem. Tuae nobis doctrinae multis iam experimentis adprobata prudentia compulit nos quandam tuis humeris imperiosam superponere sarcinulam; sed eam, quae tibi non sit oneris, sed honoris; nec quae deorsum iniquo pondere premat, sed quae potius coelum usque sustollat. Cognitum tibi est, karissime frater, quae sit humanarum mentium diversitas et quemadmodum studia in contraria non solum inane vulgus, verum etiam universa scindatur nobilitas. Et quidam quidem prosaico oblectantur stilo, quidam autem numeris se rithmisve ac cantibus versuum delectari fatentur. Ergo ut omnium votis occurrerem et nullus suo desiderio fraudaretur, placuit michi, ut vitas beatissimorum professorum quasdam pede libero describerem, quasdam vero lege metrica impeditas digererem. Ob quam rem obsecro unitam michi tuae dilectionis amicitiam, ut beatissimi Germani episcopi vitam in versum qualitatem commutare non desistas, sancti vero Amatoris prosaica modulatione describas: ut sectatores apostolicae praedicationis effecti omnibus omnia efficiamur et nulli quicquam debeamus, nisi ut invicem diligamus. Individuam michi caritatem vestram divina custodiat pietas, venerabilis frater.“

RESCRIPTUM ANTEFATI PRESBITERI: „Domino beatissimo et apostolicis infulis decorato patri spirituali Aunario episcopo Stephanus omnium servorum Christi famulus. Decursis litteris apostolatus vestri, quo sancti desiderii ardor summa ala- eritate pertendat, luce clarius approbavi. Est igitur devotionis vestrae propositum virorum opinatissimorum Germani et Amatoris floridae vitae nobiles actus describere. Sed ad eos lepidissimi callis vestri dirigatur intentio, qui possunt virtutum lumina aequiperis affatibus inspicere. Verum ego, cuius iners ingenium genuino rigore torpescit et lingua balbutiens faucium inter raucidulos cursus squalido situ impedita non loquitur, potius sed stridet: quomodo potero divinitus inspirata virorum sanctissimorum munera polito expedire sermone, qui nec privata possum humano casu congesta negotia explicare? Ridiculo (ni fallor) inexplicabili ac ludibrio semet impedit, quisquis ultra virium suarum possibilitatem onus assumit. Nonne ferarum sectatores, si minus catiosa

1 p̄tulerim P 2 profiteor Bosch. 19 oneri sed honori Bosch. 26 libero pede corr. P 28 amitia m corr. P 33 PRESBITERI P 39 inspicere Gesta 41 sed stridet potius Bosch. 42 confecta Bosch. 43 impedit P Gesta 44 captiosa Bosch. cfr. Woelflini Archiv. VII 183

1 De Hlothario Karoli Calri filio cfr. supra pag. 423. 15 sqq. Aunarii Stephanique epistolae repetitiae leguntur in Gestis episcoporum Autissiodorosium (cfr. supra pag. 423), apud Duru l. c. I 330 sqq.

industria formaverit, audax temeritas pessum dabit? Numquam tiro victoriae monumenta parma depicta gestabit, si eum docta veterani exempla non instruxerint. Numquam etiam aeris sibi concessum patulum iter ales tutus resecabit, cui prævia dux penniger mater non fuerit. Iacebit profecto fluctuum elisione truncatus, quisquis suac⁵ procacitatis fisus auctoramento indocilem ratis dexteram ingerit clavo. Sic unusquisque in diversum imperitiae hamo inscinditur, si doctorum favoribus minime adiuvetur. Ergo, beatissime vir, queso, ut illa michi culmen apicis tui imponat, quae facile me posse perficere non dubitat. Si tamen et in hoc opere, quicquid inlepidè aut infacete rustica garrulitas digesserit, aequanimiter feras, aggrediar et faciam, quae¹⁰ paterna imperat ac iubet auctoritas. Vale longum in tempus, domine semper meus et apostolice papa.¹¹

His sollicita lectione decursis tandemque relatu assistantium huiusmodi opus penes nos nunquam et nusquam paruisse comperiens, multa animositate correptus, quod tantum opus frustra hominum notitiae deperisset, per dies aliquot internis animi angot¹⁵ ribus carpebatur. Tandemque me, qui tum recens scolis emerseram, convocato dolorem aperit intestinum; utque ei, si qua possem, ratione mederer, importunius contestatur: scilicet ut, quod elaboratum quondam in praefatis epistolis legerat, iterare actusque Germani præcellentissimos a prosa in metrum desideriis illius satisfacturus transfunderem. Expavi (fateor) negotium et supra vires esse reputans, quod imponebatur,²⁰ quoad potui, colla subduxvi. Obiectu tandem regularis capituli addictus, quod etiam impossibilia præcepta abbatis minime refugienda præscribit, suscepit quidem (ut par erat) iubentis imperium, quanquam nulla virium conscientia, verum, ut institutio præmonet regularis, de caritate confidens et de adiutorio dei oboediens. Vix primas operis partes attigeram: ut (heu misera humanæ condicio sortis) abbas ille meus, propediem²⁵ futurus in orbe terrarum mirabilis, teneros excedens artus intempestiva sacculum morte deseruit. Hic casus tam lugubris, tam acerbis omnia michi studia, omnes curas excusserat, nisi probabilis illa sententia animo subvenisset 'dolorem tempore minui, quodque diuturnitas allatura esset, quae maximos luctus vetustate tollit, id nos anteferre consilio prudentiaque debere.' Hac cogitatione animum impuli, ut vivo morigeratus fueram, etiam mortuo obsequi inque defuncti gratiam coepito operi perfecti^(onis) pertinaciam admovere. Institi, ut potui; et non invita Minerva voluntati bonae laxas permittens habenas conceptos interdum luctus Musarum colludio tanquam noti cuiusdam medicaminis arte levabam.

Confectum sane opus in publicum edere displicebat, quod, cui illud destinarem³⁵ specialiter, non satis animo deliberaveram. Diu cunctanti vos, Caesar præcellentissime, vos inquam intestatae proliis heres proximus occurristis: eius bona ad vos lege redierunt. His animo subductis ausum coepi hoc litterarum ad vestram maiestatem præmittere, quae sequentis operis continentiam præstructo rationis ordine commendarent. Habe igitur post funus dilectissimi filii hereditarium pignus, quo et defuncti⁴⁰ memoriam suaviter refricare et integre fidelis famuli devotionem advertere valeas: qui te nullo modo passus sum extremi saltē muneris utilitate fraudari.

Confeci præterea ex miraculis præcellentissimi Germani opuseculum aliud geminis distinctum libris; in quo quia vestri tum nominis tum temporis mentio frequentius

1 tyro P (?) 2 parma quod est pieta *Gesta* exempli manus n. instruxit *Gesta* 3 sibi concessum om. *Bosch.*: scripsérat Stephanus sibi concessum iter ales tutus (tutus *Gesta*) reserabit 4 pennier corr. P 6 unus quis P 9 ut faciam P 24 et heu *Bosch.* 30 perfectinaciam P

27 Cicero ep. ad. fam. V 16,5 nam quod allatura est ipsa diuturnitas, quae maximos luctus vetustate tollit, id nos præcipere consilio prudentiaque debemus. 42 De Miraculis supra p. 423.

agitur, vestrae nichilominus illud malui celsitudini dedicandum. Accipe et hoc eumque erga Germani reverentiam animum conceipe, qui regiam sane deceat maiestatem. Et quanquam astuti sit omnia ad suam utilitatem referre, in hoc tamen et pro hoc, quantusquantus est, labore beati potius Germani laudem quam personae propriae requiro favorem: quem quanti faciam, facile pernosce potestis, si nostri tenorem carminis ordine perecurratis. Longi itaque sudoris usuram eam captare percupo, ut glorificetur deus in miraculis, qui voluit esse ammirandus in sanctis; ut sanctissimo Germano in terris veneratio crescat et gloria, qui hanc in caelestibus optinuit per honorum operum incrementa; ut adquiratur aedificatio legentibus, pax creditibus, salus imitantibus, immortalitas in fide perseverantibus. Qua ut perpetuo polleas, et optamus et indefesce oramus, regum maxime, triumphator perpetue ac semper augusto.

SEQVITVR INVOCATIO
FALLEVCIO ENDECASYLLABO EXPLICATA.

Aeternum specimen decusque rerum,
Causarum series, origo lucis,
Naturae columen paterque veri,
Fons et principium bonique summa,
Hac te suppliciter canemus oda:
6 Oramus, capias ab ore munus.

O fecunda *ΤΡΥΑΣ ΜΟΝΑΣ*que simplex,
Seu te distribuant *ΕΛΛΗΝΑΣ ΚΑΤΑ*
ΟΥΣΙΑΝ ΜΙΑΝ ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΥΠΟΣΤΑΣΕΙΣ,
Seu sicut Latius fatetur orbis
ΜΙΑΝ ΥΠΟΣΤΑΣΙΝ ΤΡΙΑ ΠΡΟΣΩΠΑ:

12 Idem semper es, idem ipse constas.

Gignens ingenitus pater vocaris;
Te natum genitum sophia plaudit;
Vivax spiritus ex utroque manas
Personisque tribus sacramus unam,

1 dedicatum *Pessel*. || 1 sq. duorum primorum versuum singulos pedes, sicut in sequentibus quoque libris, distinxit *P*.

Scholia — Falleucus versus constat spondeo dactilo tribus trocheis (cfr. *Lupus De metris Boethii Consolat. ed. Peiper* pag. XXV26; sed vide etiam *Reiferscheid in Bursiani annalibus XXIII a. 1880* pag. 260 et *Prudentii codices*). 5 ΟΔΗ grece cantus dicitur. 6 Munus ab ore est laus sicut munus a manu donum. 7 secunda] ob tres personas T. M.] trinitas unitas 8 E. K.] Grecos iuxta 9 O. M. E. T. Y.] essentiam unam in tres substantias. — Differentiam facit sanctus Dionisi(us) ceterique doctores Greci inter ΟΥΣΙΑΝ id est essentiam et ΥΠΟΣΤΑΣΙΝ id est substantiam, ΟΥΣΙΑΝ quidem intellegentes unicam illam ac simplicem divine bonitatis naturam, ΥΠΟΣΤΑΣΙΝ vero singularum personarum propriam et individuam substantiam. Dicunt enim secundum illum priorem Grecum versiculum unam essentiam in tribus substantiis. Sanctus autem Augustinus ceterique patres Latialiter scribentes fidem sanctae trinitatis exprimunt dicentes unam substantiam in tribus personis. Una eademque fides est in omnibus, quamvis significationum diversitas videatur (cfr. *Iohannes Scottus De divisione naturae II 34 ed. Floss* pag. 613).

Unam colligimus in his ΘΕΩΤΕΝ,
 18 Quae sic dicta placet, quod omne cernat
 Seu quod sic potius per omne currat,
 Ut nusquam tamen extra se feratur,
 Cum sit motus et idem ipse status
 Et motus stabilis, ut olim aiunt,
 Status mobilis atque: sic priores
 24 Dixisse invenio et peritiores.

ΩΝ substantificum *ΤΟΠΟΣ*que rerum,
 Per se ipsum bonitas, *ΙΑΕΑ* mundi,
 Per se ipsum sapiens, *ΑΝΑΡΧΟΣ* idem.
 Non est, nam superest et esse praestat,
 Hoc non est nec hoc est, sed exstat omne,
 30 Non hic, non ibi, sed per omne totus.

ΜΙΚΡΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΣ ΜΕΣΟΣΤΕ ΘΕΟΣ,
ΜΙΚΡΟΣ, dum minimis opem ministrat,
ΜΕΣΟΣ, intima dum gubernat aequa,
 In magnis *ΜΕΓΑΛΟΣ* probatur idem:
 Sic parvis, mediis adestque magnis
 36 Ipse individuus manensque totus.

ΩΝ ΑΡΧΗ ΜΕΣΟΝ ΩΝ ΤΕΛΟΣΤΕ ΠΑΝΤΩΝ,
 Ex ipso quoniam, per ipsum atque
 Sunt, quaecumque vigent, ad ipsum aequa
 Tendunt omnia tamquam ad quietem.

Scholia — 17 ΘΕΟΣ, quod est latine deus, aut a verbo, quod est ΘΕΩΡΟ id est video, dirivatur aut ex verbo ΘΕΩ id est curro aut, quod probabilius est, quia unus idemque intellectus inest, ab utroque dirivari recte accipitur. Nam cum a verbo ΘΕΩΡΙΣ deducitur, ΘΕΩΣ videns interpretatur; ipse enim omnia, quae sunt, in se ipso videt, dum tamen nichil extra se ipsum aspiciat, quia nichil extra ipsum est. Cum vero a verbo ΘΕΩ, ΘΕΩΣ currans recte intellegitur; ipse enim in omnia currit et nullo modo stat, sed omnia currendo implet, ut illud (*Psalm. 147, 15*): ‘velociter currit sermo eius’, attamen nullo modo movetur. Deo siquidem verissime dicitur: motus stabilis et status mobilis. Stat enim in se ipso incommutabiliter numquam naturalem sui stabilitatem deserens, moveat autem se ipsum per omnia, ut sint ea, quae a se essentialiter subsistunt; motu enim ipsius omnia fiunt (*Iohannes Scottus De div. nat. I 12 ed. Floss pag. 452* cfr. *Heiricus in Augustini Dialect. apud Hauréau De la philos. scolast. I 136*) 25 οὐ] ens [T.] omnia quippe intra ipsum sunt. — ΩΝ secundum Dionisium a Grecois essentia dicitur divina. Interpretatur autem propriè ens, id est qui est vel magis quod est, quia ΩΝ neutrum est 26 P. s. i. b.] quia per se ipsum participi[pat] sumnum bonum. Cetera enim bona non per se ipsa summum bonum participant, sed per eam bonitatem, que est per se ipsam summi boni prima participialis. Sic de ceteris. *ΙΑΕΑ*] species vel exemplar 29] ait Dyonisius: ‘Deus non hoc est, hoc autem non est, sed omnia est’ (= *Iohannes Scottus l. c. III 19 pag. 682*) 30 Non hic] id est non est locatus (locatis *P*) 31] parvus et magnus medius deus 37] ens principium medium ens finisque omnium. — Est igitur principium deus et medium et finis. Principium quidem, quia ex se sunt omnia, quae essentialiter participant. Medium autem, quia ex ipso et per ipsum subsistunt atque moventur. Finis vero, quia ad ipsum moventur quietem motus sui id est sue perfectionis stabilitatem quārentia (= *Iohannes Scottus l. c. I 11 pag. 451*)

31 ΤΕΟΣ *P* inde a v. 36, fol. 7 v, quaeque sunt scholia ab alia manu scripta ridentur

23sq. Loquitur de Iohanne Scotto (qui est inter peritiores) *Gracorum* (qui priores sunt) doctrinam explananti, cfr. *schol. ad v. 17*. 28 Praeter ea, quae ipse in scholiis indicavit, multa e Iohannis Scotti *Divisione naturae sumpsit*, ubi e. g. I 3 pag. 443 legitur: ‘Esse’ inquit (*Dionysius Areopagita*) ‘omnium est, superesse divinitas.’

41 *Ipsum ΗΠΟΤΟΤΥΙΩΝ*, eundem ipsum
Affirmant nichilum, plus ut stupescas.

Incomprehensibilis quod extet omni
Naturae superans *ΝΟΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣΤΕ*.
Qui dum non capit, nichil vocatur;
Apparet quoties *ΘΕΩΦΑΝΗΣ*,
In quiddam ex nichilo venire fertur:
42 Sribunt hoc nichilo creata cuncta.

Hinc est, quod tenebrae vocatur idem;
ΨΑΛΜΙΣΤΕΣ etenim sacer sic inquit:
'Sicut sunt tenebrae sic lumen eius',
Optanti quoniam, sed haud valenti
Speculari tenebrae putantur atrae,
54 Non accessibilem colitque lucem.

Cum se sic habeant fluenta veri,
Ultro concepias subest necesse:
Nullis nos animis, lepore nullo
De vero proprium bonoque summo
Praefinire deo nec esse promptum,
60 Qualis, quantus item, quis esse possit.

Oratu melius propinquiusque
Legabis, animo si quid subornas:
Orari placidis vult ille verbis
Largiri facilis, deditse promptus.
His ergo modulis adito patrem,
66 Patrem cum genito piumque *ΠΝΕΥΜΑ*.

Lux et nostra salus redemptioque,
Largitor *ΦΥΣΕΟΣ ΚΑΡΙΝ*que praesta
Lumen glaucividias agens in umbras;
Caecis *ΕΜΙΤΥΠΙΟΣ* reclude caelos:

Scholia — 41 II.] principale exemplar (qfr. e. g. *Ioh. Scott. l. c. I 7 pag. 446*) 44 N. A.] intellectus rationesque 45 Nichilum vocatur deus non per privationem essentiae, ut aliquid non sit; sed per excellentiam, quia plus quam aliquid est. Dum enim super omnia qu(a)eritur, in nulla essentia invenitur. Dum ergo incomprehensibilis intelligitur, per excellentiam nichilum vocatur. At vero in suis teophaniis incipiens apparere veluti ex nichilo in aliquid dicitur procedere (= *Iohannes Scottus l. c. III 19 pag. 681*) 46 Theophania est, ut ait Maximus, divina manifestatio, quae fit ex condescensione verbi dei ad umanam naturam et exaltatione eiusdem naturae ad praedictum verbum per divinum amorem (= *Iohannes Scottus l. c. I 9 pag. 449*) 49 Sancta theologia inaccessibilem claritatem dei tenebras vocat ut illud: (*Psalm. 138, 12*) 'Sicut tenebrae eius, ita et lumen eius', acsi aperte dicorot: tantus est divinae bonitatis splendor, ut non immerito voluntibus contemplari et non valentibus (volentibus *P*) vertatur in tenebras (= *Iohannes Scottus l. c. III 19 pag. 681*). Nam et informis materia dicitur. Materia quidem, quia initium est totius essentiae rerum. Informis vero, quia ad nullam formam superiorem se ad formationem sui convertitur (= *ibid. paulo inferius*) 53 Speculari] pro speculari 62 legabis] pro ablegabis subornas] latenter praeparas 66 II.] spiritum 68 Φ.] naturae K.] gratiam. — Id est: qui dedisti naturam, largire et gratiam 69 glaucividias] caliginosas 70 E.] ignes reclude] aperi

50 inquit 2 m. P

69 sqq. Cfr. *Iohannis Scottus De verbo incarnat. carm. VIII ed. Floss pag. 1230 et Cousin Ouvrages inédits d'Abelard pag. 621.*

Quondam ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΝ Moysca tecum
72 ΕΙΣ ΙΝΟΦΟΝ Sinay sic indidisti.

Quaerentes valida iuvato dextra,
Quando non potis est adire tete
Cuiquam, des nisi tu venire per te.
Ostendas faciem decet tamen te
His, qui nil aliud petunt nisi te:
78 Nam nec hoc poterunt, nisi sit ex te.

Nubes rumpe malasque fantasias,
Quis mentis acies reverberata
Pure non sinitur deum tueri,
Ceu se invisibilem videre praestat
His, qui luciflum sitire fontem
84 Noverunt: requiem suumque finem.

Quod restat siquidem, quod instat inquam,
Praesentes operas tui indigentes
Componas petimus favensque voto
Et sensus cumules et ora solvas,
Ut mutis liquidae fluant loquelae,
90 Largiri solitus nec impotenter.

Germano titulum parare laudis
Urget materies, amor coartat
In te mirificus, puer Hlothari,
Cui fas non fuerit negare quicquam,
Non os, non animum nec illa certe,
96 Quae sunt officiis amica pulchris.

Id quo congrue, quo fiat decenter,
Et spes omnimas specie summa
In te conferimus, repertor artis,
Qua pectus hominis praeominatum
Scandit sidereos honore campos,
102 Distinctum beluis nitore mentis.

Non haec ob meriti beatitatem,
Germani peto sed per almitatem:
Si quid luciflum peregit ille,
Quod laudi fuerit patri superno;
Si vexilla tui secutus heros
108 Oppressit rigidum severus hostem;

*Scholia — 71 θ.] legislatorem 72 Ε. Ι.] in caliginem 74 Q. n. p. e.] siquidem non est
possibile 79 Ν. r.] id est cecidatē mentis dissolve fantasias] imagines diabolicas, quibus anima decipitur
80 Quis] pro quibus acies] acumen visus reverberata] ebetata 81 non sinitur] non permittitur tueri]
id est intueri, videre (—i P) 82 Ceu] quem ad modum praestat] sc. sicuti est 83 His] id est illis
luciflum] id est lucem fluentem sitire] desiderare 84 Deus enim est requies et suavitas omnium se
desiderantium et certus finis ad se currentium; omnia enim ad ipsum recurrent et in ipsum finiuntur
100 praeominatum] quodam quasi omne (homine P) confortatum Idem est auguriatum 102 nitore
mentis] acumine rationis]*

77 nichil corr. P 78 nisi sit] nisit corr. P

Si ieunia, si cruceis iniquas,
 Si noctes tulit idem inquietas;
 Si non extimuit maris minaces
 Securus pelagi subire fauces;
 Si, quicquid gladius potestque flamma,
 114 Contempsit patiens amore Christi.

ALLOCVTIO AD LIBRVM
ΑΥΚΟΛΩ ΛΙΣΤΡΟΦΩ ΔΕCVRSA.

Si te perliquido tuemur ore
 Nec ludunt insomnia mentem,
 Non illud tulerim, libelle, frustra
 4 Quod tanti popularia ducis,
 Natalem latebram ut perosus ultro
 Insano oblectere tumultu.
 Non nichil miserum characterizant
 8 Taedia secreti nec amica
 Quod semper studiis sigilla castis
 Tantisper refugis, licet illam,
 Quae fertur, Danaen aēna turris
 12 Auripluo vix texit ab imbre.
 Quid tam turmivomae iuvant plateae?
 Quid refluæ dicacibus urbes?
 Quem needum tetigit litura needum
 16 Sordibus explosis color auxit,
 Si non insipidus deerrat augur,
 O nimium passure pudoris.
 Vulgant Bucolicen labore trimo
 20 Cultius explicuisse Maronem;
 Septenis itidem polibat annis
 Quadrifidam sudore Georgen;
 Exin Aeneadas in arma pulchros
 24 Endecas ad limamque rededit.

Scholia — A. A.] id est bimembri carmine: di duo, colon membrum. — Id est dupli conversione. A secundo enim versu facta est replicatio. Nam prior versus fallentius est. Sequens ex ultima tetrapodia heroici constat. Quatuor enim sunt pedes heroici versus. 7 ch.] i. e. praefigurant 11 Danaen Acrisi filiam aēneā turri inclusam Jupiter conversus in imbre aureum submissus (sub in l. r. P) corruptit. Fulgentius (*Mythol. I 24 ed. Staveren pag. 653*) Dum et Dane imbro aurato corrupta est: non pluvia sed pecunia (*cfr. Mythogr. Vatic. III 3, 5 ed. Bode pag. 162, 42*) 13 turmivome] id est multitudines hominum exhibentes iuvant] delectant 14 dicacibus] locacibus 15 q. n. t.] i. e.: qui needum expolitus sis litura] i. e. regula. — Litura dicitur linea fabrorum, quae extenditur ligno ad equandum, dicta a filo litio (*unde?*) 16 explosis] eductis color a.] pulcritudo superaddite correctionis 19 trimo] id est triennio 20 Cultius] ornatus 21 itidem] similiter polibat] ornabat 22 Quadrifidam] in quatuor libros divisam sudore] labore 24 Endecas] undecim anni ad 1.] ad perfectionem. — Tractum a fabris, qui lima erubiginant (*erubizinant P) ferrum

Cum tota Heirici allocutione Horat. Ep. I 20 contulit Liebl l. c. 8 sq. Horat. l. c. 3 Odisti clavis et grata sigilla pudico, Paucis ostendi gemis et communia laudas. 15 Cfr. Horat. Art. poet. 293. 17 augur Horat. Ep. I 20, 9. 19—21 Cfr. e. g. Seretii Comment. in Aen. ed. Thilo I pag. 1, 8 sqq.

Nec libras animo, quid ille, quid nos,
 Quid potuit spes altera Romae,
 Quid possit minimus minorum impar
 28 Nec minimos tamen inter habendus.
 Et, ni proripias in ora vulgi,
 Inpatiens clavemque recusas,
 Invitum quatiunt severa vatem
 32 Omina terrificique sonores;
 Virtus gnostica nec sinit volentem
 Importunis parcere verbis.
 Haec nolens capies, volens itemque,
 36 His nos *ANTLAEONTA* subimus.
 In vulgus venies favente voto:
 Pro — quanto iactabere fluctu.
 Illic foedum sputet, hic coacta nare
 40 Succinet infandumque inimicumque,
 Hic plausum manibus dabit profanis,
 Hic ter succutiet pede terram;
 Verrucas alius scaturientes,
 44 Etsi nulla tamen patet usquam,
 Disquiret digito, notabit ore,
 Integra quippe invertere doctus.
 Et quo perditior quis ac profanus,
 48 Acerius hoc tolletur in iras.
 Tandem ludibrio subactus omni
MYPOKONIOY trudere taberna
 Aut nardi modicum feres piperve
 52 Et si quid chartis amicitur
 Ignavis. Monitor repulsus olim
 Abstiterit nec cura mederi
 Neu te consilio querare nostro
 56 Fraudatum: id tecum ipse referto.
 Qua frontem titulus praecordinabit,
 Nemo *ONOMA* praefixerit auctor:
 Germanus subeat prioris arcem
 60 Auspicii, is primordia signet.
 Hoc forsitan poteris inerme vulgus
 Tempnere seu discrimina mille.
 Tanti nominis obiceem proterve
 64 Vix ausint sprevisse phalanges.

Scholia — 25 Nec libras] nec perpendis ille] sc. Maro 26 spes altera Romae] Maro scilicet 33 gnostica]
 intellectualis 35 Hęc] haec verba 36 *ANTLAEONTA*] contra dicentem. — Anti: contra, lego: dico
 43 Verrucas] vitia carminis scaturientes] ebullientes 50 *MYPOKONIOY*] ungentarii *MIP.A* Graece ungenta
 56 id] sc. consilium 58 *ONOMA*] nomen 61 Hoc] aero inerme] sine armis 62 Tempnere]
 soutemp[ti]uere discrimina] pericula mille] finitus numerus pro infinito 63 obiceem] oppositionem proterve]
 cuperbo 64 ausint] audebunt sprevisse] contempsisse pro contempnere phalanges] multitudines

60 is *P*] hic *Bosch*. 62 eou *Barthius*

26 *Aen. XII*, 168 magna spes altera Romae. 29 mire congruit cum *Catulli* hendecasyllabo
 (40, 5): an ut pervenias (perueniamus V) in ora vulgi. 31 sq. Cfr. *Aen. V*, 524. 42 *Horatianum*
 est. 49 sqq. Cfr. *Horat. Ep. II*, 1, 269 sq. (Liebl l. c.).

Mitescet rabies sputisque parcent
 Et cynico incrudescere dente.
 I nunc, Meoniis adacte pennis,
 68 I dextro, liber, alite felix
 Nec te non monitum nec insuasum
 Olim discessisse graveris.
 Quod restat, dubiis remitte fatis,
 72 Teque utinam meliora sequantur.

INCIPIT LIBER PRIMVS VITAE
 MAGNI PATRIS GERMANI AVTISSIODERENSIS
 DE PROSA IN METRVM TRANSFVSAE.

Celtica qua medios exporgit Gallia tractus
 Quaque est vel terris vel mitior illa colonis,
 Urbem haud incelebrem Galli posuere priores
 Uberibus glaebis et opimi munere Bachi
 5 Ac praelabentis iucundis usibus amnis,
 Magnarum multis quae se componere possit:
 Autricus a priscis olim vocitata refertur.
 Aetas posterior pinnas et culmina avitis
 Moenibus imposuit duri munimina belli;
 10 Ex augmentatis verso cognomine muris
 Sive sequax usus dicas Autissiodorum
 Seu mutilare velis et dixeris Altiodorum:
 Nomine diverso res est cumulatior una.
 Haec genitalis humus, haec patris patria nostri,
 15 Finibus his ortus natalia rura beavit.
 Haud multis opus est in sancto nobilitatis   *De nobilitate eius*
 Cognatae memorare decus; quae dote gemella   *insigni.*
 Splendidaque et locuples opibusque et germine fulsit:
 Indicium documenque rei numerosa retentant
 20 Praedia succiduis olim notissima chartis.

Scholia — 65 Mitescet] Mitius aget rabies] insanies 66 cynico] canino 67 Meoniis]
 Homericis, qui fuit Meonis filius pennis] i. e. auspitiis 68 alite] augurio 71 remitte] i. e. com-
 mitte fatis] i. e. eventibus, dubietatibus, que sequentur 72 meliora] i. e. prosperiora, scilicet quam
 speramus || 1 qua] i. e. ubi exporgit] pro exporrigit, i. e. extoudit vel educit. — Iulius Cesar in
 primo belli Gallici (*neglegenter haec ex Anonymi libro de situ orbis ed. Manilius* pag. 48, 17 *descripta sunt*,
ubi post hunc locum ab Anonymo e Pomponio Mela III 20 excerptum pergitur item Gaius Caesar in libris
belli Gallici ita exorsus est: Gallia est omnis divisa eqs.): ‘Populorum Galliae tria sunt summa nomina ter-
 minataque (*sic Anonymus*, summa nomina sunt terminataurque *Mela*) fluvii ingentibus. Namque a Pyreneo
 ad Geronnam Aquitania (*sic Anonymus*, Aquitani *Mela*), ab eo ad Sequanam Celte. Inde ad Renum Belgae
 (pertinet Belgae *cum Mela Anonymus*, qui hic finit). Ibi fluis Galliae.’   4 laudabilis vino (*nina P*)
 5 praelabentis] precurrentis   6 componere] conferre   10 augmentatis] multiplicatis cognomine] a
 doctis (?). — Ferunt enim Autissiodorum vel Alciodorum ab augmentatione murorum dictum   11 sequax
 usus] est sequens usum   12 mutilare i. e. minuere vel mutare   16 multis] sc. verbis   17 dote gemella] a
 donatione gemina, duplicita   18 opibusque] bis idem dictum est   19 rei] sc. nobilitatis et divitiarum eius

70 discesse corr. m. 2 P || 5 visibus e cod. (?) Barthius   11 seuar corr. P

72 Cfr. Aen. XII, 153.

- De peritia artium
a puerō
- Aetatis breve ver et primi gratia floris
 Artibus inmaduit facili conamine septem.
 Auxerat infantis largitrix gratia pectus
 Muneribus geminis: quodque assolet esse duobus
 25 Gratum et sufficiens, hoc praecumulaverat uni.
 Namque ut septenis sapientia nixa columnis
 Aptificare domum dilecto in pectore posset,
 Ingenium vivax conamen iuvit ad omne;
 Inque vices animo genitaliter exspatianti
 30 Sedulitas praetendit opem studiosa magistri.
 Utraque res moderante deo felicia coeptu
 Tempora gliscentis iam tunc provexit ephoebi.
 Plurima per steriles sparguntur semina sulcos
 Proventu modico vel, ut multum, mediocri:
 35 At quae fecundas ineunt frumenta novales,
 Spe manant dupli cum glaebe tum sationis,
 Plenaque conspicuo respondet copia cornu.
 Cumque foret vehemens animique ad cuncta rapacis, *Quod Romae ius*
 Nil intemperatum, nil denique liquid inhaustum. *didicerit.*
 40 Quicquid ab indigenis potuit manare magistris,
 Cuncta brevi: nam paene puer citraque iuuentam
 Omnia combiberat. Furit intimus ossibus ardor
 Ulteriora sequi et studiis, ni copia desit,
 Otitia conterere, studiis impendere sese
 45 Inque mori studiis; perparva et vilia scitu,
 Si qua patent *(usquam)*; cara et praegrandia censem,
 Si qua latent. Erat ingenuis tunc artibus usque
 Certus honos studiisque addebat gloria calcar.

Scholia — 21 Breve ver vocatur pueritia, quod cito in adolescentiam transeat. 24 geminis] ingenio
 et studio duobus] sc. hominibus 26 septenis] i. e. septem artibus liberalibus 28 Ingenium vivax]
 naturalis capacitas conamen] studium 29 genitaliter exspatianti] naturaliter capacissimo 30 Sedulitas]
 assiduitas opem] exercitum 31 moderante] tribuente coeptu] incoatione 32 gliscentis] crescentis
 ephoebi] adolescentis 33 steriles] infructuosos sparguntur] immittuntur sulcos] rigas aratura (araturas P)
 34 Proventu modico] i. e. habundantia parva ut multum mediocri] pro etiam valde infructuoso. Comparatio
 est vel metaphora a terra ad hominem, a seminibus ad artem. Quae comparatio eo pertinet, ut sciamus
 aliter proficere magistros in eis pueris, qui naturali fervent ingenio, et aliter in eis, quibus est hebes animus
 in discendo 35 fecundas] i. e. pingues ineunt] initiant frumenta] i. e. annone. — Speciem posuit pro
 genere 36 Spe manant] securitate adrescunt glaebe] q. (?) terrae sationis] sementis 37 copia
 cornu] habundantia. Solet evenire, ut agricola iactis seminibus multiplicatos recipiat (— et P) fructus vel
 propter desiderium bonae terrae vel propter studium boni agricole. Cum vero in malam terram labor fuerit
 expensus, aut (haut corr. P) vix modicus aut (haut corr. P) certe nullus seminum apparebit proventus
 38 vehemens] magni ingenii 39 intemperatum] ut non omnia adprobaret inhaustum] sc. quod non sciret
 40 manare] fluere 41 brevi] sc. didicit citraque iuuentam] in adolescentia[m] 42 combiberat] i. e.
 omnes artes velociter addidicit furit i.] ardet amore discendi ossibus] hoc est in interioribus sensibus
 mentis] ardor] amor 46 Quia propter gloriam et laudem erant multi in exercitio liberalium artium.
 Sicut dicit Tullius in Tusculanis (I 2, 4): honos alit artes et accenduntur omnes ad studia gloria (cfr. *Lipi Epist. ad Einhard. I ap. Baluz. ed. Desdevives du Dezert pag. 44 et Heiricus in Miracul. Germ. prolog. I 4*
ed. Duru l. c. II pag. 110) 47 ingenuis] liberalibus 48 calcar] incitamentum

34 uel e corr. P 35 At quae] Atque corr. 2 m. P ad 38 roma eius corr. P 46 usquam om. P

39 Cfr. Horat. Art. poet. 285. 41 citraque inventam Met. X 84. 45 Hor. Epl. I 7, 85

Immoritur studiis.

- Incitus his animis talique cupidine vincutus,
 50 Quo caput est orbis rerum per maxima Roma,
 Tendit iter Latii nodos addiscere iuris:
 Et didicit palmamque brevi tulit ille laboris.
 Scire erat haud magnum, si non et posse subiret,
 Et stulto sapiens minimum referre putatur,
 55 Si non et possit: melius duo iuncta feruntur.
 Quae si dispescas, perit alterum: ita alterius res
 Altera poscit opem sociam et coniurat amice.
 Ergo ut, quae tecto fuerat meditata cubili,
 Post per marmoreas clamare sophia plateas
 60 Posset et obliquis demum dare iura superbis,
 Mox ad patricios iuvenis raptatur honores
 Causarumque actor per publica vota creatus
 Arcuit urbanas iuris frenamine lites.
 Gratatur Latium tanto censore fruique
 65 Hoc tantum praesente parum est: de posteritate
 Cogitat, utque viro non desit gloria proliis
 Utque viri non destituatur germine Roma,
 In consorte tori spes est, qua rite carere
 Haud patiuntur opes aetasque obnoxia carni,
 70 Prolis amor, mentis probitas in coniuge pulchra
 Et gazae et mores et casti insigne pudoris.
 Qualis ubi visa est, digito patet, est quia nostris
 Rara avis in terris corvoque ignotior albo.
 Usibus innumeris Romanus calluit orbis
 75 Olim: partem absumpsit edax ex asse vetustas,
 Pars terit antiquis rerum vestigia libris.
 Gens fuit illa sagax et cum bellare perita
 Tum mores formare scia et componere cauta.
 Neu tenera in pueris nevo intabesceret aetas —
 80 Quandoquidem in vitium mens est haec cerca flecti
- Quod advocationis
ibidem officium
gesserit.*
- Quod eodem
degens officio co-
pulam uxoris
suscepit.*
- Quod primo usu
togae ducatus re-
gimen per provin-
tias acceperit et
descriptio latior
praetextae et
toga.*

Scholia — 49 Incitus] provocatus cupidine] amore 52 I. e. ad perfectionem brevi tempore devenit
 56 dispescas] dividas 57 coniurat] consentit 58 Scriptum est (*I Tim. 2, 11*): ‘Sapientia in silentio
 discitur.’ Item (*Prov. 1, 20*): ‘In plattheis (plateis corr. *P*) dat vocem suam.’ Prius ergo silentio sapientia
 discitur, ut posmodum (*sic*) doctus in plattheis vociforetur tecto] cooperio cubili] silentio 60 obliquis]
 stultis 61 patricios] i. e. sublimes raptatur] i. e. sicut nobilis promovetur. Raptim i. e. velocior
 62 actor] i. e. advocatus p. p. vota c.] i. e. communi omnium voluntate factus — Causidicus effectus.
 Causidici dicuntur qui causas i. o. querimonias discutiunt et lites singulorum determinant 63] compescuit
 civiles legis moderamine causationes 64 Gratatur] gaudet Latium] Italia censore] indice. Censores
 dicebantur qui de moribus indicabant 72 Qualis] sc. coniux: — Salomon (*Eccle. 7, 29*): ‘Virum de mille
 unum repperi, mulierem ex omnibus non inveni’ 75 edax] consumptrix ex asse] ex toto 76 Qualiter
 mores in pueris formabantur 77 illa] sc. Romanorum sagax] studiosa perita] docta 78 formare]
 struere sciens] scia componere] stabilire cauta] prudens 79 tenora] fragilis nevo] macula intabesceret]
 i. e. pigra efficeretur et fierent desides pueri ad studium 80 cerca] proclivis

56 alterius res *Boschius*] alterius a manu admodum rustica res addito *P* 60 et *Boschius*] ut *P*
 64 latius corr. *P* ad 74 ACC//EPERTI *P* 79 tener 2 m. corr. *P* impueris *P*

51 *Iuv. 8, 50* confert *Barthius*. 73 Cf. *Pers. 1, 46* et *Iuv. 7, 202* (*Liebl.*). 80 Cf. *Hor.*
A. P. 163 (*Liebl.*).

Cumque iter ambivium ramosa ad compita vexit
 Proposuitque viam Samio praeante bicallem,
 Dextra sequi cunctatur iners votoque maligno
 Laeva tenet —, visa est ea tum via rectior illi:
 85 Servabat teneros custodia pervigil annos
 Et casti comites et opis rubrica magistrae
 Adposita et curvos innormans regula mores
 Et pressus ratione animus vincique laborans
 Ac praeceptoris dicens sub pollice vultum.
 90 Signabat trepidas et adhuc rationis egentes
 Consiliisque inopes praetexta aptissima mentes.
 Dicta quod hanc Tyrio limbus practexeret ostro
 Et super hanc adficta toremata, Graeculus usus —
 A Grais traxere Itali —: index nobilitatis
 95 Hic tum cultus erat. Transeensa pueria postquam
 Vestibat teneras molli lanugine malas —
 Id bis octonus erat attractasse decembres —,
 Cedebat praetexta togae patriisque coevas
 Aptabant laribus puerilia munera bullas.
 100 Hic trepidi optatum sortita infantia finem,
 Hic fixit moetas. Exin bellique domique
 Utilis et rebus quavis in parte gerendis
 Quisque putabatur maturo commodus aevo.

Scholia — 81 ambivium] dubium vexit] sc. ipsos pueros. Competa dicuntur ubi viae competit
 82 Samio] Pitagora bicallem] i. e. duas vias habentem; dupliciter gradientem. — Pitagoras fuit quidam
 Samius philosophus, qui adiunxit Y litteram ad similitudinem humanae vitae. Quam inferius in modum stipitis
 erexit, superius vero quasi quadam bivio duobus ramis divisit dicens in dexteram vel sinistram partem. Et
 dextrum quidem ramum angustissimum duxit usque ad summum, in summo vero ampliavit; sinistrum autem
 amplissimum esse constituit, in summo vero strinxit ea de causa, quia in infantia vel pueritia, quicquid a
 nobis agitur, impune conceditur, in adolescentia vero, cum ad intelligibiles annos pervenimus, aut malam aut
 bonam viam arripimus, et si quid facimus, sub iuditio estimatur. Et haec significat activam vel contempla-
 tivam vitam. Unde Persius (3, 56 *sqq.*): 'Et tibi que Samios deduxit litera ramos, Surgentem dextro mon-
 stravit limite calle' (cfr. *scholia ad Pers. 5, 34 et 3, 56*, *Isidor. Orig. I 3, 7*; *Manilius Philolog. XLVII*
 pag. 713 *adn. 3*) — 83 cunctatur] respuit mens puerilis iners] nescius v. maligno] pravo desiderio
 84 Laeva tenet] sinistram viam ambulat (— et P) — 86 Rubrica fabrorum linea (cfr. *Schol. Persii ed.*
Iahn p. 263) dicitur a rubro colore, ponitur autem pro diligenter magistralis (*Bosch.*, — arum P) sicut Persius
(1, 66): 'Non secus ac si oculo rubricam derigit uno' — 87 innormans] componens — 88 animus] se-
puerorum — 91 aptissima] aetati illi scilicet. — Honestatem discens morum instantia magistrorum — 92 limbus]
finis vestimenti ostro] purpura. — Praetexta fuit apud Romanos vestis nobilium puerorum, dicta quod ei
latior purpura praetextetur (cfr. *ad. 95*) — 93 hanc] sc. praetexta toremata] bullae aureae Graeculus
usus] i. e. consuetudo, graece (g P) esexeiesis (Esxeie/sis P) — 94 index] iudicium — 95 cultus] ornatus.
Tali ornatu sicut commemorat incedebant nobiles pueri Romanorum usque ad sextum decimum annum et
inde togis vestiebantur (cfr. *app. critic. ad. 98 et Prudentii codicem ap. Dressel pag. 2*) — 97 decembres]
i. e. sedecim annos — 98 Cedebat] locum dabit — 100 Hic] in haec aetate

93 adiecta P — 95 transcendentalia corr. P — 97 Id *Boschius*] Id superser. q. P — 98 Praetexta
genus erat togae, qua utebantur pueri adhuc sub disciplina usque ad decimum quintum annum, deinde togam
virilem accipiebant, unde in Vita sancti Germanici (sic) legitur: Cessit praetexta togae. 'Corvutti expositio
super toto libro Iuvenalis' ad *Iuv. I 78 in Iahnii Persio p. CXXIV adn. 2*; cfr. *Liebl l. c. pag. 37*

81 *Pers. 5, 34* Cumque iter ambivium est et vitae nescius error Deducit trepidas ramosa in
compita mentes; cfr. *Liebl. l. c.* — 89 Cfr. *Iuv. 7, 237.* — 96 Cfr. *Iuer. V 889.* — 98 sq. Cfr.
Pers. 5, 30.

Hauserat hoc acvi iuvenisque togatus agebat
 105 Aetatis solidam cumulato robore partem,
 Cum super addictas praesulque et dux regiones
 Effertur terris, qua Gallicus incubat axis,
 Cum vindex scelerum tum dispensator honorum.
 Orbem tum totum victor Romanus agebat,
 110 Qua mare, qua tellus, qua cardo invergit uterque. *Descriptio amplissimae potestatis Romanorum.*
 Si quod in orbe fretum, si quis sinus abditus usquam,
 Si quod clima foret Phoebeae lampadis expers,
 Si qua fuit regio, fulvum quae gigneret aurum,
 Nil nisi Romani vivebat nominis umbra.
 115 Arbitrio sancti constabant cuncta senatus:
 Seeptra, magistratus, tituli, praetoria, sellae,
 Praetexta, trabeae, fasces, insigne tribunal,
 Aedilis, quaestor, dictator iuridicusque
 Et, rerum cui summa patet paretque, monarchos
 120 Et conflandarum per gentes cautio legum
 Et pax et bellum, lis et concordia rerum —
 Omnia conscriptis servibant patribus olim,
 Quos penes immensi stabat custodia mundi;
 Cumque forent clausi resides in parte sacelli,
 125 Divinis quadrum fingebant legibus orbem.
 Gestorum series aliquatenus intercepta
 A deverticulo demum repetita placebit.
 Crescebat meritis mactus successibus heros
 Perfectique sequax primam tendebat ad arcem
 130 Cursibus inpigris, ne non perfectus ab omni
 Parte foret sacer et praesul iam iamque futurus,
 Utque ad loetiferas aciem contendere pestes
 Emersaque hereses undeunde extrudere posset.
 Armabat doctam vivax facundia linguam;

Quod occulto iudicio divinitatis omni perfectionis genere pontificatu parabatur.

Scholia — 109 agebat] disponebat 125 fingebant] componebant. — Virgilius (*Aen. VIII 634*):
 'et corpora fingere lingua' 128 mactus] magis auctus 129 perfecti] perfectionis arcem] sapientias
 et virtutis 130 inpigris i. e. velocibus 133 undeunde extrudere] undecumque eliminare 134 Ar-
 mabat] munibat vivax facundia] immortalis eloquentia. — Parabatur eloquentia praedicationibus

105 Aetatis P ad 109 desscrip/tio P 109 habebat (*cfr. Petron. l. c. Boschius* 126 inter-
 copta et sic non raro oe pro e in compositis a capere derivatis P

109—113 *Petron.* 119, 1—5 (*ed. Buecheler pag. 152 sq.*)
 Orbem iam totum victor Romanus habebat,
 Qua mare, qua terrae, qua sidus currit utrumque.
 Nec satiatus erat. Gravidis freta pulsa carinis
 iam peragebantur: si quis sinus abditus ultra,
 Si qua foret tellus, fulvum quae (*Scaligeranus Leidensis et Memmianus*, quae
 fulvum e *Buecheleri silentio Autissiodorensis*) mitteret aurum,

Hostis erat.

Contulit primus Pithoeus.

115 *Aen. I* 426 sanctumque senatum. 123 *Cfr. Fast. I* 119. 127 *Iur. 15, 72* A deverticulo
 repetatur fabula.

- 135 Iustitiae doctor, iuris quoque norma futurus
Iure dedit studium discendo ex tempore iuri;
Quique pudicitiae populis documenta daturus
Et casti cauturus erat decreta cubilis,
Ordine praecipuo legalis foedera lecti
- 140 Suscipit et casta vitam cum coniuge ducens
Iura voluptati permisit nulla nefandae
Gignendae tantum contentus vivere proli.
Cumque virum late parentis ad omnia terrae
Multa fatigaret privatim et publice cura,
- 145 Pronior in patrias animum defixerat oras
Affectus genitalis humi, quam mitibus usque
Temperat officiis et molli flectit habena
Praesens praesentem praesenti numine firmans.
Haec domus, haec requies, haec oblectatio vitae:
- 150 Vel quia fundorum non contempnenda facultas
Hic illi fuerat, iuris monumenta paterni,
Vel quia, terrigenis est quod non nulla voluptas,
Copia multarum iuveni permagna ferarum
Silvestres praebebat opes; venatibus ille
- 155 Deditus et levium meditans spectacula rerum
Lascivis animum studiis pascebat inertem.
Cumque foret sacri dilutus fonte liquoris,
Nudo se tantum gaudebat nomine dici
Christicolam, luteum sapiebant cetera saeculum.
- 160 Altoque et lato stabat gratissima quondam
Urbe pyrus media, populo spectabilis omni,
Non quia pendentum flavebat honore pyrorum
Nec quia perpetuae vernalbat munere frondis,
Sed deprehensarum passim capita alta ferarum
- 165 Arboris obscenae patulis haerentia ramis
Praebebant vano plausum et spectacula vulgo.
Horrebant illie trepidi ramalia cervi
Et dirum frendentis apri fera spicula dentes
Acribus exitium meditantes forte molosis.
- 170 Tunc quoque sic variis arbos induta tropacis
Fundebat rudibus lascivi semina risus.

*Quod territorio
genitali speciali
assiduitate
praesidebat.*

*De pyro renationis
eius gerula.*

Scholia — 135 Iuris: doctrina iustitiae 138 cauturus] decreturus. Uxoris societas et testimonium castitatis 139 legalis] legitimū 143 terrae] provintiarum quibus praeerat 146 usque] ingiter; Virgilius (*Ecl. 9, 64*): ‘cantantes licet usque (minus) via laedet (ut libri Karolini, laedit *Verg.*) eamus’ 149 Haec] sc. patriā oblectatio] delectatio 150 fundorum] patrimoniorū n. contempnenda] aest(i)mada facultas] possibilitas 151 iuris] effex(ei)sis est 155 levium] sinistrum 157 dilutus] baptizatus 159 luteum] terrenum. P(ersius) (*Horat. Epl. I 2, 26*): ‘et amien (—o P) luto sus’ 164 deprehensarum] a Germano scilicet passim] ubicumque 165 obscenae] turpis patulis] apertis 166 plausum] risum 167 ramalia] cornua 169 molosis] canibus. — Virgilius (*Georg. III 405*): ‘Aerenque molosum pascere (paseo sero *Verg.*) pingui’

152 nō/ulla *P*

139 foedera lecti *Amat. III* 593.

Aen. I 189.

165 *Cfr. Met. VII* 622

155 *Ge. IV* 3 levium spectacula rerum.

164 *Cfr.*

- Fixerat haec iuvenis laudis captator et aurae,
Qua faciles animi pascique capique suescunt.
Urbis amor nostrae sacrique refector ovilis
175 Praesul Amator erat, merito cognomine mactus,
Doctor magnificus, meritorum luce coruscus,
Signorum titulis longe lateque celebris.
Noverat hic rapidis moetam praefigere flammis,
Noverat adversas verbo detrudere pestes,
180 Auribus obstructis aditum praetendere voeis,
Officium vincitis praecepto reddere linguis,
Post funus functis usum concedere lucis:
Omnia qui poterat, sancto dedit omnia posse.
Sanete gregis tutor, qui iure vocaris Amator
185 Non auri aut mundi, verum trans omnia Christi.
Ne michi succense de te perpaucia loquenti.
Gestorum michi dulce foret monumenta tuorum
Et vitae totum plectro percurrere textum,
Sed revocat sumpti series perlonga laboris
190 Nec sinit a coepito quoquam deflectere calle.
Et te grandiloquos vellem nutrisse poetas,
Qui tibi multicana possent garrire camena:
Vatibus ut careas, rectorum est culpa tuorum.
His aliud dabimus tempusque locumque querelis:
195 Tu tamen interea praesentibus utere, pastor,
Obsequiis et, si qua meo condigna relatu
Ad nostri poterunt paeconia currere patris.
Laudibus illa tuis accedere posse putato:
Tu pater, ille tuus per Christum denique natus.
200 Crede michi: magnae reputatur portio laudis,
Cum patris in faciem nati laudatur imago.
Narrandi coeptum repeat iam Musa tenorem.
Insanos ritus et noxia ludiera sancti
Aegre fert animus nec distulit ille superbos
205 Inceptus miti iam tum compescere fatu,
Talibus aggressus captato tempore verbis:
'Cum te frenandis Romana industria terris
Praetulit et patriae patremque ducemque tuendae,
Credidit esse virum nec res tum credita vero
210 Abstitit. Esse virum te denique multa coartant:
Cum titulus (generis), tum magni culmen honoris
Et, quod utrumque regit, divinis accumulatum
Ingeniis pectus mensque omnis conscientia recti.
Sola virile decus levitas foedatque fugatque,
215 Sola, inquam, levitas. Insano proxima testis
Abstirpanda suis en cum radicibus arbos

*Quod sanctus per
il temporis flore-
bat Amator.*

*Apostropha ad
sanctum
Amatorem.*

*Ut sanctus Ama-
tor Germanum
levitatis arguerit.*

Scholia — 180 zonum ab inferioribus (*sic P; quo pertinat, nescio*) 197 patri] Germani scilicet
203 Insanos ritus] malas consuetudines noxia] nociva ludiera] loca sancti] Amatoris. — Duo adiectiva
'noxia' et 'ludiera', sed unum accepitur pro fixo 212 utrumque] nobilitatem et potestatem

211 generis *Boschius*] *om. P*

Quam primum potis est; sectentur talia divi
 Numinis expertes: aliud professio nostrae
 Religionis amat, cum, quid mage postulet usus,
 220 Quaerenti sola occurrit meditatio mortis.
 Multa suis gravitas meruit p[re]aeconia saeculis:
 Eximium fecit levis inconstantia nullum.
 Desine proclives lubricosque ad devia vulgi
 Praecipitare animos. Res est incognita nulli:
 225 Crimina, quae magnis auctoribus usa geruntur,
 Corrumptunt citius multoque domestica peius
 Extima quam serpunt, homines cum sponte sequaces
 Praemonstrata ducum rapiunt exempla suorum.
 Ergo age et omissis, quae ludicra cumque putantur.
 230 O p[re]aestans animi, complectere seria tantum.
 Ista repreaesentant, quaerit res publica qualem,
 Signa virum; satis ista decent in principe signa.
 Saepius ista viri p[re]aesul stillabat in aurem;
 Ille levi ferre et coeptis instare superbis:
 235 Irrita nam celeres rapiebant omnia venti.
 Certa fuit iuveni visendi p[re]aedia quadam
 Causa die; cuius tandem progressus ab urbe
 Obtulit optatam votis quoque p[re]aesul's horam.
 Utque erat in domini solum defixus amore
 240 Perque hoc humani contemptor iure timoris,
 Adscito sacri quam primum milite cleri
 Ridiculi gerulam capitumque inmane feracem
 Arborem adit quantoque potest insistere iussu
 Praecipit inflito caesam procumbere ferro.
 245 Caedentum tremuere manus pavidique verenda
 Maiestate ducis, si robora cara ferirent,
 In sua vertendas metuebant colla secures.
 Caesores trepido sanctus torpore paventes
 Ut vidit, raptam primus temptare bipennem
 250 Ausus et inieicto violanda in robora ferro
 'Iam vestrum nemo dubitet succidere' dixit;
 In capud hoc unum noxae reputetur origo:
 Dicite me fecisse nefas.' Hoc inquit et omnis
 Paruit imperii licet insecura iubentis
 255 Turba. Sonat crebris accisa bipennibus arbos
 Icta que dat gemitus et cum durissima ferro,
 Pondere tum proprio victa occubuitque ruitque.
 Tum primum admisit solari munere tacta
 Subdita terra diem; rebus tum p[re]aebita vanis
 260 Interit et meritos arbor conflatur in ignes.

*Ut absente Ger-
mano arbor sit
caesa.*

Scholia — 220 Hoc enim optimum esse distinxerunt philosophi 224 res] a me dicenda
 ferebat instare] instabat 237 progressus] progressio 246 ducis] Germani (—e P)

234 ferre]

238 Obtulit 2 m. P. 244 caesim e cod. (?) Barthius

230 O p[re]aestans animi Aen. XII 19. 238 Iuv. 3, 122 faciem stillavit in aurem. 255 Cfr.
 Aen. II 627.

Quaeque adfixa diu fuerant oscilla ferarum,
Pontificis iussu tota pelluntur ab urbe.
Haec rure abducto siebant principe cuncta.

- Fama, quid in caelo rerum pelagoque geratur *Rem Germano*
 265 Et tellure, videt totique est conscientia mundo; *fama delatam: et*
 Quodque usquam est, (toto) quamquam sit ab orbe remotum, *prolixior*
 Inspicit inque cavas penetrat male fida latebras. *descriptio eiusdem*
 Omnia cum didicit, mox omnibus omnia pandit. *famae.*
- Et quia dicentem sequitur non nulla venustas
- 270 Verborum crescitque novis facundia causis,
Multa fides illi vulgo praebetur ab omni.
Non ea rem clamore gerit, sed murmure vocis
Nescio quid raucum et grave cornicatur inepta.
Mille trahit secum rumores, mille susurros:
- 275 Mixtaque cum veris pariter quoque falsa feruntur.
Cumque novis vacuas implet sermonibus auras,
Succedunt comites: non numquam gaudia cassa.
Nunc timor, interdum rabies invisa furoris.
Advolat haec iuveni inflicti praeunntia dampni
- 280 Arboris occasu spretumque ducem laesumque tribunal
Et sublata sui queritur male iura timoris
Nec fore se posthac ullius in orbe vigoris,
Si non censori iam tum temerator honoris
Supplicium toti praesul dependeret urbi.
- 285 Occupat ira virum seseque ferocior ipso
Infremuitque minax traxitque per ora ruborem:
Ut fremit acer equus, cum Martius aere canoro
Signa movet tubicen, pugnaeque insumit amorem.
Non illum magni reverentia pontificatus,
- 290 Non sanctae cohabet respectus religionis.
Absistunt oculis rectum pietasque pudorque:
Torva furit sanctoque necem meditatur iniquam
Dirus et 'O socii, lectissima pectora,' dixit
'Praecipitem hunc rapite et meritis sontissima poenis
- 295 Membra date Stigiaeque reum demittite morti:
Sentiat esse viros.' Sic fatus, et acrior ira,

Scholia — 261 oscilla] moventia. — Capita ferarum arbori adfixa hic oscilla vocantur, quod ora hominem
cillerent i. e. ad risum moverent (*cfr. Serr. ad Ge. II 389 et Mythogr. Vatic. II 61*) 273 cornicatur]
susurrat. — Cornicatur metaphorico dictum est. Et est tractum a cornicibus et in Persio (5, 12) loctum est
283 censori] pro censori; iudicis. — Sinizesis est ut (*Virg. Ecl. I 33*) 'nec eura perculi' pro 'pecculi'
287 Martins] belliecosus. — Comp(aratio) 290 cohabet] refinet 292 Torva] pro torve

266 toto *Boschius*] om. *P* 274 rumore corr. *m. 2 P* 275 geruntur *Boschius* 279 dampni *P*
280 heptametrum conservarunt *P et Boschius* 283 censorii *P* 286 Intremuitque corr. *P*

284—278 *Cfr. Ovid. Met. XII* 39—63. 267 *Aen. II* 38 cavas . . latebras. 272 sq. *Pers. 5, 11:*
nec clauso murmure raucus

Nescio quid tecum grave cornicaris inepit.

287 sq. *Met. III* 704 Ut fremit acer equus, cum bellicus aere canoro Signa dedit tubicen, pugnaeque
assumit amorem.

Arma parent eocantque animis in proelia totis.
 Edicit socii; neu plebs obstaro furenti
 Posset et obductis aditum defendere portis.
 300 Occupat ignaram congestis viribus urbem.
 Sanetus, ut accensi comperta est principis ira,
 Martyr ut emeritam certamine sumere palmam
 Utque sui posset perfundi fonte crux,
 Optat et intrepido profundit talia vultu:
 305 Quod satis est supraque satis, hue viximus usque;
 Nunc faciem penetrare cupit cum spiritus ardens,
 Christe, tuam, taedetque viae taedetque laboris:
 Qua breviora patent recti compendia callis,
 Ire iuvat, via sit trepidis nimis ardua quanquam.
 310 Sidereos propere dabitur contingere campos,
 Sanguinis effusi si nos vestigia ducant.
 Martyrii titulum tensis complectimur ulnis
 Et sponte expetimus pulchram per vulnera mortem.
 Tu modo nos dignare tuo pro nomine testes.
 315 Haec dicens animumque neci collumque parabat
 Carnifici. Stat fixa viro sententia mortis
 Intrepido; sed, Christe, tuis mundissima castris
 Lilia cum rosis pariter candardia vernant
 Nec te martyrii constantia sola meretur
 320 Nec fuso quisquam tantum fit sanguine martyr:
 Saepe etiam multis peperit pia vita coronam
 Estque sacerdotum confessio munda tuorum
 Grata tibi, quos iustitiae perfectio vestit.
 Tuque adeo, quem mens atri plenissima fellis
 325 In sanctum peccare monet, saevissime princeps,
 Non tibi nil voto non succedente maligno
 Collatum ducas: et tu quandoque futurus
 Certe praesul eris toto notissimus orbe;
 Arbiter aeternus iam dudum praescit istud
 330 Nec sinit insontis foedari sorde crux
 Praescitas ad sacra manus, medicina salubris
 Per quas innumeros fluxura putatur ad aegros.
 Praesul ut emeritam multo certamine palmam
 Sumeret assumptus divini in parte senatus,
 335 Tempus erat licuitque viro praediscere tempus,
 Quive foret sacri pos se successor honoris
 Inspirante deo et plebis curante salutem.
 Urbs antiqua fuit toto celeberrima mundo,
 Aedua dicta prius. Primaria cum iacerentur

*Comperta Ger-
mani indignatione
sanctus Amator
martyrii titulum
laetus amplectitur.*

*Apostropha a(d)
principem.*

*Ut sanctus
Amator Haeduam
perrexerit.*

*Descriptio Eduo-
rum.*

Scholia — 301 accensi] indignati 308 breviora] per martyrium scilicet compendia] lura
 310 Sidereos] caelostes propere] festinanter 329 praescit] praordinavit 333 emeritam] condignum

298 nec (?) corr. P 299 obductus (?) corr. P 303 possit *Boschius* 323 nestis corr. P
 326 Nil tibi nil *Boschius* 336 post 2 m. P 338 Urs corr. 2 m. P

338 *Ofr. Aen. I 12.*

- 340 Fundamenta solo, geminos fert fabula visos
 Proelia lascivis agitantes lusibus aedos.
 Auspiciis veteres assucti denique primis
 Nomina condendis ponebant urbibus olim.
 Hanc primum veniens Alpino a vertice Caesar,
 345 Tunc cum barbarico feritaret Gallia ritu,
 Adscivit sociam gentisque in foedera traxit
 Romuleae sociosque novos fratresque vocavit
 Inque capud regni primatum sumere iussit:
 Celtica Roma dein voluit coepitque vocari.
 350 Craevit amicitiae sensim per tempora robur;
 Urbs quoque proiectum meritisque et nomine sumpsit
 'Augustidunum' demum concepta vocari,
 'Augusti montem' transfert quod Celtica lingua.
 Non fuit illa ferox frugum per saecula tellus
 355 Nec opulenta satis — cingunt namque omnia silvae
 Montibus horricomis sterilisque ad semina cespes
 Vomeris inpatiens curvique inmunis aratri,
 Et vexat duras caeli inclemens terras —;
 Verum nulla viros tellus magis extulit armis
 360 Praecipuos animique magis ad proelia lecti.
 Ergo ubi vicinae praesensit tempora mortis
 Sanctus et omnino semper memorandus Amator,
 Urbis ad edictae non segnis moenia tendit.
 Officii summam servabat Iulius illic,
 365 Vir praestans et cum praefecti culmine clarus,
 Tum fidei purus votoque et nomine cultor.
 Antistes quoque sanctus erat Simplicius illic,
 Magni vir meriti magnique minister honoris,
 Lunetaque pontifici regalis iure potestas
 370 Commissam paribus plebeim frenabat habenis:
 Hic tumidam rigida gentem dicione premebat,
 Ille salutiferi formabat munere verbi.
 Adventare virum praesul praesesque beatum
 Ut sensere, parant turmis hinc inde coactis
 375 Et cleri et populi venienti occurrere sancto
 Excipiuntque virum, dicta acceptaque salute
 In gremium duxere suae sollempniter urbis.
 Noctem laetitiae tribuere et laudibus illam,
 Utque vigil nitido rutilans disclusit ab ortu
 380 Purpureas Aurora fores stellisque fugatis

*Ut Simplicius epis-
copus cum Iulio
ei occurrerit.*

Scholia — 349 vocari] quae prius Hedua vocabatur   352 concepta] prolesis   353 Dunos Celticæ
 lingua dicitur mons: hinc et Augustidunum dicitur Augusti mons   354 tellus] Heduorum   355 opulenta]
 habundans — satis] seminibus. — Opulentus dicitur opibus plenus   356 horricomis] horrore plenis

348 caput 2 m. P   363 edictæ corr. P   369 iure corr. P   potastas corr. P   370 plebeiem
corr. P

345 sqq. Cfr. Caesar B. G. I 33.   357 curvique inmunis aratri *Met. III* 11.   376 dicta
 acceptaque salute *Met. XIV* 11 et 271.

Lucifer exactae fecit discrimina noctis,
 Praesidis ad celsum se pergero velle tribunal
 Praesul ait properatque viam. Fert obvius illi
 Ille gradum quantisque potest sanctum veneratur
 385 Obscuris humilique petit benedicier ore.
 Tum voti compos praetoria ducit in alta;
 Coram, quae vellet, cum facta est copia fandi,
 Talibus aggreditur: 'Nolim, quod venimus,' inquit
 'Eventu roris, vir praestantissime, factum.
 390 Seria res tantumque viae tantumque laboris
 Sumere nos monuit. Decessus tempora nostri
 Conditor accelerat, gravium molemque laborum
 Fine levat finisque diem praediscere donat:
 Nec tam supremae sors et vicinia mortis,
 395 Quam nos cura pii post nos percellit ovulis.
 Et quia magnanimum non est permagna virorum
 Copia, quis sanctae committi regmina plebis
 Iure queant, at multa seges fortique bonoque
 Indiget agricola, res est, quae maxime vestram
 400 Poscit opem, quando iniussu non principis illam
 Moliri potis est; tantum fert vestra decoris
 Maiestas ipsoque suo fit pondere pluris.
 Summa rei est: petimus — non aspernare petentem —
 Germano liceat flavi decerpere erinis
 405 Caesariem. Vas ille deo lectumque sacrumque
 Usibus ecclesiae studiis conduceat honestis.
 Dirigit novitate rei multumque retractans
 'Quanquam' dixit 'erat regno gratissimus omni,
 Divinis humana nefas praeferre putamus.
 410 Quocirca, quod flante deo praenoscis agendum,
 Accelera: officio non defraudabere nostro.'
 Voto perfrutus notamque relatus ad urbem
 Amplia per ecclesiae sollempniter atria plebem
 Stare iubet cunctam coetuque ex more coacto
 415 Inque unum cunctis aciem tendentibus infit:
 'Fratres et filii, sudoris praemia nostri,
 Sumite rem, modicis liceat quam promere verbis.
 Post infinitos inmani mole labores,
 Rebus in angustis quos huc toleravimus usque,
 420 Post inconstantis permensa volumina vitae,
 Post gravis exilii non mitia pondera fesso
 Optato patriam donatur cernere veram.

Scholia — 397 quis] pro quibus 400 quando] siquidem 401 Moliri] conari 406 conduceat]
 proderit 407 Dirigit] stupefactus est praefectus retractans] recognitans 409 nefas] peccatum
 411 Accelera] fac officio] permisso 412 perfrutus] adeptus voti relatus] reversus 416 fil[i]i]
 sinizesis sudoris] laboris

388 inquit 2 m. P 395 p[ro]cellit corr. 2 m. P 397 qui corr. 2 m. P 398 ac *Boschius*
 401 tert corr. P 403 rel[ati]i P 405 lectumque *Boschius*] lectum P 409 praeferre in l. r. P
 410 Quocirca flante corr. P 413 sollēmpter P plebējū P 416 fili *Boschius*] filii P

- Et quanquam carnis gratamur compede solvi,
Spiritus ut Christo mereatur iure coesse,
425 Anxia cura tamen nostri nos angit ovilis.
Ergo agite et tanti inspectantes milia coetus
Ecclesiae dignum post me signate magistrum,
Omnibus eque viris unum paeponite cunctis,
Fruge salutiferi certo qui tempore verbi
430 Sufficiat vestris propensa diaria mensis.'
Obticeuere omnes; rem tantum pectore versant.
Ille, rei melius cui finis et ordo patebat,
Limina ad ecclesiae gressum hactenque citatque.
Prosequitur plebs tota virum templique parabant
435 Cum sancto penetrare fores, instantibus ille
Restitit ac placido cunctos affamine mulcens:
'Officium est' dixit votique in saecula nostri
Divinam curare domum pacisque ministros
Ordine pacato divis admittere tectis,
440 At quos caedis amor bellique iusana cupido
Instimulat, totis quam primum arcere sacellis,
Obtentu quoniam facta est domus ista precandi,
Non ut vesani praestet spectacula Martis.
Ergo ut magnificis interflore sacramentis
445 Copia cuique fiat, telis ferroque maligno
Exonerare manus.' Dixit nec dicere tempus
Plura tulit; posito nam cuncti pondere ferri
Ense latus iaculoque manus solvuntque levantque :
Collisu armorum tellus subiecta retinuit.
450 Sic praecedentem templi in penetralia sanctum
Plebs est nisa sequi posita iam fronte minaci.
Nescius ingenii, provisae nescius artis
Dux aderat primusque subit: sic postulat ordo.
Praesul sepositis Germanum ut conspicit armis,
455 Fortibus artari templi iubet ostia claustris:
Fit dicto citius, mandarat quod faciendum.
Quis tibi, magne leo, cernenti talia vultus ?
Quae tibi tum capto primum sententia venit
Plurima volventi?: casso conabere cuncta.
460 Si saevire voles, armorum spicula desunt,
Sive fuga labi, patet hic non exitus usquam.
Mansuescas potius — magis haec sententia praestat —,
Disce patique manum, humanos nec effuge tactus:
Mitibus includi pudeat non denique caulis.
465 Res haec multorum quondam celebrabitur ore,
Si contingat oves inter recubare leonem.

*Apostrofa ad
ducem.*

Scholia — 430 Sufficiat] subministret (— at P). — Diarium est certa diurni uirtus, largitio (lartio corr.
al. m. P) 444 Spondazon] versus 445 Ex affectu (afectet P) utentis malignantum (ma/lignum P)
ferrum dicitur 453 Dux] Germanus

423 gratamur *Boschius*] gratamen P 439 divis *Boschius*] dininis P diuorum *Pesseliaerus*
444 magnifices corr. P 445 taelis // P 455 hostia corr. P 463 effuge // tactus P

- Ut comam depo-*
suerit.
- Allocutio pastori-*
bis.
- Epilogus allego-*
r(icus).
- Antistes sacri circumfuso agmine cleri
Vique manuque virum primus pervadit inermem
Magno ausum praebente deo, cuiusque vocato
470 Nomine sublimi erinem de vertice carpens
Mutatumque animo mutans discriminē vestis
Promotum iubet esse gradus in honore secundi,
Sollicitum satis esse monens pignusque receptum
Illaesa servare fide, quod protinus ipsum
475 Sciret in ecclesiae pos se fore regmine primum
Haeredemque loci successoremque magistri.
Discite doctores decretorumque datores
Pastoresque gregis — sed multi nomine tantum —,
Mystica qui rudibus committi posse negatis
480 Sacramenta dei — verum nec *(id)* esse negamus —;
Discite spiritui sed vos submittere sancto,
Cuius opus lex est et dispensatio norma.
Atque, ubi vult, spirat, quoniam natoque patrique
Maiestate pari communicat inque docendo
485 Non eget ille mora, quoniam tetigisse docere est
Et voluisse agere; et mutat, cum denique lustrat.
Longa via est, iter arduum, id ut acceleretur;
Infirmis tardamur equis, quique impete primo
Acrier inceptum peragunt vix denique cursum,
490 Velle bonum quoniam retinent, sed posse pusillum.
Consule, care comes, quo circa illisque tibique
Digressusque domo moetas hic figito primas.
Incepisse aliquid iam pars est quantula facti.

EXPLICIT LIBER I.

PRAEFATIO SECUNDI LIBRI
TPIKOΛΩ TETPΑΣΤΡΟΦΩ EDITA.

Priseos ingenui cura poematis
Vates cum raperet — quippe facetius
Purum molle canorum
4 Olim scribere laus erat —,

Scholia — 472 secundi] presbitori 474 quod] eo quod protinus] i. e. continuo 475 regmine] gubernatione 488 quique] sc. equi impote] pro impetu 491 illisque] equis 492 moetas] terminum figito] i. e. pone || i. e. triplice genere metri a quarto facta (quarta fit ita *P*) replicatione. Nam primi duo versus Asselepidaei (asselepidaei corr. *P*) sunt, tertius Feroeratus, quartus Glychomius

468 primus *Boschius*] primum *P* inermon *P* 475 post se 2 m. *P* 480 verum nec id esse *Boschius*] nerum (verumque 2 m. *P*) nec esse *P* nerum id non esse *Pesseliaerus* 487 accederetur *P*; *an** (coeptum) acceleretur? || EDICTA corr. *P* 1 p̄matis *P*

477 Cfr. *Prud. Apoth.* 101.

57*

Phoebeis laribus vota potentia
 Indebant solitis religionibus
 Musas vela futuro
 s Credentes dare carmini.
 Centum vocibus hic ora crepantia,
 Hic linguas totidem, pectus aeneum,
 Oris ferrea plectra
 12 Excibat studiosius.
 Me robusta fides, mens bene credula
 Diversum petere et sane decentius,
 Ne dicam officiosum,
 16 Importunius excitat. —
 O lux terrigenum mentibus addita,
 O mirande nimis spiritus artifex,
 O largitor honorum,
 20 O facundia fertilis,
 Olim formifluos qui latices super
 Portabare fovens, formificans quoque —
 Cuncta informia namque
 24 Extant te sine, conditor —:
 Ineptis placido flamine cursibus
 Aspira et faciles suggere daetilos
 Spondeosque morosos;
 28 Namque haec copula gratior.
 At non sufficiunt verba fluentia,
 Ni sit materies splendida carminis:
 Utrumque approbat usus
 32 Et nos utraque poscimus.
 Quanquam tanta sit haec tamque pereffluat
 Ut sensus merito mensque perhorreat
 Tantae serupea molis
 36 Atque intacta cacumina,
 Nonnullas operas postulat attamen
 In litus fluvium cogere turgidum,
 Campos cum per apertos
 40 Sese latius explicat.

Scholia — 5 laribus] templis 9 hic] alias crepantia] sonantia expetebat. — Porsius (5, 1; Pirsius *P*): Vatibus hic mos est centum sibi poscere linguas (lingues *P*; voces *Persius*, linguas *cod. novicior apud Iahn*) 14 I. e. efficax vel possibile; nam ferreum os habere impossibile est 17 Hinc oratio 21 I. e. qui super informem (informa*—* *P*) matheriam (materiem corr. *P*) ferrebaris, quae formifluat dicitur quod ex ea rerum omnium formae fluxerunt 27 Haec sunt expensae heroici carminis 31 Utrumque] matheriam cum verbis 33 haec] sc. matheries 35 serupea] asperitatem molis] gravedinis 37 Allegor(ice) 38 cogere] coadju(a)re turgidum] inflatum 39 apertos] i. e. planos. — Summi, inquit, laboris est immensam matheriam breviloquio coartare

5 Poebis *P* laboribus corr. *P* 8 carmini *Boschius*] criminis *P* 16 Importunius *Boschius*
 Importunius *P* 22 formicans corr. 2 m. *P* 24 Extant te] extante corr. 2 m. *P* 36 eacu/minua *P*

O nostri validae pontificeis cruceis,
Quis non sufficiunt verba, manus quoque,
Nedum cuique ferendas
44 Ullo foedere dixerim.

His figam calamum te tamen auspice,
Pro quo cuncta quidem pertulit aspera
Nec bis nec semel ille,
48 Sed quam vita morosior.

INCIPIT LIBER SECUNDVS.

Moribus et meritis spectatus Amator opimis,
Vivere cui Christus fuit et sors ultima lucrum,
Virtutum plenus titulis plenusque dierum
Ceperat emeritam sudorum praemia palmarum
5 Candentis specie transfusus in astra columbae.
Tum vero populos in consona vota ruentes
Aspiceres spirante deo; namque agmina cleri
Nobilibus conserta ruunt; plebs rustica plebi
Concinit urbanae: par est sententia cunetis,
10 Vox eadem studiisque ardent communibus omnes
Germano titulum decernere pontificatus.
Hunc claris meritis, hunc nobilitate legendum,
Dogmate praecipuum, generoso pectore primum,
Principibus notum et non nulla parte verendum.
15 Cautum consiliis divo de fonte petitis.
Multam viri castam cumulant praeconia laudem:
Materiem merita alta dabant perque ora volentum
Libera sponte fluunt sermonis famina veri.
Cuique aliud non est nec praestat copia fandi,
20 Germanum ingeminat, Germanum ad sidera iactat.
Quaque feras oculos quaque aurem ducere tempes,
Omnia Germanum: tanta est concordia vocum.
Multam renitenti seque abiurare paranti
Civile instituunt primati inferre duellum,
25 Statque animis incepta sequi nec ducere quoquam
Proposita de sorte pedem. Quid victa potestas,
Quid contra niti populorum milia possit,
Quin moremque gerat superaque ab sede profectam
Instantis norit causam prodisse negoti?

*Excessus sancti
Amatoris et electio
Germani in epi-
scopatum.*

*Quod bellum ci-
vile indicatur po-
testati.*

Scholia — 41 validae] durae cruceis, quas pro deo sibi ingerebat 42 quis] quibus
43 Quae dici non possunt, quanto magis ferri 45 His] his erubens || 8 conserta] permixta
17 Materiem] laudis 22 Germanum] resonant 28 moremque gerat] obtemperet

46 aspera P || EXPLICIT P 14 nulla non Barthius 29 negotii P

|| 2 Philipp. 1, 21.

- 30 Si quos praeterea pro se fortasse pararat
Patronos obices, rerum mox cardine verso
Sensit in adversas animum deponere partes:
Expertus, qua velle dei est, huc cetera flecti.
Sumptus honos, non sponte licet, factusque sacerdos: *Quod ab his etiam, quo pro se paraverat, rin-*
35 Si quid erat luteum, prudens convertit in aurum, *sacerdotio muta-*
Augmentoque gradus virtutum copia fluxit.
Labentis lincuntur opes et munia regni
Lueraque cum pompis et, quicquid labile, lapsum
Lapsurumve putes, mens est ea pendere flocci:
40 Quin et paupertas opibus praelata caducis.
Quicquid ad humanos licito contraxerat usus,
Spe meliore aridis large transfundit egenis
Instanti contempta die nec crastina curans.
Uxor ad amplexus tantum fidelissima castos
45 Hac subiecta tenus sortem est in versa sororis,
Caelestem caelebs sancto cum coniuge vitam
In relium ductura diem. Mutatio celsi
Haec fuit illa dei, confectum est munere cuius,
Si quando levam sana quis mente perosus
50 Pronior in dextram valido conamine fertur.
Ardua currenti moles in carmine surgit
Pondere torva suo, quod non est tempore visa,
Non audita rudi perque hoc incognita cunctis:
Credita non cunctis, temptata est denique paucis.
55 Spiritus alme, veni, quaque id virtute dedisti,
Quo posset fieri, da nunc quoque posse profari.
Factus apostolici compos et compar honoris
Duxit apostolicam factis et nomine vitam
Indixitque suae mox ardua proelia carni
60 Aeternasque cruces, animi commenta ferocis.
Ex qua namque die dici concoepit et esse
Forte sacer, tanta carnem impietate subegit,
Os ut ab omnimodis exin secluserit escis,
Quis avidum affectant humana inventa saporem.
65 Non usum Cereris, non usum denique Bachi
Iam tum vel labiis passus contingere summis,
Non oleum, non ille cibis insumpsit acetum.
Quo sine nulla placent, extant lautissima quanquam:
Praesiccis dapibus salis adiumenta negavit.
70 Festa dies ferias si quando indixerat orbi
Induto carnem nitida de virgine verbo *De qualitate po-*
culti.

Scholia — 31 obices] obsistentes 34 Sumptus] sc. est 35 luteum] mundanum 36 copia]
habundantia 37 Labentis] decadentis lincuntur] respicuntur opes] divitiae munia] ornamenta.
Saeuli pompa calcatur 38 Lueraque cum pompis} i. e. ambitio, iactantia (iactantus *P*) cum pompis
39 flocci} nichili deputare 40 Paupertas ambitur 44 Uxor in sororem mutatur ex coniuge 45 Temesis
est 52 quod] eo quod 61 concoepit] prothesis 71 I. e. nativitate Christi

37 ⁱⁿ lincuntur *P* 43 contenta *Boschius* 44 fidissima *Boschius* 47 reliquum 2 m. *P*
52 Pondera corr. *P*

- Vel cum Tartareo vicer redivivus ab Orco
 Extulit humanae secum vexilla salutis:
 Singula sollemnisi pro religione diei
 75 Indulsisse ferunt expensis pocula parcis:
 Vina sed irriguis undantius obruta lymphis
 Nativum abnuerant — nec iam modo vina — saporem.
 Corpus inane cibo substantaturus inertis
 Davidis memor ille boni, cui carmina curae,
 80 Libavit primo cineres, sic hordea sumpsit.
 Is modo panis erat: factum sumpsisse reatus
 Alterius manibus, si non hunc impiger ipse
 Excuteret molereturque suis, referre peritus,
 Extero an proprio victum sudore pararet
 85 Quodque foret manuum felix probitate suarum.
 Temperius sumpsisse cibum fortasse voluptas
 Qualemcumque foret: praeceps cum linqueret arva
 Phoebus in Hesperias occasu pronior undas,
 Persicis dapibus certam praescripserat horam.
 90 Ad medium ebdomadis quoties duravit inanis?:
 Saepius in septem traxit ieiunia noctes.
     Qua tulit aestivos anni pro parte calores,
     Hac tulit et rigidas ipsa cum veste pruinias.
     Vestis erat tenui tunicam suppresse cuculla
 95 Ciliciumque interne latens: hoc horrida menbra,
     Dura cutis, nullo molles in tempore somni.
     Sumpta semel iugi nunquam concessit ab usu,
     Tradita pauperibus nisi cum successit in usum
     Aut attrita nimis nullos decessit ad usus.
 100 Ac velut hostiles in planum fundere turres
     Quisquo ruens valida premit obsidione rebelles
     Nec cessat machinis nec fictis arte latebris
     Cumque foris gladio pugnat, terroribus intus.
     Non prius absistens, teneat quam moenia vicer:
 105 Hisdem animis corpus vexans acerrimus hostis
     Exosusque sibi nunc his, nunc impedit illis
     Mortificare modis: ieiunis afficit intus,
     Asperitate foris domitoque immane leoni
     Aspera proponens tum deteriora minatur.
 110 O nova perdomitae nimium constantia carnis,
     Naturae cui iura datum est superare potentis

Qualitas cibi et hora.

De vilitate vestimenti.

Scholia — 72 I. e. sancto pascha vel die dominica 77 abnuerant] denegaverant 81 modo]
 tantum modo. — Ordo verborum: factum alterius manibus sumpsisse rentus erat 83 suis] manibus
 referre] distare peritus] doctus 84 Externi] alieno sudore] labore 92 Nam neque hieme accessit
 adiectio (abieictio *P*) vestimentorum neque aestate levamen admissum est 105 vexans] macerans hostis]
 Germanus 106 Exosusque] i. e. contra se indignatus 110 constantia] perseverantia. — Admiratio poetica

76 undantius *Boschius*] undatius *P* 85 Quodque] eras. d *P* felix *P* 88 Phoebus *P*
 ad 92 Vilitas *Boschius* 96 mollens corr. *P* 107 ieiuniis *P*

79 *Psalm.* 101, 10, 88 *Cfr. Fast.* II 73 103 *2 Corinth.* 7, 5, 108 *Aen.* VII 666
 immane leonis.

Ingenitumque homini pedibus substernere *ΙΛΑΘΟΣ*.

Lectus erat quadri gracilis complexio ligni

Flammarum exuviis cinerisque aspergine duri

115 Margine plena tenuis, confectus iamque iacentis

Duruerat de mole cinis rigidique ferebat

Terga soli; durae dederant stratoria saetac

Pertenui subiecta sago; qua plurima cervix

Verticis excelsi superam consurgit ad arcem,

120 Nulla viri supposta caput res extulit unquam.

Damnarat sic menbra solo: quid noctibus ille

Quod non detraxit fesso de corpore vestem?

Rara pedum tegmenta tulit, sic cingula raro;

Sanctorum sancto non dempsit pignora collo;

125 Non peetus gemitu, non os immune precatu.

Haec inter cui non somnum tormenta negarent? —

'I carmen, procede liber' mens anxia dixit,

'Ulteriora vocant.' Alio mox numine tacta

'Stemus' item dixit; revocant primaria cursum,

130 Nec semel his haesisse sat est; refricata placebunt

Illa magis: spectanda viri conversio sancti,

Virque viro veteri novus aequa lance ferendus:

Quid fuerit, quid sit factus, quis prodiit ex quo.

Pransuro quondam regali prandia luxu

135 Orbibus antiquis dapium diversa ferebant.

Nec modus impensae nec edendi copia simplex:

Vilia nata domi, non magna domestica quaeque:

Arte petita magis duroque labore sequentum

Empta placent quodque est ima tellure ferarum,

140 Quod caelo volucrum pelagique per abdita nantum,

Principis infrenes conducebantur ad usus

Non mandante fame, at varium latura saporom.

Has epulas, haec fallacis lactamina mundi

Hausta prius iuveni — rerum commertia mira —:

145 Post compensarunt ter binis hordea lustris,

Libati cineres, ieunia longa dierum.

Quae veniunt patriis et prima et plurima terris

Vina, ministrabant gemmae pretiosa capaces,

Ut diversorum taceam commenta liquorum:

De austoritate lec-tuli eius.

112 Ingenitum] Iunatum *ΙΛΑΘΟΣ*] passionem 118 qua] i. e. in quin partem 123 Rara
— Raro *P*] pro raro vel rare 134 Pransuro] Germano. — Collatio veteris et novi hominis 135 Orbibus
antiquis] discis nobilibus 137 Vilia] sc. erant 138 Arte] venationis 141 infrenes] inmoderatos. —
Non ut famem tollerent, sed ut voluptatem commutarent (cumularent e 'nota cod. Layd.' *Boschius*)
143 lactamina] i. e. delectamina 144 commertia] commutations. — Exclamatio poetica 145 ter binis]
i. e. triginta annis 146 Libati] prae gustati 147 veniunt] crescent prima] praecipua 148 gemmae]
i. e. pocula gemmea 149 commenta liquorum] i. e. compositiones potuum. — Ut diversas taceam potionies,
quae ei antea diverso modo apparabantur sicut et ciborum diversa spesies

114 cineresque corr. *P* 122 de traxit *P* 128 Rara *Boschius*] Raro *P* *Pesseliacerus* 127 Iu
Boschius 134 prædia corr. *P* 142 aut corr. *P*

134 Aen. 1637 regali splendida luxu.

- 150 Extulit haec palmis interdum fonte petita
Limpha cavis, culpamque putes nisi sumere parce.
Quid memorem Phrigio perscriptas pectine vestes
Nec semel in Tyrios cocta indumenta rubores,
Crassius his aurum super insutasque zmaragdos.
- 155 Tum byssos niveas, holoserica plumea, torques,
Multæ duci quæ larga dabat fortuna superbo,
Singula discretis alium factura diebus?
Artibus his olidi induxit saetalia capri:
Interulis quondam solitus sudare **TPIXΑΙΤΙΣ.**
- 160 Quid quod et officiis expletum rite diurnis —
Tum ludos tractabat enim, tum seria passim —
A turba ad placidi cedentem tuta cubilis
Mollior exceptum somnos haurire salubres
Culcita suadebat rutilo lautissima cocco?:
- 165 Haec eadem rigido tellus asperrima tergo
Membra tulit niveas iam dediscentia plumas.
Nec somnis operam dedit, at plangoribus ille
Inque suo stratu domini memor omnipotentis
Ac veteris iam tum recolens vestigia vitae
- 170 Deluit internas fletu medicante latebras.
Hostia viva placens, rationis acumine fulta:
Sic se virtutum casta mactavit in ara,
Post Christum portare crucem seseque negato
Gnarus ad astrigeri contendere culmina caeli,
- 175 Confixus cui mundus erat, qui denique mundo.
Prudentes assunto viri sensuque coacto
Expendant huius causas et sensa negoti
Consultisque animis, tulerit quod maxime dignum
Quisque, ferant: michi certe eadem sententia perstat
- 180 Inque dies animo est magis illapsura tenaci
Germanum, quantis hac vixit sorte diebus,
Nobile martyrium totidem traxisse diebus.
Nemo molestus eat, ferat ista superflua nemo:
Germanus michi martyr erit nec ducar ineptus,
- 185 'Pro nobis ora, magne' cum dixerō 'martyr.'
Quodque est his potius, quanquam vocer improbus, ausim. *Quod etiam apostolis merito coaequetur.*

Quod longum inter tot cruces martyrum trax(erit).

Scholia — 152 perscriptas] intextas. — Color rhetoricus est, cum dicit 'quid momorem', cum semper memoretur. — Frigiones dicuntur, qui vestes auro intertexunt; creditur autem huiusmodi intertextura a Frigibus esse reperta (*cfr. Serv. ad Aen. III 484*) 154 insutasque] implicatas —. Silēsis (*sic P, voluit σιλληψις*) 158 olidi] putidi saetalia] i. e. cilicium 159 Interulis] camisis. — Internas dicimus interiores tunicas, trizaptus (*voluit τριζάπτος*) autem [id est] capillaris subtilitatis (*cfr. Hieronym. in Ezech. IV 16, 10 Vall. V pag. 154*): ΘΡΙΞΙ onim Graece capilli dicuntur 161 Parent(hesis) 166 dediscentia] obliscentia 176 assunto] pro assint

164 coeto corr. *P* 174 strigeri corr. 2 m. *P* ad 176 q. i. t. c. longum m. sustinuerit *Bosch.*
177 sensu corr. 2 m. *P* negotii *P* 179 forat *Bosch.* 181 forte *P* 184 ne 2 m. *P*

153 *Cfr. Ge. III 307.*

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

- Etsi non numero, numeri quem finiit auctor,
 190 At merito. Meritis ipsi concurrere Petro
 Haud vetitum; meritis Petrus non invidet aequis;
 Vitam et virtutes a nostro praesule gestas
 Et documenta lege: si non et apostolus esse
 Et dici valeat, *(vel dic)* vel dicere fallax.
- 195 Pontificum cathedras quantis splendoribus ornet,
 Quod satis emineat, non est hinc dicere multa.
 Inferior nullo, multis praestantior extans,
 Id sibi privatum Christi fert munere munus,
 Dogmate quod rutilus signisque frequentibus ingens
 200 Et verbo et claris confecerit omnia gestis.
 Cur non et, liciti pepigit quia foedera lecti,
 Virgineo quisquam temptet subducere certo?:
 Incorrupta fides, voti mens conscientia recti
 Non umquam est nivei labem perpessa pudoris.
- 205 Estque parum intactae carnis gessisse nitelas,
 Intimus obscene si non homo purus ab actu
 Integritate sui studeat constare decoris.
 Ergo age et adductis *(coram)* rationibus omnes
 Ordine per sanctos animum rape: congrua nostro
 210 In cunctis sunt multa patri, cumque agmine magno
 Mundus censoris cogetur ad ora futuri
 Cumque et apostolicus considerit ille senatus,
 Germanus rutilo subnixus et ipse sedili
 De magno decreta ratus censoria index
 215 Orbe feret. Tum, martyribus cum fortia sacris
 Praemia pendentur, roseam feret ille coronam,
 Quam peperere crucis addictio in corpore longae.
 Cumque sacerdotes cauti pro merce talenti,
 Pro carne edomita, facti pro foenore lucri,
 220 Ordine pro meriti intrarint penetralia regni,
 Germano in partem palma victrice locata
 'Optime,' dicetur 'pro parvis maxima, serve,
 Excipe, quod fueris pleno de corde fidelis.'
- Terra ferax trimoda beat ubertate colonum —
 225 Sic sator edocuit, verbi dum semina mittit —,
 Cumque alii referent nitidos super astra maniplos,
 Praemia quisque sui repetens pro parte laboris,
 Germanum ternis cernes radiare coronis,
 Quique a ter denis in sexagena profectus

*Quod et virginibus
merito societur.*

*Quod cum coniu-
gatis continentibus
et virginibus re-
muneretur.*

Scholia — 195 Quid ad confessores 198 privatum] peculiare 205 nitelas] munditiam
 206 obscene] turpi 208 adductis] collatis. — Quod sicut omnibus particeps est, ita et corona 214 cen-
 soria] *TA KPIIMATA*, iudicia 229 a ter denis] a coniungio (*cfr. 'Melitonis' Clav. ed Pitra Spicileg. Solem. III 287*) in sexagena] in viduitatem (*ib. pag. 288*)

194 vel dic *Boschius*] *om. P*; valeat videor non dicere *Pesseliaerus* 208 coram *Boschius*] *om. P*
 217 pepere *P* 227 repetes *corr. 2 m. P*

212. *Cfr. Fort. C. X 7, 17.* 222 *Matth. 25, 21—23.*

- 230 A leva in dextram semper vestigia duxit,
Virginico plane pollebit stemmate felix,
Virginibus datus ille comes agnumque sequetur,
Qua gressum tulerit; quodque est natale pudicis,
Concinet aetheria resonum dulcedine carmen.
- 235 Tantus ut is fieret, tua sunt haec munia, Christe,
Quo sine nil rectum, cum quo sunt omnia recta.
Qua duo caelicolis quandam virtute receptis
Complacuere patres, fuit haec vernacula saneto,
Edictique memor toties humana monentis:
- 240 Cui bene mox facias, quemquam non esse legendum
Quodque viatori patuerunt ostia iusti,
Omnibus hospitii praelargum praebuit usum.
Nemo est exceptus, percessus nemo repulsam:
Collegit cunetos, struxit convivia cunetis,
- 245 Intulit ipse dapes; cunctisque undeunde refectis
Esuriit solus. Quantum his dependere curae
Dilectusve fuit, caperet tanquam omnia Christus
Officia et membris tum praezentissimus esset.
Ille pedum sordes manibus depellere castis
- 250 Osculaque extersis instanter figere plantis:
Id fecisse deum et fieri iussisse peritus.
Invalidos mira semper pietate refecit:
Desperata diu nec iam medicalia multis
Ulcera dum fovit, quoties a morte resumpsit.
- 255 Hic caecis oculus, pes idem denique claudis
Pauperibusque pater: sic omnibus omnia factus
Offecit nullis, certavit profore cunctis.
Cumque ipso tantum videoas hoc tempore multos
Secretos a plebe loco nulloque pudore
- 260 Adfectare animis itidem popularia laxis:
Hic vice conversa, raro quod contigit ulli,
In populis nitidam secreti munere vitam
Obtinuit, quodque est mirum, mundalia tractans
Fallacis minime traxit contagia mundi.
- 265 O mirum: piceas quemquam contingere sordes
Nec pice foedari; mirum, quod conditus imis
Ignis eat sinibus vestesque ferantur inustae.
Curarum permagna fuit conduceare semper
- 270 Augmentis sanctae componens religionis
- De bono hospitalitatis.*
- Quod in saeculi frequentia heretum serraverit.*
- De monasterio a se constructo.*

Soholia — 230 Centenarius numerus a leva translatus in dextram virginitatis symbolum est (*ib. pag. 289*)

237 duo] sc. Abraham et Loht	238 haec] virtus vernacula] domestica	239 Edictique] praecepti
245 dapes] convivium	undeunde] undecumque	247 Dilectusve] diligentiae
250 figere] sigobat	259 Secretos] separatos	260 Adfectare] concupiscere
265 Exclamatio poetica cum admiratione	268 conduceare] prodesse	262 secreti] solitudinis

235 nt bis corr. P   239 Edicti memor hic toties *Bosch.*   241 hostia corr. P   242 perlargum
Bosch.   246 quantus corr. P   263 est om. *Bosch.*   mundalia corr. P

- Instituit duplice regna ad caelestia quosque
Ire via. Sunt perfectae feliciter ambae,
Ad caelum tendunt aequis processibus ambae:
Laxius una vehens — haec esse canonica fertur —
275 *ΠΡΑΚΤΙΚΗΝ* assueto iam dudum more frequentat:
Altera limitibus arta est hinc inde coactis
Nec per plana vehit, molitur ad ardua semper;
Haec et apostolica est eademque *ΘΕΩΠΙΚΑ* tantum
Secessu gaudens, secreto laeta perenni.
280 Hanc ingressuris tum moenia pulchra locavit
Urbis ab aspectu, tumido qua prominet amni
Surgentem ad Phoebum, fluvio tamen interiecto:
Icaunam dixit nomen largita vetustas.
Hoc distincta modo sors ecclesiastica crevit,
285 Crevit in immensum studiisque rapacibus omnes
Ad sanctam certo migrabant ordine vitam
Felices pastore bono, quem praevia virtus
Fecerat egregium proponebatque sequendum.
Quis non civiles tali eum praesule mores
290 Conciperet, quanquam modo barbarus ille venisset?
Quis fidei posset purus non fervere cultor,
Etsi in centenum iuratus sacra deorum?
Quis ferus usque adeo, quem non mitescere sancti
Gratia compulerit? Numquam sermonibus ille
295 Rem gessit tantum: poterat sic denique sperni,
Si non et faceret, contempnendusque putatur
Doctor in eloquiis, nisi fert suffragia factis.
Quave, quod est Christo carum, subducere vili
Arte queat luteos exhalans quisque vapores
300 Osque dei dici, non est effere facultas.

Epilogus.

(EXPLICIT LIBER II.)

Scholia — 274 una] sc. via 275 *ΠΡΑΚΤΙΚΗΝ*] Activam vitam 276 limitibus] i. e. finibus
arta] stricta 278 *ΘΕΩΠΙΚΑ*] contemplativa 279 secreto] ali(as) solitudine 280 ingressuris]
monachis scilicet 296 Gregorius (*Hom. in evangel. I 12 ed. Migne LXXVI col. 1119*): ‘Cuius vita
despicitur, restat ut praedicatio con[p]tempnatur’ 298 Deus per Esiam (*Ierem. 15, 10*): ‘Si separaveris
pretiosum a vili, quasi os meum eris.’ Vilis hic est mundus deo (c. d. h. m. *ex ‘not. mss.’ Boschius*);
pretiosum anima ad imaginem sui creatae

274 Laxis corr. P 276 li/mitibus P 296 contempnendusque 2 m. P

293 Cfr. Horat. *Epl. I 1, 39.*

PRAEFATIO LIBRI TERTII
MONOKOΛΩ EXPLICATA.

- Giranti cuneos Christicolum, quos humus extulit,
Occurrit ratio cum vehemens, tum moderatior,
Lector, pace tua quam licet prodere purius:
4 Nulli deterit haec officii magnificentiam.
- Inspectes alium muneribus dogmatis inclyti
Praepollere, alium pro meritis scandere sidera:
Hunc signis celebrem clarificat fama beatior:
8 Vix unum invenias, cui simul haec omnia confluant.
- Vulgant Hilarium septifidis artibus inclytum;
Martinus titulis signipotens astra reverberat;
Palmam sanctifici propositi Antonius tulit:
12 Clarus quisque sua laude nitet tempore perpeti.
- Sic donis homines munificus spiritus imbuit;
Qui cum simpliciter simplificus substet et unicus,
Ob fecunda tamen multiplici dote carismata
16 Caelestis potius septifuum pagina concrepat.
- O terque atque quater magnificentum et denique milies,
Uni qui meruit forte bono participarier,
Ut de illo sileam, qui siquidem plurima rettulit:
20 Hic Germanus, hic est, cui melico carmine plaudimus.
- Hunc ornat ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ summa peritia:
Hic claris meritis inferior nemine fulserit;
Hunc per signa tamen magnificis confer apostolis,
24 Si non assimili iure potens hic quoque splendeat.
- Testis proluvie Pelagii exempta Britannia;
Testis, qua rigidas ille crucees cellula pertulit:
Testis, qua facilem cumque pedem vel semel intulit,
28 Stantes ecclesiae et vivifici symbola nominis.
- Excursis igitur principio moribus optimis
Ultro signa vocant quadrifido orbe micantia:
Huc nos auspiciis ire bonis, inclyte luminum
32 Fons idemque pater, qui merito diceris, annue.

Scholia — Uno genere metri; habet enim versum coriambicum, qui constat ex spondeo, tribus coriambis et pyrrichio 2 vehemens] velox moderatior] i. e. mensurabilis 4 deterit] de(t)rait 21 ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ] sapientiae universalis 28 symbola] signa 30 Ultro] sponte quadrifido] quadripertito micantia] splendidia 31 auspiciis] proventibus inclyte] gloriose

4 magnificentia 2 m. P 19 retulit corr. 2 m. P 25 britannia P

INCIPIT LIBER TERTIVS.

Creverunt miri meritis crescentibus actus
 Famosumque viro per signa potentia nomen
 Elicuere cruces, quarum quo durior usus,
 Hoc in patrandis melior praestantia miris.
 5 Principium tulit his non experientia iuris
 Vana sui nec, qua quondam capiuntur inertes,
 Exautoratae levis inconstantia mentis,
 Verum nota bonis fessi compassio fratriss,
 Cui non ferre manum pars est indigna reatus.
 10 Extulit illa virum studiis frugalibus aetas
 Officiis habilem primis: Ianuarius olli
 Cognomen gentile fuit, sub praeside princeps
 Delectus pensis gentem multare tributis.
 Ponderis exacti congestam tempore summam
 15 Forte ferebat eo, plenis ut lata eruminis
 Adderet exoticis aeraria publica gazis.
 Is quod erat sancti devotus verna timoris,
 Visere pontificem vestigia torsi in urbem
 Indignum pietate ratus, cum comminus esset,
 20 Praeterisse virum; tulit hinc ad moenia gressum.
 Mox vectigalis passus dispendia sacci
 Iam reus est et adhuc capitis discrimina nescit.
 Amissos rapuit pervasus daemone quidam
 Cum sacco nummos, cumque aforet arbiter omnis,
 25 Condidit in latebras. Dampnis addictus amaris —
 A quo nam repeatat, quod non commiserit ulli? —
 Anxius incertis opplet conquestibus urbem.
 Itque reditque viam, qua nunc vestigia pressit,
 Nequicquam relegens, quod res incognita perstat.
 30 Collapsis spebus sola haec sententia mansit:
 In sanctum transferre virum reparamina dampni,
 Hunc precibus, hunc et lacrimis incessere veris
 Haud aliter, quam depositis obnoxius esset.
 Praesul lugentis sortem miseratus iniquam
 35 Posse reformari spondet dispendia fisci:
 Femineis animum velit exonerare querelis.
 Praesulis edictum tota mox urbe pependit
 Quaerendaque rei tridui dilatio fertur.

*Ut ad miracula
 ventum sit.*

*De pecunia com-
 perta per energu-
 minum.*

Scholia — 1 miri] mirabiles 3 Elicuere] Expressere (Explessere *P*) 5 his] sc. virtutibus
 15 eruminis] saeculis 16 exoticis] peregrinis 17 Is] Ianuarius 19 comminus] prope 20 Praeter-
 isse] pro p(r)eterisse —, ‘Nos [h]abiisse rati’ (*Aen. II 25 cfr. Serv.*) 24 aforet] abesset 25 Condidit]
 repositus in latebras] in occolis] addictus] constrictus 29 relegens] recircumi[glens] quod] eo quod
 33 depositis] commendatis 36 Femineis] diversis (?)

11 Officiis *P* 25 dannis 2 m. *P* 29 Nequicquam *Boschius*

24 *Cfr. Met. II 458.*

- Hoc miser expenso votoque elusus inani
 40 Inpatiens ruit ac sancti vestigia stringens
 'Publica ni fuerit comperta pecunia,' dixit
 'Iam laquo elisam flebis discedere vitam.'
 Quid pietas ageret? Iubet e patientibus unum
 Acciri; casu sceleris deducitur auctor.
 45 Imperat, edicat pacti contagia furti.
 Ille foveat latebram, produci in plebe negantem
 Mox iubet; hinc sacris sese sollempniter aptat.
 Elatis manibus plebem de more salutans
 Sternitur et terram porrecto corpore pressans
 50 Ingemit; orantis hauserunt sydera vocem.
 Nec mora: tum volueres agitur captivus in auras
 Suppliciis saltē veri documenta daturus.
 Ecclesiam clamor, populum trepidatio complet.
 Extulit illa dies miris spectacula rebus,
 55 Quod reus et iudex acri certamine causam
 Expendere suam. Iacet hic, attollitur ille;
 Iste solum precibus, ventos premit ille querelis:
 Contigit hic terram, fugit hic contingere terram.
 Stare loco infelix modicum non ausus eodem
 60 Ac velud ingenti circumvallatus ab igne
 Germanum inclamat crimenque ex ordine fassus
 Digerit. Antistes artus e pulvere tollens
 Concivit miserum coramque assistere iussit
 Inque aures populi seriem percurrere furti,
 65 Quod superest, notis soldos efferre latebris.
 Elatus populi percellit sydera clamor
 Germani meritum Christique insignia testans.
 Dicitur auspiciis haec experientia primis
 Applausisse viro, res est quod publice gesta:
 70 Saepe tamen flatus extruserat ille superbos.
 Secreti cupidus voluit sed prodere nulli.
 Cum sancto partes infessa lite sinistram
 Certavere viro, quodam sed tempore bellum
 Acrius incubuit; multaque hunc arte petitum
 75 Ut videre suis patulum non cedere telis,
 Conceptum sub corde nefas in dampna tulere
 Plebis: in hanc atras tandem exeruere pharetras.
 Continuo latis clades incanduit arvis
 Diraque per vastum reptant contagia vulgus.
 80 Spiritus obsessis angens praecordia claustris
 Aegraque per tumidas adigens suspiria fauces
 Compulit infesto populum subeumbere loeto.

*De pestilentia per
daemones illata.*

Scholia — 43 patientibus] demoniacis, energuminis 55 iudex] Germanus 63 Concivit] evocavit
 68 Hoe primum miraculum publice operatus est 69 Applausisse] favisce viro] Germano 72 infessa]
 infatigabili 77 hanc] plebem 80 Spiritus] Anhelitus

46 implebe *P* 50 auserunt *corr. P* 65 solidos *Boech.* 71 se 2 *m. P* 76 damna 2 *m. P*

51 volueris ... in auras *Aen. XI* 795. 79 *Cfr. Ge. III* 469.

Sic inimica lues ternis vix tracta diebus
 Mergebat miseros indigno funere cives:
 85 Conclamata salus, vitae fiducia cessit
 Inque dies saevi crudescunt ΣΙΕΡΜΑΤΑ morbi.
 Ferre manum nemo; fatis occurrere nemo.
 Agnovit veteris pius argumenta chelidri
 Praesul et indoluit. Sacri tum seemate signi
 90 Imbuit allatum verbisque potentibus unguen:
 Hoc depulsa lues, hoc vitae reddita plebes.
 Halitus atque cybus tactu reparata liquoris
 Perniciem pepulere; salus festina recurrit:
 Purgavit medicus, quodcumque infecerat ydrus.
 95 Daemonicos flatus talem sevisse ruinam
 Post patuit; namque a misero dum pellitur uno
 Spiritus, id retulit sanctoque manus ad sidera dante
 Turbine verborum turpem excepsisse repulsam.
 Aemula virtutum proponens praemia cunetis
 100 Nunc monachos, nunc ille citabat ad ardua clerum,
 Seque his praesentem vicibus dum redderet acquis,
 Quadam forte die rogitatus visere fratres
 Abnuit alterius distentus pondere causae.
 Ecce sed exemptus cura nexuque negoti
 105 Post modicum ignaros fratres egressus adibat.
 Obsessorum unus patiens ad limina fratrū
 Plusque furens solito vocem per inania tollit
 Adfore Germanum vicini ad fluminis oras
 Nec sine praemissa pelagus transcendere cumba.
 110 Fallere fallacem fallaci pectore vatem
 Asseruere diu; clamor sed pressius instans
 Certius id sciri nec rem differre monebat:
 Missus ad hacc frater certos de praesule reddit.
 Cumba volat gratumque vehit fidissima pondus.
 115 Excipitur solito fratrū fervore sacerdos;
 Incumbit precibus, sequitur quem contio tota.
 Extemplo validis artatum nexibus hostis
 Captivum sublime rapit, dumque iste moratur
 In precibus, furit hic et questibus aera complet
 120 Seque ferox miseri trudendum pectore frendens,
 Laedere corporeos saltum sineretur ut artus,
 Implorat; sed et hoc sibi non succedere certus
 Exiit obscenam compulsus rumpere partem:
 Condignus sequitur furis vestigia foetor.
 125 Claruit ergo locus meritis et honore magistri
 Et succendentum moderamine discipulorum
 Ille diu; calamum brevitas a talibus arect.

*De adventu eius
ad monasterium.*

Scholia — 85 Conclamata] desperata. — Terentius (*Eun. II* 3, 57): ‘Conclamatum est ΣΙΕΡΜΑΤΑ] semina 95 sevisse] seminasse 101 bis] clericis et monachis 120 frendens] indignans

86 ΣΙΕΡΜΑΤΑ] factis *P* 95 Daemonicos] s in l. r. *P* 101 negotii *P* 126 succendentum corr. *P* 97 sic
P et Boschius 104 *P* 126 *P*

Mamertinus erat Phoebique Iovisque sacerdos,
Tum quoque cunctorum cultor pro posse deorum.
 130 Ille post exactos aliquot his cultibus annos
Unius officio miser expoliatur ocelli,
Arentis pariter referens dispendia dextræ.
Pulsatisque diu, dudum quas rexerat, aris
Expertus surdos neququam in vota vocari
 135 Indice Christicola, inciderat quem forte, Sabino
Formantem exemplis decreta monastica pulchris
Germanum expetiit. Rerum (iam) cognitor illi
Signarat causamque viri votumque modumque.
Iam fere contigerat sacri pia limina teeti,
 140 Obvius antistes et se tum forte ferebat.
Ille solo sanctum supplex adfusus adorat:
Erectum praesul miro dignamine mulcens
Ingreditur gratisque hominem sermonibus afflat.
Itur ad ecclesiam: credens perfunditur undis;
 145 Exutus veteris tandem squalore parentis
Induitur niveam mutata mente figuram.
Quin et corporeos sensit concedere morbos
Cumque manu lumen sese meruisse gavissus
Actatis reliquum sancti sub numine duxit.
 150 Veridico sermone deus haud profore dixit
Intima sub modii tectam torpere lucernam.
Noverat id noster praecelso dogmate pastor
Nec patiebatur latebris consistere caccis.
Bruma pruinosis increverat horrida terris:
 155 Ille iter insistens admota nocte monetur
Hospitio fessis tenebras defendere menbris.
Id solum; nam coepta viro ieunia perstant.
Forte procul parent veteris vestigia villaæ
Putribus annosa iamiam solitudine tectis;
 160 Alta veternosas cohibent arbusta ruinas.
Saeva loci facies, tum conversatio saeva.
Praestabat rigido noctem subducere caelo
Quam capud horrore dubium committere tanto,
Quod fere nocturnis infesta pericula larvis
 165 Rite loco nullam paterentur adesse quietem.
Comperit ista senum praesul sermone duorum
Metatusque locum 'Tectis succedite' dixit
'Ambiguis, socii; patet hic spes ampla triumphi.'
Hic inter multas vix una est mansio visa:
 170 Instar habens veteris fuerat quandoque tuguri.
Hanc petit, huic comites, iteris huic fribola transfert.

*De conversione
Mamertini.*

*De domicilio pur-
gato.*

Scholia — 137 illi] sc. Germano 147 concedere] discedere 162 Praestabat] melius erat
rigido] duro 163 horror] frigori 167 Metatusque] oligens locum 171 fribola] superlectilem (*cfr.*
schol. ad Iuv. l. c.)

134 noquidquam *Bosch.* 135 Indice *Bosch.* 137 iam *Bosch.*] *om.* *P* 170 tugurii *P*

150 *sq.* *Matth.* 5, 15. 171 *Iur.* 3, 198 iam frivola transfert (*Liebl.*)

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

- 173 *carpebat corr. P*   186 *submissam corr. P*   192 *nero corr. P*   196 *volvens Boschius]*
uolens P   202 *castris Boschius*   213 *niclis corr. P*
- Cena brevis alios, sanctum psalmodia pavit.
 Nox erat et plenum carpebant cuncta soporem.
 Lector divinis admovit acumina libris —
 175 Mos erat iste viro —; cesserunt fessa sopori
 Membra tamen vicitque animum substantia fortem.
 Interea ante oculos infelix umbra legentis
 Adstitit ac non magna quidem mox acta superne
 Crescere in inmensum. Premit imber saxeus aedem:
 180 Missilibus labat acta domus, tremit excita tellus.
 Frigidus invadit trepidi praecordia terror:
 Verba abeunt; vox obductis in faucibus haeret.
 Nutanti spes una fuit subducere somno
 Pontificem. Vedit magnique in nomine Christi,
 185 Quis sit quidve petat, coram iubet ille fateri.
 Terrificam pressit submissa voce figuram
 Se sociumque ferens scelerum contagia plura
 Admisisse suum; poenas pendisse feroce:
 Munera defunctos non promeruisse sepulcri,
 190 Quodque quies miseris umquam non ulla daretur,
 Infestare homines. Orat, sint viscera si qua,
 Si qua viro pietas, efflagitat omnipotentem
 Pro se proque suo — tanta est ea cura — sodali,
 Sedibus exceptos post tot iam tempora certis
 195 Tranquillam miseris sinat inventare quietem.
 Indolet eque imo suspiria pectore volvens,
 Quo iaceant monstrare iubet. Dux luminis umbra
 Praeviat et veteres inter convulsa ruinas
 Torva subit: locus est obnoxius ille duobus.
 200 Utque color rebus nitido sub sidere fulsit,
 Invitat rigidos operis praeceptor agrestes
 Hortaturque viros rastris hinc inde coactis
 Expurgare locum. Longo sint tempore quanquam
 Congestae sordes, citus at labor omnia vicit.
 205 Cernuntur passim duo fusa cadavera tandem
 Mole diu compressa rudi; vix lurida sivit
 Agnosei, quod erant humana cadavera, tabes.
 Cernitur exesum scabra rubigine ferrum,
 Vineula iam siccis haerentia tunc quoque membris.
 210 Ingemit humanam sancti clementia sortem,
 Quamque potest miseris, affert compassio curam:
 Comoda funeribus sinuatur fossa duobus:
 Mollia detractis succedunt lintea vinclis;
 Pulveris aggestu facies obducta sepulcri
 215 Signaturque locus venturo notior aevo.

173 *carpebat corr. P*   186 *submissam corr. P*   192 *nero corr. P*   196 *volvens Boschius]**uolens P*   202 *castris Boschius*   213 *niclis corr. P*173 *Ofr. Aen. IV 522.*   180 *tremit excita tellus Aen. XII 445.*   191 *Philipp. 2, 1 si qua*
consolatio in Christo, si quod solacium caritatis, . . . si quid viscera et miserations.   198 *Aen. III 414*
vasta convulsa ruina.   204 *labor omnia vicit Ge. I 145.*

Tum pia pro miseris patris intercessio fertur
Defunctis requiem, vivis latura quietem.
In pavidi posthaec fundum tenuere coloni
Secura(mque) mali implevit generatio villam.

- 220 Post soles aliquot easu compulsus eodem
Hospitio fessus successit pauperiorum
More suo; nam ventosum vitare tumorem
Arte volens tali latebram sic saepe fovebat.
Nox ea divinis accessit tota negotis,
225 Et iam flammipedum cursu provectus equorum
Sparserat ingenuum Phœbus per cuncta ruborem:
Gallorum nullis lucem praecentibus ortam
Antistes stupuit, quanquam non nulla volucrum
Copia tum domibus conspectaretur in illis.
230 Quaesiti priscis haec se coepisse sub annis
Damna pati replicant. Votis ambita virorum
Sucurrit pietas benedicti munere farris:
Hoc pastae volucres vitiosa silentia noctis
Deponunt segnemque diem concentibus urgent.
235 Paenituit tacuisse diu; nam fauce soluta
Insomnes fecere homines. Sic cardine verso
Non tantum mutae quam dispiueere canentes.
Rebus (in) exiguis ingentia gaudia praestans
Hospitium tali propensum foenore liquit.
240 Extima telluris limbo cinxisse perenni
Oceanum perhibent patrum instrumenta priorum.
Is certe finem quadrato fecerat orbi,
Gallica qua rapidi perstringunt litora fluctus,
Insula ni vasto terrarum plurima ductu
245 Alterius paene nomen conducebat orbis,
Edicto veterum vocitata Britannia, brutis
Barbara quod feritet gens ultro moribus omnis.
Insula cunctarum constat medioxima, quarum
Maxima vel prima: spatiis nam tensa per amplis
250 Ter fere trigenis productim milibus illa
Longa patet, transversa tuens fit lata trecentis
Interque occasum et septem porrecta triones
Invidiosa suis exercet semina glaebis,
Quamque ferax frugum, tam fertilis illa virorum.

De gallorum vocibus absolutis.

*Britannia heresi polluta et descrip-
tio eius.*

Scholia — 219 Secura(mque) mali contempnen[pt]em malum. — Virgilius (*Aen.* I 350): ‘Securus amorum.’ 239 propensum] remuneratum 242 Solinus (22, 1 ed. Monnisen pag. 112, 7, sed Heiricus excerptis ex *Anonymo de situ orb.* pag. 36, 23 cfr. eiusdem *Heirici Miracula Germ.* I 8 ed. Duru II pag. 155 ut fert auctoritas: finis erat etc.); Finis erat orbis [hora] Galliei littoris (litteris P), nisi Britannia insula nomen penè orbis alterius mereretur 246 Iuvencus (*IV* 220): ‘Adveniunt brut(a)e sero post tempore segnes.’ 248 medioxima] i. e. media

219 Securamque *Boschius*] Secura P 224 negotiis P 225 cursum corr. P 238 in *Boschius*
om. P 239 foenore ex sil. P] munere *Boschius* 250 fere sc̄ trigenis P

240 sq. *Anon. de situ orbis* I pag. 2, 13 ed. *Manilius*, qui idem hunc locum apte subscriptis: Oceanum extima telluris mirabiliter cingentem. 250 sqq. Cfr. *ibid.* 36, 13 e *Mart. Cap. excerpta*.

- 255 Polluit hanc error praefato tempore dirus.
Quod satis ad propriam posset conferre salutem
Arbitra libertas, etiam si gratia desit.
Pelagius quidam vana de gente **MONAZOS**
Livida Tartarei spirans atramina fellis
260 Talibus infecit mortalia corda venenis
Pectore perversus, foedo perversior ore.
Praesulibus Gallis pandit legatio fida
Discrimen fidei partes lapsantis in illas,
Quamque potest primum, populis succurrere lapsis.
- 265 Relligiosorum pepulit compassio mentem
Expositos diro fratres efferre periclo.
Hinc synodus numerosa coit; communibus illic
Causa subest lacrimis: contundunt pectora quisque,
Quodque negat sermo, peragunt suspiria voto.
- 270 Flint pestem cuncti: nequeunt succurrere cuncti;
Quaeritur e cunctis, relevet qui vulnere cunctos:
Et sanctum meritis et acuto dogmate cautum
Et signis facilem poscit lis tanta patronum.
Te, pater, haec spectant, tu rebus natus agendis
- 275 His quoque succedes repetita sorte periclis.
Ne trepida: pariunt aeternam talia laurum:
Magnos magna petunt, concedunt vilia parvis.
Has in Germano reputant consistere dotes;
Comminus hunc acri concurrere posse duello;
- 280 Cum lingua et manibus tum nobilitate potentem
Laturum facile pulchros ex hoste triumphos.
Omnibus id cordi; tenet haec sen(ten)tia cunctos.
Ambitur precibus, cessit dilectio tandem
Coniurata mori fratribus pro laude suorum.
- 285 Praecepti memores socium metantur ituro:
Namque duo melius sortem legantur ad unam
Et lapso comiti certatim subvenit alter.
Sic duo nocturnum capiunt in pace soporem:
Invadens unum premitur virtute duorum.
- 290 Id qui suppleret, Lopus est ex nomine lectus.
Nobilis Augustae quondam qui forte Tricorum
Praesul erat, signis et opimo nomine summus.
Iunxit apostolicos moderatrix gratia vates
Terram corporibus, caelum virtute colentes;
- 295 Quoque labor pluris et res edura putatur —
Omnia nam magno, quae sunt pergrandia, constant —
Hoc se pernices ad fortia cuncta tulere
Cursibus inpligris stadium pereurrere docti.

Germanus B(r)i-tannium perrec-turus eligitur.

Ut sanctus Lupus ei collega delectus sit.

Scholia — 258 **MONAZOS**] monachus 263 Discrime] periculum. 274 APOSTROFE (APTI P)
285 metantur] eligunt (—ant P) 296 **HAPENT(EΣΙΩ)** 297 Horatius (*Epod.* 2, 42): ‘pernicis uxor Apuli.’ Virgilii (*Aen.* XI 718): ‘Haec satur virgo et pernicibus ignea plantis’

282 sentia P 291 Tricorum **Boschius**] ericorum P Trecarum **Pesseliacrus** 292 opinio ex
Boschii testimonio cod. Lugdun. opinio P corr. *Boschius*

In Parisiacas itiner convertitur oras;
 300 Metodorus fessis tribuit compendia noctis.
 Turba loci complexa diem, testata probatos
 Adventare viros rapto fert agmine gressum
 Obviaque exceptis impertit debita sanctis;
 Funditur in cunctam praesens benedictio plebem.
 305 Inde rudes animos monitis caelestibus aptans
 Spargere nectareas arvis arentibus undas
 Germanus sacer aggreditur plenoque fluentem
 Vultibus immotis attentant fonte sophiam.
 Eminus in medio divam constare pueram
 310 Porr(ect)o praesul cernit super agmina vultu
 Ac velut aethereum quid commentatus in illa
 Comminus admotam praeblando famine mulcet.
 Sic cui venales fundit licitatio gemmas,
 Dum cunctis inhiat, pretiosam conspicit unam:
 315 Hanc rapit, hanc multis optat sibi stare talentis
 Semotamque aliis gremio dat ferre tenaci.
 Inmensum stupuere viri. Caput ille paventis
 Ore fovens sacro, quibus orta parentibus esset
 Quodve sibi nomen, fatu perquirit amico.
 320 Virginis in medium monstrantur adesse parentes.
 Rite quod et patrio nomen Genovefa tulisset.
 Mox sacer implevit divini pectora vatis
 Spiritus et rutilo sic intonat ore sacerdos:
 'O lepidum certe caput, o praecordia digna,
 325 O semper meritos tali de prole parentes,
 Cuius in exortu superos ingentia cives
 Gaudia perflarunt. Vero si credere curae est,
 Intima secretis haec quondam admota supernis
 Constatibit percara deo, persplendida mundo
 330 Atque ipsis imitanda viris.' Sic fatus et ultro
 Complectens pueram: 'Fare, o sanctissima,' dixit
 'Neu percontanti malis subducere patri,
 An delecteris magni cognomine sponsi.
 Cuius in amplexus, nisi, non, siet integra, transit.'
 335 Illa rapit verbum plenoque audentior ore:
 'Huius amore feror dudum quam fervida' dixit:
 'Amplexor titulum cognatae virginitatis.
 Innuba sidereo possim quo nubere sponso.
 Id, si dignaris, per te roborarier opto
 340 Et manibus submitto caput: fer vota precanti.'
 Praesul ovat spolio castisque amplexibus urgens
 Magnanimem perstare iubet. Mox limina lactus
 Ecclesiae penetrat fixaque in vertice dextra

*Ut Genovefam
Christo conse-
crarit.*

Scholia — 313 llicitatio] venditio 315 stare] constare (321 Rite] pro ritu ‘not. miss.’ *Boschius*)

334 siet] pro sit. — Ordo verborum: cuius in amplexus non transit nisi integra

310 Porrecto *Boschius*] Porro *P*

311 commentatur *Boschius*

336 fereor corr. *P*

313 sqq. *Cfr. Matth. 13, 45 sq.*

341 *Aen. X 500* . . Turnus ovat spolio.

- Sollemnies ex more preces et vota peregit
 345 Spiritui sancto vas aptans immaculatum.
 Confectis rebus relevant mortalia victu.
 Tum fido pignus deponens iure parenti
 Ad lucem remeare iubet: sic denique factum.
 'Num memor hesterni persistis, filia, voti?'
- 350 Praesul ait. Certe memorem se virgo fatetur,
 Eius at optentu, nimium foret indiga cuius,
 Conservaturam pactis sponsalia taedis.
 Successit res mira loco: favisse videres
 Amborum votis collato munere Christum.
- 355 Prona solo praesul mox pendula lumina fixit:
 Aereus emicuit supremo in pulvere nummus
 Insculptus cruce; sublatum tellure sacerdos
 Munus adoptivae collo devovit alumnae
 'Hoc' dicens 'dotis nostrae gestamen habeto,'
- 360 Hoc discedentem ante oculos persaepe vocato;
 Cetera mundano pompam referentia cultu
 A collo digitisque tuis arcere memento.
 Extera carnalem subigant insignia sponsam:
 Nupta deo gemmis animum compone pudicis.
- 365 Nunc longum, pretiosa, vale.' Genitoribus illam
 Servandam posthaec fidis commisit; at ipse
 Continuavit iter noto moderamine coeptum.
 Hinc mare condescendunt, usi sed praedue Christo *De tempestate per
demones concitata.*
- 370 Qui tuitus proprios inter discrimina servos
 Gaudia post tenebras cessit potiora probatis.
 Lenibus ac primum facta est progressio flabris
 Aequoris ad medium, subductis cum procul arvis
 Sola maris facies caelo complexa pateret.
- 375 Gloria spiritibus quanquam detracta malignis
 Fecerit esse reos, manet his substantia prisca,
 Natalis levitas vento penetralior omni,
 Livida mens semper studiis obnixa piorum;
 Quodque dei castis cernunt accedere lucris,
- 380 Id lugent periisse sibi. Properare beatos
 Ingemuere viros captae succurrere plebi;
 Occurrunt totoque agitant discrimina ponto.
 Incumbunt venti raptim de sede ruentes
 Quisque sua pulsosque ferunt ad sydera fluctus.
- 385 Nox ruit et densae caelum obduxere tenebrae;
 Aridus insonuit tremulis compagibus axis;
 Fulmina mixta volant. Iam confudisse putantur

Scholia — 344 Sollum dicebant antiqui totum vel valde. Inde componitur sollemnis. Sive etiam
 solemne dicitur per unum l eo quod singulis soleat celebrari computatis festo diebus (*cf'r. Pauli epit. Festi*
 298 *M. et Bernheim Deutsche Forschungen XIV 144*) 347 pignus] i. e. puella [parenti] patri et matri
 375 *sq.* Sensus est: quamvis demones dignitatem perdiderint, naturam non perdiderunt

- Concordes elementa vices mundique ruina
In priscum redditura chaos. Vix vela ferebant
390 Ventorum rabiem; praeceps a faucibus imis
Pontus hiat iamque infernas ostentat harenas;
Inclemens tremulam diverberat unda carinam
Ictibus alternis. Cedit prudentia nautae;
Cesserunt vires; permittunt omnia ventis.
395 Una salus fessis magni praesentia patris.
Hunc labor oppressum duri cunctamine somni
Obruerat. Sensit rabies invisa procellae
Intepuisse virum ac nullo velud obice pulsa
Ingeminatque necem rapuitque ad sydera molem.
400 Spes omnis erupta viris vitaeque fugaeque
Iamque mori cupiunt, careant formidine mortis.
Incumbens decimus posthaec — miserabile — fluctus
Involvit trepidam loetali turbine puppim.
Iamque superfusis latus inclinaverat undis —
405 Horrendum —, collega Lopus nautaeque paventes
Excutiunt torpore virum: spes omnibus una
Obiectare senem placandis fluctibus unum.
Surgit et evalidis immota fronte procellis
Nomine praemissio mundi rectoris Iesu
410 Increpat audacem praestanti pectore pontum.
Hinc sacro tumidos inrorans chrismate fluctus
Fundit more preces. Orantem gratia praesens
Prosequitur: cedunt detectis artibus hostes.
Nox mutata die: compensant gaudia luctus.
415 Unda favet votis ventoque impulsa feruntur
Vela suo fluctuque volat famulante carina.
Aequoris inmensos optato flamine tractus
Expluere brevi solvuntque in litore vota.
Partibus e variis properans sine nomine plebes
420 Excepere viros, vates quid forte sinister
Olim venturos trepido praedixerat ore.
Ingressos operum comitatur gloria felix,
Daemonas inque feros fertur sententia primum.
Namque hi pervasa dum proturbantur ab aede.
425 Pontica se sanctis struxisse pericula pandunt
Molitos magno caelique marisque tumultu
Caelitus emissam populis arcere salutem
Seque sacerdotum meritis et numine victos
Concessisse mari. Mirantur talia cuncti.
430 Fama celer vastae penetrans regionis in oras
Dispergit venisse viros, vestigia quorum
Prosequitur manifesta salus. Communibus omnes

Ut appulso excepint.

*Ut errore pulso
fidem restau-
ravit.*

424 hi *Boschius*] his P 431 viros viros P

388 *Iacob* V. 634 sqq. Extimuit natura chaos: rupisse videntur Concordes elementa: moras rur-
susque redire Nox manes mixtura deis. spes una salutis. Quod tanta mundi nondum periere ruina;
cfr. totum locum. 402 *Cfr. Trist. I* 2, 49. 418 *Cfr. Aen. III* 404. 419 *Cfr. ib. IX* 341.

- Exultant animis; implevit pectora summus
Ethereis ducibus se passim dedere fervor.
 435 Funditur in cunctas sermonis gratia partes:
Urbes ecclesiae conventus compita rura:
Omnia caelestis spirant meditamina legis.
Insula divinis impletur tota tropaeis.
Si quibus atrocem pestis defixerat unguem,
 440 Vulnera dum pandunt, vitae medicamina sumunt.
Firmatur fidei cunctorum mentibus ardor;
Cuneta fidem redolent, fidei stant foedore cuncta.
Instar apostolicum patribus pollebat in illis:
Officii gravitas, innati gratia vultus
 445 Antiquusque nitor, tum praecellentia quaedam
Intemerata viris semper mens conscientia recti,
Artibus egregiis instructa peritia quorum
Verteret hostiles sermonis acumine turmas.
Gallia causidicos — gratare Britannia — tales
 450 Ius tibi dicturos supero pro munere mittit.
Compulit ad sanam verax assertio mentem
Nutantes populos; tenebris cedentibus ardet
Prodigiis animata fides; latet abdita pestis
Auctoresque latent trepidi tetrisque cavernis
 455 Condita pernicies dampnisi illacrimat atque
More gemit zabuli populos evadere loetum.
Dira per ancipites sed abit trepidatio mentes:
Congressi metuant rationis pondere sterni,
Sive loco cedant, se dampnavisse silentes.
 460 Hinc metus, inde pudor capiti praejudicat: aequa
Corda pudor subigit vulgo succedere liti,
Quam non congressos se condempnasse timori.
Iamque dies aderat pulchro discriminis rebus
Indictura fidem: procedunt eminus hostes
 465 Pluribus obsequiis assentataque suorum,
Divitiis rutili, pompa praeunte feroce.
Distinguit Tyrias auri substantia vestes,
Quaeque deest meritis, cedit reverentia gazis.
Signifer hinc fidei Germanus, gloria saecli,
 470 Fulmineo flagrans clypeo et caelestibus armis
Progreditur iuxtaque subit collega benignus.
Fama ciet populos; regio coit omnis in unum
Spectatura diem. Tandem processibus aequis
Comminus adstat, verum non viribus aequis:
 475 Hinc sincera fides, hinc pugnat perfidus error;
Hinc auctor Christus, illine Pelagius auctor;
Hinc pietas, hinc pestiferae meditatio fraudis.
Hostibus ac primum dicendi copia cessit:

Ut in eorum sententiam universi transierint.

Ut hereticis congreSSI sint.

449 britannia P ad 451 universi P] omnes Bachius 470 flagrans corr. P; cf. supra pag. 48
ad v. 82 et postea add. P 477 fraudis ex sil. P mortis Bachio teste cod. Lugd.

449 Cf. Iur. 15, 111.

- Constitit hæc nudis solum vanissima verbis
 480 Nec contenta modo tempusque auresque fatigans:
 Garrula torva procax infertilis improba mendax;
 Par flammae, cui materies demit indiga vires,
 Informis vel dum coquitur ceu massa camino
 Follibus egestas capiens fabrilibus auras,
 485 Horrendum stridet. Postquam iustissima verbis
 In longum ductis posuerunt taedia finem,
 Inde sacerdotes haustu spirante super)
 Ignea caelestis vibrantes spicula linguae
 Ingentes tonitus, ingentia fulmina fundunt
 490 Mixtaque apostolicis vernacula verba loqueli:
 Concina sermonem testatur lectio castum.
 Erubuere truces obstipo lumine partes;
 Perfidus intepuit foedis torporibus error.
 Terga fugae nudant seseque ad singula victos.
 495 Dum contra nequeunt, incesta fronte fatentur.
 Arbiter at populus vix tandem vindice ferro
 Continuere manus: licuit quod denique solum,
 Condemnant clamore reos. Ita contio fervet
 Quam venerata pios, tam detestata profanos.
 500 Proruit in medium quidam cum coniuge princeps, *De puerilla illuminata.*
 Unica cui geminis iam dudum filia lustris
 Natales tenebras ignota luce trahebat.
 Ingerit hanc sanctis. Victis hanc hostibus illi
 Censem offerri; semel at praesumptio pulsa
 505 Virtutem temptare fugit iunctisque parenti
 Exorant precibus miseram de clade levari:
 Fleetitur his pietas miseros miserata parentes.
 Fundunt more precem; pater hinc Germanus amicum
 Rite vocans numen sanctorum pignora collo
 510 Abducit manibus frontique admota puellae:
 Dampnatas nota refovet virtute lucernas.
 Prosiluit medicina potens pulsisque tenebris
 Implevit vacuas ignoto sole fenestras.
 Nec iam ferre valent laeti sua vota parentes:
 515 Quin etiam populis erexit formido salubris.
 Hinc succensa fides illo percanduit usque,
 Erroris quoad ulla forent vestigia nusquam:
 Sic aliena salus aliis fit causa salutis.
 Vix medium quanquam trepidi confecimus aequor
 520 Nec datur adgressos adhuc exire Britannos,
 Sistendum postrema monent. Nunc pondere paulum
 Materiae confessus, iners, subcumbe, poeta:
 Quod restat, forsitan reparato pectore cures.

Epilogus.

(EXPLICIT LIBER III.)

486 finem *Boschius*] fidem P   487 sup. P   ad 500 PVELLA// P483 sq. *Pers.* 5, 10 et *Horat. Serm.* I4, 19 (*Liebl.*)   492 *Cfr. Pers.* 3, 80.   494 *Cfr. Aen.* V 586(ubi fugae præbent codices aliquot Karolini, colgo legitur fuga).   519 *Cfr. Ge.* II 541.

PRAEFATIO LIBRI QVARTI
TETPAKOΛΩ TETPAΣΤΡΟΦΩ DESCRIPTA.

Scandere puppim
 Transque meare salum
 Coetum discipulorum
 4 Quondam Christus iusserat.

Cedere vulgus
 In sua quemque iubet;
 Hinc montis subit alta,
 8 Sic numen patris invocat.

Nocte sopora
 Omnia torpuerant
 Sulcabantque minaces
 12 Puppis cerula gurgites.

Flamine laevo
 Aequora ferbuerant;
 Spes absumpta salutis
 16 Tanta mortis imagine.

Aethera iamque
 Lucifer impulerat,
 Cum quartam stationem
 20 Pernox miles inordinat.

Christus amico
 Fluctibus in liquidis
 Fert vestigia gressu
 24 Seque horrentibus intulit.

Mox tremor artus
 Occupat egelidos;
 Clamor sydera pulsat;
 28 Terror pectora verberat.

‘En ego’ Christus
 Ut sacer intonuit,
 Simon robore sumpto
 32 Haec in famina prospicit:

‘Si tua vere
 Nos adiit pietas,
 Noto me quoque iussu
 36 Tecum pergere praecepe.

Scholia — I. e. quatuor metri generibus a quarto (—a *P*) facta replicatione; habet enim primum versum Adonium, secundum Archilochium, tertium Ferecratium, quartum Glyconium (*Gyeonium corr. P*)

Nam neque summo
Res gravis ulla deo,
Me siccusque videbis
40 Gressus ferre per aequora.⁷

Mox miseratus
Annuit his dominus:
Fidens numine Petrus
44 Puppin desilit ocios.

Pendula ponto
Membra senex agitat
Innixusque marinis
48 Dat vestigia fluctibus.

Res nova mentem
Perculerat tremulam,
Tum discrimina pontus
52 Intentat fera fervidus,

Quaeque fidelem
Aequora sustulerant,
Paulatim liquefacta
56 Mox subsidere cerneret.

Corpore mersus
Iamque Petrus medio
'Iesu, nunc, bone,' clamat
60 'His me deripe fluctibus.'

Obvia Christi
Dextera quem rapuit,
Conscensaque liburno
64 Cedunt noxia flamina.

Nos quoque dudum
Praetumidum pelagus
Summi nomine Christi
68 Confisi penetravimus.

Iam fere cursus
Contigimus medios:
Ponti cerula tantum
72 Et caelum undique cernitur.

Anxius haurit
Pectora iamque pavor:
Tollunt aequora molem;
76 Incepti quoque paenitet.

Pande serenam,
Christe, tamen faciem,
Spes et respice lapsas:
80 Votis omnia cesserint.

Iamque potentem
Porge manum trepido:
Ausim scandere tecum
84 Quanquam torva pericula.

INCIPIT LIBER QVARTVS.

Straverat infandam felix constantia pestem
Nisa deo puroque fides conflata sereno
Ignibat castis cunctorum pectora flammis.
Iusta reversuros pepulit sententia patres
5 Martyris Albani votis ambire sepulchrum.
Protegit ille suos meritis precibusque Britannos
Milia poenarum Christi pro nomine passus.
Ultima quem capitis rapuit sententia caesi;
At non lictori cessit res tuta superbo,
10 Utque capud saneto, ceciderunt lumina saevo:
Sic tu, Christe, tuos interdum ulciscere servos.
Te quoque perstringi, martyr, non abnue verbis
Plus iusto brevibus. Nam ni potiora vocarent,
Forte meis et tu calamis obnoxius esses.
15 Idque michi gratum nunc non mediocriter extat,
Quod te Germano quondam favisse beato
Accipio; quique auctori persolvere pulchras
Rite parans grates reserat pretiosa sepulchri
Clastra tui cineresque pios casto ordine sacris
20 Muneribus cumulans sanctorum pignora condit
Diversis collecta locis: sic denique iustum,
Sic fore conveniens, loculo tegerentur ut uno,
Quos eadem meritis nectebat gloria pulchris.
Muneris inque vicem sacro de pulvere partem
25 Sustulit — infectus fuso de sanguine cespes
Tum quoque servabat veteris monumenta triumphi —:
Hoc secum praesul plenus virtute revexit.
Hinc tibi surrexit praeclari schematis aula
Moenibus in nostris manibus constructa beatis.
30 Hic, Albane, preces, hic audis vota piorum:
Saepius hic iusti cives sensere supernos.
Quisque pie vixit, diro mox communis hosti
Sese congressum capitis discrimine sensit.
Divinis functum prisca de more negotis
35 Iamque revertentem vis excipit invida sanctum
Tum pacis gerulum praeceursoremque salutis.
Impulit incauti contritum pondere lapsus
Forte pedem: lubricos hac instruis, impie, semper

*Quod a Britannis
reversuri Albanum
martyrem expeli-
nerunt et de reli-
quis commutatis.*

*Allocutio ad sanc-
tum.*

*Ut insidiis dae-
monis pedem con-
triverit.*

*ad 1 BRITANNIUS P   14 clamis corr. P   26 serbat P   27 renixit ut videtur cod. Lugd.
ad 32 contriverit Boschius] CONVERTERIT P   34 negotiis P*

- Arte dolos, aurum sed quod fornace probetur
 40 Inmemor. Interdum veteris meminisse duelli
 Profuerat: quandam meritis Iob clarus opimis
 Clarior exacto rediit certamine vitor,
 Et quanquam summos impellant fulmina montes,
 Non sane, id quod sunt, cessant existere montes.
 45 Cumque loco fessus pater artaretur eodem,
 Cernere erat tectam modio torpere lucernam.
 Forte emerserunt validis incendia flabris
 Vicinas populata domos: iamque omnia victrix
 Flamma tenet; spes omnis abit, consumpta palustri
 50 Tecta crepant calamo: furit et iam praesul is ingens
 Fertur in hospitium zephyris urgentibus ignis.
 Turba volat manibusque pater sublatus amicis,
 Discrimen fugiat, votis concordibus orant.
 Abnuit antistes castigatoque tumultu
 55 Increpat infidos nulla ratione moveri
 Se passus: tanta est fidei constantia sancto.
 Plebs trepidare metu flammamque obsistere contra:
 Humanos nisus turpem cepisse repulsam
 Mox patuit: nam consumptis, quaecumque tueri
 60 Turba cupit, si quid praesul defenderat aeger,
 Excessit rabidos merito pugnante vapores.
 Cumque fere spatiis ultra citraque subactis
 Spargeret immitem populatrix flamma furorem,
 Expavit modici contingere tecta mapalis,
 65 Quod pater inclusus torvo servavit ab igni.
 Pertemptant animos ingentia gaudia plebis
 Seque magis supero laetantur numine victos.
 Nec stringi numeris nec possunt cedere verbis.
 Languidus hospitio praesul quae gessit in illo.
 70 Noctes atque dies miserorum turba iacentis
 Excubat ante fores; animis languentibus isti,
 Corporibus poscent columen tabentibus illi.
 Cumque nichil pateretur opis succedere morbo,
 Nocte viro quadam speciosi numinis instar
 75 Aethereum spirans vultuque et tegmine quiddam
 Cernitur; admota rectum consistere dextra
 Imperat inque pedes mutantem subigit: ille
 Robore concepto raptum cedentibus umbris
 Urget iter rapidis ignarus parcere plantis.
 80 Saxonas adscitis in conscientia crimina Pictis
 Serius innocuos contra flagrasse Britannos
 Olim fama canit, feritas quod litibus omnis

*Ut infirmus in-
cendium restin-
merit.*

*Ut infirmus immu-
meros curarerit et
de visitaione ange-
lica.*

*Ut ducem bellii pro-
fessus caelestem
victoriam obtinu-
erit.*

*Scholia — 81 Serius] Gravius. — Salustius (*Hist. fragm. inc. 15* ed. Dietsch: *excerpsit e Serlio ad Aen. V 524*): ‘Serum bellum’ grave; Virgilius (*Aen. V 524*): ‘Seraque territi(c)i’ cecinerunt omnia (nomina corr. P) vatos.’*

45 artatur corr. P   ad 45 RESTRINXERIT P   58 coepisse P   79 placere corr. P

39 e. g. *Supient.* 3, 6.   57 Cf. *Aen. II* 685.   66 Cf. *Aen. I* 502.

Pascitur inque trucem compellit cuncta furorem
 Natalis rabies. Veteris tum semina rixae
 85 Conflarant rigidis utrimque incendia bellis,
 Iamque duae genti consertis viribus uni
 Concurrisse parant catrisque hinc inde locatis
 Eminus indubiae temptant pro ludia pugnae
 Effectu vario. Nec dum Germanus amica
 90 Extulerat regione pedem, licet ille parati
 Aequoris in patiens redditum iam iamque citaret.
 Perculerat trepidos vehemens formido Britannos,
 Quod modicae vires et belli copia longe
 Hostibus impar erat; nutu instillata superno
 95 Mentibus ambiguis felix sententia plausit
 Rebus in angustis magni suffragia patris
 Poscere: visa salus haec est metuentibus una.
 Spondet praesidium nec differt vota suorum:
 Accedit castris, sequitur collega fidelis.
 100 Torpuerat rigidus quibus in praecordia sanguis,
 Ingentes ausus, ingentia pectora sumunt;
 Laeta meret ducibus acies infracta supernis
 Agmine ceu magno meritis confisa duorum.
 Tempus erat cuncto semper venerabile mundo,
 105 Cum quadragenis plebes operata diebus
 Pinguescit macie solisque intenta supernis
 Suspirat sanctum purgato pectore pascha.
 Addebat feriis patrum praesentia castis
 Munia splendoris, sacroque exercita verbo
 110 Pars vulgi potior niveum baptismata subibat.
 Procinctu positis paschalis nomine festi
 Frondibus implexis instar contexitur urbis
 Ecclesia; ingentes spirant campestria laudes.
 Procedit madidus pulchro baptimate miles,
 115 Cui lorica fides, cui spes fidissimus ensis,
 Cui scutum validum dilectio mutua fratrum:
 Armorum reliquus sed enim contempnitur usus
 Pontificum meritis mundi cedentibus armis.
 Castrorum novitas suspecto panditur hosti:
 120 Vincendi spes ampla subit, ridentur inermes
 Consertaque manu nil mox ni praeda futuri.
 Irruat incautis, superest, acerrimus hostis,
 Invadat, laniet, cunctantes opprimat omnes.
 Dicta dies caedi nimium praesumpta futurae:
 125 Nec latuere dolii, fraus explorata patescit.
 Iamque dies aderat paschalibus edita pompis,
 At non funeribus, ceu iam praesumpserat hostis.

Scholia — 102 meret] militia — Virgilius (*inmo Lucan. X 408*): ‘Aere (here *P*) meret (merent *Luc.*)
 parvo.’ 121 praeda] ut hostes opinabantur 124 dicta] deputata

121 nisi *Boschius*

125 Nec latuere dolii *Aen. I 130.*

- Sacris explicitis rutilus splendore lavaci
Miles in arma ruit votisque ad fortia promptis
130 Stare parat contra soli concedere tandem
Obnixus morti. Praesul certaminis huius
Arbiter ancipites disponens rite cohortes
Infert se medium elataque ad sydera dextra
'Me duce me' dixit 'bellum tractabitur omne:
135 Signifer indictae subeam primordia pugnae.'
Haec ubi dicta dedit, longum progressus in agmen
Delectos comites numero sortitur ab omni
Lustratisque locis, qua forte intrumperet hostis,
Montibus obductam cernit procumbere vallem:
140 Sistitur hic pulchris radians exercitus armis.
Illo, quod nunquam laeti videre Britanni,
Nempe die instructum magno duce praesule bellum:
Res nova, sed quantum longis incognita saeculis,
Aeternis tanto mage condignissima fastis.
145 Iamque ferox aderat confisus viribus hostis,
Confisus latebris, quanquam detecta paterent
Omnia praecaute satis explorata labore,
Cum pater edictum turmas exponit in omnes:
Quem prior ediderit librata voce canorem,
150 Vocibus elatis miles respondeat omnis.
Securus praedae, securus denique caedis
Hostis adest; pactae praesul non inmemor horae
Exigit ingentem pleno de pectore vocem
Alleluia pium ternis concentibus urgens.
155 Cunctorum sequitur sublatus ad aetera clamor:
Pressius exceptum triplicant montana sonorem.
Sternitur infelix animis marcentibus hostis
Seque super vastas non tantum incumberc rupes.
Quin etiam metuit superum convexa polorum.
160 Quod restat solumque putant superesse saluti:
Committunt pedibus trepidao commertia vitae.
Non haec sufficiunt celeres ad munia plantae
Et quanquam volucres plaudant fugientibus alae.
Omnia pigra putant nec sunt fugientibus alae.
165 Fundunt arma procul gaudentes corpora tantum
Subduxisse neci. Consumptos flumine plures
Accipimus: euicunque leve est incumbere loeto,
Dummodo contingat duras inpune sequentum
Evasisse manus. Caelestibus ultio flabris
170 Acta furit nec fert requiem trepidantibus ullam.
Stat vitor cumulatque novo rem carmine miles

Scholia — 153 Exigit] exprimit 156 Pressius] Gravius. — Per IXXO

133 sidera 2 m. P 141 britani corr. P 162 caeleres corr. P

129 *Lucan.* III 37 Major in arma ruit. 136 Haec ubi dicta dedit e. g. *Aen.* II 790.
155 sublatus ad aethera clamor *Aen.* II 338. 157 Sternitur infelix *Aen.* X 781.

- Ultoremque sui pangit per cantica Christum:
Incubat hinc spoliis felici numine partis:
Nil sibi, cuncta deo reputansque ferensque potenti.
175 Plaudunt pontifices tanti splendore triumphi;
Auspiciis confecta novis et sanguine nullo
Hostibus exultat felix Victoria fusis.
Rebus compositis celerem pro posse regressum
Cura gregis proprii semper propensa monebat.
180 Invitat pelagus Christo moderante paratum,
Mensque favet meritis non casso conscientia pulchris,
Martyr et Albanus precibus comitatur eunes,
Sedibus optato donec potiantur amicis.
Laeta revertentes exultat Gallia patres;
185 Nascitur ecclesiis optatae gratia lucis,
Contra daemonibus duri tortura doloris.
Germanus notam tandem delatus ad urbem
Ambitum duplii pastor pietate suorum.
Obvia turba ruit luctu testata dolorem,
190 Plausu laetitiam: mixtis in utrumque feruntur
Agmina tanta modis; lacrimis at gaudia cedunt.
Presserat in miseros clavum Fortuna trabalem,
Dum pater almus abest; causas tamen ordine discit:
Oppressos dudum censoris pondere cives
195 Acrius insolitis rem contrivisse tributis.
Ingemit aerumnis, pietatis viscera pandit;
Rimatur, quanam miseros a clade levare
Arte queat; magnisque capud sudoribus ille
Voverat omnigenum patiens sine more laborum.
200 Urget cura virum nec iam suffragia differt:
Fessus adhuc pelagi rursum terrestria temptat
Ingrediturque viam, longum qua Gallia vergens
Pandit iter, sanctoque ferens in pectore Christum
Progreditur modico contentus ad omnia sumptu.
205 Carpebat gressu praesul per aperta modesto
Rura viam vesperque diem condebat in undis,
Obruerat totum pluvio qui frigore caelum:
Confectus macie, confectus sordibus ecce
Addit se comitem perverso pectore quidam
210 Nudus adusque pedes. Pepulit miseratio cunctos:
Iungitur hospitio practextus paupere praedo
Interque innocuos cubitum dat membra ministros.
Hos sopor, hunc urget saevae meditatio fraudis.
Proficuum sceleri gnarus conducere tempus
215 Surgit et addictum sancti senioris in usus
Abducit stabulis incesta fraude iumentum.

*Ut rediens cives
tributorum insolentia depressos
invenerit*

*Ut equum abduc-
tum receperit.*

Scholia — 179 propensa] praecipua 192 I. e. ingentem afflictionem

204 sūptū P.

192 Cfr. Horat. C. I 35, 18 (Boschius). 207 Cfr. Ge. III 279.

- Redditus utque dies, noti iactura vehicli
Noscitur; at furti iam se subduxerat auctor.
Neve sacerdoti praesens evectione decesset,
220 Clericus obsequium sancto dependere suetus
In peditem mutatur eques: sic exigit ordo.
Dumque iter accelerant, liquido perfusa serono
Clara viri facies sobrio moderamine fulsit;
Sed praeter solitum laetae spiramina mentis
225 Fronto premit. Videre sui cunctisque viritim
Attonitis audax pauloque expromptior unus,
Quaenam tanta, rogat, laeti sit gratia vultus.
Ille sub haec 'Modicum, socii, subsistite' dixit
'Et ridendus et infelici sorte dolendus
230 Iam vestris oculis miser obiectabitur ille,
Quem mox torquebit foedi mens conscientia facti.'
Dixit et in partem porrectis visibus ecce
Eminus inspiciunt peditem loroque manuque
Raptum animal post se pudibunda fronte trahentem.
235 Dumque ille accelerat dumque hi non multa morantur,
Consequiturque brevi seque ad vestigia sternit
Ordine commissum fassus per singula crimen
Seque ita totius implexum tempore noctis,
Ut nullo quoquam posset divertere pacto,
240 Ni mox quadrupedem vovisset reddere captum.
Tum sacer indoluit mollique affamine mulcens
'En, tibi quod nudo deerat, si forte dedissem,
Patrandi sceleris impulsio nulla fuisset.
Nunc cape, cuius eges; quod nostrum est, redditio' dixit:
245 Sic reus indultam revehit cum munere pacem.
Secreti cupidus sancto vir numine plenus,
Non magis externos doctus vitare favores
Quamque ministrorum solatia crebra suorum,
Voto detulerat latebramque fovere perhennem
250 Immunemque aurae, quam longa est, ducere vitam.
Inconcussa manet magni sed sponsio Iesu
Montibus impositam non abdi visibus urbem:
Quemque tegit meritis absistens gloria pulchris,
Indicat egregiis illustrans gratia signis;
255 Et quaqua tulerat facilem per compita gressum,
Urbibus et vicis raptim promiscua sese
Obvia turba dabat praeclaris excita factis
Et quanquam longi facile secura laboris.

*De occurso popu-
lorum.*

Scholia — 258 secura laboris] i. e. contempnens laborem

237 crimen *ex corr. P*   244 *inter redditio et dixit eras. xp P*   245 munere pacem] re pacem
in l. r. *P*   249 perennem 2 m. *P*   251 Inconcussa *ex sil. P*] lucivulsa *Bosch.* manet manet sed
corr. P

228 Ille sub haec *Aen. V 394.*   251 sq. *Matth. 5, 14.*

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

- Te quoque, Caesarcis fatalis Alesia castris,
 260 Haud iure abnuerim calamis committere nostris,
 Quac, quod alas proprios praepingui pane colonos,
 Nominis adiectu quondam signata putaris.
 Te fines Heduos et limina summa tuentem
 Adgressus quondam saevo certamine Caesar
 265 Poene tulit Latias non aequo Marte phalangas
 Expertus, patriis quid Gallia posset in armis.
 Nunc restant veteris tantum vestigia castri.
 Presbyter extiterat claris natalibus illic,
 Clarior ingenio, cui tum gentile Senator
 270 Nomen erat; vita meritoque simillima coniunx
 Aequabat studiis casti decreta iugalis:
 Ambo proiecti, macti successibus ambo.
 His praesul sancti, qui commendatur, amoris
 Foedere iunctus erat; hos tum cum forte petisset,
 275 Excipiunt, quanto consensit copia cultu.
 Hic matrona piam struxit sub praesule fraudem
 Stramine subiecto, quo nescius incubitavit
 Telluris solitus alias incumbere tergo.
 Impulit utque novo terras afflamine Titan,
 280 Urget iter gaudetque domus gaudentque ministri
 Sese illustratos noti solamine patris.
 Relliquias matrona toro collegit et omni
 Compositas studio causis vitalibus abdit.
 Post soles aliquot natali lampade quidam
 285 Splendidus et multa rerum dictione superbus
 Daemone perflatur. Suberant suffragia nulla,
 Quodque absens Germanus erat, spes cesserat omnis.
 Praesumpsit matrona fidem Christoque vocato
 Servato miseri circumdat stramine corpus:
 290 Absentis merito cessit res ardua voto.
 Nocte miser magno tamquam vallatus ab igni
 Aestuat et replico Germanum nomine frendens
 Abripitur saevi tandem de fauce leonis
 In reliquum sospes collato munere tempus.
 295 In Lugdunenses aequis processibus arcos
 Vexit Arar Rhodano sese sub moenibus abdens.
 Lugduno celebrant Gallorum famine nomen
 Impositum quondam, quod sit mons lucidus idem.
 Exceptum studiis plebes amplectitur aequis.
 300 Aetas cuncta ruit, sexus concurrit uterque:
 Tangere nec tantum, iuvat aspexisse frequenter.
 Procedit cunctis benedictio plena salutis;

*De stramine in quo
Alesiae inscius cu-
bitavit.*

*Ut Lugdunenses
doctrina et signis
illustraverit.*

Scholia — 259 fatalis] noxia 260 abnuerem *Boschius* 265 Poene tulit] perdidit (283 Vitalibus
i. e. medicinae ‘not. mss.’ *Boschius et Pesseliacrus*)

268 Praesbiter *P* 282 et *Boschius*] ut *P* 296 rhodono *P*

259 sqq. Cfr. *Caesar. Bell. Gall. VII* 68 sqq.; sed incertum est, num *Caesaris librum ipse Heiricus*
inspicerit.

- Tum relevat grato cunctorum pectora verbo,
Et quanquam festinus eat, sitientia certe,
305 Quod satis est, relevat vivaci dogmate corda.
    Iam dudum gravibus quanquam dilatio votis
    Obstiterat, miro tandem raptatur amore
    Obvia Germano fusis quacumque catervis
    Urbs Arelas. Fundatoris cognomine primi
310 Hoc duxisse ferunt incerto tempore nomen.
    Hic tunc Hilarius hinc usque ad sidera notus
    Praesulis officium verboque manuque gerebat.
    Igneus ille fide, caelesti fam(in)e torrens
    Praeceptis operam dabat indefesse beatis.
315 Hic ut apostolicum praecclari temporis instar
    Excipiens prona sanctum pietate colebat
    Affectu patrem, meriti splendore magistrum.
    Frenabat rigidam praefecti nomine gentem
    Auxiliaris item, geminis cui grandia votis
320 Adventu magni fulserunt gaudia patris.
    Ille viri dudum pleno flagrabat amore
    Visendi cupidus, tum quod quartana iugalem
    Torrebat longo iam dudum tempore lampas.
    Intranti longum princeps rapit obvius agmen;
325 Excipit obleetat refovet veneratur adorat;
    Tum totum facili metitur lumine corpus:
    Impulit attonitam trepida formidine mentem
    Digna viro facies et plenum numine pectus,
    Sermonis gravitas, illustris gloria vultus,
330 Fama minor meritis, magni praestantia cordis.
    Exin praecipuis effundit munera gazis,
    Oblatisque manum dignetur pandere, poscit.
    Uxor posthaec supplex incommoda iungit:
    Annuit antistes fidei nec praemia differt.
335 Ingreditur; manifesta salus comitatur euntem:
    Discutit ingrediens aegro de corpore pestem
    Et tremor et febris puncto delentur eodem;
    Sic capit optatum felix matrona levamen.
    Adventus posthaec exponens ordine causas
340 Perfruitur sobriis obtento principe votis.
    Civibus oppressis revehit vexilla quietis,
    Summa salus toti quamvis existeret urbi
    Reddita pastoris tantum praesentia magni.
    Neasius inmunem sudoris inire quietem
345 Arvernas quondam praesul progressus in oras
    In Brivatensem flexit vestigia vicum.
    Hic, martyr Iuliane, tibi pro nomine summo

Ut Arelati exceptus sit.

*Ute dominus diem
passionis Iuliani
martyris revelarit.*

303 gratia P   313 fame P   327 tropida *Boschius*] trepidi P; cf. *Aen.* LX 753   341 ciuibus
ex corr. P.   *ad 344 revelaverit Boschius*

311 hinc usque ad sidera notus *Eel.* 5, 43.   323 *Cfr. Sedul. C. P. III* 33.

Milia poenarum truculento tempore passo
 Haud impune bonis semper obnixa vetustas
 350 Detraxit celsi passim monumenta triumphi.
 Et quanquam clarus famoso nomine martyr
 Solis ab occasu iam tum ferreris in ortum,
 Hoc certe quiddam fueras obscurior ipso,
 Semper honorandi quod plebs oblita diei
 355 Haud tibi certa dabat celebri sollempnia ritu.
 Non tulit errorem longis inolescere saeclis
 Germanus veniens ac primum, tempore quoniam
 Sacra ferant sancto, fatu perquirit amico.
 Indoctum vulgus sese nescire fatentur;
 360 Tum pater 'e summis poscendum sedibus,' inquit
 'Quod potis humanae non est expendere menti.'
 Nox ruit inque suam coetu cessere soluto
 Quisque domum; praesul sacra pernoctat in aede.
 Luteaque in roseis rutilans Aurora capillis
 365 Vix ma(tu)ntino rubefecerat aethera curru:
 Praesul adest, causamne deus patefecerit ulli,
 Ultro perquirens. Expertes esse negoti
 Sese testantur. Mox haec in verba sacerdos
 'Mensis legitimum subeat quam septimus annum,
 370 Hoc seitote prius mundo clarescere festum
 Quattuor ante dies. Haec sunt natalia sancti;
 His martyr factus felici sorte calendis
 Inditus est superis fuso pro sanguine castris.
 Res comperta michi monitis caelestibus haec est,'
 375 Dixit et ingentem perfundunt gaudia plebem.
 Martyris ex illo celebratur tempore pompa,
 Gallia qua partes late spatiatur in omnes
 Rursus bella moves, spiras incendia rursus,
 Desecto nequior consurgens bellua collo?
 380 Tela quidem forti nuper prostrata duello
 Non pudet in miseros iterum conflare Britannos?
 Parce tibi, iam parce, precor. Quo saepius atrum
 Extuleris virosa capud, iaculabere certe
 Et repetita dabunt celerem commenta ruinam.
 385 Quod semel insanum est, iteratum insanius horret
 (Maioresque ferunt bis vulnera rupta dolorem).
 Vix praesul positis humeros subduxerat armis
 Inmensum fessus propriamque reviserat urbem,
 Ecce ferebantur precibus mandata coactis
 390 Cunctorum, qui qui fuerant ex parte piorum,

Ut Pelagiana heres recruduisse mutiatur.

Scholia — 349 obnixa] contraria 369 V Kal. Septemb.

350 monumenta 2 m. P 354 blebs P 355 sollempnia 2 m. P 365 matino P 366 pateficerat ex corr. P 367 negotii P 373 Inditus *Boschius]* Inclitus P 376 tempora P
 386 *Boschius]* om. P

364 sq. Cfr. Anth. lat. ed. R. c. 584 et 589. 378 et 382 Hor. C. IV 1, 2 Rursus bella moves?
 parce, precor.

- In miseros iterum pestem recidisse Britannos
 Dogmatis insani nec spem restare salutis,
 Ni prius obtentam pulchro certamine causam
 Tutetur solito. Suberat spes certa triumphi
 395 Pro miseris movisse manus; nec gloria velis
 Iret prima suis, si non suprema subiret
 Infectis imposta manus. His vocibus iras
 Excitat impatiensque morae mox arma reposita.
 Arma celer notisque artus inducitur armis.
 400 Voverat ille suum fidei pro nomine pectus,
 In quamecumque daret casus incumbere mortem.
 Ibat paciferis perlustrans gressibus orbem
 Semina sancta serens et pulchro dogmate pandens:
 Praemia Christicolis quae et quanta parentur in astris,
 405 Contra: quae reprobos ineant post funera poenae.
 Tuque iterum celebris prisum, Lutecia, nomen
 Carmine conde meo; michi certe mentio constat
 Semper grata tui, quod te nunc ossibus ornat
 Sponsa mei domini quondam celeberrima signis.
 410 Huc tunc ingressus praesul Germanus amore
 Excipitur miro; pronam benedictio plebem
 Confovet; ingenti persulant omnia plausu.
 Depositi memor ille sui, quinam Genovefam
 Casus agat, studio mox percontatur amico.
 415 Caelitus attigerant animum discrimina, credo,
 Plurima quae tempus fuerat perpessa per illud.
 Ut solet obloquiis pietas succumbere duris
 Parque fuit nigrae virus deprehendere mentis,
 Cum concepta semel furialis semina flammae
 420 Nec sancto praesente viro plebs livida pressit;
 Cui tamen illa suo melius quam nota parenti est.
 Exin virgineae secedit in abdita cellae
 Conceptus populo; prodit mox obvia virgo.
 Quam pater ingenti magnus pietate salutat,
 425 Numinis ut templum veneratum iure putares.
 Hinc spectans plebem dextraque silentia mandans
 Virginis auspiciis repetit praeconia primis.
 Ut sacrum Christo felix infantia corpus
 Aptarit nullo temerandum in saecula pacto.
 430 Se quoque virginie semper mansisse pudoris
 Abiuneto quanquam secretum corpore testem.
 Ut'que ait 'indubias statuat sententia mentes.
 Argumenta rei veris perdiscite signis.'
 Dixit et infectam lacrimarum flumine terram,

Ut Parisius veniens Genovensem visitaverit.

Scholia — 397 Si non ultima manus rei (rei *Boschius* regi *P*) imperfectae (imperfecto *P* inceptae *Boschius*)
 imponeretur 406 Sic *Parisius* ante vocabatur 409 Sponsa] *Genovesa* 415 animum] pontificis
 418 Parque] facile 421 Cui] *Germano* 431 secretum] separatum

403 serent corr. *P* serens *Bosch.* 415 credo *Boschius* et sic *Constant. Vit. Germ. II 1*] crebro *P*

- 435 Virgo orans recubos qua se flectebat in artus,
Ostentat digito. Rabies hinc pulsa furentes
Leniit; incepti cunctos piguisse videres.
Consensu socio cunctis decernitur insons:
Insontem cuncti conserta laude fatentur.
- 440 Componit rabidos assertio vera tumultus
Deque animis atri pellit contagia fellis.
Exin Parisias celebris Genovefa per oras
Obtinuit meritae passim paeonia palmae.
Singula gestorum, clarissima virgo, tuorum
- 445 Committi calamis fuerat devotio nostris,
Grandia multivolum revocant sed coepita poetam.
Ne tamen hos iusto fundam sine foenore versus,
Supplicis esto memor precibusque tuere fidelem,
Quasque tuo nosti dotes accedere sponso,
- 450 Accessisse tibi collata sorte putato:
Iamque vale coniuncta deo saeclique memento.
Hinc mare concendit; concurrunt omnia votis:
Puppis in obsequium componunt flamina cursum;
Fluctibus infestas videas cessisse procellas;
- 455 Vivida vi virtus ventorum verbera vicit.
Tuque, ferox, aberas, daemon, non ausus adesse,
Quod needum, pelago fueris quae passus in ipso,
Exciderant animo. Sed mens tibi livida quanquam
Antiqui populos emergere fauce draconis
- 460 Aeternum doleat, virtus sanctissima certe
Impulit invitum populis praedicere vatem.
Praesulis adventum. Needum contingere terram
Quiverat: insula Germanum iam tota fremebat.
Forte loci princeps Helaphius indice nullo
- 465 Occursum properat: tam certum est credere vati.
Filius huic primis curvo dampnatus ab annis
Poplite marcentis tulerat dispendia cruris.
Exibet hunc secum; sequitur provintia tota,
Turba sacerdotum, concursus inscia plebes:
- 470 Ordine summissis prodit benedictio cunctis;
Hinc doctrina fluens sermonibus irrigat omnes.
Agnoscit populos fidei tunc usque tenaces;
Auctores sceleris compertum existere paucos:
Quaeruntur vindexque reos sententia plectit.
- 475 Inrumpit densas Helaphius ipse catervas
Obiectans claudio deformem corpore natum.
Nec verbis opus est: allegant plurima causam:
Aetas, debilitas, lacrimae super omnia patris:
Elicit ingentem compassio iusta dolorem

*Allocutio.**De adventu eius
per daemones mun-
tato.**Ut Helaphii filium
curarerit.**Scholia — 455 Nota (sc. alliterationem)*

442 genofa corr. P 447 fundam] n ex corr. P 452 condescendunt Bosch. 466 dannatus 2 m. P

458 Exciderant animo *Aen.* I 26.

- 480 Cunctorum ex animis. Flexus quam maxime praesul
Sese praesidiis confert ex more supernis.
Tum iuvenem residere iubet; mox arte magistra
Explicuit medicam doctus succurrere dextram
Attrectans siccos leni palpamine nervos.
- 485 Mox tamquam digitis fueret medicina salubris,
Consequitur festina salus: rapit arida suicum
Compages refluxum; remeant in pristina nervi
Atque interdictum repetunt vestigia flexum.
Multorumque oculis fulserunt dona creantis,
- 490 Cum pater incolumem recipit post tempora natum.
Natus plaudentem recipit per gaudia patrem.
Sic tua, Christe, modis inolent praeconia miris
Et fidei capiunt invictum pectora robur.
Hinc sacer ad plebem sermo convertitur omnem
- 495 De lapsu, seu quae reparent impendia lapsum.
Obtinet immotis columen fundata columpnis
Tuta fides; fidei pugnant pro foedere cuncti.
Perpauci suberant detectae fraudis alumni;
Sistuntur coram; cunctis eadem sententia perstat
- 500 Exilio multare iugi: sic insula felix
Tartarea tum peste carens insignibus almae
Nunc quoque, nunc fidei casto splendore coruscat.
Pace locis parta spoliis percomptus opimis
Alite felici notam remeavit in urbem
- 505 Germanus superis merito gratissimus astris.
Tuque o, cui tota discretos orbe Britannos
Bis penetrare datum, bis intima cernere magni
Monstra maris, positis huc tandem flectere velis
Votaque servatus solvens in littore, nautes,
- 510 Qua ratione potes, genium curare memento
Teque para — rerum fors est incerta — futuro,
Ut, si quis subeat, possis par esse, labori.

Epilogus.

EXPLICIT LIBER IV.

Scholia — 490 Nota (*sc. ισόχωλον*) 492 inolent] crescent 504 Horatius (*Epid. 10, 1 sq.*):
Male (mala *Hor.*) soluta navis exilit (exit *Hor.*) alite ferens olentem Mettium' (Mevium *Hor.*) 510 Quiet
et voluptati operam dare. Contra Terentius (*Phorm. I 1, 10*; vide *testes apud Umpfenbach pag. 273*): 'suum
defraudare genum.'

486 suicum 2 m. P 490 post tempora natum in l. r. P 496 columnis 2 m. P 499 hepta-
metrum conservarunt P et Boschius eadem corr. P

510 *Ofr. Hor. C. III* 17, 14.

PRAEFATIO LIBRI QVINTI
ΑΙΚΟΛΩ ΑΙΣΤΡΟΦΩ PERACTA.

Dives Dedalon olim *ΕΚΑΤΟΠΟΛΙΣ* extulit
 Multa laude peritum,
 Quondam qui fugiens Minocia palatia
⁴   Ceris nexuit alas
 Pennis praepetibus vacuum ratus aera
 Tuto posse meari.
 Ascivit comitem levitas temeraria
⁸   Laevo foedere gnatum:
 In patrisque latus subit aliger Icarus
 Patrissare coactus,
 Tum videre poli duo quadrupedantia
¹²   Primum monstra volare.
 Arctos ad gelidas pater impiger evolat
 Tutus frigore laevo.
 Tandem Chalcidicis superastitit arcibus;
¹⁶   Haec primum attigit arva.
 Hic templum tibi nobile, Phoebe, dicavit et
 Fessas exuit alas.
 Natus Dedaleis minus integer artibus
²⁰   Incautusque pericli
 Plus iusto *ΕΜΠΙΠΗ* subit ardua climatis;
 Mox pennis resolutis
 Cognomen pelago dedit Icarus obvio
²⁴   Saevis obrutus undis.
 Haec te monstra petunt, tibi fabula competit
 Haec, ignare poeta.
 Iam tu Dedaleo nimis ocior Icaro
²⁸   Terrarum infima linquis,
 Dum te materies nimium rapit ardua
 Caelo intendere pennas.
 Atque o dulcianum rapereris in alitem
³²   Manarentque canoro
 Plumae per digitos humerosque volatili:
 Tum te per liquidum aethera

Scholia — Duplici genere metri a secundo facta replicatione; habet enim priorem versum Eolicum, secundum Ferecratum. (1 *Ἐκατόμπολις* i. e. centum civitatum insula, Creta videlicet 'n. mss.' *Boschius*)
 19 Natus] Hicarus   21 *ΕΜΠΙΠΗ*] ignei   31 Atque o] O utinam

1 *Ἐκατόμπολις* *Boschius*   8 Loevo *P*   9 aligeri carus corr. *P*   17 phoebi *P*

1 *Cfr. Isidor. Or. XIV* 6, 15.   3 *Cfr. Aen. VI* 14.   5 *Horat. C. I* 3, 34 Expertus vacuum
 Daedalus aera Pennis non homini datis (*Liebl.*).   13 *Cfr. Aen. VI* 16.   15 *Aen. VI* 17 Chalcidicaque
 levis tandem superastitit arce.   17 sq. *Cfr. Aen. VI* 18.   18 *Iuv. III* 25 fatigatas ubi Daedalus
 exuit alas (*Liebl. l. c.*).   21 Plus iusto *Hor. C. III* 7, 24.   27 *Hor. C. II* 20, 13 Iam Daedaleo
 ocior (*legitur* ocior in *Horatii codice Floriacensi*) Icaro. *Locum indicavit Liebl. l. c.*

Nectentem modulis bene dissona limmata
 36 Vivax penna bearct.
 Ah te ne subigant temeraria ludiera,
 Dum sublimia temptas.
 Ah ne praecipitem penetralia fulmina
 40 Saeva in Tartara pellant,
 Quando extat vetitum nimis ardua persequi
 Nec transcendere vires.
 His tu, Christe, potes medicarier unice,
 44 Haec eludere tela.
 Et cui posse fuit dare talia fieri,
 Non te posse negarim
 Casto vela quidem dare commoda carmini:
 48 Nec spes deviat usquam.

INCIPIT LIBER QVINTVS.

Defesso pelagi glaebe natalis in oras
 Vix remeare datum, cum protinus obvia longo
 Procurrit tractu tensis legatio palmis
 Praestolata diu repetentem patria sanctum.
 5 Gens inter geminos notissima clauditur amnes
 Armoricana prius veteri cognomine dicta,
 Torva ferox ventosa procax inculta rebellis
 Inconstans disparque sibi novitatis amore,
 Prodigia verborum, sed non et prodiga facti:
 10 Dicere plus, fecisse minus taxatur honestum.
 Regibus hanc fidei numquam servasse tenorem
 Saepius expertum; quare quo principe felix
 Tunc quoque florebat titulis respublica priscis —
 Magna salus patriae: nomen fuit Aetius illi —.
 15 Pertaesus tumidae mores et crimina gentis
 Vastandam rigidis tandem permisit Alanis.
 Rex erat his Eochar belua crudelior omni.
 Quid caedes memorem et furialia facta tyranni?:
 Expertus late totis in partibus orbis.
 20 Ergo exoptatae permissa licentia caedi
 Instigat rabidas gentis in funera fauces.

*Ut Armoricanam
legationem exce-
perit et descriptio
gentis eiusdem.*

Scholia — 35 limmata] hemitonii (cfr. Boeth. *Inst. Mus.* II 28 ed. Friedl. 260, 24) 37 Ah] metuentis vox subigant deicient 41 Quando] siquidem || 4 Prudentius (*Ambrosii qui dicitur Distich. 4, 1 Collect. Pisaur. V 158*, cfr. *Hermes Zeitschr. f. cl. Phil.* XXVII 158): 'Prestolatur ovaens sponsam (recte, oves sponsae *Ambros. edd.*) de gentibus Isaac' 5 amnes] Sequanam et Ligerim 10 taxatur] estimatur 16 Rex Alanorum fuit, cui gens Armoricana data erat ad depraedandum propter suam insolentiam ab imperatore 17 his] Alanis

39 fulmina *Boschites*] fulmina *P.*

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

- Barbara mens inhiat iugulis factura periculum,
 Quid possit feritas. Saevum rapit improbus agmen
 Ardens optatae quam primum incumbere praedae.
- 25 Percellit miseram dira expectatio gentem
 Et metus impatiens et rerum plurimus horror;
 Nec vero simplex urget praecordia terror:
 Non conferre manum, non fines hoste tueri,
 Non saltem temptare fugam sententia surgit.
- 30 Fingit quisque sibi varii discrimina loeti
 Solaque suspectae torquet dilatio mortis.
 Una subest miseris ratio servata salutis,
 Si se dignetur gladiis opponere praesul.
 Legatis haec summa fuit; quid nunc quoque, sancte, *Apostropha*.
- 35 Quid facturus eris? Si te subducere temptes,
 Nosti, quid capto sit viscera claudere fratri;
 Sive iuvare velis, terrent quam multa volentem:
 Rex ferus, horrendae rabies incognita gentis
 Et lingua et mores torvaeque protervia frontis,
- 40 Tum quod perpetui defessum mole laboris
 Destituant tenues ineuntem grandia vires.
 Fide deo: fraterna feret dilectio palmam.
 Posse dabit, qui velle dedit: res ardua quanquam,
 Concedit iustis laevo mox numine votis.
- 45 Ergo iter invadit. Aderat gens perfida fines
 Iam transgressa suos; faciem telluris apertae
 Implorat ferratus eques; rex agminis atri
 Barbarus in medio trucibus horrendus in armis
 Optatae spe caedis hiat. Mox praeduce fidens
- 50 Germanus domino medios intrumpit in hostes
 Armatoque duci sese — mirabile dictu —
 Ingerit intrepidus medioque interprete primum
 Exorat seseque preces effundit in omnes:
 Ille manus indocta pati ceu bestia quondam
- 55 Orantem refugit. Praesul cunctamina saevi
 Pectoris increpitat: nichilominus abnuit ille.
 Antistes cooptis tandem persistere certus
 Iniecitque manum frenique invasit habenas.
 Inmensum stupuere omnes: sistuntur eodem
- 60 Agmina fixa loco nec cedit copia cuiquam
 Vel mutare locum vel quoquam flectere gressum.
 Tanto sidereae perfudit gratia lucis
 Pontificem radio: par vultibus ille Moysis
 Cornutam faciem domini referentis ab ore

*Ut regem bar-
barum aggressus
sit.*

Scholia — 22 periculum] experimentum. — Terentius (*Eun. III* 2, 28): 'Fac periculum' i. e. experientum 41 Destituant] Deserant 43 quanquam] sc. sit 50 in] vacat (*i. e. supervacaneum est*) 'in'
 43 uelledit *P* 48 immedio *P* 60 coedit *P* 61 *Vel Boschius*] Unde *P* 62 sidere *P*
 29 sententia surgit *Aen. I* 582. 47 sq. *Cfr. Aen. VIII* 587. 58 *Met. XIII* 170 Iniecique
 manum.

- 65 Terruit inmanes frontis splendore phalanges
Non ausas niti, non ausas tendere contra.
Rex ferus indomitam iussus deponere mentem
Miratur, potius stupidum miracula terrent:
Quae tam magnanimem faciat constantia sanctum,
70 Quanta seni virtus, quanta est reverentia vultus,
Milibus ut potior seu constet fortior unus.
Bellieus ad pacem extemulo deponitur ardor:
Concedunt humana deo: violenta furoris
Condicio positis tractat civilia bellis,
75 Qualiter id fiat, fieri quod iure sacerdos
Decernit, non quod rabidus praefixerat ardor.
Postquam caedis amor et vis compressa furoris,
Componunt animos; tum pacis munia tutae
Collatis ineunt robusto foedere dextris;
80 Castra dehinc repetunt. Merito sic praesul is almi
Deponit trepidum gens Armoricana timorem
Emergens tandem trucium de fauce ferarum,
Hac ratione tamen, pactae per foedera paci
Romanus stipulam si praebeat induperator.
85 Haec quorum tantum satis est edicere promptum: *Apostropha in*
Te, pater, haec rursum; te certe haec talia spectant. *sanctum.*
Iam te sidereus, iam dudum poscit Olympus
Teque olim miseris mordacius invidet arvis.
At non terrigenis fas est excedere castris,
90 Ipse quoad Latias gressum deflexus in oras
Hic quoque caelestem facias flavescere messem.
Forsan et haec superis fertur sententia fastis,
Ut consumato magnorum fine laborum
Victor in Italia capias insigne superbum:
95 Quaesitam meritis, partam virtute coronam,
Distinctum pulchris rutilum diadema berillis.
O pater, o magnis pelagi defuncte periclis —
Te sed adhuc subeunda manent quam plurima terris —.
Quo te cumque feret fortuna, audentior ito.
100 O graviora tamen crebro discrimina passe,
His quandoque feret felix constantia finem.
Nec mora — quas etenim flammis caelestibus ardens *Ut projiciscens*
Posset habere moras? — patriis digressus ab oris *in Italiam Sena-*
Alpinas celerem gressum detorquet in arces *torem presbyterum*
105 Teque iterum gradiens studio pietatis avitae, *denuo visitarit.*

Scholia — 84 stipulam] consensum vel firmatatem 90 Latias] Italicas gressum] iter 91 Hic]
in Italia flavescore] splendescere 92 fastis] libris vel decretis 97 defuncte] liberate

65 phalanges sic P et Bosch. 82 Emergens P. 83 partae Bosch. ad 85 A. ad s. Bosch.
90 quoad] quod ad ad P ad 102 p. S. d. visitaverit Bosch.

66 Aen. IX 792 nec tendere contra. 94 Aen. VIII 683 belli insigne superbum.
96 Fort. C. VIII 3, 263 radians diadema beryllis. 97 sq. Aen. VI 83 O tandem magnis pelagi
defuncte periclis — Sed terrae graviora manent —. 99 Aen. VI 95 contra audentior ito, Qua
tua te fortuna sinet. 100 sq. Aen. I 199 O passi graviora, dabit deus his quoque finem.

Care, petit, meritis et religione Senator,
Hospitii grato pensurus foenore dotem.
Constitit ante oculos subito producta puella
Omnimodi sermonis inops, quam longa coaevi
110 Cardine bis deno earpebant dampna silenti.
Comminus admotam miro dignamine praesul
Suscipit; inde manu faciem perlustrat amica
Os, frontem et totum permulcens unguine vultum.
Tresque dehinc panis vino permiscuit offas
115 Inque os attonitae componens virginis unam
Imperat, acceptum praeeat benedictio panem:
Illa sacerdotis parens ad singula verbis
Edicit pleno, praesul quod iusserat, ore;
Sic exorta novo manans facundia ritu
120 Aetatis reliquos exin duravit in annos.
Inde profecturus, praeterquam forte solebat,
Artius unanimem complexibus urget amicum
Interque amplexus quam molli famine muleens
'Aeternum valeas, frater karissime,' dixit
125 'Indiscreta meae per saecula portio mentis.
Annuat omnipotens, rebus cum fine supremo
Venerit extremam districtus ponere moetam.
Vultibus ut laeti nos contueamur opacis.
Nam donec huius solvatur sarcina carnis,
130 Alterno vetitum posthac concurrere visu.
Haec pater effudit digressu dicta supremo
Hisque salutatum discedens liquid amicum.
Dicat, quisque velit, decessus tempora sanctum
Ignorasse sui, propriam cum linqueret urbem.
135 Continuabat iter paucis ex more ministris,
Obvia sed populis stipabat turba coactis;
His pater aeterni fundebat semina verbi.
Idque iuvat meminisse magis, quod, si qua locorum
Aut orans aut forte docens lustraverat olim,
140 Persistunt hodieque sacris notissima cellis
Aut crucis elatum fulget venerabile signum.
Perlustrans Hedui posthaec confinia pagi
Mitibus officiis summi pietate favoris
Excipitur solito: fervent examina vulgi,
145 Omnis adest aetas, sexus concurrit uterque.
Nec vacat et nimium est fragili committere pennae,
Quantus erat sancti cunctorum mentibus ardor,
Affectu quanto, quanta pietate colebant,
Quem norant summum summae deitatis amicum.

Ut eidem excessum praedixerit suum.

Ut ab Heduis exceptus sit.

Scholia — 107 pensurus] repensurus

116 Imperat. acceptum] deest ('ut')

110 silentii P

128 non tueamur coniecit *Boschius*

124 Cfr. *Aen. XI* 97 sq.
cfr. *Constant. Vit. Germ. II* 1.

129 *Fort. C. III* 6, 41 solvatur sarcina curiae.
144 *Fast. I* 379 fervent examina putri De bove.

140 hodieque

- 150 Forte pererratis totius moenibus urbis,
Relligione calens sacras dum circuit aedes,
Devenit, quo Cassiani venerabile corpus
Quondam pontificis tumulo recubabat honesto.
In quo virtutis radiabant signa supernae
155 Militis eximii clarum testata triumphum.
Marmor erat Parium miro candore decorum:
Hoc cladebantur sacri tum septa sepulchri:
Caelitus at rubri species diversa coloris
Pressit vivificum variato marmore signum,
160 Ut nova forma crucis manibus distincta supernis
Cassianum meritis etiam post funera claris
Vivere monstraret. Pater id Germanus adactis
Inspectans oculis multumque diuque retractat,
Quam sit munificus servis in saecula Christus.
165 Mox fusis precibus 'Quid tu, clarissime,' dixit
'Quid nunc frater agis' tumuloque refertur ab imo
Vox audita viri: 'Felici sede locatus
Optatae potior tranquillo munere lucis
Venturum spectans patrio cum numine Christum.'
170 'Ergo' ait antistes 'longum, gratissime frater,
Sedibus augustis accepta sorte quiesce,
Utque salutaris reduces post funera clangor
Impleat aethereis quondam concentibus aures,
Pro nobis proque hoc populo propensius ora.'
175 O meritum sublime viri, quem gratia summi
Hactenus evexit virtutum culmine Christi,
Omnia cui parent, respondent omnia votis,
Subsidunt imis quanquam sopita sepulchris.
Nec mirum, civem potuit si noscere civis
180 Conregans Christo tractantem terrea mundo,
In portu residens pontumque aestusque secantem.
Da paulum spatii: modica removebitur hora.
Hactenus innocuos si quid dispescit amicos.
Interea coram fletu quatiente parentes
185 Comminus accedunt artusque in pulvere ponunt.
Nubilis hos sequitur demissa fronte puella
Olim cognatae patiens et conscientia poenae:
Fuderat hanc uterus vitiato germine matris
In palmarum digitis nervo marcente recurvis.
190 Temporis addiderant saevum crementa dolorem:
Creverunt nimiis duri progressibus unguis
Atque intus teneram laniabant spicula carnem,
Quotque manum digiti, tot vulnera dira tenebant:
Et iam perfossum penetrarant uleera palmam,
195 Ossibus exceptum si non cessisset acumen.

Ut sanctum Cassianum in sepulcro fuerit allocutus.

Ut manum puellar direxerit.

Scholia — 182 Paulo post, inquit, mortale corpus Germanus deponet et sic se in tuu perfruentur
183 dispescit] segregat

163 multum corr. P 181 Importu P ad 184 DIREXERINT corr. P 185 impulvere P
190 incrementa Bosch. 191 unges corr. P 193 Quodque P 195 cessissent corr. P

- Attrectat praesul tactus medicamine dextram
 Atque levans digitos leni moderamine cunetos
 Infuso nervis vitalis munere suci
 Ordine flexibilem miro revocavit in usum.
 200 Redditur officio manuum lactissima virgo,
 Nec iam se capiunt votorum festa suorum,
 Adiecit sancti pietas memorabile quiddam:
 Correxitque manum dempsitque superflua quaeque
 Progressos nimiis resecans excessibus unguis,
 205 Id sanctis manibus non effecisse gravatus.
 Gallica permensus signis comitantibus arva
 Hinc subit aerias meritis sublimior Alpes.
 Limes hic Ausonias Gallis disternat oras
 Aeternis nivibus, aeterno frigore torpens,
 210 Humano generi non ante meabilis umquam,
 Hanibal Hispana remeans quam vincto ab ora
 Diduxit scopulos et montem rupit aceto;
 Cum tamen insolito pulsatus frigore Poenus
 Torpuit et regem spoliatum milite liquid,
 215 Ille quidem alterius dampno confectus ocelli,
 Propellat Poenos ut nix Alpina teores,
 Sensit, Maura ducem veheret cum belua luscum.
 Hic nactus meritum praesul Germanus honorem
 Obtinuit clari monumenque decusque triumphi.
 220 Iam sol Oceano rubros tinguebat amictus:
 Artifices operis sumpta mercede diurni
 Sub noctem proprias pariter referuntur in aedes.
 His pater obnixo rupis per devia gressu
 Collatum carpebat iter miserique malignis
 225 Fascibus oppressi gemitu montana subibant.
 Obvius extabat devexa per ardua torrens
 Inmanem rabiem violento vertice torquens
 Molibus undisonis; hoc tardabantur eentes,
 Quod non fida tumens caperet vestigia gurges.
 230 Confectus senio, confectus denique morbo
 Unus erat: moles miserum duplicata premebat
 Vixque ferens tremulos plantis titubantibus artus
 Anxius imposito durum sub fasce gemebat.
 Antistes solito miserans claudumque senemque
 235 Attollit proprias miseri gestamen in ulnas

*Ut Alpes consen-
derit earumque
descriptio.*

*Ut claudum hu-
meris devexerit.*

Scholia — 214 Torpuit] pigritavit regem] se ipsum spoliatum] destitutum 217 belua]
 elephans. — Hæctasis (*voluit ērrētūs*) est 218 nactus] adeptus

200 laetissima *Boschius*] lectissima *P* et *Pesselhaerus* 208 Gallias corr. *P*

201 *Aen. VII* 466 Nec iam se capit unda. 207 *Ge. III* 474 aerias Alpes; contulerat *Buecheler*
Petron. 122 v. 144 (*pag. 162, 13*) Alpibus aeris. 212 *Cfr. Iuvan.* 10, 153 Diducit (*P* diduxit *s*) scopulos
 et montem rumpit (*P* rupit *s*) aceto; *cfr. totum locum, quem indicarit Liebl, cum scholiis.* 217 *Ibid.*
 vers. 157 Cunn Gaetula ducem portaret belua luscum. 221 *Horat. S. II* 7, 17 mercede diurna.
 229 *Buecheler* consert *Petron.* 123 v. 193 (*pag. 165, 8*) Tum vero male fida prius vestigia lusit.

Transque tulit pelagus; non secius amne remenso
Squalentem et tremulo marcentem corpore domum
Supposta cervice subit mediasque per undas
Evehit et tuto traiectum litore ponit.

- 240 Inter dicta feror mediis dicendaque vates:
Haec revocant, ast illa vocant; debetur utrisque.
Hic mecum subsiste tamen, quocumque locorum
Digredior: stupidum percellent plurima sonsum;
Omnia mira, novis emergunt cuncta figuris.
- 245 At non se speciem ratio defixit in ullam:
Pressius obruitur rerum sub pondere pectus;
Pectus libratis impellunt singula verbis.
Germanus miserum collo trans aequora vexit,
Germanus miserum. Si te persona fatigat:
- 250 Inclytus et nulli generis splendore secundus
Dignatur humeris miserum sustollere pulchris,
Quod non quis faceret nostri vel infimus aevi.
Quaere gradum: toto praesul notissimus orbe:
Da, qui se tantum malit summittere praesul.
- 255 Aetatem poscis?: senior plenusque dierum;
Oblitum proprii non mendax dixeris aevi.
Quanta valetudo, quod robur, quaerere pergis:
Squalidus, aeterno ieuni foedere siccus,
Viscera cui macies, pallor confecerat ora,
- 260 Aspera post septem recreabant hordea soles,
Defesso pausam telluris terga ferebant.
Vix artus, vix ille ferens, vix ossibus haerens
Concipit ingentem pietatis pectore flammarum
Pondere non fractus, refugis non plane pericli,
- 265 Exhaustumque senem senio confectus et ipse
Fasce prius misso tremulis transvexit in ulnis.
Magnus in aethereo merito reputaris Olympo,
Luncte deo praesul, cui tot holocausta piorum
Concessum est operum regi mactare polorum.
- 270 Ulteriora petens claram defertur in urbem
Quam Mediolanum fertur dixisse vetustas.
Fama serit — quanquam famae non creditur omni —,
Quondam intestinis flagrans quod Gallia bellis
Expulerit proprios violento Marte colonos
- 275 Sedibus e propriis, Latio qui forte coacti
Hanc extruxerunt collatis stipibus urbem
Dicentes Medio-facti de nomine -lanum,
Quod, cum prima novis struerent fundamina muris,
Lanea sus media perhibetur parte reporta.

*Librato facti.**Ut Mediolanum ve-
nerit et descriptio
nominis eius.**Scholia* — 241 Haec] dicta filia] dicenda 277 Temesisad 240 L. f. praecedentis *Boschius* 258 ieunii *P*262 *Ecl. III* 102 vix ossibus haerent. 270 sqq. *Cfr. Isidor. Orig. XV* 1, 57.

- 280 Huc praesul veniens auras vitabat inanes
Obnixus solitis sese velare latebris.
Delituit non ille tamen, quin protinus omni,
Quis quantusve foret, liquido claresceret urbi.
Sollemnus tum forte dies contraxerat illuc
285 Plures pontificum sacramque geruntur ad aram
Divini, quis Christicola vegetantur, honores.
Ingreditur placidam praesul Germanus in aulam
Ignotus humilis abiectae tegmine vestis.
Extemplo quidam, nexus quem vinxerat hostis
290 Daemonico, vacuas implet clamoribus auras:
'Cur nos Italicis urges, Germane, sub oris?
Quid tantum miseri de te meruisse putamur?
Heu feritas, heu crudelis violentia rerum:
Nec pelago locus est, ipsis excludimur arvis.
295 Nuper Gallorum pulsi concessimus oris;
Praebuit Oceanus pelagi inter vasta latebram:
Hinc quoque detrusos precibus, Germane, fugasti.
Omnia quid penetras? orbis quid devia lustras?
Desine et optatam fessis permitte quietem.'
- 300 Obstipuere animis; exsangues implicat artus
Conceptus hac voce tremor; fit quaestio passim,
Quis Germanus erat, quem vox audita petebat.
Compertus tandem est praeclari schemate vultus;
Cetera plebeium referunt insignia cultum.
305 Consultus non sane gradum, non ille negavit:
Cernua pontificum veneratur contio sanctum,
Viseret utque sui latorem nominis, omnes
Collatis precibus, votis communibus instant.
Parendum sanctis praesul pro tempore ducens
310 Secretos subiit misero comitante recessus.
Conceptis non multa fuit dilatio votis:
Prodiit et foeda purgatum peste reducens
Incolumem populis pulchra virtute reformat.
Hoc pater, hoc primum Latiis innotuit arvis
315 Auspicio; mox diversis e partibus omnes
Concurrunt populi pervulgataeque frequentant
Munus opis tum consertis ad docmata signis:
Sic probris animas, sic corpora clade levabat.
Exin multiflua praesul digressus ab urbe
320 Suscepit provehebat iter felicibus oris.
Occurrit mendica manus stipemque petebat
Docta et sufficiens aliena vivere quadra.
Consultit antistes sumptus ratione ministrum;

*Ui per daemonem
publicatus eundem
expulerit.*

*De fraude pau-
peribus per dia-
conem facta.*

Scholia — 285 geruntur] pro gerebantur   286 quis] pro quibus   307 latorem] indicem
317 consertis] iunctis   322 quadra] panis particula

280 uitabat *bis* *P*   ad 284 EXPVLERIT] *T* in *l. r. P*   289 uixerat *P*

322 *Iuren.* 5, 2 aliena vivere quadra.

- Conscius ille sibi ternum superesse nomisma,
 325 Amplius haud quicquam sumptus respondit in omnes.
 Mox iubet indiguis largiri cuncta misellis;
 'Victuros hodie nos unde,' diaconus inquit
 'Sanete, putas?' 'Non fas Christo diffidere' dixit;
 'Pascet at ille suos — nil nunc vereamur — egenos.
 330 Tu modo, quod potis est, inopes curare memento.'
 Venturi cautus, quanquam non iure, minister
 Largiturque duos unumque in postera servat.
 Non lueri tantum, dampni, vir provide, quantum
 Hac vice struxisti temnens praecepta magistri   *Apostropha ad diaconem.*
 335 Luciferusque parum meruisti perdere multum:
 Sic vindicta sequax, sic votum lusit avarum.
 Dumque iter expeditum, rapido fervore citatis   *Ut legatos Leporii exceperit.*
 Ecce viri cernuntur equis post terga meantum.
 Desiliuere brevi sanctisque in pulvere fusi
 340 Procumbunt pedibus. Tum sic in verba feruntur:
 'Haud procul hinc dominum spectatae nobilitatis,
 Fortunae celebris, praeecelsi iuris habemus,
 Quem saevis urget iactura domestica nodis.
 Cum familis omnique domo — miserabile dictu —
 345 Decubat innumeris addictus denique morbis.
 Sic certe, sic ille sua, sic ille suorum
 Clade gemens miseram quam primum abrumpere vitam
 Quaerit et invisos loeto finire labores.
 Comperit at postquam nostras vos ire per oras,
 350 Ambiguis animis spes estrellapsa salutis.
 Eius nunc ad vos ferimus lacrimasque precesque;
 Si poterit dignum pietas id ducere vestra,
 Visite languentem: summisso pectore poscit.
 Sin violenta preces absumunt seria nostras
 355 Nec potis est itiner quoquam desistere coeptum,
 At precibus iustis benedictio iuncta salubris
 Compenset vultus oblectamenta negati:
 Uno donetur, si non mereatur utroque.'
 Tum pater ammirans fidei venerabile pignus
 360 Indoluit strinxitque animum pietatis imago.
 Et quanquam coepti stimularet cura laboris
 Non differre diem, via rectior illa putatur,
 Qua merces operi servatur debita iusto.
 Nec mora: divertit. Comites obsistere contra,
 365 Legati contra conixis viribus instant,
 Dumque hi dumque illi, fit concertatio longa.

Scholia — 324 ternum] tres aureos   354 seria] necessitates   364 obsistere] obsistebant   366 illi]
 sc. contendunt

ad 333 A. a. d. om. *Bosch.*   333 tatum *P*   336 uinedicta corr. *P*   354 Seu *Bosch.*

347 *Aen. IV* 631 Invisam quaerens quam primum abrumpere lucem.   360 e. g. *Aen. IX* 292
 Atque animum patriae strinxit pietatis imago.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

- Indiguis magis ille favet per saccula dicens
Nil prius esse sibi quam iussa facessere Christi
Bisque mori propter domini praecepta paratum.
370 O patrem summo splendoris culmine dignum,
O sibi qui propriam refugit dependere vitam,
Quique deo vivens, immo cui vivere Christus,
Fraternis animam mavult opponere lucris.
Ergo memento piis, pater o, persistere coeptis:
375 Non deerit sancto bravium — michi crede — labori.
Legatos hilares subit exultatio digna,
Quodque suis votis dignatur cedere praesul,
Bis centum promunt instructo munere soldos
Dona viro. Praesul non tantum munere laetus
380 Pignore quam fidei commendat cuncta ministro.
‘Haec cape nunc’ dicens ‘ac te succumbere noxae
Disce, quod in miseros fraudem meditatus egenos
Malveris esse tenax. Nam si, quod tradere iussi,
Cessisses solito, Christo tribuente refuso
385 Ter centum caperes hodierno faenore soldos.’
Invadit formido hominem secreta reatus
Germano patuisse sui. Non sane putato
Hoc mirum, bone vir, tanto quod clausa prophetae
Cordis hiant, plenus sancti qui numine flatus
390 Iam deus est, iam divinos sortitur honores.
Neve opis indiguo dilatio multa gravaret,
Accelerat raptoque gradu, quo vota requirunt,
Praestaturus adest missis comitantibus isdem.
Mox, tamquam manifesta salus ingressa subisset,
395 Expectata patris relevat praesentia cunctos.
Hic artes medicum notas efferre videres:
Hinc pietas, illinc perfecta peritia claret.
Sternitur et Christum solito prostratus adorat
Tunc magis alta petens, fieret cum pronior arvis.
400 Auribus hinc superis oratio fusa salubris,
Cui lacrimae fecere viam super astra volanti,
Gaudia multorum mercantur flumina quarum.
Invisit dominos, invisit denique servos:
Certanti studio indiscreta cubilia lustrat:
405 Omnibus aethereas impertit iure medelas.
Unius spatio res est confecta diei;
Una dies cunctis fudit fomenta salutis.
Post hinc digreditur: dominus comitatur euntem
Ipse domus, gaudent reparatis viribus omnes.
410 Plausus ubique sonat, pulchrae et modulatio laudis:

Scholia — 368 prius] carius 383 Virgilius (*Ge. I* 397): ‘Tenvia per caelum nec lane (nec lanae per caelum *Verg.*) vellera ferri’ (ferre *P*) 393 missis] nunciis 408 Post hinc] unum vacat 410 Plausus] Letitia

384 refuso *P*] refusos *Boschius* ad 391 visitaverit *Bosch.* 399 hisdem *P* 409 dominus corr. *P*

369 Cfr. *Hor. C. III* 9, 15.

*Ut diaconem pro
fraude increpaverit.*

*Ut Leporium cum
suis visitarit.*

- Christum cuncta boant, Germanum cuncta resultant.
 Gloria sic domino, sic crescit opinio servo
 Dispergens lepidum, quaqua pergebat, odorem.
 Innatus subigit cunctorum pectora fervor
 415 Nosse virum mira meritorum luce coruscum.
 Multa quidem suberant clarum gignentia nomen:
 Dogma labor comitas mores constantia fervor,
 Quodque est praecipuum: dilectio plurima fratrum,
 Qua, grave quicquid erat terraque marique, ferebat.
 420 Quid tu, quid gressum raptas per devia, sodes?
 Quid cancellato flectis compendia ductu?
 Ire brevi poteras, qua te per longa fatigas:
 Ravennam certe melius Via Regia dicit.
 Non ab re tulerim, quod diverticula quaeris;
 425 Immo ego — sic animus, sic denique ferre videtur —
 Ravennam subtriste aliquid portendere credo,
 Quod vel exitio vel possit cedere dampno,
 Contiguis quod tam succedere moenibus horres.
 Quicquid id est, subsiste parum flatuque recepto
 430 Obnixis animis, superest quodecumque, subibis.

Epilogus.

EXPLICIT LIBER V.

PRAEFATIO LIBRI SEXTI *ΔΙΚΟΛΩ ΔΙΣΤΡΟΦΩ ΒΑΡΙΑΤΑ.*

- Expensas operis claudit pulcherrimus *ΕΞΑΣ*,
 Lector amice, vides.
 Cuius si causas et mystica symbola quaeras,
 4 Impiger ediderim.
 Exemplar solidum facturus conditor orbem
 Hoc sibi proposuit.
 Namque opus omne suum numero diserevit eodem, ut
 8 Pagina sacra refert,
 Quamvis et simul et semel omnia condita verax
 Theologia canat.

Scholia — 411 boant] i. e. predictant resultant] laudant 412 opinio] fama 413 lepidum]
 delectabilem 414 Innatus] Incretus fervor] amor 415 coruscum] splendentem 416 suberant]
 inerant gignentia] creatantia 417 Dogma] doctrina labor] tolerantia comitas] suavitatis constantia]
 sc. honesti fortitudi fervor] ardor divini amoris 418 praecipuum] i. e. super omnia dilectio] caritas
 || Prior enim versus eroicus, sequens eius pentimimenes (*e. Servio de metris Horati ed. Keil Gramm. lat.*
IV 471, 15 suppleni, quē timemin P.) — 1 Expensas] i. e. studia. — Plerumque relicta specialitate a generali
 sumimus, ut si dicas ‘bona turdus’ referendo ad avem, ut Virgilius (*Aen. IV 462*): ‘Sola in (Solaque Virg.)
 culminibus ferali carmine bubo’ (*cfr. Serv. ad Aen. l. c.*) operis] huic libri E.] senarius. — Pulcherrimus
 ideo, quia in sui quantitate, dum partibus explicitur, nec exuperat nec minitur (*cum hoc scholio et sequentibus*
cfr. Iohannem Scottum De div. nat. III 11 ed. Floss 851 sq.) 3 causas] rationes mystica] secreta symbola]
 sacramenta] quaerens] investiges 6 proposuit] quia in sex diebus universa condidit 7 eodem] i. e. senario
 8 P. s. refert] i. e. ut dicit divina scriptura. — Sinecdoche: figura, qua significatur a parte totum 9 Simul
 et semel dicit, quia, antequam apparerent creaturae in diversis spiebus, erant cuncta simul viventia in mente
 dei. Postea cooperant in suis spiebus videri creata a deo diversis diebus 10 Theologia] divinus sermo

424 tulerim quod] tulerit corr. P

63*

Perfectum sed opus numeri perfectio signat
 12 Partibus apta suis.
 Cardinis hunc primi si per *OEOPEMATA* ducas,
 Eminent egregius.
 Namque sua solus sese regione coeret
 16 Gnarus habere modum:
 Nec summam minuit nec vult transcendere summam
 Partibus explicitus.
 Unum sexta quidem est, duo tertia, dimidium tres:
 20 Sex ea restituunt.
 Visne aliud referam, mage quod mirabere, lector?
 Huc ades idque refer:
 Partibus in versum ductis isdemque remixtis
 24 Instruit hic *AEKAAEN*.
 Pars est sexta *MONAS*, numeri progressio prima:
 Primitus illa subit.
 Tertia namque *AYAS* sedem tenet atque secundam:
 28 Fons paritatis ea est.
 Dimidiumque *TPYAS* hanc tertius excipit ordo:
 Hinc fluit imparitas.
 Cum sexta medium *MONAEN TPLAS* applicat atque
 32 His fluit alma *TETPAS*.
 Tertia cum medio *AYAEN TPLAEN*que coaptat:
PENTAS ab his oritur.
 Partes omnimodae digesta sorte refusae
 36 *EZA* quidem reparant.
 Cum sexta totus parit *EITAAEN* officiosam:
 Hanc sterilem perhibent.
 Tertia cum toto creat *OKTAAEN*: hinc fluit *EHH*
 40 Vivere post cineres.

Scholia — 11 numeri] sc. senarii 12 P. apta s.] conveniens, quia suis partibus perficitur. — Constat enim uno, duobus et tribus, qui simul positi sex faciunt 13 Cardinis] initii hunc] senarium 0.] divinas speculations. — Primus cardo i. e. tessera ab uno ad decem 14 Eminent] excellit egregius] sacer 15 regione] i. e. loco coeret] constringit. — Quia in suis partibus se cohabet, ut non sit superflius vel immunitus, ut sunt plurimi numerorum 16 Gnarus] scius modum] mensuram 17 minuit] abbreviat ut octo transcendere] exilire summam] i. e. quantitatem ut duodecim 18 explicitus] demensus. — V (videlicet?) Duodecim, si partibus suis estimentur, totam suam summam transcendunt. Est enim medietas sex, tertia pars quartor, quarta tres, sexta duo, duodecima unum. Sex ergo et quartor et tres et duo et unum, si simul computantur, in sexdecim excrecent. — Octonarius numerus suis partibus non reintegratur. Constat enim ex uno, duobus, et quartor. Unum ergo, duo et quartor non rehedefiant octo 19] Unum sexta pars est senarii, tertia eius duo, medietas tres; unum ergo et duo et tres sex faciunt 21 mago] pro magis mirabere] pro miraberis (mirabilis P) 22 ades] pro adesto refer] reputa. — Explicatur hic mirabile simbolum senarii numeri 23 in versum] in ordinem remixtis] putatis 24 Instruit] hic senarius A] i. e. denarium 25 M.] unitas progressio] extensio 26 primo loco illa dicitur 27 A] i. e. binarius 29 T.] ternarius. — A tribus omnes impares numeri procreantur. — Parum numero[r]um duo procreatio est et inparium tres 31 Cum sexta medium] i. e. tria eum uno M.] i. e. unitatem T.] i. e. ternarius applicat] adiungit 32 *TETPAS*] quaternarius 33 Tertia cum medio] i. e. duo cum tribus A] binarium T.] i. e. ternarium coaptat] adiungit 34 II.] i. e. quinarius 35 Partos] unum, duo, tria digesta] disposita refusae] i. e. remixte 36 E] i. e. sex reparant] i. e. conficiunt 37 Cum sexta] i. e. cum uno totus] i. e. sex parit] generat E] septenarius officiosam] i. e. in multis efficacem, quia septenarius numerus multis aptatur mysteriis 38] quia intra denarium numerum septenarius nec gignit nec gignitur 39 Tertia cum toto] i. e. duo cum sex creat] format O.] octonarium fluit] manat *EHH*] i. e. spes 40 cineres] i. e. mortem. — Octonarius enim numerus symbolum est resurrectionis, aeternae vitae

Totus cum medio numeraliter *ENNEA* gignit:
 Is triplicat *TPLAEN*.
 His superacta *MONAS ILANTON TEAOΣ* numerorum
 Proficit in *AEKAAEN*.
 Sic operis meritum merces mansura sequetur,
 Quam *AEKAS* effigiat.
 Tam manet hoc verum, quam qui super omnia sol est:
 Nec ratio titubat.
 Anne tibi videor senaria symbola, lector,
 Elicuisse parum?
 Si potes, ede alium simili ratione cluentem:
 Cedat et iste loco.
 Quod si non potis est, perfectos disce triumplos
 Praesulis esse mei,
 Quos cohibet numerus, quem tu iam rite *SINEPTON*
 Dixeris esse dei.
 Oratu melius, superest quodecumque laboris,
 Expedies modico.
 O clemens trinitas, nostrae quoque fons trinitatis:
 Nam tribus omne subest.
OYSLAN, *AYNAMIN* dicunt, *ENEPTIAN* atque,
 Quis sine nulla *ΦΥΣΙΣ*.
 Est etiam trinitas animae contermina nostrae,
 Qua fit imago dei.
NOYΣ haec atque *ΛΟΓΟΣ*, etiam *ΑΛΑΝΟΛΑ* vocatur:
 Hanc quoque tu tribuis.
 Ergo age et optatas largire attingere moetas,
 Summe deus, trinitas.
 Ne qua tamen subeant exhaustam taedia mentem,
 Te duce progredimur.

Scholia — 41 Totus cum medio] i. e. sex cum tribus   E.] i. e. novem   42 Is] i. e. novenarius
 T.] i. e. ternarium, quia novenarius ter habet in se ternarium   43 His] i. e. novem superacta] super-
 apposita *M.*] unitas *P.* *T.*] omnium finis   44 in *A.*] i. e. in denarium   45 Sic operis meritum]
 quod significatur senario   46 *A.*] i. e. denarius effigiat] i. e. informat   51 ede] compone alium]
 alium numerum] cluentem   55 numerus] senarius *Σ.*] cooperatorem   59 (i. e. essentiam,
 virtutem atque operationem; sine quibus nulla est *ΦΥΣΙ* seu natura 'Not. MSS. cod. Laud.' *Boschius*). In
 omni (enim item *Boschius*) natura rationabili intellectualique tria haec inseparabilia (inseparabiliter item
Boschius) semperque incorruptibiliter manentia considerantur. Horum exemplum. Nulla natura, sive rationalis
(item *Boschius* et *Ioh. Scottus*; rationalibilis *P*) sive (seu *P*) intellectualis, est, quae ignoret (item *Boschius*
et *Ioh. Scott.*; ignorat *P*) se esse, quamvis nosciat, quid sit. Dum ergo dico: 'intellego me esse,' nonne in
(sic *P* et *Ioh. Scott.*, in om. *Boschius*) hoc uno verbo, quod est intellego, tria significo a se inseparabilia?
Nam et me esse et posse (intellegere me esse *Ioh. Scott.*, om *P* et *Boschius*) et intelligere me esse demonstro.
Non enim intelligerem, si non essem; neque intelligerem, si virtute intellegentiae carerem; nec illa virtus
in me silet, sed foras (foras om. *Boschius* et *Ioh. Scottus*) in operationem intellegendi prorumpit (= *Ioh. Scott.* *De divis. natur. I* 48 pag. 490; locum indicavit *Hauréau* l. c. pag. 132)   61 *OYSLAN*] essentiam
A.] i. e. virtutem *ENEPTIAN*] operationem   62 Quis] i. e. quibus *Φ.*] natura   65 In his tribus
essentialis trinitas animao ad imaginem dei constituta (ex 'Not. MSS. cod. Laud.' *Boschius*, constituta *P*)
subsistit   67 Ergo age] (h)ortantis vox est optatas] desideratas moetas] fides   69 exhaustam]
exinanitam

42 Is] His *P*   53 triumplos sic *P*

67 Cfr. *Hor. A.* P. 412.

INCIPIT LIBER SEXTVS.

- Praevia fama ruens Latium conciverat orbem
 Digressum patriis Germanum nuper ab oris
 Ravennam certa celerem ratione subire.
 Compertum id populi vario sermone ferebant:
 5 Urbibus et vicis, per compita perque plateas
 Hoe vir, hoc mulier, hoc tunc infansque senexque,
 Hoc iuvenis, medium et si quid iuvenemque senemque
 Dispescit. Validae quatiebant omnia voces,
 Omnia fervebant, instabant omnia votis.
 10 Germanum dives, Germanum denique pauper
 Venturum resonos passim clamore fremebant.
 Tantus amor sancto, tanta est instantia vulgo
 Visere pontificem certamque referre salutem.
 Et quanquam sumptu respectu plane laboris
 15 Impatiens urgeret iter, sed plurimus ardor
 Obstantes aegre nexusque morasque ferebat
 Incepitans segnem mordaci pectore gressum.
 Sic desideriis semper dilatio fertur
 Accumulare sitim. Quae si dilata residunt,
 20 Non desideria, certe non illa fuerunt.
 Tandem susciperis, mundo gratissime praesul,
 Expectate diu, quanquam non sorte cupita,
 More quidem solito nocturna silentia captans.
 Non tamen excubias illic vitare sagaces
 25 Posse fuit nec fraudis cupidos concepta fefellit,
 Quin et conspicerent et conspecto fruerentur.
 Principis ecclesiae meritoque et nomine pollens
 Petrus apostolicum dicta servabat in urbe
 Forte gregem, vir praecelso splendoris aviti
 30 Stemmate conspicuus, multa et probitate coruscus.
 Tum quoque iam iuvenis cum matre Valentianus *Ut Valentianus*
 Romula sceptra gerens rerum fleetebat habenas *cum matre tunc imperari et de exceptione eius.*
 Maximus imperio, factis et nomine magnus.
 Catholicae fidei genitrix Placidia cultu
 35 Insignem tenero puerum formarat ab unguie
 Stemmate condignum quandam sceptrisque paternis.
 Cumque potestatis praecelleret ordine cunetos
 Quippe pater patriae, magni moderator et orbis,
 Religionis amor complerat pectora tantus,
 40 Ut Christi famulis diversa in parte locatis
 Cum genitricie pia plenum deferret honoris
 Officiisque modum. Patrii sic sceptra decoris
 Ornabat sobriae iam tum virtutis amator.

Scholia — 22 non sorte cupita] quia ignarus (ignotus *Boschius* ‘e *Not. MSS.*’) ingredi voluerat (maluerat
Boschius item) 39 Deest ‘tamen’

4 serabant *Barthius* 26 conspectu 2 m. *P* 35 formarat] r in l. *r. P*

Germanum magnae subeuntem moenibus urbis,
 45 Qua tantum pietate patrem tractare decebat,
     Excipiunt. Rerum conversa sorte videres,
     Ut pompa refugum studio certante premebat
     Vulgi pompa sequax. Edicto principis omnes
     Occurrunt proceres, properat promiscua plebes;
 50 Tum sacer ecclesiae denso ruit agmine clerus.
     Laudibus hi plaudunt, persulant plausibus illi
     Et commune decus parili pietate salutant.
 Plurimus Augustos animi perflaverat ardor
 Obsequiis cumulare virum. Cautissima rerum
 55 Vas amplum regina struens regalibus escis
     Non tamen ullius mixta pinguedine carnis
     Mittit pontifici. Suscepto munere tali
     Partitur propriis obsonia cuncta ministris,
     Vindicat argentum miseris fracturus egenis.
 60 Exin conspicuum compensat munere munus
     Et vili et modico suppletur lignea pane,
     Quam praesul parcus patinam promebat in usus.
     Mittitur Augustae: donum complexa verenter
     Suscepit et, tamquam caperet caelestia, condit
 65 Munere laeta dato, sed laetior illa recepto.
     Quam fuerit carum manans a praesule donum,
     Mox liquido patuit, quod et auro claudere lignum
     Iusserit et variis panem servare medelis.
     O res aeternis certe dignissima fastis;
 70 O, quae sublimes inclinas, gratia, mentes
     Et Christo subigis mundani colla tumoris;
     O regina pium venerans in praesule numen;
     O, cui iam defert Romana potentia; praesul —
     Nec aberit multo, quin ocius astra sequenti
 75 Deferat aethereus superis cum milibus axis.
     Forte die quadam populo stipante plateam
     Ingreditur placido perlustrans omnia gressu
     Devenitque locum, misera quo sorte nocentum
     Publica dampnabant tenebris ergastula turbam,
 80 Quique inmersa cavo stricti vestigia ligno
     Incertum optarente magis potiusne timerent
     Suppliciis finire diem: spes cetera torpet.
     Ne trepidate, viri, neu vos addicite morti:
     Non omnis absumpta salus. Qua nulla putatur,
 85 Advehet optatum subducta clade levamen.
     Compertus miseris utque est transire sacerdos,
     Elatas pariter tollunt ad sidera voces.
     Agnoscit causas populo referente doloris:
     Indolet ac facilem stringit compassio mentem.

*Ut regina et epis-
copus vicissim sibi
sercula miserint.*

*Ut reos de carcere
oratione solverit.*

Apostr(ophia).

Scholia — 58 obsonia] cibos   84 nulla] sc. salus

81 Incertu P   ad 83 Apostr. om. Boschius   84 assumpta P

- 90 Carceris inmites blanda pictate ministros
 Advocat; abducunt sancti se visibus illi,
 Solvere quod nulla poterant ratione nocentes,
 Quos aulae proceres horrendae mergere morti
 Decreto tulerant. Quo te nunc vertere demum,
 95 Quo poteris pietas? Vereor, persistere coepito
 Ne non sufficias aut, si persistere mens est,
 Indecorem subeas temptata sorte repulsam.
 En feritas refugitque preces spernitque precantem:
 Praestat divinum magis explorare favorem,
 100 Quodque negant homines, a maiestate precari;
 Cetera sic quondam, sic tu superare solebas.
 Praesul poenales gressum deflectit in aedes,
 Membra solo sternit, deitatem cernuus orat.
 Nec pietas frustrata virum: patuitque repente
 105 Gratia, qua gratum Christus perflarat alumnum.
 Mox fundamentis career conoussus ab imis
 Solvitur et rigidi summittunt vincula postes;
 Ferrea laxatis inmani pondere claustris
 Porta patet; duros mirum languescere nexus
 110 Et triplices videas usum abiurasse catenas.
 Exonerata gravi relevantur pondere colla,
 Colla manusque, pedes et quicquid vis truculenta
 Artarant rigido miserorum in corpore ferro:
 Absolvit pietas, rabies quod vinxerat atra.
 115 O semper robusta fides, cui subiacet omne,
 Quod natura negat. Certis quam legibus uti
 Omnipotens prohibet, fieri si quando perurget,
 Esse quod insolitum natura teste probatur.
 Proruit exemptis miserorum contio vinclis
 120 Squalida pigra horrens miserabilis hispida marcens
 Praeque forens vacuos facili gestamine nexus,
 Quis prius implicitos feritas obduxerat artus.
 Linquitur innocuus tandem post tempora cancer
 Immunemque necis pandit subeuntibus aulam.
 125 Ecclesiae gremio pacis praeeunte triumpho
 Germanus reducem mira pietate cohortem
 Inserit; illa novo persultans carmine plaudit.
 Ibat in inmensum meritis instructa beatis
 Fama patris magni, signorum gloria nec non
 130 Clara comes populos ad dogmata sancta ciebat
 E cunctis properare locis, quibus ardua virtus
 Iam dudum comperita foret. Facundia quanquam
 Nunc michi suppetaret, soliti quam carmine vates

De incremento signorum et gloriae eius.

Scholia — 92 quod] eo quod 99 Praestat] melius est 103 solo] terrae cernuus] incurvatus
 122 Quis] pro quibus

133 Nunc *Boschiūs*] Nec *P*

133 *Cfr. supra II praeſ. v. 9 pag. 452.*

- Guttura centicano totidemque exposcere linguis:
 135 Singula nec modicis possem perstringere verbis,
   Quae pater Ausoniis miracula gesserit oris
   Amplificante deo dilectae munera dotis.
   Quis non quae sitam membris ve animis ve medelae
   Hausit opem? Cui non faverunt vota petenti?
 140 Quis non munificum cumulandus munere sensit?
   Doctorem stolidus, patrem persensit egenus,
   Summissum minimi, venerandum denique summi:
   Utque docet Paulus, sic omnibus omnia factus
   Divinis omnes studuit transfundere lucris.
 145 Haec tamen angelico non impar vita colori
   Ne sine teste foret, sex assedisse feruntur
   Sancto pontifices meritoque et nomine clari
   Tempore continuo, seu cum miracula mundo
   Ederet aut crucibus corpusque artusque domaret:
 150 Hi testes operum multis mansere diebus.
   Huc pede difficiili quanquam decurrimus usque,
   At nunc ulterius temptans intendere gressum
   Materiae novitate premor; tum pondere fessus
   Ire quidem nequeo: pudor est deponere fascem.
 155 Atque utinam rebus caelum crescentibus usque
   Crescere verba dares, nasci qui verba dedisti:
   Eligerem sub fasce mori, quam cedere coeptis.
   Sed quid ago? Priscumne sinam periisse laborem?
   Cuique datum pelagi poene contingere litus,
 160 Unius obiectu et trepida formidine saxi
   Lintea retro dare et patiar succumbere noxae?
   Huc pater aspires votis ingentibus, oro,
   Spesque procul fusas in pectoris antra refundas,
   Vitalem functis animam cui reddere membris
 165 Quondam posse fuit caenosa mole gravato.
   Argumenta tui capiam tamen inde favoris,
   Si modo, quod memini, rite percurrere dones.
   Volusianus erat praecelso nomine quidam
   Urbis patricio, toti dilectus et urbi
 170 Atque a cancellis prisca de more minister.
   Filius huic primis in pene gratus in annis
   Iam promulgandae spem posteritatis alebat.
   Is tamen inmodicæ pulsatus verbere febris
   Tabuit infelix: furit ossibus intima pestis,
 175 Quin etiam liquidas iam depopulata medullas.
   Torrebat vicibus miserum frigusque calorique
   Pestifer insanus miserabilis immoderatus,

*Ut sex pontifices ei
iugiter assidebant*

*Materiei futurae
trepidatio.*

*Ut Volusiani
filium a morte re-
duxerit.*

Scholia — 169 patricio] Seisvultho (*cfr. Const. Vit. Germ. II* 2 qui tum patricii Segisvulti cancellis praeerat)

ad 145 U. e. s. p. i. a. *Bosch.*   153 fessus *P*] pressus *Boschio teste cod. Lugd.*   167 dones *Boschius*] donis *P*

143 1 *Corinth.* 9, 22.   161 *Cfr. Aen. III* 686.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

Pertaesumque cybi, pertaesum denique potus
Ferreus in mortem perstabat trudere somnus.
180 Iam cedunt medici: spes est sublata salutis;
Porcellunt trepidos tantum lamenta parentes
Lurida in aeternam clausuros lumina mortem.
Vota sed ad sanctum prope sera tulistis, amici:
Praevertit cita mors, nulli quae parcere novit.
185 Ille tamen properat coetu comitante piorum;
Nuntius interea coepto deterret euntes
Nec fore, qua sese praesul ratione fatiget,
Quod puer extremae iussus concedere sorti
Sparscerit in tenues usum spiraminis auras.
190 Tum vero precibus subigunt communibus omnes
Officio perstare pio: nec distulit ille.
Inveniunt rigidos fibris marcentibus artus
Et iam concretum loetali frigore pectus.
Utque est Christicolis ritusque et cura salubris,
195 Functam muneribus violenta sorte caducis
Commendant animam, cui vivunt omnia, regi;
Hinc remeare parant; tum luctus tollitur ingens
Permixtusque ferit populorum sidera plangor
Confundens lugubres diris clamoribus aedes.
200 Pontifices manibus defigunt oscula sanctis,
Orant: lugentum miseresceret ille parentum
Defunctumque imo precibus revocaret Averno.
Obstitit ille diu sancti ratione pudoris
Virtutem temere fassus non esse petendam
205 Nec, possis quantum, fieri debere periculum;
Imperiis fidei tandem concedere doctus
Annuit. Hinc pulchris mentem praecingitur armis,
Commoda militiae quae noverat esse supernae:
Haec heros vibrat turbasque facessere mandat.
210 Sternitur hinc arvis tanto vicinior astris;
Fletibus implet humum, gemitu percellit Olympum;
Et Christum lacrimis et Christum planetibus orat.
Audit omnipotens nec differt vota fidelis
Elicitamque imis animam remeare cavernis,
215 Qua virtute potest detexta retexere, iussit.
Extemplo recalent motis compagibus artus
Et sensim prisci repetunt collegia sensus.
Sanguine concepto socius calor ossa revisit;
Quae sopor urgebat, lucem iam lumina spirant
220 Iamque micant digiti, iam quaerit lingua moveri:
Omnia vitales exercent membra figuras.

Scholia — 179 trudere] impellere   188 Quod] i. e. eo quod   205 periculum] probationem. —
Ordo est: nec debere fieri periculum, quantum possis

179 *Aen.* X 745 ferreus urget Somnus.   182 *Aen.* X 746 in aeternam claudontur lumina
noctem.   184 *Cfr. supra pag. 47 ad v. 62*   202 *Const. Vit Germ. l. c.* micant digiti.

- Nec prius antistes artus e pulvere tollit
Comminus adnixus, donec consurgit uterque
Et puer et praesul: hic loeto, fletibus ille.
 225 Germanus iuvenem saevo de funere raptum
Erigit, erectum turbis plaudentibus infert.
Procedit de morte novus flatuque reducto
Respirat residet refovetur respicit horret
Seque stupet superesse sibi; mox viribus actis
 230 Exiit in solidum conixo pectore robur.
Laeta rei facies luctus elusit acerbos
Et percepta diem pepe(re)runt gaudia festum.
Vocibus elatis contingit sidera virtus
Magnificata dei: sic tu, sic, Christe, futuro
 235 Mox tecum famulo cumulas praeconia laudum.
Gloria summa tibi, mortis qui victor acerbae
Praecipis electis succumbere Tartara servis.
Regalis princeps hac tempestate cubilis
Et servator opum perhibetur forte fuisse
 240 Accolius claro famosus nomine spado.
Nobilis hic dampno tum torquebatur alumni
Iam iuvenis, iam qua velles ex arte periti.
Repserat in miserum rabies horrenda furoris
Daemonis afflatus, propria qui peste nocivus
 245 Allidit captas foedo discrimine mentes,
Menstrua decidoos cum Luna recolligit ignes.
Reginae precibus miserantis talia sancto
Offertur longa tandem de clade piandus.
Suscepit atque die purgandum distulit illo,
 250 Cum tamen inmanes praemisso famine tantum
Trudere mos esset quoquam de corpore pestes.
Namque adeo miserum caecus penetraverat hostis
Intimaque et fluidas persederat usque medullas,
Ac si certa domus seu vas speciale malignis
 255 Usibus addictum captiva sorte fuisset.
Hunc pater, hunc secum sub noctem claudere iussit;
Mox quasi tormentis daemon compulsus amaris
Prorumpit caecis verbi virtute latebris
Seque infelicem teneris rapuisse sub annis
 260 Indicat: esse sui, placeat si cedere, iuris,
Quod sibi constaret tantis servisse diebus.
Non tulit ista pater, procul at discedere iussit
Nec post divini specimen temptare decoris.
Effugit et tenues exhalat pulsus in auras;
 265 Purgatus iuvenis plaudenti redditur aulae.

*Ut Accolii puerum
daemone purgarit.*

Scholia — 228 horret] stupet 230 conixo] firmo robur] fortitudo 232 pepe(re)runt] creaverunt

226 plaudentibus e sil. *P*] gaudentibus *Boschius* 229 auctis *Barthius* 232 paper *P* ad 238 ACOLII *P*
240 Acolius corr. *P* 260 iuris] ris in l. r. *P*

246 Ge. I 353 menstrua luna; 427 Luna revertentes cum primum colligit ignes. 254 Cfr.

Aen. VI 679.

64*

- Venerat ille quidem poscentibus Armoricanis
 Pacturus veniam scaevae pro crimine gentis.
 Cessit res votis: mox annuit induperator.
 Arbitrio patris constarunt cuncta beati
- 270 Et foret illa quidem firmissima cautio pacis;
 Mobilis at priscae revomens contagia fraudis
 Natio pestiferum solito meditata duellum
 Ausa est Romanas in sese armare secures.
 Hoc et pontificis fuit intercessio cassa,
- 275 Et, si quid feritas praefixerat imperialis,
 Conflatum in miseros atroci sorte peperdit.
 Dum per mirificos Germani volvimus actus,
 Dum iuvat insignes calamo signare labores,
 Quodque est innumerum, numero comprehendere, tamquam
- 280 — Dicere quod scelus est — sic rara peregerit ille,
 Ut nostris merito possint succumbere verbis:
 Pars rerum melior densa caligine torpet
 Perniciem trepidi certe latura poetae.
 Et te permagni fraudatum munere fructus
- 285 Questuque et lacrimis quondam causabere, lector,
 Si summam coepio detrectet Musa labori
 Imposuisse manum, cum sit haec summa laboris,
 Qualiter ad vitam per mortis limina vicer
 Germanus subiit, liquida percurrere canna.
- 290 Esto; funereos sed mens praesaga doloris
 Horret inire modos. O res condigna taceri.
 Pugnantem placido iuvit committere plectro:
 Victorem refugis rutilo pompare triumpho?
 Exul gratus erat: regnans non gratior extet?
- 295 Dicere si metuis mortali corpore functum,
 Ast inmortalem comulata laude frequenta.
 Vere inmortalis, vere per saecula vivit,
 Vivit et empyrias auget splendore cohortes
 Coniunetus domino, conformis denique Christo,
- 300 Quodque magis stupeas: unitus et unificatus
 Inque deum transfusus homo factusque ΘΕΩΣΙΣ.
 Solverat umbrivaga mersas caligine terras
 ΦΟΣΦΟΡΟΣ ingenuum rebus reparare colorem
 Gnarus et ignigenas caelo subducere stellas:
- 305 Germanusque pater sollempni laude peracta,
 Quae matutinos exercet carmine somnos,
 Mutua praesulibus de religione beatis
 Verba dabat nitido doctor clarissimus ore.
 Auribus explicitis, collectis sensibus omnes
- 310 Indebant animo felicia dicta capaci.

*Ut causam Ar-
 moricanorum ad
 praesens quidem
 obtinuerit.*

*Praeparatio fu-
 turae narrationis
 sacri trans-
 itus eius.*

*Ut sacrum trans-
 itum nunc Christo
 revelante praedi-
 cerit.*

Scholia — 301 θ.] deitas . . . 303 φ.] lucifer ingenuum] naturalem colorom] qualitatem: nox non habet colorem 304 Gnarus] scilicet ignigenas] ignem generantes 308 Pleonasmus est 310 Indebant] committebant

- Quid, facunde pater, quid per diversa moraris?
 Dic, quod dicendum, quanquam sit dicere triste,
 Triste minax querulum lacrimabile prodigiosum.
 Tandem 'Dilecti germano foedere fratres,
 315 Accipite haec et rem penitus defigite' dixit.
 'Viximus et iussas aevi decurrimus oras.
 Nunc quia certa manet generi sententia nostro,
 Quaeque creata vigent, labefacta senescere constat,
 Iam suprema vocant, vocat, inquam, Christus: eundum est.
 320 Solvi vult animus poenali carcere trusus
 Iamque memor generis contagia pigra recusat:
 Aetra libens repetit, qui german ab aetere traxit.
 Ergo resolvendus superumque ad lumen iturus
 Me finemque meum vobis committere euro.
 325 Nocte quidem placidum caperem cum forte soporem,
 Visa michi facies generosi numinis instar
 Fassa deum; nec vox hominem nec verba sonabant.
 Christus erat — solet ille suos hac visere forma —
 Admotaque michi blanda conamine dextra
 330 Arrisit rutiloque haec insuper addidit ore:
 "Care, peregrinas itiner subiturus in oras
 Excipe caelestem, provisa viatica, stipem,
 Adiumenta viae." Tali tum famine motus
 Quaerebam causamque viae causamque laboris.
 335 "Non" inquit "metuas: patriam revocaris in altam
 Et civem egregium iam iamque reposcit Olympus.
 Quo mox perpetuam capies sine fine quietem,
 Quo sine nocte dies, sine tempore tempora currunt
 Et pax et requies et lux et gloria perpes."
 340 Dixit et aethereas sese libravit in auras.
 Sic pater occiduae sortis suprema canebat;
 Pontifices alio somni portenta trahebant,
 Credere nec poterant contingere, quod metuebant;
 Sustulerat timor ipse fidem. Sed praesul, anhelus
 345 In patriae remeare sinum, studiosius instat
 Omnibus extremi causam mandare diei,
 Sat sibi compertum, sat se pernoscere dicens,
 Quam patriam familis regnator spondeat orbis.
 Vix soles aliquot spatio cedente mearant,
 350 Effectusque celer sequitur praesagia vatis. Ut languore cor-
reptus sit.
 Carpuntur facilis sanctissima membra dolore:
 Invadit tenues penetrans flamma medullas;
 Iamque pedes torpant, iam nutant mollia crura:
 Elanguent oculi moribundo in corpore siccii.
 355 Cuncta labant: mens sola deum cernitque cupitque.

Scholia — 316 decurrimus] transegimus

ad 311 *Apostr. om.* *Bosch.*

319 suprema *P*

341 suprema corr. *P*

342 somnii *P*

355 capitque *Bosch.*

322 *Prud. Cath. X* 24 Quae germin ab aethere traxit. 323 superumque ad lumen iturus
Aen. VI 680. 325 *Cfr. Aen. IV* 522. 327 *Cfr. Aen. I* 327 sq.

- Ast ubi progressu coepit crudescere morbus,
Urbs trepidare metu luctuque incendere caelum:
'Heu sors terrigenis olim conflata colonis;
Cernere vix licuit: iam nos, pater optime linquis?'
360 Nec patitur Christus carum per saecula clientem
Vel torquere diu partove absistere regno,
Martyrium cui vita fuit: quin mole laborum
Defessum nimia ter denos circiter annos
Invitat superas rerum moderator in arces.
365 Augustas inter, quas umquam protulit orbis,
Fastu seposito felix Placidia regni
Visitat infirmum, refovet complectitur ambit
Docta capud rigidum divis summittere iussis.
Suggerit: edicat, si quid mens anxia captat;
370 Nec mora praestandi, ni desit cura petendi.
Mox patris animum patriae perstrinxit imago,
Digrediens maestam pastor quam liquerat olim,
Dum se fraternis mavult impendere causis,
Nescia quae rerum sortisque ignara futurae
375 Praesulis ad redditum voto pendebat inermi.
Quid tu, quid gravidis oneras caelestia votis,
O plebs, o patria, quid adhuc spes pascis inertes?
Fata parant aliud nec rerum maximus auctor
Hac vice prosequitur solita pietate volentes:
380 Quod praestat quodque est satius, praeponderat ille.
Tempus adest: meritum capiat sine fine triumphum
Germanus liquidus scandens capitolia caeli.
Nec circumscribi brevibusve insidere muris
Candida pompa sinit: Latias mage fusa per oras
385 Edere quadridido quaerit spectacula mundo.
Spectabunt alii, spectato tu potiere
Et gremio capies et molli fronde fovebis.
Non tuus est prisci praesul oblitus amoris
Defunctusque docet, quantum te vivus amarit:
390 Te repetit, repetita dabis pia tura sepulto.
Hoc speciale quidem reginam poscere munus
Instituit; numquam illa magis invita petenti
Concessit sensitque viro non esse negandum,
Quod secus ac vellet numquam contingere posset.
395 Ter benedicte pater, ter splendide, ter venerande,
Omnigenas tibi post Christum dependimus odas
Grex populusque tuus, cui viscera tot pietatis,

*Ut ingravescente
incommodo civitas
turbata sit.*

*Ut ab Augusta vi-
situs referri in
patriam postula-
rit.*

*Apostropha ad
urbem.*

Scholia — 356 crudescere] increscere 357 Urbs] Ravenna trepidare] trepidabat incendere] incendebat 362 quin] quin potius 363 Defessum] fatigatum ter denos] XXX 366 Fastu] dignitate. — Fastum appellat imperiale honorem 371 perstrinxit] sollicitavit 373 mavult] magis vult 374 quae] patria 380 praestat] melius est 391 Ut gleba corporis eius patriae redderetur.

ad 365 ANGVSTA *P* referri se in *Bosch.* 371 animum patris *2 m. P* *ad* 376 Apostrophe
Bosch. 383 brebus *corr. P* 394 possit *Bosch.*

357 Cf/r. Aen. X 895.

Gaudia tot mentis, spes tantas, commoda tanta
Te redeunte refers, cum quo sunt omnia dextra,
400 Quo sine nulla forent, ni frivola caeca sinistra.
Quid referam Latio populos ex orbe ruentes?
Quo languet medicus, ardor manet omnibus idem
Visere et obsequiis sancto concurrere dignis.
Et faciunt, ut quisque potest, ut postulat ordo:
405 Omne chorus tempus psallentibus inmodulatur;
Pro lacrimis laudes, pro luctu personat hymnus
Invitans superas patris ad suprema cohortes.
Septimus afflarat rapido terrestria curru
Phoebus ab occiduis remeans illustrior undis:
410 Spiritus at coicis ardens emergere vinclis
Emicat et liquidas liber transfertur in auras
Hymnizante polo laetumque alalagma canente.
Sepserunt comites miro splendore superni
Victoremque ferunt trans ignea sidera lactum
415 Et sistunt solio summi per saecula regis.
Miratur placidi sublimia culmina regni,
Ignotum certe lumen miratur Olympi.
Et iam sub pedibus nubes et sydera cernit,
Despectat rosei candentia lumina solis,
420 Despectat gelidae rorantia sidera lunae,
Et quaecumque vagos exercet stella recursus,
Telluris molem circumfusasque tenebras,
Pneumata ventorum tempestatumque tumorem,
Cur ver tranquillum, cur torrida prodeat aetas,
425 Autumnus uvis, faetetur bruma pruinis,
Et quicquid mundi volvit structura triquadri,
Et quicquid physicis perhibent succumbere causis.
Si qua vigent numeris, mensuris ponderibusve,
Si qua latent et si qua patent in cardine rerum:
430 Puro cunctorum speculatur lumine causam.
Omnia se subter, Christum super omnia cernit.
Ridet quin etiam pompas et culmina saecli,
Reges horrendos, diademata sceptrata tyrannos
Et multo gazas scelerum fervore petitas,
435 Illusas auro tenui discriminé vestes,
Et quicquid mundana potest variare supellex.
Ridet praeterea vanæ **KAKOILAOIA** mentis,
Gaudia spesque novas, iras atrosque timores
Fumificasque faces, solitus quas spargere livor:
440 Proterit haec pedibus, haec victor denique calcat.

*Concursus popu-
lorum ad urbem.*

*Ut sancta anima
carne soluta sit.*

*Descriptio gloriae
eius in caelos
translati.*

Scholia — 400 frivola] inutilia 410 coicis] terrenis 412 Hymnizante] laudante. — Affectatum
verbū ab eo, quod est ymnis, deductum alalagma] ymnus victoriae 420 sidera] pluralis pro singulari
425 Sc. 'eur.' 430 causam] deum 432 Ridet] despicit quin etiam] insuper pompas] vanitates
culmina] honores 433 horrendos] timendos 437 K.] malas passiones

ad 401 ad infirmum *Bosch.* 409 hocciduis *P* 425 Aut tumnus *P* 426 triquadi corr.
2 m. *P* 437 *xaxonid9ea* *Bosch.* 440 Poterit corr. 2 m. *P*

420 *Cfr. Aen. III 567.* 435 *Ge. II 464* Illusasque (*al.* inclusasque) auro vestes.

- Quin et pestiferi subigens venena draconis
Conterit ille caput cristasque et sibila colla
Deprimit: ille iacet non ausus tollere contra.
Interea Christus triplici caput ipse corona
445 Cingit. Quae prima est, ter deno iaspide vernal;
Proxima quae surgit, stat sexies acta decemplex;
Tertia centeno rutilat pulcherrima versu.
O decus, o magni prae nobilis incola caeli,
Orbis deliciae, praesul, per saecula salve.
450 Terque quaterque iuvat vel milies addere 'salve'
Et 'salve' et 'valeas' et 'aveto' et 'summe, valeto.'
Quod superest, valida inter partes lite coorta
Praesulis induvias certatim quisque reposcunt:
His inhiant, has quisque sibi rapuisse laborant.
455 Acrior ex opibus nusquam contentio summis
Emersisse solet. Modica ditescere praeda
Est votum cunctis, nequeat cum cedere cunctis.
Promitur in medium; partem sed vindicat aula,
Partem pontifices collata sorte capessunt.
460 Sanctorum gerulam divo pro munere capsam
Impatiens regina capit; mox pignoris almi
Petrus ovat spolio, praesul sanctissimus urbis,
Cilicumque rapit, sacram rapit ipse cucullam.
Cetera pontifices certant disrumpere seni:
465 Atque unus cingulum praevindicat, alter amictum,
Cumque duo tunicam, sagulum duo diripuere.
Haec, pater, Ausonias linquis monumenta per oras
Caesaris edicto notam referendus ad urbem;
His, Ravenna, tibi meritos dependit honores.
470 Funeris impensas animis communibus urgent,
Quod non parva viro debetur gloria tanto.
Accolius solido pollinxit aromate corpus,
Vestibus et molli regina Placidia fulcro
Extulit et sanctos texit propensius artus.
475 Hinc iter et comites, expensas atque vehicla
Suppetiasque viae seu commoda cuncta meandi
Instruct Augustus lectosque hac sorte ministros
Prosequitur largis regali culmine donis.
Pontifices ea cura penes quam maxime fervet:
480 Et praesens struere obsequium et vigilare futuro.
Tum, quicquid poscit praestantia religionis,
Funeris omnimodos unde unde aptantur in usus;
Agmine praeceps sic informantur. Ad oras,
Gallia, plaude tuas antistite lacta recepto.

*Ut a Christo sit
tripliciter coro-
natus.*

*Ut certaini de-
functi exuvias di-
ripuerint.*

*De apparatu fu-
neris.*

Scholia — 453 induvias] vestimenta 471 Quod] eo quod

448 O decus] O doctus *corr. P.* per nobilis *Bosch.* ad 470 funeris eius *Bosch.* 480 stuere *corr. P.*

445 sqq. *Cfr. Matth.* 13, 8. 456 ditescere praeda *Lucr. V* 1248.

- 485 Nec te divinis exsortem duxero donis,
Italicis non infecunda Placentia glaebris,
Cui mox dignatur sanctum succedere funus.
Quodque intra ecclesiae noctu secreta locatum
Dum vigili pietas ymnoque et lumine servat,
490 Forte loci matrona subit, cui passio dudum
Dieta paralysis miseros labefecerat artus.
Iam nervis fluidum laxa compage solutis
Cernere erat miseram defunctis vivere menbris.
Haec sancto subdi poscit benefida feretro:
495 Subditur et tota, quam longa est, nocte recumbens
Haurit caelestes Christo vegetante medelas.
Stringitur in solidum nervis in prisca reductis,
Exceptat placidum sopita peste vigorem.
Lux redit et coeptum repetunt insistere calle:
500 Elato capulo mulier sanissima surgit
Munere defuncti vitam sortita salubrem.
Miratur populus genuinis vadere plantis,
Hactenus officii fuerat quae totius impos.
Nec numerum referunt nec stringi carmine possunt
505 Cetera, lustratas quae tum patrata per oras.
Quin et bis triplicem nodo compescere funem
Cogimur et raptis stadium componere moetis:
Lecta dabunt alias devotea symbola mentis.
Aethereo monitu divisque exercita iussis
510 Gallia Poeninas agmen contendit in Alpes
Exceptura suum dupli pietate parentem,
Quod proprius, quod longinqua regione relatus.
Urget amor cives, urget reverentia certe:
Quodque verentur, amant; quod amant, id nempe verentur;
515 Felices utroque tamen, si perpeti voto
Et metuant et ament metuendum et semper amandum.
Omne genus hominum diversa ad munia currit: *Descriptio et officia occurrentium.*
Ergo vias alii disiectis molibus aequant,
Pontibus instructis conducunt litora quidam;
520 Hi psalmis reboant, plaudunt concentibus illi;
Succollant alii, iactant impendia multi.
Qui possunt, oneri vicibus succeedere gaudent;
Id qui non possunt, quod solum denique possunt:
Deducunt oculis, oculis et voce secuntur.
525 Lumina multiplici rerum constructa paratu
Obnubunt rutilos Phoebeae lampadis ignes.
Tanta datur cineri si rerum pompa caduco,
Quanta animam superis insignit gloria castris?
Quanta polo, si tanta solo? Te dante, redemptor,
530 Sanctorum semper mors est pretiosa tuorum.

Ut Placentiam veniens paralyticam reformarit.

Ut Gallia omnis funeri occurrerit.

Scholia — 499 insistere] peragere. — Virgilius (*Aen. VI 563*): ‘Nulli fas casto scelerato (—um *Verg.*)
nsistere limen’

507 componere] finire

ad 485 ROFORMARIT P reformaverit Bosch. 485 Nec diuinis corr. P 492 fluidam coniecit Bosch.
POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2. 65

Hoc splendore, pater, Latiis evectus ab oris
 Ordine magnifico dilectae redderis urbi,
 Nobile qua servat sanctissima membra sepulchrum;
 Spiritus at perpes meritorum lampade vernans
 Vivit et aeternis attollit saecula signis.

535 Nunc tibi, nunc meritos, Iesu, sacramus honores,
 Subnixus solio flectis qui cuncta paterno,
 Verbum cuncta creans ructatum pectore patris,
 Rex et principium, pax et de lumine lumen,

*Conclusio operis
cum gratiarum
actione.*

540 Ars et consilium, lex et concordia rerum
 Causaque causarum, sed et ignee fons animarum,
 Idem principium, medium idem, terminus idem,
 Qui numquam non es, numquam non esse tulisti,
 Semper habes esse, qui praestas omnibus esse,

545 Essentum pura ac simplex essentia rerum,
 Artibus infusus, percurrens omnia mundi,
 Totus per totum, nec pars te distinet una:
 Te patris radium, te patri, Christe, coaevum,
 Te colimus casta posthaec de virgine natum

550 ΠΝΕΥΜΑΤΙΣ accessu supera manantis ab aree
 Decreto ΤΡΥΑΛΩΣ, qua substant omnia, summae.
 Sic verbum caro fit, carnem quod fecerat olim,
 Ut caro conversim fieret — mirabile — verbum.

Sic te ΣΑΡΚΑ ΛΟΓΟΝ casta ratione fatemur,
 555 Vera dei proles, hominis verissima proles,
 Verus homo atque deus, hinc conditus, inde creator:

Sic duplicita ΦΥΣΙΣ personam temperat unam.
 Tu, pius humanae per saecula gentis amator,
 Sanguine perfusum tersisti crimen mundum

560 Demissus Stygias vitae reparator ad umbras,
 Ut tandem spoliis prostrato ex hoste receptis
 Splendidus ΟΥΠΑΝΙΑΣ remeares vitor in arces,
 Quo te suscipiunt seraphin oculosa canoro

Carmine multiplicem modulantia ΛΩΕΑΛΟΓΙΑΝ
 565 Et senas pandunt blandis applausibus alas
 Ardentes summo summae deitatis amore.

Hic tu stelligero dispensans omnia sceptro
 Partiris propriis polyformia munera servis.
 Iste talentorum sortitus faenera quinque

*Divinorum in ec-
clesia distributio
talentorum.*

570 Naviter activis exerceat tempora causis.
 Hic scitu melior compensat dogmata factis
 Testatus geminum sese retulisse talentum.
 Est, cui doctrinae succedit copia tantum:
 Debitor unius reputabitur iste talenti.

Scholia — 550 Π.] spiritus 551 Τ.] trinitatis 554 ΣΑΡΚΑ] carnem ΛΟΓΟΝ] verbum
 557 Φ.] natura 562 Ο.] caelestes 564 Ά.] i. e. gloria in ex(c)elsis deo 565 senas] sex
 applausibus] percussionibus 568 polyformia] i. e. multiformia 571 scitu] scientia. — Ipallage est

551 summq; e corr. P ad 567 Divinorum—talentorum om. Bosch. 567 dispensas corr. P

563 sq. Isai. 6, 2. 569 sqq. Matth. 25, 14—30.

- 575 Atque utinam tenebras non ille redactus in atras
 Eluat aeterno mercis dispendia luctu.
 Nec me gazarum merito, rex magne, tuarum
 Exsortem faxim: sunt et michi pensa talenti
 Cauta mei, stant cuique suae compendia mercis,
 580 In luteis specubus defossa pecunia quanquam
 Et furti et fraudis servum condempnet inertem.
 Cumque dies reducem te fecerit ultimus arvis
 Atque inter famulos discrimina duxeris aequa,
 Hic referet macti grates et praemia fisci
 585 Admissus superi in sedes et gaudia regni,
 Ille luet meritis neglecta porismata poenis
 Extrusus placidae pulchris e moenibus aulae.
 Id reputans animo metuensque inmane pericli,
 Qua possem tantae memet subducere noxae,
 590 Sedulus instabam; volventem plurima tandem
 Impulit huc, nec certum habeo casusne deusne,
 Germanum melicis illustrem reddere musis,
 Hoc venam ingenii primum temptare periclo,
 Hoc intemptatae rudimen pulsare poesis.
 595 Multa dabant animos: amor et reverentia sancti,
 Plurima: materies, tum praeter cetera, quod me
 Et debere viro et nimium debere monebat
 Conscia mens rerum. Septennem ferme puerum
 Sancti servitiis me transscripsere parentes
 600 Et sensus inopem et cautae rationis inermem.
 Suscepit tenerum blande miseratus alumnum:
 Pane aluit, tegmenta dedit, fomenta paravit,
 Corpore provexit, tum sensibus amplificavit
 Vivax difficilem pectus largitus in artem,
 605 Languores pepulit, discrimina cuncta subegit,
 Absentem precibus, praesentem numine iuvit,
 Contulit omne bonum, compescuit omne sinistrum.
 Carminibus nostris hic inlaudatus abiret?
 Talia volventem terrebant plurima contra:
 610 Materiae gravitas, siccae ieunia linguae,
 Tum species operis, vilis persona poetae,
 Quodque dei laus est labiis incompta scelastis.

Scholia — 578 faxim] i. e. faciam pensa] ponderata 579 Cauta] studiosa 580 luteis]
 coenosis specubus] foraminibus 584 fisci] pecuniae; fiscus est publica vel regalis pecunia 586 poris-
 mata] luchra. — Porisma vocabatur id, quod addebat a magistris super lectionem, quando a discipulis
 bene recordabatur ante eos. Et haec erat adhoccio (*P, an adiunctio?*) subtilium questionum et hanc tenebant
 discipuli pro luchro et porisma vocabant. Idem est et corolarium (corodarium *P*) quasi quidem cirenitus
 dicendi repetitus (*ex commento quadam ad Boethii De cons. IIII pros. 10?* cfr. Schepps *Handschriftliche
 Studien zu Boeth. pag. 37 et eundem N. A. IX 193*) 593 Hoc] i. e. in hoc venam] i. e. affluentiam
 studii] temptare] ag(g)redere pericolo] probatione 594 rudimen] scientiam

587 monib[us] *P* 599 transescripsere corr. *P*

591 Cfr. *Aen. XII* 320 *sq.* 593 Cfr. *Hor. C. II* 18, 9.

Subvenit trepido praesens fiducia vati,
 Quod posses lubrici plectrum vegetare palati,
 615 Cui mutis facilem mos est reparare loquela;
 Inque preces validas memet conixus adegi
 Sic reputans, sic te, rerum moderator, adorans:
 'Si tua sunt, quae posco, deus, si te tribuente
 Germanus haec posse tulit, tu rite petenti
 620 Munera fer linguae, cuius sunt munera linguae:
 Gratia velle dedit, concedat gratia posse.'
 Audisti et, si quid potui, tu posse dedisti.
 Hinc tua laus nostro semper concrescat in ore,
 Rex regum, pater alme hominum, spes clara tuorum,
 625 Quem sua collatis iubilat plasmatio bombis:
 Astra, poli, nubes et machina cuncta polorum,
 Solque sororque, nives lymphaeque et spiritus omnis,
 Cauma geluque, dies et densae nubila noctis,
 Aridaque et montes, colles et caerula ponti,
 630 Fluminaque et fontes, exin viventia cuncta,
 Quaeque vehit tellus, aer quae provehit altus,
 Quae vehit aequoreus diversos gurges in usus.
 Ergo age et oblatis praesens illabere votis,
 Quodque dare placuit, placeat captare libenter,
 635 Ut quandam minimo viduam quadrante beasti,
 Ignoscensque meae disrumpito vincula culpae:
 Multa namque premor formidine suppliciorum.
 En vitam miseram iam trina decennia versant,
 Additur his annus aevo gliscente secundus:
 640 Meque boni quicquam numquam gessisse recordor;
 Hinc curae stimulant et mentis ad intima mordent.
 Iam lapsum releva, iam purga sorde, creator;
 Exue praeteritis, praesentibus atque tueri
 Praeautumque satis a culpis redde futuris;
 645 Da meminisse tui, sicut meminisse necesse est,
 Vitta prius rupto quam diffluat aurea ductu,
 Effundat liquidas funisve argenteus undas
 Et cisterna rotam, fons influus atterat urnam.
 Tum, quandoque meae tenuis substantia vitae
 650 Liquerit hos artus et conclamata iacebit
 Materies cineris, tu, clemens, parce, redemptor,
 Ne me Tartarei rapiat vis ulla ministri
 Neu voret hanc animam truculentae flamma gehennae.

Actas auctoris.

Scholia — 625 iubilat resonat bombis] sonis 627 sororque] luna lymphaeque] fontes
 628 Cauma] asperitas 646 Vitta] cingulum diffluat] decidat aurea] pulchra 648 cisterna] fossa
 habens aquam rotam] revolutionem influus] i. e. infusus atterat] confringat (—it P) urnam] situlam. —
 Urnam vocat vas aquarium

619 hoc P 625 blasmatio corr. 2 m. P 634 captarē P ad 638 A. a. om. Bosch.
 653 flamme corr. 2 m. P

614 Prud. Peri. X 6 Plectrum palati. 635 E. g. Mare. 12, 41—44. 646 sq. Eccl. 12, 6 sq.
 650 Cfr. Lucan. II 22. 653 Cfr. Prud. Ham. 959.

Cumque et quadrifidum finis absumpsert orbem
 655 Adfuerisque tui iudex in numine patris,
 Iudicium libris tecumque sedebit apertis,
 Heu quis me instanti tum defensabit ab ira?
 Subnixum trabea, praesul Germane, perhenni
 Tunc inter proceres te cernere credo supernos.
 660 Ergo tui tum, sancte pater, miscrescito vatis,
 Cumque olidis iunctum despexeris eminus haedis
 — Id michi nam spondent scelerum monumenta meorum —,
 Tum regem precibus pulsare memento benignis.
 Flectetur certe, dicit flexusque ministro:
 665 'Germanus poscit: non fas sprevisse precantem.
 Hunc haedum niveos quam primum transfer in agnos;
 Agnus eat dexter, decoretur vellere pulchro.'

EXPLICITVS EST LIBER . VI . VITAE TER BEATI

GERMANI PONTIFICIS ET CONFESSORIS DE PROSA IN METRVM TRANSFVSAE AB HERICO
 SVO IPSIVS MONACHO ATQVE SCOLASTICO.

Scholia — 661 olidis] foetidis

666 transfert corr. *P* subscriptionem om. *Boschius*

IOHANNIS SCOTTI CARMINA.

1. *Iohannem Scottum¹ — ita et ipse se solebat nominare et nominabant eum aequales —*

1) *Bibliographiam habes apud F. Ueberweg Grundriss d. Geschichte d. Philosophie* ⁷ II § 20 et *Christlieb in Real-Encyklopädie f. protestant. Theologie* ² XIII 788 s. v. *Scotus*. — *Quod ad nomen attinet, ipsum se Iohannem Scottum nominasse Flossius in Mignii Patrolog. Lat. CXXII pag. XIX recte collegit ex operum inscriptionibus; adici potest Flossii exemplis titulus Martiani Capellae a Iohanne explanati (Iohannis Scotti expositio Martiani: de quo opere praeter Bartholomaei Hauréau dissertationem vide Henricum Narducci Intorno a vari commenti al satyricon di Marziano Capella Romae 1883 [= estratto dal bullettino di bibliografia e di storia d. scienze matematiche tom. XV] et Valentinum Rose Die lat. Meerman-Handschriften des Sir Th. Phillipps i. d. kgl. Bibliothek zu Berlin ibid. 1892 pag. 396) et inscriptio Boethii vitae ab eo enarratae (Iohannis Scotti verba: cf. Boeth. ed. Peiper pag. XXX et Scherrer Verzeichniss d. Hss. d. Stiftsbibliothek v. St. Gallen pag. 104); contra Macrobi libro de differentiis ab eo excerpto nude subscriptitur in codice Parisino 7186 explicuit desloratio de libro ambrosii macrobii theodosii quam iohannes carpserat ad discendas grecorum verborum regulas (cf. Grammatic. Lat. ed. Keil V 595). Aequales ut appareat quo nomine eum appellaverint, haec congero exempla: Iohannem Scottum dixerunt Nicolaus I (Jaffé 2833), Prudentius episcopus Trecensis (Migne Patrol. lat. 115, 1011), Pardulus episcopus Laudunensis (Migne 121, 1052), is qui anno 853 librum de tribus epistulis Lugduni edidit (Migne 121, 1054 cf. Schroers Hinkmar pag. 122), Adrevaldus monachus Floriacensis (Migne 124, 947: perierunt codicis Aurelianensis 191 folia ea, e quibus Adrevaldi scriptum ediderat Acherius, fortasse a Guilelmo Libri librorum fure surrepta), Heiricus Autissiodorensis (SS. XIII 399), Remigius Autissiodorensis (Narducci l. c. pag. 24), librarius codicis Parisini 12949 fol. 23bis (cf. apparatus ad carm. II v. 1111) et fol. 42^r (Frater iohannis scotti aldehelmus fecit istam paginam), Martinus Hibernensis (cf. infra pag. 523), is qui epistulam scripsit a Duemmlero editam N. A. XIII 353, Iso qui dicitur Prudentii commentator (Migne 60, 529 ad v. 1131, cf. N. A. XVIII 97 adn. 2); Iohannes Scottigena vocatur ab Hincmaro episcopo Remensi (Migne 125, 296) et Anastasio bibliothecario (Migne 122, 1027) et postea a Gautberto (cf. supra pag. 422 adn. 2); nudum Iohannis nomen invenitur in codicibus Bernensi 363 (Traube Abhandlungen d. bayr. Ak. XIX 2 pag. 351), Reginensi 215 olim Laudunensi (Gueterbock Zeitschr. f. vergl. Sprachf. N. F. XIII 103), Abrincensi 235 fol. 51 (psilotrum . . . noxiū humorū impetū reprimit. quo et frequenter Pardulus utebatur episcopus [Laudunensis] et Fregus [an Fergus amicus Sedulii Scotti?] grammaticus, qui et dicebat: qui-cumque hoc tertio usus fuerit in Martio, non opus ei febrium molestiam timere in anno illo. Graeci quoque sapientes, ut audivi a Iohanne, hoc maxime utuntur medicamine cf. Ravaission Rapports sur les bibliothèques des dép. de l'ouest Parisiens 1841 pag. 131, Floss l. c. pag. XXIII, 8e-Catalogue général des manuscrits dép. X 113). Iohannes Erigena vel etiam perversius Iohannes Scottus Erigena quod nunc vulgo audiū, id inde explicatur, quod cum Dionysio a se Latine reddito praescripsisset sancti Dionisi Ariopagitae libri quatuor quos Iohannes Eriugena transtulit de Graeco in Latinum domino glorio-sissimo regi Karolo Hludovici imperatoris filio, nomen inauditum a librariis non recte describebatur;*

circa medium saeculum nonum¹ Hibernia transmisit Galliac². Nullius ecclesiasticae dignitatis gradibus insignitus³ versabatur ibi in comitatu Karoli Culvi⁴ docebatque pueros palatinos⁵. Scriptis gloriam immortalem adeptus est: edidit a. 851 librum de divina

---

significat autem Eriugena, quam formam retinebant familiae Francogallicae codices — in codicibus Italicis et Germanicis legitur Ierugena, aliae formae extant in aliis codicibus: cf. Floss pag. XIX — significat igitur Eriugena eum, qui in Hibernia natus est (cf. Traube Abhandlungen l. c. pag. 360). — Verba ea, quae leguntur in codice Parisino 12949 (cf. supra) frater Iohannis Scotti Aldelmus, quomodo accipienda sint, latet: nam neque Hiberno convenit nomen Anglicum habere neque frater spirituali sensu dictum esse potest in homine laico (quamquam Wulfadum abbatem vel adeo episcopum ipse Iohannes fratrem in Christo appellat Migne 122, 1022); sed quae secuntur verba Litteram tene anno domini . . . | DCCCXCVI^o. Sequenti anno tenebrae (cf. V. Cousin Ouvrages inédits d'Abélard Parisiis 1836 pag. 622, Floss l. c. pag. XXIV, mihi locum descripsit K. Krumbacher), ab iis omnino separanda sunt. Nec recte fecit Pitra Spicileg. Solesm. III 425—427 (cf. ibid. pag. XXVI), cum ad eundem Aldelnum retrulit philosophi Aldelmi mentionem, quam fecisset Thomas Cantipratanus (cf. Delisle in Histoire littéraire de la France XXX 366, Goldstaub et Wendriner Ein tosco-venezian. Bestiarius Halis 1892 pag. 295): ea enim, quae sub Aldelmi nomine assert Thomas, partim in libro monstrorum leguntur (ed. Haupt Opuscul. II 221), partim in Aldelmi episcopi Schireburnensis aenigmatibus, unde auctoris nomen accepérunt.

1) Cf. adn. 4. 2) Te solum omnium acutissimum Galliae transmisit Hibernia, ut quae nullus absque te scire poterat tuis eruditionibus obtineret, Iohannem acerbe irridens dicit Prudentius (Migne 115, 1194). In Hibernia qua usus sit disciplina, non traditur; Theodulfi episcopi Aurelianensis discipulus esse a Gauberto (cf. pag. 518 adn. 1) per imaginem dicitur, proinde quasi eius scholam continuaverit. 3) Quis enim te barbarum et nullis ecclesiasticae dignitatis gradibus insignitum nec unquam a catholicis insignendum adversus apostolicae sedis antistitem Gregorium et beatum Isidorum episcopum audiat oblatrantem Prudentius de praedestinatione III (Migne 115, 1043) a. 851. 4) Sed quia haec inter se valde dissensiebant, Scotum illum, qui est in palatio regis, Iohannem nomine scribere coegimus Pardulus (Migne 121, 1052) a. 852 (cf. Schroers Hinkmar pag. 121 adn. 40) de Praedestinationis libro a. 851 a Iohanne composito. In regis palatio amicitiam colebat Prudentii (Migne 115, 1012: is circa regem erat ante a. 843/846, quo anno Trecassinae civitatis episcopus est factus, cf. Formul. Merov. et Karol. ed. Zeumer pag. 336, 20 et Gall. Christian. XII 489) et Wulfadi (Migne 122, 1022: Wulfodus, abbas Dervensis a. 856, abbas S. Medardi Suessionensis a. 858, abbas Resbacensis c. a. 861, episcopus Bituricensis ab a. 866, per totum id tempus in regis capella episcopis et abbatibus adhaerebat, cf. Schroers l. c. pag. 273); cum Hincmaro episcopo Laudunensi consuetudo ei erat fortasse in ipsa civitate Laudunensi (cf. Traube Abhandlungen l. c. pag. 362 et 363), ubi plus semel commoratus esse videtur aut cum rege aut ut frequentaret populares (cf. N. A. XVIII 104: Scottis Laudunensibus addendus est Fergus amicus Sedulii, v. pag. 518 adn. 1). Regalis mensae et cubiculi individuus comes appellatur a Wilhelmo Malmesbiriensi (Gestu pontific. V 240 pag. 392 ed. Hamilton, cf. nos pag. 522, 1); sed Wilhelmus et haec et Iohannis coram rege facete dictorum exempla quae profert duo, quorum prius conferendum est cum Theodulfi versu 63 (tom. I pag. 492), audisse (erat Iohannes multae ut ait facetae ingenuique leporis, quorum exempla hodieque constant, ut sunt ista) quam legisse videtur. 5) Hic idoneus est locus, quo proscratur Nicolai I epistula ad Karolum Calvum de Iohanne Dionysii interprete missa (Jaffé 2833), dupliciter illa quidem tradita, sc. excerpta ab Icone Carnotensi (decret. IV 104) his verbis: relatum est apostolatui nostro, quod opus beati Dionysii Areopagitae, quod de divinis nominibus vel caelestibus ordinibus Graeco descripsit eloquio, quidam vir Iohannes genere Scottus nuper in Latinum transtulerit. quod iuxta morem nobis mitti et nostro debuit iudicio approbari, praesertim cum idem Iohannes, licet multae scientiae esse praedicetur, olim non sane sapere in quibusdam (sc. a. 851 de praedestinatione) frequenti rumore diceretur. itaque quod hactenus omissum est, vestra industria suppleat et nobis praefatum opus sine ulla cunctatione mittat, quatenus, dum a nostri apostolatus iudicio fuerit approbatum, ab omnibus incunetanter nostra auctoritate acceptius habeatur, tota autem a Bulaco (in Historia univers. Paris. I 184) c. Gabrielis Naudé,

praedestinatione adversus Gottescalcum¹, post Ian. 859 et ante Oct. 869 carmina ad regem missa², intra spatium ab a. 858 ad a. 860 Dionysium Areopagitam a se Latine redditum³,

Mazarini bibliothecarii, collectaneis in bibliotheca Oxoniensi asservatis sic relata: [Nicolaus S. S. D. dilecto filio Carolo gloriose Francorum regi. sane plurimum nos laetificat, quod in imperio et regno vestro et specialiter Parisius bonarum artium studia praedecessorum vestrorum cura stabilita repullulent, quarum seminibus ecclesiae dei fructificat et animi vegetantur ad illius defensionem. sed nuper doluimus, nt] relatum est apostolatui nostro, quod opus Dionysii Areopagitae, quod de divinis nominibus et caelestibus ordinibus Graeco descripsit eloquio, quidam vir Iohannes natione Scotus nuper transtulit in Latinum. quod iuxta morem ecclesiae nobis mitti et nostro iudicio debuit approbari, praesertim cum idem Iohannes multae scientiae esse praedicetur olim, sed non sane sapere in quibusdam frequenti rumore dicatur. [hinc est, quod dilectioni vestrae vehementer rogantes mandamus, quatenus apostolatui nostro praedictum Iohannem repraesentari faciatis aut certe Parisius in studio, cuius capital iam olim fuisse perhibetur, morari non sinatis, ne eum tritico sacri eloquii grana zianiae et lolii miscere dignoscatur et panem quaerentibus venenum porrigit. datum an. III[. Atque primo obtutu appetet (et dudum perspectum est, cf. Staudenmaier Iohannes Scotus Erigena I 159 adn. 5) ea, quae in Bulaei textu uncinis cincxi, aut a Bulaeo aut a Naudeo esse facta — nam neque per se fidem merentur et aperte repugnant veritati non fucatae, quam servavit Ivo, et cursus rhythmusque orationis in iis vitiosus est —; quamquam hodieque sunt, qui stolido Bulaei commento utantur tamquam documento genuino. Era itaq; Karoli Calvi temporibus nec 'studium' Parisiis nec eius 'capital' Iohannes Scottus; tamen ut alii viri docti, qui tum in regis aula versabantur, ita et Iohannes litteras docebat iuvenes aulicos. Atque duo eius discipuli commemorantur: Wicboldus postea episcopus Autissiodorensis (SS. XIII 399 hic vir... Iohannis Scotti, qui ea tempestate per Gallias sapientiae diffundebat radios, factus pedisequus; cuius discipulatui longo inhaerens tempore, divina simul et humana prospicere, prospera aequa et sinistra aequali lance didicit ponderare. dehinc iuventutis solidum robur adeptus ad aulam introductus est regiam) et Helias postea episcopus Engolismensis (cf. supra pag. 422 adn. 2); Martinus Hibernensis (cf. pag. 523) et Liudo (cf. ad carm. Scottorum XII 11) num magistro usi sint Iohanne, incertum est.

1) Cf. Schroers Hinkmar pag. 115 adn. 24. Oppugnarunt Iohannis librum a. 851 Prudentius Trecensis episcopus (Migne 115, 1009 cf. Schroers pag. 117), scriptor Lugdunensis nescio quis (Migne 119, 101 cf. Schroers l. c.), ante ver anni 853 alter scriptor Lugdunensis (Migne 121, 985 cf. Schroers pag. 122); damnarunt eundem concilia duo, Valentimum Ian. 855 (cf. Schroers pag. 134) et Lingonense Mai. 859 (cf. Schroers pag. 140). Hincmarus Remensis episcopus, qui una cum Pardulo episcopo Laudunensi Iohannem ad edendum librum impulerat (Migne 121, 1052; 1054; 122, 855), tacet de eo a. 856, cum scribit de *praedestinatione et ipse* (Migne 125, 51); a. 859 in 'posteriore dissertatione de *praedestinatione*' (Migne 125, 296) nec laudat Iohannem nec vituperat, sed de XIX capitulis (*Iohannis opus significat, quod XIX capita complectitur*) nunc ad alia occupationibus devocatus scribere supersedet, *Prudentii autem opere item obiter indicato pergit ita*: quorum auctores vel potius sibi compugnatores et in quibusdam veritatis impugnatores iactitantur a multis Prudentius episcopus et Iohannes Scottigena: sed nos nec credere nec confirmare volumus, quod documentis certioribus demonstrare non possumus. interim tamen illorum contentionibus nos immiscere noluimus, usque dum liquidius cognoscamus, ad quem finem contentionem suam quicunque sint illi perduxerint. *Talibus ambagibus usus episcopus item declinabat* (cf. Schroers pag. 187 adn. 30) nec dissuebat amicitiam, quae videtur ei aliquamdiu fuisse cum philosopho; nam in eodem scripto (Migne 125, 225 et 313, cf. Schroers pag. 173) saepius laudat Dionysium Areopagitam tum a Iohanne translatum, sed nondum, opinor, divulgatum. 2) Cf. infra pag. 527. 3) Anni sic definitur: Nicolaus I, papa ab 858 ad 867 (quo anno epistulam miseric nescimus), Karolo Calvo scripsit (Jaffé 2893, cf. supra pag. 519, 5): mitteret a Iohanne Scotto nuper translata Dionysii opera, quae sui apostolatus iudicio approbaret; misit ea Karolus remisitque a. 860 Nicolaus suo iudicio approbata et per Anastasium sanctae suae sedis bibliothecarium correcta, id quod apparet ex Anastasii epistula in multis codicibus (cf. pag. 525) Dionysio a Iohanne translatu praeposita eaque secundum optimos inter eos codices data X Kal. April.

paulo post Maximi confessoris *Ambigua item e Graeco in Latinum translata*¹, libros denique quinque περὶ φύσεων omnium celeberrimos². Quo anno ubi sit mortuus³, in incerto relinquo, cum intellecterim et ipse⁴, quaecumque narrantur de Iohanne e Francia arcensito ab Alfredo Angliae rege et in monasterio Malmesbiriensi a discipulis graphis

indict. VIII; anno 859/860 (cf. Schroers *Hinkmar* pag. 142 adn.) scripti sui de praedestinatione quatuor locis (cf. supra pag. 520 adn. 1) attulit Hincmarus Dionysii verba Latine, quae cum modo consentiantur cum Iohannis quem nunc legimus textu, modo discrepent, videntur repraesentare Iohannis textum aut extrema manu nondum perpolitum aut, quod veri similius est, ab Anastasio nondum emendatum. Quod quo facilius diuidetur, iuxta pono eundem locum Dionysii (de caelesti hierarchia 15)

Graeci (Migne gr. 3, 329)	Latini secundum Hincmarum (Migne lat. 125, 313)	Latini secundum Iohannem (Migne lat. 122, 1065)
τὸ γὰρ αἰσθητὸν πῦρ ἔστι μὲν ὡς εἴπειν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἀμιγῶς φοιτᾷ καὶ ἐξήρχεται πάντων καὶ παμφαῖς ὄν, ἅμα καὶ ὡς κρύψιον· ἄγνωστον αὐτὸν καθ’ αὐτὸν μὴ προκειμένης ὥλης εἰς τὴν ἀναφαίνοντας τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν ἀσκετός τε καὶ ἀθεώρητον, αὐτοχρητητικὸν ἀπάντων καὶ τὰ ἐν οἷς ἀν ἐγγένηται πρὸς τὴν οἰκείαν ἄγον ἐνέργειαν ἀλλοιωτικόν, μεταστικὸν ἐντοῦ πᾶσι τοῖς ὄπωσοῦν πληταύοντιν.	de sensuali enim igne est dicere, in omnes et per omnes immiste venit et praececellit omnibus et omnibus lucens cum sit, simul est et sicut occultus; ignotus ipse a se non in porro iacenti materia ostendens propriam operationem; innumerabilis et invisibilis neque tenibilis et omnes in quibus sit ad suam operationem mutans; tradalis (?) sui ipsius omnibus sibi approximantibus.	ignis enim sensibilis est quidem, sic dicendum in omnibus et per omnia clare venit et renovetur omnibus et lucidus est simul et quasi occultus; incognitus ipse per se ipsum non accumbente materia, in quam propriam manifestet actionem; inmensurabilis que et invisibilis per se ipsum, potens simul omnium et quaeunque in eis sunt fiunt ad actionem propriam; mobilis, tradens se ipsum omnibus quoquo modo proximantibus.

Patet Hincmarum vel potius Iohannem interpretari καὶ τὰ (pro τῶν?) ἐν οἷς ἀν ἐγγένηται πρὸς τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν ἀλλοιωτικόν, quae lectio in codicibus aliquot Dionysii invenitur; Iohannem vel potius Anastasium apud Dionysium id legisse, quod ceteri codices tradunt: z. t. ε. o. a. ε. πρὸς τὴν οἰκείαν ἄγον ἐνέργειαν ἀλλοιωτικόν. Adhibebat Anastasius Dionysii codicem scholiis instructum, qualis est Florentinus saec. IX photolithographice expressus in Collezione fiorentina di facsimili paleografici II 17; Iohannis exemplum scholiis carebat velut caret codex Parisinus gr. 437 saec. IX (cf. Omont Inventaire sommaire des ms. grecs I 47 et Fac-similés des plus anciens ms. grecs en onciale tab. XIV 1); nec Graecum librum secum ex Hibernia asportaverat, sed utebatur Dionysii codice Francogallico aut eo, quem Paulus I papa Pippino miserat a. 758/763 (cf. Cod. Carolin. 24 Mon. Germ. Epp. III 529, ubi corrumptuntur verba rectius olim a Jaffé edita et explicata a Prantl Geschichte d. Logik 3 II 3 adn. 6) aut eo, quem a. 827 Michael imperator monasterio S. Dionysii per legatos tradiderat (cf. Hilduin epistul. ad Ludoricum Pium Migne 106, 16 et Simson Jahrbücher d. Fraenk. Reiche unter Ludwig d. Frommen I 278).

1) Se Maximum absoluto Dionysio transtulisse ipse Iohannes narrat in epistula ante Maximum (Migne 122, 1195). 2) De naturae divisione quod vulgo nominatur opus Iohannem post a. 867 scripsisse nescio an suo iure dixerit Iohannes Huber (Iohannes Scotus Erigena Monachii 1861 pag. 108); certe scriptum est Maximo iam translato (cf. Anecdota Graeca ed. F. Oehler Halis 1857 I pag. VI) et Heirici poemate de S. Germano nondum edito (cf. supra pag. 433 sequentes). 3) Usque ad Iohannis VIII. papae aetatem (872—882) eius ritam protracterunt permulti Mabilionis sententiam secuti; sed de codicis Laudunensis carmine eo, ex quo id statuerint, aliter est indicandum, cf. infra ad Scottorum carmen XII 111 l. 4) Optime de hac re iudicavit Pauli Koenig Aelfred Berolini 1851 pag. 195; pessime J. B. Weiss Geschichte Alfrids d. Grossen Schaffhausen 1852 pag. 353, Christlieb l. c. (vide pag. 518 adn. 1), Traube Abhandlungen l. c. pag. 67 (nondum enim perspicerem Hincmarii epitaphium finfra carm. X) factum esse a Iohanne, dum ille inter viros esset).

confosso, meras esse fabulas vel, ut verius dicam, esse aut a posteris aperte conficta aut non referenda ad Iohannem Scottum, sed ad presbyterum quendam Iohannem, natione Saxona¹.

2. *Librum de praedestinatione² unus codex Corbeiensis, qui nunc est inter Parisinos bibliothecae nationalis Lat. 13386, a fol. 103 ad 159 servavit eaque parte scriptus sacculo nono exeunte; antecedunt per tredecim quaterniones a fol. 1 ad 102 octavo sacculo scripta tractatus Peregrini contra haereticos et quaedam alia, secuntur a fol. 160 ad 207 PRISCIANI PHILOSOPHI SOLVTIONES EORVM DE QVIBVS DVBITAVIT CHOSROES PERSARVM REX scriptae sacculo nono³ et a fol. 208 ad 219 LIBELLVLVS*

1) *Sola mihi res est cum Willelmo Malmesbiriensi, nam qui ante eum scripsit Asserius (SS. XIII 121; 122; Mon. hist. Brit. I 493—495) disertis verbis de Iohanne, monacho et presbytero Saxonico, loquitur (venisse eum in Angliam Alfredo rege invitante, factum esse abbatem monasterii Aethelingae, vulnus grave excepsisse per latrunculos duos duorum monachorum iussu ipsum adgessos); Iohannem Scottum pro Iohanne Saxone qui ponunt scriptores rerum Anglicarum permulti (item Helinandus et Albricus monachus Trium fontium), unum Willelmum secuntur. Is autem, quibus locis agit de Iohanne Scotto (Gest. reg. II § 122 tom. I pag. 130 ed. Stubbs, Gest. pontif. V § 240 pag. 392 ed. Hamilton, Epist. ad Petrum fratrem ed. Gale in editione Iohannis Scotti de divisione naturae Oxonii 1681 fol. §§ cf. Hamilton l. c. pag. 531 s. v. John Scottus), tres miscens Iohannes ab aequalibus sapientissimos iudicatos (unde error Willelmi ortus est) sc. Scottum, Saxona, Malmesbiriensem (de Iohanne Malmesbiriensi vide Stubbs ad Gesta reg. pag. 131 adn. 1), haec narrat: Iohannem Scottum patria bellorum sede relicta in Franciam transvectum et a Karolo Calvo in summo honore habitum eius rogatu Dionysii opera transtulisse sed nimis ad verbum expressa; edito libro perifision (sic scriptum legitur in Gestis pontificum et Epistula, ΠΗΡΙΦΙCION MHPIMNOI in Gestis regum) a Nicolao papa infamatum et Alfredi munificentia collectum in Angliam venisse; ibi in monasterio Malmesbiriensi a discipulis graphiis occisum post mortem edidisse miracula. Quas res Willelmus hauriebat e sex fontibus: 1. ex Asserii historia (referens ad Scottum quod de Saxone ille narraverat, cf. supra) 2. ex Alfredi regis praelectione, quae est ante Gregorii Curam pastoralem ab eo Anglice redditam (qua in praelectione mentio fit Iohannis sc. Saxonis, cf. e. g. Wright Biographia Brit. I 400) 3. ex Anastasi epistula praefixa Dionysio a Iohanne Scotto translato 4. ex Ionis Carnotensis sylloge (cf. pag. 519 adn. 5) 5. e narratricib[us] quibusdam de Iohannis Scotti facete dictis factis, quae tunc in ore atque sermone erant hominum doctorum (cf. ibid. adn. 4) 6. ex epitaphio Iohannis Malmesbiriensis in maiore ecclesia Malmesbiriensi (sunt autem versus hi*

Conditur [Clauditur Reg.] hoc [in Reg.] tumulo sanctus sophista Iohannes,

Qui ditatus erat iam vivens [vivens iam Ep.] dogmate miro.

Martyrio taudem Christi [M. t. meruit Ep.] condescendere regnum [caelum Ep.],

Quo, meruit [Quo semper Ep.], regnant cuncti [cuncti reguant Ep., regnant sancti Reg.] per
saecula sancti [cuncti Reg.]

a Willelmo in gestis Pontificum, gestis Reg[um], Ep[istula ad fratrem] allati, cf. N. A. XVI 170). Haec omnia dum Willelmus, ut dixi, permisit, quaedam etiam de suo videtur addidisse: veluti quad graphiis perforatum esse Iohannem Scottum narrat, id ne de Malmesbiriensi quidem Iohanne legerat, sed commentus esse videtur ad rem a Seneca (de clementia 15 ed. Gertz pag. 172, 23 cf. Isidor. origg. VI 9 in Reisser-scheidii Suetonio pag. 131, 1) memoriae traditam. 2) *De Iohannis carminum codicibus* cf. Duemmler N. A. IV 531—534. 3) Cf. Prisciani Lydi quac extant ed. Bywater Berolini 1886 pag. IX. Interpretem Prisciani esse Iohannem Scottum affirmit Iulius Quicherat (Bibliothèque de l'école d'chartes III ser. tom. IV a. 1853 pag. 248); assentiri id ei videtur Usener (Rheinisches Museum 25, 607) et Diels (Doxograph. pag. 77) neque ipse nego Karolinum aevum redolere translationem. Contra certum milii id videtur duos locos ἐκ τοῦ πέπλου Θεοφράστον, alterum in codice Laudunensi 444 serratum, allerum in Remigii scholiis in Martiamon Capellam (hunc e codicibus Bernensibus protraxit Usener l. c., de utroque dispitarunt M. Kremmer De catalogis heurematum Lipsiae 1890 pag. 107 et Wendling De peplo Aristotelico Argento-

SACERDOTALIS QVEM LIOS MONOCVS HEROICO VERSV COMPOSVIT *scriptus nono vel decimo saeculo*¹: quae scripta quamquam codice continentur nunc eodem, olim inter se non cohaerebant. Iohannis librum primus edidit Gilbertus Mauguin inter Veterum auctorum qui IX. saeculo de praedestinatione et gratia scripserunt opera et fragmenta tom. I pag. 103² Parisiis 1650, tum nostra aetate H. I. Floss in Mignii Patrologiac Lat. 122, 355. Carmen in eo post praefationem positum (*infra I*) quod nunc edo correctius, acceptum id refero insigni benivolentiae Leopoldi Delisle, qui mea gratia codicem inspexit.

3. Carmina, quae apud me sub numeris II III IV V collocantur, aut iam ipse Iohannes edidit collecta aut amici eius collegerunt. Ea omnia qui continet, codex superest nullus: sed apparet, qualis fuerit sylloge, e duobus opusculis Martini, viri Iohanni aequalis³. Martinus enim in codice Laudunensi 444 ab se partim scripto, partim scribi iusso, dum a fol. 294^v ad 296^v GRECA (i. singula verba Graeca) quae sunt in versibus iohannis scotti componit et a fol. 297 ad 298 singulos versus Graecos e Iohannis carminibus ex-scribit, in universum sequitur sylloge ordinem non mutatum⁴, relinquit cum uno loco propter causam in proposito positam⁵. Quas excerptiones si adhibuerimus, recte iudicabimus de Iohannis carminibus iis, quae singulis quaternionibus, qui nescio an olim fuerint eiusdem libri Floriacensis postea discussi, duo nunc complectentur codices, scilicet codex Christinae reginac inter Vaticanos 1587 et codex Christinae nunc Vaticanus 1709, uterque Floriacensis. Ac perspicimus quidem exordium sylloges praeberi a priore (= carm. II), partem paenultimam ab altero (= IV); intercedisse non panca⁶, e quibus aut verba singula aut singulos versus servaverit Martinus (= III et V)⁷. Restat, ut quorum librorum utilitas est demonstrata, corum addatur descriptio. Reginensis 1587⁸ quattuor partibus

rati 1891 pag. 7) ad Iohannis Scotti doctrinam a Martino Laudunensi et Remigio Heirici discipulo similiiter compilatam referendos esse; unde nolim concludas ipsum Theophrasti librum lectum esse a Iohanne.

1) LIOS MONOCVS (Helias monachus Cangius in indice auctorum ad Glossarium proposuit) quis sit, ignoro; eius carmen quamvis corruptum extet in codice, dignum videtur esse, quod edatur. Mihi primos et ultimos versus descripsit Delisle. 2) Carmen inde repetivit Maius Classicorum auctorum V 450. 3) Annales Laudun. (SS. XV 1294 cf. Rose Die lat. Meerman-Hss. i. d. Kgl. Bibliothek zu Berlin pag. 288) ad. a. 819 (Martinus) Hibernensis nascitur post futurus exu(l et ma)gister Laudunensis; ad a. 875 (Mar)tinus Hibernensis in Christo dormivit. Martinus carmina ex eodem codice Laudunensi 444 deprompta inter Scottorum carmina eduntur *infra*. Cf. Traube Abhandlungen l. c. pag. 362. 4) Id quod versa vice ducet Martino cum codicibus Reginensibus comparato. 5) Cf. *infra* ad carm. II viii 27: attracta glossa ZWH uita similem ZWHN uitam easque, quae ad idem cum ea carmen pertinenter (cf. Miller in Notices et extraits XXIX 2 pag. 196); quod carmen quem locum in sylloge obtinuerit, ex glossarum reliquiis apparet post glossam ad V x 19 referendum a Martino positis (cf. Miller l. c. pag. 198). Minus perspicuum est, qua ratione idem usus totos versus Graecos excerpserit. Profectus e singularum quae praecedunt glossarum ordine eos sic dispertivi, ut qui in codice in vicem se exciperent (cf. Labbaci Glossariorum praefat. fol. 6 11 seq.), secundum meam editionem disponerentur ita: II ii 67—68, v 49—50, tit. viii, tit. viii, viii 20—22, V i 11—2, II viii 34—35, III i, ii, iii 1—3, viii. x 1—3, xii, III v 1—2, vi 1—4, x 1—3; videtur igitur Martinus munere suo functus esse per triplicem lectionem. 6) Inter Iohannis carmina Reginensi 1587 et Reginensi 1709 tradita tres quaterniones perisse videntur, quos lumen nequaquam constat nihil continuuisse nisi Iohannis versus. 7) Periit, ut videtur, Iohannis carminum codex Tullensis, de quo vide *infra* ad carm. II iii 71. Atrebatenis liber, qui in catalogo antiquo (apud Becker 125, 139 pag. 256) ita significatur: Iohannes ad imperatricem, non Scotti carmina continebat, sed Iohannis abbatis scriptum ad imperatricem Agnetem, Henrici III uxorem, de contemplatione animae (cf. Wattenbach G. Q. II 3 adn. 2), quod intellexi, cum similem titulum catalogi S. Nicolai Passaviensis (cf. Gottlieb Ueber mittelalterliche Bibliotheken pag. 73) in clm. 16053 fol. 76^v scriptum inveni hunc liber iohannis abbatis ad imperatricem agnetem. 8) Cf. Bethmann Arch. XII 323, Duemmler N. A. IV 128 et 531.

constat originis diversae; paenultima parte¹, quae est a fol. 57 ad 64 cognosciturque e signo I fol. 64^v apposito codicis alicuius fuisse primus quaternio, continet Iohannis carmina ca, quae edidi sub numero II. Reginensis 1709², qui et ipse in unum cogit plurium codicum partes dissipatas, huic praebet scripta a fol. 16 ad 23, quae folia quartum olim quaternionem effecisse signum IIII sub fol. 23^v indicat: fragmentum alicuius epistulac u verbis si homicida (sic). in egestate inquit eram. indigebam cibo. tegumen corporis non habebam. ideo alienum sanguinem fudi. ne ipse fame et frigore morerer ad verba nec est medicinae culpa sed vulneris. cum crudelitate elementi non pareit ut medicus parcit. sevit ut misereatur. finit thomae (?) manus³, Iohannis carmina apud me sub n. IV edita, Odulrici⁴ excerpta ex Augustini operibus⁵. Quaterniones illi duo, qui Iohannis carmina exhibent, qua aetate sint scripti, non satis constat, cum eos, qui viderunt, alii succulo nono, alii decimo, alii undecimo scriptos esse dixerint; utriusque scripturam alterius esse persimilem Iohannes Tschiedel me docuit. Codicem Laudunensem 444⁶ scripserunt Martinus eiusque discipuli⁷ ante a. 875⁸, quo anno mortuus est Martinus⁹; dono dederunt ecclesiae cathedrali Laudunensi Adelclmus et Bernardus, presbyteri Laudunenses, ante a. 903, quo anno Bernardus mortuus est¹⁰. Ediderunt Iohannis carminu e codicibus Reginensibus Angelus Maius Classicorum auctorum tom. V pag. 426—448 et Flossius l. c. pag. 1221—1234, versus Graecos e codice Laudunensi Carolus Labbacus in praefatione ad Cyrilli, Philoxeni aliorumque veterum glossaria fol. è II—è III Parisiis 1679 et Flossius l. c. pag. 1237—1240, verba Graeca a Martino collecta Millerus in Notices et extraits d. ms. de la bibliothèque nat. XXIX 2 pag. 194—198. Huic editioni denuo contulerunt codices Reginenses Bethmann, Duemmler, Tschiedel; codice Laudunensi ipse usus sum per ectypa photographica meo iussu facta, practerquam quod in foliis 297^v et 298 excutiendis Albi palaeographici tabulas¹¹ adhibui.

4. Carmen Graecum (apud me VI) codici Bruxellensi 10078—10084, olim Gemblacensi, saeculo undecimo vel duodecimo a viro indocto, qui Latinis litteris est usus, in

1) Antecedit pars I = fol. 1—50 et pars II = fol. 51—56, sequitur pars IV = fol. 66—80 (vacuum est fol. 65). 2) Cf. Bethmann Arch. XII 324 et Reifferscheid Bibl. patr. Ital. I 414. 3) Totum fragmentum mihi descriptis Tschiedel. Tria ultima verba (finit Thomae manus) notis Tironianis scripta quid significarent, docuit W. Schmitz V. C; dubitabat tamen, num medium vocem recte explicasset, et ille et F. Ruess V. C. 4) Num is sit, qui ab 1025 ad 1040 S. Martialis Lemovicensis abbas fuerit, dubito, cum Floriacensi disciplina eum usum esse, id quod multi statuunt, mihi non compertum sit. Sed Augustinum forsitan excerpserit idem Odolricus, cuius carmen ad Hubertum per scripturam secretam missum (incipit rsghs hpdplrkp i. regis Hodolrico) extat in Reginensi 2024 (cf. Archiv XII 328). 5) Incipit Odulrici glossarium (Graeca vocabula videtur operam dedisse ut colligeret):

Messuit hos flores magni de fonte magistri
Odulricus Athis plectro filamina texens,

prima glossa est Persona dicitur a personando, ultima Trapezites collibistes · nummularius. 6) Eum accuratissime descripserunt Miller Notices et extraits XXIX 2 pag. 1—230, Goetz Corporis glossariorum II pag. XXVI sqq. (addita est folii 5 imago phototypica), Omont in Album paléographique avec les notices explicatives par la société de l'école d. chartes Paris 1887 ad tabulam 23 (cf. Traube Abhandlungen l. c. pag. 362 et 392). 7) Martinus in ea codicis parte, quae a me editur, i. fol. 294^v—298, ipse scripsit fol. 294^v—295^v (i. Greca ad uersus [v. infra Scottorum carmina XII 1] et Greca que sunt in uersibus iohannis scotti usque ad glossam ΚΑΡΚΙΚΑ carnales, quae respicit Iohannis carmen II v. 111 49), in fol. 296^v glossas eas, quae apud me sunt inter Iohannis carmina V 111, et subscriptionem a me inter Scottorum carmina editam sub n. XII 11, in fol. denique 297^v solum inscriptionem carminis inter Scottica XII v; reliqua omnia eius discipulus excavavit; neuter scriptura Scottica est usus. 8) Et post 858, quo anno Hinckmarus factus est episcopus Laudunensis, cf. Abhandlungen l. c. pag. 362. 9) Cf. pag. 523 adn. 3. 10) Cf. Abhandlungen l. c. pag. 362. 11) Cf. adn. 6.

folio additio adscriptum¹ primus *Flossius* contendit a Iohanne esse compositum; neque immerito, cum versus in Dionysii laude versentur et facti sint ad leges, quas Iohannes exerceret². Quod autem extra syllogen traditum ad nos pervenit nec verba ex eo in Martini glossarium adscita sunt, restat scrupulus³. *Flossii* editionem ad Bockii apographon institutam l. c. pag. 1240 excipit mea, in qua Bursiani et Bethmanni exempla sequor.

5. Dionysii operum a Iohanne in Latinum translatorum codices extant permulti: quorum tres distinguo quasi familias: Francogallicam, Italicam, Germanicam. Franco-gallicae auctor est Anastasius bibliothecarius, qui Nicolai papae iussu a. 860 Iohannis translationem correxit, scholia ad margines apposuit, epistulam ad Karolum Calvum praemisit⁴. Auctor Italicae⁵ videtur esse Iohannes dux Campaniae, qui sacculo decimo cum Dionysium transscribi iussit⁶, adhibitum est primae familiae exemplum⁷. Tertia familia habet auctorem Othlonum, monachum S. Emmerami: is enim sacculo undecimo Dionysii cultu Ratisponae gliscente eam ex exemplo aliquo Italico propagavit⁸. Differunt autem, si indicia extrinsecus collegeris, inter se eo, quod Italica et Germanica Anastasii additamentis carent, eadem in inscriptione, quae est Dionisi libri quatuor quos Iohannes Eriugena transtulit, pro Eriugenae nomine a Francogallica recte scrvato male Ierugenam ponunt⁹, Germanica Dionysio subiungit versus contra avaritiam Romanam¹⁰. Prima editio typographica¹¹, quae prodit Argentorati 1503, sequitur codicem Francogallicum eumque negligenter scriptum; eadem saepius repetita¹² *Flossius* in primis Othloniorum codicum praestantia confusus Dionysii opera emisit l. c. pag. 1023—1194; interim sola carmina ediderant Usserius in Veterum epistoliarum Hibernicarum sylloge pag. 40—44 Parisiis 1665 et Maius l. c. pag. 448—450, ille codice Cantabrigiensi stirpis Franco-gallicae usus¹³, hic codicibus noviciis et interpolatis. Ipse in carminibus recensendis (eduntur sub n. VII) e familia Francogallica, quos duces sequerer, selegi codicem Bituricensem nunc inter Phillipicos Berolinenses 46 sacc. X¹⁴ et Florentinum in bibliothecae Laurentianae plut. LXXXIX sup. 15 sacc. XI excunitis¹⁴, ex Italica Bambergensem B IV 8 sacc. XI|XII¹⁵, e Germanica Monacensem olim Ratisponensem 14137 ab ipso Othlono

1) Cf. Catalogue des ms. de la bibliothèque r. des ducs de Bourgogne I pag. 202 et *Floss* l. c. pag. XVIII. 2) Cf. indicem nostrum. 3) Cf. ad carmen I 1. 4) Cf. V. Rose Die lat. Meerman-Hss. pag. 67 seq. et supra pag. 520 adn. 3. Huius familiae aut scio aut connecto esse codicem Bituricensem (nunc Berolinensem cf. infra 13), Florentinum (cf. adn. 14), Bernensem 19 sacc. X—XI (librum Petri Danielis, cf. Catalog. ed. Hagen pag. 12), Abrincensem sacc. XII (cf. 8o-Catalogue X 23), Darmstadtensem sacc. XII (olim Coloniensem cf. *Floss* pag. XIX et 1023). Eiusdem stirpis codice utitur et Hugo de S. Victore explicans Dionysium (extant Hugonis commentarii in Parisino 1619, Tolosano 150, Cantabrigensi collegii corporis Christi 314) et Iohannes Saracenus eum denuo a se translatum edens (cf. Rose l. c. pag. 68, praeter Rosii codices nori Carnotensem 131 et Tolosanum 151). 5) Nitor doctu connectura Ottonis Hartwig (cf. Centralblatt f. Bibliothekswesen III a. 1886 pag. 165 et Leitschuh Fuehrer durch d. kgl. Bibliothek zu Bamberg² pag. 39). 6) Cf. Leonis vita Alexandri M. edita a Landgraf pag. 28, 7. Assentior Hartwigio, quia codex Bambergensis B IV 8, quem ille ex exemplo Italico descriptum esse putat, congruere et cohaerere videtur cum Cassinate 221 sacc. XI, qui quin sit originis Italicae, non potest dubitari (cf. de eo Bibliotheca Cassinensis IV 205). Ex Bambergensi B IV 8 alter Bambergensis B IV 7 descriptus esse dicatur; praeter Bambergensem et Cassinatem Italicae familiae codicem novi nullum. 8) Cf. Wattenbach G. Q. II 67. De codicibus Othlonianis vide infra in appendice ad Iohannem. 9) Cf. pag. 518 adn. 1. 10) Vide appendicem ad Iohannem. 11) Cf. Strauss Opera rariora pag. 77 et Graesse Trésor des livres rares II 399. Primum Argentinensis volumen, quo continetur Iohannis translatio descripta ad librum similem Tolosano 151 (cf. supra adn. 4), coepit est imprimi XI Kal. Jul. 1502, finitum VIII Kal. Febr. 1503. 12) Idem est, quem supra nominari adn. 4. 13) Cf. Rose l. c. pag. 66. 14) Cf. Bandinii Catalog. III 259. 15) Cf. Iacek I 65.

scriptum et duo Vindobonenses 754 saec. XII et 971 saec. XIII¹; praeterea quosdam interpolatos adhibui. Contulimus Bituricensem F. Liebermann, Florentinum Ducommier, Bambergensem Joh. Fischer, Vindobonenses Gottlieb, Monacensem ego.

6. Dionysio absoluto Iohannes Latino sermone interpretatus est Maximi confessoris *Ambigua in Gregorium Nazianzenum* (*ἄπορα εἰς Γεγγόνων*) Graecum codicem nactus in bibliotheca Francogallica nescio qua². Eius operis codices supersunt duo, liber olim S. Martini a Campis prope Parisios nunc Armamentarii Parisini 237³ et liber olim Gorziensis nunc Parisiis in Mazarini bibliotheca 561⁴, uterque scriptus saeculo nono exente; tertius erat is, e quo Mabilio Maximum Thomae Galeo descripsit⁵. Is carmina ut Dionysio ita et Maximo a Iohanne praecripta, cum ea aut in Mabilionis apographo non invenisset aut quae ederentur indigna esse censisset, in principe Maximi Latini, quam Oxonii 1681 paravit, editione non edidit; edidit Felix Ravaission in *Rapports sur les bibliothèques des dép. de l'ouest* Parisiis 1841 ex Armamentarii codice repetitique e Ravaissionii libro *Flossius* l. c. pag. 1235—1236. Eadem carmina apud me prodeunt (sub n. VIII) codice Armamentarii collato ab Alfredo Schoene, Mazarini codice ab Augusto Molinier.

7. Iohannis carmen de quadam S. Mariae ecclesia⁶ a Karolo Calvo aucta et ornata (apud nos IX) extat in uno codice olim S. Bertini Sithiensis, qui nunc est Cantabrigiae in bibliotheca Collegii corporis Christi 223, Prudentii carminibus saeculo nono scriptis saeculo decimo adiectum⁷. Id quoniam a Theodoro Oehler, viro b. m., descriptum habemus, ad cuius apographon ultimos 24 versus edidit *Flossius* l. c. pag. 1235—1238, cum Oehlerum in describendis codicibus Latinis non satis accurate versatum esse non nescirem, malui ad ectypa photographica recensere, quae Franciscus Jenkinson et Iohannes P. Postgate a me rogati Cantabrigia miserunt⁸.

1) Cf. in appendice ad Iohannem. 2) Patet ex epistula ad Karolum Calvum missa (Migne 122, 1195) Maximum tum demum Iohanni innotuisse, cum Dionysium emisisset. Itaque non magis illum quam hunc ex Hibernia asportarerat. 3) Cf. Catalogue des ms. de la bibliothèque de l'Arsenal I 128. 4) Cf. Catalogue des ms. de la bibliothèque Mazarine I 226. 5) Cf. Galei editionem fol. §§ 3°. 6) Erat S. Mariae ecclesia Compendii, Lauduni, Suessionibus, Tornaci, aliis locis; a Iohanne quae significatur, non liquet. 7) Cf. Nasmith Catalog. librorum quos collegio corp. Christi in academia Cantabrigensi legavit Parker Cantabrigiae 1777 pag. 297—299 et N. A. IV 533. Donavit codicem collegio illi Daniel Rogerius, r. Catalog. libror. manuscr. in bibliotheca collegii corp. Christi in Cantabrigia Londini 1722 pag. 110. Folio 2 saeculo nono adscriptus est versus hic recurrens:

Esse sitas olli sedes illo satis esse;
post Iohannis carmen, quod tamen integrum esse videtur, binio excisus est. 8) De Hincmari epitaphio (apud nos X) quae necessaria sunt afferentur in apparatu. Restat, ut de Iohannis quae vocantur Integumentis (disticha sunt 249, quibus Ovidii Metamorphoses allegorice explicantur; incipiunt parvus maiori paret veloxque viator) breviter dicam, quid sentiam. A Iohanne Scotto ea composita esse licet existimarerit Gasto Paris, vir etiam harum rerum peritissimus (cf. *Histoire littéraire de la France* XXIX 504, 512, 516, L. Sudre Ovidii Metamorphoseon libros quomodo nostates medii aei poetae imitati sint Parisiis 1893 pag. 108, Ehwald in *Berl. Philolog. Wochenschrift* 1893 pag. 1169), mihi tamen saeculo decimo tertio non videntur antiquiora. Codicibus a Gastone Paris commemoratis addendus est Leidensis Vossian. oct. 46 saec. XIV scriptus (cf. N. A. IV 249), Cantabrigensis S. Petri 12 (Bernard Catalog. libror. Angliae et Hiberniae I 3 pag. 147, cf. Tannerus Biblioth. Britannico-Hibern. pag. 434), Digbeianus 104 saec. XIII in (Catalog. codd. Bodleian. IX 122: integumenta secundum magistrum Ioh. Anglicum), Canonicianus 9 fol. 152 saec. XIV (Catalog. codd. Bodl. III 114); integumentorum editionem a Tannero et Thoma Warton laudatam (Parisiis 1509 vel 1599 prodisse dicitur) non vidi.

I.

Caesare sub Karolo Franeorum gloria pollet,
 Litora ceu pelagi piscibus atque salo:
 Secta diabolici damnatur dogmatis atque
 Pastorum cura splendet amoena fides.

II.

I.

Hellinas Troasque suos cantarat Homerus,
 Romuleam prolem finixerat ipse Maro;
 At nos caeligenum regis pia facta canamus,
 Continuo cursu quem canit orbis ovans.
 5 Illis Iliacas flamas subitasque ruinas
 Eroumque **ΜΑΞΔC** dicere ludus erat;
 Ast nobis Christum devicto principe mundi
 Sanguine perfusum psallere dulce sonat.
 Illi composito falso sub imagine veri
 10 Fallere condocti versibus Arcadicis;
 Nobis virtutem patris veramque sophiam
 Ymnizare licet laudibus eximiis.
 Moysarum cantus, ludos satyrasque loquaces
 Ipsis usus erat plaudere per populos;
 15 Dicta prophetarum nobis modulamine pulchro
 Consona procedunt cordibus ore fide.

Glossae — [II.] 6 pugnas *RL^I*

[I.] *P(arisinus 13386) fol. 104*   2 Litora ceu sic *P*   3 do/matis *P*

[II.] [i—viii.] *R(eginensis inter Vaticanos 1587) fol. 57—64r*, qui liber uersuum plurimorum inscripait et UERSUS IOHANNIS SAPIENTISSIMI AD KAROLUM CALUM FILIUM LUDOUICI PII CUIUS AUUS FUIT KARLUS MAGNUS in marg. dextra posuit; accadunt singula verba Graeca cum interpretamentis Latinis in glossario Martini per codicem *L(audunensem 444)* inde a fol. 294^r cum hac inscriptione tradita GRECA quae sunt in versibus iohannis scotti (= *L^I*) et toti versus Graeci in eodem codice positi a fol. 297^r (= *L^{II}*)   1 Hellinas sic *R*   6 **ΜΑΞΔC** (item reliqua verba Graeca vel Graecanica vel a glossarii auctore pro Graecis habita, quae ubi adsumt infra carminum textum exhibentur interpretamenta Latina iis addita, Graece scribuntur omnia) *L^I* machas (item reliqua verba Graeca Latinis litteris in codice exarata sunt, nisi aliud subnotatur, cf. ad VIII 40) *R*

[I.] Versus, quos dubito an librarius aliquis addiderit de suo (nam Karolus Calvus qui tum rex erat appellatur Caesar praeter consuetudinem, nisi quod avtroxp̄t̄wq audit in carmine VI 1 infra edito, sed quod a Iohanne fortasse alienum sit et ipsum), in unico qui superest codice sequuntur epistulam a Iohanne ad Hincmarum et Pardulum episcopos scriptam et praefixaam operi de praedestinatione ab eo adversus Gottescalcum edito a. 851.

[II—V.] Fragmenta sylluges, quae continebat carmina a Iohanne inter a. 859 et 869 scripta.

[i.] Iohannes gratulatur Karolo Calvo victoriam reportatam a Laudorico Germaniae rege a. d. XVIII Id. Febr. 859 e pago Laudunensi fugato (cf. Muchlacher 1395 e).   1 Hellinas i. e. "Ελληνας (cf. Ellinas pag. 1031 ed. Floss) Graece enuntiatum; similia apud Iohannem sunt in carminibus Magdaline n 51 aggelus archangelus n 11 moysarum n 13 bimata IX 69 sciptra IX 78 et 100.   7 Joh. 12, 31; 14, 30.

Nunc igitur Christi videamus summa tropea
 Ac nostrae mentis sidera perspicua.
 Ecce crucis lignum quadratum continet orbem,
 20 In quo pendebat sponte sua dominus
 Et verbum patris dignatum sumere carnem
 In quo pro nobis hostia grata fuit.
 Aspice confossas palmas humerosque pedesque,
 Spinarum sorte tempora cineta fero.
 25 In medio lateris reserato fonte salutis
 V^(ital)es haustus, sanguis et unda, fluunt.
 Unda lavat totum veteri peccamine mundum,
 Sanguis mortales nos facit esse deos.
 Binos adde reos pendentes arbore bina:
 30 Par fuerat meritum, gratia dispar erit.
 Unus cum Christo paradisi limina vidit,
 Alter sulphureae mersus in ima stygis.
 Eclypsis solis, lunae redeuntis Eoo
 Insolito cursu sideris umbra fuit;
 35 Commoto centro tremulantia saxa dehiscunt;
 Rupta cortina sancta patent populis.
 Interea laetus solus subit infera Christus
 Committens tumulo membra sepulta novo.
ΟΠΛΙΣΤΗΣ fortis reseravit claustra profundi;
 40 Hostem percutiens vasa recepta tulit
 Humanumque genus nolens in morte perire
 Eripuit totum faucibus ex Erebi.
 Te Christum colimus caeli terraeque potentem:
 Namque tibi soli fleetur omne genu.
 45 Qui tantum, largire, vides quod rite rogaris
 Et quod non recte rite negare soles:
 Da nostro regi Karolo sua regna tenere,
 Quae tu donasti patribus almigenis.
 Fonte tuo manant ditantia regna per orbem:
 50 Quod tu non dederis, quid habet ulla caro?
 Invidiam miseram fratrum saevumque furorem
 Digneris pacto mollificare pio.
 At ne disturbent luctantia fraude maligna,
 Aufer de vita semina nequitiae.
 55 Hostiles animos paganaque rostra repellens
 Da pacem populo, qui tua iura colit.
 Nunc redditum Karoli celebramus carmine grato:
 Post multos gemitus gaudia nostra nitent.

Glossae — 32 st. (**CTYΖ CTYKIC** genetivus *L^I*) palus inferni *RL^I*: cf. *Serv. ad Aen. VI* 134
 33 defectus *L^I* 39 armatus *RL^I*

22 *qua *R* 24 Spinarum sorte *R corr. Maius* 26 Vitales *Maius*, V. . . es membrana per-
 forata *R* 32 stygis (cf. *glossas*) fagis *R* 39 **ΟΠΛΙΣΤΗΣ** *L^IR* (*infra ad c. II* 67 pag. 531) oplistes *R*
(in hoc versu) 52 pio sic *R* 57 celebramus sic *R*

40 *Matth.* 12, 29; *Marc.* 3, 27. 55 Cf. *infra* IV n 2.

Qui laeti fuerant quaerentes extera regna,
 60 Alas arripiunt, quas dedit ipsa fuga.
 Atque pavor validus titubantia pectora turbans
     Compellit Karolo territa dora dare.
 Heheu quam turpis confundit corda cupidio
     Expulso Christo sedibus ex propriis.
 65 O utinam, Hluduwice, tuis pax esset in oris,
     Quas tibi distribuit qui regit omne simul.
 Quid superare velis fratrem? quid pellere regno?
     Numquid non simili stemmate progeniti?
 Cur sic conaris divinas solvere leges?
 70 Ingratusque tuis cur aliena petis?
     Quid tibi baptismus, quid sancta sollempnia missae
     Occultis semper nutibus insinuant?
 Numquid non praecepta simul fraterna tenere,
     Viribus ac totis vivere corde pio?
 75 Ausulta pavidus, quid clamat summa sophia,
     Quae nullum fallit dogmatā vera docens:
     ‘Si tibi molestum nolis aliunde venire,
         Nullum praesumas laedere parte tua.’
 Christe, tuis famulis caelestis praemia vitae
 80 Praesta; versicos tute tuere tuos.
 Poscenti domino servus sua debita solvit,
     Mercedem servi sed videat dominus.

II.

Aspice praeclarum radiis solaribus orbem,
     Quos crux salviflua spargit ab arce sua.
 Terram Neptunumque tenet flatusque polosque
     Et siquid supra creditur esse procul.
 5 Dum revocat miseros humanae gentis ab imo,
     Cuspide Tartaream percutit ipsa stygin.
 O crux alma, nites ultra seraphynque cerybque:
     Est (quod), quod non est, te colit omne super.
 Te domini rerum, virtutes atque potestas,
 10 Ordo colit medium iure tenendo locum;
     Aggelus, archagelus, princeps totusque supremus
     Caelestis numerus te colit alta petens.
 Te ΠNYΞ nostra dehinc iusto modulamine laudat:
     Per te, Christifera, namque redempta fuit.

Glossae — [n.] 3 N.] oceanum R 6 st.] paludem inferni (p. i. R, tristitiam L¹): **CTYΞ** (styx R) tristitia inferni RL¹: cf. *supra* 132 13 ecclesia RL¹

59 querentes (*et saepius e pro ae*) R 67 *fratros⁷ R 69 si R corr. Maius 73 Numquidnam R corr. Maius [n.] 3 flatusque sic R 7 seraphynque corr. R 8 *Est quod non est R 13 ΠNYΞ R] ΤΠNYΞ (ortum ex Te Π.) L¹ 14 christifera Maius

59 Aen. IV 350 fas extera quaerere regna. 60 cf. Aen. VIII 224. 76 Matth. 7, 12; Iact. 6, 31. [n.] 7—11 Enumerat hierarchias secundum Dionysii Areopagitae ordinem (caelest. hierarch. translat. a Joh. ed. Floss pag. 1050): primam seraphim cherubim thronorum, medium dominationum virtutum potestatum, ultimam principum archangelorum angelorum: cf. infra VII n 16.

- 16 Tene manu Moyses magnus gestaverat olim,
Dux dum divini factus erat populi?
Te Pharao stupidat vestitam pelle draconis,
Dum sorbes alios, quos dedit arte magus.
O mons virtutis, descendens carnis ad ima
20 Figeris in ligno, septa subis Erebi.
Morte tua simpla nostram consumere duplam
Ausus eras, totum dum renovas hominem.
O crux Erythreas tu scindis marmoris undas,
Victrix praecedis dasque viam populo.
25 Te sequitur virtus omnis, te vita salusque;
Te fugiunt fluctus: crimina dico mea.
Tu das arenosis currentia flumina saxis:
Ebibat hunc fontem, vivere quisquis amat.
In sapidos fluctus populo convertis amaros:
30 Lex depulsa gravis, gratia sola manet.
Est quoque non dispar sensus praefatibus actis,
Si quis ΣΥΜΒΟΛΙΚΑC discit amare notas.
Mysticus est Moyses Christus, rex atque sacerdos,
Qui nos Aegypto liberat edomita.
35 Ipse subit mortem primus mortemque resolvens
Prosilit in vitam: virga recepta regit.
Quid, Pharao, sequeris populum? fuge mersus in ima
Carceris aeterni, te tegat atra palus.
Nos virtutis iter medium dum carpimus, altae
40 Instant phantasiae nequitiaeque toli.
Quas vincens animus laeta potitur arena
Et peccata procul mersa subacta videt
Tunc ΔΔΔΔΓΜΔ canit gaudens multumque triumphans,
Laudibus amplificat tunc ΠΔΡΔΔΟΖΔ dei.
45 Litora virtutum lustrans tunc intrat heremum,
Mundi contempti qua silet omnis amor,
Spiritus inmundus nullam reperire quietem
Qua numquam potuit, sed redit unde venit.
ΧΔΛΚΕYC ex alto pendens ibi sibilat anguis:
50 Extinctum virus, liber erit populus. —
Magdaline, quaeris dominum quid maesta sepultum?
Funere devicto respice laeta deum.
Desine ΚΔΙΠΔΡΙΟYC meditari cernere vultus:
Vivus adest dominus; quem gemis, ipsa vide.

Glossae — 20 septa] claustra R 23 E.] rubeas *RL* (cf. *infra* in 33 pag. 532) Eritrum mare i.
rubrum mare in marg. R 32 significativas *RL* 40 toli] testudines R 43 hymnus victoriae *RL*
44 miracula *RL* 49 aeneus *RL* 53 ortulanus (ortolanos 2. man. R) *RL*, caepos ortus R

16 Dux dum *sic* R 17 farao (*et sic saepius*) R uestita R corr. *Maius* 23 erytreas R
ΕΡΥΤΡΕΑC *L* 27 post arenosis delerit mones R 32 ΣΥ(ΙΛ)ΜΒΟΛΙΚΑC *RL* 33 mysticus
(item simbola, cipris, similia) R 39 *alte R 53 ΚΔΙΠΔΡΙΟYC *L*] caeparios R

15—50 cf. Isidor. *Quaest. in Exod.* 12—21 (Migne 83, 292) et *Allegor.* 59 (*ibid.* 109). 49 ΧΔΛΚΕYC
cum terminazione Latina (YC = us) pro χαλκοῖς. 53 ΚΔΙΠΔΡΙΟYC pro κηποφρικοῖς; cf. er. Ioh.
20, 15, ubi codex Sangallensis a Scotto scriptus cum ceteris consentiens ΚΗΠΟΥΡΟC exhibet.

- 55 Tersa pios vultus cursim solabere fratres:
Euaggelistes prima beata, vale.
Christe, dei verbum, virtus, sapientia patris,
Sanguinis unda tui, qua madet ara crucis,
Nos purgat redimit solvit vitamque reducit
60 Electisque tuis praestitit esse deos.
Da nostro Karolo pacem, qui sceptrum dedisti,
Atque suus pereat hostis ubique ferox.
Utque tibi placeat cunctis, quis vixerit, annis,
Semina virtutum sparge tuo famulo.
65 Quarum perspicue vis surgat, crescat in actus,
Ut merito tecum semper ubique regat
ΟΡΘΩΔΟΞΟΣ ΑΝΑΖ ΕΥΧΒΗC ΕΝΚΛΑΥΤΟC
COBPON ΧΡΙСΤΟΦΟΡΟC ΚΙΠΠΙΟC ω ΚΑΡΟΛΟC.

Hos versus cecini sex denos bisque quaternos
70 Iohannes vester servulus indiguus.
ΜΕΛΠΩ dum, laetus regi mea debita solvo:
Solvere curarim, si sibi grata forent.

III.

- Auribus Aebracis notum si dixero pascha,
Usibus Ausoniae transitus est habilis.
Primum naturae si vis cognoscere pascha,
Quaerito, quis primus fulsit in orbe dies,
5 Quo machinae mundi cumulatim dicitur esse
In species proprias transitus ex nihilo,
Conditor et causas, quas secum semper habebat,
Prodidit in formas lumine conspicuas.
Sperica tunc tellus artatur limine certo
10 Vestiturque suis frondibus et **ΛΔΧΔΝΙC**.
Cincxit litorius Neptuni **ΝΗΡΕΔ** limbus,
Quem superare nequit cerula crine tumens.
Aerium spatium tangebant cornua lunae.
Quod validis pennis osana colla secant.

Glossae — 67 recte credens rex (rex recte credens *L^I*) pius gloriös *RL^I* 68 temperans Christum forens dominus ipse Karolus (K. om. R) *RII* 71 canto *L^I* [m.] 10 herbis *RL^I* 11 **ΝΗΡΕΔ**] beluas (*de monstribz Nerini cogitat*) *RL^I* limbus] orbis *RL^I* 12 cerula] unda *RL^I* 14 osana] aves *RL^I*

60 praestitot corr. R 67. 68 continet etiam *Laudunensis* 444 fol. 297r hinc incipiens seriem integrorum versuum e *Iohanne transcriptorum* (= *L^{II}*) 67 Δ. O. *L^I* **ΕΥCIBHC ΕΝΚΛΑΥΤΟC** *L^I* post 68 in ima pagina **ΟΠΛΙCTΕC** armatus (cf. supra 139) **ΟΦΙC** serpens (*infra* m 24) **ΙCΙΔΔ** egyptus (*ibid.* 26) **ΔΥΓΗ** claritas fulgor tonitruum 2. manu add. R 71 **ΜΕΛΠΟ** *L^I* Melpo R [m.] 11 **ΝΕΡΕΔ** *L^I* nerea R **ΛΙMBOYC** *L^I* 12 **ΚΕΡΥΛΔ** *L^I* 13 spicium (et sic saepius) R 14 **ΟCΔΑΔ** *L^I* oscina Maius Spicileg. Rom. IX 45

67 Voluit haec fere: Θρησκευομένος ἄνας, εὐσεβής, ἔγχλυτος (= inclitus, cf. *infra* V iv 10¹ ἀρχός (suppl. Flōssius), | σώφρων Χριστοφόρος κύριος ὁ Κάρολος. [m.] 10 λαζανώτος. 11 Νηρέα. 12 caerulea sc. Nereis.

- 15 Aetherios cyclos ambibat stelliger orbis
Mundum circuiens motibus assiduis.
Processu vario ferebatur consona turma
Errantum, dulces edidit ipsa tonos
Sex numero septem spatiis modulantibus octo:
20 Caelestis sperae condidit armonia.
Posthac extremus rex mundi dicitur aulam
Possessurus eam, ni sua facta forent.
Eheu sed miserum decepit femina coniunx.
Quam prius incautam perdidit astus ΟΦΙC.
25 Moyses dux populi celebravit pascha secundum
Bis quina plaga persecutiens ΙΧΙΔΔM.
Transivit dominus signatos sanguine postes,
Dum primogenitos planxerat ipsa suos.
Israhelites festinus vescitur agnum:
30 Ossibus illaesisis mystica cena fuit.
It populus gaudens, Aegyptus perfida luget:
Insanit rabie; quem timet, insequitur.
Anxius Erythreas tunc Moyses aspicit undas:
Inscia virtutis territa pleps dubitat.
35 Nubibus obscuris Pharaonis turma retenta,
Ne praedam caperet, fervida saeva stupet.
Tum dux intrepidus Neptunia dissicat arva:
Praestit ignoti marmoris unda viam,
Ventus et exurens ΔΜΜΩΝΙΔ litora siccata
40 Et muro similis cerula prona tumet.
Ingreditur populus limpharum gurgite tutus,
Laetus et egrediens actea grata videt.
Obruitur pelagi cumulis Pharaonicus hostis:
Armata dispersim Tethidis ima tegunt.
45 Haec quondam fuerant venturi ΙΔΔΛΜΔΤΔ Christi,
In quo conludent, quae latuere diu.
Qui solus victor prostrato principe mundi
Transacto triduo prosilit ex Erebo.
Ac primus calcans mortem transivit in alta:
50 Solus nam liber numine Tartareo.
Sanguinis et proprii fundens libamina pura
Mundo salvato pascha novum dedicat.
Sponte sua dominus se mactat ipse sacerdos,
Quae patri placens hostia sola fuit,
55 Hostia quae totum purgavit crimine mundum,
Mundum quem potuit perdere primus homo.

Glossae — 24 serpens *RL¹*   26 Aegyptum *RL¹*   33 rubeas *R*: cf. *supra* n 23   39 arenosa
RL¹: cf. *Mythogr. Vatican. III* 3, 9   45 imagines *RL¹*

20 *an constitit?   24 cf. *supra* pag. 531 ad v. 68   26 cf. *supra* pag. 531; an *Isida?   33 eri-
threas *R*   35 turma sic *R*   37 dissicat sic *R*   38 uiam marmoris unda *R corr. Maius*   39 ΔΜΜΩΝΙΔ *L¹*
ammonia *R*   43 pharaonicus sic *R*   45 ΔΔΛΜΔΤΔ *L¹*   49 primum *R corr. Maius*

19 Cfr. *Ioh. Scott. divis. nat. III* 33; *Huber. Ioh. Scottus* pag. 302.   25 Cfr. *Isidor. Quaest. in
Exod. XV* (*Migne* 83, 294).   27 *Exod. 12, 13.*   30 *Ioh. 19, 36.*   44 ἄργατα.   45 ἀρδίκατα.

Ex uno veniens mors est expulsa per unum;
 Morte bona vitae mors mala victa perit.
 Primitiae Christus reseravat septa sepulchri
 60 Nostrae naturae perdita restituens.
 Harum nunc rerum celebrantur symbola sacra,
 Dum parent oculis mentibus nota prius,
 Dum corpus Christi, dum sacri sanguinis undam
 Et pretium mundi mens pia corde sapit,
 65 Dum memores cenam domini revocamus in annos,
 Dum plures odas consonat ipse chorus.
 Aeternis epulis, quas mystica signa figurant,
 Digneris Karolum pascere, Christe, tuum
 Devotum famulum, qui te veneratur honorat
 70 Aedibus constructis aurea vasa parans,
 Cortinis patulis longa per atria tentis,
 Vestito clero murice purpureo;
 Presbyteri sancti reboant altaria circum:
 Perpetuis templis sic erit ipse tuus.

IV.

Haec nostram dominam Yrmindrudis nomine claram
 Exornant meritis laudibus apta suis:
 Forma, genus, species, morum pulcherrima fama,
 Regis conubium, docta loquela decens,
 5 Praeclarae sobolis donum notaque propago
 Obsequiumque bonis omnibus egregium,
 Ingens ingenium perfecta Palladis arte
 Auro subtili serica fila parans —
 Actibus eximiis conludent pepla mariti,
 10 Gemmarum series contegit industias:
 Miratur fugitans numquamque propinquat arachnos,
 Quamvis Palladios aequiperat digitos —,
 Inclita consilio castum servare cubile,
 Cyparis ne valeat commaculare thoros.
 15 Pauperibus multis Christi iustissima cura
 Illam sollicitat rite ministra fore.
 Prudentum matrum, quas laudant dogmata sacra,
 Virtutis consors emitet assidua,
 Orans ac legitans libros manibusque laborans:
 20 Et nullum vitiis tempus inane vacat.

Glossae — [iv.] 10 i.] indumenta *RL* — 11 a.] aranea *R*

61 nec *R corr. Maius* 62 mentib', *ut infra* v. 70 aedib' et iv 46 omnib', *videtur admisisse Iohannes*
 65 caena *R corr. Maius* 71 *versus etiam in exemplo Tullensi corruptus* (*nam poetam Ebasis captivi v. 603*
ita scribentem cortinis croceis per longa palatii tensis Iohannis locum imitari seite subnotarit Voigt pag. 106)
quomodo emendandus sit non patet; et longa Maius [iv.] 10 *serie detegit *R INΔYCIΔC L*

59 1 *Corinth.* 15, 20; 23. 61 *Cfr. Huber l. c. pag. 103.* 71 *Aen. II* 483 atria longa.

[iv.] *Irmintrud, uxor Karoli Calvi ab a. 842, mortua a. 869, in lanificii arte excellebat, cf. Duemmler*
Gesch. d. ostfr. Reiches ² *III* 672 et apud nos *infra* pag. 687. 15 *cfr. Aen. IV* 379.

Quid causas regni dicam, quas ipsa perita
 Disponit vigilans pectore praecipuo?
 Si sinerent apices, quos scripserat ipse Salomon,
     Dixisset forsan, quod perhibere volunt:
 25 Haec nam, haec merito censemur femina fortis,
     Quam Karolus reperit fortis et almus anax.
     Quem solum celebrat Francorum gloria regem
         Dignum Christicolis plebibus atque choris;
     Cui gestare licet regnorum plurima sceptra,
 30   Quae magni patres sustinuere sui;
     Cui soli regum sapientia praevia pollet;
     Quem purae mentis nobilitat studium;
     Quem scriptura docet divinis plena figuris,
         Ne recto Christi tramite debilitet;
 35 Qui sanctas aedes dedicans ornatibus amplis
     Caelestis patriae symbola sacra videt.
     Hos ambo, regem dico dominamque potentes,
         Christe, tuere tui numinis auxilio.
     Sis fidus custos, sis murus tutus in aevum,
 40   Ut tibi perpetuo placita vota ferant.
     Devotis animis semper te laudet uterque,
         Vocibus armonicis, actibus atque bonis.
     Illorum tumidos inimicos sterne rebelles
         Aut his conversos subdere colla mone.
 45 Da pacem populo, (modo) qui tibi servit ubique;
     Omnibus Christigenis floreat alma quies.
     Paganos pyratas vastantes regna per orbem
         Consumptos gladio gurgite merge maris:
     In Syrtes varias spargantur flatibus austri,
 50   Illic ut pereant aestibus Oceani.
     Nos vero laetos puro te corde colentes
         Ducas aetherios sidera supra choros.

v.

Mystica sanctorum panduntur dogmata patrum,
     Pneumate sanctifico quae cecinere deo,
     Acterno patris verbo, quo cuncta creantur
         Occultis sinibus ordine quaque suis,
 5 Fabrica quo mundi formis simul omnibus una
     Surrexit, fuerat ut ratione sua.
     Quae sine praecessit non Christo tempore facta,
         Dum semper natus cuncta creata videt.
     Quam super effertur sanctus ratione regentis
 10   Spiritus, ut sacras vivificaret aquas.

Glossae — 26 anax] rex R

22 *uigilo R, vigili Maius   24 *quid R   31 regnum R corr. Harster   44 *hos R   45 *modo
om. R   47 Paganas R   52 Ducos R. corr. Maius   [v.] 7 *pcessit in christo R

23 Prov. 31, 10 Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus pretium eius.
37 cfr. Aen. III 438.   49 Ge. II 339 parcebant flatibus euri.

- Angelicum numerum superorum castra tenentem
Constituit mundo, cetera quaeque vides.
Quorum primatum hominem paradisus habebat
Assimilem factum mente videre deum.
- 15 Hanc homo praeclaram speciem complectere nolens
Corruit et prolem traxit ad ima suam.
Sed ne tanta dei penitus transiret imago,
Hanc speciem hominis coepit habere deus.
Hinc natus mundo, passus sub lege malorum
20 Morte sua mortem perdidit ipse meam.
Quo sunt, quo vivunt, quo stant, quo cuncta moventur,
Ille deus moritur, vivat ut ipse homo.
Ordine multiplici signatus patribus olim
Mactatur legi, vatibus ut canitur.
- 25 Hic fuerat aries speculo provisus ad aram,
Dum typicus Isaach dicitur ad iugulum.
Festinans populus Aegypto hunc sumpserat agnum
Sanguine conspergens limina nota domus.
Hic fons, virga, petra, caelestis fulgor obumbrans,
30 Serpens et manna, nubs, via, panis, aqua.
Talia saepe dei iussu sub tempore facta
Aeternum dominum significare suum
Hacque impleta die sacro venerantur honore:
Ista dies tanta mystica facta tenet.
- 35 Hanc mundus prodit congaudens luce decora,
Florigeros motus mittit in aethra suos,
Germina producens, florentes gramine fructus:
Nam Christus fructus dulcis ubique suis.
Surrexit Christus: nostra hinc pia corda resultant,
40 'Alleluia' deo orbis ubique canit.
Inclite, qui regum te rex conservet in aevum,
Prospera concedat, hinc super astra vehat,
Qui sub honore sui humili cum corde canoros
Alternos statuis, psallis et ipse choros.
45 Credimus: ista tibi servantur culmine caeli,
Heres Daviticus efficiere pius.
ΠΡΟΣΕΥΧΙC petimus, votis et corde precamur:
Qui dedit hoc velle, det tibi posse deus.
ΒΑΣΙΛΕWC ΚΑΡΟΛΟΙ ΗΜΩΝ CY XPICTΕ ΒΟΕΘΕΙ
50 WC ΚΛΕΙΡΕΙCΕE ΧΟΠΟΙC ΔΙΝΑΤΟC ΟΥΠΑΝΙΟΥC.

Glossae — 49 regis (om. L¹) Karoli (om. R¹) nostri (om. L¹) tu (om. L¹) Christe (om. R¹ II)
fave R¹ II 50 ut (om. L¹) possidere choros (om. L¹) possit caelestes (om. L¹) R¹ II

24 *et R 39 nunc nostra pia corda R, nostra hinc pia corda *Maius* 43 an *canores ?
47 ΠΡΟΣΕΥΧΙC interpretamento non addito R¹ 49, 50 *habet Laudenensis* fol. 297r post n 67 seq.
49 B. K. H. C. X. om. L¹ ΚΑΡΛΟΙ R 50 WC om. L¹ X. om. L¹ O. om. L¹

25—32 Isidor. *Allegor. Genes.* 18 (*Migne* 83, 251) et passim. 49 Βασιλέως Καρόλου ιμάρ στί,
χριστέ, βούθει (a quo verbo genetivus pendet fort. male intellecto er. *Marc.* 9, 24), Ής χληροῦσθαι χοροῖς
δυνατὸς οὐρανίος.

VI.

- Emicat ex Erebo lux mundi magna triumphans:
 Primitias vitae (mors) moribunda stupet.
 Prosiliunt Furiae, concurrunt undique Parcae:
 Mirantur tristem congreguisse Stygem.
 5 Ille dein princeps baratri petit arma sueta,
 Quis genus humanum subdidit ipse sibi;
 Sed mox ut vidiit ruitantia limina fracta,
 Territus attonitus fugit ad ima domus.
 Non tamen evasit tenebrosa per antra tyrannus:
 10 Fortior intravit, qui sua vasa tulit.
 Attractus captus vinctus strictusque catenis
 Detentus domitus pulsus ab arce, prius
 Qua mundi princeps elatus sederat, olim
 Bestia saeva, vorax indomitaque diu.
 15 Sed victor mundi praestantior omnibus unus
 Totam collisit communisque caput.
 Aestus aeterni comburunt turpe cadaver,
 Pyrflegetontis fervida flamma furit.
 Laetantur miseri, quos laesit dira potestas:
 20 Captivi redeunt, vincula laxa vacant.
 Iam regnat verbum patris, iam cuncta gubernat
 Virtus vita salus; mors fera victa silet
 Surrexit vivus rumpens retinacula loeti:
 Nulla valet summum vis retinere deum.
 25 Ipse libens animam posuit propriamque resumpsit:
 Ponere quam potuit, non remanere sinit.
 Quam dat pro mundi vita, revocavit eandem:
 Quae datur, accipitur; tradita salva manet.
 Tale datur pretium mundi, mirabile fatu:
 30 Totum servatur, redditur atque datur.
 Quis fari valeat, quod fecerit ipse redemptor?
 Empto potitur, possidet et pretium.
 O lux perpetuo fulgens mundumque revelans,
 Victrix umbrarum, quas pia corda timent,
 35 Custos sis Karoli, (sis) tutus et undique murus,
 Protege sceptrum tui, qui regitat, famuli.
-
- Sat sat perpaucos ingratos ponere versus:
 Molestos regi quid valet astruere?
 Quod plane prohibet iam nuper dedita Musa:
 40 Expers mercedis tristis, inanis erat.

[vi.] 2 mors add. Harster, spatum vacuum reliquit R 5 suaeta R 11 *strictisque R 16 Totam
 sic R 29, 32 precium R 35 *sis om. R 39 aedita R corr. Maius

[vi.] 10 cf. supra v 40.

VII.

CTIXOI TOY ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΩ ΒΑΣΙΛΕΙ ΚΔΡΟΛΩ.

- Lux superans animas hominum superumque deorum
 Agmina terrenis constabilita tonis
 In sinibus genitoris erat longeque remota
 Sensibili mundo empyrioque polo.
 5 Lustravit miseros tenebrarum sedibus imis
 Vinctos captivos Tartareosque reos.
 Incarnatus erat Christus de virgine nascens,
 Confixus ligno, conditus atque tapho;
 Corpore sed moriens vivens animoque deoque
 10 Est deus et moritur, vivat ut ipsa caro.
 Mens Erebum, corpus petram, tenet omnia numen:
 In tribus est unus corpore mente deo.
 Postquam per triduum totum destruxerat ΔΔΗΝ,
 Totus surrexit nil remanente minus.
 15 Ascendit totus, totum regit—aspice—mundum,
 Pro quo passus erat, conditor atque deus.
 Humanumque genus totum revocavit ab antro
 Aeternae mortis, quo cedit omnis homo
 Muneris ingratus vitae spretorque salutis,
 20 Quam largitus erat maximus archiater.
 O rex, praeclaro qui lustras lumine mundum,
 Largito Karolo prospera cuncta tuo.
 Indulge famulo fragilis contamina vitae,
 Ut valeat purus cernere regna tua.

VIII.

ΟΙ CTIXOI TOI ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΩ ΚΥΠΡΙΩ ΔΙΤΟΥ ΤΟ
 ΔΝΔΚΤΟ ΚΔΡΟΛΩ.

- Si vis ΟΥΡΑΝΙΑC sursum volitare per auras
 ΕΜΠΥΡΙΟCque polos mentis sulcare meatu,
 ΟΜΜΑΤΕ glaucivido lustrabis templa sophiae,
 Quorum summa tegit condensa nube caligo,
 5 Omnes quae superat sensus ΝΟΕΡΟCque ΛΟΓΟCque.
 Inde ΓΝΟΦΟC quondam velabat Sina KΟΡΥΦΗN,

Glossae — [viii.] tit. versus (L.) domino suo regi (K.) R 1 caelestes RL¹ 2 igneos RL¹
 3 oculo noctivido RL¹ 5 intellectus RL¹ rationes RL¹ 6 caligo RL¹ verticem RL¹

[vii.] *praeter R titulum exhibet Laudunensis 444 fol. 297r positum post v 50 (= L¹¹)* **CTIXOI TOY**
ΤΟΥ ΣΤΟΙΧΟΙ ΡL¹¹ ΚΔΡΟΛΩ L¹¹ 10 *Ast R 13 ὥδην *Maius*] achan R: cf. *infra* IV 1 4
 18 Aeternaequo mortis R corr. *Maius* [viii.] *inscriptionem servauit praeter R codex Laudunensis 444*
fol. 297r, ubi sequitur titulum praecedentis carminis (= L¹¹) **ΤΟΙ** (i. τοῦ) **RL¹¹ ΔΥΤΟΥ** (i. αὐτοῦ) **R**
ΚΑΙ ΤΟΥ J¹¹ ΤΟ ΔΝΔΚΤΟ (pro τῷ ἄνακτι) **RL¹¹** 1 et 3 in *florilegio codicis Parisini* (= P) 12949
fol. 28bis (cf. N. A. XVIII 104, *Hermes XXVII* 168) *aferuntur hoc lemmate addito VERSVS IOHANNI SCOTTI*
 1 **ΟΥΡΑΝΙΑC** **RL¹¹** uranias P 2 **ΕΜΠΥΡΙΟC** **L¹** (cf. *Heiric.*, *supra* pag. 434)] Empyrios R
 3 **ΟΜΜΑΤΕ** **L¹** Ommate RP glaucivido RP (cf. *Heiric.* l. c.)] **ΓΛΔΥΚΙΩΔΟ** **L¹** sophye P
 5 **ΝΟΕΡΟC** **L** (cf. *Heiric.*)] noeros R **ΛΟΓΟC** **L¹** (cf. *Heiric.*)] logos R 6 **ΓΝΟΦΟC** **L¹** (cf.
Heiric.)] gnofos R **KΟΡΥΦΗN** **L¹** **KΟΡΥΦΗN** R

Dum deus antiquum ΘΕCΜON MOYCEA doceret
 Umbrarum medio linquens vestigia ΘΑΡCWN.
 Illic aspices Seraphin oculosa volare
 10 Et senas ΠΤΕΡΥΓΑC terno de cardine pansas,
 Cirea postque deum ΠΟΛΥΜΟΡΦΩTΔ plurima ΖωΔ
 Claro cunctorum speculantia lumine causam.
 Unum principium, quo rerum volvitur ordo
 In genus in species rithmosque KPONOCque ΤΟΠΟCque,
 15 Quae sunt, quae non sunt, sensu seu mente videntur,
 Quae stant, quae vario volvuntur praedita motu,
 ΠΝΕΥΜΑTΔ ventorum, vis ignea, lucidus aether,
 Chorus et astrigerae perpuri luminis ΔΙΓΛΕ
 Palladis, hinc gemmis septem redimita corona
 20 ΦΟEBH KAI ICTIABON KAI ΦOC ΗΛΙΟC ΔΡΗC
 ΦΟΕΤΟN KAI ΦΑΙΝΟΝΟC ΔΚΡΟI ΠΕΡΙ ΚΛΙΜΑTΔ ΠΑΧΝΗ
 ΕΖΗC ΤΟY ΚΟСМОY ΚΕΝΤΡΟN ΤΕΘΙC ΔСХЕΤΟC ΔΛΔC
 (Caelestis motus modulaminis ΕΝΝΕΑΠΤΟNГОС,
 Summa ΧΕΛΙC, vocum mortales effugit ΩΤΔC) —
 25 Rerum principium primum cognoscite Christum:
 Verbum cuncta creans natum de pectore patris,
 Ars lex consilium ΖΩH sapientia virtus,
 Fons medium finis, genitum de lumine lumen,
 Est, non est, super est, qui praestit omibus esse,
 30 Qui regit atque tenet totum, quod condidit ipse,
 Totus per totum qui nullis partibus haeret,
 Cuius summa procul cunctis natura remota,
 Cum sit cunctorum substans essentia simplex,
 ΉN ΤΕΛΟC ΉN ΔΡΧΗ ΠΑΝΤΟN ΉN ΟΝΤΔ ΤΔ ΕΙCIN

*Glossae — 7 legem RL^I Moysaica (immo acc. Μωνσέα, id quod perspexit Ileiricus L. c.) L^I
 8 pedum: ΘΑРCOC enim (om. R) planta pedis RL^I 10 alas RL^I 11 multiformia, RL^I animalia RL^I 14 tempora RL^I locos (locus L^I) RL^I 17 spiritus RL^I 18 claritas RL^I 20 Luna et (om. L^I) Mercurius et (om. L^I) Lucifer Sol Mars RL^I II 21 Iovis et (om. L^I) Saturni (saturnus L^I) summi (summus L^I) circum plagas pruina RL^I II 22 deinde mundi medium oceanus immensurabilis salum RL^I II 23 novenus sonus RL^I 24 ci(y L^I)thara RL^I aures RL^I 27 vita RL^I 34 ens finis (ens) principium omnium qui est (q. e. om. L^I) quae sunt quae subsistunt RL^I II*

7 ΘΕCΜON RL^I MOYCEA L^I (cf. Heiric.) moysea R: cf. lection codicum in Ioh. divisione naturae II 15 ed. Floss. pag. 545 8 ΘΑРCWN R] ΘАРCON L^I 9 ante oculosa expunxit uida R
 14 KPONOC L^I] cronos R 18 ΔΙΓΛΕ L^I] aegle R 20—23 extant in Laudunensi fol. 297r post carminis titulum (= L^{II}) 20 KAI bis om. L^I 21 KAI om. RL^I ΔКРОC L^I ΠΑХНН L^{II}
 22 ΕΖΗC L^I 24 ΧΕΛΙC L^I] chelis R ΩΤΔC RL^I 27 ΖΩH R et L^I (qui post ΖΩH inserit ΖΩHN et cetera verba quae excerpta sunt ex V II, id quod consentit L^{II}) 32 totum versum om. Maius et Flossius 34, 35 traduntur etiam in Laudunensi fol. 297r, ubi antecedit fragmentum V II (cf. supra ad v. 27) 34 alterum ΉN om. L^I ΤΔ L^{II}

9 cf. Ioh. Scott. caelest. ierarch. cap. 5. 20 Φοιβη και Στιλβων και Φως(φόρος), Ήλιος, Ήλης, | Φαέθων (bivyllabum, a Iohanne per oe scriptum, ut in codd. lat. foeton invenitur) και Φαινωνος ἄκρον περὶ κλίματα πάχνη, | ἐξῆς τοῦ κόσμου κέντρον (terra, cf. Ioh. Scott. divis. nat. I 31), Θέτις ἀσχετος, ἄλις (τὸ ἄλις, quod apud LXX legerat, antecedentium verborum epexegesis). Cf. Firmic. Math. II 1. 23 In caelesti harmonia describenda sequitur Martianum Capellam (I 28 et 60, ubi repperit enneaphthongon scf. Schulze Orthographica pag. XLVI]) chelyn); quod clarius apparebit, cum commentarii a Iohanne in Martianum scripti aliquando erolguti erunt toti. 34 Ταύτης τέλος, ὅντες οὐχι πάντων, ὅντα τὰ εἰσίν.

35 ΩΝ ΔΓΔΘΟС ΚΑΙ ΚΔΛΟС ΚΔЛЛОС МΩРФΩН ΤΕ ΧΔРДКТНР.

Qui miseros homines revocans de morte perenni

ΔΝΤΡΩΠΟС factus sumens de virgine carnem

Promissus venit complens oracula vatum.

At ΠΡΟΓΟΝΟС David proprio de СПЕРМАΤЕ natum

40 Viderat et mundi devicta morte ΛΥΤΡΩΤΗН.

Nec minus in caelis prosunt mysteria Christi

Quam terris: merito, cum sit deus omnibus unus:

Illuc angelicas patefecit lumine mentes

Ac tenebrosa suae virtutis prodidit ipsis.

45 Nulla quidem virtus potuit dinoscere pure,

Quem pater occultans gremio velabat opaco:

Sed caro nunc verbum factum — mirabile dictu —

Clare se cunctis hominemque deumque revolvit

ΝΟΥС ΤΕ ΛΟΓΟС ΤΕ capit, quem nullus viderat ante:

50 ΣΔΡΚΙΚΔ nam φΥCIC divinas temperat ΔΥΓΔС.

Hic vitam cunctis nascendo contulit atque

Destruxit mortem, quae totum sorberat orbem.

O qualis virtus potuit superare superbum,

Qui genus humanum crudeli lege subegit,

55 Restaurare volens, primus quod perdidit ille

Formatus limo male usus munere vitae?:

Virgine sed factus dum sumpserat, unde periret,

Sponte sua propriae bene usus funere carnis.

Quis modus est animo, dum talia cernere temptat,

60 Quive valent sensus meditari famine vocum?

ΠΔΡΘΕΝΟС angelico commovit viscera fatu

Ac comitante fide suscepit ΠΝΕΥΜΑΤЕ partum.

O felix ΓΔСΤΕР, divinum sustinet ignem;

Virtutis radius solidatur COMАТЕ sacro.

65 Unam personam duplex substantia prodit:

Nam deus aeternus rationem tempore sumens

Corpo compacto sese perfecerat ΔΝΔРд.

Iesum Christum regnante saccula semper

Te lumen mundi colimus; tu, Christe, redemptor

70 Fonte tui lateris credentum vulnera tergis

Nilque perire volens hominis tua provida virtus

Ambitum nostram nullo cum crimine φΥCИN.

φΥCIC nostra dehinc plene renovatur in illa,

Antidotumque potens cunctis prodesse paratum

Glossae — 35 ens (om. L¹) optimus et (om. L¹) bonus pulchritudo formarumque exemplar R L¹

37 homo R L¹ 39 avus R L¹ semine R L¹ 40 redemptorem R L¹ 49 animusque (que om. L¹)

ratioque (que om. L¹) R L¹ 50 carnales R L¹ natura R L¹ claritudines R L¹ 61 virgo R L¹

62 spiritu R L¹ 63 venter R L¹ 64 corpore R L¹ 67 virium R L¹ 72 naturam R L¹

35 ΩΝ om. L¹ ΚΔΙ om. L¹ ΜΩРФΩΝ ex ΜΩРФΩ 2. man. R, ΜΩРФΩ ex ΜΩРФΩ L¹,

ΜΩРФΩ L¹ 37 ΔΝΤΡΩΠΟС L¹] antropos R 39 an *Ut? 40 ΛΥΤΡΩΤΗН L¹] ΛΥΤΡΩΤΗН

corr. R (qui hinc constanter fere verba Graeca Graece scribit) 42 unus L m. R} idem 2. m. R 46 *ocul

tus R occultum Maius 49 ΤΕ bis om. L¹ 50 φICIC R L¹ 64 COMАТЕ L¹] somate R 68 ihm R

72 Abbitur corr. R

35 ὥν τέλεσθός καὶ (at hic et saepius ut ε sonat) κακός, κάλλος μορφῶν τε χαρακτῆρε.

- 75 Potantum varias pellit compagine plagas,
Nolentes merito permittens iure perire.
Nullum namque deus nolentem vivere cogit,
Nullum velle boni depellit limine lucis.
Omnes invitans hos deserit, adiuvat illos;
80 Omnia componens laudatur in omnibus ipso.
Christe, tuos pavidos digneris visere servos,
Qui tua festa colunt venerantes dona salutis.
Paree tuo famulo, cui regia sceptra dedisti:
Divino radio perfusum perfice, purga.
-

III.

I.

CTIXOI ΙΩΑΝΝΙC GLORIOSO REGI KAROLO.

II.

(CTIXOI) TOI IOANNOI TW KIPPIW KAPWAOI.

III.

ΖΕC NYN ZHC ΒΑΣΙΛΗC ΠΛΙΣΤΟΥC EΙC ΤΟΙC ΕΝΙΔΥΤΟΥC
ΜΕΛΛΟΜΕΝΟC ΧΡΙСΤΩ CYNZHΝ EΙC ΠΟΛΛΑC ΔΙΩΝΑC.
ΧΡΙСΤΕ COCON ΚΑΡΟΛΟΝ ΤΟ THN ΒΑΣΙΛΕΙΑΝ ΕΔΟΚΑC.

IV.

ΦΔΘΗΗН.

V.

ΙΔΕ ΒΑΘΟΥ ΤΑΝΔΘΟΥ ΤΗN ΤΔY ΤΔΠΤΕΝΤΟC ΕΓΕΡCΙN
ΚΑI ΣΩNTI ΧΡΙСΤΩ ΠNYΞ ΜΕΛΟΔΗΜΑ ΒΟΔ.

Glossae — [III.] 1 vivas nunc vivas rex plures in annos *L* 2 (δ articulus: *v. infra*) futurus Christo congregare in multa saecula *L* 3 (Christe) salva (K.) cui (*την* articulus) regnum dedisti *L* [iv.] praecepium *L* [v.] 1 vide profunda morte (*την* articulus) sepulti resurrectionem *L* 2 et viventi Christo aeclesia (*item L*) alleluia (modulatione *L*) sona (clamat *L*) *L*

post 84 in imo fol. 64^v manus a librario et correctore diversa fragmentum catalogi posuit hoc Sedulius donatus commentum sup Ipiis armenie et sup porfiliū (fort. Sedulius Scottus commentum super periermenias et super Porphyrium, cf. catalogus Resbavensis apud Becker 134, 18) R

[III.] [i. II.] *L(audunensis 444) fol. 297r post versus II viii 34 et 35 exscriptos* [ii.] στιχοι om. *L* [iii.] *L(audunensis 444) fol. 297r post ii 1 Πλιστούc L* 2 Ο·ΜΕΛΛΟΜΕΝΟC *L* [iv.] *L(audunensis 444) fol. 296r in glossaria ad versus Iohannis post glossam ad II viii 72* [v.] *Laudunensis 444 fol. 297v post versus infra sub x editos (= L^{II}); accedunt allerius versus ultima tria verba in glossario posita post verbum sub iv relatum*

[III.] [ii.] *Zῆς νῦν, ζῆς, βασιλεύς, πλείστους εἰς τοὺς ἐνιαυτούς | μελλόμενος Χριστῷ συνζῆν εἰς πάντας αἰῶνας. | Χριστέ, σῶσον Κάρολον, τῷ (de TOC subiunctivo articulo cf. Martinus cod. Laudun. 444 fol. 303 apud Miller Notices et extraits XXIX 2 pag. 204) τῷ βασιλεῖαν ἔδωκας.* [iv.] φάτετην. [v.] *Ἴδε βάθος θανάτου τῷ ταῦτη παρθέντος ἔγερσιν | καὶ ζῆντι Χριστῷ, πνύξ, μελόθημα βόα.*

VI.

ΕΡΗΝΗ ΠΙΣΤΩ ΔΗΜΩ ΒΑΣΙΛΕΙ Η ΚΛΕΟΡ ΔΚΡΩ
ΟΝ ΘΕΟC ΕΚΛΕΣΤΟΝ ΠΑΡΑ ΕΙC ΒΑΣΙΛΕΥCIN ΕΧΕI NYN.
ΟΠΛΟΥ ΚΑI ΕΠΙΛΔΒΩΝ ΔΥΤΩ ΕΙHC ΧΡΙСΤΕ ΒΟΗΘΟC
ΔΕΣΠΟΤΑ ΤΔ ΔΥΤΩ ΥΠΟΤΔΖΟΝ ΒΔΡΒΔΡΔ ΦΥΛΔ.

Pax fido populo, regi sit gloria summo,
Quem deus electum prae regibus unus habet nunc.
Armaque cum scuto prendens hunc, Christo, iuvato;
Huic quoque barbaricas, dominator, subice gentes.

VII.

ΤΡΙΔΔΙC	Sina
ΔΝΔΡΧΟN	ΘΕΟCIC
ΦΙCΕOC	ΟΥCΙΔ
ΗΟCΜΙΦΕРΔM	15 ΠΔΡΔΔΟΖΔ
5 ΠУРОДЕC	САРКА
ΔΙΔEΝ	ΛΟГОН
ΛΕУKOC	САРZ
ΓΔСТРО	ΛОГОС
ПНЕУМАТИC	20 ХАИРЕ
10 ΔYГДI	ΔСӨЕНЕC
ΔГДP	ΔНДЗ

ΔИKH

VIII.

Nam ΚΔKOC atque ΔГΔTOS, prorsus ΜΕГΔЛОС ΤE ΜИКРОС ΤE.

IX.

ΛΙTOУРГOY	ΓΔYРWС
ВЕВДIWC	YYHЛOC
5 ТΔYMACTOS	

Glossae — [vii.] 1 trinitas   2 carentem principio   3 naturae   4 i. odoriferam (*vox hibrida*
ab ὄσμῃ et -fer)   5 igneas (*sic*)   6 locus deliciarum (*sc. Eden*)   7 albus   8 ventre   9 spiritus,
genetivus   10 tonitrua, fulgura   11 om.   12 proprium montis (*cf. Gal. 4, 24*)   13 om.   14 essentia
15 mirabilia   16 carne(m)   17 verbum   18 caro   19 verbum   20 salve   21 infirmus
22 rex   23 causa   [viii.] malus *L^I II* bonus *L^I II* magnusque *L^I II* parvusque *L^I II*   [ix.] 1 ministro
(*sic*)   2 firmiter   3 alacriter   4 excelsus   5 mirabilis

[vi.] *L(audunensis 444)* fol. 297^r post praecedentes versus; ex glossis inter versus positis (quarto superscriptum est huius quoque articulus [*sc. τέ*] subice dominator barbaricas gentes) idem carmen ab ipso Iohanne Latine versum restitutur   [vii.] *L(audunensis 444)* fol. 296^r post v eadem manu in glossario ad versus Iohannis scriptum   [viii.] *L(audunensis 444)* fol. 297^r totum versum habet post carmen Graecum in scriptum ab eodem tirone (= *L^I*); singula verba Graeca in glossario extant post vii posita fol. 296^r (= *L^{II}*)   [ix.] *L(audunensis 444)* fol. 296^r in glossario illo post vii et viii

[vi.] Ελρήνη πιστῷ δίμω, βασιλεῖ ἦ (ei ante η eliditur) κλέος ἄκρῳ, | ὃν θεὸς ἐκλεκτὸν παρὰ εἰς βασιλεῦσιν ἔχει νῦν. | ὅπλον κύπιλαρῶν αὐτῷ εἶναι (ω elisa; an κύπον ἵσ; cf. LXX Ps. 34, 2 ἐπιλαροῦ ὅπλον καὶ θυρεοῦ καὶ ἀνάστηθι εἰς βοῆθειάν μου). Χριστέ, βοηθός· | δέσποτα, τὰ αὐτὰ ἐπόταξον βάρβαρα φῦλα.

X.

ΛΔΜΠΡΩΤΑΤΟC ΚΗΡΥΖ ΣΤΙΑΒΩΝ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟC ΔΚΡΟΥ
ΗΝΚΜΔΡΟC ΖΗΤΟ ΦΡΟΝΙΜΟC ΚΑΙ ΔΣΙΔΓΔСTΟC
ΡΗΜΑΤΟC ΟΠΛΑ ΘΕΟY ΖWNTOC ΤΟY СTOMАTOC ΕХWН.

Praelucens praeceo splendens praefamine summo
Hinemarus vivat sapiens et commemorandus.
Verbi tela dei viventis in ore tenendo.

XI.

ΚΔΤΔ ΤΔΞIN

COΦWC

XII.

KРУСМΔTΔ non noscens nec СYМПΛЕPΔCМΔ requirens.

XIII.

θεοc	spiritus YYICTOC
ΥΠΕΡΔЛНHС	ΔωРД
ФОМЕНОР	ZWHC
ХОРДАН	ΔИКДЮC ИHCOYC
5 ФЛЕГОМННОC	15 ПНЕУМДТОC
ΔКДНТВДНС	ФОВОС
ГУННКА	ТРОМОС
ΔДYICЕЛНС	НХОС
ОЛУМПОС	ΘДУМДСТОC
10 ФWТИCMOY	20 ΔОУЛОС

Glossae — [xi.] 1 ordinate 2 sapienter [xii.] K.} tria genera musicae artis L^I II СYМПΛE-
PΔCМΔ (de συμπέρασμι cogitarūt, cf. Martian. Cap. 407 et 716) conclusio, confinis L^I II [xiii.] 1 deus
2 i. superverus 3 om. 4 i. chordam 5. 6 om. 7 uxor 8 om. 9 caelum 10 lucis
11 i. altissimus 12 i. dona 13 vitae 14 om. 15 spiritus, genetivus 16 timor 17 tremor
18 sonus 19 mirabilis 20 servus

[x.] L(audunensis 444) ter praebet: fol. 297^v post vi totum carmen addita inter versus interpretatione
(= L^{II}), fol. 297^r post viii primum et tertium versum addita eadem interpretatione (= L^{II}), fol. 296^r seq.
post ix singula verba eorundem duorum versuum Graece et Latine (= L^I) 1 KHPYZ L^{II}, doctor L^{II},
om. L^I 3 ZONTOC L^I TOY om. L^I || 1 praeceo] L^{II}, om. L^{II} 3 in om. L^I [xi] L(audunensis 444) fol. 296^v in glossario sequitur verba ex x sumpta [xii.] L(audunensis) fol. 297^r (= L^{II})
habet versum post x, fol. 296^v (= L^I) in glossario verba Graeca post xi [xiii.] L(audunensis 444) fol. 296^v
in glossario post glossas ex xii exscriptas

[x.] Λαμπρότατος κήρουξ στίλθων κηρύγματος ἄκρον | Ιγκμαρος (episcopus Laudunensis, cf. Traube
Abhandlungen l. c. pag. 363) ζήτω φρόνιμος καὶ ἀξιάγαστος, | δῆματος ὅπλα θεοῦ ζῶντος τοῦ στόματος
(στοματικός Iohannes, scripsit per ω popularis eius, v. carm. Scottor. infra XIII 2) ἔχων.
[xii.] κρούσματα. — fort. συμπλήρωμα. [xiii.] 2 Laudunensis 444 fol. 298^v (apud Millerum l. c.
pag. 199) et Bernensis 83 (Anecdota Helvetica ed. Hagen pag. CI): ut Dionisius Ariopagita dicit (Hageno
iudice mysticae theologiae ed. Corder. pag. 539, cf. Iohannis translationem ed. Floss pag. 1171): deus
ΥΠΕΡΘΕΟC est i. superdeus et ΥΠΕΡΔГДӨОС i. superbonus, (ita) et ΥПЕРДЛНHС i. super-
verus; cf. Ioh. Scott. de divis. naturae I 14 ed. Floss. pag. 460. 3 fort. φάμενος. 5 φθεγγόμενος
potius quam φλεγόμενος. 6 ἀκανθώδης. 7 γυναικες pro nominativo habuit aut Iohannes aut
librarius. 8 διαφιλής.

IV.

I.

VERSVS IWHANNIC CKWΘEI.

Postquam nostra salus mundum renovaverat omnem
 Quosque pater voluit cunctos perfecerat actus,
 Fessa labore gravi requievit in arbore pendens,
 Tergeminæ lucis spatio destruxerat ΔΔHN,
 5 Dormitans gelidi duro sub culmine saxi,
 Implens vativomi prognostica symbola ceti:
 Umbrae tunc pavidae sparsim Flegetontis ab imo
 Exiliunt subito mirantes surgere lucem
 Tetas atque truces abigentem carcere larbas.
 10 O mors, mors vitae, si mors, non vita vocanda
 (Quod praestat vitam, non ausim dicere mortem),
 Num tenebras recipit clarae substantia lucis?
 Fervida vis ignis suescit sibi serpere frigus?
 Nemo tamen vitam mortem gustasse negarit:
 15 Mors carnis vitae mors iure vocatur;
 Nam compassa fuit carni, quae sola pependit.
 Altius ingreditur purae rationis acumen
 Et carnem vitae vitam sic colligit esse:
 Si vita est verbum, verbum quoque si caro factum,
 20 Profecto sequitur vitam concedere carnem;
 Si caro sit verbum converso tramite facta,
 Carnem continuo vitam dare cogere factam.
 CAPZ igitur Christi substata verissima vita,
 Vivens ac moriens mortem consumperat omnem.
 25 Desursum venit terrenam sumere vestem;
 Indutus vestem sursum cum ueste volavit
 Inque deum vertit vestem de virgine sumptam
 Unum conficiens animam carnemque deumque.
 Mors mortis dominus surrexit vivus in altum
 30 Ac nostram secum naturam vexit eodem.
 In tota factus totam conformat in unum.
 Mundum calcavit fragilem mundique potentem
 Expulsumque foras superavit Marte secundo.
 Captivam revocans praedam raptoris ab ore
 35 Abstulit: ille gemit confossus membra superbus
 Vulneribus duris ac secum talia tractans:
 Me victum video, fugitivum sedibus atris.
 Quae nova lux oritur, quam numquam ferre valebo?
 Nunc mea regna ru(u)nt passim: loca nulla tenebris.

*Glossae — [IV.] [i.] 4 infernus L 37—50 huc refero inter ΔΔHN (vide supra v. 4) et CTΔYPOC
 (vide infra v. 49) posita in glossario verba haec ΠΔΘOC diabolicum L*

[IV.] [i. ii.] Reginensis 1709) fol. 16r—18; accidunt glossae Graecæ e glossario Martini, quae extant
 in L(audunensi 444) fol. 296v post glossas III xiiii [i.] 5 sul R 6 simbola coeti R 13 *escit R
 23 Sarx R: cf. supra III vii 17 32 fragilem sic R 36 an *diris? 39 regnarunt R corr. Maius

27 seq. Cf. Huber l. c. pag. 383.

- 40 Sentio me captum, pavidum vinclisque ligatum:
Eheu quis mihi congregitur, quis fortis in armis
Audax committit mundi cum principe bellum?
Illene confixus ligno septusque sepulchro,
Quem rex Herodes sprevit summusque sacerdos
- 45 Ruptus non timuit vestem dampnare Caiphas,
Addictus morti, Romano principe caesus?
Hoc egomet feci, fateor, totumque peregi:
Me stultum latuit virtus humilisque potestas.
Hunc si cognossem, CT&YPW non penderet umquam;
- 50 Corporis humani servilis forma fefellit.
Interea laetas animas volitare per auras
Tartareosque sinus vacuos laxasque catenas
Suspicit et nutrit tristi sub pectore vulnus.
'Quod mage me miserum torquet, iam conspicor' inquit
- 55 'Clausia diu terris paradisi limina pandi
Mortaleque genus, quod fluxerat inde per unum,
Unius ob mortem rursus super astra redire.
Illic felices sedes, quas sponte reliqui,
Terrigenum proles habitabit iure perhenni.
- 60 Meme torquebit semper mea prava voluntas:
Languidus invidia morior meritoque peruror.
Unum configgium superest, solamen et unum:
Est antiqua domus mortis noctisque profundae:
Iudaicum pectus, vitiorum plena vorago,
- 65 Fraudis et invidiae semper possessio larga,
Luminis exosi radios irata repellens.
Illic sola potens ypocrisia perfida regnat;
Illa putet nimium nimiaque putredine corda
Carnalis populi corrumpit nescia veri:
- 70 Illuc configiam gentilia pectora linquens,
Odibilis Christo dominator gentis avarae
Omne meum virus fundam blasphemam per ora
Ligno suspensum dominum regnare negando.
Talia contrectans crudelis bestia fallax
- 75 Retro lapsa ruit gelidas fugitiva sub umbras.
Imperium patris quae situm sanguine nati
Telluris superat fines Erebumque polumque.
Orthodoxa fides diversa voce per orbem
'Abba pater' clamat laudans mysteria summa:
- 80 Unius ac trinae bonitatis fertile germen,
Ingenitum genitumque deum munusque perhenne
Fontis inexhausti, quo manant flumina vitae.

Glossae — 49 CT&YPOC] crux L

49 stauro R; cf. glossas   56 *Mortalemque R   71 *dominabor R   77 superis R corr. Mainus
78 Orthodoxa R

II.

ITEM STICHIOS EIVSDEM.

- Graculus Iudeus iam nunc, Agarenus et austus
 Paganusque ferus surgens aquilonis ab axe
 Subdita colla dabunt: Christus regnabit ubique;
 Ipsi succumbunt omnes regique deoque.
 Summe pater nati, largitor muneris almi,
 Festa tui semper celebrantem protege plebem,
 Cui tua disponens sapientia regna per orbem
 Praefecit Karolum regemque piumque ministrum,
 Cui lux interior donavit mentis acumen,
 Quo divina simul tractans humana gubernet
 Vere subsistens rex atque theologus idem.
 Praesul ab Athenis Dionysi, CYMMAXE Pauli,
 Inelyte martyrio, cui servit Gallia tota,
 Prospice caelestis vitae de sedibus altis
 Vota tui TEKNI Karoli tua AEIYANDA sancta
 Ornantis gratamque tuam magnalibus acdem,
 Instar flammarum gemmis flagrantibus, auro.
 Undique turicremis redolent altaria fumis;
 Harmonici cantus THACWTWN sidera pulsant;
 Officio vatum sanctissima cena paratur . . . .

V.

I.

KYPPRIE KAPOLE.

II.

ZWHN ΔΩΝΙΟΝ ΔΩCEI COI ΠΑΝΤΟΤΕ ΧΡΙCTOC.

KYPPRIE ZHC ΠΟΛΛΟΥC ENIAYTOYC WΔE CEBACTEIC.

III.

CWMA	ΔΡΜΟΔΙΟC
CTΔYΡΩ	ΒΔΛΗΝ
ΒΔΘΟY	ΦΡΟСΚΕΙΟC

Glossae — [ii.] 12 adiutor *L* 15 filii (fili *R*) *RL* reliquias *RL* 19 deum (di *R*) laudantium *RL*
 [v.] [i.] domine *L* [ii.] 1 vitam aeternam (v. a. om. *L^{III}*) det tibi semper *L^I II III* 2 domine
 (om. *L^I*) vivas multos annos hic Caesar *L^I II* [iii.] 6 i. frustra vel frustruosus

[ii.] 1 Graculus (sic) iudeus *R* 11 teologus *R* 12 C.] CYMMAKOC *L* symmache et *R*
 14 celestis et saepius e pro e et e pro e *R* 15 TEKNI *L*] tekni *R* AEIYANDA *RL* 19 THACOTON *L*
 thiasotum *R* sidere *R* corr. *Floss* 20 finem carminis deesse significavi

[v.] [i.] *L*(audunensis 444) fol. 297^r post versum II viii 22 [ii.] *L* tribus locis exhibet:
fol. 297^r post V i versus integros (= *L^{II}*), *fol. 295^r in glossario ad versus Iohanneos post glossam ex*
II viii 27 petitam verba pleraque (= *L^I*), *fol. 296^r ad calcem glossarii post glossam ad versum V ii 19 tria*
verba ΔΩCEI COI ΠΑΝΤΕΤΕ (= L^{III}) 1 ΔΟCEI *L^I* ΠΑΝΤΕΤΕ *L^{III}* X. om. *L^I* 2 K.
om. L^I [iii.] *L*(audunensis 444) fol. 296^v: additamenta sunt ab ipso Martino discipuli glossario sub-
 scripta, sequitur versus ab eodem compositus (*infra inter carm. Scottor. XII ii*)

[ii.] 1—3 Hostes denotantur Iudei fidei Christianae obstrepentes, Saraceni imminentes a plaga
 australi, Normanni (cf. supra II i 55, ii 62, iv 47, III vi 4) a septentrionali. 12 cf. ad VII ii 11.

[v.] [ii.] Ζωήν αλώνιον δώσῃ (v. iv 18) σοι πάντοτε Χριστός. | Κύριε, ζῆς πολλούς ἐνιαυτούς ὥδε
 σεβαστός. [iii.] 3 cf. ad III v 1.

IV.

ΤΩ ΚΙΠΡΙΩΝ ΚΑΡΟΛΩΝ ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΙΡΕΙΝ.
 ΘΔΥΜΑΣΤΩ ΒΑΣΙΛΕΙ ΚΑΡΟΛΩΝ ΖΩΗ ΤΕ ΦΔΟΣ ΤΕ.
 ΟΡΤΩΔΟΞΟΣ ΔΑΝΔΑΝ ΦΡΑΓΓΟΝ ΤΩ ΔΟΖΑ ΤΙΜΕ ΤΕ.
 ΘΕΣΠΕΣΙΟΣ ΚΑΙ ΔΓΔΘΟΣ ΠΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΔΚΡΟΣ ΤΕ ΜΟΝΑΡΧΟΣ
 ΕΛΠΙΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΤΗΣ ΔΣΙΟΣ ΔΘΑΝΑΣΙΑΣ
 5 ΉΝ ΔΕ ΦΟΡΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ ΧΡΙΣΙΟΝ ΤΔ ΔΕ ΣΤΕΜΜΑΤΑ ΠΑΤΡΟΝ
 ΕΝΧΕΥΡΟΣ ΣΚΕΠΤΡΟΝ ΡΔΒΔΟΣ Γ&Ρ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ.
 ΧΡΙΣΤΕ ΣΟCON ΔΟΥΛΟΝ CON ΤΟΝ ΜΟΙ ΚΥΡΡΙΟΝ ΕΙΠΩ
 ΤΟΝ ΚΑΡΟΛΟΝ ΜΗΓΔΛΗΝ ΕΜΟΝ ΠΟΛΛΟΝ ΤΕ ΚΟΡΥΦΗΝ
 ΟC ΣΟΦΟC ΟC ΔΥΝΑΤΟC ΠΑΝY ΣΟΦΡΩN ΤE ΚΡΑΤΟC ΤE.
 10 ΕΙΠΡΕΠΗΣ ΣΥΜΟΡΦΟC ΦΑΥΝΟN WC ΗΝΚΛΥΤΟC ΔΡΧΟC
 ΩΘΙΟN ΟΥΡΑΝΙΟN ΣΤΙΛΒΟN ΔΙΔΔΕΜΑΤΟC ΔΣΤΡΟN
 ΗΛΙΟC ΟC ΛΔΜΠΡΟC ΔΟC ΦΟCΦΩΡΟC ΟC ΘΕA ΛΗΙΚΕ.
 ΔΩCΕΙW ΚΑΡΩΛΩ ZOIN EIC ΤΟΙC ΠΑΝΤΑC ΔΙΩΝΑC.
 ΕΥΧΕΤΕ ΤΑΙΤΑ ΛΔΟI NYN ΕΥΧΕ CY ΦΡΑΓΓΙΔ ΠΑССΔ.

VI.

Semeron autokrator fronimos kai timie Karle
 Martyros ypeilos lampei dyonisios idoy
 On theos oyrajanen epiges kai soy megalinay
 Idon tos skotois ws kyrrios alfeiletoy
 5 Stayron toy kysmoy tas amartias alale sente

Glossae — [VI.] 1 hodie imperator sapiens et pretiose (precioso G) Carle 2 martyr excelsus
 fulget Dionisius ecce G 3 quem deus c(a)elitus in terris et tu magnificavit G 4 videns (legit idōn)
 hic tenebras dum dominus abstulit G 5 cruce (τοῦ articulus) mundi (τάς articulus) peccata dixitque G

[iv.] *L(audunensis 444) fol. 298r post Martini versus infra editos inter Scottor. carm. XII v*
2 ΟΝΤΟC ΔΟΖΟC L ΦΡΑΤΓΟN L 5 ΧΡΙ CION L 10 ω CHN ΚΑΥΤΟC L 13 ΖΕΙN L
 15 ΦΡΑΓΠΔ L

[vi.] *Gemblacensis nunc Bruxellensis 10078 folio additio*

[iv.] Θαυμαστῷ βασιλεῖ Καρόλῳ ζωή τε φάσις τε. | ὁρθόδοξος (cf. II π 67) ἀναξ Φράγγων, τῷ (cf. III π 3) δόξαι τιμῇ τε. | θεσπέσιος κάγανός, πιστός καὶ ἄκρος τε μόναρχος, | ἐλπὶς τῆς πατρίδος, τῆς ἀξιος ἀθανασίας, | (5) τὸν δὲ φρονῶν στέφανον χρύσιον (pro - εον), τὰ δὲ στέμματα πατρῶν (ut in *Odyssaea*), | ἐκ χειρὸς σκῆπτρον δέρθος γάρ τῆς βασιλείας (cf. LXX Pg. 44, 7). | Χριστέ, σῶπον (v. III π 3) δοῦλον σόν, τὸν μου κύριον εἴπω (praesentis vice), | τὸν Κάρολον, μεγάλην ἡμῶν πολλῶν τε κορηφήν, | ὃς σοφός, ὃς θινατός, πάντα σώφρων τε κρατίς (κρατερός *Guilelmus Christ*) τε. | (10) ἐκπρέπει (εὐπρεπής *Floss*) εὐμορφος, Φαίνων ὡς, ἔγκλιτος ἀρχός (cf. II π 67). | ὡς τῶν οὐρανίων Στίλβων, διαδήματος ἀστρον | Ἄλιος ὡς λαμπρός θ, ὡς Φωσιφόρος, ὡς θεά λευκή (sc. Σελήνη). | δώσης (ut V π 1) τῷ Καρόλῳ ξῆν εἰς τοὺς πάντας αἰῶνας. | εὐχετε (pro εὐχεσθε) ταῦτα, λαοί· νῦν εὐχε σύ, Φραγγία πᾶσα.

[VI.] Cf. praeafat. pag. 524. 1—5 Σήμερον, αὐτοχράτωρ φρόνιμος καὶ τίμιε Κάρλε, | μάρτυρος οὐρηλός λάμπει λιονύσιος ἴδού, | ὃν θεὸς οὐρανόθεν, ἐπὶ γῆς καὶ σύ, μεγαλύνει. | εἶδεν τοὺς σκότους (de defectione solis cf. Dionysii epistula ad Polycarpum ed. Corder. pag. 595, translata a Iohanne ed. Floss pag. 1180, et infra ad c. VII π 3), ὡς κύριος ἀφεῖλεν τῷ | (5) σταυρῷ τοῦ κόσμου τὰς ἀμαρτίας (cf. LXX Sir. 47, 11 κύριος ἀφεῖλεν τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ καὶ ἀνίψωσεν εἰς αἰῶνα τὸ κέρας αὐτοῦ) ἐλάλησέν τε (Iohanni ἐλάλεσεν excidit).

Ouk fysis fetoy litirgin kai poiesin
Estin nyn ellinsin kai mato poietin
Toy kosmoy gnorizo kai nyn oila ratinta.

VII.

I.

- Hanc libam sacro Graecorum nectare fartam
Advena Iohannes spondo meo Karolo.
Maxime Francigenum, cui regia stemmata fulgent,
Munera votiferi sint tibi grata tui.
5 Vos qui Romuleas nescitis temnere TEXNAC,
Attica ne pigeat sumere gymnasia.
Quorum si quaedam per me scintilla relucet
Usibus Ausoniis, si libet, aspicite.
Molestum si non nostrum munire laborem,
10 Firmetur vestri pondere iudicii.
Si quid nodosum durumve notatur in ipso,
Parcite Cecropidis: Attica tela sequor.
At si mendosus declinat tramite recto,
Mellifluo vestro famine corrigite.
15 Quod si quorundam mordetur dente feroci,
Hoc leve: namque meo contigit Heronimo.
Ut vero stabilis maneat fundamine firmo,
Regali stathmo figere sufficiet.
Crediderim multos tangentum summa sophiae
20 Non despecturos donula nostra fore
Sudorisque gravis temptabunt carpero fructum:
Forsan virtutem vilia verba tenent.
Saepe solent spinis redolentes crescere flores,
Nodosac vitis sumitur uva forax.

Glossae — 6 non natura solet ministrare et facere *G* 7 est (*ἐστιν πρὸς τὴν*) nunc defectum
et ideo factorem *G* 8 (*τοῦ articulus*) mundi cognosco et nunc scio passum *G*
[VII.] [i.] 5 artes *PF*

[VII.] [i. ii.] *P(hilippicus 1668 inter Berolinenses 46) fol. 3^v et 6; F(orentinus Laurentian. plur. LXXXIX sup. 15) fol. 2 et 3^v; O(thoniani codices, sc. Monacensis 14137 et qui eum sequuntur); B(ambergenensis B IV 8 ex quo descriptus est alter Bambergensis B IV 7) fol. 1 et 4^v; Σ (= interpolati aut omnes aut aliquot, sc. Urbinas 62 saec. XIV, Vaticanus 176 saec. XIV, Vatic. 177 saec. XIV) 1 fertam corr. *F*
2 σπένθω coniecit Usserius 3 stemata *P* 4 uociferi Σ 5 tempnere *TEXNAC P* 6 summere *F*
7 quedam (et sic aliquotiens e pro q) *P* sciatis illa corr. *P* 8 accipite Σ 10 iudicis *P* 12 vela
coniecit Usserius 13 declinet (quod correxit altera manus) *P* et Usserius 15 mordebor Σ 16 hiconi
nimo *OB* 19 (et ii 9) sophyq *P* tangentes dogma coniecit Maius*

6 ὁν φύσις εἰώθει λιτονγεῖν καὶ ποιῆσαι (i. sacra facere, cf. Cangius) | ἐς τὴν ρῦν ἔκλειψιν
(cf. Schulze Orthogr. pag. XI) καὶ διὰ τοῦτο ποιητὴν | τοῦ κόσμου γνωρίζω καὶ ρῦν οὐδα παθόντα.

[VII.] [i. ii.] *Carmina operibus Dionysii Areopagitae a Iohanne a. 858—860 Karoli Calci iussu*
Latine translati ita praeposita, ut prius antecedat, alterum sequatur praelectionem, qua regi translatio
dicatur. 16 *Epist. ad Galat. III 5* (ed. Vall. VII 508); cf. *Poet. lat. min. ed. Bachrens III 169.*

II.

Lumine sidereo Dionysius auxit Athenas
 Ariopagites magnificusque sophos,
 Primo commotus Phoebo subeunte Selena,
 Tempore quo stauro fixus erat dominus.
 5 Mox ut conversus mira stupefactus olympsi,
 Consequitur gaudens Ierothea ducem.
 Quo mox edocutus praeclarus namque magister
 Pneumatis excelsi fonte renatus erat.
 Nec mora: perfulgens caelestis luce sophiae
 10 Attidas edocuit, de quibus ortus adest.
 Namque ferunt Paulum, qui Christum sparsit in orbem,
 Ipsi felices imposuisse manus.
 Ast mox perfectus doctoris symmachus instar
 Rexit Cecropidas pervaigil archiereus.
 15 Alta dehinc volitans Paulum super astra secutus
 Empyrii caeli tertia regna videt.
 Suspicit at seraphym primos sanctosque cherubym
 Aethereosque thronos, quo sedet ipse deus;
 Post hos virtutes, dominatus atque potentes
 20 Agminibus sacris enitet ordo sequens;
ΔΡΧΩΝ ΔΡΧΔΓΕΛΩΝ ΤΕ ΧΟΡΩΝ ΔΓΕΛΩΝ ΤΕ ΤΕΛΔΥΓΩΝ
 Mentibus oyraeniis tertia taxis inest.
 Hos igitur numeros terno ter limite septos
 Praedicti patris mystica dicta docent.

[ii.] 1 sydere O_B dionisius PFOB 3 comotus P 4 stayro O_B 5 Mox et O_B eclypsi O_B
 7 totum versum om. P Qui O_B 10 Attydas P Atticas O_B hortus F ottus P adest PF et est O_B
 erat ε 12 nanus P 13 symachus P simmachus F instar P] instans FOB ipse ε 14 archyereus P
 15 sub P 16 Empirii PB tercia (hic et saepius) P 17 Suscipit P ac O_B saraphim (cf. supra
 II ii 7) F cherubim F 18 Aetheriosque tronus P 21 ΤΕΛΔΥΓΩΝ PO] ΤΕΛΛΥΤΩΝ FB: recte
Flossius interpretatus est τηλανγάνων neque corrigendum est τελευτῶν, nam ut ait Dionysius caelest. hierarch.
IX 2 ed. Corder. pag. 86 μᾶλλον πρὸς ἡμῶν ἄγγελοι παρὰ τοὺς προτέρους οἰκεῖοτερον ὀνομαζόμενοι
ὅσῳ καὶ περὶ τὸ ἐμφανέστερον αὐτοῖς ἔστιν ἡ ἱεραρχία καὶ μᾶλλον περισσόμενος (quae verba verit Iohannes
apud Floss pag. 1056 et magis apud nos angeli quam priores aptius nominati quantum et circa significantius
ipsis est ierarchia et magis circumornatus; cf. eiusdem exposit. ed. Floss pag. 213) 22 oyranis O_B

3—8 *Ioh. Scott. de Dionysii operum translatione ad Karol. Calv. ed. Floss pag. 1032:* Dionysius
 divino miraculo solaris eclipseos, quae facta est confixo Christo crucis patibulo, commotus: ipse
 siquidem, ut in quadam suarum epistularum (cf. supra ad VI 4) commemorat, dum esset iuxta Helio-
 polim cum Polycarpo episcopo ceterisque qui tunc aderant, divina procurante providentia mirabilem
 in modum conspexerat lunam soli subeuntem ac per hoc solem defecisse; moxque sanctissimum virum
 apostolorum discipulum Ierotheum videlicet episcopum secutus, cuius in tertio huius operis libro
 memoriam facit (ed. Floss pag. 1127) eundemque magistrum suum venerabilem nominat ceterisque
 tunc temporis coepiscopis post apostolos in theologia praeferre non dubitat. 11—14 *Ioh. Scott. ibid.*
 fertur Dionysius fuisse discipulus atque adiutor Pauli apostoli, a quo Atheniensium constitutus est
 episcopus. 17—22 *Cf. ad II ii 7.*

VIII.

I.

- Kyrrie, caeligenae cui pollet gratia formae,
 Astrea Caesareos cui eingunt stemmata vultus,
 Regum progenies, quos auxit Francia felix,
 Orbis terrarum quos alta voce salutat,
 5 Laudibus amplificat veneratur ditat honorat
 (Undique concurrens pontum secat, eminent arva):
 Salve, Christicolum vertex, gratissime regum.
 Rex pie, devoti ne spernas donula servi:
 Exiguum munus, largo sed fonte receptum,
 10 Christiferum, patrum mysteria plurima tractans.
 Hoc opus in Graeco construxit Maximus abba,
 Egregius pastor, scripturis inclitus auctor,
 Magni Gregorii perplanans dicta remota,
 Sensibus humanis theoremeta mente revolvens.
 15 Nec non in multis Dionysius additur ipse
 Ariopagites, ornat quem laudibus amplis,
 Explanat testemque vocat patremque beatum
 Tangens symbolicas praeclaro lumine byblos,
 Quas nos edidimus vobis posecentibus olim.
 20 Hac quoque de causa praefatus Maximus abba
 Editus est nuper nostro sudante labore,
 Effectuque pio vestrum pia iussa sequentes
 Cursim transtulimus, quae multo tempore quaerunt
 Et doctos sensus et purae mentis acumen.

II.

- Quisquis rhetorio verborum syrmate gaudet,
 Quaerat grandiloquos Tullia castra petens;
 Ast mihi sat fuerit, si planos carpere sensus
 Possem tardilocus pragmata sola sequens.
 5 Interior virtus sermonum rite tenenda:
 Verborum bombi fallere saepe solent,
 Si quis in ambobus divino munere pollet,
 Hic primum debet iure tenere modum.

[VIII.] [i—iii.] *Armamentarii Parisini codex 237 olim S. Martini a Campis* fol. 7, 7r, 8; *Mazarini codex 561 olim Gorziensis* fol. 6, 6v, 7   1 eeliginq A eelagine (et sic e pro ae: greco 111, preclaro 18, prefatus 20, querunt 23, preclara in 15) M   2 cesareos (et sic e pro ae: greco 111, preclaro 18, sepe in 6 et iii 5) A   15 dyonius A dionisius M
 [ii.] 3 At M   4 tardiloquus M

[VIII.] [i—iii.] *Carmina posita in fronte Ambigorum Maximi confessoris a Iohanne paulo post Dionysium Latine versum translatorum.*   15 Dionysius in multis additur (pro Dionysio in multis rebus additur) i. recta eius interpretatio multum inde lucratur, cf. *Maximi Ambigua a Ioh. translata* (ed. Floss pag. 1195): fortassis autem non tam densas subierim caligines, nisi viderem Maximum saepissimo in processu sui operis obscurissimas Dionysii Areopagitae sententias, cuius symbolicos theologicosque sensus nuper vobis similiter iubentibus transtuli, introduxisse mirabilique modo dilucidasse.

Sed si perspicuos sensus vix voce loquaris,
 10 Sis quoque contentus; nam meliora tenes.
 Si meliora tenes, quaenam tibi cura tenerc,
 Quae sunt inferius?: semper in alta pete.

III.

Quisquis amat formam pulchrae laudare sophiae,
 Te legat assidue, Maxime Graiugena.
 Ac primo motus rerum rationibus altis
 Mundum sensibilem deserat atque neget,
 5 Nec non et sensus ipsos, qui saepe retardant,
 Gnostica dum scandit bemata mentis iter.
 Deliciis fragilis vitae mundoque fugaci
 Et carnis cura qui vacat, ista legat;
 Mundanisque datus studiis tardusque pigerque
 10 Huc non accedat: nullus adest aditus.
 Sensibus inflatus propriis tumidusque superbus
 Stet procul ipse negans hic reperire locum.
 Artibus imbutus, quas novit mentis acumen,
 Fidus procedat: nam sua stat patria.
 15 Practica hic lucet morum praeclara magistra,
 Custos virtutum pervigil, idonea.
 Hic physice causas rerum vestigat opacas
 Inventasque simul segregat, unificat.
 Hic theo- fert palmam cunctis per pulchra -logia:
 20 ON quod, quod non ON, denegat omne simul.

IX.

VERSUS IOHANNIS SCOTTI AD KAROLUM REGEM.

Aulae sidereae paralelos undique circos
 Crinibus auratis nectit Titania lampas.
 Umbram bis luci parilem bis lance staterans
 Sese bis tropicos ambarum vertit in auctus,
 5 Ac sic distingens binis bis motibus annum
 Regnat tetragonum pulero discrimine mundum
 Signis ambitum bis senis limite curvo,
 Quae totidem menses terrenis usibus aptant.
 Talibus articulis, quos circum tempora currunt,
 10 Partibus octavis dico libraeque eriuque
 Nec non aegoceri, cancri praefixa tropea.

Glossae — [iii.] 6 bemata] gradus ascensionis *AM*

[iiii.] 4 negat *M* 19 pulera *M* logia] logea corr. *A* 20 ON *AM* ON *A* om. *M*
 [IX.] C^antabrigiensis Collegii corporis Christi 223) 5 distingens sic *C*

[IX.] Cf. *praeſ.* pag. 526.

- Tu, erie, concepti Christi tibi plaudere triumphum,
 Vendicet aegoceros nascentis gaudia verbi;
 Lucis praecursor nascentis in vertice cancri,
 15 Libra conceptus, cernis praefata tropea.
 Si quis corde pio mentis levaverit alas
 Ac sensim tranet tenero theoremata lapsu
 Intrans armoniam rerum ducente sophia,
 Omnia perspiciet rationis acumine claro
 20 Intus farta deo verbo loca tempora, totum
 Mundum gestantem nascentis symbola Christi.
 Verbum nanque deus processit virginis alvo
 Lucis in augmento, quam noctis vicerat umbra,
 Nos homines miseros paradisi luce remotos,
 25 Olim commissae septos umbramine culpac,
 Sponte relinquentes praeclara sedilia vitae,
 Mortis perpetuae devinetos iure catenis,
 Quo mortale genus lueret sua debita solvens,
 Sentiret meritas inflata superbia poenas,
 30 Restaurare volens priscaisque reducere sedes.
 Haec octava tibi bifrontis rite Kalendas
 Insinuat typicas, dum vincit luce tenebras.
 Octonus numerus divinos symphonat actus;
 Nam dominus noster, quem tempus formulat omne,
 35 Octavis natus, conceptus, morte reversus,
 Octavis veteris subiit signacula legis,
 Mundus in octava finem dabit omnibus unum
 Cursibus annorum variis rebusque caducis
 Sumpturus stabilem mutato scheme formam,
 40 Dum genus humanum generali matre renatum
 Pro limo terrae caelestia corpora sumet,
 Densa seges virides miro teget ordine sulcos
 Tellurisque novae facies revocabitur actu
 Et rerum propriae consument omnia causae.
 45 Haec sunt, quae tacite nostris in cordibus intus
 Octoni numeri modulatur nabla sonorum,
 Spiritus interior clamat nec desinit unquam
 Semper concrepitans, quicquid semel intonat annus:
 Haec scriptura docet, cui rerum concinit ordo.
 50 Quae sibi nascendi tempus prudentia fecit,
 Ipsa locum statuit, quo primum nata pateret.
 Bethleem fertur quondam possessio David,
 Regis psalmidici, genitoris origine Christi.
 Salve, sancta domus, panis ditissima patrum,
 55 Area caelestis divina fruge referta,
 In qua natus erat, qui sustinet omnia, panis,
 Panis perpetuus, quo vescitur aula superna:
 In te manna pluit summis virtutibus aptum.

Felix illa domus, quae fraglat aromata vitae
 60 Arcanisque suis paradisi prodidit escam.
 Angelicus panis, quem primus perdidit Adam,
 Vilibus in stabulis prono reperitur in antro.
 Lucis paeclarae qui vestit sidera poplo,
 Pannos induit furvo sub culmine eruptae.
 65 Quem nullus novit sensus nec mentis acumen,
 Mandra boum vedit tenero velamine carnis.
 Quae mens, quae virtus, superum quae facta sophia
 In carnem poterit descensum dicere verbi,
 Carnis et in verbum sublimia bimata nosse?
 70 Ut deus aeternus factus caro lapsus ad ima,
 Sic caro facta deus vere levis evolat alta.
 Nate dei patris, cui mater virgo beata,
 Cui genus egregium David rex atque sacerdos
 Cuique remota domus septenis fulta columnis,
 75 Sanctae scripturae cui fulget candida vestis,
 Sanguine quem redimis cui mundus subditur omnis,
 Vita, salus hominum, caelorum gloria summa:
 Da nostro regi Karolo, cui sciptra dedisti,
 Ut semper famulus tibi vivat mente benigna.
 80 Prospera labentis vitae revolumina praesta
 Atque simul tecum caelestis gaudia regni.
 Magna dei genitrix, ter felix, sancta Maria —
 Te laudant caeli, te votis inclitat orbis — :
 Proxima sis Karolo tutrix, munimen et altum,
 85 Qui tibi mirifice paeclaram fabricat aedem.
 Aedes marmoreis varie constructa columnis,
 Alta domus pulcre centeno normate facta.
 Aspice polygonos flexus arcusque volutos,
 Compages laterum similes, capitella basesque,
 90 Turres, luriculos, laquearia, daedala tecta,
 Obliquas tyridas, ialini luminis haustus,
 Intus picturas, lapidum pavimenta gradusque,
 Circum quaque stoas, armaria, pastaforia,
 Sursum deorsum populos altaria circum,
 95 Lampadibus plenas faros altasque coronas.
 Omnia collucent gemmis auroque coruscant;
 Pallia, cortinae circundant undique templum.
 Ipse throno celso fultus rex prospicit omnes
 Vertice sublimi gestans diadema paternum,
 100 Plena manus sciptris enchiridon aurea bactra:
 Heros magnanimus longaevis vivat in annos.

78 sciptra (et 100 sciptris) sic C: cf. ad II 1 1. 85 paeclaram (et 90 dedala) C 87 horamate
 Harster 90 luriculos C corr. Harster 95 plenas sic C 100 an *EK XEIPWN? cf. supra
 pag. 546 iv 6

X.

Hic iacet Hincmarus cleptes vehementer avarus:
Hoc solum gessit nobile, quod perii.

[X.] extat poetae nomine non addito ante Hincmari epigramma, quod pag. 415 n. V edidi, in codice S. Emmerani nunc Monacensi 14569 saec. XI fol. 72^v (= E) et sic inscriptum hoc epitaphium composuit iohannes scottus licet sapiens hereticus tamen in codice Nicolsburgensi nunc Vaticano inter libros Christinae 240 (= N) saec. X positum post librum de praedestinatione contra Iohannem Scottum ab ecclesia Ingudunensi (cf. Schroers Hincmar pag. 117) emissum 1 igemarus N cleptes E vehementer E] et semper N 2 gessit E] fexit N

[X.] Epitaphium cum acerba ironia scriptum in virum Hincmarum archiepiscopum Remensem.

*Ne quid versuum, qui in Flossii editione habcantur ab eoque adscribantur Iohanni,
apud nos frustra queratur, sabani acu picti titulus subiungendus est, licet ab hoc loco
nobis videatur alienus. Invenerat ille quos diximus versus in codice olim Colbertino nunc
Parisino 1764 fol. 145^v post fragmentum libri Iohannis de divisione naturae saec. XII
scriptos ediditque male a se et lectos et intellectos in praefatione pag. XII; mihi ex codem
codice (= P) iterum excrispsit H. Lebègue, vir doctissimus atque idem liberalissimus.*

Ornat (acus mi)ro sabanum molimine fulta
Ac tenues telas discursans fulmine pulero.
Hyssopus rutilat cum gemmis tureque mixta;
Aurea florigeris concordant carmina fusis.
5 Nescio, quis, pugnos quo dedit, dicere possit,
Tam doctos artem texendi graphide fulva.
Olli Christus amor fit virtus gloria fultor,
Quisquis contulerit faciem hac sindone mundam
Corporis osque manusque caput simul omnia membra.
10 Verbera vincula famem virgas tormenta catenas,
Carceris inluiem, poenas, rabiemque ferarum,
Non mala serpentis, non sentiet ipsa venena.

P praebet versus duabus columnis scriptos, sinistra 1. 3. 5. 7. 9. 11, dextra 2. 4. 6. 8. 10. 12   1 *Osnot
(sequitur foramen)ro sub unum P   *fulto P   2 *discriminans P   3 *Cui opus P   m..ta P corr.
Lebègue   4 *musis P   6 *arte P   *saphyro P   7 post fultor rasura P   8 *munda P: cf. Eugen.
Tolet. ad sabana op. II 41, 1 omnibus effectis, quae poscit eura lavacri, | practende membris linteal clara tuis
9 *apud P   10 *vincula P   cathenas P   11 poenas ex corr. P   *rabiesque rabemque P   12 ser-
pentis P corr. Floss   *sentiat P

3. 4 *Pictura acu facta describitur; Ps. 50, 9 asperges me hyssopo et mundabor: lavabis me et
super nivem dealbabor.*   10—12 *Damasi carmen ante epistulas Paulinas (Damasi. ed. Ihm c. 2, 19
pag. 4) verbera vincula famem lapides rabemque ferarum | careeris inluiem virgas tormenta catenas |
naufragium lacrimas, serpentis dira venena, | stigmata non timuit portare in corpore Christi.*

APPENDIX AD IOHANNEM SCOTTUM.

Carmen sic incipiens nobilibus quondam fueras constructa patronis subdita nunc servis heu male Roma ruis qui ante me ediderunt et tractabant permulti¹, arbitrantur aut sacculo septimo vergente compositum esse, dum Langobardorum Italia pateretur iniuriam, a homine Romano aut medio nono a Iohanne Scotto, quo tunc neminem contendunt inimiciorem fuisse papae Romano. Sed errant utrique: nam id quod non pono, sed possum probare probaboque alio loco, versus illi contra Romanum scripti sunt paulo post a. 878 a grammatico aliquo Neapolitano, qui invehitur in illorum temporum aviditatem sanctorum reliquias easque hanc raro adulteratas et emendi et vendendi², irridet urbem quondam superbam iam Saracenis³ stipendiariam factam⁴, praedicit laudes imperatoris Byzantini eiusdemque patroci Neapolitani⁵.

Codex superest per vetustus tabularii cathedralis ecclesiae Mutinensis⁶ ord. I no. 4 (= M), in quem ita relati sunt qui ibi inscribuntur⁷ VERSVS ROME fol. 153, ut medii sint inter diploma a. 882 conditum eoque relatum a librario aequali et carmen quoddam, quod spectat ad res a. 900 gestas⁸, ipsum quoque paulo post ab eodem descriptum.

Ad Mutinensem proxime accedit Bambergensis B. III 11⁹ sacculo decimo scriptus; in quo quae reliqua exhibentur scripta longe diversa sunt ab iis quae continentur Mutinensi, idem carmen legitur fol. 124¹⁰.

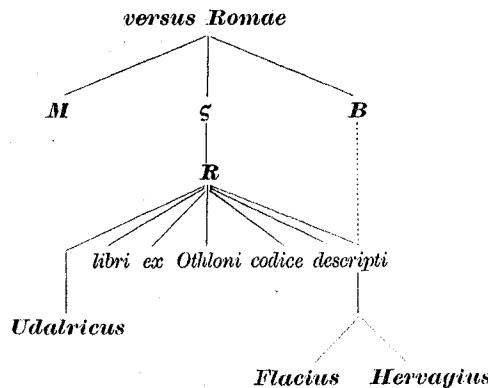
Tertium exemplum (= 5) erat id, quo medio saeculo undecimo duo¹⁰ monachi Ratisponenses usi sunt, ut in S. Emmerami codice nunc Monacensi 14137 explerent

1) Ediderunt carmen Matthias Flacius Illyricus in Variis doctorum piorumque virorum de corrupto ecclesiae statu poematis Basileae 1556 pag. 418 (inscribitur ‘incerto autore, ex veteri codice’), Herragius post Bedae opera Basileae 1563 pag. 538 (unde repetitur in Bedae editionibus Coloniensibus et a Wernsdorfo in Poetis latinis minoribus V 1356), Muratorius 1739 in Antiquitatum Italicarum II 148 usus codice Mutinensi, Ioh. G. Eccardus 1723 in Corporis historici II 7 ex Udalrici Bambergensis codice, Floss 1865 in Mignii Patrol. lat. 122, XXIII et 1194 Othlonum secutus, Jaffè 1869 in Bibl. rer. Germ. V 457 ex Udalrici codice, alii non pauci; disseruerunt de eo in primis Huber Ioh. Scotus pag. 106, Gregorovius Geschichte der Stadt Rom⁴ II 152, H. Grauert in Histor. Jahrbuch d. Goerres-Gesellschaft 1883 pag. 564, Duemmler Gesch. d. ostfr. Reiches² II 202, Wattenbach G.-Q.⁶ I 300. 2) Cf. Gregorovius l. c. III 70, Duemmler l. c. III 5, S. Beissel Die Verehrung der Reliquien (Ergänzungsheft zu den Stimmen aus Maria-Laach 47) pag. 63, Wattenbach Sitzungsberichte d. pr. Ak. 1884 II 1127. 3) Si quin intellegendi sint servi (v. 2), vulgus ab extremis distractum partibus orbis (v. 7), servorum servi (v. 8, quamquam his verbis vocatur etiam in papam), manziros (v. 15 i. filii merecricis, Ismaelitae), omnino non est dubitandum neque dubitabat Flossius ad Ioh. Scottum (in Mignii Patrol. lat. 122 pag. XXIII) de versu 7 et 8. 4) Iohannes VIII. ad Karolomanum regem Jaffè 3139 (2366). 5) Comparari possunt quae ad Leonem imperatorem carmina misit Eugenius Vulgaris (ed. Duemmler Auxilius und Vulgaris pag. 149—150). 6) Descripserunt Mutinensem Hinschius ad Decretales Pseudo-Isidorianas a se editas pag. IX, Merkel N. A. I 572, Duemmler ibid. IV 559. 7) Cf. similes titulos Poet. tom. I pag. 399 versus Karoli imperatoris et ibid. III 234 versus Lotharii. 8) Cf. Duemmler Gesch. d. ostfr. Reiches² III 508 ual. 2. 9) Cf. Iacek I 6 n. 36. 10) Alter priores decem, alter extremos sec versus scripsit.

ultimae paginæ (fol. 112^r) spatium vacuum relictum post Dionysii Arcopagitic opera ab Othlono scripta¹. Sed tamquam novam editionem emissuri versus et contrahebant² et aliter ordinabant (= R).

Ex R pendent reliqui codices, quos quidem novi³, omnes⁴: dico Vindobonensem 754 saec. XII⁵, S. Benedicti in Wessobrun hodie Monacensem 22037 saec. XII, Salisburgensem nunc Vindobonensem 971 saec. XIII⁶, Vaticanum 176 saec. XIV, Fuerstenfeldensem iam Monacensem 6909. Pariter exemplum aliquod ex R descriptum secuti sunt Udalricus Bambergensis in epistularum codice a. 1125 composito⁷ et Flacius atque Hervagius in suis editionibus⁸.

Totam rem ut per imaginem complectar, singuli libri sic inter se cohaerent:

Contulerunt Bambergensem F. Leitschuh, Vindobonenses Th. Gottlieb, Mutinensem Duemmler descripsit; ipse excussi Monacenses.

VERSUS ROMAE.

Nobilibus quondam fueras constructa patronis;
Subdita nunc servis heu male, Roma, ruis.
Deseruere tui tanto te tempore reges,
Cessit et ad Graecos nomen honosque tuus.

Uersus rome M om. B 1 quondam fueras quondam M 4 Cessit enim ^{et} B grecos
et sic saepius e pro q MB

1) Cf. supra pag. 525. Utor occasione, ut Othloni subscriptionem, quac est fol. 112^r post Dionysium et ante carmen adversus Romam, accuratius edam quam factum est a Flossio:

En ego tantillus Otloh vulgo vocitatus,
Quamvis omnigenis corruptus sim malefactis,
Sat tamen istud opus scribendo tuum tibi promptus,
Sancte Dionisi martyr celeberrime XPIC^{EI},
5 Unde mei queso precibus sacris memor esto,
Vos quoque qui legitis veniam mihi posco petatis.

Scriptum est in loco raso mei excepto in v. 5, precibus sacris memor esto eodem versu, ueniam mihi posco petatis v. 6. 2) Ratisponenses monachi nescio an sua sponte suoque iure omiserint versus illos

Sed dum terra vorax animantium roserit ossa,
Tu poteris falsas vendere reliquias.

3) De nomine novi Parisinum 3761 saec. XIII, cf. Anthol. lat. ed. Riese II pag. XXIX. 4) Qui omnes carmen ponunt post Dionysii opera a Johanne Scotto translata. Plerisque indicaverat iam Flossius in Iohannis editione Migne 122, XIII et 1194. 5) Cf. Tabulas Viadob. I 127. 6) Cf. ibid. I 168. 7) Cf. supra pag. 554 adn. 1. 8) Cf. ibidem.

5 In te nobilium rectorum nemo remansit
 Ingenuique tui rura Pelasga colunt.
 Vulgus ab extremis distractum partibus orbis,
 Servorum servi nunc tibi sunt domini.
 Constantinopolis florens nova Roma vocatur:
 10 Moribus et muris, Roma vetusta, cadis.
 Hoc cantans prisco praedixit carmine vates:
 'Roma tibi subito motibus ibit amor'.
 Non si te Petri meritum Paulique soveret,
 Tempore iam longo, Roma, misella fores.
 15 Manziribus subiecta iacens macularis iniquis,
 Inclita quae fueras nobilitate nitens.
 Transiit imperium mansitque superbia tecum,
 Cultus avaritiae te nimium superat.
 Nonne deo perhibente patet: 'pro crimine magno
 20 Servus avaritiae idola corde colit'?
 Truncasti vivos crudeli vulnere sanctos;
 Vendere nunc horum mortua membra soles.
 Sed dum terra vorax animantium roserit ossa,
 Tu poteris falsas vendere reliquias.

5 rectorum *M*] doctorum *B* 6 Ingenuique tui *M*] Ingeniumque tuum *B* pelasca *B* 9 Constanti
 nopolis *M*: *fort. recte* 10 Moribus *B*] M/tibus (*fuiine Motibus?*) *M* 11 cantans *M*] ante *B*
 12 om. *B* 13 Non si *M*] Iam ni *s* Nam nisi *B* et auctor *invectiva in Romam* (ed. Duemmler Gest. Beren-
 garii pag. 138) afferens versus 13 seg. sic: Nam, ut quidam sapiens dixit: Nam nisi te P. m. P. f. T. i. I.
 R. m. f. 15 erasit *B* 16 om. *B* 18 tq *M* 19 patet *B*] perit *M* 23 Se corr. *M* tera
 corr. *B* — subiungo exemplum eiusdem carminis a monachis Ratisponensis interpolatum (cf. supra pag. 554)

- (1) Nobilibus quondam fueras constructa patronis,
- (2) Subdita nunc servis heu male, Roma, ruis.
- (3) Deseruere tui tanto te tempore reges,
- (4) Cessit et ad Grecos nomen honosque tuus.
- 5 (9) Constantinopolis florens nova Roma vocatur;
- (10) Moribus et muris, Roma vetusta, cadis.
- (17) Transiit imperium mansitque superbia tecum,
- (18) Cultus avariciae te nimium superat.
- (7) Vulgus ab extremis distractum partibus orbis,
- 10 (8) Servorum servi nunc tibi sunt domini.
- (5) In te nobilium rectorum nemo remansit
- (6) Ingenuique tui rura Pelasga colunt.
- (21) Truncasti vivos crudeli vulnere sanctos;
- (22) Vendere nunc horum mortua membra soles.
- 15 (13) Iam ni te meritum Petri Paulique soveret,
- (14) Tempore iam longo, Roma, misella fores:

Versus de romana civitate *Udalrici* (cf. supra pag. 554 n. 1) cod. Zwettensis 3 te tanto *Udabricus*
 4 honorque tuum *Flacius* 5 vocaris *Flacius* 7 transit *Flacius* 13 crudeli funere *Flacius*
 15 Nam nisi *Flacius* et *Hervagius*

6 rura Pelasga i. ducatus *Neapolitanus*. 12 *Sidon. Apollinar. ep. IX* 14 pag. 167, 3: hi
 nimirum sunt recurrentes (*versus*), qui metro stante neque litteris loco motis ut ab exordio ad ter-
 minum, sic a fine releguntur ad summum. sic est illud antiquum: 'Roma tibi subito motibus ibit
 amor'. 19 *Ephes. 5, 5; Col. 3, 5.*

MILONIS CARMINA.

1. *Milo¹ natus post annum 809², iuvenis monachus factus S. Amandi Elnonensis³, deinde diaconus et presbyter in codem monasterio ordinatus⁴, mortuus a. 871 vel 872⁵, magnam sui famam reliquit⁶. Qui ut profectus est e disciplina⁷ Haimini⁸, praceptoris non obscuri, ita magister extitit Huicbaldi, nepotis sui⁹, qui et ipse evasit litterarum*

1) Egerunt de eius vita *Histoire littéraire de la France* V 409, *Duemmler N. A. IV* 521, *Ebert Allgemeine Geschichte d. Literatur d. Mittelalters II* 277, *Iulius Desilve De schola Elnonensi Lovanii* 1890 pag. 75. 2) *Milo de elevatione S. Amandi a. 809 facta scribens a. 855 haec nos inquit (Migne patrol. lat. 121, 980)* cum a patribus, qui his interfuerent et adhuc numerosi supersunt, audissemus frequenti sermone narrantibus, silentio nequaquam infructuoso tegere permissi sumus, sed . . . posteris transmisimus (cf. *infra vit. Amandi IV* 453). *Idem de vita Amandi a se intra a. 845 et 855 scripta: aptum opus, ut iuvenis iuvenem laudare mererer (vit. Amandi I* 431). 3) Cfr. *de sobrietate II* 916. 4) Cfr. *ibid. praef. v. 4 et II* 920 et *inscriptionem vitae S. Amandi (infra pag. 567 in apparatu)*. 5) *Annal. Elnon. mai. (SS. V 11) sacc. XI ex. 871* obiit Milo philosophus; *cod. Valentian. 174 fol. 38 sacc. X (cf. Archiv VIII* 439, *Desilve l. c. pag. 76 adn. 4)* X Kal. Oct. obitus Milonis a. d. 872. Cfr. adn. 6. 6) Cfr. adn. 5 et *epitaphia Amandina infra edita in appendice. Sigebertus ad a. 879 (SS. VI* 342) hoc tempore clarebat Milo monachus de S. Amandi, qui vitam S. Amandi metrice edidit et librum de sobrietate ad Karolum Calvum scripsit. sub hoc Milone adolescebat etiam nepos eius Hubaldus (cf. *Sigebert. de SS. ecclesiasticis ed. Fabricius pag. 105*). 7) Cfr. *Milonis epistulam ad Haiminum (infra pag. 567) et Vulfai versum 19 (infra post vitam Amandi)*. 8) *Haiminus (vel Aiminus, quae nominis forma in vitae Amandi codice A uno loco legitur [infra pag. 567] et approbatur Huberti acrostichide SS. XV* 405) *S. Vedasti vitam ab Alcuino scriptam continuaturus eiusdem sancti viri miracula composita ante a. 852 (cfr. Holder-Egger ad SS. XV* 396, cui tamen non assentior dubitanter statuenti eundem librum iam a. 827 esse editum); idem quo anno mortuus sit, nescimus; nam, qui annum 834 posuit, Valerius Andreas in *Bibliotheca Belgica* pag. 340 Lovanii 1643, et Henschenus A. SS. Febr. 1789, qui defendit annum 843, improbabili conjectura ducebantur; immo Haiminum vel a. 845 nondum vitae cursum confecisse efficitur e versibus Vulfai, qui scripti sunt eo vivo (cfr. v. 19 Haiminus quo duce devia nemo petit) *Hincmaroque archiepiscopo electo (v. 9)*. Erat aedituus ecclesiae S. Vedasti Atrebatensis (cf. SS. XV 398) praeterque Milonem discipuli se ad eum applicaverunt Hubertus monachus Atrebatensis (cf. SS. XV 404 et 405 et Huberti versus ad Haiminum apud nos *infra in appendice*), Vulfanus Elnonensis (cfr. *infra eius v. 19*), Heiricus Autissiodorensis: nam pro Haimino cum in miraculorum ab eo conscriptorum aliquot codicibus Haimonem ponere videtur (neque ea nomina quicquam differunt), mihi suspicio nata est Haiminum, magistrum Atrebatensem, eundem esse atque Haimonem, qui Heircum litteras docuerit (v. supra pag. 422 et Gueterbock in *Zeitschrift f. vergl. Sprachf. N. F. XIII* 103) neque aliter Heircum Atrebatum adisse ac postea Huicbaldum Autissiodorum. 9) *Huicbaldum Milonis nepolem esse memoriae prodidit praeter Sigebertum (supra adn. 5) Gunterus monachus Elnonensis (obiit 1107, cfr. Desilve l. c.*

doctor atque scriptor praeclarus. Amicos sautoresque ingenii habebat¹ Karolum Calvum Franciac regem (a. 840—875), Hincmarum archiepiscopum Remensem (a. 845—882), Theodoricum episcopum Cameracensem (a. 831—c. 863), Immonem episcopum Noviomensem et Tornacensem (a. 840—859), Adalhardum abbatem Elnonensem (obit a. 864)², Theudingum³ et Vulfaium⁴ monachos Elnonenses. Scripsit poemata hacc: vitam S. Amandi intra a. 845 et 855⁵ (apud nos c. I), duo disticha de codem sancto a. 855⁶ (c. II), duos libros de sobrietate senex (c. III); Drogenis et Pippini epitaphium⁷ et alia quaedam⁸ num Milo scripserit, res est incertissima. Vitam S. Amandi bis emisit, priorem editionem Haimino offerens, alteram Karolo Calvo eamque duobus, quibus Porphyrium Optatianum imitatur⁹, carminibus auctam (c. I I. II. III); utriusque praeposuit epistulam suam ad Haiminum (I IV) Haiminique responsum (I V), subiunxit versus Vulfai (I VII), quibus ille fratris opus commendaverat. Eadem regi quominus dedicaret etiam carmen de sobrietate, morte impeditus est; sed mortui votum, Karolo interim imperatore facto (875—877), solvit Hubaldus, avunculi versibus siuos praeponens¹⁰.

pag. 136), qui in translatione S. Cyrici (A. SS. Jun. III 34, cf. Delisle *Le cabinet des manuscrits I 311*) sic de utroque: (in loco Elnonensis monasterii) vigebat studio quisquam sapiens nomine Milo, qui sub aliis scholarum nepotem suum fovebat Hubaldum liberalium artium emolumento. asseela nempe ut ingenii sui caperet experimentum, composuit de S. Andrea modulamen antiphonarum, sed et quarundam laudum habentium ‘quae vere pia laus’ initium. quod ubi didascalus vix tandem agnovit, graviter tulit atque ei scholarum aditum denegavit, conquerens eum velle super se nomen usurpare philosophi. et quia locus tunc temporis carebat abbat, accedens ad priorem nimiae discipulum infamat arrogantiae protestatusque est se et illum nequaquam posse in codem habitaculo degere. ille accersens Hubaldum rogavit maiori cedere, donec mitigata eius animositate, quae tunc recens ferrebat, ad locum repedaret proprium cum pace. cuius acquiescens consilio urbem expetiit Nivernensem, quam quidam fundaverat Nivo. Quae verba quantum fidem mercantur, non constat; magistro se usum esse Milone ipse Hubaldus affirmat in versibus carmini de sobrietate praepositis. — De Karlomanno Pippino Drogone, Karoli Calvi filii, a Milone educatis vide infra in appendice ad c. II IV.

1) Hincmaro, Theodorico, Immoni, ceteris vitam S. Amandi a Milone in versus redactam magnae admirationi fuisse Vulfaius testatur (*infra post Vitam S. Amandi*). 2) Cfr. SS. V 12 et SS. XIII 620; quando factus sit abbas, ignoramus; post Adalcodum abbatem, qui mortuus est a. 845, et ante Adalhardum duo abbates videntur monasterio Elnonensi praeferuisse, Gillebertus et Hildericus (cfr. Gall. Christ. III 257 et SS. XIII 386). 3) Cfr. annales S. Amandi ad codicem Blandiniensem editos ab Henscheno A. SS. Febr. I 895 et a Pertzio SS. II 184: 819 (818 Henschenu) Teutman (Teutungus Henschenu) promissionem fecit et 850 Teutmann (Teutungus Henschenu) ordinatur VIII Id. Mart.; quibus locis etiamsi codicis scripturam Henschenu rectius legerit Pertzius, e Vulfai versibus eluet Teudingum fuisse Elnonensem. 4) Cum in priore editione Vitae S. Amandi (cfr. 559 adn. 1) genetivus sit Vulfagi, in altera Vulfai, viri nomen Vulfac videtur fuisse; eum Elnonensem fuisse e carminis eius versu 27 apparet. 5) Scripta est aut certe edita Hincmaro iam archiepiscopo electo, i. post a. 845 (cfr. supra 557 adn. 8), et igne divino ad S. Amandi sepulcrum nondum viso, i. ante a. 855 (cfr. Milonis sermon. Migne 121, 980 et annal. Elnon. minor. SS. V 19; vitae Amandi libellus in eodem sermone a Milone saepius allatus non vita est scripta a Baudemundo [ed. Henschenu A. SS. Febr. I 853], cuius vestigii Milo in carmine de Amando componendo tamquam pedissequus insistit, sed id ipsum Milonis carmen). 6) Cfr. *infra* ad c. III. 7) Cfr. *append. ad Milonem*. 8) Is Milo, qui carmen de mundi philosophia composuit (cfr. Delisle Bibliothèque de l'école des ch. scr. VI tom. V pag. 323 et Dorange Catalogue de la bibliothèque de Tours pag. 369), potest esse idem, qui scripsit elogium papae Paschalis II (cfr. Histoire littéraire de la France X 20). — Carmen a Karolo Gillert primum editum (N. A. VI 503) et Amandino Miloni ab eodem addictum in appendice a nobis repetitur (*infra* V). 9) Cfr. supra pag. 407 adn. 6. 10) Cfr. carmen inter ea alterum, quae versus Milonis de sobrietate praeceperint.

2. *Vitae S. Amandi Haimino oblatae¹ unum exemplum superest, codex olim S. Amandi² nunc Valentianis in bibliotheca publica n. 414 (= A)³. Sacculo nono exente parum diligenter scriptus continet Bedam de arte metrica, Milonis vitam S. Amandi (fol. 23 Milonis epistulam ad Haiminum eiusque responsum, fol. 24 Milonis poemata, fol. 57° versus Vulfai), Milonis carmen de sobrietate, Confictum veris et huius⁴. Ab Ernesto Sackur V. C. nobis collatus est.*

Idem carmen in reliquis codicibus extat Karolo Calvo inscriptum. Sunt autem hi:

(K) *codex Bonaevallensis⁵, nunc Havniæ in bibliotheca Tottiana, quæ regiae adiuncta est, sub n. 520⁶ asservatus; quo in codice episcoporum Cameracensium historiae sacculo XII scriptæ⁷ subiunguntur a fol. 45 ad fol. 63 fragmenta Vitæ Amundi scripta saec. IX ex., quæ complectuntur versus hos: II 298—III 15, III 125—IV 416, versus Vulfai, hymnum de S. Amando⁸ (inc. Amande præsul optime). Hunc librum Harster V. C. excussit.*

(V) *Valentianensis 502 olim S. Amandi, scriptus saec. XI et picturis memoratu dignissimis ornatus⁹. Eo continetur vita S. Amundi a Baudemundo scripta, a Milone suppleta¹⁰; eadem vita a Milone in versus redacta (fol. 74 Milonis carmina figurata, fol. 75° Milonis et Haimini epistulae, fol. 77 imago Milonis librum Haimino offerentis, fol. 77° similis imago, fol. 79 Milonis carmen, fol. 118 versus Vulfai); scripta quaedam Elnonensis. Etiam hunc librum Ernestus Sackur contulit.*

(B) *Bruxellensis 8721—28, olim Antwerpensis in museo Bollandiano, scriptus saec. XII¹¹. Exhibit Milonis sermones, eiusdem carmen de S. Amando (fol. 21 Milonis carmina figurata, fol. 23 Milonis et Haimini epistulas, fol. 24 ipsum carmen de S. Amardo, fol. 56 versus Vulfai), hymnos de S. Amando duos (fol. 56° Amade præsul optime, fol. 56°—57 Ave pater pastor noster)¹², Sulpicii Severi vitam S. Martini, alia quaedam quæ ad S. Martinum spectant. Harster contulit; ego hymnos descripsi.*

Marchianensis nunc Duacensis 857, scriptus partim saec. X, partim XII; a nobis non adhibitus¹³.

Ediderunt Milonis vitam S. Amaldi Bollandiani (A. SS. Febr. I 873) usi codicibus V et B repetitivisque corum editionem Mignius (Patrol. lat. 121, 927); carmina figurata publicata sunt a Mangeart (l. c. pag. 674), Desilve (l. c. pag. 83), Bollandianis (Catalog. Bruxell. II 248).

1) *Haec, quam priorem vocamus, vitae S. Amundi editio ab altera, i. ea quam Milo dedicavit Karolo Calvo, non nihil differt; caret enim carminibus figuratis, titulis, subscriptionibus et quamquam, qua antiquitate est codex A, aliquot locis meliorem lectionem exhibet, tamen ab altera editione, ut quam ipse correxerit poeta, plerisque locis superatur. Nos textu nostro alteram repraesentamus.* 2) *Cfr. catalogum librorum S. Amundi saec. XII scriptum apud Delisle Le cabinet d. ms. I pag. 452 n. 102 (= Desilve l. c. pag. 163) et catalogum a. 1635 compositum in Sanderi Bibliotheca Belgica Insulis 1641 pag. 52.* 3) *Cfr. Mangeart Catalogue d. ms. de Valenciennes Parisiis 1860 pag. 393, 8°-Catalogue XXV 373.* 4) *Ed. Duemmler tom. I pag. 270. Idem de Milonis codicibus scriptis N. A. IV 521—525.* 5) *Quod apparet ex subscriptione, quæ est: hic est liber sanctorum martirum floren(tini) hil(arii) m(arcellini) et p(etri). Item liber Bonae-vallis (quod monasterium est in dioecesi Carnotensi, cf. Gall. Christ. VIII 1234) est codex Bernensis 249.* 6) *Cfr. Archiv VII 440.* 7) *Cfr. SS. VII 400.* 8) *Cfr. infra in appendice.* 9) *Cfr. Mangeart l. c. pag. 462 et 8°-Catalogue l. c. pag. 403.* 10) *Suppletio quæ addita est libello vitae sancti Amaldi a Milone monacho et sacerdote coenobii ipsius edita est a Mabille (A. SS. saec. II pag. 719), Mignio (Patrol. lat. 121, 967), Arndlio (N. A. II 268), Bollandianis (Analect. Bolland. IV 157). Quae quominus a Milone abiudicetur, cum aliorum codicium obstat testimonium, tum vetustissimi Gandavensis (cfr. Analect. Bolland. III 169).* 11) *Cfr. Catalog. bibliothecæ Bruxell. ed. Bollandiani II 248.* 12) *Cfr. in appendice.* 13) *Cfr. N. A. II 268, Catalogue des ms. des bibliothèques des dép. (in 4°) VI 608; Milo unus enim sancti Amaldi vita metrice composita, alius per se affertur in bibliothecæ Aquiscinetinæ catalogo saec. XII scripto, apud Becker 121, 106 seq. pag. 249.*

3. Poema de sobrietate, cum propter exquisitas doctrinac copias¹ per medium aevum studiose lectitaretur², non solum interitum fugit, sed per exemplaria plura solito servatum est³. Exstant codices hi:

(A) Valentianensis 414 saec. IX, quem supra descripsi, qui exhibet Hucbaldi versus ad Karolum fol. 59, Milonis ad cundem fol. 60, eius carmen de sobrietate fol. 62—106;

(E) Valentianensis 415 saec. X, in quo praecepsit Conflictus veris et hiemis, sequitur carmen de sobrietate⁴;

(L) Leidensis bibliothecae universitatis 190 scriptus saeculo XI, in quo habetur carmen de sobrietate non paucis locis occursum (adsunt versus I 953—II 69, 106—141, 250—293, 467—1196: quae ceteros exhibebant folia excisa sunt) fol. 1—33, imago monachi ante aediculam orantis cum hoc titulo Poeta gratias agit deo pro expleto opere suo fol. 33^v, Bedae carmen de die iudicii fol. 34—37, Praecepta vivendi v. 1—160 (Poet. aevi Carolini I 275) fol. 37^v—41^v, Scotti cuiusdam versus de alphabeto v. 55—63 (Poet. lat. minor. ed. Bachrens V 378: ante Scotti versus unum folium intercidit) et Silvii versus de salvatoris cognomentis (Anthol. lat. ed. Riese c. 689^a) fol. 42, Conflictus veris et hiemis v. 1—39 (Poet. aevi Carolini I 270) fol. 42—44^v;

1) Animum induxerat Milo cum altiarum virtutum exempla tum sobrietatis e sacra scriptura colligere apteque digesta tripliciter enarrare, sc. historicè typice moraliter (cfr. ad I 153). Sed utrum opus reliquerit perfectum an, si licuisset, emendaturus, iure quaeri potest. In interpretationis munere quos ipse adhibuisset bibliorum commentarios allegoricos (patrum documenta I 39, II 695; textum sacrae scripturae eadem verba significant praef. 23, II 552, 854), suepe mihi non contigit, ut invenirem; ubi, quod unum potui, propinquas sententias ex scriptoribus ecclesiasticis subnotavi, ut poetam non de suo hausisse appareret; atque adeo non raro Pseudo-Melitonem et Isidorum iis locis adhibui, quibus Milonem eorum fontes libavisse veri simile erat, quia isti compilatores necessaria exhibere videbantur breviter ac summatim narrata. Bibliorum locos plerosque Desplanque editioni suae subscripserat magna cum cura collectos, paucos ex Isidoro et Ambrosio indicaverat Desilve l. c. pag. 89, qui id recte videtur statuisse Psychomachiae Prudentiane lecture Milonem adductum fuisse, ut versibus conscriberet de sobrietate. 2) Inde factum est, ut codices plerique adnotatiunculis inter versus et ad margines positis scateant: quae cum Milone recentiora esse videantur neque tam eius obscuritates illustrent quam subesse significant, editioni non subscribo, sed; ut sint specimina indolis eorum, hic in transcursu ex codice A (quocum plerumque facit etiam E et L) hanc affero: ad v. 4 Hucbaldi ad Karol. Allusio poetae, I 7 nota quod Chobar secundum quosdam ipse sit Tigris, 82 robustus] Nemrod, 151 nota: gibber[ti] camelus est bonus, 161 nota usquequo, 258 nota quare Moyses populum cinere vituli conflatis et contriti potaverit, cet.; ex E (praeter adnotatiunculas cum A communes) Hueb. ad Karol. 24 pandectes omnia comprehendens, ibid. 53 silensis (cfr. G. Schulze Orthographic. pag. XI), praef. 12 rithnum] consonantiam, I 32 trenos] lamentationes, cet.; ex L (nisi ubicunque consentit cum A et E) II 7 fons signatus aquae] ventris dei gratia sigillatus, ibid. purissima vena] integra virginitas, 23 in imo est] quia non potest eam exaltare sicut dignum est, 116 pellitia] de pellibus facta, 135 non hedum in lacte coquendum] i. non filium dei in infancia esse occidendum, cet.; in codice Bruxellensi, qui commentarium ut aiunt perpetuum exhibet, exordium est hoc: notandum quod in principio huius libri sicut et cuiuslibet alterius sex sunt inquirenda (cfr. P. Meyer Romania VIII 1879 pag. 327): causa materialis sive subiectum est sobrietas, nam in toto libro determinatur de sobrietate; causa formalis est modus procedendi, qui est metricus et poeticus; causa efficiens fuit Milo, qui ob auditum istius psalmi 'super fluvium etc.' composuit hunc librum; causa finalis est cognoscere sobrietatem et ut mediante ea pervenire valeamus ad caelestia; subponitur haec scientia scientiae morali, nam mediante ea possumus pulchros mores possidere. titulus est: sequuntur utilia tela etc. Versum II 795 in codice quodam interplato florilegii Miconis inter exempla prosodiaca receptum legi supra dixi pag. 283. 3) Eos primus composit Th. Oehler in Annuaire de la biblioth. r. de Belgique III (1842) pag. 146 (cfr. Serapeum IV 1843 pag. 56 et N. A. IV 572). 4) Cfr. Mangeart pag. 395, 8°-Catalogue XXV 374.

liber *S. Petri de Glocecestria nunc Londini in bibliotheca regia in museo Britannico*
 5 A. XI² saec. XI¹;
 liber *S. Augustini Cantuariensis nunc Cantabrigiac in universitate 1567 (olim 1552)*
Gg. 5. 35 saec. XI²;
 liber monasterii *Gembalacensis a Iohanne Baillini eius monasterii monacho scribi*
coepitus a. 1495, finitus 1510³, qui liber nunc est Bruxellensis 5254—5267;
 liber *S. Petri Corbeiensis, cuius in catalogo bibliothecae Corbeiensis saec. XI⁴ scripto*
mentio fit (apud Becker 79, 220 pag. 189 Milo de sobrietate), nusquam comparuit.
Editionem unicum vulgavit A. Desplanque in Mémoires de la société des sciences, de
l'agriculture et des arts de Lille Insulis 1872, usus potissimum codice E; nobis codex A
ab Ernesto Sackur collatus dux est et L, quem descriptis Duemmler, subsidiarius⁵.
Londinensem F. Liebermann inspexit, Bruxellensem ego.

I.

I.

SEQUUNTUR PAGINAE Duae IN SPECIE SANCTAE CRUCIS EDITAE
AD GLORIOSUM REGEM KAROLUM.

IN PRIMA PAGINA PRINCIPALES VERSUS SUNT HI:

- I Accipe, Karle, precor carmen pietate benigna.
- II Aeterno commissa levas moderamine sceptrum.
- III Aurea saecla novans tam sacra ornare corona.
- IV Accipe, Karle, precor laudem currente Camena.
- V Arma tenens et signa parans bonitate serena,
- VI Amplius auge operis laudem poscente Thalia.

IN SECUNDA PAGINA VERSUS SCRIPTI SUNT HI:

- I. II Salve, rector ovans aeterno munere fretus.
- III. IV Salve, carus amor aeterna laude coruscans.
- V. VI Sumito, rex, laudes et metrica vota Milonis.
- VII Exice plementer famulum, pietatis amiee,
- VIII Et dextram miserans Miloni porrige, Carle.

[I.] [I.] utrumque carmen om. V aeditae B 1 benigna] serena B 6 talia B

1) Cfr. Casley Catalogue of the King's library 63 et N. A. IV 525; Glocesteriam venit e bibliotheca Atrebatensi, leguntur enim fol. 47, unde novus codex incipit, ante carmen de sobrietate versus hi:

Missaticum abbatis S. Beretini ad Lefuvinum.	Munere perpetuum teneas tibi quatinus astrum.
Ecce tibi librum misi, quem scribere feci	Hoc cupimus precibus, hoc nocte dieque rogamus,
Ultimus ubbatum famulusque dei famulorum	Primus ego ante alios, omnes mecum quoque fratres,
Abbas Rodricus merito neque nomine dignus,	Longis temporibus te sanum servet Ihesus,
Quem rogo parte dei nec non sancti Beretini	Annosus felix dures quot secula Fenix,
Sumas gratanter, Lefuwin (lefuuinic.) carissime frater,	Dilectus tibi Swawinus per secula fidelis
Et tibi cum nostri veniat benedictio Christi,	Percarum commendat ave, vale necne perhenne.

Iussit codicem scribi Rodricus Atrebatensis tum abbas S. Bertini factus (a. 1021—1043), quod Duemmler perspexit Neues Archiv l. c.; scriptis Swawinus monachus Bertinianus (cfr. Chartularium Sithiense ed. Guérard pag. 170); dono accepit qui vulgo audit Leduin vel Lieduin, qui S. Vedasti Atrebatensis abbas a. 1022 factus est (cf. Histoire lit. de la France VII 371). 2) Cfr. Catalogue of the ms. of the university of Cambridge III 203; N. A. IV 99, 526; Zeitschrift f. deutsches Alterthum XIV 450, XXX 186; Rhein. Museum XXXI 466; Abhandlungen der bayer. Akademie I Cl. XIX 2 pag. 4. 3) Cfr. Serapeum l. c. pag. 62 et 76. 4) Cfr. Rose Meerman-Hss. pag. 434. 5) Ubi codicis A menda emendatoris nomine non adiecto tollo, veram lectionem a Desplanquo mutuor, qui codicem E religiose sequi videtur.

II.

- Accipe, Karle, precor, carmen pietate benigna.
 En sceptrum regale ferens venerabile cultu
 Te duce iustitiae culmen servante refertur
 Excrescens miro pietas moderamine pulchre
 5 Regnis missa tuis, tua te et regnante trophea
 Non lapsura bonis aeterna in saecula gestis
 Oceanus valet haut concludere limitis unda,
 Cum tua seiunctam penetrent insignia Thyle.
 Orbis amor, decus et mundi, tu culmina iam nunc
 10 More regis patrio; nam si nunc forte tribunal
 Mirificando tuum referat modulante Camena
 Immensus quisquis poterit formare volumen.
 Sumito, posco, tamen visu, o rex dulcis, honesto
 Seemata pieta crucis indigni carminis ausu,
 15 Ac veluti almiflico in giro micat alma corona,
 Laus tua sic terrae concludit magna regimen
 Et lux sancta micat quadratis climatis oris.
 Utque tui vatis votum praestantius hinc sit,
 Amplius auge operis laudem poscente Thalia.
 20 Subditus obsequiis orbem diversa per omnem
 Munera fert vestris variato stemmate gazis
 Ortus et occasus, gemina et hinc inde columna,
 Donec ad alta voles et scandas aethera donec.
 En supero princeps sub Christo pacis amator
 25 Regna levas et laeta bonis commertia dextra
 Addis ubique tuo demens mala cuncta tropheo.
 Maxime regnantum, bonitatis et orbe relator,
 Imperii a proavis partum tibi sorte cacumen
 Nobilis ulti habens auctum virtute serena,
 30 Excipe dignanter virtutum insignia, victor.
 Scripsi equidem vitae felicia gesta beatae
 Cari pontificis, cuius pulcherrima sunt hic
 Et virtus et honos et verba et praemia sancto
 Perpetue mansura choro trans sidera semper.
 35 Tu tamen, o princeps, haec munera nuda coturno
 Respice nobilitans in Amandi nomine carmen.
 Accipe, Karle, precor laudem currente Camena

1 benigna] serena *B*   3 iustitiae *B*   4 excrescens *V*   7 haud *B*   19 Talia *B*   25 com-
 mercia *B*   34 perpetuo *Desilve*

A C C I P E K A R L E P R E C O R C A R M E N P I E T A T E B E N I G N A
E N S C E P T R V M R E G A L E F E R E N S V E N E R A B I L E C V L T V
T E D V C E I V S T I T I A E C V L M E N S E R V A N T E R E F E R T V R
E X C R E S C E N S M I R O P I E T A S M O D E R A M I N E P V L C H R E
R E G N I S M I S S A T V I S T V A T E E T R E G N A N T E T R O P H E A
N O N L A P S V R A B O N I S A E T E R N A I N S A E C V L A G E S T I S
O C E A N V S V A L E T H A V T C O N C L V D E R E L I M I T I S V N D A
C V M T V A S E I V N G T A M P E N E T R E N T I N S I G N I A T H Y L E
O R B I S A M O R D E C V S E T M V N D I T V C V L M I N A I A M N V N C
M O R E R E G I S P A T R I O N A M S I N V N C F O R T E T R I B V N A L
M I R I F I C A N D O T V V M R E F E R A T M O D V L A N T E C A M E N A
I M M E N S V M Q V I S Q V I S P O T E R I T F O R M A R E R O V L M E N
S V M I T O P O S C O T A M E N V I S V O R E X D V L C I S H O N E S T O
S G E M A T A P I C T A C R V C I S I N D I G N I C A R M I N I S A V S V
A C V E L V T I A L M I F I C O I N G I R O M I C A T A L M A C O R O N A
L A V S T V A S I C T E R R A E C O N C L V D I T M A G N A R E G I M E N
E T L V X S A N C T A M I C A T Q V A D R A T I S C L I M A T I S O R I S
V T Q V E T V I V A T I S V O T V M P R A E S T A N T I V S H I N G S I T
A M P L I V S A V G E O P E R I S L A V D E M P O S C E N T E T H A L I A
S V B D I T V S O B S E Q V I I S O R B E M D I V E R S A P E R O M N E M
M V N E R A F E R T V E S T R I S V A R I A T O S T E M M A T E G A Z I S
O R T V S E T O C C A S V S G E M I N A E T H I N C I N D E C O L V M N A
D O N E C A D A L T A V O L E S E T S C A N D A S A E T H E R A D O N E C
E N S V P E R O P R I N C E P S S V B C H R I S T O P A C I S A M A T O R
R E G N A L E V A S E T L A E T A B O N I S C O M M E R T I A D E X T R A
A D D I S V B I Q V E T V O D E M E N S M A L A G V N C T A T R O P H E O
M A X I M E R E G N A N T V M B O N I T A T I S E T O R B E R E L A T O R
I M P E R I I A P R O A V I S P A R T V M T I B I S O R T E C A C V M E N
N O B I L I S V L T O R H A B E N S A V C T V M V I R T V T E S E R E N A
E X C I P E D I G N A N T E R V I R T V T V M I N S I G N I A V I C T O R
S C R I P S I E Q V I D E M V I T A E F E L I C I A G E S T A B E A T A E
C A R I P O N T I F I C I S C V I V S P V L C H E R R I M A S V N T H I C
E T V I R T V S E T H O N O S E T V E R B A E T P R A E M I A S A N C T O
P E R P E T V E M A N S V R A C H O R O T R A N S S I D E R A S E M P E R
T V T A M E N O P R I N C E P S H A E C M V N E R A N V D A C O T V R N O
R E S P I G E N O B I L I T A N S I N A M A N D I N O M I N E G A R M E N
A C C I P E K A R L E P R E C O R L A V D E M C V R R E N T E C A M E N A

III.

Salve, rector ovans, aeterno munere fretus.
 Aurea vestra decens tenui pangente Talia
 Limina pulsare et radians orare tribunal
 Viribus exiguis audens haec pagina vorsu
 5 Exerto properat, o rex, tibi plaudere laude;
 Cursio sed voto pavitanti deficit in haec:
 Artatur nimium proprio sub calle modesta
 Rara videns vestigia, quis artata tenetur
 Vilis, et exiguo columen; nec littera ductu
 10 Sufficit ulla saerum metiri nomen amoris
 Aut laus arta valet vivaci cludere lingua.
 Mitto tamen ludos et sudat pagina rithmum.
 Orbe rubens medio species candore polito
 Reddit enim pure metris signata verenter
 15 Aptius has laudes, quas promit rite Camena
 Etsi nam multi teneant tua sceptrta poetae
 Tollentes astris et sertum numinis orent,
 Excipe clementer famulum, pietatis amice.
 Respicias istic patienti corde libenter
 20 Nodo multiplici perlatum, quaeso, ligamen
 Ardenterve legas, quo, per tua ludere gesta
 Laurea dum vellem, conpegi munera, quae vel
 Alta petunt radiis divexo calle repressa
 Vel decliva ruunt et plurima digna notatu
 25 Depingunt vario: peto, lucri munus ut istud
 Excipias placidi terrae iam notus in orbe,
 Cernuus excurram parens quo mitius ex hoc,
 Optima vel laeto depingam munera plectro.
 Rex pie, rex fortis, legis rectissime lator,
 30 Vates ornatum tibimet modo fretus in ausu,
 Sancte, tuo laetus cecini diadema salutis,
 Conisus talem tibi laudem plaudere, donec
 Ad maiora queam reverenter abire canenda.
 Numen avi portans et laudem culminis exin
 35 Salve, rector ovans, aeterno munere fretus.

SALVERECTOROVANSAETERNOMVNERE FRETVS
A VRE AVE STRADE CENS TENVIPANGENTET ALIA
LIMINAPVLSARE ETRA DIANSORARE TRIBVNAL
VIRBVSEXIGVISAVDENS HAECPAGINAVORSV
E XERTOPROPERATOREXTIBIPLAVDERELAVDE
CVRSIOSEDVOTOPAVITANTIDEFIGITINHAE
ARTATVRNIMIVMPROPRIOSVBCALLEMODESTA
RARAVIDEENSVESTIGIAQVISARTATATENETVR
VILISETEXIGVOCOLVMENNECLITTERRADVCTV
SVFIFICITVLLASACRVMMETIRINO MENAMORIS
AVTLAVSARTAVALETVIVACIGLVDERELINGVA
MITTOTAMENLVDOSETSVDATPAGINARITHMV
ORBERVBENSME DIOSP ECIESCANDOREPOLITO
REDDITENIMPVRMETRISSIGNATAVERENTER
APTIVSHASLAVDESQVASPROMITRITECAMENA
ETSINAMMVLTITE NEANTTVASCEPTRAPOETA
TOLLENTESEASTRISETSERTVMNVMINISORENT
EXCIPE CLEMENTER FAMVLVMPietatisamice
RESPICIASISTICPATIENTICORDELIBENTER
NODOMVLTIPLEGIRLATVMQVAESOLIGAMEN
ARDENTERVELEGASQVOPERVALVDEREGE STA
LAVREADVMVELLEMCONPEGIMVNERAQVAEVEL
ALTAPETVNTRADIIISDI VEXOCALLEREPRESSA
VELDECLIVARVVNTETPLVRIMADIGNANOTATV
DEPINGVNTRARIOPETOLVGrimVNVSVTISTV
EXCIPIASPLAGIDITERRAEIAMN OTVSINORBE
CERNVVSEXCVR RAMPAREN SQVOMITIVSEXHO
OPTIMAVELLAETODEPINGAMMVNERAPLECTR
REXPIREX FORTISLEGISRECTISSIMELATOR
VATESORNATVMTIBIME TMO DOFRET VSINAUSV
SANGTETVOLAETVSCECINIDIADEMASALVTIS
CONISVSTALEMTIBILAVDEPLAVDEREDONE
ADMAIORAQVEAMREVERENTERABIREGANE
NV MENAVI PORTANSETLA VDEM GVL MINISEX
SALVERECTOROVANSAETERNOMVNERE FRETVS

IV.

INCIPIT EPISTULA MILONIS LEVITAE AD VENERABILEM PATREM
HAIMINUM CHRISTI SACERDOTEM DIRECTA.

Reverentissimo patri Haimino Milo devotissimus filiorum indelebilem aeternae felicitatis iocunditatem.

Perfruitus quondam vestrae mansuetudinis benignissimo affatu, eo scilicet tempore, quo susceptus a vobis vestra inmeritus merui iocundari allocutione ac melliflua perfoveri dulcedine, gratiarum actionem persolvo. Siquidem erga exiguitatem meam tanta vestrae excellentiae benignitas viguit, ut deinceps non cessaret, quod inflammatum erat in corde meo, vestri amoris ardere incendium. Et non inmerito: quippe melle pleni sincerissimae dilectionis, cordis ac corporis gestu eructantes, quae interiora vestri pectoris habebant cubilia, facile obtinuistis, ne de fibris meis ullo umquam tenore vestra labatur amabilis mentio, sed aeternaliter innovata conservetur et perduret flore immarcescibili. Qua de re fidens in tam laudabili paternitate vestra ceu filius indidi manibus vestris ineptas meae imprudentiae nenias, praeexercitamen scilicet ingeniali mei in vita beatissimi Amandi, suppliciter obsecrans, ut, si in his aliquid fidei catholicae minus consonans vel incongruum legi metricae inveneritis, ad certae normam regulae misericorditer more paterno reducatis. Nec me meo dimittatis errori, contestor et obsecro per sanguinem Christi, qui fusus est pro salute populi Christiani. Quod si misericordia supernae maiestatis praeēunte aequas textus carminis mei obtainuerit partes, tunc una mecum huius doni largitori, sancto scilicet spiritui, gratiarum laudes debita exultatione persolvite, cuius munere tantum opus quivi utecumque conpingere. Rusticitati autem meae veniam date, necesse est, quia rusticatio, ut quidam ait, ab altissimo creata est. Et quamvis difficilioribus uti potuerim aliquibus in locis verborum ambagibus, ne id facerem sum prohibitus, quia etiam credidi futurum opus istud gratius, si omnium fratrum pateret auditibus. Faveat ergo excellentia vestra non vitiis meis sed laboribus, ut illud percipiatis in caelestibus, quod mortalis non vidit oculus. Valere vos optamus ad omnium fidelium profectum aeternaliter.

V.

RESCRIPTUM HAIMINI AD EUNDEM.

Infimus servus Christi Haiminus Miloni suo salutem.

Carmen, quod mihi, frater amantissime, porrexisti, avida mente perlegi; sed quia non satis est legisse semel, iuvit usque videre. Unde repetens a principio non sine iudicali censura, quod ante summo tenus tetigi, totum ex integro legens et inculcans omnes in eo intentionis meae vires inpendi. Nam primo putavi me, fateor, in planum posuisse pedem; sed ut compperi meam exiguitatem non modo poculo fontis inrigari, sed fluctibus eloquentiae obrutum iri, non sine cautela deinceps totum id flumen fratribus, qui mecum sunt, quomodo sit navigandum ostendi. Et quia in eo nec scopulum, qui fidei obstet, offendit nec, quod legi metricae refragetur, inveni, hortor fratres nostros, qui a talibus studiis non abhorrent, munus hoc libenter suscipere et

[I.] [iv.] Incipit epistula milonis levitae (m. philosophi V) postea presbiteri ad uenerabilem (uenerabilem V) p. h. c. s. d. BV] Sc̄da (et sic saepius q̄ pro ē et ē) milonis suo directa magistro A 8 gustu A gesta B 11 immarcessibili V immarcessibili B 15 ne me V 16 effusus est V 24 caelestis A [v.] Rescriptum haimini ad eundem VB: titulos subscriptionesque et hic et ceteris locis om. A

[iv]. 20 Eccl. 7, 16 non oderis laboriosa opera et rusticationem creatam ab altissimo. 28 Aen.

VII 487 nec vidisse semel satis est, iuvat usque morari.

obsecro, ut satius velint ad simile studium provocari quam invidiae facibus concremari. Novimus siquidem semper cives civibus invidere et secundum salvatoris dictum neminem prophetam, sive ut tu solitus es dicere nullum poetam, acceptum esse in patria sua. Sed quia parvulum occidit invidia, minor esse cognoscitur, qui invidet, quam ille, cui invidetur. Papae! miror opiparum valuisse divitibus praeparare convivium, quem putabam vix posse pauperibus exhibere vel gustum. Plane amantissimi Amandi ego quidem id meritis inproto, de cuius praeconiis exultare ac Christum laudare non cesso. Est igitur eloquium suave et carmen salibus dulce; leni lapsu et plano sermone decurrit oratio. Quid amplius? Dicant et iudicent sodales, ut velint; ego autem archanum cordis mei promulgo, quia praeconia tanti patris, mi dilecte, satis abundeque tuo carmine illustrasti. Noli tamen, obsecro, ab incepto desistere; noli desidia aut inertio succumbere; noli gratiam, quae tibi adiacet, negligere; sed, dum vacat, semper te bonis studiis exerce. Et noli, quod gratis accepisti, aliis denegare; noli solus bonum commune possidere velle. Haec sola pecunia est, quae novit expensione augeri; haec sola est, quae sparsa crescit et erogata emolumenta capit; haec est etiam, quae absconsorem suum poenis addicit et bonum dispensatorem aeterni muncris gloria insignit.

Macte nova virtute, vale, Milo, optime vates,
Haiminique tui, dic, miserere, deus.

VI.

IN NOMINE DOMINI INCIPIT VITA S. AMANDI CONFESSORIS CHRISTI
DE PROSA ORATIONE IN HEROICUM CARMEN METRICO STILO TRANS-
FUSA HABENS LIBELLOS QUATTUOR EDITA A MILONE MONACHO
COENOBII IPSIUS.

PROHEMIVM OPERIS SEQVENTIS.

Festa propinquabant nostri veneranda patroni
Instabatque dies terrigenis celebris.
Ornabat nitidi praecelsa habitacula templi
Pervigili cura sancta caterva gregis.
5 Candentes tunicas atque ornamenta per aras
Ponebant texta stamine purpureo.
More parabantur solito pavimenta decenter
Marmore commixtis ordinibus variis.
Pars aliqua aptabat redolentia lumina ceris
10 Formabatque chorus cantica mellifluus.
Pars et oliviferis appendens vasa coronis
Fundebat lucem corde, manu rutilam.
Tunc me sollicitum, ne in tantis munere turmis
Parerem vacuus, istud opus rapuit,
15 Laudibus apta piis, florentia gesta venusti
Praesulsi ut metro dulcisono canerem.

5 papé (*et saepius e pro q*) B 8 salubus A 17 Milo] mol A 18 aminique A [vi.] In nomine domini incipit (l. n. d. i. om. V) u. s. a. confessoris christi (c. e. om. V) d. p. o. i. aeroicum c. metrico stilo (m. s. om. V) t. habens libellos IIIor edita a milone monacho coenobii ipsius (h. l. q. e. a. m. m. c. i. om. V), proemium operis sequentis (prohemium incipit V) VB 6 porpureo A 13 sollocutum A.

2 *Luc.* 4, 24 nemo propheta acceptus est in patria sua. 4 *Job* 5, 2 parvulum occidit invidia.
14—16 *Math.* 25, 14—30. 17 *Aen.* IX 641 macte nova virtute, pmer: sic itur ad astra.

Dulce decus, pietatis opus conpingere versu
 Pontificis vitam suasit amor fidei.
 Quorundam monitis fratrum compulsus enorme
 20 Suscepi pondus viribus exiguis.
 Antiquos pro! non puduit reticere poetas,
 Quis doctrina inerat vana caduca levis,
 Fallendi studium quos cunctum lusit in aevum
 Totaque vita fuit dedita criminibus,
 25 Carmina distincto verborum ferre coturno
 Ac nomen laudis quaerere per facinus;
 Dumque per errores variis anfractibus irent,
 Perfecere aliud nil nisi mortis opus,
 A qua decepti, inferno tumulisque reposti
 30 Fletibus assiduis talia facta luunt.
 Muta mihi et sicco languebit lingua palato?
 Falsaque qui damno, vera tacere queo?
 Nam meliore via Christi celebrare trophea
 Muneris intuitu spes bene fida monet,
 35 Laus ut summa deo, veneratio debita sancto,
 Exemplum populis sit quoque Christicolis,
 Et mihi succrescat cumulato foenore merces,
 Transferar et iusti huius ad astra prece.
 Intemptata tamen prius isto scemate res est
 40 Et, quae non didici, conor amando loqui.
 Ergo dei fidens bonitate et munere sancti
 Flaminis aggredior inscius istud iter.
 Quisquis erit, nostrum qui carmen rodere mavult,
 Verme fero iustae roditur invidiae;
 45 Et qui tam iusto cupit aggaudere labori,
 Patre deo genitus fratriss amator hic est.
 Ergo euangelicum primo percurre textum,
 Illius et septem sacra sigilla iuvat;
 Tunc melius sancti potero properare per actus,
 50 Principium tale si pia menbra habeant.

FINIT PROHEMIUM HUIUS OPERIS.

BREVIARIUM PRIMI LIBELLI.

I. Humana Christi nativitas et quod hunc omnia elementa deum fore cognoverint exponitur. — II. Apostolorum electio, passio ac resurrectio et ad caelos Christi ascensio, spiritus quoque sancti emissio breviter indicatur. — III. Quibus in locis apostoli euangelium praedicaverint. — IV. Commemoratio apostolorum successoribus beatus Amandus subnectitur. — V. Editor operis confitens inscientiam sancti spiritus postulat gratiam. — VI. Patria parentesque beati commemorantur. — VII. Ubi sanctus cognatos relinquens Ogiam petuit. — VIII. Ubi serpentem validum prece et crucis vexillo fugavit. — IX. Responsio ad patrem. —

---

21 proh *V*   32 dampno et sic semper *B*   39 tamem *A*   42 flamminis *A*   44 an *luscae ?
 45 At *A*   51 proemium *B* || VII. oiam *A* *V*

23 Cf. *Milo de elevatione S. Amandi* (*A. SS. Febr. I*892) non insanientium more poetarum inanes et a veritate vacuas fingimus fabulas neque iuxta Mantuani vatis figmentum Aeneio exemplo de tumulo Polydori auri sacra fame necati hastilia cruenta extrahimus; *infra III*21 en figura canunt lyrico sermone poetae; *vers. Vulfai* 30 sed supera falsum vera canendo virum (*Vergilium*).

X. Quod ad sepulcrum sancti Martini orans caput sibi totonderit. — XI. Qualiter Bituricas petiit et de abstinentia et conversatione ipsius. — XII. Ubi Romanam fidei ardore proficiscitur. — XIII. Ubi a custode de ecclesia pellitur. — XIV. Apparente Petro ammonetur ad Gallias redire. — XV. Reditus sancti refertur similique libellus cum prece finitur. — FINIT BREVIARIUM.

LIBER PRIMUS SUSCEPTI OPERIS FELICITER INCIPIT.

- I. Arbiter omnipotens, hominum rerumque creator
 Errorum tenebris mundo pereunte misertus
 Virginis intravit thalamum intactumque paravit
 Hospitium sibimet, clausae quam nomine portae
 5 Hiezechiel signat, quam nullus conditus intrat,
 Ni solus, cui clausa patent habitacula, Christus.
 Utque magis stupeas quodque est mirabile dictu,
 Caelestis clausam penetravit ianua portam;
 Unde Maria sui genitrix effecta parentis
 10 Virginis antiquae delictum deluit Eva,
 Protulit et mundo verum sine semine fructum.
 Ergo ubi conspicuo processit honore redemptor
 Et mundo effulsit Phoebo rutilantior ipso,
 Pastores pecorum proni pressique pavore
 15 Conspicuos cives carmen caeleste canentes
 Audivere astris arrectis auribus, auctor
 Ad terras rerum quod venerit et reparator,
 Cuius in exortu caelesti gloria regno
 In terrisque foret homini pax sancta volenti.
 20 Astra poli sensere, suus quod conditor esset,
 Ad cuius cunas stellam misere coruscum;
 Huncque suum dominum pelagus cognoverat esse,
 Se plantis cuius calcabile praebuit almis;
 Sol quoque condoluit, cum fixum stipite vidit,
 25 Flens famulus dominum furvo velatus amictu;
 Terraque cognovit, quando est concussa tremore
 Horribili fractis sanctorum rite sepuleris;
 Infernusque pavens tremuit, cum claustra revulsa
 Vedit conspicuo conftractis lumine valvis.
 30 II. Sed quia terrigenae regem super omnia needum
 Hunc foré credebant simulacra nefanda putantes
 Pro dolor! esse deos, non amplius ista manere
 Passus et antiquae nec damna vigere ruinae
 Elegit quosdam, quos gratia sola beavit,
 35 Per quos quadrifido mundi sub cardine gentes
 Salvaret; quibus ostendit miracula magna
 Defunctis vitam tribuens, dans lumina caecis.

X. sepulchrum (*et sic semper*) *V* totondit *B*   XI. bituricas *VB* [petiit] adiit *B*
 10 aeuq *B*   16 arreptis *A*

4—6 *Cfr. Ezech. 44, 2.*   16 *Aen. I* 152, *II* 303 arreptis auribus.   18, 19 *Luc. 2, 14.*

27 *Sedul. carm. pasch. V* 268 inferne patuere viae ruptaque fatisent | divisa conpage petrae, redi-
 viva incentum | corpora sanctorum fractis abidere sepulchris.

Venerat et quoniam supera de sede redemptor,
 Ut proprio totum salvaret sanguine mundum,
 40 Illusus, caesus, damnatus, despoliatus
 Iudicio iniusto iudex iustissimus, index
 Iustitiae, extremo crucifixus et inde sepultus
 Multimodum superas spolium relevavit ad auras.
 Inde polum penetrans iam dictis dona remisit
 45 Discipulis promissa suis, quis spiritus ignis
 Affuit in speciem sanctus dans munia linguae,
 Qua possent mundo magnalia visa referre.

III. Hi quoque pervigili compleentes iussa labore
 Partitas sibi terrarum partes adierunt
 50 Lumine conspicuo rutilantes more lucernae.
 Praecelsi proceres Petrus Paulusque priores
 Ardua Romuleae properant ad moenia Romae
 Romanosque lavant melius quam gurgite Tibris
 Atque ibi constituant primi fundamen honoris.
 55 Hinc petit Andreas properando virilis Achaiam
 Ac nomen proprium patrando viriliter implet.
 Hinc Iacobi geminis Iudeam legibus ornant:
 Prisca docent simili resonare tenore novellis.
 Inde Asia accedit monitis conversa Iohannis,
 60 Quam paradisiaco sitientem flumine potat.
 Lampadis et Scithiae resplenduit ore Philippus
 Atque ibi complevit, proprio quod nomine signat.
 Matheus Aethiopas torrente ardore crematos
 Ut Geon eximius sacrato deluit amne
 65 Et facit in speciem lotos candere nivalem.
 Indorum tenebras discussit Bartholomaeus
 Fecit et egregia splendoris luce coruscos.
 Parthos sollicitus cognato more beatis
 Explorat Thomas digitis et vulnera narrat,
 70 Quae domini vidit post mortem in corpore vivi.
 Symon Persidem dulci comitatus Iuda,
 Bellica quae fuerat, verbi mucrone subegit.
 Aegyptum tetram melius quam Nilus inundans
 Fruge euangelii complet quoque Marcus opima.
 75 Semina sancta serens sanctus sermone superno
 Vivifico mundat populos baptimate Lucas.
 Hos quoque post missi doctores rite sequentes
 Per mundum sparsi sparserunt verba salutis,
 Actus prosaico quorum sermone notati
 80 Et nunc usque manent et in omnia saecula manebunt.

46 Adfuit *V* munera (*cf. Iuvenc. II* 420) *A*   46 specie *B*   64 diluit *A*   67 choruscos *V*
 coruschos *B*   75 ferens *B*   78 sprarsi *A*

48—82 Plaque sumpta e Fortunato (*carm. V* 2 et *VIII* 3) et Pseudo-Melitone (*e. g. Philippus os lampadarum Spicileg. Solesm. III* 306).   64 Gen. 2, 13.

Carmine quin etiam quorundam facta canuntur,
Versibus et brevibus numquam brevianda ligantur.

IV. De quorum numero confessor fulsit Amandus,
Ad cuius modo gesta manum calamumque novellum

85 Mittimus et nisu pergrandia tangimus arto
Inspirante deo, quia magna est portio laudis
Illius calamo varios replicare labores
Ac genus et patriam seu fortia scribere gesta
Ad laudem domini, haec cuius virtute peregit.

90 Quiequid enim canimus servorum in laude bonorum,
Respicit ad dominum, cuius hoc munere sumunt,
Cum bene quid produnt iustum et laudabile sancti
Mente, manu, lingua meditando, operando, loquendo;
Quo sine pulvis homo est, quo cum nil carius extat.

95 V. Nam quantus fuerit, cuius describitur actus,
Qualis in hoc virtus, pietas, devotio qualis,
Centenis nullus poterit depromere linguis,
Guttura millesono tonitus si more boarit.

Quin minus haec gracili sermone referre valebo,
100 Qui rudis existens apicum primordia vix nunc
Addidici, doctrina et verbi flumine siccus.
Quid faciam? loquar aut taceam pia gesta patroni,
Haec quia non possum conpingere carmine digno?
Sed trepidum spes illa iuvat, fiducia firmat,

105 Quod sanctus mihi met poterit praebere loquendi
Vires, qui valuit mutis conferre loquelam
Sacratis precibus, cum spes hanc firma rogaret,
Cuius et in manibus speciosis regius infans,
Sermonem didicit quem numquam corporis usu,

110 Respondit modicunque fuit proferre Latina
Verba, sed Hebraicae deprompsit famine linguae
'Amen' dulce viri complens pia vota precantis.
Ergo, ut rite queam laudes ac gesta notare
Pontificis magni, divini postulo supplex

115 Flaminis auxilium, quod continet omnia complens
Astra, polum, pelagus, terras, quo cuncta reguntur,
Cum quo lingua valet, sine quo facundia muta est.
Si tua sunt, quae narro, deus, nunc oro: precanti
Elingui mihi met da linguae munus honestae.

120 VI. Sed prius arce genus rutila celebrabile cretum
Pangere gestit amor cursimque notare beatam
Progeniem iusti primoque referre priora,
Quatinus infixam radicem pagina servans,
Arboris eximiae demum praecelsa propago,

125 Ramorum et celsum tollatur ad astra cæcum.
Est regio antiquis Aquitania dicta colonis,
Bellipotens et frugiferax populosaque tellus.

85 arco *V* areto *A*   90 Quidquid *A*   102 loquar an (qf. *Aen. III* 39) *B*   121 Paudere *F*
Tangere *B*   123 Quatenus *corr. V*   124 daemnum (*item similia*) *V*

- Fertilior tamen et multum fecundior hinc est,
Quod talem fructum venerando protulit ortu.
 130 Haec tibi, rite colis quem, Gallia, misit Amandum.
Nobilis huic genitor fuerat, qui iure Serenus
Est dictus, quoniam meruit generare serenum;
Egregia et genitrix est cuius, Amantia dicta.
Rem stupidus miror divino numine gestam,
 135 Quod sibi convenienter genitor, genitrix genitusque
Nominibus dignis donorum munera fantes:
Namque Serenus ovans, genitrix et Amantia pollens,
Non mirum est, generent si talem iure puellum,
Nomine qui sancti memoretur amoris Amandus.
 140 O felix regio, quae talem promeruisti
Cernere, ferre virum, nutrire: hunc si tenuisses,
Non tantae quaterent te nunc hinc inde procellae.
Ergo, Serene pater, tali pro pignore salve.
Inclita mater, ave, quae claro germine flores.
 145 VII. Qui puer a cunis primordia forte minora
Sumere detrectans signum dedit imperfectum
Se nil velle sequi: summam subvexit ad arcem
Iustitiae gressum crescens aetate beatus.
Immodico fervens cum Christi arderet amore,
 150 Deseruit patriam sicut venerabilis Abram
Cognatosque suos linquens peregrina petivit.
Est locus Oceani distans a litore magni
Nempe quater denis, ut fertur, milibus aequa,
Insula quo praebet venientibus Ogia portum.
 155 Quo veniens agnus lanis cendentibus albus
Excipitur niveo grege congaudente benigne
Emicuitque brevi meritis in tempore summis.
Et quia scripturas curavit discere sacras,
Quis labor est primo, sed post pretiosa laboris
 160 Praemia multiplici virtutum fruge replenda
Quaque cibant animas mortali carne gravatas,
Sanctificant, curant, salvant vegetantque, perornant:
Non sancto desiderio protectio Christi
Defuit, ad summum sed vexit culmen honorum
 165 Talia quaerentem, sitientem et amanter Amandum.
 VIII. Hinc maiora sequens operum miracula dicam,
Qualia principio domini devotus amator
Proelia pertulerit vel quantos inde triumphos
Corporis ac mentis superato sustulit hoste.
 170 Forte dies aderat, quaedam qua instabat agenda
Causa monasterii iam dicti quamque benignum
Eximii fratres puerum complere volentes
Iniungunt causas operis: quod protinus ille
Impiger exequitur cunctis servire paratus,

134 munero B 138 talem] saltem corr. A 143 pignere B 151 cognotosque A 152 littore A
159 preciosa (et similia aliis locis) B 165 sitientem A 174 //equitur A

175 Subditus obsequio famulus celeranter in omni.
 Sed dum forte minus loca sanctus cognita lustrat,
 Obviat immanem horrendi corporis anguem
 Saevum squamigerum dirum vastum truculentum.
 Quem puer aspiciens pariterque horrore pavescens
 180 Terretur stupet admiratur et anxius hacret
 Attonitusque tremit: quo gressum verteret, angit.
 Caelica sed domini mox huic ut gratia fulsit,
 Corruit in faciem, terram quoque corpore pressit
 Suppliciter stratus, sed mente ad sidera vectus
 185 Hinc quoque vexillum, nostrae quo summa salutis
 Consistit, valida obposuit virtute chelidro,
 Iussit et ad notas illum remeare latebras.
 Loetifer ast hydros signi virtute repulsus
 Effugiens rediit notumque relapsus ad antrum
 190 Ulterius hominum nusquam comparuit ulli
 Ereptusque locus tanto iam dictus ab hoste est.
 Fama est serpentes Marsos turbare suetos
 Exigua sibimet vallum tellure parare,
 Quod nequeat transire cohors numerosa nocentum.
 195 Sed meliore via multum praestantius iste
 Reppulit ignitos divino famine rictus
 Serpentis sanctus prostratus in aggere terrae
 Per vexilla crucis, digitis quae pinxit in arvis.
 Hoc primum patravit opus, quod rite notatum
 200 Linquimus; hoc aliis post narret seeda futuris.
 Ergo humili voto te, pastor Amande, precamur,
 Antiquum ut pellas anguem, qui corpora nostra
 Non curans laniare animis magis optat acerba
 Vulnifico nostris infundere dente venena
 205 Flammivomus flamas et spirans igneus ignes;
 Qui tibi, sancte pater, proprium transmisit alumnum
 Serpens serpentem saevum; sed saeva serendo
 Saevior advenit, cuius fuit ille minister,
 In Centumcellensem urbem; quod tunc duce Christo
 210 Ordine rite suo, cum illuc pervenero, pangam.
 Nunc iter incoepsum gradior hydrumque relinquo.
 Cresce, puer, virtute nova: sic ibis ad astra.

IX. In puerilis adhuc aetatis flore beatus
 Succrescens, studiis virtutum intentus honestis
 215 Corpore orat iuvenis, senior sed canus in actu.
 Quem genitor verbis compellans pluribus ambit,
 Admonet hortatur blanditur postulat orat,
 Sacra monasterii quo linquens atria sancti
 Vertat iter retro et mundana negotia curet,
 220 Quis labor omnis inest, quo sunt sine cuneta quiete:
 Fraus furor invidiae violentia cura tumultus
 In varios casus hominum mergentia mentes.

198 crucis vexilla *Sedul. T. 337.* 212 *Ofr. ad rescriptum Haimini supra pag. 567, 17.*

- Verba patris sanctus ceu spicula toxica temnens
Reicit obposito fidei munimine fretus.
 225 Anxius at genitor casso conamine fusa
Cernens verba, minis hunc vincere talibus instans,
Ni coeptum, testatur, opus habitumque relinquit
Mundanosque citus sese convertat ad actus,
Iam cunctis rebus, fuerant quae more paterno
 230 Praebendae, heredem faceret contemtus inanem.
Sed sacer ista puer verborum verbera spernens
Doctrina plenus divini flaminis inquit:
‘Nil, pater, esse mihi proprium tam, care, memento
Quam summo servire deo, dum vixero, quique
 235 Pars mea cum fuerit, pars illius esse merebor.
Sacra euangelici memoratur voce libelli
Promisisse deum quaerenti talia Petro:
“Omnibus abiectis vos qui mea iussa sequentes
Cuncta caducorum sprevistis culmina honorum,
 240 Cum deus aethereum mundi sub fine tribunal
Sederit et rapidus cunctum subverterit orbem
Exurens ignis terras pontumque polumque,
Tunc vos bissenis residere in sedibus atque
Iudicio faciet recto disquirere mundum.
 245 Omnis enim, quicumque meo conductus amore
Postponit mundum seu nomina cara parentum,
Centuplicata gerens capiet vitamque perennem”.
Inde, Serene pater, non auribus audio surdis,
Egregii memorat quae pagina sancta libelli.
 250 Psalmici tibimet breviter quoque dicta citantur
Illa, quibus recinit: “dominus mea portio solus”.
Lex inscripta iubet tabulis de rupe recisis
Levitatis inter fratres non tollere partem.
Unde, pater, euro proprium nil nilque requiro
 255 Terrenum, candens ac fulvum sperno metallum:
Terrigenae teneant terras tellure tenendi.
Quid mihi cum mundo, genitor, cui mortuus exto?
Alma Maria deum velatum tegmine carnis
In cunis texit vilis velamine panni:
 260 Et vestis mihimet fulvo texenda metallo est?
Vulpibus est fovea caelique volueribus umbra
Ac dominus noster, qui totum condidit orbem,
Non habet exiguum tectum, quo membra reclinet:
Et mihi magna domus vario pingenda colore est?
 265 Namque bonus non miles hic est, qui iure colendum
Deserit aereo solum sub tegmine regem

223 tempuens (*et similia saepius*) B   224 Reiicit (*sic semper A*) A V   opposito (*et saepius*) B
247 perhennem (*quod idem praebet ceteris locis B et aliquotiens V*) B   254 Inde A   262 Et d. A

237 *Matth.* 19, 27.   247 *Iurenc.* III 547.   251 *Ps.* 118, 57.   253 *Numer.* 18, 20.
261 *Matth.* 8, 20.

- Et petit ipse fugax umbrosa cacumina tecti:
 Urbibus ille decem praeferri nempe nequibit,
 Palmae et, quae fuerit capulo sine, palma neganda est.
 270 Rex meus est Christus regnumque illius Olympus;
 Ast ego sum miles numquam vincendus Amandus,
 Militiam si servo meam; complector at illum,
 Illum et iure sequor, cuius cognomine dico.
 Invideas mihi ne tantos, pater, obsecro, honores:
 275 Est mihi Christus amor vestis possessio victus
 Et domus et patria et locus et substantia et aurum;
 Viventi mihi vita est ac lucrum morienti,
 Quo sine nil cupio et quo cum bona cuncta tenebo'.
 Haec patri attonito referebat verba beatus
 280 More apis excerpens scripturae germine flores.
 Plurima praeteriens studio brevitatis omitto
 Adque ea, quae restant, veloci famine curro.
 X. Hinc desiderio, quo cooperat, amplius aucto
 Sanctus Amandus adit Toronos sacrumque sepulcrum
 285 Martini petit ac sacris prostratus in arvis,
 Affectu cordis lacrimans et pectus honestum
 Verberibus tundens, suspiria longa trahendo
 Has orans imo fundebat pectore voces:
 'O Martine sacer, quem caelica regna retentant,
 290 Obsecro, ut obtineas apud illum, cuius haberis,
 Cuius et obsequiis iugiter copulatus adhaeres,
 Ne repetam natale solum notosque relictos;
 Dirigat usque meos gressus in calle salubri,
 Ut coeptum peragam cursum peregrinus et exul
 295 Fine tenus, carnis donec de carcere solvar'.
 Haec sanctus tumulo sacrati corporis haerens
 Promebat multis, vario et sermone, querelis,
 Ex oculis lacrimas fundens, ex ore loquelas.
 Inde comam capitis ferro decidit ibidem
 300 Mutavitque habitum cleri sortitus honorem.
 Atque velut miles terreni regis in aula
 Cingula suscipiens pondus perferrere laboris
 Ferrata sub veste solet, sic belliger iste,
 Ingrueret quodcumque malum, latus in orbe
 305 Sustulit arma crucis victricia signifer almus,
 Corporis et mentis contra hostes fortis utrimque,
 Multimodos revehens hinc atque hinc rite triumphos.
 Atque ut apes prudens intendens floribus almis
 Exquirit violam, quae terrae proxima surgit,
 310 Sed tamen egregium praebet tingiendo colorem
 Purpurosque facit reges populisque tremendos:

269 Palma *VB*   282 Atque *B*   284 turonos *B*   285 sanctis *A*   290 optineas *B*   293 utque *B*
 295 corpore *A*   310 tingendo (*sic semper*) *B*

268 *Luc.* 19, 17.   269 2 *Timoth.* 2, 5.   277 *Philipp.* 1, 21.

73*

- Sic humilem tenuit mentem, quae proxima terrae est,
Sed tamen angelicum praestat servata decorum,
Comit et eximum caelesti in sede senatum.
- 315 Qua sacer hic cordis penitralia pulchrius ornans
Lilia lustrabat hinc, inde rosaria adibat.
Alternis vicibus per singula castra recurrens,
Quicquid conspicuo virtutum flore vigere
Vidit, hoc proprios sitienter traxit ad actus.
- 320 XI. Dumque iter incoepum felici tramite adiret,
Urbis Bitturicae quo pollut moenia, venit.
In qua conspicuo vernabat pontificatu
Sanctus sanctificans plebem Austrigisilus illam,
Magnificeus praesul rebusque insignis honestis.
- 325 Cuius et obsequiis sociatus in aede vigebat
Sulpicius, qui tunc erat archidiaconus et post
Extit inlustris meritis atque ordine praesul.
Noverat hic digitis ignes placare furentes
Ingentesque crucis signo conpescere flamas.
- 330 Qui sancti pariter sanctum clementer Amandum
Suscepere pie pietatis amore calentes,
Urbis et in muro cellam struxere benigne.
In qua vir domini conclusus propter amorem
Perpetuae vitae degebat ad ardua tendens
- 335 Cilicio tectus, cineris conspersus acervo.
Quales tunc poteras, urbs, formidare ruinas,
Tam validis fueras quae sustentata columnis?
Qualia bellantum quibas tunc tela pavere,
Quae praefulgebas tantis defensa patronis?
- 340 — Quid fecere alii, tu scis —: nam belliger iste
Fortis in arce tua quindenit constitit annis
Firmavitque tuos eius constantia muros.
At si conspicuis renites confisa magistris,
Non nos praecellis: micat hic speciosus Amandus
- 345 Candidior Phoebo, cuncto rutilantior auro.
Qui in te conclusus pepulit vini ore liquorem
Non somno satur et non ullis vitae alimentis;
Hordea qui seram sumebat pabula in escam,
Post sitiens tenuis haeribat pocula limphae
- 350 Caelestemque solo vitam constanter agebat
Et corpus crucians animam pascebat honestis
Virtutum dapibus Christi praecepta secutus,
Pro quo multiplices terra pelagoque labores
Anxius affictus contentus egenus anhelus,
- 355 Suppliciter Christo laudum praeconia reddens,
Pertulit atque ideo fruitur modo luce perenni.
Qui saepe esuriit, modo caeli pane cibatur;

---

313 tam A   315 pulcrius corr. A   321 bituricae B   326 archidiaconus B   344 praeccelsis
corr. B   351 At A

328. 329 *Cfr. rit. Sulpitii 5 (A. SS. Ian. II 534).*

Crebrius et sitiens potatur fonte superno;
 Ac quondam nudus nunc agni est vellere tectus;
 360 Qui olim pauper erat, modo regni munere dives,
 Quo memor ut nostri sit, corpore corde precamur.

XII. Et quia sanctus amor semper succrescere novit
 Multiplicesque suo cumulare labore maniplos,
 Vir domini semper magno flagrabat amore,
 365 Corpore lassatus, sed mentis robore fortis
 Quatinus ad celsae properaret moenia Romae,
 Quo Petrus Paulusque solo caeloque venusti
 Celsa sepultra tenent mundo splendentia toto,
 Ecclesiae proceres fulgentes more lucernae,
 370 Quorum lingua valet reserare et claudere caelum.
 Ergo iter aggressus quodam comitante ministro
 Squalida perlustrans et devia quaeque peragrans
 Romam pervenit miro flammatus amore.
 Aspice nunc, quales socios curavit habere:
 375 Petrum, sidereac est cui clavis tradita portae,
 Ac Paulum, mundi egregium per saecula magistrum.
 O si describi possent incendia amoris,
 Littera vel sciret cordis suspiria fari:
 Dicere conarer, quantum dilexerit illos,
 380 Postibus in quorum sacratis oscula fixit.
 Quid credas faceret, si illos in carne videret?
 Omnibus interea per singula templa diebus
 Currebat plures socians sibi honore sodales;
 Principis et Petri sed in aedem intrabat anhelus,
 385 Cum sol lucifluos pelago tinguebat amictus.

XIII. His ita decursis, superant quae gesta, canamus,
 Ad finem tendit quia iam pars prima libelli.
 Fervens ergo fide dum sacras circuit aedes,
 Intravit Petri perpulchram cernuus aulam.
 390 Sol quoque flammicomus iam magnum innare parabat
 Oceanum et rutilo fulgebat Hesperus ortu.
 Interea templi custodum cura repellit
 Commixtam plebem foribusque patentia claudit.
 Subsistensque parum vir sanctus in aede remansit
 395 In precibus noctem cupiens deducere totam;
 Sed custos templi dum sacra altaria lustrat,
 Pervigilem invenit psalmis precibusque beatum.
 Felle igitur motus mitem violentius urgens
 Caedibus insanis patienter cuncta ferentem
 400 Expulit atque ipsum portis emisit apertis.
 Nec waluit turbare virum dulcedine plenum
 Ira tumens hominis, tulit haec quia cuncta libenter.

XIV. Interea ante fores templi residente beato
 Mentis in excessu et solium penitranter supernum

---

361 Qui *B*   387 pras *A*   395 cupiens noctem (*sed transpositionis signis additis*) *A*   404 pene-
 tranto (*sic semper*) *B*

- 405 Ianitor aethereae mox Petrus apostolus aulae
 Veste alacris, vultu dulcis, sermone suavis
 Apparens blandis solatur vocibus illum
 Hortaturque suum verbis pietatis amicum,
 Ut repedaret iter, quo venerat, inde revertens,
 410 Gallorum et populis aeternae semina vitae
 Divinis sereret verbis coleretque, rigaret
 Conversosque sacri baptismatis amne lavaret,
 Quatinus ad dominum tanti mercede laboris
 Frugifer accedens messis portando maniplos
 415 Sumeret uberius caelestis praemia regni.
- XV. Sanctus apostolico tandem sermone potitus
 Insignem Romam praecelso culmine linquens
 Deseruit Gallosque adiit medicina salubris.
 Quae spes, oro, fuit diverso limite clausas
 420 Gentes tam saevas unum indubitanter adire,
 Vacceios Gallos Selavos penitrange ferores?
 In tanta fecit quid messe operarius unus,
 Apparet: veniens etenim per multa laborum
 Argumenta malum tulit impia quaeque revellens.
 425 Sic populos euangelicos aptavit ad usus
 Verbaque sancta serens in caelos lucra revexit,
 Quo fruitur meritis aeterna in saecula donis.
 Cuius gesta canens, quanquam sermone poema
 Conficiam stolidum, volui hoc completere libello,
 430 Quae iuvenilis adhuc sed non iuveniliter egit,
 Aptum opus, ut iuvenis iuvenem laudare mererer,
 Criminis inmensi si magna mole carerem.
 Qua tamen a domino me fidens posse levari
 Pontificis huius precibus meritisque beatis,
 435 Qui sibi non solum, sed cuncto profuit orbi,
 Obsecro posco precor iugibusque expostulo votis
 Suppliciter supplex, minimum ut miseratus alumnum
 Ignoscendo meae disrumpat vincula culpae
 Christus, cunctipotens hominum reparator et auctor,
 440 Aurea, posco, prius propriae quam taenia vitae
 Effluat et funis fugiendo argenteus urnam
 Confringat carnis, cunctum effundatque liquorem.
 Iustitiam metuo, ad pietatem curro benignam:
 Sit pius, oro, mili et iustis iustissimus extet.
 445 Ergo boni meritam teneant in munere palmam,
 At mihi met flamas satis est transisse gehennae
 Et veniam multo pro crimine promeruisse.
 Nigra per albentes diffundens semina campos
 Lassus fasce gravi completa luce diei
 450 Spargere iam cesso factoque hic fine repauso.

FINIT LIBER PRIMUS . HABET VERSUS CCCI.

410 semina A   433 lavari A   446 Et A   habet ū. CCCC. L. B] om. V

440—442 Cfr. *Heirici vita S. Germ.* VI 636—653.   448 nigra semina i. atramentum.

INCIPIT BREVIARIUM SECUNDI LIBRI.

I. Viribus suis scriptor posthabitatis pro communi utilitate dicit se suos divisisse libellos et nenia poetarum abhominatus libelli sui cursum et spiritus sancti humili prece depositis ingressum. — II. Ubi sanctus episcopus ordinatur. — III. Editor huius operis Galliam alloquitur. — IV. De pueris emptis et instructione eorum. — V. Scriptor huius metri sanctum cum laude affatur. — VI. Puerum sanctus a diabolo in Centumcellis salvavit. — VII. Auctor operis istius increpato hoste ad gesta narranda revertitur. — VIII. De tempestate in pelago orta sancto navigante. — IX. Apostolus Petrus in navi eum alloquens pelagus commotum sedat. — X. Gandavum pagum sanctus pergit. — XI. Devicto per ipsum erroris principe populus credit. — XII. Mentio beati Bavonis, discipuli illius, debita cum laude agitur. — XIII. Scriptor huius libri plebem regionis illius exhortans se etiam commendat. — FINIT BREVIARIUM.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

- I. Viribus exiguis canerem cum, lector, Amandi
Inclita gesta pii, communi hinc inde labori
Prospiciens pariter scribentis sive legentis
Quattuor in parvis partiri rite libellis
- 5 Haec eadem volui, capias quo fine levamen
Et brevies tantum partito fasce laborem.
Lector enim prudens, poteris cognoscere, si vis,
Quod non grammatica decurrit lege loqua,
Rustica sed stolidis texuntur carmina verbis.
- 10 Non opus hoc orbis recitandum mitto magistris,
Quorum sermo fluit torrentis gurgitis instar,
Grandia qui oritoni ructantes verba Maronis
Vocis olorinae concentum gutture promunt
Quique suum carmen, dum Musis suavibus aequant,
- 15 Ostendunt vanum nullisque aptabile lucris.
Non his ergo meos versus transmitto citandos,
Sed monachis, quorum requiescit in ore salubris
Thesaurus, psalmi et hymni seu cantica, Christo
Quae per tempora canunt tonitus velut ore boantes.
- 20 Petrus piscator populos piscando poetis
Praefertur cunctis, qui sancto flamme plenus
Vertit multiplices uno sermone catervas.
Quo facto docuit, quod non sermone paretur,
Regnum sed domini solidum virtute levetur.
- 25 I liber, i carmen: tu, spiritus alme, venito,
Pectoris et nostri penitralia pleniter intra,
Digno quo valeam, quae sunt pangenda, relatu
Scribere gesta viri mundum spargenda per omnem.
- II. Romana interea vir sanctus ab urbe revertens
30 Gallorum ad populos directus caelitus ivit.
Et ceu sub modio rutilans contecta lucerna
Humanis nullum profectum visibus infert,
In base sed posita splendoris luce tenebras
Decutit intrantique domum sua munera pandit:
- 35 Sic sic hic Christi resplendens lumine Amandus,
Illius ut cunctis fulgeret in aede ministris

Exueretque homines tetra caligine multos,
 Gentibus et variis divini semina verbi
 Spargeret et meteret Christo auxiliante maniplos,
 40 Principis imperiis compulsus pontificumque
 Devictus monitis est factus episcopus et, quod
 Iam pridem meritis fuerat, tunc ordine sumpsit.
 Nec sedem propriam suscepit pontificalem,
 Sed veluti Paulus populos adgressus eos,
 45 Sic iste occiduas partes transmissus adivit,
 Gentibus et sparsis sparsit pia verba salutis.

III. Gallia, gaude alacris: praclarus apostolus iste est
 Donatus tibimet: dominus cum mitteret orbi
 Lumina doctorum ceu stellas luce nitentes,
 50 Tunc tibi sorte pia nostrum servavit Amandum.
 Quo radiata pio virtutum lumine facta es
 Splendida terrigenis quadro sub climate clausis;
 Per quem celsithrono credens in saecula regi
 Semper eris sanctum, speciosum et nobile regnum;
 55 Qui te, conspicuus cum iudex venerit orbis,
 Undique collectam, ceu pastor ovilia, ducet
 Ad Christi solium, veniens quo munera magni
 Percipies domini tanto praeente patrono,
 Audiet et summi vocem pastoris Amandus:
 60 Euge, serve bone, aeternis laetare tropheis
 Et, mihi qui quondam fueras in pauca fidelis,
 Multa super statuam te: ad gaudia nostra perintra'.
 Tuncque tibi caro populo rex talia dicet:
 'Grex benedicte, veni, regnum iam sume paratum,
 65 Quaesitum sacris meritis ab origine mundi'.
 Gallia, tanta tui sumes tunc munera regis,
 Actus magnifici si nunc imiteris Amandi,
 Qui docuit quodcumque, suo complevit et actu;
 Qui iugiter sacrum servans pietatis amorem,
 70 Et, qua plenus erat, vultum bonitate serenans
 Visu prodebat, quae pectoris arca teneret,
 Sobrius et sensu renitebat corpore castus
 Largaque pauperibus praebebat dona benignus.
 Hinc atque hinc medium dum se conformat ad omnes,
 75 Dicitibus dives, pauper sociatur egenis.
 Qui vigil et vigilans orandi deditus omni
 Tempore parcus erat sermone animoque suavis.

IV. Qui sanctus hominum dissolvens rite catenas,
 Si pueros aliquos captivos forte videret
 80 Aut mare transvectos venales cernere quiret,

37 Exuretque *A*   38 et 39 *om. B*   44 aggressus *B*   53 celsithrono *B*   54 spetiosam *A*
 63 Hincque *A*   68 quodcumque *A*   72 corpore *Nef* pectoro *A* ¹/_B (*Baudemund. II* 9 sensu sobrius,
 corpore castus atque inter divites et pauperes medius .. vigiliis atque orationibus deditus)   76 orando
Harster

- Mox pretio cupidus redimebat mercifer amplio
 Vinctorum duras rumpens miserendo catenas.
 Nec tamen hic studio coeptoque labore carebat,
 Sed quorum vinculis solvebat corpora, cunctis
 85 Internas cordis tenebras radiando fugabat
 Pellebatque omnes sacro baptisme sordes
 Ac vasis nitidis sanctum infundendo liquorem
 Dulcia rorigeris indebat mella canistris
 Perfundens natos doctrinae fonte novellos.
 90 Hosque per ecclesias linquebat sanctus amicas,
 Libertate tamen praemissa more salubri.
 Ex quibus eximias plures tenuere cathedras;
 Pontifices sanctosque viros actu ore venustos
 Abbatesque almos audivimus auribus auctos:
 95 Talia dona omnem spargebat sanctus in orbem.
 V. O memorande pater, qua te nunc laude celebrem,
 Nescio tantarum mirans insignia rerum:
 Largiris pretium, captorum vineula solvis,
 Ad caelumque hac arte facis concendere nummos,
 100 Et pretium et captos pretio super astra reponis
 Et vacuas saccum, dum comples munere caelum.
 Et, quia mercator fueras, talem esse decebat:
 Nam tibi dona viri si mittunt religiosi,
 Non maiora paras servandis claustra cruminis.
 105 Nec tibi, sancte pater, solum servire supernis
 Obsequiis satis est gentesque hinc inde vocatas
 Collegisse sacro vivoque et fonte novasse
 Nec spatiova tuum iam Francia complet amorem,
 Angusta et tibi terrarum venatio facta est:
 110 Quin pelago allatos ac vasta per aequora vectos
 Colligis, et pretii cupidus non tardat avarus
 Te, celebrande pater, neque carus venditor ullus.
 Ille capit regis signatam nomine dragmam,
 Dragmam tuque refers, quam Christi nomine signes.
 115 Venditor ille suam luera ad terrena reportat,
 Emptor tuque tuam luera ad caelestia servas.
 Ille suam perdit vel clausis abdit in arcis:
 Tuque tuam regi Christo servando coronam
 Egregiam fabricas celoque in vertice ponis
 120 Crudelesque lupos mites convertis in agnos,
 In caulisque iubes sacris astare melodos,
 Prædonesque feros, quibus olim vita rapinae
 In studio fuerat, dulces sine felle columbas
 Efficis, ut propria expendant, qui aliena vorabant.
 VI. Te neque praetereo, urbs, sed carmine visito nostro,
 A centum cellis tali cognomine dicta,

103 religiosi *V*   106 hin corr. *A*   110 allatas *A*   126 Accentum *V*123 Cfr. *Isid. Orig. VII* 3, 22.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

Quae pelagi solita es discrimina saepe levarc
 Et nautas reparas et lassos erigis artus.
 Nec te praeteriit, dum sanctus ab urbe secundo
 130 Digreditur Roma: navi progressus ab illa
 Ad te pervenit solitos laturus agones.
 Atque ibi more suo tenebris cum noctis opacac
 Oraret solus — iam, credo, advertis Iesu
 Exemplo similem famulum portasse laborem —,
 135 Nox horrorifera et tetra caligine noctis
 Tetricor advenit domini fulgore lucernam
 Splendentem fumo cupiens fuscare nocivo.
 Et quanquam solita semper feritate rebellet
 Et cupiat laqueos reparare scelestus iniquos,
 140 Tunc tamen egregium non ausus tangere Amandum est.
 Forte memor fuerat, quod quondam miserit hydrum
 Ad puerum celerique fuga conspexerit illum
 Aligeris pedibus tremulum repedare retrorsum,
 Cum digitis geminis traheret ceu spicula sanctus
 145 Signum forte crucis cunctis penitribile muris.
 Ergo unum ex familis temerarius arripit hostis
 Et trahit ad pelagus; quaeris 'eur?': mergat ut illum.
 Ac lupus ut saevus, niveo cum de grege raptam
 Lanigeram pecudem trahit atra fauce vorandam,
 150 Non secus hic raptor, dum praedae arderet amore,
 Ferret et abreptam saevae ad discrimina mortis.
 Ille dabat puer hac repetitam voce loquela:
 'Christe, iuva me, Christe, iuva'; mox ille protervus,
 'Qualis Christus?' ait; nec verbum reddere victus
 155 Audebat iuvenis, donec bellator Amandus
 Se praesente fera non passus fauce vorari
 Discipulum pelagique undis submergier atris
 Corripit arma, capit pharetram iactatque sagittam
 Salvificam puero, Satanae sed rite superbo
 160 Vulnificam, victor vi vincens verbere verbi:
 'Fili, qui traheris, die hosti,' dixit Amandus
 'Filius ipse dei est vivi Christus crucifixus'.
 Quem sonitum summo extimuit horrore pavescens
 Hostis iners nec stare loco praesumpsit in illo,
 165 Sed vagus in vacuas fugiens evanuit auras
 Et praeda incolumis pulso procul hoste remansit:
 Belliger insignis sic sanctus in orbe triumphat.
 VII. Hostis iners maledicte ferox crudelis inique,
 Cuius nunc nomen solita feritate rebellans
 170 Despicis, is quondam tulerat tibi, saeve tyranne,
 Imperium mundi, quod captum fraude tenebas.
 Nec locus est caelo, tibimet quoque terra negatur:
 Tartara sola patent; intranti limina aperta
 Quae fuerant, nunc clausa manent exire volenti.

141 hidrum A: y in hydrus olympus tyranus plerumque servat B, rarius AVK

- 175 Quo tu flammivomi sine fine ardore camini
 Horrore in pieco vinclis religatus acerbis
 Ureris 'vae vae'que gemens plorando sonabis.
 Et si nunc aliquos deceptor callidus auges
 Consociasque ferae torrendos ignibus ollae:
 180 Quot crescis lucris, tantas tibi crescere poenas
 Scito, tibi plus noxie, ter maledicte vorator.
 Ille locus tibi condignus, sunt praemia digna haec:
 Haec sibi regna parant, qui non tibi fortiter obstant.
 Et quanquam iugibus tecum contendere bellis
 185 Debitor existat, qui caelum scandere curat,
 Ne tamen hoc nostro inlaudatus carmine abires,
 Condignas tibimet prompsi carbone Camenas:
 Et merito, quia carbo manes per saecula perustus.
 Effuge regna parata petens ab origine mundi.
 190 Hactenus ergo, pater, communi ingessimus hosti
 Probra alapas risus iras maledicta cachinnos,
 Ac sputa, non versus dedimus; nunc quaesumus omnes:
 Ut quondam pueri protector, ubique tuorum
 Servorum sic sis semper salvatio salvans.
 195 Pastor noster ades: grex devotissimus iste est;
 Protege, fer curam, custodi, dilige, serva
 Nos de dente lupi, prisci de fauce chelidri.
 Et quia te fretum domini virtute nequivit
 Vincere terrere prostertere habere vorare,
 200 Eripe, pastor, oves, quas in praesepe verendo
 Pascis, ab insidiis, qui caulas circuit istas,
 Ne quondam per te victor vincaris ab illo
 In nobis, si nos inbelles devoret hostis.
- VIII. Navigio quondam medium sulcando per aequor
- 205 Ibas, o benedicta pater, divina monendo
 Verba dabas nautis et semina sancta serebas
 Per mare fluctivagum neque tunc operando vacabas
 Esse imitanda tui credens exempla magistri,
 Qui quondam residens turbas de puppe docebat.
 210 Talibus intento gestis, velut acta loquuntur,
 Apparens piscis nautarum visibus ingens
 Laetitiam stupidis infudit mentibus amplam,
 Retibus et iactis fluidam cepere rapinam.
 Quis piscis, pater alme, tuos non iret ad usus?:
 215 Cetus forte prior gaudens praecurreret omnis,
 Obsequium praebere suum si crederet aptum:
 Felix ille foret maculis conclusus in amplis.
 Gaudet nauta vorax, sibi sit quod praeda reperta,
 Exultatque, tuam piscis quia venit in escam:
 220 Laetantur remi, depromit gaudia rete:
 Nullus non alacer, quia nullus parte carebat.

192 quesimus *V*   215 *Coetus *A VB* procureret *B*207 Post mare fluctivagum *Fortun. vit. Mart. IV* 1.

- Lividus ast hostis non passus, ut illa manerent
 Lactitiae pia vota viris, turbare tridenti
 Aggreditur pelagus fundoque revolvit ab imo.
 226 Tempestas inopina ruit magnusque tumultus
 Ingruit, assurgunt undae quatiturque carina.
 Nauta volat sursum, fluctu portatur ad astra,
 Inde profunda petit bibulasque resulcat harenas.
 Gaudia tristitia mutant loetoque propinqui
 230 Omnia dispergunt, iactant aplustria navis,
 Corpora nituntur saltem subducere morti.
 Servatum sancto sed hoc pro munere donum est,
 Illius ut virtus meritumque nitesceret amplum.
 Et quanquam validis turbentur molibus omnes
 235 Ac proreta suis et quassae impendere cymbae
 Auxilium nequeat, non perdunt funditus omne
 Consilium, sanctum sed enim celeranter Amandum
 Unanimis adeunt et opem sibi ferre precantur.
 Famine qui dulci pavidos animare suetus
 240 Solatur nautas promittens experiendum
 Clementem dominum, pellendum pace periculum.
 Lassati tandem somno sternuntur inertis,
 Ipse etiam iustus residens in puppe quiescit.

IX. Ne tamen inmensis submersus in aequoris undis

- 245 Forte minor meritis carusque lateret in astris,
 Inclitus aethereae mox Petrus claviger aulae
 Se sine non passus fluctus portarier illos
 In puppi recubum fraterna voce salutans
 Affuit in tanto securior inde periclo,
 250 Naufragio simili quod tactus, ita orsus amico:
 Frater Amande, tuo regi per saecula care,
 Ne timeas, quia turpe tibi est timuisse timore.
 Nam quanquam tumidi tollantur ad aethera fluctus,
 Non te submergent nec nunc, mihi crede, peribis
 255 Tu neque nauta tuus, qui praesens navigat aequor;
 Dextera sed, quandam quae me, ne mergerer undis,
 Eripuit, te nunc isto discrimine salvat.
 Mox quoque ventus abit, tempestas pellitur omnis
 Placaturque salum cito missa pace per aequor
 260 Laetaque tunc redeunt, cum nox tenebrosa recedit.
 Incolumes udas nautae celeranter harenas
 Impressere suis plantis; celeuma canentes
 Voce deo plaudunt famulique in laudibus almi
 Magnificant illum, quo praeципiente procellae
 265 Cesserunt validae, pontus stetit, unda quievit.
 Quos si caerulei perterrituit unda profundi,
 Sorbuit ex illis quenquam non fauce voraci.

---

229 Grandia corr. B   230 aplustria corr. A   235 proreta A   cymbae V cimbae B   237 sed
 enim sanctum A   247 ullos A   250 tractus corr. A   254 nec non V   259 solum A

X. Inde salutiferis dum sanctus gressibus iret,
 Spargebat verbum populis et sancta docebat
 270 Gentibus insinuans aeterni praemia regni,
 Christicolis turmis quae dona parentur in astris
 Atque malis poenae quae conserventur in antris.
 Sicque plagas alacer discurrens ibat in omnes,
 Sedulus ut quaestus animarum ferret Olympo,
 275 Haec sua lucra putans, has secum ducere curans.
 Ergo avidus horum dum circuit arva beatus,
 Gandavum pagum, quem Scald praeterfluit amnis,
 Audavit vinclis hoste innectente teneri
 Criminis et nimia peccati mole gravari
 280 Nec lumen verum, quod mundum fulsit in omnem,
 Caecatos tenebris quivisse agnoscere priscis.
 Robore de nemorum flammantibus apta caminis
 Idola compta manu artificum et simulaera colebant
 Supplicibus votis divini nomine honoris.
 285 Heu! pudor est coluisse deos, quos flamma crematos
 In prunas mutare valet cineresque perustos,
 Arboris et rigidis ramis flexisse verenter
 Colla superba deo, hosti substrata maligno.
 Nullus enim hanc terram fidei suleavit aratro;
 290 Nullus in hac iecit divini semina verbi:
 Namque ferox regio et terra infecunda removit
 Pontifices cunctos nec quisquam est ausus adire
 Silvicolas aplos, saevas feritate cohortes:
 Sed labor iste gravis nostro servatus Amando est.
 295 Quaerens ergo modum, quo tantos tollere posset
 Hostis ab insidiis populos saevoque tyranno
 Qualiter excuteret praedam spoliumque referret,
 Dantem iura gregi Noviom ex urbe regendo
 Aicharium petiit, quo cernuus iret in aulam
 300 Regis (tunc etenim validis tractabat habenis
 Francorum regnum Dagobertus rector opimum),
 Illius et iussu sibimet mandata referret,
 Quatinus, in sacro qui se non fonte lavare
 Ex illis vellet, compulsus delueretur.
 305 Dante deo citius sua vota meretur Amandus:
 Gandavum properat fretus virtute superna.

XI. Qualibus ergo queam scriptis monstrare labores,
 Quos ibi, dum verbum turbis crudelibus infert,
 Pertulit immersus fluviorum crebrius undis?
 310 Nec tamen, ut coepitis umquam desisteret ille,
 Compelli potuit populoque furente fugari
 Vulnera non curans nec verbera ferre recusans,
 Donec aetherea depulsis luce tenebris
 Vivifico gentem vice versa in fonte lavaret.

291 lamque A   298 hinc incipit K   299 Aycharium B Richarium A   303 Quatennus K   lauaret A
 304 dilueretur AK   313 aetheria K

- 315 Nam si sanctus ovans correptis fortiter armis
 Expetiit hostem saevum fortemque tyrannum
 Iam dicto in castro, quo tunc caput arcis habebat,
 Quo pulsus cunctis Gallorum finibus olim
 A ducibus Iesu variis multisque tropheis
 320 Venerat, ut muris, fluviis sic undique septus:
 Non tamen ille sua fraudatus funditus arte est.
 Innumeris etenim lectis hinc inde maniplis
 Principibusque quater geminis comitatus et ipse
 Extulit arma foras laevamque cruento madentem
 325 Ostentans cecinit saevus fera classica cunctis
 Viribus et pugnam victus vincendus adivit
 Promptus ad omne malum bellanti cominus atrox.
 Exiit hinc bellis manifestis obvius hostis,
 Inde dolis variis et mille coloribus anguis.
 330 Confusus tremulus lassus devictus anhelus
 Obsttit absconsis per terga reflexa venenis
 Insidiis sua bella gerens, quo forte latenter
 Subripiens loetum per spicula caeca pararet.
 Quid maiora loquar? substratis undique bellis,
 335 Hostibus et tantis Christo moderante subactis
 Victor Amandus agens captivum nobilis agmen
 Exiit et Satanae pereunte tyrannide plebem
 Deluit aeterno melius baptimate quam Scald
 Flumine suppletus laeva de parte meanti.
 340 Et ne forte iterum redivivus surgeret hostis,
 Cerberus utque trifaux fervens ardore vorandi
 Contra Christicolas caput exitiale levaret,
 Lorica fidei vestitos, spe galeatos
 Imbuit instruxit firmavit consolidavit,
 345 Urbem constituit turresque erexit opimas,
 Praescius et sacra in medio vexilla paravit:
 Non ignes flantem patula de fauce draconem,
 Sed crucis impressit digitis in fronte figuram;
 Proque tubae sonitu signorum copia facta est,
 350 Rex ubi Christus habet servos sanctosque fideles.

- XII. Haec quoque castra suo post commendavit amico
 Festinans alias ad partes belliger ire,
 Fortis uti populis ductor non deforet illis:
 Bavo beate dei, te praesens pagina signat.
 355 A duce, tu, domini quondam conductus Amando
 Sprevisti mundum, calcasti labile saeculum.
 Sumens arma crucis propero pede bella petisti
 Ac multum spolium truculento ab hoste tulisti.
 Inter quae praedam, quam gaudens abstulit atque
 360 In regno proprio cupit, si forte fuisset

---

318 olim] exul *A*   323 Principibus quater *A*   327 Prumptus *K*   bellandi *V*   331 Abstitit
 abeconsis *A*   334 substractis *V*   337 Exiit *A*   338 Diluit *AK*   339 flumine] *in mary.* legia *KB*
 342 cristicolas *V*   352 ire] iste *A*   358 spolium *A*   360 cupit *A*

- Possibile, ignifluis concludero careeris antris,
 Sanctas, tu, lacrimas fundens, pia vota precesque,
 Belligerando boans bellis, benedictie, beatis
 Salvasti et regi summo tua dona dedisti.
- 365 Quod loquor, agnoscis, quoniam tua gesta canuntur:
 Scilicet ille hostis cum telum missile vibrans
 Impositum plaustro iecit, prostravit et unum
 Ex famulis canibusque feris venatio facta est;
 Sed tamen incassum sua tunc temptamina fudit;
- 370 Tramite nam reduci quia post orando reductum
 A mortis tenebris revocasti in luce bubulum,
 Multimodis aliis cum sanctis artibus usus
 Hoe uno didicit vincendum te fore numquam.
 O quam magnificus fuerat tibi, sancte, magister,
- 375 Qualibus ac signis praeceptor fulsit Amandus
 Ille tuus, quae te talem fecere ministrum.
 Namque tuis gestis doctorem cernimus alnum
 Egregium pulchrum mirandum glorificandum.
 Est mihi dulce tuae textum percurrere vitae,
- 380 Sed retrahit complenda meum modulatio gressum.
 Ne tamen hi versus tibi sint sine foenere fusi,
 Redde vicem precibusque tuis me, quaeso, gubernans
 Obtineas veniam mihi met miserando reatus
 Atque tuo regi iunctus per saecla valeto.
- 385 XIII. Tuque, locus felix, regio fulgentior auro,
 Illustrata pio iustorum lumine, salve.
 Plebsque decora, satis multo collecta labore
 Patribus a geminis, dignum est, ut amando sequaris,
 Quos tibi cunctipotens dulces pietate patronos
- 390 Attribuit talesque dedit miseratus amicos.
 Et si te noster migrans hue corpore Amandus
 Deseruit, meritis, si credis, ubique gubernat;
 Nos quoque dum precibus sacris meritisque tuetur,
 Te memorans etiam portas tibi pandit Olympi.
- 395 Plaudito dulcisonos tantis pastoribus hymnos,
 Ne ingratum reliquis gregibus videaris ovile.
 Carmina commiscens cartis currente Camena
 Vobiscum recinam praebens insignia amoris
 Erga illos monumenta mei sine fine manentis.
- 400 Quos quia conspicuos virtutum penna levavit
 Sidereum ad regnum, vobis properantibus illuc
 Posse patere piac monstrarunt ostia vitae;
 Ast ego delictis ut saetis horridus hircus,
 Tegminis et nitidi candenti vellere nudus
- 405 Saeva trahor miserae miserandus ad atria mortis.

ad 368 quendam suscitatum ab ipso memorat in marg. K   371 bobuleum V   392 credas corr. K
397 castis V   398 retinam A

365—373 *Cfr. vit. Baronis II 15—17 (A. SS. Oct. I 232).*

- Tendite, posco, manus et me de fauce vorantis
 Tollite (raptus enim propria virtute redire
 Non valeo) et, quoniam patulum maxilla foramen
 Huius habet, forsan per hoc procedere possum,
 410 Si iuver auxilio vestro precibusque reducar.
 Hoc quoque pro Christi faciendum nomine posco,
 Ut, cum vestra sagax industria iuncta supernis
 Sedibus extiterit, pavitans ego, quaeso, requirar,
 Ultimus et Petri concludar clave beati,
 415 Quocum vita, salus et perpes gloria palmae
 Vobiscum fuerit feliciter omne per aevum,
 Tunc mihi sit misero, precor, indulgentia saltem
 Per Christum dominum, qui saecula per omnia regnat.

FINIT LIBER SECUNDUS. HABET VERSUS CCCCXVIII.

INCIPIUNT CAPITULA TERTII LIBRI.

I. Medium se poeta laetatur carminis sui tetigisse viam sequae arduum opus scribere ostendens lectorem suum, ut vivifica praecepta Christi meditetur, et hortatur eloquio et docet exemplo. — II. De mortuo suscitato. — III. Quod factum illud celare voluerit. — IV. De fanis destructis et gentibus conversis ac baptizatis. — V. Quod causa praedicationis ad Sclavos perrexit. — VI. Sermo laudis ad ipsum. — VII. Qualiter regem increpans repulsus sit. — VIII. Eadem principi veniam postulant facinus indulxit. — IX. Quod idem rex filium suum sancto commendare volens impetrare non potuerit. — X. Eiusdem regis parvulus, dum a sancto catechizatur, eloquitor. — XI. Res eadem laude celebratur. — XII. Ubi sanctus ecclesiam Treiectensem ad regendum suscepit. — XIII. Quod ab eadem repulsus insulam Caloloo petiit. — XIV. Ad contemptores sancti sermo dirigitur.

FINIUNT CAPITULA INCIPIT LIBER TERTIUS.

- I. Aspirante deo describens carmine vitam
 Praesulsi egregii sanctam celeranter Amandi
 (Quae longis fuerat periodis iure notanda,
 Si fandi mihi larga foret seu magna facultas)
 5 Iam median breviore via festinus eundo
 Transgredior binosque pedes ponendo vicissim
 Computo ter geminos, dum per compendia curro.
 Sic iter emensus est, reliquae et praeconia laudis,
 Rhetoricus cui sermo iacet, facundia marcat,
 10 Hinc conor brevibus temerarius arbiter horum
 Pangere versiculis nullo complenda relatu.
 Orbis verbifluus si istos conspiret in actus
 Conveniantque omnes una sub sede poetae,
 Argumententur modulentur philosophentur,
 15 Vera quidem fateor, non omnes promere versu
 Virtutum laudes, ut dignum est, credo, valebunt
 Ac, si utecumque queunt extrinsecus acta referre,
 Confiteor, nullo poterunt modulamine vocis
 Promere, pro meritis quae sumpsit praemia in astris:

- 20 Altius ille volat, quam garrula lingua recurrat.
 En figura canunt lirico sermone poetae:
 Quae relegis cur, lector, amans, cum nulla salutis
 Lucra gerant animis, labor oris, pastio venti?
 Quid tibi pugnaces poterunt praestare phalanges?
- 25 Qua te veste teget palla discordia scissa?
 Cur doleas illa caesas sub clade catervas?
 Functi functa canant: vivens vitalia pange.
 En meliora meo narrantur carmine gesta:
 Non gladios nec tela refert pharetrumque Camillae,
- 30 Sed memorat victam Christo sub praesule mortem
 Et quae dona dedit caro dignanter amico.
 Qualiter et quondam domini dilectus Amandus
 Mortis adhuc sub lege manens et carne gravatus
 Mortis iura tulit, clausum quoque carcere Averni
- 35 Eripuit vitaeque hominem de morte reduxit,
 Commemoro stupidus tanti formidine facti.
- II. Urbs fuerat quondam, quod adhuc vestigia monstrant,
 Tornacus, nunc multiplici prostrata ruina
 Funditus ah! turres deflet cecidisse superbas.
- 40 Est tamen inde frequens, quod aquis et merce redundat,
 Nititur et geminis iam non lapsura columnis.
 Namque arce in media templo surgente venusto
 Pontificale tenet solium, nec longe remota
 Nicasius recubat pretiosa martyr in urna,
- 45 Remorum praesul, felix cui vita coronam
 Praebuit et rutilam fuso pro sanguine palmam.
 Quod multo ad castrum Francorum milite septus
 Dotto, comes rigidus, regali missus ab aula
 Venerat: et querulis impleta est curia turmis.
- 50 Ecce trahebatur magna stipante caterva
 Fur vinctus multis multo pro crimine nodis.
 Conclamant cuncti, plebs omnis comminus astans
 Concinit esse reum, nihil hic veniale fatetur.
 His turbis sanctus medium se iniecit Amandus:
- 55 Flet gemit implorat dolet heiulat obsecrat orat,
 Quatinus huic misero misereri et parcere vellent,
 Illis cunctipotens misereri ut Christus haberet.
 Sed non obtinuit sanctus, quod flendo rogabat,
 Dotto comes tumidus quoniam crudelior omni
- 60 Belua erat iussitque suo pro crimine furem
 Stipite confixum meritas exsolvere poenas.
 Interea est ductus, suspensus, mox quoque victus
 Morte fera tetras animam transmisit ad umbras.

24 phalangas A   42 medio A   48. 59. 69 Docto V   63 fere B

25 *De sobrietate I* 838.   29 *Aen. XI* 649 pharetrata Camilla.   59 *Heiri* (*quem subinde Milo imitatur*) *vita S. Germ.* V 17 belua crudelior omni; sed *Baudemundus quoque III* 13 Dotto .. erat saevus atque omni belua crudelior.

Poetae Latini Aevi Carolini III, 2.

75

- Quid tu, sancte pater, totum memorande per orbem,
 65 Tun agis?: agnellsus pedibus prostratus adhaeres
 Sacvi nempe lupi; fuge, ne te sorbeat ipsum.
 Erigere ad dominum; nam quae petis ipse verenter
 Concedens stabilem tribuet dignanter honorem.
 Ergo domum Dotto est populo comitante reversus:
 70 Ocius ad hominem sanctus celeravit anhelus
 Atque, ubi defunctum miserum miseratio vedit,
 Vivifici mentem firmans spiramine flatus
 Depositum propere cognatam vexit ad aedem,
 Quo fuerat solitus portam pulsare supernam.
 75 Sternitur hinc arvis magis inde propinquior astris
 Atque preces simul et lacrimarum flumina fundit.
 Quae quamvis vicina rigent confinia terrae,
 Altius ad celsum volitant scandendo tribunal
 Angelico plaudente choro super aethera vectae.
 80 Dieta haec facta probant, verbum completio firmat:
 Sanctus enim incubuit precibus prostratus in arvis
 Nec prius ad finem felix oratio venit,
 Donec ambo simul diversis comminus oris
 Surgentes starent iuncti — mirabile visu —:
 85 Mortuus a morte et sanctus de pulvere terrae.

- III. O quam conspicuum dominus dilexit alumnum,
 Cui tam multa sui tribuit signacula amoris!
 Denique, ceu praesens nobis scriptura revelat,
 Praevaluit precibus sacris meritisque beatis
 90 Reddere distractam multo pro crimine vitam
 Defuncto atque animae iam iamque in Tartara lapsae
 Obtinuit veniam Christo miserante salubrem.
 Sit laus summa deo, qui dona fidelibus addens,
 Ut possint exire animae de carcere Averni,
 95 Tartara disrumpens obstacula cuncta revellit.
 Interea madido discussis rore capillis
 Praevia venturum iam post sua lumina Phoebum
 Terrigenis Aurora suo monstraverat ortu.
 At virtus complens redivivi corporis artus
 100 Addiderat reduces solidato robore vires.
 Ergo suos loeti victor vitaeque reductor,
 Confessor domini signis insignis honestis
 Poscit aquas; currunt celeres tumulanda putantes
 Menbra viri, peteret limphas quod more lavacri.
 105 Ingressi incolumem inveniunt — mirabile dictu —:
 Ordine converso cernunt residere verenter.
 Quis stupor hic fuerit, facti excellentia prodit:

---

83 horis VB

75 *Heiric. VI* 210 sternitur hinc arvis tanto vicinior astris. 82—85 *Heiric. VI* 222—224.

101 *Iuvenc. II* 405 sed Christus leti victor vitaeque repertor.

Fur redivivus enim vitam veniamque renarrat
 Largitumque sibi sanctus laetatur honorem.
 110 Tune igitur fratrum sub Christi nomine plebi,
 Ne populis prodant factum, obtestatur Amandus,
 Donec completo decedat tempore vitae.
 Cuius sancta manus dum singula vulnera palpat,
 Restituit celerem felix medicina salutem,
 115 Nec remanet sulcus, digitus quo currit honestus.
 Dicite, doctiloqui, depromite digna, diserti:
 Qualis hic est medicus, quo contingente cicatrix
 Nulla patet plagis conclusis undique cunctis,
 Quo meat ista salus, quo manat ab unguine virtus?
 120 Cessa, lingua loquax, opus est hoc omnipotens,
 Per quem tanta valet, quisquis famulabilis illi est.

IV. Ergo ubi fama volans sparsit memorabile signum,
 Fit populi subito multus concursus ad ipsum.
 Fervere ut miraris apes per prata, per hortos
 125 Erga purpureos flores ac carpere morsu,
 Quod referant pedibus cara ad praesepia curvis:
 Non secus has videas gentes insistere Amando,
 Conspicuo flori hieme atque aestate virenti,
 Quo sacrosanctum valeant baptismata referre
 130 Virtutumque dapes ut dulcia mella reportent,
 Quis mundi dominus praedulci pascitur haustu.
 Fana dehinc vacuo nudantur honore profana
 Illorumque cadunt, quorum crevere, labore.
 Inde ubi fana ruunt, vir sanctus templa reformat:
 135 Basilicas statuens et claustra monasteriorum
 Perfidiam fidei contundit acumine fido.
 O quam magna viro concessa est gratia iusto,
 Multiplicem meruit fructum qui germine ab uno:
 Incola vivifico sacratur fonte renascens,
 140 Praeclaræ ecclesiae praecelsae moenia surgunt.
 Felix ille obitus, moritur quo plurima pestis:
 Sed tamen illa salus multum felicior extat,
 Qua surgente uno plures in corde resurgunt.
 Haec est, ni fallor, celsae mutatio dextræ:
 145 Crescit amor sancto, laudum celebratio Christo.
 Cuius in auxilio dum verbum praedicat omni
 In populo, fecunda seges de cespito surgens
 Reddit centuplicem virtutum gramine frugem.

V. Te neque, apostolica numquam purgata securi
 150 Ac fidei sulcis ullo neque vomere culta,
 Pertransisse virum doleas, Selavinia tellus.
 Sieut avaro etenim, cum multa pecunia crescit,

125 *incipit K* 128 *flori in florenti corr. A* *hieme K*

126 *Cfr. Met. XII 555* volueris, quæ fulmina curvis ferre solet pedibus. 132 *Cfr. Sedul. I 47.*

Crescit amor summamque famem completio gignit,
 Sic hic, si liceat fatuis conferre benigna,
 155 Crescere quo crevit virtutum lucra bonarum,
 Accumulare parans et avarior amplius extans.
 Partibus et multis cum sparso semine verbi
 Surgeret hinc atque hinc feliciter inclita messis,
 Comperit adstrictos Sclavos errore inimici.
 160 Quo se martyrium pro Christo posse mereri
 Confidens sanctus glaciale transiit Histrum.
 Incipit et glebas durae proscindere terrae;
 Inde euangelii semen dispergit ubique
 Per loca perque domos, per rura et competa iactans;
 165 Fundit aquas siccis superis de nubibus arvis.
 Suggerit inmittit concludit conpluit ambit:
 Nil facto superest, quod dignum duxit agendum.
 Is tamen ut segetem pleno non gramine votis
 Respondere videt propriis cassumque laborem
 170 Se saxis inferre dolens, resilire retrorsum
 Cernens conspicuum ferrum sulcantis aratri,
 Per vacuumque tuens in spinis quaerere messem
 Martyriique piam nec palmam prendere posse,
 Ad proprias iterum Christo est comitante reversus
 175 Pastor et agnus oves, ovium dux ipse suarum.
 Ne tamen in cassum tantos fudisse labores
 Poeniteat longumque itiner properanter adisse
 Nec quivisse aliquem vel parvum sumere fructum,
 Paucula grana legens caelestibus indidit horreis.
 180 VI. Te quoque, sancte sator, dum nos comitamur euntem
 Atque tuum sequimur felicem carmine cursum,
 Ignotum transimus iter sermone meantes,
 Quo nullus missus milleno ex agmine Iesu
 Vivificam iecit cornu curvante sagittam.
 185 Non Petrus, Paulus neque seminiverbius olim
 Propter opus solitum veraci errore vocatus,
 Nemo aliis, validis quanquam confisus in armis,
 Cuspidis eximum iactavit acumen in illam:
 Servatum tibimet sed hoc certamen, Amande, est
 190 Quosque iugo regis rigidos non subdere quisti:
 Ille amor haec tenuit, haec duxit honesta voluntas,
 Quatinus ad dominum perfusus fonte cruoris
 Victus morte quidem, sed victor amore redires.
 Qualis forte tuum rexit constantia pectus?
 195 Qualis et invictum retinens audacia robur
 Fecit in ignotam regionem tendere gressum?
 De qua pro donis veniebant vulnera Francis;

166 Suigerit corr. A   170 resilere A   178 prauum A   190 Quoque B

153 Cfr. Iuv. XIV 138.   154 Cfr. Ge. IV 176; Trist. I 6, 28 etc.   167 Cfr. Luc. Phars. II 657.

168 Cfr. Ge. I 47.   172 Matth. 7, 16; Luc. 6, 44.

Rex quibus armorum valido munimine septus
 Terga dabat fugiens Franco comitante feroce:
 200 Tu socio sine per markas clusasque ruebas.
 Sed mihi parce, precor, quod servulus audeo supplex
 Suppliciter tecum querulam conferre loqulam,
 Ac votiva tui devoti sumito vota.
 Inde Palatinam quia nunc intramus in aulam,
 205 Respice, sancte, precor, me nunc miseratus euntem.
 Dirige tu calatum, ne promat inania, nostrum,
 Ne, dum rite tuos cupimus narrare triumphos,
 Offensa inveniat regalis virga locellum.
 Huc, fraterna cohors, precibus concurre canenti.

210 VII. Rex Dagobertus erat Francorum et iura tenebat,
 Sed tumidus rigida populos dictione premebat.
 Quique potestatis praecellens culmine cunctos,
 Qui ante ipsum sceptrum gentem tenuere per illam,
 Principibus durus vitiis, subiectus, alumnus,
 215 Turpiter obsreno luxu maculatus ubique
 Infusum Veneris portabat in ossibus ignem.
 Ne tamen in messe hac spinae conpunctio surgat
 Ac coeptum deturpet opus, causatio ccesset,
 Non tulit hos similesque modos constantia nostri
 220 Pontificis, querulam sed prompsit mota loqulam.
 Nec timuit renitens saevi mucronis acumen,
 In multis didicit quia victor fidere bellis
 Nec pavitare ferum terreno in rege furorem.
 Quem his aggressus studuit pulsare loquelis:
 225 Scilicet, aeterni si limina tangere regni
 Curaret, meliora suae commercia vitae
 Crimine semoto faceret, ne forte repulsus
 In chaos inferni scelerum tormenta subiret.
 Et quia sunt stimuli iustorum verba malignis,
 230 Mox ut dicta furens arrectis auribus hausit,
 Iure licere sibi cupiens, quiequid libuisset,
 Derisum graviter doctorem iusta monentem
 Reppulit ac tali viduavit hospite regnum.
 Quique repulsus abit, dominum quoque gentibus infert.

235 VIII. Et quanquam princeps regalia semina iactet
 In triviis, tamen huic proliis non surgit arista,
 Ni veniant sicco stillae de nubibus arvo.
 Quod tamen ut tandem potuit cognoscere, supplex
 Auxilium superis a sedibus expetit orans,
 240 Ut sibi nascatur, quo post sua sceptrta regantur:
 Dante deo meruit, quod mens devota petivit.
 Nuntius ut gaudens regalibus intulit aulis,
 Quod puer ad lucem materna prodiit alvo,

230 arreptis *V*236 triviis] in *marg.* in tribus reginis *K*243 materno (*item K*) profluit *A*226 commercia vitae *Aldh. laud. v. 1884.*

Laudibus et votis auctorem prolis adorat;
 245 Illa tamen mentem laetam cunctatio adurit,
 Debeat in sancto qui fonte lavare puellum.
 Ut reddit ad semet captiva memoria regis,
 Discursare iubet celeres per regna ministros
 Ac sanctum merito adduci demandat honore.
 250 Qui tandem inventus monitusque palatia adire
 Regis iam dicti sese conspectibus infert.
 Quique ut adesse virum cernit, mox desilit alto
 E solio rutilumque caput diadema terrae,
 Stabat forte pii qua pes tunc pacifer, aequat
 255 Inflectens rigidum sancta ad vestigia collum.
 Purpura pulvereis prosternitur inde favillis
 Linguaque, quae variis dictabat iura phalangis,
 Poscit, ut ignoscat scelus indulgentia sancti.
 At mitis, fuerat cui dulce ignoscere probra,
 260 Felle carens, placida iugiter dulcedine fervens
 Ocius a terra prostratum in pulvere regem
 Elevat et citius commissa piacula relaxat.
 IX. Alloquiturque dehinc hoc princeps famine sanctum:
 Poenitet, alme, tuam, doctor, sprevisse loquela,
 265 Displacet atque, meo quod iussu iniuria facta est;
 Sed nunc illa, precor, pietatis viscera cedant.
 Est quoque dante deo inmerito mihi filius unus,
 Quem tua consecret sancta ut benedictio, posco,
 Vivifico ac Christi digneris fonte novare
 270 Utque illum doceas divina lege magister
 Tuque pater pueri merito dicare secundus,
 Dum gignis sobolem praeclaro germinate fontis.
 Sed sacer his dictis summo conamine fusis
 Obstat commemorans sibi iussum, ut semina verbi
 275 Spargeret et gentes baptismatis amne sacraret;
 Non uni tantum, sed multis affore missum.
 Egreditur: remanet cassata petitio regis.
 Qui quia non valuit contemptus vota mereri,
 Credidit a proprii lateris custodibus ipsum
 280 Electendum: misit socialis amoris amicos,
 Unam animam gemino sub pectore ut esse putares,
 Dadonem illustrem Eligio comitante benigno.
 In laicali habitu quos principis aula tenebat;
 Sed post sub pedibus sternentes labile saeclum
 285 Ecclesias geminas stabiles rexere columnae:
 Inclitus ille prior, sub cuius pontificatu
 Floruit in titulis Rotomagus celsa beatiss.,
 Compar et Eligius divino munere lectus,
 Quo Noviomus ut urbs vivente antistite fulsit,

256 Porpora AV   272 subolem V   282 elegio K   285 texere AV   289 antestite K

266 *Ofr. Coloss. 3, 12; Philipp. 2, 1.*

- 290 Sie micat et tumulo multis virtutibus aucto.
 Salve, fida fides; felix concordia, haveto:
 Pontifices sancti, meritorum luce corusci,
 Non mihi tam tenuis de vobis sermo mearet,
 Ni vos conspicuos scirem nutrisse poetas,
 295 Qui possunt trimoda vobis pipare Camena,
 Nobile et auratis carmen cantare cicutis.
 Vos tamen o, nostros, petimus, relevate labores,
 Et coeptum repetat iam linguae guttula cursum.
- X. Ergo preces missi devoto pectore fundunt,
 300 Principis ut sobolem sacrato deluat amne,
 Educet atque illum per libros rore nigrantes.
 Qui si forte preces non principis abnuat istas,
 Huius amicitiae tribuat coniunctio multum,
 Errante in populo ut liceat conquerere lucrum,
 305 Gentibus et multis divinum spargere verbum.
 Assentit tandem carorum famine victus,
 Intrat et invitus praecelsam regis in aedem,
 Clipiaco qui illo residebat tempore villa.
 Offertur puer huic alienis vectus in ulnis
 310 Ille, quater deno cui sol iam fulserat ortu.
 Quem manibus sacris ut sumpsit episcopus almus
 Et fusa est praestans oratio more sueto
 Ac consignatus caticuminus extitit infans
 Et precis in finem nullus responsa referret:
 315 Non confusa sonans alliso verba palato,
 Sed labiis patulis et clara voce boando
 Insonuit populis mirantibus ocius: ‘amen’.
 Inde salutiferi baptismatis amne novatus
 Vivificis retulit Sigeberti nomen ab undis
 320 Ac post Austrasias domuit dicione catervas.
- XI. Hic mecum, lector, laudum concurre relatu:
 Dicito, sermonis si fons tibi largus abundat
 Et guttis pluviae se linguac comparat imber:
 Quis docuit puerum, quis sensus, quaero, suasit
 325 Hebraico sonitu ignotos proferre fritillos?
 Quis pedagogus eum hac iussit voce boare,
 Quem vagitus adhuc puerili aetate tenebat?
 Enarra mihi, quae, dedit quae scola loquelas
 Ignaras, docili quo floruit ille magistro.
 330 Scotica non teneros umquam ulla laccessit artus
 Nec graciles digitii parvam tenuere tabellam:
 Et iam grandiloquos superat ratione sophistas.
 Vocibus externis loquitur spernitque Latinas:
 ‘A’ natura docet: ‘men’ quae suggestio fundit?
 335 Hoc musto, o Iudea solens errare, calebant,

300 subolem *A V* diluat *AK* 308 Clipiaco *K* 319 sigoberti *K* 328 schola *K* 330 Scutica *B*

335 Cf. *Acta* 2, 13.

- Qui cunctas didicere brevi sub tempore linguas.
 Hic, aethimologia, tuus confunditur ordo:
 Infans dum fatur, nomen tibi tollitur istud;
 Ne dubites asinam stolidum increpusse Balaam,
 340 Huc ades, hoc opus est celebrandum laude perenni.
- XII. His ita decursis obeuntem missus ab alto
 Angelus evexit celsi trans sidera caeli
 Pontificem, cuius sedem Treiectus habebat,
 Sumeret ut rectis meritorum praemia libris.
- 345 Quo rex comperto sanctum accersivit Amandum:
 Plurima pontificum conducens agmina secum
 Praesulis ad tanti sollemnia iungit honores.
 Interea sanctus sacra sublimis in arce
 Ducitur ac trahitur, iam dicta in sede locatur;
 350 Obstet et indignum se tali clamitat actu.
 Sed cum more suo lustraret luce venusta
 Oppida rura casas vicos castella peragrans,
 Ceu medicus gratis praebens pigmenta salutis,
 Triste nefas! qui debuerant agnoscere primi
- 355 Ac verbum domini plebi monstrare sequendum
 Ecclesiae gradibus praelati rite ministri,
 Reiciunt spernunt contemnunt despiciuntque
 Postponunt pelluntque probum per probra patronum,
 Quo sibi nil lucri, sed maxima damna tulere:
- 360 Pulvis enim pedibus iustis excussus in illis
 Accusator erit, cum tempus venerit illud,
 Praemia quo capient dextri poenasque sinistri.
- XIII. Insula dicta nitet Caloloo de vertice sancti,
 Scald iuxta et giris curvo sinuamine flexis
 365 Praebet secessum nautis gratissimus amnis.
 Quam sanctus, dictis cum pulsus abiret ab oris,
 Repperiens, sibimet tam maesto in tempore credens
 Sufficere et mentis purum renovare vigorem
 Secretus cupiens aliquanto mansit in illam
- 370 Tempore, multiplices studuitque levare labores.
 Dum tamen ille pio frueretur caelitus actu
 Atque polum iugibus cuperet descendere votis
 Alba velut geminis alis innixa columba,
 Aequa repulsores non distulit ultio dictos
- 375 Pro meritis pulsare, feros ac digna rependens
 Caede ferire viros, gerulum contemnere vitae
 Qui voluere magis, habilem quam reddere honorem,
 Pressi multimodis ut possent scire flagellis,
 Quam carus Christo fuerit, qui spretus abisset.
- 380 Plaga etenim caelo veniens et terra resultans

---

337 aethimologia A   345 acersiuit V   357 Reiciunt AK   contempnunt (*et hinc saepius*) AVB
 363 calolo B   366 cum pulsus in compulsus corr. A   369 illa B   379 habisset corr. A

360 *Math. 10, 14 etc.*

- Proterit inclinat rigida cervice rebelles
 Evertitque domos: mores cecidisse ruina
 Testatur sonitu labens et pondere grandi,
 Ac viduatus ager segete et nudatus arista
 385 His meritum spinae pungentis reddit acumen
 Cum tribulis: referunt commercia talia terrae,
 Quae tanto cultore carent, nec vescitur illis
 Incola, ferre cibum quia mentis in ubere tempsit.
- XIV. Tu quoque, plebs, libeat si cursim tangere prisca,
 390 Antiquis damnis praelata haec vulnera sentis:
 Cladibus immensis non obstant moenia firma,
 Sed sternuntur humi ceu pulvis flamine venti
 Labunturque, dei quae non custodia fulcit.
 Nec mirum, compago ruat si turribus altis
 395 Funditus evulsa, stabilis quam linquit Amandus,
 Ecclesiae nostrae defensio, celsa columna,
 Tabiferos contra fremitus protectio perstans.
 Quo offenso tibi mors, nobis salvatio venit,
 Servatio servata tuo, dum viveret; inde,
 400 Flebile ne funus seu maestum corde dolorem
 Sumeret extremas in te cernendo favillas,
 Transiit ad dominum nudam te in morte relinquens.
 Qui tibi post nostrum miseratus misit Amandum
 Ut solem radiis operum fulgore micantem;
 405 Sed, tu lippa, tuos oculos dum vertis ab illo
 Et densas repetis noctis horrore tenebras,
 In manibusque lutum retines, dum lumina tergis
 Ac luci ascribis, quod tu minus inde tueris:
 Sic votis dimissa tuis in carcere caeco es,
 410 Ni tamen hue redeas et lumen amando requiras,
 Quod tibi depellens nobis miserando dedisti.
 Non hinc probra tibi nec iurgia reddimus ulla,
 Illius reditu sed congaudemus ovantes.
 Nunc nunc ergo tuam detergent carmina culpam:
 415 Laudibus eiectum dignis revocare memento;
 Poeniteat te iam sceleris: medicamina sunt haec.
 Ac si, ut credo, tuam placarunt vulnera noxam
 Et sancti pietas crimen concessit enorme,
 Asstipulare meis, quia non sunt carmina, rithmis.
 420 Tu cantare vales, tu docta es plaudere versu,
 Tu nosti lirico cordas contingere plectro
 Tuque potes metrum centum reboare Camenis,
 Retia ceu filis, sic libros texere verbis;
 Ast mihi vix tenuis decurrit ab ore susurrus.
 425 Dum tamen alma tuis aptatur Musa labellis,
 Ne taceam, laudare deum cum debitor extem,

382 domus *V* muros *Harster* 386 commertia *V* 399 seruacio (*K*, seruitio in seruatio corr. *B*, seruato *A*)] in marg. qui in ea olim fuit episcopus tempore hunorum *K* 411 miseranda ex miserando corr. *V* 418 inorme *K* 425 libellis *K* (ante ras.) *B*

Noster honore dei claudatur, poseo, libellus.
 Laus decus imperium benedictio gloria palma
 Maiestas et honor veneratio gratia virtus
 430 Sit patri et genito cum flamine vivificante
 Et nunc ac semper, dum saecla futura manebunt,
 Pro meritis sanctum qui glorificavit Amandum.
 Clare comes, caram claustris concludito cannam:
 Sat sitiens etenim potavit; tollito rorem;
 435 Flebilis et ne iam rumpatur anhelitus, istinc
 Fige gradum; digitos dum tendo, quiesce parumper.

EXPLICIT LIBER TERTIUS. HABET VERSUS CCCCXXXVI.

INCIPIUNT TITULI QUARTI LIBELLI.

I. Scripturus vates, quo fine sanctus astra petiverit, admodum contremescit suosque libellos quattuor euangeliorum libris subdens ad finem sancti Amandi suique operis et prece tendit et carmine. — II. Qualiter a Wasconibus verbum dei praedicans sanctus repulsus sit et de mimilogo a daemone arrepto. — III. De caeco ex aqua, in qua vir dei manus lavit, illuminato. — IV. De reditu ipsius in Gallias et coenobio aedificato. — V. Quomodo pro eo, quod municipium Nanto a rege impetraverit, Mummulus insidias illi paraverit. — VI. Quomodo carnificibus divinitus caecatis vir dei mortem evaserit. — VII. Conversio laudis per energiam ad sanctum. — VIII. De muliere caeca illuminata. — IX. Allegorice eadem res repetitur. — X. De monacho pro inobedientia paralisi dissoluto et verbo sancti sanato. — XI. De obitu vel sepultura ipsius. — XII. Laus loci et de elevatione corporis ipsius. — XIII. Oratio auctoris huius operis. — XIV. Clausula finalis cum prece compleetur. — FINIUNT TITULI.

INCIPIT LIBER QUARTUS.

I. Haecnus eximios sancti versatus in actus
 Praesulis et, quanquam pede claudio, currere quivi;
 Sed nunc res metuenda nimis, tractanda nec ullis
 Viribus evolitare facit super astra: petendum est,
 5 Ut sermone sequar, quo non licet ire pedestrem.
 Primi namque mei properant hac lege libelli,
 Ut labor et meritum sancti noscatur Amandi;
 Quartus hic est, nunc qui in manibus eudendus habetur:
 Quos euangeliis subieci rite quaternis.
 10 Mattheus effudit donatus munere primus
 Carne deum natum, qui virginis ubera suxit:
 Hic quoque dum nostrae penitrat praecordia mentis,
 Scripsi hominem genitum, qui matris et ubera linxit,
 Perfectum purum iustum dignum inmaculatum.
 15 Excelsusque dehinc mandati famine Marcus
 'Vox clamantis' ait 'deserta per arva leonis
 Insonuit, qui in morte oculis dormivit apertis':
 Huncque sequens, quantum valui, sub carmine dixi
 Quadrifidum verbum sanctum sparsisse per orbem.
 20 Consurgensque dehinc, quod signat nomine, Lucas
 Iura sacerdotii veteris sermonibus effert,

hab̄ ū. CCCC.XXXVI. B] om. KV 1. quatuor A || 21 infert A

10—27 Cfr. *Sedul. I* 355—358 et euangelistarum nomina ab Hieronymo explicata (*Onom. sacr. ed.* Lagarde 70, 1; 70, 6; 77, 14; 69, 16).

Quo crucis ut vitulus Christus mactatur in ara :
 Quo lecto sedem monstravi pontificalem
 Conscendisse virum, fuerat qui victima viva.
 25 Flaminis et sacri quia gratia fusa Iohanni est,
 Evolat ut pennis aquilae super aethera vectus,
 Principium canit atque ante omnia tempora verbum :
 Estque via simili me nunc properare necesse.
 Instat enim memorare itiner, quo sanctus Amandus
 30 Iverit ad dominum meritos sumpturus honores,
 Viserit et requiem caelesti in culmine partam,
 Quo me nulla levat factorum penna bonorum.
 Velle meos animos urit, sed posse retentat;
 Currere lingua cupit, stridet sed nescia fari:
 35 Cordis in aure tamen si sibilus ille resultet,
 Impleat et mentem, calatum quo tinguo, liquore,
 Qui facit humanas asinam formare loquelas
 Indocilemque virum querulo confundere rithmo,
 Carmine succineto, quae restant gesta, notabo.
 40 II. Eia, age, Vacceiam late mihi, Musa, vagantem,
 Fidentem frenis, torquentem tela lacertis
 Pande, rogo, et vulgo vulgari voce notato :
 Si demas mutesque apices, Wasconia fertur.
 Quae gens dura satis variis excursibus instans,
 45 Ictibus ac crebris hostilia tela rependens
 Extremis fuerat Francorum finibus hostis;
 Sed nunc vulnificis substrata est pacifera armis
 Frenaque consilio tandem conducta salubri
 Non laniat morsu, sed pacis in oscula tractat.
 50 Illis temporibus, quis sanctus in orbe manebat,
 Ut Gallis fuerat saeva feritate rebellis,
 Sic erat et Christo, reliquum qui straverat orbem.
 Religionis enim nudata decore iacebat
 In noctis tenebris nulla illustrata lucerna.
 55 Horrendumque scelus, cui cuncta nocentia cedunt,
 Quo gignente solent reliquae concrescere pestes :
 Cultum Christo habilem muta ad simulacula reflectens
 Idola credebat numen deitatis habere.
 Hos ubi vesanos errorum comperit actus
 60 Praesul Amandus, ab his, quos fratrum nomine dignos
 Fecerat, accensus horum celeranter adivit
 Belliger insignis terras, ut proelia Christi
 Bellaret pariterque sui signacula regis
 Invictus miles praefatis inderet arvis,
 65 Ut, si multiplicies non posset iure catervas
 Vincere, vel pulchram caperet per vulnera mortem.
 Dumque ibi vivificis inferret spicula contis
 Et multos aequaret humo falsanque deorum
 Sterncret ad terram constanter religionem,

- 70 Unus iners, facilis, male lubricus atque superbus,
 'Turpis et impurus securrilia probra susurrans,
 Quem merito vulgus vocitat cognomine Mimum,
 Obstitit infelix stolido bachante cachinno.
 Sed mox arreptus miser atro daemone, plenus
 75 Quo fuerat pridem, cum vitae risit alumnus,
 Ipse suis manibus male sano menbra furore
 Discerpit scindit disrumpit diripit urit,
 Anteque quam patulos Herebi transcurrat hiatus,
 Dat certum indicium, duce quo deductus abiret.
 80 Ore uno stupeas millenas currere linguas;
 Tandem distortus vacuatur hospite et hoste,
 Qui ingratus rediens animam violenter abegit
 Abducensque facit secum penitrare gehennam:
 Qui fuit incentor culpae, fit tortor in igne.
 85 Et quia sunt non laeta satis, quae scribimus, hinc iam
 Tristibus ommissis ad dulcia perget harundo.
- III. Ergo ubi gens sancto vacuata decore relicta est
 Antiquis tenebris, voluit quia spernere lumen
 Transmissum sibimet quam se substernere luci,
 90 Lucifer ille nitens, cum iam repedaret ab illis,
 Pervenit quandam tandem lassatus ad urbem.
 Cuius honorificis exceptit episcopus illum
 Obsequiis meritoque colens reverenter honore
 In manibus sacris latices profudit et ipsos
 95 Custodem monuit clausis inferre sacellis.
 Antistes namque is sat fidens extitit illis
 Optatam invalidis paeberi posse medelam;
 Spes neque tam firmos animos certissima lusit.
 Tempore quo quidam residebat ad ostia templi
 100 Mendicus, rebus pauper, sed lumine frontis
 Pauperior; quem hac affatur voce sacerdos:
 'O homo, si fidei retines in pectore lucem,
 Ablue aqua clausos oculos, qua sanctus Amandus
 Abluit ille manus: hoc spondeo te renovandum
 105 Unguine: lux rediens caecis infusa fenestris
 Monstrabit, sancti quantum benedictio digna est,
 Nec vacuus credens fidei virtute redibis'.
 Haec promissa carens mox pauper lumine credens
 Sumpsit aquas faciemque lavit: medicina lavacro
 110 Est comitata pio: o rerum conversio! caeci
 Dum splendent oculi, fera mortis imago repulsa est.
 Dic, rogo, quisquis ades, quanta virtute beatum
 Hunc fulsisse putas, cum praesens corpore adesset,

---

72 cognamine *V* mimum *sic AKVB* 73 bacante *AV* 81 vacuatus *AV* 83 Abducens *A*
 102 renites *V* luce/ *V* 103 oculos clausos *A* 113 Nunc *AV*

72 *Baudemund.* *V* 20 levis ac lubricus .. atque etiam apta cachinnans risui verba, quem vulgus
 mimilogum (*alii codd.*: iocularem) appellant.

- Ac prece quam celerem quivisse referre medelam,
 115 Cuius limpha manus lucis largitur honorem?
 Cede loco, medice: trito cum pulvere quid stas?
 Pulvere enim caecari oculos res notior extat.
 Hae, si credis, aquae superant colliria cuncta:
 Quam mundae sordes! o quam purgatio pura!
 120 Quam doctus medicus, quo cuncta obscura resurgent,
 De cuius digitis stillant medicamina pulchris!
 Talia signa, sui, produnt, vestigia regis
 Quod sequitur: perpes hinc Christo gloria summo,
 Dignus honor iusto, quo non pretiosior alter
 125 Ad caeli regnum sociorum ex agmine venit.
 Obvius ornata dum sponso lampade pergit,
 Manat oliveris mox igneus ardor ab ulnis
 Accendens propria reliquorum de face taedas,
 Fulserit et quanto, demonstrant facta, decore.
 130 IV. Dumque iter incoepum variis virtutibus iret,
 Francorum ad regnum felici tramite venit
 Elegitque locum, quo verbum spargeret, aptum.
 In quo devota fratrum comitante cohorte,
 Qui varias Christi tulerant pro nomine poenas,
 135 Sacra monasterii construxit claustra novelli.
 Felix illa fuit sub tanto scola magistro,
 De qua multiplices procedunt iure sophistae,
 Pontificum numerosa cohors doctique patroni
 Ecclesiae, verbis puri gestisque nitentes.
 140 Gallia, iam redit sanctus, laetare, benignum est;
 Sparge alacris flores: tibimet salvatio venit.
 Hac etenim non parte cadis, qua turris Olympo
 Contra sanguineas acies et bella Damasci
 Forte tulit caput, ultra et sidera constitit ipsa.
 145 Nam si pervalidae Oceani de parte procellae
 Irruerint, nullo quibunt transcendere pacto,
 Passibus egregiis qua gressum fixit Amandus,
 Si tamen egregii secteris iussa magistri.
 Est neque, quod metuas ferventi in turbine freta
 150 Hoc ductore tuo, qui non debellat iniquos
 Armis, sed meritis hinc usque ad sidera notis.
 V. Tempore quo princeps regnum Hildericus agebat
 Invasaque gravi bello tractabat habenas,
 Dum fremerent reliquae Martis certamine gentes
 155 Et gladii gladios, umbones redderet umbo
 Ac frater fratrem, genitus premeret genitorem
 Saevaque vastaret populos populatio multos
 Tempestate gravi totum grassante per orbem:

124 presiotior *A*   125 examine *corr. K*   138 patronij magistri *A*   141 alicris *A*   141 pro-cellae] in marg. dani *K*

126 Cfr. *Matth.* 25, 1—13.

Non turbo hic tenuit iustique ligamine vinxit
 160 Brachia nec tanta rerum vertigine victus
 Liquit opus coeptum lucris felicibus ardens,
 Sed regem petiit iam dictum cernuus ille,
 Quatinus illi aliquem praeberet iure locellum,
 Sacra monasterii strueret quo septa venusti.
 165 Quem, mox ut petiit, princeps dedit; inde repente,
 Talibus in rebus quoniam fuit impiger ille,
 Ecclesiae iecit fundamina more sagaci.
 Dumque ibidem coeptis perstaret iustus in illis,
 Mummulus invidiae facibus flammatus acerbis,
 170 Urbs Ozidensis cuius subiecta sedile
 Ornabat celsum variorum gramine florum,
 Indignans graviter sanctum impetrasse locellum
 Evomuit furiis conceptum mente venenum
 Direxitque suos stimulante furore ministros
 175 Audaces animis atque armis amplius auctos
 Illi acuens gladios, qui pacis lator in omni
 Orbe fuit, superi qui prompsit pascua regni.
 Hunc, inimice ferox, cur tali fraude repugnans
 Persequeris carumque deo insectaris alumnum?
 180 Audieras, tibi quae scansurus ad astra magister
 Pacificus dederit servandaе foedera pacis?
 Cur pignus hoc, dum meditaris inania, scindis?
 Cur te tanta tenet sceleris scelerata cupido?
 Nonne decens fuerat sudores tergere tantos
 185 Ac commune bonum sociali ornare labore?
 Quid facient alii, dum quaeris, episcope, bella?
 Ac humana tuum si non natura reatum
 Conprimit, ordo, gradus neque te dilectio frenat,
 Suspicere fulminei venient de nubibus imbres
 190 Placabitque tuos caelestis turbo furores;
 Angelicas acies armatas auxiliantes
 Ferre videbis opem signis victricibus amplam,
 Ferre necem telis cui nunc minitaris inquis.
 Carnifices quoque pulso loquens, qui iussa volebant
 195 Patrare et sceleris pariter consortia ferre,
 Quos aliena reos addixit missio noxae.
 Qui callente dolo se fallere posse putantes
 Illum, plenus erat qui puri flaminis haustu,
 Fingebant falso fallaces famine falsa
 200 Aptaque rura satis se sancto ostendere posse,
 Si comitetur eos causa studioque tuendi.
 Callidus et quanquam miles simulaverit ore,
 Finixerit et tanto mendacia dicta prophetae,
 Quem monstrante deo nil clausum nilque latebat

161 fidelibus *B* 196 adduxit *B*160 *Lucan. VIII* 16 vertigine rerum attoniti. 180 *Ioh. 13, 34.* 204 *Cfr. Iurenc. I* 587.

205 Occultum fibris, nil teatum pectoris antris,
 Auribus in cuius sic mens ut lingua sonabat:
 Non tamen iniustis scelerum latoribus ipse
 Obstitit aut saevis monstravit terga ministris.
 Tanta nec invictos animos formido pererrans
 210 Dispulit aut stabilem liquit constantia mentem,
 Martyrii iugiter quoniam fervebat amore.
 Et quanquam dederit non temporis optio votum,
 Martyris emerito non est fraudatus honore.
 Hinc superi magis est laudanda potentia Christi,
 215 Quod dedit huic palmam gratis sine vulnere mortis.

VI. Iamque supercilium montis pia victima adivit
 Percussorque ferus, ceu quondam sanctus Isaac.
 Utque maligna manus, nimium crudelis Iesum
 Quando furore calens ad montis culmina nostrae
 220 Auctorem vitae pertraxit praecepitandum,
 Si tunc posse velut furibundum velle habuisset:
 Haud secus, hic iustus cum staret mitis ut agnus
 Sub vacuis pietate lupis, mox caelitus atrae
 Collectae nubes oculos clausere malorum
 225 Nec Phoebea patet digno satis ordine lampas:
 His retrahit iubar et radios convertit in umbras,
 Qui rutilo spoliare student splendore lucernam;
 Lucida diffugiunt oculis, nox ingruit ampla
 Tempestasque ruit commixto grandine grandis.
 Ergo solo strati culpam iustumque fatentur
 230 Supplicium, veniam rogitant; curvatur adorans
 In terram iustus pietatis amore repletus
 Ac membra herbigeris prosternit in aggere glebis
 Nec prius absistit studio votoque precandi,
 235 Donec aetherei se submisere furores,
 Nimborum tonitrusque etiam cessere fragores.
 Dumque serena illis se reddunt aethra ministris,
 Noscunt, quam merito sit sanctus honore verendum.
 Ite domum, missi, factumque referte patrono,
 240 Carnifices alios ne post vos mittat Amundo.

VII. O nimium dilecte deo, cui militat aether,
 Cuius in auxilio caelestis machina frendens
 Bella parat, lumen retrahit loetumque minatur!
 Pro lituis tonitrus, pro telis igneus imber,
 245 Pro parmis quassans immurmurat arduus axis.
 Quid mirum est servisse tuis terrestria iussis,
 Quando elementa simul quatuntur, fervet Olympus,
 Cum tibi, fida tuis spes, mors iniusta paratur?
 Et quanquam sint magna satis, quae gesseris ante,
 250 Plus tamen ista nitent, quae caeli ex aree resplendent.
 Pulcher ubique, polo terra pontoque eoruscans,

- Respice diffusos iam iam miserendo fideles
 Hisque iugem precibus sacris deposce salutem,
 Quatinus invictas retinentes pectore vires
 255 Nec mala nos frangant nec mentem prospera raptent.
- VIII. Instat iter, iam iamque sequentia gesta retorquent
 Carminis excusum: canitur res digna relatu;
 Mentio namque viri venerandis laudibus apta est.
 Namque euangelium populo dum praedicat omni
 260 Nescius incoepiti curam laxare laboris
 Lassatosque artus modica reparare quiete:
 Perlustrans pagi confinia Bellocensis,
 Rossontus locus est, quo sanctus venit anhelus.
 Qua modicus ripis refluit sed Massus opimis
 265 Ubere frumenti copiosi et munere Bachi,
 Non procul a tractu, quem cursus complet Oronnae.
 Hic fuerat mulier geminis viduata lucernis,
 Fronte sub obscura noctis simulatio vera
 Haud brevibus spatiis densa caligine durans.
- 270 Cuius nempe modum dum iustus comminus instans
 Scrutatur, didicit causas tempusque negatae
 Lucis et auguriis iustas quaesisse tenebras.
 Frondicomaeque deae se deservisse renarrans
 Dicit eum, rigidis ramorum flexibus arbor
- 275 Quo caput extulerat perversa fruge colonis
 Noxia, loetiferum gignens radice venenum,
 Rustica plebs prisco quam consecraverat hosti.
 Fudit et ut mulier plangens lacrimansque querelas,
 Reddidit has sanctus miseranti pectore voces:
- 280 'Non miranda refers, mulier caecata reatu,
 Cum proprio plangis discrimina crimine creta;
 Magna sed admiror quam sit clementia Christi,
 Cuius larga nimis te iam patientia portat,
 Cuius ad offensam proprio famulabilis hosti.
- 285 Emeritum retines damnum iustumque pudorem.
 At tibi si superest amissae cura salutis,
 Assensum nostris iam nunc praebeto loqueli:
 Ocius audacter, dea quo stat pestifera, ito;
 Spe stabili confirma animum dextramque bipenni,
- 290 Arbor ut ad terras iam proruat acta securi,
 Quam veneraris; enim citius promitto futurum,
 Credula si fueris, felicia vota reportans
 Quod capies celerem membrorum animaeque medelam.'
- Nec mora: dum properat mulier ducente puella
 295 Arboream truncare deam frondensque cacumen
 Relligione carens succisum tradere flammis,
 Perspiciens sanctus fidei venerabile lumen
 Interius fulgere crucis celebrabile signum

252 miserando corr. K   263 Rossontus B   264 massus] in marg. fluuiolus AKB   266 Nec B
 278 languens A   289 Spectabili corr. A

- In frontis medio gemina inter tempora sculpit:
 300 Mox quoque conspicuus delatus caelitus ignis
 Splenduit et clausae patuere in fronte fenestrae.
 Sic veneranda manus iubar infert atque relinquit
 Nox oculos exulque dies illuminat orbes
 Ac mediis tenebris aurora crepuscula fundens:
 305 Miratur radios frons illustrata serenos.
 Quam tamen instructam veteres contemnere culpas,
 Noxia quis pridem creverunt vulnera in illa,
 Incolumem linquens reliquos visurus amicos
 Dimisit sanctus, tanti largitor honoris.
- 310 IX. Historiae manifesta fides, sed mysticus illi
 Intellectus inest silvis umbratus opacis.
 Quem temptabo loquens festino pangere versu,
 Ut resonans antiqua novo simphonia flatu
 Impleat arentes supero spiramine versus.
 315 Arbor prisca fuit, qua vitam perdidit Eva,
 Nomen habens vitae, si culpis abstinuisset.
 Pro dolor! anguino nimium decepta suasu
 In loetum lapsa est, vetitum dum sumpsit edendum,
 Ad certum per lucra ruens male credula damnum.
- 320 Sed crucis in ligno vita moriente piati
 Sunt scelerum morbi et vetiti transgressio pomi.
 Aspicis antiquam praesenti in stipite formam:
 Auguriis mulier cui dum famulatur ineptis
 Scire futura volens, etiam praesentia perdit
 325 Ac meritas caecata capit pro luce tenebras.
 Sed sanctus veniens errores dispulit atros,
 Arboris et docuit flexus succidere ferro.
 De quo magnificus cecinit Baptista Iohannes
 Arboris eximiam radici instare securim,
 330 Fulgenti nocuos quae truncat acumine sucos
 Et reparat celerem pia per colliria visum:
 Unguifer et medicus sic lumina reddit Amandus.
- X. Hocque, quod accumulans laudum praeconia iustus
 Magnificis gestis complevit, rite canamus.
 335 In grege multipli, domini quem fecit alumnus
 Divinum portare iugum, servire tonanti,
 Unus erat reliquis praelatus honore catervis,
 Ut victum sociis et congrua cuncta pararet.
 Qui dum mente tumens iussis parere magistri
 340 Despicit et vinum plaustris portantibus utens
 Ad fratres deferre suos sanctoque negare,
 Quod sibimet deessent quae sita vehicula, pergit,
 Sternitur infelix subiti discriminē morbi

299 sculpsit A 303 orbos (*cf. infra de sobr. I* 526) Neff 310 Historiae est m. AV316 Hieronym. *l. c. pag. 5, 16* Eva calamitas aut vae vel vita. 328 Matth. 3, 10.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

Et fera paralisis vastans crudeliter artus
 345 Occupat et laxis in menbris regnat habenis
 Elataque nimis sumptos cervice rigores
 Ocius excutiens herbis flaccentibus aequat
 Ac miserum corpus loetali clade gravatum
 Pestis acerba feris stringens hinc inde catenis.
 350 Sanguinis arebant siccato flumine venae,
 Languida et attractis marcebant brachia nervis.
 Ac tenuem flatum de nare frequentius efflans
 Singultus miseris mutus sermone iterabat.
 Iam quoque progrediens animae calor ostia vitae
 355 Transibat; sed adhuc medicus vivebat Amandus,
 Cuius erat meritis aegro tribuenda medela.
 Isque monasterio fratrum famulante cohorte
 Navigio deductus erat, cum rite peractis
 Officiis mensis resideret sanctus edendis
 360 Esuriens epulis, dapibus sed pastus Olympi.
 Discipulique pater noscens miserabile vulnus
 Leniter arridens miseranti pectore fatur:
 ‘Magna quidem patitur, sed adhuc potiora meretur,
 Hunc quoniam nobis iactantia vana rebellem
 365 Contemptusque facit, nimium quis deditus extat.’
 Dixit et electum fratrum de plebe benigna
 Presbyterum optatae gerulum iubet esse medelae
 Parte data panis, calicis quoque pocula laeti.
 ‘Vade’ ait ‘et monacho fer haec mandata iacenti,
 370 Hauriat ut calicem cum missi fragmine panis;
 Crastina cumque dies nocturnas sparserit umbras
 Et sol flammicomus puro rutilaverit ortu
 Visurusque illum celeri properavero gressu,
 Excussus propriis pulso languore grabattis
 375 Incolumis surgat solidatis, impero, nervis,
 Obvius ac sano procedat corpore nobis.’
 Quid sermone morer, cum non medicina moretur?
 Missa etenim monacho patris benedictio vitam
 Reddidit et vires medico mandante recepit.
 380 Hinc celer exsiliit summo conamine; tellus
 Iam prope functa suis enisa adstare columnis.
 Nec cunctatus iter iussum properare viator
 Adventante viro procedens obvius almo
 Occurrit sanus gratesque rependit opimas.
 385 Linguaque percusso dum format verba palato,
 Insonuit sermo clara de fauce loquentis.
 Surrexisse dehinc vita remeante cadaver
 Admirans fratrum cecinit cum laude caterva.
 Qui tamen admonitus mores mutare protervos
 390 Sospes cum venia sociis mirantibus ivit.
 Materiae locus est triplicatum texere funem,

- Pagina sed multo versu completa redundat
 Nec capit ulterius finalis clausula libri.
 Pluribus et quanquam studuisse pangere verbis
 395 Gesta viri, quivisse tamen non cuncta notare
 Confiteor: nec enim tam parva peregit, ut ullis
 Dicere sufficiam scriptis aut promere metris,
 Quod fidei donum meritum moresque benigni,
 Quanta per aegrotos curatio gratia, quanta,
 400 Virtus bella labor patientia palma triumphus.
- XI. Hactenus ad finem celerans, oratio, ducta es
 Tramite difficili: nunc cur per devia coeptum
 Flectis iter, timidis et te convertis habenis?
 Forsan ob hoc, subtriste aliquid quia gesta loquuntur?
 405 Pro! pudor est rutilo comptum fulgore beatum,
 Egregios cuius mores descripsimus usque huc,
 Qualiter ad vitam per mortis limen eundo
 Transierit superi ponendum in aetheris aula,
 Diffugere et finem lacrimoso pangere cantu.
- 410 Calce tenus ductum metuens concludere textum
 Si refugis functum, vel dic: 'per saecula vivit':
 Vivit enim angelicis sociatus rite catervis.
 Tristitiam liquit moriens planctumque per arva,
 Laetitiam fecit caelestibus arcibus amplam;
- 415 Terra tenet terram, concrescit pulvere pulvis;
 Mortuus in tumulo recubans per dona coruscat,
 Ast speciosa choris anima est coniuncta supernis.
- XII. Nempe monasteriis per rura, per oppida sparsis
 Celsior et melior sese structura levavit
 420 Helnonis nostri. Locus est de flumine dictus,
 Quod recipit largoque sinu Scarb purior effert.
 Qui fonte ex gemino Iordanis more meantes
 Dulcia commixtis coniungunt basia labris,
 Quo tumulum retinet sanctus virtutibus auctum.
- 425 Qui locus immenso decoratus honore nitescit:
 Pax ibidem pietas bonitas concordia pollet
 Spesque fides fraternus amor dilectio summa.
 Omne bonum retinens ad caeli culmina tendit,
 Omne malum vitans discrimina noxia pellit
- 430 Nulla pericla pavens; ubi debilis omnis et aeger
 Vota petita fide in medium currente reportat.
 O locus! o felix secundo germine cespes,
 Cunctis macte bonis, aeterna in saecula salve:
 Veste ove messe bove alite melle ape flumine pisce
- 435 Glande sue flore fronde imbre gramine vite,
 Omnibus his pollens tali moderante colono,
 Omnibus his renitens hoc fecundante patrono!

402 nunc cur] sed nunc *B*   404 substricte *V*   405 Pro dolor *B*   417 desinit *K*   424 sanctus
 retinet *A*   436 morante *B*   437 renites *B*

a. 809

- Flumina dant pisces, segetes terrestria solvunt;
 Escis nempe cares nullis, quia fruge redundas:
 440 Incola namque famem non ore, sed auribus haurit.
 Rem canimus miram, quae credula corda requirit:
 Vivere post mortem poteris hac scire beatum.
 Curricula annorum centum vergente recursu
 Transierant, numerus pariter partitus et idem,
 445 Transiit aetheream quo vir venerandus ad aulam,
 Cum corpus tumuli disiecta mole levatum
 Incolumē inventum est et dens sublatus ab ore
 Fudit sanguineas ut vivo e corpore guttas.
 Abneget hoc, facile est, quisquis de corpore Iesu
 450 In cruce confixi percuesso militis hasta
 Non credit manasse sacras cum sanguine limphas.
 Si quaeris testes fidei virtute vacillans,
 Hue venias, moneo: aspicias diversa virorum
 Agmina multiplicesque senes aetate verendos,
 455 Vas quoque suspectos poterit monstrare cruores.

- XIII. O genitor pastor doctor nutritor amator,
 Quo locus iste nitet tantorum dives honorum,
 Quem caeli regnum veneranda pace receptum
 Exaltat decorat conlaudat honorat adornat:
 460 Intercede, piis veniae commercia servis
 Ac largire tuis consortia lucis alumnis.
 Cumque deus veniens cunctum concusserit orbem,
 Cum tremulam terram velox exusserit ignis
 Et sol detracta ceu saccus luce carebit
 465 Lunarisque globus furvo claudetur amictu,
 Sulphur pix horror tortor tormenta caminus
 Affuerint iudexque sedens iustissimus illic
 Sanctorumque cohors ornata sedilia habebit,
 Inter et hos proceres cum celsum iure tribunal
 470 Consulibus iunctis consederis arbiter orbis,
 Iudicium et iustum libris pandetur apertis:
 Eheu, quid faciam tunc? me quis sanctus ab ira
 Conteget instanti? quae me defensio tantis
 Cladibus eripiet? cuius sub tegmine montis
 475 Abscondendus ero, flammis ne exurar acerbis?
 Quod me tunc operis iusti velamen opertum
 Eximet et tanti secernet ab igne camini?
 Oro, tui tunc, sancte pater, miserere poetae,
 Dextris atque tuum turmis coniunge Milonem:
 480 Extremum sat erit vel commeruisse locellum.
 Est etiam mihi met fiducia magna misello
 Hoc opere horrendos extingui posse furores,
 Scemate quod vili scriptum est, sed vate fideli.
 Parvus honor carmen stolidum est, sed grandia amoris
 485 Sunt mihi vota tuis in laudibus, optime pastor.

- Et si respicias animi praecordia nostri,
 In his quam fuerit nobis devota voluntas,
 Non damnanda aderit, velut aestimo, parva facultas.
 Orbis honor nostrumque decus, pater alme, valeto;
 490 Ante tuum tumulum iugiter recinemus: haveto.
 Tu dignus salve, nobis praebeto valere.
- XIV. En opus, alme deus, hominum sator atque redemptor,
 Ad laudem obtulimus praeclari praesulsi istud,
 Acceptumque tuis ut sit conspectibus, oro.
- 495 Omnis in ecclesiam mundus sua munera defert:
 Ille nitet sensu velut auro, munus et alter
 Argenti eloquio portans candescit honesto
 Cantorumque chorus vocali concinit aere;
 Fertur ab hoc coccus gemino bis tinctus amore,
 500 Offert et tortam carnis maceratio bissum;
 Lignum incorruptum hic corpus gerit immaculatum,
 Actibus ille piis ceu pulchro splendet olivo
 Perfususque bono ut timiamate fraglat odore:
 Ast ego munificis commixtus coetibus assum
- 505 Pauper egenus inops trepidans confusus et angens,
 Qui fero nil placitum, quod in aram ponere fas sit.
 Pellis ob hoc mihi rubra, genas verecundia pingit.
 Hoc carmen textum caprinis offero pilis
 Meque simul hircum pro crimine mortificandum.
- 510 Sed qui pro minimo viduam quadrante beasti,
 Munera, quae solvo, placato suscipe vultu
 Et tua laus nostro perduret in ore per aevum,
 Qui solum regnumque tenes per saecula supernum.
 Care, meum completer iter, requiesce, viator.

EXPLICIT VITA BEATI AMANDI CONFESSORIS CHRISTI DE PROSA ORATIONE IN HEROICUM
 CARMEN METRICO STILO TRANSFUSA HABENS LIBELLOS III. IN QUIBUS CONTINENTUR
 VERSUS MDCCXVIII.

VII.

VERSICULI VULFAI IN CONFIRMATIONE OPERIS.

- Carmina sidereo merito scandentia campos
 Ut vigeant nostro, Milo, favore petis.
 Quorum vis tanta est talique refulget honore,
 Ut nequeat nostro dicier eloquio.
- 5 Aurea materies argento cingitur albo,
 Ornat et eloquium lucida massa suum.
 Non opus, ut nostri decorentur famine verbis:
 Eius honore vigent, cuius amore nitent.
- Haec archipraesul toto notissimus orbe
 10 Hinemarus verbis sustulit eximiis.

503 flagrat A || aeroicum VB i. q. c. u. 1. DCCCXVIII B] om. V [vii.] incipit K uersus
 uulfagi A operis milonis A 3 fulget A 4 nequeant AK 8 Cuius V eius] eius V: cf. infra
 III 14 Huicbaldi versum 10 Hinemarus B

[vii.] De Vulfao, Hinemaro, Teudrico, ceteris v. supra pag. 558.

Haec pater et dominus, Cameracae gloria plebis,
 Teudricus tali laude beavit ovans:
 'Carmina dulcisono nimium currentia plectro,
 Digna manete polo, macta valete deo'.
 15 Praebuit his stipulam paeclarus episcopus Emmo,
 Affigens digitis pulchra elementa suis.
 Haec pater et pastor clero gratissimus omni
 Mitis Adalardus extulit ore pio.
 Haec tuus haecque meus Haiminus iure magister,
 20 Quo duce, firmavit, devia nemo petit.
 Corpore praemodicus, sed mentis acumine magnus
 Teudingus dextram praebuit ipse suam.
 Quae domus, oro, ruat tantis suffulta columnis?
 Flumina nulla pavet, flamina nulla timet.
 25 Sed tamen ut numerus septenus sit perfectus,
 Septima sum tecto, Milo, columna tuo.
 Sunt equidem nostro tua carmina digna patrono
 Iudicio nostro, cuius honore micant.
 Virgilii pulchro suras iam cinge coturno,
 30 Sed supera falsum vera canendo virum.

II.

Lumen in aethereo, quo clarus haberis, Olympo
 Monstrasti monachis, praesul Amande, tuis.
 Da famulis ambire tuae consortia vitae,
 Ut valeant donis participare tuis.

III.

I.

KAROLO IMPERATORI AUGUSTO HUCBALDUS.

Aurea lux mundi, Francorum gloria regni,
 Inclite Caesar, ave, spes et honor patriae.
 A proavis nomen retinens, pariter quoque numen
 Carus christicolis Carolus es populis,

---

11 camaracae V   15 emmo] imo A

[II.] *Milo de elevat. S. Amandi c. 2 (A. SS. Febr. I 893 = Migne 121,982): finitis matutinorum solenniis ac die iam clarescente (sc. 20. Sept. 855) vulgata facti fama (sc. cereos ad S. Amandi sepulcrum divinitus esse accensos) omne monachorum agmen in basilicam venit atque trinitati excelsis laudibus vocibusque iubilantibus benedixit missarum deinde solennia pro eiusdem honore patris ultra solitum devotissime implevit. cuius inexplicabilis melodiae cantilenam diutius protelataum ego ipse, qui haec describo, coram positus et audivi auribus et ignem oculis vidi atque hos etiam versiculos in ipsis concentibus tanto pontifici dixi: Lumen — tuis.*

- 5 Cui deus, imperio mundum qui condidit almo,
   Imperii sedem praebuit ipse piam.
 Hinc quia nobiliter regni moderaris habenas,
   Affectant cuneti flectere colla tibi
 Subque tuo totus concurrit foedere cosmus
 10 Te rectore sibi iura petens fieri.
 Quin etiam tanti congaudens principis omen
   Orbis Roma caput subdidit ipsa caput.
 Plura sed ut paucis concludat pagina verbis:
   Cuius amore cales, eius honore potes.
 15 Praeterea, quoniam commissi iura decenter
   Disponis regni tu quoque lege dei,
 Interius dum praefulget sapientia sensus
   Exteriusque domus praenitet ex opibus,
 Cum Salomone potens, prudenti pectore pollens
 20 Terram laude reples, mente superna tenes.
 Et quia praecelsae rimaris dicta sophiae
   Huicque frequens animus gaudet adesse tuus,
 Suscipe magna quidem, sed parvo pondere dona,
   Quae tibi ΠΔΝΔΕΚΤΕC aggregat hic pariter,
 25 Quo rudit et priscae legis congesta nitescunt
   Famina, quae biblo scripsit in hoc modico
 Milo, poeta tuus, noster didascalus idem,
   Ingenium cuius hoc bene prodit opus,
 Carmine qui quondam vitam descripsit Amandi
 30 Praesulsi eximii, detulit atque tibi.
 Hunc quoque conscriptum vestro sub honore libellum
   Dum cuperet votum per celebrare suum,
 Occidit humanae persolvens debita vitac,
   Carpens aethralem sic super astra viam.
 35 Sed prius algentes quam vita relinqueret artus,
   Iusserat ista mihi pignora cara dari.
 Hinc aestu coepi sed mox angoris aduri,
   Frontis in hoc libro quid facerem titulo,
 Non reputans illum fas demere, nomine claro
 40 Cum foret insignis principis Ausonici.
 Haec dubiam stabilis fixit tamen anchora mentem,
   Ne fleret titulum pagina muta suum,
 Quin vice defuncti supplex sua munia complens
   Ipse darem faustis Caesaris haec manibus.
 45 En opus, en coeptum tanto sub nomine carmen
   Examen vestrum spectat adesse pium.
 Huc ades, Augusti clementia, semper in omnes
   Quae virtute vales et bonitate viges:
 Sobrietatis habes laudes hic bella trophea
 50 Ingenio vigili, carmine scripta brevi.

[III.] [l.] 28 paruo sed E

[III.] [l.] 25 rudit lex i. norum testamentum, ut apud Sedulium, Aldhelnum, Alcvinum.

Quae si forte tuo donentur nempe favore,
     Ad decus ecclesiae fers pia dona sacrae.
     Hic via, vita, salus, divis hic inclita gazis
         Dona dei rutilant, quae super astra vocant.
 55   Quo te decursum post hoc feliciter aevum
         Regna beata tenens collocet omnipotens.
         Haec igitur, salebro sint quamvis carmina versu,
             Obsecro ne temnas, rex pie, sed relegas.
         Caesar, vive potens, felix, sine fine valeto
 60   Hubaldique memor sis, rogo posco precor.

Si bene te tua laus taxat, sua laute tenobis.

II.

GLORIOSO REGI KAROLO MILO SUPLEX.

Principibus priscis vatum placuisse Camenæ
     Novimus et sumptos tali pro munere honores.
     Virgiliusque suum calamo trivisse labellum
         Non doluit, quoniam amissos servavit agellos.
 5   Naso, Tomitanis peregrinus et exul in oris,
         Carmine multiplici mulcebat principis aures.
         Porphyrium variis quae pinxit metra tabellis
         Solvore exilio biathanaton, ore putentem
         (Christicolis vomuit quia plurima probra nefandus,
 10   Conqueror auxilium vos huic tribuisse, Camenæ).
         Tarquinius Priscus Cumanae scripta Sibillæ
         Empturus pretii pondus causatur enorme
         Et dare detrectat, quod vates avara requirit,
         Sed tribus exustis nimio discrimine libris
 15   Sex reliqui sero pretio taxantur eodem.
         Graeculus Augusto cum ferret xenia metri
         Et caperet nullum tanto de principe donum,
         Non ille audaces compescuit ante Camenæ,
         Donec, ab Augusto elicitis vel versibus, ipsi
 20   Redderet oblato geminos pro carmine nummos:
         Disticon accipiens pauperque minuta rependens
         Se largum memorat, regem condemnat avarum.
         Post oblatus ei corvus, dum voce salutans
         Spernitur, has deflens effundit ab ore querelas:
 25   Impensas operas memorans periisse nec ullum
         Solamen baiulo se posse rependere egenti,

61 *versum recurrentem bis ita, ut crux inde formetur, posuerunt AE* [ii.] 5 tamitanis corr. A

[ii.] 1 Cfr. Hor. Epl. I 17, 35; Milonem Hubaldus imitatur in invocatione ante Laudem calvorum, ut adnotavit Desplanque. 3 Cfr. Ecl. II 34. 4 Vide e. g. Donati vit. Verg. (Sueton. ed. Reifferscheid pag. 59). 7 Porphyrium Optianum et philosophum Porphyrium, de quo legerat apud Hieronymum, in unum confudit. 11 Cfr. Serv. ad Aen. VI 72. 16—22 Cfr. Macrob. Sat. II 4, 31 (unde eandem historiunculam sumpsit Wibaldus Monum. Corbeiens. ed. Jaffé pag. 288). 23—28 Cfr. Macrob. l. c. 30.

Sicque negata prius commercia plura reportat.
 Milo, poeta tuus, rex illustrissime regum,
 Corvus ego crocitanus humili te voce saluto,
 30 Perfidus ille Noe non qui pia claustra refugit,
 Sed qui mane pium pavit, qui vespere vatem.
 Multiplici vestro quia mens mea fervet amore,
 Hoc satis exiguum transmitto poema precorque,
 Ut tibi tuta salus et perpes gloria cuncto
 35 Tempore sit vitae, donec translatus ad astra
 Cum Christo maneas, vigeas cum regibus almis,
 Sitque ex te genitis felix successio regni.
 Carmina lege carent, si praemia nulla merentur.

III.

UTILIA TELA SACRAE PARCITATIS ADVERSUS COQUUM BABYLONIS
 DE DIVINAE SCRIPTURAE PHARETRIS EDUCITA STUDIO MILONIS
 CAENOBITAE AMANDI ALMI AC BEATI CHRISTI PRAESULIS.

HAEC CAUSAS OPERIS COEPTI PRAEFATIO PANDIT.

Sobrietas caput huius erit finisque libelli,
 Pro qua distinctas acies ad bella vocavi
 Telaque divinis collegi plura pharetris.
 Milo sacerdotum minimus peccamine magnus,
 5 Praesul Amande, tuam qui scripsi carmine vitam,
 Hunc ego, lector, ovans calamo currente notavi.
 Cum monachos nostros iam vespertina sinaxis
 Cogeret ad solitos dicendos cantibus hymnos,
 Immeritum me stare choro tunc compulit ordo
 10 Maerentem pro causa animae scelerumque meorum.
 Tunc praecentor agens fraternalm hac voce cohortem
 Sustulit elatum super alta cacumina rithmum:
 'Hymnos, o socii, cantate et cantica Sion.'
 Quo cantu admoniti qui stabant arte periti,
 15 Emissas reboant alta usque ad sidera voces:
 'Sedimus ignotos dirae Babylonis ad amnes,
 In ramis salicium suspendimus organa nostra' —
 Namque hic psalmus erat, quem tunc chorus ille canebat —
 Se neque posse aliena in terra dicere Carmen

29 cracitanus *E* [iii.] 5 scripsi qui *E* 8 ymnos corr. *A*30. 31 *Cfr. Sedul. C. p. I* 170—175. [iii.] 3 *Cfr. Aen. V* 501. 13—21 *Psalm. 136*, 1 super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, cum recordaremur Sion. 2 in saliebus in medio eius suspendimus organa nostra. 3 quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum. et qui abduxerunt nos: 'hymnum cantate nobis de canticis Sion'. 4 quo modo cantabimus canticum domini in terra aliena? 16 *Prudent. Ditt. 23:*

Gens Hebracorum peccamine capta frequente
 Fleverat exilium dirae Babylonis ad amnes.
 Tum patrios cantare modos praecepta recusat
 Organaque in ramis salicis suspendit amarac.

- 20 Illud, in antiqua patria quod ferre solebant,
Hic quia captivi lacrimosis planctibus irent.
His ego tunc stupui; postquam me corde recepi,
Mente revolvebam patrum documenta priorum
Percepique, bonis gula quod contraria cunctis
25 Esset, florigerò pro qua depulsus ab horto
Primus Adam vallem natos generavit in istam,
Quo puer a cunis et matris ab ubere vagit.
Ac veluti populus sancta a tellure fugatus
Septimanisque decem annorum in Babylone locatus
30 Fletibus organicos cantus mutavit amaris,
Non aliter nobis hac in convalle gemendum.
Haec mihi causa fuit hos versu scribere trenos.
Suggere verba mihi veniens, o spiritus alme,
Sensibus inque meis rorem diffunde supernum,
35 Ut, quod lingua canit, faciat manus, actio firmet,
Sermo meus sit cordi habilis, suasibilis auri,
Corrigat auditus, lectus struat ordinet actus.
Tunc certo sonitu tuba belli classica clanget,
Tunc non vanescent nec in aera verbera abibunt,
40 Si concordet opus calamo, si dextera plectro.
Annue, Christe, queam quo laudes sobrietatis
Promere, dactilicis et scribere digna Camenis.

IV.

HIC PROLOGI FINIS. TITULI HINC EX MORE SEQUENTUR.

- I. Israhel captivus in Babylone absentiam sanctae terrae deflesse narratur.
- II. Coquus Babylonis templum dei incendisse memoratur.
- III. Allegorice eadem declarantur.
- III. Flendum in huius vitae exilio, ut ad patriam redeamus.
- V. Documenta a protoplasto sumenda, qui pro gula paradiso pulsus est.
- VI. Quod Noe vino nimio sumpto a filio derisus est.
- VII. Sodomorum saturitas ac poena et Loth ebrietas notatur.
- VIII. Esau pro ingluvie primitiva sua fratri vendidisse damnatur.
- VIII. Populus Israhel carnibus pastus concupiscentiae poenam luit. Qui item post esum idola coluit.
- X. Dux Aoth ventrisservium Eglon sica scidit.
- XI. Samson mel de fauce leonis sumpsit.
- XII. Samuhel gastrimargum Agag in frusta dissecuit.
- XIII. Heliae sobrietas angelicis cibis pasta ad paradisum reducitur.
- XIII. Heliseus prophetas reficiens amaros gustus ollae dulcorat.
- XV. Danihel abstinentis legumine pascitur.
- XVI. Iudit sobria caput Holofernis retulit.
- XVII. Hester ieunia Aman ad crucem subrigunt.
- XVIII. Septem fratres sub Antiocho pro continentia trucidantur.
- XVIII. Actus priorum patrum breviter commemorantur.
- XX. Virtutum et vitiorum pugna in antiquis figurata monstratur.

26 Cfr. *Psal.* 83, 7.29 *E. g. Dan.* 9, 2.39 *Prudent. Apoth.* 404 verbera linguae.

- XXI. Utilis admonitio et de dei armatura agitur.
 XXII. Turris aedificanda virtutum sumptibus docetur.
 XXIII. De praeceptis geminae dilectionis et veste illius.
 XXIII. De vitio invidiae vitando.
 XXV. Contra superbiam plurima exempla humilitatis.
 XXVI. De avaritia, quae plurimos perdit.
 XXVII. Documenta contra hanc et de multiplici prole illius.
 XXVIII. De fructibus elemosinae et vilico euangelico.
 XXVIII. De fame divini verbi et in praesenti laborandum, ut in futuro vivamus.
 XXX. De pugna Ionathae mirabili et quod violato iejunio proximus periculo fuerit.

HIC FINIS TITULI . TEXTUS NUNC IPSE SEQUETUR.

INCIPIT HIC PRIMUS DE SOBRIETATE LIBELLUS.

- I. Hebraicus populus semper peccare suetus,
 A Solymis profugus patriisque abductus ab arvis
 Et nimis ille suo miser ab Iordane remotus
 Plangebat circum Babylonica flumina tristis.
 5 Conditione pari, parili non crimine capti
 Fletibus augebant plebis lamenta prophetae.
 Maerentem vidit Chobar alveus Ezechielem ;
 Qui gravitas nostro fertur sermone Latino ;
 Quem dicunt Tigrin; de quo Raphahele iubente
 10 Extractus piscis caecatum lumine Tobin
 Reddidit exactos luci post quatuor annos ;
 Vatidicus Danihel iuxta quem somnia vidit
 Multaque divinis capiens oracula signis
 Tempora venturi Christi descripsit in orbem.
 15 Eufrates quoque Hieremiae lumbare putrescens
 Abdidit, historice si dictum creditur actum. —
 Haec alias: fletus causas nunc pande petenti,
 Spiritus alme, mihi (Aonias non invoco Musas,
 Pierides Siculis mixtae iam longius absint);
 20 Da mihi, quod dicam; da, linguae ut concinat actus.

4 babilonica (*similiter* misterium tipicus scilla tantum non omnibus locis, cfr. supra pag. 582 ad v. 141) A

7 *Ezech.* 1, 1 et factum est in trigesimo anno . . . cum essem in medio captivorum iuxta flumen Chobar. . . 8, 9 *Hieronym. comment. in Ezech.* 1, 1 (*Migne* 25, 18) captivum sedisse populum super flumina Babylonis David prophetat (*Psalm.* 136); Chobar antem aut nomen est fluminis aut certe iuxta interpretationem suam, qua in 'grave' vertitur (cfr. *Hieron. onomast. ed. de Lagarde* pag. 57, 9), Tygrim significant et Euphratem. . . 9 *Tob.* 6, 1 profectus est Tobias . . . et mansit iuxta flumen Tigris. 2 . . . ecce piscis immanis exivit . . . 4 et dixit ei angelus: . . . 'trahe eum ad te'. 11, 7 dixitque Raphael ad Tobiam: . . . 'accede ad patrem tuum (*Tobiam*) . . . 11, 8 statimque lini super oculos eius ex felle isto piscis . . . et videbit pater tuus lumen caeli'. 12 *Dan.* 10, 4 eram iuxta flumen, qui est Tigris . . . 5 et levavi oculos meos et vidi. 9, 25 animadverte: ab exitu sermonis, ut iterum aedificetur Ierusalem, usque ad Christam ducem . . . 15 *Ierem.* 13, 7 abii ad Euphraten . . . et tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud: et ecce computnerat lumbare . . . 9 haec dicit dominus: 'sic putrescere faciam superbiam Iuda.' 18 *Radbert. Pashas. carm. IV* 1 (supra pag. 52) Aoniae nunc non (*sic legendum*) gelida de rupe Camenae ut veniant petimus: verum te, Sophia virgo. 19 Cfr. *Ecl. III* 85; *IV* 1.

Exulibus patriae miseris absentia sanctae
 Venerat in mentem et speciosi culmina Sion;
 In quo conspicui steterat prius aula sacelli;
 Quod Salomon quondam ter cocto ornayerat auro;
 25 Quo Parius lapis et hiacinthina vela nitebant,
 Beselehel docta quae neverat arte peritus
 De tenui lana, quam pectunt arbore Seres,
 Serica purpureis intexens stamina tramis;
 Quo saneta a sacris cortina aurata sequestrat;
 30 Arca ubi de lignis obrizo tecta metallo
 Cum tabulis manna servans virgamque Aaronis,
 Quae cum flore nucem peperit, sine semine fructum:
 Nucleus ex virga genitus de virginē Christus.
 Sic patriarcha Iacob tres nudat cortice virgas,
 35 Ut varios ovium foetus conceptibus edat,
 Dum pastac ad potum monitu pastoris aguntur:
 Qui sitit huc veniat, quo vitae pocula sumat.
 Sed breviter virgas quas diximus arbore sumptas
 Expediam, si rite patrum documenta recordor:
 40 Ex platani foliis, umbra quia spiritus alma
 Sanctus in umbrata formavit virginē Christum;
 Hinc cortex storacis, suaves quia spargit odores
 Virgo deum gignens, quem radix signat Iesse;
 Virga nucis, Christus quoniam nucis est cibus intus
 45 (Cerne deum nostro velatum corpore Christum).

---

40 *umbram AE

22 *Cfr. supra pag. 613 ad praefat. v. 13.* 23. 24. 3 *Reg. 6, 20 operuit illud (oraculum) auro purissimo . . . 22 nihilque erat in templo, quod non auro tegeretur . . . 36 et aedificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum.* 26 *Exod. 36, 1 fecit Beseleel . . . 8 feceruntque . . . cortinas X de byssō retorta et hyacintho et purpura cocoque bis tincto.* 27 *Cf. Ge. II 120.* 28 *Cfr. Fortunat. V. M. II 88.* 29 *Exod. 26, 33 inseretur velum per circulos, intra quod pones arcām testimonii, quo et sanctuarium et sanctuarīi sanctuaria dividentur.* 30 *Exod. 37, 1 fecit Beseleel et arcām de lignis setim . . . 2 vestivitque eam auro purissimo.* 31 *Exod. 16, 34 posuit illud (man) Aaron in tabernaculo reservandum; Numer. 17, 10 dixit dominus ad Moysen: 'refer virginē Aaron in tabernaculum testimoniū, ut servetur ibi'.* 32 *Numer. 17, 8 (Moyses) inventit germinasse virginē Aaron et turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalus deformati sunt.* 33 *Pseudo-Melito ed. Pitra Spicileg. Solesm. II 378 nuces incarnatio: 'et virga germinavit nuces' (cf. Sabatier Bibl. sacr. lat. version. antiqu. I 297).* 34 *Gen. 30, 37 tollens Iacob virgas populeas virides (Hieronym. quæst. in genes. l. c. ed. Migne 23, 984 quamquam LXX *non populeas, sed* styracinas . . . habeant; Cyprian. ed. Peiper genes. 988 storaci mox altera *[virga]* dempta est) et amygdalinas et ex platanis, decorticavit eas . . . 38 posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua, ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas et in aspectu earum conciperent. 39 factumque est, ut oves parerent inaculosa et varia.* 37 *Ioh. 7, 37.* 40 *Pseudo-Melito l. c. pag. 109 umbra . . . incarnatio dei: 'et virtus altissimi obumbrabit tibi' (Luc. 1, 35).* 43 *Ies. 11, 1.* 44 *Augustin. serm. 245 (ed. Migne V 2196)* quod haec virga (*Aaron*) nuces produxit, imago dominici corporis fuit. nux enim trinam habet in suo corpore substantiae unionem: corium, testam et nucleum . . . in corio nucis carnem significat salvatoris, quae habuit in se asperitatem passionis. in nucleo interiori declarat dulcedinem deitatis.

45 *Cfr. infra II 67.*

Sed tamen, ut coeptum repetam iam carmine planetum,
Captivus populus cur fleverit, explicet ordo.

- II. Rege sub infando Nabugodonosor Nabuzardan,
Miles sive coquus qui nomine, turpior actu
50 Exitit et raptor, quo non sceleratior alter.
Hic domini templum toto venerabile saeclo
Iure ministerii spoliavit et ignibus arsit.
Aurea vasa dei ferventis ab igne culinae
Immundis manibus tractabat, spureus ut ollas,
55 Ex quibus ardentes rapiebat furcifer escas.
Partem vasorum rex abstulit; iste reliquit
Improbis intactum nil et nihil inviolatum.
Principibus fretus septenis rex prius urbem
Obsedit clausit patefecit diruit arsit;
60 Iste manus audax nec ab ipso altare removit.
Hic capitella, bases confregit ad usque columnas;
Iste etiam vitreum mare transtulit in Babylonem
Et labrum ac ciatos, falias lebetesque creagras.
Iste sacerdotes et septem consiliares
65 Bellacesque viros et scribas atque eunuchos
Tyronesque probos iugulavit fudit abegit,
Rex quibus infandus (sed huic feritate secundus)
Clemens ante fuit; nulla hic pietate pepercit
Crudelis cunctis, solo hoc laudabilis actu:
70 Pauperibus nudis vacua in tellure relictis.

III. Mystica cuncta tibi lectori haec lectio signat.
Rex ferus est zabulus, cuius coquus impietatis
Illud erit vitium, quod gastrimargia fertur,
Ecclesiae in populos quae vastos suscitat ignes.

---

73 gastrimargia et sic deinceps A

48—70 4 Reg. 24, 11 venit Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem (*Ierusalem*). 13 et pro-tulit inde omnes thesauros domus domini .. et concedit universa vasa aurea .. 14 et transtulit omnem *Ierusalem* .. nihilque relictum est exceptis pauperibus populi terrae; *Ierem.* 52, 12 venit Nabuzardan princeps militiae (*ἀρχιμάγειρος LXX*, cf. *Augustin. quaest. 127 in genes.* nolunt quidam praepositum coquorum interpretari, qui Graece *ἀρχιμάγειρος* dicitur, sed praepositum militiae .. nam sic appellatus est ille, quem Nabuchodonosor misit, penes quem potius invenitur primatus suis militiae) .. 13 et incendit domum domini. 17 columnas aereas, quae erant in domo domini, et bases et mare aereum (vitreum *unde Milo sumpserit, ignoro*), quod erat in domo domini, confrengerunt Chaldaeii .. 18 et lebetes et creagras et psalteria et phialas et mortariola et omnia vasa, quae in ministerio fuerant, tulerunt; et hydrias et thymiamateria et urceos et pelves et candelabra et mortaria et cyathos .. tulit magister militiae 20 et columnas (et bases 4 Reg. 24, 16) .. 22 et capitella .. 24 et tulit .. sacerdotem primum .. et secundum 25 et .. eunuchum, qui erat praepositus super viros bellatores, et septem viros, qui videbant faciem regis, .. et scribam principem militum, qui probabat tirones, .. 27 et percussit eos rex Babylonis. 58 principes septeni, *quia praeter gastrimargiam septem sunt via principalia* .. 72—81 *Isidor. Allegor.* 127 (*Migne 83, 116*) Nabuchodonosor rex typus diaboli fuit, qui haereticorum plebem erroris captivitate devictam de *Ierusalem*, i. de ecclesia, in *Babyloniam*, i. in ignorantiae confusionem, abduxit. 128 princeps coquorum, qui muros *Ierusalem* subvertit, hoc significat, quod omnes, qui ventris desiderio serviant, virtutes animae destruant.

- 75 Pauperibus parcit, quia his dominatur egestas;
Divitibus patulas in fauces ingerit offas.
Dicam, quod dolor est: sacratis impia vasis
Turpiter adtactis iam nullum praebet honorem.
Hinc fuit hic luctus, quo nostri carminis ordo
80 Cooperat; hoc fixum lector sibi mente recondat.
Quod Babylon signat, scelerum confusio nostra est,
Robustus contra dominum quam struxerat hostis,
Qui zabulum pingit cuiusque superbia turris
Cum structore suo lapsu lapsura per aevum,
85 Qui cupid humanas iugiter venarier escas.
Fluminis hic fluxus, quod mundi ab origine fluxit;
Iste locus salicium, quo multus surgit amaror;
Organa quo cessant, quia tristia plura resultant.
Has Babylonis aquas meretrix aurata retentat,
90 Exul quod vidit domini simista Iohannes,
Qui gustum melioris aquae de pectore Iesu
Hausit et in totum ructavit pocula mundum,
Laetificatque dei hic fluminis impetus urbem.
Sic missi Siloe vadit piscina silenter,
95 Ad quam missus abit caecus genetrice creatus,
Hac quoque fotus aqua remeat visumque reportat
Et docet indociles; synagoga pulsus Iesum
Invenit in templo, credit veneratur adorat.
Nos Evae ex utero caecos generatio fudit;
100 Tunc oculos clausit, cum delectabile pomum
Vidit et acceptum morsu cum morte momordit.
Sed pia lux Christus, quae mundum illuminat omnem,
Venit et amissum iam lumen reddidit orbi.
III. Exulibus nobis paradisi sede fugatis
105 Si venit in mentem patriae mutatio nostrae,
Flebilibus lacrimis vita plangamus in ista,
Laetius antiquos donec redeamus ad hortos.

82—85 *Gen. 10, 9 (Nemrod)* erat robustus venator coram (contra *Augustinus*) domino. ob hoc exivit proverbium: quasi Nemrod robustus venator coram domino. *Isidor. Allegor. 17 (Migne 83, 103)* Nemrod gigas diaboli typum expressit, qui superbo appetitu culmen divinae celsitudinis appetivit. *Augustin. Civ. dei XVI 4 (Dombart tom. II pag. 131, 1)* sic ergo intellegendus est 'gigans' iste 'venator contra dominum'. quid autem hic significatur hoc nomine, quod est 'venator', nisi animalium terrenarum extinctor? erigebat ergo cum suis populis turrem contra deum, qua est impia significata superbia. 86 *Cfr. Gen. 2, 14.* 87 salicibus amaritudinem significari non inventi ante Petrum Capuanum (*ap. Petra Spicileg. Solesm. II 365*). 89, 90 *Apoc. 17, 1* meretricis, magnae, quae sedet super aquas multas. 4 .. mulier erat .. inaurata auro. 91 *Ioh. 13, 25* cum recubuisse illa supra pectus Iesu. 93 *Psal. 45, 5* fluminis impetus laetificat civitatem. 94—98 *Ioh. 9, 1* Iesus vidit hominem caecum a nativitate. 7 et dixit ei: 'vade, lava in natatoria (piscina Siloa inscribitur Prud. Ditt. 33) Siloe' (quod interpretatur missus). abiit ergo et lavit et venit videns .. 15 iterum interrogabant eum Pharisaei, quomodo vidisset. ille autem dixit: .. 'lavi et video' .. 34 eiecerunt eum foras .. 38 at ille ait: 'credo, domine'. et procidens adoravit eum. 99—103 *interpretatio praecedentis miraculi sumpta ex Sedulii Carm. pasch. IV 251—270.*

- Hoc lamento etenim quisquis modo flere recusat,
Flebit in aeternum, cum iusti gaudia habebunt.
 110 Nos sibi templa pius Salomon rex ille paravit.
Pacificus, pacis qui foedera liquit alumnis,
Nos tenues auro sensus ditescere fecit:
Non peregrina petens, sed corpus ad aethera librans,
Dum limum fragilem caelestem duxit ad aulam,
 115 Argenti servi tractanda talenta reliquit:
Nos sumus hi servi, pretio quia sanguinis empti.
Perforet ista tuas aures, o lector, inauris,
Ista philacteria et tibi tempora frontis adornent,
Lamina compta tibi lapidum fulgore corusco
 120 Non oculis absit, non pilleus iste capillos
Deserat: ut canos sensus in pectore gestes,
Ut manibus libros, ut nigros semine campos
Ore legens et mente tenens sis plenus odoris
Frugiferi spinisque carens sis culmus opimus,
 125 Quo granum superi condaris in horrea caeli.

- V. Disce igitur repetens formati ab origine mundi,
Sobrietatis honos quantum viguisse legatur
Ingluviesque simul quantum damnosa probetur.
Primus Adam manibus formatus cunctipotentis
 130 Ieiunus, paradise, tuus fuit incola felix.
Punicei post haec captus dulcedine pomi,
Dum nimis indulget seductae mollior Eva,
Elisiis fugiens, peregrinus et exul, ab oris
Milibus annorum flevit sub Tartara quinque.
 135 Haec Christus veniens damnosa piacula solvit;
Pro temere acceptis ex ramis arboris escis
Fellea gustavit clavisque ad cornua ligni
Transfixus palmis loetum persensit amarum;
Tartaream sedem penitans primum inde parentem
 140 Extulit et noto iam tandem reddidit horto.

- VI. Hystoricus Moyses, dum patrum digerit actus,
Monstrat inauditas prius hac ratione figuras
Inque superficie clausam tenet ille medullam,

113 **Nos peregrina petens et corpus AE*   140 *orto AE*

110 *Isidor. Allegor.* 91 (*Migne* 83, 113) Salomon Christi praenuntiat figuram, qui aedificavit domum deo in caelesti Ierusalem non de lignis et lapidibus, sed de sanctis omnibus (*Milo legit hominibus*). 111 *Ioh.* 14, 27 pacem relinquo vobis. 113—116 *Isidor. Allegor.* 199 (*Migne* 83, 124) homo peregre proficiscens, qui tradidit bona sua servis suis (= *Matth.* 25, 14), Christus est, qui post resurrectionem suam ad caelos regrediens tradidit euangelicam gratiam euangelicis negotiatoribus fenerandam. 116 1 *Petr.* 1, 18 scientes, quod non .. argento vel auro redempti estis .., 19 sed pretioso sanguine. 122 nigri campi sunt membranae atramento sulcatae, cfr. pag. 578 ad v. 448. 125 *E. g. Matth.* 13, 30. 126—140 *Gastrimargiae originem multi ex Adam repetiverunt, inter quos Ambrosius, Cassianus, Gregorius.* 134 *Anni sunt Hieronymiani.* 141—172 *Cfr. Ambros. de Elia et ieiunio* 5. 141 *Prud. Hamart.* 339 *historicus* | Moyses.

Quam veniens dominus legislatorque retexit,
 145 Hordea qui fregit, dum turbas pane refecit.
 Noe iustitiae merito servatus in area,
 Dum cataclismus aquis totum desaevit in orbem,
 Extitit inlaesus, mundo pereunte superstes.
 Aptatam ternis cameris distinctius arcam
 150 Explicat; haec homines, volucres pecudesque ferasque
 Continet hisque gradus meritorum insignia reddunt.
 Longum est multiplices versu monstrare figuras
 Et triplices sensus trimoda cantare Camena:
 Disce, precor, vitae documentum, lector, honestae:
 155 Ingluvie ventris per foeda cadavera corvus
 Discurrens avido dum complet guttura rostro,
 Ulterius non vult intra arcae claustra teneri.
 Non homo, non serpens, non reptile, non leo frendens,
 Non elephas grandis membris gibberque camelus
 160 Est ausus patulis arcae prodire cavernis,
 Usquequo deficeret transacti causa pericli;
 Facta in amore gulæ velox oblivio vitae
 Servatae: sic gastrimargia redditæ mundo.
 Quam prior hic corvus docet impietate magistra,
 165 Sobrius ille Noe dum claustris conditur arcae;
 Ut tamen evasit mundo iam liber aperto,
 Insolito dum mutat aquas per labra Liae,
 Tegmine nudatus nato derisus ab uno
 Hic prior exceptit, quid Bacchica munera possent.
 170 Evigilans Noe (lector, vigilare memento:
 Dormit enim graviter, qui potibus ilia complet)
 Auditu didicit, quae Cham sibi filius egit.
 Non tamen auctorem scelerati iniuria facti
 Cham patrem tetigit: Chanaan maledictus abivit.
 175 Perfidiae, Iudea, tuae cognosce figuræ,
 Quæ Christo moriente tuis maledicta precaris
 Reliquarum avidis dimittens fragmina natis:

147 catacl^smus A   169 bacchica sic A   172 sibi E] om. A

145 *E. g. Matth. 15, 32—38.*   146 *arca, quam Noe iussus est facere, teste Augustino (Civ. dei XII 26) Christus est.*   149 *Gen. 6, 16 deorsum coenacula et tristega facies in ea (= inferiora bicamerata et tricamerata facies *apud Augustinum*).*   149. 150 *distinctius explicat sc. Moyses.*   151—155 *animalibus iis, quae arca continuit, quamquam pro eorum indole terna significatio assignari potest (i. historica typica moralis, cfr. Gregor. Moral. ep. miss. 3 *apud Migne* 75, 513), tamen quia tot figuræ enarrare longum est, unum eligo corvum, cuius libido in honesta tibi documento sit, ne in idem vitium incurras.*   155—164 *Augustin. contra Faust. XII 20 (corvus) significat homines in inmunditia tetterimos.*   155. 156 *Prud. Ditt. 3, 11 corvus enim ingluvie per foeda cadavera captus; Sedul. C. p. I 172 corvus .. rapinis deditus atque avido saturans cava gutture rostro ||nunc bonus Heliae, qui perfidus antea Noe.*   172—176 *Isidor. Alleg. 15 (Migne l. c. pag. 103) Cham Iudeeos significat, qui Christum incarnatum atque mortuum derident. 16 Chanaam, filius eius, qui pro patris delicto maledictione damnatur, posteritatem indicat Iudeorum, qui in passione domini damnationis sententiam excepérunt, clamantibus Iudeis: 'sanguis eius super nos et super filios nostros' (Matth. 27, 25).*

Uvam quam mandis, qua nati dente stupescunt,
Uva haec est Christus; mors est iuvenilis acerba.

- 180 VII. Hinc Sodomita satur nimisque gravatus in escis,
Quem cremat ignito lutulenta ardore libido,
Pro merito periit, quia sulphure coctus et igne est,
Totaque pentapolis fervens ardore putente
Usque hodie praebet monumenta tuentibus ipsam,
185 Dum gignit fructus incerto tempore inertes.
Figmentumque salis coniunx mutata sapores
Mentibus infundit; cuius meminisse necesse est,
Si mundum refugo cupias post linquere tergo.
Laudabo et plangam te, Loth, patriarcha beate,
190 Vincere praevaluit quem non Sodomiticus ardor,
Non ignis, patriam qui totam absumpsit avitam:
Dum Segor a vitula post consternante recedis
Ad montem aufugiens virtutum, culmine in ipso
Sterneris, heu nimio dum figis bassia Baccho,
195 Et tales generas natos natabus ab ipsis,
Ecclesiam domini qui non intrare merentur.
- VIII. Dic, saetose Esau, plena confise pharetra,
Dum redis esuriens, venabula cassa reportans,
Primitiva tua quae vendere causa subegit:
200 Vile holus anne cicer seu lentis coctio rubrae?
Ingluvies ventris, quac gastrimargia Achivo

178 quam] quae (quod item habet E) corr. A 194 Steneris A

178 *Ezech.* 18, 2 proverbium istud: patres comederunt uvam acerbam et dentes filiorum obstru-
pescunt. 179 *Pseudo-Melito* 102 (*Pitra Spicil. Solesm. II* 455) uva Christus. 181 *Prud. Ps.* 87
lutulenta (luculentia *male Dressel*) libido (sc. *Sodomitarum*). 183 *Sap.* 10, 6 haec iustum a pereunti-
bus impiis liberavit fugientem descendente igne in pentapolim. 7 quibus in testimonium nequitiae
fumigabunda constat deserta terra et incerto tempore fructus habentes arbores et incredibilis
animae memoriae stans figmentum salis. 188 *Isidor. Allegor.* 32 (*Migne* 105) uxor Loth eorum
tenuit typum, qui per gratiam dei vocati postmodum retro respiciunt. 192 *Hieronym. Hebr.*
quaest. in genes. 19, 30 respondebinus veram esse illam Hebraeorum conjecturam de Segor, quod
frequenter terrae motu subruta Bale primum et postea Salisa appellata sit; *id. ad* 14, 3 tradunt
Hebrei hanc eandem in alio scripturarum loco Salisa nominari dicique rursum μόσχον τριτιζονταν
i. vitulum contubernantem (consternantem *codd. aliquot apud Martianaeum*). 197—213 *Gen.* 25, 21
(*dominus*) dedit conceptum Rebeccae. 22 sed collidebantur in utero eius parvuli; quae ait .. 'quid
necesse fuit concipere?' .. 23 (*dominus*) respondens ait: .. 'maior serviet minor' .. 25 qui prior
egressus est, .. erat totus in morem pellis hispidus vocatumque est eius nomen Esau. protinus alter
egrediens plantam fratris tenebat manu et idcirco appellavit eum Iacob. .. 27 .. factus est Esau vir
gnarus venandi .. 29 coxit Iacob pulmentum; ad quem cum venisset Esau de agro lassus, ait: 'da
mihi de coctione hac rufa'. .. 31 cui dixit Iacob: 'vende mihi primogenita tua' .. 33 et (*Esau*)
vendidit primogenita. 34 et sic accepto .. lentis edulio .. abiit. 27, 1 .. Isaac .. vocavit Esau .. et
dixit ei .. 3 'sume .. pharetram .. et egredere foras .. 4 fac mihi pulmentum' .. 5 quod cum
audisset Rebecca e. q. s. 27, 36 (*Esau ait*): 'inste vocatum est nomen eius Iacob: supplavit enim
me en altera vice: primogenita mea ante tulit et nunc secundo surripuit benedictionem meam.'

Augustin. Civ. dei XVI 37 ubi discimus in vescendo non cibi genere, sed aviditate inmodesta quemque
culpandum.

Dicitur eloquio, quam princeps ille coquorum
 Signat templa dei qui polluit ignibus arsit,
 Turpiter addictum stravit; minoravit abegit
 205 Nobile pulmentum: benedictio vendita, Iacob
 Quam meruit, fratris qui plantam in ventre prehendit:
 Vetus in hoc bello, quia muro clausus amico
 Exiit ille foras iam doctior arte, secundo.
 Lente avidum stravit captumque legumine pavit;
 210 Ultime deceptum materna fraude subegit,
 Quae pelles hirtas leni superaddere pelli
 Arte laboravit domini consulta recordans,
 Disceret ut maior frater servire minori.

VIII. Plurima praeteriens ad te iam sermo meabit,
 215 Plebs Hebraea, iuges augens peccamine noxas.
 Post iter insolitum in pelagus Pharaone subacto
 Cum ducibus eunctis et equis ad bella jugatis,
 Pocula post saxis, post escas imbribus actas —
 Manna, tibi, cibus ille levis, quo nausia facta est —
 220 Dum quaeris fartas Aegypti carnibus ollas
 Et venit ad mentem cucumis porrique pepones,
 Non prius a solito cessasti murmure, donec
 Turbinis impulsu veniat tibi crassa coturnix.
 Heu! male quaesitas rodebas dentibus escas,
 225 Nec cibus ille tuo defecit ab ore cupitus.
 Iam gravis ille furor divinac caelitus irac
 Te super exarsit fecitque intrare sepulera
 Donastique loco quod habet hodie usque vocamen.
 Sole quater deno post haec spoliata magistro,
 230 Qui domino asstabat super alta cacumina montis,
 Ut legem accipiat pro te ieunia dicens,
 Ipsa thoris recubans montis radice sub ipsa,
 De quo divinas voces audire solebas,
 Immemor occumbis tantorum facta bonorum:
 235 Torquibus et bullis raptis et inauribus aureis
 Lascivam vitulam camuris in cornibus Isim

203 pulluit A 224 aes/cas A

207. 208 ille (*Esau*) in hoc (*inter fratres*) bello secundo vicius, quia doctior arte (*venandi*) foras
 exiit muro amico clausus (*i. exiit domo paterna*). 216. 217 *Exod. 14.* 218 *Exod. 17.* — *Sedul. C.*
p. I 151 et in imbribus escas. 219 *Exod. 16, 13—36.* 220 *Exod. 16, 3.* 221 *Num. 11, 5.*
 222 *Num. 11, 1.* 224—228 *Num. 11, 31* ventus .. coturnices detulit .. 33 adhuc carnes erant in
 dentibus eorum (*Israeltarum*) nec defecerat huiuscemodi cibus et ecce furor domini concitatus in
 populum .. 34 vocatusque est illo locus 'sepulera concepientiae'. 229 *Exod. 24, 18.* 234—261
Exod. 32, 1—28 videns populus, quod moram facret descendendi de monte Moyses; ... dixit: .. 'fac
 nobis deos' .. 2 dixitque ad eos Aaron: 'tollite inaures aureas' .. 4 quas cum accepisset, .. fecit ex
 eis vitulum conflatilem .. 8 .. et adoraverunt .. 15 et reversus est Moyses de monte .. 19 cumque
 appropinquasset ad castra, vidit vitulum et choros .. 20 arripiensque vitulum .. combussit et con-
 trivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam et dedit ex eo potum filiis Israel. ... 28 feceruntque
 filii Levi iuxta sermonem Moysis cecideruntque in die illa quasi viginti tria milia hominum.
 236—248 *Cfr. Serv. ad Aen. VII* 790. 236 *Cfr. Ge. III* 55.

- Formasti, quam prona iacens veneraris et oras,
 Quatinus hostiles Chanaan tibi subiuget enses
 Collaque te faciat regum calcare subacta,
 240 Ducat et in terram te lacte et melle fluentem
 Fidaque bellatrix crabrones mittat Evaeis,
 Quae pereussa gravi stimulo pungentis asili
 Longius a Graeca fugiens regione remota est.
 Forsitan eius erit custodia cautior in te,
 245 Centenis oculis quam Argus servare nequivit?
 Non aliquis pudor inde tibi, gens saxeа, venit
 Hanc coluisse deam, quam vespa irata repellat
 A patria et fluctus faciat transnare marinos,
 Voce prophetali sanctus quod et exprobrat Osee?
 250 Iamque choris factis summis concentibus hymnos
 Aptabas, Moyses quibus alto a culmine montis
 Auditis linquens sublimia venit ad ima,
 Aurea quo stabat cornuta fronte iuvenca
 Nulli aptanda iugo neque sinum ad lactis agenda.
 255 His dux accensus, radiis cornutus et ipse,
 Insolita fervens feritate eueurrit et illam
 Arripuit fregit combussit sparsit aquavit;
 His quoque te potavit aquis, ut scire valeres
 Posse deum nullum, qui mansus et haustus, haberri.
 260 Tune quoque Leviticos sensisti durius enses
 Mactatis satians inferni milibus Orcum.
 Sic parcus Moyses et amicus sobrietatis
 Ieiunans fieriensque reos virtute subegit,
 Ut servare modum discas, si vivere curas.
 265 X. Ambidexter Aoth vitans servire tyranно,
 Ingluvies amplum cui grandis fecerat alvum,
 Israhel et multis famulantem presserat annis,
 Accinctus gladio crassum sic perculit Eglon,
 Ut per secretam naturam stercora abirent
 270 Servitiique iugum hostilia colla referrent.
 Virtus nos teneat, quam dux Aoth iste figurat,
 Quae scindat hostem, vitium quae sternat enorme.

250 hymnos A   265 tiranno hic A

238—241 *Exod.* 33, 2; 23, 28.242 *Cfr. Ge. III 147.*249 *Osee* 8, 5; 13, 2.254 *Ed. VII* 33

sinum lactis.   255 *Exod.* 34, 29.   265—272 *Origen. Homil. in Iudic. a Rufino translat.* 3, 5 (*Migne gr.* 12, 965) 'et servierunt filii Israel Eglon regi Moab XVIII annis' (= *Iud.* 3, 14: *haec veteris translationis fragmenta apud Sabatarium non inveniuntur*) .. 'clamaverunt filii Israel ad dominum et suscittavit eis salvatorem Aioth (*Aod Vulgata*) .. virum ambidextrum' (qui utraque manu pro dextera utebatur *Vulg.*, *ubi haec sequuntur*: qui fecit sibi gladium anicipitem .. obtulitque munera Eglon .. erat autem E. crassus nimis .. ingressus est Aod ad eum .. et tulit sicam de dextero femore suo infixitque eam in ventre eius .. statimque per secreta naturae alvi stercora proruperunt) .. Moabitae interpretantur fluxus vel effusio: huius igitur fluxae et dissolutae gentis princeps qui potest videri alius nisi sermo illius philosophi, qui summum bonum iudicat voluptatem? quem interficiat euangelicus sermo, qui gladio comparatur.

- XI. Te neque praeteream, Samson fortissime, solem
 Nomine qui signas, Christum ratione figuras
 275 Melque vorans sumptum rabida de fauce leonis
 Ostendis, vitio quam sit contraria virtus.
 XII. Sic Samuheli oblatus Agag, pinguissimus hostis,
 Concitus gladio moriens exempla reliquit;
 Cuique Saul parcens divinam pertulit iram,
 280 Sobrius et parcus vates per frusta secavit.

- XIII. Heliam referam zeli fervore calentem.
 Peccantis populi in placabilis ille reatum
 Edomuit, clauso cum caelo continet imbre,
 Quique famem patitur, quam plebs scelerata meretur.
 285 Hic tamen, ut viduae iussus pervenit ad escas,
 Multiplicat plenum farris virtute pugillum.
 Inclita sobrietas modico contenta paratu,
 Angelicis post haec limphis et pane refecta,
 Fortior his escis montem pertendit ad Horeb
 290 Nulla quater denis capiens alimenta diebus.
 Esurienti equidem virtus divina prophetae
 Largifluos sumptus et deliciosa Croesi
 Ferre ministeria et concas offerre marinas
 Praevaluit; sed ob hoc sancta haec scriptura renarrat,
 295 Ut nos discamus, virtutis gratia quae sit.
 Qua tantus vates paradisi ad amoena revectus
 Iuniperi iam fasce carens, cum fulgidus instar
 Sideris, ipse suo quod nomine signat, abiret,
 Militiae aeriae nimio cessere timore,
 300 Curribus in celsis dum sic mirantur eunt;
 Igneus hunc fugit, quem fortior ignis adurit.
- XIV. Nec Helisaeus erit tantorum alienus honorum,
 Cui solitae virtutis opus non invidus ille
 Inclitus Helias et pallia sacra reliquit,

304 Inclitus A

273—276 *Isidor. Allegor.* 80 (*Migne* 111) Samson salvatoris nostri mortem et victoriam figuravit, ... quia de faucibus diaboli gentes quasi favum ab ore leonis abstraxit (cfr. *Iudic.* 14, 8. 9). *Hieronym. interpr. Hebr. nomin.* (ed. de Lagarde 33, 23) Samson sol eorum vel solis fortitudo. 277—280 1 *Reg.* 15, 9 pepercit Saul ... Agag ... 10 factum est autem verbum domini ad Samuel dicens: 11 'poenitet me, quod constituerim Saul regem'. ... 32 oblatus est ei (*Samueli*) Agag pinguissimus ... 33 et in frusta concidit eum Samuel. 281—301 3 *Reg.* 17, 1—16; 19, 8—9; 4 *Reg.* 2, 11. 297. 298 *Sedul. C. p. I* 184—187 quam bene fulminei praelucens semita caeli | convenit Heliae: meritoque et nomine fulgens | hac ope dignus erat, nam si sermonis Achivi | una per accentum mutetur littera, sol est. 302—316 4 *Reg.* 2, 13 (*Eliseus*) levavit pallium Eliae, quod ceciderat ei ... 4, 42 vir quidam venit deferens viro dei .. viginti panes hordeaceos ... at ille dixit: 'da populo, ut comedat'. ... 44 qui comederant et superfuit; 4 *Reg.* 4, 38 erat fames in terra .. dixitque pueris suis: 'pone ollam et coque pulmentum filii prophetarum'. ... 39 et egressus est unus .. et collegit colocynthidas agri ... 40 cumque gustassent de coctione, clamaverunt: 'mors in olla' ... 41 at ille 'afferte' inquit 'farinam'. cumque tulissent, misit in ollam .. et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla.

- 305 Scanderet aetherias caeli cum liber ad auras
 Flammigeris bigis raptatus et igne coruscus.
 Discipulum laudare bonum laus ampla magistri est:
 Inter multa etenim, quae parcitatis amicus
 Mira dedit terris, bis deno pane refecit
 310 Multiplicem plebem, non tempore prodigus illo,
 Quo tribuit multis pulmentum vile prophetis.
 Cum caperent esum coloquintide virus acerbum
 Loetiferoque cibo fera mors regnaret in olla,
 Vis tamen ardantis tanti est extincta veneni
 315 Farre prophetali, quo gustus condit atros.
 Cui deus est venter, pulmento hoc vivere discat.

XV. Sic Danihel parcus tenuique legumine pastus,
 Vino et pane carens neque carnibus ora resolvens
 Oblatas sibimet regales respuit escas.

- 320 Ingenio prudens, quo non sapientior alter,
 Dum fundit cineres pavimenta per omnia cribro,
 Pontifices Beli fidentes dente voraci
 Vedit sub mensa ut mures prodire cavernis
 Et docuit regem, quod non deus ille voraret
 325 Has epulas, quoniam limo formatus et aere
 Nullam divinae effigiem virtutis haberet.
 Quique draconis item dum claustris gutturis offam
 Inicit ingentem, ruperunt pabula pestem.
 Pascitur ille escis Abacuc portante paratis
 330 Inque lacu exultat laudat veneratur adorat.

XVI. Nunc meminisse iuvat laudandam carmine Iudith,
 Quae post defunctum primaevi in flore maritum
 Clausa cubile suo cum sobrietate sorore

306 *Cfr. Sedul. C. p. I* 179. 316 *Philip.* 3, 19 quorum deus venter est. 317—330 *Dan.* 1, 8 proposuit Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis neque de vino potus eius. . . 12 ‘dentur nobis legumina ad vescendum’. . . 14, 3 dixitque ei rex ‘quare non adoras Bel?’ . . . 4 ait ei: ‘quia non colo idola manu facta’. . . 13 rex posuit cibos ante Bel; praecepsit Daniel pueris suis et attulerunt cinerem et cribravit per totum templum . . . 14 sacerdotes autem ingressi sunt nocte iuxta consuetudinem suam et comederunt omnia . . . 26 (*Daniel*) fecit massas et dedit in os draconis et diruptus est draco. . . 30 miserunt eum in lacum leonum . . . 36 et clamavit Habacuc . . . ‘Daniel, tolle prandium, quod misit tibi deus’. 37 et ait Daniel: ‘recordatus es mei, deus’. 331—335 *Iudith.* 8, 4 erat Iudith . . . vidua . . . 5 et in superioribus domus suaec fecit sibi secretum cubiculum, in quo . . . clausa morabatur. . . 6 ieunabat omnibus diebus vitae suaec . . . 8 et erat in omnibus famosissima. . . 10, 16 duxerunt illam ad tabernaculum Holofernis. 17 cumque intrasset ante faciem eius, statim captus est in suis oculis Holofernes . . . 19 videns Iudith Holofernem sedentem in conopeo, quod erat ex purpura et auro et smaragdo et lapidibus pretiosis intextum (cortinae *mentio fit* 14, 13) . . . 12, 10 in quarto die Holofernes fecit cenam servis suis. . . 15 (*Iudith*) ornavit se vestimento suo et ingressa stetit ante faciem eius. 16 cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardens in concupiscentia eius . . . 20 bibitque vinum multum nimis. . . 13, 10 (*Iudith*) pereussit bis in cervicem eius et abscidit caput eius et abstulit conopeum eius a columnis et evolvit corpus eius truncum. . . 14, 1 dixit autem Iudith ad omnem populum: ‘suspendite caput hoc super muros nostros’. . . mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis . . . 17 et tremor cecidit super (*Assyrios*). 333 *Fortun. C.* VIII 3, 304 sobrietas Iudith vincere sola facit.

Iura pudicitiae socialis amica retentans,
 335 Tempore non ullo violans ieunia mansit
 Pulchra, venusta, decens, viduatis norma salubris;
 Cuius terra satis districto vomere arata
 Sexagena ferens grana ad caelestia misit.
 Sed quoniam longum est huius percurrere laudes,
 340 Suprimeo plura tacens praeconia digna relatu.
 Haec oblata duci castissima femina moecho,
 Non captiva quidem, quoniam virtutis in arce
 Liberior stabat plures habitura triumphos.
 Ille graves oculos et lumina torva reflectens
 345 Femineos vultus speciemque tuetur honestam —
 Totaque concussi tremuerunt intima cordis —
 Excipiens solitos ardore libidinis ignes.
 Cuius per patulas fera mors ingressa fenestras
 Iam victum domuit captumque ad vincula traxit.
 350 Historica ratione vocor perquirere versu,
 Haec matrona thorum sic aspernata virilem
 Pomposas vestes ad quos servaverit usus.
 Credo equidem, nec vana fides: quae rite futura
 Praesciit omnipotens, haec ordine digerit apto,
 355 Consilium vario variat qui tempore numquam.
 Omnigenis vitiis dux, milite fultus et omni
 Sederat ad mensas spoliis pompisque superbus,
 Praedo ferox mundi, viduae iam praeda futurus:
 Impiger intrabat meritae confinia mortis,
 360 Quique nimis sumptum dum ducit ad ora Liaenum,
 Procurat, minus ut geminatos sentiat ictus.
 Iudith casta suum celans simulamine vultum
 Atque tegens animum muliebri in veste virilem
 Non negat Assyrium se velle intrare cubile,
 365 Texta topaziacis ubi pulchra aulaea lapillis
 Pendebant, mixtis pretiosa canopea gemmis,
 Regifico luxu cui plurimus ille paratus
 Deliciosa nimis convivia ferre solebat,
 Omne hoc, pompiferi quod gignit machina mundi.
 370 Inclita bellatrix semotim accumbere iussa
 Multimodis pollens virtutibus associatis.
 Certatim curant caeco contendere bello:
 Foetida decretat torrente ardore libido,

364 assirium *hoc loco A* cupile *A*

338 *Isidor. Numerorum lib. 26* (*Migne* 83, 199) hi sunt quibus et ille in euangelio (*Matth. 13, 8*) sexagesimus fructus permittitur, qui divinis mandatis perfecti agonem adversus carnis concupiscentiam gerunt, sed idecirco sexagenarium percipiunt fructum, quia ad hanc usque aetatem congressio exultat libidinum; *Pseudo-Melito Numer. 22* (*Tibra Spicil. Solesm. III* 288) sexaginta ad fructum viduis vel virginibus debitum etc. 348 *Ierem. 9, 21* quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras. 353 Credo equidem nec vana fides *Aen. IV* 12. 364 *Prud. Ps. 60* Assyrium .. thalamum. 365 *Cfr. Fortun. C. VIII* 3, 273. 367 Regifico luxu *Aen. VI* 605. 369 machina mundi e. g. *Aldhelm. Laud. virg.* 196.

- Subiuget ut captam solita feritate puellam;
 375 Illa econtra ardet nimio virtutis amore,
     Auferat ut summum hostili a corpore culmen.
     Perque dies quinos haec alteratio ducta est;
     Ebrietas tandem facta est occasio caedis:
     Sic est illa sui nocturna in tempora custos
 380 Aspera sobrietas: caput a cervice recidit,
     Abdidit et velo trunenum sine nomine corpus.
     Haec in nocte gerens orto iam sole revexit
     Civibus illa suis tam magno ex hoste tropaeum,
     Suspensumque caput murorum in turribus altis
 385 Assyrios turbat, Hebraeis gaudia praestat.
     Sic Iahel, uxor Aber, Sisaram post bella fugacem,
     Quae male nongentis falcatis curribus egit —
     Qui dum poscit aquas, lac accipit — hospita amico
     Asperior solito clavo terebravit acuto
 390 Pertractans in fronte locum; mors iuncta sopori est.
     Sobrietas ductrix lac praebuit atque reatum
     Sacrilegi pugnax audaci perculit ulna
     Femineasque manus fabrorum malleus auxit.
- XVII. Hester reginam ieunia sobria regi
- 395 Fecerunt gratam, quam non sua forma suasit
     Terribili feritate suo se offerre marito:
     Lamentum gemitus luctus suspiria saceus
     Verterunt urnam cunctasque ex ordine sortes.
     Haec humilis deiecit Aman regina superbum,
 400 Sub rege Asuero populus quem cunctus honorans
     Orabat genibus telluris in aequore flexis,
     Extulit et ligno iam spe meliore levatum,
     Quod quinquagenis cubitis altum ipse pararat
     Mardocheo humili; finis fuit iste superbo.

---

392 pertulit A   399 deicit A   402 ligna A corr. Neff

381 sine nomine corpus *Aen. III* 557.   383 *Prud. Ps. 64 de Iudith*: famosum mulier referens ex hoste tropaeum.   384 et turribus altis *Aen. IX* 468.   386—393 *Iudic. 4, 13 (Sisara)* congregavit nongentos falcatos currus ... 15 perterritaque dominus Sisaram, ut ... fugeret ... 17 fugiens pervenit ad tentorium Iahel uxoris Haber ... 19 dixit ad eam: 'da mihi paululum aquae' ... quae aperuit utrem lactis et dedit ei bibere. 20 dixitque Sisara ad eam: 'sta ante ostium tabernaculi et, cum venerit aliquis dicens: numquid hic est aliquis, respondebis: nullus est.' 21 tulit itaque Iahel clavum tabernaculi, assumens pariter et malleum et ingressa absconde posuit supra tempus capitis eius clavum percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram: qui soporem morti consocians defecit et mortuus est.   389 *Cfr. Aen. III* 635.   394—410 *Esther. 2, 9 (Esther)* placuit ei (*Asuero*) ... 15 erat enim formosa valde ... 3, 2 cuncti servi regis flectebant genua et adorabant Aman ... 7 missa est sors in urnam coram Aman, quo mense gens Iudeorum deberet interfici. ... 4, 3 planctus ingens erat apud Iudeos, ieunium, ululatus et fletus, sacco et cinere multis prostrato utentibus. ... 15 Esther haec Mardocheo verba mandavit: 16 .. 'ieiunabo et tunc ingrediar ad regem'. ... 7, 9 dixitque unus de eunuchis: 'en lignum, quod paraverat Mardocheo, .. habens altitudinis L cubitos'. cui dixit rex: 'appendite eum in eo'. 10 suspensus est itaque Aman in patibulo, quod paraverat Mardocheo. ... 9, 12 interfecerunt Iudei alios X filios Aman.

- 405 Spectavere decem pendentem in stipite nati,
Quod genitor passus, passuri sorte reatus.
Sic cadit in foveam commenti fraudibus instans;
Inlaqueatur enim, nodos qui neetit iniquos.
410 Sic ruit ascendens ventosa superbia fastum;
Invidia occumbit, genitrix quae facta diabli est.

- XVIII. Antiochus saevus nulli feritate secundus
Septem germanos una genitrice creatos
Eleazar seniore pio praebente ducatum,
Dum vitant vetitas carnes gustare suillas,
415 Per varias mortes lacta cum matre peremis.
Impietas signat vitiorum monstra tyranni;
Haec mulier virtutis habet fortissima normam,
Quae propriam loeto mavult occumbere prolem
Quam figi coeno et porcorum vivere more.
420 Naturale suis pigmentum terrea quaerit,
Ast homo subrectos ad caelum gestat ocellos;
Ergo illo decet ut tendat, quo conditus extat.

- XIX. Exclamare libet laudumque efferre Camenas.
Inlita sobrietas, paradisi facta habitatrix,
425 Digna pudicitia, caeli quae regna mereris,
Qua vos laude canam, verbis quibus ora resolvam?
Materie fandi series panegyrica abundat,
Copia sed potior fastidia grandia gignit.
Quisque a principio viguit laudabilis actu,
430 Per vos ad summum pervenit culmen honorum.
Virtus cum vitiis, est ex quo conditus orbis,
Inter se egerunt multo certamine agones.
Angelicum scelerata superbia perdidit agmen;
Primus Adam ternis cecidit vitiis superatus;
435 Protomartyrem Abel patientia sancta beavit;
Invidiae vitio Cain maledictus in aevum
A facie domini profugus fuit incola Naith;
Enoch cum domino gradiens translatus in Eden
Vivit adhuc senior neque solvit debita locto;
440 Diluvio eripuit vitae perfectio Noe;
Fert risu genitoris avi maledicta Canaan;
Sancta fides patrem te fecit gentibus, Abram;
Te, Loth, hospitii virtus salvavit ab igne

407 *Psal. 7, 16.* 41Q *Cfr. Sap. 2, 24.* 411—419 2 *Mac. 6, 18—31; 7.* 420—422 *Cfr. Boll. in Jahrbücher f. class. Philologie Supplement. XXI pag. 148 et 240.* 431—432 *E. g. Isidor. Sentent. II 37 (Migne 83, 638).* 433 *De Lucifero cfr. Prud. Hamart. 159 et Aldhelm de octo vitiis 285 seqq.* 434 *Gregor. Homil. in ev. I 17 (Migne 76, 1136) antiquus hostis contra primum hominem in tribus temptationibus se erexit, quia hunc videlicet gula, vana gloria et avaritia temptavit ... sed quibus modis primum hominem stravit, eisdem modis secundo homini temptato succubuit.* 435 *patientia: nam Abel vincitur a Cain, qui typus irae est.* 436 *Aldhelm. l. c. 276—279.* 437 *Gen. 4, 16 ante Hieronymum legebatur et habitavit in terra Naid, quam lectionem Milo nescio an petiverit ex Hieronymi Hebr. quaest. in gen. (Migne 23, 945, cfr. Sabatier ad Gen. 4, 16).* 438, 439 *Hebr. 11, 5.* 440, 441 *Cfr. supra v. 174.* 442 *Gen. 22, 18.* 443—444 *Cfr. supra v. 189.*

Angelicaque manu Sodomis abductus abisti;
 445 Insons innocuum patientia reddidit Isaac;
 Ismahelem feritas sua depulit aede paterna
 Cautaque simplicitas benedici fecit Iacob;
 Primitiva Esau gula vendere turpis adegit,
 His quoque privavit sceleris lascivia Ruben;
 450 Iosehp innocuum fraterna fraude subactum
 Aegypti dominum virtus sibi conscientia fecit,
 Livoris vitium fratres dedit esse nocentes;
 Mansuetudo homines Moysen super extulit omnes;
 Iure sacerdotii dominum placavit Aaron,
 455 Hebraeam plebem ne incendia saeva vorarent;
 Dux Iosue fortis caelestia sidera fixit;
 Zelo ardente perit Zambri seu filia Cozbi,
 Quo merito Finees fit heres pontificatus;
 Irriguam terram suspirans Axa meretur —
 460 Irriguo nobis tribuat compunctio fletus —;
 Credulitas Gedeonis item nova bella peregit;
 Sic mulieris amor caecatum lumine Samson
 Stravit, quem rediens virtus ex hostibus ulta est;
 Victorem Satanae sua Job patientia fecit;
 465 Sic Samuhel mitis caelestia fulgura movit;
 Invidia ardescens Saul se morte peremit;
 Mens humilis David solium ad regale levavit;
 Luxuries stravit Salomonem commaculatum;
 In duo divisit Roboam insipientia regnum;
 470 Zelus pro domino Heliam ad caelestia vexit;
 Discipulum tanti subiectio digna magistri
 Texit Helisaeum duplicis virtutis amictu;
 Lepra philargiriae Giezi cum semine vastat;
 Ille dei cultor Danihel domat ora leonum,
 475 Angelico obsequio delatas suscipit escas;
 Acta pudicitiae te, Iudith, laude bearunt;
 Lumen elemosinae Tobiae inluxit ocellis;
 Dum se extollit, Aman crucifixus ad alta levatur,
 Mardocheum humilem regalis purpura vestit;
 480 Scriba in lege dei doctissimus extitit Hesdras,
 Doctrinae studio qui illam renovavit adustam;
 Tres pueros fidei virtus salvavit ab igne,
 Corpora qui vitans attingere vineula rupit.

---

448 esu^a // A 479 porpura A

445 Gen. 25, 11. 446 Gen. 21, 9—15. 447 Cfr. Gen. 18, 18. 448 Cfr. supra v. 197.

449 1 Par. 5, 1. 450—452 Gen. 37; 39—50. 453 Num. 12, 3. 454. 455 Num. 16, 46—48.

456 Iosue. 10, 13. 457. 458 Num. 25, 7—15. 459 Iosue. 15, 18—19. 461 Iudic. 7, 7—24.

462. 463 Iudic. 16, 6—31. 465 1 Reg. 12, 18. 466 1 Reg. 18, 9; 31, 4. 468 3 Reg. 11, 4.

469 3 Reg. 12, 8. 470 Cfr. supra v. 281. 471. 472 Cfr. supra v. 302. 473 4 Reg. 5, 25—27.

474. 475 Supra v. 317. 476 Supra v. 331. 477 Supra v. 9. 478. 479 Supra v. 394. 480. 481

2 Esdr. 8; cfr. Isidori Chronic. ad u. 4773 (ed. Mommsen Auct. antiqu. XI 447). 482. 483 Dan. 3, 8—93.

POETAES LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

- XX. Et si respicias mundani exordia saecli,
 485 Primus Abel cum fratre Cain, cum regibus Abram,
 Ismahel atque Isaac, Esau certavit Iacob
 Distraxitque pium fraterna malitia Iosehp;
 Iob pius et patiens falsis contendit amicis;
 Debellat Moyses Amalech, Iosue Chananaeos;
 490 Florens virga Aaron reprobat Chore, Dathan, Abiron;
 Perfodit incestos Finees fulgente machera;
 Abimelech moritur muliebri turpiter ictu;
 Sic Gedeon Madian, sic Iepthe percutit Ammon;
 Scindit Aoth Eglon, Sisaram per tempora Iahel;
 495 Vincitur heu Samson, moritur sed vinctus in hostes;
 Sic Samuhel concidit Agag parvoque lapillo
 David adhuc iunior, tereti quod iecit habena,
 Ingentes animos fregit frontemque Goliae;
 Innocuum Esaiam secat impius ille Manasses;
 500 Sacrilego pius ille Naboth lapidatur ab Achab,
 Ultio digna reo: canibus datur inde tyrannus;
 Zacharias domini moriens altare cruentat;
 Flaminibus Baalim Helias intulit enses;
 Sanguineas Helisaeus aquas decurrere fecit,
 Hostibus et captis mira pietate pepercit;
 Hieremias moritur populo lapidante prophetes;
 Rumpitur ore draco, Danihelis dum vorat offas;
 Rex Ozias Amos transfixit tempora vecte;
 Portavit terris alienis belua Ionam;
 510 Angelus eripuit Tobiam piscis ab ore.
 Ex his ergo aliqui, quorum libavimus actus,
 Victores facti vitiis iam iure subactis
 Nobile sumpserunt prostrato ex hoste tropheum.
 David forte ruit, quem mox correctio fixit:
 515 Ut bellum reparent, lapsis exempla reliquit.
 Ast alios in tantum animi constantia fortis
 Fecit, ut intrepidi mortem patiendo subirent
 Martyriique decus salva virtute referrent.
 Hinc alios mentis trepidos ignavia fecit,
 520 Istis ut vitiis obnoxia colla iugarent.
 Haec a principio mundi altercatio ducta est.

513 protrato A 519 *tepidos A

485 *Gen.* 14, 14—15. 489 *Exod.* 17, 9—13. 490 *Num.* 16; 17. 491 *Cfr. supra v.* 458.

492 *Iudic.* 9, 53. 493 *Iud.* 7; 11. 494 *Cfr. supra v.* 265 et 386. 495 *Supra v.* 273. 497 *Aen.*

XI 579 Et fundam tereti circum caput egit habena. 499 *Hieronym. in Isai.* 57, 2 (*Migne* 24, 546)

Iudei arbitrantur .. Isaiam de sua prophetare morte, quod serrandus sit a Manasseo serra lignea, quae apud eos certissima traditio est. 500 *3 Reg.* 21, 1—13. 501 *3 Reg.* 22, 38. 502 *2 Par.* 24, 20;

cfr. Matih. 23, 35 et *Luc.* 11, 51. 503 *3 Reg.* 18, 40. 504 *4 Reg.* 3, 22. 505 *4 Reg.* 6, 22.

506 *Isidor. de ortu et obitu patr.* 38 (*Migne* 83, 142) Ieremias .. ad ultimum apud Taphnas in Aegypto a populo lapidatur. 507 *Vide supra v.* 317. 508 *Isidor. de ortu etc.* 43 (*Migne pag.* 144) novissime Ozias filius eius (*Amasiae*) vecte per tempora transfixo crudeli morte necavit (*Amos*). 514 *2 Reg.* 11; 12.

- XXI. Has tibi, lector, ovans morali lege figuras
 Pinge, precor, mentisque tuae has inde cruminis.
 Porticibus constat piscina probatica in istis,
 526 Qua purgantur oves divinis dignius aris;
 Haec Siloae piscina oculos inluminat orbos;
 Hoc fecit Moyses labrum e speculis mulierum
 (Scilicet exemplis, dum scripsit gesta priorum,
 Lex divina docens nos expiat), ut mereamur
 530 Mundatis manibus pedibusque ad sancta venire:
 Actio namque manus nostra est, perfectio gressus.
 Calciamenta tegant patrum vestigia nostra,
 Ne coluber Satanas infigat vulnera plantis.
 Isti nos clipei tueantur ab hoste maligno,
 535 Quos habet excellens per propugnacula turris,
 Quam David typicus sublimi sustulit arce.
 In Salomonis enim quisquis bellator habetur
 Aedibus ense micans rutilo, muerone coruscans,
 Terribiles acies animis ad bella paratis
 540 Appetit et gladiis nocturnos deicit hostes.
 Armatura dei cuius latus ambit honestum
 Iustitiaque thorax pectus defendit ab ictu
 Et capiti cassis sidit cristata salutis,
 Ex humero pharetra ignitis iam plena sagittis
 545 Pendet et inradians castum femur alligat ensis.
 Omnis christicola, cuicumque est ista voluntas,
 Ut zabulum vincas, vitio qui pugnat in omni,
 Perpende hoc animo, haec nocte dieque revolve:
 Si servis hosti, tormenta aeterna subibis;
 550 Si Christo, ut dignum est, caelestia regna tenebis.

XXII. Est opus, ut discas famulatus iura superni,
 His notis quoniam levior structura sequetur
 Turris ad aetherei scansura cacumen Olympi.

526 oculos A   540 deicit A

522—550 *De armatura dei quae apud patres Christianos inveniuntur, ea ex sententiis Pauliniis (Ephes. 6, 10 seqq. et locis similibus, cfr. Mone Lat. Hymnen I 369) profecta sunt; ex patribus quem hic et in aliis poematis partibus Milo ducem secutus sit, me adhuc latet.*   524. 525 *Ioh. 5, 2—11; istis (item haec 526, hoc 527, isti 534) sc. quae moraliter (522) intellegenda sunt.*   526 *Cfr. supra v. 94.*
527 Exod. 38, 8 fecit et labrum aeneum de speculis mulierum.   529 *Pseudo-Melito (Spicil. Solesm. III 162) specula praexcepta divina sive exemplum praecedentium patrum.*   533 *Gen. 3, 15.*   535—536 *Cant: 4, 4 turris David ..., quae aedificate est cum propugnaculis; mille clipei pendent ex ea, omnis armatura fortium.*   537—538 *3 Reg. 9, 22.*   541 seq. *Cfr. ad v. 522.*   551—558 *Cassiodor. ad Psal. 60, 3 (Migne 70, 425) per 'turris fortitudinem' ipsum dominum significat salvatorem. turris enim ... irruentes hostes ex alto vulnerat. ... sed turris illa virtutibus est plena, non gladiis; 1 Cor. 3, 10—13 nt sapiens architectus fundamentum posui, alius autem super aedificat ... fundamentum nemo potest ponere praeter id, quod positum est, qui est Christus Iesus. si quis autem super aedificat super fundamentum aurum argentum lapides pretiosos, ligna faenum stipulam, unius cuiusque opus manifestum erit: dies enim declarabit, quia in igne revelabitur, et unius eiusque opus quale sit ignis probabit.*

Huic qui sufficient sumptus, tractare necesse est,
 555 Quos superimponas coepti in fundamine muri,
 Quod positum Paulus monstrat signanter Iesum.
 Aedificies pretiosa super si, vilia condas,
 Ultimus ardescens opus hoc rogus ille probabit.
 Hos tibi nunc sumptus de sacris collige libris,
 560 Unde fidem rectam teneat cor, lingua loquatur
 De genitore et ab hoc genito, de flamine sancto:
 Personis tribus his unum constare vigorem.
 Non aliquem maiorem gradu, non inferiore
 Constituas, quoniam tres hos substantia in una
 565 Credimus oramus colimus veneramur amamus.
 Si pelagus mundi sulces hac rite carina,
 Non noctura tibi canibus succineta marinis
 Scilla, miser sed non miserabilis Arrius ille,
 Qui spoliare volens patrem bonitate sueta
 570 Posse aut nolle negat similem sibi gignere natum,
 Omne bonum velle est cuiusque potentia summa est.
 Obvius his meritam tanto pro crimine mortem
 Incurrens scelus et cuncta intestina cacavit
 Latrinisque dedit, putida quod mente recepit.
 575 Parte alia scopulus scelerisque Sabellius auctor
 Naufragium minatur iners ut vasta Caribdis,
 Dum vult esse deum non personaliter unum,
 Sed patrem et natum, sanctum quoque flamen eundem.
 'In patre sum, pater est' ait 'in me' filius ipse.
 580 Quo fulti doctore 'sumus' dicemus et 'unum'.
 Hos ergo et reliquas pestes de corpore Christi
 Iudicio patrum fidei mucrone resectos
 Respue et a pueris, qui iam secreta cubilis
 Cum domino intrarunt, panes tres prende canistris:
 585 Scilicet illorum libris attentius instans,
 Ut mediteris in his, hos nocte dieque revolvas,
 Unde fidem rectam et morum ornamenta capessas:
 Spemque bono de patre, metum de iudice habeto.
 XXIII. Tertia, quae maior, karitas te ad celsa petentem
 590 Subvehat ut, geminis librato examine pennis
 Primam redde deo tota virtute creanti,

557 *pre/tiosa A*   570 *volut* *Posse aut velle*

554 *Luc.* 14, 28 quis ex vobis volens turrem aedificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habet ad perficiendum? 566—580 *De Arrio et Sabellio* cfr. *Sedul. C. p. I* 299—333 et *Arator Act. apost. I* 917—930. 567 *Cfr. Ecl. 6, 74—77.* 573. 574 *Cassiod. Hist. tripart. III* 10. 576 *vasta Charybdis Aen. VII* 302. 579 *Ioh. 14, 11.* 580 *Ioh. 10, 30.* 583—587 *Isidor. Alleg. 209* (*Migne* 83, 125) homo, qui media nocte postulabat ab amico tres panes (*Luc. 5, 11*), similitudinem exprimit cuiusque in media tribulazione dominum postulantis, ut det ei scientiam trinitatis. 589—632 *Quae de gemina dilectione et veste eius Milo protulit, sumpta esse videntur ex Gregorii papae Homil. in Evang. II* 38, 10—14 (*Migne* 76, 1288) et *Radberti Paschasi De caritate 3 seq.* 589 *1 Cor. 13, 13* manet fides, spes, caritas, tria haec: maior autem his est caritas. 590—594 *geminae pennae cari-*

- Condignum poterit cui nullus reddere amorem;
 Non modus ullus in hac, quia totum quaeritur ex te.
 Ala secunda dehinc dilectio fratris habenda.
- 595 Huic datur hic limes: ‘hunc dilige non minus ut te’.
 Haec eget hoc verbo, sincerus amor sit ut iste:
 ‘In te disce prius, tua si dilectio iusta est.’
 Psalmus enim recinens ‘qui diligit’ inquit ‘iniqua,
 Odit inique animam, quam Tartara ad impia mittit’.
- 600 Unde iste affectus hoc glutine nectat utrosque,
 Actibus ut iustis regnum caeleste capessant.
 Lex omnis domini paxillis pendet in istis.
 Hoc geminum tenuere decus karitatis inaures,
 Quas pia suscepit patientia dicta Rebecca
- 605 Appensas geminis aequo libramine siclis;
 Armillae deno in numero praecepta decem sunt
 Legis, quae quandam tabulae gessere gemellae,
 Quas fregit Moyses populo spectante rebelli
 Et reparavit item nostrosque remisit ad usus
- 610 Christicolis tribuens, quas cultor sprevit Isidis.
 Psallit item sanctus decacordo carmina plectro:
 Omnibus his tactis dulcis simphonia surgit;
 Nulla hic corda vacet, si vis bonus esse melodus.
 Namque decem iuncti tali ratione duobus
- 615 Efficient plenam numeris et pondere libram,
 Constat apostolicus bis seno ut milite coetus.
 Quattuor in lignis vestis texenda tenetur:
 Non secus haec karitas tali ratione paratur.
 Quod super est, prius est: ‘dominum tu dilige sumnum’;
- 620 Quod iacet inferius: ‘tibi proximus extat amandus’;
 E regione sudes gemini de cespite surgunt:
 ‘Quod non vis fieri tibi, hoc aliis inferre recuses’,

606 *Armillas A 622 aliis delet Neff, sed heptameter videtur excidisse poetae

tatis (v. 590, unde prima sc. penna 591, ala secunda 594) ab Augustino, si is est scriptor, commemorantur in Homil. 27 (tom. X 105 K ed. Venet. 1550).

593 Matth. 22, 37. 595 Matth. 22, 39. 598 Psal. 10, 6 qui diligit iniquitatem, odit animam suam. 600 gluten: cfr. Augustin. in psal. 62, 9. 602 Matth. 22, 40 in his duobus mandatis universa lex pendet; cfr. Gregor. Homil. in Ezech. II 3, 17 (Migne 76, 967) tabernaculi paxillos interpretantem. 603 Pseudo-Melito De numeris (Spicil. Solesm. III 283, 9) duo ad duo praecepta caritatis. 603—606 Gen. 24, 22 protulit vir inaures appendentes siculos duos et armillas totidem pondo siclorum decem. 604 Hieronym. (Onom. sacra ed. Lagarde 9, 28) Rebecca .. patientia. 606—613 Pseudo-Melito (ibid. 286) decem ad decalogum: ‘in psalterio decem chordarum psallite illi’ (Psal. 32, 2). 607, 608 Exod. 32, 15; 19. 609, 610 Exod. 34, 1; 28; cfr. supra ad v. 236. 611 Psal. 143, 9. 614—616 Pseudo-Melito (ibid. 286) duodecim ad apostolos. 617—624 Gregor. Homil. in ev. l. c. 10 sciendum, quia sicut in duobus lignis, superiore videlicet et inferiore, vestis texitur, ita in duobus praeceptis caritas habetur: in dilectione sc. dei et proximi .. 11 sciendum quoque, quod ipsa dilectio proximi in duobus praeceptis subdividitur, cum quidam sapiens dicat (Tob. 4, 16) ‘omne quod tibi odis fieri, vide ne ipse alteri facias’ et per semet ipsam veritas praedicit dicens (Matth. 7, 12) ‘quae vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite illis’.

- 'Quac tibi vis tribui, reliquis praestare salubre est.'
 In his ergo tibi variatam confice vestem.
 625 Si conviva cupis regali accumbere mensae
 Neve foras pelli manibus pedibusque ligatis,
 Bis tinctus rubeat coecus bissusque retorta,
 Fulgeat obrizus petalis et brattea filis;
 Caerula hiacinctus commixto splendeat ostro,
 630 Stamina cum tramis oloserica tota venustis.
 Veste hac ornatus poteris vere esse sacerdos,
 Si baptismus nitet, primo ceu tempore sumptum est.
 Quod si forte aliquo maculasti criminis vitam,
 Caprarum pilis asper sit carnis amictus:
 635 Hos etenim lex prisca alia inter xenia quaerit;
 Teque foras missum pluvias portare necesse est:
 Namque suum facinus Petrus hoc deluit imbre,
 Fudit et hos protoplasti pro criminis fletus.
 Hoc ardens poterit frigescere rore machera,
 640 Quam prius extinxit crucifixi a corpore fusus
 Dulcis aquae rivus cum sanguine mixtus opimo.

XXIV. Quisque huius virtutis honorem habitumque requirit,
 Invidiam fugiat genitam de felle diabli.
 Hoc scelus immensum, quo mors intravit in orbem;
 645 Hunc imitantur et hi, Satanae qui in parte tenentur.

625 acumbere *A*   638 *protoplatus *A*   642 *honos *A corr.* *Nef:* cfr. *infra* 940

624 in his sc. *lignis*.   625—632 *Gregor. Homil. in ev. l. c. 10* duo haec necesse est ut caritatis praecepta custodiatur, quisquis habere in nuptiis vestem nuptiale curat ... hinc est, quod cortinis tabernaculi intexi coecus bis tinctus iubetur ... coecus quippe ignis speciem habet: quid vero est caritas nisi ignis? sed ista caritas esse bis tincta debet, ut tingatur et per amorem dei et per amorem proximi; *sequitur apud Gregorium interpretatio duorum versuum evangelii sec. Matth.*: amice, quo modo hue intrasti non habens vestem nuptialem (= *Matth. 22, 12*) et: tunc dixit rex ministris: 'ligatis manibus eius et pedibus, mittite eum in tenebras exteriores' (= *Matth. 22, 13*).   627—631 *Exod. 28, 6* facient (*frater Aaron eiusque filii*) autem superhumeralis de auro et hyacintho et purpura coccoque bis tincto et byssio retorta, opere polymito.   634 *Gregor. Moral. 7, 27* (*Migne* 75, 786) pilosi nomine cuiuslibet peccati asperitas designatur.   635 *Exod. 35, 5* separate apud vos primitias domino. omnis voluntarius offerat eas domino: aurum et argentum et aes, hyacinthum et purpuram coccumque bis tinctum et byssum, pilos caprarum pellesque arietum.   636—641 *Hraban. ad Numer. 8, 7* (*Migne* 108, 636) ostendit, quo modo purificari debeant, antequam ad divinum ministerium accendant. primum eos iubet aspergi aqua lustrationis, quam possumus intelligere sive baptismi sacramentum seu etiam lacrimarum effusionem, per quas maculae peccatorum rite abluntur. deinde, ut radant omnes pilos carnis suae ... pili carnis sunt quaelibet superflua humanae corruptionis.   636 *Pseudo-Melito (l. c. II 86)* pluvia praedicatio vel gratia; similiter *Gregorius ceterique, qui sacrae scripturae verba allegorice explicant, interpretantur imbre* (v. 637) et rorom (v. 639).   637 *Matth. 26, 75.*   639 *Luc. 2, 35* tuam ipsius animam pertransibit gladius (machaera *Iuvenc. I 212*).   640. 641 *Ioh. 19, 34* continuo exivit sanguis et aqua.   642—644 *Invidiae comitem esse superbiam, solum remedium caritatem, primum exemplum Caini facinus scriptores ecclesiastici posuerunt multi* (cfr. *Gregor. Moral. V 46*); *omnia quae Milo protulit qui persecutus sit invidique incessum contulerit cum cancro (nisi forte morbus significatur), novi neminem.*   642—645 *Sap. 2, 24* invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum. 25 imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

- Quippe soror scelerata huic superbia iuncta
 Transtulit angelicum saevos in daemonas agmen.
 Haec miseros penitrans fraternum rumpit amorem,
 Quae documenta dedit quandam nimis impia Cain,
 650 Dispicuit cui nil aliud de fratre benigno,
 Quam sua dedignans melioris munera missa
 Caelitus igne deus flammis sibi grata probavit:
 Non donum in causa est, sed cor donaria abegit.
 Haec tenet incessum quodam simulamine cancri
 655 Retrorsum gradiens, depascitur intima cordis
 Ossaque perstringens putrescere fortia praestat;
 Quo felix alter, hoc infelior iste est.
 Antidoto poterit karitatis enorme venenum
 Curari invidiae, si ius servetur amoris,
 660 Quem Christus docuit, quem conditor indidit almus
 Pectoribus hominum, si se redamando vici
 Debitus affectus fratrem coniungat utrumque.
 In hoc nosse suum monstravit discipulatum,
 Si servum conservus amet, dilectus amantem.
- 665 XXV. Principiumque mali, quae criminis omnis origo est,
 Decidat erecto ventosa superbia collo
 Insanusque tumor radicibus erutus imis
 Pellatur: multi documenta dedere ruinae:
 Confisi virtute sua cecidere superbi,
 670 Surrexere humiles: domini verissima vox est:
 ‘Qui tumet, ille cadit; sed pauper corde levatur.’
 In solidis planisque locis persistere tutum est,
 Ardua pulsa gravem patiuntur turbine lapsum.
 Quem primum caelum tenuit, quem terra creatum,
 675 Hoc vitio cecidere, et ob hoc confusio linguis
 Missa, per ignotas divisa est terra loquelas,
 Cum strueret celsam lapsura superbia turrem,
 Diluvio tumidos cum iam periisse gigantes,
 Tempore et ablatos possent meminisse recenti.
 680 Quisquis christicola est, regnum ut sublime capessat,
 Discat habere humilem summo de vertice mentem.
 Quiequid in assumpta pro nobis carne peregit,
 Seu divina, legas, seu sint humana, retractes.
 Quod iacet in cunis tectus velamine panni,
 685 Quod loquitur, quod agit, quod celsa atque infima tractat:
 Hac, de qua sermo est, nimium virtute coruscant.
 Perspicie, quam placido zabulum sermone repellit:

646 huic scelerata A corr. Neff 667 radibus A 675 ob sic A 678 penisse A 687 re/pellit A

647 *Cfr. supra* 433. 656 *Prov.* 14, 30 putredo ossium invidia. 659—664 *Joh.* 13, 34 mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. 35 in hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem. 671 *Matth.* 23, 12; 5, 8. 675—677 *Cfr. supra* 81. 678 *Gen.* 6, 4; *Augustin. Serm.* 12 *ad Fr. in eremo* (ed. *Migne VI* 1255) superbia gigantum linguas divisit et confudit. 684 *Cfr. Sedul. C. p. II* 58. 687—689 *Matth.* 4, 4.

Verbis pacificis et ab omni felle remotis
 Dieta refert legis nec quicquam reddit acerbum.
 690 Saevit in hoste furor, dum non agnoscitur auctor.
 Percipe, quantum humili genitori voce loquatur,
 Quas grates reddit, cui totum deputat, ex quo est.
 Quam pius et mitis, suavi quam corde benignus
 Approbat illud opus, cum se praecinxit amictu
 695 Acclinis dominus famulis vestigia tingens.
 Iure recusantem tranquillo famine Petrum
 Terrificat minitans, se cedat ut ille lavari,
 Si se participem tanto velit esse clienti.
 Cum capitur, miserum quam dulci famine Iudam
 700 Alloquitur; fratrem velut amplectatur amantem,
 Suscipit oscula dans et amica mente receptat.
 (Heu nimis experto tantae bonitatis Iesum,
 Cum reliquis ut signa daret larvasque fugaret
 705 Ac mensae adscitus recubans conviva sederet,
 Unanimis homo, dux notus pariterque sodalis
 Consensu simili divina ad templa venirent,
 Illius et curae loculos mandaret habendos.)
 708 Hoc pietatis opus tanto de fonte redundans
 Auriculam evulsam, quam fortius ense micanti
 710 Excussit tua, Petre, manus, manus illa probavit,
 Quae tetigit, sanam Malchoque refixit habendam.
 Mitis inaudita dum fert ludibria mortis,
 Ignosci petit his et ab isto crimine solvi
 Excusatque patri ignaros nescire reatum,
 715 Quorum tanta fuit rabies, ut claustra sepulcri
 Militibus positis saeva obsidione tenerent
 Nec parci vellent tanta feritate sepulto.
 Quis locus audendi post tanta exempla superbis?
 Quis furor inflavit, quae tanta insania mentes,
 720 Ut meminisse obitus proprii monumenta recusent?
 Nunc homo mox limus fiat, ex quo conditus extat,
 Vermibus esca datus; domus ampla sit urna sepulcri;

688 pacifis A   697 lauacri corr. A   702 IIIn A   704 post 707 posui   recub/ coniuua A

690 Cfr. e. g. *Gregor. Moral. II* 24 (*Migne* 75, 576) antiquus hostis redemptorem humani generis
 in mundum venisse cognovit .. tamen prius, cum hunc passibilem cerneret,onne quod de eius divini-
 tate suspicatus est, ei fastu suaे superbaie in dubium venit, nil quippe nisi superbum sapiens, dum
 esse hunc humilem conspicit, deum esse dubitavit.   691 *Matth.* 11, 26; 26, 39 *cet.*   692 *Ioh.* 11, 41.
 693 *Matth.* 11, 29.   694—698 *Ioh.* 13, 5—8.   701 oscula (*i. os ut apud Iuvenc. IV* 515) cfr.
Matth. 26, 48—50; *Luc.* 22, 48; *Marc.* 14, 45.   702 *Vae Iudea, qui id scelus commisit, quamquam*
Iesum tantae bonitatis virum expertus est.   707 *Ioh.* 13, 29 loculos habebat Iudas.   708—711
Struendum est; manus *Christi*, quae tetigit auriculam Malcho evulsam (quam *auriculam* tua, Petre,
 manus excussit) sanamque ei habendam refixit (*Iac.* 23, 49—51; *Ioh.* 18, 10), probavit hoc pietatis opus
 de fonte *caelesti* redundare.   714 *Luc.* 23, 34.   716 *Sedul. C. p. V* 302 *de Christi sepulchro:* sivevaque
 locum obsidione tenere.   719 *Lucan. I* 8 qui furor, o cives, quae tanta insania (*Priscianus*, *licentia*
Lucani *codd.*) ferri.

- Quae facies nunc grata nitet, post palleat horrens.
 Quisque legis, perpende animo, quam vilia sensit
 725 Alloquiis dignus domini sanctissimus Abram:
 'Sum cinis et pulvis'; simili quoque corde iacebat
 Rex David humilis: pulicem se ex pulvere sumptum
 Atque canem memorans dicit se morte putentem
 Pacificatque ferum miti sermone Saulem.
- 730 Iactanti meritum Pharisaeo corde superbo
 De templo domini iam iustior ille recessit,
 Confessus facinus humili qui pectore flevit.
 Hostem habet ille deum, quisquis feritate tumescit;
 Perdit opus virtutis agens iactantius illud.
- 735 Quod tumet, insanum est; inflat quod ventus, inane est:
 Punctus acu modica rigor hic vanescit in auras.
 Deprimat ergo opus est animum mens ima ferocem
 Seque homo penset humum: sic corde et corpore pronus,
 Amisit, poterit, quod mens inflata, mereri.
- 740 Audax Eleazar elefanten stravit enormem,
 Victor sub pedibus victi qui victus obivit:
 Non secus occubit, qui de virtute superbit.
 Pulvis ut in vento, virtus sic mixta tumori est;
 Caecatur gravius, qui se putat esse videntem.
- 745 XXVI. Extat adhuc vitium, cum quo luctamen habendum,
 Impia avarities ardens sine fine modoque.
 Omne malum mundi ratione et tempore cessat:
 Haec radix sceleris cremento grandior extat;
 Copia quo maior, hinc amplior ardor edendi;
- 750 Morbus hic intercus, gravis idrops, grande veternum.
 Ecclesiae sedes venales ista columbas,
 Praecones mutos caecosque duces dat haberi.

738 sic manu aequali add. A 743 uti vento Neff

725. 726 *Gen. 18, 27* Abraham ait: quia semel coepi, loquar ad dominum meum, cum sim pulvis et cinis. 727—729 1 *Reg. 24, 15* quem persequeris, rex Israel? canem mortuum persequeris et unum pulicem. . . 17 cum autem complessset David, dixit Saul: 'numquid vox haec tua est, fili mi David?' et levavit Saul vocem suam et flevit. 730—732 *Luc. 18, 10—14.* 736 *Ov. Her. I 79 et XII 85* tenues vanescat in auras. 739—744 *Gregor. Moral. XIX 21* (*M. 76, 119*) Eleazar in proelio elephante feriens stravit, sed sub ipso quem extinxit occubuit (*1 Mac. 6, 46*). quos ergo iste significat, quem sua Victoria oppressit, nisi eos, qui vitia superant, sed sub ipsa, quae subigunt, superbiendo succumbunt? . . perit omne, quod agitur, si non sollicite in humilitate custoditur. 748—750 *Inter Christianos* (nam apud paganos simile usitatissimum est, cfr. *R. de Scala Die Studien des Polybius* 1333) avarum cum hydrope compararunt Augustinus et Gregorius papa. 751 *Gregor. Homil. in ev. I 17* (*M. 76, 1145*) cur non ante mentis oculos revocatis, quod templum redemptor noster ingressus cathedras vendentium columbas evertit et nummulariorum effudit aes (*Ioh. 2, 14—16*)? qui namque sunt in templo dei hodie qui columbas vendunt, nisi qui in ecclesia pretium de impositione manus accipiunt? . . columba venditur, quia manus impositio, per quam spiritus sanctus accipitur, ad pretium praebetur. sed redemptor noster cathedras vendentium columbas evertit, qui talium negotiatorum sacerdotium destruit e. g. s. 752 *Isai. 56, 10* speculatorum caeci omnes, nescierunt universi (*Matth. 23, 16*

- Regibus haec aufert in deteriora volutis
 Nomen et officium, dominetur ut ipsa tyrannis.
 755 Omnes ista gradus meritorum dote venustos
 Circuit et quaerit, quo gressum figere possit.
 Ipsam quin etiam naevo maculare cucullam
 Nititur, immemores ut voti luca relict
 Respiciant mundi iurataque iura resolvant.
 760 Haec miserum penitans saxorum grandine pressum
 Stravit Achar; vallis tenet inde perenne vocamen.
 Ista etiam adduxit primis orientis ab oris
 Insanum vatem, cui doctior obstat asella
 Humana stolidum castigans voce Balaam;
 765 Pergit ob augurium, ter septem circuit aras,
 Adversante deo nimium persistit avarus,
 Ardens quo capiat promissi luca metalli.
 De tribus hoc unum vitium, quo corruit Adam.
 Hoc temptator adit Christum, cum culmine in alto
 770 Regna hominum, pretiosum et quicquid in orbe tenetur,
 Promisit fallax, si se submissus adoret.
 Traditor hoc amens periit fervente veneno
 Nomen et officium sortitus iure priorum:
 Primus enim innocuum Iudas distraxit Ioseph,
 775 Vendidit univocus eius sceleratus Iesum
 Iscarioht ex stirpe Isachar, qui iure vocatus
 Est merces, quoniam lippa genetrice creatus,
 Pomorum pretio quae lecto adscivit Iacob
 Praesagio signans synagogae semine Iudam
 780 Venturum, vili pretio qui venderet illum,
 Sanguine qui proprio salvaret venditus orbem.
 Furax ille miser marsuppia sacra cavando
 Ad tantam rabiem pro lucri ardore volutus,
 Invidus ad mulieris opus dum nobile myrrum,

756 gressum sic A   771 Promissit A   776 styre A

vae vobis, duces caeci): canes muti non valentes latrare; *Gregor. Homil. in ev. II* 40 (*M.* 76, 1302) nonnumquam solent in sacro eloquio per canes praedicatores intellegi e. q. s.

759 *Aen.* IV 27 tua iura resolvo.   760. 761 *Ios.* 7, 24 tollens Iosue Achan (Achar *LXX et quidam Latini ante Hieronymum*) .. duxerunt eos ad vallem Achor .. lapidavitque eum omnis Israel.
 762—767 *Num.* 22—24.   768—771 *Cfr. supra ad v. 434.*   774 *Gen.* 37, 26 dixit Iudas fratribus suis: 'quid nobis prodest, si occiderimus fratrem nostrum?' .. 27 melius est, ut venumdetur Ismaelitis. 776 *Hieronym. Onom.* (*ed. Lagarde* 62, 7) Iscarioth memoriale domini . quod si vulnerimus Issacharioth legere, interpretatur 'est merces eius'.   777—779 *Gen.* 30, 16 redeunti ad vesperam Iacob de agro egressa est in occursum eius Lia et 'ad me' inquit 'intrabis, quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei'.   779 *Isidor. Allegor.* 28 (*M.* 83, 105) Lia synagogae figuram habuit, quae infirmis oculis (*Gen.* 29, 17) Lia lippis erat oculis cordis sacramenta dei speculari non potuit.   784—786 *Marc.* 14, 3 venit mulier habens alabastrum unguenti et fracto effudit super caput eius. 4 erant autem quidam (*Ioh.* 12, 4 dicit ergo unus ex discipulis eius, Judas Scariothis, qui erat eum traditorus): 'ut quid perditio ista unguenti facta est? poterat enim unguentum istud veniri plus quam trecentis denariis' .. 6 Iesus autem dixit .. 8 'quod habuit, haec fecit: praevenit unguere corpus meum in

- 785 Quo pie praeveniens Christum perfudit humandum,
Denariis taxat trecentis, vilius ipsum
Vendit, in arbitrio pretium qui ponit ementum.
Non tamen hic finis sceleris: reus ille reatum
Flagitio cumulans aptavit in arbore vinclum
- 790 Adstringens tereti furialia guttura nodo.
Viscera rupta cadunt scisso de ventre nefando,
Quae tantum peperere dolum; diffusa per auras
Infelix anima ingreditur penitrale gehennae.
Miles avarus item, dum servat claustra sepulcri,
- 795 Quo Iudaea manus clausit crudelis Iesum,
Ore refert plenum Christi de morte tropheum:
Visibus angelicis conceptum corde pavorem,
Se iacuisse solo, remeat dum vita sepulto, —
Veridicus testis, si praemia nulla darentur.
- 800 Vertit ab hoc cupidum data multa pecunia vero:
Ablatum referens nocturno in tempore Christum,
Dum sopor ignavus iam fessos occupat artus.

XXVII. Huius avaritiae vitium didicere cavendum
Discipuli Christi, tunicae dum simplicis usu
805 Contenti peram portare vetantur et aera.
His vacuata pii tanta virtute resulsa
Dextra Petri, ad portam dum claudus debilis orans
Poscit elemosinam, gressum celeremque meretur.
Hac medicatus ope, iacuit qui pluribus annis

810 Ante fores templi, dono meliore levatus
Exilit ingreditur laudat veneratur adorat.
Denique quantum auri qualemque pecuniae amorem
Christicolae primi tenuere, haec gesta probarunt:
Quod sibi contulerat distractis venditor agris,

815 Calcavere suis pedibus nec tangere dextris
Dignati propriis inopum sparsere per usus.
Venditor Annianas, dum partem fraude retemptat,
Coniuge cum propria periit heu! morte citata:
Exitiale malum merita sic falce recisum.

820 Lerna palus anguem tenuit, de vertice cuius

791 sci/so A 793 gennae A 802 ignavius sic A

sepulturam'. — Hieronym. *Prolog. galeat.* (*Vulgat. ed. Tischendorf pag. XXVIII*) vos famulas Christi
rogo, quae domini discubentis pretiosissimo fiduci myro (*sic Amiat.*) ungitis caput.

787 *Matth.* 26, 15 'quid vultis mihi dare? et ego vobis tradam'. at illi constituerunt ei triginta
argenteos. 788—793 *Matth.* 27, 5; *Arator.* I 444 fusa ruit Arrius alvo Infelix plus mente cadens
letumque peremptus Cum Iuda commune tulit, qui gutture pendens Visceribus vacuatus obit. 794—802
Matth. 28, 11—15. 802 *Cfr. Ge. IV 190.* 803—805 *Matth.* 10, 9 nolite possidere aurum neque
argentum neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via neque duas tunicas; *cfr. Arator.* I 286.
806—811 *Act.* 3, 1—10. 812—818 *Act.* 4, 32—5, 10; *Arator.* I 405 rutili quod pompa metalli Ponitur
ante pedes saeris non debita dextris; Destitui debere probant, quod tangere vitant Calcandumque
docent, quod subdunt gressibus aurum. 820. 821 *Cfr. Serv. ad Aen. VI 287 compilatoresque eius*
a Thilone citatos.

- Ortos multiplices ydros antiqua loquuntur:
 Proles avaritia haec multa ex genitrice creatur:
 Fraus furor invidiae violentia eura tumultus
 Anxietas maeror periuria furtæ rapinæ
 825 Durities commenta dolus fallacia discors,
 Sollicitudo cupido tenax usura voluptas
 Et dolor amissis et gaudia vana receptis,
 Civilis rabies germanos inter et ensis
 Dulcia disiungens natorum pignora patri.
 Arpiae hac tres matre satae, quarum prior Aellon,
 Altera et Ocipete, post tertia dira Celeno,
 Dum rapiunt celeres, aliena et tegmine celant.
 Ex hac et furiae Allecto Thisiphone Megera,
 Cerberus inde trifaux, Fineus fenore caecus.
 835 Haec iecur ut vultur rostro conrodit obunco,
 Ut dyspa mordente sitis, haec addita crescit.
 Hoc malum aureolum Discordia scissa deabus
 Iecit, quod tenuit Veneris damnosa voluptas.
- XXVIII. Haec portenta opus est ipsa cum matre recidi,
 840 Ne nobis vitii dominetur turba nefandi,
 Ut nil quaeramus super id, quod postulat usus,
 Tegmine contenti et parco moderamine victus.
 Quod super extat, inops capiat mendicus egenus,
 Crescat elemosinae culmus, sit largus avarus,
 845 Caelica terrestri mercentur praemia limo.
 Transfer ad aetherii thesaurum culmen Olympi:
 Quicquid egens sumit, Christum accepisse memento.
 Qui dator, hic custos, largitor et ipse receptor,
 Debitor ipse deus: non perdes fenus, avare.
 850 Da huic, quicquid habes: non fur hoc tollat iniquus,

---

825 fallatia manu aequali corr. A   827 post dolor locus vacuus A   850 Da huic sic A

822—829 *Gregor. Moral. XXXI* 45 (*M. 76, 621*) de avaritia proditio fraus fallacia periuria inquietudo violentiae et contra misericordiam obdurations cordis oriuntur; .. tristitia quoque ad avaritiam derivatur. 830—832 *Fulgent. Myth. I* 8 (*unde pendent Mythographi Vaticani*) Harpyias tres inferis Vergilius deputat: Aello Ocipete Celaeno (*Verg. Aen. III* 211 quas dira Celaeno) .. hoc signare, quod primum sit alienum concupiscere, secundum cupita invadere, tertium celare quod invadit(ur). 833 *Furiæ (quarum nomina poterat sumere e Fulgentio Myth. I* 6) avari pati finguntur *apud Serv. ad Aen. III* 209; *apud Aldhelnum (de VIII vitiis 189)* Iram comitantur. 834 *Aen. VI* 417 Cerberus .. latratu .. trifauci; *Fulgent. Myth. III* 11 Phineus in modum avaritiae ponitur et a fenerando Phineus dictus est; ideo caecus, quod omnis avaritia caeca sit, quae non videt sua. 835 *Aen. VI* 597 rostroque immanis voltur obunco | immortale iecur; *cfr. Fulgent. II* 9. 836 *Isidor. Orig. XII* 4, 13 dipsas genus aspidis, quae Latine situla dicitur, quia, quem momorderit, siti perit. 837 *Aen. VIII* 702 (*cfr. Vit. Amandi III* 25) et scissa gaudens vadit discordia palla; *Fulgent. Myth. III* 7 discordia malum aureum iecisse dicitur i. cupiditatem. 838 *Pont. I* 10, 33 Veneris damnosa voluptas. 841. 842 *I Tim. 6, 8* habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus. 847 *Math. 25, 40* quam diu fecistis uni de his fratribus minimis, mihi fecistis. 849 *Prov. 19, 17* feneratur domino, qui miseretur pauperis. 850—851 *E. g. Math. 6, 19.*

- Tinea non sulcet vestem, non rodat aratam.
 Esuriens socius mensae iungatur, amictu
 Frigidus, et pateant peregrino tecta vianti;
 Carceribus clausis solamen praebet loquelae.
- 855 Intuleras mundo nil, nil auferre valebis:
 Illa tibi servata fient, quae miseris astris.
 Si longinqua petis redditurus tempore certo,
 Ne desint sumptus tibi, plurima ferre necesse est:
 Ad patriam properas iugiter mansurus in illa —
- 860 Perpendas opus est, quae sis habiturus ibidem.
 Hac euangelicus laudatur vilicus arte
 Prospexit sibi et stipendia fraude parasse,
 Quae sibi sufficerent deieeto sorte futura,
 Providitque sagax formica ut farris acervum
- 865 Atque oleum, miserantis opem, fomenta laborum
 Et tegumen vestis, victum hospitiumque laremque
 Ac breviter tactus citius sibi tanta paravit,
 Pauperies illum premeret ne dira senectae,
 Duceret et torquens aliena per ostia egestas:
- 870 Hoc exemplo animos tangat concussio nostros.
 Nos nimis heu! miseri, lacrimarum flumine flendi
 Virtutum granum nullum nec habemus olivum,
 Quae superare famem valeant per saecula futuram.
 Iam iudex redditurus adest, iam comminus instat,
- 875 Cui ratio reddenda gravis, cui sermo ferendus,
 Cui nihil occultum, cui cuncta obscura patescunt
 Nuda et aperta oculis, cui fraus nulla inficiatrix;
 Teste eget hic nullo: qui cognitor, ipse relator.

XXIX. Istis temporibus doctrinae incumbit egestas:

- 880 Ora sacerdotum damnosa silentia servant;
 Qui petat est rarus, tribuat qui, rarior, esum:
 Hancque famem typicam carnalia gesta figurant.
 Cum petit Helias tribui sibi fragmina panis,
 Ecclesiae normam mulier viduata retentat,
- 885 Quae duo ligna crucis rectum versumque requirit,
 In quibus illa coquat vitalem polline panem,
 Nempe illum, vitam qui cuncto praebuit orbi:
 Non oleo caruit, quam sanctus spiritus unxit.

861 euangelicus A   877 fraux A   876 nichil A   878 qui sic A

855 1 *Tm.* 6, 7 nihil intulimus in mundum, haut dubium quia nec auferre quid possumus.
 861—870 *Iuc.* 16, 1—8.   864 *Aen.* IV 402 ac velut ingentem formicæ farris acervum | cum populant
 hiemis memores tectoque reponunt.   876 *Iuc.* 12, 2 nihil opertum est quod non reveletur neque
 absconditum quod non sciatur.   877 *Prudent.* *Psychom.* 630 fidei fraus inficiatrix.   879—909
Gregor. *Moral.* VI 27 (*M.* 76, 753) sicut famæ carnis est substractum subsidium corporis, ita famæ
 mentis est silentium divinæ locutionis.   883—888 *Isidor.* *Allegor.* 95 (*M.* 83, 113) Elias Christum
 demonstrat : 96 vidua, ad quam mittitur pascendum (3 *Reg.* 17, 10—16), ecclesia est, ad quam per
 fidem venisse legitur Christus; cuius farinae et oleo benedicitur et non deficit, i. gratia corporis
 Christi et chrismatis unctionis, quae toto mundo quotidie impenditur et numquam minuitur.

- Non aliud signant Helisaci tempora vatis,
 890 Cui mulier clamans sibi crescere vidit olivum
 Vascula perfundens, summas dum surgit ad oras:
 Servitio geminam prolem liberrima solvit.
 Ista prophetalis virtus; hacc gratia Iesu,
 Solvit loetiferi qui vincula saeva diabli,
 895 Pro pomo vetito cui se constrinxerat Eva
 Coniugis assensu cuncta cum prole ligata.
 Paulus ad aethereum iam nunc sublatus Olympum,
 Mane vorans praedas qui vespere dividit escas,
 Circuiens mundum divinum semen in omnem
 900 Sparsit et ad fidei pertraxit gaudia gentes.
 Hoc chorus ille sequax sermone et sanguine signans
 Distribuit populis transmissas caelitus escas.
 Manna datum nimbis mirabile quisque cupiscat,
 Colligat inde gomor, cui vivere constitutus ardor,
 905 Atque die sexto duplices sibi praeparet esus.
 Israhelitae aliqui egressi per sabbata castris
 Quaerere manna sibi vacui redire gravemque
 Persensere famem, qui sexto ferre labore
 Neglexere pium, macie tenuante subacti.
 910 Aetas quippe suo currit iam sexta meatu;
 Septima sancta quies sanctis sine fine feretur:
 Non labor ullus erit, nec erunt tunc tempora arandi,
 Nulla ibi spes segetis, quia semina nulla serentur,
 Quippe feret meritis aequalia lucra maniplis,
 915 Qui modo stertit iners, mendicus habebitur illuc.

XXX. Dirige, Christe, tuos, in tanta messe, ministros,
 Qui resecant lolium, vitiorum monstra recidunt
 Cum radice sua, ne horum torpore valescens
 Crescentes spicas circumliget atterat urat.
 920 Dirige, qui fundant de plenis tela pharetris:

889—892 4 *Reg.* 4, 1 mulier clamabat ad Eliseum dicens .. ‘ecce creditor venit, ut tollat duos filios ad serviendum sibi’ ... 2 cui dixit E. ‘quid habes in domo tua?’ ad illa respondit ‘non habeo quidquam in domo mea nisi parum olei’ ... 3 cui ait ‘vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca .. et mitte inde in omnia vasa haec’ ... 6 cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium ‘affer mihi adhuc vas’. et ille respondit ‘non habeo’. stetitque oleum. 7 venit autem illa et indicavit homini dei : et ille ‘vade’ inquit ‘vende oleum et reddi creditori tuo: tu autem et filii tui vivite de reliquo’. 898 *Isidor. Allegor.* 46 (*M.* 83, 107) Benjamin Pauli apostoli imaginem praetulit, quia et novissimus et minimus omnium apostolorum fuit electione et de tribu eius descendit: iste est lupus rapax, mane persecutor diripiens, vesper doctor pascens (*Gen.* 49, 27). 903—909 *Exod.* 16, 16 hic est sermo, quem praecepsit dominus: ‘colligat unusquisque ex eo, quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita’ ... 22 in die sexta collegerunt cibos duplices, i. duo gomor per singulos homines ... 25 dixitque Moyses ‘comedit illud hodie, quia sabbatum est domini: non invenietur hodie in agro’ ... 27 venitque septima dies, et egressi de populo, ut colligerent, non invenerunt. 28 dixit autem dominus ad Moysen ‘usquequo non vultis custodire mandata mea et legem?’ — *Gregor. Moral.* 31, 14 manna quippe est verbum dei. 910 *Sextam quam nunc agimus aetatem aeterna sabbata sequuntur.* 916 *E. g. Matth.* 9, 36.

- Tempus adest pugnae, geritur luctamen agonis;
 Qui stimulus acuat nobis, faber omnis abactus.
 Ut legimus gestum regnante Saule profano,
 Israhelita latet vitiorum conditus antris
 925 Inque tenebrosis impuro corde cavernis.
 Rarus, qui reptet manibus pedibusque, Ionathes,
 Horteturque suo rediviva ad classica flatu,
 Corruat allophilus cuius mucrone necatus,
 Ducat et audaces inimica per agmina turmas
 930 Vibret et ardentes adversa in pectora contos,
 Liberet Hebraeos, animas mentosque fideles,
 Armiger anticipans divini spicula verbi
 Suggerat et iaciat curvatis arcubus ictus.
 Spiritus adveniens fervorem sensibus indat,
 935 Ut versus gladius vitalis pectora fratrum
 Perforet excindat percurrat transeat intret,
 Ut bellum reparent neque collum sub iuga curvent:
 Quippe rogat curvari animas, ut transeat, hostis.
 Est opus, ut spretis vitiis virtutibus almis
 940 Ornemur, quo noster honos habitusque nitescat.
 Sit candens poderis vestis, polimita talaris
 Multicolora micet haedique in sanguine tintata:
 Actio sit sacro Christi redimita cruento;
 Vestiat haec nudos, haec finem praestet honestum.
 945 Qui caput est nostrum, limes sit et ipse necesse est:
 Incipiat faciat consummet suscipiatque.
 Qui zabulum vicit hostem, qui stravit iniquum,
 Auferat a nobis dominatum iure tyranni,
 Servitique iugum crescente putrescat olivo.
 950 Nomine signati, illius quoque morte redempti
 Non iam nostri erimus, sed sic teneamur ab illo,
 Ulterius hosti ne iam subdamur acerbo.
 Ut tamen unde meus coepit iam sermo recurrat
 Ad te, sobrietas toto laudabilis aevo,

---

921 punq A   927 Hosteturque A   953 *incipit L*

922 *Pseudo-Melito (Spicil. Solem. II 296)* fabri praedicatores: 'porro faber ferrarius non inveniebatur in Israel' (*1 Reg. 13, 19*).   923—933 *1 Reg. 14, 11* 'en Hebrei egreduntur de cavernis, quibus absconditi fuerant'. 12 . . et ait Ionathas ad armigerum suum 'ascendamus, sequere me: tradidit enim dominus eos in manus Israel'. 13 ascendit autem Ionathas (*Ionathes apud Hegesippum*) manibus et pedibus reptans et armiger eius post eum. itaque alii eadebant ante Ionatham, alias armiger interficiebat. 22 omnes quoque Israelitae, qui se absconderant . . , audientes, quod fugissent Philisthaei, sociaverunt se cum suis in proelio.   935 *Eph. 6, 17* (assumite) gladium spiritus; *cfr. Hrabani Allegorias (Migne 112, 940)*.   940—944 *Isidor. quaest. in vet. testament. Gen. 30 (Migne 83, 272)* nudaverunt Joseph fratres sui tunica polymita et talari (*Gen. 37, 3; 31*) et Iudei Christum per mortem crucis expoliaverunt tunica corporali . polymitam autem, i. decoratam omnium virtutum diversitate . resperserunt autem tunicam haedi sanguine, quin falsis cum testimonis accusantes in invidiam deduxere populi omnium peccata donantem; *Apoc. 1, 13* similem filio hominis, vestitum podere.   949 *Cfr. ad 889*.

- 955 In te claudetur series perducta Camenae.
 Hoc tamen exemplo monstrari rite valebis,
 Quam speciosa mices, quam pulchro flore virescas,
 Quod dulcis Ionathas, Davidis amator amantis,
 Dum te servavit, per te sic fortiter egit,
 960 Hostilis cunei ut fugientia terga feriret
 Et populi innumeri iuvenis virtute subirent
 Ense necem, ruerent fusae per prona catervae.
 Sic vitor, postquam summae gestamine virgæ
 Mella favi fluvidi libavit et attigit ore
 965 Ac tenui gustu ieunia iussa resolvit,
 Versa sorte, Achias dum non consulta sacerdos
 Ulla refert, reus est habitus, qui vicerat hostes:
 Sic cassata suo victoria copta tropheo.
 Sobrietas violata citum cum morte periculum
 970 Inferret iuveni, si non obstacula regi
 Irato offerret popularis contio vulgi.
 Sic memorant loetale malum virusque veneni
 Serpentum humana superari ex ore saliva:
 Hoe humore gravi mox illum posse necari,
 975 Lejunus colubri si hanc infuderis ori.
 Sic vigor hic hominis facit illum occumbere morti,
 Sic perimunt Satanan ieunia sobria dirum.
 Virtus viva valet vitorum vincere virus:
 Quae servata suos servat, quae perdita perdit,
 980 Illa caput facta est, finis sit et ipsa libelli:

LAUS SIT, CHRISTE, TIBI, QUONIAM ISTA EST CLAUSULA PRIMI.

CONSEQUITURQUE BREVIS TITULATIO RITE SECUNDI.

- I. Praeconia dei genetricis Mariae debita devotione celebrantur.
- II. Annae pudicitia exemplo turturis commendatur.
- III. Iohannis mira abstinentia praedicatur.
- IV. Passio ipsius et saevitia Herodis refertur.

957 spetiosa et similia saepius L   964 fluide L   968 tropœ hic et paucis locis A   972 letale
hic illuc A   977 satana A || I. Preconia et sic raro e pro q L

958—971 1 Reg. 14, 24 adiuravit Saul populum dicens ‘maledictus vir, qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar de iniuriis meis’ . . . 26 ingressus est populus saltum et apparuit fluens mel . . . 27 Ionathas non audierat, cum adiuraret pater eius populum, extenditque summitatem virgae, quam habebat in manu, et intinxit in favum mellis et convertit manum suam ad os suum . . . 36 et ait sacerdos (*Achias* 14, 18) ‘accedamus hue ad deum’. 37 et consuluit Saul dominum . . . et non respondit ei in die illa . . . 42 et ait Saul ‘mittite sortem inter me et inter Ionatham’ . . . et captus est Ionathas . . . 43 et ait (*Ionathas*) ‘gustans gustavi in summitate virgæ . . . paululum mellis et ecce ego morior’ . . . 45 dixitque populus ad Saul ‘ergone Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel?’ . . . liberavit ergo populus Ionathan, ut non moreretur; cfr. *Gregor. Moral.* 30, 18 (*M.* 76, 557). 972—975 *Ambros. Hex. VI* 4 medicamentum quaeris et ieunium fugis, quasi maius aliud remedium reperire possis: ieuni hominis sputum si serpens gustaverit, moritur . vides, quanta vis ieunii sit, ut et sputo suo homo terrenum serpentem interficiat et merito spiritalem.

- V. De malitia mulierum et quod ex saturitate libido nutriatur.
 VI. Quod Christus nobis via, veritas et vita factus temptatorem superans superabilem fecerit.
 VII. De ebrietate et quod plurima ex ea mala oriantur.
 VIII. De pugna carnis et animae.
 IX. Ne in adventu Christi gulae servientes inveniamur.
 X. De quattuor virtutibus principalibus.
 XI. Exempla sobrietatis de Christo et apostolis illius.
 XII. Brevis descriptio textus euangelici et quia Christus pax nostra est.
 XIII. Quod lex divina omnibus habilis sit et de pane, pisce et ovo a patre petendis.
 XIV. Ut lapsi per paenitentiam et confessionem resurgere discant.
 XV. De filio prodigo, qui patre relicto porcos pavit.
 XVI. Quod per paenitentiam revertens misericorditer receptus sit.
 XVII. De laude pudicitiae et virginitatis et de verbo incarnato.
 XVIII. De inpudicitia carnalium sacerdotum.
 XIX. De habitu sacerdotali et pauca de hypogrishi.
 XX. De laude et doctrina bonorum sacerdotum.
 XXI. Lacrimabilis planetus auctoris huius opusculi.
 XXII. Luctuosae preces eiusdem et quantus pavor vel quae fiducia in die mortis.
 XXIII. Finalis invocatio, ut sibi in iudicio severitatis obviet miseratio pietatis.
 XXIV. Epilogus totius opusculi cum signaculo.

FINITIS TITULIS URANIA MUSA BOABIT
ECCE SECUNDUS HIC EST DE SOBRIETATE LIBELLUS.

I. Hactenus antiquos descripsi carmine patres,
 Nunc euangelicas est par temptare Camenas.
 Virtutum imprimis titulos in versibus istis,
 Virgo Maria, tuos qua possum laude beabo.
 5 Altithroni genitrix, laus mundi, gloria caeli,
 Per te diffusa est in totum gratia mundum:
 Fons signatus aquae, purissima vena salutis,
 Hortus conclusus quo fons processit honestus,
 Caedrus cypressus platanus nux myrtus oliva,
 10 Myrra storax calamus thus balsama cassia nardus,
 Onyx cristallus prasius berillus iaspis,
 Ianua clausa, domus qua solus conditor exit,
 Tu portas paradisi aperis, quas clauerat Eva,
 Loetiferum vetita dum carpit ab arbore malum;
 15 Sed crucis in ramis pomo pendente salubri
 Progenito de carne tua, tu planctibus instans,

post V. tituli et duo versus titulis subscripti folio uno exciso perierunt L   IX. De in aduentu A
 XI. illius manu aequali add. A   XIX. hypogrishi A || 9 mirtus A   13 paradysi (et sic semper) L

7. 8 Aldhelm. de Maria Laud. virg. 1737 hortus conclusus (*Cant. 4, 12*) florenti vertice vernans |
 fons quoque signatus (*Cant. ibid.*) caelesti gurgite pollens | nec non et turtur tremulus, cui pratescivs
 infit | angelus 'en sobolem generabis, virgo, pøennem'.   9 cedrus Salzer *Sinnbilder und Beiworte*
Mariens Linz 1893 pag. 151; cypressus *ibid.* 153; platanus *ibid.* 140.   10 Cfr. Salzer l. c. pag. 157 et
 passim.   11 Cfr. Salzer pag. 199.   12 Salzer pag. 28.   13 Salzer pag. 29.

Gaudia quis mundo veniunt, iam clave recepta
 Ducis adoptivos ad caeli culmina natos.
 Quicquid iure sacrum, quod nobile, quod pretiosum
 20 Huius quadrifidi tenuit constructio mundi,
 Exsuperas, sanctosque viros virtutibus altos,
 Angelicos etiam vincit tua gratia coetus.
 Qua te voce canam, quibus et sermonibus aequem?
 Garrula lingua iacet, mundi laus omnis in imo est.
 25 Pluribus in sanctis virtus laudabilis una est:
 In te largifluis fulgent carismata donis.
 Te tua sancta fides fidei superextulit Abrae,
 Cui deus ipse loquens gignendum spondet Isaac,
 Qui ridens dubitat, dum centum computat annos;
 30 Zacharias nutat, tu credula 'sic fiat' inquis.
 Sed minus est geminis genitoribus edere prolem,
 Virgine quam genitrice viri sine semine gigni —:
 Mente humilis mater legeris famulamque fateris.
 In te quanta fuit mentis constantia, miror:
 35 Cum Gabrihel solio veniens archangelus alto
 Exuvii rutilus, vultu et sermone verendus
 Iunxit amicali tecum sermone loquelas,
 Non tamen inde gravem cepisti corde pavorem.
 Vir fortis Danihel caelestibus ille suetus
 40 Angelico vultu terretur et haeret in imis
 Surgere non ausus, prius hunc quam dextra levaret;
 Iacob ille, deo fortí dum certat agone,
 Claudicat — et, pia virgo, modum de prole requiris.
 Margarita micans, praecellens unio gemmas,
 45 Cum te debuerim ter cocto ornare metallo,
 Sit veniale mihi, quia clausi indoctor aeris.
 Attrectare tamen tantae praeconia laudis
 Sufficiat voluisse pie, tu cetera parce;
 Tu mihi protectrix dominatrix auxiliatrix
 50 Adsis, posco precor, decus altae virginitatis.

---

38 coepisti L   47 Attra(a ex e)ctare L   50 Assis L

27—29 *Gen.* 17, 17 cecidit Abraham in faciem suam et risit dicens in corde suo 'putasne centenario nascetur filius?'   30 *Luc.* 1, 18 dixit Zaccharias ad angelum 'unde hoc sciām? ego enim sum senex'. — *Luc.* 1, 38 dixit Maria 'ecce ancilla domini: fiat mihi secundum verbum tuum' et discessit ab illa angelus.   33 legeris sc. *in evangeliis*; famulam: *cfr. ad 30.*   39—43 *Gregor. Moral. IV* 33 (*M.* 76, 674).   39—41 *Dan.* 10, 8 ego relictus solus vidi visionem grandem hanc et non remansit in me fortitudo, sed et species mea immutata est in me et emarcui, nec habui quicquam virium . . . 10 et ecce manus tetigit me et erexit me super genua mea.   42. 43 *Gen.* 32, 24 ecce vir luctabatur cum eo usque mane. qui cum videret, quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris eius et statim emarcuit. . . 31 (*Iacob*) claudicabat pede. — *Luc.* 1, 34 dixit Maria ad angelum 'quo modo fiet istud, quoniam virum non cognosco?'   44 *Salzer l. c. pag. 224.*   47 *Paneg. ad Messall.* 177 tantae praeconia laudis; *quam clausulam unde Milo mutuatus sit, ignoro (cfr. Petschenig Literar. Centralblatt 1895 pag. 498).*

- Sobria vita tibi, cuius dator editus ex te est:
 Hanc nobis comitem tua sancta oratio reddat.
 Alba columba ferens ut ramum detulit arcae
 Ore suo viridem, dum pacem nuntiat orbi,
 55 Sic, pia, Christicolas, qui te venerantur amanter,
 Paci concilia, genitam quam ventre beato
 Ad nostram felix fudisti, virgo, salutem.
- II. Nunc Annam viduam laetis cantabimus odis,
 Quae sibi praerepto immatura morte marito
 60 Ulterius nullum ceu turtur casta iugalem
 Coniugio dignata suo viduata remansit.
 Sic octogenis et quattuor insuper annis
 In templo domini ieunia sobria ducens
 Ardentes motus carnis virtute subegit:
 65 Rore pudicitiae tam magnus concidit ignis.
 Unde prophetalem merito virtutis honorem
 Accipiens tectum velamine carnis Iesum
 Cognovit, de quo multo sermone locuta est.
 Sic Salomon Christi epithalamia laudibus ornans
- 70 Huius avis cantum praenuntius ore revelat:
 'Audita est nostra in terra vox turturis' inquit.
 Turtur adest, geminis quam vexit gratia pennis,
 Anna: nec immerito, sancta haec quia gratia fertur.
 Istis turturibus holocausta fidelis Abraham
 75 Obtulit ille deo, cuius haec stirpe creata est,
 Cum sibi signa deus, proles qua sorte futura
 Ex tanto genitore foret, monstraret amico,
 Cum pro regno aries, pro legis fasce iuvanca
 Proque gravi scelerum lasciva capella reatu
 80 Atque habitura sua pro simplicitate columba

70—105 uno folio exciso perierunt L 80 *columbas A

58—85 *Gregor. Moral. XXXII* 3 (*M.* 76, 635). 61—68 *Luc.* 2, 36 erat Anna prophetissa .. 37 et haec vidua usque ad annos LXXXIV, quae non discedebat de templo, ieuniis et obsecrationibus serviens nocte ac die. 38 et haec ipsa hora superveniens confitebatur domino et loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Hierusalem. 67 *Sedul. III* 294 texit adoratam carnis velamine formam. 68—71 *Cantic.* 2, 12 vox turturis audita est in terra nostra. 72, 73 *Hieronym. Onom.* pag. 34, 11 Anna gratia eius. 74 *Augustin. Civ. dei XVI* 24 cum interrogasset Abraham, secundum quid sciret, quod heres eius erit, dixit illi deus (*Gen.* 15, 9) 'accipe mihi iuvencam trimam et capram trimam et arietem trimam et turturem et columbam'. .. sive per invencam significata sit plebs posita sub ingo legis, per capram eadem plebs peccatrix futura, per arietem eadem plebs etiam regnatura .. sive aliquid aliud convenientius ista significant, nullo modo tamquam dubitaverim spiritales in ea praefiguratos additamento turturis et columbae. .. utraque tamen avis est simplex et innoxia, significans et in ipso Israelitico populo, cui terra illa danda erat, futuros individuos filios promissionis et heredes regni in aeterna felicitate mansuri. 76, 77 *Gen.* 15, 5 'suscipe caelum et numera stellas, si potes' et dixit ei 'sic erit semen tuum'. 78—81 *Intellege: per arietem regnum, per iuvencam legis fascis, per capellan scelerum reatus significatur; columba et turtur, qua sunt simplicitate, castorum insignia sunt (habetur enim, ut ait poeta, columba habitura castos et turtur iis non cariturus).* 79 *Ecl. II* 64 sequitur lasciva capella.

Nec castis caritura, velut haec, turtur habetur,
 Casta, pudica, vigil nocturna in laude cicada.
 Sic gemina virtute cluens facta altera Iudith:
 Illa ducem truncans, haec Christum voce celebrans.
 85 Hac vidua viduis sit vitae mundior actus.

III. Quanta pudicitiae virtus, quae sobrietatis
 Gratia sit, sanctus docuit baptista Iohannes.
 Praecepit redemptoris, vox verbi plusque propheta,
 Angelus ipse dei, praenuntius ille futuri
 90 Ex utero matris Christum cognovit adesse.
 Nomine qui patris tacitura silentia solvit
 Monstravitque dei turbis venientibus agnum,
 Planans ille vias, prava in directa reducens,
 Deiciens colles valles extollit et implet;
 95 Maior enim in natis mulierum nemo Iohanne:
 Celsior hoc Christus sacra de virgine natus.
 Virtutum generale decus, quod patribus auctor
 Distribuit varians specialiter, indidit isti.
 Summa fides in hoc: genitor negat, iste salutat;
 100 Ille tacet mutus, hic 'adest nunc' praedicat 'agnus'.
 Spe meliore vigens praemonstrat horrea granis;
 Inde metum recinens paleis denuntiat ignes,
 Qui karitate pios fructus hortatur agendos.
 Mente humilis viso Christo baptismus recusat,
 105 Illius et iussu sed mox devotus obaudit.
 Praeterea quos sobrietas ad celsa levavit,
 Virtutum nutrix, super omnes laude Iohannem
 Extulit, inque heremo castissima vita remotum
 Longius humanis illum conventibus abdens

102 retinens A   109 addens L

88. 89 *Luc.* 7, 26 quid existis videre? prophetam? utique dico vobis, et plus quam prophetam. 27 hic est, de quo scriptum est 'ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te'. 28 dico enim vobis, maior inter natos mulierum propheta Iohanne baptista nemo est. 90 *Luc.* 1, 41 et factum est: ut audivit salutationem Mariae Elisabeth, exultavit infans in utero eius. 91 *Amat.* II 505 tacitura silentia vitet. 92 *Ioh.* 1, 29 altera die vidit Iohannes Iesum venientem ad se et ait 'ecce agnus dei, qui tollit peccatum mundi'. 93. 94 *Luc.* 3, 4 sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ prophetæ: vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas eius. 5 omnis vallis implebitur et omnis mons et collis humiliabitur et erunt prava in directa et aspera in vias planas. 6 et videbit omnis caro salutare dei. 95 *Vide ad* 88. 99 *Cfr. ad* v. 30 et 89. 100 *Luc.* 1, 22 (*Zaccharias*) egressus non poterat loqui ad illos, et cognoverunt, quod visionem vidisset in templo: et ipse erat innuens illis et permansit mutus. — *Cfr. ad* v. 92. 101—116 *Matth.* 3, 4 Iohannes habebat vestimentum de pilis camelorum et zonam pelliciam circa lumbos suos: esca autem eius erat lucustæ et mel silvestre. . . 7 videns autem multos Pharisæorum . . . venientes ad baptismum suum dixit . . . 10 'omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur. 11 ego quidem vos baptizo in aqua in paenitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est . . . ipse vos baptizabit in spiritu sancto et igni. 12 cuius ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem conburet igni inextinguibili.' 13 tunc venit Iesus *cet.*

- 110 Caelicolis sociat: saliens locusta cibavit
 Mellaque de foliis parcum pavere prophetam;
 Posthabitis stolis aurato stamine textis
 Carnis amictus erat vilis lanugo camelii;
 Balteus et rutila gemmarum luce coruscus,
 115 Quo pater usus erat, ceu funis viluit asper,
 Zona etenim castos cinxit pellicia lumbos.
 IV. Qualis in hoc virtus, constantia quanta, probavit
 Impius Herodes solita feritate calescens.
 Qui sibi de thalamis fratris sine lege iugalem
 120 Abstrahit inlicitoque thoro conubia iungens
 Turpis adulterii crimen facinusque reportat.
 Non tulit hoc fidei fervens ardore propheta:
 Arguit Herodem verbis pietatis iniquum,
 Quatinus incestae curet rescindere vinclum
 125 Et sibi prospiciens scelerata cubilia solvat.
 Talia tractanti rex impius obstruit aures,
 Aspidas ut fama est surdescere carmine Marsi,
 Doctoremque suaे solita impietate salutis
 Constrictum vinculis tenebroso in carcere claudit.
 130 Non dispar pater huic et nomine et impietate,
 Dum monstrante mago natum cognoscit Iesum,
 Spondet adorandum simulata callidus arte,
 Non tamen effectum sceleris habiturus; id ipsum
 Incurrit facinus perversi prava voluntas.
 135 O lupe saeve vorax, tibi lex specialiter infit:
 'Matris ab uberibus non hedum in lacte coquendum'.
 Aegypti ad patriam iam Ioseph vixerat illum,
 Quem tu dente fremens vicina per oppida quaeris,
 Ingluviemque tuam puerorum mortibus exples,
 140 Dumque ex te genitis crudelius ingeris enses,
 Ut vivat sub te nato securior est sus.
 Hie basiliscus adest colubro ferus editus ex te,

---

118 Impetus herodis *L*   124 Quatenus *L*   resindere *L*   131 nato corr. *L*   140 crudelibus *A*
 142—249 tribus foliis excisis perierunt *L*

114. 115 *Exod.* 29, 8 indues tunicis lineis cingesque balteo 9 . . . eruntque sacerdotes mihi religione
 perpetua. 117—129 *Matth.* 14, 3; 4. 126 *Aen.* IV 440 placidasque viri deus obstruit aures.
 127 *Ps.* 57, 5 furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdae et obturantis aures
 suas, 6 quae non exaudiet vocem incantantium. 130—140 *Matth.* 2, 16—20. 135. 136 *Exod.* 23, 19
 non coques hoedum in lacte matris suae. 140. 141 *Macrob. Sat.* II 4, 11 cum (*Augustus*) audisset
 inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudeorum intra bimatum iussit interfici, filium quoque eius
 occisum, ait melius est Herodis porcum esse quam filium (*haec Parisinus videtur præcere*, mallem *H.*
porcus e. q. filius Bambergensis); *verborum structura est*: est, ut sus sub te securior nato vivat.
 142—188 *Marc.* 6, 21 Herodes natale suo cenam fecit principibus et tribunis et primis Galilaeae. 22 cumque
 introisset filia ipsius Herodiadis et saltasset et placuisse Herodi simulque recumbentibus, rex ait
 puellae 'pete a me quodvis et dabo tibi, licet dimidium regni mei'. 24 quae cum exisset, dixit matri
 sua 'quid petam?' et illa dixit 'caput Iohannis baptistæ'. 25 cumque introisset ad regem, petivit
 dicens 'volo, ut protinus des mihi in disco caput Iohannis'. 26 et contristatus est rex propter ius

- Qui in natale suo convivia opima paravit
 Principibus cunctis, ducibus populique tribunis:
 145 Convenere locum pariter properanter ad unum.
 Rex aderat, pomposa satis quem mensa receptat;
 Mollibus in fulcris stratisque sedilibus ostro,
 Mente tumens et veste nitens, diademate fulgens
 Praecipit auratos sibi deservire ministros.
 150 Quot gazis pollet, vitiis tot et ipse redundant:
 Fervet avarities gremiique extendit hiatus,
 Luxuria enervat discinctos fetida lumbos,
 Adsidet et lateri ventosa superbia dextro.
 Miratur stupidus fulgentia vasa satelles
 155 Atque merum bibt in pateris rutilansque Falernum.
 Quo pudor omnis abest, verecundia longius acta est,
 Non ibi lex, non fas, non ius, non quicquid honestum est.
 Plena domus vitiis et gastrimargia in omnes
 Discurrens mensas pinguem distenderat alvum,
 160 Exudans satiare nequit quam turba coquorum,
 Ebrietas luxus petulantia, lusus inanis,
 Harpa lirae cytharae psalteria fistula musae
 Cimbala sambucae simphonia timpana sistra.
 Organicumque melos aptabat filia mortis,
 165 Vipera vipereo saltatrix germine creta.
 Sibilat ut serpens, ut, regulus, ore volucrem
 Sorbeat, ad caput haec tendit fera bestia vatis;
 Fraude dolos versans, praestructus et arte maligna
 Herodes iurat se praemia cuncta daturum,
 170 Quaeque puella petat, quae matre edocta magistra.
 Nec mora nec requies, quin a cervice resectum
 Discus inauditum scelus inter ferula portet;
 Nec satis ad facinus, si in carcere colla secentur,
 Ni caput invisis mensis ponatur edendum,
 175 Silvicolae velut est apri monstrarier usus.
 Impius impurus sceleratus spurcus iniquus
 Tristatur vultu, sed gaudet corde tyrannus,
 Quod tractata diu facta est occasio caedis.
 Ne tamen innocuum maculent periuria regem,
 180 Insignemque virum titulis et laude priorum
 Degenerem patri fallendi infamia reddat,
 Lictorem mittit, referat qui dona lyciscae.
 Ille caput flexum gladio fulgente recidit
 Convivisque feris rorantia ferula portat

162 fitula A 163 sin(n corr. ex m)phonia A tin(n corr. ex m)pana A 171 refectum A corr.
Harster 173 id facinus *Nef* 182 lycissae A

iurandum ... sed missō spiculatore praecepit adferri caput eius in disco. 28 et decollavit eum in carcere et adtulit caput eius in disco et dedit illud puellae, et dedit matri suae.

152, 153 *Iuvenc. III* 54 de Herode luxuriae quoniam coniuncta superbia gaudet. 162, 163 *Cfr.*
Dan. 3, 15. 171 Nec mora nec requies e. g. *Ge. III* 110.

- 185 Purpureosque thoros et candida gausapa lino
Sanguine perfundit russo, miserabile visu.
Filia laeta capit donum exitiale suaequae
Fert matri madidis stillante cruento capillis,
Attamen hac melius vivit nunc morte Iohannes,
- 190 Quippe suo occubuit genuino Herodes iniquus.
Alterutris compar meritorum redditus sors est:
Hic moritur nascens moriensque renascitur ille;
Gastrimargus et incestus perit igne gehennae,
Sobrius et castus caelesti in lumine gaudet.
- 195 Risimus et iubilo cordis cantavimus hymnum,
Quem David cecinit, teneris abductus ab agnis
Cum torsit teretem nimio stridore lapillum
Et stravit celsum membris animisque gigantem,
(Non secus annosam qui sternit robore quercum).
- 200 Risimus infandum quem Judith casta Holofernem
Truncavit, vitium quia virtus sancta subegit:
Nunc tempus flendi lamentaque fundere amara,
Flagitiis impietas tantum quod robur adepta est,
Ut caput auferret saltatrix simia vatis.
- 205 Martyris eximii est haec passio sancta Iohannis,
Haec inlaudati scelerum monimenta tyranni.
- V. Hic mulieris amor, hic cantus, sibilus est hic:
Ista est forma placens, quae ad Tartara mittit amantes;
Liliolum candens morbo veniente putrescens;
- 210 Haec rosa flore rubens, sed post urtica perurens;
Lanigeris ovibus tribuli isti vellera tollunt.
Hac deceptus Adam seclusus ab arbore vitae est;
Sic Emor et Sichem Dina peridere subacta;
Hebraei mixti scortis coluere Priapum;
- 215 Turpavit meretrix Sanson saxoque molari
Addixit — moluisse tamen scrutare quid hoc sit —:
Hae bis septenos Iacob servire per annos
Fecerunt, noctesque dies ferventior aestus
Mitigat ardentem sub cancri sidere solem,
- 220 Dumque fugit, Ioseph moechae sua pallia linquit.

199 an *quis? 200 quem in loco raso A] cum Deplanque

190 *Herodes ut serpens* (v. 142) *dente suo perisse fingitur.* *Hegesipp.* *Bell. Iudaic.* II 5 Herodes, qui Iohannem neci tradidit, perfidiae et crudelitatis suae pretium luit deiectus regno atque exilio datus. 195—199 *Cfr. ad I 496; hoc loco Milo respexit ad psalmum 151 (qui in Latinis exemplis inscribitur hic psalmus sibi proprie scriptus est David extra n. CL, cum pugnavit cum Golia, Sabatier II 287), quem tamen incertum est utrum ipse in codice legerit an noverit per scriptorem antiquorem.* 208 *Aen.* VI 543 ad impia Tartara mittit. 213 *Gen.* 34. 214 *Hieronym.* *Onom.* pag. 101, 28 Beelfegor (*Num.* 25, 8), quod interpretatur simulacrum ignominiae, est autem idolum Moab cognomento Baal super montem Fogor, quem Latini Priapum vocant. 215, 216 *Iudic.* 16, 21 clausum in carcere molere fecerunt; 216 *Milonem ad allegoricam interpretationem respicere, qualis extat apud Gregor. Moral.* VI 18, *non crediderim, sed iocatur in molendi significationem obscenam.* 219, 220 *Præ uxoris Putiphar libidine in dies magis aestuante solis Aegyptii ardor* (sub sidere cancri *Ecl.* III 68) *mitis ridebatur.*

- Huius amor gemino maculavit crimine David,
 Dum nimis indulget mulieribus inlaqueatus;
 His sapiens Salomon est factus apostata flendus;
 Hac timidus Petrus accusante negavit Iesum.
- 225 Promptum est historias veterum percurrere versu,
 Sed, quia perlóngum est, non haec intacta relinquam:
 Ingluvie ventris plures concrescere pestes
 Multiplicemque uno de semine surgere prolem.
 Luxuries ardens hac amplius accipit ignes,
 Non aliter flammae quam si quis spargat olivum.
 Liber et alma Ceres Veneri nutrimina praebeant,
 Quis sine frigescit fervens extincta libido,
 Suntque suo vicina satis genitalia ventri.
 Filia sanguisugae haec, Salomon quam concinit, una est,
 230 Altera avarities, amor insatiatus habendi.
 'Sufficit' ignorant geminantque frequentius 'adfer,
 Adfer adhuc': istis nulla est mensura modusque.
- VI. Mors et vita tibi, lector, clarissima iam sunt,
 Dextrum iter et laevum monstrat scriptura patenter:
- 240 Iam vetus atque novum profert tibi scriba peritus
 Ille euangelicus, qui miscet tristia laetis,
 Supplicium miseris et praemia digna beatis:
 Prende viam quamvis, sed dextra salubrior illa est —
 Fert iter ad caelum —, quam quae demergit in imum.
- 245 Recta via est Christus, qua pergunt rite viantes;
 Ille nihil fallens est summa scientia veri;
 Hic quoque vita vigens, dux, doctor, vivificator;
 Omne bonum per quem, cum quo, felicibus in quo:
 Se iubet ille peti et quaeri, se praestat haberi.
- 250 Ille dator legis, per quem benedictio venit,
 Qua queat impleri lex, praecipit adiuvat auctor.
 Qui nos cum vitiis docuit certamen inire
 Et sibi congressum ternis conflictibus hostem
 Reddidit enervem, stravit calcavit abegit,
 255 Colla tyrannorum ceu quandam ductor Jesus,
 Quo superare queas pugna leviore subactum.

---

225 Pruptum A   245 christo A   252 cum] con A

221, 222 *Reg.* 2, 11.   223 *Cfr. ad I* 468.   225 *Nimis circumcisae; voluit: promptum est historias percurrere, sed, quia perlóngum est, non percurram: hanc tamen non praetermittam.*   228 *Ge. II* 14 pars autem posito surgunt de semine.   230, 232 *Ex Hieronymo proverbia novit: cfr. Otto Sprich-wörter d. Römer pag. 253 et 366.*   231 *Liber et alma Ceres Ge. I* 7.   234—237 *Prov.* 30, 15 sanguisugae duae sunt filiae dicentes 'affer affer'. tria sunt insaturabilia et quartum, quod numquam dicit 'sufficit'.   238—299 *Ioh.* 14, 4 'et quo ego vado scitis et viam scitis'. 5 dicit ei Thomas 'domine, nescimus quo vadis et quomodo possunus viam scire?' 6 dicit ei Iesus 'ego sum via et veritas et vita'.   250 *Ps.* 83, 8 benedictionem dabit legislator.   253—271 *Math.* 4, 1—11; *Iue.* 4, 1—13. 255 *Iosue.* 10, 24 ait (*Iosue*) ad principes exercitus qui secum erant 'ite et ponite pedes super colla regum istorum'. *Isidor. Allegor.* 72 (*M.* 83, 111) Iesus Nave imaginem salvatoris expressit, qui nos in terram repromotionis induxit et in regnum caelestis gloriae collocavit.

Prima tult hostis prisci temptamina Christus,
 Esuries cuius suspectum fecerat illum;
 Accedens temptator ait: 'si filius es dei,
 260 Haec panes saxa esse iube'; cui protinus ille
     Moysaycae legis responsum reddidit atque
     Saxe tractantem ceu saxo perculit ipsum.
 Nec tamen absistit primo hoc certamine victus,
 Donec ad solitum nota feritate duellum
 265 Viribus ille suis audens maiora rediret.
 Mille dolos versans, animas tres mente resumens,
 Ter prostratus humi, captus simul ore trifaci
     Imperium mundi liquit, quod fraude tenebat.
 Sicut enim lentus graditur per saxea serpens
 270 Post sua non monstrans ullum vestigia sulcum,
     Non secus in Christo peccati vulnera fixit
     Hostis: in hoc primo victoria coepta, sed illo
     Tempore perfecta est, quo crux Calvarie fixa est,
     Cuius in ancistro fortem Leviathan aduncans
 275 Extulit elatum mira virtute triumphum:
     Fortia per geminos extendens brachia ramos
     Omnia pertraxit, pedibus quoque strata subegit.
     Qui genus humanum in radicis origine tactum
     Ore venenato colubri pietate redemit,
 280 Sanguinis ex pretio chyrographi debita solvit
     Affixitque cruci dominantem fraude tyrannum
     Evacuans, hostile iugum a cervice reiecit:
     Victus ab hoc zabolus superabilis inde tenetur,
     Victoris si colla iugo subdantur amico.
 285 Ille iubet, si quod facimus, si iure petamus
     Auxilium, ne, quod facimus, bona nostra putemus:
     Nemo cadit gravius, quam qui virtute superbit,
     Deterius nullus, quem desperatio frangit.
     Omne etenim donum desursum pervenit in nos,
 290 Omne malum ex nobis vel quod male suggerit hostis:
     Sic deus est summis, sic limus surgit ab imis.
     Haec est nostra fides, hanc querimus inde salutem,
     Terrea qui celsis, caelestia miscuit imis,
     Dum procul actus homo a paradiso redditur astris.
 295 Hac mercede placent primi commissa parentis:
     Si caelum capiam, levis est amissio terrae.
     Materies infirma sumus, sed fortior hoste est,

259 di A

261 Mosayce L

268 liquid L

274. 275 *Gregor. Moral. XXXIII* 20 (*ad Job* 40, 20 an extrahere poteris Leviathan hamo).280, 281 *Coloss.* 2, 14 delens quod adversus nos erat chirografum decretis, quod erat contrarium nobis, et ipsum tult de medio, affigens illud cruci. 289. 290 *Iacob.* 1, 17 omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a patre lumen; *Iacob.* 1, 13 nemo, cum temptatur, dicat, quoniam a deo temptatur. 295 *Lucan.* I 37 iam nihil, o superi, querimur: scelera ista nefasque hac mercede placent.

- Quo stamus miserante, gravi quo fasce levamur,
Quo linquente nimis ruimus pressique iacemus.
- 300   VII. Hostilis cunei dominatum foeda retentat
Ingluvies, mundum quae iam sibi vindicat omnem;
Rarus in orbe satus, quem haec non illicit hostis.
Perspice fumantes iam nocte dieque culinas
Sudantesque coquos tetra fuligine nigros,
305   Fercula portantes, pallentes fasce ministros.
Stat pincerna potens iam lassus in aede reclinis,
Alternis vicibus varians vestigia stertit
Et tacita ventri maledicit fauce capaci:
'Vae' quibus Esaias duplicatum assignat utrisque.
- 310   Heu nimis obstrusae monitis caelestibus aures:
Dixit Iesus discipulis: 'attendite vobis,
Ebrietas ne corda gravet, ne ventre referto
Incoctis escis dominetur crapula turpis
Sicque repentinae finis ruat ultimus horae.'
- 315   Turpe est ebrietas, si te tibi subtrahat ipsum:
Illa nocens animae nostraeque inimica saluti
Commaculat corpus, mentem subvertit et aufert,
Consilium perimit; caput huc illucque rotatu
Assiduo vergit, titubant vestigia gressu,
- 320   Pallent ora et lingua latrat visusque negatur,
Vixque dies alter sensum restaurat eundem.
Vinum etenim nimium sic fit loetale venenum,
Debilitas quippe hoc sumpto fera pluribus orta est;
Hoc furor insanit, hoc flamma libidinis ardet.
- 325   Piscis enim hamo pandit velut oris hiatum,
Ardens ille gula, quo captam gluttonat escam,
Sic avidas intra fauces qui suscipit illud,
Sentiet hostiles fervente in corpore motus.
Hinc Salomon, docuit sua quem Sapientia mater:
- 330   'Ne capiaris,' ait 'flavum cum vitra colorem
Scintillante gerunt per vascula clara Lyaeo:
Quod blande ingreditur, coluber mordebit ut asper,

298 leuantur corr. L   301 uendicat L   302 *satis AL: cf. infra v. 611   309 isaias L
326 glutinat L   331 lieo et sic semper A   332 blandet A

300—365 *Multa congruunt cum Augustini personati sermonibus* (293, 294) *de ebrietate* (ed. Migne V 2303), *alia cum Ambrosii verbis de Elia et ieunio cap. 12 seq.*   309 *Isai.* 5, 11 *vae qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam et potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis; ibid.* 5, 22 *vae qui potentes estis ad bibendum vinum et viri fortes ad miscendam ebrietatem.*   311—314 *Lue.* 21, 34 *attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate et curis huins vitae et superveniat in vos repentina dies illa.*   325 *S. Basili Admonit.* 14 (Migne 103, 695) *sicut piscis cum avidis fauibus properat, ut glutiat escam, et repente hamum inter fauces reperit hostem, ita ebriosus intra se vinum suscipit inimicum, quod intra eum morans impellit ad omne opus foedissimum.*
329—338 *Prov.* 23, 31 *ne intuearis vinum, quando flavescit, cum splendorerit in vitro color eius: ingreditur blande; sed in novissimo mordebit ut coluber et sicut regulus venena diffundet ... 34 et eris sicut dormiens in medio mari et quasi sopitus gubernator amiso clavo. 35 et dices 'verberaverunt me, sed non dolui; traxerunt me et ego nou sensi: quando evigilabo et rursus vina reperiam?'*

- Ut basiliscus item diffundet acerba venena;
 Utque gubernator clavo sopitus abacto
 335 In medio pelagi recubans haec verba loqueris:
 "Verbere non dolui necque tractus somnia rupi;
 Nunc vigilans ubi vina petam? capitisque dolorem
 Unguine quo pellam? quibus escis ora resolvam?"
 At nunc post satiem, quo plus quam posse bibatur,
 340 Undantes calices memorant caritatis amores.
 Sumitur aestate, ardentes ut temperet aestus,
 Nec minus in hieme, quo pellat frigora brumae,
 Praebeat atque citum media iam nocte soporem:
 Viribus alternis algori atque inde calori
 345 Prospicit et totum sic Bachus regnat in orbem,
 Temporibus variis dum totum continent annum.
 Pluribus increvit — sed non laudabilis — hic mos:
 Post nimium vinum, quo se usque ad guttura complent
 Et tremebunda suo quatiuntur menbra Lyaeo,
 350 Sic medicos adhibere modos, ut vina resumant,
 Nocturnas oriens cum sol discusserit umbras,
 Excludique putant repetita peste tremorem,
 Ut liquor ardores et fauces proluuat ustas.
 Sic sceleri scelera accumulant, sic noxia noxis,
 355 Sic morbum morbo, sic febrem febre repellunt.
 Horreo, sordidius quod multis contigit unum:
 Multiplicata prius non Bachica pocula cessant,
 Quam nimis impletus revomat, quas hauserat, offas
 Venter et immixto fundantur stercora vino,
 360 Quo malus ingressus, gravior sit ut exitus illi
 (Perifrasin vito, quia multis cognita dico).
 Hos, sibi quae servent orandi tempora, posco;
 Lectio qualis erit? quo sensu mystica quaerent?
 Quale opus in manibus? benedictio qualis in ore?
 365 Nam scriptura monet haec omni tempore habenda.
- VIII. Excudit auditus his sermo propheticus ille:
 'Ad vocem domini durescere corda cavete.'
 Seria Loth verba ad generos sunt ludicra visa,
 Ob quod et ardentis Sodomae periere sub igne.
 370 Virtutum montem mundum fugiendo subire
 Divinus nos sermo docet: patriarcha figuram
 Huius habet; ne nos saeclo pereunte ruamus,

---

358 Qua L 367 corf canete A 368 loht A 371 patriarka A

349. 350 *Ambros. l. c. 17* quid memorem sacramenta, quae violare nefas arbitrantur? bibamus, inquiunt, pro salute imperatorum... et haec vota ad deum pervenire iudicant, sicut illi, qui calices ad sepultra martyrum deferunt atque illic in vesperam bibunt; *Augustin. serm. 294.* 366 *Ps. 34, 7* hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. 368 *Gen. 19, 14* egressus Lot locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias eius, et dixit 'surgite, egredimini de loco isto, quia delebit dominus civitatem hanc'. et visus est eis quasi ludens loqui. 369—373 *Cfr. Isidor. Quaest. in vet. testament. 15 (M. 83, 245).* 370 *Cfr. ad I 193.* 372. 373 huius et hic: sc. sermo divinus.

- Haereat hic nostris et sidat mentibus imis.
 Hostiles abigamus aves, ne grana reportent,
 375 Quae sator ecclesiae Christus respersit in agros.
 Semina, quae in spinis ceciderunt, fruge carebunt;
 Haec equidem surgunt citius, sed divitiarum
 Cura gravat mentes et deliciosa voluptas,
 Ne spicas referant, teneras internecat herbas.
 380 Has spinas nobis maledictio prima creavit,
 His caro luxurians fructusque afferre suaves
 Detrectans tribulis nos undique pungit acutis.
 Naturalis enim cunctis est insitus ignis:
 Non eget accendi fornax Babylonica stuppa,
 385 Malleolis, piceis escis et potibus amplis.
 Intra nos gerimus, cum quo luctamen agamus:
 Lex est in menbris, quae mentis legibus obstat;
 Bella animae et carnis plus quam civilia surgunt,
 Pertulit ut pugnas angusto in ventre Rebecca.
 390 Qui cupit ergo sibi servilem subdere carnem,
 Castiget ventrem, famulatu deprimat artus,
 Ut domina excelsam retinens dictione cathedram
 Imperio terret famulas vernasque loquaces
 Lascivosque iocos et molles durius ausus.
 395 Est opus, ut Christum, qui pax est summa, petamus,
 Subiuget ancillam, dominae quo serviatur, Agar;
 Libera sit rectrix, Aegyptia sit famulatrix;
 Haec ferat in scapulis utrem, haec flere suescat,
 Deliciis careat, humorem gustet aquosum

375 aecclesiae *L*   384 babilonica stu/pa *A*   387 membris *L*   392 ditione *L*   394—466
duobus foliis resectis perierunt L

374—379 *Matth.* 13, 4 dum seminat, quaedam ceciderunt secus viam, et venerunt volucres caeli et comederunt ea. . . 7 alia autem ceciderunt in spinas (*spinis ante Hieronymum*) et creverunt spinae et suffocaverunt ea. . . 22 qui autem seminatus est in spinis, hic est qui verbum, audit et sollicitudo saeculi istius et fallacia (*voluptas ante Hieron.*) divitiarum suffocat verbum et sine fructu efficitur.
 383—385 *Dan.* 3, 22 fornax succensa erat nimis. . . 46 et non cessabant ministri regis succendere fornacem naphtha et stupa et pice et malleolis.   387 *Rom.* 7, 23 video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae.   388 *Cfr. Lucan. I 1.*   389 *Cfr. supra ad I 197.*   390—407
Isidor. Quaest. in ret. testament. 17 (*M.* 83, 248) centenarius Abraham genuit ex Sara uxore sua filium. hunc cum vidisset mater ludentem cum Ismael, dixit ad Abraham ‘eice ancillam et filium eius, non enim heres erit filius ancillae cum filio meo’. nunc igitur quaerendum est, cur antea Sara voluit maritum de ancilla suspicere filium aut cur nunc cum matre iubet expelli domo, quod fecit non zelo accensa, sed mysterio prophetiae compulsa. Agar quippe, secundum quod ait apostolus (*Gal.* 4, 22), in servitute genuit carnalem populum; Sara vero libera populum gennavit, qui non est secundum carnem, sed in libertatem vocatus est, qua libertate liberavit eum Christus, *cetera quibus explicantur Gen.* 21, 14—19: surrexit itaque Abraham mane et tollens panem et utrem aquae imposuit scapulae eius tradiditque puerum et dimisit eam. . . cumque consumpta esset aqua in utre, abiecit puerum subter unam arborum . . . et sedens contra levavit vocem suam et flevit. exaudivit autem deus vocem pueri vocavitque angelus dei Agar de caelo dicens: . . . ‘noli timere’ . . . aperuitque oculos eius dens: quae videns puteum aquae abiit et implevit utrem deditque pueru libere.

- 400 Et nudis toleret plantis fera frigora brumae;
 Aspera sit vestis, quae sidat in ossibus imis,
 Sit somnus modicus, sit tellus herbida lectus.
 Si sic ergo tuam dominatu presseris Agar,
 Audiet angelicas voces puteumque salutis
 405 Hauriet et dominam tandem cognoscere Sarram
 Mente humili incipiet modica cum prole reversa.
 Unde tibi famulus venter, sit serva libido.
 Aethiopissa etiam, pro qua contendit Aaron
 Mansueto cum fratre suo, nova iurgia gignit.
- 410 IX. Sobrietas victrix in caeli rege triumphans
 Nos sibi consociet patriosque reducat ad hortos,
 Divinae legis domino ducente columna
 Praecedat gressus et nostros dirigat actus.
 Ante oculos nostros hanc proponamus euntes,
 415 Quae gemina facie tenebrosa et lucida fulgens
 Claudit iter pravis, mare rubrum pandit amicis.
 Fit via per pelagus populo, qui pastus amaris
 Lactucis et pane humili: quo sobrie discas
 Vivere, viventum cupias si tangere terram.
- 420 Ebrietas magnum scelus est scelerumque creatrix:
 Inferciri escis nimiis vinoque gravari
 Non Christi dogma est, porci sed secta Epicuri.
 Quale sit hoc, lector, perpende animoque revolve,
 Prandia si cumules cenis potioribus illo
 425 Tempore, quo iudex venturus creditur orbi
 Christus cunctipotens metuendus ab aethere summo,
 Terribiles turmae caerulei exercitus omnis,
 Militiae angelicae nimio terrore tribunal
 Stipabunt: capient cuneti, quod quisque meretur.
- 430 Sic ait ipse loquens: 'ut quondam tempore Noe
 Pocula sumebant et prandia opipara agebant
 Hi populi, qui tunc liquidis periore sub undis,
 Diluvio insolito cum mors inopina veniret,
 Sic erit, extremae veniet cum terminus horae.
- 435 Non secus infandi Sodomitae prandia agebant
 Securi tutique suae sub moenibus urbis;
 Loth miserante deo cum porta exivit aperta,
 Sorte repentina sic fuso caelitus imbre

438 Morte Desplanque

408. 409 *Num.* 12, 1 locuta est Maria et Aaron contra Moysen propter uxorem eius Aethiopissam. 410—419 *Exod.* 12, 8 edent azymos panes cum lactucis agrestibus; 13, 21 dominus praecedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis et per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. 422 *Hor. Epl. I* 4, 16 Epicuri de grege poreum. 430—440 *Luc.* 17, 26 sicut factum est in diebus Noe, ita erit in diebus filii hominis. 27 edebant et bibebant .. usque in diem, qua intravit Noe in arcam et venit diluvium et perdidit omnes. 28 similiter sicut factum est in diebus Loth: edebant et bibebant .. 29 qua die autem exiit Loth a Sodomis, pluit ignem et sulphur de caelo et omnes perdidit. 30 secundum haec erit, qua die filius hominis revelabitur.

- Interiere rei'; meritis par redditia poena est:
 440 Ardor inexpletus torrente ardore repressus.
- X. Quisque igitur tales usque huc duravit in actus
 Servivitque gulae, iam tandem devia linquens
 Vertat iter gressusque agiles ad moenia sanctae
 Sobrietatis agat; hanc postulet ipse magistrum,
 445 Hanc colat ut dominam, hanc corpore corde receptet,
 Discat ab hac servare modum licitumque tenere;
 Prima magisterii sit haec doctrina venusti.
 Quattuor inter enim virtutes portio quarta est,
 Quae nimis omne tribus reliquis auferre suevit.
- 450 Illa modum ponit, ne plus sapiendo superbus
 Incurras heresim Graeco sermone vocatam.
 (Secta Latine quidem, sed nominis huius origo
 Vertitur in duplicem certa ratione loquelam:
 A sectando etenim, cum quod vult quisque sequatur;
- 455 Alter erit sensus: quia dissonat, esse secundum
 Corpore ab ecclesiae, nimum qui devius errat;
 Scinditur unde aliquid, haec portio secta vocatur:
 Si sequeris, secta est, si scinderis, inde secaris.)
 Alter erit limes, ne multum iustus agaris:
- 460 Sic etenim rigidum clementia digna relinquet.
 Tertia ab hac virtus sumit documenta magistra:
 Saevitiam fugias, dum vis ceu fortis haberi.
 'Sufficit' ista docet, 'satis est, iam parce ferire';
 Ista quaterna probat Hebraeam fimbria vestem,
- 465 Emoreusa quidem tetigit quam credula Christo
 Percepitque citam filo pendente salutem
 Incolumis remeans, furto medicata fidi.
- XI. Sobrietatis enim Christus documenta reliquit:
 Cuius discipuli dum hunc per culta sequuntur,
 470 Vellebant culmis spicas manibusque fricantes
 Esuriem explebant nimiam talique paratu
 Contenti satiare avidas per sabbata fauces.
 Dum primae aetatis cupiunt reparare vigorem,
 Frugalis vitae specimen tribuere salubre.
- 475 Quique fatigatus mortalis tegmine carnis

---

460 *dementia A   464 quater/na A   475 Quisque A

441—467 *Sobrietatis* (*vel Temperantia*), *quae est inter virtutes principales quarta, trium reliquarum magistra est: docet iustum modum non excedere Prudentiam (450—458), Iustitiam (459. 460), Fortitudinem (461. 462); quibus si minus moderatur, prudentes facile sunt haeretici, fortes sueri, iusti iniusti: unde prudentiae clamat 'sufficit', iustitiae 'satis est', fortitudini 'parce ferire' (v. 463); quatuor virtutes quasi vestimentum Christi sunt, temperantia eius vestimenti quasi fimbria, quam si quis tetigerit, salutem statim percipiet.* 453 *Sic Papias in vocabulario distinguit secta a divisione dicta quasi sectio et secta a sequendo dicta.* 464—467 *Matt. 9, 20 mulier, quae sanguinis fluxum patiebatur XII annis, accessit retro et tetigit fimbriam vestimenti eius. 22 .. et salva facta est mulier ex illa hora.* 469—474 *Luc. 6, 1 factum est in sabbato secundo primo, cum transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas et manducabant confricantes manibus.* 475—479 *Isidor. Allegor. 235 (M. 83, 128) mulier Samari-*

- Discipulos urbis mercantes moenibus escas
 Cum sedet expectans, mulier Samarita propinquat;
 Christus ab hac sitiens modicum sibi postulat haustum
 Frigidae aquae: dedit illa fidem Christusque salutem.
 480 Concinit hoc factum quadam ratione figurae
 Antiquae, dum servus aquae portante Rebecca
 In scapulis vas ad puteum sibi pocula poscit:
 Cum tribuit potum sipientibus illa camelis,
 Haurit aquas et mox sponsalia dona reportat.
 485 Christus item divina docens, mortalia gestans
 Ad Solymam properat ficumque tuetur onustam
 Fronde comis foliis, pomis fructuque carentem,
 Esuriens in hac esum non repperit ullum:
 'Nullus' ait 'fructus de te nascatur in aevum';
 490 Ficus inanis enim gens est Iudea rebellis,
 Ille fidem cuius ceu dulcem quaeziit escam,
 Quae legis foliis umbrosa volumina claudens
 Detrectat fidei suaves nunc gignere fructus.
 Haec sitis atque fames est nostrae causa salutis.
 495 Pascit item multum paucis de panibus agmen,
 Piscibus et geminis; quo facto monstrat utrumque:
 Et virtutis opus vitaeque exempla salubris.
- XII. Haec humana probant hominem discrimina verum:
 Nascitur offertur crescit fugit, ubera lambit,
 500 Ieiunat toleratque sitim, temptamina vincit,
 Lassatur dormit sedet ambulat et lacrimatur,
 Stringitur in vinclis, flagris laceratur amaris,
 Traditur, irrigus fel gustat, haurit acetum,
 Postulat auxilium patris queriturque relicturn,
 505 Figitur ille cruci, patitur moriturque, resurgit.
 Pro nobis haec cuncta gerit toleratque libenter,
 Ut nos conciliet patri; pax ipse sequestra est,
 'Nostra' ut Paulus ait 'pax est, qui iunxit utrumque',
 Caelica terrenis, Hebraeos gentibus addens.

477. 483. 801 Dum *L*   477 propinquant *A*   486 solimam *A*   496 munstrat *A*   499 sugit *L*
 501 laer/matur *A*   503 acaetum et saepius e pro e *L*

tana (*Ioh.* 4, 5) mystice intellegitur synagoga .. quam misericorditer dominus provocat haurire aquam vivam, lavae ri se percipere gratiam vel secretam intellegentiam.

476 *Iuvenc.* *II* 248 discipulique escas mercantes moenibus urbis | passim dispersi solum liquere magistrum. 481—484 *Gen.* 24, 15 Rebecca egrediebatur .. habens hydriam in scapula sua .. 17 occurritque ei servus et ait 'pauxillum aquae mihi ad bibendum praebet' .. 18 quae respondit 'bibe domine .. 19 quin et camelis tuis hauriam aquam' .. 22 postquam autem biberunt camelii, protulit vir inaures aureas cet. 485—489 *Sedul.* *IV* 45 ecce antem mediis adstans sublimis in arvis | frondea ficius erat, cuius in robore nullum | repperit esuriens lustrato stipite pomum | arboreisque comis iam nunc ex germine vestro | nullus ait fructus reliquum generetur in aevum. 490 *Pseudo-Melito Spicileg.* *Solesm.* *II* 872 ficus Iudei. 495—497 *Ioh.* 6, 9; *Sedul.* *III* 211 carnis opima dedit, geminis modo piscibus auxit. 507 *Aen.* *XI* 133 et pace sequestra. 508 *Ephes.* 2, 14 ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum.

- 510 Pax apices, scindit quos simplex sillaba, iungit:
 Hi tres sunt, quia tres personae essentia in una;
 Litterulis ternis aptantur nomina terna:
 .P. patrem, qui non aliunde hoc accipit ut sit,
 .A. genitum signat, quod Graecus nominat alfa
 515 ('Alfa ego sum primus sermone, novissimus ω sum,
 Ipse ego principium', prior .a. vocalis apexque est)
 .X.que duplex, ab utroque venit quia spiritus almus,
 Tertia fine apicum, ad reliquos quia rite recurrit
 Compar et aequalis patri natoque coaevus
 520 (Aevum cum dico, non tempore sentio coeptum,
 Quo mihi, cum fluvius scripturae porrigit haustum,
 Impia non heresis loetales misceat undas).
- XIII. Alveus est altus pelagoque profundior omni
 Lex divina, rigat quae montes imbribus altis,
 525 Ex quibus ad nostros guttatim labitur haustus.
 Ipsa polos scandit solemque et sidera tangit,
 Tartara perlustrat, terras et gramina pascit,
 Abdita perquirit moresque informat honestos.
 Agnis illa vadum dat, barris unda natatum;
 530 Lac praebet teneris, solidas et fortibus escas.
 Dulce quidem eloquium, dum fundit verba palato,
 Visceribus ventris sed hoc generatur amaror.
 Scribitur illa foris, dum narrat gesta priorum,
 Nec minus interius, dum mystica signa revelat.
 535 Dat lamenta reis, ut plangent crimina vitae,
 Felices laudes et carmina digna beatis,
 'Vae' miseris, sine fine ferent quod carcere Averni.
 Omnia ab hac nobis veniunt documenta magistra:
 Haec docet, ut dominum, qui nos plasmavit, amemus;
 540 Illa fidem rectam certo sermone fatetur
 Distinguitque creaturam virtute creantis;
 Haec iubet omne bonum, haec noxia cuncta recidit.
 Panem pisces ovum docet ut de patre petamus:
 Panis hic est karitas, quia cunctis eminent escis
 545 — Non dabit oranti lapidem cordisque rigorem —;
 Piscis erit fidei sacrae venerabile donum
 — Perfidiae furiale malum serpentis habetur —;
 Spes, ovo foetus quoniam speratur ab illo
 — Huic hostile nimis fert desperatio loetum,
 550 Ex stimulo caudae ceu figit scorpius ictum —.

---

519 et delevit A   521 porrigat L   526 sydera L   527 *gramina pangit AL

510—519 *Memini me eandem explicationem apud scriptorem ecclesiasticum legisse; sed ipsum locum nequeo reperire.*   515 *Apoc. 22, 13 ego sum Δ et ω, primus et novissimus, principium et finis.*
 548—550 *Luc. 11, 11 quis autem ex vobis patrem petit panem: numquid lapidem dabit illi? aut pisces: numquid pro pisce serpentem dabit illi? 12 aut si petierit ovum: numquid porriget illi scorpionem? — quo in loco explicando Augustini sermonem 105 (ed. Migne V 618) Milo sequitur.*
546 venerabile donum Aen. VI 408.   547 Aen. VII 375 Serpentis furiale malum.

- XIV. Muniat ergo pedes patrum doctrina priorum,
 Conterat unde caput colubri tua planta maligni
 Allidatque petrae Babylonica germina Christo.
 Nam, quae prima tibi temptamina suggerit hostis,
 555 Si reseces, minor hinc veniet iactura sequentum.
 Quodsi forte aliquem furiali dente momordit
 Inflixitque reo mortali crimine vulnus,
 Huic opus, ut multo curet medicamine plagam
 Compensetque pio damnosa pericula luero.
 560 Felix ille quidem, qui vastum navigat aequor
 Fertque redundantes cumulato fenore gazas
 Illaesus veniens optatae ad litora terrae;
 Fluctivagumque alias pelagus dum lintre resuleat,
 Heu miser incurrit Scillam rabidamque Caribdim
 565 Confringitque ratem, merces quoque perdit opimas
 Et tabulæ innisus portatur ab aequore nudus
 Expoliumque animae grata mercede reservat.
 Non secus ille, sui qui plangit damna reatus:
 Praeveniat lacrimis venturi iudicis iram,
 570 Sentiat amissam Christo ut miserante medelam,
 Lamento et lacrimis qui vult commissa piari.
 Iстis addatur confessio pura reatus,
 Ut tanto medico peccata occulta reveles.
 In cruce pendentem cum Christo cerne latronem,
 575 Percepit celerem qui uno sermone salutem
 Et paradisiaco sub hora est redditus horto:
 Perspice perfossum geminato vulnere David
 Lamentoque brevi veniam meruisse piaci:
 Inspice apostolico lapsantem culmine Petrum
 580 Ad galli cantum tristem sumpsisse dolorem
 Respectuque gradum Christi reparasse priorem.
 Gallus nocturnae custos et nuntius horae,
 Gnarus doctor erit discernere voce suetus,
 Quae tormenta rei referant, quae praemia iusti.
 585 Succinctis lumbis dum tractat pulpito in alto,
 Auribus intendens, humili quoque corde receptans,
 Quid referat doceat iubeat, quid nuntiet, audi:
 Si lamenta canit, dignis tu planetibus insta,
 Gaudia si profert, laeta haec tu mente retracta.
 590 Ille sagax si doctor erit, miscebit utrumque,

---

556 furiale A   561 redondantes A   564 scyllam L   caripdum A   576 orto L

552 *Gen.* 3, 15 ipsa conteret caput tuum.   553 *Ps.* 136, 8 filia Babylonis misera . . . 9 beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram; *Pseudo-Melito Spicileg. Solesm. II* 326 petra Christus. 560—564 *Cfr. Hieronym. Epl.* 14 (*Migne* 22, 850).   566 *Id. Epl.* 130 (*M. pag.* 1115) verum nos ignoramus poenitentiam, ne facile peccemus. illa quasi secunda post naufragium miseris tabula sit: in virgine integra servetur navis.   574—576 *Luc.* 23, 42—43.   577—578 *2 Reg.* 12.   580—590 *Gregor. Moral.* XXX 3 (*M.* 76, 528) gallus succinctus lumbos (*Prov.* 30, 31) i. praedicatores sancti inter huius noctis tenebras verum mane nuntiantes *cet.*

- Ut lex prisca iubet, typico hoc sermone figurans,
 'Non auferre molam ex geminis pro pignore cuiquam.'
 Inferior metus est, metuenda est quippe gehenna;
 Quae super excurrit, spes est, quae ad celsa levatur.
- 595 Haec duo si socies, capies ex polline panes;
 Si tollas unum, reddetur inutile utrumque.
 Plurima sunt, lapsos possunt quae ad summa referre:
 Fructus elemosinae lacrimaeque, oratio perpes,
 Mens humilis parcusque cibus, iejunia, saceus:
- 600 Ista cicatrices quibunt obducere hiantes.
 Planetibus et lacrimis a sorde Maria piata est,
 Quae largo fletu Christi vestigia tinxit;
 Flagitosus Achab dum paenitet, ultio tardat;
 A Babylone redit compunctus corde Manasses;
- 605 Crimina pauperibus miseratio facta resolvit:
 Iustificatur in his, quod signat nomine, Zacheus.
 Ut scriptura docet, quantum peccata cavenda,
 Sic etiam, lapsis correctio qualis agenda.
 Haec est herba borith, nitrum mordacius hoc est,
- 610 Hoc malagma potens, haec est resina salubris.
 Nullus in orbe satus peccato immunis ab omni:
 Delictis levibus facilis medicamine agendum,
 Vulnus enorme nimis ferro curetur et igni.
- XV. His breviter tactis brevius quod restat agamus:
 615 Nunc unum referam, quod utrumque probare valebit,

---

592 pignere L   609 borith L

592—596 *Gregor. Moral. XXXIII* 12 (*M.* 76, 687) 'non accipies loco pignoris superiorem aut inferiorem molam' (*Deut.* 24, 6) .. superior autem et inferior mola est spes et timor: spes quippe ad alta subvehit, timor autem cor inferius premit, sed mola superior et inferior ita sibi necessario iunguntur, ut una sine altera inutiliter habeatur. in peccatoris itaque pectore incessanter debet spes et formido coniungi *e. g. s.*   601. 602 *Luc.* 7, 38 stans retro secus pedes eius lacrimis coepit rigare pedes eius.   603 *Gregor. Homil. in Ezech. I* 10, 44 Achab rex iniquus a propheta reprehensus, cum contra se divinam sententiam audisset, pertimuit et magno maerore depresso est ita, ut prophetae suo dominus diceret 'nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius (*3 Reg.* 21, 29).' .. sic ei in reprobo poenitentia placuit. 604 *2 Par.* 33.   605. *Luc.* 19, 8 Zachaeus dixit ad dominum 'ecce dimidium bonorum meorum, domine, do pauperibus et, si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum'. *Hieronym. Onom. sacr.* 63, 16 Zachaeus iustificatus.   609 *Ierem.* 2, 22 si laveris te nitro et multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit dominus deus.   610 *Sap.* 16, 12 neque herba neque malagma sanavit eos, sed tuus, domine, sermo; *Ierem.* 51, 8 subito cecidit Babylon: tollite resinam ad dolorem eius, si forte sanetur.   614—704 *Narrat et explicat parabolam de filio prodigo* (614—624, 640—657, 675—704) *intermiscens ei alteram parabolam de 'sancio', i. eo qui cum in latrones incidisset curatus est a Samaritano* (625—639), *et typum de Abrahae ritulo et Sarae panibus ad ilicem Mambre oblatis* (659—674); *typo rursus inseritur tertia parabola de muliere fermentum abscondente* (660—663). 614—624 *Luc.* 15, 11 homo quidam habuit duos filios. .. 13 adulescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose. 14 .. et ipse coepit egere. 15 et abiit et adhaesit uni civium regionis illius, et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos. 16 et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant, et nemo illi

- Quae sit sobrietas quamque hanc servare salubre est
 Et turpem ingluviem quantum vitare necesse est,
 Qualiter aversi redeant lapsique resurgent:
 Prodigus exemplo quod monstrat filius uno.
 620 Omne bonum sibi conlatum pietate paterna
 Perdidit ille miser meretricibus inlaqueatus,
 Luxuriosus iners pollutus degener amens,
 Dedeceus ad tantum lapsus pro fauce voraci:
 Porcorum siliquis fervens instabat edendis.
 625 A patria et genitore pio longe ille remotus,
 Exul ut antiqua paradisi ab sede fugatus
 Primus Adam cum prole sua deserta peragrans
 Incidit insidias crudeli in fauce latronum;
 Vulneribus fossus, nudatus tegmine honesto
 630 Pellitos habitus sumpsit, quia credidit hosti.
 Quem tamen ut quaerat, caelesti ab sede viator
 Humanum tractavit iter tandemque repertum
 Sustulit in earnis mira pietate iugalem,
 Duxit et in stabulum ecclesiae curamque peregit,
 635 Aedibus et superis iam magna ex parte locavit.

617 necesse est] est om. L

622 Luxuriosus A pullatus et sic saepius L

dabat. 17 in se autem reversus dixit: quanti mercennarii patris mei abundant panibus; ego autem hic fame pereo. 18 surgam et ibo ad patrem meum et dicam illi 'pater, peccavi in eactum et coram te'. 19 et iam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercennariis tuis. 20 et surgens venit ad patrem suum. cum autem adhuc longe esset, vidi illum pater et misericordia motus est et accurrens cecidit super collum eius et osculatus est illum. . . 22 dixit pater ad servos 'cito proferte stolam primam et induite illum et date anulum in manum . . . 23 et adducite vitulum et occidite et epulemur, 24 quia hic filius meus . . . revixit.' 25 erat autem filius eius senior in agro. et cum veniret et adpropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum. 29 . . . dixit patri suo 'ecce tot annis servio tibi et numquam mandatum tuum praeterii et numquam mihi dedisti haendum, ut cum amicis meis epularer: 30 sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum.' 31 at ipse dixit illi . . . 32 'epulari oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat et revixit, perierat et inventus est.' *Isidor. Allegor.* 216 (*M.* 83, 126) homo habens duos filios deus est habens duos populos, quorum maior figuram tenuit Iudeorum, qui permanxit in dei cultu; alter iunior gentium, qui conditore deserto servus factus est idolorum, quem per egestatem fidei revertentem clementer suscipit deus pater et pro conversione eius sub vituli typo immolat filium unicum; tribuit etiam anulum fidei et stola immortalitatis induit eum, quamquam Iudeus frater Iovis torqueatur invidia; propter salutem tamen eius gaudium concinit angelorum symphonia.

625—639 *Luc.* 10, 30 homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hiericho et incidit in latrones, qui despoliaverunt eum et plagiis inpositis abierunt, semivivo relichto. 31 . . . sacerdos . . . praeterivit. 32 similiter et *Levita*. . . 33 Samaritanus autem quidam . . . misericordia motus est. 34 et adpropinquans alligavit vulnera eius infundens oleum et vinum et illum duxit in stabulum et curauit eius egit. *Isidor. Allegor.* 204 (*M.* 83, 124) homo, qui descendebat a Ierusalem in Iericho et incidit in latrones, ipse Adam figuratur in genere suo, qui dum descendit de paradiiso caelesti in mundum, incidit in angelos tenebrarum. 205 Samaritanus Christus est custos noster, qui de caelo descendit et genus humanum a vulneribus peccatorum curavit. *Hieronym. Exposit. in Luc. l. c. (Migne 30, 592)* 'infudit oleo et vino' severitate et suavitate scripturae, praewio et poena. 'ad stabulum' i. ad ecclesiam.

- Saucius hoc ipsum signat, quod prodigus iste;
 Cui pater accurrens ipse est Samarita propinquans,
 Per duo qui curans vino commiscet olivum,
 Lenit et austерum miseratio larga rigorem.
 640 Ergo fame admonita est ubi mens captiva subulci,
 Cooperat ille sui iam flens meminisse parentis.
 Unde gravem tractans maerente in corde dolorem,
 De genitore suo non iam se posse mereri
 Diffidens nomen nec dignum, filius ut sit,
 645 Optat habere locum, quem mercennarius, imum.
- XVI. Haec volvens tandem longa a regione regressus
 Ad dulcem remeat iam corpore corde parentem.
 Perspice, peccator, similis mihi si tamen ullus,
 Quod pietatis opus, clementia gratia quae sit,
 650 Ut reparare gradum discas et surgere ab imis.
 Praeveniens cursu genitor citus obvius ivit;
 Dulcissimus amplexans et in oscula strictius haerens
 Ocius afferrari stolam praecepit avitam,
 Amisit quam primus Adam spoliatus ab hoste,
 655 Immortalem habeat mortale ut corpus amictum,
 Atque anulum, sponsale decus dotemque fidei.
 Mactavit vitulum, convivia laeta paravit,
 Quem puer acceptum celsaque sub ilice coctum
 Apposuit tribus ille viris, dum Sarra farinae
 660 Accelerans sata commiscet tria (rite figuram
 Illius mulieris habens, quae mixta calori
 Fermenti modico conspersit corpore massam)
 Esuriemque orbis cumulato pane refecit.
 Haec Sarra ecclesiae norma est verbumque farina est;
 665 Miscet utrumque simul tractans vetus atque novellum

---

637 *Qui *AL* accurens *A*   646 longe *L*   652 strictius *L*] citius *A*   659 et 664 sara *L*
 662 modici *L*   665 adque *L*

640—657 *Cfr. ad 614.*   658—674 *Gen. 18, 1 apparuit ei (Abrahæ) dominus in convalle Mambre (ad ilicem M. ante Hieronymum) .. 2 cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum .. 3 et dixit .. 'requiescite sub arbore .. 5 et confortate cor vestrum' .. 6 festinavit ad Saram dixitque 'accelera, tria sata similae commisce et fac subcinericios panes'. 7 ipse vero .. tulit vitulum .. deditque puero, qui .. coxit. *Isidor. Quaest. in vet. testament. 14 (M. 83, 244) ad hunc locum:* hic est vitulus domini, qui propter salutem credentium ad arborem crucis est immolatus. hic est vitulus dominici corporis, qui in euangelio (*Luc. 15, 28*) pro peccatore occiditur filio .. tria autem sata, unde Sara panes fecit, trium filiorum Noe imaginem indicaverunt, ex quibus omne genus humanum natum est, qui divinae trinitati credentes ex aqua baptismatis per ecclesiam, cuius imago Sara erat, conspergendi essent et in uno pane Christi corpore redigendi. haec sunt illa tria sata, quae mulier in euangelio (*Luc. 13, 21*) regnum dei simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae sata tria, donec fermentaretur) cognoscitur fermentasse. .. sub arbore autem eos sedisse passionis dominicae erat signum. *Isidor. Allegor. 24* puer Abrahæ imaginem priscae legis designat, per quem Christo ecclesia sponsa praeparata est.   661. 662 *Iuvenc. II 820* fermento par est munus caeleste salubri, | quod magna condit mulier sub mole farinæ. | illa dehinc modico fermenti mixta calore | conducto unius coalescit corpore massæ; *quæ verba a Milone nimis contrahuntur.**

- Eloquium et per tres populos disseminat orbis
 Convivasque vocans ad celsae fercula mensae
 Largifluas epulas et dulces praeparat escas.
 Hic vitulus Christus pinguis bonitate saginae
 670 Cornibus obnitus saevo feritate draconi
 Substravit pedibus captumque in vincla ligavit.
 Servus Abrae est populus, qui degeneratus ab ipso
 Acceptum Christum gladio perfodit acuto
 Inque crucis ramis densa velut ilice coxit.
 675 Prodigus has patris pietate receptus ad escas
 Gaudet, et elatis suaves concentibus odas
 Consociante choro dulcis simphonia crescit.
 Huicque nec improperans olidos pavisse suillos
 Diligit atque fovet strictisque amplexibus ambit.
 680 Frater erat senior perstans operator in agro,
 Isque domum rediens ubi patris gaudia sensit,
 Restitit indignans germanum in tecta receptum
 Invidiaque gravi stimulatus mente furente
 Stat foris et multas irato ex corde querelas
 685 Ingerit ac patrem non volt audire rogantem,
 Augeat ingressu proprio quo gaudia votis,
 Mactatum vitulum queritur pro fratre tenellum
 Nec sibi cum sociis donatum gratius haedum.
 Huic dulcis genitor blanditur, ut ingrediatur,
 690 Sit socius mensae, iungatur et ipse reperto.
 Perspicie digestum, lector meus, obsecro, textum
 Moralesque modos intento corde retracta;
 Nam sensus typicos non est tractare necesse,
 Quos sparsit passim patrum doctrina priorum.
 695 Percipe, sobrietas referat quae damna relicta,
 Omne patris donum qua prodigus iste voravit.
 Cerne, ad quae miserum turpis perduxit egestas,
 Pasceret ut porcos macie tenuatus inertis,
 Pro summis epulis cuperet distendere ventrem
 700 Attendens oculis siliquas, quibus ipse careret.
 Ambitiosa gula et convivia sumptibus aucta,
 Luxus et ardescens gravius repetita libido
 Turpavit iuvenem: sic gastrimargia adegit,
 Sic iacet infelix, domina hac quicumque iugatur.
 705 Exactor Pharaonis enim sua pensa requirit
 Hocque luto insistens easuras extruit urbes.
 Solvit ab his Moyses, cum lex divina reducit
 Captos ingluvie, discant ut vivere parce,

---

676 suavis c. oda L   685 nult L   688 aedium AL

704—705 *Exod. 1, 11* praepositus eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus, aedificaveruntque urbes Pharaoni; *5, 14* flagellatique sunt, qui praeerant operibus filiorum Israel, ab exactoribus Pharaonibus dicentibus ‘quare non impletis mensuram laterum sicut prius nec heri nec hodie?’ *Isidor. Quaest. in vet. testament. Exod. 3* (*M. 76, 288*).

- Ereptisque iugo tribuit mirabile manna,
 710 Caelitus ut capiant delatas imbris escas
 Et de caute bibant percussa militis hasta,
 Qua nostro in pretio stillat crux unda lavaero.
- XVII. Iam quia laudatae praeconia sobrietatis
 Descripsi et tactis vitiis sermone quibusdam
 715 Florigeris patrum decerpsi gramina pratris,
 Pauca pudicitiae de laude referre salubre est.
 Virginitas, specialis amor, laus, gloria caeli,
 Angelicae virtutis honos, flos, purpura regni
 Omne decus superans, Phoebo formosior ipso;
 720 Nec sic pulchra nitet perfecto Cinthia giro,
 Lucifer huic impar, rutilat cum mane sereno,
 Et, quod in orbe viget, pretio pretiosior omni.
 Nata deo dignensque deum sine semine verum
 Dum generat genitrix virtute umbrante superna,
 725 Virgo manet, quia matre prior, qui nascitur, extat.
 Sic natus de patre deo deus et caro carne,
 Non geminus, quoniam simplex hominisque deique
 Sic persona nitet, quo sit natura gemella;
 Est tamen hic homo, qui deus est, caro denique verbum:
 730 Si terrena licet verbo conferre supernis:
 Secretum cum forte aliquod tenet arcula cordis,
 Ignotum reliquis constat, quid mente geramus;
 Ut tamen humanos auditus tangere possit,
 Formales adhibere modos huic iure necesse est.
 735 Verba aliter non esse queunt, nisi materialis
 His et origo foras veniat substantia quaedam:
 Dentes cum labii, cum gutture pulmo, palatum.
 Missa per angelicas species mandata frequenter
 Perque modos multos, per corpora ab aere sumpta
 740 Audire patres prisci sanctique prophetae;
 Corde patris genitum miro ructamine verbum
 Venit in hunc mundum carnis mortalis amictu
 Vestitum, quoniam fragilis natura videre,
 In deitate, deum, velut est, et ferre nequivit.
 745 Virginem carnis genitrix ex virgine vestem
 Induit et nullo voluit coeunte creari,
 Nec coitu generans intactae carnis honore
 Virginibus liquit documenta salubria vitae,
 Frater et his sponsus pulcher, socialis amicus.
 750 Quam sit cara sibi, quali teneatur amore,

---

709 Ereptisque *L*   716 pudiciae *L*   718 porpura *AL*   720 pulchre *L*   735 Uerbaliter
 non *L*   738 spesies *hic A*   746 uoluit nullo *L*

709—712 *Isidor. Quæst. ad Exod. 24* (*M. pag. 299*) post manna queritur populus sub ardore
 siti et fons de petra erupit. eadem autem petra, quæ percussa aquam evomuit, Christi figuram
 habuit. . . percussa petra fons manavit. percussus in cruce Christus sitientibus lavaeri gratiam et
 donum spiritus sancti effudit.   724 *Cfr. supra ad I 40.*

Ipsa in matre probat, cuius puer ubera lambit,
 Hancque in seminibus centeno germine adaequat.
 Non tamen ulla suis super hanc praecepta relinquens
 Arbitrio concessit opus tam grande sequentum,
 Utque minister agens, non ut praeceptor in illa,
 Consilio Paulus cœlestis consul adauget.

- XVIII. Atque utinam nostris Christo miserante diebus
 Salva foret casti species ornata decoris:
 Virginitas celsum petiti iam splendida cælum
 760 Pennigerò penitans aulam super astra volatu,
 Rara sui cultus terris vestigia liquit.
 Iudicio Paridis Veneri servire subactos
 Crimen nemo refert, vitium natura vocatur.
 Moechiae turpis facinus plaudente cachinno
 765 Quisque videt laudat tantique infamia facti
 In paciente manet; nullus condemnat agentem.
 Univiras viduas tenuerunt templa dearum
 Vivaque defossa est Vestalis virgo reatu:
 Vixque sacerdotes iam sorde carere secundos
 770 Flere decet, sed scire pudet, qui criminis stolas
 Non vitant maculare suas; reverentia celsi
 Digna ministerii tenet hos non ulla nec ipsa
 Pollutis manibus sacranda offerre recusant:
 Altior unde gradus, gravior hinc culmine casus.
 775 Quique duces caeci caecorum præpete cursu
 In baratum lapsi miseri turbasque trahentes
 In foveam trudunt aeternae perditionis.
 De gradibus reliquis, monialibus atque pueris
 Crimina colligere et verbis damnanda notare
 780 Non operis nostri est nec tanti carminis ausum
 Innocuae mihi met tribuit fiducia vitae.
 Quos laudare pie decus est venerabile nostrum,
 Quos lacerare grave est Oza moriente periculum.
 Sit monuisse tamen correctio digna piaci,
 785 In vitio alterius proprium qui plango reatum.
 Qui fert vasa dei, mundari rite iubetur,

766 condempnat (*ut paucis locis dampn-*) AL   786 rite A] iure L

756 1 Cor. 7, 31—39.   762 Aen. I 27 Iudicium Paridis.   767 Hieronym. in Epl. ad Galat. III 5
(Migne 26, 433) quid nos oportet facere, in quorum condemnationem habet et Iuno univiras et Vesta
 virgines et alia idola continentes? *cfr. adr. Iovian. I 11 (M. 23, 225); Augustin. Cir. dei III 6*
 Romani antiqui in stupro detectas Vestae sacerdotes vivas defodiebant.   775—777 Matth. 15, 14
 sinite illos: caeci sunt et duces caecorum; caecus autem si caeco ducatum præstet, ambo in foveam
 cadunt.   783 Gregor. Moral. V 11 (M. 76, 691) saepe, quia intellegi non valent, deterioribus dispi-
 cent vel facta vel dicta meliorum, sed ab eis non temere reprehendenda sunt ... unde et levites isdem
 Oza (2 Reg. 6, 7) recte dicitur, quod videlicet robustus domini interpretatur, quia præsumptores
 quique, nisi audaci mente robustos se in domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta velut
 infirma iudicarent.   786 1 Thess. 4, 4 ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctifi-
 catione et honore .. 7 non enim vocavit nos deus in immunditiam.

- Qui vas esse cupit, vitet contagia sordis.
 Suscepturnus enim quicumque expectat amicu-
 Praeparat hospitium, verrit citus, instruit, ornat:
 790 Cuique domo in mentis dominum virtutis habere
 Hospitioque pio felix intentio cordi est,
 Purgetur vitiis, niteat virtutibus almisi;
 Hospes enim nitidus habitacula honesta requirit,
 Gaudet in immundis sus spurea iacere cloacis.
 795 Quod legio signavit atrox, quae foeda putentes
 Expetiit porcos, meriti consortia coeni.
 Qui vult esse adamas, hircino sanguine tingui
 Luxuriae caveat, ne frangat malleus illum;
 Denique ferratas mentes domat atra libido.
 800 XIX. Hieremias trenis distincto carmine quadris,
 Cum sua lamentans tangit, haec, tempora, prodit:
 'Candidior nive Nazaraeus sanctificatus,
 Ille deo vultus tetro carbone nigrescit.'
 Hoc poderis candens, fulgens humeralis amictus,
 805 Tenia lumbaris, stolaris gloria colli,
 Casula cuncta tegens, sandalia pacificorum
 Pulchra pedum reliquaeque ornamina vestis honestae
 Designant, niteat sincerae ut gloria vitae,
 Nomine quodque refert, imitetur et ipse sacerdos:
 810 Sit pia forma suis populis ipsisque sacer dux;
 Sit sapiens, prudens, rectus, sermone paratus,
 Moribus ornatus, dicat faciatque salubre [est].
 Huic velut est pulchrum comi virtutibus almisi,
 Non secus obsceno est maculari turpe piaclo.
 815 Anteriora velut stellato inluminat orbe
 Ora pavus giratque suae ostentamine caudae,
 Posteriora tamen, quae nudat, turpius horrent:
 Non secus humanis qui iustum visibus offert,

---

789 uestit L   794 cfr. supra ad pag. 283, 91   797 adama/s A   hyrcino L   806 san/dalia A
 807 hornamina A   812 *salubre est AL   814 om. et post 827 add. L   815 inlumina/ A

795. 796 *Luc.* 8, 30; *Sedul. III* 73 prosiluere viri, quos non mala daemone paucō | sed legio vexabat atrox. 797—799 *Hieronym. Comment. in Amos III* 7 (*Migne* 25, 1073) transeamus ad anagogen de Xenocrate (cfr. *Luebeck, Hieronymus quos noverit scriptores* pag. 99) qui scribit super lapidum naturis, pauca verba ponentes 'adamas, quem Latini indomitum possumus appellare, eo quod nulli cedat materiae, nec ferro quidem. nam si ponatur super incudem et gravi ictu feriatur mallei, antea incus et malleus vulnus accipiunt, quam adamas conteratur .. hic lapis durissimus et indomabilis solo hircorum cruento dissolvitur'. .. haec sanguinis hircorum et ipsius hirci dicitur esse natura, ut sit ad libidinem calidissimus et quod ignis edomare nequeat, solus illius dissolvat cruentum. 802. 803 *Thren.* 4, 7 candidiores Nazarei eius nive .. 8 denigrata est super carbones facies eorum; cfr. *Gregor. Moral. XXXII* 22 (*M.* 76, 663). 804—808 cfr. *Pseudo-Alcini de divinis officiis* cap. 39 (*Migne* 101, 1242): describit Milo poderem carentem i. albam, humeralem amictum i. superumerale, taeniam lumbarem i. zonam, stolam vel orarium, casulam (c. quae super omnia indumenta ponitur, significat caritatem *Pseudo-Alcvinus*), sandalia. 810 1 *Petr.* 5, 2 pascite qui in vobis est gregem dei .. 3 neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregi et ex animo.

Fulgescit rutilus castae simulamine vitae,
 820 Abdita sed fuscata scelerati infamia facti;
 Prodetur qui fine suo, cum archana patebunt
 Mentis et oscuros reteget lux clarior actus.
 Utque sepulera foris vario depicta colore
 Alba micant, candore nitent minioque rubescunt,
 825 Interiora tamen putrefacta cadavera servant,
 Sic simulare bonum, pulchrum, virtute decorum
 Tristius est manifeste aliis quam prodere foedum.

XX. Non omnes scelera ista notant nec vadit in omnes
 Criminis indigni suspicio; denique plures
 830 Corde et carne pium servantes iure pudorem
 Novimus esse dei cultu venerabile templum,
 In quibus ipse sedens solio disponit ab alto
 Menbra dicata sibi, populis per vasa ministrans
 Dulcis aquae gustum salientis praepete cursu
 835 In vitam: reliquis ructant, quod corde retentant.
 Ne tamen arescat, supero de fonte resumit
 Alveus, ut pleno decurrat ubique meatu:
 Insistunt puto viventis sive videntis,
 Abdita quo sacrae scrutentur dicta sophiae.
 840 Liberius, quocumque volet, doctrina feretur,
 Ambiat auratos si vectes circulus arcae;
 Discere namque mora est, cum iure docere necesse est.
 Lex antiqua iubet: summus cum sancta sacerdos
 Ingreditur, sonitu malorum tinnula vestis
 845 Concrepet atque habitu concordet voce sonorus;
 Praedicet, ut vivat: moritur, si dicere cessat.
 Huic tuba sit radians argento ductilis albo,
 Doctor ut eloquii rutilo fulgore nitescat,
 Concitus cuius clangor pia castra movebit
 850 Israhelitarum recinens subtile minutum

826 docorum corr. A   845 sonoris L

823—827 *Matth.* 23, 27 vae vobis, scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui similes estis sepulchrī dealbatis, quæ a foribus parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia: 28 sic et vos a foris quidem paretis hominibus iusti, intus autem estis pleni hypocrisi et iniquitate. 824 minio rubescunt (minioque rubentem *Ed. X 27*) *sepulchorum tituli*. 834. 835 *Ioh.* 4, 13 qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum. 14 sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam aeternam. 838. 839 *Pseudo-Melito Spicileg. Solesm. II 163* puteus. Christus .. ‘puteus viventis et videntis; ecce inter Cades et Barac’ (*Gen.* 24, 62). 841 *Exod.* 25, 13 facies quoque vectes de lignis setim et operies eos auro. 14 inducesque per circulos, qui sunt in arcae lateribus, ut portetur in eis. 843—846 *Exod.* 28, 33 deorsum ad pedes eiusdem tanicae per circuitum quasi mala punica facies mixtis in medio tintinnabul, 34 ita ut tintinnabulum sit aureum .. 35 et vestietur ea Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus, quando ingreditur et egreditur sanctuarium in conspectu domini et non moriatur. 847—849 *Pseudo-Melito l. c. III 146* tubae duae, veteris et novi testamenti praedicatio: in libro Numeri (10, 2) ‘fac tibi duas tubas argenteas ad evocandam synagogam’ (sic fere cum Ambrosio, f. t. d. t. argenteas ductiles, quibus convolare possis multitudinem, quando movenda sunt castra Hieronymus).

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

85

Historicum, typicum morumque ornamen honestum.
 Praedicet antiqui populis ab origine saeculi
 Gesta imitanda piis patrumque exempla priorum,
 Pravorum quoque vitandos denuntiet actus,
 855 Caelica regna bonis, tormenta perennia inquis.
 Per noctes haec perque dies sermone resultet,
 Quo bene multiplici tractata pecunia lucro
 Crescat et usuras operatio digna reportet,
 Dumque talentorum rationem in fine reversus
 860 Cum servis positurus erit mox institor adstans,
 Ante sui vultus domini cum laude refundat
 Securus numeri summam duplicator adauactam,
 Inter et ipse pias turmas sortemque receptus
 Astriferi solii fulgescat dignus in aula
 865 Victrici rutilans palma radiansque corona,
 Sudores operas excursus proelia luctus
 Tristitias gemitus fletus suspiria planetus
 Solatus curas et fortia gesta tropheis:
 Ipse polo residens, requies ubi certa laborum,
 870 Sub pedibus solem et caelestia sidera calcet;
 His sine fine bonis placida in regione fruatur,
 Perspexit quae non oculus, non audiit auris,
 Ascendit non cor hominis mortalis in illa,
 Quae deus electis et amantibus ipse paravit.
 875 Qui regit ergo suae castae moderamina vitae,
 Cuius verba dei cor servat et actio firmat,
 Non satis est tantum peccati a sorde cavere,
 Si non ipse alios moneat, hortetur agatque
 Et societ sibimet, fratrum ductetque catervam.
 880 Sic namque in Christo dilectio vera probatur,
 Pascat oves, agnos si, curam impendat ovili,
 Si formae impressus summi pastoris Iesu
 Pro grege commisso cupiat succumbere loeto,
 Si veniente lupo festino concitus ausu
 885 Obvius occurrat telumque volatile vibret,
 Dissipet ursorum si brachia et ora leonum
 Claudat et immixtos in guttura saeva draconum
 Malleolos iaciat, hos faucibus ingerat esus.
 De pice sulphurea, de verme minetur edaci,
 890 De flammis sine luce feris gravibusque catenis

855 perhennia *L*   860. 923 asstans *L*   862 adaucta *A*   869 polos *L*   870 sydera *L*

857—863 *Matth.* 25, 14—20.   869 *Aen.* III 393 is locus urbis erit, requies ea certa laborum.
 872—874 1 *Cor.* 2, 9 quod oculus non vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascendit, quae prae-
 paravit deus iis, qui diligunt illum.   881 *Ioh.* 21, 15 pasce agnos meos .. 17 pasce oves meas.
 883—885 *Ioh.* 10, 11—15.   886 1 *Reg.* 17, 37 dominus, qui eripuit me .. de manu ursi; *Dan.* 6, 22
 deus conclusit ora leonum.   887. 888 *Dan.* 14, 26 tulit Daniel picem et adipem et pilos et coxit
 pariter fecitque massas et dedit in os draconis et disruptus est draco; *sed assumpsit* malleolos *ex*
Dan. 3, 46 non cessabant succendere fornacem naphtha et stupa et pice et malleolis.

Deque iugi fletu, de 'vae' sine fine perenni,
 Daemonibus sociis coniunctio qualis habenda.
 Unde pedo in gregibus, clava in praedonibus utens
 Hanc curam cautus servet mediator utrimque,
 895 Ut sibi commissos salvet, deterreat hostes;
 Pro quibus excubiis caeli mereatur honorem,
 Pastorum pastor veniens cum praemia reddet
 His, qui sollicite baculum tenuere gregalem.

XXI. Haec mea verba tuo, lector, si in corde ligentur
 900 Et teneant fibrae, quod ovis membrana resultant,
 Non expers virtutis eris, non colla reiecto
 Executies solvesque iugo, quod Christus haberis,
 Extolli ac super esse iubet cervice levatum,
 Quod pedibus calcat quisquis, contrarius extat.
 905 Infelix nimium doctor, sceleratior omni,
 Milo reus voti, qui crimine pressus enormi,
 Contempsi praecepta dei et famulabilis hosti
 Incurri varias peccati mole ruinas.
 Meque diu retinens facinus quodcumque ligatum
 910 Vile ut mancipium reliquis divisit habendum.
 Uberibus matris pendens lingensque papillas
 Flagitii suxi carnis cum lacte venenum.
 Baptismo ablutus nativi a sorde reatus
 Candentem capitis maculavi faece galerum.
 915 Post etiam sumptam iuvenili aetate cucullam
 Agnus veste nitens putidum mutatus in hircum
 Mendaci titulo, tristi contagia naevo
 Contraxi scelerum violans quod voce professus.
 Non secus immeritam divino ut munere stolam
 920 Iusque ministerii sacris altaribus apti
 Indignus sumpsi, temerator ut ante suetus,
 Non sic tractavi, ceu tantus postulat ordo,
 Caelicolis adstans operator civibus audax,
 Officio huic impar, cui dignus nullus in omni
 925 Orbe litator erit, qui sacram accedat ad aram.
 Cuius corde pater, natus manibus sit, in ore
 Spiritus, oblati libaminis auctor et actor;
 Conficiens sacro carnis de pane figuram
 Praebeat et calicis vino rubricante eruorem.

---

893 pedum *AL corr. Harster*   894 utrumque *L*   916 hyroum *AL*   924 nullus dignus *L*

902. 903 *Matth.* 11, 29 tollite iugum meum super vos.   906 *Aen.* V 237 vobis laetus ego hoc
 carentem in litore taurum | constitutam ante aras voti reus extaque salsos | porriciam in fluctus.
 914 candente capitis galero (fulvos lupi de pelle galeros tegmen habent capiti *apud Vergilium legerat*)
canitatem significare videtur.   920 *Arator.* I 552 iura ministerii sacris altaribus apti | in septem secuere
 viros, quos undique lectos | levitas vocitare placet.   925 1 *Ioh.* 4, 10 in hoc est caritas, non quasi
 nos dilexerimus deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos et misit filium suum propitiationem pro
 peccatis nostris (*Beda ad hunc locum ed. Giles* 12, 303 in quibusdam codicibus hic versiculus ita legitur
 'et misit filium suum litatorem pro peccatis nostris', litator autem sacrificator est; cfr. *Sabatier III* 975).

930 Divinae pietatis opus sua dona misello
 Contulit et sanae doctrinae participant
 Scire dedit, directi iteris quo semita fertur,
 Quoque sinistra ferat, non ignorabile liquit.
 Erranti tamen est visus hic tramitis ordo
 935 Aptior, ut sequerer loetalis iura tyranni,
 Quam iuga sub Christi memet salvantis abirem.
 Talis vita mihi primaevō a tempore fluxit,
 Actio tanta operis, quae me nunc usque retentans
 Subiectum vitiis sua per ludibria traxit,
 940 Sicque meos annos crudeli sorte regirans
 Hactenus exegi gemebunda novissima portans.
 Infirmus fragilis moribundus maestus anhelus,
 Quae mereor, timidus tormenta aeterna pavesco.
 Dormio carne vigil, ignavo corde soporus;
 945 Dextra otiosa vacat nec mens rea cessat ab actu;
 Iuncta manus manui nequaquam innoxia habetur,
 Quas piger ascellis abdit summumque laborem
 Deputat, esuriens proprio has si conferat ori;
 Si faciat, quod voce docet; quod narrat, agat si.
 950 Nam multo levior dicti quam portio facti est
 Et facilis pleni vacuo de ventre loquela est.
 Omnis in ore labor, labiorum fructus inanis,
 Non impleta bonis si mens ieunat egeni,
 Nec steriles animos verbi pinguedo saginat.
 955 Qui damnat malefacta aliorum, corrigit actus
 Ipse suos pariter, ne fur se furibus addat
 Communisque fiat moechantī portio moecho.
 Quique magisterii in reliquis vult culmen habere,
 Sit doctor prius ipse suus; simphonia dulcis
 960 Illa fiet, digitis si vox et corda resultet:
 Qui docet et solvit, minimus hic iure vocatur;
 Qui facit est magnus, quia linguae consonat actus.

XXII. Hinc me desuetis repetentem carmina rithmis
 Musa sagax olim, iam nunc ignava tepescens
 965 Ammonuit motas in spe meliore querelas
 Exerere et pectus luctu stimulante ferire,
 Quatinus anticipans aeterni tempora fletus
 Sordibus ablutus baptismo iterante salubri
 Solari merear perque haec lamenta bearri.
 970 Felix, immunis qui crimine prorsus ab omni
 Carnalem tunicam nullo maculamine naevi
 Polluit: hic somno mortis securus obibit;
 Hic vultus tetros et ab orbis origine adustos,
 Sulphure concretos et adhaesos crinibus angues,

932 itineris A   943 pauescas *ut videtur A*   951 faciles L   965 Ammonuit L   an *mutas ?

947, 948 *Prov.* 26, 15 abscondit piger manum sub ascella sua et laborat, si ad os suum eam converterit.   974 *Met. IV* 790 cur sola sororum | gesserit alternis immixtos crinibus angues.

- 975 Quos Satanas eiusque ferunt feritate ministri,
Absque timore ullo gratanti splene ridebit.
Quis me causidicus salvabit ab hostibus illis?
Quis defensor erit, qui crimina cuncta citanti
Obiciat reddens multis pro milibus unum,
980 Cuius ob auxilium fugiat niger ille satelles?
Quale erit illud opus?: cum cuneta admissa recordor,
Invenio nullum miser, in quo fidere possim.
Haec tamen hac in re fiducia maxima habetur,
Quod membrum Christi sacro de corpore sisto,
985 Catholicae fidei cultum quod corde retentans
Confiteor labiis et in hac persistere votum est
Et, super hanc ut iusti operis structura levetur,
Auctorem summae bonitatis posco verenter,
Auferat ut clemens, quicquid sibi displicet in me,
990 Et tribuat gratis quod gratum gratia reddat.
- XXIII. Praestet id omnipotens solita pietate misello
Et donet miserator opem nec subtrahat uni,
Quod multis largita fuit clementia abundans,
Quae super excellat librati examina recti,
995 Ut solet in liquidis super ire liquamen olivi.
Obviet in memet misero miseratio vero,
Iustitiae figat pax oscula suavia amicae,
Ut Salomon scribit, si non cognitio fallit:
'Obviavere sibi dives pauperque sub uno,
1000 Et dominus tamen est istis operator utrisque.'
Dives enim deus est, cuius miseratio larga est,
Paupertas in quo nulla est; miser hanc tamen in se
Pauperiem sentit, cui non districtio parcit
(Sic miti furor et tranquillo ascribitur ira,
1005 Quos motus bonitas, quae non mutatur, abhorret).
Divitias cuius largas modo quisque benigne
Respuvit oblatas, tunc hic mendicus egebit,
Cum frigentis aquae guttam digitique requiret
Extremum, nec adire quidem sancta illa licebit
1010 Ostia, felices per quae meruere supernam
Urbem intrare dei summaque in pace vigere,
Sed tetro in baratro vastaque voragine clausus
Inque undante chao pice sulphure vermisbus igne
Dentibus horrificis stridens gemitumque frequentans

---

979 Obiciat A   981 amissa L   996 im memet A   1005 aborret A

996, 997 *Psalm. 84, 11* misericordia et veritas obviaverunt sibi: iustitia et pax osculatae sunt.

999, 1000 *Prov. 22, 2* dives et pauper obviaverunt sibi: utriusque operator est dominus. 1001 *Rom. 10, 12* idem dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum. 1008—1016 *Luc. 16, 24* clamans dixit 'pater Abraham, miserere mei et mitte Lazaram, ut intinguat extremum digiti sui in aqua, ut refrigeret linguam meam'. 25 et dixit illi Abraham . . 26 'inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos non possint neque inde huc transire'. 1014 *Ierenc. I 759* dentibus horrendum stridens fletumque frequentans.

- 1015 Speque carens veniae, cariturus fine cupito
 Haec semper patietur et his reparabitur ustus.
 Ab his ergo malis nos salvet gratia Christi
 Et iustis societ caeli in regione locatis,
 Quo sibi gratificos dicamus cantibus hymnos
 Nunc et in aeternum, dum saecula perennia stabunt.
- 1020 XXIV. En gemini optato clauduntur fine libelli
 Et tandem portum fida statione receptans
 Velifice ante meum divino flamine cursum
 Litora tuta tenet nostrae iam sermo carinae.
 1025 Scillaeique canes et amara aspergine Glauci
 Infecti fontes vastaeque vorago Carybdis
 Non nocuere mihi, sed aquae de pectore Iesu,
 Quas patres hauscere pii, tribuere salubres
 Indigno mihi met gustus: his vena meavit,
 1030 Ex qua pertenues fudit mea canna liquores.
 Ut potui, cavi, ne mens errore sinistro
 Devia tractaret; salva virtute fidei
 Posthabui leges, ferulas et munia metri:
 Non puto grande scelus, si sillaba longa brevisque
 1035 Altera in alterius dubia statione locetur;
 Quodsi, ut credo, nequit carmen iam iure vocari,
 Sit satis huic saltem censerit nomine rhythmi.
 Sic iter emensem discrimine prorsus ab omni
 Gratia salvavit Sirtesque evadere fecit.
 1040 Non ingratus ego merita cum laude celeuma
 Corpore corde humilis lingua decanto fideli:
 Sit tibi, summe deus, benedictio gloria virtus,
 Qui bonus et bonitas, summae bonitatis origo es.
 Cum miror mundum, mirandum sentio plus te;
 1045 Astriferum solium, librati verticis axem,
 Phoebeamque rotam, quadrati climatis orbem
 Et plenum lunae mutuato lumine girum:
 Te stupidus veneror, super omnia diligo pulchrum;
 Cum maris elati fluctus, cum flumina, pisces
 1050 Et voluerum species solum per velle creatas
 Audio cerno lego, metuo formido pavesco
 Quanta tibi virtus, sapientia quanta tremesco;
 Cum mea mens, pedibus terram quam calco, tuetur
 Arboribus, saxis distinctam, frugibus, herbis,
 1055 Quanta per herbigeros errant animalia pastus,
 Pars quaquam gradiatur iter, pars reptet in arvis,
 Quaedam agat ingenium, quaquam violentia raptet,
 His agiles motus sint, frausque dolusque quibusdam,
 Illa gravent noceant, haec adiutoria praestent:

1018 sotiet iustis *L* locatos *L*: nescia an recte 1020 Hunc *A* 1024 Littora *A* 1026 caryb-
 dis *L* 1043 es *L* 1044, 1062 té *L* 1050 sollum *A* 1057 reptet *A*

1055 *Ecl. VI* 40 rara per ignaros errant animalia montis.

- 1060 His tamen in cunctis cognosceris auctor et altor,
 Omne bonum sapiens, per quem sapientia venit,
 Omne decus superans, de quo decus omne meavit.
 Pulchra creatura est te pulchro auctore creata;
 Hanc tamen excellis quantum virtute creantis,
 1065 Illa tuis tantum succumbit laudibus amplis.
 Lingua loquax muta est, rethor caret arte disertus
 Et totum dixisse velut tacuisse putatur.
 Mens hominis terrena quidem, quae nocte dieque
 Cernit odoratur gustat contrectat et audit,
 1070 Non valet effari nec se cognoscere, quid sit:
 Quin minus, ipse suae sis quantus originis auctor,
 Dicere sufficiet, dum non effabilis ipse es,
 Altior inferior, procul intra, extraque supraque.
 Hoc de te tamen indubia ratione tenemus:
 1075 Esse bonum, quo nil melius, aequabile nil sit:
 Principio, tu, fine carens, iustusque piusque,
 Talem, iure tibi qui nunc famulantur, honorem
 Largiflua bonitate tuis quandoque daturus,
 Ut te conspiciant, velut es, in luce serena
 1080 Atque revelata facie speculentur ovantes,
 Quem nunc per speculum quoddam, per enigma tuentur,
 Et tecum tandem placida in regione locati
 Felices capiant aeternae praemia vitae.
 Haec ut, lector, ovans capias, exoro per ipsum:
 1085 Immerito veniam scelerum deposce Miloni,
 Qui scripsi geminos de sobrietate libellos,
 Exiguas retinent binis qui milibus odas.

SIGNACULUM.

- Pistica fraglavit nardus detecto alabaustro,
 Quo caput atque pedes Christi reus ipse piavi
 1090 Flebilis et fragilis domini vestigia lingens,
 Confessus scelus omne et adhuc exposco: iacenti
 Dic, pie Christe, mihi: 'iam surge solitus ab omni
 Crimine pace mea tutus, sociabere dextris,
 Quo mihi gratificas dicas per saceula laudes'.
 1095 Sic sit, amen, sic, quaeso, fiat tua gratia mecum.
 CARMINE FINITO, LECTOR, SINE FINE VALETO.

1060 altor *sic LE* actor (*ut videtur*) A: cf. supra v. 927   1068 terrene L   1076 *tum AL
 1081 Quę A quondam L   1087 retinens L   1088 fraglavit *sic AL* alabastro L   1095 Sie fit amen A

1080, 1081 1 Cor. 13, 12 videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem.
 1087 *Summa versuum amborum librorum est MMLXXV.*   1088 Matth. 26, 7 accessit ad eum mulier
 habens alabastrum unguenti; Ioh. 12, 3 Maria accepit libram unguenti nardi pistiei pretiosi, unxit
 pedes Iesu et extersit capillis suis.

APPENDIX AD MILONEM.

I.

- i. Antestis domini nimium praeclarus Amande,
Hunc tibi Lotharius librum sic scribere fecit.
- ii. Presbiter exiguum librum Lotharius istum
Ad decus et laudem domini sic scribere iussit.
- iii. Claviger exiguum quondam Lotharius istum
Librum, quem cernis, lector, conscribere iussit.
- iv. In hoc quisque legat patrum dulcissima verba,
Dicat 'in aeternum vivat Lotharius', oro.

II.

I.

TITULUS SUPER SEPULCHRUM SANCTI AMANDI.

Vas, ubi dormivit, quem mors violare nequivit
Sanguine rorantem, canos ungues novantem,

[I.] [i. ii. iii. iv.] bini versus subscripti Lactantii institutionibus divinis in Vaticanae codice Palatino 161 (olim S. Martini Moguntiacensis), Eugippii excerptis ex Augustini operibus in Parisino 2109 (olim S. Amandi Elnonensis), Origenis homiliis in codice Laudunensi 298 (quem librum v. c. Malon rogatu meo inspexit), collectioni Dionysio-Hadrianae in Vaticano Reginae 1021 (cfr. Maassen Geschichte d. Quellen d. canon. Rechts I 441 et Guenther N. A. XVI 240)

[II.] [i—xii.] codex olim S. Amandi 56 (cfr. SS. XI 413), descriptus inter libros eiusdem monasterii in vetere catalogo (cfr. Delisle Le cabinet d. ms. II 457 n. 274 = Desilve l. c. pag. 175) et in Goetghebueri

[I.] Versus Lotharii. Is in S. Amandi monasterio Elnonensi presbyter ordinatus ante a. 780 (Hlodhari presbyter in necrologio Salisburgensi ed. Herzberg-Fraenkel Necrolog. Germ. II 14, 21) eiusdemque monasterii factus aeditus (apud Milonem in sermone de elevatione S. Amandi Migne 121, 977, claviger in ipsis Lotharii versibus supra c. I in 1, custos apud Alcerium in carmine tom. II pag. 306 iv v. 13 et in Annalibus Elnonensibus SS. V 11) S. Amandi corpus elevarit a. 809 (cfr. Annal. S. Amandi SS. I 14, Milo l. c.); mortuus est a. 828 (cfr. Annal. S. Amandi brev. SS. II 184 et Annal. Elnon. mai. SS. V 11; epitaphium infra editur). De eo Milo: cuius sagacis animi industriam operumque effeaciam et corpora librorum nostro archivo indita ac totius coenobii in melius augmentata, etiamsi humana lingua taceat, fabricae structura clamat; legisse igitur Milo tales versus videtur, quales supra depropensi ex singulis codicibus a Lothario scriptis (cfr. Centralblatt f. Bibliothekswesen a. 1892 IX 87).

[II.] [i—xii.] Epitaphia Elnonensia auctoratis variae et diuersae: retustum est iv, possunt esse retusta iii et v; recentia sunt vii viii ix x et ea quidem facta a. 1088, quo anno nova S. Stephano ecclesia dedicata est (cfr. Bethmann ad SS. XI 412); i vi xi xii item recentia, sed nullam retustatem simulantia; ii ex codice sumptum, non e lapide. [i.] Epitaphium S. Amandi sepulcro eius in nova ecclesia S. Stephani a. 1088 incisum. 2 Cfr. Milonis sermon. Migne 121, 979.

Clauditur his lammis, quod templi fissile flammis
Est ibi frustatum, quo celsius ante locatum.

II.

ITEM.

Haec requies mea in saeculum saeculi: hic habitabo, quoniam elegi eam.

III.

IUXTA LOCUM OBITUS IPSIUS ANTE ALTARE SANCTI ANDREAE
APOSTOLI.

Sanctus Amandus in hac ara de carne triumphans
Atque malum superans pretiosa morte quievit,
Spiritus atque suus penetravit culmina caeli.
At numerus fuit annorum, quo assumpsit Iesus
5 Humanam carnem de corpore virginis almae,
Trecentum bis terque decem bis, unus et annus.

IV.

EPITAPHIUM GEMINORUM FILIORUM KAROLI REGIS.

Quisque videns nostras sollerti corde figuratas,
Perspicie, quam subito defluat orbis honor.

indice a. 1635 ad Sanderum missio (cfr. Sanderi *Biblioth. Belgic.* I 35), a. 1670 factus *Caroli Mauriti Le Tellier* (cfr. Desilve *l. c. pag. I*) ab eoque a. 1700 (cfr. Delisle *l. c. I 307*) traditus *bibliothecae Parisinae*, ubi coepit esse cod. lat. 2093, *sylloge epitaphiorum Elnonensium* exhibet, quam visum est hoc loco integrum continuamque proponere, ut de eius origine singularumque epitaphiorum fide iudicium fiat iustum. quae *sylloge post Gisleberti carmen a Bethmanni editum (SS. XI 415, cfr. Poet. lat. tom. I pag. 100) folio 176r* legitur scripta intra a. 1150 et 1168, sicuti cetera omnia quae eodem codice continentur (cfr. Delisle *l. c. I 318*). ex hoc uno libro epitaphia edenda sunt; nam *codex Valentianensis* 527 olim 482 saec. XVI (cfr. Mangeart pag. 487), *Tornacensis* saec. XVII a N. Dufief scriptus (cfr. *Chronique de Philippe Monaches ed. Reiffenberg I 518*), *Ambianensis* saec. XVII (cfr. SS. XIII 386), monasteriologia quae dicitur prioris Aquicinctini (unde quedam ediderunt *Bollandiani Iun. III 36 seq.*, quibus male usus est Duemmler N. A. IV 562 et *Gesch. d. ostfr. Reiches* II 321: prior enim ille Aquicinctinus est Franciscus de Bar, qui obiit a. 1606) quaeque produnt epitaphia Elnonensia, e Parisino petiverunt iisque narratiunculas de rebus Elnonensibus aliunde sumptas intermiscent; de *Mabilionis* codice cfr. infra ad iv. *P(arisinus)* mihi ab H. Lebègue collatus est.

[i.] 3 his P 4 *quia P [ii.] 1 *aera P 2 preciosa (sic semper) P [iv.] *Mabilio Veterum Analectorum* tom. I (*Parisius* 1675) pag. 434: 'Drogonis et Pippini epitaphium scripsit Milo monachus S. Amandi in Belgio, ubi educati ac mortui sunt. huius rei fidem facit vetus codex Elnonensis, in quo habetur hoc epitaphium cum huiusmodi titulo: tempore Milonis monachi, gemini fratres Drogo et Pippinus, filii Caroli Magni, liberalibus disciplinis instituti sunt in Coenobio S. Amandi, ubi et sepulti sunt prope

3 *Ecclesiae Elnonenses incendio consumuntur* a. 1066, cfr. SS. V 411, XV 849, XIII 387. [ii.] = Ps. 131, 14, quem versum sepulcro Amandi in crypta S. Stephani ab Hlothario a. 809 inscriptum esse Milo narravit, Migne 121, 980. [iii.] Id S. Amandi tertium epitaphium quo loco vel fuerit vel fuisse simuletur, non patet; erat Elnone S. Andreae ecclesia, cuius titulum scripsit Alcuinus carm. X tom. I pag. 307 (cfr. *Mabilio A. SS. saec. IV* 1 pag. 65), neque tamen S. Amandus unquam in ea sepultus iacebat; rursus neque in S. Petri ecclesia, ubi primo sepultus erat (cfr. Milo apud Migne 121, 974), neque in crypta ecclesiae S. Stephani, quo post translatus est, S. Andreae altare constat neque epitaphium saeculo nono vetustius esse potest. 6 S. Amandum a. 661 mortuum esse monachi Elnonenses Baudemundi testimonio freti credebant. [iv.] *Epitaphium Pippini et Drogonis, geminorum filiorum Karoli Calvi. De iis praeter hos versus Elnonenses nullum testimonium extat, nisi quod Mabilio Annal. l. c. recte monet haec verba episcoporum in synodo Suessionensi Aug. 866 Hermintrudim reginam consecrantium (LL. sect. II Capitular. reg. Francor. edd. Boretius et Krause II 453): nostro seniori (Karolo Calvo)*

Rege sati fuimus, nomen qui nomine duxit
 De magni magnus, de Karoli Karolus.
 5 Nec licuit totum vitae complectier annum,
 Sed rapuit nostras debita mors animas.
 Si, genitor, nostram dignaris visere tumbam,
 Rex, nostros obitus ne doleas, petimus.
 Terris sublati, placida regione locati
 10 Cum sanctis requie perpetua fruimur.
 Vos nostri memores felices este, parentes:
 Hoc Pipinus ego posco simulque Drogo.

V.

EPITAPHIUM VENERABILIS GILLEBERTI EPISCOPI ET ABBATIS.

Qui pastoralis fastus ambitis honoris,
 Cernite, quam cito gloria praeterit huius honoris
 Et quam districtum manet hunc examen honorem
 (Quod tamen evasi domino mihi subveniente).
 5 Me Gillebertum, quem praetulit Helnionensis
 Grex sibi pastorem, post clerus Noviomensis,
 En vermes rodunt nec virga nec infula prodest.

VI.

EPITAPHIUM FULCHARDI ABBATIS.

Marmoris hac tumba Fulchardus conditur abba,
 Qui sibi non vile commissum rexit ovile.

sacellum sanctorum Petri et Pauli cum hoc epitaphio.' ipsum epitaphium a Mabilione editum l. c. pag. 427 et postea repetitum A. SS. saec. IV 1 pag. 65 ('ex ms. codice') et Annal. lib. XXXVI 37 a textu nostro non discrepat, iamen usus esse videtur non ipso codice Parisino (qui tum erat Elnone), sed apographo ad eum descripto fortasse a Landoaldo Kimpensi, hospite Elnonensi, cui viro se pleraque de rebus Elnonensibus a se relatia debere profitetur (A. SS. pag. 68). ab eodem Landoaldo titulum a Mabilione pro genuino habitum temere praescriptum esse confirmaverim. pari fide digna sunt, quae de Karoli Calvi filii in codice Tornacensi et in Francisci de Bar monasteriologia (cfr. supra pag. 677) inveniuntur. 2 an *vides?

[v.] 2 preterit et sic saepius e pro e P 4 michi P 5 helnionensis sic P

deus filios dedit ..; de quibus ipse aliquos (sc. Karlmannum et Hlotharium) deo obtulit ..; aliquos deus adhuc aetate immatura de hoc saeculo rapuit (potest significari Hlotharius puer mortuus a. 865 v. supra pag. 423, Karolus rex Aquitaniae mortuus Sept. 866 synodo Suessionensi peracta significari non potest v. Duemmler Gesch. d. ostfr. Reiches 2 II 149) posse referri ad Pippinum et Drogenem. Ita Karlmannus iussu Karoli Calvi patris abbas S. Amandi constitutus est (cfr. Duemmler l. c. II 320). Nimis tamen fidenter affirmant (v. supra in apparatu critico) Milonem eos educasse et geminos mortuos cecinisse.

4 Mabilio Analect. I 434: 'hic Caroli Magni nomine intellige Carolum Calvum, qui Magni nomine donatur, tum in ipso epitaphio, tum in epistola quadam Nicolai papae primi — non invenio, quae epistula intellegenda sit —, tum in veterrimo nostro Necrologio Germanensi ad XI Kal. Aprilis, quo die ponitur obitus Rothildis abbatissae et monachae filiae regis magni Karoli' (Mabilio errat, Rothildis est primi Karoli filia, cfr. Simson Ludwig d. F. I 19 adn. 4). 9 Cfr. Milo de sobr. II 1082. [v.] Epitaphium Gisleberti editum a Duemmlero tom. I pag. 111 c. VII et explicatum ibid. pag. 100; Annal. Elnon. mai. (SS. V 11): 782 obiit Gislebertus ep. Noviomensis, monachus et abbas S. Amandi, sepultus in aeclesia S. Petri sub arcu. Eiusdem Gisleberti epitaphium ab Alcuino factum Duemmler edidit tom. I pag. 305 c. LXXXVIII 1. [vi.] Epitaphium Fulchardi, abbatis Elnonensis ab a. 1063 ad 1076 (cfr. Annal. Elnon. mai. SS. V 13; Chronic. Elnon. SS. XIII 387).

Praefuit huic claustro, qui tali clauditur antro.
Vivat ut in caelis, cui poscat quisque fidelis.

VII.

EPITAPHIUM LOTHARII CUSTODIS.

Respicis oppositum marmor procul? huius in urna
Lotharius pausat, celeberrimus ille sacrista.
Qui pius et doctus, industrius ac reverendus,
Sanguine vernantem tumulo relevavit Amandum,
5 Nostras structuras augens et bibliothecam.

VIII.

EPITAPHIUM MILONIS PHILOSOPHI.

Milo poeta sophus cubat hoc sub marmore clausus,
Carmine dulcilocu qui librum sobrietatis
Edidit et sanctum pulchre depinxit Amandum,
Floribus exornans, metro prosaque venustans
5 Tanti pontificis palmam, caput atque coronam.

IX.

EPITAPHIUM HUBALDI PHILOSOPHI.

Dormit in hac tumba simplex sine felle columba,
Doctor, flos et honos tam cleri quam monachorum,
Hubaldus, cuius famam per climata mundi
Edita sanctorum modulamina gestaque clamant.
5 Hic Cyrici membra pretiosa reperta Nevernis
Nostris invexit oris scripsitque triumphum.

X.

DE UTROQUE.

Philosophi simul hic pausant celebresque magistri,
Ecclesiae nostrae flores per saecula clari.
Alter discipulus fuerat, didascalus alter.

Fratres, quod estis, fuimus; quod sumus, eritis: mementote nostri.

[vii.] 5 bibliotecam P [ix.] 5 cyrici *scriptura recenti inductum et viu dignoscendum* P 5 neuernis
sic P 6 horis P

[vii.] *Epitaphium Lotharii aeditui, de quo vide supra ad c. i.* [viii.] *Epitaphium Milonis poetae*
(*cfr. supra pag. 557 adn. 5 et 6*). [ix.] *Epitaphium Hubaldi, magistri Elnonensis mortui a. 930* (*cfr.*
Annal. Elnon. mai. SS. V 12 et supra pag. 557 adn. 9). *Aliud eiusdem viri epitaphium, quin maiore fide*
dignum sit, extat in codice universitatis Cantabrigiensis saec. XII (*cfr. Duennler N. A. IV 562*), *Dua-*
censi saec. XII (*ubi ultimus versus recte scribitur: (G)rimhardus pauper haec metra peregi clienter*),
Lyrensi (*e quo editum est a Mabilione Annal. III 692, cfr. Histoire littéraire de la France VI 213*).
5 *Triumphus Cyrici ab Hubaldo scriptus editus est A. SS. Jun. III 19.* [x.] *Epitaphium Milonis et*
Hubaldi. 4 Cf. Weyman ad Buecheleri Carm. lat. epigr. 799, 2 in Blaetter f. d. bayer. Gymn. XX XI 553.

XI.

EPITAPHIUM S. ANDREAE ABBATIS, DISCIPULI S. AMANDI.

Hunc tumulum qui qui non irreverenter adite,
 Andreae sancti loculum quia claudit et artus,
 Qui pius et prudens, humilis fuit et venerandi
 Discipulus patris, simul et successor Amandi.
 Hunc pastor caulae, praesentis conditor aulae,
⁵ Hugo levans limphaque luens thecaque recondens
 Mundato tumulo sollemniter hic relocavit,
 Febre fatiscentes ubi convaluere frequenter.

XII.

EPITAPHIUM VENERABILIS GILLEBERTI SACERDOTIS ET MAGISTRI.

Hoc Gillebertus sub marmore pausat operatus,
 Formam pastoris nostris qui gessit in oris
 Dogmata diva ferens et Christo totus inhaerens;
 Tandem sublatu terris petit astra vocatus.

III.

I.

HYMNUS IN LAUDE BEATI AMANDI IAMBICO TETRAMETRO EDITUS.

1. Amande praeſul optime,	4. Pater pius, pastor bonus
dignus tuo qui nomine	multis fuisti gentibus,
amando Christum congruum	has recreando flumine,
sortitus es vocabulum,	illas docendo famine.
2. Audi tuorum dulcia	5. Frater pupilli flebilis,
vernaculorum carmina,	soror gementis exilis;
quae concinunt gratissimo	patrem vocavit orphanus
praecordiorum gaudio.	matremque sensit languidus.
3. Dum floristi corpore,	6. Caecis ocellus lucidus
mundum replesti lumine,	claudisque pes tutissimus,
astrum poli nunc splendidam	per teque ligno pendulus
candore vincis Cinthiam.	vitam recepit mortuus.

[xi.] 1 *quique *P*   6 limphaque *P* limphaque lavans cod. *Tornacensis*
 horis *P* corr. *Mabilio*

[xii.] 2 an *normam?

[iii.] [i.] extat in *Havniensi* *Tott.* 520 fol. 62v et 63 (cfr. *supra* pag. 559), *Bruxellensi* 8721—28
 fol. 56v (*supra* pag. 559), *Cantabrigiensi univ.* 771 *Dd. XII* 54 saec. *XIIII* (cfr. *Duemmler N. A. IV* 308,
Chevalier Repertor. hymnologic. I 60); utor *Havniensi* (= *K*) et *Bruxellensi* (= *B*)   6, 3 Per teque]
 Peritque *B*

[xi.] *Epitaphium Andreeae, S. Amandi discipuli, ab Hugone abbe Elnonensi a. 1088 ex Stephani
 veteri ecclesia in novam translati* (cfr. *Bethmann ad SS. XI* 412).   [xii.] *Epitaphium Gilleberti
 magistri et scriptoris Elnonensis, mortui a. 1095 et sepulti in ecclesia S. Petri* (cfr. *Bethmann ad
 SS. XI* 413, *SS. XIII* 388).

[iii.] [i. ii.] *Hymni de S. Amando compositi in monasterio Elnonensi, prior saeculo nono,
 alter nescio an recentior, editi erant e codice Bruxellensi a Bollandianis A. SS. Febr. I 903 (= Migne
 87, 1273), sed versuum ordine tantopere perturbato, ut intellegi nequirent.*

7. Quid plura, miles inclite,
nostro canamus carmine?
quicumque venit debilis,
nullus recessit flebilis.
8. Nunc Abrahae vernantibus
laetus quiescis sedibus;
de Iesu dulcis corpore
mandis bibisce sanguine.
9. Iam copulatus intimis
archangelorum gaudiis
vertex rubescit gemmulis
et colla cudent infulis.
10. Nostrum memor, sanctissime,
hic exultantum corpore —
tuus popellus assumus —
succurre nobis, quaesumus:
11. Ut, quando Iesus venerit
cum carne qua hinc abiit,
non segregemur a tuo,
clemens pater, consortio.

II.

HYMNUS IN LAUDE BEATI AMANDI CANENDUS.

1. Ave, pater, pastor noster,
ave, carus amor noster,
ave, praesul gloriose,
2. Iure tibi laudum melos
sed condignas tanto patri
corde tamen quod gestimus,
3. A primaevo nempe flore
moribus aevum senile
multis et normam praebere
4. Mox signorum glorirosis
triumphalis signo crucis
verbique virtute pellis
5. Virtutes excoluisti
ipse sed occulisti
favor ne daretur tibi,
6. Hinc factus praesul mactusque
ut lucerna ardens fide,
iure celso candelabri
7. Tu redemptor captivorum,
tuque pater pupillorum,
vigor paraliticorum,
8. Tu surdis auditum praestas,
lurida tu membra purgas,
verbis simul et exemplis
9. Nostra laus succumbit tantae
dum mundum reples doctrinae
famam diffundens et terrae
10. Nunc precamur, pater alme,
et Iesum benignum posce
ac post huius finem vitae
- pontifex egregie;
dulce nomen Amande;
semper amantissime.
- concinendo pangimus;
ferre laudes nequimus;
plectro linguae promimus.
- sacrae pueritiae
visus es attingere,
perfectae iustitiae.
- muneratus titulis
anguem saevum proteris
Ogiae de terminis.
- studio per vigili,
mente semper humili,
sed superno numini.
- deitatis munere
claro lucens opere
sublevaris stipite.
- consolator pauperum
tu mater orphanorum,
effugator daemonum.
- tu caecos illuminas,
mortuum resuscitas,
animas vivificas.
- tibi datae gratiae,
virtutumque munere
et caeli per cardines.
- vota nostra suscipe
nobis semper parcere
tecum semper vivere.

8, 3 dulci B   9, 4 cadent corr. K   post 11, 4 Deo patri sit gloria eiusque soli filio add. B
[n.] servavit unus B(ruxellensis 8721) fol. 56v   3, 1 primeuo et sic saepius e pro q B   3 insticq B

11. Annue votis poscentum,
esse credimus quem trinum
manet quem laus ante aevum,
amen.
deus factor omnium,
atque unum dominum,
nunc et in perpetuum.

IV.

Audax et modicos Haimino pandere versuS
Incipe, charta, patri, cuius tu, rustica, iussV
Miranda causae promis nutuque notameN.
Ingenio non fulta licet, non arte salubrI
Nec studio quoquam, tamen aude dicere tandemM:
Vive valeque diu, pater inclite, munere ChristI
Salvatus semper, tendens ad gaudia verA.

Noli, quaeso, pater, munuscula spernere nostra:
Parvula si videoas, magna haec dilectio mittit.

v.

Ordine finali titulae kartas breviabit.
Imbre facit caelum solis canescere girum.
Ordine bellorum tinxisti, Karole, ferrum.
Plebs gaudens clerum laudat contra zabolones.
5 Oro bonum tibi lugenti furtum patienti.
Grus ignem laudat, corvus zetas hiemales.

[IV.] repetitur ex editione Henschenii A. SS. Febr. I 805 (= SS. XV 405); acrostichon et telestichon detectum Holder-Egger 3 *promis nutuque] promisit nempe Henschenius

[V.] primus edidit Gillert N. A. VI 503 ad codicem, in quo una octetam tulit, P(etropolitanum Q. I 68) olim Carnutensem, ubi intra folia 9 et 91, quae Usuardi martyrologium continent, duabus paginis primo vacuis relictis saeculo XIII additum legitur, scriptura partim evanida; quas paginas quamquam a doctissimis viris Petropolitanis Iernstedt et Krascheninnikof habeo accuratius collatas et praeterea photographis utor imaginibus, carmen madosissime scriptum supra paene intactum reliqui, ne aliorum iudicium falsa securitate deciperem 1 titule (et semper e pro ae) P *karras P an *breviavit? 2. 16. 29 ymbre et 17 ymber] y ex i corr. 2 m. P 2 candescere P corr. Gustafsson 5 pacienti (et saepius ci pro ti) P

[IV.] *Versus Huberti, presbyteri Atrebatis, ad Haiminum, eius magistrum* (cfr. supra pag. 557),
cum libello de apparitione S. Vedasti (i. notamen mirandae causae v. 3) missi.

[V.] *Carmen obscurius quam quod etiam nunc totum intellegi queat, praesertim cum male traditum sit careatque principio, sed propter hanc ipsam obscuritatem sensusque ambiguos et allegorice interpretandos Milone Amandino haud indignum atque ei a Karolo Gillert fortasse iure addictum, post conventum Confluentinum (Iun. 860) scriptum prout ad gratias Karolo Calvo agendas pro causa a monasterio nescio quo obtenta et regio diplomate item dirimente. Eodem tempore cum terra ab sterilitate caelesti liberala esse videatur, diploma et pluvia ut cunctorum animos maeoro solventia inter se a poeta comparantur. Sed singula verba quo modo legenda et interpretandu sint, mihi non constat.*

- Blandorum tactus domat errores, probat aurum.
 Ut modicos capiat quaestus, hortamur avarum.
 Tu, decus extreum, quotiens aurum voluisti?
 10 Milo domum quaerit, habet hostem nomine dotis.
 Et iudex audens vix exal... dominarum.
 Regis honos hostem nobis extinguit et Iris.
 Armiger optat equos, dominorum rex bone Christe.
 Negligit errorem sol iustitiae graviorem.
 15 Omina fecisti, dominorum rex benedice:
 Imbre foves caelum solis candore gravatum.
 Ornamenta facit tumulo Karolis brevis imber.
 Gaudia cunctorum servat concordia fratrum.
 Omne bonum turbat lis fratrum: pax gravat illam.
 20 Laedit cor zelus horrendo bonum trabe litis.
 Aevum pace gerit: iustum mitescere cernis.
 Zelus honestat Adam, turbat dominator eundem.
 Quaestus Adam vincit merito, dum quaerit honores.
 Aurum non damnat errorem, quaerit amicos.
 25 Vir magnus domini rogitans horrescit honorem.
 Nomen emunt zeli mirantes agmine Christi.
 Ecce domum regis benedic hostem novitatis.
 Esse solet iustis amor, ordo, figura dierum.
 Ros brevis imbre nocet consparsis, Karole, gramen.
 30 Orbis fert Karlum, Karli breviatur imago.
 Gramina cultorum servat concordia fratrum.
 O fur, tange liras bonitatis imagine gratas.
 Brunellum serva cognoscendo famularum.
 Pugna bonum turbat, luit errorem pietatis.
 35 Gaudia iustorum minuit commotio zeli.
 Haeret Adam, tangit, luit Evam, quaerere gestit.
 Iustum mors ditat, zelans hereditat aurum.
 Uva dat effectum, quotiens Aurora vocatur.
 Mi bone rex, hostis aurum non erigit emptum.
 40 Quaerit amor Christi multos, dum regnat iniquus.

---

9 noluisti sic *P*   11 iudex audēs] dex a in ras. 2 m. *P*   exal] sequitur membranae fenestra, qua 2—3 litterae periere *P*   an *Est i. avidus v. exaltando minorem?   12 *iras *P*   14 Negligit (an *deluit?) errorem] t err inras. 2 m. *P*   15 *Omnia *P*   17 karolis sic *P*   an *titulas kartis?   18 ante cunctorum deletum con compendio scriptum *P*   an *Gramina cultorum?   20 Ledit sic *P*   21 Euum sic *P*   mittescere *P* 24 dampnat (et semper dampn-) errorem *P*: quid lateat, non video   25 horrescit] sci in ras. 2 m. *P* 26 emunt sic *P*   an *mercantes regmina?   29 Ros sic *P*   an *novat?   30 Orbis] incertum, prima littera O, ultima o videtur *P*   fort] r et t spatio dirempetae *P*   an *Ordo ferit?   ymago (et sic semper) *P* 31 Gramina (Germina legit Gustafsson) cultorum] incertum praeter G—a —orum *P*   32 bonitatis sic *P* 33 R(vel G)runellum lectione admodum certa *P*   famularum (simulacrum Gillert) *P*   36 Heret sic *P* 37 ditat sic *P*   38 an *Urna?   39 Mi sic *P*   aurum sic *P*   exigit Gustafsson, an *erogat?

14 sol iustitiae Malac. 4, 2.   17 brevis imber, qui titulæ ornamenti facit, et ros brevis, qui imbre novat, si modo utrumque sic scribendum est, videtur atramentum significare, quo scilicet usus rec praeceptum suum corroboraverit, convenitque talis figura non solum cum similitudine hoc carmine expressa sed cum tota Milonis Amandini dictione, cf. ritae S. Amandi I 448, de sobr. I 122, ibid. II 1030.

- Kartam novit Enoc titulae, iuvat actio Christi.
 Fur damnum reparat: benedic gustum novitatis.
 Esse solet Karlus audax operis fabricator.
 Causam regnandi benedicimus Iridis ortu.
- 45 Collectivorum signasti, Karole, factum.
 Grandia blandorum signat collectio florum.
 Peccatur furto, tunc luget cordis imago.
 Odit fur Karolum, luget bonitatis imago.
 Garrulus argentum tangit, capiens furiosum.
- 50 Peccat Adam tactu, luit Evam, quae gravat illum
 Multa domat zelus, honor argentum u... ratur.
 Lux aegrum quaerit, hetas iustum metuendo.
 Doctor et hortator animam vestigat egentem.
 Quaerit amor Christi minimos, dum regnat iniquus.
- 55 Aurum novit emens, dominum quaesivit amore.
 Christe, foveto domum regni iusto graviorem.
 Novit Enoc titulae kartas, audacia Christi.
 Argenti curam reddit benedictio gratam.
 Ominis effectum sensisti, Karole, furtum.
- 60 O flos camporum, lampas, bonitatis imago,
 Omne bonum sentis, kartis fratrum placuisti.
 Fraude kalendarum languescit concolor Iris.
 Gaudeo blandorum tactus curvamine florum.
 Pax animum tangit, luget caro luce gementem.
- 65 Blandum tange decus: fit pulcher Adam vitiosus.

41 *Hortum *P* nouat *P* corr. *Gillert* xpi in imagine non appareat 42 an *hostem novitatis ?
 cf. 27 43 an *velox ? 44 *ysidis *P* 47 tune sic *P* 48 totum versum om. *Gillert* 49 Garrulus
sic P 51 u(foramine tres litterae interciderunt)ratur *sic P*: muneratur *Gustafsson*, an *veneratur ? 52 an
 *hebetas istam ? 53 ortator *P* *vestigat] uult egit *P* 56 *faueto *P* 57 *karras *P* an *iuvat
 actio Christi ? 59 O nimis *Gillert* an *effectu lenisti ? 61 an *servas ? 62 yris *P*

65 *Fridolfus Gustafsson de carminis arguento mecum non consentiens Milonem censem aedificium
 construxisse et pecuniam ad alios usus servandam cepisse, id furtum regem quamvis aegre ferentem pro-
 bavisse itaque furtum lugentem passum esse fieri* (v. 5).

CARMINA SCOTTORUM LATINA ET GRAECANICA.

Scottorum carmina Latina Semigræca Graecanica, quae undique collecta infra propono ut in uno conspectu collocata facilius inter se comparentur et invicem se illustrent, quem ad modum singula ad nos pervenerint, a quibus viris sint facta, quas res contineant memoratu digniores, suo loco breviter subnotatur; quae carmina quam ob causam huc non admiserim, alio loco demonstrabo.

I.

Dubthach hos versus transcripsit tempore parvo:
Indulge, lector, qui mala scripta vides.
tertio idus Apriles, tribus degitis,
tertio anno decennovennalis cicli, tribus instrumentis:
tertio die ante pascha, penna membrano
tertia decima luna incipiente, atramento,
tertia hora post meridiem. trinitate auxiliatrice.

II.

Scripturae finem sibi quaerunt hic ysagogae:
Parva quidem moles, magna sed utilitas.
..... hunc scripsi glossans utcumque libellum:
Quod, logice si sit, scire legens poterit.

[I.] *E*(gmondensis nunc Lugduno-Batavus F. 67) fol. 7v, cf. N. A. IV 569; edidit M. Hertz *Priscian. I 13 et H. Zimmer Gloss. Hibernic. pag. XXII*, mihi contulit S. G. de Vries 1 Dubthach^b E 2 qui] q̄ E mala sic E 3 idūs E degitis sic E 4 decenū E

[II.] *P*(arisinus 12949 saec. IX) fol. 52v; ed. Cousin *Ouvrages inédits d'Abélard pag. 625 et Traube N. A. XVIII 105, contulit mihi M. Bonnet 2 quide P 3 nomine scriptoris eraso lepa in lacuna scripsit 2 m. P: cf. N. A. loc. cit. 4 logicq̄ caudam videtur addidisse 2 m. P*

[I.] Dubthach (*de quo vide Traube Abhandlungen d. bayer. Ak. I cl. XIX 2 pag. 352*) Prisciani periegesi a. 838 ab se descriptae hanc addidit subscriptionem. 3 Perrulgatus est versus, quem librarii confessis penis solent subnectere: Tres digitii scribunt, sed totum corpus laborat (cf. Delisle *Notices et extraits XXXI 2 pag. 157*).

[II.] Subscribuntur versus commentario cuidam in *Porphyrii isagogen a Boethio translatam*, cf. N. A. XVIII 104.

III.

- Graecarum glossas domino donante peregit
 H. tibimet frater serviro paratus.
 Namque geris vittas longo quo tempore, felix
 Pontificale decus multumque tenere salubre,
 5 Exhinc ad caeli valeas concendere culmen
 Ac regem regum cum sanctis cernere Christum.

AMEN.

IV.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΡΑΙΥΓΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΚΗΜΑΤΑ ΣΟΦΕ ΓΥΝΟΚΕΙC,

- Cerne: labore meo lingua Pelasga patet.
 Quisque velit sapiens sapientes gnoscere causas,
 Sensibus in sacris sentiat artis opes.
 5 Has euangelicas doctrinas doctor ab astris
 Nobis praecipiens contulit ore deus.
 Qui regit omne quod est, qui condidit omne creatum,
 Qui factor mundi virgine factus homo est;
 Principium sine principio, finis sine fine est
 10 Omnipotens dominus, lucis origo, deus.
 Lux aeterna, dei verbum, sapientia patris,
 Caelestis patriae verba superna dare
 Venit in hunc mundum, rex regum rexque sabaoth,
 Ipse deus hominum, qui dedit omne bonum.
 15 Fons bonitate potens, fons vitae fonsque sophiae,
 Cor mundum famulis da, bone Christe, tuis.
 Salvator mundi, qui saecula sordida mundas,
 Cum virtute crucis criminis cuncta lavans,
 Omnipotens, miserere, mei miserere dolentis:
 20 Sum mihi namque mei causa doloris ego.

[III.] *Laudunensis* 444) fol. 275^v: sex versus notis Tironianis scripti (nisi quod haec verba syllabae litterae minuscula scriptura expressa sunt: glossas et egit v. 1, II et met v. 2, q. in unumque v. 3 et multumque v. 4, concendere v. 5) ectypo repraesentantur in 4°-Catalogue des départements I 234, secundum quod notas solverunt I. C. Gauthey abbas O. S. B Massiliensis et Guilelmus Schmitz Coloniensis N. A. XV 197
 1 Graecarum ('vocum' supplendam esse censem Schmitz) L 2 H(inemaro) ego (Abhandlungen l. c. pag. 362)
 Hinemarus Schmitz 5 culmen L 7 AIBEIT (i. e. amen scriptum per cryptographiam a Scottis frequentatam, cf. Abhandlungen l. c.) L

[IV.] *Sangallensis* 48 saec. IX) pag. 395; utor imagine expressa apud Rettig in editione Codicis Sangallensis Turici 1836 pag. 395 1 ΓΥΝΟΚΙC super I ab eadem manu ei posito S 16 dā S

[III.] Carmen legitur insertum inter idiomata quae dicuntur Latinograeca (edidit ea Goetz in Corpore glossarior. II 487—506) et Graeca Prisciani de XVIII partibus et constructione a Martino Hibernensi magistro Laudunensi Latine versa (quae edidit Müller in Notices et extraits XXIX 2 pag. 118—175).
 2 H. episcopus fort. Hinemarus Laudunensis, cf. Abhandlungen l. c.; aliter censem Chatelain, Mélanges Julien Haret pag. 84. 3 seq. Quamdiu (quo tempore longo) vittas geris, (valeas) tenere pontificatum (pontificale decus) felicem et valde salutarem (multum salubre).

[IV.] Carmen Scottice scriptum euangeliorum codici Graecolatino et ipsi a Scottis scripto subiungitur, cf. Traube Abhandlungen l. c. pag. 347.

Da dolor absistat, da vitam daque sophiam:
Des mihi perpetui, te rogo, regna poli.

V.

Hoc peplum fuerat Hludowici Caesaris olim,
Quod sua perfelix coniunx ornavit Ioda,
Ut sic induitus populis splendesceret heros.
Post quem dum Karolus suscepit regia sceptrum
5 Et patris pallam Paulo sacravit honoro,

[V.] *E(gy)mondensis nunc Leidensis F. 67) fol. 1^v—2^r, cf. supra pag. 685; ed. Duemmler Zeitschr. f. deutsches Alterthum XIX 146, mihi contulit de Vries 1 cesaris (item 9 predicat, 10 preclara) E 3 Ut sic E sp̄endesceret E corr. Duemmler 4 regna E corr. idem 5 *paule s. honore E*

[V.] *Titulus est vel potius duo tituli pallio intexti, quod Romam ad altare Panili apostoli Karolus Calvus et Irmindrudis miserunt Nicolao I. papa, (a. 858—867); pariter ut Petri altare ornarent, vestes versibus distinctas ei consecrarunt Chintila rex Visigotharum (v. Inscr. christ. ed. Rossi II 1 pag. 254), Karolus Magnus et Hildegarda (v. ibid. pag. 147 et Poet. Carol. ed. Duemmler tom. I pag. 106), Irmingardis Lotharri I. uxor (v. apud nos supra pag. 187—188), Sarhilo eiusque uxor Perahswind (v. Duemmler in Zeitschrift für deutsches Alterthum XIX 146 et 148). Alios similes titulos cum supra ediderim, alterum subhani alicuius, de quo nihil certi constat (pag. 553), alterum ab Elpheid filia Ludovici Pii inscriptum cervicali S. Remigii Remensis ab ea acu picto (pag. 414 in adn.), data occasione hic eos versus addo, quos sub Remigii archiepiscopatu († 875) Bertham, uxorem Gerhardi comitis Viennensis, pallio S. Stephani Lugdunensis intexuisse testatur Iohannes Maria de La Mure, Histoire ecclésiastique du diocèse de Lyon Lugduni 1671 pag. 292 cf. Steyert ad Histoire des ducs de Bourbon par J. M. de La Mure Parisiis 1860 tom. I pag. 18 (indicaverat hos locos versusque exscriperat Ernesto Duemmler Leopoldus Delisle):*

Agne dei, mundi qui crimina dira tulisti,
Tu nostri miserans cunctos absolve reatus.

Hic panis vivus caelestisque esca paratur

Et crux ille sacer, qui Christi ex carne cucurrit.

Sumat perpetuam pro facto Bertha coronam,
Haec cuius studio palla haec effulgarat auro.

Remigius praesul Christo per saecula vivat,
Exutus vitiis, culparum et tabe piatus,
Hostia viva deo sanctaque in corpore factus.

Cui deus omnipotens, quotiens haec liba sacrabit,
Concedat veniam tantoque in munere partem
Atque suis sanctis societ post funera mortis.

Qui cupit hoc epulum sanctumque haurire cruentem,
Se prius inspiciat cordisque secreta revolat.
Et quidquid tetricum conspicerit et maculosum,
Diluat offensus omnesque relaxet et iras.

2 Sub Ioda latere Iudith intellectus Duemmler.

Hoc Yrmindrudis totum regina peregit. —
 Hoc Karolus magnum veneratur munere Paulum
 Pontificis summi Nicolai nomen honorans,
 Ut miles Christi, quem totus praedicat orbis,
 10 Pro se proque sua paeclara coniuge pugnet
 Nec non amborum prolem serosque nepotes
 Protegat et custos regalis stemmatis instet.

VI.

LAMENTUM R(EFUGAE) CUIUSDAM.

- (A.) Nocte dieque gemo, quia sum peregrinus et egens;
 Attritus febribus nocte dieque gemo.
 Plangite me, iuvenes, animo qui me colebatis;
 Rideat hinc quisquis: plangite me, iuvenes.
 5 Magne Columba, roga dominum, ne spernar ab ipso;
 Quo reddar tibimet, magne Columba, roga.
 Sanete Zeno, famulum miserum ne despice, quaeso;
 Redde Columbano, sanete Zeno, famulum.
 (S. Z.) Ne vacuus redeas, fili, requiesce parumper;
 10 (Dic) age, quid referas, ne vacuus redeas.
 (A.) Quid, pater, hic faciam, careo qui posse misellus?
 Nec mihi certa domus: quid, pater, hic faciam?
 S. Z. Nonne dei manibus crevisti cuncta levari?
 (Tu) quoque fretus eris nonne dei manibus?
 15 (A.) Est mihi non licitum tecum contendere verbis,
 (Cer)ne(re vel) Bobium est mihi non licitum.
 S. (Z.) Sco(ttigena)m recole sanctum quin esse Columbam;
 Verbera quo fugias, Scottigen(am) recole.

6 yrmindeudis E corr. Duemmler

[VI.] *B(obiensis inter Vaticanos 5751 saec. X) fol. 71v:* tota pagina nunc lectu difficillima est nec pauca, quae Maius (Classicor. auctor. V 458) adhibita tintura gallae olim disparsisse videtur, nusquam comparuerunt (= B^m); de aliis locis Duemmler (= B^d, cf. N. A. IV 558) et Tschiedel (= B^t) retulerunt Maio accuratius; ego, ubi versuum echoicorum ratio in primis hexametris aut extremis pentametris lectionem reddit certam, discrepantias non subnoto *R . . . . B^{dt} 1 A. B^m egens B] aeger Arevalus 4 Rideau[t B^t 6 sibimet Arevalus 7 queso B 9 S. Z. B^m 10 *Hic B^m 11 A. B^m 14 Tu B^m 15 A. B^m 16 Cernere vel B^m 17 Z. om. B Scottigenam B^m quin esse] in esse in loco raso B

6 De Yrmindrude lanifica cf. supra Ioh. Scott. II iv pag. 533.

[VI.] Qui lamentum composuit, Scottus erat (cf. v. 17) monachusque Bobiensis, sed evadens e S. Columbari monasterio, ut castigationem quandam effugeret, operam videtur dedisse docendis iuvenibus (cf. v. 3) apud S. Zenonem Veronae; adscripsit in margine per A. suum ipsius nomen, per S. Z. sancti Zenonis, item fortasse per S. C. sancti Columbae. Scottum saeculo decimo iuvenis quidam Bobiensis, propinquus Petri abbatis (c. a. 972: cf. Ughelli Italia sacra 2 IV 971), est imitatus, cuius versus ad codicem Bobiensem nunc Scorialensem Q. II 15 edidit Duemmler N. A. V 622 non recte distinctos: loquuntur ibi inter se C(olumbae) G(ermanus) 1—4, S. C(olumba) 5—6, C. G. 7—10, S. C. 11—14, C. G. 15—18, S. C. 19—20, C. G. 21—26, S. C. 27—34, A(bbas) P(etrus) 35—36, S. C. 37—38, A. P. 39—46, S. C. 47—58, A. P. 59—62, A. P. et C. G. 63—64, S. C. 65—66.

- (A. Ve)stib(us en) careo solitus <n>ova tegm(ina h)abere
 20 Festivitate s(ua: v)estibus en careo.
 S. (Z.) Praesulis in manibus (lacrimas) has pone, (mi)s(el)le;
 (Hos da ver)siculos praesulis in manibus.
 (A. Tu, pater, eloquere; lacrimas et vota) sodali
 (Pro me pande tuo: tu, pater, e)loquere.
 25 (S. Z. (Frater amate, tuis patet agnis ianua semper:)
 sancto Columbae) Hunc quoque (su)me tibi, frater amate tuis.
 S. C. Quid faciam misero, constat qui febre peremptus?
 Nec habet is meritum; quid faciam misero?
 (C)ond(ole)t a(st animus precibus iam victus amici,)
 30 (Nulla reo spon)det (condol)e(t ast animus.)
 S. Z. (Com)putat ipse sibi, plebe pl(ectatur ut) an(te;)
 sancto (Columbae) (Ictus ipse) d(abit,) compu(tat ipse sibi.)
 A. (In ca)put et scapulas me(mor) ipse vest(raque turba)
 Interet eme(ri)tos, in caput et sca(pulas).
 35 S. Z. Saepius ergo (quatit flagroque pia)eu(la pellit;)
 (Vapulet ut merito, saepius ergo) qu(a)tit.
 A. Quid . . . . . (quid) . . . . .
 S. Z. Expedit . . . . id . . . . .
 40 Ne tua . . . . (expedit) . . . . .
 A. Grata, pater, mi(himet) sem(per tua dicta per annos)
 Exequar et votis grata, pater, (mihimet).
 (S.) Z. Ergo domus tribuens nosti, quod tempore pos(sum),
 Et largire focos ergo domus tribue(ns).
 45 A. Insuper adiciam potusque cibosque (sa)lubr(es),
 Pascere cornipedes (insuper a)dicia(m).
 S. Z. (Vi)vere sic poter(is), facient . . . . .
 Sed (faci)e(nt) faci . . (vivere) sic pot(eris).

19 A. Vestibus en B^m nova tegmina habere (an *ferre ?) B^m 20 sua B^m 21 Z. B^m lacrimas B^m
 miselle B^m 22 *Hos quoque versiculos (typis cursivis significans priora duo vocabula non lecta esse
 sed connecta) B^m 23 et 24 *A. Sancte zeno dederam lacrimis (sic) et vota sodali | . . . . B^m
 . . . . . sodali | . . . . loquere B^t 25 om. B: sensum significavi, de nota in marg. a me
 addita cf. ad 32 26 *Hunc quoque . . metib[us] B^t Hunc quoque da mihimet B^m 27 in marg.
 *S. C.] A B qui febre sic B 28 *habeas (vel habens B^t, habeo B^m) merum B 29—40 om. B^m:
 enotarunt fragmenta B^d et B^t, quae suppleri ut sensus pateret 31 *anto] . . ñ . . B^t 33 *pitempus
 me B^t 34 Int et B^t caput et nu B^t 35 Sepius B^t 36 *qu . rit B^t 39 Expedit B^t
 Exquia B^d 40 tua B^d tua B^t 41 mihimet B^m semper tua dicta por annos B^m 43 et 44
 dom' sic B 43 possum B^m 45 salubres B^m 47 Vivere sic poteris B^m 48 . . . . . faci B^t
 facient fa B^m

23 Petit a Zenone Scottus, ut pro se intercedat apud S. Columbam; cf. versus ex his expressos
 N. A. V 623, 31 seq. Respondet Columba 27—30. 43 Quid Zenoni se facturum esse Scottus promittat
 non intellego.

VII.

I.

Hinc, cervisa, abcas: vocitatus nomine prisco,
Ut tua praevaleant munera, Bache, veni.

II.

Sume, precor, Bachum ne spernas, munera Bachi:
Quae tragos reperit flumina, nosce petens.

III.

Hic duo sunt fratres, ardens ast angulus unus:
Non satis expellit frigora lusca domus.
Karlomanne, tuis arridet partibus ignis:
Nos vero gelidos urit inqua hiems.
5 Vulfadus praestet nostrum flagrare caminum
Dives lignorum, providus ipse rogi.

IV.

Hoc nemus umbriferum crebris de flatibus austri
Componit leni murmure dulce melos.
Iam canit allector praedicens luminis ortum,
Horam, qua Christus prosilit ex Erebo . . . .

VIII.

I.

Christe, fave votis, salvator maxime mundi;
Tu lux es: tenebras elue, Christe, meas.
Unica lux mundi, salvator maxime Christe,
Expurga tenebras, rex benedicte, meas.
5 Tu solus nobis sol aureus, alme, coruscas,
In cuius pennis flagrat odore salus.

[VII.] [i. ii.] *E*(gmondensis nunc Leidensis F. 67) fol. 2r, cf. *supra* pag. 687; ed. Duemmler l. c., *con-*
tulit S. G. de Vries [i.] 1 *Hinc cervisa abcas: vocitatus] Nunc inuisa bonis uocitaris *E* 2 preualeant *E*
[ii.] 1 spernis *E* corr. Duemmler 2 repperit *E* *nosce] nota *L* petens] s evanuit *E* [iii.] *E* fol. 2v
1 *fr̄s ardens] fonsiuomdens *E* 2 *lusqua *E* 4 hurit *E* corr. Duemmler 5 *Uulsadus presens *E*
flagare *E* corr. Duemmler 6 probidus *E* corr. idem *roget *E* [iv.] *E* fol. 2v–3r 3 predicens *E*
finem deesse significavi

[VIII.] *V*(ossianus O. 92 inter Lugdunenses saec. X) ed. Duemmler N. A. XIII 360, *codicem mea*
gratia inspexit S. G. de Vries [i.] fol. 122

[VII.] [i–iv.] *Ludicra Scotti cuiusdam Suessionibus versantis.* [ii.] 2 Cf. *Mythogr. Vatican.* II 61.
[iii.] 3 *Karlmannus Karoli Calvi filius intra a. 854, quo anno est tonsus* (cf. Duemmler *Gesch. d. ostfr.*
Reiches II 320) et 860, *quo anno factus est abbas Suessionensis* (cf. SS. XIII 80), *ad educandum*
traditus erat Wulfado abbati Dervensi (a. 856 cf. *Gall. christ.* IX 911), *mox Suessionensi* (a. 858 cf.
ibid. IX 412), *postea archiepiscopo Bituricensi* (cf. *supra* pag. 519 adn. 4). [iv.] 1 cf. *Ioh. Scotti*
c. II iv 49. 4 *Ioh. Scott. c.* II iii 48 transacto triduo prosilit ex Erebo.

[VIII.] [i. ii. iii.] *Versus scripti ab Electo, presbytero Scottico peregrinante, idque intra a. 855 et*
901, si quidem epistulas, quibus extremis adduntur, ad Franconem episcopum Leodiensem datas esse recte
opinatus est Duemmler. [i.] 6 *Malac.* 4, 2 orietur sol iustitiae et sanitas in pennis eius.

II.

Omnia Christus habet, per Christum cuncta reguntur;
Mentior haud vobis: omnia Christus habet.

III.

Sumite Scottigenam devota mente benigni;
O vos Francigenae, sumite Scottigenam.

IX.

I.

Finibus occiduis describitur optima tellus
Nomine et antiquis Scottia scripta libris.
Dives opum, argenti, gemmarum, vestis et auri,
Commoda corporibus, aere, putre solo.
5 Melle fluit pulchris et lacte Scottia campis,
Vestibus atque armis frugibus arte viris.
Ursorum rabies nulla est ibi, saeva leonum
Semina nec umquam Scottica terra tullit.
Nulla venena nocent nec serpens serpit in herba
10 Nec conquesta canit garrula rana lacu.
In qua Scottorum gentes habitare merentur,
Inclita gens hominum milite pace fide.

[ii.] *V* fol. 122v [iii.] *V* fol. 122v

[IX.] *Donati carmina duo servarit sola eius vita ab scriptore Fesulano non iam aequali composita; ritae codices supersunt duo: L(aurentianus plut. XXVII 1 fol. 47v seq. saec. XI) descriptus a Bandinio (Catalog. codd. Lat. bibliothecae Laurentian. I 779—784), adhibitus ab Antonio F. Ozanam (Documents inédits pour servir à l'histoire littér. de l'Italie Parisiis 1850 pag. 48—57 = Oeuvres complètes II 456—467), mihi collatus a Georgio Karo, et S(trozzi)anus II pag. 86 seq. saec. XI) item a Bandinio enarratus (Bibliothecae Leopoldinae Laurentianae II 272—280) et mea causa a Karone examinatus, qui tamen codex ut alius rebus non paucis ab altero Laurentiano discrepat ita prius carmen Donati non praebet, qui reliqui ritae codices olim existabant adhibiti ab eo, qui Brig(idae) vitam versibus conscripsit eique praefixit prius Donati carmen (A. SS. Febr. I 141), a Colg(an)o, qui idem carmen rettulit (A. SS. Hiberniae, Lovani 1645, I 287), ab Ug(hello Ital. sacr. III 213), qui epitaphium edidit item sumptum e vita (nam ab eo ipsum lapidem Fesulis descriptum esse non recte statuit Ernestus Duemmler N. A. IV 515), a Boll(adianis) denique, qui totam vitam primi divulgarunt (A. SS. Oct. IX 655—662) ‘ex ms. Minervae pluteo 21, collato cum ms. Chron(icae Fesulaniae) et altero ms. card. Strozzi’ (cf. ibid. pag. 654 et 655) sed ita ut de singulorum librorum lectione non plane constet, ii aut intercederunt aut nondum contigit ut investigarentur [i.] Vita S. Donati I 5 (pag. 656): quantae autem fortunae vel dignitatis sit (Hibernia) seu etiam quam amica sit pacis breviter idem iste beatus Donatus versificando collaudat ita describens: Finibus — fide orthographica euro unius codicis L 2 Scottia] nomine Colg. 3 Insula dives opum g. Brig. 4 corporibus] terrigenis Chron. Colg. aere] corpore Chron. Colg. putre] sole Brig. aere Chron. Colg. 5 Mellifluit Colg. lacteis Brig. Colg. 6 viris] ruris Boll. 7 seuia et saepius e pro q L 8 nec] non Boll. nunquam Colg. Scotia Colg. 9 serpuit L 10 canit] querit Boll. 11 gentes] gs L*

[IX.] *S. Donatus, Scottus origine, ecclesiae Fesulaniae episcopus ab anno fere 829 ad 876, num alios versus fecerit alque quos ritae eius scriptor expressis verbis ei adsignat quosque supra proferimus, quecerere omnino inutile est; certum est, quae praeter eos in vita occurrunt metro vel rhythmico adstricta, ubi ipso hagiographo conficta esse.* [i.] 3—9 *Beda Angl. hist. eccl. I 1 Hibernia . . . serenitate aerum multum Britaniae praestit, ita ut . . . nullum ibi reptile videri soleat, nullus vivere serpens valeat . . . dives lactis ac mellis insula;* cf. *Isidor. XIV 6, 6, qui hand secus ac Beda Solinum exscribit.*

II.

Hic ego Donatus Scottorum sanguine cretus
 Solus in hoc tumulo pulvere verme voror.
 Regibus Italicis servivi pluribus annis
 Lothario magno Lodovicoque bono.
 Octonis lustris septenis insuper annis
 Post Fesulana praesul in urbe fui.
 Grammata discipulis dictabam scripta libellis,
 Scemata metrorum, dicta beata senum.
 Posco, viator, adis quisquis, pro munere Christi:
 Te, homo, non pigeat cernere busta mea;
 Atque precare deum, residet qui culmina caeli,
 Ut mihi concedat regna beata sua.

X.

VERSUS DE OCTO VITIIS.

Labitur heu nimium praesumpta superbia cosmi:
 Tapinosis surgit Christi solamine fulta.

Glossae — X, 2 Tapinosis] humilitas

[n.] *Vita S. Donati II 26* (pag. 662): sepultus est (*Donatus*) a discipulis suis in arca saxea die XI kal. Nov. in loco, ubi coteri sancti pontifices sunt collocati scriptumque est illic epitaphium huiusmodi: Hic ego — beata sua 4 Iodouicoque sic *LS* 5 Octenis *Ug.* 7 Gramata *L* Gratuita *Ug.* 8 Schemmata *Boll.* Schemate *Ug.* acte *Boll.* 9 Parce *Ug.* adis *Ug. Boll.*] adiit *L* ades *Ozanam* 10 homo] modo *SUg.* 11 residet *SUg.*] regit *Boll.*, verbum om. *L* 12 michi *S* consedat *Boll.*

[X.] *L(audunensis 444) fol. 2r; ediderunt Bernardus de Montfaucon Palaeograph. Graec. 1708 pag. 249, Felix Ravaisson in Catalogue général des ms. des départements 1849 I 234—235, G. F. Hildebrand Glossar. Lat. bibliothecae Parisin. Goettingae 1854 pag. X, idem in Muetzellii Zeitschrift für d. Gymnasialwesen VII 117; mihi codicem, de quo v. supra pag. 523 et 686, examinavit A. Dopsch inscriptio paene evanuit L 1 cosmi sic *L**

[n.] *Ipse Donatus sibi epitaphium condidit Ludovico II* († 873), *filio Lotharii I* (823—855), *Italiae sceptrum tenente*; sed vidit adhuc tempora Karoli Calvi, cf. *Vit. S. Donati I* 18 pag. 657 (*locum ab iis, qui Regesta imperii colligunt, adhuc neglectum, sed, ut Bollandianorum lectione correcta apparebit, valde notabilem, ad fidem codicis L, ubi extat fol. 51^r, hic totum edimus*): tempore siquidem illo, prout superius memini, contra Fesulensem ecclesiam in rebus facultatibusque suis multae olim factae fuerant invasiones per praceptorum (praecpta *L*) imperatorum et cartularum amissionem, quae ob devastationem crudelissimae gentis Normannorum acciderat. unde aliquantis per ecclesia sublimata fuerat (*fort. ruerat*) et pro huiuscemodi facultatibus redintegrans sanctissimus episcopus (*Donatus*) ad clementiam adiit Ludovici magni principis. quem ille benigno animo suscipiens et pro devotione sanctissimi viri universa postulata non denegavit. concessit inter ea eidem (eiusdem *L*) ecclesiae gloriosissimus Augustus, ut nulla magna parvaque persona res memoratae ecclesiae usurpare, invadere vel inquietare praesumeret seu in possessionibus vel familiis aliquam violentiam inferret. concessit etiam ei dona annualia parafredos, mansionaticos, paratas, fidei iussores minime tollendos, ne quis (neque *L*) super ipsos homines ad supra fatam ecclesiam pertinentes molestationem aliquam inferendo absque legali iudicio praesumeret. haec autem acta sunt apud Capuanam urbem. similiter vero actum est apud Placentina moenia (menia *L*) octavo idus Februarii, in inductione vero nona (sc. a. 876, octavo *Boll.*) a Karolo (excellentissimo add. *Boll.*) imperatore. sancti sacerdotis petitione concessit praecipi immunitatem (emunitatem *L*) defensionisque paginam secundum superioris sententiae formam continentia. quae (qui *L*, quod *Boll.*) si quis temerario iure contra ire praesumeret, poenam triginta librarum auri incurreret, ab ecclesia vero sententiam damnationis acciperet. hoc nos pro magno (magna *L*) ducentes huic opusculo inserere studuimus et ad laudem tanti viri, prout valuimus, descripsimus.

[X.] *Latinum Carmen incertum est an scripserit Martinus is, cuius infra edimus Graeca XII 1—v ex eodem codice petita.*

3

Octonus generat lapsus ellonis amica:
Temperat hos iustus iejuna mente politus.
5 Fornicor in multis loetali fraude peremptus:
Me tamen evacuat felix ENPATEA totum.
Servus avaritiae cunctum degluttit et orbem:
Dissipat et largus hanc pestem falce venusta.
Ira furit nimium semper saevire parata:
10 Quam vir pacificus patienter percudit ore.
Anxietas mentis gignit suspiria cordis:
Quae Christi famuli sedant placamine miti.
Tristitia iaculis plures turbantur in orbe:
Quos quoque solatur Christus laetamine sacro.
15 Deiicit ast alios kenodoxia corde superbo:
Hos restaurat ovans divini lectio verbi.

XI.

Siderum factor dominusque caeli,
Qui regis mundum pietate vera,
Culmen aeterni solii gubernans
Iure perenni;

5 Tu maris leges moderans et arvi,
Tu poli lumen speciale fulgens
Tuque dans nobis anelare corde
Mystica dona:

Glossae — 3 ellonis] gluttonis   6 E.] continentia   11 A.] accidia   15 k.] vana gloria

3 Octonus Eckstein] /ctonus L   4 iustus sic L   5 peremptis 2 m. corr. L   6 totam 2. m.
corr. L   8 falce] adraso 1 L   9 seuire L

[XL.] *B(obiensis nunc Vaticanus 5751) fol. 62v, cf. de codice supra pag. 688; edidit Caesar Baronius Annal. ecclesiasticor. XV 480 Lucae 1744, Biancolinus Dei vescovi e governatori di Verona ibid. 1757 pag. 35—37, Ernestus Duemmler Gest. Berengarii imperator. Halis 1871 pag. 61—65 et 134—136; ipse utor imagine photographa et collatione meum in usum facta a Brunone Gueterbock SAFFICUM HOC CARMEN ADELARDO EPISCOPO inscripsit manus posterior B   7 anhelare Baronius: an *cumulare?*
Paulini Petr. Vit. Mart. IV 86 conferri iubet Weyman   8 mistica B

[XL.] *Carmen de Adalharo episcopo Veronensi (cf. de eo Duemmler ad Gestu Berengarii pag. 62 seg.), si recte conieci (v. Abhandlungen d. bayer. Akademie l. c. pag. 309), a Scotto Veronae vitam agente scriptum est idque, item quantum conjectura assequor, post mortem Ludowici II († 875) et Karoli Calri († 877) imperatorum (vide v. 14, 15), dum Iohannes VIII papa solum mutans (vide v. 17—20) in Franciu moratur atque Saraceni totam Italianam infestant (vide v. 24 et 27), i. e. intra a. 877 et 878. Walfredus comes Veronensis (cf. de eo Duemmler l. c. pag. 64) quod ex patria fugisse dicitur (v. 28 ense repulso, cf. v. 19), quas ad res illa aetate gestas referendum sit quamquam pro penuria monumentorum nescimus, id tamen pro certo potest affirmari nec Walfredi († 896) nec Iohannis IX († 900) mentionem fieri ut mortuorum, id quod Ernestus Duemmler opinatus versus c. a. 900 scriptos esse dixerat.*

- Quaesumus, nostris deus ut serenum
 10 Iubar infundas lacrimasque tergas,
 Pacis ut pignus capiamus almae
 Mentibus omnes.
 Ecce nam mundus populusque mundi
 Flet Hludowici Karolique morte
 15 Imperatorum populos tuentum
 Ense potenti.
 Plangit et caelum populusque caeli
 Praesulem summum dominumque papam
 Roma Iohannem rabie repulsum
 20 Daemonis atra.
 Nec minus plorat solitudo sacra
 Cum suo coetu monachisque cunctis,
 Dente quod diri lacerentur ipsi
 Nempe leonis.
 25 Fletque Walfredum comitem Verona
 Cum suburbanis vicolisque cunctis,
 Quod lupis saevis pateant et ipsi
 Ense repulso.
 Pastor at noster Adelardus almus
 30 Plebis afflictae lacrimas repellit
 Sancta pracepta tribuendo nobis
 Ore salubri.
 Fluctibus ponti quatiatur etsi
 Raptus e portu aquilonis arte,
 35 Fraude quae natos hominis veterni
 Sternere quaerit,
 Ille sed diris stimulis resistit
 Galea scuto fideique spei
 Caritatis, quae dominusque noster
 40 Contulit orbi.
 Isque lorica gladioque verbi
 Spiritus sancti, crucis ac triumpho
 Invocans patrem dominumque temet
 Territat hostes.
 45 Hostias sacras tibimet frequentans,
 Pauperum tegmen, cibus atque potus
 Extat edoctus domino magistro
 Pascere fratres.

9 an *nocti? 15 populos sic B 18 Praesulem sic B 19 *Rome B 33 et si Duemmler
 39 an *bona quaque nostro? B 43 *timet B 44 an *hostem?

34 Cf. Radbodi Vita Lebuni v. 3 saeva procellosi compressit flumina Rheni, Cuius forte gravi
 turgebant ostia flatu, Exagitata feris persaepe aquilonibus ante, ubi in codice Berolinensi adnotatur
 aquilonibus: diaboli immissionibus? P. de Winterfeld. 38.41 Cf. supra pag. 164 ad v. 36, pag. 176
 ad v. 13, Mone Lateinische Hymnen I 369. 47 Matth. 25, 34.

50 Is senum fortis baculus guerpans
 51 Crura languentum puerumque virga,
 49 Devii sensus iuvenumque ductor
 52 Roborat omnes.

Absit, ut tanto placeant patrono
 Aureus fulgor lapidumque vigor,
 55 Purpurae pallor variusque color
 Ludificantes.

Fulgeant illi lapides superni,
 Straveras de quis, deus, Ierusalem,
 Quo pia caeli renitet platea
 60 Condita iustis.

Grata sint illi tegumenta sacra,
 Mitis et victus, placidum Lieum,
 Eius ut corpus salubri colatur
 Ordine semper.

65 Unde te plebes rogitant votae,
 Iste ne nobis pater abstrahatur
 Huius ad vitae tribuenda lucra
 Tempore multo.

Eius et persta solii tutator,
 70 Eius et lumen oculis refulgens
 Perfice gressus famuli sacrati
 Atque ministri.

Vita et virtus via spes salusque,
 Christe, iustorum probitasque paxque,
 75 Hoc deo carmen canimus amore
 Praesulis huius.

Sint patri laudes sine fine sacrae:
 Sit honor semper tibi, nate patris;
 Spiritus compar sociatus aequa
 Glorificetur.

Amen.

49 post 51 posui   49 *Dinitū B   *doctor B   51 *Iura B   54 an *nigror ?   55 an
 *Marmoris pallor variusque candor ?   58 *Strauerat B   62 *Uita B   65 *rogitent B   66 sub-
 trahatur B corr. G. de Christ   67 tribuenda sic B   68 multo sic B   69 presta B corr. P. de Winterfeld
 71 an *Derige ?   73 & B] an *lux ?

57 Apoc. 21, 10.

XII.

I.

GRAECA AD VERSUS.

СПΕΡΜΑ	ΦΡΟΝΙΜΟС
ΥΥΙСΤΟС	ΔΚΡΟС
ΕΣΔΡΧΩΝ	ΒΑΣΙΛΕУС
ΘΑΥΜΑСΤΟС	СЕВАСТОС
5 ΕΣ ΔΡХНС	15 ΕΓΓΕОН
ΕΠΙΛΕКΤΟС	ΕΥΦΡΟСΥΝΗ
ΔΙΚΑΙΟС	ΕΟΥС
ΔΓΔӨОС	ΔҮСИС
ΜΕГДЛОС	ХРҮСӘ
10 ТИМИОС	20 МЕГДЛҮНІ

ΔΟΖΟΛΟГОУМЕН	ΦΡΟСΚΕΙОС
ΥСХҮРОС	10 ΛΙΚΝΟС
ΔӨАНДАТОС	ΦՈՍ
ΚАТИСТВН	ՊԵՊԼԻ
5 ΔҮНДАСТ&C	КЛЕОР
ПИНОҮНТЕС	ΔРМОДІОС
ПНЕҮМАТЕ	15 ВАЛНН
ΥΔРОС	ФОМЕНОР

II.

ΕΛΛΗΝΙC ΓΡΑҮЕН МАРТИНОС ΓΡАМММАТА ΔҮТД.

Glossae — [XII.] [i] 1 semen 2 altissimus 3 procerum 4 mirabilis 5 a principio
 6 electus 7 iustus 8 bonus 9 magnus 10 pretiosus 11 sapiens 12 summus 13 rex
 14 colendus augustus 15 terrestre 16 laetitia 17 oriens 18 occasus 19 auro 20 magnificavit (cf. Ioh. Scott. supra pag. 546 c. VI 3) || 1 glorificamus 2 fortis 3 immortalis 4 ordinans
 5 potentes 6 esurientes 7 spiritu 8 serpens 9 frustra vel frustruosus (vide supra pag. 545
 c. V in 6) 10 lucerna 11 lux 12 vestis 13 gloria (cf. ad c. XII in 1) 14 aptus 15 om.
 16 om. (cf. supra pag. 545) [ii.] Gr(a)eus scripsit litteras istas L

[XII.] [i—v.] *Laudunensis 444*, de quo codice cf. supra pag. 692; edidit [i] Miller in Notices et extraits XXIX 2 pag. 139, [ii] Carolus Labbaeus Glossar. Parisiis 1679 fol. 6 III et Miller pag. 198, [iii] Labbaeus loc. cit. et Omont in Album paléographique (cf. supra pag. 524), [iv] Labbaeus et Omont, [v] üdem; repeto ad imaginem Omontii measque [i.] *Laudunensis 444* fol. 294v ab ipso Martino scriptum ante glossarium ad Iohannis carmina (cf. supra pag. 527) [ii.] *Laudunensis 444* fol. 296v; partim litteris Graecis minusculis usus subscriptis Martinus glossario in Iohannis carmina a se condito, Latine vertit eius discipulus

[XII.] [i—v.] *Ea Graeca qui composuit, Martinus Hibernensis, magister Laudunensis, natus est a. 819, mortuus 875 (cf. Traube Abhandlungen l. c. pag. 362). Qui cum Graece scierit Iohanne etiam minus, non nulla eius verba inemendata neque ad normam nostram transcripta relinquenda sunt.*
[i.] Martinus glossas, quas suum in usum converteret, in codice suo ante eas posuit, quas e Iohannis Scotti carminibus excerpit (cf. ii.). [ii.] Έλλην ἔγραψεν Μ. γράμματα αὐτά.

III.

ΡΩΜΑΙΟΥ ΔΗΜΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ Η ΚΛΕΟΡ ΕΞΤΙΝ.
ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΛΛΗΝ ΛΑΜΠΕΙ ΝΥΝ ΛΙΥΔΔΟ ΣΕΒΑΣΤΟΣ.
Romani populi Iohannes gloria constat;
Graecorum Graecus fulget nunc Liuddo colendus.

IV.

ΦΙΛΔΖΟΝ Ω ΘΕΟC THN ΒΑΣΙΛΙCCAN ΗΡΜΙΝΔΡΟΥΔ ΚΑΙ ΔΟC ΔΥTH CΩTHPIAN
ΚΑΙ ΔΟΖΔΑΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ ΕΙC TOYC ΔΙΩΝΑC TWN ΔΙΩΝΟΝ. ΔΜΗΝ.
Ω KΥPPRIE BOHTHCON TW ΚΑΡΟΛΩ COY ΚΑΙ ΘΟΥ TOYC EXTRPOYC ΔΥΤΟΥ
ΚΑΙ TOYC ΜΗCOYNTAC ΔΥΤΟΝ ΥΠΟΠΟΔΙΟΝ TWN ΠΟΔΩΝ ΔΥΤΟΥ.

V.

ΣΤΙΧΟC ΠΡΕΠΟC ΔΙΔΑСКΑΛΟУ МАРТИНОY.

ΕΙCΧΡΕ ΔΑΔΓΙΝΟСТНС ΕΝΤΕΥΘΕΝ Δ'ΥΠΔГЕ ФЕУГЕ.
МНД' ЕЛЕЛУЕД ЛОГВ СОУ ΚΑΙ ТАХА МНДЕ ПОРЕУW.
ΔРНЕТЕ СЕ НАИКИА КРОТАФWН ΔПАЛWН ТЕ НЕΩН ТЕ.
ИДЕ ΛΔЛЕИН ТІӨОМДI NYN ωC ПАРАКАЛЕТЕ ПЕРДN.
5 NYN АНГЕ НЕДНИКЕ ΛЕГЕИΝ ΔОС ΔЕСМАТА ХИЛСИ.

Glossae — [iv.] custodi deus reginam et da ei salutem et gloriam et vitam in saecula saeculorum. amen. (ω̄ articulus) domine, auxiliare tu et pone inimicos eius et odientes eum sebellum pedum eius L [v.] tit. versus pulcher L 1 improbe lector hinc vade fuge L 2 neque veni verbo tuo et forsitan neque vadam L 3 negat te aetas puerorum rudium novorumque L 4 ecce loquendi pono nunc sicut iubetis finem L 5 nunc desine o iuvenis dicere da vincula labiis L

[iii.] *L(audunensis 444)* fol. 297v a Martini discipulo exaratum subsequitur Iohannis c. III x [iv.] *L(audunensis 444)* fol. 297v a discipulo Martini scriptum post versus sub iii editos 2 ΔХН L 3 КЕ L [v.] *L(audunensis 444)* fol. 297v (ubi extat titulus ab ipso Martino scriptus et licet στίχος singulariter dicatur ad totum carmen referendus) et fol. 298 (ubi carmen exhibetur a Martini discipulo descriptum)

[iii.] *Epigramma Graecum haud scio an a Martino conditum sit.* 1 Iohannes sc. Scottus (non papa Iohannes VIII) gloria appellatur populi Romani fortasse propter Dionysium Areopagitam Latine redditum; Η ΚΛΕΟΡ ipsius Martinum scriptisse puto male intellecto Iohannis versu III vi 1. 2 Liudo, qui dubito num idem sit ac diaconus Remensis (de quo cf. Schroers, Hinkmar pag. 253) — nomen enim vulgare est (cf. Foerstemann I 857) —, ut Graecus Graecorum (qui genitivus superlativi obtinet rictem) fulgere dicitur, opinor, quia tum Graecas litteras discebat apud Iohannem aut Martinum. [iv.] *Orationes Martini* (an Iohannis?) pro salute animae reginae Irmintrudis († 869) regisque Karoli Calvi: φύλαξον, ω̄ θεός, την βασιλισσαν Ἰρμινδρουδ καὶ δὸς αὐτῇ σωτηρίαν καὶ δόξαν καὶ ζωὴν εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. ω̄ κύριε, βοήθησον τῷ Καρόλῳ σον καὶ θοῦ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ τοὺς μισοῦντας αὐτὸν μποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ (cf. LXX Ps. 109, 1). [v.] *His versibus operam a se in Iohanne Scotto explicando collocatam Martinus conclusit: στίχος πρεπός (pro πρέπω) διδασκάλου M. αἰσχρέ ἀναγνώστης (pro ἀναγνώστης), ἐντεῦθεν διῆπιγε, φεῦγε. | μηδὲ ἐλήνθαι λόγω σον καὶ τάχα μηδὲ πορείω. | ἀργεῖται σε ἴλικια χροτάφων ἀπικῶν τε νέων τε. | οὐδὲ λαλεῖν τίθεμαι νῦν, ὡς παρακαλεῖτε, πέρα. | νῦν λῆγε. νευνίσκε, λέγειν 'δύε σέσματα χεῖλατι' (pro χείλεσιν).*

XIII.

ΥΥΥΛΟΣ ΚΥΡΙΟΣ ΔΥΝΑΤΟΣ ΦΥΛΟΣΤΟΡΓΟΣ ἀΜΩΜΟΣ
 ΔΟΣ ΜΟΙ ΝΥΝ ΣΥΝΕCIN ΚΑΙ ΜΟΥ ΤΟ ΣΤΩΜΑ ΠΛΙΡΨΟΝ
 ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΟΣΥΟΥ. ΒΑΣΙΛΕΥΕ ΧΡΙΣΤΕ ΛΙΤΡΩΤΑ
 ΔΥΤΟΚΡΑΤΟΡ ΘΕΛΗΜΑ ΑΓΙΟΝ ΕΧΕΟΝ ΕΙC ΙΜ&C
 5 ΟΠΩC ΔΑΝ ΜΑΘΩ ΔΥΕΥΔΑC ΣΟΥ ΡΗΜΑΤΑ ΛΔΑΞΙΝ.
 ΚΔΑΤΑΡΤΗC ΘΕΕ ΜΕΛΕΤΗΝ ΜΟΥ ΚΑΙ ΚΔΘΑΡΗCΟΝ.
 ΙΔΟΥ ΠΤΟΧΟΣ ΕΔΥΜΟΝ ἀΜΑΘΕΙC ἀΜΝΗΜΟΝ ἀΧΡΙСΤΟC
 ΔΛΛΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΟΝ ΗΜΩΝ ΚΑΡΔΙΑΝ ΔΝΩΘΕΝ.
 ΠΡΟC ΣΕ ΚΡΔΖΟ ΠΕΝΙC CWCΟN ΜΕ ΚΑΙ ΔΚΟΥCΟN.
 10 ΔΙΝΟ ΘΕΟΝ ΥΠΕΥΘΥΝΟC CWCΟNTA ΛΙΤΟΥΡΓΟC.
 ΣΟI ΠΑΡΔΘΩ ΠΙCTΗΝ ΔΕΙ ΚΑΙ ΠΡΔΓΜΑΤΑ ΠΔНТА
 ΠΔΝΤΟΚΡΑΤΟΡ ΣΟΤΙΡΗΑ ΘΕΟΥ ΧΗΡ ΔΟΖΑ ΣΟΦΙΑ.
 ΣΥ ΛΔΛΟΥC ΠΔНТАC ΔΙΔΠΔΝΤΟC ΔΙΔΤΙΡΗCΕΙC.

XIV.

I.

ΟΡΟΘΕCΙΔ ΚΑΙ ΕΚΘΕCΙC ΓΡΔМММАTОN ΕΒРДЕИKON.

Adam primus homo, doctrinam commonet aleph.
 Beht domus exprimitur signans CXHNUMΔ piorum.

Glossae — [XIII.] 1 excelsus dominus potens industris immaculatus *M* 2 da mihi nunc intellectum et meum os reple *M* 3 spiritu sancto regna redemptor *M* 4 imperator voluntatem sanctam effunde in nos *M* 5 ut discam inmendaciter tua verba loqui *M* 6 perfice dee meditationem meam et munda *M* 7 ecce pauper verecundus inductus immemor inutilis *M* 8 sed dirige nostrum cor desuper *M* 9 ad[te] te clamo mendicus salva me et audi *M* 10 laudo deum reus salvantem minister *M* 11 tibi commendo fidem semper et opera cuncta *M* 12 omnipotens salus dei manus gloria sapientia *M* 13 tu populos omnes semper custodias *M* [XIV.] [i.] praepositio et expositio liters Ebrai(carum) *V* 2 habitaculum *V*

[XIII.] *M(urbacensis nunc Gothanus mbr. I, 17 saec. IX, a manu coaeva correctus, cf. Jacobs Beitrage II 5) fol. 3; editit Bernardus de Montfaucon Palaeograph. Graec. pag. 220, ipse sequor extypum photographum* 1 ΚC *M* ΦΥΛΑСТОРГОС 2 m. corr. *M* 2 ΣΥΝΕCEN 2 m. corr. *M* ΠΛΙΡΟCIN 2 m. corr. *M* 3 ΔΙΤΡΩΤА *M* 4 ΔΥΤΟΚΡΑΤΟР *M* 5 ΔΥΕΥΔΑC 2 m. corr. *M* ΛΔΛΙN 2 m. corr. *M* 7 ΔΜΔΘIC 2 m. corr. *M* ΔMMHNON 2 m. corr. *M* ΔХРСІOC *M* 11 ΠΔРДРД(alterum quia induxit *M*)ΘΩ *M* 13 ΣΟY 2 m. corr. *M* ΔΙΔΤИРHCE(E ex Δ 2 m. corr. *M*)IC *M*

[XIV.] [i. II.] *M(urbacensis nunc Gothanus mbr. I, 17 saec. IX) fol. 3v et 4; V(aticanus reginae 339 saec. X, cf. Reifferscheid Bibl. patr. I 408) fol. 49 et 49v; editit Bernardus de Montfaucon Palaeogr. Graec. pag. 221 prius carmen totum, alterum ad v. 17; ego ad imaginem photographam legi codicem *M*, a Johanne Tschiedel comparatum habui *V* ΟΡΟΘΕCΙΔ *M* ΟΡΟΘΕCСIΔ *V* ΟΡΟΘЕCСIΔ 2 m. *M* 1 *comonet *MV* 2 Beht ex corr. (in utroque erat Beth) *MV**

[XIII.] Carmen a Scotto aliquo compositum, qui leges sequitur a Iohannis et Martini diversas, veluti in arsi breves producit saepissime: nam pronuntiari voluit πνεύματός ὅσιον (v. 3), ἄγιον ἔχεον (v. 4) et cetera ausus est, quae illi non admitterent. ίψηλός κύριος, δυνατός, φιλοεργός (cf. glossa), ἀμωμος, | δός μοι νῦν σύνεσιν καὶ μον τὸ στόμα πλήρωσον | πνεύματος ὅσιον βασίκενε, Χριστὲ λυτρωτά | αὐτοκράτορ (τε), θέλημα ἄγιον ἔχεον εἰς ἡμᾶς, | (5) ὅπως ἀν μάθω ἀψευδώς σου δόματα λαλεῖν, | κατάφεζε, θεέ, μελέτην μον καὶ καθάρισον. | ίδον (voluit ίδε) πεωχός, αἰθήμων, ἀμημάτης, ἀχρηστος· | ἀλλὰ κατεύθυνον ἡμῶν καρδίαν ἄνωθεν. | πρός σε κράξω πένης, σῶσον (β)μὲ καὶ ἄκουσον. | (10) αὖν θεόν πενθυνος σώζοντα λιτουργός. | σοι παραθῶ πίστιν ἀλε καὶ πράγματα πάντα, | πανικρίστορ, σωτηρία, θεοῦ χειρ, δόξα, σοφία. | σὺ λαοὺς πάντας διαπαντός διατηρήσης.

[XIV.] [i. II.] Carmina de alphabetis Hebraeo et Graeco nescio an scripserit idem qui XIII. In priore sequitur doctrinam Hieronymianam, sc. Hieronymi epistolam ad Paulam (Migne 22, 442) et Hebraici alphabeti interpretationem (Migne 28, 1305 = Onomastica sacra ed. de Lagarde pag. 160, cf. Reifferscheid Biblioth. patrum I 537 et Hraban. Maur. ed. Migne 111, 1183). — οροθεcια καὶ ἔχεον γραιμάτων Εβραϊκῶν. 2 σκήνωμα.

Gmel sermonum retinet ΠΛΗΡΟΜΑ datorum.
 Deleth sumptus aquae, tabularum ΥΠΟΔΙΓΜΑ restaurat.
 5 He quod gramma sonat, ΡΩΜΑΕΙCTI dicitur ista.
 Vau ΚΕΦΔΛΗ constat Machabei codicis ecce et.
 Zai dupliciter vocatur et haec et oliva.
 Heth, vitam ΘΔΝΑΤΟΥ victorum praedicat in qua.
 Teth bonum opus merito muneratio larga sequetur.
 10 Ioth bene principium est, bis quino ΡΗΜ&ΤΕ lex est.
 Kaph, te ΧΗΡ decimam post littera prima caraxat.
 Lameth amen disciplinam recitare videtur.
 Mem sonat ex ipsis: mandatis scilicet almis.
 Nun plane aeternum vero ΠΡΟСΤΑΓΜΑΤΕ lampat.
 15 Sameth enim auxilium nostro sermone vocatur.
 Ain ΟΦΘΔΛΜΟC [ΠΗΓΗ et] Iudeus sermo recludit.
 Fe felix fulget doctorum ΣΤΩΜΑ, quod est o.s.
 Sade iustificatorum ΔΙΚΕΩΜΑ relucet.
 Koph electorum est sincera vocatio dicta.
 20 Res, ΚΕΦΔΛΗ, caput: en sunt hae tres ordine linguae.
 Sen dentes replicat, quos Graecus dicit ΟΔΟΝΤΕC.
 Tau signum ΣΤΔΥPOY vel consummatio fertur.
 Haec elementa bis undeno conscripta tenore,
 Si fuerint sociata, velut pia poscit amussis,
 25 Ordine proficuo septenum stemma relucet,
 Quod capiti Christo cunctorum convenit atque
 Ecclesiae natis, quos sanguis purgat amomi
 Ante creaturam noti persimplicis agni.
 Hos nunc versiculos annorum dedicat ordo,
 30 Quo baptizari voluit sine ΠΤΕΓΜΑΤΕ Christus.
ΤΕΤΕΛΕΣΤΕ ΕΡΓΟΝ ΕΝΓΡΑΠΤΩΝ.

II.

ΚΑΤΔΛΟΓΟC ΓΡΔΜΜΑΤΟN ΕΛΛΗΝΩN.

Quattuor his nunc versiculis perpende, magister,
 Tres in personis, unum in deitate potentem:
 ΔΛΦΔ patrem signat, quoniam caput esse videtur;
 ΒΗΤΔ patris genitum aeterna ratione figurat;

Glossae — 3 plenitudo V 4 similitudo V 5 Latine (latini cod.) V 10 verbo V 11 manus V
14 appositione V 16 oculus terrestris V 18 Sade] iustitia V Δ.] meritum V 21 dentes V 31 finit
opus inscriptionum V [n.] numerus (númerus V) litterarum Gr(a)eacrum V

4 aqua M 8 predicat MV 11 prim V 15 Sameth sic MV 16 iudeus M V recludit
corr. V 21 Sen sic MV 24 amusis MV 25 stoma MV [n.] ΕΛΛΙΝΩ(O 2 m. corr. M)N MV
a 3 ad 26 versibus singulis singulas litteras Graecas praefigunt MV, a 5 ad 7 primum quodque vocabulum

3 πλήρωμα. 4 Patet ambiguitas verbi deleth(h): diluvium (sumptus aquae) delet; littera deleth,
 quae tabularum ὑπόδειγμα est, i. teste Hieronymo Τύbrorum divinorum', restaurat. 5 ρωμαϊστι. 11 χειρ.
 17 pro στόμα, ut saepius apud Scottos. 18 δικαιώμα. 25 Significantur septem Hieronymi conexiones:
 aleph, beth, gmel, deleth; he, rau, zai, heth; tet, iod; caph, lamed; mem, nun, samech; ain, phe, sade; coh, res, sen, than. 27 Cf. supra XIII 1. 29 Sc. triginta versus sunt. 30 pro ΠΤΔΙCΜΑΤΕ?
 31 τετέλεσται ε. ἐγγράπτων. [n.] γραμμάτων.

- 5 ΓΔΜΜΔ simul certe depingit ΠΝΕΥΜΔ beatum.
 ΔΕΛΤΔ trium personarum communicat agmen.
 ΕΛΕΙΜΩΝ mundi custos, miserator et orbis
 ΖΩΗΝ anthropis iustis concesserat almam:
 ΗΤΔ quidem vitiis socias tres iungit et aptat.
 10 ΘΗΤΔ gerit signum mortis, quo vita triumphat
 ΙΩΤΔ, quod est Christus, legis qui conditor extat.
 ΚΑΠΠΔ bis en denos sibi vendicat arte Pelasga.
 ΛΔΥΤΔ ter et decadem summis gestare probatur.
 ΜΥ cosmo horrendum cataclysmum fudit avito.
 15 ΝΥ summam annorum iubilei format amati
 Ζιque gradum viduae moderatur rite secundum.
 Ο proprio caeli determinat orbe figuram.
 ΠΗ fidei atque operis speciem confirmat ΔΝΩΘΕΝ.
 ΡΩ dextra centum meminit levaque refutat.
 20 ΚΙΜΜΔ notat ΚΩΤΗΡ, salvat qui cuncta creata.
 ΤΔΥ crucis est ΚΙΜΙΟΝ, quo credimus esse redempti,
 Υ tribus ambiguam notulis vitam manifestans.
 ΦΥ: genus humanum ΦΙΛΔΖΟΝ, ktismatis auctor;
 ΧΠΙΚΜΑΤΕ perfusum mereatur regna polorum.
 25 ΥΙ geminos apices ego litera sola rependo.
 Ω finis perfecta iugans et iuncta resolvens.

XV.

ΝΕΦΡΔΛΕΟC ΦΡΟΝΙΜΟC ΣΠΟΥΔΔΙΟC ΚΑI ΔΕ ΔΙΚΔΙΟC.

Glossae — 8 vitam V 20 salvator V 21 signum V 23 serva tu (seruatū cod.) V
 [XV.] sobrius sapiens fortis atque iustus D

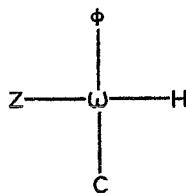
Latine, a 9 ad 26 Latine sed cum prima littera Graeca, versu 8 ΖΩΗΝ totum Graece scribunt MV
 7 Eleimon MV 9 *uitas MV 13 probatus 2 m. corr. M 14 cataclismum MV fundit corr. M
 15 iubelei M amata 2 m. corr. M 18 Πε MV 19 *leuamque MV 20 ΧΗΡ M] CHP V
 21 simion MV *ereditur MV 22 *manifestam MV 23 φυ MV filaΖou MV
 [XV.] D(ionysii codex nunc Parisinus 2) fol. 3; vide supra pag. 257 v. 98 ΝΕΦΡΔΛΕΟC D

7 ἐλεήμων. 9 Octo (H = 8) vitiis opponuntur fides, spes, caritas. 10 Θ(άνατος): cf. e. g. Isidor. orig. I 3, 8. 11 Ι(ησοῦς). 12 K = 20. 13 Λ (de forma λαύτα cf. Omont Bibliothèque de l'école des chartes XLII 439 adn. 2, item lauta scripsit saeculo IX Madalfridus in codice Monacensi 6291, cf. Silvestre Palaeogr. II 273) = 30. 14 Μ = 40: cf. Gen. 7, 12. 15 Ν = 50: cf. Levit. 25, 11. 16 Ζ = 60: cf. 'Melitonem' ed. Pitra Spicileg. Solesm. III 288. 17 ο(ὐρανός). 18 Π(ίστις) et Η(οίρασις). 19 Ρ = 100; kappa = 90. 20 Cf. Isidor. l. c. I 3, 9. 21 σημεῖον 22 Cf. supra pag. 441 in scholiis ad v. 82. 26 Apoc. 1, 8 ect.

[XV.] Unum versum Graecum deponimus de poemate supra pag. 255 integro edito e bibliorum codice a Scotto aliquo (cf. Berger Histoire de la Vulgate pag. 287 et 399) scripto a. 870—873: νηφάλεος, φρόνιμος, σπουδαῖος καὶ δὲ (cogitaritne de ηδὲ?) δίκαιος.

XVI.

Elabe soson pantokrator khe eulogete Widonem.

Omnipotens genitor, genito qui cuncta creasti,
Guidonem dulon elemens per saccula soson
5 Tuque, beata dei genitrix, succurre clienti.

XVII.

Hoc ipse exponat posco problema tibi:
Oenon paleon pimelin gallan eleon,
Et non miraris dulcia nosse tua.
Neon ide lalo rema sison riphō ariston,
6 Vescere quis poteris tuque poeta tuis.
Phrontistes phronimos phisa philoponia nechros,
Hoc fecit Christus primus in orbe deus:
Qui cruce frugifera mundum ex pietate redemit,
Nos salvat morte perpetua moriens.

Glossae — [XVI.] 1 suscipe salva et benedic P crux explicatur vita et lumen adscriptis P

[XVII.] 2 vinum butyrum bibe lac oleum S 4 novum vide loquor verbum move sorbeo prandium S

6 curator sapiens sufflat stadium mortuus S

[XVI.] *P(arisinus 3877 saec. X) fol. 3v et 4 mihi ab H. Lebègue inspectus: ante primum versum, si tamen versus est, tractatus de nominibus Christi ex Hieronymi copiis desumptus legitur, quem edidit Pirra Spicileg. Solesm. III 448; crucem sequuntur Uersus gothasealci (= Godescalci c. IV infra quod nos); post eos rursus leguntur ab altera manu scripti ei tres versus de Guidone, quos supra dedi et ante me male ediderat Franciscus Monnier (De Gothescalci et Ioh. Scotti controversia, Parisiis 1853, pag. 95)*

[XVII.] *S(angiennes 265 saec. X) pag. 72; ed. Dueumuler in programmata Italensi a. 1873 pag. 36 v. 30—38, quam editionem sequor 3 Et nos Bursian (Jahresbericht über die Fortschritte der class. Alterthumswissenschaft I 1873 pag. 13) 5 tuus idem*

[XVI.] *Si Iohannis Scotti de Karolo Calvo versus contuleris (Χριστέ, σῶσον δοῦλον σών, τὸν Κάρολον ccl., supra pag. 546 v. 7) et reputaveris carmen a Godescalco in Italia factum in codice esse positum inter hos de Widone versus, Widonem vel Guidonem facile tibi persuadebis esse regem Italie (ab a. 889) postea imperatorem (891—894). Etiam in Gestis Berengarii ΔΡΧΕΤΔΙ ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΝ ΒΕΡΕΝΓΑΡΙΟΥ TOY ΔΝΙΚΗΤΟΥ ΚΔΙΚΔΡΟC et alia Graeca occurunt 1 λάβε (ut in novo testamento), σῶσον. παντοχάραρ, καὶ εὐλόγει τὸν W. 3 genito = per genitum. 4 δοῦλον — σῶσον.*

[XVII.] *Occurrunt versus a nobis Scottorum carminibus Graecis appendicis loco subditi in epistula ab Ermenrico monacho Elhwangensi ad Grimoldum abbatem sancti Galli missa intra a. 850 et 855. 2 σῖνον πελκαῖν, πιμελήν, γάλαν (pro γάλα), ἔλαιον. 4 νέον ἵδε δακτὸς φίμα· σίδον· φυφῶν (quae forma etiam in Hermeneumatibus Leidensibus inventitur, Glossar. ed. Goetz III pag. 6, 20) ἄφιστον. 6 φροντιστῆς φρονίμος φυσᾶ φιλοπονίς τεχνῶς.*

CARMINA MUTINENSIA.

Anno 892 a. d. X Kal. Dec. cum Wido imperator nova ac tum prorsus singulari constitutione concessisset¹, ut Leudoino² sanctae Mutinensis ecclesiac episcopo, quae est constructa in honore sancti Geminiani confessoris Christi et episcopi, liceret fossata cavare, molendina construere, portas erigere et super unum milliarium in circuitu ecclesiae civitatis circumquaque firmare ad salvandam et munierendam ipsam sanctam ecclesiam suamque constitutam canonicam et aquam aperire et claudero absque ulla publica contradictione, homo quidam Mutinensis, non sane indoctus neque inficetus, quam primo loco edimus cantuunculam veluti episcopo gratulabundus composuit eamque, ut in tali occasione par erat, non metro, sed rhythmo³ adstrictam, fingens iam urbem esse moenibus fossisque cinctam atque adeo iam obsidione claudi, iam defensores fungi excubitis, animum sibi addere, somnum fugare versus canendo bellicosos. Luserat ille et pericula erat mentitus; sed Hungaris in Italianam irrumptibus⁴ et ipsa Mutinensi civitate in summo discrimine versante saeva mox instabat veritas. Tum alter Mutinensis cantuunculam primam pro re nata suppedit⁵ (= III) et suum contra hostes carmen (= II) subsignavit, ipse quidem usus hexametris⁶.

De codice tabularii cathedralis ecclesiae Mutinensis ord. I no. 4 (= M), qui unus haec tria carmina exhibet ab aequalibus scripta, supra est dictum pag. 554.

---

1) Tiraboschi Memorie storiche modenesi I append. pag. 66; cf. Duemmler Gesch. d. ostfr. Reiches² III 371 adn. 2 et infra ad c. I 19. 2) Videtur sedisse ad a. 898, quo anno Lambertus imperator Gamenulfo episcopo iura ecclesiae Mutinensi a Widone concessa confirmat; cf. Duemmler ad Gesta Berengarii pag. 183. 3) Cf. Guilelmus Meyer Spirensis ad ludum de Antichristo pag. 87. 4) Anno 900, cf. Duemmler l. c. III 507—510. 5) Cf. additamentum vitae S. Geminiani editum a Bollandianis e codice Bodecensi A. SS. Ian. III 765 (Bruxellis 1863), a Muratorio SS. II 2 pag. 692 e Veronensi. 6) Primum carmen nunc recte interpretatus esse nulli videor, de tempore et poesis indole antea errans cum ceteris (cf. Abhandlungen l. c. pag. 305). Similis argumenti est cantio illa, quae Alba bilinguis vocari solet, et ipsa, ut intercalarem versum adhuc obscurissimum omittamus, non popularis, sed doctae Musae fetus; cuius verba in unico codice olim Floriacensi nunc Vaticano, inter Reginenses 1462, saeculo

Primum edidit Muratorius Antiquitat. Italic. III 709 Mediolani 1740 et Edélestand du Méril Poes. popular. pag. 268—269 Parisiis 1843, secundum Muratorius ibid. I 22 Mediol. 1738, tertii priorem partem idem ibid. I 21. Ego utor apographo Bethmanni a Duemmlero iterum cum codice comparato et in carmine primo simulacris photographis permissu reverentissimi episcopi Mutinensis meum in usum confectis.

I.

O tu, qui servas	armis ista moenia,
Noli dormire,	moneo, sed vigila.
Dum Hector vigil	extitit in Troia,
Non eam cepit	fraudulenta Graecia.
5 Prima quiete	dormiente Troia
Laxavit Synon	fallax claustra perfida.

[I.] *M fol. 152v: cum primi sex versus suis quisque neumis in codice distinguantur tolounque carmen e duobus et quadraginta, i. septies sex, versibus constet, sexos versus vel potius terna parva uno systemate coniunxi 3 haector (item 19 caelsa, 10 arcae, 35 ducae, 23 et 29 christae) M 4 gretia M*

decimo scripta (cf. E. Monaci, Facsimili di antichi mss. ad uso delle scuole di filologia neolatina tab. 57) haec sunt (cf. Monaci, Rendiconti della r. accademia dei Lincei ser. V vol. I 475 et 785):

Ph(o)sbi claro	nondum orto iubare
Fert Aurora	lumen terris tenue:
Spiculator	pigris clamat 'surgete'.
L'alba par(t) umet mar atra sol	
Poy pasa bigil miraclar tenebras.	
En incautos	(h)oستium insidię
Torpentesque	gliscunt intercipere,
Quos suadet	preco clamans (<i>Ioh. Schmidt, clamat cod.</i>) surgere.
L'alba cet.	

Ab arcturo	disgregatur aquilo,
Poli suos	condunt astra radios,
Orienti	tenditur septemtrio.
L'alba cet.	

Quarum cantinicularum inter se similitudo iam a Pio Rajna perspecta erat (Studj di filologia romanza II 1887 pag. 87). De Albae rhythmo cf. G. Meyer ad ludum de Antichristo pag. 90.

[I.] 3—8 Aen. II 266:

flammas cum regia puppis	
extulerint fatisque deum defensus inquis	
inclusos utero Danaos et pinea furtim	
laxat claustra Sinon, illos patefactus ad auras	
reddit equus laetique cavo se robore promunt ..	
demissum lapsi per funem	
invadunt urbem somno vinoque sepultam.	

Per funem lapsa	occultata agmina
Invadunt urbem	et incendunt Pergama.
Vigili voce	avis anser candida
10 Fugavit Gallos	ex arce Romulea.
[Eius clangore	Marcus consul Mamilius
Excitus primus,	vir bello egregius.
Umbone Gallum	iam in summo positum
Ictum in praeceps	deturbat miserrimum.
15 Avis haec vigil	salus viris plurima
Capitolinis,	sed Gallis nequissima.]
Pro qua virtute	facta est argentea
Et a Romanis	adorata ut dea.
 Nos adoremus	celsa Christi numina:
20 Illi canora	demus nostra iubila.
Illius magna	fisi sub custodia
Haec vigilantes	iubilemus carmina.
Divina, mundi	rex Christe, custodia,
Sub tua serva	haec castra vigilia.
 25 Tu murus tuis	sis inexpugnabilis,
Sis inimicis	hostis tu terribilis.
Te vigilante	nulla nocet fortia,
Qui cuncta fugas	procum arma bellica.
Tu cinge nostra	haec, Christe, munimina,
30 Defendens ea	tua forti lancea.

REQUIRE POST DVO FOLIA.

7 occultata M 11—16 manus aequalis postea addidit M: eosdem sex versus a pristina carminis forma alienos esse perspexit G. Meyer Spirensis; in interpolatoris manibus Livii primam decadem fuisse apparet 11 clangore M 14 preceps (et saepius e pro a6) M 22 Haec] ec e corr. M 26 Sus corr. M 27 nulla] in illa M 29 ante munimina una littera erasa M 30 notam verbaque in marg. manu posteriore add. M

11—16 *Liv. V* 47 anseres non fefeller, quibus sacris in summa inopia cibi tamen abstinebatur. quae res saluti fuit; namque clangore eorum alarumque crepitu excitus M. Manilius (*Manilius Flori et Periodiae libri adferturque a Drakenborchio e codicibus deterioribus*), qui triennio ante consul fuerat, vir bello egregius, armis arreptis, simul ad arma ceteros ciens vadit et, dum ceteri trepidant, Gallum, qui iam in summo constiterat, umbone ictum deturbat. 17. 18 *Hanc narratiunculam nescio utrum poeta legerit audiveritve alicubi an ipse finixerit.* 19—36 *Christus, Maria, Iohannes* invocantur, quorum ecclesia a. 881 aedificari coepit iuxta muros Mutinenses sita fuisse videtur, cf. haec verba ab Hinschio (*Decretal. Pseudo-Isidorian. pag. XIX*) e folio 141 (v. N. A. I 572) codicis M prolata: VII. Kl. Aug. per inductionem quarta (*sic Hinschius*) decimam feria IV. luna XXV. posuimus fundamenta in capella, quam in tumulo vallis munito (in unito *Hinschius*) fecimus, in fabrica (babriea *Hinschius*) in honore S. Salvatoris et S. Mariae et S. Iohanni (*sic Hinschius*) sacrandi (*idem, fort. sacranda*) tempore domini Karoli tertii imperatoris anno eius imperii secundo (*corrigis primo*).

Sancta Maria,   mater Christi splendida,
 Haec cum Iohanne teothocos impetra.
 Quorum hic saneta   venerantur pignora
 Et quibus ista   sunt sacrata limina.
 35   Quo duce victrix   est in bello dextera
 Et sine ipso   nihil valent incula.

Fortis iuventus,   virtus audax bellica,
 Vestra per muros   audiantur carmina.
 Et sit in armis   alterna vigilia,
 40   Ne fraus hostilis   haec invadat moenia.
 Resultet echo   'comes, eia vigila',
 Per muros 'eia'   dicat echo 'vigila'.

II.

Dum premeret patriam rabies miserabilis istam
 Nec non et omnigenum populatio maxima rerum,
 Leudoinus sancta Motinensi praesul in aula
 His tumulum portis et erectis aggere vallis
 5 Firmavit positis circum latitantibus armis,
 Non contra dominos erectus corda serenos,
 Sed cives proprios cupiens defendere tectos.

32 teothocos in loc. ras. M   34 *numina M moenia Muratorius   35 uitrix M   38 camina
 corr. M   40 ostilis corr. M   41 et 42 echo] haecco M: sane lepidius in rhythmico de Lantfrido et
 Cobbone (Denkmaeler deutscher Poesie u. Prosa edd. Muellenhoff Scherer Steinmeyer II 125) sequitur
 imago, antecedit ipsa vox, ita

canticum cordarum dixit   'Cobo, fidem teneas'
 atque repetebat echo   'Cobo, fidem teneas'

— nam echo ex certissima Steinmeyeri conjectura ibi suppletur —; item in celeumate antiquo (ed. Riese
 Anthol. lat. 388^a) aut in eo, quod Columbanus ex antiquo expressit (ed. Duenunder N. A. VI 191) quodque poetae
 Mutinensi exemplo fuisse recte observari Peiper (Rheinisches Museum a. 1877 vol. 32 pag. 523), facete dicitur
 'heia viri' nostrum reboans echo sonet 'hoia';

tamen quominus priore haecco mutato sic scribamus
 resultet haec enim   comes 'eia vigila',
 et resultandi significatio obstat et lex per totum rhythmum observata, ne qua vox monosyllaba ante caesuram
 ponatur   echo comes 'eia vigila' (cf. Meyer)

[II. III.] M fol. 155: scriptura cadem, qua ad 1 30 nota verbaque in margine posita   4 nullis]
 uel fossis superscripsit M   6 erectus] inflatus uel tumefactus superser. M   7 eius] superser. uel famulos M

[II.] 1 Contra Hungaros urbem a Leudoino esse munitam vide ne errans poeta scripserit aliquanto
 post eius obitum.

III.

I.

- Confessor Christi, pie dei famule,
 Geminiane, exorando supplica,
 Ut hoc flagellum, quod meremur miseri,
 Caelorum regis evadamus gratia.
 Nam doctus eras Attilae temporibus
 Portas pandendo liberare subditos.
 Nunc te rogamus licet servi pessimi,
 Ab Ungerorum nos defendas iaculis.
 Patroni summi, exorate iugiter
 Servis pro vestris implorantes dominum.

II.

ET HOC MELIVS.

- Confessor Christi, pie dei famule,
 Geminiane, supplicando optine,
 Ut haec flagella, quae meremur, sedula
 Regis caelorum evadamus gratia.
 Nam doctus eras Attilae sup tempore
 Portas pandendo subditos . . .
 Nunc te rogamus, ut eadem specie
 Ab Ungerorum nos defendas . . .
 Patroni cuncti, de caelesti patria
 A Christo nobis petite solatia.
 Ab ipso nobis . . . . .

[III.] [i.] 4 Celorum et saepius e pro ae M [ii.] 6. 7 verbis ad concentum efficiendum idoneis
 non inventis extremos versus vacuos reliquit M 11 versum non finivit M

[III.] Cf. supra pag. 702 et 704. [i.] 5 Cf. Vita Geminiani 3 (A. SS. Ian. III 715 Brux. 1863).

GODESCALCI CARMINA.

1. *Godescalci vita etsi a plurimis atque optimis scriptoribus¹ subtiliter est exposita, tamen mihi hoc loco retractanda est, qui ab eorum iudicio non nihil discedam. Sed ne longius necessario evager neque minutias arroganter producam, singulas res componam non continua narratione, sed summatim ut in indice. Verbis utar, quoad fieri poterit, auctorum.*

822—829   (1) *Godescalcus, filius Berni, comitis Saxonis, monasterio Fuldenzi herede instituto, in ipsa pueritia deo offertur; Hrabanus Maurus, abbas Fuldensis, cum invitum attendet et vitae monasticae violenter mancipat².*

---

1) Scripterunt de eo inde ab Ussorio (*Gotteschalci et praedestinatianae controversiae historia*, Dublinii 1631) Gilberto Mauguin (*Vindiciae praedestinationis et gratiae*, Lutetiae 1650) Cellotio (*Historia Gotteschalcii praedestinatiani*, Parisiis 1655) permulti; honoris causa sunt nominandi: Maurini (*Histoire littéraire de la France V 352*) Duemmler (*Geschichte des ostfr. Reiches² I*) F. Monnier (*De Gothescalei et Ioh. Scotti controversia*, Parisiis 1853) C. v. Noorden (*Hinkmar*, Bonnae 1863) Friedrich (in *Allgemeine deutsche Biographie IX 493*) H. Schroers (*Hinkmar, Friburgi Brisgoiae 1884*). Mili ipsi paulo copiosius erat disserendum, cum inveterati errores corrigebantur. 2) *Hatto ad Olgarium* (cf. n. 6); *Hrabanus de oblatione puerorum* (*Migne 107, 419—440*) *Mabilione interprete* (*Annal. XXX 30*); *Hinemarus de una deitate* (*Migne 125, 578*); *nomina fratrum Fuldensium in libro confraternitatum Augiensium* (ed. *Piper II 150, 24*, ubi Gotescalc inter monachos post Egidium abbatem receptos legitur). *Simil cum pueru etiam eius hereditatis portionem monasterio esse oblatam per se patet* (cf. J. N. Seidl *Dic Gottverlobung, Monachii 1872*, et E. Loening *Geschichte des deutschen Kirchenrechts II 398*) et *Hatto testatur. Confestimne attensus sit an, ut Heiricus* (cf. supra pag. 421), *aliquot annis post oblationem, ignoramus. Mores eius atque indoles inimicissime ab Hincmaro describuntur: eo teste erat habitu monachus, mente ferinus, quietis impatiens et (vocum novitate delectans ac SS. XIII 500) inter suos mobilitate noxia singularis* (*Migne 125, 84 et SS. XIII 500*); *corpus lavare noluit* (cf. *infra ad n. 23*) . . . *antea enim, sicut illi testantur, inter quos conversatus erat, turpissimus* (*Migne 126, 70*); *nova et antea inaudita canaque orthodoxorum intelligentiae contraria adinvenire ac proferre ab ineunte aetate suaec vitiosae indolis delectabiliter studuit et in eodem studio permansit* (*Migne 125, 475*); *ab ineunte aetate semper vocum novitates exquisivit et adhuc semper inquirit, quatenus talia dicens, quae nemo aliis (scripti, alius Sirmondus) dicit, innotesci, et si (sic recte Sirmondus) non de bonis, vel de pessimis possit* (*Migne 125, 587*); *ut arrepticius, cum quid rationabiliter responderet non habuit, in contumelias singulorum prorupit* (*Migne 121, 1027*); *quae Gothescaleus, alter videlicet pro modulo suo Simon magus, in scriptis suis frequenter posuit, spiritu furioso exagitatus, exaltato corde et elatis oculis* (*Migne 125, 495*); *deliramenta maniaci* (*Migne 125, 613*); *talia dicit et facit, in quibus evidenter cognoscitur aut daemonicus esse aut maniacus: et scitis, quoniam mania esse non solet absque daemone* (*Migne*

(2) *Godescalcus legere et canere discit*¹.

(3) *Walahfridus Strabo Hrabani disciplinam Fuldae profitens amicitiam cum Godescalco iungit ab eoque Honoratus appellatus ei ipse cognomen indit Fulgentio*².
ab? ad 836 (4) *Lupus, monachus Ferrariensis, Fuldam missus sub Hrabano magistro litteris studet*³.

829 Jun. (5) *Godescalcus iam adulescens, propinquus et Hattone, monacho Fuldensi, assistentibus, in synodo Moguntina sua causa convocata Hrabanum abbatem interpellat, asserens se invitum et ab eo coactum votum monasticum fecisse. Quod cum probasset, causa secundum divina et humana iura diligenter discussa, auctoritate canonica absolvendus esse invenitur atque Otgarii, archiepiscopi Moguntini, et ceterorum, qui adsunt, episcoporum iudicio paternae libertati resti-*

126, 70); sectatori suo iuvenculo, quales solebat diligere, scripsit (*Migne* 125, 613); Gothescalcus hoc de scripturis facere consuevit, illas scilicet detruncare et ad suum sensum violenter inflectere (*Migne* 126, 441); non solum scripturas ad suum sensum violenter inflexas, sed et catholicorum dicta detruncata per totum diem sine respiratione aliqua praevelet memoriter decantare. unde non solum idiotas in admirationem sui ducere, verum et sciolos et ineautos . . . in sententiam suam solitus erat traducere . et non solum doctorum suorum doctor videri appetit, sed et hoc sollerter satis intendit, ut secum loquentes vel in sermone capere valeat et, si de veritate non poterit, invincibiliter sacramentis affirmare curabit, ea secum loquentes dixisse, quae forte non dixerant, ut ipse verax et illi, qui ei contradicunt, probentur esse mendaces et adversus suam doctrinam docentes (*SS. XIII* 501); opuscula, quae dixistis, quod memoratus Gotescalcus ea corrumpiperet ac viciaret, vobis, prout a me dictata sunt, ad legendum transmisi (*Migne* 112, 1519, cf. *adln. ad n. 23 de libro quolam, quem Godescalcus interpolasse dicitur*). *Contra amice loquitur Walahfridus* (cf. *ad n. 18*), sed parum proprie de eius vita et moribus. Qui quod dicit v. 20 cum vita tibi potior sit lege Lygurgi, non intellego, quid sibi velit.

1) *Hincmarus* (*Migne* 125, 578). 2) *Walahfridus Strabo in carmine XVIII* (ed. *Duemmler Poet. aevi Carol. II* 262) sic inscripto: Gotesscalcho, qui et Fulgentius, v. 11 (Calliope) dic: ‘semper ave valeque multum: cui quondam dederas honore nomen ductum, dirigit hic tibi salutem’; v. 19—26, ubi sic interpungas: est aliud maiore mihi maerore gemendum, quod, cum vita tibi potior sit lege Lygurgi, solus in accepto recubes non prodigus auro commissumque premant sudaria nexa talentum (cf. *Luc. 19, 20*). atqui in pauperie, passa est quam nostra iuventus, non talem te, care, habui, minus atque benignum expertus non sum, fuerat quam eura parentum. cur modo cet. *Walahfridi cognomen cum e Servio Honorato tractum esse videatur, Godescalcum quoque appellatum esse credo e Fulgentio Planciude, Vergili interpretate, non ex episcopo Ruspensi, Augustini discipulo; atque veri multo similius est utrumque tum Vergilium lectitasse quam meditatum esse de doctrina praedestinatiana eum iam puerum.* 3) Quando *Lupus Ferrariis Fuldam missus sit, incertum est; nam in prima quidem ad Einhardum epistula narrat se eo delegatum esse ab Aldrico sancto metropolitano episcopo — sedit autem Aldricus ab a. 829 ad a. 836 —, sed scribit ea verba anno demum 836, ut episcopi titulum apte apposuerit, etiamsi Aldrici tempus etiam tum abbatis recolat. Potest igitur Lupus Godescalcum Fuldae de facie cognovisse. In eodem monasterio dum commoratur, iussu Eberhardi, comitis Foroiuliensis, leges barbarorum descriptis et picturis et versibus ornavit (cf. *Rheinisches Museum* 47, 558) idque intra a. 829 et 832; cum Gerolfo, monacho Fuldensi (exstat nomen in libro confraternitatum apud Piper II 146, 32), Hrabani enarrationes in librum Numerorum contulit et, in quantum angustia temporis permisit, pro captu intellegentiae correxit (cf. *Rheinisches Museum* l. c.); *Hrabano suasit, ut epistulas Paulinas enarraret* (cf. *Sprotte, Biographie des Abtes Servatus Lupus, Ratisbonae 1880 pag. 15 et 24*); a. 836 cum Einhardo per litteras collocutus (ep. 1—5 ed. *Baluz.*) cum visitarit in monasterio Seligenstadt; denique a Bruno, abbatte Hersfeldensi, rogatus intra Sept. 835 et Jun. 836 ritam S. Wigberti composuit; Jun. 836 (*Sprotte l. c. pag. 26*) *Ferrarias rever-surus Fulda prospectus est.**

tuitur, ea tamen ratione, ut, si abbas ab eo et propinquis iuramentum vel exegerit vel non exactum receperit, quo promittant se hereditatem a Berni in monasterium Fuldense collatam amplius non esse petituros, ei iniuriam, quam libertate crepta percessus sit, secundum legem componat, si minus (ut adversarii hereditatis petenduc potestatem retineant), Godescalcus compositionem iniuriac ne quaerat, sed tantum legitima fruatur libertate. Contra quam sententiam Hrabanus ad synodum appellat, in qua praesto sit imperator. Godescalcus monasterio egreditur¹.

(6) *Hatto ad Otgarium scribit: Hrabanum contra iudicium Moguntinum non iure esse protestatum; neque quemquam debere invitum monachum fieri ideoque se audacter pronuntiare: Godescalcum, quoniam probasset se ab Hrabano coactum suscepisse cucullam, a vinculo monastico esse immunem; petere se ab Otgario, ut Godescalco esset adiumento, quo hereditatem sibi negatam recipere².*

(7) *Hrabanus se defensurus Otgario scribit: de causa Saxonis fugitivi monachi haec se habere, quae diceret; protestatum se esse iure, cum liceret abbatibus ab episcopo ad principem et concilium provocare, atque cum illius licentia; hereditatem se nequire exhibere; sunt, ut nolis, possessiones Fuldensis monasterii et ecclesiae ad eam pertinentes proprietas dominicalis, quae domino imperatori ex paterna successione hereditario iure provenit, ideo timemus inde aliquid perdere; idem consuluisse se Hildvimum archicapellanum³.*

(8) *Godescalcus Veterem Corbeiam se confert, quo in monasterio familiariatem init cum Rathramno et Gislemaro, ibi monachis. Visitat Lupum, episcopum Catauaensem⁴.*

1) *Hincmarus l. c.; Hatto ad Otgarium (infra n. 6); Hrabanus ad Otgarium (infra n. 7).* Secundum quae humana et divina iura Godescalci causa sit discussa et qua tandem absolutus sit auctoritate canonica, haud facile est iudicatu. Eum Hrabano obiecisse, quod oblationis testes Franci fuissent, non, ut oportuisset, Saxones, ex Hrabani libro de oblatione acute collegit Mabilio; id tamen multo maioris momenti videtur fuisse, quod invitus factus esset monachus. In simili causa Lamberti, filii comitis Attonis, similiter postea carit Nicolaus I (a. 858—867, apud Iaffè n. 2835, cf. Martenius ad Regulae Benedicti c. 59), ne contra regulam oblatus (quod quidem in Godescalcum non cadit) neque sua sponte cuculla induitus fieri deberet monachus neve paterna hereditate privaretur; iam vero a. 811 Karolus Magnus ex episcopis et abbatibus quaesivit, in quo canonum vel in cuius sancti patris regula constitutum esset, ut invitus quislibet aut clericus aut monachus fieret (Capitular. ed. Boretius I 163 n. 10). Iuramentum illud inter adversarios qua de re fuerit dandum, cum apud Centuriatores (cf. adn. 3) non inveniatur, controversiam hereditariam nescio an recte hic rettulerim, quae quin inter Hrabanum et Godescalcum habila sit, omnino non potest dubitari. 2) *Hatto, Hrabani amicus* (cf. I. von Schlosser in Wiener Jahrbuch d. Kunstsammlungen d. Kaiserhauses XIII 24), non perspicitur, quam ob causam a Godescalco steterit. Cf. infra n. 18. 3) *Quae Haltonis et Hrabani epistolas continebat sylloge Fuldensis, a Matthia Illyrico eiusque sodalibus in nona et decima centuria a. 1565 et 1567 excerpta, hodie perdita, eius fragmenta ex Centuriatoribus collegit Ernestus Duemmler in Forschungen z. Deutschen Geschichte V 369—395 (cf. ib. XXIV 420), ubi, quae Hatto et Hrabanus de Godescalco ad Otgarium scripserunt, coniunctu leguntur sub n. XXVII (pag. 387, 388). Huc ego ea arcessivi, quae Duemmlerus sub n. X (p. 377) et XXI (p. 385) posuerat; sed ultimos duos in X locos excepti, qui ad n. VIII (p. 376) fuissent referendi. Fugitivum Hrabamus Godescalcum appellat, non quo is ante synodi conventum fugisset, sed quia monasterium reliquit synodo decernente, abbate repugnante. 4) *Imperator quid Hrabano responderit, Godescalcui causam num qua synodus iterum tractaverit, quid denique factum sit, ut is amplius se profiteretur monachum, omni memoria interrupta non compertum habemus. Quam lacunam quicquid aliquatenus expiere potest, eo diligentius est congerendum. Tangit rem Walahfridus carminis principio: velox Calliope, viam frequenta, qua Fulgentius invenitur: illum post cunabula (i. pueritiam Fuldensem) longius meantem quaesisti dubiam secuta famam; sed nimis leciter tangit. Hincmarus quod scribit (Migne 125, 578) Godescalcum secundum regulam**

(9) *Godescalcus aut ultro aut victus necessitate monasterium Orbacense petit, quod est in dioecesi Suessionica in provincia Remensi, et ibi per annos comphures vitam degit monasticam¹.*

(10) *Godescalcus litteras amplexus ac summo studio in Augustini lectione versus novas doctrinas concipit et discipulis tradit. Versus facere docetur a poeta quodam Remensi, cuius disciplina per unum annum utitur. Sribit carmen I, II, III².*

oblatum et tonsum extitisse, potest significare ab altera synodo agnitam esse oblationem. Hrabani verba de Rothado episcopo Suessioniae urbis ipsius familiari, quae in sylloge Fuldensi legebantur (apud Centuriatores IX 550, apud Duemmler pag. 384 n. XX), si primum Rothadum interpretatus recte huc traherem, haud scio an statuendum esset Godescalcum ab ipso initio in monasterium Orbacense transisse, cuius cum monachum fuisse testantur, qui postea scribunt, Hincmarus et Prudentius (cf. ad n. 9). Ita tamen cum non intellegatur, Rathramnum, Corbeiensem monachum, quo modo patrem et magistrum appellare potuerit (c. VII v. 8 et saepius), ad Gislemarum et ipsum monachum Corbeiensem cur potissimum de doctrina sua scripsit (cf. n. 24), quam denique ob causam Radbertus Pascharius, Corbeiensis abbas, synodo Carisiaciensi interesse sit iussus (cf. n. 22) — Bavo enim, abbas Orbacensis, et Haldeinus, abbas Altivillarensis, qui inter praesentes ab Hincmaro post Radbertum nominantur, per se patet, cur cum episopis Remensibus de Godescalco deliberent (cf. n. 9 et 23) — haec igitur cum aliter non intellegantur, eo adducimus, ut putemus Godescalcum Corbeiae fuisse, antequam Orbacum se conferret. De Rathramno (ita nomen in optimis libris scribitur et ad originationem scribendum est) quicquid sciimus, rebus Godescalciis inserimus, cum vita eius diligentem scriptorem nondum invenerit. Gislemarus is est, qui anno 830 e Corbeiensi monasterio, inter cuius monachos nomen eius inscriptum est in libro confraternitatum apud Piper II 454, 10 (cf. supra pag. 38 adn. 3), ad Herioldum, Danorum regem, in Anskarii vicem missus est, vir ut ait Rimbertus Vitae Anskarii cap. 10 fide et operibus bonis probatus atque in zelo dei ferventissimus. — De Godescalci cum Lupo, episcopo Catalaunensi, consuetudine vide epistulam infra ante carmina editam.

1) *Hincmarus* (Migne 125, 59. 84; SS. XIII 500, 517); *Prudentius* ad a. 849, qui tamen locus, quicquid obloquuntur, aperte interpolatus est. 2) *Hincmarus de deitate* (Migne 125, 613): Godescalcus solet frequentissime dicere, ut saepe commemoravimus, loquens de beato Augustino, 'Augustinus noster'; idem ad simplices Remenses (Zeitschrift f. Kirchengeschichte X 260): Godescalcus . . ., antequam ex ista parochia contra leges ecclesiasticas excommunicatus pergeret, male vivens, habitu et sermone, ut videbatur, religioso se quasi honestum auribus et aspectibus vestris commendans, pravitatem sui cordis pallians, venena pessima auditibus simul et cordi vestris infudit; *de praedestinatione* (Migne 125, 84) et ad *Nicolaum* (SS. XIII 500): quatuor sibi elegit capitula . . ., quibus simplicium et devotorum sensus pervertere et magistri sibi nomen usurpando post se discipulos trahere illisque, qui ad sua vota auribus prurientes magistros sibi coacervare decertant, valeret indebet, quoniam legitime non poterat, vita religiosa et catholica doctrina praecepsse (simulatione vitae religiosae et doctrina praecepsse ad *Nicolaum*). isque quos potuit sibi complices fecit dumtaxat innotesci desiderantes, qui, quoniam rectis non poterant, dyscolis noti fierent; *de deitate* (Migne 125, 485): Gothescalcus, qui non solum religioso habitu monachi, sed et falsi nominis scientia aliquamdiu se contingens plures decepit; cf. ad n. 1, 15, 20. *Godescalcus ad Rathramnum, infra c. VII, v. 86*: torpeo pectore bruto insectiae plenus multoque errore volutus, sermone inceps, metri quoque iure solutus. quamlibet hoc modico usus sim sub tempore paucus, namque magisterio vix uno subditus anno; nec didici deinceps. *Ubi metri scripsi pro eo, quod ferebatur, ueteri; nam vetus ius, quod ipsum per se de libertate recuperata non male diceretur, ab huius loci sententia non admittitur;* metri iure utitur Hrabanus de Strabone (ed. Duemmler, Poet. aev. Carol. II pag. 239 c. LXXXVIII 7): docuit multos metrorum iure peritus, dictavit versus, prosta suendus erat. Poetam quendam Remensem cur Godescalci magistrum fuisse ponam, latius mihi explicandum est. Concinantium inter se syllabarum extremarum hic adeo est amans, ut apud eum non solum clausulae versuum cum clausulis consonent et cum clausulis syllabae ante caesuras positae idque in binis versibus tam rhythmicis quam metricis, verum etiam per totum carmen aut saltem per unum systema aut in hexametris et

- 835—840   (11) *Rigboldus, Remorum chorepiscopus, Suessionensi episcopo insidente, Godescalcum presbyterum ordinat*¹.
- ante 840   (12) *Godescalcus comitantibus aliquot discipulis e monasterio Orbacensi irregulariter exiens Romam tendit ad limina apostolorum*².
- (13) *Godescalcus in Italia superiore geminam praedestinationem dei et alia quadam tum nova praedicat*³.
- 840   (14) *Hrabanus Maurus contra doctrinam Godescalcianam scribit aut Notingum, Veronae episcopum electum*⁴.

unacreato per plures versus unus idemque sonitus omnes versus extremos vel etiam medios quasi vinculo quodam firmiter colliget. Nec tantum singulae syllabae inter se consonant (vel potius assonant, cum aures tum hominum fuerint hebetiores), sed in clausulis plerumque binæ. Caesura hexametrorum est semiquinaria; elisio tamen in medio hexametro, ubi syllaba eam caesuram uncedens clausulae debet respondere, non vitatur, quod a severis legibus abhorret, quibus Leonini, quos vocant, versus postea adstringebantur; in easdem leges semel peccatur concentu extra caesuram collocato, v. 70 tam praefulgida et tam suavia tamque decora (qui tamen locus male scriptus videtur). Ex hac arte si carmina a Godescalci aequalibus facta spectantur, cum eo possunt comparari pauca. Quae autem similia sunt: hexametri in euangeliorio Ebonis, episcopi Remensis (quod euangeliorum a Petro, abate Altivillarensi, Ebonis discipulo, et quodam Petri discipulo scriptum et pictum est intra a. 830 et 833, vocatur enim Ebo praeceps regis amicus i. Lotharii; versus edidit Duemmler Poet. aevi Carol. I 623, descripserunt codicem A. Goldschmidt in Reptorium f. Kunsthissenschaft XV 156 et P. Durrieu in Mélanges Julien Haret pag. 639), hexametri a Gibboino, ex comite monacho Remensi, Gregorii Moralibus inscripti (quos versus Mabilio ad a. 845 rettulit in Annal. XXXIII 21, repetivit Duemmler l. c. II 678 ad Mabilionis editionem, non ad codicem, quem tamen in bibliotheca Remensi adhuc existare puto, cf. Haenel Catalog. pag. 396 n. 295—309), epitaphium Attoli distichis constans (quod ad lapidem ecclesiae S. Juliani Remensis olim descripsit Flodoardus I 23, SS. XIII 442), disticha Engelmodi, postea episcopi Suessionensis (scripta sunt circa medium saeculum nonum, edidi supra pag. 55—61), ea omnia in provincia Remensi nata sunt atque idem exemplum secuntur, artem dico Scotticam (cf. Guilelmus Meyer Spirensis ad ludum de Antichristo pag. 66—69, item Scotticum videtur esse carmen de dei nominibus cum Godescalci rhythmis quam maxime comparabile, quod quamquam in codicibus admodum recentibus invenitur, qualibus usi Pitra in Spicilegio Solesmensi III 449 et Dreres in Analectis hymnicis XV 12 edidere, vel acte Karolina vetustius esse potest). Atqui tum in monasterio S. Remigii Dunchad, pontifex Hibernensis, litteras docebat (cf. N. A. XVIII 104); per eum igitur eiusdem sodales ut ceteri poetae Remenses ita Godescalcus Scottorum praecepta videtur accepisse.

- 1) *Hincmarus* (Migne 125, 85 et SS. XIII 500); *acta Moguntina* (n. 19) et *Carisiacensia* (n. 22); de *Rigboldo* cf. Schroers pag. 36 adn. 42. *Ordinatur Godescalcus Ebene iam deposito, Hincmaro nondum archiepiscopo, itinere Italico nondum suscepto, quo quidem ordine res ab Hincmaro plus semel narrantur.*
- 2) *Hincmarus locis citatis; acta eadem; Prudentius ad a. 849; Walahfridus v. 6 interdum vaga (fama) perstrebat illum Romana positum serens in urbe devoto exterrit cogitare corde gratis exiliis adire rurn; Godescalcus ad Rathramnum v. 87 namque magisterio vix uno subditus anno; nec didici deinceps dubiis ambagibus anceps, stultorum princeps, abrupta per omnia praeceps; nemo fuit mihi dux. Godescalcum in Italiam profectum esse bis, sc. ante ordinationem et post eam, nec traditum est nec recte conicitur. Discipulos cum eo fuisse e carmine VI et n. 19 atque 20 colligimus.*   3) *Hrabanus ad Notingum* (Migne 112, 1530). *De doctrina Godescalciana* cf. Weizsaecker (*Liebners Jahrbücher für deutsche Theologie* IV 1859 pag. 527) Wiggers (*Zeitschrift für die historische Theologie* XXIX 1859 pag. 471) Sprotte (*Biographie des Abtes Serratus Lupus* pag. 80—94) Freystedt (*Hilgenfelds Zeitschrift f. wissenschaftliche Theologie* XXXVI 1 1893 pag. 315).   4) *Eius epistulae tempus certa ratione definitur ab Ernesto Duemmler*, pag. 332 adn. 2. *In qua epistula Godescalci mentio quamquam non sit nominatum, eum tamen significari docet et Hrabanus ad Hincmarum scribens* (Migne 112, 1519 in opusculis meis, quae ad Notingum et Eberhardum contra Godescalci errorem confeci) *et ipse Godescalcus easdem Hrabani litteras postea refutando.*

(15) *Godescalcus Eberhardi comitis hospitio utitur in marca Foroiuliensi; per plus duos annos in quadam insula se continet; scribit carmen IV, V, VI¹.*

846 (16) *Hrabanus ad Eberhardum scribit: quendam sciolum nomine Godescalcum apud illum manere, qui duplice praedestinatione praedicata iam multos in desperationem sui perduxisset; ille in sua mansione ne quid haberet, quod Christi euanglio adversaretur².*

(17) *Godescalcus ex Italia turpiter eiectus in Dalmatiam, Pannoniam, Norciam pergit, doctrinam praedestinianam ubique dictis et scriptis adstruens³.*

848 (18) *Godescalcus, iterum in Germania ac fortasse in ipso monasterio Fuldensi, ad Walahfridum, interim abbatem Augiae factum sed tum forte absentem, carmen de rebus suis mittit, in quo, quod amici hospitio uti nequiret, ait sese graviter ferre, illum tamen ipsius sermone ac consuetudine facile posse carere, cum non esset, quod mutuum acciperet dives a paupere⁴.*

848 Oct. (19) *Godescalcus Moguntiac in concilio episcopali, Ludowico Germanorum rege praesente, duo scripta Hrabano, iam archiepiscopo Moguntino, porrigit, chartulam professionis fidei et librum, quo refutaret errores ab eo in epistula ad Notingum prolatos de praedestinatione, libero arbitrio, voluntate dei, morte Christi; ab episcopis interrogatus atque haereseos convictus, neque tamen a sua opinione avulsus, una cum comitibus coram omni populo contumelia verberum affectus, postquam iuramento confirmavit se in regnum Ludowici nunquam esse rediaturum, ad Hincmarum, archiepiscopum Remensem, remittitur cum hac Hrabani*

1) *Hrabanus ad Eberhardum* (Migne 112, 1554 et 1562); *Godescalci carmen VI. De Eberardo* cf. Duemmler in *Jahrbuch f. vaterländische Geschichte, Vindobonae* 1860 pag. 170; eum *Godescalcus* eodem quo *Iulus* modo videtur cognovisse. In insula haud scio an fuerit Grado. Carmen quintum cum sexto composui propter codicem Augustodunensem, in quo utrumque aperte per Italos traditum exstat; de quarto vide in eius adnotatione. 2) Anno 846 *Hrabanum ad Eberhardum* scripsisse Schroersius demonstravit, pag. 100. 3) *Prudentius ad a. 849; Hincmarus* (Migne 125, 84 et SS. XXIII 500): G. peragratis regionibus plurimis et exitiosa semina seminans tandem in Mogontina civitate . . . idem apud Ebonem (Migne 121, 987): *Godescalcum* ultra sibi praedicatoris nomen assumpsisse atque ad barbaras et paganas gentes velut euangelizaturum perrexisse. 4) *Walahfridus* v. 9: Calliope, viam frequenta, qua Fulgentius invenitur: illum post cunabula (*Fuldensis*) longius meantem quaeceisti . . . tandem quaere suo loco reductum (*hinc confirmaverim Godescalcum ante synodum Moguntinam Fuldae fuisse cum Hattone, quondam monacho sibi familiari, ab anno 842 abbatе Fuldensi*); idem *Walahfridus* v. 12 seq., ubi distinguendum est ita: dum tua scripta sonant 'bene me te posse carere ad faciem quantum', cum sit mihi testis in imo pectore spes ardens a te me plurima velle lucrari lucisque tuae consortia ferre. te quoque sit certum est. *Paulo ante natale domini esse Godescalci litteras in aulam palatinam ad Walahfridum allatas e versibus apparet primis*: dulcia cum nostros sancti natalis amores iam proprius tractis completerunt gaudia votis, addita sunt festi (scripsi, fasti codd.) fulgentia (*cognomen Godescalci significari perspectivit Cellotius, qui idem fastis Fulgenti proposuit male*) dona secundi, quod (sc. alterum festum) ingessit epistula nobis. Quod quo anno in cuius regis aula sit factum, restat, ut accurarius indagetur. *Walahfridum* igitur, quem in Franciam pro responso quodam Ludowici regis ad Karolum pergentem a. 849 Aug., cum *Ligerim* transiret, mortuum esse constat (cf. Duemmler pag. 347 adn. 1), puto eo e Germania profectum esse, postquam *Lotharius et Karolus ad Confluentes* convenissent Febr. 848 (cf. Muehlbacher 1098^a), accepisse *Godescalci* epistulam Compendii vel *Carisiaci Dec. 848*, paulo post rescriptsse nondum cognito eum *Moguntiae* esse damnatum, sed periculo iam imminentem (cf. v. 43 ergo, pater fraterque, meae pars unica mentis, noluerim mea dicta putes lacerare volentis, sed tua nolentis reticere pericula, si quid mens mea scit poteritque fidem servare fideli, v. 50 rescribe per istum . . . fidum sequestrum proque rogante ora, ne turbine raptus iniquo non meminisse tui queat), a. 849 una cum rege sibi amicissimo *Pictaros et Bituriges adisse, inde domum reversurum morte esse interceptum*.

epistula: notum sit dilectioni vestrae, quod quidam gyrovagus monachus nomine Gothescale, qui se asserit sacerdotem in vestra parochia ordinatum, de Italia venit ad nos Moguntiam, novas superstitiones et noxiā doctrinā de praedestinatione dei introducens et populos in errorem mittens . . . hanc ergo opinionem nuper in synodo apud Moguntiam habita ab eo audientes et incorrigibilem eum reperientes, annuente atque iubente piissimo rege nostro Ludowico, decrevimus eum cum perniciosa doctrina damnatum mittere ad vos, quatenus eum recludatis in vestra parochia, unde primum inordinate recessit, et non sinatis eum amplius errorem docere et seducere populum Christianum . . . vos etiam valebitis de ore eius, quod sentit, plenius audire et, quid inde agendum sit, iuste decernere¹.

(20) *Godescaleus cum iis, qui eius complices videntur, in monasterium Orbacense reducitur*².

(21) *Hincmarus Rothado, episcopo Suessionensi, de Godescalco ad iudicium adducendo scribit*³.

849

(22) *In conventu episcoporum provinciae Remensis a Karolo Calvo convocato et apud Carisiacum habito, abbatibus Corbeiensi, Orbacensi, Altivillarensi et multis clericis et monachis Remensibus atque etiam archiepiscopo Senonensi praesentibus, Godescaleus ab Hincmaro, qui tum eum de facie cognoscit, et aliis episcopis auditus, postquam sententiam suam proposuit, propositam nullatenus mutavit, adversarios contumeliose redarguit, haereticus et incorrigibilis invenitur, honore presbyterali spoliatur, tamdiu flagris dilaceratur, donec accenso coram se igni libellum, in quo sententias scripturarum et sanctorum patrum sibi collegerat, quas concilio offerret, iam paene emoriens suis manibus in flamnam proiecit. Sententia ab episcopis pronunciatur haec: frater Gotescalcus, sacrosanctum sacerdotalis mysterii officium, quod irregulariter usurasti et in cunctis moribus ac pravis actibus atque perversis doctrinis eo hactenus abuti non pertimuisti, iudicio spiritus sancti, cuius gratiae munus est sacerdotale officium, per virtutem sanguinis domini nostri Iesu Christi neveris tibi esse, si quoquo modo suscepisti, sublatum et, ne ulterius eo fungi praesumas, perpetuo interdictum; insuper, quia et ecclesiastica et civilia negotia contra propositum et nomen monachi conturbare contemnens iura ecclesiastica praesumpsisti, durissimis verberibus te castigari et secundum ecclesiasticas regulas ergastulo retrudi auctoritate episcopali decernimus et, ut de cetero doctrinale tibi officium usurpare non praesumas, perpetuum silentium ori tuo virtute aeterni verbi imponimus. Postremo abducitur in monasterium Altivillarensis, quod est in ipsius Hincmaris dioecesi, quoniam Rothadus ipse novitatis amans ei amplius resistere posse non videtur*⁴.

1) *Annales Bertiniani* ad a. 849; *Hersfeldenses* ad 848; *Xantenses* ad 848; *Fuldensem Vindobonensis et Altahensis codices*, *Herimannus compilator*; *Hincmarus* (*Migne* 125, 84, *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* X 262, *SS. XIII* 500); *Amolo* (*Migne* 116, 86). Quae *Godescaleus* *Hincmaro* tradidit scripta, eorum fragmenta ex *Hincmaro* de praedestinatione libro colligit *Mauguin*, repetivit *Migne* 121, 365. Gyrovagus ab *Hrabano* appellatur e *Regula Benedicti* (ed. *Woelflin* pag. 8, 21, cf. *Kleinert Zur christlichen Kultusgeschichte*, *Berolini* 1889, pag. 280). 2) *Hincmarus* (*SS. XIII* 500, 514, 517). 3) *Hincmarus* apud *Flooardum*, *SS. XIII* 517. 4) *Hincmarus* (*Migne* 125, 59; 85; 505; 506; *SS. XIII* 500; 514; *Migne* 121, 1027; *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* X 308; *codex Remensis* saec. X nunc *Berolini* inter *Phillipicos* 89, cf. *Rose Die lat. Meerman-Handschriften* pag. 186); *Prudentius* ad a. 849; testes oculati apud *Ebonem* (*Migne* 121, 1030); cf. *Schroers* pag. 490. *Sententia synodi Carisiacensis* aduersus

- ab 849 ad c. 870 (23) *Godescalcus in monasterio Altivillarensi severissime custoditur*¹.
 849 (24) *Godescalcus mittit ad Gislemarum, monachum Corbeicensem, librum de doctrina praedestinatiana ab se conscriptum*².
 (25) *Godescalcus a Lupo, Ferriarum abbe interim facto, per litteras*

Godescalcum (cf. J. Haret, *Oeuvres II* 124) seorsum traditur, velut in codice Remensi et in eo, quo *Nicolanus Canuzatius, canonicus Tricassinus, eam invenit, libro* (cf. Mansius XIV 921 et Cellotius pag. 58), sed ex *Hincmaris scripto ad simplices Remenses excerpta, id quod perspici potuit, ut primum idem scriptum a Guilelmo Gundlach ad codicem Leidensem editum est* (*Zeitschrift f. Kirchengeschichte X* pag. 258—309). *Godescalci confessionem breviorem nihil aliud esse nisi libelli in conventu cremati exemplum facile assentior Cellotio* (pag. 68, cf. apud nos *infra* pag. 716 ad n. 27).

1) *Hincmarus de una trinitate* (*Migne* 125, 495); *ecclesia Lugdunensis adversus Iohannem Scottum* (*Migne* 119, 127); *Ebo de tribus epistulis* (*Migne* 121, 1030); *Hincmarus ad Egilonem* (*Migne* 126, 70): si aliquis vos interrogaverit de ipsius custodia, talem esse veraciter illi respondere potestis. quicquid fratres in cibo et potu habent, hoc ei quotidie sine ulla negligentia ministratur. vestimenta illi ad sufficientiam offeruntur, si vult ille accipere. ligna ad focum faciendum illi sufficienter dantur. in mansione, in qua degit, caminatum habet et necessarium. lavacula illi non denegantur. sed postquam in eandem mansionem intravit, non solum corpus lavare noluit, verum nec manus nec faciem. antea enim, sicut illi testantur, inter quos conversatus erat, turpissimus et adhuc quantum potest in sua turpitudine manet; *Hincmarus de una trinitate* (*Migne* 125, 618): scripsit (*Godescalcus*), . . quia nollet vestimenta de vestiario fratrum communicantium mihi accipere, nisi pretio compararet — qui pretium non habebat —, sed sic vellet ire, sicut Adam ibat antequam peccaret. mox autem ut frigus eum coepit constringere, cum vestimentis etiam pelliciam et focum studuit quaerere; *idem in eodem libro* (*Migne* pag. 615): a fratribus nostris (*Altivillarenses sunt, ut Altum villare nostra cella appellatur*), quibus de eo sollicitudinem delegavi. *Godescalcus ad Rathramnum* (c. VII, 70): vix vacat hora, residat qua mea rusticitas, ut saltim hinc fingere ternas litterulas liceat, quoniam imperium patris instat ad patrandum aliquid, cum hoc, tunc protinus illud; *Hincmarus de una deitate* (*Migne* 125, 512): post plura ipsius edicti (*synodi VI act. XVIII*) ita scriptum in novo codice habetur: . . ‘patrum, qui cooperante trina et conglorificanda deitate sacrum fidei symbolum terminarunt’. hoc nomen . ., quod hic est impositum, ‘trina’ a Gothescalco, quando praefatus liber in monasterio Altivillaris, ubi ipse morabatur, ex authentico, quem mihi Petrus episcopus Aretinus commodaverat, scriptus fuit, adulteratum credimus . . dat quoque nobis certum iudicium Gothescalcum falsasse hunc librum, quia cetera. *Videtur igitur Godescalcus, ut a studiis dogmaticis avocaretur, idoneus esse iudicatus, qui codices describeret pariter cum fratribus Altivillarensibus, qui in ea arte excellebant* (cf. *praeter Hincmaris verba modo allata ea, quae de codice Ebonis dicuntur, supra* pag. 711 ad n. 10). *Colloqui tamen cum iis ei non licebat, cf. Hincmarus ad Egilonem* (*Migne* 126, 68): *Gundbertus, monachus Altivillarensis, saepe pro suis negligentiis regulariter corruptus fuit et, quia saepe Gothescalco furtim se coniunxerat et litteras ei dederat et ab eo acceperat, secundum regulam in gravioribus culpis missus fuit et dicitur illius perversa doctrina depravatus. Aliam mentem ei inicere crebro conabantur, cf. Hincmarus de una deitate* (*Migne* 125, 615): *Godescaleum per me ac per fratres meos, sed et per frequentia scripta, ut resipisceret et a suis indeum blasphemias sensum et os suum revocaret, saepe commonui, sed apud eum nihil profeci.* 2) *Hincmarus* (*Zeitschrift f. Kirchengeschichte X* 261): de quibus perversitatibus suis et scripta illius suscepit: unum quidem thomum a confratribus nostris oblatum, quem ad quendam Gislemarum, Corbeiae monasterii monachum, scripsit quasi sub obtentu orationis et gratiarum actione dictans, ubi pro laude maximas dixit blasphemias, quemque epistulari prosecutus apparentia (scripsi, pertinentias cod.), quare talia dixerit, falso de scripturis compilare curavit; cf. ib. pag. 271. *Ab hoc tomo Godescalci pitacium ad quendam monachum, quod Hincmarus vocat* (*Migne* 125, 369), vel scriptum ad quendam complicem (*Migne* 125, 291, cf. 272, SS. XIII 501), non diversum puto.

petit, ut sibi Augustini locum deo post resurrectionem videndo interpretetur et verba aliquot Graeca exponat¹.

(26) *Hincmarus ad Godescalcum scribit suam ipsius de praedestinatione sententiam definiens².*

(27) *Hincmari definitioni subscribere Godescalcus pertinacissime recusans confessionem fidei ei mittit, in qua ad iudicium dei his verbis provocat: utinam placeret tibi, omnipotentissime pariter ac clementissime domine, ut, sicut in te credo et spero, dato mihi gratis posse, prout iam dudum dare dignatus es et dare quotidie dignaris etiam velle, coram undique electa populorum te timentium multitudine, praesente etiam istius regni principe cum pontificum et sacerdotum monachorumque seu (*Usserius*, ceu *Mauguin*) canoniconum venerabili simul agmine, concederetur mihi, si secus hanc catholicae fidei de praedestinatione tua veritatem nollent recipere, ut isto, quo dicturus sum, favente gratia tua, id approbarem cernentibus cunctis examine: ut videlicet quatuor dolis, uno post unum positis atque ferventi singillatim (*Usserius*, sigillatim *Mauguin*) repletis aqua, oleo pingui et pice et ad ultimum accenso copiosissimo igne liceret mihi*

1) *Lupus ad Godescalcum monachum* (Migne 119, 491): *ni veritus fuissem, ut, me ab observatione caritatis aversum nullius flecti posse precibus putando, eandem caritatem offenderes, etiam nunc nihil . . . respondissem, duabus ex causis: altera, ne otio tuo (sc. in custodia Altivillarensi) materiam exercendi ingenii imminuerem; altera, ut habita consideratione illorum, quos super eadem quaestione te sollicitasse olim cognovi, mediocritatem meam non praediicare quorundam excellentiae aestimatione propria comprobarem. verum autem illorum colloquio et rescripto potitus quid ego hinc sentiam, desideras experiri cet.; Hincmarus ad simplices* (Zeitschrift f. Kirchengeschichte X 263): *pervenit etiam ad exiguitatem nostram, quia idem frater (Godescalcus) — et complices sui — de videndo deum multa et subtilia quasi rimans perserutaretur et aliter, quam debuerit, docere praesumpserit, magis curans, qualiter debuisse deum videre quam ut mereretur illum videre, cf. ib. pag. 295. Ad eandem, quam Godescalcus eiusque amici instituerant, quaestionem spectare videtur et Hrabani liber de videndo deo missus ad Hattonem abbatem post a. 842* (Migne 112, 1261, ubi miror inquit, quod quidam ex nostris non tempus nec modum observantes de secretis dei in conviviis suis inter pocula disputant, qualiter post hanc vitam electi visuri sint dominum in regno caelesti) *et responsum viri cuiusdam ecclesiastici ad Karolum Calvum* de diversa et multiplici animae ratione, *quod primus Sirmondus ad codicem Remensem edidit* (Migne 125, 930), *in quo quaeritur* (pag. 943) *utrum substantia divinitatis corporalibus oculis post resurrectionem corporis videatur. Quo in responso quae utrum anima corporea sit et utrum anima localiter teneatur in corpore copiose disseruntur* (pag. 932 et 933), *aliquo modo cum eo libro de anima mihi ridentur cohacere, quem Rathramnus ad eundem regem misit. Is enim non solum Odoni episcopo Bellovacensi de quantitate animae scripsit librum nondum editum* (cf. Mabilio Annal. XXXVI 70), *sed de simili materia alterum et ipsum adhuc latenter ad Karolum Calvum misit, in quo contraria eorum statuit, quae responsi scriptor anonymus. Huins subdo praefationem milii ex codice 332 Collegii Corporis Christi Cantabrigiensis a Catharina Jez-Blake, donna doctissima, descriptam: duo, quantum memini. proposuistis ecclesiasticorum vobis auctoritate solvenda: sitne anima circumscripta sive localis. non facilius sane quaestio et quantum perserutanda doctis, tantum minus intelligentibus abscondenda, quoniam panis, qui provectioribus vitam ministrat, lacte nutriendos necat. igitur secundum vestrae decretum iussionis, super haec re quid sit tenendum, maiorum sententia nos instruat. sed priusquam veniamus ad causam, nominum significantiam explicem, ne aliud agentes circa aliud evagemur; non valet enim secreti mysterium penetrare, qui signorum differentiam non curat distinguere. Pergit ibi Rathramnus ex Augustini, Claudiani, Cassiodori, ceterorum sententia docens animam nec localem esse nec corpoream; finit sic: si quid vos minus diligenter in hoc opere a nobis positum deprehenderitis, ea, qua debetis, confidentia, precor, et arguatis et corrigatis. explicit liber Rathramni de anima.* 2) *Flodoardus SS. XIII 553, 15.*

invocato gloriostissimo nomine tuo ad approbandam hanc fidem moam, immo fidem catholicam, in singula introire et ita per singula transire, donec te praeveniente, comitante ac subsequente dextramque praebente ac clementer educente, valerem sospes exire, quatenus in ecclesia tua tandem aliquando catholicae huic fidei claritas claresceret et falsitas evanesceret fidesque firmaretur et perfidia vitaretur. utinam haec, domine, legentibus et intellegentibus huiusmodi, sicut est opus, inspirare digneris affectum, ut exorent (*Mauguin, exorem Usserius*) te suppliciter, quo celeriter hoc animi mei desiderium meum, sicut indiget ecclesia tua, perducas ad effectum et, siquidem te suffragante de cunctis illaesus prodiero, amplexentur veritatem et execerentur falsitatem. sin autem, quod ex te, per te et in te credendo, confitendo, sperando et amando tuique tantummodo securus tuaeque solummodo gratiae certus polliceor, vel inchoare trepidavero vel consummare formidavero, in ignem me protinus mittant et ibidem merito perire permittant. suppliciter tamen te, domine, rogo in dulcissimo nomine tuo, ut nemo me catholicorum temere, quod absit, reprehendat in animo suo, quia prorsus ausum talia petendi, sicut ipse melius nosti, a me propria temeritate non praesumo, sed abs te potius tua benignitate sumo¹.

(28) *Hincmarus de Godescalci erroribus ad reclusos et simplices dioecescos Remensis scribit*².

(29) *Rathramnus chartulam de patrum dictis ab Hincmaro in epistula ad simplices male intellectis ad Godescalcum mittit*³.

(30) *Godescalcus infirmus communionem petit*⁴.

850 (31) *Hincmarus Godescalci confessionem, Rathramni chartulam, suum ad simplices scriptum ad Hrabanum mittens petit, ut ille iterum in Godescalcum scriberet; quaerit de communione*⁵.

post Mart. (32) *Hincmari litteris mense Martio redditis Hrabanus respondet: communionem Godescalco ne daret; mirari se, quod eum, qui in omnibus vituperabilis esset inventus, scribere aliquid permetteret, in quo officio eum magis nocere posse*

1) *Hincmarus ad simplices* (*Zeitschrift f. Kirchengeschichte* X 262): tertium quoque thomulum quantitate parvum, sed impietate maximum ab illo ipso mihi oblatum suscepit; *idem in libro de trinitate* (Migne 125, 495) nonnulla ex confessione memoriter afferens; *Hrabanus ad Hincmarum* (apud Kunstmann, *Hrabanus Maurus, Moguntiae* 1841, pag. 215: nugas Gotescalci); *idem ad eundem* (Migne 112, 1529, cf. Schroers pag. 495); *Iohannes Scottus de praedestinatione* (Migne 122, 366, 367, 369). *Hacc est confessio prolixior, quae vocatur; quam primus edidit Usserius a Sirmondo sibi missam; Usserii editionem non nimis accurate repetivit Mauguinus, Mauguini Mignius* (121, 349); *codex a Sirmondo adhibitus nunc ubi sit, ignoratur. Alteram confessionem eamque breviorem, quam eundem esse atque libellum in conventu Carisiacensi crematum Cellotium secutus posui* (*supra* pag. 714 ad n. 22), postquam Usserius pariter Sirmondi apographo usus protraxit, *Mauguinus ad codicem olim Corbeiensem nunc Parisinum* 12292 emendatiorem emisit, quam editionem secutus est Mignius (121, 347). 2) *Hrabanus ad Hincmarum* (apud Kunstmann pag. 215; Migne 112, 1519). *Hincmari scriptum invenit atque primus edidit Guilelmus Gundlach* (cf. *supra* pag. 714 ad n. 22). 3) *Hrabanus ad Hincmarum* (Kunstmann pag. 215): *chartula Ratramni; idem ad eundem* (Migne 112, 1522): ille Corbeiensis monachus in epistula sua vituperavit vos (Schroers, nos *Sirmondus*) non recte Fulgentii sententiam exposuisse (cf. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* X 306) scribendo de vobis ad amicum suum ... et vos seductos esse asserit stilo cuiusdam libelli, qui fertur esse Hieronymi de induratione cordis Pharaonis (cf. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 273; *de eiusdem libri auctoritate inter Pardulum et Ebonem erat controversia*, cf. Migne 121, 1052). 4) *Hincmarus ad Hrabanum* (Kunstmann pag. 218); *idem ad Prudentium* (SS. XIII 518, 10). 5) *Flodoardus* (SS. XIII 514); *Hrabanus ad Hincmarum* (*vide* n. 32).

*quam viva voce loquendo; cum infirmitas corporis et acgritudo senectutis obstareret,
quominus nova ipse componeret, mittore se ea opuscula, quae ad Notingum et
Eberhardum praepterito tempore contra eius errorem confecisset¹.*

(33) *Rathramnus ad Godescalcum versibus scribit².*

(34) *Godescalcus ad multos in Francia et Germania viros doctos con-
fessionem suam mittit petens, ut, quid de doctrina praedestinatiana sentirent,
quam primum se certiorum facerent; ad Matcaudum, Ionam, Lupum, Rathramnum,
Amulonem eundem libellum mittens nova in Hrabanicos, quos vocat, argumenta
addit; nemo respondet praepter Lupum, abbatem Ferrariensem, qui librum suum
de tribus quaestionibus ad monachorum et clericorum captum accommodatum ac-
tum ipsum confectum iam ad Godescalcum mittit³.*

17. Iul. (35) *Rathramni alterum carmen ad Godescalcum affertur⁴.*

1) *Hrabani ad Hincmarum epistulae tres* (ed. Kunstmann pag. 215; Migne 112, 1518; Kunstmann pag. 219; cf. Schroers pag. 494, Schepss N. A. XI 131, Duemmler pag. 408). *Hrabanus quod proximo vere inquit*, hoc est in Martio mense, in diebus quadragesimae, appropinquante paschali solemnitate, vester (*Hincmari*) nuntius ad me portavit vestram epistolam, *id in annum 850 magis quam 849* convenit. 2) Cf. *infra* n. 35. 3) *Amulo ad Godescalcum* (Migne 116, 84): agnoscentes, quae in scriptis tuis misisti et per quandam fratrem nostrum mihi innotescenda vehementissime flagitasti; ib. 86 nunc accepimus et alia scripta tua non parva, quae ad episcopos vel contra episcopos, qui in concilio damnationis tuae affuerunt, scripsisse vel protulisse videris; ib. 95 qui insaniae sensuum tuorum zelo fidei resistunt, haereticos appellare non metuis eosque a bono et erudito viro atque catholico episcopo Hrabanicos nuncupare praesumis; *Godescalcus ad Rathramnum* (c. VII 107): sunt multi magistri⁴ hac regione siti ingenio locuplete beati, unde palatina plerique morantur in aula. ad hos atque alias per barbara regna locatos cernua his avidus porrexii scripta diebus orans magnopere, dignentur ut ocios inde respondere mihi, ceu scis, vehementer egenti. estque Augustini his sententia missa beati, quam liquido exponi auctori quadrando poposci. nempe tribus horum studui proprium indere sensum, Matcaudo, Ionae atque Lupo, rutilantibus ore, poscens obnixe, satagant ut vera referre, proposita est reliquis tantummodo quaestio cunctis. obposui sane (*sc. inter se*), obicitur quod parte ab utraque (*sc. a me et Hrabanicis*); nemo sed excepto quid adhuc mihi reddidit uno. qui cum sit cautus simul et catus, est moderatus sic iam terna sui librans responsa labelli, ut dempto neutri pleno discrimine parti congruat. unde tibi recitanda haec utraque (*i. mea scripta et illa terna responsa*) duxi, respondere alii properant dum mente sagaci, quo magis his mihi quam reputes carissime quicquam (*i. ut magis quam hi tu mihi omnia quam carissime reputes, quicquam est pro quidque*), si videas aliquid, concordans quod tibi non sit. *Lupum esse abbatem Ferrariensem certum est*; terna responsa esse eiusdem librum de tribus quaestionibus, quod iam Sironodus coniecit (*Operum ed. Venet. II* 945), probabile est; quis Ionas sit et Matcaudus, quaeritur. Atque illum credunt esse episcopum Aurelianensem, qui quidem iam a. 844 mortuus est, hunc Marcwardum — ita enim scribunt cum Gilberto Mauguin — abbatem Prumiensem; utrumque sine probabilitate, cum Matgaudo sit nomen optime formatum atque *id potius sit confitendum nos, cui viro Godescalcus scripserit, prorsus ignorare, Ionas autem vel maiore iure putetur diaconus Ionas, Karoli Calvi notarius* (cf. Mabilio de re diplomatica² pag. 528), ut qui in aula palatina sit versatus potueritque Godescalci scripta regi tradere iussus esse, aut Ionas ab a. c. 850 episcopus ecclesiae Augustodunensis (cf. *Gallia christiana IV* 364), qua in ecclesia Godescalci memoria duraverit, *id quod videbimus, ubi de codicibus sermo erit*. 4) *Godescalcus ad Rathramnum* (c. VII, *Anacreontiorum* v. 23 et *hexametrorum* v. 1—17). Qui cum dicat: te (*Rathramnum*) psalmistaræ similem dixerim, qui modulando tui levigas grave pectus alumni. atque utinam prosa tum dulcia, tam speciosa, . . . tam mihi vera psallere magnifici pietas voluisset amici, non obscure significat etiam Rathramno misisse se nova illa in Hrabanicos argumenta, eius quoque responsum expectasse se frustra, expositionem ab eo de quaestione praedestinatiana soluto sermone conscriptam praelaturum se fuisse carmini ei, quod modo accepisset.

- (36) *Godescalcus Rathramno respondet misso carmine VII, adiecto Lupi libello de tribus quaestionibus*¹.
- (37) *Rathramnus opus de praedestinatione regis iussu compositum duobus libris absolvit*².
- (38) *Iohannes Scottus et Amulo, episcopus Lugdunensis, in Godescalcum scribunt*³.
- 842—853 (39) *Rathramnus a Karolo Calvo iussus Radberti Paschasii, abbatis Corbeiensis, sententiam examinare librum de corpore et sanguine domini scribit*⁴.
- 853—855 (40) *Rathramnus Augustini et Hilarii de trina et una deitate sententias ab se collectas et explicatas ad Hildegarium, episcopum Meldensem, mittit*⁵.
- ab a.c. 855 (41) *Godescalcus trinam deitatem recte dici et ipse adversus Hincmarum ad a.c. 870 defendens multas in omnes partes dimittit epistulas*⁶.
- (42) *Godescalcus in epistula ad fratrem absentem Hincmaro maledicit*⁷.
- 856 Sept. (43) *Hincmarus componit ingens volumen de praedestinatione et libero arbitrio contra Godescalcum et Rathramnum mittitque ad Karolum regem*⁸.

1) Cf. ad n. 34. 2) *Hincmarus* (Migne 125, 90). Edidit Rathramni opus post alios Mignius 121, 11—80. 3) *De Amulonis epistula* (Migne 116, 84—96) cf. Schroers pag. 120; de Iohannis opere vide supra pag. 519 et 522. Alii Scotti quomodo de Godescalci doctrina cogitaverint e tribus codicibus a Scottis scriptis appareat (cf. Traube, *Abhandlungen l. c.* pag. 350): in codice enim Boerneriano epistularum Paulinarum et in Sangallensi euangeliorum sanctae scripturae locis non nullis, qui contra eius doctrinam facere viderentur, in marginibus adscriptum legitur contra ΓΟΔΔΙΚΔΑΛΚΟΝ, ΓΟΔΔΙΚΔΑΛΚΟΣ, ΓΟΔΔΙΚΔΑΛΚ, ΓΟΤΙΚΔΑΛΚ; pariter in Bernensi 363 ad Servii verba haec omnis res hominum aut ex nostra voluntate descendit, ut puta sedere surgere, aut ex fati necessitate, ut nasci mori, aut ex deorum voluntate, ut navigare vel honoribus frui librarius contra godiscalcum apposuit; infra, ubi Servius dedit meritum non nisi ex praestantia beneficio descendit, in margine aut idem aut aliud scripsit god. 4) *Apud Mignum 121, 126—170. Rathramni liber de eo quod Christus ex virgine natus sit* (ib. 81—102) quo anno qua data occasione sit scriptus, nondum exploratum est. *Rathramni epistulas in Collegio S. Trinitatis apud Dublinium* (cf. Bernardi Catalog. manuscriptor. Angliae et Hiberniae II 2 pag. 42 n. 703, 6) extare nullas certioreme fecit T. K. Abbott, qui ibi bibliothecae praeest. 5) *Hincmarus de una deitate* (Migne 125, 475, 500, 512). Rathramni opus nunc deperditum quo tempore sit conscriptum, Schroers nos docuit pag. 152; accedit, quod Hildegarius infula ornatus est intra a. 853 et 855. 6) *Hincmarus de una deitate* (Migne 125, 475): Gothescaleus . . . invidia mei, quem in ecclesia cantari trinam deitatem vetuisse audierat . . . plurima scribere et ad quoscumque potuit, primum latenter, deinde quantum sibi licuit aperte, mittere procuravit. novissime diebus istis hanc subiunctam (pag. 475—479) schedulam, quae ad nos communiter per complices ac satellites suos pervenit, inde conscripsit; idem aliarum scedulae fragmenta affert pag. 580, 581, 588, 597, 604. Cf. Schroers pag. 152—156. 7) *Hincmarus de una deitate* (Migne 125, 613): scripsit et alia multa ridicula, quae apud fautores suos, quibus ea servanda fraudulenter donavit, invenimus. quae . . . ut vera deliramenta maniaci et aniles fabulas hic inserere superfluum duximus. ponendam tamen adhuc unam de eius naenii censui. ante hos siquidem annos revelatum sibi quibusdam familiaribus suis scripsit, quod ego statim post tres semis annos suae revelationis . . . mori et ipse Remorum episcopus fieri et post septennium veneno interfici et sic gloriae martyrum adaequare deberet. et cum prophetiam impleri non vidit, inter alia haec cuidam sectatori iuvenculo, quales solebat diligere, scripsit: 'sed iam tempus est fratrem deseriri absentem'; quae secuntur *cola et commuta*, cum ad Godescalci normam non omnia cadant aut desinant, dubito num ab Hincmaro accurate addata sint. Ne ea quidem verba magna fide digna sunt, quae antecedunt: scripsit quoque ad deum loquens et dicens ei, quod ipse illi praeceperit, ut pro me non oraret et quia primum filius in eum intraverit, postea pater, deinde spiritus sanctus, qui in illum intrans ei circa os barbam adussit; et quia nollet vestimenta cetera (cf. supra ad n. 23). 8) *Flodoardus, qui praefationem servavit, SS. XIII 502* (= Migne 125, 49). Cf. Schroers pag. 136.

- 860 (44) *Hincmarus alterum de praedestinatione et libero arbitrio opus ad regem mittit*¹.
- 860—861 (45) *Hincmarus ad filios ecclesiae suae mittit librum ex orthodoxorum patrum dictis collectum de una et non trina deitate ad repellendas Godescalci blasphemias ciusque naenias refutandas*².
- (46) *Hincmarus eundem librum mittit Godescalco nec quicquam apud eum proficit*³.
- 863 Jun. (47) *Hincmarus, ut de Godescalco rationem redderet, una cum eo ad synodum Metensem vocatus litteris serius allatis non venit*⁴.
- (48) *Nicolaus papa ex Liudone, diacono Remensi et tunc Hincmari legato, de Godescalci damnatione et reclusione quaerit*⁵.
863. 864 (49) *Hincmarus per nuntios et litteras apud papam se excusat: si ille sibi scriberet, ut Godescalcum a custodia solveret et aut ad se cundi, ut eius doctrinam experiretur, aut ad quemcumque alium pergendi licentiam donaret, illius iussi- onibus se non esse resultaturum*⁶.
- ante a. 865 (50) *Rathramnus Rimbertum, presbyterum Hamburgensem, de cynocephalis et interrogat per litteras et docet*⁷.
- 865—877 (51) *Rathramnus ad Rimbertum, iam archiepiscopum Hamburgensem, et Adalgarium, abbatem Novae Corbeiae, de propinquorum coniugii scribit*⁸.
- 866 (52) *Guntbertus, monachus Altivillarensis, cum libris, vestimentis, caballis e monasterio aufugiens Godescalci, cuius sectator erat, reclamationem ad papam perlaturus esse dicitur*⁹.
- 866 Sept. (53) *Hincmarus Egiloni, archiepiscopo Senonensi, Romam cuncti multa de Godescalco scribit*¹⁰.
- 866 Sept. (54) *Godescalci mortem instare simul atque Hincmaro nuntiatum est a fratribus iis, quibus eius curam delegarat, mittit ei per eosdem fratres scriptiunculam, cui, quae de praedestinatione et trinitate ecclesia catholica sentiret, parucis complexus hunc imponit finem: ita si credideris in corde tuo et ita professus fueris in ore tuo et ita subscriptis coram testibus manu tua te credere et profiteri et in hac credulitate et professione permanere, iudicio sancti spiritus per episcopale ministerium, quo damnatus es, absolvi poteris et participationi corporis et sanguinis domini nostri Iesu Christi et communioni catholicae ecclesiae restitueris. Ipsos autem fratres per litteras hortatur, ut, si se Godescalcus, antequam anima egredieretur de corpore, recognovisset, ei et spiritali et corporalem humanitatem exhiberent; sin autem in obstinatione permanens mortuus esset, cum psalmis et hymnis ad sepulturam deportari cum vel in communi fratrum sepultura sepeliri non oportere, privatæ autem sepulturæ*

1) *Sirmondum secutus edidit Mignius 125, 55—474; cf. Schroers pag. 142.* 2) *Flooardus SS. XIII 502; Sirmondi editionem Mignius iteravit 125, 473—618.* 3) *Hincmarus (Migne 125, 615).* 4) *Hincmarus ad Nicolam (SS. XIII 500).* 5) *Hincmarus ad Nicolaum (SS. XIII 500).* 6) *Hincmarus ad Nicolaum (SS. XIII 501); Flooardus (SS. XIII 502).* 7) *Rathramni epistulam (apud Migne 121, 1153—1156) nuper ad codicem recognovit O. F. Fritzsche in Zeitschrift f. wissenschaftl. Theologie XXIV (1881) pag. 57.* Rimbertus, ut erat minister Anscharii, monachi olim Corbeiensis (cf. supra pag. 38 adn. 3), cum Rathramno familiaritatem facile inire poterat. — In codice Bernensi 363 (cf. supra ad n. 38) fol. 88^v ad Servii verba: gemini sunt non duo, sed simul nati et fol. 65^v ad verba similia in margine annotatum legitur rathramnus. 8) *Epistulae initium in codice Herfordensi inventum publicarit R. Wilmans, Die Kaiserurkunden d. Provinz Westfalen, Monasterii 1867 pag. 505—506.* 9) *Hincmarus ad Egilonem (Migne 126, 68; 76). Cf. supra ad n. 23.* 10) *Sirmondi editio a Mignio redditur 126, 68—76. Cf. Schroers pag. 573 adn. 83.*

humanitatem ei non esse denegandam. Hincmari ad se missam epistulam Godescalcus accipiens in furorem versus ea, quae mandabantur, detestari et amplius coepit blasphemare. Et cum iam finis eius appropinquaret, fratribus qui aderant, ut a pravo suo sensu et perversa sententia se revocaret et communionem suoram perciperet, suadentibus respondit a suo se sensu et sententia revocare et com-

30 Oct.

munionem per auctoritatem non posse accipere: sive indignam ut ait Hincmarus vitam digna morte finivit et abiit in locum suum¹.

868 (55) *Rathramnus librum de ortu S. Mariae non esse Hieronymi contra Hincmarum defendit².*

(56) *Rathramnus contra Gracorum opposita scribit³.*

2. *Carmina infelici monachi quot effugissent temporis et hominum iniquitatem, conservata qualem artem sequerentur, quo sum pertinerent, quando scripta essent, supra in transcurso indicavi⁴; hic breviter exponam, qua quodque ad nos pervenit⁵. Vindicavit igitur ab interitu codex Guelferbytanus 1062 carmen quod a nobis numeratur primum, Parisinus 1154 secundum et tertium, Parisinus 3877 quartum, Parisinus 1154 et Augustodunensis 33 quintum et sextum, Sirmondi codex iam dudum amissus septimum. Antecedit apud me carminibus epistula ad Lupum, episcopum, ni fallor, Catalaunensem (c. 835—857), a Godescalco iuvene missa (cf. supra pag. 709 n. 8), quae quamquam practer utriusque cum altero consuetudinem nullam rem notabilem pandit, e codice Vaticano 7803 a nobis tamen protrahitur, ut Godescalci prosa verbis similiter desinentibus diligentissime distincta quam numerose cadat e luculento exemplo colligatur. Sequitur appendix, in qua duo carmina ex codice universitatis Cantabrigiensis Gg. 5. 35 deprompta collocavi, alterum constans versibus ex Godescalci carmine primo memoriter repetitis, alterum prioris imitatione effectum. Edidit secundum Godescalci carmen Franciscus Monnier (De Gothescalci et Iohannis Scoti Erigenae controversia, Parisii 1853, pag. 102) Edélestand du Méril (Poésies populaires lat., Parisii 1843, pag. 141) Guido Maria Dreves (Analectorum hymnicorum vol. IX, Lipsiae 1895, pag. 16), tertium Monnier (pag. 101), quartum Monnier (pag. 95, cf. pag. 3), quintum E. du Méril (pag. 177) Monnier (pag. 15) Daniel (Thesauri hymnologici vol. IV, Lipsiae 1855, pag. 173), sextum Lebeuf (Dissertations sur l'histoire ecclésiastique et civile de Paris, vol. I, Parisii 1739, pag. 493) E. du Méril (pag. 253) E. de Coussemaker (Histoire de l'harmonie au moyen âge, Parisii 1852, pag. 93) Dreves (XIX pag. 10); appendicis carmina, Godescalci epistulam, carmen eius primum⁶ primus edo, qui idem in quinto et sexto edendis primus codice Augustodunensi utor; de septimi editionibus infra dicam.*

(V) Codex 7803 bibliothecae Vaticanae, olim 46 armarii 6 archivii Vaticani, ubi fol. 192^v Godescalci epistula post Isidori Origines manu non ineleganti saeculo IX scripta est, sed litteris aliis detritis, aliis recentiore atramento superinductis (= V¹), nonnullis in extremis versibus abscessis difficulter legitur. Quae epistula olim commemorata ab Arevalo Isidorianorum part. IV cap. CVII (apud Migne 81, 915), unde Wiggers (cf. supra pag. 711 adn. 3) eius mentionem accepit, nunc demum editur codice a Iohanne Graeven

1) *Hincmarus in appendice ad librum de trinitate (Migne 125, 615—618); eius ad Altivillarenses epistula seorsum tradita etiam in codice Remensi exstat (apud Migne 126, 92—93), cf. Flodoardus (SS. XIII 553, 24). Mabilio in Annalibus (XXXVI 42): 'eius obitum in veteri necrologio Altivillarensi notatum puto ad tertium Kalendas Novemboris, ubi Godescalcus monachus legitur'; quae verba quin Mabilio ad haeresiarcham recte rettulerit, nullus dubito, cum nomen in Gallia nequaquam frequens fuerit. Ante annum 870 mortuum eum esse inde appareat, quod Hincmaro capitula adversus Hincmarum Laudunensem scribente non iam inter viros est, cf. Migne 126, 441. 2) Cf. supra pag. 406 seq. 3) Apud Migneum 121, 225—346. 4) Cf. supra n. 10, 15, 34, 36. 5) Cf. Duennler N. A. IV 320. 6) Neque enim primum carmen a Flossio editum erat, licet id in catalogo Guelferbytano affirmetur.*

reperto atque ultima eius pagina, quae epistulam continet, ab eodem viro docto ad codicem lecta, a me ad photographon relecta; per colla et commata periodi idcirco a me scribuntur, quo facilius ars Godescalciana appareat; uncini non ponuntur nisi ad significanda extremonrum, qui in codice sunt, versuum supplementa, quibus locis quot litterae perierint, plerumque non iam patet.

(H) Codex saeculo X aut in Gallia scriptus aut ad Gallicum exemplum descriptus¹, quondam Flacii Illyrici, post Helmstadiensis 1062, nunc Guelferbytanus 1164 et ab Ottone de Heinemann in eius bibliothecae catalogo accurate enarratus (I 3 pag. 35 — 36); Godescalci carmen primum folio 226 habetur; Bernhardus Kuebler, amicus, descripsit.

(P) Codex sancti Martialis Lemovicensis, nunc Parisinus 1154, saeculo IX scriptus, a multis magni aestimatus atque saepe adhibitus, fuisse descriptus ab Ernesto Duemmler (N. A. IV 114), a folio 98 ad 142 cantorum syllogen ita dispositam tradit, ut octo eius partes facile inter se distinguantur, confessiones partim neumis instructae, carmina Paulini Aquileiensis cum neumis, Boethii carmina cum neumis, carmina de die iudicii cum neumis, carmina de festis partim cum neumis, carmina de sanctis, planctus cum neumis, hymni de festis. Inter confessiones melodia carentes tria Godescalci carmina exstant: id, quod apud nos est quintum, folio 98, tertium fol. 106^a, secundum fol. 108; sextum invenitur inter planctus folio 131^r idque notis musicis adscriptis (cf. apud Coussemaker tabula II 3, apud nos tabula IV). Nominatum quintum et sextum traduntur; secundo et tertio poetae nomen non praeponitur. Sed secundum esse Godescalci extra dubitationem positum est ex eo tempore, quo carmen Guelferbytanum Godescalci nomine insignitum innotuit, quod ei est simillimum, nisi forte idem est et sola trudentium diversitate dissonum²; nam si illo aevo ulli versus cantu potius quam litteris memoriae prodebat, id profecto cadit in Godescalcianos. Tertium carmen, quod in codice ante secundum legitur, Godescalco ab arte vindicatur, qua sicuti cetera nominatum ei adscripta et secundum sine nomine traditum, sic et ipsum inter omnia eminet, quotquot in syllogen recepta sunt³. Contulerunt E. Duemmler, A. Molinier, H. Lebègue; sextum usque ad v. 6, 4 ad photographon recognovi.

(A) Codex 33 Seminarii Augustodunensis ipse vitas sanctorum tradit (cf. Catalogue général in 4° I pag. 20); in folio autem additio versus Eugenii Toletani (apud Migne 87, 364 c. 13) et Godescalci carmina quintum et sextum saeculo X scripta sunt. Utor chartis photographis meum in usum confectis Henrico Omont, Salomone Reinach benigne intercedentibus.

(M) Codex olim Mazarinacus, nunc Parisinus 3877, scriptus saeculo X, continet Isaaci episcopi Lingonensis capitula; antecedunt verba Graeca et versus Guidonis, quae supra edidimus (pag. 701); iis Godescalci carmen quartum folio 4 insertum; transscripsit Augustus Molinier.

(C) Codex in universitate Cantabrigiensi Gg. 5. 35 saeculi XI, cf. supra pag. 561. Quo celeberrimi nominis libro cum G. Meyer Spirensis Godescalciana quoque contineri

1) Fortasse in monasterio Hildenesheimensi, nam in eadem pagina, quae Godescalci carmen, Porta celi manu aequali scriptum legitur; quamquam plura monasteria id nomen habuere. 2) Cf. ad appendicis c. I. 3) Cf. Gulielmus Meyer Spirensis ad ludum de Antichristo pag. 69 et nos supra ad n. 10. Erravit igitur Franciscus Monnier, cum carmina vere Godescalciana, secundum et tertium apud nos, inter dubia poneret, abecedarios autem tres ab eius arte alienissimos, qui carmen genuinum in codice Parisino sequerentur, et ipsos genuinos iudicaret, scilicet ad caeli clara non sum dignus sidera fol. 99^r (in Ulixis Cheralier Repertorio hymnologico n. 107), ad te deus gloriose rerum factorum omnium fol. 102 (Cheralier n. 282, postea edidit Dreves XIX pag. 37), anima nimis misera infelix scelestissima fol. 104 (Cheralier n. 1092). Idem carmen Sapphicum totius mundi machinae creator fol. 105 (cf. Duemmler N. A. IV 115), quod et ipsum spurium est, minus male saltem inter dubia posuit.

me ex: Roberti Pribsch catalogo (*Deutsche Handschriften in England I 20—27*) docuisset, folii 445 exemplum photographum fieri iussi, ad quod quae in appendice proponuntur carmina descripti.

(S) Iacobi Sirmondi membranulae — neque enim iustus codex erat — ignoramus, quo in monasterio quo tempore scriptae fuerint; neque scimus, collegii Claromontani bibliotheca divendita quo pervenerint¹. Ibi autem post Sirmondi mortem ab anno 1651 ad 1764 asservabantur, iam cum aliis fragmentis in codicis formam redactae, qui codex in eius bibliothecac catalogo ita describitur (n. DLXXXVII pag. 210): ‘Fusciculus quaternionum membranaceorum in 4° (foliorum 122) partim IX°, partim X°, partim XI°, partim XII° saeculo exaratorum. Ibi continentur, 1°. Herardi Turonensis archiepiscopi Capitularia et eiusdem Commonitorium (imperfectum) ad Guenilonem archiepiscopum Senonensem. 2°. Iuvenci presbyteri Fragmentum libri metrici Evangeliorum. 3°. Decreta Bonifacii Papae (forte Benedicti VII). 4°. Fragmentum libelli de quatuor Virtutibus. 5°. Folium de numeris et ponderibus (Opusculum, ut videtur, compleatum). 6°. Folium de Genealogia Regum et Princeps. 7°. Epistola Leonis II. Papae ad Metenses in gratiam Drogonis, quem vocat archiepiscopum Metensem (edita). 8°. Decretu PP. Romanorum (edita in Conciliis Labbei tomo 2°. part. 2. p. 300 et tomo 3°. p. 346 et p. 436). 9°. Epistola Nicolai I. Papae (edita). 10°. Berengarii archidiaconi Andegavensis Retractatio. 11°. Epistola Ioannis diaconi et cancellarii E. R. ad (Guidonem) abbatem Molismensem (ut videtur, inedita). 12°. Epistola Iovonis Carnotensis ad Lugdunensem archiepiscopum. 13°. Homiliae (imperfectae) in Evangelia. 14°. Epistola (inedita) satis prolixa Matthei Albanensis episcopi et cardinalis ad abbates qui consueverant Remis convenire singulis annis pro correctione monastici Ordinis. Incipit: Patribus conscriptis, coelestis curiae senatoribus, abbatibus illis qui condixere singulis annis Remis convenire pro monastici Ordinis correctione, Mattheus Dei gratia Albanensis episcopus, eorum frater et devotus amicus, gratia et pax a Domino Patre et Domino Iesu-Christo. 15°. Incerti Authoris liber ad Monachos (ineditus). 16°. Epistola Ludovici Pii ad Agobardum Lugdunensem archiepiscopum. 17°. Capitula Callisti II. Papae. 18°. Gotteschalchi Versus iambici et heroici (a Sirmondo editi). 19°. Iuvenalis Satyrarum Fragmentum (tribus quaternionibus constans) saeculo X°. exaratum. 20°. Epistolae Pelagii II. Ioannis IX. ac Benedicti IV. PP. 21°. Epistolae nonnullae Leonis, Felicis, Hormisdac et Innocentii PP. Omnes hi quaterniones ex variis codicibus videntur avulsi.² Ipse Sirmonius iisdem membranulis usus ter e Godescalci carmine septimo paucos versus edidit: anno 1611 in notis ad Ennodii opera pag. 26 (= S^e) primos decem Anacreontios (= Sirmondi Operum ed. Venet. I 878), a. 1645 in Hincmari operibus I pag. 555 (= S^h) hexametros 107—132, a. 1650 in editione Lupi de tribus quaestionibus (= Sⁱ) hexametros 116—125 (= Operum II 945). Tandem a Gilberto Mauguin (*Vindliciar. praedestinationis II 58 Parisiis 1650*) fraudis accusatus, quod non omnes versus edidisset, constituit, ut id iam per Cellotium fieret². Is Sirmondo obsecutus primam totius carminis editionem in ‘Historia Gotteschalci praedestinationis’ emisit eique hacc verba praeposuit (pag. 415): ‘monumentum istud habemus a manu Sirmondi . . . placuit religiose, ad naevos usque prosodiae et orthographiae collyphos describere, quod incertum sit ab auctore proveniant an ab antiquario; interpunctionibus tantum distinximus, quibus membranae veteres monasticue carere solent.’ Quae dum Cellotius praefatur, Sirmonius inter vivos erat; sed mortuus est, antequam anno 1655 amici editio in lucem prodiret. Nostra aetate Mignius eam descriptis, Patrologiac lat. 121, 367—372.

1) Cf. V. Rose Die lat. Meerman-Handschriften zu Berlin pag. III. 2) Philippus Labbeus Novae bibliothecae pag. 59 anno 1653: ‘versus longe plures editis publicabuntur max a viro perquam eruditio’.

Domino gloriosissimo patrique piissimo inter vasa misericordiae ac honoris excellentissimo et tam sublimitate sapientiae quam sanctitate vitae reverentissimo Lupo gratia dei pontif(icali) cathedra dignissimo antistiti benignissimo Gotte-scale licet infimus omnium degentium sub caelo fidissimus tamen corpori et spiritui vestro praesentis vitae ad emolumentum et *(hic)* longaevam prosperitatem opto et perennis postmodum gloriae sospitatem in Christo.

Decimo kalendarum Augustarum die beatitudinis vestrae mihi delatae sunt litterae sapientiae speciosissimae eloquentia splendidissimae et, quae his maiora sunt, humilitate praeemunitissimae caritate praecellentissimae et ideo mihi karissimae atque gratissimae; insuper etiam inde m(ihi) non modo melle verum et omni noctare dulciores visae sunt et adhuc videntur apparere, quod nuntiaverunt non solum spirituali, quae semper, deo gratias, augetur, salute te pollere, sed et corpora(l)i, quae universis fidelibus vestris, inter quos et ego, si dignamini, sum, quamvis extrellum ibi loc(um) merear, si tamen et hoc mereor, possidere, necessaria est, sanitate vigere.

Ut illos igitur tam optatae felicitatis indices exiguitas mea semel lustravit apices, confessim la(udes) agens deo supplices vobis etiam grates retuli multiplices.

Quae quidem duo facere *(iam)* tunc inivi, sed omnino needum finivi; immo haec consummare non statui, dum meo virtus inest spiritui.

Et utique, si velim diligenter adtendere appendere ac perpendere, tantum mihi bonum per gratuitum gratiae suae donum deus ibi dignatus est impendere, ut ei non semel, sed semper oporteat mansura laudum rependere, quoniam, quoad vixero, non ea quibo perexpen(dere), quin potius cum obiero, tunc ad id incipiam contendere, si tamen mihi meritis vestris nunc clementiam d(ig)netur divina pietas praetendere, sine qua nullus umquam sanctorum, quanto minus ullus nostrum iniustorum, potuit potest aut poterit, ut multo melius eximietas vestra novit, ad u(lu)m bonum inchoandum vel semel salubriter animum intendere, needum ad consummandum, velut op(or)tet, pertendere; et re vera sagacitas vestra scit optime incessanter debitum caritatis debere nos deo ac proximo sinceriter solvere, quod profecto constat non posse quemquam persolvere.

Prae(terea) nec illud in epistula vestrae dignationis mediocre tripodium visceribus meis infudit, immo vero vel me totum odorifero unguine vel ambrosio suo perfudit et ad vos cumulatius diligentum transfudit, quod vestri notitiam reducendo ad memoriam et locum et tempus mutuae conlocutionis nostrae fluavi piissima paternitas vestra profundit.

Miratus quidem sum et miror adhuc admodum tectum celsitudinis vestrae speciosum, ornatum claritudinis formosum, sed longe vehementius ar(deo) et stupeo

3 pontif[icis] V supplavit Graeven 5 presentis (et aliquotiens e pro q, item e pro e) V emolumentum V¹; incertum, quid habuerit V 7 decima augustarum dia V¹, sequor tenuia vestigia V 9 clementia Graeven 10 karismq corr. V 12 spali V 12 *salute pollere V 17 la[bi] V suppl. Graeven 23 *ma.iura signo post a incerto et super i fortasse e scripto V 24 perexpen[dit] V suppl. Graeven 25 clementiam Graeven ad apicum vestigia in V 26 mm idem sibi videtur legere in V 27 u... in V suppl. Graeven 32 p[ro]p[ter]e V suppl. Graeven 33 totum] t (4 litterae in membrana perforata perierte) V suppl. Graeven 35 *sau[us] V 38 post speciosum aut formosum tertium enuntiati membrum interisse puto ar[bitrio] V suppl. Graeven

1. vasa misericordiae Rom. 9, 23. 21 adtendere, appendere ac perpendere, cf. Godescalci confessio (Migne 121, 361) haec, domine, fac, ut, sicut oportet, attendant, appendant atque perpendant; eiusdem scedula de trina deitate (Migne 125, 475) istud attendat, appendat et mente perpendat: eiusdem carmen ad Rathramn, (infra VII 98) hoc equidem attendens, appendens atque revolvens.

vestrae beatitudinis animum humilitatis excellentia generosum, caritatis eminentia gloriosum, benigitatis evidentia luminosum et insuper pietatis magnificentia deliciosum.

Sed quid vobis rependam pro munere tam dulci, grato nimis ac suavi? nisi quod totus esse cupio, dum vivo, vester, si tamen dominus Iesus Christus, redemptor noster, utriusque nostrum fore dignetur sequester.

Nam de vestra parte nihil, de mea vero non mediocriter dubito; non tamen, 45 quod absit, de illius gratia diffido, in quo beatus fore et semper confisus sum et confido, quia, qui Lazarum distulit, ut posset resuscitare, me quoque peccatis me(rsum) potens est vivificare; sed utinam mihi non desint sorores, quae pro me velint et possint eidem supplicare, quod vos, domine mi, dignamini, quaeso, misericorditer flagitare et Christi Iesu clementiam suppliciter invocare. 50

I.

VERSUS GODESCALCHI.

1. Christe, mearum lux tenebrarum, memet in atrum criminis antrum 5 sive baratrum suscite lapsum.	3. Erue servum valde misellum, pelle piaclum, tolle reatum, 5 dirige gressum, redde paratum.
2. Unde per alnum te rogo flatum, nobile verbum, qui regis ipsum 5 cum patre mundum, compar in aevum:	4. Atque clientem suscite flentem teque timentem; da mihi mentem, 5 fraude carentem, prava caventem,

45 nihil] *V* 49 supp[*V* suppl. Graeven 50 invocare *Graeven ad litterarum reliquias in V*

[I.] titulum praebet *H* 1, 1—4 = app[erendicis carm. I] 1, 1—4 3 atru[*H*, altrum *C*] 6 cf. app. 1, 6 respice lapsum et app. 2, 6 aspice lapsum 3, 1—4 = app. 2, 1—4 1 cf. c[armen Godescalci] II 5, 2 erige vernam piaculum *C*, pliandum *H* 5 = app. 1, 5 dirigre *H* 6 cf. app. 2, 5 sive paratum 4, 1—4 = app. 3, 1—4 1 cf. c. II 4, 2 2 cf. c. II 4, 1 3 cf. c. II 4, 3

[I.] Versus Adonios continuos usurpaverunt inter Romanos Terentianus, Martianus, Ennodius, Boethius. Terentianum Scotti secuti sunt: Columbanus ad Fedolium (ed. Gundlach Ep. III 186), Patricius in celeumate (ed. Pitra Spicileg. Solesm. III 399), is qui carmen codicis Parisini 8069 composuit (ed Riese Anthol. lat. c. 739). Scotti exemplo fuerunt poetis recentioribus: Paulo Diacono (ed. Duemmler Poet. I 69), Pseudo-Hrabano (ed. Duemmler Poet. II 257), ei, qui Rainaldum, abbatem Floriacensem, planxit (ed. Duemmler N. A. V 635), Saxoni grammatico (ed. Holder pag. 13), ceteris. Herimannus Contractus (ed. Duemmler Zeitschrift f. deutsches Alterthum XIII 385) binos vel plures versus singulis syllabis inter se similibus terminavit; Theobaldus (ed. Migne 171, 1223) et ipse exitus consonare voluit, sed binis Adoniis arctius inter se iunctis solam secundam quamque clausulam concentu adstrinxit. Non pauci denique poetae eosdem versus ad verborum accentum formabant. Cf. Peiper ad Boethium de consolatione pag. 220, Meyer Spirensis ad ludum de Antichristo pag. 98, Tranbe Karolingische Dichtungen pag. 136. 3, 1 servum ad nominis originem; pariter in codice Vindobonensi inscribuntur versus Udalrici Babenbergensis ad Gotescaleum dei servum (cf. N. A. XIX 225).

5. Ima sinentem
summa potentem,
teque colentem
atque scientem,
5 te venerantem,
quin et amantem.
6. Tu deus unus
cum patre summus,
flamine plenus,
semper amandus,
5 mente colendus
seu venerandus,
7. Tu metuendus
rexque tremendus,
tutor habendus
et reverendus
5 duxque sequendus
atque petendus,
8. Inclitus omnis
conditor orbis
luxque perennis,
tu, pia cunetis
5 norma ministris,
forma salutis,
9. Dextera fessis,
spes quoque lapsis,
palma regressis,
sedula iustis
5 gloria servis
et decus almisi,
10. Spes mea, Christe,
rex benedicte,
lux pia vite
duxque perite,
5 pastor amande,
quin venerande,
11. Respice nunc me,
da, sequar ut te:
iam miserere
iamque medere,
5 et tibi fac me
iamque placere.
12. Gloria lausque
sit tibi, Christe,
cum genitore,
quin et amore
5 nunc utriusque,
quin sine fine.
amen.

II.

1. Spes mea, Christe,
rex benedicte,
lux pia vite,
duxque perite,
5 pastor amande
seu venerande,
2. Summe creator
et reparator,
sis mihi factor
semper et auctor,
5 sis animator
et recreator.

5, 2 cf. c. II 4, 4   5 = c. II 4, 5   6 = c. II 4, 6, cf. app. 3, 5 temet amantem   6, 2 *pal[?] H
3 flaminis H   6 cf. c. II 1, 6   7, 1 *Tum intuendus H   3 tu cor H corr. G. Meyer   6 *atque
per[?] H   9, 4 cf. c. II 13, 1 sedula dulci et 3, 1, 2 tu iugis esto gloria servo   *secula H   10, 1—6
= c. II 1, 1—6   4 rexque H   6 quin H] seu P   11, 3 cf. c. II 8, 4   6 place^r H   12, 3 cf.
c. II 13, 2   4 cf. c. II 7, 2   5 utriusque Kuebler] ... iusq[H

[II.] Incipit carmen inscr. P   1, 3 uite (et saepius e pro q) P   6 seu sic P   2, 3 michi
semper P fautor Dreves, cf. c. III 1, 4 et 11, 1

5, 6 quin vox Godescalci propria.

[II.] Cf. supra pag. 721.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

3. Tu iugis esto
gloria servo,
perpes alumno
vita misello;
5 semper adesto,
rex pie, voto.
4. Respice flentem,
quaeso, clientem,
te metuentem
atque petentem,
5 te venerantem,
quin et amantem.
5. Porridge dextram,
erige vernam,
exue multam,
postulo, culpam,
5 corrige vitam,
tu, male tritam.
6. Tolle ruborem,
mitte pudorem,
pelle pavorem,
funde nitorem,
5 velle rigorem
daque vigorem.
7. Neete timorem
quin et amorem,
posco, perennem
per genitorem,
5 qui regit omnem
fortiter orbem.
8. Semper ubique,
Christe, tuero
et mihi, colsc
tu, miserere,
5 teque timere
atque amare,
9. Per tua, sancte,
scripta mearc,
corde vel ore
hinc peragrare,
5 perpete mente
hinc recitare,
10. Da meditari
et modulari,
ore profari,
corde operari
5 et tibi regi
da famulari.
11. Haec ego verbi
munere summi
atque corusci
posco adipisci
5 pressus inormi
mole piacli.
12. Christe, clienti
consule flenti
et, precor, audi
vota miselli,
5 unice fili
patris amandi.
13. Sedula dulci
laus genitori
et tibi proli,
flamini et ipsi,
5 perpes et uni
laus deitati.

4, 3 metuentem *sic P*   5, 3 elue *G. Meyer*   6 male *sic P*   6, 3 pelle *sic P*   5 uelle *sic P*
 7, 3 perhennem (*semper*) *P*   5 reget *corr. P*   8, 5, 6 daque timere quin et amare *G. Meyer*   6 an *atque
 (da) amare?   9, 1 *Per uia sancte *P*   2 et scripta *P*   5 perpeti *P*   10, 3 *proferri *P*   11, 1 uerb*i* *P*
 5 pressū *P corr. Monnier*   6 more *P corr. Dreves*   12, 4 *uitam *P*

3, 2 Cf. ad c. I 3, 1.   9, 6 perpeti mente recitare, cf. *Hincmarus de Godescalco (SS. XIII 501)*:
 catholicorum dicta per totum diem sine respiratione aliqua praevaleret memoriter decantare.

III.

1. Christe, rex regum dominans in aevum,
 lumen aeternum, patris atque verbum,
 qui regis cunctum pietate mundum,
 factor egentum,
2. Flebilem multum miserere servum,
 mente corruptum recreans alumnum
 sis memor dudum tibi recreatum
 atque redemptum.
3. Fac mihi signum, pie rex, benignum,
 quin et indignum, rogo, redde dignum,
 ut canam laudum tibi, Christe, metrum
 nunc et in aevum.
4. Corrigas ipsam, precor, alme, vitam
 fraude devictam vitiisque tritam,
 ut tibi dignam deus obsequelam
 iam modo solvam.
5. Tende praecelsam, peto, sancte, dextram
 et fuga foedam variisque lepram,
 pelle iam noxam, nimium nocivam
 delue culpam.
6. Exvia vernam reparando formam,
 exhibe gratam citius medelam,
 forte ne tetram ruar in gehennam
 daemone plenam.
7. Nempe tu pridem, deus, hunc in orbem
 veneras omnem recreare plebem,
 omnibus pacem populisque lucem
 ferre perennem.
8. Tuque mortalem deus, alme, carnem
 sumpseras idem homo factus autem
 fuderas dulcem simul et salubrem
 sponte cruorem.
9. Hancque per mortem religando mortem
 liberas omnem reparator orbem,
 vasa caelestem revehens ad arcem
 rege nitentem.

[III.] Versus cuiusdam *inscr.* P 3, 2 *qui nec P 4, 2 uniusque P corr. Monnier 5, 1 sc̄e (et saepius & pro e) P 6, 2 exibe P cieius P 3 terram P corr. Monnier 7, 4 *fore P 8, 1 *Tu quoniam P 9, 1 religando fortē P corr. G. Meyer: cf. Osee 13, 14 3 cœlestia P corr. Monnier

[III.] Alterum exemplum metri Sapphici tam artificiose facti non extare videtur, cf. G. Meyer ad *Iudicium de Antichristo* pag. 68. 2, 1 servum cf. supra c. I 3, 1. 2 alumnum cf. c. II 3, 3.

10. Tanta tu, pastor pariterque doctor,
perpes adiutor, iugis atque tutor,
feceras, ductor, sator et redemptor,
lucis et auctor.
11. Sis mihi factor, mihi sis et altor
esto protector iugiterque rector,
esto defensor, necis o peremptor,
semper et ultor.
12. Esto salvator, simul et ducator,
sis gubernator, velut es creator,
sis triumphator mihi sive vitor
et superator.
amen.

IV.

VERSUS GOTHASCALCI.

1. O veneranda dei suboles, 4. Tu, rogo, suscipe nunc humiles,
Inclita patris et effigies, Quas ego, rex, tibi fundo preces,
Intime splendor et alme dies, Meque, precor, miserum releves
Qui loca lumine cuncta reples, Ac pietate tua vegetes
5. Totus et in genitore manes — 5. Et procul a vitiis segreges,
2. Nempe minus patre nec quid habes, 5. Omnibus, oro, bonis solides,
Sceptra pari ditione tenes, Ne premat amplius ulla lues,
Quaeque cupis, domine, illa potes: Sed merear tuus esse comes,
Nam recreas revocasque homines Ut mihi detur amanda quies,
5. Et patria pietate foves — 5. Quam meruere tui proceres.
3. Qui miseros facis incolumes, 6. His tua, Christe, patet species,
Linquere crimina quique iubes, Emicat et rutilat facies;
Nos et in exilio esse doles, Hinc quoque sunt iugiter hilares
Ad patriamque redire mones Teque colunt et amant alacres:
5. Teque deum reperi doces: 5. His, deus, obsecro, me socies.

[IV.] 5, 4 michi *M* 6, 5 super me scr. uel nos *M*

[IV.] *Metro Alemanno*, versibus quinis ad singula systemata compositis, pariter usus est *Prudentius*, a quo tam *Godescalcus* quam *Hrabanus*, vel quisquis scripsit carmen *Poet. II* pag. 246 c. *III*, et *Alphanus* (*Migne* 147, 1235) exemplum sumpsisse videntur; contra is qui hymnum de *S. Agatha* fecit (cf. *Damasi* *carm. ed. Ihm* pag. 75), is qui ex hoc hymno carmen de *S. Mauricio* expressit (cf. *cod. Vatican. Palat.* 241 fol. 36^r saec. *XI*), porro *Bruno*, *Otonis Magni* frater, (cf. *Fr. Haasii de subscriptionibus commentatio in programmate Vratislaviensi a. 1860* pag. 20) idem metrum adhibuerunt singulis systematis quaternis versibus constantibus, sed hymnodus et *Bruno* ea re ab arte *Godescalciana* proprius absunt, quod apud eos binorum versuum singulae extremae syllabae inter se concinunt; item *Herimannus Contractus* (cf. *Duemmler*, *Zeitschrift f. deutsches Alterthum* *XIII* 396) in metro *Alemanno*, quod vocabat (cf. *Zarncke*, *Sitzungsberichte der saechs. Gesellschaft der Wissenschaften* 1870 pag. 198), plerumque binos versus similiter exire voluit, bis senos, semel quattuor. 3, 3 In exilio esse ad patriamque redire figurare poterat dici de peccatorum poenitentia; veri tamen similius est significari etiam hoc loco, sicuti in carmine quinto (2, 4) et sexto, *Godescalci iter Italicum*.

V.

VERSUS GODISCALCHI.

1. O deus, miseri
miserere servi.
ex quo enim me iussisti
prae cunctis ego amavi
heu, quid evenit mihi.
hunc in mundum nasci,
vanitate pasci.
2. O deus, miseri
miserere servi.
tu me, domine, fecisti,
ego miser te dimisi
heu, quid evenit mihi.
ut servirem tibi,
et longe abivi.
3. O deus, miseri
miserere servi.
tu me quoque redemisti
et ego te non agnovi
heu, quid evenit mihi.
de ingo servili
nec ad te redivi.
4. O deus, miseri
miserere servi.
mandata, quae praecepisti,
fateor voce lugubri:
heu, quid evenit mihi.
pro dolor! reliqui;
nimium deliqui.
5. O deus, miseri
miserere servi.
almam legem, quam dedisti,
et illa, quae vetuisti,
heu, quid evenit mihi.
denique neglexi
avide dilexi.
6. O deus, miseri
miserere servi.
cuncta bona praeterivi
atque multa mala egi
heu, quid evenit mihi.
animo libenti
pectore ferventi.
7. O deus, miseri
miserere servi.
voluntates non dimisi,
et totius me peccati
heu, quid evenit mihi.
sed his me addixi
vinculis devinxii.

[V.] Versus godiscalchi (gotiscalci A) et oratio (e. o. om. A) inser. PA 1, 2 misere corr. A
4 pre (et aliquotiens e pro ae) PA 5 heu P] hic et constanter guay vel rarius guay A 2, 1, 2 o deus
miseri miserere serui hic et hinc semper om. A 3, 5 quid evenit mihi hoc loco et in ceteris versibus om. A
4, 8 pœcipisti A dolo P 5, 3 an *inique? 6, 4 atque multa mala peregi P adque mala multa
egi A 7, 3 noluptates du Méril set (hic et 9, 8) A 4 et tocus (oculus du Méril) P

[V.] Versus ad Guilemum Meyer Spirensis praecepta disposui, cf. cum ad ludum de Antichristo
pag. 108. 2, 2, 3 Cf. ad c. I 3, 1. 4 Cf. supra pag. 712 n. 15.

8. O deus, miseri
miserere servi.
iram tuam provocavi   criminē frequenti
ideoque te offendī   offensa ingenti.
heu, quid evenit mihi.
9. O deus, miseri
miserere servi.
sed quid plura dicam tibi,
mala quaequae permisisti,
heu, quid evenit mihi.   o pia lux saecli?
                                  cuncta miser feci.
10. O deus, miseri
miserere servi.
ergo iam succurre flenti,
seclera tibi fatenti,
heu, quid evenit mihi.   domine, clienti,
                                  veniam petenti.
11. O deus, miseri
miserere servi.
affer opem indigenti   iam manu clementi,
vulneraque detegenti
heu, quid evenit mihi.   medere languenti.
12. O deus, miseri
miserere servi.
subveni te invocanti   et in te speranti;
dextram da, quem redemisti,
heu, quid evenit mihi.   iam periclitanti.
13. O deus, miseri
miserere servi.
igitur vos, omnes sancti,
exorate prece dulci
heu, quid evenit mihi.   coheredes Christi,
                                  pro me infelici.
14. O deus, miseri
miserere servi.
alma tu, Maria, tui
interventu nunc salubri
heu, quid evenit mihi.   virgo mater dei,
                                  memor esto mei.
15. O deus, miseri
miserere servi.
sancte Michahel, insigni
deprecentur atque cuncti
heu, quid evenit mihi.   supplicato regi,
                                  angelorum chori.

8, 4 offensa *P*] offenso *A*   9, 3 seclē *A*   4 *malaque quoq; permisisti *A* mala quoquo quoq;
permisi *P*   10, 3 domine clienti *in margine add.* *A*   4 seclera *A* poeten/ti *A*   11, 3 adfor *A*
4 mulneraq; degenti me delinquenti *A*   12, 4 quam *PA corr. Daniel* peridytanti *A*   13, 3 igitur
nos *A*] interea *P* choredes *A*   15, 3 michael insignis *A*   4 deprecomur *P* cori *P*

16. O deus, miseri
miserere servi.
claviger quoque praecelsi   sanete Petre regni,
socios adiungens tibi,   preces funde patri.
heu, quid evenit mihi.
17. O deus, miseri
miserere servi.
martyrumque gloriosi   beatorum globi,
flagitate pro miselli   peccatis alumni.
heu, quid evenit mihi.
18. O deus, miseri
miserere servi.
patriarchae quin electi   et prophetae sancti,
suffragamini petenti   precibus clienti.
heu, quid evenit mihi.
19. O deus, miseri
miserere servi.
virgines o clarae, vestri   per amorem sponsi
memoramini nunc moi   delictis oppressi.
heu, quid evenit mihi.
20. O deus, miseri
miserere servi.
insuper vos, summi dei   confessores almi,
opem fert, precor, mihi   oratu instanti.
heu, quid evenit mihi.

VI.

VERSUS GODISCALCHI.

1. Ut quid iubes, quare mandas, carmen dulce cum sim longe 5 intra mare?	pusiole, filiole, me cantare, exul valde o cur iubes canere?	2. Magis mihi, flore libet, plus plorare carmen tale, 5 amor care.	miserule, puerule, quam cantare iubes quale, o cur iubes canere?

18. ante 16. et 17. posuit A   16, 3 precelse A   17, 3 martirumque P   20. ante 19.
posuit A   20, 3 insignes o summi A   4 mihi precor A
[VI.] tit. om. A   1, 1 Ut quid sic PA   2 filiole P] fratercula A   2, 3 plore P   4 quare P
6 canere om. A, iubes canere hic et postea semper om. P

[VI.] Cf. supra pag. 712 n. 15.

3. Mallem scias,   pusillule,   7. Sed quia vis   omnimode,
  ut velles tu,   fraterculæ,   consodalis   egregie,
  pio corde   condolare   canam patri   filioque
  mihi atque   prona mente   simul atque   procedente
  5   conlugere.
  o cur iubes canere?
4. Scis, divine   tyruncule,   8. Benedictus   es, domine,
  scis, superne   clientule,   pater, nate,   paraclite,
  hic diu me   exulare,   deus trine,   deus une,
  multa die   sive nocte   deus summe,   deus pie,
  5   tolerare.
  o cur iubes canere?
5. Scis captivę   plebicule   9. Exul ego   diuscule
  Israheli   cognomine   hoc in mare   sum, domine:
  praeceptum in   Babilonē   annos nempe   duos fere
  decantare   extra longe   nosti fore,   sed iam iamque
  5   fines Iudeę.
  o cur iubes canere?
6. Non potuerunt   utique,   10. Interim cum   pusione
  nec debuerunt   itaque   psallam ore,   psallam mente,
  carmen dulce   coram gente   psallam voce,   (psallam corde,)
  alienę   nostri terre   psallam die,   psallam nocte
  5   resonare.
  o cur iubes canere?

3, 1 Malem *P* scias sic *PA* 2 ut uelles tu sic *PA* 3 condolare *A*] cum dolore *P* 4 prona
(prono *P*) mente sic *PA* 5 conlugere *A*] cum lugere *P* 6 iubes canere *hic et 4, 6 5, 6 (ubi adest iub)*
6, 6 om. *A* 4, 1 diuine tyruncule (tyruncule *A*) sic *PA* 5, 1 captiuę plebicule (prebicule *P*) *PA*
2 cognomine *A*] cum nomine *P* 3 babilonē sic *PA* 4 longe extra *A* 5 iudeę *A* 6, 1 itaque *A*
2 utique *A* 4 *alienę *PA*: cf. *Ps. 136*, 4 nostri in terra *A* 7, 2 consodalis *A*] o sodalis *P*
3 canam *A*] cano patri *PA*: enuntiandum patre, veluti 7, 4 procedente pro procedenti *scriptum* 4 pro
cedenti *A* 6 hoc cano ultronee, qui fere decimae strophae primus versus est in *PA*, hic posui] o cur (iubes
canere), qui intercalaris hic non quadrat, *PA* 8, 2 pater nate *A*] nate pater *P* 9, 1—6 om. *A*
6 *huic rogo *P* 10, 1—6 supplevi et disposui, fluctuant codd. ita:

P

Huic cano ultroneę (vide ad 7, 6)
interim cum pusione
psallam ore psallam mente
psallam die psallam nocte
carmen dulce
tibi rex piissime.

A

Huic cano ultroneę
interim cum pusiole
psallam ore psallam voce
psallam monte psallam nocte
psallam die
tibi rex piissime.

6, 1—5 (*Iudaei carmen dulce coram alienae terrae gente resonare iussi id aegritudine vici*) nullo
modo potuerunt; quam ob causam neque (unquam) Christianis id facere licuit (— typicum enim *Iudaeorum*
silentium fuerat — neque nunc mihi licet). 10, 1, 2 *Clausulas superioribus dispare reddidi; opinor,*
de poetæ sententia.

VII.

- Age, quaeso, perge, Clio,
Remeando corde fido;
Propera, celer virago,
Repeda, sagax propago,
5 Cui frater est Apollo.
Ob id hoc velut volando
Fer amico ovans Rathramno,
Domino, patri, magistro,
Calamo metrum impolito,
10 Quod ei libens remitto,
Celebri viro et corusco,
Amo quem satis profecto
Animo pio ac benigno,
Datur ut mihi maligno
15 Ab eo deo, bonum qui
Dabit omne flagitanti,
- Sine quo nihil fore ulli
(Liquet ut) valent alumni.
Igitur, velut petita
20 Es, abi, mora nec ulla
Tenearis ac decora
Videas sodalis ora.
Bis enim venis ab illo
Speciosa iam magistro
25 Adimens fel, imprimens mel;
Reficis (bis) os alumni
Dape dulci, odore suavi.
Ubi hunc vides sedentem,
Alios probe docentem,
30 Rogitent decum potentem,
Det ut his piam quietem,
Rogo, die iugem salutem.

Septeno Augustas decimo praeunte kalendas,
Solis equi dulcem efflarunt ubi naribus ignem
Fluctibus Oceani capita atque iubas madefacti,
Assuetum ad cursum properantes vertere currum,
5 Splendida iam toto cesserunt sidera caelo,
Pallida germano cessit quoque Cynthia Phoebo,
Solus iamque citis quadrigam agitabat habenis
Iamque iubar mundo fundebat amabile quadro
Iamque nitore novo ac splendore micabat opimo,
10 Clara et luce suam reddebat cuique figuram,
Gaudebat tenebras procul omnis terra fugatas,
Atque mihi adplaudens veluti praesaga boni mens
Tripudiabat ovans solito magis atque triumphans,
Artibus et cunctis hilarandi inerat potior vis:
15 Cum mihi gratuito data sunt subito metra dono
Celsithroni regis de parte relata sodalis
Dulcia melle magis, trans lumen fulgida solis.
Quae sitiebat, uti, mea mens, sub sidere Cancri
Messor amat refici fontis dulcedine puri,

[VII.] EPISTOLA GOTTESHALCI AD RATRAMNUM *Se* 2 *om.* *Se* 6 *om.* *Se* 7 Ratramuo *Se*
10 *finit Se* 11 *chorusco (sic semper) Sc* 16 *omni Sc 17 *nulli Sc 18 *Valet ut liquet
alumno Sc 26 **bis om. Sc* 31 *is G. Meyer*

1 Augustus decimo praecente *Sc corr. Harster* 2 nubibus *Sc corr. Harster conferens Aen. XII 115*
cum primum alto se gurgite tollunt solis equi lucemque elatis naribus efflant 3 Oceani *Sc* 7 abenis *Sc*

[VII.] Cf. supra pag. 718 n. 36. 1—32 Imitatur Strabonis carmen ad se missum (Poet. aeri
Carol. II pag. 362 c. XVIII v. 1—12, cf. supra pag. 712 n. 18) et Prosperi carmen ad uxorem, quod
vocabatur (ed. Venet. I 418). Versibus 25—29 quod acrostichis efficitur ARDUA, nisi casu accidit, potest
simile artificium comparari, quod apud eundem Strabonem in versibus item Anacreontis est (Poet. II
pag. 412 c. LXXIV v. 10—12, cf. ibid. pag. 722).

12 *Aen. X 843* praeSaga mali mens. 18—24 Imitatur Strabonem l. c. pag. 363 v. 5—9.

POETAE LATINI AEVI CAROLINI III, 2.

- 20 Tabidus utque fame rercari vult quoque pane,
Algidus utque focum utque exoptat nudus amictum.
Exul uti patriam, ceu terram naufragus imam
Utque situs tenebris cupid almae munera lucis:
Haud secus egregias mea nunc cupiebat egestas,
- 25 Quas tua nobilitas deprompsit, amice, Camenas,
Insignes pulchras dulces habilesque venustas,
Famine perspicuas et vero pignore puras,
Scematisbus validas tropicoque lepore coruscas,
Simplicitate probas, humili pietate decoras,
- 30 Cum sale conditas, tum pacis amore politas.
Quas equidem sanctum dictasse reor tibi flatum;
Immo procul dubio nihil hinc, vir humillime: nato
Sunt bona cuncta, ab eo ac cupienti dantur egeno.
Ergo hunc aequalem pariterque pium genitorem,
- 35 Trinum unumque deum, votis efferre per aevum
Debeo supplicibus, quo sum tibi praeside iunctus.
Absque meis meritis fecit hoc denique gratis,
Effuso qui te voluit reparare crux,
Ditavit sophie speciali quin et honore,
- 40 Virtutis varię donavit amando decore.
Dignus et est vita hinc laudum per saecula favore,
Si daret efficere id parili sine fine tenore;
Sincero certe iugiter redamandus amore
Et casto sancte metuendus ubique timore;
- 45 Competit assidue quem sancto efferre tremore,
Viscera largiri valeant si nostra quid illi.
Indigus est nostri qui nil utique emolumenti:
Non eget obsequii neque servitii atque nec hymni.
Solus ob id domini potitur cognomine veri.
- 50 Et tamen ipse horum, reliquorum sive bonorum
Est dator atque auctor, ceu nosti tu, bone doctor.
Mente humili hunc ideo, si dat, benedicere certo,
Quod tribuit nobis talem te, pignus amoris
Qui servare velis et pangere dicta poesis,
- 55 Quae sancto flatu, non vili inflata boatu,
Dulciloquo affatu, celebri rutiloque relatu
Demulceat mentem modulaminis huius egentem
Et solatur eam variis languoribus aegram;
Diversisque malis diversa poemata psallis.
- 60 Sic cytharista etenim studuit celeberrimus olim
Cor sedare hominis fidibus psallendo canoris,
Nimirum hominis iam regni honore carentis,

20 *Tabidus atque *S^c*   22 *Exul ita *S^c*   25 camoenas *S^c*   27 veri *Cellotius*   28 varias
G. Meyer   30 cum pacis *S^c* corr. *G. Meyer*   33 *temptavi*, Cum b. c. habeo accipienti d. e. *S^c*   37 Abs
S^c corr. *Cellotius*   39 sophie (et raro e pro g) *S^c*   45 *Cum petit *S^c*   48 ynni *S^c*   51 dator
Harsterjolate *S^c* nostri *S^c* corr. *Cellotius*

30 *Marc.* 9, 49.   37 *Cf. infra ad v.* 144.   43. 44 *Cf. c. I 6 et 7.*   60—65 1 *Reg.* 16, 14—21.

Quem draco crudelis vexabat et improbus anguis,
 Et vere merito, dominum quia liquerat ultiro
 65 Elatus fastu nimio feritatis et astu.
 Huic te psalmistae, huic, inquam, similcm cytharistae
 Dixerim, amice sacer, generose poeta, frequenter
 Qui modulando tui levigas grave pectus alumni.
 Atque utinam prosa tam dulcia, tam speciosa,
 70 Tam praefulgida et tam suavia tamque decora,
 Tam pia, tam placida atque, quod est plus, tam mibi vera
 Psallere magnifici pietas voluissest amici!
 Hic tamen id parco inde, alibi quod reddere spero
 Scripta favente deo, licet id cito, ut opto, nequibus
 75 Multas ob causas, quarum primam esse venustas
 Hanc volo vestra sciat, quia vix vacat hora, residat
 Qua mea rusticitas, ut saltim hinc fingere ternas
 Litterulas liceat, quoniam imperium patris instat
 Ad patrandum aliquid, cum hoc, tunc protinus illud.
 80 Istud ob id nequeo; sed et haec veraciter addo
 Quod nimium metuo tibi respondere, quod imo
 In sensu teneo, quia torpeo pectore bruto
 Inscitiae plenus multoque errore volutus,
 Sermone incultus, metri quoque iure solutus,
 85 Quamlibet hoc modico usus sim sub tempore pauco,
 Namque magisterio vix uno subditus anno;
 Nec didici deinceps, dubiis ambagibus anceps,
 Stultorum princeps, abrupta per omnia praeceps.
 Nemo fuit mihi dux: ideo minime patuit lux
 90 Septo peccatis, quantum pietas nisi gratis
 Caelestis tribuit, cui virtus gloria laus sit.
 Raro hoc per me fit: per te peto crebrius ut sit.
 Proinde scientiolę scintillula cum mihi inesse
 Vix queat, extimeo hinc quid amico frendere summo,
 95 Sensibus arguto, lingua vehementer acuto,
 Quippe exercitio qui nocte dieque sub isto
 Versatus dudum evasisti culmen ad ipsum.
 Hoc equidem attendens, appendens atque revolvens,
 Virtutem inflantem postponens, aedificantem
 100 Gaudens praeferre institui hactenus inde silere,
 Donec ope domini hinc valeam quid certum adipisci,
 Aures magnanimis quod demulcere sodalis
 Corque iuvare queat, ne squalor in ilia serpat
 Et denuo offendam, si frivola forte refundam.

70 an *praefulgidula? 71 plus est Sc transpositus Cellotius 76 Hinc Sc corr. G. Meyer
 83 voluptus Sc corr. Mignius 84 *veteri Sc 92 me sit Sc corr. Mignius 97 versatur Sc corr.
 Cellotius 101 ope sic Sc 102 quod sic Sc

78 Cf. supra n. 23 pag. 714. 84 Supra n. 10 pag. 710. 87 Supra n. 12 pag. 711. 90 Cf.
 infra ad n. 144. 98 Cf. ad Godescalci epistulam supra pag. 723 v. 21. 99 1 Corinth. 8, 1 scientia
 inflat, caritas vero aedificat.

- 105 Quod fieri ut possit, mea mens (h)aut impigra poscit
Suppliciterque rogat, pietas ut idem tua poseat.
Denique sunt multi domino donante magistri
Hac regione siti ingenio locuplete beati,
Unde palatina plerique morantur in aula:
110 Ad hos atque alios per barbara regna locatos
Cernua his avidus porrexi scripta diebus
Orans magnopere, dignentur ut oculus inde
Respondere mihi, ceu scis, vehementer egenti.
Estque Augustini his sententia missa beati,
115 Quam liquido exponi auctori quadrando poposci.
Nempe tribus horum studui proprium indere sensum,
Matcaudo, Ione atque Lupo, rutilantibus ore,
Poscens obnixe, satagant ut vera referre.
Proposita est reliquis tantummodo quaestio cunctis.
120 Obposui sane, obicitur quod parte ab utraque;
Nemo sed excepto quid adhuc mihi reddidit uno;
Qui cum sit cautus simul et catus, est moderatus
Sic iam terna sui librans responsa labelli,
Ut dempto neutri pleno discrimine parti
125 Congruat; unde tibi recitanda haec utraque duxi,
Respondere alii properant dum mente sagaci,
Quo magis his mihi quam reputes karissime quicquam,
Si videoas aliquid, concordans quod tibi non sit.
At licet usque, rogo, tecum duo perpeti voto,
130 Pectore quin toto supplex orare memento,
Donetur habilis quo sermo videlicet illis
Cumque vigore salis pia nobis pignora pacis.
Gaudeo praeterea, nimium venerande poeta,
Sublimis cum sis, humili quod honore nitescis,
135 Cumque polum subeas, quod humi te repere signas.
Nam placet istud ei, ut nosti, vir splendide, regi,
Qui fore praehumilis pro te est dignatus in imis
Mortis ad usque genus, quod erat super omnia peius.
Hoc velut ore facis, si corde patrare studebis,
140 Cunetarum vere virtutum stabis in arce.
Nam facile est homini miserum se voce fateri,
Ceu simulator agit; sed corde tenere, quod infit,
Pauperis est animo in supero regnantis Olympo.
Illud enim reprobi faciunt persaepe gemendi;
145 Hoc autem electi nimirum ab origine mundi:
Idcirco haud meritis, veri sed munere patris

---

105 aut *S^e* corr. *Cellotius*   106 Simpliciterque *S^e* corr. *Mignius*   107 *incipit S^h*   108 beati *S^e*
periti *S^h*   111 direxi *S^h*   112 ocyus *S^h*   116 *incipit S^l*   119. 120 *om. S^l*   120 Opposni *S^h*
obiicitur *S^e*   123 labelli *S^e* libelli *S^h* *Cellotius*   125 Congruat] *finit S^l*   127 hi *Harster*
carissime *S^h* R^{ne} *S^e*   132 *finit S^h*   135 repperro *S^e* corr. *Mignius*

107—128 Cf. supra n. 34 pag. 717.   132 Cf. supra n. 30.   143 Matth. 5, 3.   144—154
Doctrina praedestinatiana breviter exponitur (v. supra versus 37 et 90); *conferendi sunt loci ex ceteris*
Godescalci scriptis a Francisco Sprotte collecti, Biographie des Ables Servatus Lupus, pag. 84—86.

Felices, frater, felices, celse magister,
 Quos pater in Christo de legit more benigno,
 Quorum nemo perit, quos sanguinis unda redemit
 150 Agni caelestis, qui vitam contulit illis;
 Felix, agnorum fuerit qui extremus eorum!
 Nec leo nec praedo, lupus ac draco, latro nec ambro
 Hinc rapient quenquam vel vi vel fraudibus unquam.
 Omne quidem, quod ei tribuit pater, advenit illi.

APPENDIX AD GODESCALCUM.

I.

1. Christe, mearum	2. Erue servum
lux tenebrarum,	valde misellum,
memet in altum	pelle piaclum,
criminis antrum —	tolle reatum
5 dirige gressum —	5 sive paratum
respice lapsum.	aspice lapsum.
3. Atque clientem	
suscipte flentem	
teque timentem:	
da mihi mentem	
5 temet amantem,	
omnipotentem.	

II.

1. Conditor almus	2. Quique, priusquam
Christus Olimpi,	saecla fuissent,
tempora cuncta	unica proles
qui moderatur	omniparentis
5 atque gubernat,	5 nobile verbum
auctor et altor,	nascitur ore,

post 154 'panca videntur deesse' Cellotius

[I.] Cf. supra pag. 724 1, 1 Criste C 3 altrum corr. C 2, 3 piaclum corr. C

[II.] 1, 6 auctor corr. C 2, 1 *Quinque C 2 secla et saepius e pro e C 5 nomine C corr. G. Meyer coll. Godescalci c. 1 2, 3

[I.] *Carmen totum ex Godescalei carminis primi particulis conglutinatum (cf. supra pag. 720 et 721) non uno loco sensu caret; sed eo nomine notabile est, quod Godescalci verba tinnula atque ipsam, puto, eorum melodiam in posteriorum memoria aliquatenus haesisse ostendit.*

[II.] *Carmen ab eodem factum esse videtur, qui superiores versus e Godescalco collegit.*

3. Atque creando
caelica regna,
sidera clara,
aequora glauca
5 arvaque cuncta
sponte patravit,
4. Ac sine fine
numine pollens
venit ab astris
clausus in alvo
5 virginis almae
totus ubique,
5. Quem pereunti
huic male mundo
edidit ipsa
integra semper
5 mater opima
virgo Maria,
6. Qui bibit haustum
mortis amarae
morteque victa
fregerat Orcum
5 nosque redemit:
sit benedictus.
7. Cuius inundans
proflua sancti
gratia fatus
iure dicandi,
5 dulcis amice,
te benedixit,
8. Et tibi donans
terna bis altae
dona sophiae
ac semel unum
5 dogmatis omnis
fonte replevit.
9. Nam tibi servit
sensus acutus,
prompta loquela,
nectare plena
5 copia prosae,
metrica Musa.
10. Plura quid inquam?
sermo referre
non valet omne
pondus amoris,
5 quod tenet ipsum
pectoris antrum.
11. Ergo vigeto
sospite vita
stella refulgens
lucis ad instar,
5 doctor optimus
dignus honore.
12. Prospera cuncta
det tibi Christus,
qui super aetram
sceptra paterna
5 continet omni
tempore saecli.
amen.

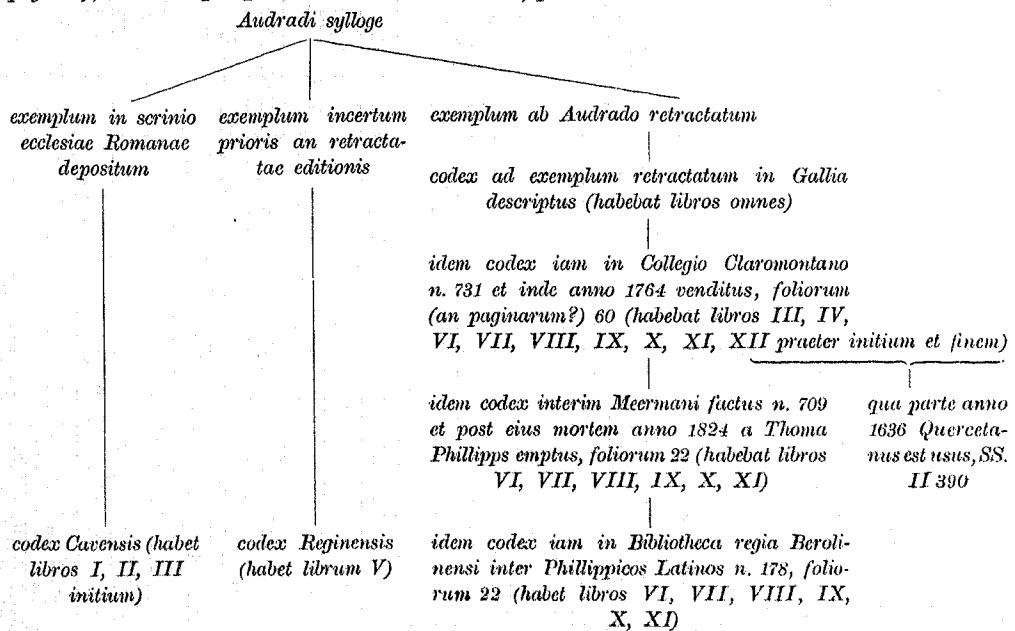
3, 3 sedera C   5 *auraque C   6 spontae C   5, 1 *per unti C   6, 3 manu altera add. C
11, 2 sospit C   12, 5 continent C   6 seculi tribus extremis litteris incertis C

AUDRADI CARMINUM SUPPLEMENTUM.

Forte fortuna evenit, ut A. Gaudentius, dum codices Cavenses perscrutatur, nova Audradi opera ibi reperiret repertaque anno 1889 ederet¹⁾, sc. duo carmina integra, unum mutilum, operum ab ipso scriptore collectorum atque Leoni IIII papae anno 849 oblatorum²⁾ praefationes pedestrem et poeticam, eorum singulas inscriptiones e binis hexa-

1) A. Gaudenzi, *Carmi medioevali inediti*, *Bullettino dell' istituto storico italiano* no. 7 pag. 39—45.

2) Operum sylloge ab Audrado papae oblata tredecim libros complectebatur, sc. carminis de trinitate libros tres (I II III), canticum de nativitate domini (IV), liberum de fonte vitae (V), canticum in honore Petri (VI), canticum in honore Martini (VII), passionum Iuliani et sociorum eius libros quattuor (VIII IX X XI), liberum revelationum (XII), psalmum metricum (XIII). Adsunt hodie in variis codicibus hi libri: I (infra pag. 741) II (infra pag. 743) III mutilus (infra pag. 745) V (supra pag. 73) VI (supra pag. 84) VII (supra pag. 86) VIII IX X XI (supra pag. 89) XII mutilus (fragmenta collegi in *Abhandlungen* pag. 378); cetera scripta quo modo sensim intercederint, per tabulam demonstrabo ita:

Cf. Catalogus Collegii Claromontani pag. 282, Catalogus Bibliothecae Meermanniana IV 122, Rose Berliner Meerman-Handschriften pag. 394.

metris constantes. Quae scripta, postquam alio loco a me est demonstratum¹⁾, quem ad modum editionem meam Audradi carminum iam anno 1886 emissam²⁾ prosperrime supplevissent atque conjecturas meas ibi prolatus de carminibus etiam tum in occulto latenterbus, de sylloge ab ipso Audrado condita, de computo ab eo invento, de ceteris rebus non paucis, alias confirmavissent, alias correxissent, reliquum erat, ut hoc in corpore diligenter ederentur, quam a docto Italo factum esset. Per virum igitur humanissimum atque erga me amicissimum, Iosephum Fumagalli, nunc bibliothecarum Neapolitanum, petivi a Domno Gulielmo Colavolpe, monacho Casinensi et monasterii Cavensis bibliothecario, ut suae bibliothecae codicem denuo cum Gaudentii exemplo conferret. Quod ille negotium et humanissime suscepit et doctissime perfecit, ut de lectione iam constare videatur. Continet liber Cavensis (= C) praeter Audradum opera quaedam Isidori Hispanensis; scriptus est saeculo duodecimo vergente³⁾.

Anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi DCCCXLVIII cum secundum oraculum divinum ego Audradus, omnium servorum dei minimus, pro salute fratrum meorum Romam ad limina beatissimorum apostolorum intercessurus venissem, exceptus a domino quarto Leone papa, viro magnorum operum, obtuli libros hos per manus eius domino in die natali eorumdem apostolorum. Et in hunc modum feci oblationem,⁵ dicens: 'offero sanctae trinitati per manus vestras, sancte Leo papa, testimonium prædicationis meae, titulos labiorum meorum'. quos ille reverenter exceptit et cum episcopis qui aderant — nam ad sollemnitatem apostolorum omnes illius patriae ex more convenerant — et cum ceteris sapientibus Romanis clericis ad purum examinatos auctoritate suae cathedrae catholico canone roboravit et provida utilitate legendos¹⁰ fidelibus adnotavit et ad honorem suae sedis in sernio sanctae matris ecclesiae Romanae servare decrevit.

EXPLICIT PRAEFATIO.

-
- I. Primus habet patrem, genitum, flatumque vel alnum
Esse Deum trinum, cum sit substantia simplex.
  - II. Inde secundus habet regnum laudesque thronosque,
Omnia per verbum coepta et reparata per ipsum.
  - III. Tertius enarrat Christi magnalia vel quod
His dederit sanctum, qui continent omnia, flatum.
  - IV. Quartus natalem recinit verbi puerique,
Qui caelo revocat homines a morte redemptos.
  - V. Quintus habet fontis vitae clarissima dona:
Pascha pium, lunam, numerum scyphumque sacratum.

1) ihesu C   3) limina sic C   6) sancte (et semper e pro q) C   8) sollempnitatem (item similia) C
13) prephatio C || numeros in marg. addidi   I 2 *substancia (similia saepius) simul C   II 2 cepta C
V 2 lunam sic C   *ciphumque C

1) Abhandlungen der bayrer. Akademie XIX 2 pag. 374—391.   2) Supra pag. 67—121.   3) In catalogo librorum Cavensium, qui ad Codicem Cavensem, qui dicitur, addi solet, nondum enarratus est.

2—12 Albricus SS. XXIII 735, 17 (cf. Traube, Abhandlungen l. c. pag. 382): Audradus, corepiscopus Senonensis, de mandato beati Petri, qui ei in visione apparuit et de licentia archiepiscopi sui Romanus prefectus est et libros suos obtulit quarto Leoni papae, qui reverenter eos exceptit.   11 scrinio, cf. Traube, Abhandlungen pag. 391. || I—XIII Cf. supra pag. 739 adn. 2.

- VI. Sextus habet Petri claves laudesque thronumque,
Qui caelum terramque ligat solvitque potenter.
- VII. Septimus hinc recinit Martini pontificatum,
Praesulis eximii, toto qui pollet in orbe.
- VIII—XI. Quatuor hinc pugnas fidei testantur et, omnem
Perfidiam extinctam, vires regnumque piorum.
- XII. Hostes prosaicus duodenus iudicat acre
Ecclesiaeque pios reparare prophetat honorem.
- XIII. Iungitur huic psalmus, prosam post ultimus extat,
Qui mortem spondet reprobis et gaudia iustis.

INCIPIT PROEMIUM HORUM LIBRORUM.

Audradi miserere tui, qui per crucis aram
Oblatus patri laxasti crimina mundi.
Qui cecinist trino ternos in nomine libros,
Quartum natali pueri verbique dicavit
5 Et quintum titulo vitae de fonte notavit.
Clavibus atque throno Petri sextum decoravit,
Septimum et ornavit Martini pontificatu,
Octavum, nonum, decimum, undecimum Iuliani
Martyrio, verae fidei archanoque fidi.

10 De grege Martini magni ecclesiae Turonensis
Praesulis ex voto Senonum chorepiscopus idem
Praecipiente deo post hos scripsit duodenum,
Quo docet inducias mortalibus esse decennis
Temporis indultas et plurima dicta monentis,

15 Plenius ut libri textus haec ipsa retentat.
Hunc psalmus sequitur, prosam post ultimus extat.
Is septem vitulos domini mactavit in ara:
Tu veniam tribuens, indulgentissime Christe,
Eius in aeternum sis portio, quae sumus. amen.

INCIPIT PRIMUS.

Te, genitor verbi, summo deitatis honore
Non aliter decevit natum genuisse, sed aequum,

XII 1 *prosaicas C indicat C corr. Wattenbach 2 pios sic C XIII 1 *prosa C 2 *spon-
dent C || 7 pontificatum C corr. Gaudentius 8 *nonum decimum]. XVIII. C 9 Martirio C
archanoque sic C 11 senonum cor episcopus sic C 13 *decenni C 14 indultas sic C *momentis C
16 *prosa C 17 *His C 18 Tui C corr. Gaudentius 19 Eius
sic C sis sic C *quesumamus sic C || incipit primus addidi 1 *De C

VII *Eadem inscriptio in codice Phillipico carmini praefigitur, quod ibi exstat, in honore beati*
Martini, supra pag. 86. VIII 1. 2 omnem perfidiam extinctam *accusativus absolutus est, ut infra III 8*
mortem peremptam, cf. pag. 71 adn. 2.

Ex toto totum, de summo lumine summum,
 Nec genitum genitore minus; nam, quod pater ipse,
 5 Filius omnipotens, summi sapientia patris,
 Hoc est, sed patrem genitum non credimus esse;
 Una tamen cum patre manet substantia nati.
 Indignum nimis est genitum genitore minorem
 Et prius esse patrem genito miserumque fateri.
 10 Summus in aeternum genitor, sapientia verbum
 Ipsius est patris nec hac sine creditur esse.
 Nam genitus si summa patris sapientia summi
 Est, qui parte deus pater hac sine dicitur esse?
 Nec pater est maior, nec filius est minus illo.
 15 Denique eum genito remanens substantia verbi,
 Indivisa sui sapientia permanet illi.
 O dilecte pater, dilecti gloria nati,
 Aequali genito semper laetaris in illo,
 Et, quodvis genitor, genitus quoque gaudet id ipsum.
 20 Ille tibi virtus, laus est et gloria perpos.
 Nec sine te placuit natum regnare, sed illum
 Tecum semper habens unus laudaris in unum.
 Nec patris in nati placuit te vertere nomen,
 Sed pater aeterno voluisti nomine dici,
 25 Filius atque tuus proprio se nomine gaudet.
 Nec pater est alius, quod natus ereditur esse;
 Sed persona patris numquam transfertur in illum.
 Ergo patris persona deus non dividit illud,
 Quod sibi cum genito substantia continet una,
 30 Et nati persona deus non transit in illud;
 Sed pater est deus et genitus deus omnipotens est
 Personaeque duae, quibus est substantia simplex,
 Summus et aeternus deus unus et omnipotens est.
 O deus et fili summi genitoris, adesto,
 35 Spiritus et sancti quae sit substantia, pande
 Et mihi sis lumen mentis; sit spiritus auctor,
 His et se modicis dignetur pangere verbis.
 A patre procedens et nato, spiritus alme,
 Sanctifieas numerum summo deitatis amore:
 40 Impare nam numero gaudes, o trina potestas.
 Indivise deus, cui dum substantia simplex,
 Permanet acque tribus personis gloria triplex.
 Quod pater est natus, quod natus spiritus almus,
 Nec minor aut maior personis iste duabus
 45 Est, sed ambabus procedit summus honore
 Processuque suo personam continet unam,
 Quae deus est summus, legitur quae spiritus almus.

8 nimis sic C 10 *Summus et in C 11 creditur sic C 12 et 13 om. *Gaudentius* 19 id
 sic C 20 tibi sic C 23 *Nec patris placuit in nati C 28 illud sic C 30 *illum C 36 michi
 (et sic saepius) C 41 *dum] deum C 42 *atque C

25 se sc. dici, cf. v. 58. 40 *Ecl. VIII* 75 numero deus impare gaudet.

Si pater et natus, sanctus quoque spiritus unus
 Est deus omnipotens, canitur qui trinus et unus,
 50 Immortalis et aeternus, cui non prius aut post
 In deitate manet, sed summus tertia sancti
 Spiritus est persona deus nec transit in illud,
 Ut patris aut nati nomen sibi vindicet unquam,
 Spiritus et sancti nomen non dividit illud,
 55 Quod sibi perpetuo substantia continet una.
 Ut patris in nati nomen non vertitur unquam,
 Sic procedentis numquam mutatur in illis,
 Gaudet sed proprio semper se nomine dici.
 Gloria summa tibi, toto sublimis honore
 60 Qui patris et nati semper laetaris amore,
 Spiritus o persona deus qui tertia polles.
 Te sine non patrem placuit regnare, sed una
 Tecum cum genito voluit sine fine manere.

EXPLICIT DE SANCTA TRINITATE LIBER PRIMUS. HABET VERSUS LXIII.

INCIPIT SECUNDUS.

Cum pater in tanto nati regnaret amore,
 Imperium sollempne sibi formare per illum
 Aequalem genitum placuit regnumque creavit,
 In quo perpetuo solium sublime teneret,
 5 Angelicosque choros fecit laudemque paravit
 Ac sibi cum genito iussit cantare decorem.
 Hisque novem laeti gaudent se subdere iussis
 Factorique suo laudes sine fine referre:
 Hos deus aeternus stabili perfudit honore;
 10 Sed decimus cecidit nolens laudare tonantem,
 Seque creatori similem quia dixit, in imis
 12 Damnatus miseram servat sine luce gehennam.
 Denique cum genitor per natum conderet orbem,
 13 Post propriis hominem manibus plasmavit, ut illi
 Deliciis utens paradisi pangeret odas,
 Et mundi dominum sublimi fecit honore,
 Unius et ligni vetuit contingere malum,
 Per quae se legem domino servare probaret;
 Quam si sprevisset, pateretur protinus atram
 20 Mortem, servando numquam moreretur in aevum,

48 *Sic C quoque sic C 49 om. *Gaudentius* 50 non sic C 52 *Spiritus] Christus C
 53 *Et C 54 *Spiritus] Christus C 56 *Et C 58 *Gaudet se C 61 o sic C 62 una sic C
 64 .XLIII. C || 6 *At C 10 *conantem C 11 *quia] que C 12 seruat sic C 14 ante 13
 posui 18 *qua C

10 (*cf. infra* 22 *et supra pag.* 84 v. 7) Novem ordines angelorum in amicitia dei steterant, decimus
 decidit, *v. Ekkeharti versus ed. Kieffer pag. 5 v. 2 et Strauch ad Enikels Weltchronik v. 327 (Deutsche
 Chroniken III 1 pag. 7).*

- Longam sed claro vitam transcenderet actu
 Et repararet eum, decimus quem perdidit ordo,
 Angelicum laudisque chorum cantusque decorem
 Vocibus aeternis patri natoque referret.
- 25 Sed, qui de caelo nolens servire tonanti
 Corruit et mentem nutrit sine fine superbam,
 Invidit hominem paradisi vivere pomis
 Et laudare deum stimulisque agitatur inquis.
 Splendidus angelico dudum qui fulsit honore,
- 30 Callidus in hominem tota desaeviit arte,
 Anguis et in specie decepit et expulit inde,
 Et captivatum secum pertraxit in imas
 Inferni poenas miserum longumque per aevum.
 Hac servum propriis tenuit sub lege catenis,
- 35 Unicus ipse dei donec de sede paterna,
 Cuius cum genitore manet substantia simplex,
 Filius, in cuius genitor regnavit amore
 Ante diem quemquam vel, quicquid continet orbis,
 Cuius consilio genitor deus omnia fecit,
- 40 Compassus hominem servum sine fine tenori
 Venit et in terris pretium de virgine sumpsit.
 Hinc homo iam dominus captivi solvere vincla
 Et revocare sibi mortis de carcere coepit
 Et fuso pretio tenebrarum regna petivit.
- 45 Utque suum vidit torqueri plasma redemptor
 Flammis et fumo, subvertit luce tenebras,
 Oppressumque dedit hominem superare superbum
 Inferni dominum, qui spernens iussa tonantis,
 Lapsus in infernum decepit et ignibus illum
- 50 Tradidit, aeternus donec salvator ad illum
 Descendens revocat patri praedamque reportat,
 Infernum spoliat captivans omnia victor,
 Victor et in caelum reuehit genus omne piorum,
 Atque locum reparat, decimus quem perdidit ordo.
- 55 Hinc illi laudes electus concinit omnis
 Angelicus hominumque chorus, quia victor in astris
 Illum iam regnare facit, quem Tartarus ingens
 Torquebat hominem longo iam tempore captum.
 Quemque sibi daemon servum temptavit habere,
- 60 Hunc sibi consortem dignatur reddere Christus
 Heredemque facit proprii regnique paterni.
 Felices homines, quibus haec pia dona redemptor
 Indulget, quibus et nomen concedit habere
 Multiplici numero natorum, qui patris unus
- 65 Filius aequalis regnans per omnia Christus
 In terris homines genitori dicere laudes

---

21 actu sic C 25 tonanti sic C 34 catherinis C 37 *regnabit C 45 *Atque C torque C corr.
P. de Winterfeld 53 reuehit sic C 54 *decimum C 56 *quia] q.e C 64 natorum sic C *paris C

Edocuit genitoque sibi cantare decorum,
 Per quem cuneta pater fecit: sic praedita vita
 Coepta per aeternum reparantur gaudia verbum.

EXPLICIT DE AETERNA FILII DEI ET HOMINIS CUM DEO
 PATRE COOPERATIONE LIBER SECUNDUS.
 HABET VERSUS .LXVIII.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

Tempore quo nasci voluit de virginie sacra
 Filius ipse dei dignatus sumere corpus,
 Delicias vitae doctrinis praebuit orbi
 Et se praesentem summi sapientia patris
⁸ Agnosci voluit hominemque deumque fateri,
 Exemplisque suum firmavit dogma redemptor.
 Cumque placeret ei pro mundo ponere vitam,
 Complevit pietatis opus, mortemque peremptam
 Victor ab inferno remeans surrexit et umbras
¹⁰ Luce sua perimens lucem reddidit orbi
 Aeternumque decus stabili reparavit honore.
 Praelectisque viris, quibus omnia dogmata vitac
 Et summum sacri curam commisit ovilis,
 Postquam surrexit, memorat mandata priora.
¹⁵ Et reserans legis cunctos ex ordine libros,
 Se patris aeterni genitum sine temporis hora
 Aequalem docuit mundumque creasse per illum
 Exponit patrem vel quicquid continet orbis.

---

68 *uite *C* || 4 presentem *sic C*   10 perhimens *C*   16 *De *C*   19 *finem deesse significari*
 hic liber est scriptus, qui scripsit sit benedictus. amen *subscriptis C*

8 mortem peremptam, cf. supra pag. 741 ad VIII 1.   16 Cf. Audrad. de fonte vitae v. 242
 (supra pag. 79).

PRAETERITA.

VITA LEUDEGARII.

- pag. 1 *de Leudegarii vitis vide Br. Krusch, N. A. XVI 565.*
2 *psalterium Luxoviense anno 1683 a Mabilione Luxovii visum, postea Ambrosii F. Didot factum, nunc Parisiis est, nouv. aq. lat. 2196, cf. L. Delisle Mélanges de paléographie pag. 154 et M. Stokes Three months in the forests of France pag. 243.*
3 adn. 2 pro ‘monasterium’ lege ‘ecclesia’.
adn. 3 lege: *interdum p quoque pos explicari debet.*
8 v. 93 medicamina ferre *Paulus de Winterfeld.*
9 v. 119 remeavit retinendum, pro dudum fortasse tandem scribendum.
v. 124 cf. *Heirici Vita Germani I* 338, *apud me pag. 447.*
v. 131 *Sedulius Carm. paschal. III* 61 nil vota moratus.
10 v. 160 forsitan (= casu) recte.
11 v. 184 lignifer et recte, cf. e. g. *Beda de miraculis Cuthberti III* 5.
12 v. 226 post rex dele comma. — v. 241 an merens. quid agat? nam mēror frequens est.
16 v. 373 cf. *Avitus II* 237.
17 v. 413 sertam *Neff.*
18 v. 470 nos recte, cf. *Ursin. II* 15. — claro pro clara *Neff.*
25 v. 6 cf. *Arator ad Florianum v. 7* iejuno sermone quidem sed pinguia gesta.
29 v. 157 (pro 158) haec G.
v. 165 — 167 sic *interpungendi* pervigili excubiis cura nox ipsa tenetur, post ventura dies sacram cui tradere palmam, depulsis, vellet, tenebris Aurora rubebat interea. — v. 181 potius (sanctum)
32 v. 277 corrigo pugnas acras (pugna sacras codex), de quo metaplasmo dixi pag. 3
adn. 3.
34 v. 385 lege terna manet persona deo, substantia simplex.
37 v. 477 lege simili.

PASCHASII RADBERTI CARMINA.

- 38 *de Radberti vita, doctrina, operibus cf. Seitz et Hauck, Real-Encylopädie f. protestantische Theologie² XII 474; Ducommier, Allgemeine deutsche Biographie XXVII 108; Traube, Abhandlungen der bayer. Akademie I Cl. XIX Bd. II Abth. pag. 340 et in his Poetis passim.*
39 adn. 5 actorum concilii Parisiis anno 847 (vel 846) habitu exemplar Corbeiense (nunc Berolinense, v. Rose, Meerman-Handschriften pag. 155) post episco-

porum nomina a Sirmondo edita alia apud eum non extantia exhibere dicitur, ut puta Hinclari Laudunensis, qui episcopus est factus a. 858, et Odonis Bellovaccensis, qui factus est 861, quod quo modo fieri possit non intellego.

Liqui ad Radbertum epistulae (ed. Desdevises du Dezert pag. 127, cf. ibi pag. 24) anno 846 datae esse nescio un iure putentur.

adn. 8. praestat legere fateor enim, ut sanc aestimo, non longe retro quod nullus . .

pag. 41 l. 8 ab imo lege 'seorsum'.

42 adn. 1 etiam Senecac ludum de morte Claudi Radbertus legerat, cf. Hermes VI (1872) 126. — adn. 3 de loco Horatiano apud Radbertum cf. Simson, Rheinisches Museum XLI (1886) 638.

43 l. 2 ab imo lege 'correpti'.

44 l. 1 ab summo lege 'abbatiam'. — de Gezone cf. Arevali Isidoriana II 232.

45 in egloga Radbertus imitatur versus de cuculo (ed. Duemmler Poet. I 269): ad Radberti v. 1 cf. de cuculo 33, ad 67 de cuculo 3 plangamus pariter querelosis (sic SV) vocibus illum.

47 v. 56 cf. Bochius prologo cogor inire modos, quem locum Radbertus etiam alias imitatur (Migne 120, 1059 multo cogor longoque confectus vitae taedio tristes lacrimarum inire modos).

49 v. 112 micton: ea vox, quae propterea adscripta est, quod ipse poeta interloquitur (cf. Diomed. ed. Keil I 482, unde pendent Scholia Bernensia ad Vergilii Bucolica ed. Hagen pag. 814, Beda de metrica ed. Keil VII 259, alii) ad v. 113 referenda est. — v. 129 lege 'christus codd. corr. Manitius'.

52 c. III etiam in codice Parisino nouv. acq. lat. 295 saeculo X scripto legitur (Delisle, Inventaire 1891 II 462). in adnotationibus corrige et supple haec: versus paschasi cernis de corpore christi inscripsit P' (= Parisinus 2855), om. P' (= Parisinus 2854) et A (= nouv. acq. 295, a H. Lebègue collatus) — 1 solemnia P' sollemnia P', sollempnia A — 4 bachia P' Mon. 21516 Mon. 4608 nondum correctus] brachia P' bachicha A — 8 restringuere A (ceterum consentiens cum P') — 13 inde manat (manat P') per (om. A) eon (om. A, eōn P', aeon 2 manu P') caeli sub cardine quadro PAP'.

c. IV v. 1 corrigo Aoniae non nunc (idoneae non nunc Parisinus 2855 teste Henrico Lebègue).

ENGELMODI CARMINA.

pag. 54

existebat olim alter liber Engelmodi carminum, cf. Ph. Labbeus Bibl. nov. mss. libror. Paris. 1653 pag. 58 'Engelmodi Episcopi elegia. ex mss. exemplari collato cum codice Puteanae Bibliothecae'. — adn. 1 lege 'Sammarthani'.

56 v. 44 cf. Walahfrid. Poet. II 384 v. 26 seria permixtis complacuisse iocis.

58 v. 91 alia (i. porrum) Sterculio gratissima recte.

58 v. 103 et pag. 59 v. 7 addendae sunt fabulac ab Ademaro descriptas, apud Hervieux Les fabulistes latins² II 137 n. 17 et 18. — v. 110 Fort. C. VII 11, 8.

59 — 61 is, quem Engelmodus alloquitur, a proavis potentum regum generosa stirpe nobilis (v. 25), iuvenis episcopus factus (v. 30, 37, 48), per quem insula, sacerorum pontificum et proprio merito nobilis, evehitur (i. etiam maiore honore effertur, v. 61—62), cuius imperio et ipsorum regum

sublimis gloria cum animo venerans subditur (*v. 63*), quem plebs mundani culminis ostro posthabito ut dulcem patrem diligit (*v. 65—66*) — *Drogo, Iulovici Pii frater, videtur esse, natus a. 801, tonsus 818, archiepiscopus Metensis factus 823, archicapellanus ab 834, papac vicarius in Gallia et Germania ab 844, mortuus 855.* quod si verum est, *Engelmodus aliquot annis quam Drogo maior* (*cf. v. 37*), unus erat ex ministris eius (*v. 33—34*) nondum episcopi facti, qui quo loco tonsus sit et educatus dolendum est quod ignoramus (*cf. Simson, Ludwig d. Fromme I 127*).

pag. 61 v. 82 in adnotatione lege 'versus'; cf. Avian. fab. 27, 6 et 31, 8.

63 v. 35 non ad Fulgentium, sed ad Sedulii carmen paschale (I 347) allegandum erat. — v. 52 carmine recte, cf. ad Audradum pag. 97 v. 213.

AUDRADI MODICI CARMINA.

67—121 cf. apud nos pag. 739—745, ubi necessarium supplementum praeformationis et editionis invenitur.

72 fragmentum Passionis S. Iuliani a Gulielmo Schmitz in codice Guelferbytano saec. IX detectum (cf. Schmitz, Beitraege zur lat. Sprachkunde pag. 188) et mecum officiosissime communicatum a Bollandi capite quarto incipit (in tempore illo in ciuitate anthiochia persecutio inualuit), finit in verbis, quae apud me sunt pag. 93, martianus dicit hic nunc parcae fabulis, sed media verba non omnia adsunt duobus foliis quibus fragmentum inest a ligatore circumcisus. — l. 8 ab summo lege 'uncinos'.

adn. 1 blasphemias acris in Leudegarii Vita optimo iure scripsoram, cf. ibi I 441 pag. 18.

73—84 videtur Audradus Descensum Christi ad inferos legisse (Evangel. apocryph. ed. Tischendorf pag. 389).

77 v. 145 pro Eberto laudandus erat Buzy, Travaux de l'academie de Reims LIX (1875—76) pag. 249. — v. 158 et grege Neff.

78 v. 206 solvi recte, cf. e. g. pag. 90 v. 39.

99 v. 114 lege terrae. — v. 286 tiranni Neff.

101 v. 25 versus de ploratu poenitentiae in codice Parisino 1154 (cf. apud me pag. 721 adn. 3) nequaquam a Godescalco facti sunt.

105 v. 149 post repulso dele comma.

106 l. 13 ab imo lege viriliter.

108 v. 8 (non 12) ambro pro umbro scripsi, cf. e. g. Aldhelmus de VIII vitiis dum vetitum ligni malum decerperet ambro, ad quem versum in codice Regiae 2078 f. 111 adscriptum legi glutto deuorator, et poeta apud Baehrens Poet. lat. min. IV 442 v. 22 Tityrus ammonuit cives quam saepe cavere, ne lupus in stabulis ovium misceret acervos; dissona sed cunctam vetuit discordia plebem, ne saltim excubiis vel saepe (sic codex recte, ablativus est) ambronibus obstet, v. Traube Abhandlungen l. c. pag. 391.

110 v. 71 corrigo: multa per inumeras, quas auri pondere, gypsas.

116 v. 278 dele comma post mixti.

120 v. 419 corrigo quo sopita (condita codex) iacent Iuliani martyris ossa; sopiri pro tumulari saepe legi, sic in Laudibus domini v. 35 (ed. Brandes pag. 6) sopita resurgere membra = v. 117 (apud Brandes pag. 9) condita membra resurgere. — v. 421 corrigo iamiam.

PAULI ALBARI CARMINA.

pag. 122 adn. 1 de Albari et Bodonis epistulis scripsi, Rheinisches Museum XXXIX (1884) 477.

123 adn. 1 quae de Faminibus Hispericis dicuntur delenda sunt.

l. 5 ab summo lege: destitutis.

l. 13 ab imo pro 'ornamentum' lege 'ornatum'.

124 l. 20 ab summo lege sufficit. — l. 11 ab imo pro 'supra' lege 'infra', i. pag. 125. adn. 1 de Paulae epitaphio v. Ioh. B. de Rossi Inscript. Christian. II 1 pag. LI.

125 de codice Toletano nunc Matritensi 14, 22, ubi passio Eulogii auctore Albaro a fol. 145 ad 158° exstat, cf. Hartel-Locwe, Bibliotheca patrum latinor. I 284, et G. Meyer Spirensis, Sitzungsberichte der preuss. Akademie a. 1890 pag. 9. subdo explicatione temptata et vitiis aliquot sublati aenigma illud triscaridecastichon olim a me omissum, sed a Locwio poetae Hispaniensi, qui Cypriani, Vincentii, Recesvindi aequalis esset, adiudicatum et ab Hartelio (l. c. pag. 288) editum:

Verbis crede meis, quoniam non fribula fingo;
Somnia nulla canam nec carmina falsa poetae.
Me iubenes cernant, quibus est sapientia cordi
Et virtutis amor, magnaque cupidine capti
5 Ferratas acies metuunt nec agmina densa;
Oribili vultu nam terreo corda virorum.
Vera loquar: fero terma quater capitum, super unum,
Sunt mici bis duodeni oculi et duo lumina frontis,
Bis decies senosque pedes mici contulit auctor,
10 Unguis ecce decem vicies et cum decies sex,
Dentibus atque quater centum, bis nam seu septem,
Terribilis propero pulchros, per rura, per agros,
Vocibus adst multis comitor mestoque tumultu.

1 fibula corr. T 3 *cordis T 4 captibi corr. T 7 loqua T 9 *senesque T
10 seu sic T: cf. Traube, Karoling. Dichtungen pag. 112. — puto tredecim consonantes significari (k q x z non numerantur, h duobus dentibus caret); comparanda cum alia similia aenigmata tum Aldhelmi de elementis apud Giles pag. 257; poeta Isidori et Sisebuti aetate non recentior.

pag. 129 v. 5 cf. Isai. 51, 13 domini factoris tui, qui totendit caelos et fundavit terram.

v. 11 lege r(e)rum. — 130 v. 5 male addidi ter.

131 v. 22 praestat devia ineque (i. inique).

132 v. 27 cf. ad c. X 4 pag. 679. — IX 8 cf. Baruc. 2, 11.

133 v. 23 lege complectit.

134 v. 79 restitue pallet (i. occulitur). — v. 80 restitue storia.

140 v. 9 lege bellator domini, verbo potentior.

141 v. 54 purpure deifice cum sanguine v. 55 iungendum.

CIPRIANI ET SAMSONIS CARMINA.

pag. 143 adn. 6 lege domum; quid a(b)batis sit, vide apud Cangium s. v.; iure igitur titulum omiseram.

pag. 144 I 5 corrigo inianti ad aethera victum porrige (pergere codex) mansurum parat et tollere clamat.

145 IV cf. acnigma de flabello e codice Leidensi editum a Luciano Mueller in Fleckisenii annalibus a. 1866 pag. 270.

APPENDIX AD CIPRIANUM.

pag. 147 v. 1 lege deus miserere mei. — v. 4 interpungas qui venisti liberare sauciumque telis gravem (i. telis saucium et gravem): tu me libera.

148 II 4 fortasse mores illius clanculo deserpere.

III 2, 1 lege abiudicor. — 6, 3 corrigo votiba [que] exigit.

149 IV 2 fort. huic nomine tuo mistus dinosceris esse. — 3 fort. amabatur.

4 fort. semper clueris (vel dives eris), si semper a Christo quereris.

6 fort. a nugis, que, propriis, egi.

V 3, 1—3 quo modo restituendi sint, non video.

5, 1 corrigo inclito.

SEDULII SCOTTI CARMINA.

pag. 151 disputavi de Sedulii vita, operibus, codicibus, Abhandlungen l. c. pag. 338—373; de titulis ab eo factis cf. Julius de Schlosser, Beiträge aus den Schriftquellen d. frühen Mittelalters Vindobonae 1891 (= Sitzungsberichte d. Akademie philos.-histor. Cl. Band CXXIII) pag. 101, et Fr. Fr. Leitschuh, Geschichte d. Karolingischen Malerei Berolini 1894 pag. 144; de eius lectione Horatiana Manitus, Analekten z. Geschichte d. Horaz Göttingae 1893 pag. 33; de codice Palatino 591 Ioh. B. de Rossi, Inscriptionum Christianarum II 50.

152 codices illos Cusanos, quorum ex genere nunc etiam plures novi, Leodii scriptos fuisse alias demonstrabo.

153 Ludovici Havet iudicium de Pirenii editione (Revue critique XIV 86) non noveram, sed tamen viro inter paucos harum rerum perito me satisfecisse puto.

154 I 1 artis amatoriae principium imitatur.

157 v. 1 Ps. 127, 3 uxor tua sicut vitis abundans (vinea fertilis Augustinus) in lateribus domus tuae; locus mihi a Paulo de Winterfeld subministratus conjecturam meam confirmat.

160 XIII strophas ut in Sedulii et Godescalci carminibus metricis contra codices restituerem, disertum Wandalberti testimonium in epistula ad Ortricum (Poet. II 570—571) me commovit; in rhythmicis quoque recte ordinandis et horum et aliorum poetarum versibus nos codicum auctoritate sapientius fuisse destitutos quam adiutus vix est quod moneam. — v. 10 lege ob hoc provideat rector honoribus excellens, superum quos deus attulit.

161 v. 10 corrigo animae fit cara medela. morbis medicantur anhelis iam quique salubribus herbis, tulerint (a tollendo) quo corporis aegra cura vigilante sagaci: famulae si tanta cet. — v. 19 simulanti iura retinendum erat.

162 l. 4 ab imo lege 21 pro 24.

163 v. 22 corrigo hilarique, cf. ad pag. 188 c. XXII.

165 v. 10 corrigo insequendo. — pag. 166 v. 9 dele comma post condignus.

pag. 167 v. 27 adpono subscriptionem codicis Laudunensis 11, quo Origenis in Leviticum homiliae continentur (v. Catalogue général I 60), cum versu quinto episcopus Leodiensis significari possit:

Quisquis ad aeternae festinas gaudia vitac,
Hos flores typicos devota mente require,
Noxia quo valeas contempti linquere saeceli
Et tandem capias caelestis praemia regni.
5 Hartgarii memor esto, precor, qui noxia cuncta,
Quae potuit, rasit nec non condigna remisit.

v. 4 lege rapuitne, pater.

168 v. 19 lege niveus chorus, amplus et ordo.

171 l. 3 ab imo lege cf. Gest. Apoll. (tom. II 506) 789.

172 v. 66 lege zaphirus. — de v. 71 vide infra ad pag. 227.

176 l. 5 ab imo dele post 146 Hartgarius C.

178 v. 15 lege arces. — pag. 179 v. 18 restituendum eximior.

181 v. 61 vide infra ad pag. 227. — pag. 185 v. 3 lege venerande.

186 XX vide Abhandlungen l. c. pag. 186.

189 l. 3 ab imo: [Iuvenc.] in gen. 1230 = Cyprian. ed. R. Peiper pag. 48.

190 XXV vide Abhandlungen l. c. — 192 l. 8 ab imo lege carm. LXXII 28.

*195 v. 13 carminis de Karolo et Leone v. 13 (Poet. I 366) spargit ad astra suum
Carolus rex nomen opimum comparat Manitius.*

199 v. 6 restitue nutrit apostolico roseida vina novo.

200 v. 21 nunc Hauptii conjecturam praefero corrigentis Beuchell nos.

201 v. 15 lege magna e(t); elisiones apud Sedulium paucae, sed certae.

*204 XL Duemmleri conjectura plenissime confirmatur, exstant enim Coloniae in
ecclesia S. Gereonis priores duo versus lapidi insculpti hac nota chrono-
logica subsequente: OBIT AN INCAR DNI DCCCLXII IIII KL IVL:
cf. F. X. Kraus Inscript. Christ. II 261 n. 552, ubi tamen epitaphium
ad saeculum octavum perperam refertur. versu 1 lapis codici adstipulans
HILDEBERTVS praebet. — c. XLI 8: dele adnotationem meam de
cornigeris.*

*211 L 1 nobis aventi mirum, mirius quod patris almi (i. episcopi) nomen retinetur.
an Aventi pro Adventii posuit? cf. ad c. LXXII 17 pag. 224.*

214 v. 23 refer mendosis plastis ad digna.

*216 v. 56 melius: haec sugam, sicut (sibi codex) spero. — c. LIX v. 25 in apparatu
lege: 25 ante francia del. gaudia C. — 224 v. 22 lege tot.*

*226 l. 6 ab imo: ea adnotatione adpellatus vir ille venerandissimus in Inscript.
Christ. Rom. II pag. 458 respondit.*

*227 v. 9 Hauptii conjectura improbata corrigo: quisquis amarus ei fit rauco pectore
Codrus, olli fel refluat; similiter falsam interpunctionem posueram 172
v. 71, ubi corrigendum: quisquis Homerus (i. poeta) amat hunc pulchro
dicere versu . . ., desinat ille niger (sc. esse), sit eignus amoenus; item 181
v. 61, ubi legas: quisquis Homerus amat hoc nomen dicere versu . . ., ille
sit in populo doctus Maro Caesaris alter.*

230 v. 22 an splendescunt omnia laude?

235 v. 36 lege in apparatu: christo B corr. Hagen.

*238 II male mutavi haec: v. 6 tellura et ea, v. 33 parte, v. 34 lite, v. 48 atque
gresus; post v. 38 quattuor illi versus inserendi sunt, qui apud me ut
carmen peculiare (pag. 238 I) leguntur.*

BIBLIOTHECARUM ET PSALTERIORUM VERSUS.

pag. 241

de sacrorum librorum codicibus Karoli Calvi actate scriptis cf. Menzel, Corssen, Janitschek, Die Trierer Ada-Handschrift, Lipsiae 1889, et S. Berger, Histoire de la Vulgate, Parisiis 1893. prouterea vide de enchiridio precationum (= II) Iulium de Schlosser, Wiener Jahrbuch d. Kunstsammlungen d. Kaiserhauses XIII 22. biblia quae dicuntur Viviani (= III) arte et impensis comitis Augusti de Bastard splendidissime redditæ (Peintures, ornements, écritures et lettres initiales de la bible de Charles le Chauve, Parisiis 1883) nunc etiam in regia bibliotheca Monacensi praesto sunt, unde lectiones a textu meo discrepantes et procul dubio in ipso codice extantes infra numero; repraesentat autem comes tabula 4 carminis I versus 51—100, tabula 8 carmen II, tabula 9 carmen III, tabulis 10—15 carmina IV—IX. codicem nostrum aureum (= IV) scholæ Corbeiensi ab Huberto Janitschek optimo iure attributum esse ex notis Tironianis ultimæ paginæ subscriptis (apud Silvestre I pl. 127) et a Guilelmo Schmitz tum primum explicatis (aliquantis per sancte Petre intercede pro nobis) demonstravi, Wochenschrift f. classische Philologie 1890 n. 31; postea Iulus de Schlosser scriptiunculæ meæ ignarus idem argumentum denuo protulit et id, quod de exemplo Alcviniano a librariis codicis aurei adhibito in editionis præfatione (supra pag. 242) breviter posueram, latius est executus, Beiträge zur Kunstgeschichte, Vindobonae 1891, l. c. pag. 107—120; quae in codice aureo imagines sunt: fol. 5° Karolus Calvus circumstantibus ministris et provinciis, fol. 6 agnus a XXIV senioribus adoratus, fol. 6° Christus prophetarum et euangelistarum imaginibus cinctus, item fol. 1 saeculo decimo addita Ramvoldi abbatis Ratisbonensis (975—1000, cf. de eo N. A. X 389 et W. M. Schmid, Goldschmiedschule in Regensburg, Monachii 1893, pag. 25), qui codicem renovavit, cum hac inscriptione:

Hunc librum Karolus quandam perfecit honorus

Quem nunc Hemrammo Ramvold renovaverat almo,
perbene repraesentantur a Ludovica de Kobell, Kunstvolle Miniaturen,
Monachii s. a. — de origine codicis in monasterio S. Pauli extra muros
Romanos asservati (= VI), quem Karoli Calvi iussu scriptum esse nunc
pro certo habeo, doctorum opiniones etiam nunc incertae, cf. Leopoldus
Delisle, Bibliothèque de l'école d. chartes LV 196; pag. 242 l. 12 ab imo
lege 'Margarini' (v. de eo Spicileg. Vatican. I Romæ 1890 pag. 121).

244 v. 37 infinitivus non pro imperativo est, sed finalis: quemadmodum eos ferrum
adeo acuit, ut sine labore capillum secare et caput radere queas, ita
corpus cet.

246 v. 97 a^oscribit Bastard. — 247 post v. 153 pone comma.

248 v. 197 Duemnler confert Lucani I 110. — c. II v. 2 honorifice Bastard,
3 paul^ae Bastard, 5 translata. 8 vi quae Bastard; c. III v. 4 prohibet
Bastard.

251 v. 3 cf. Traube, Sitzungsberichte d. bayer. Akademie 1891 pag. 428.

257 VI solium, quo primum carmen continetur, nunc codicis primum, olim ultimum
fuisse, id quod Leopoldus Delisle cum ad manum intuens coniecerat,
Petri Sabini testimonio a Iohanne B. de Rossi prolato (Inscr. Christ.
II 410) iam certum est. — 262 XIV 2 lege volitantia.

CARMINA CENTULENSIA.

- pag. 266* ium nova Hariulfi editio adeunda est, quam Ferdinandus Lot paravit (*Collection de textes pour servir à l'étude et à l'enseignement de l'histoire, Hariulf p. p. F. Lot, Parisiis 1894*). — carmen de Cosma et Damiano, quod codici Bambergensi L. III. 8 inest (cf. Rose, *Hermes VIII* 45, et Jaech, *Viele Alphabete etc. aus den Hss. der Bibliothek zu Bamberg, fasc. III, fol. III 7*), huc non facit, cum ex Isidori epigrammatis sumptum sit (Migne 83, 1110) paucisque versibus constet.
- 267* recte monuit P. Lejay (*Revue critique 1891 II pag. 185*) Probac codicem Centulensem existare Parisiis inter Puteani libros atque partem esse alteram codicis nunc Parisini latini 7701. agam de eo et de tota stirpe Franco-langobardica in libro, quem de palaeographia latina scripturus sum.
- 273* de Miconis florilegio cf. Lachmanns Briefe an Haupt, herausgegeb. von Vahlen, pag. 186; Ellis, *Journal of philology XXII* 9; Bonnet, *Revue de philologie XVIII* 159, qui codicem Parisinum 1928 quamvis interpolatum accuratius descripsit. codicem Leidensem, qui est inter Vulcanii libros n. 48 (cf. Catalog. Leidens. a. 1716 pag. 346), iure a me spretum esse S. G. de Vries, amicus Leidensis, me per litteras certiorum fecit. — codex Regiae Vaticanae 215, qui Exempla diversorum auctorum continet (VAT. apud me), saeculo nono exeunte Lauduni scriptus est, cf. B. Grueterbock, *Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung N. F. XIII* 103, et Mommsen ad *Chronica minora II* 401. — v. 22 ab imo lege 'qui'.
- 280 v.* 5 in apparatu lege: Stat. Ach. I 223. — ad v. 22 lege: 29 VAT.
- 282 v.* 82 in apparatu lege: Cantabr.
- 289 v. 281* ipse Micon potest addidisse, quo vivo Wandalberti martyrologium publicatum est; sed e versu 310, quem nuperrime apud Milonem detexi (vitae Amandi I 71), ne Bruxellensem quidem codicem (B) interpolationis expertem esse apparet. — v. 282 praecave non felix ne te dum nescis et audes Eugenii Toletani est (carm. part. I 2 v. 5, apud Migne 87, 359).
- 291 v. 314* Sedulii esse (c. p. IV 10) Maximilianus Bonnet indicavit.
- 292 v. 367* apud Paulinum Nolanum in carm. XVI 169 (ed. Hartel pag. 75) legi Paulus de Winterfeld me docuit.
- 294 II* de nota al. conferatur admonitio e codice Matritensi A. 16 olim a Knust (N. A. IV 544) et accuratius postea ab Ewald (ib. VI 285) exscripta: item martyrologium de (an domini?) prbi Bede heroico compositum metro. et adverte, prudens lector, quia hi versus, quos obelo et chrimono in capite prenotatos inveneris, ab Erchenpergo monacho monasterii sancti Benedicti de castro Casino editi sunt.
- 295 n. III* id Miconis opus de syllabarum temporibus etiam in codice olim Fiscamensi, nunc Rotomagensi n. 1470 (8°-Catalogue I 440) ad nos pervenit.
- 299 v.* 61 inque sinu tenuit P. de Winterfeld. — pag. 300 quorum nunc unus caelo iam praesidet alto Neff.
- 303 v.* 2 ab imo lege [XXI.]
- 305 v.* 11 arce poli sanctus, super rectius distinxit H. Hagen (*Literarisches Centralblatt 1893 p. 251—254*).
- 307 v.* 14 quam populum Manitius (*Wochenschrift f. klass. Philologie X a. 1893 pag. 629*) coll. 2 Reg. 24, 16.

- pag. 309 v. 19 lege calamo tu parce commate sublato.* — *310 v. 4 in quo Hagen.*
312 v. 7 corrigo dic, lector, avere (habere codex).
327 v. 17 corrigo arripiunt (diripiunt codex) validi.
333 n. XCVII non una est inscriptio, sed epitaphii cuiusdam versus alter ter temptatus.
334 C 2 spiritus ipsius sed petat astra poli Neff.
335 v. 11 corrigo est tamen et si non.
340 v. 10 lege plurimā curricula. centuplicata ect.
351 v. 5 pro compendiis vulgaribus nr̄ et ūr, i. noster et uester, in libris sacculi noni plus semel nr̄t et ūrt inveni, quae a male intellectis nr̄t et ūrt profecta esse videntur; cf. supra ad pag. 551 v. 34.
368 III 1 lege perparvas.

DIALOGUS AGII.

- pag. 370 Agium et poetam Saxonem male in unum esse confusos Paulus de Winterfeld mihi persuasit.*
373 v. 63 non nego hunc (nunc cod.) vobis P. de Winterfeld.
378 v. 271 Ezechiae Hagen. — 379 ad v. 309 Aratoris II 1219 affert Manitus.
386 v. 631 tradita lectione non perpensa hariolatur de hoc loco E. Krueger, Deutsche Zeitschrift f. Geschichtswissenschaft IX (1893) 34 et 322, cui obloquitur E. Duemmler ib. 320.

BERTHARII CARMINA.

- pag. 390 n. 17 de codicibus Casinatibus 69 et 97 cf. H. Kuehlewein, Philologus XLII (1884) 119.*
391 n. 7 de Marco poeta cf. Traube, Anzeiger f. deutsches Alterthum XVIII (1892) 211.
392 n. 3 versus non recte supplevi; nam prior, quod me E. Duemmler monuit, e monostichorum collectione (Poet. lat. min. ed. Bachrens III 236 utilibus monitis prudens accommodet aurem) sumptus est; in altero igitur pro c(erta) fortasse C(apu)e erat scribendum. — n. 7 de versuum illorum nomine cf. etiam Analecta Bollandiana V (1886) 54.
395 l. 4 ab imo lege gaudio.
401 v. 126 fratrem pro patrem voluerat Iosephus Cozza-Luzi (Gregorii et Zachariae histor. S. Benedicti, Tusculani 1880, pag. 163); iam videmus tales inceptias interpolatori imputandas esse.

CARMINA DE LUDOVICO II.

- pag. 403 Horatii codex Parisinus lat. 7972, cuius ectypion est apud Chatelain (Paléographie des classiques latins tab. LXXIX), decimo sacculo incunente Mediolani scriptus est aut, quo mea sententia minus inclinat, ad exemplum ea actate ibi factum descriptus. praebet enim syllogen septem carminum praeter unum medio aeo factorum (N. A. I 414—415) Horatii operibus a folio 85 ad 89 interpositam, qua tempus et origo eo, quo dixi, modo definitur. III est excerptum e Tiberiani carmine (Poet. lat. minor. ed. Bachrens III 265), quod carmen quamquam in uno codice coque e Germania*

oriundo aetatem tulit, olim in Italia lectitatum esse alio loco ostendam. IV fabulac cuiusdam Perottinæ paraphrasis est. V—VII epitaphia sunt: VII Ludovici imperatoris a. 875 mortui eodemque anno in basilica Ambrosiana sepulti, V sacerdotis Lanfrunci, quod nomen tunc maxime in Italia usurpabatur, VI Arnaldi presbyteri ecclesiae S. Mariae fortasse Mediolanensis, quem cum ab Hungris occisum esse primus versus indicet, in annum 900 deducimur.

pag. 404 5, 1 Sado et Saducto nomina nobilium Beneventanorum sunt, cf. Cod. Carolin. 82 (Mon. Germ. Ep. III 616, 9) Erchempert. Hist. Benev. 62 (SS. Langob. pag. 259, 21) Chron. comitum Capuae ad a. 840 (SS. III 208) et c.

HINCMARI CARMINA.

pag. 406

Hincmarum codices non paucos suo iussu aut scriptos aut e vetustioribus bibliothecis contractos ecclesiae et monasteriis Remensis donauisse ipsorum librorum inscriptiones docent. Hincmarus archiepiscopus dedit sancto Remigio Parisimum 5609 (Catalog. codd. hagiogr. Paris II 519), Zenonis operum exemplar Remense, quod perii (Serapeum V 1844 pag. 61, Gottlieb Mittelalterl. Bibliotheken 339), euangeliarum Remense item deperditum (Berger Histoire de la Vulgate pag. 282). Hincmarus archiepiscopus Remensis dedit sanctae Mariae Remensi vel sanctae Mariae Remensis ecclesiae Tichonii regularum librum Remensem (Archiv VIII 393), codices duos item Remenses, qui vetus et novum testamentum exhibent (Durrieu, Mélanges Julien Havet 650), alterum euangeliorum librum Remensem nunc mutilem et titulo privatum, quem librum eundem esse cum libro a Flodoardo commemorato (apud nos supra pag. 409) Iacobus Lelong putavit (Berger et Durrieu locis citatis). Hincmarus abba (cf. Gallia Christiana IX 182) dedit sancto Theoderico tertium euangeliarum Remense (Durrieu 651). codex Remensis Hieronymi dialogum in Luciferianos, acta concilii Francofurtiensis, Alcvini epistulam ad Gundradam, Ottonis II epitaphium postea additum complectens cui bibliothecae ab Hincmario oblatus sit, a Pertzio (Archiv VIII 393) non indicatur.

407 n. 8 codices Ferculi Salomonis ab Hincmario scripti fragmenta tradentes in Abrincensi (8°- Catalogue X 27, n. 85 sacc. XI) et Bambergensi (Leitschuh, Katalog der Classikerhandschriften pag. 59, HJ. IV. 24 sacc. X—XI) bibliothecis asservantur.

409 v. 1 ab imo lege: à St. Bernard.

412 v. 7 ab imo dicendum erat 'hanc subscriptionem om. A', nam subnexio ipsum carmen est scripto Hieronymiano subditum ab Hincmario.

414 v. 3 ab imo lege: fiet Durandus, corr. Harster. — *pag. 415 v. 4* debret atque riget Neff. — *419 v. 101* lege offerre.

HEIRICI CARMINA.

pag. 421 v. 3 ab imo lege: philos.-philol. Cl. 1891.

422 n. 3 de Marco cf. Mommsen ad Chronica minora III 120. — *n. 4* de Haimone sententia mea retractatur ad Milonem, supra pag. 557. commentariorum codicibus accedit Rotomagensis sacc. IX (8°- Catalogue I 343). — *l. 5* ab imo lege: alterum.

- pag. 423 adn. 7 Karolum Calvum cum Heiricus in praefatione ad Germani vitam Augustum, Caesarem, triumphatorem, regem appellat imperatoris vocabulo aperte vitato, sequitur potius, ut carmen intra a. 873 et 875 regi oblatum sit.*
- 425 *sententiarum syllogen edidi, Rheinisches Museum XLVII (1892) 558. — tituli Laudunensis v. 3 legitur foris in codice N teste Lebegio.*
- 426 *adn. 3 codex Reginae 1964 accuratius a Mommseno describitur ad Chronica min. III 119.*
- 427 *c. I N(icacensem) denuo contulit Henricus Lebègue. — v. 1 tua ère quis N — 5 pergere N — 10 praesidibus P. de Winterfeld — 15 fugaces P. Mitzschke; sed Heiricum contra prosodiam peccasse et furaces, quod in codicibus est, scripsisse propter hunc Hieronymi locum (Migne 22, 960) mihi persuasi, quem Iusto Lipsio debeo (Epistularum Centur. I 27), extemporalis est dictio et tanta ad lumen lucernulae facilitate profusa, ut notariorum manus lingua praecurreret et signa et fulta verborum volubilitas sermonum obrueret, ad quae verba Lipsius fulta, vel quia eripiunt et praeripiunt verba, vel etiam, quia tegunt et compendio quasi clepunt? — 23 (pag. 428) hoc sit tranquillo N — 24 grantius N (voluitne grandius?) — IV 2 hense corr. N. — pag. 429 v. 25 quisque tolerandum erat.*
- 430 *Aunarii et Stephani epistulæ a Gundlachio editæ nunc etiam in Epistulis nostris III 447 exhibentur. — in apparatu lege 20 oneri sed honori Boschius. — l. 1 ab imo lege: Autissiodorensium.*
- 432 *expilantur Heirici carmina ab iis, qui Maioli vitam narraverunt, cf. Traube N. A. XVII 404 et Sackur Die Cluniacenser II 339; item a Dudone, canonico S. Quintini.*
- 436 *v. 11 lege aena, nam puncta superposita me invito irrepserunt neque solent a me admitti. — Servii codex is, quo usus est Heiricus, potest esse codex nunc Bernensis 167 olim Autissiodorensis (cf. E. Thomas, Archives des missions VII 170).*
- 439 *v. 21 Ovidii Met. X 85 aetatis breve ver et primos carpere flores contulit H. Hagen.*
- 440 *v. 51 cf. Horat. A. P. 410 alterius sic altera poscit opem res et coniurat amice (attulit Manitius). — v. 73 cf. Iuv. VI 165 (Manitius). — in scholis ad v. 78 Hagenus transponendo correcit: scia] sciens.*
- 441 *v. 97 ex Horatii Ep. I 20, 27 egregie explicavit G. Christ, Sitzungsberichte d. bayer. Akademie, 1893 pag. 72.*
- 442 *v. 108 cf. Prudent. in Symm. II 435 (Manitius).*
- 444 *v. 193 cf. Horat. C. IV 9, 28 (Manitius).*
- 450 *v. 457 cf. Sedul. II 127 (Manitius).*
- 454 *v. 31 in nota marginis lege quos. — v. 44 fidelissima Heirico an scribac exciderit, iniudicatum relinquo. — in scholis ad v. 38: cum pompis] iactantiis Hagen.*
- 458 *v. 203 cf. Horat. C. I 24, 7 (Hagen). — 472 v. 2 ab imo lege: Boschio.*
- 473 *v. 521 cf. Sulpic. Sev. V. Mart. 26, 1 (Manitius).*
- 474 *Heirici versus 1—44 cf. cum Iuvenci III 93—124 (Manitius).*
- 477 *v. 43 cf. Horat. C. II 10, 11 (Manitius). — v. 77 lege nutantem.¹⁾*
- 478 *v. 87 lege castrisque.*

¹⁾ subest et hic et ubique in his Praeteritis verbis emendatis 'lege' praescrivo error typothetarum; 'corrigo' conjecturis sero natis praeponitur.

- pag. 488 v. 34 corrigo: tum te per liquidum aethra (aethera P).*
493 v. 180 lege conregnans. — 494 v. 211 Hannibal.
499 v. 1 pendet Heiricus de libro numerorum inter Isidori opera ab Arevalo edito (Migne 83, 179) non secus ac qui carmina e codice Bernensi ab Hageno protracta (Carm. med. aevi pag. 12—41) scripsit, monachus fortasse et ipse Autissiodorensis (cf. ib. pag. 23—31).
514 v. 541 ignee fons animarum sumptum ex Prud. Cath. X 1 (Manitius). — v. 554 lege ΛΟΓΩΝ. — pag. 515 l. 5 ab imo lege: Schepss.
516 v. 638 cf. Prud. Praef. 1—6 (Manitius). — pag. 517 ab v. 660 cf. Prud. Perist. X 1136—1140 (P. de Winterfeld).

IOHANNIS SCOTTI CARMINA.

- pag. 518 catalogus Tullensis (apud Becker 68, 192) hunc indicat librum: Iohannes Scottus de compoto et natura canum et Hincmarus de fonte vitae vol. I, in quibus verbis canum mihi olim suspectum (cf. pag. 69) nunc defendeo, cum Iohannes e Plinio, Solino, Isidoro, Ambrosio, aliis libellum de canibus compilare potuerit; in opere de divisione naturae (III 39 apud Migne 122, 738) haec posuit: canis Ulyssis post annos viginti dominum suum recognovit.*
524 de Laudunensium linguae Graecae scientia cf. infra enarratio tabulac V. — n. 4 Huberti carmen ad Hodolricum episcopum — nam ita dicendum fuisse nunc edocemur — ab Ernesto Duemmler editum erat N. A. IV 399.
525 Otloh, gen. Otlohi, non Othlonus cet. ubique ponendum erat, cf. E. Duemmler, Ueber den Moench Otloh, Sitzungsberichte d. preuss. Akademie 1895 pag. 1071.
554 n. 2 adde: I. Guiraud, Le commerce des reliques au commencement du IX. siècle, Mélanges G. B. de Rossi, Romae 1892, pag. 73—95.
556 ad codices interpolatos (5) Vallicellianus B. 41 accedit, quem commemoratum inveni apud Franciscum Novati (Carm. medii aevi pag. 13), collatum accepi a Iohanne Graeven. praebet fol. 12—12^r carmen his lectionibus ab 5 discrepantibus: v. 1 fueras quondam (ut M), 4 bonosque, 5 constinopolis, 8 auaricie, 13 crudeli funere, 15 nam ni. — in adn. ad v. 12 (genuini carminis) adde: versum illum recurrentem e codice Remensi saec. XIII enotavit Wattenbach N. A. XVIII 518, ex Aurelianensi saec. XI Cuissard, Théodulfe pag. 111.

MILONIS CARMINA.

- pag. 561 Huicbaldi et Milonis praeftationes (apud me III 1 et 11) ante Desplanquium a Martenio (Thesaur. anecdotor. I 45) editae erant atque inde altera (III 1) repetita apud Bouquet SS. VII 311, utraque apud Migne 132, 1047 et 1050.*
680 III hymnum priorem (Amande praesul optime) e codice Rotomagensi 1027 saec. XIV ediderat Dreves Analect. hymnic. XI pag. 71, v. 4, 4 flamine, 8, 2 laetis scribens.

CARMINA SCOTTORUM.

pag. 692 l. 23 ab imo lege: † 875.

695 v. 71 perfice non mutandum, cf. *Ps. 16, 5* perfice gressus meos in semitis tuis,
ut non moveantur vestigia mea.

697 carmina XIII et XIV post Montefalconium edita sunt etiam a Paulo de
Lagarde (*Psalterium iuxta Hebraeos, Lipsiae 1874, pag. XIII—XV*),
cuius neque lectio neque interpretatio sufficit, cum ut immemor epistulae
Hieronymianae ita ignarus exstiterit codicis Vaticani.

699 v. 6 in apparatu adde ΚΕΦΔΔΗ Μ; v. 31 in textu lege ΕΝΓΡΑΠΤΟΝ, quod
Μ et V praebent.

700 lauda vel lauta pro labda praeter locos iam indicatos in alphabetis Graecis
codicum Vaticani 266 saec. IX et Sangallensis 878 saec. X legitur, cf. Gallée
Altsaechsische Sprachdenkmäler, tab. XI^b et XII^a.

CARMINA MUTINENSIA.

*pag. 702 de Leo d'Inno episcopo optime egit Tiraboschi, Storia della badia di
Nonantola I 36.*

704 v. 27 dele adnotationem, M enim habet non in ulla, sed ! (quod incisionis
rhythmicæ signum est) nulla; l. 3 ab imo: munito M teste Bethmanno,
item l. 2 sacranda.

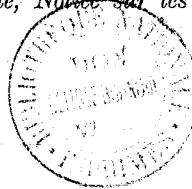
GODESCALCI CARMINA.

pag. 713 l. 2 ab imo lege: Philippicos.

718 n. 3 Servii verba (apud Thilonem I 28, 1) in codice Bernensi leviter mutata
sic leguntur: omnis res hominum | aut ex nostra uoluntate descendit.
Ut pote. sedere. surgere | aut ex fati necessitate ut pote. Nasci. mori.
aut ex deorum uoluntate ut nauigare uel honoribus frui. ad versum a
me distinctum contra godiscalē adscriptum est.

724 1, 6 respice lapsum praefert G. Meyer Spirensis.

728 c. IV imitari videtur Ademarus (cf. L. Delisle, *Notice sur les mss. d'Adémar de
Chabannes, pag. 88—89).*

pag. 3 adn. 3 (cf. supra pag. 746) lege:

interdum p' quoque pos explicari debet.

INDICES.

I. INITIA CARMINUM LATINORUM.

INITIA CARMINUM GRAECORUM.

INITIA EPISTULARUM.

II. INDEX NOMINUM.

III. INDEX SCRIPTORUM.

VERSUS APUD MICONEM ET IN EXEMPLIS VATI-
CANIS AD AUCTORES NONDUM RELATI.

IV. INDEX GRAMMATICUS IN CARMINA HISPANORUM.

INDEX ORTHOGRAPHICUS IN CARMINA SCOTTO-
RUM.

INDEX GRAMMATICUS IN CARMINA ITALORUM.

INDEX RERUM ET VERBORUM GENERALIS.

V. INDEX METRICUS ET RHYTHMICUS.

VI. INDEX PALAEOGRAPHICUS CUM ENARRATIONE TABULARUM.

Ad initia indicanda mudi paginarum numeri ponuntur. in ceteris indicibus priore numero Arabico pagina, altero minore versus significatur. carminis numerus, qui Romanus est, raro additur; nam plura carmina ubi singulis paginis insunt, si quis paulo intentione cura usus erit, inter binos regtornos vel adeo quaternos versus facile cum inveniet, de quo agitur. carminum numeri pro versuum ponuntur, ubicumque lector aut ad totum carmen aut ad ipsum titulum relegatur. in tertio indice qui peculiaris modus adhibitus est, in praemonito ibi explicatur.

Abhandlungen l.c. == L. Traube, O Roma nobilis, Abhandlungen der bayer.

Akademie I. Cl. vol. XIX pag. 299—392.

Karoling. Dichtung. == L. Traube, Karolingische Dichtungen, Berolini 1888.

I.

INITIA CARMINUM LATINORUM.

- Abdita sunt capulo 312
Absque gubernaco navis 158
Accipe Karle precor carmen 561.
562
Accipe queso meum carissime
327
Ad finem rogito 361
Adam primus homo doctrinam
698
Adam primus uti fingitur istic 248
Admitti ad caelos 226
Adventio domino papae deus 225
Aediculam Christe egregiam 343
Aeternum specimen decusque re-
rum 432
Age queso perge Clio 733
Agne dei mundi qui crimina dira
687
Agnus lux mundi proprio nos 414
Albarus o lector 131
Alfabetum v. Hoc discunt
Almi nunc revehit 139
Altithrono ferimus grates 202
Alvarus v. Albarus
Amande praesul optime 680
Angelicos pueros immensa 101
Angelicus nobis adventus 211
Angelus altithroni comitetur 224
Angelus apparet Zachariae 210
Anno benigne vide 233
Annua festivitas hodie 306
Antestis domini nimium 676
Antiochiam genitus decorasti 90
Antiocchus Solimam subiens 262
Aoniae non nunc gelida 52
Arbiter omnipotens hominum 569
Ardua scriptorum prae cunctis
296
Arma tibi faveant 252
Armifer hic domini 358
Artem quam spectas 323
Aspice pandecten vitae 222
Aspice praeclararum radiis 529
Aspirante deo describens 588
Audacter calamus pater 350
Audax et modicos Haimino 682
Audite omnes fines terre 404
Audiad miserere tui 741
Augusto domino centenas 192
Aulac sidereas paralelos 550
Aurant hic Stephani 358
Aurea lux mundi Francorum 610
Aurea sceptra tibi sors 269
Aures in domini saluoth 211
Aureum sidus pietate fulgens 220
- Aures suspensas teneo 348
Auribus Aebracic notum 531
Aut lego vel scribo 225
Ave pater pastor noster 681
- Barbaricas gentes constringens
262
Bertharius Christi iutus 391
Biblorum seriem Karolus 255
Bissena mensum vertigine 294
Bonus vir est Robertus 215
- Caesar erat Karolus 193
Caesare sub Karolo 527
Caesareum specimen laus 195
Caesaris hic domini deargentata
228
Campus hic aureolus argenti 231
Carceres et dira Iohannes 146
Carmina iam dudum coepi 303
Carmina plura nitent 5
Carmina sidereos merito 609
Carpe tibi munus 336
Castalidum madidos divino 59
Celtica qua medios 438
Cephan Andream Messias 187
Cernitis o famuli gratis 349
Ceu rotae cyclus celeri recursu 155
Christe fave votis salvator 690
Christe mearum | lux tenebrarum
724. 737
Christe rex regum dominans in
aevum 727
Christe sanctorum decus 393
Christe tuo clipeo Dermoth 193
Christe tuum clemens tege 328
Christus ut humanam traxit 253
Christus vita hominum 258
Cingitis altithronum leo 231
Clari tecta antestis Martini 146
Claudiani librum mihi 335
Clauditur hoc (vel in) tumulo
sanctus sophista Iohannes 522
Claviger exiguus quandam 676
Condita sunt urna pietatis 312
Conditor almus | Christus Olimpi
737
Conditor supernus orbis impera-
tor omnium 159
Conduntur cineres parvi 314
Confirmat hominis corpus 342
Conquerar oppressus incepti 318
Continet ille prior scruti 25
- Corde gaudemus hilares sereno
217
Corde lactamur hilares sereno 219
Cornibus ex pecudum sisto 354
Corporis hic faciem 318
Corporis hic victim 317
Credita sunt urna 312
Creverunt miri meritis 462
Cuius in hoc tumulo corpus 333
Cuius in hoc tumulo requiescunt
334
Culmen honoris ave magno 237
Culmina caelorum calcata 264
Cum cf. Dum
Cum deus altipotens 204
Cum pater in tanto 743
Cum praesens ego supremis 372
Cum sancto pentras 254
Cum sedeat Karolus 243
Cyclica quadrifidis currebant 230
- Danorum spiculo iacet 345
Decutit ardorem solis 348
Defesso pelagi glaebae 489
Desere corda dolor 236
Desivit in hac cnephosa 341
Deus misereri mei 147
Dextra potens domini 223
Dextram queso meam rector 428
Dic dic in es(ea mic) 127
Dicte cui populi 182
Dignas summe sacer 321
Dives Dedalon olim 488
Doctor Francorum primus 414
Dormit in hac tomba 679
Dubthach hos versus 685
Ducite ab urbe decus 170
Dulcis amice vale cupio 365
Dum cf. Cum
Dum fuerit iuvenis 323
Dum perstat eculus 318
Dum premeret patriam 705
Dum residens mente latus 339
Dum residens noster Tisulfus 361
- E celo domini 137
E nubis medio 260
Ecce dies domini 309
Ecce dies luet 299
Ecce sub hoc arvo 311
Ecce tibi librum 561
... Effigiem sumpsit ipsius 346
Egregios fratres Fergum 199

- Eia pater sancte tanta 398
 Eia sancte pater tanto 402
Elabe v. Aépe inter initia Graeca
 Eloquii cultu vernantem 62
 Eloquio domini fulgens 264
 Emicat ex erebo lux 536
 Eminet ecce cherub 231
 En ego tantillus Otloh 555
 En Numerus fortis 261
 En victor David 261
 Enitec ecce polo 185
 Esse sitas olii 526
 Est domus haec Christi 349
 Et cinis ipsius tumulo 383
 Et cumulo lapidum 333
 Et iacet hic sterili 333
 Et iacet hic tectus 347
 Et manet obductus 333
 Exiguus nimium modicum 364
 Exiguis parvo tumulatus 317
 Eximiae dominae resonemus 189
 Exit Hieronimus Roma 248
 Exodus Hebreum valide 260
 Expensas operis claudit 499
 Experteres fidi si cartula 55
 Exulta laetare satis 249
- Fabrica nulla tenet 159
 Ferge decus vatuum 200
 Ferte viro casiam 208
 Festa propinquabant nostri 567
 Filius ecce Petri 263
 Filius hic Petri 253
 Finibus occiduis describitur 691
 Fistola v. Fistula
 Fistula conemur parvos 341
 Fistula curre virum 366
 Fistula nostra referre 367
 Fistula nostra sonet 185
 Fistula raucionans nunc 310
 Fistula treche cita 345
 Flamina nos Boreae 168
 Florida saepe mihi 325
 Florida Thespiadum soror 166
 Floridus adveniat nobis 199
 Floridus ecce venit 227
 Florigeras species ista 207
 Fons aeterne deus 232
 Fontibus in liquidis 221
 Fragmina cupressina tibi 318
 Francia grata tibi 252
 Frangicenum rectrix laus 186
 Frater amate satis 345
 Frondibus in salicis 172
 Fueata est veritas 219
 Fulgida sacratis pollent 261
 Fulgide Caesar ave 216
 Funditus aediculam Tetsinus 336
- Gallia nutrit equos 415
 Gallus se excutiens pennis 128
 Gaudeant caeli mare 208
 Gentaculum nostri cupio 322
 Gemma caelestis pretiosa 393
 Giranti cuneos Christicolum 461
 Gloria nostra redit 178
 Graculus Iudeus iam 545
 Graecarum glossas domino 686
 Gratia celsithroni lumborum 315
 Gratis in hoc subiit 297
 Gregorius structura humili 358
 Guisindis dextram illustris 145
 Guntharius praesul Christi 231
- Hac gemini parva 358
 Hac renitet species 295
 Hac requiescit humo 409
 Hac tellure sua 344
 Hactenus antiquos descripsi 645
 Hactenus eximios sancti 598
 Hactenus ut potui 300
 Haec causas operis 613
 Haec domus officii 296
 Haec est alma dies 218
 Haec etiam pictura 251
 Haec in honore crucis 358
 Haec in honore patris 359
 Haec iugiter lampas 353
 Haec Lupus haec nitido 428
 Haec nostram dominam 533
 Haec opus ad fratum 342
 Haec regina potens 197
 Haec ut vobis nulla desit 415
 Hanc aram domini 409
 Hanc ego Rabbertus 330
 Hanc libam sacro 547
 Hanc paradisiacam vernantis 207
 Hanc tabulam custos 347
 Has Christi species 296
 Has ego perparvus 368
 Hauriat Caesar sapiens benignus
 235
 Hebraicus populus semper 615
 Hellinas Troasque suos 527
 Hic Adam pariterque 348
 Hic Augustini Aurelii v. Abhandlungen l. c. pag. 322
 Hie calamus facto 243
 Hic caput indiculi 368
 Hic enim exiguus 315
 Hic clavis colitur 296
 Hic clavis fixus 297
 Hic cubat aeterni 405
 Hic deus omnivalens 319
 Hic duo sunt fratres 690
 Hic ego Donatus 692
 Hic ego Gerwidis 319
 Hic ego sub nimio 319
 Hic telluris 315
 Hic euangelli recitat 316
 Hic Evam loquitur 359
 Hic famulus Hincmar 413
 Hic gemini rutilant 183
 Hic hominis pecora 360
 Hic homo formatur 260
 Hic iacet Hincmarus 553
 Hic leo surgendo 253
 Hic mundi species 297
 Hic normam sancti 343
 Hic panis vivus 687
 Hic pansi dominus 297
 Hic quicunque cubat 316
 Hic quicunque lavat 328
 Hic quidam levita 365
 Hic quidam residet 296
 Hic recubans iugiter 342
 Hic recubans lepidus 141
 Hic redolere solent 323
 Hic replicat Moyses 261
 Hic residet Karolus 252
 Hic retinet corpus 352
 Hic rutilat species 310
 Hic Saulum dominus 249
 Hieronymus cf. Hieronimus
 Hieronimus velia secat 259
 Hildebertus meritis qui 204
 Hildebolde tuae requies 427
 Hinc cervisa abeas 690
- (Hi)nc ululansque lupus 128
 His fateor colaphos 363
 His quoque discipulos 428
 H(oc) agni craterem sacro 236
 Hoc cinis exiguus 354
 Hoc ego cyborium 347
 Hoc discunt omnes 280
 Hoc Gillebertus sub marmore 680
 Hoc iacet in busto 311
 Hoc iacet in tumulo 313
 Hoc iter oportet 299
 Hoc Matheus agens 263
 Hoc nenuis umbriferum 690
 Hoc opus exiguum praesul 414
 Hoc opus illustris 144
 Hoc paulo colitur 297
 Hoc peplum fuerat 687
 Hoc per iter rogito 313. Abhandlungen l. c. pag. 315
 Hoc recubat busto 314. Abhandlungen l. c. pag. 314
 Hoc signum iussit 425
 Hoc signum zabolus 297
 Hoc tibi de titulo 416
 Hoc vas marmoreum 344
 Hos pietatis equos 211
 Hos tandem d(omini) ca(rax)avit
 241
 Hostes prosaicus duodenus 741
 Hunc genitrix domini 410
 Hunc librum Karolus 752
 Hunc Moyses agnum 254
 Hunc pueri parvi 295
 Hunc tumulum quiqui 680
- Iam dudum monitus 308
 Iam fisus simul 300
 Iam pridem nimium residebam
 332
 Iam pridem nimium risorie 354
 Iam pridem vestras 306
 Iam quia hic sedeo 344
 Iam quia retro aliquid 295
 Iam rotat alter 324
 Iamne viam carpens 169
 Ianitor ante fore 226
 Idoneae nunc nunc gelida 52
 Hieronimus fulget celsa 138
 Illius et tellus speciem 332
 Immortale decus Martini 86
 Imperat omnipotens procul 150
 Imperium mundi pressante 91
 In cruce qui mundi 243
 In hac Ieronimi cripta 358
 In hoc altari sanctorum 209
 In hoc nobilium florent 212
 In hoc quinque libri 326
 In hoc quisque legat 676
 In omnibus rebus semper 151
 In solo regem 262
 Incipiunt parvae super 319
 Inclite parentis alme 149
 Inclite rector ave 180
 Inclitus ecce comes 220
 Inclitus hinc fratrum 198
 Inclitus in primo Martinus 188
 Inde secundus habet 740
 Indolis o praecclare satis 350
 Innovat antiquum melior 226
 Insors pro nobis 264
 Inter florigeras lenti 362
 Inventum fuerit si verum 219
 Ipsius et corpus recubat 333
 Ipso Micon paucos 294

Israhelis tegitur sub petra 313
Iste cherub Christi 231
Iste pitatiolus plane 416
Iungitur huic psalmus 741
Iura sacerdotii Lucas 263

Kyrie eaeligenae cui pollet 549

Labitur hen nimium 692
Laetamur subito tranquilli 226
Laetior occubuit Paulus 226
Laudent vota tibi Zoylus 144
Leva' tēnēt̄ beatorum 427
Lex mala menbra 238
Libera plēbem' tibi 209
Lucas Achāicis calamo 254
Lucifēr insignis lucisque 139
Ludere fracta etenim 299
Lumen in aethereo 610
Lumine candoris clarent 130
Lumine sidereo Dionysius 548
Lux aeterna deus 213
Lux superans animas 537
Lux erat et celso fulgebat 108

Marcus ut alta fremit 263
Marmoris hac tumba 678
Maternum specimen patrium de-
cūs alma venustas 217

Maternum specimen patrium de-
cūs atque venustas 208

Mellifluas cuperem vobis 337
Mente lactamur subito 202
Mente tristamur nimio 184
Messuit hōs flores magni 524 cf.
757

Milo poeta sophus 679
Miror cur mavis 355
... Miror cur minime 367
Mitis et Arcas ero 229
Moduletur vox amoena 427
More volans aquilae 264
Moribus et meritis 453
Munificum patrem nimium 334
Musa manu in celsi 298
Musa peto placeat 302
Musa precor te quantotius 315
Musa retro aēclipsin 321
Mystica sanctorum panduntur 534

Nam οὐαδεῖς atque ἀγορᾶς prorsus
541

Nativitas hodie cuius 298
Nobilibus quondam fueras (*vel*
fueras quondam) 555. 556
Nobilis hic extat Hermildis 146
Nobilis hic parva 353
Nobilis ingenii linguam 73
Nobilis interpres Hieronimus 243
Nocte dieque gemo quia sum 688
Noctibus o tibi gestator 320
Nomine non merito 420
Nos et nostra dei 317; cf. *Ab-
handlungen l. c. pag. 316*

Nos grates domino 229
Nos sitis atque fames 177
Nullus in hoc debet 309
Nunc caelo est similis 226
Nunc invisa bonis v. Hinc cervisa
abeas

Nunc te rogo sancte 142
Nunc viridant segetes 211

O Benedicte pater cunctis 394.
398

O decus eximium nostrac 200
O decus o veneranda 250
O deus miseri miserere servi 729
O dilecte pater vino 343
O miranda nimis domini 255
O mors crudelis 201
O pater egregie 312
O pie sorte tua 354
O pietate bonus opifex 129
O praecclare decus claro 356
O quam pacificos 164
O quid v. Ut quid
O regale decus Francorum 330
O regis suboles Karoli 336
O sacer e nostris 359
O socii mecum 366
O tu qui servas 703
O veneranda dei suboles 728
O vos amici corde 148
Obsequio gemino divisum 348
Occult abbatis magni 146
Offlio hic tenui 146
Olim summe pater 324
Omne ministerium trifido 154
Omnis mendosus corvos 213
Omnia Christus habet 691
Omnia qui praesens tellus 252
Omnipotens genitor genito 701
Omnipotentis opus quod 257
Omnium regi referamus omnes
232

Ordine finali titulae 682
Ordine luce micana 263
Ordine quadrato variis 253
Ornat (acus mi)ro sabanum 553
Ornat hanc Christi mensam 358
Orthodoxus ac beatus 165
Oscula hic duri defigunt 359
Ossa sub hoc tumulo 311
Ossibus ex pecudum fabrefacta 320

Pacificus mula residens 262
Parva domus iugiter 320
Parvus maiori paret 526
Pastori magno totum 84
Pax fido populo 541
Perfusus Moyses domini 260
Perge vias duras 316
Phebi v. Phoebi
Philosophi simul hic 679
Phoebi claro nondum 703
Plangite queso viri 45
Pondere telluris requiescit 315
Possidet hanc levita 358
Post heremum Christi 302
Post inclitos labores 161
Post obitum Moysis 261
Post (opus) hoc parvum perparva
299

Post opus hoc parvum studui 301
Post primam genesim 308
Post sumptam domini carnem 320
Postquam nostra salus 543
Praebeo diversis labiis 347
Praelucens praeco splendens 542
Praesulsi egregii Martini 358
Praevia fama ruens 502
Presbiter exiguis librum 676
Prima dies Iani est 294
Primus habet patrem 740
Princeps magnificus quem 160

Principibus priscis vatnum 612
Principis accipiens olim 264
Priscos ingenui cura poematis 451
Psalmificus David resplendet 248

Quam lux rutilo 161
Quamvis astrigeros decorat 198
Quantas incipiat grates 340
Quartus natalem recinit 740
Quattuor hic socii 243
Quatuor hinc pugnas 741
Quattuor his nunc versiculis 699
Qui cupid hoc epulum 687
Qui cupid rector probus 156
Qui lavat igne pios 279
Qui pastoralis fastus 678
Qui regit affectus 155
Quid mendosa tibi retulit 214
... Quintini sancti reliquiaque
338

Quintus habet fontis 740
Quis quantusve fuit Samson 145
Quisque domum penetrans 323
Quisque videns nostras 677
Quisquis ad aeternae festinas 751
Quisquis amat formam 550
Quisquis bellipotens saevus 162
Quisquis florigeri sceptrum 155
Quisquis rhetorico verborum 549

Rector serene rutilans 212
Reges terrae quos male 159
Regis adire sacrae 52
Remigius praesul Christo 687
Remis equum misit 415
Renidet in manu flabellum 145
Respicis oppositum marmor 679
Resultet toga omnis 148
Rex benedicte tibi haec placeat
243

Rex caeli dominus 257
Rex micat aethereus 249
Rex pietate vigil 234
Rex pius et sapiens terno 157
Rex regum Karolo 243
Rumpe Camena moras 51

Sacra Camena refer 225
Sacra dies colitur 307
Saecla v. Secla
Saepe mihi plures 360
Saepe sacer portarum 351
Saepius hac residet Christus
susceptus 344

Saepius hic presse canitur 341
Saepius hic residet Christus
mitissimus 329

Salve rector ovans 561. 564
Sancta dei genitrix et semper
409

Sancta lux fratres 392
Sanctorum meritis facies 89
Sanctus Amandus in hac ara 677
Sarcofugo recubant Sicheri 313
Sarcofago recubat sine pulsu 333
Scandere puppim 474

Seadite cantantes domino 151
Scripturae finem sibi quaerunt
685

Secla dei nate fruaris 149
Sede throni residens 263
Septem sigillis agnus 249

Septeno Augustas decimo 738
Septimus hinc recinit 86. 741
Sextus habet Petri 741
Si pax proveniat 165
Si te perliquidio 436
Si vis οὐρανίας sursum 587
Sicut optatus genitor 176
Sicut naviganti dulcis 151
Siderum factor dominusque caeli
693
Sis mihi cunctipotens 353
Sit pax hanc famulis 330
Sobrietas caput huius erit 613
Sospes semper ave 151
Spes mea Christe | rex benedictie
725
Spiritus accelerans David 262
Splendide palmes ave 189
Straverat infandam felix 476
Sublime festum seculis 426
Sum cingens castos 181
Sumat perpetuam pro facto 687
Sume pater manibus carmen 357
Sume pater manibus placidis 360
Sume precor Bachum 690
Sume tibi calatum 304
Sumimus hic victim 316
Sumite Scottigenam devota 691
Summa dei virtus 316

Sunt hic plura sacra 132
Suscepit speciem tellus 332
Susci digne sacer 326
Susci directum carissime 363
Susci discipulos o Christi 329
Susci quaeſo apicum 327
Susci quaeſo pater nostrum 305
Suscipit agne tuum 252
Suscipit legem Moyses corusca 248

Tado benigne vide 233
Tamquam praecipitans turbo re-
gentes 158
Te beate rex preciamur 218
Te genitor verbi 741
Tecta Valentiniā membra 147
Tecum principium finis 154
Tegmine sub vili tegitur 317
Templum tristis adit 261
Tempora concedat Christus 416
Tempora iam volitant cyclis 223
Tempora temporibus cedunt 6
Tempore quo nasci voluit 745
Tempus ab adventu domini 338
Tempus adest niveum 179
Terge luctum mereens 145
Tertius enarrat Christi 740
Tityrus v. Tityrus

Tollite vos portas 190
Trechete dique deae 361
Tu Christe domine rerum 130
Tu quicunque velis gaudiflua
197
Tytirus in silvis 167

Umbrifera quadam nocte 238
Ut globus lunae 163
Ut quid iubes pusiole 731

Vade foras Adam 348
Vas ubi dormivit 676
Ventosa cum desaeviat 162
Verbis crede meis 749
Vescitur hic Adam 347
Vestri tecta nitent 169
Virgo Maria tenet 409
Viribus exiguis canerem 579
Virtutum scriptor Mattheus 263
Vive Sofride potens 233
Vos comitetur amen 194
Vos Michael sanctus Gabriel 309
Vox filomela tua metrorum car-
mina 126
Vox philomela tua cantus 126
Vulfengo domino duodenas 183

INITIA CARMINUM GRAECORUM.

Αἰσχρὲ ἀνεγυνόστης 697
Γράμματα Γραιογενῶν 686
Εἰρήνη πιστῷ δῆμῳ 541
Εἰσχρε v. Αἰσχρέ
Ἐλλην ἔγραψεν Μαρτῖνος 696
Ζῆς νῦν ζῆς βασιλεὺς 540

Ζωὴν αἰώνιον δώσῃ 545
Θαυμαστῷ βασιλεῖ Καρόλῳ 546
Ἴδε βάθος θανάτου 540
Κύριε cf. initia Latina
Δάρε σᾶσσον παντοκράτορ 701
Δειπρότατος κήρυξ στέλβων 542

Νηφαλέος φρόνιμος σπουδαῖος 700
Πρωμαίου δίημον Ἰωάννη 697
Σήμερον αὐτοχράτωρ φρόνιμος
546
Υψηλὸς κύριος δυνατός 698

INITIA EPISTULARUM.

Carmen quod mihi frater 566
Decimo Kalendarum Augistarum
723
Decursis litteris apostolatus 430
Dilectissimo atque amantissimo
et internae 430
Domino beatissimo et apostolicis
infusis 430
Domino gloriosissimo patrique
piissimo 723

Duo quantum memini propo-
suistis 715
Immortalibus sceptris praedesti-
nato 428
Infimus servus Christi Haiminus
566
Notum sit omnibus quia cum
degeret nobiscum epibata 279
Omnibus amatioribus sapientiae
Micon 279

Oro in prima fronte 298
Perfruitus quondam vestrae
mansuetudinis 566
Quoties memoria replico altitu-
dinem 428
Reverentissimo patri Haimino
566
Tune nobis doctrinae multis 430

II.

INDEX NOMINUM.

A. monachus Bobiensis 688

Aaron 261 s. 377 255. 616 31. 629 454. 630 490. 657 408

Abacuc (Abacuc 378; Ambacuc 133) 133 21. 378 288.

625 820

Abarim 261 s.

Abdias *vel* Abdia 133 20. 378 287

Abel 377 229. 628 435. 630 485

Aber = Haber 627 386

Abimelech (*Iudic.* 9, 53) 630 492

Abiron 261 s. 630 490

Abraham (Habraham 181, *saepe* Abram) 156 18. 157 25. 181 45. 194 55. 377 245. 382 448. 572 150.

628 442. 630 488. 637 725. 646 27. 647 74. 665 672. 681 8

Accolius *eunuchus*, *praepositus regalis cubiculi sub Placidia* (*Constant. Vit. Germani II* 2, 73) 507 240. 512 472

Achab 630 500. 662 603

Achaia 379 314. 570 55. Achaicus 254 1

Achar 638 761

Acheron 159 10. 187 13

Achias 644 966

Achilles 32 278. 221 17

Achivus = Achaeus 263 4. — = Graecus 621 201

S. Aciscus: *ecclesia eius Cordubae* 144 14Adelolmus *presbyter Landunensis* 524Adalelmus *miles monasterio S. Richarri famularis* 317 LIXAdalhardus *episcopus Veronensis* 693 XIAdalardus *abbas S. Amandi* 610 18Adalhardus *abbas Corbeiæ Veteris* 45 1Adalwinus *presbyter Coloniensis* 204 4Adam (*saepe* primus Adam *opp. altere i. Christus*) 79 246. 80 276. 248 1. 3. 10. 258 11. 260 9. 298 8. 304 8. 340 38. 347 299. 348 299 1. 299 1. 359 1. 377 246. 411 56. 552 61. 614 26. 619 129. 628 434. 638 788. 651 212. 663 227. 664 654. 683 22. 23. 36. 684 50. 65. 698 1Adelelmus *v. Adalelmus.*Adelerius *princeps Beneventanus* 404 2. 2. 4. 2Addo *v. Hatto.*Adulfus *comes Cordubensis* 144 1. *filius* Fredenandus.Adventius *episcopus Metensis* 224 17. 225 1; *fortasse scribendum* adventus claret Aventi (= Adventi) 211 1*Aedui*: fines Hœdui 482 263. pagus Hœdius 492 142.Aedua urbs, *postea Augustodunum* (*cf. Holder**Alt-Celtischer Sprachschatz I* 68) 9 125. 134. 447 339*Aegle* (*Verg. Ecl. 6, 21*): eignea soror Eglæ*i. Calliope*

166 1

Aegyptius 90 18. 132 8. 179 13. 209 59. 210 13. 218 11.

230 6. 530 34. 532 31. 535 27. 570 73. 622 220. 629 451.

649 137. Aegyptius 213 19. 656 397

Aellon *Harpyia* 640 830

Aeneas 32 282. Aeneades 436 23

Aeneas (*Act. 9, 33*) 187 11

Acolicus = Graecus 259 66

Aethiopes (tenebrae vel caligo, i. impii, quibus diabolus velut tenebris circumseptus incedit

Pseudo-Melito Spicileg. Solesm. III 299) 94 107.

196 58. 205 44. 213 17. 379 320. 570 63. Aethiopissa

200 18. 201 20. 657 408

Actius, *qui tum rem publicam Romanam gubernabat* (*Constant. Vit. Germani II* 1, 62, *nomen apud Heiricum bisyllabum est*) 489 14Africa (*Africa Sedulii cod. Cusanus*) 191 21. 22. 195 25. 26. 221 9. 297 4. 430 16. Africanus 430 10

Agag 614 XII. 624 277. 630 496

Agar 541 11. 656 396. 657 403. Agarenus = Saracenus 191 56. 545 1; *cf. ad* 405 10, 2

Aggaeus 138 22. 378 299

Agius *episcopus Aurelianensis* (*cf. 55*) 56 30. 57 90Agius *poeta* 369 — 388. 754Aicharius (*rudgo Aeharius*) *episcopus Noviomensis* 585 299Alagus *canonicus Autissiodorensis* 423

Alani 489 16

S. Albanus *martyr Britanniae* 476 5. 30. 480 182Albarus: Paulus (*hoc prænomen in ceterorum operum codicibus non ponitur*, *præfigitur epistulis apud Migne* 121, 411. 418. 427. 448. 473; *semel inventitur*Aurelio Flavio Albaro *inlustrique viro minimi Ioannis suggestio, tam in editione apud Ewaldi quondam nostro inspecto; aliis epistulis cum Aurelio Flavio**Ioanni Albarus aut inlustri eximio celsoque**Albaro Ioannes minimus omnibus præscribatur, appareat Aurelium Flavium apud Hispanos in**virorum nobilium agnomen abisse*) Albarus (Alvarus

- et acrostichidi* 139 *xii refragaretur neque in ullis usquam codicibus reperitur) poeta Cordubensis* 122—142. 749
- S. Albinus: *eius aedicula Centuli* 336 3
- Albinus quidam = *Alcvinus* 349 20
- Alcides 60 44
- Alcimedon 345 4
- Aldelminus frater Iohannis Scotti 518. 519
- Aldricus *monachus S. Richarri* 345 1
- Alesia 482 259
- Alexandria 379 307
- Alexis *Vergilianus* 57 57
- Allecto 640 833
- Alpes, Alpinus 169 s. 171 27. 30. 32. 180 18. 189 15. 194 ss. 220 3. 448 344. 491 104. 494 207. 216. A. Poeninae 513 510. — = *mons* 107 200
- Alphedis v. Elpheid.
- Altiodorum v. Autissiodorum.
- Altumvillare (*cf. de nomine quaestiones grammaticae in Hermanni Hagen Anecdota Helvetica, pag. 178, 7 et 185, 1*) monasterium in Remensi dioecesi 713; *ibi scriptorium* 714; abbas Haldinus, *monachus* Guntbertus.
- Amalec(h) 630 489
- Aman 614 xvii. 627 399. 629 478
- S. Amandus *atque eius monasterium Elnonense* 557—684. *ecclesiae Elnonenses* 677—680. sepulchrum S. Amandi 676 1. altare S. Andreae 677 m. *epitaphia Elnonensis* 676—680. *abbates Adalodus* 558, Adalhardus, Andreas, Fulchardus, Gillebertus, Hugo, *monachi* Drogo, Gillebertus, Hucbaldus, Lotharius, Milo, Tendingus, Vulfaius.
- Amandus *praepositus Maioris Monasterii Turonensis* 251 3 *cf. 751*
- Amantia *mater S. Amandi* 572 133. 137
- S. Amator *episcopus Antissiodorensis* 430 29. 37. 444 175. 184. 448 362. 453 1
- Ambianensis pagus*: o felix nimium, quos cogor inire dolores, munere divino quamvis comulentur opima. Ambianense prius, qui dum meruisse videris Corbeio praeceps gregi, sanctissime pastor, te patrem esse novit etiam Saxonica cespis (*sic nunc interpongo*) 47 58
- S. Ambrosius 188 11. 236 13. 14. 237 17. 18
- Ammon 630 493
- ΔΜΜΩΝΙΔ litora gl. arenosa 532 39
- Amor volans 167 6
- Amos 133 20. 378 287. 630 508
- Amulo *episcopus Lugdunensis* 717. 718
- Anastasius *socius S. Iuliani* 95 134
- Anastasius *bibliothecarius* 520. 525
- S. Andreas *apostolus* 170 21. 187 1. 210 20. 379 311. 570 ss. 677 m. *eius cultus Leodii* 170 21. *ecclesia Elnone* 677
- S. Andreas *abbas Elnonensis* 680 xi
- Andreas *Germanus a S. Benedicto sanatus* 397 166. 401 151
- Angelberga *Ludowici II. uxor* 390. 391
- Angelbertus *episcopus Mediolanensis* 236 3
- Angilbertus *abbas S. Richarri* (*cf. 267. 268*) 314 2
- Anna (*1 Reg. 1, 2*) 378 299
- Anna (*Luc. 2, 36*) 379 331. 644 n. 647 ss. 73
- Annanias (*Act. 5, 1*) 639 817
- Annanias (*Act. 9, 10*) 249 3. 264 3
- Anno, *fortasse episcopus Veronensis* 233 1 (*cf. apparatus*).
- Anscharius *archiepiscopus Hamburgensis* 38. 719
- Ansigius *archiepiscopus Senonensis* (*cf. 270*) 334 cr. 341 12
- Ansoaldus *episcopus Pictaviensis* 28 142. 29 178. 32 306
- Antiochia (*pro Antinoia Aegypti, cf. 72*) 90 1. 99 301
- Anthiochia *Syriae metropolis* 188 22
- Antiochus *Epiphanes* 159 7. 262 1. 614 xviii. 628 411
- S. Antonius *monachorum pater* 461 11
- Antonius *socius S. Iuliani* 90 32. 106 168. 107 226. 108 13
- Anubes latrator 206 77
- Aonius: Camenac 52 1 (*cf. 747*). Musae 615 18. iuga 57 88
- Aoth 378 263. 623 265. 271. 630 494
- Apollo *deus* 167 13. 226 11. 230 LXXXI 9. LXXXII 9. 733 5
- Apollo (*Act. 19, 1*) 379 323
- S. Apollinaris (Apollinaris *cod. Cusanus*, Apollenaris *alibi cf. Karoling. Dichtung. pag. 128*) 188 10
- Aquitania 571 126
- Arabs 110 68
- Arar 482 296
- Arcas 229 1. Arcadia 205 36. Arcadius = *stultus* (*cf. gloss. ad Iuvenal. 7, 160*) 527 10
- Aregaricus *custos et presbyter Maioris Monasterii Turonensis* (*cf. pag. 751*) 251 4
- Arelas *urbs* 483 309
- Argivus 32 279
- Argolicus = *Graecus* 138 15
- Argus 623 245
- Armoricana gens 489 6. 491 81. Armoricani 508 266
- S. Arnulfus *episcopus Metensis* 331 5
- Arpiæ = *Harpyiae* 640 330
- Arrius *haeresiarcha* 34 382. 386. 632 568
- Arvernae orae 483 345
- Asaph (*of. s. v. Eman*) 243 2
- Asbanium *pagus prope Leodium (Hasbaine)* 295 2
- Asbertus *monachus S. Richarri* 312 2
- Asclapius *cognomen ioculari monachi cuiusdam* 361 11
- Aser 377 250
- Asia 297 3. 570 59. Asianaes opes 429 20
- Asilas *Vergilianus* 310 7
- Asper *decanus S. Germani Autissiodorensis* 423
- Assyrius 626 364. 627 385
- Asverus 627 400
- Athannagildus *abbas fortasse Cordubensis* 146 x *cf. 143*
- Athenne 548 1
- Atticus 164 10. — = *Graecus* 138 13. 260 16. 547 6. 12. Attides = *Graeci* 548 10
- Attila 706 15. n 5
- Andradus Modicus *chorepiscopus Senonensis* 67—121. 739—745 *cf. 406. 748*
- Audulfus *abbas monasterii S. Maxentii* 29 187
- Augusta Tricorum v. Trecae.

- Augustidunum 9 127. 12 227. 448 352. *episcopi* Ionas, Simplicius
- Augustus *imperator* 196 69. 612 16. 19. — *cf. index rerum s. v. imperator*
- Aunarius *episcopus Autissiodorensis* 430 9. 15. 17. 34
- Aurora 29 167. 76 112. 167 6 *cet.*; filia Solis 77 139
- Ausonia, Ausonius 259 59. 494 208. 505 136. 512 467. 531 2. 547 8. Ausonicus 611 40. Ausonides 174 62
- Austrasiae catervae 595 320
- S. Austrigisilus *episcopus Bituricensis* 576 323
- Autissiodorum (Autissioderum 430 9, *item schol.* 438 10; Autissiderensis *tit.* 438, Altiodorum 438 12, Alcioderum *schol.* 438 10, *cf. Holder Alt-Celtischer Sprachschatz I 300*) 421—517. *episcopi Amator*, Aunarius, Wala, *canonici* Alagus, Rainogala, *abbates S. Germani* Hugo, Lotharius; *decanus Asper*; *monachus Heiricus*, *alter monachus poeta* 757
- Autricus *urbs*, *postea Autissiodorum* 438 7
- Avernus (Avernum 85 37, *suepe carcer Averni*) = *inferi* 18 452. 49 100. 85 37. 253 1. 506 202. 589 34. 590 94. 660 537
- Axa 629 459
- Baalim 630 503
- Babylon 613 11. 614 29. 1. II. 617 62. 618 81. 89. 662 604. 732 5. 3. Babylonicus 615 4. 656 384. 661 553
- Bacchus (*semel Bacchus et Bacchicus Milonis codex A* 620. 621) 198 26. 201 21. 206 106. 211 6. 215 16. 224 13. 301 34. 355 13. 362 2. 7. 13. 363 24. 438 4. 454 65. 604 265. 621 194. 655 345. 690 2 *cet.* Bachicus 171 35. 198 32. 620 169. 655 357. Bachia (bachica *deteriores; quid lateat, incertum*) 52 4
- Balaam 261 5. 596 339. 638 764
- Balearis funda 66 153
- Bardorum gens (Langobardi *Gregor. Dial. II 17 et Bertharii exemplum interpolatum* 400 87) 396 97
- Barnabas 379 323
- S. Bartholomaeus *apostolus* (*filius suspendentis aquas vel me Hieronymus Onom. saec. ed Lagarde* 60, 20) 174 72. 379 321. 570 66
- S. Basilissa *uxor S. Iuliani* 90 7
- S. Basilius Magnus 295 2
- Bassacius *abbas Casinensis* 389
- S. Bayo *confessor Gandavensis* 579 XII. 586 354
- Belial 217 42. 220 23
- Bellovacensis pagus 604 222. *episcopus* Odo
- Bel*: pontifices Beli 625 322
- S. Benedictus 346 20. *eius regula* 296 8. 316 2. 337 33. 343 1. 481 20 (*ubi regulae cap. 68 significatur*), *Bertharii carmen de eius miraculis* 394 — 402. *ei ecclesia Centuli dicata* 358 15
- Beneventum civitas 404 1, 2. Beneventani *ib.* 2, 1. *princeps Adelserius; nobiles Saductus, Sadus*.
- Beniamin 377 251
- Beringarius *monachus Corbeiae Veteris* 254 9
- Bernardus *presbyter Laudunensis* 524
- Berni *comes Saxo* 707
- Berta *Lotharii I. et Ermengardis filia* 208 XIII. 217 2. 228 2. 23. *Sedulii carmina ad eam post Ermengardis obitum († 851) missa* XIII. LXI. LXXXVIII.
- IXXIX. *maritus eius, quo mortuo abbatissa Avenaci monasterii fit*, 228 27. 229 17. *filius eorum iuvenis mortuus* 229 14. *filia Bobila*
- Bertha *uxor Gerhardi de Rossitio* 687
- Berthari (*vulgo Bertharius*) *abbas Casinensis* 389 — 402. 754
- Bethleem (Bethlem *Sedulius*) 179 15. 18. 210 4. 551 52
- Beselehel 616 26
- Beuchell *nomen Scotti cuiusdam, quod a bēo, bēu (vivus) et gell (pignus) potius quam -chell (cf. töchell et timmehell) derivandum esse iudicat Gueterbock*, 199 2. 200 21
- Bithynia: *Lucam (in) Bithiniam (scripsi coll. Isidor. de obitu patr. 82, bithinia cod.) Syriæ provincia misit* 379 313
- Bitturicae, Bitturica urbs 569 XI. 576 321
- Blandus *Scotus* 199 1. 200 23
- Bobila (*Foerstemann I 273, confraternitat. libr. ed. Piper II 527*) *sanctimonialis, fortasse filia Bertae, Lotharii I. filiac* 229 21
- Bobium 688 16. *abbas S. Columbani* Petrus 688, *monachus A.*
- Boeotia (boet. *codex*) 57 83
- S. Bonifatius *archiepiscopus Moguntinus* 223 11
- Boso *monachus S. Richarri* 361 2. 362 21
- S. Briceius *episcopus Turonensis* 251 17
- Britannia 461 25. 467 240—261. 472 449. Britanni 473 520. 476 6. 477 81. 478 92. 479 141. 484 381. 485 391. 487 506
- Brito 250 35
- Bravatensis vicus (*Constant. Vita Germani I 7, 58, cf. Holder Alt-Celtischer Sprachschatz I 611*) 483 346
- Brun *dux, Ludolfi filius* 882 435
- Burdegala *urbs* 415 1
- C *cf. K.*
- Cacus *Vergilianus* 169 21. 205 44
- Caesar 196 69. 448 344. 482 264. Caesareus 482 259. — *cf. index rerum s. v. imperator*.
- Cain 304 19. 628 436. 630 485. 635 649
- Caiphas 544 45
- Calabria 405 10, 2
- Calliope 173 14. 26. 42. 174 76. 175 133. 200 4
- Calolo insula *nunc Calloo prope Antverpiam (Chave-laus apud Baudemund. V 19)* 588 XIII. 596 363
- Calvarie = *Calvariae locus* 653 273
- Calvellus (*cf. lib. conf. ed. Piper II, 339, 31*) *monachus S. Richarri* 361 12
- Camena 5 1. 51 1. 52 1 *cet.* Camenalis 172 9
- Cameracum: *episcopi Hildvinus, Teudricus. — Cameraca plebs* 610 11
- Camilla 589 29
- S. Candidus 358 14
- Canopos 195 25. 218 11
- Capitolinus 704 16
- Caritas *v.* Fides.
- Casinense monasterium: *codices medicinales ibi scripti* 390. *abbates: Bassacius, Berthari. monachi: Eremebertus* 390. 754. Maren.
- S. Cassianus *Augustodunensis* 493 152. 161

Castalides 59 1
 Castores *stellae* 65 141
Catalanum: episcopus Lupus
 Cecropidae == *Athenienses* 547 12. 548 14
 Cedron (tristis maeror sive dolor *Hieronym. Onom.*
     53, 23) 178 14. 221 2
 Celaeno 640 831
 Celsius *socius S. Iuliani* 90 30. 98 246. 263. 99 288 *cet.*
 Celticus 438 1. 448 349. 353
 Centulum *v. S. Richarius.*
 Centumcellae, Centumcellensis urbs (*Baudemund.*
     Vit. Amandi II 10) 573 209. 579 11. 581 126
 Cephas 187 1. 2. 10. 210 20. — == *papa Romanus*
     175 103. 107. 125. 222 12
 Ceres 318 1. 454 65. 652 231. *de cerevisia* 177 8.
     178 12. 17. 211 6
 Cerberus 117 338. 206 78. 97. 640 834 *cf.* 78 174
 Chalcidicus 488 15
 Cham 620 172. 174
 Chanaan 620 174. 623 238. 628 441. Chananaei 630 489
Charon: Caronis undae 346 19
Charybdis: Caribdis 223 4. 632 576. 661 564. 674 1026
Childericus II, rex Austrasiorum, postea totius
     Franciae: Hiltrich 10 161. 11 192. Hiltricus 14 284.
 Hildericus 601 152
 Hildericus *v. sub H.*
Chlotharius II, rex Francorum: Hlotharius 7 49
Chlotharius III, rex Francorum: Hlotharius 10 149
 Hlotharius *imperator v. sub L.*
 Chobar 615 7
 Christus
     delectus epithetorum, significationum, allegoriarum:
         aqua 535 30
         aries 535 25
         ars 514 540
          $\alpha\tau\tau\omega\chi\rho\tau\omega\varphi$ 698 4. $\delta\epsilon\sigma\pi\tau\omega\eta\varsigma$ 541 4
         causa causarum 514 541
         concordia rerum 514 540
         consilium 514 540
         cunctipotens 657 426. $\pi\alpha\tau\tau\omega\chi\rho\tau\omega\varphi$ 698 12. 701 1
         doctor 652 247
         dominus (rex 686) sabaoth 232 2. 686 13
         dux 259 62. 652 247. 725 10, 4. ducator 728 12, 1
         essentia rerum 514 545
         famen (*ut verbum*) 299 56. 573 196
         fons 535 29. fons igneus animarum (= *Prudent.*
             cath. 10, 1) 514 541; f. vitac 79 217. 415 3.
         686 15; f. sophiae 686 15
         fulgor caelestis 535 29
         lex 514 540
         lux 233 17. 414 1. 514 539. 686 10, 11
         manna 535 30
         mercator mundi 296 2
         Messias 179 16. 187 1. 210 5. 20. 224 7
         nubs 535 30
         panis 179 15. 535 30
         petra 535 29. 661 553
         principium, medium, terminus 514 539. 542.
             538 25. 34. 686 9
         puteus 669 838

Christi epitheta:
     radius patris 514 548
     reparator 340 37. 514 560. 569 17. 578 439. 725 2, 2.
     727 9, 2
     redemptor *saepe; λυτρώματος* 539 40. 698 3
     saluator mundi 210 4. 686 17
     sapientia patris 248 187. 531 57. 686 11. 742 12
     sator ecclesiae 656 375
     sequester 724 44
     serpens 535 30
     uva 621 179
     verbum dei 15726. 514 538. 531 57. 686 11. 727 1, 2 *cet.*
     virga 535 29
     virtus 531 57. 695 73
     vitulus 665 669
     vivificator 652 247
 Christianus 165 4. 8. 15. 209 50. 566 16. Christicola
     514. 10 143. 11 188. 12 208. 14 305. 20 552. 30 210. 64 85.
     108 14. 119 385. 136 168. 150 6, 3. 165 24. 174 64.
     181 30. 182 16. 183 14. 184 8. 185 6. 190 48. 191 24.
     193 9. 220 6. 222 4. 224 9. 299 43. 310 5. 443 159.
     461 1. 465 135. 485 404. 496 286. 506 194. 534 28.
     549 7. 568 36. 585 271. 586 342. 610 4. 612 9. 631 546.
     633 610. 635 680. 639 813. 647 55. Christifer 529 14.
     549 10. *Χριστοφόρος* 531 68. Christigena 534 46
Cimbri: Cymbria tellus 398 183 *cf.* 402 161
 Clio 733 1
Clipiacus in agro Parisino: residebat Clipiaco villa
     (*Baudemund. Vit. Amandi IV 16* in villa cui
     vocabulum Clypiaco est, *cf. Holder Alt-Celtischer*
     Sprachschatz I 1043) 595 308
 Cocytus 117 33
 Codrus (*Verg. Ecl. 7, 26*) 200 9
 Codrus (*Iuvenal. 1, 2*) 227 9
 Colonia, Colonensis 221 188. 227 7. Agrippina
     sedes 222 10. *picturae ibi* (*cf. Kraus Inscript.*
     Rhenan. II pag. 253) 231 188II. *episcopi*
     Guntharius, Hildwinus. *chorepiscopus* Hildebertus.
     presbyter Adalwinus.
 S. Columba, Columbanus *Bobiensis* 688 5. 6. 8. 17
 S. Columba, *virgo Senonensis* 295 2
 Constantinopolis 379 312. Nova Roma 556 9
Corbeia Vetus: Corbeia 47 43 *cf.* 38—40. 270. 709
     — 710. 719. *abbates* Adalhardus, Radbertus. *monachi*
     (Corbeius grex 47 59): Beringarius, Gislemarus, Liuthardus, Rathramnus.
Corbeia Nova: *cf.* 38—53. 370. 719. *abbas* Adalgarius
     719, Warinus. *monachus* Agi(c)us.
 Cordoba, Cordobensis sedes 144 1. 15. *comites* Adulfus,
     Guifredus. *archipresbyter* Cyprianus. — *cf. Albarnus,*
     Eulogius, Hermildis, Leobegildus, Leocritia,
     Samson, Saturninus.
Core (Num. 16, 1): Chore, Chorn 261 2. 630 490
Core (filii Iemna Levites et ianitor 2 Pur. 31, 14):
     Chore 364 clxiv
 Cornelius (*Act. 10, 1*) 187 16. 188 21
Corydon Vergilianus: Choridon 56 49. 361 1
 Cozbi 629 457
 Creta *schol. ad* 488 1
 Croesus 182 14. Crōesus 624 292

- Cumanus *v. Sibylla.*
Cyclops: Ciclopes 177 28
Cynthia: Cinthia, Cintia 135 117, 137 15, 666 720.
   680 3, 4, 733 6
Cyprianus: Ciprianius archipresbyter Cordubensis 143
   — 147, 749
Cypris v. Venus.
S. Cyricus 679 5
- S. Dado vel Audoenus* 594 282
Daedalus: acc. Dedalon 488 1. Dedaleus 488 19, 27
Dagobertus rex Francorum (primus) 585 301, 593 210
Damascus (sanguinis potus Hieronymi. Onom. 5, 6)
   601 143
Dan 377 250
Danae 436 11
Danus, Dani 208 30, 322 16, 327 7, 345 1, 349 28,
   351 10, 20, cf. Normannus.
Daniel vel saepius Danihel 133 30, 38, 171 39, 215 22,
   253 8, 263 4, 359 2, 378 281, 614 15, 615 12, 625 317,
   629 474, 630 507, 646 39
Daphnis Vergilianus 178 5, 6, 179 21
Darius 182 14
Dathan 261 3, 630 490
David 96 166, 114 205, 133 34, 148 6, 4, 155 12, 209 63,
   214 10, 243 1, 111 2, 245 76, 77, 248 1, 249 1, 252 9,
   256 87, 90, 35, 258 25, 261 111, 111 1, 262 1, 352 31,
   356 29, 378 265, 455 79, 539 39, 551 52, 552 73, 629 467,
   630 497, 514, 631 536, 637 727, 644 958, 651 196, 652 221,
   661 577, Davidicus (Davidicus 535) 262 5, 304 23,
   309 6, 535 46. — *Karolus Magnus alter David*
   193 29 cf. 213 7, *Karolus Calvus cognominatus*
David 250 1, 9, 251 7, 35, 252 42 cf. 248 195, 255 32
David, Cimber a S. Benedicto curatus 398 183 cf.
   402 162
Debora 378 299
*Dermot (Dermoth cod., cf. index orthogr. in Scot-
   torum carmina) Scottus, fortasse is qui scripsit
   codicem Ambrosianum C 301 inf. (legitur ibi fol. 146v)*
   finit amen diarmait scripsit orate pro me peccatore,
Archiveo glottologico it. V pag. XI 193 1
Dido episcopus Laudunensis 425 1
Diddo Ebroini minister 16 283, 21 564, 568
Dina 651 213
Diocletianus 91 1
S. Dionysius Parisinus 294 1, 410 3, 420 3, SS. Dionysius, Rusticus, Eleutherius 358 11, 12. D. Ariopagites 545 12, 546 2, 548 1, 549 15
Discordia dea 640 837
Donadeus monachus S. Richarri 311 2
Donatus episcopus Fesulanus 691—692
Dorcus (Act. 9, 36) 187 12, 14
*Dotto comes Tornacensis (cf. Baudemund. Vit. Amandi
   III 13)* 589 48, 59, 590 69
Dryades: Drindum nemus 171 16
Drogo episcopus Metensis 185 13, 747
Drogo filius Karoli Calvi 677—678
Dubthach Scottus 685 1
Dunchad Scottus 711
- Eberhardus (Everhardus 220 2) *comes Foroiviliensis*
   201 xxxvii. 5, 16, 202 xxxviii. xxxix. 3, 203 35, 50,
   212 lxx. 220 lxvii. 708, 712. *uxor* Gisla. *fili*
Eberhardus, Unruoch
Eberhardus Eberhardi comitis filius 201 xxxvii. 5,
   202 8
Ebroinus (Ebrinus 13) maior domus 10 168, 13 271,
   14 293, 15 327, 342, 16 365, 18 440, 449, 456, 19 486, 518,
   21 562, 582, 588, 601, 23 665, 26 49, 57, 60, 27 97
Eden (ΔΙΔΕΝ locus deliciarum gloss. 541) 220 18,
   224 29, 541 6, 628 433
Edessa, urbs in Mesopotamia: Edissa 379 321 cf.
Rufin. Histor. eccl. 2, 5
Eglon (Iudic. 3, 12) 614 x, 623 268, 630 494
Elaphius: Helaphius princeps quidam in Britannia
(Constant. Vit. Germani II 1, 61) 486 464, 475
Eleazar (Iosue 24, 33) 377 257
Eleazar (1 Mac. 2, 5) 378 293, 637 740
Eleazar (2 Mac. 6, 18) 628 413
S. Eleutherius v. S. Dionysius.
Elias: Helias 377 235, 382 441, 464, 614 xiii, 624 281,
   304, 629 470, 630 503, 641 883
Eliseus: Heliseus et Heliseus 378 276, 382 444, 465,
   614 xiv, 624 302, 629 472, 630 504, 642 880
S. Eligius episcopus Noviomensis 358 21, 594 282, 288
Elysium: Elisiae campi 335 16. Elisiae orae 619 133
Elisabeth, mater Iohannis Baptistae: Elisabet 210 3,
   Elizabeth 379 331
Elno: Heln 607 420. Helnionensis grex 678 5: cf.
   S. Amandus.
Elpheid, filia Ludowici Pii, abbatissa Remensis:
   Alphedis 414 2, 7
*Eman (Prolog. psalmorum ed. Vezzosi in Thomasii
   operum II pag. XLI* David quattuor elegit, qui
   psalmos facerent: Asaph, Eman, Ethan et Idi-
   thun... et unus quidem eorum feriebat cymba-
   lum, (alius cyneram), alius citharam, alius vero
   tubam corneam exaltans; in medio autem eorum
   stabat David tenens et ipse psalterium) 243 2
*Emmo (Imo prior editio Milonis) episcopus Norio-
   mensis* 610 15 cf. 558
Empedocles 57 86
Enda Liudolfi comitis filia 384 541
Engelmodus episcopus Suessionensis 54—66, 711, 747
Enoch (Gen. 5, 12, Hieronym. Onom. 5, 17 dedicatio)
   377 235, 628 438, 684 41, 57
Enos 377 233
*Eochar rex Alanorum (Constant. Vit. Germani II
   1, 62)* 489 17
Ephesus 379 316
Ephraim 377 251
S. Ephrem: Efrem 358 6
Epicurus 657 422
S. Equitius 358 6
Erebus (Heresbus 81, 600) 81 316, 528 42, 530 20,
   532 48, 536 1, 537 11, 544 77, 600 78, 690 4
Eridanus: Heridanus fluvius 216 21, 22, 222 15
Eri(u)gena v. Iohannes Scottus.
*Ermanacharius (vulgo Hermenarius) episcopus Au-
   gustodunensis* 28 142

- Ermenricus monachus S. Richarrii* 311 2
Ermenulfus monachus S. Richarrii 352 42
Ermgard v. Irmingard.
Frythraeum mare: Erythreac undae 530 23. 532 33
Esau 621 197. 629 448. 630 456
Esdras: Ezra 245 ss. Hesdras 133 40. 629 480
Esther: Ester 133 41. Hester 245 84. 378 300. 627 394.
  Esder 157 14
Ethan (cf. s. v. Eman) 243 2
Eudocia, uxor Theodosii II: Eydoxia rectrix 190 41
Eunfrates 222 3. 281 5. 615 15
S. Eulogius presbyter Cordubensis 122—125. 139—142
Eurydice: Euridice 173 12
Europa 166 10. 174 77. 182 8. 183 13. 193 2. 195 27.
  297 3. *Europae populi vel turmae* 189 8. 239 26
SS. Eusebius, Pontianus, Peregrinus martyres:
  corpora eorum ab Hecti abbate Roma delata atque
  in aedicula ab eo structa intra ecclesiam quandam
  sepulta 843 4. 5. *Eusebius, Pontianus, Peregrinus, Vincentius, primum in martyrologium Romanum parvum admissi*, 25 Aug. *voluntur. Eusebii et*
Vincentii corpora comite Gerhardo de Rossilione eiusque uxore Berta potentibus, papa Nicolao I permittente c. a. 865 Roma in monasterio Pultriacum dioec. Lingonensis et Virzeliacum dioec.
Aeduensis per quendam abbatem virum venerabilem (Anal. Bolland. pag. 369) translata esse perhibentur in martyrologio Adonis (Migne 123, 337), translatione Eusebii et Pontiani nuper e codice saec. X a Bollandianis edita (Analect. Boll. II 368), monumentis recentioribus (A. SS. Aug. V 111 ed. novae). contra monachi Prumienses, licet id idoneis argumentis probare nequirent, affirmabant se habere omnium eorum martyrum corpora a. 844 a Sergio II et Lothario imperatore Marquardo abbati donata (A. SS. pag. 113). iam tertium testimonium e sylloge Centulensi accedit idque de tribus martyribus ab Hecti quodam abbate translati. unde Prumiensium iuri fides accrescit, neque suspicio abest, quin Marquardus, Prumiensis abbas, reliquias illas accepit ab Hetti, abbate Mediolaciensi, postea episcopo Trevirensi (cf. infra s. v. Hecti).
Eustochium Hieronimi amica 248 3. 259 7
Eva 78 184. 185. 248 2. 3. 308 5. 348 1. 359 1. 411 55.
  569 10. 605 315. 618 99. 619 132. 642 895. 645 13.
  683 36. 684 50
Evaeus (vulgo Hevacus) 623 241
S. Exsuperius 358 14
Ezechias 350 7. 378 271
Ezechiel (Ezeciel, Hezechiel, Hiezechiel, Hiezechihel) 132 19. 133 28. 253 7. 263 3. 378 285. 569 5.
  615 7
Falernum vinum 343 1. 216 49. *Falernum == vinum* 198 29. 258 51. 650 135
S. Felicitas 295 1
Felix, rector ecclesiae in honore praesulii Martini structae 366 clxviii
Fergus Scottus 199 1. 200 11. 1. 518. 519
- S. Feriolus episcopus Uceticensis* 331 5
Fesulana urbs 692 6. *episcopus* Donatus
Fides, Spes, Caritas virgines 51 7—15. 66 142—145.
  632 589. 694 37—40
Finecs (Num. 25, 7) 220 21. 377 257. 629 458. 630 491
Fiscannum (coenobium qui vocatur Fiscannus Ursinus) 20 527
Fison flumen 222 3. 231 5
Flodegerus monachus S. Richarrii 354 2
Fortuna 480 192
Francia (ΦΡΑΓΜΙΔΑ 546) 182 23. 184 5. 187 35.
  192 10. 194 67. 203 29. 216 25. 217 10. 220 20. 30. 4.
  223 9. 252 15. 356 13. 546 14. 549 3. 581 108. *Franci (ΦΡΑΓΜΟΙ* 546) 7 46. 48. 11 197. 173 51. 181 37.
  183 26. 189 1. 191 29. 193 15. 194 49. 73. 197 84. 202 33.
  203 17. 46. 57. 212 3. 216 9. 217 45. 225 10. 229 14. 330 1.
  353 9. 413 30. 414 1. 527 1. 534 27. 546 2. 589 47.
  592 197. 593 199. 599 46. 601 131. 610 1. *Francigenae (gen. Francigenum)* 167 34. 11. 168 27. 174 63. 180 7.
  181 33. 186 1. 13. 187 44. 191 40. 41. 42. 192 70. 193 6.
  194 65. 196 73. 74. 197 91. 92. 220 6. 221 27. 39.
  227 32. 228 2. 240 50. 337 19. 356 9. 547 3. 691 2.
Francigenus populus 331 28
Franco episcopus Leodiensis 185 xviii. 199 xxxii.
  220 LXVI. Karolides 199 16
Fredigardus (cf. 39. 271) monachus S. Richarrii 321 2.
  351 4
Fredenandus filius Adulfi comitis 144 23
Fulchardus abbas S. Amandi 678 vi
Fuldense monasterium 707—712. *abbates* Hatto,
  Hrabanus. *monachi* Gerulfus, Godescalcus. cf.
  Bonifatius.
Furiae 536 3. 640 833
Gabriel (Gabrihel 646) archangelus 210 2. 309 1.
  342 4. 646 35
Gad 377 250
Gaius (Act. 20, 4) 379 324
Galatea: Galathea Corbeia Nova appellatur 45 1.
  50 141. 51 175
Gallia (G. celtica 438, Galliae 569. 598) 197 79. 80.
  405 16. 438 1. 448 345. 472 449. 480 184. 482 266.
  484 377. 495 273. 512 484. 513 510. 545 13. 569 14.
  572 130. 579 111. 580 47. 66. 598 4iv. 601 140. *Gallica arva* 494 206. *Gallicus axis* 442 107. *Gallicus orbis* 180 25. 194 45. *Galii* 438 3. 468 262. 482 297. 494 208.
  496 295. 578 410. 418. 421. 579 30. 586 318. 599 51.
  704 10. 13. 16
Gallus cognomen monachi cuiusdam 340 cix
Gamariel (Act. 5, 34) 379 325
Gandavum 585 306. G. pagus 579 x. 585 277
Gandersheimense monasterium: abbatissae Gerberga,
  Hathunoda.
Ganymedes: Ganimedes 64 80
Garinus frater S. Leudegarrii 17 433. 438. 18 460
Gedeon 221 18. 378 263. 629 461. 630 493
Gelboe montes 261 9
S. Geminianus Mutinensis 702. 706 12. 11 2
S. Genovefa 469 321. 485 413. 486 442
Geon flumen 222 3. 231 5. 570 64

- Gerberga *abbatissa Gandersheimensis* 387 668, 677
 Germania 196 71. Germani 196 39 *cf.* 397 165 (= 401 151)
 S. Germanus *Autissiodorensis* 428—517
 S. Germanus 358 20
Gerulfus monachus Fuldensis 708
Gerwidis femina Centulensis 319 1
Geticus v. Gotia.
Giezi 629 473
Gillebertus abbas S. Amandi, postea episcopus Noviomensis 678 v
Gillebertus monachus S. Amandi 680 xii
Gisla filia Ludowici Pi, uxor Eberhardi comitis 201 16. 202 2. 22
Gislemarus monachus Corbeiae Veteris 38. 710. 714
Gisulfus monachus S. Richarri 361 11
Glaucus (gl. deus marinus L) 674 1025
Godelendis femina Centulensis 315 1. 319 1
Godescalcus (*Godescalchus* 724 1, *Goddiscalve vel Goddiscaleus* 718, *Godiscalchus* 729 v. 731 vi, *Gotescale* 707, *Gothascaleus* 728 iv, *Gotiscale vel Gotiscalcus* 718, 729 v, *Gottescale* 723 3; *alios locos non apposui, cum de codicim lectione praeferre meos et paucos ab aliis inspectos non constaret*) *hacresiarcha* 707—738
Golias 66 154. 162 11. 177 25. 205 43. 261 7. 378 266. 630 498
Gotia i. Septimanica 252 16. — *Geticus i. Wisigothicus* 136 146. — *Gothus (Gregor. Dial. II 6) i. Ostrogotha* 394 37 (= 399 29)
Graecia 197 4. 259 70. 429 19. 703 4. *Graeca regio* 623 243. *Graeci* 186 7. 194 68. 203 59. 547 1. 549 11. 555 4. 660 514. 697 4. 699 21. *Graeculus* 174 82. 612 16. *Graecula carmina* 173 16. *Graeculus usus* 441 93. *Graece* 239 17. in *Graeco* 549 11. *Graecus sermo* 658 451. *Graecale famen* 259 68. *graccizare* 173 16. *Grai* 441 94. *Graugena* 176 153. 239 15.
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΡΑΙΥΓΕΝΩΝ 686 1
Granius monachus S. Richarri 361 10
Gravulfus cognomine Gotendach, monachus S. Richarri 361 10
S. Gregorius papa 358 15; *liber II dialogorum eius in versus redactus a Berthario* 394—402
S. Gregorius Magnus Nazianzenus 549 13 *cf.* 526
Guido v. Wido.
Guifredus comes Cordubensis 145 3
Guisindis uxor Guifredi 145 7, 1
Guntbertus monachus Altunvillarensis 719
Gunthardus monachus S. Richarri 352 43
Guntharius episcopus Coloniensis 221 LXVIII. 222 9. 226 7. 231 13. 239 23. 25. 40
Guntharius monachus S. Richarri (*cf.* 271) 351 4. 363 18
Haiminus (Aiminus, Haimo) monachus Atrebatenis 428 m 1. 566 4. 1. v. 26. 567 18. 610 19. 682 1
Haldvinus abbas Altunvillarensis 414. 710
Hannibal 171 28. 494 211
Hartgarius episcopus Leodiensis 166—180. 184 XVII. 205 66. 207 3. 211 XLIX. 212 LIII. 216 17. 18. 751
Hathumod (386 622, *Hathumoda* 372 2): *carmen Agii de ea* 372—388
Hatto (Haddo apud Sedulium) abbas Fuldensis 223 LXXI. 708. 709. 712
Hebrei (Hebre-, Ebrae-, Ebre-), Hebraeorum populus, Hebraea gens, H. plebs eet. 137 12. 156 15. 186 7. 245 68. 253 5. 259 3. 260 1. 263 5. 2. 622 215. 627 385. 629 455. 643 931. 651 214. 659 509. *Hebraea lex* 248 2; 259 9. 658 464. *Hebraea n. pl.* 138 13. *Hebraicus (ΕΒΡΑΙΚΟΣ* 698, *Aebraicus* 531) 531 1. 571 111. 595 325. 615 1. 698 1. *Hebrayee* 138 14.
Hecti (carminum Centulensium codex Bruxellensis et Reginonis Admontensis, Hetti ego Bellinum secutus in carmine Centulensi male) abbas Mediolaensis, ab a. 814—847 episcopus Trecirensis 343 2; *cf. s. v. Eusebius.*
Hector (saepius Haector) 32 278. 221 17. 703 3
Heiricus (427 4, Hericus cod. P. 4282. 517 669 cf. 421) monachus Autissiodorensis 421—517. 755—757
Ἑλλῆνες 527 1. 696 1. 697 2. 699 11
Heli (1 Reg. 4, 18) 261 2
Henor: Emor 651 213
Henoch v. Enoch.
Hercules 177 20. 203 56. 216 24. *Hercule iurans (heu me acta Iuliiani)* 115 264
Hericius monachus S. Richarri 363 18
Herirardus iuvensis Centulensis 345 1
Hermildis nobilis, sanctimonialis Cordubensis 146 1
Herodes 159 8. 188 18. 210 14. 298 12. 300 68. 544 44. 644 14. 649 118. 123. 650 169
Herricus monachus S. Richarri 333 XCVI. 334 c; *cf. Hericius.*
Hesperia: Esperia = Hispania 145 3. ab Ismahelitis oppressionem per universam Hesperiam Christicolarum cernere *Leobegildus* (*Migne* 121, 565).
Hesperidum hortus 169 5. 198 20
Hetti v. Hecti.
Hibernia 429 24
Hierapolis urbs Phrygiae 379 319
S. Hieronymus (Hieronimus, Ieronimus, Iheronimus, Heronimus) 138 XI. 1. 28. 243 1. 248 1. 5. 259 71. 76. 1. 358 5. 547 16
S. Hierotheus, episcopus Atheniensis: acc. Ierothea 548 6
S. Hilarius episcopus Arelatensis 483 311
S. Hilarius episcopus Pictaviensis 34 380. 384. 188 2
Hildebertus chorepiscopus Coloniensis 204 1. 751
Hildebertus monachus S. Richarri 327 LXXXV
Hildeboldus episcopus Suessionensis 427 1 *cf.* 423
Hildegarius episcopus Meldensis 718
Hil(de)landus monachus S. Richarri 334 5
Hildricus monachus S. Richarri 314 2
Hildwinus (Hiltwinus 227) episcopus Coloniensis (*cf. Duemmler, Geschichte d. ost/r. Reiches* 2 I 361) 226 4. 227 36
Hincmarus (Hincmar 409 2. 410 9. 413 1. 414 10. 1. Igemarus N 553 1. Hingmarus B 609 10) archiepiscopus Remensis 73 1. 13. 76 131. 406—420. 553 1. 609 10. 707—720. 755

- Hincmarus *episcopus Laudunensis* 407. 408. 416 viii.
 i. 420 141. 542 x. 686 2
- Hispana ora 494 211. *carmina Hispanorum* 122—
 150. 749. 750
- Hister 592 161
- Holda (*4 Reg. 22, 14*) 378 300
- Holofernes (Olofernes 262) 262 i. 4. 614 xvi. 651 200
- Homerus 172 71. 72. 173 46. 181 61. 226 5. 527 i. Me-
 onius vates 258 44. Meoniae pennae (*gl. Home-
 ricae*, qui fuit Meonis filius, *cf. Porfyrio ad
 Horat. C. I 6, 2*) 438 67
- Hor mons*: Or 377 255
- Horeb mons 624 289
- Hrabanus Maurus 707—716
- Hrothardus *puer Centulensis* 346 cxxv
- Hruodon (Hruodium abatisa, Centulensium casta
 dilectrix *Hariulf. III 14 pag. 126 ed. Lot, mater*
Hugonis abbatis S. Salvii Valentianensis ib. III
12 pag. 123) 353 2
- Huebaldus (Hubaldus 679) *monachus S. Amandi*
 423. 557—558. 610 iii. 612 60. 679 ix
- Hubertus *presbyter Atrebatenis* 682 iv
- Hucbertus summa sacer 321 LXXII
- Hugo *abbas S. Amandi Elnonensis* 680 6
- Hugo *abbas S. Germani Autissiodorensis* 421
- Hungari: Ungeri 706 s *cf. 702. 705. 755*
- Hunrochus *v. Unruoch.*
- Huvsendis *femina Centulensis* 315 2
- Hybla 230 10. Hibleum nectar 168 17
- Iacchus*: Iachus 362 9
- Iacob *patriarcha* 181 17. 194 57. 221 21. 377 245. 616 34.
 622 205. 629 447. 630 486. 638 778. 646 42. 651 217
- Iacobi *apostoli* 134 64. 148 iii. 3, 4. 379 317. 570 57
- Iabel 627 386. 630 494
- Ianuarius princeps praesidali officio (*Constant. Vit.
 Germani I 2, 13*) 462 11
- Iaphet 377 237
- Icarus (Hicarus *schol. ad 488 19*) 488 9. 23. 27
- Icauna *flumen* (*Constant. Vit. Germani I 2, 12*)
 460 233
- Idida *Salomonis cognomen* (*cf. Hieronym. quest.
 Hebr. ad 2 Reg. 12, 25 in Hebraeo ita legitur: et
 vocavit nomen eius Idida i. dilectus domini
 propter dominum, Albar. ad Eleaz. ep. 18 Esp.
 agr. XI 207*): metricat David; Idida, qui (quem
 cod.) signat Christum, nunc ipse Salomon 133 35
- Idithun *minister David* (*cf. Eman.*) 243 2
- Iepthe (*Iudic. 11, 1*) 630 493. Gepthe 378 263
- Teremias: Iheremias 132 18. 133 27. Hieremias 253 6.
 263 3. 378 285. 615 15. 630 506. 668 800
- Iericho : Hiericho 261 4
- Ierusalem 695 ss. Hierusalem 248 2. Solima (Solyma
 659) 164 2. 168 20. 169 49. 174 60. 176 146. 180 15. 16.
 184 31. 187 45. 7. 194 35. 36. 202 7. 207 4. 213 14. 16.
 217 12. 223 7. 9. 224 11. 232 5. 237 15. 16. 262 1.
 659 486. Solymi (Solimi 227) 227 24. 25. 615 2
- Iesse 616 43
- Iesus *v. Iosue.*
- Iliaceae flammiae 527 5
- Illyricum* : Illiricum 86 16
- Imo *v. Emmo.*
- India 234 23. 379 321. Indica regna 182 17. Indi
 110 ss. 570 66
- Ingoberthus scriba 259 58
- Iob 133 33. 245 72. 256 95. 377 239. 477 41. 630 488
- Iohanna (*Luc. 8, 3*) 379 331
- S. Iohannes Baptista 210 15. 16. 211 9. 358 2. 37
 605 328. 644 111. 648 87. 95. 107. 651 189. 205
- S. Iohannes Euangelista 133 51. 134 57. 65. 68. 2
 246 111. 249 13. 253 10. 254 1. 264 3. 1. 299 51. 3
 379 315. 570 59. 599 25. 618 90. 705 32
- Iohannes (*1 Mac. 2, 2*) 378 293
- S. Iohannes confessor *Cordubensis* 146 1
- Iohannes VIII *papa* 390. 521. 693. 694 19
- Iohannes Saxo *presbyter* 522
- Iohannes Hispalensis 122
- Iohannes *monachus Malmesbiriensis* 522
- Iohannes Scottus 73. 74. 422. 432. 501. 518
 697 1. 3. 757
- Iohannes *dux Campaniae* 525
- Iohel *propheta* 183 20. 378 287
- Jonas *propheta* 183 20. 378 287. 291. 630 509
- Ionas *episcopus Augustodunensis* 717. 736 117
- Ionas *episcopus Aurelianensis* 717
- Ionas *notarius Karoli Calvi* 717. 736 117
- Ionathas (Ionathes 643) 262 6. 378 293. 614
 643 926. 644 958
- Iordanes (*acc. Iordanum male* 382) 89 23. 1
 180 19. 194 39. 210 17. 215 36. 223 5. 224 10. 26
 382 465. 607 422. 615 3
- Ioseph (Iosehp 629. 630) *patriarcha* 248 196.
 377 251. 253. 629 450. 630 487. 638 774. 649 137. 6
- Ioseph sponsus Mariae 179 9. 12. 180 33. 44. 21
- Ioseph *ab Arimathaea* 379 325
- Iosias 243 2. 378 269
- Iosue 245 65. 629 456. 630 489. heros Navegus I
 132 12. Naveius heros 261 1. Jesus 284 82
- Irmindrud, *uxor Karoli Calvi*: **HIPMINΔP**
 697 1. Yrmindrudis 533 1. 688 6
- Iringard, *uxor Lotharii I* : Erimingardis
 Erimingardem *saepe*, Erimingardin 189 6) 1
 187 22. 189 4. xxiv. 191 44. 217 4. 228 4
- Isaac (Isaach 595) 181 44. 46. 48. 194 54. 56. 58. 20
 377 245. 535 26. 603 217. 629 445. 630 486. 646
- Isnias (283. 298. Esnias *vel Esayas reliquis*
 48 94. 132 17. 133 24. 253 5. 263 3. 298 15. 3
 630 499. 654 309
- Isis (*gen. Isidis*) 622 236. 633 610. **ICΙΔΔΜ** *gl. A*
 tum 532 26
- Ismahel 629 416. 630 486. Ismahelitae == *Sax*
 191 38. 203 22
- Ismenias (*Boeth. mus. I 1*) 57 84
- Iso *grammaticus* 423
- Israhel 154 17. 156 9. 339 26. 623 267. 732 5. 2. 1
 lita (Israhelites 532) 532 29. 642 906. 6
 669 880
- Israhel miles monasterio *S. Richarri famulans*
- Issachur: Isachar 377 249. 638 776

- Italia 221 12. 491 94. Itala tellus 171 19. 20. 174 93.
 191 49. 237 33. Itala terra 180 26. 194 46. Italicae
 orae 496 291 *cf.* 513 486. Italica plebs 253 4 *cf.*
 175 123. Itali 184 6. 203 53. 441 94
- Iuda *tribus* 214 13. 732 5, 5
- Iudea 262 2. 379 317. 570 57. 595 335. 620 175. Iudeus
 194 68. *adjective* 259 12. 545 1. 639 795. 659 490.
 699 16. Iudeicus 259 74. 325 17. 544 64
- Iudas *Iacobi filius* 377 249. 638 714
- Iudas *Maccabaeus* 263 8. 378 293
- Iudas Iscarioth (Iscarioht 638 776) 303 9. 304 17.
 636 699. 638 779
- Iudas *Taddaeus* 184 65. 379 322. 570 71
- Iudith 133 43. 245 84. 262 3. 378 300. 625 331. 626 362.
 629 476. 651 200
- Iudith (Ioda *codex* 687) *uxor Ludowici Pi* 182 10.
 252 5. 687 2
- S. Julianus (*† Ian. 9*) 89—121. 741 8. Julianus cohors
 90 20
- S. Julianus (*† Aug. 28*) 483 347
- Julius *praefectus Galliarum* (*Constant. Vit. Germani I 1, 3*) 448 364
- Iuno 110 65
- Iuppiter 92 36. 95 157. 110 66. 359 6. 465 128
- S. Iustus 188 7
- Karlmannus *Karoli Calvi filius* 267. 269. 270.
 336 cv. 690 3
- Karolides *v. Franco*.
- Karolus Magnus 180 2. 181 29. 45. 182 2. 6. 7. 10. 183 25.
 189 5. 191 27. 28. 193 1. 28. 194 51. 55. 62. 63. 195 4. 22.
 216 2. 5. 252 7. 310 11. 314 5. 429 6
- Karolus *Calvus* 53 12. 180 XII. 182 XIV. 183 XV.
 193 XXVIII. 200 5. 208 XLIV. 243 II 1. IV 1. III 1.
 248 190. 249 3. 28. 250 2. 252 1. 253 9. 254 2. 3. 255 1.
 25. 30. 256 49. 71. 86. 92. 94. 257 97. 2. 258 55. 330 XCII.
 331 8. 334 2. 336 1. 337 26. 353 5. 9. 3. 356 10. 357 22.
 409 6. 413 25. 414 9. 415 1. 13. 416 VII. 428 II. 429 6.
 527 1. 528 47. 57. 529 62. 531 61. 533 68. 534 26.
 536 35. 537 VII. VIII. 545 8. 15. V. 546 IV. VI 1. 547 2.
 550 IX. 552 78. 84. 561 1. 562 1. 37. 610 III. 612 II.
 677 IV. 678 4. 682 V. 683 17. 29 30. 684 43. 45. 48. 59.
 687 4. 688 7. 694 14. 697 3. 752. 756
- Karolus *filius imperatoris Lotharii I*, rex Provinciae
 189 XXIII
- Karolus *filius Karoli Calvi*, rex Aquitaniae 257 99
- Landolf *gastaldius Capuanus* 392
- S. Lambertus *Leodiensis*: Lantbertus (Lambertus
cod. 175 95) 168 21. 22. 28. 169 32. 175 95. 104. 185 9.
 216 15. 17. 220 13
- Latinus rex 32 283
- Latium (sempere fere = Italia) 32 283. 235 11. 18.
 259 11. 405 16. 440 64. 495 275. Latia arva 496 314.
 orae 491 90. 510 384. 514 531. orbis 432 10. 502 1.
 511 401. ius 440 51. phalanges 482 265. — Latiane
 stemma 259 76. terrae 173 43. — Latini 239 15.
 259 72. Latina lingua sim. 45 7. 595 333. 615 8.
 Latine 188 14
- Laudunum : Laudunensis 416 VII *cf.* 421. 422.
- episcopi* Dido, Hinemarus. *presbyteri* Adelelmus,
 Bernardus. *cf.* Martinus.
- Laurentes = *Itali* 173 45. 174 91
- S. Laurentius 358 17
- Lazarus 93 89. 374 97. 724 47
- Legia *flumen Flandriae* 586 339 (*in apparatu*).
- Leo IV *papa* 740 4. 6
- Leobegildus *presbyter Cordubensis* (*cf.* *Baudissin Eulogius und Alvar pag. 182*) 132 IX. 136 144
- S. Leocritia *Cordubensis* 140 26
- Leodium 178 20. 47. *episcopi* Franco, Hartgarius,
 Lambertus, fratres 172 79. amplius ordo Leuti-
 censis 168 20. *tituli Leodienses*: 188 XXII (?), de
 quadam medicinali domo 197 XXXI, de quadam
 ecclesia 207 XLII, *cf.* 750
- Lerna palus 639 820
- Lethes fluvius 204 17. Laetheus (Lethetus 330)
 fluvius 178 19. 330 6. 345 15
- S. Leudegarius (Leudegar 9 120. 130. 14 294. 31 258)
episcopus Augustodunensis 1 — 37. 746
- Liudoinus *episcopus Mutinensis* 702. 705 3. 758
- Leutberthus *episcopus Monasteriensis* 219 7
- Leutgaudus *monachus S. Richarii* 310 2. 312 1
- Levi 377 249. Laevita 261 3. Laevites 263 3. Levi-
 tici enses 623 260. *liber Leviticus* (Laev. 261) 132 9.
 261 5
- Leviathan 653 274
- Libanus mons 160 4. 171 51. 52. 183 1
- Liber *deus* 198 27 28. 652 231
- Libycus*: Libici leones 116 272. Lybicae ora 191 23
- Liuddo (*ΛΙΥΔΔΟ*) *Laudunensis* 520. 697 3. 4
- Liudo *diaconus Remensis* 719
- Liudolf*, *comes Saxo* 370. 384 543
- Liutgard*, *uxor regis Ludowici III* 382 433
- Liuthardus *monachus Corbeiae Veteris* 243 V 1. 254 9
- Longobardia 220 3. Longobardi 400 87. *cf.* Burdi.
- Loth (Loht A 655) 621 189. 655 368. 657 437
- Lotharius I (Hlotharius *acrostichide* 235 V) *imperator*
 173 51. 187 33. 189 3. 13. 190 35. 191 43. 213 5.
 216 LIX. 217 LX. LXI 3. 234 IV. 235 V. 692 4
- Hlotharius *filius Karoli Calvi*, *abbas Autissiodorensis*
 423. 430 1. 435 93
- Lotharius *monachus S. Amandi* 676 1. 679 VII
- Lucas *euangelista* 133 51. 134 56. 245 91. 246 105.
 249 12. 253 12. 254 1. 263 XXIV. XXV 1. 379 311.
 570 76. 598 20
- Lucina *dea* 205 33. — *pro luscinia* 63 60
- Ludowicus*: Hludowic(us) 252. 353. 687. 694. Hlu-
 duwicus 529. Hluduvicus 405. Lhduuicus 404.
 Lodovicus 692. Ludewicus, Lüdewicus, Lüde-
 wicus *reliquis locis*, *cf.* *ad 180 3*.
- Ludowicus Pius* 180 3. 181 43. 46. 193 5. 14.
 194 53. 56. 202 19. 252 3. 353 3. 414 9. 687 1
- Ludowicus II*, *imperator* 190 45. 46. 191 25. 403
 — 405. 692 4. 694 14. 754
- Ludowicus Germanicus* 183 XV. 195 XXX. 529 65
- Ludowicus*, *Karoli Magni nepos*, *abbas sancti Richarri* 269
- Lugdunum 482 297. arces Lugdunenses 482 295
- Luna 205 35. 206 103. 218 13 cet.

- S. Lupus *episcopus Trecensis* 358 22. 468 290. 471 405
Lupus episcopus Catalaunensis 709. 723
Lupus abbas Ferrariensis 421. 428 n. i. *schol.* 439 46.
 708. 714. 717. 736 117
Lutecia (sic Parisius antea vocabatur *schol.*) 485 406
Luto iuvenis nobilis Centulensis 313 i
Luxovium monasterium 2. 11 179. Luxoviense agmen
 11 175. 13 270
Lyaeus (saepius Lieus, Liacus) 32 309. 58 91. 177 5.
 198 24. 215 18. 26. 324 2. 395 71. 620 167. 626 360.
 654 331. — *neutr.* Lieum = *vinum (affertur a Dieffenbach e glossariis insimae actatis, fallere potuit etiam Isidorus orig. 20, 3, 2 vinum alii quod nos cura solvat Lyaeum appellant)* 695 c2
- Macabeus, Machabeus, Machabaeus* 133 44. 245 85.
 699 6. Machabaea (2 *Mac.* 7) 379 301
Magenardus praepositus monasterii Centulensis 341 cx
Malachias (Malacias 133) 183 23. 378 289
Malchus 636 711
S. Mamertinus 465 128
Manasse filius Joseph 377 251
Manasses rex 662 604
Manasses intersector Isiae 630 499
M. Mantius Capitolinus : Marcus consul Mamilius
 704 11
Mantua 173 48
Marculfus monachus S. Richarri 361 12
Marcus euangelista 133 51. 134 55. 245 91. 249 10.
 253 11. 1. 263 xxii. xxiii 3. 379 308. 570 74. 598 15
S. Marcus 188 3
Marcus Brito 422
Marcus Casinensis 391. 754
Marcus Scottus 199 2. 200 19
Mardocheus 627 401. 629 479
Maria 87 55. 179 5. 9. 10. 180 33. 34. 188 26. 207 11.
 210 5. 2. 3. 7. 13. 221 26. 225 6. 228 30. 245 70. 330 3.
 374 97. 379 335. 409 1—3. 410 11. 552 82. 569 9.
 644 1. 645 4. 646 44. 50. 662 601. 705 31. 730 14, 3.
 738 5, 6. *ecclesiae ei dedicatae* : *Lauduni* 425,
Mutinae 704, *Remis* 409, *a Karolo Calvo* 552 ss,
a Radberto Paschasio 330 xci cf. 526. *appellatur*:
 balsamum 645 10
 beryllus 645 11
 calamus 645 10
 cassia 645 10
 cedrus 645 9
 crystallus 645 11
 cypressus 645 9
 domina emerita 299 61
 domus 645 12
 fons 645 7. 8
 hortus conclusus 645 8
 ianua 645 12
 iaspis 645 11
 margarita 646 44
 myrrha 645 10
 myrtus 645 9
 nardus 645 10
 nux 645 9
- Mariæ epitheta*:
 oliva 645 9
 onyx 645 11
 platanus 645 9
 prasius (cf. s. v.) 645 11
 stella maris 412 89
 storax 645 10
γεορόκος (dei genitrix e. g. 379 335): teothocos
 705 32
 tus 645 10
 unio 646 44
 vena salutis 645 7
- Mariæ ternae* 379 332
Maria Magdalene : Magdaline 530 51
Mariena uxor Martiani (cf. adn. 99) 99 279. 107 192
Mars 95 157. 110 65. 331 13 *cet.* Martius 180 5. 197 89.
 212 6 *cet.*
- Marsi domitores serpentium* 573 192. 649 127
Martha 379 332
Martianus (aliquotiens Marcianus) praeses provinciae
(in Actis Iuliani) 90 17. 29. 91 3. 94 101. 101 23.
 108 3. 117 310
S. Martinus Turonensis 66—88. 188 1. 251 10. 15.
 307 xxvi. 358 19. 366 4. 367 23. 461 10. 569 x.
 575 285. 289. 741 1. 7. 10
- Martinus Scottus, magister Laudunensis* 422. 520.
 523. 696—697
- Massus* : Rossontus (*nunc Ressons-sur-Matz*), qua
 modicus refluit Massus (*gl. fluviolus*) 604 264;
aliter Baudemundus Vit. Amandi VI 24 ad locum,
 cui vocabulum est Rossonto secus Aronam
 flumen (*nunc Aronde*).
Matcaudus amicus Godescalci 717. 736 117
Mathathias (1 Mac. 2, 1) 262 5. 378 294
Mathias apostolus 379 323
Matthaeus euangelista : Mattheus, Mathaeus, Ma-
 theus, Mateus 133 51. 134 54. 245 91. 249 8. 253 9. 2.
 263 xx 1. xxi 1. 379 320. 570 63. 598 10
S. Mauricius Agaunensis 320 8. 358 13
Mauri = *Saraceni* 191 21. 36. 52. 192 72. 203 9. 22. 54.
 212 22. 221 9. — *Maura belua* (*gl. elephans*)
 494 217
- S. Maurus Casinensis* 394 41 (= 399 33)
S. Maxentius eiusque monasterium Pictaviense 1. 2.
 3. 35 399. 432. 37 500
Maximianus imperator 91 2
S. Maximinus 188 8
Maximus confessor, interpres Gregorii Nazianzeni
 526. 549 11. 20
S. Medardus 358 22
Medicina mater 197 13. 198 23
Mediolanum 495 271. 277
Megaera : Megera 640 833
Melchisedech 377 243
Menalcas Vergilianus : Menalcha 50 152
Metodorus (vicius quidam, cui Metodori vetustas
 vocabulum indidit *Constant. Vit. Germani I* 5, 42,
Nanterre prope Parisios Boschio auctore) 469 300
Michaeas propheta : Micheas 133 21. Micha (*lectio fortasse corrupta*) 378 287

- Michahel *archangelus* 87 56. 309 1. 720 15, 3
Micon (*non* Mico) *diaconus* *Centulensis* 271 — 368.
753
- Minerva 110 65. non *invita* Minerva 431 31
- Minoius*: fugiens *Minoeia* palatia 488 3, *imitatur*
Heiricus Vergilii Aen. VI 14 fugiens *Minoia* regna,
ubi codex Romanus Heiri tempore in Gallia
asservatus (*cf. Nolhac, Mélanges d'archéologie et*
d'histoire IV 316) *habet MINOEIA*.
- Modericus episcopus* in *Arisidio* (*Arsat*) *constitutus*
331 6
- Mosa flumen* 171 13. 173 19. 177 7. 178 13. 206 110.
215 11. 22. 216 19. 20. 227 8
- Mosella flumen* 199 15. 211 7. 215 23. 232 1
- Moyses* (*gen.* Moysis, *sed* Moysi 245. 378, *acc.*
Moysen 629 *et* Moysea 435. 538; Möyses 248,
Möysis 490, Möysi 378) 215 21. 245 63. 248 1. 254 1.
258 22. 260 1. 3. 1. 261 1. xi 1. 326 1. 378 259. 435 71.
490 63. 530 15. 33. 532 23. 33. 538 7. 619 141. 623 251.
262. 629 453. 630 489. 631 527. 633 608. 665 707.
Moysayca lex 653 261. Mosaicæ 301 3
- Mummulus episcopus Uceticensis* (*cf. Bonnell Die*
Anfänge d. Karoling. Hauses pag. 13) 598 v.
602 169.
- Musa* (*Moysa* 527 13) 50 143. 57 89. 126 5 *cet.* *Musicus*
173 11. 36. 174 75. 211 9. 226 10. *Musigena*: *Musigenum* *chorus sim.* 166 7. 170 32. 173 20. 175 134
- Mutina*: *Motinensis* 705 3. *carmina Mutinensis* 702
— 706. *episcopus* *Leudoinus*.
- Naboth* 630 600
- Nabuchodonosor*: *Nabugodonosor* 617 48
- Nabuzardan* 617 48
- Naith terra* (*Gen. 4, 16*) 628 437
- Nanto* (*Baudemund. Vit. Amandi VI* 22 dedit
rex ei locum nuncupatum *Nanto in Aquitania*)
598 v
- Nathanael* (*Ioh. 21, 2*) 379 325
- Naum propheta* 133 21. 378 287
- Nazaraeus* 668 802
- Nehemias*: *Nemias* 245 83
- Nephthali*: *Neptalem* 377 250
- Neptunus* 169 17. 529 3. 531 11. *Neptunius* 532 37
- Nηρεύς* 531 11
- S. Nicasius episcopus Remensis* 589 44
- Nicodemus* 379 325
- Nicolaus I papa* 519. 688 8
- Nilus flumen* 570 73
- Nithardus historiarum scriptor* 268. 310 1
- Nivernum*: *locat.* *Nevernis* 679 5. *basilica S. Desiderii* 68
- Noe* 613 30. 620 146. 165. 170. 628 440. 657 430
- Noemi* 378 299
- Northmanni* (*Norm.* 177. 194. 208. 221) 39. 177 23.
181 40. 194 71. 196 40. 197 78. 208 23. 217 29. 220 26.
221 34. *barbaricae gentes* 541 4, *Dani s. v.*, *pagani*
528 65. 534 47. 545 2
- Noviomum*: *Noviomus* *urbs* 594 289. *Noviomus* *urbs*
585 298. *episcopi* *Aicharius*, *Eligius*, *Gillebertus*.
— *clerus Noviomensis* 678 6
- Numidae*: *Numides* (*Haupt*, *huinides cod.*, *fortasse*
humiles) 197 80
- Nymphæ* 186 22. 206 101
- Oceanus* (*Oceanus cod.* 733 3) 7 30. 467 241. 494
220 *cet.*
- Ocypte, Harpyia*: *Oquipete* 640 831
- Odelricus monachus S. Richarrii* 321 9
- Oda, uxor Ludolfi comitis* 382 429
- Odulfus monachus S. Richarrii* 267. 344 1. 347 cxxvii 1.
cxxxviii 1. 352 48
- Odo episcopus Bellovacensis* 406. 715
- Offlo abbas Cordubensis postea Samonensi monasterio*
in Asturia praepositus, ut apparet ex diplomatis Ordonii I a. 872 (*non* 862) *dato* (*cf. Mabilio Annal.*
XXXV 19, *Morales Coronica XIV* 32, *España*
sagrada XL 215) *et* *Ordonii II a.* 922 (*cf. Florez,*
España sagrada XIV 389) 143. 146 ix
- Ogia insula* (*cf. Henschenus commentar. ad Baudemund.* § 1, 4) 568 vii. 572 154. 681 4, 3
- Olympus* (*Olimpus saepe, Olimplus* 108 1) = *caelum*
14 314. 15 325. 21 585 *cet.*
- Orbacense monasterium* 710. 711. 713
- Orcus* 304 15. 311 9. 312 2 *cet.*
- Origenes*: *Origenis* 259 67
- Oronna flumen* 604 266, *v.* *Massus*.
- Orpheus* 172 76. 173 11. 41. 174 79. 88. 211 9. 222 10.
Treicius vates 57 87. *Trax* 222 10
- Osee propheta* 623 249. *Ose* 378 287. *Hose* 133 20
- Otloh monachus S. Emmerammi* 525. 555. 757
- Otto dux, Ludolfi filius* 382 435
- Ozias* (*2 Par.* 26) 630 508
- Ozidinsis* (*Ozindensis Baudemund.* VI 23) *urbs* =
Ucetia 602 170
- Pactolus flumen* 222 16
- Pallas*: *ars Palladis* 533 7. *Palladii* *digiti* 533 12.
Pallas = *luna* (*cf. Martian. Cap. 9, 914 v. 23*) 538 19
- Pan deus Arcadiæ* 205 36
- Panæaeus*: *Panchei* *flores sim.* 208 7. 224 22
- Parcae* 536 3
- Paridis iudicium* 667 762
- Parisiacæ* (*Parisiacæ* 469) *orac* 469 299. 486 442
- Parius lapis sim.* 616 25. 493 156
- Parnasus* 222 5
- Parthi* 570 68
- Paschasius v. Radbertus.*
- Paula amica Hieronymi* 248 3. 259 7
- S. Paulus apostolus* 87 32. 134 62. 188 23. 32. 207 10.
210 8. 246 109. 249 5. 254 2. 374 101. 379 310. 380 355.
505 143. 545 12. 548 11. 15. 556 13. 570 51. 577 367.
376. 580 44. 592 185. 632 556. 642 897. 659 508. 667 756.
687 5. 688 7. 740 3
- Paulus Albarus v. Albarus.*
- Pegasus* 175 134. *Pegaseus* 166 3. 173 32. 221 3
- Pelagius haeresiarcha* 259 5. 461 25. 468 258. 472 476
- Pelasgus* = *Græcius* 176 153. 556 6. 686 2. 700 12
- Penates* 32 282
- S. Peregrinus v. S. Eusebius.*
- Pergama* 704 s. *Pergameum regnum* 32 280

- Persis 570 ⁷¹; *nom.* Persida 379 ³²²
 S. Petrus apostolus 84 ⁱⁱ. 87 ³². 134 ⁶⁴. 170 ²¹. 174 ⁵⁹.
 175 ¹¹⁷. 187 ^{xxi}. 192 ⁶¹. 62. 63. 203 ⁵⁰. 207 ¹⁰. 210 ⁸.
 222 ¹¹. 237 ¹⁵. 253 ¹. 263 ¹. 4. 379 ³¹⁰. 411 ³⁶.
 458 ¹⁹⁰. 191. 475 ⁴³. 58. 502 ²⁸. 556 ¹³. 569 ^{xiv}.
 570 ⁵¹. 574 ²³⁷. 577 ³⁶⁷. 375. 389. 578 ⁴⁰⁵. 579 ^{ix}. 20.
 584 ²⁴⁶. 588 ⁴¹⁴. 592 ¹⁸⁵. 634 ⁶³⁷. 636 ⁶⁹⁶. 710. 639
 807. 652 ²²⁴. 661 ⁵⁷⁹. 731 ¹⁶. 3. 740 ³. 741 ¹. 6. Simon
rel Simon Petrus 84 ¹³. 170 ²¹. 175 ¹⁰¹. 187 ¹³.
 188 ²⁰. 237 ³⁹. 474 ³¹
 S. Petrus *Chrysologus episcopus Ravennas* 502 ²⁸.
 512 ⁴⁶²
Φαέθων ΦΟΕΤΟΝ 538 ²¹
 Pharaon 159 ⁷. 260 ⁸. 530 ¹⁷. 37. 532 ³⁵. 622 ²¹⁶. 665.
 705. Pharaonicus 532 ⁴³
 Phariseus 637 ⁷³⁰
 S. Philippus *apostolus* 379 ³¹⁹. 570 ⁶¹
 Phineus: *Fineus* 640 ⁸³⁴
Φλεγέθον: *nom.* Flegetonta 117 ³³³, *gen.* Flegetontis 543 ⁷, Pyriflegetontis 536 ¹⁸
Φοίβη ΦΟΕΒΗ 538 ²⁰, *gen.* et *dat.* Phoebae 52 ⁵.
 76 ⁹¹. 320 ². 321 ¹
 Phoebus (*saepe* Phebus) 5 ¹⁶. 13 ²⁶¹. 29 ¹⁶⁸ *cet.*
 Phoebea lampas 442 ¹¹². 513 ⁵²⁶. 603 ²²⁵ *sim.*
 231 ⁴⁰. 452 ⁵. 674 ¹⁰⁴⁶
Φρύγιος: Phrigius pecten 457 ¹⁵². Frigiones *schol.*
ibidem.
Φυλλίς, nomen Vergilianum: Fillis 45 ¹
Πικτανίου: ad Pictavem urbem 34 ³⁶³, Pictavis
 adivit 86 ¹². Pictavensis 8 ⁸³. 29 ¹⁸⁹
 Picti 477 ⁸⁰
 Pierides 321 ¹⁹. 615 ¹⁹. carmina Pieria 325 ⁵. 362 ⁸
 Pilatus 159 ⁸
 Pipinus rex, *Karoli Magni pater* 193 ³
 Pipinus *filius Karoli Calvi* 678 ¹²
 Placentia *urbe* 513 ⁴⁸⁶
 Placidia *Augusta* 502 ³⁴. 510 ³⁶⁶. 512 ⁴⁷³
 Placidius *v.* Warinus.
 Placidus (*Gregor. Dial. II 7*) 394 ³⁹ = 399 ³¹
 Plato 56 ³⁵. 258 ⁴¹
 Poeninus *v.* Alpes.
 Poenus 494 ²¹³. 216
 S. Pontianus *v.* S. Eusebius.
 Priapus 651 ²¹⁴
Πτολομαῖος Φιλαδέλφος: Ptholomeus 259 ⁶⁵
 Pythagoras 258 ⁴³. Samius 441 ⁸²
 S. Quintinus 358 ⁸
 Quirini gemini (*quo nomine Romulus et Remus*
significantur apud Iuv. 11, 105) Diocletianus et
 Maximianus 91 ¹⁶
 Quirites 235 ²⁶
 Rachel 378 ²⁹⁹
 Radbertus: Paschasius (Pascasius 328 ¹⁸, Pascasius
 Radbertus Placidio suo salutem *praescribitur*
operi de corpore et sanguine domini in Parisino lat. now: aeq. 295 fol. 2^v teste H. Lebègue) Rad-
 bertus (*acrostichides* 51 ¹¹ et 52 ¹¹, *codex Pavini-*
sinus 2855 53 ¹⁴, *in eodem codice post carmen* 52 ^{IV}
legitur haec inscriptio: DÑO PRECELEN-
TISSIMO REGI HVMILIS ET EXIGVVS RAD-
BERTVS VESTER ETSI INDIGNVS ABBAS
AC LEVITA XPI MÓN. OMN PIPS PLVRIMI,
unde factum est plurimā sal) abbas Corbeiæ Veteris
38—53. 62—66. 328 18. 330 1. 370. 710. 718. 746;
cf. Warinus.
 S. Radegundis: *basilica eius Pictarii* 34 ³⁷²
 Rainogala *canonicus Autissiodorensis* 423
 Raphael (Raphael 615, Rafael 233) archangelus
 211 ². 233 ⁵. 3. 309 ¹. 615 ⁹
 Ratbaldus: hoc altare sacrum Rorici tempore regis
 antistes domini Ratbaldus iusserat esse 210 ¹².
male statui (Abhandlungen l. c. pag. 343) Roricum
esse Ruaricum (Ruadri) regem Britanniae, cui
explicationi Ratbaldi nomen Germanicum obstat;
sed id quod antea in ipsa editione conieceram:
eum esse Danum illum factum Christianum et a
Lothario imperatore a. 850 Dorestado aliisque
comitatibus donatum atque in Frisia regnante,
rurus mihi veri simile esse videtur. Ratbaldus
quamquam in fastis episcopatibus frustra queritur,
nescio an fuerit Dorestadiensis ecclesiae rector et
unus ex successoribus Theatberti episcopi de Doro-
stat (cf. M. Giltbauer De codice Liviano retus-
tissimo Vindobonensi pag. 3—21) et ipsius praeter
subscriptionem Livianam prorsus ignoti.
 Rathramnus *monachus Corbeiæ Veteris* 38. 407.
 709—720. 733 ^{vii}
 Ratisbona: *monasterium S. Emmerami, abbas Ram-*
voldus 752; *monachi* 554. 555
 Ravenna 499 ⁴²³. 426. 502 ³. 512 ⁴⁶⁹
 Rebecca 378 ²⁹⁹. 633 ⁶⁰⁴. 656 ³⁸⁹. 659 ⁴⁸¹
 Recesvindus *abbas Hispanus* 147. 148 ^{III}
 Remi 413 ²⁰. 415 ¹. 419 ¹³⁸. 420 ⁴. 589 ⁴⁵ cf. 711.
ecclesia S. Mariae 755. *episcopi Hincmarus, Nica-*
sius, Remigius, Tilpinus, chorepiscopus Rigboldus.
populus Remi 410 ³. *plebs Remensis* 420 ⁵. *mo-*
nasteria S. Petri (abbatissa Elpheid), S. Remigii
711. 755, S. Theoderici 755; *Altumvillare.*
 S. Remigius *episcopus Remensis* 188 ⁶. 358 ²¹. 413 ².
 20. 414 ¹. 2. 420 ¹¹
 Remigius *archiepiscopus Lugdunensis* 687
 Rhenus (Rehnus 177) *flumen* 167 ³. 170 ⁹. 177 ²⁹.
 180 ²⁰. 189 ¹⁵. 194 ⁴⁰. 196 ⁷³. 215 ²⁴. 216 ²⁰. 223 ³.
 227 ⁷. 24. 25
 Rhodanus *flumen* 482 ²⁹⁶
 S. Richarius (294 ¹. 3. 305 ³⁴. 306 ². 307 ¹⁶. 321 ⁴.
 326 ⁴. 19. 335 ⁷. 347 ⁴. 2. 349 ². 359 ²⁰) *civis*
monasterium Centulense 265—368. 753—754.
abbates Karlmannus, Ludowicus, Nithardus, Ric-
bodo, Rudolphus, Welpho. monachi Aldricus,
Aspertus, Boso, Donadeus, Ermencius, Ermens-
ulfus, Flodeger, Fredigardus, Gisulfus, Grapinus,
Gunthardus, Guntlandus, Hericius, Herricus,
Hildebertus, Hildericus, Hildelandus, Leutgandus,
Magenardus, Marculfus, Micon, Odericus, Odul-
fus, Salaco, Samuhel, Sando, Sicher, Stainhardus,
Teodingus, Tisulfus, Walathinus, Waltherus,
Witmarius.

- Rigbodo, abbas S. Richarrii*: Ricbodo 314 s. *cf.* 268.
269
- Rigboldus chorepiscopus Remensis* 711
- Riggo spatharius regis Totilae* (*Gregor. Dial. II* 14)
395 77 (= 400 67).
- Rimbertus archiepiscopus Hamburgensis* 38. 719
- Roboam* 629 469
- Roma* (aurea) 170 23. 188, magna 217, maxima
175 99. 191 47. 48, Romulea 570; Romanæ urbs
579; Romanæ arcæ 173 ss. 176 = *Verg. Aen.*
4, 234; caput orbis 440 50, 611) 170 23. 5. 6. 172 59.
173 ss. 50. 174 61. 62. 175 99. 123. 137. 176 139. 184 6.
186 1. 188 23. 189 7. 16. 191 19. 47. 48. 203 47. 213 4.
217 15. 221 11. 235 28. 239 17. 248 1. 343 7. 379 310
384 549. 394 7. 33. 395 85. 405 10. 15. 437 26. 440 50. 67.
555—556. 569 xii. 570 52. 577 366. 373. 578 417.
579 29. 582 130. 611 12. 694 19. 740 3. limina beatissimorum apostolorum 740 3. aula Simonis
(= *papæ*) 175 101. solitudo sacra 694 21. arx
- Romulea* 704 10. *Capitolini* 704 16. — *Turonium*
altera Roma 307 5. *Augustodunum* Celtica Roma
448 349. — Romanum imperium *sim.* 45 7. 95 152.
112 149. 259 2. 440 74. 442 114. 444 207. 491 84. 503 73.
508 273. Romani 263 5. 442 109. 570 53. 704 18.
populus Romanus 697 3. *δημοκράτη* 699 4. Romuleus et Romulus *adi-*
418 85. 448 347. 502 32. 527 2. 547 5. 570 52. 704 10.
- Romanus*: monachus quidam R. nomine (*Gregor.*
Dial. II 1) 394 16 (= 398 14)
- Roricus rex* 210 11: *cf.* Ratbaldus.
- Rossontus v. Massus.*
- Rotbertus* (201, Rübertus 200, Robertus 215) *fautor*
Sedulii 200 xxxvi. 201 3. 215 1. 2. 3. 4. 5. 6
- Rotbertus* (Rotpertus 23 652) *comes Ebroini* 22 607.
23 652. 670
- Rothadus I episcopus Suessionensis* 710
- Rothadus II episcopus Suessionensis* 54. 713
- Rotomagus urbs* 594 287
- Ruben* 377 249. 629 449
- Ruodulfus* (Rhuodulfus 353 cxlii, Rhodulfus 353
cxliii) *abbas S. Richarrii* 268. 269. 352 1. 353 cxli.
14. cxlii 1. cxlii 1. 354 cxlv 1
- S. Rusticus v. S. Dionysius.*
- Ruth* 132 14. 245 71. 378 299
- Sabellius haeresiarcha* 632 575
- S. Sabinus* (*Constant. Vit. Germani I* 3, 18) 465 135
- Sadoc* 262 2
- Saductus nobilis Beneventanus* 404 5, 1 *cf.* 755
- Sadus nobilis Beneventanus* 404 5, 1 *cf.* 755
- Salaco monachus S. Richarrii* 332 xciv
- Salernum civitas* 405 10, 3
- Salomon* (Salemon *apud Sedulium* 155—223) 133 35.
155 11. 156 9. 180 12, 13. 21. 27. 187 33. 192 12. 193 31.
33. 194 41. 52. 196 67. 68. 213 8. 214 10. 216 25. 26.
217 18. 223 8. 245 81. 247 180. 248 195. 255 41. 256 85.
306 9. 375 141. 378 267. 429 26. 534 23. 611 19. 616 24.
619 110. 629 468. 631 537. 647 69. 652 223. 234. 654 329.
673 998. iura Salomonica 252 10
- Samarita* 664 637. Samarita mulier 659 477
- Samson* 378 263. 614 xi. 624 273. 629 462. 630 495
- Samson abbas monasterii cuiusdam prope Cordubam*
siti 143—147. 749
- Samuhel* (Samuel 132) *propheta* 132 14. 378 275.
614 xii. 624 277. 629 465. 630 496
- Samuhel monachus S. Richarrii* 352 44
- Sando monachus S. Richarrii* 332 xciv
- Sannona vicus in pago Pietaviensi* 33 321
- Sapientia* 235 ss. 239 17. 654 329. Sophia 52 2. 224 4.
234 4. 20. 235 27. 239 17. *v. ind. rerum.*
- Sara* 378 299. Sarra 657 405. 664 659. 664
- Saraceni* 191 22. 33. 203 10. 19. 55. 212 23. 221 10. 405 11.
554. 693; *cf.* Agareni, Ismaholitae, Mauri.
- Sarmaticum frigus* 57 68
- Satanas* (*Sathanas Bertharius interpolatus* 401 117.
120) 582 159. 586 337. 629 464. 631 533. 634 645. 644
977. 673 975
- Saturnus*: *Saturninus deus* 64 81. *Φαῖρων* 538 21.
546 10
- Saturninus archidiaconus Cordubensis* 144 ii
- Saul* (*spondeus* 629, *iambus* 261. 624. 637. 643;
acc. *Saulem* 637, *abl.* *Saule* 643) 261 10. 624 279.
629 466. 637 729. 643 923
- Saulus* 249 1. 3
- Saxones* 45 8. 477 so. *Saxonica cespis* 47 60
- Scaldis flumen* : *Scald* 585 277. 586 338. 596 364
- Scarb fluvius, nunc Scarpe* 607 421
- S. Scholastica* 392. 397 135
- Seylla* (Scilla 632. 661. 674) 223 4. 632 568. 661 564.
Scillaei canes 674 1025
- Sclavi* 212 23. 578 421. 588 v. 592 159. *Sclavinia tellus*
(*cf.* *Baudemund. Vit. Amandi IV* 15) 591 151
- Scottia* 691 2. 5. *Scottica tellus vel terra* 184 6. 691 8
v. Hibernia. — *gens Scottensis* 200 25. *Scotti*
179 31. 181 39. 186 7. 194 49. 197 77. 78. 203 39.
Scottigenae 167 39. 168 18. 172 80. 201 18. 236 23. 24.
688 17. 18. 691 1; *Eriugena s. v.* — *carmina Scottorum* 685—702; *præterea videantur singuli Scotti*:
Beuchell, Blandus, Dermot, Donatus, Dubthach,
Dunchad, Fergus, Icpa (*app.* 685 3), Iohannes,
Marcus, Martinus, Sedulius.
- Scythia* : *Scithia* 570 61. *Scithicus* (Seiticus 170 25)
157 19. 170 16. 25. 184 15
- Sebaste oppidum Palaestinæ* 379 307
- S. Sebastianus protomartyr* 358 18
- Sedulius Scottus* 151—240. 750—751
- Segor* 621 192
- Seisvultus schol. ad 505 169, cf.* Volusianus.
- Selena* 548 3. *Ἥετη λευκή* 546 12
- Sem* 377 237
- Senator presbyter Alisiensis* (*Constant. Vit. Germani*
I 6, 55) 482 269. 492 106
- Senones* 741 11. *Senonis in urbe* 295 1. *episcopi*
Ansigisus, Egilo 719, Wanilo 67. *chorepiscopus*
Audradus.
- Sequana flumen* 310 8
- Serenus pater S. Amandi* 372 131. 137. 143
- Seres* 616 27. *plumea holoserica* 457 155. *stamina*
Serica (*oloserica* 634) 616 28. 634 630
- Servandus diaconus* (*Gregor. Dial. II* 35) 397 139

- S. Servatius *episcopus Tungrensis* 358 20. 597 399
 Servusdei *nomen cuiusdam Hispani* 149 1
Seth : Sedh 377 231
 S. Severinus 188 6
Sibylla : Cumana Sibilla 612 11
Sichem (*Gen. 34, 2*) 651 213
Sicher, gen. *Sicheri*: *monachus S. Richarrii* 313 1
Siculae Musae 615 19
Sigambrī : Sicambra gens 413 12
Sigebertus rex Austrasiorum (tertius) 595 319
Sigvaldus monachus Maioris monasterii Turonensis
 251 4
Siloe vel Siloa 216 53. 221 4. 224 21. 618 94. 631 526
Silvanus (1 Thess. 1, 1) 379 324
Symeon filius Iacob 377 249
Simeon (Luc. 2, 26) 210 6. 10. 301 10. 358 4
Simon Maccabaeus 378 293
Simon v. Petrus.
Simon vel Symon apostolus 379 322. 570 71
Simon magus 188 24. 29
Simplicius episcopus Augustodunensis 448 367
Sina mons 587 6. 541 12. *Sinay* 425 72
Sinon (Verg. Aen. 2, 259): *Synon* 703 6
Sion 160 16. 166 13. 168 20. 170 3. 4. 179 22. 180 17.
 183 13. 184 31. 185 47. 7. 8. 192 12. 194 37. 213 9.
 216 48. 6. 217 20. 219 27. 222 6. 225 12. 233 23. 237 17.
 613 13. 616 22
Sisara (Iudic. 4, 13) 627 386. 630 494
Sodoma: gen. Sodomae 655 369; *abl. Sodomis* 629 444.
Sodomitae 621 180. 657 435. *Sodomiticus ardor*
 621 190
Sofridus : vive, Sofride potens, per splendida saecla
 sub astris 233 1. *magis laicus quidam nobilis in*
Italia superiore illorum Scottorum tempore degens
videtur esse, ut Leodefridus 237 8. *qui pariter*
potens appellatur, quam episcopus Placentinus
(a. 840—870: Seufridus vel Gofredus apud Ughellum II 202, Seufrid apud Muchlbacher Reg.
1153), ut antea volueram.
Sol 77 139. 219 19. 229 21 *cet.*
Solyma v. Ierusalem.
Sophia v. Sapientia.
Sophonias (Soffonias 133) propheta 133 21. 378 288
Sorec (Sorehc 222, Sorech 217, Soreht 171, 192)
vallis (= optima vel electa *interprete Hieronymo*
Onom. pag. 50, 24) 171 22. 192 6. 217 22. 222 18
Spes v. Fides.
Stainhardus monachus S. Richarrii 313 4
S. Stephanus protomartyr 210 10. 298 10. 358 3. 379
 317. *eius ecclesia Metensis* 224 15. 225 2. 10
Stephanus presbyter provinciae Africæ aequalis
Aunari ep. Autissiodorensis 430 9. 11. 15. 17. 34
Stereulius deus 58 91
Στίλπων· (I)CTIABON 538 20. 546 11
Styx (gl. palus vel tristitia inferni 529, *acc. Stygin*
 529) 528 32. 529 6. 536 4. *Stygium (sc. locus)* 113 189
cf. app. 300 71. Stigia mors 446 295. *Stygiae umbrae* 514 560. *Stigiae undae* 178 20. 346 19
S. Sulpicius episcopus Bituricensis 188 4. 576 326
Susanna (Dan. 13) 214 17. 378 300
- Syria 379 313
Suessiones: episcopi Engelmodus, Hildeboldus, Rothadus 1, Rothadus II. — *monasterium sanctimonialium S. Mariae ibi dedicatum* 63 ss—64 75 *cf. 38.*
Orbacum s. v.
- Tabitha (Act. 9, 40)*: Thabita 187 13
Tado episcopus Mediolanensis 232 25. 233 1. 25. 236
 10. 14
Tarquinius Priscus 612 11
Tartarus (Tartar. 94, 118) 94 117. 744 57. *Tartara*
 (Tartara regna 395 *cf. 399 40*) 22 609. 23 651. 26 64.
 81 317. 129 5. 130 4. 131 9. 150 8. 214 22. 395 48.
 489 40. 507 237. 590 91. 95. 619 134. 633 599. 651 209.
 660 527. *Tartareus* 21 581. 118 381. 129 11. 455 72.
 468 259. 487 501. 516 652. 529 6. 532 50. 537 6. 544 52.
 619 139
- Tethys* : *gen. Tethios* 159 8
Thalia (405, 561, 562, Talia ceteris locis) 62 29.
 222 6. 405 2. 561 6. 562 19. 564 2
Teudlingus monachus S. Anandi 610 22 *cf. 558*
Teodiumus monachus S. Richarrii 362 13
Theodoricus (14. 21, Theothrich 10, Theotrich 11)
 III, *rex Francorum* 10 161. 11 193. 14 286. 21 562
Theudrieus episcopus Cameracensis 610 12 *cf. 558*
Teutinus, miles monasterio S. Richarrii famulans:
Tetsinus 336 1
Theodosius Augustus 243 2
Theophilus (Luc. 1, 3) 379 324
Thespiades 166 1
Θέτις· ΤΕΘΙΚ 538 22. *Tethidis ima* 532 44
S. Thomas apostolus 379 321. 570 69
Thrax, Threicius v. Orpheus.
Thybris: Tibris 570 52. *pater Tiberinus* 170 7. 8
Thyle 60 16. 182 18. 186 6. 213 6. 234 23. 562 8
Thyrsis (nomen Theocriteum Sedulio e Calpurnii
ecl. 2 notum): *Tyrsis* 226 5
Tigris (acc. Tigrin 615) flumen 222 3. 231 5. 615 9
Tilpinus episcopus Remensis 409 4v
Timotheus (Act. 16, 1) 379 323
Tisiophone : Thisiphone 640 833
Tisulfus monachus S. Richarrii 361 1
Titan (Tytan 338) = Sol 168 11. 198 4. 215 25. 218 17.
 320 5. 338 13. 432 279. *lampas Titania* 550 2
Tithonus : acc. Thitona 167 8
Titus (2 Cor. 2, 13) 379 324
Tityrus : Tytirus 167 1. 178 6. acc. Tytiros 205 42
Tobias (acc. Tobin 615) 133 43. 245 94. 615 10. 629
 477. 630 510
Tomitanae orae 612 5
Tornacus urbs 589 38
Totila rex (Gregor. Dial. II 15) 395 79 (= 400 69)
Trecæ: Augusta Tricorum 468 291
Treiectus 596 343. *Treiectensis ecclesia* 588 111
Troia 703 3. 5. *Troes* 527 1
S. Trudo 295 2
Turnus 32 222
Turonæ : urbs Turonum 31 246. *Turonis in urbe*
 307 3. *populus Turonorum* 87 23. *adit Toronos*
 575 284. *grex Martini ecclesiae Turonensis* 741 10.

- episcopi* : Briceius, Martinus. — *Maius monasterium*: abbates Felix (?), Vivianus; monachi Amatus, Aregarius, Sigvaldus.
Tyrium ostrum 441 92; 457 153. 472 467
- Unruoch* : Hunroetus *Eberhardi comitis puer* 221 s
Unruoch, *Eberhardi comitis filius secundus* 202 xxxviii
Urania Musa tit. 645
- V**accei v. Wasconia.
Wagemarus (Wagemar 21 573) *minister Ebroini* 16 333. 21 564. 565. 573
Wala abbas Corbeiae Veteris 38—43
Walahfridus Strabo 708. 712. 733
Walathinus monachus S. Richarri 311 2
Valentinianus III imperator 502 31
Valentinianus presbyter fortasse Cordubensis 147 xi
S. Valerianus 358 18
S. Walericus 358 21
Walfredus comes Veronensis 694 25 cf. 693
Waltherus monachus S. Richarri 347 cxxvi
Waningus minister Ebroini 20 522
Warinus, abbas Corbeiae Novae (26 Apr. 826—
 20 Sept. 856): *ad eum Radberti carmina* 51 u. 52 m.
nec nomen eius nec cognomen ei a Radberto inditum (*Placidius, cf. 41*) *in ipsis carminibus enuntiatur; praescribitur Radberti operi de fide, spe et caritate in codice Berolinensi. Preradbertus Warino Corbeiensi abbati archimandrite suo, operi de corpore et sanguine domini ita fere Pas- casius Radbertus Placidio suo salutem (ut in Paris. lat. nouv. acq. 295 fol. 2v); in Radberti epistula ad Karolum Calvum (Migne 120, 1260): utor per Henricum Lebègue codice Parisino 2855) leguntur haec: decrevi non ignavi ponderis metalli maiestati vestrae munus offerre, sed libellum quamvis exiguum corpore, magnum tamen de sacramentis sacrae communionis, quem dudum Placidio meo Warino abbatii, devoto fideli vestro, consecrans ideo sic communius volui stilo temperare subulco.*
Wasconia: Vacceiam, Musa, pande et vulgo vulgari voce notato; Wasconia fertur (*Baudemund.*
- Vit. Amandi V* 18 gentem, quam Vacceiam appellavit antiquitas, quae nunc vulgo nuncupatur Wasconia) 599 40. 43. Vaccei 578 421. Wascones 598 n
S. Vedastus 198 29. 358 21
Welpho (Welpo 352) 336 13. 352 56 cf. 267—269
Wenrada uxor Milonis 344 7
Venus 593 216. 640 338. 652 231. 667 762. Cypris 533 14
Ver deus 230 LXXXI
Verona 694 25. *episcopi* Adalhardus, Zeno. *comes Walfredus.*
Vestalis virgo 667 768
Wido (Guido 4) imperator 701 1. 4
Vincenna fluvius 33 321
S. Vindicianus, episcopus Atrebatensis: Vincianus 28 142
 Vivianus comes, abbas Turonensis 251 2
*Vincentius fortasse presbyter ille Cordubensis, qui cum Offilone in Samonense monasterium receptus est (de officio ecclesiastico nescio an ab eodem Vincentio scripto cf. Baudissin, Eulogius u. Alvar) pag. 209) 147 16
Witmarus monachus S. Richarri 352 41
Volusianus (qui tum patricii Segisvulti cancellis praeerat Constant. *Vit. Germani II* 2, 72) 505 168
Vulcanus 6 14. 97 226. 335 14. 360 18. 364 12. 26
Vulfadus episcopus Bituricensis 519. 690 5
Vulfac: Vulfaius (*Vulfagus A*) 609 vii cf. 557. 558
Vulfengus ministerialis Lotharii I (*Fulfengus 184 4*) 183 1. 184 4. 9*
- Zabulon* 377 249
Zachaeus (Luc. 19, 2): Zacheus (*bisyllabum*) 662 606
Zacharias (Zacarias 133):
 propheta 133 22. 378 289
 sacerdos (2 Par. 24, 20) 630 502
 Iohannis pater 210 1. 358 2. 646 30
Zalla (Gothorum quidam nomine Z. Gregor. Dial. II. 31) 396 129
Zambri 629 457
S. Zeno episcopus Veronensis 688 vi
Zoylus filius (an sensu spirituali?) *Cypriani archipresbyteri* 144 n. 1

III.

Veterum nec non recentiorum poetarum versus a Miconc excerpti et in florilegio (supra pag. 279 — 294, cf. 273 et 753) ad prosodium secundum vocabula ambigu digesti, ut totum instrumentum, quo maiorem utilitatem tironibus olim praebuerit, eo minorem praestet hodie viris doctis, in hoc indice omnes prodeunt iam ad auctorum nomina ordinati. neque exempla diversorum auctorum quae dicuntur (edd. Keil in programmate Halensi 1872, Chatelain in Revue de philologie a. 1883 VII 65, Peiper in editione Alcimi Aviti pag. LXIX, vide supra pag. 273 et 753) fieri potuit quin etiam hoc loco a nobis in partem vocarentur eodemque quo Miconiana modo integra indicarentur. locorum a reliquis scriptoribus, quos hoc volumine complexus sum, aut nominatum allatorum aut imitando expressorum non damus nisi delectum. nam imitationes Aldhelmi, Aratoris, Bedae, Boethii, Eugenii, Fortunati, Iuvenci, Lucani, Ovidii, Prudentii, Sedulii, Vergilii ut inutile visum est singulis imitatorum locis omnes subscribere (qua de re dixi Karoling. Dichtung. pag. 18, Anzeiger f. deutsches Alterthum XV 195, Wochenschrift f. klassische Philologie 1891 pag. 507, Kritischer Jahresbericht über d. Fortschritte d. romanischen Philologie I 87), ita rursus exempla suis locis apte allata sed in universum non profutura in indicem non admittenda erant. scriptorum locis simpliciter indicatis pauca interposita sunt, quae practerea ad memoriam scriptorum Romanorum per medium aevum servatam pertineant. Miconiana ita allegantur, ut versuum numeri secundum meam editionem singulis asteriscis suffixis ponantur, paginarum numeri non ponantur; exempla auctorum diversorum secundum versuum numeros Keilianos, sed binis stellulis distincta significantur; app.** est Peiperi appendix; cetera testimonia ut in nominum et verborum indicibus ad paginas et versus proferuntur.

INDEX SCRIPTORUM.

<i>Alcvinus v. Poetae aevi Carolini</i>	<i>Anthologia latina:</i>
<i>Aldhelminus ed. I. A. Giles Oxonii 1844</i>	<i>R.</i> 181, 3 (= <i>Bs. IV</i> 315) 58**. 356*
<i>aenigmatum liber ab Eulogio repertus</i> 124	<i>R.</i> 395 <i>tetrasticha de mensibus</i> (= <i>Bs. I</i> 206)
<i>idem a Thoma Cantipratano usurpatus</i> 519	16. . . . . 280*
<i>Ambrosii disticha</i> (<i>cf. Traube Hermae l. c. et Weyman in Bursiani annalibus</i> vol. 84 pag. 271)	33. . . . . 192**
<i>dist. 4, 1</i> . . . . . <i>schol. ad</i> 489 4	42. . . . . 251*
<i>Anonymus Leidensis de situ orbis</i> ed. <i>M. Marinii Stuttgardiae</i> 1884 (<i>cf. Mommsen in secunda editione Sölini</i> pag. XXVIII)	<i>R.</i> 417, 3 (= <i>Bs. IV</i> 68) 200**
<i>ab Henrico adhibitus</i> . . <i>schol. 438 i. schol. 467</i> 242	5 . . . . . 201**
<i>Anthologia latina</i> ed. <i>A. Riese Lipsiae</i> 1869—1870 (<i>== R.</i>); <i>Poetae latini minores</i> ed. <i>A. Baeckens</i> 1879—1883 (<i>== Bs. PLM.</i>)	<i>R.</i> 448, 2 (= <i>Bs. IV</i> 80) 199**
<i>R.</i> 1 VII 5 <i>Ovidii decasticha</i> (<i>== Bs. vol. IV.</i> <i>pag. 161</i>) 32 283	<i>R.</i> 486 <i>carmen de ponderibus</i> (= <i>Bs. V</i> 71)
<i>X</i> 6. . . . . 9 114	68. . . . . 187** 141*
	73. . . . . 58*
	76. . . . . 266*
	80. . . . . 188**
	<i>R.</i> 584, 589 <i>tetrasticha de Aurora</i> (<i>== Bs. IV</i> 134) 484 364
	<i>R.</i> 633, 10 <i>Vitalis de libidine</i> (<i>== Bs. IV</i> 150) 227*

Anthologia latina:

- R. 658 de philomela (= Bs. V 368) v. *Eugenius Toletanus*
R. 680 carmen de mensibus (= Bs. V 352) 294
2 . . . . . 52**. 344*
R. 683 epitaphium Vitalis (= Bs. III 245) 47 62. 201 1
R. 730 voces animantium (= Bs. V 368) . . . . . 214 4. 128 iv
R. 731 Lactantii phoenix (= Bs. III 253) v. *Poetae christiani minores*
Tiberianus (= Bs. III 265) 754
Orestistragoedia, v. 661 (= Bs. V 248) 63**. 178**
Arator ed. H. I. Arntzenius Zutphaniac 1769 (utor iteratione quae est apud Migne, Patrolog. lat. 68, 145)
laudatur in Vita Leudegarii 5 11
de actibus apostolorum 1, 69—111 390
472 . . . . . 28*
517 . . . . . 328*
931 . . . . . 177**
2, 197 . . . . . 29*
326 . . . . . 62**
Audradus v. *Poetae Carolini*
Augustinus
a Godescalco lectitatus 710. 736 114
libri de civitate dei a. 848 ab Eulogio
reperti et Cordubam asportati 122. 124
Avianus ed. R. Ellis Oxonii 1887
fabularum liber Centulensis 267
Cordubensis 124
fab. 5, 5 . . . . . 172*
29, 15 . . . . . 78*
34, 15 . . . . . 83*
Alcimus Avitus ed. R. Peiper Berolini 1883 (= Auctor. antiquissimor. vol. VI 2)
poemat. 1, 62. . . . . app.**
295 . . . . . 140*
2, 240 . . . . . app.**
367 . . . . . app.**
3, 296 . . . . . app.**
4, 130 . . . . . app.**
240 . . . . . app.**. 136*
262 . . . . . 195*
438 . . . . . app.**
441 . . . . . app.**
442 . . . . . app.**
517 . . . . . app.**
631 . . . . . app.**
5, 64. . . . . app.**
306 . . . . . 71*
6, 11. . . . . app.**
138 . . . . . app.**
552 . . . . . app.**

- Beda ed. I. A. Giles Londini 1843 (carmina habentur in volumine primo)
carmen de die iudicii 42

Beda:

- martyrologium poeticum, quod sub Bedae nomine fertur 294. 753
historiae ecclesiasticae 1, 1 . . . . . 691 3—9
S. Benedicti regula v. *Index nominum*
Boethius de consolatione philosophiae ed. R. Peiper Lipsiae 1871; de institutione musica ed. Friedlein Lipsiae 1867
cons. phil. 1 metr. 2, 10 . . . . . 234 9
inst. mus. 1, 1 . . . . . 57 ss
commentarius in Porphyrii isagogen ab eo translatam . . . . . 685 n
Caesar de bello Gallico 424
Canonum collectio Dionysio-Hudriana 676
Catonis disticha ed. Bachrens Poetarum latinorum minorum vol. III pag. 216; monosticha ed. idem ibidem pag. 236
dist. I 18, 2 . . . . . 159*
20, 1, 2 . . . . . 360 6. 364 3
mon. 1 754
10, 35. 59 406
Catullus: similitudines fortuitas deprehendi has:
carm. 40, 5 . . . . . 437 29
55, 7 . . . . . 381 417
68, 2 . . . . . 373 74
Cicero: Tullius, castra Tulliana 56 35. 549 2
de inventione II 1, 1 42
in Pisonem 9, 20 . . . . . 178 3
epist. ad familiares V 16, 5 . . . . . 431 27
de senectute 8, 26 42
de officiis III 1, 1 42
Arateorum (ed. Bachrens Poetarum lat. minorum vol. I pag. 7) 5 . . . . . 123*
92. . . . . 118*
145. . . . . 183*
317. . . . . 412*
Claudianus Mamertus de statu animae . . . . . 335 cu
Cyprianus Gallus poeta ed. R. Peiper Vindobonae 1891; Arevali (qui Genesim Iureno subiunclam edidit = Migne Patrolog. lat. 19, 345) et Pitrac (qui ceteros libros partim in Spicilegii Solesmensis vol. I 171—258, partim in Analectorum sacrorum et classicorum vol. V 181—207 emisit) numeros, quibus supra usus sum, uncinis cinctos adponens hic ad editionem Peiperianam numero
Gen. 626 (571) 139*
892 (836) 347*
1290 (1233) 42*
Exod. 29 (83) 165*
286 (340) 196**. 87*
401 (456) 210*
1099 . . . . . 191**
1100 (1158) 193*
Num. 357 (491) 195**. 279*
433 (567) 188*
Iosue. 302 . . . . . 82*
350 . . . . . 287*
405 . . . . . 190**. 407*
553 . . . . . 323*

<i>Cyprianus Gallus:</i>		<i>norum minorum vol. I pag. 142</i>
<i>Iudic.</i> 467	85*	<i>v. 239</i> 124*
<i>carmen de Sodoma v. Poetae christiani minores</i>		<i>332</i> 303*
<i>Damasus ed. M. Ihm Lipsiae 1895</i>		<i>Gregorii moralia et alia eius scripta a Milone ad-</i>
<i>epigramm.</i> 2, 19—22	553 10—12	<i>hibita</i> . . . . . 615—675
<i>Dionysius Areopagita ed. Corderius</i> (= <i>Migne, Patrolog. græc.</i> 3 et 4)		
<i>Iohannis Scotti translatio</i>	520. 525	<i>Hieronymi lectio apud Agium, Hincmarum, Hispanos,</i>
<i>Dracontius v. Eugenius Toletanus</i>		<i>Scotios</i> 124. 406. 417 15. 698
<i>Eugenius Toletanus ed. F. A. Lorenzana Matriti</i>		<i>Hilarius v. Poetae christiani minores</i>
1782 (= <i>Patrum Toletanorum vol. I; Lorenzanae</i>		<i>Homerus v. Index nominum</i>
<i>editionem repetivit Migne, Patrolog. lat.</i> 87, 359		<i>Horatius edd. Keller et Hölder Lipsiae 1864—1869</i>
—400)		<i>de exemplaribus Corbeiensi, Cordubensi, Floria-</i>
<i>part. I praef.</i> 3 ed. <i>Lorenzana pag. 19</i> (= <i>M.</i>		<i>censi, Mediolanensi</i> 42. 124. 424. 747. 754
359)	55 13	<i>carminum I</i> 3, 34 . . . . . 488 5
<i>carm. 2, 5 ed. Lorenzana pag. 20</i> (= <i>M.</i>		<i>24, 7</i> 458 203
359)	282*	<i>35, 18</i> 480 192
<i>5, 9 ed. Lorenzana pag. 21</i> (= <i>M.</i>		<i>II</i> 18, 9 . . . . . 515 593
360)	51*	<i>20, 13</i> 488 27
<i>24, 19 ed. Lorenzana pag. 31</i> (= <i>M.</i>		<i>III</i> 7, 24 . . . . . 488 21
367)	58 114	<i>17, 14</i> 487 510
<i>Dracontii hexaemeri</i> 1, 209	193**	<i>IV</i> 1, 2 . . . . . 484 378
<i>part. II carm. 8 ed. Lorenzana pag. 59</i> (= <i>M.</i>		<i>9, 28</i> 444 193. 756
390 et <i>Anthol. lat. R.</i> 658)	126. 127	<i>epodon</i> 2, 42 . . . . . <i>schol.</i> 468 297
<i>Eugippi excerpta ex operibus S. Augustini descripta</i>		<i>10, 1</i> 487 504
<i>a Lothario monacho S. Amandi</i>	676 11	<i>12, 7</i> 400*
<i>Eutyches (Euticius) grammaticus</i>	295 12	<i>14, 7, 8</i> 271**. 272**
<i>Festus Pauli diaconi a Micone et Heirico ad-</i>		<i>sermonum I</i> 1, 8 . . . . . 242**
<i>hbitus</i>	368. 470	<i>37</i> 243**
<i>Fortunatus ed. Leo Berolini 1881</i> (= <i>Auctor. anti-</i>		<i>55</i> 244**
<i>quissimor. vol. IV 1)</i>		<i>77</i> 245**
<i>codex Centulensis</i> . . . . . 266. 267. 335 s. 363 13		<i>78</i> 246**. 88*
<i>carm. I</i> 15, 74	app. **	<i>2, 89</i> 211**
<i>II</i> 6, 23	175**	<i>3, 44</i> 69**
<i>V</i> 2, 41	413*	<i>48</i> 88*
<i>VIII</i> 1, 3	122*	<i>88</i> 113**. 247**. 150*
<i>3, 7</i>	46 14	<i>4, 15</i> 248**
<i>IX</i> 2	369	<i>19</i> 473 483
<i>2, 18</i>	378 282	<i>5, 92</i> 249**
<i>app(endicis) 21, 3—6 (pag. 286 ed. Leo)</i>	42	<i>6, 12</i> 250**
<i>V. M. (= vita Martini)</i> 1, 24	170*	<i>115</i> 251**
<i>61</i>	180**	<i>7, 31</i> 64**. 252**
<i>39</i>	29**. 22*	<i>8, 1</i> 42**
<i>114</i>	179**	<i>2</i> 43**
<i>290</i>	28**. 43*	<i>5</i> 79**
<i>2, 201</i>	92*	<i>10, 71</i> 253**. 373*
<i>3, 153</i>	56*	<i>II</i> 1, 9 . . . . . 254**
<i>382</i>	69*	<i>2, 12</i> 146**
<i>4, 102</i>	393*	<i>16</i> 255**
<i>300</i>	138*	<i>81</i> 256**
<i>326</i>	189*	<i>88</i> 257**
<i>in laudem Mariae</i> 169 (<i>spuriorum app. pag. 375</i>		<i>95</i> 258**
<i>ed. Leo)</i>	396*	<i>3, 155</i> 259**
<i>Fulgentii mythologiae et de Virgiliana conti-</i>		<i>203</i> 260**
<i>nentia</i>	42. <i>schol.</i> 436 11. 640. 708	<i>4, 32</i> 261**
		<i>43</i> 262**
		<i>5, 7</i> 263**
		<i>40</i> 65**
		<i>65</i> 264**

Horatius:

sermonum	<i>II</i>	5, 81	296*
		92	265**
	6, 85	125**	
	96	147**	
	7, 17	494 221	
	8, 15	32*	
epistularum	<i>I</i>	1, 25	221**
		39	460 293
		76	222**
		98	223**
		103	70**
		108	148**. 224**
	2, 26	<i>schol.</i> 443 159	
		49	225**
	3, 33	150**	
	4, 16	657 422	
	5, 19	212**	
		31	163**
	6, 10	209**	
		21	149*
		38	78**. 108**. 108*
		53	226**
	7, 85	439 45	
	13, 14	149**	
		15	181**
	15, 23	227**	
	16, 49	228**	
		78	220*
	19, 40	210**	
	20, 9	436 17	
		27	441 97
<i>II</i>	1, 5	68**. 229**. 230*	
		52	230**
		66	231**
		82	232*
		114	233**
		194	234**
		195	235**. 276*
		202	120**
		251	236**
		269	437 49
		270	237**
	2, 71	238**	
		102	239**
		125	240**
		163	241**. 394*
		181	153**
		209	154**
<i>artis poeticae</i>		72	267**
		94	67**
		163	440 80
		219	268**
		281	269**
		285	439 39
		293	436 15
		342	270**
		410	404 56
		412	501 67
		476	66**

<i>Isidorus ed. I^r. Arevalo Romae 1797—1803 (ut or repetitione a Migne facta, Patrolog. lat. vol. 81 —83)</i>	
<i>allegorica et exegetica a Milone Heirico, aliis adhibita</i>	. . . . . 560. 757
<i>carm. 1, 1—6 (ed. Arevalo VII 180)</i>	. 132 +
	6, 3 . . . . . 164**
	15 753
<i>Iurenlis ed. O. Iahn Berolini 1851; ed. F. Buecheler Berolini 1893; C. Hosius, Apparatus criticus ad Iuvenalem, Bonnae 1888</i>	
<i>carmina percurrent Cordubam</i>	 124
<i>ab Heirico exponuntur</i>	. . . . . 424. <i>schol.</i> 441 98
<i>sat. 1, 32</i>	. . . . . 228*
	139 . . . . . 88**. 298*
	2, 164 . . . . . 95**
	3, 25 . . . . . 488 18
	97 . . . . . 76**
	122 . . . . . 445 233
	130 . . . . . 87**
	198 . . . . . 465 171
	204 . . . . . 27*
	229 . . . . . 293*
	278 . . . . . <i>post</i> 106*
	5, 2 . . . . . 496 322
	8 . . . . . 395*
	29 . . . . . 354*
	32 . . . . . 59*
	53 . . . . . 93**
	115 . . . . . 14*
	6, 80 . . . . . 115**
	99 . . . . . 374*
	156 . . . . . 54*. 245*. 756
	246 . . . . . 143*
	260 . . . . . 49*
	373 . . . . . 182*
	452 . . . . . 309*
	489 . . . . . 82**
	541 . . . . . 281*
	7, 136 . . . . . 18*
	177 . . . . . 89**. 388*
	202 . . . . . 440 73
	214 . . . . . 11*
	237 . . . . . 441 89
	8, 50 . . . . . 440 51
	197 . . . . . 84*
	229 . . . . . 305*
	253 . . . . . 86**
	9, 109 . . . . . 39*
	134 . . . . . 130*
	10, 153 . . . . . 494 212
	158 . . . . . 171 27
	172 . . . . . 333*
	178 . . . . . 375*
	331 . . . . . 125*
	11, 203 . . . . . 77**
	12, 4 . . . . . 175*
	34 . . . . . 102*
	128 . . . . . 255*

Iuvenalis saturae:

13, 36	48**. 291*
79	97*
91	292*
137	62*
14, 122	154*
209	1*
299	274*
15, 2	67*
25	395*
35	389*
72	442 127
93	410*
111	472 449
124	50*
16, 46	169*

Iuvencus ed. F. Arevalo Romae 1791 (= *Migne Patrolog. lat.* 19, 1—346); *ed. I. Huemer Vindobonae 1891*; *eius poema laudatur* 57
euangel. 1, 562 . . . . . 110*
3, 376 . . . . . 355*
4, 186 . . . . . *post* 310*
220 . . . . . *schol.* 467 246

Lactantius v. Poetae christiani minores

institutionum exemplo versus a Lothario monacho Amandino subscripti 676 1

Liber monstrorum 519

Licentius v. Poetae christiani minores

Livii prima decas saeculo IX vergente Mutinae lecta . . . . . 704 11—16

Lucanus ed. C. Hosius Lipsiae 1892; quae editio prius quam prodiit, usus sum copiis Oudendorpii et Weberi et commentis Bernensibus ab Hermanno Usener Lipsiae 1869 editis

1, 8	636 719
166.	34*
2, 237.	308*
406.	336*
425.	408*
637.	297*
3, 220.	163*
301.	299*
424.	148*
471.	8*
529.	391*
4, 23	134**
134.	409*
780.	103*
793.	35*
5, 2	214*
11	83**
72	302*
250.	110**
380.	<i>post</i> 41*
634.	471 388
6, 41	396*
220.	295*
588.	191*
753.	362*

Lucamus:

7, 176	268*
197.	105**
503.	86*
8, 181.	94*
694.	247*
697.	117**
9, 256.	113*
347.	393*
434.	134*
647.	175*
10, 117.	181*
234.	362*
269.	249*

Lucretius ed. C. Lachmann Berolini 1850

1, 275.	278*
396.	267*
2, 128.	198**. 63*
365.	121*
388.	398*
447.	9*
662.	158*
888.	111**
966.	315*
4, 124.	309*
222.	12 238
1232.	242*
5, 6	33**. 266*
598.	381*
889.	441 96
1221.	72*
1248.	512 456
6, 752.	76*

Macrobi de differentiis a Iohanne Scotto

<i>excerptus</i>	518
<i>saturnaliorum II</i> 4, 11.	649 140
31.	612 16
<i>Martialis ed. F. G. Schneidewin Grinniae 1842; illustravit L. Friedlaender Lipsiae 1886</i>	
<i>epigramm. I</i> 31, 3.	5**. 196*
68, 3.	290*
96, 7.	241*
<i>II</i> 6, 11.	403*
7, 2.	204**
51, 1.	53**
79, 1.	54**
81, 1.	55**
<i>III</i> 63, 14.	890*
77, 5.	7**
<i>IV</i> 7, 5.	115*
19, 5.	9**. 387*
20, 1, 2.	56**. 57**
52, 2.	100*
59, 1.	8**. 322*
64, 21.	60*
<i>V</i> 34, 7.	10**. 200*
38, 1.	13**. 90*
2.	14**
79, 6.	202**

<i>Martialis epigrammata:</i>		<i>Ovidius:</i>
<i>VI</i> 37, 1	404*	<i>artis amatoriae</i>
3	405*	1, 516 . . . . . 171*
77, 4	11**. 339*	2, 24 . . . . . 351*
85, 3	12**. 65*	66 . . . . . 130*
<i>VIII</i> 12, 1	15**. 222*	316 . . . . . 368*
33, 23	16**. 160*	485 . . . . . 365*
38, 5	296*	743 . . . . . 12*
50, 1	24**. 46**. 173*	3, 507 . . . . . 399*
<i>IX</i> 28, 9	299*	578 . . . . . 206*
59, 13	20**. 61*	<i>remediorum amoris</i>
14	21**. 234*	704 . . . . . 32**. 366*
93, 4	17**	<i>metamorphoseon</i>
94, 2	23**. 176*	1, 22 . . . . . 151**
<i>X</i> 4, 6	184*	37 . . . . . 24*. 98*
29, 4	363*	140 . . . . . 152**
55, 7	186**. 343*	219 . . . . . 213**
99, 1	377*	4, 178 . . . . . 133*
<i>XI</i> 55, 6	26**	5, 120 . . . . . 214**
70, 8	22**	6, 307 . . . . . 101*
102, 7	25*	7, 243 . . . . . 84**
<i>XIII</i> 9, 1	25**	305 . . . . . 80**. 109**
69, 2	6**	9, 524 . . . . . 152*
78, 2	18**	10, 84 . . . . . 439 41
97, 1	260*	85 . . . . . 439 21. 756
110, 1	244*. 340*	91 . . . . . 186*
<i>XIV</i> 73, 1	27**	11, 217 . . . . . 181*
146, 1	19**	<i>fastorum</i>
152, 1	231*	1, 408 . . . . . 117*
190, 2	165**. 46*	588 . . . . . 350*
191, 2	203**	2, 39 . . . . . 285*
194, 2	47*	3, 19 . . . . . 361*
<i>Martianus Capella</i> ed. F. Eyssenhardt Lipsiae 1866		<i>tristium</i>
<i>a Iohanne Scotto explanatus</i>	518. 538	<i>I</i> 1, 6 . . . . . 55 12
2, 191 (ed. E. pag. 48, 28)	218**	2, 49 . . . . . 471 402
5, 566 (ed. E. pag. 193, 11)	406*	11, 40 . . . . . 166*
6, 569 (ed. E. pag. 194, 16)	219**	<i>IV</i> 1, 3 . . . . . 288*
8, 808 (ed. E. pag. 299, 24)	96*	6, 40 . . . . . 15*
9, 888 (ed. E. pag. 332, 4)	145*	7, 13 . . . . . 89*
<i>Maximus Confessor Gregorii Nazianzeni interpres</i>		<i>Ibidis</i>
<i>a Iohanne Scotto translatus</i>	526	464 (?) 394*
<i>Melitonis personati clavis</i> ed. I. B. Pitra, Spicilegium Solemensis vol. II et III, Parisiis 1855 412. 560		<i>Ponticon</i>
<i>Milo v. Poetae aevi Carolini</i>		<i>I</i> 5, 34 . . . . . 57 70
<i>Nemesiani cynegetica ab Hincmaro puero lecta</i> 406		<i>II</i> 2, 7 . . . . . 329*
<i>Orestis tragoedia v. Anthologia latina</i>		6, 28 . . . . . 65 122
<i>Orientius v. Poetae christiani minores</i>		<i>III</i> 8, 13 . . . . . 3*
<i>Origenes v. Index nominum</i>		
<i>Ovidius</i> (Naso 200 s. 612 s) ed. A. Riese Lipsiae 1871—74; quam editionem sequor assumptis copiis ab Heinsio, Merklio, Owenio, alius paratis		
<i>metamorphoses a Iohanne quodam allegorice explicatae</i>	526	
<i>heroidum</i>	1, 79 . . . . . 637 736	
	4, 67 . . . . . 215*	
<i>amorum</i>	<i>I</i> 13, 1 . . . . . 261*	
	<i>II</i> 6, 27 . . . . . 77*	
	16, 49 . . . . . 151*	
<i>Paulinus Nolanus</i> (Paulinus summus filosofus 295 10) ed. G. de Hartel Vindobonae 1894, quae editio tantummodo in hoc indice adhiberi potuit		
<i>excerpta ex carminibus</i> (edidit ea Pirenne, Se-dulius de Liège pag. 70—72)	 232	
<i>carm.</i> 15, 297 (ed. H. pag. 64)	. . . . . 14*	
16, 94 (ed. H. pag. 71)	. . . . . 246*. 352*	
169 (ed. H. pag. 75)	. . . . . 367*	
17, 209 (ed. H. pag. 91)	. . . . . 337*	
18, 269 (ed. H. pag. 109)	. . . . . 73*	
350 (ed. H. pag. 113)	. . . . . 198*. 321*	
19, 273 (ed. H. pag. 127)	. . . . . 197*	
21, 504 (ed. H. pag. 174)	. . . . . 194**. 371*. 295 11	
27, 253 (ed. H. pag. 273)	. . . . . 93*	
256 (ed. H. pag. 273)	. . . . . 36*	
31, 229 (ed. H. pag. 315)	. . . . . 327*	
<i>app. 1 v. Prospere carmen ad uxorem</i>		
<i>Paulinus Petricordiae v. Poetae christiani minores</i>		

<i>Persius ed. O. Iahn Lipsiae 1843; ed. F. Buecheler Berolini 1893</i>	<i>Poetae christiani minores:</i>
<i>scholia . . . . .</i> 424	<i>Paulinus Petricordiae (ed. M. Petschenig == Poetarum christianorum minorum vol. I pag. 1—190)</i>
<i>sul. 1, 35 . . . . .</i> 107**. 132*	<i>de vita Martini 3, 77 . . . . .</i> 1**. 111*
<i>32 . . . . .</i> 187*	<i>95 . . . . .</i> 3**
<i>46 . . . . .</i> 440 73	<i>5, 676 . . . . .</i> 41**
<i>56 . . . . .</i> 72**	<i>6, 365 . . . . .</i> 30**. 383*
<i>66 . . . . .</i> 114**	
<i>2, 57 . . . . .</i> 300*	
<i>3, 56 . . . . .</i> <i>schol.</i> 441 82	<i>Porphyrii <i>isagoge v. Boethius</i></i>
<i>74 . . . . .</i> 106**	<i>Porphyrius Optianianus</i> 124. 310 4. 407. 558. 612 7
<i>80 . . . . .</i> 473 492	<i>Priscianus grammaticus</i> 75**. 85**. 156*. 191*. 219*. 223*. 295 2. 335 18
<i>5, 1 . . . . .</i> <i>schol.</i> 452 9	
<i>10 . . . . .</i> 473 483	<i>periegeseos</i> 19 . . . . . 118**
<i>12 . . . . .</i> 446 273	<i>94 . . . . .</i> 119**
<i>30 . . . . .</i> 441 98	<i>128 . . . . .</i> 121**
<i>34 . . . . .</i> 441 82	<i>200 . . . . .</i> 92**
<i>Petronius ed. F. Buecheler Berolini 1862</i>	<i>242 . . . . .</i> 123**
<i>codex Autissiodorensis . . . . .</i> 424 cf. <i>Ind. palacogr.</i>	<i>258 . . . . .</i> 124**
<i>sat. 119 v. 1—5 (ed. B. pag. 152, 10) . . . . .</i> 442 109	<i>280 . . . . .</i> 127**
<i>123 v. 193 (ed. B. pag. 165, 8) . . . . .</i> 494 229	<i>291 . . . . .</i> 122**
<i>Plato v. Index nominum</i>	<i>296 . . . . .</i> 126**
<i>Poetae aevi Carolini (huius sylluges numeri adscribuntur)</i>	<i>307 . . . . .</i> 128**
<i>[Alcyni] praecepta vivendi,</i>	<i>314 . . . . .</i> 129**
<i>v. 87 (vol. I pag. 278) . . . . .</i> 341*	<i>329 . . . . .</i> 94**
<i>88 . . . . .</i> 182**	<i>401 . . . . .</i> 96**
<i>Audradi fons vitue, v. 56 (III 74) post</i> 106*	<i>416—418 . . . . .</i> 257*—259*
<i>Milo de S. Amando 1, 71 (III 570) . . . . .</i> 310*	<i>512 . . . . .</i> 97**
<i>de sobrietate 2, 794 (III 668) . . . . .</i> post 91*	<i>522 . . . . .</i> 98**
<i>Paulus diaconus de S. Benedicto 93</i>	<i>596 . . . . .</i> 130**
<i>(I 39) . . . . .</i> 45**. 224*	<i>650 . . . . .</i> 99**
<i>Smaragdus de partibus Donati 5, 13 (I 610) . . . . .</i> 126*	<i>653 . . . . .</i> 131**
<i>14, 14 (I 615) . . . . .</i> 4*	<i>718 . . . . .</i> 100**. 237*
<i>Theodulfi bibliotheca (= c. 41, vol. I</i>	<i>737 . . . . .</i> 90**. 70*
<i>532—540) . . . . .</i> 132—136. 243—252	<i>755 . . . . .</i> 101**
<i>41, 108 . . . . .</i> 79*	<i>770 . . . . .</i> 91**
<i>201 . . . . .</i> 129*	<i>780 . . . . .</i> 102**. 389*
<i>Walahfrid Strabo (v. Index nominum) de</i>	<i>801 . . . . .</i> 304*
<i>S. Mamma 4, 16 (II 279) . . . . .</i> 217**. 248*	<i>861 . . . . .</i> 103**
<i>Wandalberti martyrologii v. 54 (II 579) . . . . .</i> 281*	<i>900 . . . . .</i> 104**. 66*
<i>Poetae christiani minores</i>	<i>908 . . . . .</i> 386*
<i>carmen de Sodoma, v. 72 (Cyprian. ed. Peiper pag. 216) . . . . .</i> 202*	<i>928 . . . . .</i> 153*
<i>Hilarius in genesin, v. 62 (Cyprian. ed. Peiper pag. 233) . . . . .</i> 207*	<i>1009 . . . . .</i> 346*
<i>Lactantii Phoenix, v. 66 (= Anthol. lat. R. 731) 164*</i>	
<i>Licentius ad Augustinum (Fragmenta poetarum romanorum ed. Ae. Baehrens, Lipsiae 1886, pag. 413; iam accedit editio Goldbacheri, Augustini epistularum part. I pag. 89)</i>	<i>Priscianus Lydus in Latinum translatus . . . . .</i> 522
<i>v. 57 . . . . .</i> 55*	
<i>71 . . . . .</i> 312*	<i>Prosper ed. Veneta secunda, Bassani 1782</i>
<i>Orientius (ed. R. Ellis == Poetarum christianorum minorum vol. I pag. 191—261, Vindobonae 1888)</i>	<i>epigramm. 8, 6 . . . . .</i> 401*
<i>1, 347 . . . . .</i> 364*	<i>17, 6 . . . . .</i> 264*
<i>538 . . . . .</i> 384*	<i>18, 3 . . . . .</i> 332*
<i>2, 34 . . . . .</i> 23*	<i>67, 5 . . . . .</i> 317*
	<i>83 (80), 9 . . . . .</i> 146*
	<i>ad uxorem 1—16 . . . . .</i> 733
	<i>74 . . . . .</i> 380*
	<i>81 . . . . .</i> 304
	<i>Prudentius ed. A. Dressel Lipsiae 1860</i>
	<i>scholia . . . . .</i> 424. <i>schol.</i> 441 95
	<i>cathemerinon 8, 15 . . . . .</i> 21*
	<i>50 . . . . .</i> 60**. 336*
	<i>10, 1 . . . . .</i> 514 540
	<i>apotheoseos 196 . . . . .</i> 136**
	<i>347 . . . . .</i> 137**. 45*
	<i>459 . . . . .</i> 138**

Prudentius:

<i>apotheoseos</i>	481	139**
487	. . . . .	140**
697	. . . . .	212*
878	. . . . .	316*
915	. . . . .	382*
953	. . . . .	11*
985	. . . . .	13*
986	. . . . .	135*
1000	. . . . .	141**. 330*
1068	. . . . .	320*
<i>hamartigeniae</i>	64	142**
90	. . . . .	143**
187	. . . . .	144**
193	. . . . .	223*
286	. . . . .	174*
425	. . . . .	134*
645	. . . . .	194*
649	. . . . .	37*
<i>psychomachiae</i>	50	137*
52	. . . . .	<i>ante</i> 160*
141	. . . . .	391*
153	. . . . .	145**
201	. . . . .	169**
353	. . . . .	284*
453	. . . . .	<i>post</i> 106*
459	. . . . .	171**. <i>post</i> 106*
540	. . . . .	112**
619	. . . . .	114*
636	. . . . .	105*
697	. . . . .	16*
715	. . . . .	172**
722	. . . . .	91*
854	. . . . .	192*
855	. . . . .	345*
857	. . . . .	<i>post</i> 106*
860	. . . . .	19*
865	. . . . .	68*
<i>contra Symmachum</i>	1, 324	184**. 67*
	349	185**
	2, 69	30*
	157	33*
	479	205**
	571	76*
	760	206**. 318*
<i>peristephanon</i>	2, 274	201*
<i>titulorum (i. dittochaeon)</i>	11	620 155
	20	167**
	26	168**
	90	613 16
	147	207**
	157	208**
<i>Remi Favini carmen de ponderibus v. Anthologia latina</i>		
<i>Rufini viri clarissimi commentarium in metra Terentiana ed. H. Keil Grammaticorum latinorum vol. VI pag. 554</i>		
<i>ed. Keil pag. 567, 4</i>	. . . . .	376*

<i>Sedulius (rethor peritus 300 11 cf. 5 10) ed. I. Huemer</i>		
<i>Vindobonae</i>	1885	
<i>carminis paschalis</i>	1, 14	97*
	22	254*
	3, 57	119*
	184	348*
	4, 31	104*
	40	314*
<i>Seneca de morte Claudi</i>	. . . . .	747
<i>Serenus Sammonicus</i>	<i>ed. A. Buehrens Poetarum latinorum minorum</i>	<i>vol. III pag. 103</i>
<i>codex Centulensis</i>	. . . . .	267
<i>v.</i>	3	<i>app. **</i>
	9	<i>app. **</i>
	54	357*
	87	167*
	89	155*
	117	324*
	150	<i>app. **</i>
	210	<i>app. **</i>
	260	<i>app. **</i>
	331	<i>app. **</i>
	383	289*
	400	<i>app. **</i>
	408	<i>app. **</i>
	435	<i>app. **</i>
	459	<i>app. **</i>
	474	<i>app. **</i>
	583	<i>app. **</i>
	617	<i>app. **. 114*</i>
	639	<i>app. **</i>
	772	<i>app. **</i>
	834	99*
	889	<i>app. **</i>
	989	235*
	1088	232*
	1101	106*
<i>Servius Vergili interpret.</i>	. . . . .	708. 756
<i>Sidonius Apollinaris</i>	<i>ed. Chr. Luetjohann Berolini 1887</i>	
<i>carm.</i>	16, 8	57*
	56	64*
	123	205*
<i>Smaragdus v. Poetae aevi Carolini</i>		
<i>Sodoma v. Poetae christiani minores</i>		
<i>Statii Achilleis et Thebais</i>	<i>ed. Th. Kohlmann</i>	
<i>Ach</i>	1, 223	5*
	2, 131 (417)	275*
	133 (419)	353*
<i>Theb.</i>	1, 305	269*
	2, 377	217*
	3, 407	81**
	4, 50	331*
	98	218*
	671	325*
	717	215**
	6, 19	53*
	8, 346	270*
	11, 27	230*
	11, 247	271*

<i>Suetonius</i>	421	<i>Vergilius:</i>	
<i>Sulpicius Severus</i>	473 ss. cf. 756	<i>georgicon</i>	3, 82 . . . . . 378*
<i>Terentius a Radiberto lectus et in scholiis Heiricianis</i>		147 . . . . . 40**	
<i>saepe allatus</i>	42, 464 ss. 487 ss. 490 ss.	282 . . . . . 177*	
<i>Theodulfus v. Poetae aevi Carolini</i>		408 . . . . . 135**	
<i>Theophrasti nēnēos</i>	522	475 . . . . . 216*	
<i>Tiberianus v. Anthologia latina</i>		4, 99 . . . . . 39**	
<i>Valerius Maximus</i>	421, 425	159 . . . . . 64 ss.	
<i>Walahfridus Strabo v. Poetae aevi Carolini</i>		229 . . . . . 326*	
<i>Wandalbertus v. Poetae aevi Carolini</i>		323 . . . . . 397*	
<i>Vergilius ed. O. Ribbeck Lipsiae 1859—1868; ed.</i>		520 . . . . . 66*	
<i>M. Haupt Lipsiae 1873 (ad hanc editionem</i>		564 . . . . . 297*	
<i>numeros aptavi)</i>			
<i>nominatim laudatur: Vergilius</i>	59 ss. 610 ss. 612 ss.	<i>Aeneidos</i>	1, 113 . . . . . 35**
	Maro 172 ss. 173 ss. 44, 175 ss.	116 . . . . . 203*	
	181 ss. 2007. 258 ss. 436 ss.	174 . . . . . 147*	
	527 ss. 579 ss.	252 . . . . . 306*	
<i>nomine non enuntiato laudatur</i>	46 ss.	261 . . . . . 73**	
<i>Aeneidos exemplar Cordubense</i>	122, 124	399 . . . . . 36**, 208*	
<i>appendicis Vergiliandae exemplar Tre-</i>		572 . . . . . post 106*	
<i>virens</i>	152	693 . . . . . 6*	
<i>eclogae</i>	1, 29 . . . . . 226*	2, 7 . . . . . 233*	
	37 . . . . . 156**	118 . . . . . 319*	
	76 . . . . . 157**	159 . . . . . 262*	
	2, 50 . . . . . 221*	255 . . . . . 384*	
	3, 37 . . . . . 162*	405 . . . . . 61 ss.	
	103 . . . . . 161*	605 . . . . . 178*	
	4, 2 . . . . . 155**, 243*	648 . . . . . 112*	
	19 . . . . . 44*	770 . . . . . 252*	
	44 . . . . . 158**	786 . . . . . 338*	
	8, 4 . . . . . 50 ss.	3, 56 . . . . . 277*	
	19 . . . . . 74*	170 . . . . . 81*	
	9, 64 . . . . . <i>schol.</i> 443 ss.	209 . . . . . 358*	
<i>georgicon</i>	1, 68 . . . . . 159**	478 . . . . . 225*	
	109 . . . . . 50**	4, 41 . . . . . 256*	
	138 . . . . . 47**, 301*	49 . . . . . 238*	
	221 . . . . . 31*	130 . . . . . 49**	
	228 . . . . . 38**, 294*	5, 142 . . . . . 220**	
	288 . . . . . 211*	143 . . . . . 266**	
	292 . . . . . 204*	217 . . . . . 75*	
	295 . . . . . 107*	246 . . . . . 38*	
	299 . . . . . 31**, 128*	586 . . . . . 473 ss.	
	307 . . . . . 283*	820 . . . . . 359*	
	363 . . . . . post 310*	6, 14 v. <i>Index nominum</i> s. v. <i>Minoius</i>	
	2, 28 . . . . . 132**	203 . . . . . 71**	
	31 . . . . . 133**	276 . . . . . 250*	
	152 . . . . . 12*	588 . . . . . 185*	
	217 . . . . . 44**	874 . . . . . 307*	
	348 . . . . . 160**, 199*	7, 133 . . . . . 51**	
	352 . . . . . 161**	247 . . . . . 385*	
	382 . . . . . 74**	364 . . . . . 180*	
	451 . . . . . 162**	447 . . . . . 142*	
	464 . . . . . 511 ss.	646 . . . . . 308*	
	487 . . . . . 372*	663 . . . . . 179*	
	496 . . . . . 206*	678 . . . . . 277*	
	3, 25 . . . . . 4**, 26*	8, 108 . . . . . 40*	
	38 . . . . . 80*	665 . . . . . 157*	
	49 . . . . . 272*	724 . . . . . 253*	
		727 . . . . . 236*	
		9, 14 . . . . . 113*	
		147 . . . . . 17*	

Vergilius:

<i>Aeneidos</i>	9, 175	131*
	589	109*
	645	127*
	818	29*
10, 124	7*	
142	273*	
644	34**. 209*	
11, 9	392*	
405	19*	
12, 99	349*	

Vergilius:

<i>Aeneidos</i>	12, 375	48*
	593	2*
	946	15 366
<i>culicis</i>	42	13 260
	70	64 97
	384	32 300
<i>copae</i>	17	168*
<i>moreti</i>	48	116*
<i>Vitae patrum</i> (cf. E. Woelflin, <i>Sitzungsberichte d. bayer. Akademie</i> 1895 pag. 432).	316 2. 343 2	

VERSUS APUD MICONEM ET IN EXEMPLIS VATICANIS AD AUCTORES NONDUM RELATI.

Angelico monitu repetant sed regna Canopi	95*
Blandum nomen honos mala servitus aeger	61**
Captivamque manum deformis servitus urget	335*
Clandestina viro dum narrat proelia coniunx	197**
Comprehendit male sana virum ad Capitolia	
duxit	174**
Contra particulam quae dirivata videtur	120*
Contulit atque senis suffragia sancta salutis	
ALCUINUS	379*
Denique quæsitos tetigit tamen ille pe-	
nates	311*
Denique sceptra patris et paracletus agit	216**
Distento et plenam monstrantes ventre sa-	
ginam	369*
Haerentem digiti vulnere mordicus . . .	59**
Iam sat erit nobis vano sermone +narrare .	370*
Iussit ut obrizo non parvi ponderis auro	
ALCHIM	263*
Mens Petri reicit quod Pauli dogma refutat	
ARAT	189**

Mox anatis profuge quo sibi praedo foret	
PRUD. NOV.	41*
Nec lupus insidians Christi deroderet agnos	313*
Nec tamen est virtus ni deteriora refutans	170**
Nec tibi fallacis subrepatur imago decoris	
PAULINUS	360*
Obrepit partemque secat de parte fluenti	265*
Omnibus attamen his sat perstat quod vo-	
luisti APOLLINAR	10*
Ornemusque suos statera signa dies ORA	183**
Partitusque meis iustos indico labores	
PROSPER	213*
Perforat hasta virumque et (trans) confinia	
dorsi	286*
Pugnantis suffocat iter velut unda profundo	116**
Quas dum victa dedit captas Cleopatra ca-	
rinis	176**
Tu patriae redeas adamantina turris ab alto	173**
Tunc sancti genua advolvens pedibusque	
volutans PER	2**

IV.

INDEX GRAMMATICUS IN CARMINA HISPANORUM.

Sermo Albari et ceterorum poetarum Cordubensium, quorum opera in hoc volumine a pag. 122 ad 150 coniuncta exstant (cf. praeterita pag. 749—750), ut recte iudicetur, a re metrica et carminibus proficiscendum est. nam quae iidem prosa oratione scripta reliquerunt, non solum nondum ad codices vere recensita sunt, sed etiam Albari epistulac, quod diu propositum est, inter Monumenta Germaniae editae erunt aliaque et eius et popularium opera minus adulterata olim legentur quam nunc apud Florezium (España sagrada voll. X et XI Matriti 1775, multa repetivit Mignius Patrologiae voll. CXV et CXXI), firmius tamen fundamentum semper carmina praebebunt, quorum crisis minus a librariorum diligentia pendet quam ab editorum intellegentia. sequitur Albarus, a quo ceteri non multum differunt, in metricis quae dicit (126 1. 127 10. 129 21. 130 12. 131 VIII. 4. 136 150. 139 8) carminibus has leges: longae omnes syllabae aut diphthongae aut iusta positione productae; ceterae ad metri necessitatem promiscue breves et longae; hiatus non vitatur; elisione raro admittitur.

exempla:

presta deus deorum regnans per seculis amen 142 8.

lex fidei fidelis currat semperque fidelis 135 102.

angelica cui turbam virtute beata 130 5, supra male mutavi.

pulcrific radians quo gens perfida gaudens 137 21, etiam hunc versum non toleraveram.

Iheremias surgit lacrimose piusque profeta 132 18: nam muta cum liquida non necessario producit,
cf. cl 133 46, cr 132 18. 133 26. 135 127. 136 164. 137 11. 28. 40. 139 45, pl 129 18, pr 130 14. 131 13.

133 29; sed hanc quoque clausulam admisit: ut certa zmaragdus 135 110.

excute pennegerat exaltata sic carmina voce 127 13, cf. 128 1. 132 36. 133 52. 134 71. 135 113. 136 140,
item 131 22 nunc elisionem statuo devia ineque scribens.

est pernix aquila scandet super ethera Iohannes 134 57.

quem duodenus ordo lapidum per secla decorat 135 111.

hec Leobegildi vigor obiter in uno redegit 136 144.

spiritus nam vobis merito super ethera vectus 136 137: spiritus saepe bisyllabum, praesertim in
poesi rhythmica.

immemor normae suae vel Eulogii potius (cf. supra pag. 124) posuit:

gratia Christe tua tribuat quem restis (cod., esca olim ego) reati 131 26.

et dulcis dulcem metricat sic dulciter David 133 34.

ecce (en Huemer, Deutsche Litteraturzeitung VIII 1241) Christi signo centri convexa resurgent 137 7.

qualis stilos Albaro placuerit, ipse prius dicat quam proprietatum Hispanicarum duos proponamus indiculos, orthographicum et grammaticum. Albar. ad Iohannem ep. 1 (Esp. sagr. XI 82): dixi sanctos viros non verborum compositionibus deservire, sed sensuum veritate gaudere, nec per artem Donati, sed per simplicitatem currere Christi ceterum; ep. 2 (pag. 89) iam te non verbis devaccabo, sed fustibus, nec sententiis per arte

Donati politis sed nodosis arborum truncis; *ad Eleazar. ep. 14* (*pag. 171*) non verborum eupimus faleratorum adspargere faces, sed simplicium et pluralium tibi promere voces. nec sale Attico huiusce redolet dictionis oratio, sed plebeio et ut ita dicam communi currit eloquio. *sed loquitur modeste, agit superbe, ut solent scioli. oratio eius non solum vitiosior, sed etiam inflatior et obscurior quam ceterorum.*

ORTHOGRAPHICA.

ae v. e

*aphacresis:**historia*: storia (*sic codex, versus sic scandendus*
stóriá simpléx) 134 80.*aspiratio:**h male additur:**ae*: hac 148 3, 1.*actus*: hactus 134 66.*aestus*: hestus 130 9.*errare*: herrare, horrer. 129 22. 131 22. 136 159.
137 5. 29. 138 27.*inhanis* (*inanis* 135 127): inhanis 136 160.*oculus*: hoculus 137 24. 38.*omnis* (130 7. 11. 131 8): homnis, homnigena
126 10. 127 15. 130 3. 137 6. 26.*os*: hore 132 27. 134 55. 139 50.*teres*: theretes 129 11. 130 13 cf. 139 37.*umbra*: humbra 131 26. 139 47.*unda*: hunda 130 10. 139 41.*unus*: hunus 148 1, 1.*h male omittitur:**anhelare*: anelare 140 14. 149 8, 4.*brachium*: bracium 132 8. 137 25.*chelydrus*: celidrus 130 11. 146 4.*chorda*: cordarum 126 7. cordule 139 8.*Christus*: Cristus 134 53 cet.*conchula*: concla 130 5. 135 104.*elenchus*: elencus 130 7.*ephemeris*: epimerides 130 viii.*heros*: eroum 146 3. eroas 147 3.*hiare*: inianti 144 4.*hic*: os versus 147 15. inc cf. 150 8.*hodie*: odie 132 27.*homo*: omo 134 58.*horrere*: orreo 148 2, 2. orridum 141 50.*hymnus*: imnis 148 6, 4. imnifere 131 20.*pascha*: pasca 137 12.*theca*: teca 144 2. 24. 145 4. biblioteca 132 ix. 144 ii.*vehere* (*provehit* 140 20, *revchit* 139 i): revealat
142 5.*c pro (c)h:**michi*: mici 127 1. 139 32. 147 18.*nihil*: nicilum 131 22. 23.

b, v, f:

b pro p: obtare 140 41. 146 6; item obtante *efficitur*
acrostichide prologi hymnorum Mozarabicorum
(*Migne* 86, 887).*b pro v (delectus exhibetur):**-vit*: patrabit 144 24.

b, v, f:

*b pro v:**cervix*: cerbice 132 29.*favilla*: fabilas 146 1.*fovere*: fobens 126 8. 128 20.*iuvare*: iubari 132 34.*levare*: relebat 129 15.*liber*: livere 140 15.*nivere*: nibet 135 104.*novus*: noba 128 18. 132 3. 138 7.*vivere*: vibunt 135 129; vibens 132 30. con-
vibantes 148 5, 2.*v pro b (delectus exhibetur):**barathrum* (*baratro* 140 24): varatro (*uatuo cod.*)
150 9, 3.*belliger*: velliger 141 49.*boare*: revoare 129 17. 131 4. 140 16.*plebs*: plevis 129 24. plevium 140 34.*ravidus*: ravidas procellas 129 8.*sibilis*: sivila 126 6.*superbus*: superva 132 29.*tabum*: tavo 136 136.*tibi*: tivi 126 9. 127 11. 10. 16 cet.*v (b) pro f quae confusio est propria Hispanorum*
cf. ad profemus Albar. ad. Iohannem (Florez
*XI 82), pontivicatus titulus a. 655 post Chr.**(Huebner Inscript. Hisp. Christ. 175 a 10),**lingua vatur Hymn. Mozarab. XCIX (Migne**86, 899):**figurare* (*sic* 133 27): vigurat 137 31.*refocilare*: revociles 141 64.*vafer*: vabra 148 3.

c, q:

aequor: aecora 139 42.*cum* (*sic* 131 10): quum (cf. ad 135 103) 139 8.
140 18. 148 2, 3. quum (quam cod.) 135 103. 137 36.*cur*: quur 137 25. 31. 32. 33.*quicunque*: quoquum(que) 136 152.

d pro t: ad 135 100. adque 130 9.

di pro z vide z

e, i:

*e pro ae saepissime:**e. g. gen. sing.*: plumē 129 17. dicatē deo 150 2.*nom plur*: cordulē 139 8. unitē 130 4.*prae-*: prépotens 138 12. prévia 128 4.*e pro i:**aequiter*: equeter 127 11. ineque (mneque cod.)
131 22.

e, i:

e pro i:

- penniger (plumigera 128 17) : pennegera 127 13.
descerpere : descerpere 148 4.
dativ. tertiae decl. : agmine 140 20, 149 8, 2. —
iacente 147 10. — morte 130 15. — pectore
127 15, 137 3. — sidere 137 38. — verbere
141 51.

i pro e:

- ablativ. tertiae decl. : menti recondit 135 95, cf.
igni recondidit 140 44, sidere conditur 141 57.
— in laudi Christi 149 9, 4.

eu: Eulogius 139 2, Aeulogius 141 2.

f v. b

geminatio consonantium

male admittitur:

- l: mallens 146 4, 147 9.
m: flammine 140 16. — summit 134 81.
s: dulcissonus 127 15, 128 2. — fissice (fistice
cod.) 133 37. — vissio (vistio cod.) 134 68.
male negligitur:
c: flacide 138 29. — occasum 136 139.
l: fabilas (= favillas) 146 1. — vexilo 149
5, 1.
m: comenda 146 3. — epigramata 144 1.
s: disipet 145 6.

i v. e

in finalis

- male additur : calicem (pro e calice) vini gutta
dum evibirur 148 5, 5. — altitronus nos
iudicii diem (pro die) cum electis misceat
148 1, 5.
male omittitur (cf. sub declinatione) : ilaritate
prestare 148 4, 5. — monstra contemnite, que
sannas pangit 129 21. — purpura rose imita-
tant (= rosae purpuram imitantur) 130 2. —
reatu confiteri 147 14. — tecā novavit 144 2,
contra suscipe tecam 144 24. — voce foras
127 12.

o, u:

- fluxus (fluxe 136 162) : fluxus 129 22.
rostrum : rustro 135 128.

q vide c

v vide b

Xristus 133 48 : palaeographicum est, non ortho-
graphicum, cf. Xrispti 136 133, Xrispto 136 165,
quales formae ex voce perscripta et compendio
(christus et xp̄s) coaluerunt.

y pro i: fluyde 139 40.

z:

- z et di permuntantur : zabulo 147 16; exorcido
(= ἔξορκίω) 150 13 cf. baptidiatur in titulo
a. 612 apud Huebner Inscr. Hisp. Christ. 103.
zmaragdus 135 110.

GRAMMATICA.

nomen:

in -a, -a(m)

nom. plur.:

- bracia pollent 137 25; dona hec sunt 133 46;
lilia redolent 130 5. — clara (sacra 132.
134 73) hec sunt 132 1, 134 73, 83; convexa
centri refulgent 137 7; dumosa retinent
135 123, 139 42.

fulmina rutilant 135 121; limina formant
139 47; sidera mittunt 137 19 cf. 135 118.

nom. sing.:

- festa redit 139 1. — cf. flabra (flabram cod.)
cedat 127 16. — membra refingit 136 130. —
secula recurrit 135 114. — sivila (a sibilum)
vincat 126 6.

agmina exultet 138 43. — famina iungitur
132 16.

acc. (incertum sing. an plur.):

- cantica 126 4. — colla 141 55. — organa 126 3
cet.
convexa celi meretur 137 34 cf. 130 8, 135 118.
137 7.
carmina 126 1. — corda 126 8, 134 82. —
flamina 126 2. — pectora 131 19, 141 53
cet.

nomen:

in -a, -a(m)

acc. sing. (cf. sub praepositionibus):

- monstra contemnite, que pangit 129 21. —
purpura imitant 130 2.

mella profusit, que resplendit 138 7.

- abl. sing. (cf. sub praepositionibus pag. 794):
claustra carnali relicta 144 19. — quicquid
centri convexa tenetur 130 8. — germina
(hic cod., germine cod. 140 19) vel lingua
claret 136 147.

in -as

- nom. plur. : delicias (sic cod.) fluxe liquideque
caduce 136 162.
pro nostras noxas 136 164.

in -e

- gen. sing. : instar gipsae 130 6 (gipsam 140 18
cf. app.); organe (scripsi praeopere, omne
cod.) 127 16.

dat. tertiae v. orthographica.

quarta et secunda declinationes permutatue:

gen. sing. : resti 131 26, 142 3.

nom. plur. : versi 126 1, 128 4 v. cet.

dat. et abl. plur. : gemitis 141 61, sumptis
144 2; omnis 148 2, 5; in -bus exceuntia non

nomen:

quarta et secunda declinationes permutatae:
adsunt nisi cantibus 127 11. 129 10, *opibus*
140 23, patribus 131 27, *precibus* 141 50. 64.
acc. plur. : *cantos* 135 128; *apostolicos* hactus
textosque decoros 134 66.
abl. sing. : *lacertu* 135 121; *legitime posita sunt*
fletu 132 34, *flexu* 135 112, *gestu* 132 28,
nexu 131 24, *orsu* 138 13.

variae confusiones:

pavus (= *pavo*) 128 7. — *adversus sodalium*
 (= *sodalem*) 148 3. — *versi preparatoris*
 (*pro preparatori?*) *Recesvindi abbati* (*pro*
abbatis?) 148 111. — *vernulus* (= *vernula*)
 144 16.
sues (= *sus*) 128 2.
ales (= *alites*) 145 2. — *peltes* (= *pettae*) 129 13.
termine (*termino* 135 115. 136 135) 133 23.
per cardina v. praepositiones.
cum vetera v. praepositiones.
topazon (*cf. Prudent. psych. 861*): *rosa flabescit*
more (= *ceu*) *topazon* 130 12.

comparatio:

plus: *gemme rutilant plus sole corusce* 134 75,
cf. hic vita vigidus et fine (i. morte) sole
coruscus (= *sonnenhell*) 141 6. — *adv. plure*
cod. 128 4.
sat melius 139 7.
super: *vox dulcis super organa* (= *organo*
dulcior) *pergit* 126 3; *aliter* *super ethera*
felix 136 133. 137 2.

relativum (sed quae collegi magis ad substantivorum
genera permutata pertinent):

hereses, qui depopulant 138 21. — *hoc signo,*
quem sidera mittunt 137 19. — *corpus,*
quem 139 47. — *valeam tergi a nugis,*
que, propriis, egi 149 6.

cf. codicum lectiones 133 50. 134 83

*verbum:**coniugationes permutatae:**prima pro tertia:*

ferre: *voce feras superum (concurrente vociferandi verbo pro vocem fers)* 127 12. — *scandere* (*scandisse e mala conjectura* 137 17, *conscendit* 142 7, *cf. infra sub secunda coniugatione*): *scandans* 134 61. — *retondat* (*retundere et redundare confunduntur*) 135 120. — *reviset* (*pro revisat conjectura incerta*, *recuset cod.*, *potius recurset*) 148 5, 2.

secunda pro tertia:

canere (*canit* 128 4, *concinere* 130 13, *recinens* 128 6, *cf. infra sub quarta coniugatione*): *recinet* 130 9. — *cedet* 131 7. — *gemet* 136 167. — *legere*: *releget* 135 99. — *reddet* 134 55. — *scandere* (*cf. sub prima coniugatione*): *scandet* 134 57, *scandere* 136 166. — *tremet* (*tremit* 129 7) 130 2. — *volvere* (*revolbit* 133 31): *volbent* 139 36, *faciebo* 148 2, 3. — *ruebit* 136 19.

*verbum:**coniugationes permutatae:**secunda pro quarta:*

salire: *heresis longe resileat (silere Albaro*
obversatur) 141 75. — *servire* (*cui celum*
tellus maria vel tartara servit 130 4): *cui*
sol luna dies tellus et tartara serbent 131 9
 (*servire et servare ut antiquitate exerente*
ita medio aeo frequenter commutantur).

tertia pro secunda:

fulgere (*fulget refulget* 137 32, 138 1, *fulgent*
refulgent 134 74, 137 7, *fulgeat* 126 10,
fulgens 135 108, *fulgere* 137 13): *refulgis*
 129 4. 132 27, *fulgit refulgit* 129 12. 134 54.
 136 146. 137 20. 139 40. 49. — *splendere*
 (*splendet e mala conjectura* 127 8, *resplendens*
 137 16): *resplendit* 137 35. 138 8. 23,
splendunt resplendunt 129 16. 130 15.

quarta pro tertia:

praecinniant *pro praecinant* (*v. sub geminazione*) 148 6, 4.

variis soloecismi:

accensit 141 4. *profusit* 138 7. *fortasse* *scansisse* (*mansisse cod.*) 137 17.
refugunt: *refugunt* 136 163.
fictus: *fictis loquellis* (= *carmenibus, hymnis*,
cf. fincementum, fintio in indice verborum)
 149 7, 5. *pinctus* 129 10.
meminere debet 150 7, 1.

genera permutata:

passivum pro activo: *hec sola verba nescit cum*
mundo senesci 136 134.

activa pro deponentibus:

recte posita apud Albarum inveniuntur:
meretur 137 34, *nitar* 133 49, *sequitur* 132 13,
persequeris 137 37; *apud ceteros*: *adeptus*
fueris 144 21, *dignetur* 144 17, *fassus testis*
 (= *confessor*) 144 16, *fruaris* 149 1, *intuitus*
 150 7, 2, *nactus nanctus* 147 18, 148 6, 5,
nitor 144 1, *preceris* 145 5, *sequi*: *exequi*
 149 7, 3 *sequentes* 149 7, 3. — *a poetu*
vetustiore male mutuatus est haec: *te, rogo*,
nunc recole fragili sic sorte revinctum,
ut (nunc scripsi coll. 126 6. 128 18. 129 23.
 131 20 *cet.*, *et cod.*) *nostri consors anima*
fugiente dolores has humbras locorum
quandoque corde fruere (= *fruare*) 131 26.
activa pro deponentibus apud Albarum: *com-*
pletebit 133 23. — *famulant* 130 3. 131 8. —
imitant 130 2. — *nasci*: *renascunt* 139 46.
 — *populari*: *depopulant* 138 22. — *preco-*
nari: *preconat* 131 13. 133 30, *preconant*
 130 2. 134 53, *preconatus* 141 5. — *sequi*
 (*sequitur* 132 13, *persequeris* 137 37): *se-*
quitat 136 130. 139 47, *sequitant consequi-*
tant 132 14. 133 40. 134 63. — *vehi*: *revehit*
 139 1. — *venerari*: *venerat* *venerant* 130 11.
 135 112. — *ceteri poetae talia non peccant*.
deponens pro activo apud Albarum: *sancta nitar*
nunc versu retexi 133 49; *apud Recesvindum*

*verbum:**genera permulta:**deponens pro activo:*

celebrem diem anni meta volvitur (*cogitabat de vehitur*) 148 4, 1.

coniunctivus: nuntium referas, quis gaudetque
gemetque, quid mundus refingit, qualis
honor cavus (*i. οὐερόδοξια*) regia nunc corda
deleret (*confunduntur delere et delirare*),
que sint delicias 136 156—162.

infinitivus pro imperativo 127 9, 136 155, 164, 141 60.

participiorum usus:

propinatus : saginati propinati (= *pransi potique*) 148 5, 3.

participia non declinata: rose florens imitant
purpura terre (= *rosae florentes imitantur
purpuram terrae*) 130 2; instar gipsae complectens (= *complectentis*) colla puelle 130 6; quas clades patiens (= *patientem*) revocas ad limina vite 130 15; rogat orridum extensens faciem verbere alteram alternans gemine palma relidere (= *faciem
alteram verberi extendens horridum rogat
geminæ faciei palma alternante relidere,
i. eam alternis ferire*) 141 52; sit trino domino gloria aeterno dominans (= *dominanti*) inclite secula 141 80; cf. 147 18, 149 9, 3, 5.

nominativus absolutus: cultum mox fidei dogmatis ingerit adversans populis iusta revellio (= *populis ingerit iusta rebellione
adversante*) 140 32; cf. 129 22, 148 6, 5.

adverbia:

compte (= *bene*) 140 30, 141 71. — ethice, fissice, logice 133 37. — fluyde 139 40. — gelide 139 39. — medie 136 157; cf. non integre sed medie Christianismum defendunt *Albar. ind. lum. 9* (*Esp. sagr. 11, 233*), post disputationem mediocritate ingenii nostri non medie temperatam *Albar. ep. ad Ioh. 5* (*ib. 130*), erat vir in omnibus professionibus principaliter et non medie decoratus *Albar. pass. Eulogii 3, 8*. — solite (= *sempor*) 127 14, 137 12, 142 6.

albeole (*fort. adiectivum*) renitent lilia 130 5. — astrifere lucens signum 137 41. — crispose vibrant auro (= *ceu aurum*) theretes viole 130 13. — innifere reddat servus pulcrum cantum 131 20. — paradisigene (*nisi coll.* 134 78 *paradisigena scribendum est*) pinxit florea 138 3. — pulcrifice radians 129 4, 137 21. — undose aquescens 135 106.

hirsute comantes frondes 138 24. — macte celeberr 141 5. — placide decorus 129 14. — pulcre venustus 129 9.

dulce clangere 127 16; insigne micare 137 2; suave canere 126 4. — *omne*: iudice me carmen fulgeat homine (= *solum*) tuum 126 10.

adverbia:

acquiter: equeter 127 11. — elanculo 148 4. — eiulanter 147 12. — meatim currere, ducere (*a meando*) 129 20, 138 16.

praepositiones apud Albarum (ceteri non peccant):

a sancta norma 132 32. — a patribus 131 27. ad limina 130 16; ad pascua 142 5. cum suavi philomela 129 20; cum vetera (*sing.
et plur.*) 132 3, 138 7. — magno cum crinnine 132 30; cum ordine 132 15; magno cum murmure 134 56. — cum fletu 132 34. — tecum 131 2.

de celo 137 36.

ex niculo 131 23. — ex ethere 137 39; ex corpore 131 19; paradisigeno ex gurgite quadro 133 50; ex gutture 139 45; ex virgine 134 58.

in uno redegit 136 144. — in ethere vigeat 140 12; in sede superna tribuat locum 139 52. — in cinere (*sic cod.*) versus 131 4 (in tenui pulvere versus *Cyprian. 146 1*); contra cinis in cinerem versus 136 151, cinis in cinerem recessi 131 20. — in cunctis pollet 138 32. — in nicilum reiectus 131 22. — in auras solutus 131 3.

per ora (oram *cod.*) dierum 128 5. — per colla 130 11; per lustra 135 123; per secula (longa per secula 136) 127 17, 135 111, 136 150, 141 2, 142 9, 7 cf. 134 72. per devia 131 22, 132 31, 142 4. per tempora (per iuge tempora 141) 139 49, 141 78. per inania 135 127. per cardina 132 2, 138 2. — per evo 138 17; per bracio 132 8; toto per mundo 129 4. — toto per cardine 138 4; per fine 136 140; per gutture 135 128; magno per lumine 133 47; per margine 138 16; per morte 136 153; per ordine 129 15; per hore 139 50; per tempore (longo p. t. 131) 131 1, 136 147. — per seculis 136 168, 142 8 (*cum utroque loco post seculis legatur amen et alteri antecedat per secula carus 142 7, quod ex constanti eius usu dictum est, hic ab hiatu cassis videtur*). — per sedes opacas 136 156.

post: digna post vita 139 53. — post fata 131 2, 16. — post sancta 136 148. — post atra funera 132 35. — post termino 136 135. — recto post tramite 133 33. — post occasum 136 139. — post quam 133 41. — post quos 133 43, 134 62.

pro nostras noxas 136 164.

propter: hec propter domini veneranda 138 17. sine fine 139 51.

sub bargina mittens 136 145; sub littera tectus 135 105. — nullo sub termino clausa 135 115; prisco sub signo reclusa 133 46. — sub axe 139 48; sub clade 131 24; sub dente latrantes 138 22; sub iudice 136 155; sub iure 137 27; sub limine 138 18; sub sole 138 34. — quanta salus nostris maneat, narrare (= *narre*), sub umbras 136 155.

praepositiones:

super: cana super herba virescit 139 39. — *super astra resurgunt* 136 139; *dulcis super organa pergit (v. comparationem)* 126 3. — *super ethera scandere cet.* 134 57. 136 133. 137 137 2. 40.

syntaxis:

ablativus: adeptus fueris bonis oblatis 144 21.

accusativus:

careas culpas proprias 136 165. — *excellis liras* 126 8.

attractio inversa: sanctos, quos tu temtasti,
coniungentur angelis 150 9, 2.

pro nostras noxas v. sub praepositionibus.

asyndeton bimembre: sol luna 138 34; 127 8. 138 13.
— conscripsit suavi magno confecta vigore

syntaxis:

asyndeton bimembre:

138 9; 135 90. 140 39. — *mulcens corda*
fobens 126 8; *sic saginati propinati gaudent*
(v. verbum sub particip.) 148 5, 3. —
suabe fulgide canit 126 4; 128 20. 131 21.
147 11.

comparatio v. supra.

genitivus: supplicii omnem mundum redemisti

147 20.

participiorum usus v. supra.

transitiva et intransitiva permutata:

afluat caritatem 148 1, 3; *effluit dulcis austus*
144 9. — *excute = excute te* (cf. 128 1)
127 13.

INDEX ORTHOGRAPHICUS IN CARMINA SCOTTORUM.

Scottorum carmina supra edidi haec: Sedulii (pag. 154 — 232 cf. 750 — 751), *cius sodalium* (cf. *Abhandlungen l. c. pag. 349*) *Mediolanensium* (pag. 232 — 237 et 686 cf. 751) et *Coloniensis* (pag. 238 — 240 cf. 751), *Iohannis Scotti* (pag. 527 — 553 cf. 757) et *cius sodalis* (pag. 255 — 257), *Dubthach* (pag. 685), *Martini* (pag. 696 — 698), *Donati* (pag. 691 — 692); *quibus sine nomine vulgus accedit* (pag. 685 — 701, cf. 758). *eorum orthographiam, quam Scotticam possumus appellare, inter se parem, ab aequalium fere diversam, singulari indice hic adumbrare visum est, quantum per codices partim nimis recentes etiam nunc licet. antea de modo ab Scottis in Latinis vocabulis scribendis adhibito egerunt a. 1844 Waitz ad *Marianum Scottum SS. V* 493; 1851 Keller, *Mittheilungen d. antiquar. Gesellschaft in Zürich XVII* 72; 1853 Zeuss, *Grammatic. Celtic. ed. 2 pag. XVI*; 1857 Reeves, *Adamnan's life of Columba* pag. XVI; 1869 seq. *Nigra, Gloss. codicis Taurinensis* pag. XXV et *Revue celtique I* 65; 1874 Gilbert, *Facsimiles of national manuscripts I* pag. VI; 1881 Zimmer, *Gloss. hibernic.* pag. XI; 1884 Abbott, *Evangeliorum versio Antehier. codd. Usseriani cet.* pag. V. XVII. XXI; 1891 Traube, *Abhandlungen l. c. pag. 365. 372*; 1892 Gueterbock, *Zeitschrift f. vergl. Sprachforsch. N. F. XIII* 90; 1893 Warren, *Antiphonary of Bangor I* pag. XXIV. *aliena est ab hoc loco enumeratio carum proprietatum, quas Iohannes Scottus frequentat Graecas voces Latine scribens et Latinas Graece (ut puta aggelus archagelus, erupta, euaggelistes, Hellinas, moysarum, bimata, ouranius, sciptra, μηρυλα, ινδυσιας cf. ad 527 1. 531 56. 12. 533 10. 548 22. 552 64).**

accentus (cf. Zeuss pag. XVI, Reeves pag. XIX, *Nigra gloss.* pag. XXV, Abbott pag. XXI):

idūs 685 3.

aspiratio:

h adicitur:

abundare: habundare 166 20. 195 3. 228 13.

ac (?): hac 239 19.

antidotum (antidotis 198 17) : *antidothum* 539 74.

antrum: anthra 239 39.

onus: honus, honustus 157 4. 180 9. 216 7.

aspiratio:

h adicitur:

oriri: horiuntur 239 37.

σκηνοπηγία: scenophegia 199 8. 222 14.

strophosus: strophosus 167 26.

urere: hurit 690 4.

h omittitur:

hyalinus: iulini 552 91.

φθόγγος: enneaptongos *Græce scriptum* 538 23
(cf. Schulze *Orthogr. l. c.*, dyptongos *apud nos* 295 9).

aspiratio:

h *traicitur*:

beth: beth in hebt corr. codd. 698 2.

Bethlem 179 15, 210 4: Behtlem 179 18.

hyacinthus: iacinctus 169 9, 186 25.

Rhenus saepius: Rehnus 177 29.

Soreht 171 22, 192 6. Sorech 217 22, v. *ind. nom.*

thronus (altithronus 224 1, altitronus 239 39):

altitronus 180 16, 193 31.

thi pro t: Dermoth in codice Cusano uno quo
occurrit loco scriptum existat 198 1. quo de
nomine Hibernico cum e Brunone Gueterbock
quaesivissem quid censeret, respondit ille
scribendum esse Dermot; nam Dermoth etsi
a particula intensiva et moth (cf. Lat. muto)
formatum 'enormi pene praeditum' significare
posset, et nomen ineptum esse neque usquam
inveniri. contra frequentissime usurpari Der-
mot, e cuius nominis forma, vetustiore, quae
Diarmaid est, derivationem a dia (deus) et
*airmit, *ermit (honor, reverentia, cf. dermat
'oblivio' et formet 'memoria') clarissime clucere.

au: hariat (= hauriat) 235 1. — lauta pro labda

790 13, cf. adn. ibi et pag. 758.

b, p:

babtista 211 9. — lambabile (lambabilis 207 3)

171 23, 182 21. — poblite 233 20.

opsecro 227 6. — pudipundo 230 11.

b, v:

corvus: corbus 191 34, 196 51, corbinus 172 3, 191 34,

corbigena 191 30. — iuvare: iubat 238 10. —

larva: larbas 543 9. — providus: probidus

690 6. — torvus: turba sub fronte 171 29. —

vervex: verbece 204 XLI.

cacebus: cacavis 177 7. — cibus: civo 239 32.

c: cinexit 531 11. — iacinctus v. *sub aspiratione*.

e, i:

radians: radientia 238 7 (signa radientia comm.

psalm. Ambrosian. fol. 2^a ed. Ascoli Archivio

glottologico it. V 3, cf. supra pag. 72 adn. 1

e, i:

et Karoling. Dichtung. pag 33; in libris non
Scotticis invenitur radientia 113 201, viridentia
74 54).cribrare: crebras 169 18. — crimen: cremina
238 1. — digitus: degitis 685 3. — micare:
mecas 195 22. — subrigere: subregit 212 16.— vindicare: vendicare 551 13, 700 12.
venenum: iuuenia cod. P 158 s., uiuena cod. C
204 12. Adamnani codex Augiensis habet
ueninum, ueninosus (Reeves pag. XVII).

epenthesis:

smyrna (= murra): symirna 210 9.

geminatio consonantium

male adhibetur: Affrica v. *ind. nom.* — pressul
239 27.

male neglegitur:

amussis: amusis 699 24. — caccabus: cācavis
177 7. — fallere: falentes 239 13. — gressus:
atque gresus claudis, quis bene fatur agit
240 48 cf. 751 (regraesus cod. Durmachensis
apud Abbott pag. XXI, ingressus est comm.
psalm. Ambrosian. fol. 15^a ed. Ascoli pag. 13).
— iussum: iusa 239 14. — parallelus: par-
lelos 550 1. — sagitta: sagita 202 30. —
stema: stema 699 25.gnoscere: sapientes gnoscere causas (cf. secretas
noscere causas 173 49) 686 3; gnosco tuum
sponsum 185 8.

m, n:

ēkklēψīs (eclypsis 528 33): olympsi 548 5, ellinsin
547 7; cf. Schuleze Orthographic. I pag. 11.

o pro u:

Guthnarius: gen. Contari 239 25, 40. — Iudith:
Ioda 687 2. — tunica (sic 206 112): tonica
(idem habet e. g. cod. Taurin. apud Nigram
pag. 12) 213 17. — versicolis 178 27.

q:

culmen: culmen 686 5. — luscus: lusqua 690 2.

z:

catazizat = catechizat 187 16.

INDEX GRAMMATICUS IN CARMINA ITALORUM.

Hoc indice quasdam proprietates vulgares composui, quibus haec monumenta saeculo nono vergente in Italia scripta obscurantur: Bertharii Casinensis carmen (pag. 394 — 398 cf. 754), rhythmus de Ludowico imperatore Beneventi capto (pag. 404 — 405 cf. 754), versus Romae, qui dicuntur, a grammatico Neapolitano facti (nobilibus quondam fueras cet., pag. 555 — 556 cf. 757), carmina Mutinensis (pag. 703 — 706 cf. 758). accedunt carminum Godescalcii (pag. 729 — 732) nonnullae lectiones per codicem Augustodunensem (= A) traditae, quam rem supra exposui (pag. 712 adn. 1).

ORTHOGRAPHICA.

aspiratio:

- h male additur* : haeco (= echo) 705 41, 42. — choeredes cod. A 780 13, 3.
- h male omittitur* : haeco v. *supra*. — choeredes v. *supra*. — compreenderunt 404 1, 3. — orrida 395 59. 398 184, cf. ad 404 1, 1. — ospes 397 139. 165.
- b* : inovabant (= inobriabant, cf. *ind. rerum et verborum*) 404 5, 1.
- c* : celus pro scelus (*quod legitur* 404 1, 2) in abecedario 404 3, 1.
- d pro t*: fuid 404 1, 2, 6, 1. moriad 404 3, 3.
- e pro ae* : occurrit etiam in Mediolanensi titulo optimae notae 405 4. — signa, | o pater insignis, mōdo quē lingua silet Bertharii cod. 397 158.

e, i:

- e pro i* : ipse (= ipsi) regnum defendendum 404 11, 2. — ponet (= ponit) 404 8, 2.
- i pro e* : fulgis (= fulges) 398 187. — vatis (= vates) 396 92. — extimpo (= extemplo) 397 173.
- geminatio consonantium neglecta* : kalidus (= callidus) 404 8, 1. — dimitemus (= dimittimus) 404 2, 3. — sumus (= summus) 404 8, 3.
- m finalis non posita* (cf. *sub declinatione*) : errore audire 404 1, 1; sanguine veni vindicare 404 7, 3. — gens exit in Calabria 405 10, 2.
- o pro u* : tyroncule cod. A 732 4, 1.
- y pro i* : Synon 703 6. — seely (*pro saecli*) cod. A 730 9, 3; cf. peridyntanti (*pro periclitanti*) cod. A 730 12, 4.

GRAMMATICA.

nomen:

declinatio omissa:

- possidere civitas (= civitatem) 405 10, 3. — scelus fuid factum Benevento civitas (= civitate) 404 1, 2. — generacio crudelis (*generationem crudelēm*) veni interficere 404 7, 1. — surrexitist adversum me consilium (= consilio, sc. pravo) 404 6, 2.
- ad* (ad terram ceciderat 405 9, 2, ad unum consilium se adunaruit 404 2, 1, sim. 404 4, 2, 3) : ad sancte dei reliquie iuratum est 405 11, 1. — *pro* : nescio pro quid causam vultis 404 6, 3; pro nihilum nos habet 404 3, 2.

casus in -o:

- nominativi nominum propriorum* : Adelferio 404 2, 2, 4, 2; Sado et Saducto (cf. 755) 404 5, 1.
- accusativi* : leto animo (= laetum animum) habebat 405 9, 1; Lhudvicum compreenderunt sancto pio Augusto 404 1, 3 cf. 404 4, 1.

nomen:

- casus in -e et -is* : ipse sancte (= sanctus, cf. 404 1, 3, 4, 1) pius incipiebat dicere 404 5, 2. — ecclesieque sanctis dei (= ecclesiam et sanctos dei) venio diligere 404 7, 2: an diligere alicui dictum est ut vobis regere 8, 3?
- locorum indicandorum ratio* : Constantinopoli (sic M) florens nova Roma vocatur 556 9. — Benevento civitas scelus fuid factum 404 1, 2. — super Salerno pervenerunt 405 10, 3. — gens Agarenorum (paganorum cod.) exit in Calabria 405 10, 2.
- aether et aethra* : pignora, quae terris iunxit et aethrē deus 397 154; iutus ab ethre pater 396 126; quos transmittit ad aethra 397 145.
- fortia fem. sing.* = *la forza* : te vigilante nulla nocet fortia 704 27; v. *Canpi glossarium* s. v., *Watz in Archiv f. deutsche Geschichte* IX 698, *Groeger in Archiv f. lat. Lexikographie* II 427.

comparatio: blanditius vixit (= *Gregor. dial.* 2, 15 minus crudelis fuit) 395 84. — plures (= *plura*) mala 404 3, 3.
pronomen relativum: sanguine, quod fusus est 404 7, 3. — de illo, que fecerat 405 9, 1.
verbum:
conjugationes permutatae v. sub orthographicis (e, i).
genera permutata: moriad (= *moriatur*) 404 3, 3.
terminationes instabiles: vos allevavit (*pro allevavi*) in omnibus 404 6, 1. — Adelferio illum duciebat usque ad pretorium, ille vero gade uisum tamquam ad martirium 404 4, 3:
pro gade uisum ego oīm gaudiosum, *Huemer* (*Deutsche Litteraturzeitung l. c.*) grata visum (*ut ille sit pro illi*) *proposuimus, sed cum verbum desideretur* (*cf. vos allevavi*, modo vero surrexit 6, 2) *verum esse nunc confido*: cade (i. cadet, cedit) iustum (*de qua forma cf. Cangius, Ianus ad Macrob. comm. in somn. Scip. II 5, 25, Paucker supplement. lexicor. lat. I 441*), *ut in Act. apost. 20, 9*

verbum:

terminaciones instabiles:

— cecidit de tertio tecto deorsum (= *Cantabr.* cecidit de tristego zosum).

tempora permutata: *imperfectum pro perfecto* 404 2, 2, 8, 2 *cet.* — *plusquamperfectum pro perfecto* (*propter consonantiam*) 405 9, 2.

interiectiones: eia 398 187. 705 41. — guay *vel* guuay cod. A *pro heu, quod alter codex habet, guai non cogitari non potest.*

syntaxis:

participii: prandia multigeno retinens nunc ventre lyeo, non mihi clam sistunt fraudibus acta tuis 395 11; *cf. 395 67, 68, 397 155.*

infinitivi: venio diligere 404 7, 2; veni interficere 404 7, 1; veni vindicare 404 7, 3; per venerunt possidere 405 10, 3. — iuratum est ipse (i. ipsi) regnum defendantum (sc. esse) et alium requirere (= requirendum esse?) 405 11, 2.

INDEX RERUM ET VERBORUM GENERALIS.

CONFECIT

KAROLUS NEFF.

A et **W** 134 69. 154 2. 191 17. 660 515.
abdominatus 579 1 *cf. schol.* 435 100.
ablativus: rege (= *a rege*) secundus 15 350. — octingenti anni leguntur conceptu (= *ex conceptu*) domini 295 4.
absensor 567 15.
absis computa tabellis 169 15.
abstirpare arborem 444 216.
abundantiae exempla:
adeo: sic adeo 416 11. usque adeo 429 3.
amor caritatis 45 1. 305 15. 324 9. 655 340.
certatim certare 329 14.
coadunare in unum parvum corpuseulum 295 6 *cf. 404 2.*
dispendium amissi luminis 107 215.
femina coniunx 532 23.
germanus adelfus 298 1.
gloria (honor 155) laudis 28 115. 155 4. 200 9.
luctamen agonis 643 921.
occasus mortis 345 4.
praesens adesse 324 2. 329 17.
nec solum clerus tantum 303 15.
typhus elationis 279 8.
abyssus (*abissus saepe, abissi plur. apud Albarum* 129. 130. 131) 118 374. 129 6. 130 3. 131 8. 257 5, 6. 295 4. 383 487. *barathrum* 6 19. 140 24. 147 6. 150 9, 3. 297 2. 322 25. 339 10. 536 5. 667 776. 673 1012, *caminus* *flammivomus* 583 175, *carcer Averni v. ind. nom.*, *carceris antra igniflua* 587 361, *carcer*

flammivomus 78 173, *caveae* *flammivomae* 119 382 *cf. 117 332*, *chaos* 82 331. 304 17. 673 1012, *fovea aeternae* *perditionis* 667 777, *gehenna* 80 257. 117 329. 348 5. 743 12, *imum* 529 5, *ima sulphureae* *Stygis* 528 32, *infernalia* 113 194, *inferus* 80 258. 209 9 *infera* 210 4. 528 37, *Orcus v. ind. nom.*, *Tartarus* *ibid.* — *abyssi descriptio* 117 332. 583 175.
accensus = *studiosus* 294 4.
accusativus: adstare tribunal 117 301. — obstarre aliquem (= *obsistere ei*) 342 6. — suspensos sidera (= *sidera versus*) oculos tenere 359 14.
acies: cotidie tenere mortem ante acies (= *oculos*) 329 20.
acerus = *acer* 19 488. 32 277 (*cf. 746*).
extraōs: actea (= *oram*) videre 532 42.
actor: auctor et actor libaminis oblati 671 927, *cf. auctor et altor Christus* 675 1060. 737 1, 6, *altor* 728 11, 1.
ad pro at 257 13. 346 9, 20. 360 11 *cet.*
adelfus = *frater, monachus* 298 1. 306 13. 308 14. 322 1. 324 16. 325 12. 327 6. 346 18. 352 43.
aduncare 653 274.
adunguere 262 1.
adverbiorum usus (*cf. supra pag. 794*): aequanimitas 431 9, aeternaliter 566 10, 25, alte (= *valde*) 354 3 *cet.*, alterutrum (= *invicem*) 329 21. 340 29, casse (= *frustra*) 362 20, celeranter 599 61, concite s. v., conversim 514 553, dispersim 532 44, diuscule 732 9, 1, genitaliter 439 29, gulose 362 11, guttatum

660 525, indefesse 432 11. 488 314, licito 454 41,
misericorditer 566 15. 724 50 *cet.*, modico 310 2,
ociter 197 2, omnimode 732 1, omnimodis 376 186.
377 218 *et saepe apud Agium*, perpetue 562 34,
pleniter 246 127. 250 32 *cet.*, risorie 354 1, since-
riter 723 30, spontanee 732 8, 6, ultronee
732 7, 6.
aenigmata 219 LXIV. 749.
aequivocus = *homonymus* 257 99.
aera Hispanica: era 145 9. 146 4. 147 3 (*ubi numer-
rus excidit*). — versuum mensura (= *nummerus*)
atque aerarum (= *computationis*) quantitas
415 2.
aethralis 611 34.
agalma 260 1.
agijs (= *ἄγιος*) spiritus 247 160; cf. 56 31.
agon 628 42. 646 42. agon *martyrum* 85 50. 92 38.
95 135. 106 176. 108 230. 109 31. 120 435. 177 38.
582 131. 648 921.
agrescere : qui vitis erant ubere laeti agrescunt
(arescunt *Traube*) veluti spreta labrusca 158 s.
aldr 540 2. 546 13. per eon 52 13 cf. 747.
alabastrum (alabastrum *L*) 675 1088.
alalagma canere 511 412. 530 43.
alba v. poderis.
alba bilinguis 703 *adm.*
albeolus 130 5.
albicare = *splendere* 167 12. 207 9.
allector = *ἀλέκτωρ* 690 3.
*allegorica omnia si excerpere, digerere atque hic
proponere voluissemus, Milonis poema de sobrietate
et quaedam Iohannis Scotti carmina paene integra
fuerunt describenda; haec tamen memorabilia
undique delibavimus (cf. 560 *adm.* 1, index nom.
s. v. Christus):*
de metallis: cf. s. v. Maria.
lapides pretiosi 135 104.
armatura Christianorum (clipeus, gladius,
mucro, scutum, *cet.*) 51 11. 149 5, 3. 164 37.
176 13. 191 51. 192 71. 200 11. 478 115. 570 72.
574 224. 582 158. 586 343. 592 184. 599 67.
631 542. 643 930. 694 38.
de lignis et floribus:
ficus 659 490.
lilium *opp.* rosa 181 41. 196 33. 216 29. 224 26.
227 15.
salex 618 87.
uya 621 179.
virga 616 33.
de bestiis:
aries 535 25. 647 78.
capella 647 79.
corvus 620 155.
columba 647 80—82.
gallus 661 582.
iuvencia 647 78.
turtur v. columba.
de numeris:
in universum v. Heirici carmen 499—501
cf. 757.

allegorica:
de numeris:
singillatim explicatur
II: 633 603.
III: 184 9. 194 59. 742 40.
IV: 184 11.
VI: 176 142. 199 35. 499—
501.
VII. XIV. XXI: 74 25. 26. 42.
75 89. 76 95. 78 199. 79 244.
83 *passim*. 176 147. 181 49.
184 19. 538 19.
VIII: 184 3. 551 33.
IX: 548 22.
X: 633 606.
XII: 183 2. 633 614.
XXX: *schol.* 458 229.
LX: *schol.* 458 229. 626 338.
C: 176 151. 412 101. 102. 104.
schol. 459 230.
de litteris: alphabeta Graecum et Hebraicum
698 XIV.
computantur litterae, quibus haec nomina
constant Hartgarius 176 147, Karolus 181 49,
pax 660 510.
de nominibus propriis:
Andreas 570 55.
Anna 647 72.
Babylon 618 81.
Bartholomaeus 174 71 cf. *index nominum.*
Cedron 178 14 cf. *ibidem.*
Iscarioht 638 776.
Maria 412 89.
Philippus 570 61.
Samson 624 273.
Sorec 171 22. cf. *ind. nom.*
Zacheus 662 606.
allocutiones:
altitudo vestra 428 4.
beatitudo v. 723 7. 724 39.
celsitudo v. 429 18. 432 1.
dignatio v. 723 32.
excellentia v. 566 6. 23.
eximietas v. 723 27.
paternitas v. 723 36.
potestas veneranda v. 167 35.
venustas v. 735 75.
almificus 8 79. 33 347. 258 17. 301 11. 382 458. 388 703.
418 74. 562 15.
almigena 528 48.
almigraphus 263 6.
almisonus 239 96.
almivolus 299 37. 358 20. 367 2.
altiboans 300 14.
alticanorus 245 63.
altiloquus 178 44.
altipotens 179 7. 180 4. 195 8. 197 88. 204 1.
altisonus 362 13.
altithronus 148 1, 2. 180 16. 193 31. 239 39 *cet.*

alitonans 77 134, 308 a.
 ambidexter 623 265.
 ambivium (*schol. dubium*) iter 441 s1.
 ambo = *pulpitum ecclesiae* 348 a.
 ambro 108 s. 737 152 cf. 748.
 anagoge mystica 222 7.
angelorum ordines decem 84 7. 743 10; 529 7—11.
 548 16—20. seraphim (262, seraphym 548, seraphin 514, seraphyn 529) 262 2. 514 563. 529 7. 548 17.
cherubim (cherubym, 548, cherubin 160, cherub 281. 258, ceryb 529) 160 s. 281 1. 6. 258 13. 529 7.
 548 17. archangeli 210 2. 529 11. 646 35. 681 9, 2, 11.
ἄγγιστρον: ancistrum 653 274.
 animator 725 2, 5.
antiqua (= *fabulae*) loquuntur 640 821.
 antistes = *episcopus* 177 ix. 210 12. antestis domini Amandus 676 1.
 antrum cordis 346 23, pectoris 349 13. 738 10, 6, sophiae 239 39.
 appellere = *depellere* 332 13. 347 4.
 apices (insipidi, parvi) = *versus* 306 14. 321 16.
 325 23. 327 1. 366 12. apiculi item 305 5.
 apostolicus (*sc. vir*) = *episcopus* 199 6 cf. 751.
 apparere desivit in hac caligine mundi 341 cx.
 appendere aliquid mente v. ad 723 21.
 aptificare 439 27.
 aquare = *spargere in aquam* 623 257.
aquescere : colore poli (i. caeruleo) pollensque lapillus aquescens 130 9, ipse iacintus adest undose (= *ceu unda*) nobis aquescens de *hyacintho perlucido* 135 106.
ἀράχνης (= aranea) : arachnos nom. sing. (apud Scottum, qui vocem in glossario ab se inventam corrupit) 533 11.
ἀρχιατρός : maximus archiater Christus 537 20.
 archidiaconus 144 n. 576 826.
 archiereus = *episcopus* 548 14.
ἀρχιμανδρίτης = abbas : acc. archimandritam 326 LXXXII.
 archim minister = *archidiaconus* 9 29.
 archipater = *archiepiscopus* 341 3.
 archipontifex = *archiepiscopus* 416 5.
 archipraesul = *archiepiscopus* 609 9.
 archipresbyter 144 1.
 archivum Hebraicum 259 9.
artes:
 septem artes liberales 247 149. 325 6. 439 22. 26.
 461 9. 552 74. 738 8, 1. e. magistri artium
 325 4. 429 17. grec philosophorum 429 25.
 scolasticus *subscr.* 517. sophus, sophista s. v.
 cunctarum gentium scolas et studia sustulisti 429 29, ut merito vocitetur scola palatium, cuius apex non minus scolaribus quam militaribus consuescit cotidie disciplinis 429 37. *Ermenricus* quamvis arte carens, tamen usu iure calebat (*pro callebat*): praecipuus scriba, vivax lector fuit atque insuper occensor nec non numerator optimus 311 3—5. *Heiricus de se* (cf. 421 *adv.* 9, 10): qui tum recens scolis emerseram 431 15.

artes:
 grammatica 224 3. 350 2. 355 14. 368 2. grammaticus 325 9. 335 17. *Donatus de se*: grammata discipulis dictabam scripta libellis, scemata metrorum, dicta beata senum 692 7, 8. *Micon de florilegio suo*: hunc, pueri parvi, nostrum craxate libellum, imbuat et mentes discentes iura metrorum 295 2 cf. 674 1033. *idem de prosodia sua*: volo prosaice parumper addere partim iuxta Prisciani dicta grammatici, partim etiam veluti a modernis philosophis per diversa repperi loca 295 2.
 rhetor 224 18. 300 10. 360 6. 675 1066. rhetorium syrma verborum 549 1. 588 9. linguosi rhetoriantes 167 25.
musica 127 16. 222 7. 226 10. 240 45 cf. 650 162.
cantus: *tractus in monasterio Elnonensi cantatus* 613 7—18. sinaxis vespertina (cf. regul. *Benedicti c. 17*) 613 7. *psalmodia perpetua in monasterio Centulensi* 349 cxxxvi cf. 341 cxi. 535 44. chorus cantorum 609 498. 613 9, deades 349 4; occensor 311 5 cf. 708 *adn.* 1; praecensor 613 11. *cantilunculae Godescalci* 721. *Alba bilinguis* 703. *cantio Mutinensis* 703—706. *neumae cf. enarratio tabularum II et IV*.
 geometricus, doctus in mechanica arte, auctor diversarum artium *Donadeus monachus S. Richarri* 311 2—5.
 astronomia 239 41.
medicina: de quadam medicinali domo 197 xxxi. codices medicinales 390.
iuris prudentia 239 40.
architectura: *palatum episcopale Catalaunense* 723 37. *Leodiense* 169 4v. — *ecclesia Elnonensis* 567 5—12. *S. Mariæ a Karolo Calvo, incertum ubi, aedificata* 552 85—97.
 fenestrae vitreae 169 42. 207 6.
 tituli v. *sub voce*.
pictura: *picturae in ecclesia a Karolo Calvo structa* 552 92; *item in palatio Leodiensi* 169 2—13. — *Nithardi species picta Centuli* 310 1; *figuræ geminorum filiorum Karoli Calvi Elnone* 677 1. — *tituli v. sub voce*.
tingendi ars 75 65—76.
texendi ars 169 13. 457 152. 533 4v. 567 5. 574 260.
 616 28. 634 829. 649 112. 687 v. — *tituli palliis pictis intexti v. sub voce*.
 articulus mortis 412 95.
 artos = *ἄρτος* 342 2.
 arva, -ae (arvum 85 24. 389 22 *cet.*) 453. 4752. 51180.
 77 167. 100 333. 549 6.
 arviculus 339 21.
ascella (cillere dicimus movere, unde ascilla dicuntur, ubi brachia moventur *schol. cod. Leidensis*) 672 947.
astile = *hastile* 16 392.
ἀστροῖς: astræa stemmata 549 2.
astricola 349 8.
astrisonus Olimpus 175 117.

- astus = *ars* : astus belli 310 7, metri 310 3, saecli 311 6, 313 3.
 athleta (*qui pro fide pugnat*) 114 229.
 aula = *ecclesia* 145 2, 146 2, 147 1, 207 1, 299 32. — aula palatina 593 204, 736 109, item nula aula 356 9 *cet.*
 auletæ = *aulici*, *palatini* 350 11, 353 4, 3.
 aurare = *splendere* 356 11.
 auripluus imber 436 12.
 austus pro haustus 50 148, 51 170.
 avidus = *desideratus* 224 30; cf. *cupidus* 58 109.
 bacho = *perna* 215 27.
 $\beta\alpha\chi\tau\varphi\omega$; aurea bactra 552 100.
bambilum: sambuceae bambiliique (bunibuliq. *cod.*) tonos superans 226 6.
bannita = *syllaba* (*cf. Traube, Archiv f. lat. Lexikographie VI* 266) 279 4; in *Miconis* opere prosaico (*cf. pag. 295*) saepius occurrit, veluti fol. 25 v bannitae primae tempus mutantia verba.
bardus = *stupidus* 361 6.
bargina 136 145; *bargina* boccel *vocabular. Aelfrici ed. Wright, A volume of vocabularies* 2 I 21, *simile interpretamentum Albarus in Aldhelmi exemplo ab se usurpato invenisse videtur.*
 basilica 25 13 (*ubi Ursinus oratorium*), 25 726, 591 135.
 $\beta\eta\mu\alpha$: bemata 550 6, bimata 552 69.
 benedictiones cibi cum potu 317 LXVI.
bibliotheca v. infra in indice palaeographico.
biblus v. ibidem.
bicallis (duas vias habens, dupliziter gradiens *schol.*) 441 82.
bifax (mendax quasi (linguis dua)bus loquens *glosulae Miconis*) 327 LXXXIV. 5.
biothanatos: Porfirium biathanaton 612 8.
bitriseus = *avis regulus*, *zaunkönig* (*cf. Heinrich sunnar. 3, 17 apud Steinmeyer, Althochdeutsche Glossen III* 89, 33) 332 9.
blandiloquax 160 10.
blandiloquus 340 21.
blandisonus 200 4.
blandum de beneficio 683 7 *cf.* 684 46, 63.
blasphemus 92 43, 103 77, 544 72. *blasphemia* 18441, 19 488. *blasphemare* 108 19.
bombus 516 625, 549 6. *taurus bombat* 134 56.
 $\beta\sigma\tau\varphi\omega$: acc. botrum 158 11.
brunellus = *asinus* (? *cf. Voigt, Kleinere Denkmäler d. Thiersage pag. 31*) 683 33.
bulba = *volva*: tellus florigeras turgescit germine bulbas (bullas *cod.*) 219 21.
burere = *urere*: busta secunda (*Roma*) iacet 307 6.
caelicus = *caelestis* 139 4, 353 2, 410 25, 573 182, 575 289, 738 3, 2 *cet.*
caeligenum rex 527 3.
calliopistia 305 3: *cf. Serv. ad Aen. I* 223 est poetica calliopistia non omnia exprimere, *Miconis glosulae* calliopistia fucus vel mendacium, seu tintura, unde poetae calliopistae dicuntur, quoniam fucate loquuntur i. aliud pro aliud (*sic*).
callis = *pes* (*cf. pag. 4 adn.*) calle citato 9 128, 28 136; veloci calle viare 10 153, 14 297, 33 318; callibus sanis 26 59.
camillus 64 79. *camilla* 132 9.
canatim (canatim boatum *glosulae Miconis*) 362 14.
candifera (= *splendida*) aula 356 10. *candiferi flores* 330 4.
canones saceri 160 17, 418 45, 60, 85, 419 95, 131. *canon catholicus papae* 740 10. — *canonica via* 460 274.
canopeum pro conopeum 626 366.
capescere pro capessere 21 597.
caraxare = *scribere* 241 1, 699 11; item craxare 295 5, 1. 304 1, 322 22.
casula ecclesiastica 668 806.
catechizare (catazizare 187) 187 16, 588 x. *caticu-* minus 595 313.
catharos Latine scriptum 255 2.
cathedra papae 740 10; pontificum 458 195.
cathegetes: voc. *cathegita* 334 18.
cavere se 339 17.
celeuma 584 262, 674 1040.
cellararius monasterii 322 LXXIV.
celsithronus 155 2, 160 3, 164 7 *cet.*
celsitonans 91 8, 117 314 *cet.*
centicanum guttur 505 134.
cernuus translate = *supplex* 312 8, 577 389, 585 299, 602 162, 736 111.
cervisa 300 76, 301 33, 690 1. non habens ad manducandum et bibendum nisi pessimum panem et minimam particulam de pessima cervisa *Electus presbyter Scotticus N. A. XIII* 361; *cf.* 177 6 et sicera.
characterizare (= *praefigurare schol.*) 436 7.
charisma 213 8. *carisma* 165 21, 461 15, 646 26.
charta (682 2 ?): carta, cartula (*aliquotiens kart.*) 29 171, 176, 55 1, 178 13, 225 25, 246 107, 682 2, 1, 684 41, 57, 61.
chelydrus = *anguis*, *de monili* 130 11, *de diabolo* 60 45, 146 4, 464 88 *cf.* 81 306.
chira = *manus*: chiram 332 2, chiras 364 27.
choicus: coicus (*schol.* terrenus) 511 410.
chosmus v. cosmus.
christa (chrismata 261) 185 5, 189 18, 190 12, 193 20, 228 16, 250 19, 261 3, 5, 471 411, 700 24. *christus domini* 185 5. *chrismare* 224 19.
chronos Latine scriptum 361 2.
chrysos Latine scriptum 255 2.
ciborium: cyborium 347 CXXVII.
cingulum ecclesiasticum 181 XIII, 512 465 *cf.* 668 805. contra fluvida lumborum 315 L, 316 LH.
circulare syn. cingere 186 24.
citim pro cito 247 154.
clamare = *vetare*: iniunt ad aethera victimum portare (*Traube, pergore cod.*) mansurum (= *perpetuum*) parat et tollere clamat 144 5.
clastra monasteriorum 591 133, 601 135; *absolute clastrum* (*in titulo recentiore*) 679 3.
claviger = *aeditius monasterii* 676 1. *claviger librorum* 321 9.
clepsydra: desuper cylipsidra 323 LXXVI.

- cleptes *Latine scriptum* 553 1.
 cleptim = *clam* 328 27. 339 13.
 clerus: cleris populisque 250 17. sapientes clerici
     Romani 740 9.
 clusae (*cf. Cangius*) et markae 593 200.
 clustella linguae resolvere (= *Aldhelm. laud. virg.*
     80) 7 34.
 coaequus 99 274.
 coancilla 383 491. 386 626.
 coaptus: sub iure copto 255 6.
 coenobium (caenobium 47. 150, caenobium 17)
     17 430. 47 ss. 150 s. 387 664. 678. 567 vi. 598 iv.
 coenobita 428 2. 613 m.
 coesse 450 424.
 collatio sive narratio 236 post 8.
 collectivorum factum (?) 684 45.
 combennio = *sodalis* 349 cxxvii. 366 clxvii. *Festus*
     Pauli pag. 32, 14 ed. *Mueller* benna lingua
     Gallica genus vehiculi appellatur, unde vocan-
     tur combennones in eadem benna sedentes,
     unde *Micon in glosulis cod. Bruxellensis* 10859
     benna lingua Gallica genus vehiculi appellatur
     (*v. Holder, Alt-Celtischer Sprachschatz I* 399).
 a poeta Centulensi quod translata significacione
 combenio (*non combenno*) ponitur, potest effectum
 esse voce *companio, quod etymon vocibus Romano-
 nensibus compagno, compagnon cet. subesse
 videtur.
 comes: *Cordubensis* Adulfus, Guifredus; *Foroiulien-*
 sis Eberhardus; *sedis ignotae* Rotbertus.
 commetio v. sub geminatione.
 comoedia 198 post 22.
 comparatio (*cf. supra pag.* 793. 798):
     adverbia comparationis gradus efficientia:
         mage fortis 171 41.
         formosior ac mage pinguis 204 23.
     adverbia gradibus abundanter vel insolenter
         adiuncta:
         nimis ocior 488 27. nimium plura mala 351 11.
         quam magis insipidus 308 16.
         quam nimium felix 50 141. 322 25. 345 4.
         perplures 34 354. 183 17. permaximus 440 50.
     prae, super, trans:
         prae cunctis celsius 299 53.
         super omnia peius 736 138 (per omnia sanctus
             372 29, similis 373 51).
         trans lumen solis fulgidus 733 17.
 genitivus comparationis: horum maiora merentur
     120 433 = horum maiora merebitur act.
     Iul. 64.
 compati alicui rei 543 16.
 compertus = *expertus* 172 53.
 compilatio Hincmari 416 vii.
 componere = *ornare* 45 3. 52 6. 110 78 cet.
 composita pro simplicibus: adesse 321 9. 322 15. 323 2.
     327 s. 331 16. 548 10. — decernere = *cernere*,
     videre 103 87. — detegere 533 10. — inesse 297 2.
     — expargere 303 17. — incrudescere 488 66.
     — indolere 466 196. — inolore (*schol.* crescere) 487 492.
     — perexpendere s. v. — perintrare s. v. — prae-
- vindicare 512 465. — propandere 262 3. — relegere
     319 5. — subest necesse 434 66.
 compraesul = *coepiscopus* 416 6.
 concite = *velociter* 394 11. 25. 38. 395 65 cet.
 confingere carmina 303 t. 324 6; cf. pangere 299 38,
     pingere 305 2, compingere 301 t. 566 19, fingere
     carmen 303 20.
 confine et consequens est 429 30.
 conformis: coniunctus domino, conformis Christo
     508 299.
 conjugatio:
     conjugationes permutatae: capies = *capias* 364 8.
         — fascirent = *fasciarent* 64 70. — fulgito 301 31.
         — reris = *rearis* 449 389. — sorbas 48 71. —
         tribuet = *tribuat* 311 6. — veniet = *veniat*
         361 2.
 formae obsoletae et falsae: constarunt 508 269. —
     crepare: increpatu 579 vii. — emere: dirempsit
     340 15, perempsit 27 103; redimissem 298 5. —
     esse: essentum 514 545; siet 414 2. 469 334, sient
     418 66. — funderis pro fuderis 84 402. — ire:
     adiendo 349 6. — iuvatus 310 11. — tollere:
     tultum 98 255; tulerint 161 10 cf. 750, tulerat
     378 272. 286. — vetasset 335 32.
 paragege infinitivorum: absolvier 13 269. artarier
     416 3. benedicier 449 385. celebrarier 10 150.
 complectier 678 5. ditarier 23 662. exigier 416 4.
 fallier 60 46. farier 226 9. imitarier 12 213.
 medicarier 489 43. monstrarier 650 175. nan-
 ciscier 29 160. onerarier 111 94. participiarier
     461 18. prosecuer 375 176. 376 180. roborarier
     469 339. salvarier 260 3. scrutarier 245 59. sub-
     mergier 33 333. tangier 56 56. vescier 14 300.
 vestirier 188 7 cet.
 consiliaris = *consiliarius* 617 64.
 consistere = *esse* 396 107. 397 173. 398 197.
 consodalis 732 7, 2.
 constare = *esse* 342 t. 373 43. 388 711. 418 51. 69 et
     passim.
 consultu vestro 111 92. 112 144. 258 46.
 contamen = *contaminatio* 537 23.
 conubium = *uxor* 331 34.
 cooperatio filii dei et hominis cum deo patre
     subscript. 745.
 copellus v. cuppa.
 cordax = *cordatus* 224 24.
 corda, cordula, decacordus pro chorda cet. 126 7.
     139 8. 251 36. 633 611. 613.
 cornicator: oro ne cuilibet cornicatori (*cf. corni-
     cari apud Pers. 5, 12*) nostram propaletis neniam
     298 2.
 cornupeta 224 3.
 corollarium *schol.* 515 586.
 corona = *candelabrum pensile* 552 95. 567 11.
 cortina = *aulaeum* 74 56. 528 36. 533 71. 552 97.
     616 29.
 coruscus (*non coruscum*) = *fulmen*: turbinibus
     quassaberis atque coruscis *Bertharius interpolatus*
     400 77 = tempestatibus, coruscis et turbinibus
     marcesset (*quod recte vertit Zacharias ἀνάγκαις*,

- ἀστραπᾶς τε καὶ ταραχᾶς, cum vulgo comma de-
leatur male) *Gregor dialog. II* 15. cf. *Cangius et
Leo in indice ad Fortunatum; adde Agobardum*
*4, 1 (Poet. II 119) bibrant corusci (Traube, corusee
codex), Petrum Damiani c. COXXIV (Migne
145, 979) ignei micant corusci, cerebra cadunt
fulmina.*
- corvigena 191 30 cf. 191 34.
cosmeta = *ornatrix* 224 9.
cosmos (chosmos 361) 156 6. 185 19. 187 36. 210 5.
247 157. 249 3. 308 1. 361 6. 611 9. 692 1. orbis
cosmicus 218 4.
cotila (cf. *carm. de ponderib.* 73 *apud Miconem*
282 ss) 322 7. 362 10.
cracatius, *piscis* (cracatius strufio, qui et carneus
dicitur *Mico in glosulis*) 341 10.
craxare v. caraxare.
ζῷος: gen. criu 550 10, voc. crie 551 12.
crispate cachinnum *Sedulius (c. p. I, 333) Persium*
secutus dixerat; unde similes locutiones explican-
tur 127 9. 128 2. 168 26. 227 3. 298 3.
crispous v. *supra pag.* 794.
crypta: critpa 37 494. 358 5. — sub culmine eruptae
de *praesepio* 552 64.
cuculla 455 94. 512 463. 638 757. 671 915.
cucus 63 19. versus de eo 318 LXII.
culla = *cuculla* 305 2.
cunctamen 471 396. 490 55.
cunctipater 179 5, 6. 210 16.
cunctipotens 64 75. 66 157. 95 158. 131 7 cet.
cuppa cervisae 300 76. 327 5. pro his versibus
studeas dare cuppam unam nec non copello
desuper imposito (i. *cuppam et cuppellam*)
365 9.
cylclus (*saepe cylclus*) 128 8. 134 86. 172 74. 197 95.
200 26. 215 10. 225 33. 233 8. 234 7. 532 15. cylclus
decennovennalis 685 4. cylclicus 181 1. 213 10.
215 20. 223 1. 227 33. 230 1 cf. 215 20.
cylpsidra v. clepsydra.
cynico (canino *schol.*) dente 438 66.
- D > R M: monogramma Christi inter litteras singulares
D. M (= *dis manibus*), quae litterae non solem
in epitaphiis Christianis aevi Romani sequioris
saepius inveniuntur, sed ne Karolina quidem
aetate prorsus deficiunt (cf. e. g. *epitaphium*
Dhuodae apud Bondurand, Le manuel de Dhuoda
pag. 240 et tab. I) 405.
- daemon, daemones 122 17. 257 22. 26 63. 36 445. 37 476.
47 51. 81 300. 92 44. 94 127. 110 65. 115 236. 118 352.
376. 149 2, 3. 150 6, 1, 8, 3, 1, 5. cet. 214 11. 302 27.
342 6. 346 21. 355 27. 462 23. 471 423. 480 186. 482 286.
486 456. 507 244. 257. 600 74. 635 647. 671 892. 681 7, 3.
694 20. daemonium 31 237. 120 452. 405 9, 2. daemo-
nicus 496 290.
dalmatica 184 18.
dator: Christus dator atque auctor bonorum 784 51,
cf. 363 2. 367 9.
de sancta graphia (= secundum graphiam 301 6)
fatur 302 9.
- debitorem existere (extare 597) *seq. inf.* = debere
583 185. 597 426.
decennovennalis ciclus 685 4.
declinatio (cf. *supra pag.* 792 et 797):
II. gen. plur. in -um: discipulum 303 6; donum
341 7; egenum 321 2. 324 2. duum 341 9.
III. nom. sing. in -es pro -is (cf. *Karoling.*
Dichtung. pag. 90 et 131): apes 575 208; segnes
355 19. — *dativus et ablatus permutati* (cf.
Karoling. *Dichtung.* pag. 28): canam patri
filioque | simul atque procedente | ex utroque
732 7, 4. — ferventi me (abl. abs.) 89 29; imperium
mundi pressante Diocleciano innocuoisque
greges laceranti Maximiano 91 2, 3.
— homo: acc. hominem (*Karoling.* *Dichtung.*
pag. 140) 357 3. 417 3. — aether: acc. sing.
aethra 488 34 cf. 757. 509 322. 535 36; nom. pl.
aethra 603 237 (aetra, -ae 156 10. 738 12, 3 cf.
supra pag. 797). — iris: gen. ireos 208 2. —
phalanx: dat. phalangis 594 237.
III. adytus sacros 259 10.
decubare 497 345.
deitas 100 338. 113 197. 132 2. 161 20. 245 58. 246 130.
250 21. 253 3. 299 52. 305 29. 410 12. 492 149. 504 103.
599 58. 666 744. 681 6, 1. 699 2. 726 13, 6.
delticus 325 1: delticus litteratus doctor *gloss.*
Isidori (Migne 83, 1346).
deponentia passive (cf. *supra pag.* 793): blandiri
57 ss. 65 123. — fateri 745 5. — imitari 12 213. —
immodulari 511 405. — mederi 119 407. — mirari
96 167. — nancisci 314 10. — precari 79 220. —
tueri 11 193. — venerari (*activum* venerare 111 96
cf. 793) 81 292. 87 33. 102 53. 111 96, 110. 112 149.
295 2. 297 1. 299 63.
depotare = *ebibere* 347 2.
desuper = *insuper, praeterea* 319 5. — c. abl. =
super 316 LV. 328 LXVI.
deus: altipotens; altithronus; arbiter orbis 212 4;
auctor et actor vel altor (v. actor); celsithronus;
celsitonans; cunctipater; cunctipotens; dominator
orbis 209 49; fabricator caeli 22 635; factor; im-
perator omnium 159 1; moderator rerum 510 364;
omnireans; omnificus; omniparens; omnipotens;
omnitemens; omnivalens; opifex mundi 346 8;
rector mundi 179 6; regnator orbis 509 348; rex
immortalis 121 472; sceptrige orbis; stellaror
caeli 321 14; supernus rerum temperator om-
nium 218 5; tonans (summus tonans 17 420) 743 10
et saepe.
dextralis = *dexter* 183 8. 199 9.
diabolus (diabulus 628 410. 634 643. 642 894, zabulus
147 16. 297 1. 298 8, 26 cet.): ambro s. v., aquilo
694 34, chelydrus s. v., coluber 661 552, daemon s. v.,
draco 79 215. 81 314. 320. 85 33 cet., nebulo s. v.,
princeps baratri 536 5, signifer loeti mortisque
repertor 80 264, spiritus atrox 87 43 cf. 149 4, 2.
300 72, temptator 302 14. 340 39. 638 769 cet.,
vorator 583 181. dogma diabolicum 527 3, πάθος
diabolicum *gloss.* 543 37.
diaconus 333 xcvi. 334 c. 497 327.

- didascalus (didasculus 365, didasculus 351, 363) 187 1s. 351 cxl. 363 clxii. 365 ss. 611 27. 679 3.
diffumigare 75 76.
dignamen 465 142. 492 111.
diliciae vel dilitiae = *deliciae* 32 309. 48 92 *cet.*
diploma = *epistula* 315 49. 316 1. 419 137.
dipsas, anguis: abl. *dypsa* 640 836.
displosio (= *solutio*) nodi 82 340.
diversus: e diverso = *e regione* 294 3. 308 3.
doctor 138 1s. 139 52. 141 1. 197 4. 239 19. 335 1s.
548 13. 669 848 *cet.*
doctus = *catechumenus* 95 133. 114 219.
documentum 438 19.
dominari orbem 157 27.
donifer 239 39.
donulum 345 8.
dos *ecclesiastica* (?) 683 10.
dotare munere (*cf. Laud. domini v. 42 ed. Brandes pag. 7*) 83 390. 92 46. 113 178.
doxa 167 12. 173 31. 180 51. 202 35. 216 1. 221 7.
224 15.
dualis = *duplex* 239 31.
ducator = *dux* 728 12, 1.
dudum: iam dudum = *supra* 303 1. 308 1.
dulcicanus 488 31.
dulcidus 178 12.
dum = cum *temporale*: dum haec agerent, martyr
subito compescuit illos 23 674. 576 320. 705 1 *cet.*;
titubans dum turba remansit; pars certat iungere
10 162; me patronus agit vel dicere pauca annali
redeunte die, orbita dum reducem revocaverat
turbam 5 29. 530 16. 539 57.
ebriacus 305 19.
echo 705 41. 42.
edura res 478 295.
effabilis 675 1072.
effugator daemonum 681 7, 3.
egelidus = *gelidus* 474 26.
egens (*cf. Festus Pauli ed. M. pag. 24* egens velut
exgens, cui ne gens quidem sit reliqua, *Isidor. orig. 10, 89* egens . . . sine gente): peregrinus et
egens 688 1.
elemosina 384 557. 386 630. 634. 615 xxviii. 629 477.
639 808. 640 844. 662 598.
elenchus = *margarita*: elencus 130 7.
elevatio corporis 598 xii.
ello (*gloss. glutto*) pro helluo 693 a.
emoreusa = *εμορρούσα* (*Math. 9, 20*) 658 465.
empyrius 508 298. 537 4. 2. 548 16.
emulctis lacrimis torquent penetralia frontis
99 282.
ensipotens 202 27.
ephebus: ephoebi (*gl. adolescentis*) 439 32.
epibata (*epybata* 363) 279 2. 363 clxiii. *glossae*
Caesariana cod. Parisin. 6256 saec. IX fol. 23
(*ed. Hedicke in programmate Quedlinburgensi a. 1879 pag. 9*): epibatae sunt qui aliorum naves
ingrediuntur iter agendi causa. deinde omnes
Alexandrinorum naves epibatis nudatae *cet.*
(= bell. *Alex. 11, 4*). *glossar. Amplon. secundum*
(*corp. gloss. ed. Goetz V 290, 15*): epibati laici.
breviloquus vocabularius (*ed. Basileae 1480*):
epibata laicus vel superveniens. hic nihil negotii
habet in navi. sed nauo dato in alias terras
ire disponit et dicitur ab epi quod est supra et
baton quod est navis.
epistula v. salutatio.
epitaphia (*epitaphium* 145 vi. 146 vii, *epitafium*
352 cxli, *epytafium* 310 xxiii. 317 lxx *cet. usque ad*
354 cxlv): *enumerantur inter titulos*. *epitaphium*
de filio Eberhardi comitis *inscriptum est Sedulii*
carmen, quamquam titulus non est, 201 xxxvii.
ἐπιθυμῶ: epitimo persistere 328 23, ad *epitimatum*
(= *desideratum*) didasculum 351 cxl.
era v. aera.
eremus v. heremus.
ermelai tuae fucatio 361 1. *gloss. Isidori 133 nescio*
unde (*Migne 83, 1336*) armelans scalpulare mona-
chorum; *notior vox armelauisa*.
esox *piscis* (*germ. Hecht*) 341 9.
essentia (*c. essentium rerum 514*) simplex 514 545.
538 33.
ethica 134 80. 224 9. — *tres libri Salomonis* sic
mistice fulgent, ut logice, fissice revelent vel
ethice (*adv.*) causas 133 37.
etymologia (aethimologia *KVB*, aethimologia *A*)
596 337. *etymologice explicantur Autissiodorum*
438 10, *Britannia* 467 246, *homo* 637 738, *infans*
596 337, *Luxovium* 11 178 (*cf. pag. 2*), *Mediolanum*
495 277, *secta* 658 452 (*cf. allegorica*).
eucharis: *adv.* eucariter 56 34.
exantlare = *depromere* 223 16.
exhinc 330 2.
exorcizare v. *supra pag. 792*.
expolium = *spolium* (*v. Cangius*) 661 567.
expositor *sacrae scripturae* 259 68.
expromptus (*ex Terent. Andr. 723*) 481 226.
exspatiare: seges exspatiavit (= crevit) 457 187 *cf.*
439 29.
extunc 98 267. 395 83. 400 73.

f saepe pro ph
fabulae 58 103. 59 7. 214 5. 747. 755.
factor = *creator* 120 442. 121 467. 329 9. — = *fautor*
(*fautor ecclesiae* 249 4, *fotor ecclesiae* 250 17)
725 2, 3. 727 1, 4. 728 11, 1. *cf. gloss. Vatic.* favoris
fautor (*corp. glossar. ed. Goetz IV 73, 1*).
factare v. fetare.
famulabilis *apud Milonem* 591 121. 604 284. 671 907.
famulatrix *opp. rectrix* 656 397.
farcinatum *de placenta nescio qua* 148 5, 4.
farus v. pharus.
fasciare = *fasciare* 64 70.
femella tenera *opp. vir fortis* 381 417.
feritare ritu barbarico 448 345; 467 247.
ferulae Prisciani 385 18; leges, ferulae et munia
metri 674 1033 *cf. Iuvenal. 1, 15*.
festa, -ae (*syn. festivitas* 299 51. 306 1) 120 422.
139 1. 295 2. 298 11. 299 29. 41. 307 xxvi. 308 25.

- contra* sollempnia festa ducite 185 s. 545 6
saepius.
fetare: cur autumnus uvis faetetur 511 425.
fictio: in fine huius functionis (*sc. poeticae*), ita
 loquor, si libet caritati vestrae 305 1 *cf. supra*
pag. 793.
figmen: figmina falsa (falsi 159) 159 13. 213 4.
 215 14 *cf. 214 23*.
figmentum: fincumentum 24 69 s. *v. fictio*.
finalis (*i. finium, limitum*) ordo 682 1.
flabellum = *umbella* 145 1v. *v. cf. 750*. *syn. gesta-*
torium 348 cxxxiv, *muscarium* 348 cxxxv.
flagrare, *fraglare*, *fragrare* (*cf. ad. 48 82 et 161 22*):
flagrare pro fragrare 28 128. 30 212. 48 82. 161 22.
 198 17. *cod. A* 609 503. 690 6. *cum* *vestrae*
 caritatis flagrantia erga pauperes suaviter
 respiret *idem Electus N. A. XIII* 362.
fraglare pro fragrare 146 3. 303 17. 552 59.
 609 503. 675 1088.
fraglare pro flagrare 50 138.
fragrare recte 332 22, *flagrare saepius*.
flamen sanctum (*vel* *alnum, divinum cet.*) = *spiritus*
sanctus 114 212. 574 232 *cet.* — *item* *flatus sanctus*
(almus cet.) 100 328. 724 2, 2. 734 31, 55. 740 1 *cet.*
flavicomus 177 s. 178 17.
florilegiorum genera duo 273.
floripotens 230 32.
fluctifluum mare 255 12.
fluvida *lumborum* (*syn. vitiorum fluxa* 316 1) =
gonorrhoea 315 1.
fore, affore = *esse* 374 103, 105 *cet.*
formicicare 452 22.
formiflui latices (= *formiflua materia*, quod ex
 ea rerum omnium formae fluxerunt *schol.*) 452 21.
formulare = *typice significare* 551 34.
fortia, -ae v. supra pag. 797.
fotor v. fautor.
fraudenter (*fraudulenter et fraudanter confun-*
duntur) 395 77.
frenamen 440 63.
frendere = *male canere* 735 94.
fritillus: Hebraico sonitu ignotos proferre fritillos
 (= *clangores, quasi a fritinnire*) 595 325.
frugiferax tellus 571 127.
frustare = *frangere, perdere* 677 2.
fucatio v. ermelaus.
fugellus = *fugax* 322 19.
fulgescere (*cf. Archiv f. Lexikogr. I* 487) 669 819.
functus opp. vivens, *vitalis* 115 235. 589 27.
fuscidus = *fucus* 169 25.
galerus: cudentem capitinis galerum fucee macu-
 lavi 671 914.
gannire vox vulpis 128 4. 214 4.
gaudifluus 175 112. 197 1.
geminatio consonantium (*cf. supra pag. 792 et*
797):
neglecta: *äflat* 309 6; *cälebat* = *callebat* 311 3;
consumat 491 93.
male admissa: *comestio* = *comestio* 347 cxxx.
- gemmae et lapilli* 130 5—12. 135 104—111. 157 19.
 172 61—66. 184 37. 192 15. 215 9. 220 17. 221 13.
 225 9. 227 31. 457 154. 645 11.
genera substantivorum permutata: cautes *m.* 19 478.
 — *caespis* *f.* 47 60 (*cf. pag. 43*) — *corylus*:
corilus m. 5 18. — *graphidas Ausonios* 259 59. —
lar f. 349 6. — *naulum felicem* 350 33. — *noxa*
remittere 20 538 *cetera*.
gentaculum = *ientaculum* 322 1. 336 3. 355 11.
geometricus 311 2.
germanus = *frater, monachus* (*cf. adelfus*) 298 1.
 305 7 *cet.*
gestatorum v. flabellum.
girare c. acc. (*cf. 72 adn. 1*) 74 56. 110 67. 461 1.
 668 816.
girovagus 286 171 *cf. 713 adn. 1*.
glaucomae undae 170 12. 187 5. 198 12. 199 19.
 223 3.
glaucidus (*cf. Mart. Cap. 6, 571* glaucam dant
 volucrem, quod lumina concolor igni es, tuque
 ignis flos es, cluis et γλαυκῶντις Ἀγρύη. an
 mage noctividiae tibi traditur alitis usus *cet.*):
OMMATE glaucido (*gl. noctividio*) *Iohannes*
Scottus 597 3; lumen glaucividas (*gl. caliginosas*)
 agens in umbras *male imitans Heircus* 484 69.
glaucoma (*glaucomata oculi qui nevum habent et*
nihil vident Miconis glosulae) 301 14.
gliscere = *velle* 140 15. 149 5, 3.
glorifera fama 239 25.
glossae Graecarum (vocab) 686 1. *parvae glossae*
 (*glosulæ*) *Miconis* 368 clxxi. *parvae super euangelia*
glossae eiusdem 319 1. *glossare libellum* 685 3.
gnosticus 437 33. 550 6.
Græccæ linguae scientia v. sub voce lingua.
grammata = *litteræ* 686 1. 692 7.
graphia 295 6. *sancta graphia* 301 7. 302 9.
gratisona verba 74 45.
guay v. supra pag. 798.
guttula: coemptum repetat iam linguae guttula
 (*quasi a gutture*) cursum 595 298.
gypsa = *statua* 110 71. — = *serpens* (*v. Cangius*)
 130 6. 140 18.
hanappus (*syn. copellus, quod verbum vide*) 327 10.
hebdomas: ebdomas 359 6. 455 90, *nom.* ebdomada
 322 2. 339 23 *cf. 339 19*.
hendecas: endecas (undecimi anni *schol.*) 436 24.
herbigeri pastus 674 1055.
heros: eroum 146 3, eroas 147 3; quo nomine
 appellant alieuius meriti animas defunctorum
ex Augustino Isidorus Orig. VIII 11, 98.
hether pro aether 100 309.
hirus = *hirsutus* 135 100.
holosericus v. Seres.
honos (= *beneficium*) regis 683 12, 25.
hornamentum pro ornamentum 353 3.
horricomus: montibus horricomis (horrore plen
schol.) 448 356.
horrorifera nox 582 135.

hosptiale pauperum 320 lxix, *cf. pag.* 271.
 hucce 94 100.
 humeralis amictus 668 804.
hydrops: idrops 637 110.
 hymnica carmina 245 77.
 hymnidicus *adi.* 37 486. 165 10. 301 29.
 hymnifer 181 20.
 hymnificus David 245 76.
 hymnipotens (hinnipotens *cod.*) Pegasus 175 134.
 hymnizare (hmnizare, ymnizare) 185 7. 219 27.
 511 412. 527 12.
 hymnus (ymnus, imnus) 11 189. 14 319. 20 530. 29 164.
 30 192. 37 503. 63 60. 139 111. 141 5. 148 6, 4 *cet.*
hypocrisis = *simulatio*: hypograsis 645 xix, ypoerisis
 544 67.
 ideae Platonis 258 42.
 idolum 105 139. 556 29.
 ignigenae (= ignem generantes *schol.*) stellae
 508 804.
 imperator, imperatrix: Karolus Magnus, Ludowicus
 Pius, Judith, Lotharius I, Irmgard, Karolus
 Calvus, Irmintrud, Ludowicus II, Angelberga.
quibus ut convenientiunt hi tituli: Augustus, Augusta,
 Caesar, *αὐτοκράτωρ* *cet.*, ita saepissime induntur,
 aliquotiens tamen *idem* tituli etiam regibus et
 reginis blandiendi causa inditi occurunt, quae
 res cum interpres decipere soleat, omnia exempla
huc congesta esse voluit Traube:
 Augustus, Augusta = *imperator*, *imperatrix*,
princeps generaliter 190 40. 195 12. 510 365.
imperatores Romani (*Dioctletianus et Mac-*
mianus, Valentianus et Placidia): 95 137.
 98 254. 108 12. 503 53. 63. *Karolus Magnus*,
Lotharius I, *Ludowicus II*, *Karolus Calvus*
imperatores, *Irmgard imperatrix* 187 34.
 189 4. 216 4, 18. 217 11. 235 18. 314 5. 404 1, 3.
 611 47. *Karolus (Calvus)* *imperator* Augustus
 610 m. — Augustus magnus et rex regum
Christus 175 115. — *reges*: *Ludowicus Germanicus* et *Karolus Calvus* 183 30. *Ludo-*
wicus II 191 50. 192 1. 2. regum omnium
praecellentissimus *Karolus*, *perpetuus*
triumphator ac *semper* Augustus de
Karolo Calvo rege 428 1. 432 11 (*legitur in*
eadem Heirici epistula de eodem rege: Caesar
invictissime v. infra, Caesar *praecellen-*
tissime v. infra, *regia maiestas* 432 2, *ad*
gloriosum regem Karolum 428 n).
αὐτοκράτωρ *Karolus Calvus rex* 546 1. *ceterum*
in Graecis versibus ἄναξ 531 67. 534 26.
 537 viii. 546 2, ἀρχός 531 67. 546 10, βασικέως
 535 49. 537 vii. 541 1. 546 1, βασικία 540 3.
 546 6, κύριος 537 viii. 540 ii. 545 1. 549 1,
μόναρχος 546 3 *in eodem rege recte ponun-*
tur. βασιλίσση *Irmintrud* 697 1. — Χριστός
αὐτοκράτωρ 698 4.
 Caesar, Caesareus (*veluti* Caesareum decus,
Caesareus vir): *imperatores Romani* (*Dio-*
cletianus et Macimianus, Valentianus)
 90 36. 97 219. 99 276. 512 468. Francigenae

imperator, imperatrix:

Caesar, Caesareus:

Caesares 174 64 *cf.* 197 87. 88. *Karolus*
Magnus 182 3. 20. 193 1. 208 5, 6. 228 11. 12.
Ludowicus Pius 180 3. 181 43. 48. 183 15.
 193 10. 17. 22. 195 7. 8. 21. 202 19. 208 5, 6.
 216 3. 228 11. 12. 353 4. 687 1. *Lotharius I*
 173 51. 175 116. 119. 184 17. 187 33. 41. 189 9.
 13. 14. 190 36. 37. 38. 213 12. 216 1. 2. 14. 21.
 217 2. 19. 44. 3. 5. 14. 220 32. 228 1. 4. 234 10.
 235 1. 6. 7. 18. 35. *Ludowicus II* 405 13.
Karolus Calvus 610 2. 611 44. 612 59. *eodem*
vocabulo appellantur:
Karolus Calvus rex: Caesar 181 63. 193 22.
 251 15. 527 1. Caesar *invictissimus* 429 27.
 Caesar *praecellentissimus* 431 35. Caesareus
 vir 180 28. Caesareum decus 180 6.
 Caesarei *vultus* 549 2.
Ludowicus Germanicus: Caesareum speci-
 men sim. 195 1. 2. 196 34. 71.
Ludowicus II rex: Caesar 191 43. 44. 192 68.
 Caesareus vir 190 2.
imperator: induperator Romanus 491 84. 508 268.
cf. 508 275. induperator *Karolus Magnus*
 195 13. 14. *spe induperator ovans de Karolo*
Calvo rege 248 196. imperiale decus *de*
eodem 182 8. 193 2.
 rector: *sensu generali* 154—165. 195 11. rector
mundi deus 179 6. rector Augustus *Lo-*
tharius I imperator 217 11, *rectrix uxor*
eius 189 3. 190 38. 41. 47. rector *Karolus*
Calvus rex 194 45. 63. 69. 228 16. *Ludowicus Germanicus* 197 85.
rex, regius, sim. *in imperatoribus haud ruro*
usurpatur, *opinor*, *propter metri necessi-*
tatem; *cf.* 216 LIX. LX. 284 IV. V.
σεβαστός (*gl.* Caesar) *de Karolo Calvo rege*
 545 2, *cf. CEBACTOC* colendus, Augustus
 696 14.
triumphator de Karolo Calvo rege, *cf. supra*
s. v. Augustus. doxa triumphalis *de eodem*
 180 5, *sed etiam de comite Eberhardo*
 221 7.
inlytare: te votis inlytat orbis 552 83. Francia
grata tibi, rex inlitate, munera defert; Gotia te
 pariter cum regnis inchoat (*inlitat Traube*)
 altis 252 16.
incubitare = *incubare* 482 277.
indiculus 368 1.
indusiae (*gl.* indumenta) 533 10.
infula (*infola*) 60 61. 184 36. 220 18. 430 34. 678 7.
 681 9, 4.
inius = *nefas*: *abl.* iniuro 372 21. 387 692.
inmodulari: *onne choris tempus psallentibus inmo-*
dulatur 511 405.
innormare = *ad normam reducere* 441 87.
inobviare = *rebellare*: inobiabant imperio 404 5, 1;
inobviare (= *contradicere*) *e diplomate Mediola-*
nensi anni 901 (*apud. Murat. Antig. I* 720) *affect*
Cangius.

informis 191 ss. 202 4. 204 30. 208 32. 214 34. 260 15.
334 11. 726 11, 5. *enormis apud Milonem* 597 418.
612 12. 628 272. 635 658. 637 740. 662 613. 671 908.
inquisitoria allocutio 339 cvii.
insecurus = *periculus* 445 254.
interula (camisia *schol.* 457) 367 12. 457 159.
iubilum 704 20. iubilare 138 45. 146 3. 304 23. 307 15.
318 4. 516 625. 704 22. iubilatio 298 24. 301 31.
342 16.
iugulum = *gladius iugulans* (cf. Peiper, *Supplement d. Jahrbücher f. class. Philologie XI* 203) 12 236
535 26.
iustitiae divinae et humanae 295 8. 325 7. 334 4.
354 3. 356 17.
iuxta quod potis est 321 7. 327 2 cf. 322 6; iuxta
quod verba tonuerunt 320 10, sim. 355 21. 375 163.
380 350.

ΚΑΙΠΔΡΙΟC = *κηπουρικός* 530 53.

ktisma *Latine scriptum* 700 23.

laborintus (*i. labyrinthus*) caecus 169 22.
laetamen = *laetitia* 693 14.
laicalis habitus 594 283.
laici 184 9. 208 17.
lamina 619 119. lamma 677 1.
lampabilis = *splendidus* 171 23. 182 21. 207 3.
lampare 359 12. 368 19.
laterna, lanterna, lucerna 320 LXX. LXXI. 354 CXLVII.
lator nominis 496 307, pacis 602 176, scelerum 603 207.
lavacrum 207 135; lavatorium 318 LX cf. 328 LXXXVI.
lavacrum = *baptisma* 86 8. 479 128. 666 712.
laxare (cf. pag. 72 adn. 1): non vos audacia vivere
laxat 98 257.
lectoriū in refectorio monasterii 343 cxvi.
legare salutes 321 2. oratu legare (ablegare *schol.*,
i. levare) aliquid 434 62.
lepra 727 5, 2. leprosi 120 423.
letricum: = *pulpitum*, super quo legitur et scribitur
(cf. *Cangius s. v. lectricum*, *lectricum*, *lectritum*,
letricum) super letrico (*Traube*, *setico cod.*
296 vi.).
leviathan 81 310. 653 274.
levigare = *sublevare* 111 121. 160 13. 376 205. 735 68.
levita = *diaconus* 8 76. 82. 9 107. 51 11 (acrostich.).
52 11 (acrostich.). 120 426. 358 17. 365 1. 566 4.
671 920.
liba = λοιφή: libam nectare fartam spondo (*i.*
σπένδω) 547 1.
liburnus pro liburna (*male intellecto Horat. carm.*
I 37, 30 vel *epod. I, 1*): consensa liburno 475 63.
lichinus = *lychnus* (cf. *Cangius*) 8 80.
ligula = *cochlear* 318 3.
lilium v. rosa.
limen: subiectum morte (= *morti*) sepulcri tu deus
revocas ad limina vite (= ad pascua vite 142 5)
130 16. doctorem resonant Christi sub limine
(= qui in hac vita sunt) servi 138 18. dum
homines pereant mundo vel certe renascunt,
dum sequitat humbra corpus, quem limina

formant (= dum homines moriuntur et tamen
novi nascuntur, dum mors corpus sequitur, quod
vis vitalis format, i. dum mors homines consumit,
vita autem semper novos creat) 130 47, cf. dum
homines vibunt mundo, dum morte recidunt,
dum sequitat corpus umbra, quam membra
resingit (membra umbram resingit = vis creatrix,
incorporatio mortuorum loco vivos ponit) 136 130.
limma 489 35.

linguae:

barbara lingua *Nordmannorum* 196 61. 62.
Celtica lingua 448 333. Gallorum famen 482 297.
diversae linguae *Karolum Calvum praedicant*
256 63; personat Hebreus, Graecus Scottus
que celebrat 186 7, Francia laetatur . . ,
Indaeus, Graecus fortia facta canunt, Scottus
et. 194 67. *Adalhardum abbatem Corbeiensem*
rustica concelebret Romana Latinaque
lingua; Saxo quibus pariter plangens pro
carmine dicat 45 7.

Getica luce fulgit vel copia fandi *Leobegildus*
Cordubensis 136 146.

Graecae linguae scientia quantulacumque apud
Scottos 176 154. 181 49. 255 2. 257 98. 527—
533. 686—701 (cf. 408. 520—526. 757) et
Heircum, *Scotorum discipulum*, 432—514
(cf. 422).

rustica Romana lingua 45 7, cf. *concil. Turon.*
a. 813 c. 17 (ed. *Mansi XIV* 85) homilias
quisque aperte transferre studeat in rusticam
Romanam linguam aut Theotiscam,
quo facilius cuncti possint intelligere.
trilinguis frater i. *peritus trium linguarum*:
vulgaris (potius quam *Hebraeac*), *Latinæ*,
Graecæ 229 1. *similiter Hartgario episcopo*
Leodiensi aurea lingua cluit triplicis famine
vocis 167 27.

litorius limbus Neptuni 531 11.

locellus = *locus exiguis* 593 208. 608 480. locellus,
sacra monasterii strueret quo septa 602 163. 172.
logicus: physica, logica, moralia 246 131. — *subst.*
logice 685 4. — *adv.* logice, fissice, ethice
133 37.

lucius *piscis* 341 9.

ludifer sensus 239 44.

lurgo (*i. lureo*) meribibulus 362 CLXI.

luricula (= *loricula*): turres, luriculas (luriculos
cod.), laquearia 552 90.

lusus verborum: nos modicum vini modiumve
bibamus, Bachicus in cunctis sit modus aut
modius 198 31. — multis multetur multo super
bus 201 17 cf. 179 19. — hoc mille tonant tonnae
puro plenae Lieo 215 25 cf. 222 19. — moribus
et muris Roma vetusta cadi 556 10. — rusticati
meae veniam date, quia rusticatio ab
altissimo creata est 566 19. — neminem prophetam,
sive ut tu solitus es dicere, nullum poetam
acceptum esse in patria sua 567 3. — palmae
et, quae fuerit capulo sine, palma neganda est
575 269 cet.

- machros == *μαχρός* 352 42.
 maculamen 672 971.
 maestificus == *maestus* 173 11. 175 131.
 Magius pro Maius (e. g. 310 9) 312 5.
 malesanus 304 15.
 mandra boum 552 68.
 maniplus *inter vestes ecclesiasticas* 182 7 — 10.
 manzir = *filius meretricis* (cf. *Rheinisches Museum* 30, 454 et 31, 454): manzires de *Saracenis Ismaelitis* (cf. pag. 554 adn. 3) 556 15.
mappa mundi in scriptorio Centulensi 297 XIII.
 marka : per markas clusasque ruebas 593 200.
 matirius pro maturius 366 12.
 mausoleum 378 268.
 meatim v. *supra* pag. 794.
 mechanica ars 311 3.
 medicalis == *sanabilis* 459 263.
 medioximus (*schol.* medius) 467 248.
 medus == *midsum* 177 6. 192 16. 211 6.
 melliferax locus 246 120.
 melos (suos melos 50; mēlos *Sedulinus semper*, mēlos eius *sodalis* 235) 50 144. 63 60. 179 20. 185 3. 4. 193 16. 194 70. 224 6. 233 22. 235 2. 251 36. 650 164. 690 2. cet. melicus 184 34. 185 1. 203 70. 222 9. 226 5. 461 20. 515 592. melodus 129 17. 581 121. 633 613.
membrane : metalla a fabris membrata per ignem 114 208.
 membrum v. limen.
 memoria == *ecclesia* 144 14.
 mendae == *mendacia* 213 12.
 mercifer == *mercator* 581 81.
 meribulus 362 cxxi.
 meritricius == *meretricius* 262 5.
 metari : socium metantur (*schol.* eligunt) ituro 468 285.
 metricare 133 34.
 metropolis, sedes metropolitana 236 12. 419 134. metropolita, metropolitanus 419 iss. 418 47.
 micton 49 112 cf. 747.
 millesonum guttur 571 98.
mimologus, *mimus* (cf. *ad* 600): mimilodus 598 II. Mimus 600 72.
 miserulus 731 2, 1.
 missa 252 37. 529 71.
 modius 198 31. 32. 36.
 moeta pro meta 441 101 cet.
 mollificare furorem 528 52.
 monarchos 259 61. 442 119. 546 3.
 monasterium 11 178. 14 298. 20 526. 337 28. 387 660. 572 171. 573 218. 601 135. 602 164. 606 357. 607 418.
 monastica disciplina 45 1, m. decreta 465 136.
 monialis puerla 667 778.
 monumenque decusque triumphi 494 219.
 moralis v. logicus.
mortuorum cultus : cum prima crepundia matris, quae genuit, nigri fascirent tegmina panni 64 70. — sepulcra candore nitent minioque rubescunt 669 824. — epitaphia s. v. tituli. — rotali 371. *Abhandlungen pag. 310 — 312.*
 multicana camena 444 192.
- multigenus 395 71.
 multo == *vervea* : *Sedulii carmina* de tribus multonibus 178 x et de quodam verbece a cane diseripto 204 xli; cf. 201 4 — 7. 215 28.
 mundalis lex 357 8; mundalia 459 263.
 mundus : omnis mundus 609 495.
 munia 491 78. 611 43. 674 1033, dans munia (munera A) linguae 570 46 cf. da (fer 516) munera (munus 571) linguae 7 35. 516 620. 571 119.
 murieps (*noctua, non feles significatur*) 820 4.
 murmurum == *murmur* 165 15.
 muscarium v. flabellum.
 musidicum carmen 239 43.
 musio == *feles* 250 35.
 mussare carmina 362 10.
 myriades mille 192 4.
 nactio == *inventio* 219 2.
 nastula (v. *Cangius s. v. nastalae*) auro texta 316 2.
 nautes *Latine scriptum* 487 509.
 navigator == *nauta* 350 36.
 nebulo de *diabolo* 87 49. 98 270. nebulonius ambro 108 8.
 necne == *nec non* 358 18.
 neophytus : ad nephitum 322 LXXIV.
 nihilare == *ad nihilum redigere* 209 39.
 nitela (*schol.* munditia) 458 205.
 noctigenae umbræ 215 15.
 norma (= *regula*) Benedicti 316 2. 343 1; cf. s. v. Benedictus.
 normate (*pro norma?*) centeno facta domus 552 87.
 notamen 682 3.
 notarius 228 17.
 noverca 74 49.
 numeraliter 501 41.
 numerator 311 5.
 obaudire == *oboedire* 648 105.
 obnubilus 148 2.
 obtentus == *defensio* 307 13.
 obviare alicui 673 999, aliquem 573 177.
 occare == *scindere* 230 21.
 occendor 311 5.
 occubitus == *mors* 376 192.
 October : Octimber 6 26. 413 26 cf. 25 730.
 oculosa seraphin 514 563. 538 9.
 oda 62 11. 76 124. 186 17. 220 9. 222 23. 226 9. 240 45. 250 7. 304 22 cet. — odæ melicæ 184 34. 185 1. 226 5.
 omnireans 154 3. 165 3. 183 11. 208 3. 4. 230 23. 234 17.
 omnificus deus 339 28.
 omniparens dominus 325 20. 737 2, 4.
 omnitenens deus 305 38. 314 12. 316 3 cf. deus.
 omniuvalens deus 319 1.
 operator == *adiutor* 671 923. 673 1000.
 oratio == *precatio* 142 31. 590 82. 729 v (cf. *apparatus*).
 oratorium 341 cxi.
 oratus == *precatio* 434 61. 501 57. 731 20, 4.
 organicus 166 4. 184 20. 193 16. 226 6. 614 30. 650 164.

- organizare 165 18. 185 2. 222 7.
 organum 172 1. 176 160. 262 5. 618 17. 618 88; cantus
 organici 614 30. *de voce humana* 20 542. organ-
 nulum *de voce hominum et avium* 62 14. 219 24. 227 4.
 oritonus Maro 579 12.
 ornamen 668 807. 670 851.
 orphanus (*orfanus* 250) 250 25. 256 58. 680 5, 3.
 681 7, 2.
 orsu = *verbo* 138 18; cf. *Albar ad Ioh. ep. 1* (Esp.
sagr. XI 82) quid Hieronymus dixerit, quid
 senserit, quid suo orsu nobis indiderit.
 ortari *pro* hortari 16 397.
 orthodoxus (*orthodoxus Sedul.*, *orthodoxus Ioh.*)
 165 1. 531 67. 544 78. 546 2.
 osana: aerium spatium, quod validis pennis osana
 colla secant 531 14.
 ostrifer, ostriger = *purpuratus* 190 9. 209 61. 228 13. 14.
 paedagoga = *nutrix* (*apud Gregor. dial.* 2, 1); pédâ-
 goga 394 12 (= 398 10).
 paganus 114 226. 405 10, 2. 528 55. 534 47. 545 2.
 palatium *Karoli Calvi* 429 37; cf. aula.
 pallia S. Paulo sacrata 687 5, pallium sericum
 S. Petro 187 xxi.
 palliare = *vestire, occultare* 335 33.
 pallium v. *palla*.
 pandectes (pandecten) totum ferens novum et
 vetus testamentum sicut facit volumen bibliothecae *Micon in glosulis, of. Wordsworth Old-latin
 biblical texts I pag. XIV*: nom. 611 24, gen. pan-
 dectinis 326 LXXXIII, acc. pandecten 222 1.
 papa: presbiter Antonius, quem sibi Christicola
(S. Iuliani socii) dicunt cognomine papam 108 14.
de episcopo 59 3. 219 9. 224 20. 225 1. 226 16. 233 3.
 dominus quartus Leo papa 740 4. 6; præsul
 summus dominusque papa Iohannes (VIII) 694 18.
 paraclitus *de spiritu sancto* (cf. *Ioh.* 14, 16 *cet.*)
 732 8, 2.
 paradisus (*passim* *paradyssus*), paradiſiacus 46 18.
 48 98. 51 177. 62 26. 173 24. 187 40. 191 16. 192 5.
 197 14. 224 20. 225 28. 246 119. 260 9. 348 1. 394 10.
 398 198. 570 60. 618 107. 619 133. 661 576. paradiſi-
 genus 133 50. 134 78. 138 3. hanc paradiſiacam
 vernantis scenatis aulam *de atrio ecclesiae
 Leodiensis* 207 1.
 parochia 28 150.
 participans (= *particeps*) alicuius rei 672 931.
 participium (cf. *supra* pag. 794 et 798):
ablativus absolutus: quo consonente tribunal
 primum sermonem fecit 95 140.
accusativus absolutus (cf. pag. 71 *adn.* 2):
 murgaritam inventam pretiosam, sprevisti
 mundum 90 5. 91 25. 313 3. 339 4. 351 15.
 741 VIII, 1. 745 8.
nominativus absolutus (cf. pag. 3 *adn.* 3): his
 pollens præsul, decimus iam fluxerat annus
 10 147. 12 213. 20 329. 105 151. 332 10, 12.
 participium *pro verbo finito*: dum residens
 noster . . . veniensque ligatus inque gremio
 recubans, salve inquit 361 1—3; 309 17, 7.
 particulae maxime versuum supplendorum causa
 interpositae et propria vi carentes: enim, etenim
 299 62. 349 14. — et 149 8, 4. — etiam 313 5. —
 forte: ne forte 319 5. 320 2. 322 24 *cet.*, quo forte
 586 332. — iamque 299 39. — nam, namque 21 560.
 87 32. 313 5. 314 11. 320 5 *cet.* — que 149 8, 5.
 300 70, 9. 302 20, 21. 350 3. 361 13 *cet.* — quoque
 298 13. 299 46. 301 33 4,. 303 5. — tantum 317 3.
 318 4. 323 3 *cet.*
 pascha: carmina de eo *Albari* 137 x, *Audradi* 73
 — 84, *Miconis* 304 xxii, *Iohannis Scotti* 531 iii,
Sedulii Scotti 218 LXIII, *Scotti nescio cuius* 232 i.
 pastoforium, pars ecclesiae (v. *Cangius s. v.*): circum-
 quaque stoas, armaria, pastaforia (*sic. cod.*) 552 93.
 pastoralis cura 166 19, honos 678 1.
 pastoreal fistola 172 77, 5.
 patrissare 488 10.
 pausa = *quies* 495 261. pausaro in sepulcro 223 11.
 230 29. 238 3 *cet.*
 pavus = *pavo* 128 7. 668 816.
 pectorum stimulus 324 16.
 pedalis (= *metrica*) lex 354 2.
 pedulus (*vulgo* *pedulis*) = *tibiale*: cum geminis
 pedulis 305 2.
 pellicia tunica 206 112.
 pentus = *πέντος* 132 11.
 peplum 31 240. 34 360. 172 9. 204 6, 14. 219 22. 230 2.
 552 63. 636 12. *pepla Ludowici Più et Karoli Calvi
 ab uxoribus picta* 533 9. 687 1.
 peragrare = *perlegere* 335 14. 360 17.
 perarare = *exarare, scribere, conscribere* 295 5. 303 8.
 321 1. 325 5. 352 50 cf. 303 2. 324 12.
 pereffluus 452 33.
 perexpendere laudes 723 24.
 perfarcire: vas sicera perfartum 324 8.
 pergradientes desertum 339 27.
 perintrare ad gaudia 580 62.
 perornare 572 162.
 perplanare remota dicta 549 13.
 persistere = *esse* 299 42. 320 7. 322 17. 470 349.
 perstare = *esse* 339 11. 349 17. 395 58. 396 121. 397 167.
 398 182. 462 29 cf. 695 69.
 pertensa pax 305 37.
 perurgere (= *extollere*) disciplinas ad sidera 429 10.
 — seq. inf. = *pervincere ut* 504 117.
 petalum = *lamina aurea* 684 62.
 phantasiae (imagines diabolicae, quibus anima
 decipitur *schol.* 435) 435 79. 530 40. fantasma
 150 13.
 pharus: lampadibus plena faros (= *candelabra*)
 552 95.
 philomela: carmina philomelica 126 1. 127 II, cf.
 63 60. 129 20. 232 24. 233 22.
 philosophia 429 18. philosophi 295 3. 366 16. 429 25.
 physicus 133 37. 246 131. 511 427. physice 550 17.
 phos *Latinis litteris* 354 4.
 pictura v. artes.
 pipare carmina sim. 131 10. 135 128. 139 45. 145 2.
 366 14; possunt trimoda vobis pipare camena
 595 295.

- pitatiolum, pitatiolus = *scidula* 416 i. 417 r.
 plasma = *homo, creatura* 307 24. 328 4. 342 6. 353 5.
 plasmare 82 344. 377 227. 380 353. 660 539. plas-
 matio 516 625.
 plastes mendosus = *mendaciorum factor* 214 23.
 platesia *piscis* (*germ. plateise*) 341 8.
 plaustriger (*a. plaustro i. ursa maiore*) polus 228 2.
 plebeicus, plebeius = *laicatus* 346 17. 496 304.
 plebeitas (*syn. rusticitas* 350 40. 566 20) 368 15.
 plectrum linguae 309 7. 363 22. 367 7. cordis 367 24.
 — = *cantus* 127 15.
 pneuma ventorum 511 423. pneuma sanctificum
 sim. = τὸ ἄγιον πνεῦμα 534 2. 548 8.
 πνύξ = *ecclesia Christiana* 529 13. 540 2.
 poa: vestri valeat Camena, indiget haut nostra
 quae neque lauta poa (*i. quae nec nostra Camena*
nec, cum ipsa dapsilis sit, alieno cibo indiget;
 ΠΟΔΑ pabulum *gl. graecolat. corp. glossarior. ed.*
Goetz II. 410; 45 222 22).
 poderis *xestis sacerdotalis* = *alba* 668 304 cf. 643 941.
 noīēv = *sacra facere* 547 6.
 polifer (*cf. hymnifer*) = *caelestis* 139 1.
 pollescere (*v. Archiv f. lat. Lexikogr. I, 481*) 236 18.
 polyformia (multiformia *schol.*) munera 514 568.
 polygonus: aspice polygonos flexus arcusque vo-
 lutos 552 88.
 πολύμορφος: ΠΟΛΥΜΟΡΦΩΤΑ ΖΩΔ 538 11.
 pompifer = *luxuriosus* 626 369.
 ponticus = *marinus* 471 425.
 pontifex = *episcopus* 167 35. 169 v. 172 vii. 184 xvii.
 185 46. 219 6. 250 19. pontificalis apex 222 10.
 pontificalis cathedra 723 3, pontificale decus
 60 48. 167 36. 174 58. 686 4, pontificale solium
 589 43.
 popellus 681 10, 3.
 populi = *laici* 119 384. 392. 250 17 *cet.* sacerdotes
 populique 119 384, presbiteri et populi 119 392.
 porismata (*luchra schol.* 515) 264 1. 515 586.
 pos (*cf. 3 adn. 3 et 746*): pos se 451 475, pos tergum
 (*vel terga*) 16 391. 23 666, pos ternos 36 438.
 potestare 129 3. 9.
 potis: iuxta quod potis est nostrum (*cf. iuxta*
 quod posse tibi fuerit 322 6) 321 7; sim. 305 31.
 325 8. 327 2. 9 *cet.*
 practica 550 15.
 praeblandus 469 312.
 praecensor 613 11. praecentus 467 227.
 praeeceptor de abbe 301 81. 304 19. 324 4 *et passim.*
 praecumulare 489 25.
 praecupidus amicus 158 10.
 praecursum instantis vitae finivit 332 xciv.
 praedestinationaria controversia 69. 113 178—192. 710—
 717. 736 144—154.
 praeexcitamen ingenoli 566 12.
 praefamen = κήρυγμα 542 1.
 praefulgidulus e *Traubii conjectura* 735 70.
 praehumilia 736 137.
 praelatus = *abbas* 337 20.
 praelugubris 374 118.
 praeeminere 154 1. 159 3, 12; 162 21.
 praemodicus 385 585.
 praeominatum (quodam quasi omne confortatum
 schol.) pectus 435 100.
 praeparvus 386 623.
 praespicuus = *perspicuus* 144 8.
 praestrepere = *perstrepare* 128 17.
 praestus: sit nobis Christus prestus ad custodia
 150 7, 3.
 praesul = *magister* 427 10 cf. 756. *de iudice pro-*
vinciae, nisi ibi praeses restituendum, 93 65. 103 69.
 107 216. 112 124 *cet.* *saepissime de episcopis et*
sancitis; praesul summus dominusque papa
Iohannes 694 18.
 praetitulare 260 2.
 praeviare = *praeire* 466 198.
 praevidicare *v. supra sub compositis.*
 pragma 257 107. 549 4.
 prasius = *smaragdus* 645 11.
 presbyter 482 268. 533 73. 606 367 cf. 667 769.
 pretium = *pecunia, qua captivus redimitur: dicitur*
de Christo homine facto, ut homines sanguine
redimeret, pretium de virgine sumpsit et fuso
pretio tenebrarum regna petivit 744 41. 44.
 primates regis Karoli Calvi 353 7.
 pro nibili ducis 97 237. pro munera lego 318 1. cf.
supra pag. 794 et 797.
 problema = *aenigma* 219 LXIV.
 prodigiare = *praesignare* 386 613.
 prognostica symbola 543 6.
 proludium pugnae 478 88.
 promerium *pro pomerium, pomarium* 332 2.
 propassī cum ipso Christo *de pueris innocentibus*
 300 70.
 propiare 34 352.
 propitiare *vel propitiari* 183 28. 214 28. 224 30. 346 26.
 359 8.
 proreta 193 3.
 proselytus: ad quandam proselitum 325 LXXXI.
 prostrare (*cf. 3 adn. 3*) 15 358.
 prosus: tibi salus tempore proso sit 308 21. ser-
 monem texere prosum 364 11.
 protomartyr 299 42. 358 3. 628 435.
 protoplasma (*cf. plasma*) 297 2. protoplastus 334 24.
 340 38. 377 225. 380 353. 634 638.
 πρωτηνῆτης de *praeposito monasterii*: ante ubi post
 patrem primnites (*Traube cf. pag.* 752, *primites*
cod.) mundus Amandus, Sigvaldus iustus, primus
 Aregarius 251 3.
 psallere carmina 633 611. 734 59.
 psalliger 174 80.
 psalmatio 352 49.
 psalmicanus 574 250.
 psalmidicus 551 53.
 psalmificus 248 1.
 psalmista 24 710. 114 205. 207 128. 258 25. 735 66.
 psalmodia 341 1. 376 179. 466 172. cf. *supra sub*
artibus.
 psalmus 245 77. 252 37. 262 2. 513 520. 577 397. 579 18.
 618 18. 633 598.
 psalteriorum tituli 241.

- pulcrifice radians 129 4. 137 21.
 pulsare (= *oratione commovere*) dominum 319 3.
 pusio 732 10, 1. pusiulus 731 1, 1. pusillulus 732 3, 1.
 puter: putra pestis = *lepra* 120 427.
- qu *pro* c: loquutus 106 166. 207 115. — posquo
 321 18. — quur (*cf. supra pag. 791*) 97 209. 98 248.
 — sequus 87 42. 107 208. — sequita 120 443.
- quadricolor 198 3.
 quadrifidus mundus *sim.* 134 53. 137 26. 461 30.
 quadrifidam (in quatuor libros divisam *schol.*)
Georgen 436 22.
 quadrupedalis 167 4.
 quadrus mundus *sim.* 22 636. 49 107. 52 13. 733 8.
 quadri threni Ieremiae 668 800.
 quamque (= *et quamvis*) forent vacuae fenestrae,
 lux tamen interior mieut 17 423.
 que non legitimo loco positum: adque colore poli
 pollensque lapillus aquescens (= *pollens et*
aquescens) 130 9; 147 4. 217 15. 310 15. 353 9.
 361 1. 2. 4. 694 38 *cet.*
- questa fortia = *criminationes audacter prolatae*
 140 46.
- quin = *ut fin.*: defendat dextera Christi illum,
 quin maneat incolumis 316 2; 319 6. 322 19. 323 6.
 340 33. 352 24.
- quisque = *quisquis: saepissime.*
- ramalia (cornua *schol.*) cervi 443 167.
- raucisonans fistula 310 1.
- recubus = *recubans* 486 435. 584 248.
- reductor vitae 590 101.
- refector sacri ovilis 444 174.
- refluus = *abundans* 436 14.
- refusus (= *redundans*) livore 308 8. luce diurna
 refusa (*sc. die vesperascente*) 320 3.
- regirare = *errare* 672 940.
- regitare = *regnare* 586 36.
- regimen 11 205. 160 15. 193 21. 209 52. 418 51. 420 5.
 regnare semet suosque et subditos 157 1.
- regula S. Benedicti *v. ind. nom.*; regulare capitulum
sim. 431 20. 23.
- relator bonitatis 562 27.
- reliquiae sanctorum emptae venditae 554.
- relocare = *reponere* 680 7.
- reminisci in aliquam rem 104 110.
- remota (= *obscura*) dicta 549 13.
- reparamina dampni 462 31.
- repausare 578 450.
- revectare = *revehere* 384 551.
- revolumen: prospera labentis vitae revolumina
 praesta 552 80.
- revolvere = *praedicare* 140 13.
- rinoceron *pro* rhinoceros 230 6.
- rosa liliique certamen 230 LXXXI.
- rosula 65 137.
- rotuli mortuorum *v. sub mortuorum cultu.*
- rubrica (fabrorum linea dicitur a rubro colore,
 ponitur autem pro diligentia magistrali *schol.*
 441 86,
- rubricare 671 929.
- rudimen = *rudimentum* 515 594.
- ruitantia limina 536 7.
- rurem *pro rus* 308 9.
- rutilascerē *pro rutilescere* 218 7.
- rutilum = *lumen* 138 4. 140 20.
- ξυφεῖν = *ξυφεῖν* 701 4.
- sabanum 120 425. 553 1 *cf.* 336 civ.
- sacer dei = *sacerdos* 341 cx 1.
- sacerdos: sacerdotes secundi = *presbyteri* 667 769.
- sacrista = *aeditus* 679 2.
- saetalia capri (ciliicum *schol.*) 457 158.
- salax *opp.* claudus 188 17. 205 53.
- salebro (= *salebroso*) sint quamvis carmina versu
 612 57.
- salutations epistolicae:
- ad finem nimias dicit tibi nostra salutes
 fistula, quas supra conticuit capite. mos
 manet in scriptis erga vitare priores has a
 subiectis, nomina ceu propria. blandiloquas
 ideo minime fuit ausa salutes offerre in
 prima fronte salutifera 340 17—22.
- tot dicito iura salutis, quot caelum stellae
 condecorant rutilas 55 21; *sim.* 192 5—8
 224 17—22. *cf. Denkmäler deutscher Poesie*
u. Prosa edd. Müllerhoff Scherer Steinmeyer
II 152; Liersch, Zeitschrift f. deutsch. Alter-
thum XXXVI 154.
- duodenos opto salutes: nam chorus hoc
 numero gaudet apostolicus 183 t. 2; *sim.*
 192 1—4.
- accusativi nudi: omnibus amatoribus sapien-
 tiae Micon levita totum quod est (*sc. optat*,
of. 723 1—6) 279 1; *sim.* 428 1—3. 566 1. 2.
- salvificus 582 159.
- salvifluus 529 2.
- sanctimonialis 45 1.
- sanctivomi euangelistae 245 90.
- sandalia *sacerdotalia* 668 806.
- sapo 321 16.
- sarcophagus 313 1. 383 1. 343 16.
- σχῆμα ΚΗΜΔΤΔ 686 1.
- scotica = *scutica* 595 330.
- scrinium sanctae matris ecclesiae Romanae 740 11.
- sedula gloria 141 79 *cf.* 725 9, 5, laus 726 13, 1.
- senior noster abbas 352 53 *et sic saepius.*
- septifidus = *septemplex* 461 9.
- septifluus (*cf. Petron. 133 ed. Buecheler pag. 187, 5*)
 461 16.
- serenifica frons 167 41. 186 16.
- sessio peregrinorum 329 LXXXVIII. 344 CXIX.
- sessus = *sedes* 331 22.
- sexangulus berillus 172 63, lapis 215 10, topazus
 227 31.
- sextarin potare 199 37.
- sic = *deinde* 133 44.
- sicera 206 106. 324 8; *cf.* cervisa.
- signipotens 461 10.
- similare (= *aequare*) aliquem 222 10.

- simplificus 461 14.
 sinaxis *v. artes.*
 sindon 553 s.
 sincere *c. dat.* (*cf. Iuvenc. II* 24): efflagitet omnium
 potentem pro se proque suo sodali, sedibus
 exceptos post tot iam tempora certis tranquillam
 miseris sinat inventare quietem (= *miseris sinat*
exceptos sedibus certis quietem inventare, Constant. I 5, 39 pro eis dominum precaretur,
 quatinus recepti requiem mererentur) 466 195.
 sis == *si vis* 361 3 *cf.* 77 140.
 sistere == *esse* 144 15. 320 1. 321 14. 322 14. 384 24.
 335 39. 354 1. 356 3. 395 72. 396 104. 105. 673 984.
 item subsistero 545 11.
 solarium pictum 210 *xlviii.*
 solito 352 52. insolito 339 24.
 solemnicus 185 3. 199 41. 206 109.
 sophus (sophos 548) 5 19. 168 18. 24. 169 44. 171 21.
 172 4. 174 82. 177 9. 192 10. 215 34. 216 43. 222 12.
 223 6. 227 27. 236 23. 239 42. 303 5. 335 45. 350 12.
 365 8. 548 2. 679 1. 686 1. sophia 52 2. 11. 190 32.
 202 28. 211 11. 227 27. 234 20. 239 17. 247 158. 248 184.
 186. 254 3. 302 3. 547 19 *cet.* sophicus 173 22. 28. 45.
 178 15. 28. 179 32. 194 10. 198 26. 200 17. 203 69.
 227 28. sophista 169 28. 174 78. 179 31. 223 12.
 224 9. 225 27. 230 7. 304 1. 321 18. 324 *lxxix.* 13.
 325 3. 327 1. 368 14. 522 1. 595 332. 601 137.
 soporificus == *dormiens* 374 104.
 sors ecclesiastica 460 284.
 spatiare == *delatare* 297 2. 336 1.
 spectare == *exspectare* 94 113. 95 159. 611 46 *cet.*
 sphaera: spera 159 4. 163 2. 223 2. 532 20. spericus
 531 9.
 splendifluus 320 11. 356 12.
 stat vobis propter codiculos reponendos == *con-*
stituistis eos reponere 355 10 *cf.* 303 4.
 stathmus *Latine scriptum* == *trutina* 547 18.
 staurus *Latine scriptum* == *crux* 548 4 *cf.* 544 49.
 stellator caeli deo 321 14.
 stemma (sthema 246 104) regale *sim.* 11 192. 546 5.
 547 3. 688 12.
 stigma: laquear stigmate pictum 169 40.
 stimplo == *extimplo*, *extempo* 47 66.
 stoia 315 1. 552 93.
 stola 117 306. 118 365. 168 8. 182 11. 188 35. 228 31.
 671 919. stolaris 668 805. stolatus 182 13.
 storia *pro historia* 5 7.
 strofia == *insidiae* 158 26. 214 14. 215 8. strophosus
 158 9. 167 26. 188 24.
 structura verborum 309 20.
 studere de libris 321 4.
 stupidare == *mirari* 530 17.
 suavisibilis 614 36.
 subnexio == *appendix* 412 101.
 subripere == *subrepere* 355 26. 363 26. 586 333.
 subsistere *v. sistere.*
 succenturiatus (*cf. Terent. Phorm. I* 4, 52): Messias
 vobis succenturiatus ubique sit (= *subsidio sit*)
 224 7.
 succiduae (= *vetustae*) chartae 438 20.
- superare == *superesse* (substitisse *apud Ursinum*)
 24 712. 36 448.
 superastare 488 15.
 superangere 350 5.
 superexcclere 121 469. *cf.* 673 994.
 superextulisse 646 27.
supernumerale ecclesiasticum 668 804.
 suppetiae (suppetiae auxilia, est enim primae
 declinationis feminini generisque *Micon in glosa-*
lis) 512 476. suppetium 310 12.
 subpresse == *clam* 298 4.
 susceptio egenum 324 2. 6.
 symbolum 429 5. 461 28. 499 3. 513 508. 533 61. 534 36.
 543 6. 551 21. symbolicus 530 32. 549 18.
 symfonare == *per typum significare* 551 33.
 symirna *v. supra pag.* 796.
 symmachus 545 12. 548 13.
symmysta: domini simmista Iohannes 618 90.
 synagoga 138 44. 187 10. 252 2. 618 97. 638 779.
 synodus 174 57. 468 267.
 syrma 166 5. 174 90. rhetoricum verborum s. 549 1.
 tabifer == *tabificus* 597 397.
 talamasca: persona *gl. talamasca* 290 305.
 tapinosis (*gl. humilitas*) 692 2.
 taxis *angelorum* 548 22.
 tementum pro temetum 145 3. 148 4, 3.
 tenuidus == *tenuis* 177 9.
 tergitim (= *supinus*) recubas 345 14.
 tetrasti (*cod.*, tetranti *Tr.*, *a tetrapartitū rectius*
derivat Cangius) implevit (*regem*) virtutum
 quatuor almo 257 4.
thecca: teca librorum == *bibliotheca* (*vide in indice*
palaeographico) 144 2. 24. 145 4.
 theologus 336 civ. 545 11. theologia 499 10. 550 19.
 theorema 549 14. 551 17.
 thomus pro tomus in codice accuratissimo 245 59.
threnus: threna 46 31. threnis *vel* trenis 50 145.
 668 800. trenos 614 32.
 thronizare == *sublimari* 166 21.
 titula 682 1. 684 41. 57.
 titulare 55 11. 65 138. 359 1. titulatio 416 VII.
tituli:
sepulcrorum tituli (*cf. ad* 669 824):
 in lampade ante tumulum 353 *cxlvi.*
 in tabula ad decus tumuli 347 *cxxxvii.*
 epitaphia 141 n. 145 vi — 147 xi. 149 iv. 204 *XL.*
 310 *xxxiii* — 315 *xlviii.* 317 *lxix.* 319 *lxiv.* *lxv.*
 332 *xclii.* 343 *xcvii* — 384 c. 341 *cx.*
 344 *cxxi.* 345 *cxxxii.* 346 *cxxv.* 347 *cxxxvi.*
 352 *cxl.* 353 *cxlvi.* 354 *cxlvi.* 360 *cvi.*
 413 m. 414. 420 *viii.* 676 n — 680 *xii* *cf. ad*
 309 *xxx.* ludicra 207 133. 365 *glxvi.* 553 x.
picturarum tituli:
picturarum parietinarum 188 *xxii.* 207 *xlii.*
 210 *xlviii.* 211 *ii.* *lii.* 231 *lxxxii.* 295 *iv.* 296 *vi.*
vii. *viii.* 297 *ix.* *x.* *xi.* *xii.* *xiv.* 347 *cxxviii.* *cxxx.*
 348 *cxxxii.* *cxxxii.* 359 *cliv.* *clv.* 360 *clvi.*
- codicum pictorum v. inter titulos librorum.*
- mappa mundi titulo insignita* 297 *xiii.*

tituli:

tituli palliis pictis intexti (*cf.* 533^{iv}. 687^v) 187^{xxi}.
414 *adn.* 558^{1—12}. 687^v *et adn.*, *cf.* 315^{l.}
316^{ii.}

librorum tituli:

versus sacris libris (*bibliothecis*, *psalteriis*, *cet.*)
additi 182^{ix}. 144^{1. ii.} 222^{LXIX}. 243—264
(*cf.* 752). 326^{LXXXIII}. 410^{ii.}
aliorum librorum inscriptio et subscriptiones
298^{xv}. 368^{CLXXI}. 527^{l.} 547^{vii}. 549^{viii}. 555.
676^{l.} 682^{iv}. 685—687. 696^{ii.} 751 *cf. adn.*
296.

epistularum tituli: super diplomate 315^{XLIX}.
316^{l.} 317^{LVII}.

aedificiorum tituli (*cf. tit. ecclesiastic. et monastic.*):
portarum inscriptio 705^{ii.}
versus in quodam picto solario scripti 210^{XLVIII}.

tituli ad res ecclesiasticas et monasticas pertinentes:

in ecclesia 207^{XLI}. 211^{l.} 211^{ii.} 330^{XCI}. 336^{CIII}.
343^{CXVIII}.

titulus campanae 425^{adn.} *versus qui descripti sunt in calice* 236^{vi.} *in cyborium* 347^{CXXVII}.
in quodam vase marmoreo 344^{CXX}.
de quodam altari 209^{XLVII}. 358^{CIII}. 409^{l.}
427^{adn.}

in lectorio 316^{l.} 343^{CXVI}.

desuper mensa 316^{LV} *et adn.* 317^{LVI}. 317^{LVIII}.
in sessione peregrinorum 329^{LXXXVIII}—330^{XC}.
344^{CXIX}. 349^{CXXXVI}.

in hospitale pauperum 320^{LIX}.
in quadam mansione (*ubi fratres spiritus extremos reddere valeant*) 342^{CXIV}.

in domo scriptorum 296^v *cf.* 274.
de quadam medicinali domo 197^{XXXI}.

de quadam speciosa domo (*vix titulus est*) 198^{XXXII}.

in domo pomorum 323^{LXXVIII}.
super lecto (*cf.* 149^v. 150^{vi}) 316^{LIV}. 319^{XLVII}.

342^{CXV}. 353^{CXLIV}.
in lavatorio 318^{LX}. 328^{LXXXVI}.

cingulum, maniplus, stola 181^{XIII}.

tituli variis rebus inscripti:

in cingulo (*contra lumborum fluvida*) 315^{l.}
316^{ii.}

desuper cylipsidra (*i. clepsydra*) 323^{LXXVI}.

in flabello (*cf.* 750) 145^{IV. v.} *in quodam gestatoria* 348^{CXXXIV}. *in muscario* 348^{CXXXV}.

in laterna 320^{LXI}. 354^{CXLVII}. *lucerna* 320^{LXX}.

poculi titulus 347^{CXXXIX}.

toga resultet, omnis hunum conclamat 148^{1. i};

ubi toga (*vel togati*) *videtur facundium* (*vel facundos*) *significare*, *cf.* *Prudent. cath.* 2, 39.
41. 46.

tonna = *dolum* 215²⁵. 222¹⁹.

tora = *lex* (*torach Hebraei Latini legem appellant*;
quinque libri Moysi Hebreis dicuntur Papias s. v.) *calatum arripui sine tora artis grammaticae* 350^{l.}

trahice = *tracie* 324^v.

transitiva et intransitiva permulta:

transitiva pro intransitivis: *angit*, *quo gressum verteret* 573¹⁸¹. — *excutere* 127¹³ = *excutere se* 128¹. — *tremefacere* = *tremescere* 195¹⁵. — *vertere* 302⁷.

intransitiva pro transitivis: *ardere* = *comburere* 108²²². 617^{52. 59}. 622²⁰³. — *bellare aliquem* 238¹. — *defluere imbres* 105¹⁴⁴. — *dehisce* 7⁴⁴. 66¹⁵⁵. — *desilire* 475⁴⁴. — *desistere* 497³⁵⁵. — *dominari s. v.* — *excurrere* 461²⁹. — *regnare s. v.* — *sedere tribunal* 574²⁴¹. *item residere aliquem locum* (*aliquo loco* 22⁶³⁴. 25⁸. 108³. 670⁸⁸⁹) 116²⁶⁸. 692¹¹. — *tepescere* 75⁶⁶. — *turgescere* 219²¹. — *vernare*: *hortus, quem lilia vernant* 104¹⁰⁶.

trechete, trechete Latine scriptum 315¹. 345¹. 361¹.
tremulans = *tremulus* 101⁷. 528³⁵.

trifidus (*triplex* 155¹²) *orbis* (*mundus* 189) 154¹.
156⁵. 174⁶³. 189^{9. 10}. 195^{9. 10}. 212³; *cf.* *quadrisfidus*.

trigonus numerus 296².

trimodus 458²²⁴. 595²⁹⁵. 620¹⁵³.

trinitas sancta 86¹⁸. 100³³⁸. 105¹⁴⁷. 157. 113¹⁹⁷.

120⁴⁵⁴. 136¹⁶⁷. 141⁷⁹. 149^{9. 1—5}. 150^{10. 1}. 159¹⁶.

248¹⁸⁷. 304²⁷. 501^{59—68}. 544⁸⁰. 632⁵⁶¹. 685⁷.

732^{7. 1—8. 5}. 734³⁵. 740—743.

tripotestas: *sit tibi gloria, nate, una cum genitore tuo, in quo est parti potestas* (*cod.*, *par tripotestas Tr. coll. tripotens apud Mar. Victorin.*, *patripotestas H. Hagen*), *quamvis personne variae deitas tamen una est* 304²⁸.

triquadrus mundus 511⁴²⁶.

triumpus = *triumplus* 501⁵³.

trochus infantum 350¹². 366².

τρόπαιον: *arbor virtutum liquidis imbrificata tropis* 227¹⁰. *tropicus* 550⁴.

tropus verborum 56³⁶. *tropico lepore coruscus*

734²⁸ *cf.* 222⁷. *tropus* = *cantus* 166². 172².

184²⁰. 200⁶. 222⁸. 225²⁶. 226⁶.

tuffus = *tofus* 107¹⁹⁵.

tumba 26²⁸. 678^{7. 1}. 679¹.

tumbare = *sepelire* 377²⁵⁵.

turmivomae (*i. multitudines hominum exhibentes schol.*) *plateae* 436¹³.

turpiloquus 62¹¹.

typhus (*typus* 256) = *superbia* 256⁶⁷. 279⁸. —

= *superbus* 357²⁹.

typicus 261⁵. 325¹. 535²⁶. 551³². 631⁵³⁶. 641⁸⁸².

662⁵⁹¹. 665⁶⁹³. 670⁸⁵¹.

tyris (*i. θύρις*) = *fenestra* 552⁹¹.

tyro 431¹. 617⁶⁶. 732^{4. 1}.

umbramen 551²⁵.

umbrivaga caligo 508³⁰².

unificeare 508³⁰⁰. 550¹⁸.

usquequād = *quoadusque, donec* 318⁸. 328²⁶. 335³³.

355¹³. 620¹⁶¹ *cf.* 293³⁹⁹.

ut quid = *cur* 96¹⁸⁶. 230²¹. 731^{1. 1}.

uterus *baptismatis* 119⁴⁰⁴. *fontis* 120⁴²⁴; *pass.*

S. Arnulfi v. 583 (*norem rit. sanctorum ed. Harster pag. 107*) *a Paulo de Winterfeld confertur*.

vacilis (= <i>feriatuſ</i>) dies 324 10. valitare = <i>valere</i> 345 2. vates = <i>episcopus</i> 7 54, 57, 28 135 et <i>saepius in vita Leudegarii</i>. vatidicus = <i>vaticinans</i> 615 12. vativomus <i>cetus</i> 543 6. vehere <i>vile syn. non dignum aestimare</i> 247 173. velatio membrorum <i>Adae et Eveae</i> 348 cxxxi. velificare <i>curſum</i> 674 1023. <i>veneratus</i>: pro <i>veneratu Martini</i> 251 15; cf. <i>euangelium item Turonense (non Mettense) Poet. II pag. 671 v. 12.</i> <i>ventriservius</i> 614 x. <i>ventus opp. corpus</i> = <i>spiritus</i> 342 4. verbifluus <i>orbis si istos conſpireret in actus conveniantque omnes una sub sede poetae</i> 588 12. <i>vernulitas</i> = <i>tempus vernandi</i> 180 40. <i>versificalis</i> 248 188, 355 10. <i>versificus</i> 184 18, 195 5. 6, 237 6. <i>substantive</i> 222 23. 529 80. <i>vestis picta</i> = <i>tapete</i> 169 13.	vigidus 131 19. villaes <i>Turonenses</i> 251 14. vinclare 31 240. virga = <i>baculus episcopalis</i> 678 7. viridentia (= <i>viridianitia</i>) tecta 74 54. vitta = <i>infula episcopi</i> 686 3. votifer 547 4. <i>voces animantium</i> 128 1v (cf. <i>Albar. ed. Florez Esp. sagr. XI</i> 90 et 131). <i>biā seu bēc vox multonis</i> 207 116. <i>vulnifer</i> 200 20. <i>vulnipotens</i> 162 10. <i>xenium</i> 163 33, 231 49, 612 16. <i>zabulones</i> (= <i>daemones?</i>) 682 4. <i>zaphirus pro saphirus</i> 172 66. <i>zeta</i> (= <i>diacta</i>) <i>hiemalis</i> 682 6. <i>zetula</i> (<i>specu Gregor. dial. II</i> 38) 397 156. <i>zmaragdus pro smaragdus</i> 135 110, 457 154. <i>zonatim</i> 295 3, 349 8.

V.

INDEX METRICUS ET RHYTHMICUS.

abecedarius 404—405.
acrostichides (cf. ad 55c) 51 II. 52 III. 139 XII. 146 VIII.
 235 v cf. 733 25. *acrostichon et telestichon* 682 IV.
carmina figurata 563. 565. cf. ad 612 61 et
 701 XVI.
allitterationis exempla: 8 92. 14 311. 47 69. 49 118.
 51 180. 62 20. 299 38. 300 74. 307 19. 310 12. 321 1.
 325 5. 412 73. 79. 97. 416 7. 8. 18. 20. 461 14. 464 110.
 478 107. 485 403. 503 62. 536 18. *cor et corpus* 149 5, 2.
 637 738. 658 445. 664 647. 674 1041. *corde et carne*
 669 830. *moribus et muris Roma vetusta cadis*
 556 10. *iudicio iniusto iudeo iustissimus index*
iustitiae 570 41. *pastores pecorum proni pressi-*
que pavore 569 14. *praecepsi proceres Petrus*
Paulusque priores 570 51. *serpens serpentem*
saevum sed saeva serendo saevior 573 207 cf.
 570 75. *terrigenae teneant terras tellure tenendi*
 574 256. *vivida vi virtus ventorum verbena vicit*
 486 455.
au et eu per duas syllabas enuntiantur (cf. Karo-
 ling. Dichtung. pag. 112, Abhandlungen pag. 320):
auxilium 314 6. *cēu* 312 3. 320 4. *ehēu* (heheu
 302) 302 4. 307 14. 313 6. *hēu* 309 3. 383 507; *est*
etiam bisyllabum in rhythmo Godescalci 729 1, 5.
 2, 5 *cet.* Saul v. *ind. nominum.* *sēu* 381 385. 749 11.
carmen opp. rhythmus v. ibi. musicum (musidicum
 239) *carmen* 139 5. 239 43.
carmina metrica:
metra media aero usitatissima:
hexameter dactylicus (*carmen heroicum subser.*
 609, *metrum eroicum* 145 VI, *versi heroyci*
 138 XI):
singula carmina non enumerantur; carmina
ad normam Eulogii v. infra sub poesi
Hispanorum; singuli hexametri Graeci rel
tota carmina 538—542. 545—548. 686.
 697. 698. 701.
Leonini monosyllabi c. a. 850 facti 733—737.
 c. a. 900 705 II.
 a. 975—1000 752.
L. monosyllabi disyl-
labis intermixtis c. a. 1076 678 VI.
L. dissyllabi c. a. 1088 676 II I.
 sacc. XII 139 adh.

carmina metrica:
metra medio aero usitatissima:
hexameter dactylicus:
caudati pauci inter Albari hexametros, multi
inter Godescalci 138 42—46. 733—737.
distichon (distica 128 III cf. 612 21):
singula carmina elegiacu non adseruntur;
Hispanorum disticha v. infra; a Berthario
Casinensi versus rudi arte confecti, sed
metrici 394—398; *Graeca disticha* 531.
 535. 540.
hexametri et pentametri Leonini c. a. 850
scripti 55—61 cf. 711.
echoicii (reciproci versus 216 cf. ad 178, *de*
aliis nominibus v. 392. 754) 170 VI. 178 X.
 185 XVIII. 189 XXIII. XXIV. 191 19—74. 195 XXX.
 208 XLIV. 216 LIX. 223 19—22. 225 29—34.
 227 LXXVII. 235 25. 26. 236 VII. 237 VIII. 329
 LXXXVIII. LXXXIX. 344 CXIX. 688 VI. 691 II. III.
sapphicum prius (sappicum carmen 693 XI,
 scaphicum carmen 184, metrum sappicum
 202, cf. 203 69) 155 V. 156 VI. 163 XVIII.
 176 VIII. 184 XVII. 202 XXXIX. 208 XLV. 209
 XLVI. 217 LX. 219 LXV. 220 LXVI. 232 I. 235 V.
 248 IV. 693 XI. 727 III. *acrostichideum praebet*
 235 V. *concentibus artificiosissime ornatum*
 727 III.
tetrameter trochaicus catalecticus (cf. e. g. For-
 tunati II 2 pange lingua gloriosum proe-
 lium certaminis): *binis versibus inter se*
iunctis 165 XXI. 248 III (Christus Evam.).
 415 II, *quaternis* 159 XI. 218 IX.
asclepiadeum primum 139 XII. 160 XIII. 164 XIX.
Albaro (139 XII) *non tam Horatium* (cf.
 pag. 124) *quam Prudentium et quosdam*
poetas Hispanos, qui in breviario Mozarabico
inveniuntur, exemplo fuisse certum est.
eius et Sedilius Asclepiadei quaternis versi-
bus dispositi, qui apud Albarum etiam
acrostichide insigniuntur.
asclepiadei pars prior adonio continuata (cf.
 Beda de arte metr. ed. Keil grammatic.
 lat. VII 255 et Peiper ad Boeth. de cons.
 pag. 225, Sedilius 169 IV imitatur hymnum

*carmina metrica:**metra medio aero usitatissima:**asclepiadeus adonio continuatus:*

Ambrosianum squalent arva soli pulvere
multo *apud* Daniel *Thesaur. hymnologic.*

I 31 158 ix. 169 iv. 248 iii (Adam primus).

dimeter iambicus (iambicus tetrameter 680 cf.

Beda l. c. pag. 256, cf. *Sedulii* a solis
ortus cardine): *quaternis versibus* *decurrunt*,
ut hymni Sedulii Prudentii *cet.*, 162 xvii.
680 iii 1. *carmen alterum concentibus bino-*
rumb *versuum distinctum et in quo abit*
inveniatur (11 2) *metricum tamen esse poeta*
voluit, qui bonus (4 1) *et a tuo* (11 3) *in*
clausulis posuit et titulum praefixit hymnus
iambico tetrametro editus.

dimeter iambicus catalecticus (*Prudent. cath.* 6
ades pater supreme): *quaterni versus ut*
apud Prudentium 161 xv. 248 iii (suadet
nuper creatae).

phalaecius (invocatio falleucio endecasyllabo
explicata 432, metrum falleuchum 290 295.
292 342. 294 402, cf. *Prudent. cath.* 4 pastis
visceribus ciboque sumpto): *terni versus*
inter se copulantur ad normam Prudentii
250 (leges e veteris). 432—436.

metra rariora:

adonius (v. pag. 724 et *N. A. XXII* 123): *seni*
adonii continui eodem concentu adstricti
singulas strophas efficiunt 724 i. 725 ii cf.
787 i. II.

alcmanius (cf. *Prudent. cath.* 3 o crucifer bone
lucisator, vide *adn.* 728): *praeeunte Pru-*
dentio Godescalcus quinos versus ad singula
systemata composuit, praeterea omnes versus
per totum carmen in -es excire voluit 728 iv.

tetrameter dactylicus catalecticus in disyllabum
(cf. *Boeth. metr.* V 2 puro clarum lumine
Phoebum): 22 *versus* *continui* 159 x.

trimeter iambicus (cf. *Prudent. perist.* 10 Romane
Christi fortis adsortor dei): *duo versus*
cum concentu syllabarum ante caesuram et
in exitu 249 ix.

dimeter anapaesticus catalecticus (cf. *Prudent.*
cath. 10 deus ignee fons animarum): *novem*
strophae versus *quaternorum ex imita-*
tione Prudentii 161 xiv.

anacreontius (Beda exemplum l. c. pag. 257
est Prosperi age iam precor mearum): 32
versus *continui concentibus multisariam*
distincti sed in strophas non redacti 733 vii.
alcaici pars prior altera parte pentametri con-
tinuata (quo metro usus est Luxorius
anthol. lat. ed. R. 305 felix marinis aliti-
bis Fridamal, quod exemplum deboe Ludo-
*vico Haret, Cours élémentaire de métrique*³
pag. 183, sed poetam Karolinum librum
Salmasianum voluisse vix credibile): duo
versus syllabis ante caesuram et clausulis
inter se concinentibus 248 iii (uterque ab).

*carmina metrica:**metra rariora:*

alcaici pars prior anacreontio continuata (rector
serene rutilans sub axe sidus, allerum
exemplum non novi) 212 lii.

*metra Horatiana ab Sedulio et Heirico usurpata:**asclepiadeum primum v. supra.*

asclepiadeum quintum (*Horat. c. I 11. 18. IV 10,*
e. g. tu ne quaesieris scire nefas quem
mihi quem tibi, metri explicatio *apud*
Heiricum schol. 461 *sumpta e Servio ed.*

Keil gr. lat. IV 470 vel ex simili tractatu 461.
asclepiadeum quartum (*Horat. c. I 5. 14. 21.*
23 *cet.*, e. g. quis multa gracilis te puer
in rosa *cet.*, cum *Heirici enarratione*
metrica cf. Servius l. c. pag. 469) 451—453.

sapphicum prius v. supra.

archilochium primum (*Horat. c. IV 7 diffugere*
nives rediunt iam gramina campis | arbo-
ribusque comae, de schemate ab Heirico
allato in adn. dixi) 499—501.

pythiambicum prius (epod. 14. 15, e. g. nox
erat et caelo fulgebat luna sereno | inter
minora sidera) 157 vii.

metra ab Heirico inventa:

allocutio ΔΥΚΟΛΩ ΔΙCTΡΟΦΩ *decursa;*
prior versus falleutus est, sequens ex
ultima tetrapodia heroici constat 436—
438: *aemulatur Boethii metr. III 4.*

praefatio ΔΙΚΟΛΩ ΔΙCTΡΟΦΩ *peracta;*
habet priorem versus eolicum, secundum
ferecratum 488—489.

praefatio ΤΕΤΡΑΚΟΛΩ ΤΕΤΡΑCTΡΟΦΩ
descripta, i. quatuor metri generibus a
quarto facta replicatione; habet enim
primum versus adonium, secundum archi-
lochium, tertium ferecratum, quartum
glyconium 474—476: *videtur imitari Pasi-*
phaes fabulam e metris Horatianis com-
positam (anthol. lat. ed. R. c. 732, cf.
Christ, Sitzungsberichte d. bayer. Akad.
*a. 1893 pag. 81—82), *quod carmen ab*
*eadem metrorum serie exorditur.**

carmina ad normam Eulogii ab Hispanis facta
(cf. 122. 790): *heroica* 128—139. 141. 142. 144
—147; *disticha* 126—128; *asclepiadeum primum*
139—141.

carmina rhythrica (Meyer = G. Meyer Spirensis,
Der Ludus de Antichristo u. Bemerkungen über
d. lat. Rhythmen, Sitzungsberichte der bayer.
Academie, philos.-philol. Cl., a. 1888, pag. 79—
109. Meyer I = schema rhythmicum I l. c. pag.
79 *cet.*):

8 _ _ + 7 _ _ (Meyer I):

10 × 3 149 v.

11 × 3, abecedarium mutilem, in quo frequens
anacrusis (= Meyer I 14) 404.

11 × 3 hymnus in laude S. Amandi canendus,
sena hemistichia inter se concinunt (= ter
8 _ _ a + 7 _ _ a) 681 ii.

carmina rhythmlca:

5 - u + 7 u - (Meyer II):

1 > 5 versi (mutulum est) 148 ii.

9 > 5 versi 148 iii.

6 > 6, concentus clausularum per totum carmen
in -a exceptis duobus versibus, in quibus
clausulae et syllabae ante caesuram in -is
excunt (= Meyer II 13) 703 i cf. 706 iii.

8 - u (Meyer III):

10 > 4, assonantes fere bini versus 147 i.

4 - u + 7 u - (Meyer IV):

3 > 3 subsequentibus binis intercalaribus lingua
Romanensi, exitus ternorum versuum con-
sonantes vel assonantes 703 adn.

7 - u (Meyer IX):

14 > 4 rithmici versiculi, hic illic concentus
plenior ut in meus Lieus, bachones multones
215 l.viii.*strophae Godescalcianae:*20 > 5 : 6 - u i (intercalaris), 6 - u i (inter-
calaris), bis 8 - u i + 6 - u i, 8 - u i (inter-
calaris) 729 v (= Meyer VII 1 pag. 93 et 108);
omnes versus eundem concentus in -i faciunt,
succinente fere in tertio quoque versu et in
quarto quoque syllaba ea, quae clausulam
antecedit, in iisdemque versibus prioribus
hemistichii item in -i excuntibus; in ultimo
intercalari heu per duas syllabas, evenit per
longam secundam enuntiandum.10 > 6 : bis 4 - u x + 4 - u e, bis 4 - u e + 4
- u e, 4 - u e, 7 - u e (hic intercalaris est)
731 vi (= Meyer XV 1); exitus in -e hoc
schemate significati per totum carmen sibi
constant excepto priore hemistichio 5, 3,
contra item in -e excunt, ubi x in schemate
posui, versus hi 4, 1, 4, 2, 5, 1. (5, 2). 8, 2, 9, 2.
10, 2; concentus saepius polysyllabos; a ceter-
orum ratione diversi versus pauci : 6, 1 et 2
= 5 - u a + 3 - u e, 10, 1 = 4 - u x + 4 - u e,
10, 2 = 4 - u e + 4 - u e (sed hi duo ex con-
iecture constituti).*certamen rosae liliique (personae poeta, rosa, lilyum,
ver) 230 lxxxi. dialogus Agii (pers. Agius, sorores
quaes ubi loquuntur adscribitur responsio) 372.
egloga dumarum sanctimonialium (sc. Galatheac
et Fillidis) 45 i. lamentum refugae (pers. mona-
chus, S. Zeno, S. Columbanus) 688 vi cf. 73 i
(pers. Audradus, Hinemarus). 225 lxxv. 299 xvi.
300 xvii. 302 xx. 321 lxxxii (pers. poeta, Musa vel
Carmena).**concentus syllabarum excuntum in hexametris et
distichis v. carmina metrica, in rhythmis v. car-
mina rhythmlca; de poetis Remensibus cf. adn.
710—711. prosa concentu distincta (cf. 123 adn. 4)
432, 566—567, 723—724.**dialogus v. certamen.**echoici v. carmina metrica.**egloga v. certamen.**epigramma Cypriani versus heroi inscribuntur 144 i.
epilogus totius opusculi cum signaculo 645 xxiii.**epitaphium v. ind. rerum.**eu v. au**hiatus in mediis pentametris concentus causa ad-
missus apud Engelmodum 54 adn. 5, contra
Godescalco in Leoninis elisio placuit cf. 711 adn.
in carminibus Centulensis multi versus propter
tironum imperitum hiant, item apud Bertharium
alque etiam apud Iohannem Scottum (cf. 539 56. 58).
invocatio 432.**lamentum metricum proprium 131 viii (cf. Eugenii
Toletani I xi apud Migne 87, 362 querimonia
aegritudinis propriae et XII lamentum de ad-
ventu propriae senectutis). lamentum refugae
cuiusdam 688 vi.**lirico sermone canunt figurae poetae 589 21 cf.
174 ss. 597 421.**metrum (opp. rithmi monstra 129 21) 310 3. 612 1c.
metra 229 2. 564 14. 607 397. 692 8. metrorum
carmina 126 1. metrica camena (musa 738) 130 12.
738 9, 6, chordulae 139 8, lamentum 131 viii,
laudes 127 10, ludus 57 ss, vota 561 3. metrice
131 4. 136 150. 295 1. metro prosaque venustare
679 4. de (a 431) prosa (prosa oratione 609) in
metrum (heroicum carmen metrico stilo 609)
transfundere 431 18. inser. 438. subscr. 517.
subscr. 609, scemata metrorum discipulis dictare
692 8. posthabui leges, ferulas et munia metri
674 1033. quisquis amas recitare meos versus, littera
si sordet, syllaba vel titubat nec solito lapsu
decurrat scandio metri 5 31—33. pedes metrici
129 21. ius (iura 295) metrorum (metri 735) 295 2.
355 7. 735 84 cf. 710 adn. 2. lex metrica 566 34
cf. 430 27. metricus 354 6.**neniae maxime pro epitaphio (cf. epitaphistarum
neniae Sid. Apoll. ep. I 9 pag. 15, 16) 298 2.
300 2. 303 22. 309 xxxi cet.**neumae v. ind. palaeogr. ad tab. II et IV.**prologus 5. 89 iii.**prosodia: satis est relegasse ad ea, quae composita
sunt pagg. 4, 43, 54, 72 et Karoling. Dichtung.
pag. 28. Miconis opus prosodiacum 279—295;
alterum eius opusculum (cf. 295 m) Neffius edel.
liber ab Eulogio Cordubensi possessus de natura
syllabarum 122 adn. 4.**reciproci v. echoici.**recurrentes 229 lxxx 1, 2. 526 adn. 7. 556 12. 612 61.**rhythmus: rithmi monstra opp. pedes metri 129 21
(cf. Peiper, Walter v. Chatillon pag. 8 adn. 1, et
Karoling. Dichtung. pag. 122). opp. carmen: assi-
pulare meis, quia non sunt carmina, rithmis
597 419, quodsi ut credo nequit carmen iam ire
vocari, sit satis huic saltem censeri nomine
rithmi 674 1037, cf. 564 12. 599 ss. 613 12. 672 963.
rithmici versiculi 215 viii. rithmizare = cantare
225 3.**s finalis apud Iohannem Scottum subtala v. ad
533 62.**signaculum v. epilogus.**stropharum dispositio in codd. saepe neglecta
750.*

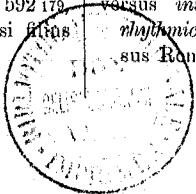
synaloephe monosyllaborum in arsi: ne me ne ad tales 14 303; 31 260. 90 26. 345 4. 387 660. 662. 394 2. 415 10. 577 360. 593 213 *cet.* — *in thesi*: fuerat qui a rege secundus 10167; 31 261. 4830. 91 16. 105 156. 573 210 *cet.*

synizeseis in versibus metricis: parietibus distincta suis 37 491, hauriebant 76 132, tugurii 465 170 *cf.* 476 34. 484 367; Antiochia 90 1. 99 301, Celsius 101 24. 104 103 *cet.*; speleis 212 5, horreis 592 179 aureis 622 235, accedens temptator ait si *filius* es dei 653 259; coancillis 383 491.

threnus in indice rerum.

tmeseis vocabulorum: alfaque per betum 294 2. 308 2, archique pontificis 416 5, conque gavisa 373 84, per his actis 367 5, quae ludera cunque putantur 445 229 *cf.* 461 27. 491 99, septem porrecta triones 467 252, hic theo- fert palman cunctis per pulchra -logia 550 19; Athana - gildus 146 2, Dei - serbus 149 1, Medio - lanum 495 277, Robertus 201 3.

versus inscribuntur carmina tam metrica quam rhythmica, *cf.* Karoling. Dichtung. pag. 122. *versus Romae* (= de Roma) *cf.* 554 adn. 7.

VI.

INDEX PALAEOGRAPHICUS
CUM ENARRATIONE TABULARUM.

atramentum 685 s. nigra semina 578 448 cf. 683 17. auro hic codex resplendet 252 11 cf. 255 2. 406. bibliotheca (biblioteca 132. 144) <i>S. Amandi</i> 679 5, <i>S. Richarrii</i> of. 266, <i>bibliothecae Remenses</i> 755. — bibliotheca = codex <i>vetus et novum testamenta complectens</i> (cf. <i>ad 144 2. 241</i>, <i>Bulletin critique a. 1892 XIII 147</i>) 132 ix. 144 n. 222 LXIX. 243 1. 259 65; <i>de sacrae scripturae codicibus in hoc volumine obviis cf. supra sub titulis pag. 813.</i> biblus <i>masc.</i>, <i>saepe de libris sacris</i>, 10 146. 133 39. 134 62. 190 21. 321 3. 611 26; <i>byblos symbolicas</i> 549 18. calamus <i>v. penna.</i> carta <i>in indice rerum.</i> cartarum custos 321 10. claviger librorum <i>in indice rerum.</i> codex 252 11. 254 4. 258 30. codiculus 295 5. 326 15. 385 9. Codex <i>cognomen ioculari monachi cuiusdam</i> 361 10. codices <i>inter se collati</i>: Claudiiani librum mihi vestrum mittite, per quem nostrum corrigere valeam male falsum 335 ch.; <i>monachis externis commodati</i> 321 LXXII. 335 ch. 363 CLXII. compendia scripturarum Graecae: breviantur <i>in codicibus Laudinensi</i> (cf. tab. V) et <i>Murbacensi</i> (cf. tab. VII) nomina sacra modo vulgaris, item xai; <i>inter compendia Latina paullo insolentiora nūt et uīt pro nostor et vester</i> 321 9. 551 34 cf. 351 5. 754, <i>de p' pro pos cf. 3 adn. 3.</i> 746. 758. coniunctio patrum 296 6. custos cartarum <i>v. carta.</i> domus scriptorum <i>Centulensis</i> 296 v. <i>tituli ibi v.</i> 274. <i>scriptorium Altumvillarensis</i> 714 adn. 1. graphis, grafium <i>v. penna.</i> instrumenta scribarum 685 4. letricium <i>in indice rerum.</i> litterae primae quaeque singulis versibus praescriptae cf. 138 1. litterae singulares: D. M. <i>v. index rerum,</i> Θ cf. 365 CXVI, R <i>v. infra sub notis criticis.</i>	membranum 671 900. 685 s. campi albentes 578 448 cf. 619 122. membrana purpurata cf. 55 6. pellis multonis 178 13, ovis 671 900. notae criticae: obelo et chirimono versus prenotare 758; R = require 11 206. 12 243. 13 247 <i>cet.</i> notae Tironianae 280 7 <i>cet.</i> 427 15. 524 <i>adn.</i> 3. 686 m. 756. orthographia Hispaniensis <i>v. supra pag.</i> 791, <i>Scottica pag.</i> 795. pandectes <i>v. ind. rerum.</i> penna 685 s. calamus 243 v. 254 5. 366 2. 733 9 <i>cet.</i> stilo calamoque denotate mendas 298 4. <i>Ingobertus scriba graphidas Ausonios aequans</i> 259 59. fragmina expressina grafium ad agendum 318 2. pumex: corrige raucisonos calles (= <i>pedes</i>) pumice, scalpello tolle terente tuo 6 36. scalpellum <i>v. pumex.</i> scriba 259 ss. scriptor 296 v. 321 10. scribere: arare <i>in indice rerum,</i> craxare <i>ibid.,</i> per- arare <i>ibid.,</i> sulcare 296 4. scriptile munus 222 11 (cf. textile munus 188 33). scrinium sanctae matris ecclesiae Romanae: <i>ibi codices depositi</i> 740 11. stichometria 300. 420. 578. 588. 598. 609. 675 1087. 743. 745. stilus <i>s. v. penna.</i> subscriptiones <i>v. supra inter titulos pag.</i> 813. syllogarum genera duo 266. tabella 355 9. theca <i>in indice rerum.</i> tituli <i>v. supra pag.</i> 813. versus scribarum <i>v. inter subscriptiones.</i> versus ille notissimum tres digiti scribunt, sed totum corpus laborat (cf. 685 3 et <i>H. J. White, Old-latin biblical texts III pag. IX</i>) etiam ab Ingoberto subsingulatur 258 57.

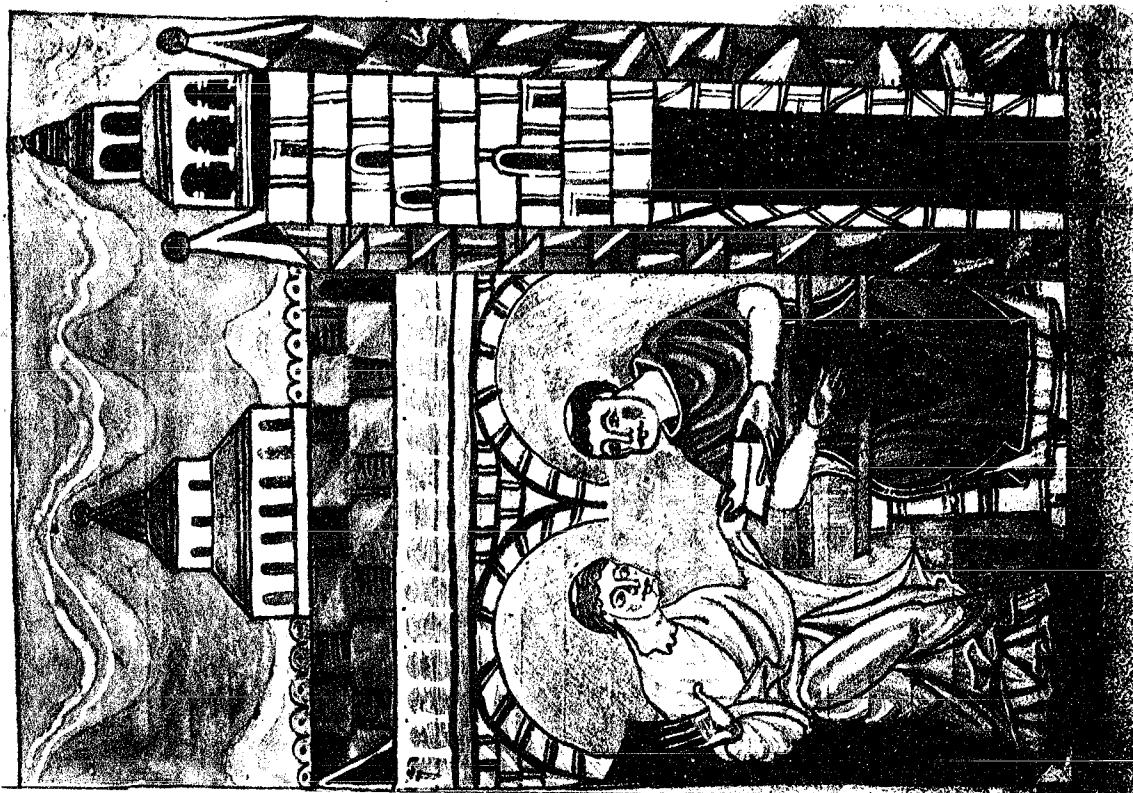
TAB. I pertinet ad pag. 559. inest codicis Valentianensis 502 folium 77 rectum
et versum. picturæ, ut totus codex, factæ sacculo XI. sinistra duo nomina capitibus
non ante sacculum XV superscripta, ut possint esse falsa; ab ipso pictore libro, quem

monachus tenet, verba adiecta haec: Festa propin nostrum (= vitae S. Amandi proem. v. 1, supra pag. 567). de reliquis eiusdem codicis picturis v. Mangeart, *Manuscrits de la bibliothèque de Valenciennes* pag. 462—464, et Catalogue général des mss. des bibliothèques publiques de France XXV 403—405; inter quas ad Milonis poema praeter duas hic exhibitas spectat una: Karolus Calvus a Milone librum sibi oblatum accipiens. similes picturae in tabula I nunc primum publicatae: laeva Haiminus librum a Milone porrectum accipiens, dextra ei reddens lectum et correctum, utpote qui stilum teneat. pone monachos utrimque uedicia Elnonensis dissimilia eorum, quae in tabella codicis Valentianensis 501 apud Iulium Desilve (De schola Elnonensi Parisiis 1890, prima fronte libelli) videntur. quibus coloribus pictor usus sit, ueque ignoro ac quemadmodum codex 502 cum ceteris libris in monasterio Elnonensi pictis cohaerent. picturam ibi floruisse sat notum. saeculo IX apocalypsis ab Otolto scripta (= cod. 99) tabellis ornata a nescio quo rudi artifice, qui Anglorum (Bethmann, Archiv XI 522) aut Hispanorum exempla (Catalogue pag. 229) secutus dicitur. saeculo XI Prudentii psychomachia (= cod. 412) picta (cf. R. Stettiner, Die illustrierten Prudentiushandschriften, Berolini 1895, pag. 47—51). saeculo XII a Sawalone, monacho S. Amandi, picti codices 1—5 et 186 (cf. Wattenbach, Das Schriftwesen³ pag. 370). sub idem tempus codex 501 ab ignoto artifice (Catalogue pag. 402). codicis 502 picturae a nobis editae num ex archetypo vetustiore expressae sint, in incerto relinquendum, quamquam talia argumenta aevo Karolino constat placuisse (v. Iulius de Schlosser, Wiener Jahrbuch d. Kunstsammlungen d. Kaiserhauses XIII 6).

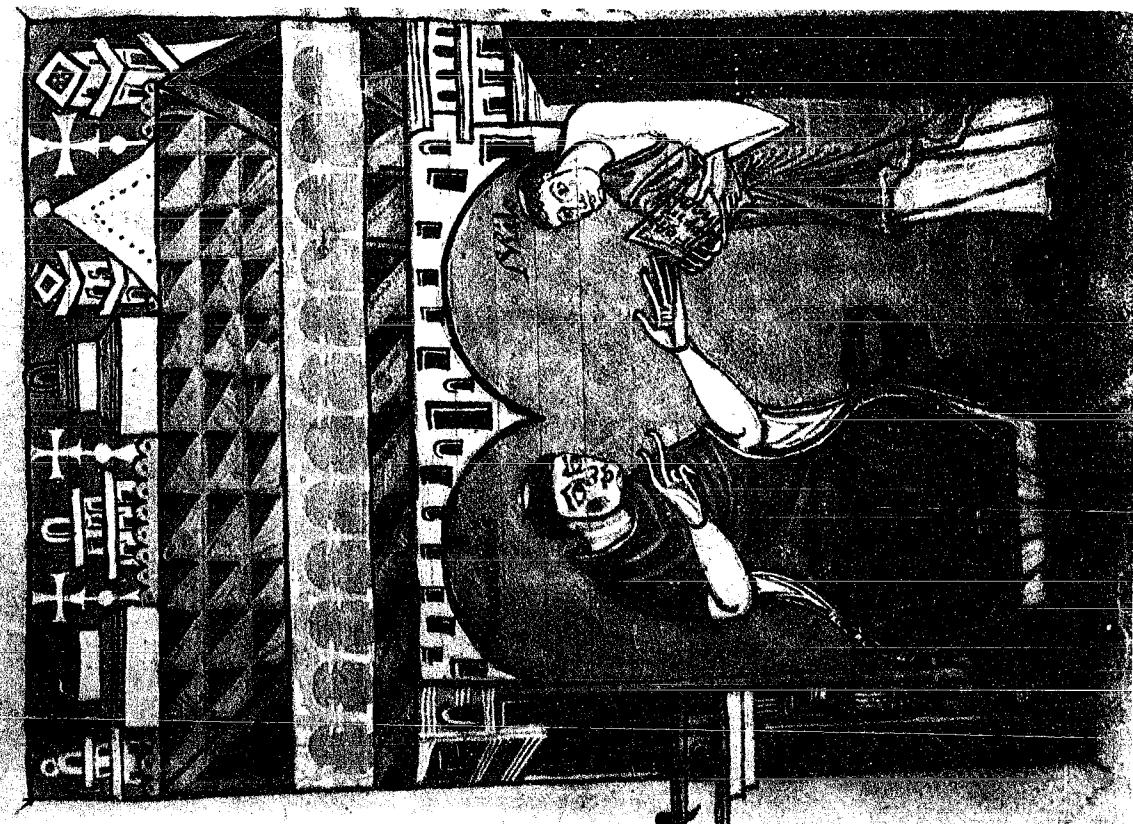
TAB. II et **III** pertinent ad pag. 702. repreäsentant codicis ecclesiae Mutinensis I 4 folii 152^v columnam utramque. photographa minus clara propter neumas tamen prioribus utrimque versibus superpositas ab hoc volumine abesse nolui; scripturae quoque specimen acceptum erit. codices in Italia VIII, IX, X saeculis minuscula Karolina scripti admodum rari, vel potius nondum didicimus eos dignoscere atque a cismontanorum mole secernere. libros enim elementis Veronensibus, Bobiensibus, Langobardicis carentes nemo fere Italicos putare solet. codicis hic divulgati origo tam certa quam actas: Mutinac scriptus intra 881 (vide pag. 704 ad v. 19) vel 892 (v. pag. 702) et 900 (v. ibidem); correctorum alter paene aequalis, alter, qui Req post duo folia (tab. III) adscripsit, quamquam hae litterae Veronensium similes, tamen recentior. de notarum figuris Soles-menses consulendi, qui neumarum Italicarum plenissimum thesaurum compararunt (Paléographie musicale tom. II tabb. 2—79). sub rasura in columna sinistra (tab. II) scriptus erat v. 8.

TAB. IV pertinet ad pag. 721. exhibet imaginem folii 131^v codicis Parisini 1154. qui codex saeculo nono fortasse in monasterio S. Martialis Lemovicensis scriptus — habetur fol. 142^v prosa in natale sancti Marcialis (cf. Chevalier in Repertorio hymnologico I 221), sed incertum quali manu scripta — certe ibi asservabatur, donec a. 1730 Parisios venit (cf. catalogus Lemovicensis saec. XII, quem Leopoldus Delisle edidit, Le cabinet des manuscrits II 494, n. 119 orationes et synonima Isidori in uno; catalogus a. 1730, quem idem edidit, Bulletin de la société archéologique du Limousin vol. XLIII, n. 76 litaniae sanctorum veteris et novi testamenti . . ., collectae orationes, confessio ampla peccatorum, plures preces seu versus deprecatorii, sibillarum prophetiae; Isidori liber, continens lamentum animae, in quarto, an. 600). de pulcherrimae scripturae genere licet constet undecim inde speciminibus egregia arte Edmundi de Coussemaker redditis (*Histoire de l'harmonie*, tabb. I—V) et auctore Ernesto Duemmler uno per photographon expresso (Poet. I tab. II), pagina, cuius quarta pars iam apud Coussemaker invenitur (tab. II 3), hic tota repetenda erat, ne melodia Godescalciana intercederet. rubro et viridi coloribus quomodo librarius inscriptionem, primum versum, intercalares, primas quasque litteras singulorum versuum distinxerit, e tabulis Coussemakerianis addiscatur.

TAB. I

POFT. III

GODEN VALENTIANENSIS 502

L. E. Schaefer, Münch., copied

137
Tunc quiescerat omnis inservientia pacificorum
In hanc unigenitam litteram sonea cepit
Quae quiescit in cunctis locis / Inquit. Sym
Organumque cultissimum / Invenit
Liquidoque rursum intercunctis / Sanguine
Cunctisque organis et cunctis / Invenit
Cunctisque sensibilibus / Illam morte
In magna filii sub custodia / Et tangere
In mundorum pectore cuiusdam / Subire per
Inflammamque pectus / Sanguinem
In glande / nullum actum foras / Quicunq;
Intra hec sepe / unumque difficit
In glandula / Hoc est
In carnis pignora / quibus
In glandula / nullum actum foras / Quicunq;
In glandula / nullum actum foras / Quicunq;
In glandula / nullum actum foras / Quicunq;

monies sed uigila
non capi frondilem arce,
laixat non fallax claudet pectus,
inuidit uirbe & incendit pagans,
cognit gallo Beatus nominae puerum
excus primus uirbello exctus u.
caecis amans adorata ut dea,
Ullanora demissis uibula
et tangentes uibulus carmina.
Subea serua huc castra uigila,
Sistimic hostis tu temblest,
succini fugas paci armabiles
arma defendere cur forta lancea
cothocis impetu, neppau
Hecu, —
non tiquibus ista sunt sacrae munera, foli
est pectoro nichil ualeat facula,
naturae atonita,
ne frustis artis hoc inuidet molens,
naturae decet haec uigila,

V E R S U S   M ichicatque pnomite
GODIS CALCHI.   O ulugere.   Ova
 C ianuam.   S aschurnetiruncule
 e uare mandas filiole.   S ar supne clientale
 e armendulicem acantare.   M udum exularo
 e usim longe exst ualde.   M ut adie siuenoce
 I ntra marie.   T olenere.   Ova
 e cur iabescione.   S ciscaptue prehule
 M agimichi miserile.   I strahdicum non in
 F lere lib& puerule.   P receptum in babylon
 P lus plore quicantem.   D eciamare exralonge
 C armenta tibus quam.   M eriud.   Ova
 A morice.   Ova.   N on potuerunt iungere
 O n clematis spullule.   M ecclib uer una et alic
 e tuell et ushorule.   C armonia lorenigene
 D amone de cum dolore.   I liena naffre

1. **Кар**
2. **Святой Христофор** прославленный в **Богородицк** монастыре.
3. **Святой Георгий Победоносец** прославленный в **Покровском** монастыре.

СТОИХОИ· ИВАННОУ· ТУ ВАСИЛОУ КАРОЛУ;
Ο СТОИХОИ· ТОУ ИВАННОУ· ТУ КИРРИШ· КАИ ГОУТО АЛЛАК ІСКАРОЛУ;
ФОЕДИ· КАИ ИСТИЛОН· КАИ ФОСНЛЮС· АРИС; ФОСТОМ·
КАИ ДАИ НОМОС АЛКОИ· ПЕРИ· КЛИМАТА· ПАХИИ
С ЕНСТОУ КОСМОУ КЕНТРОУ· ТЕОТИC· АСХЕТОСАЛАС;
КИРРИС КАРОЛУ ЗИИИИ· АОИ НИОН АШСОИ СОИ ПАНТОГЕ ХРС.
КИРРИС· ЗИС ПОЛЛОУС ВНГАУТОУС· ШАД СЕДАСТЕИС.
ИИИ ТЕАОС· ШАД АРХИ· ПАНТОН ШИНОНТА ТЛЕСИИ
ИИИ АГАДОС· КАИ КАДОС КАЛЛОС МИРФУ ТУХАРАКТИИР.

ΤΟΙ ΙΩΑΝΝΟΙ Τ.Ω ΚΙΡΡΗΣ ΚΑΡΩΛΙ;
ΖΕΣ ΝΥΝ· ΖΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΣ ΠΑΙΣ· ΤΟΥ ΣΕΙΣΤΑΙΣ ΕΠΙ ΚΑΥΤΟΥΣ
ΟΜΕΛΛΟΜΕΝΟΣ ΧΩΣ ΣΥΝ· ΖΗΣ ΕΙΣ· ΠΟΛΛΑΣ ΔΙΚΗΝΙΑΣ;
ΝΑΜ ΚΑΙ ΚΟΣΤΟΥ· ΑΙΓΑΙΟΣ ΡΥΘΜΟΥ ΜΕΓΑΛΟΣΤΕ· ΜΙΚΡΟΣΤΕ.
ΛΑΙ ΠΡΟΤΥΤΟΣ δοσεις ΣΤΙΧΟΙ ΚΙ ΤΡΥΓΜΑΤΟΣ· ΛΑΙΡΑΥ.
ΜΑΤΟΣ· ΟΠΑΔ· ΟΥ ΣΩΗΤΟΣ ΤΟΥ· ΣΤΟΜΑΤΟΣ· ΕΧΩΗ;
ΚΤΩ ΣΜΑΤΑΝΟΝ πονεις ΠΕΞ· ΣΥΔΑ ΠΛΕΡΑΣΜΑ ΓΕΙΓΙΓΟΝ.

immiculū quodcum est immunitus int̄: Ut sc̄r̄
mo exponam int̄: ueratio exire algoria quæ
magisterialis operari plorat aperte innotescit: Itaq;
nec sufficiens legimus. p̄ḡm̄. b̄d̄. s̄l̄. m̄.
tanubus immortales infide p̄m̄. b̄d̄. s̄l̄. m̄.
p̄tuo tollat. b̄p̄tā. & inde fuisse omni cogimur
triū phatorū operis ac temp̄ auctoritatis

S E Q U I T U R I N V O C A T I O E X C L U S I O E N D I C A

S Y L I A B O E X P L I C A T A

Conversaciones, mundo, etcq; con su hermano don
Juan Francisco, el de Mayo, Lugo

the following columns were taken:

Leucostoma luteum; Schrad.

Et iudeas et iudeas

193

10. The following table gives the number of hours worked by 1000 workers in a certain industry.

10.000-15.000 m² per year

Southeast Asia - Summary of 1960

W. H. D. Greenway, Esq., F.R.S., M.P.

Black mangrove - ~~black~~ - ~~mangrove~~ - ~~black~~

Georgian Chrysanthemums

Significare. q̄tūcū. q̄tūcū pueritiae q̄mplece doctrinae. q̄tūcū op̄thē. & aspirātōdūm. que cōm̄rētū aut p̄f. sūcū aut p̄dūlū q̄mplexū m̄nūtūlū ueritatis p̄mūlū. allogia. sp̄c̄s d̄r̄. us̄p̄lū si. lōmōz̄ q̄r̄ p̄r̄abola. & singulārū d̄r̄. Simplicē doctrinā. q̄mplexū m̄nūtūlū. d̄mūlū sonat sed simplicē m̄nūtūlū d̄lōrū. oponit. & cōsequūtūr̄. & lōsequūtūr̄.

^{idem} OPOSEČIA. KA. EKDECIC. TΡΑΜΜΑΤΟΝ. ΕΒΡΑΕΙΚΟΝ.

^{q̄d̄s} Adam primus homo doctrinā commōndū. aleph.

^{dōc̄z̄r̄} Bebe domus exprimit̄ signans. εχΗ ΝΩΜΑ p̄iorum

^{ns̄} Genel. sermonū reuter πΛΗ POMA doctrinā

Dilect̄ sumptus aqua tabularum γΠΟΔΙΓΜΑ refūrū.
H e. quod grām̄a sonat p̄o M A E T I dīcur̄ ista.

Uau. κεφα λΗ costat machaber codicis ecce ei.

• Uau. duplicit̄ vocitatur. & h̄ec se olua.

H eth. αι. θΑΝΑΤΟΥ. uictorū predict̄ in qua.

T eth. bonum op̄us metiro m̄nūtūlū larga sequetur.

I oth beneprincipium est bisquino. p̄imāte. lex est.

K aphr̄. xho. deuīnam pos̄lit̄cēm p̄imā carat̄.

L amēd̄ z̄en̄. disciplinā m̄nūtūlū uideat̄.

N un̄. sonat̄ ex ipsi mandatis salice almis.

N un̄. plane. eternū uero. prop̄rat̄ uicē. lampaz.

S amēt̄. enī auxilium n̄r̄ sermōne uocat̄.

A i. οφθαλ μοc πΗΓΗ σcūdēs sermo recludit̄.

E felix fulgēs doctorum. ετωμα. quod est of

S adō. insūc̄tōrum. αik̄wma. relucit̄.

K op̄h. elac̄orum est sinc̄r̄. uocat̄.

U. κεφα λΗ. caput. erunt̄ he in ordine lin.

en̄ dōc̄z̄r̄ replicat̄ quo grecus. ε. οδαν̄. τη.

αν̄ γρ̄as. γ̄ h̄o h̄. h̄o p̄. p̄. 3. 0̄. w̄ p̄ σ t̄. 0̄.

ε. t̄. 0̄.

CODEX LAUDINENSIS 44

scriptio
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΡΩΜΑΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
Επίσημης Εκκλησίας Αγίου Σπυρίδονος Λαζαρίου Καραϊσκάκη

TAB. V pertinet ad pag. 523. reddit codicis Laudunensis 444 folium 297^r. scriptura saeculi noni partim Graeca uncialis, partim Latina minuscula (cf. pag. 524 et 696). Latinae Scottica clementa admixta nulla, quamquam qui scripsit aut Scottum fuisse aut ab Scotto doctum certum est, sed saepe Scotti insula relicta a patriis apicibus abstinent. Graecae scripturae hic exhibitae plus minus similis in eiusdem actatis codicibus non paucis. e quibus ab Scottis scripti hi¹: Adamnani codex olim Augiensis (cf. Reeves *The life of S. Columba*, Dublini 1857 tab. III, hic codex iam saeculo octavo exaratus est, saeculo nono qui sequuntur omnes), liber Ardmachamus (book of Armagh, cf. National manuscripts of Ireland tab. XXVIII), codex Boernerianus (cf. Matthei, *Epistolarum Pauli codex Graecus*, Misenae 1791, cum duabus tabulis), codex Sancti Galli 48 (cf. Rettig, *Antiquissimus evangeliorum codex Sangallensis*, Turici 1836, et *Palaeographical society I* 179), psalterium Basileense (cf. *Mittheilungen d. antiquarischen Gesellschaft in Zürich a. 1851* vol. VII tab. XII 5 et *Denkmäler d. klassischen Altertums* ed. Baumeister II 1133), psalterium Sedulii (cf. Omont, *Mélanges Graux*, tab. ad pag. 313 et *Fac-similés des plus anciens manuscrits grecs de la bibliothèque nationale* tab. XXIV). Scotticis libris accedit Cambrius: codex nunc Oxoniensis in Bodleiana Auct. F. 4, 32 (cf. Westwood, *Palaeographiae sacrae pictoriae* tab. X 3, aliarum eiusdem codicis scripturarum specimina apud Zimmer Nennii vindicati pag. 131, R. Ellis XX facsimiles from latin mss in the bodleian library tab. 1, Chatelain *Paléographie d. classiques latins* tab. CXIII 2). similis est scriptura Graeca, sed differt Latina, cum normam in continent observatam sequantur, codicum praeter Laudunensem horum: Parisini 7651 (cf. Glossar. lat. ed. Goetz vol. II tab. I, Omont *Fac-similés* tab. XXIII), psalterii Murbacensis (cf. tab. VII), codicis Montepessulani 306 (cf. Notices et extraits XXIII 2 pag. 298), olim Augiensis, qui epistulas Pauli continet (cf. Pal. soc. I 127). a se potius stat quam ab Scotticorum familia codex epistularum Pauli olim Sangermanensis (cf. Omont *Fac-similés* tab. V^{bis}) e codice Claromontano, qui saeculo sexto scriptus est, ad versus et litteras accurate expressus. psalterium Cusanum (cf. Pal. soc. I 128), quod Iohannes grecus constantinopoleos orfanos et peregrinos scripsit (cf. C. Hamann *De psalterio triplici Cusano*, Hamburgi 1891, pag. 9, alio codicis loco legitur: ego iohannes peccator, i. ἀμαρτωλός, monachus), scripturam Byzantinam ostendit, veluti W pro ω et K pro Κ ponuntur, qualia signa in libris vere occidentalibus non occurunt, sed videtur tamen Iohannes Graecos apices Latinorum usui aliquatenus accommodasse aut, ut I. L. Heiberg codicem ad manus intuitus in litteris ad me datis suspicatur, plus Latine quam Graece in exilio scripsisse. similiter iudicandum de codice Graeco Vaticano 1666 (cf. Gregorii historia Benedicti ed. Cozza-Luzi, Tusculani 1880, tab., *Mélanges d'archéologie et d'histoire* a. 1888 vol. VIII tab. VIII, Pal. soc. II 81) et si qui libri eius similes existant: eum enim anno 800 Graecus monachus Romae ita scripsit, ut Latinorum artem aemulatus sit. Laudunensibus clericis et monachis qualis Graecae linguae scripturaeque scientia fuerit si quis accuratius quaerere voluerit, praeter Laudunensem 444 hos libros examinet necesse est: Laudunensem 448 saec. IX (cf. 4°-Catalogue I 237), Vaticanum Reginae 215 saec. IX (cf. supra pag. 753), Parisinum 11379 saec. IX (cf. Archiv VII 862), Laudunensem 252 saec. X (cf. 4°-Catalogue I 237).

TAB. VI pertinet ad pag. 425. exprimit codicis Parisini 13757 folium 6^r. qui codex intra annos 873 et 875 (cf. pag. 756) utrum ab ipso Heirico scriptus esset an iussu eius a pueris Autissiodorensibus, iniudicatum erat tamdiu relinquendum, donec photographon nanciscerer. iam quaestio solvitur. novimus Heirici scripturam cum ex codice Mellicensi G. 32, id quod Th. Sickel demonstravit (*Bibliothèque de l'école des chartes*

1) affero sacros libros, profanos (ut Priscium Sancti Galli 904, cf. *Nigra Reliquie celtiche* I tab. I 2) fere neglexi.

XXIII 37), tum ex codice Parisino 2858, ut ipse mihi videor probare posse. nam Lupi epistulas, quae Parisino illo continentur, ab Heirico collectus esse diu coniectavi (cf. N. A. XVII 404 adn. 2 et supra pag. 421 adn. 11) conspiratque, ut duo photographa societatis nostrae iussu facta evincunt, manus ea, quae priorem partem epistularum exaravit, totum librum correxit, notas Tironianas marginibus adspersit, mirum quantum cum ea manu codicis Mellicensis, quam Heirici esse Sickelius docuit cuiusque ductus graciles ac proceri in specimine ab eo proposito (Monumentorum graphicorum fasc. VIII tab. 11) facile distinguuntur. ab hac autem scriptura Heiricana non solum multum differt ea, qua textus codicis Parisini 13757 exaratus est, sed ea quoque, quamquam obiter intruenti proprius abesse videtur, qua ibi scholia adiecta sunt. item longe abhorrent ductus in Petronio olim Autissiodorensi, cuius reliquiae Bernae et Lugduni Batavorum asservantur (cf. Chatelain, Paléographie d. classiques lat. tab. CXLIX).

TAB. VII pertinet ad pag. 698. exemplum præbet folii 3° codicis olim Murbacensis nunc Gothani I 17. additur huic volumini propter Graccum alphabetum subter versibus Latinis sacculo nono scriptis in ima pagina a manu aequaeva adiectum¹. minuscula scriptura exaratas Graecas litteras hic cernimus, veluti in codice Laudunensi 444 (cf. ad tab. V) et ipso saeculo nono pariterque in occidente scripto non solum simile alphabetum invenitur, sed a Martino, quo curante codex confectus est, integra quoque verba minusculis litteris quamvis haesitante et saepius peccante manu adspersa. quae exempla ut lector in promptu habeat, alphabetum illud e Laudunensis folio 309° (cf. Notices et extraits XXIX 2 pag. 210) accurate depictum hic interponimus:

a b g d e z ε ρ h i c l m n x ο p r r γ τ ς φ χ ψ ο
 Alpha α β Γ Δ ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ζ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ ω.
 —
 berum longam manu
 — freqūtūr
 grecipītār ut i. quonodo scribuntur αlphabētū
 ηεωσ. ii. deus π pos graphītāe alphabitū
 plitterar. et αlpha beta gamma delta ει zeta ita theta
 ηεσ. i. dīpt̄ αlpha. βητα. γαμμα. δελτα. ει. ζητα. ητα. θητα.
 tulum. iota kappa lambda my ny xi obreuis pi ro
 ιωτα. καππα. λαμδα. μυ. νυ. ζη. ου. πι. ρω
 sigma tau y phi chi phi ο omnia fiunt
 ΣΙΓΜα. Ταυ. ύ φι. χι. ψι. ω ΠΑΝΤΑ ΓΙΝΕΤΑΙ
 —
 ιωνικής Κοινής Και ιωνικής Τεττάρα.
 επαρα.
 K. Δ.

ipsi tabulae Martini subscriptio adnectitur, quae in Laudunensis folio 296° exstat (v. supra pag. 696). haec prima exempla scripturæ Graecæ minusculæ in libris occidentalibus, quae accedunt ad argumenta a me prolata ad demonstrandum commercium Graccorum

1) hoc alphabetum ad codicem tum Murbacensem male descriptum iam a Montefalconio publicatum erat (Palaeogr. Graec. pag. 222). psalmus duodecimus ex eodem codice interim Gotum asportato a Ritschelio repetitus lucem non adspexit (cf. F. Ritschelii Opuscul. V 584).

cum occidentis populis, maxime cum Scottis (cf. *Byzantinische Zeitschrift III* 607). proximum exemplum, quod quidem certum est, sacculo undecimo in codice scripto ab Hugone, abbate Flaviniacensi (cf. Rose, *Berliner Meerman-Hss.* pag. 322). in alphabeto codicis Gothani sexto loco positum episemon, decimo ei pro ι , sexto decimo (quod idem in aliis alphabetis Graecis uncialibus invenitur) où pro simplici o. in Martini verbis Emmanuel Miller οὐτως pro αὐτα legerat (*Notices et extraits l. c.* pag. 198); idem in verbis supra depictis ea, que in margine adscripta sunt, non omnia explanaverat, quae ita sunt legenda: frequentius scribunt greci (per) istas ut θεος id est deus per litteras et θεός id est deus per τι(t)ulum (litteras in codice evanidas supra in specimine restitui, hic uncis distinxii). fata codicis Gothani scitu sane dignissima alio loco engravat.

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM

ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

POETARVM LATINORVM MEDII AEVI

TOMI III PARS PRIOR

BEROLINI

A P V D W E I D M A N N O S

MDCCCLXXXVI

POETAE LATINI

AEVI CAROLINI

TOMI III PARS PRIOR

RECENSIVIT

LUDOVICVS TRAVBE

BEROLINI

A P V D W E I D M A N N O S

M D C C C L X X X V I

Aulae Vimariensis officina typographica.

Quid vobis, lectores si qui forte eritis, in horto Karolino decerpserim, scio equidem: non Hesperidum poma sunt aureola aut malum adeo Cydippes, 'at rubus et sentes tantum modo laedere natae'. Et en ego hortulanus scissa veste et puncta manu. Nam dum σιλλυβον volumini practexo, biennum repeto quod praeterit ex quo Duemmleri rogatu opus eius continuandi onus excepti ingratum; et dum repeto, aerumnam respicio non parvam et nunc curis solitus gaudium percipio non magnum. Atque ut poetae isti non poetae cum flebiliter clamaverant 'Graecus esse velim, cum vix sim, donna, Latinus' quondam a Camena deridebantur, ab ipsis nunc derideri mihi videor. Quid enim tristius quam tum cum absolveris sentire quomodo inchoare debueris? nec demitur de tristitia quod commune hoc malum est. Quod nunc persentisco cum non modo primum scriptores edere conatus sim, sed ediderim non paucos et primus.

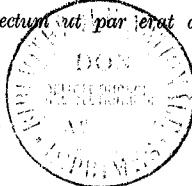
Praemuniverat sane viam Ernestus Duemmler cum priorum voluminum exemplo tum codicum mole in N(cues) A(rchiv f. aeltere d. Geschichtsk.) IV, 295 sqq. congesta et fere digesta; neque edenti comitem se abnegavit et ipse typothetarum errores expellens ceterumque non nihil mihi subministrans. Praeterea Manitii in plurimos horum versificorum supellectilem mihi tradidit; quam ille quamquam largius quam prudentius, paraverat tamen haud abiciendam, qua recisa a me et suppleta subnotaremus 'quam lepide λέξεις compostae ut tesserulae omnes arte

pavimenti atque emblemate vermiculato^{**}. Atque etiam hoc labori profuit quod Monachii factus est, ubi indeficiens r. bybliothecae thensaurus eo liberalius appetitur quo avidius appetitur; quod denique factus est inter patrocinium et solacium amicorum: nam Gulielmus Meyer Spirensis — quem utinam hic teneremus — in hunc campum excurrenti facultate aequa ac voluntate unus instar omnium est; Reinholdi autem Lepsii aciem quotiens a laeta venustatis regione averti ut mecum perlustraret hanc tetrae vetustatis? est enim pictoribus hoc quoque feliciter audiendi interdum potestas. Nihilo tamen minus non arrogans est modestia cum confiteor sarcinam cervicibus parum validis inpositam a me non satis alte esse sublatam. Atque severus mei iudex sum, non iniustus.

---

* Etiam thesaurum poeticum a L. QVICHERAT collectum ut par erat adhibui; qui non solum exemplorum venatoribus magnopere commendari potest.

Dabam Monachii Sept. 1886.

Ludovicus Traube.

sigla significant:

- /// litteras totidem erasas
- ... litteras non legibiles
- [ ] interpolata
- ( ) e conjectura addita
- corr. 'correxit' ita ut si nihil adponitur id quod librarius grammaticusve correxit in textu legatur
- † locum desperatum
- * editoris conjecturam.

Sedulii editionem adhibui Arevali, postea etiam Huemeri.

HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

	<i>Pag.</i>
<i>Vita beati Leudegarii martyris</i>	1
<i>Paschasii Radberti carmina</i>	38
<i>Engelmodi carmina</i>	55
<i>Audradi Modici carmina</i>	67
<i>Pauli Albari carmina</i>	122
<i>Cipriani et Samsonis carmina</i>	143
<i>Appendix</i>	147
<i>Sedulii Scotti carmina</i>	151
<i>Encomium Guntharii</i>	238
<i>Bibliothecarum et psalteriorum versus</i>	241
<i>Praeterita</i>	265

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

POETARVM LATINORVM MEDII AEVI

TOMI III PARTIS ALTERIVS

FASCICVLVS I

BEROLINI
A P V D W E I D M A N N O S
MDCCCLXXXII

POETAE LATINI

AEVI CAROLINI

TOMI III PARTIS ALTERIVS

FASCICVLVS I

RECENTSVIT

LVDOVICVS TRAVBE

BEROLINI

APVD WEIDMANNOS

MDCCLXXXII

Aulae Vimariensis officina typographica.

Quomodo res eo adducta sit, ut interruptum poetarum Carolinorum corpus et nunc demum contexatur et me iterum editore, verbose hic lectoribus exponi quid attinet? ii enim laborem nostrum, si modo bene videbitur institutus, boni consulent; moram cum habuisse vel propter hoc non curabunt, quod mora fertur sapientiam facere. Neque quicquam reliqui esse sentio, nisi ut publice referam gratias viris iis, qui cum de me tum de poetis meis optime sunt meriti: Leopoldo Delisle palaeographorum nostri aevi facile principi, cuius numquam nos deficienti opera etiam id provisum est, ne Angilberti carmen a Mabilione olim editum in hoc volumen admitteretur praeter temporum rationem¹; Georgio Laubmann nostrae bybliothecae praefecto, cuius in largiendo cui praeest thensauro plus quam civilem liberalitatem dudum sumus experti, qui vivimus in libris; Domno Amelli monacho Casinensi, qui in Bertharii poematis edendis permultum me adiuvit codicibus aliquot Casinensis et indicatis et descriptis; Iosepho Fumagalli bybliotheario Mediolanensi, qui Ludovici imperatoris epitaphium, qua est comitate, ad lapidem mihi contulit accuratissime; Guilelmo denique Harster V. C., qui dum

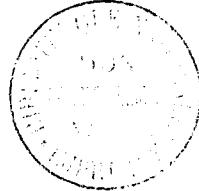
1) Cfr. *Abhandlungen der k. bayer. Akademie der Wiss.* I. Cl. tom. XIX part. II pag. 322 sqq.

voluminis huius volgandi munus primo solus sustinet omne, tum aliquamdiu inter nos partitum, Miconis codicem Erlangensem et Heirici Parisinum contulit, in Carminibus Centulensibus¹ et Agii Dialogo perbene nonnulla distinxit atque emendavit, plagulas a pag. 279 ad 369 mecum correxit — exceperunt eius operam Theodorus Preger et Carolus Weyman amici —, quique διαιρέτων colluviem a M. Manitio in Agium et Heircum quamvis laboriose congestam monitu meo iam prius cooperat purgare quam ipse totam fere expellerem. Ceteri suo quoque loco nominantur.

1) Cfr. *infra* pag. 265 et 273.

Scribebam Monachii Iun. 1892

Ludovicus Traube.

PRAEMONITUM. Sigla sunt eadem, quae priore voluminis parte adhibui. Verba male in codicibus vel coniuncta vel dirempta, veluti in Carmin. Centul. c. XVI v. 1 *infra* pag. 298 talem libri Bruxellensis lectionem tuba si afige pro tu basia fige, subnotare non soleo, nisi ubi ante me mendose elebantur.

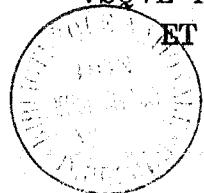
HOC VOLVMINE CONTINENTVR

	<i>Pag.</i>
<i>Carmina Centulensis</i>	265
<i>Dialogus Agii</i>	369
<i>Bertharii Carmina</i>	389
<i>Carmina de Ludovico II. imperatore</i>	403
<i>Hincmari carmina</i>	406
<i>Heirici carmina</i>	421
<i>Praeterita</i>	518

MONVMENTA GERMANIAE HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

POETARVM LATINORVM MEDII AEVI

TOMI III PARTIS ALTERIVS

FASCICVLVS II

BEROLINI

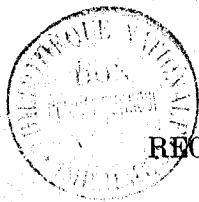
A P V D W E I D M A N N O S
MDCCXCVI

POETAE LATINI

AEVI CAROLINI

TOMI III PARTIS ALTERIVS

FASCICVLVS II

LVDOVICVS TRAVBE

ADIECTAE SVNT TABVLAE VII

BEROLINI
A P V D W E I D M A N N O S
MDCCCXCVI

Aulae Vimarionis officina typographica.

Patrio plurimorum poetarum nunc tandem in unum *volumen congregatorum*, cuius hic tertius et ultimus prodit fasciculus, Gallia fuit; sed ad magnum numerum eorum, qui in occidentali regno floruerunt, si tamen floruerunt aliquo modo, non nulli Itali accedunt, pauci Hispani, pauciores Germani; Scotti enim, quos multos recepi, cum plerumque in Gallia peregrinati sint, ipsis Gallis adnumerantur. Aetas in Karoli Calvi tempora incidit; pauci post eum scripserunt, paucissimi ante. Et quia temporum imaginem ex aequalium arte sic videmur cognoscere, quasi inde fideliter sit repercussa, docti illius principis aevum ex hoc tertio volumine tantum lucis lucrabitur, quantum pii patris ex secundo, docti pii atque magni avi ex primo. Neque aliter haec tria volumina se excipiunt quam Karoli Magni ciusque successorum regna inter se cohaerent. Hoc prudentes admonitos esse volo, ut tandem quaerere desinant, poetae quam ob causam in historiae monumenta admittendi fuerint, alienigenae quam ob causam in Germaniae. Neque hoc iam agitur, num iure sint editi; agitur, num bene. Quod praestitisse multum abest ut ipse mihi videar. Aliorum iudicio si quid profecisse videbor, sola tertia laudis pars erit mea. Tertia Ludovico Bethmann et Ernesto Duemmler danda est, qui editionis fundamenta feliciter posuere, ille poetarum studio resuscitato, bibliothecis perlustratis, libris indicatis et descriptis, larga undique ac varia supellectile parata, hic illius copias magno opere augens et prioribus voluminibus emissis exemplum proponens imitandae virtutis. Tertiam partem qui consequantur, ii digni sunt, qui me, postquam in Duemmleri locum successi, variis beneficiis obstrinxerunt et hanc editionem dictis factisque ali-

quantum promoverunt. Principem inter eos locum Gulielmus Meyer Spirensis, nunc professor Gottingensis, obtinet, qui cum pro sua erga me amicitia nunquam mihi decesset, tum me carmina Mutinensia et Godescalci versus edentem optimis consiliis longe ultra ea prosecutus est, quae nominatim in annotationibus significantur. Simili modo — ut ab eo viro, qui lumen ac praesidium horum studiorum est, ad spem futuram nostram transeam — Paulus de Winterfeld, doctissimus iuvenis Berolinensis, id suo interventu effecit, ut versus de Adalhardo emendationes atque eosdem a tradita scriptura minus recedentes emitterem. Sequuntur ii, quos aut in prioribus praefationibus iam nominavi aut ut nominem nunc cum maxime necesse est, quoniam communes nostros alumnos — poetas dico Karolinos, quos ab aliis alio tempore adiutus ipse per plus decem annos colui — iam valere iussuris sum. Mihi igitur aut bibliothecas reserarunt aut codices contulerunt aut descripserunt aut alio modo succurrerunt: Bambergenses Ioh. Fischer, Fr. Leitschuh; Berolinenses E. Duemmler, Br. Gueterbock, O. Holder-Egger, B. Kuebler, R. Lepsius, F. Lieberman, Th. Mommsen; Bruxellenses I. Ouverleaux, K. L. Ruelens b. m.; Cantabrigienses F. Jenkinson, K. Jex-Blake, Ioh. P. Postgate; Cantabrigiensis Americanus K. Francke; Casinensis A. M. Amelli; Cavensis G. Colavolpe; Coloniensis G. Schmitz; Dublinensis Th. K. Abbott; Florentinus G. Karo; Gothanus G. Pertsch; Hannoveranus Br. Krusch; Hauniensis I. L. Heiberg; Helsingoforsanus F. Gustafsson; Laudunensis M. Mahon; Leidensis S. G. de Vries; Lipsiensis V. Gardthausen; Maredsolanus U. Berlière; Monacenses F. Boll, G. de Christ, F. de Eckardt, M. Goldstaub, G. Keyssner, K. Krumbacher, Th. Preger, E. Sellers, R. Simon, K. Weyman; Montepessulanus M. Bonnet; Neapolitanus I. Fumagalli; Parisini L. Delisle, H. Lebègue, A. Molinier, H. Omont, S. Reinach; Romani R. Brigiuti, Ioh. Graeven, A. Mau, Ioh. Tschiedel; Valentianensis M. Hénault; Vimariensis P. Mitzschke; Vindobonenses A. Dopsch, Th. Gottlieb. Nec qui olim a Duemmlero rogati codicibus collatis aut alia ope lata operi nondum meo facto profuerunt, C. Bursian b. m., P. Ewald b. m., R. de Fleischhacker, K. Foltz b. m., H. Hagen, M. Manitius, E. Sackur, A. Schoene, H. Wartmann, G. Wattenbach, hic sua laude fraudandi sunt. Praeterea G. Harster Spirensis ut plerisque poetarum in secundo fasciculo collocatorum laudabilissimam curam attulerat, ita in tertio Iohanni, Miloni, Godescalco; Karolus vero Neff, amicus Monacensis, in eodem toto fasciculo strenuus mihi adiutor exstitit librariorum typothetarumque errores expellendo et ex operosis indicibus eum conficiendo, qui rerum et verborum generalis inscribitur. Finem facio, unde poteram incipere, in maximis gratiis agendis bibliothecae regiae Monacensi eiusque tam docto quam benigno praefecto, Georgio de Laubmann.

Scribebam Monachii Apr. 1896.

Ludovicus Traube.

HOC VOLVMINE CONTINENTVR

	Pag.
<i>Iohannis Scotti carmina</i>	518
<i>Appendix</i>	554
<i>Milonis carmina</i>	557
<i>Appendix</i>	676
<i>Carmina Scottorum Latina et Graecanica</i>	685
<i>Carmina Mutinensis</i>	702
<i>Godescalci carmina</i>	707
<i>Appendix</i>	737
<i>Audracci carminum supplementum</i>	739
<i>Praeterita</i>	746
<i>Indices</i>	759
I. <i>Initia carminum Latinorum</i>	761
<i>Initia carminum Graecorum</i>	764
<i>Initia epistularum</i>	764
II. <i>Index nominum</i>	765
III. <i>Index scriptorum</i>	780
<i>Versus apud Miconem et in exemplis Vaticanis ad auctores nondum relati</i>	789
IV. <i>Index grammaticus in carmina Hispanorum</i>	790
<i>Index orthographicus in carmina Scottorum</i>	795
<i>Index grammaticus in carmina Italorum</i>	797
<i>Index rerum et verborum generalis</i>	798
V. <i>Index metricus et rhythmicus</i>	815
VI. <i>Index palaeographicus cum enarratione tabularum</i>	819

Adiectae sunt tabulae VII.

PRAETERITA.

VITA BEATI LEUDEGARII.

- pag. 9 v. 124 sqq. cfr. *Heric. Autiss. bibl. d. l'Y. II*, 23
 v. 340 sq.
 „ 131 *Sedul. c. p. III*, 61 nil vota moratus.
 „ 10 ad. v. 141 cfr. p. 87 ad v. 26.
 „ 11 v. 184 Lignifer et non erat temptandum.
 „ 12 „ 226 post rex dele comma.
 „ 241 *fort.*: merens. Quid agat? ‘méror’
 frequens est.
 „ 16 „ 373 cfr. *Avit. II*, 237.
 „ 17 ad v. 404 postquam Ursini locum adscripti,
 adnotacionem a ‘P’ ad lampadibusque?
 delere oblitus sum.
 „ 19 v. 488 cfr. pag. 72 adn. 1).
 „ 21 „ 566 iusta recte P.
 „ 25 „ 6 cfr. *Arator. ad Florian* 7 ieuno sermone
 quidem sed pinguis gesta.

PASCHASII RADBERTI CARMINA.

- pag. 38 sqq. in *Herzogi encyclopaedia*² vol. XII. de
 Radberto aliquanto scitius disputatum
 esse nuper demum vidi.
 „ 41 adn. 3 addit. *Herbordi dialogum a Iaffeo editum*
 in monum. *Bamb.* l. 8 ab i. ‘seorsum’.
 „ 43 l. 2 ab i. corr. ‘correptis’.
 „ 44 de Gezone cfr. *Areval. Isidor. II*, 232.
 „ adn. 10 de arva -ae cfr. *Audradum* p. 77.
 „ 45 sqq. in egloga Radbertus imitatur versus de
 cuculo tom. I, 269: ad Radberti 1 cfr.
 cucul. 33, ad 67 cucul. 3 Plangamus
 pariter querelosis (sic SV) vocibus
 illum.
 „ 47 v. 56 *Boeth. prol.* cogor inire melos.
 „ 48 ad 82 cfr. p. 161 ad v. 22.
 „ 49 ad 112 micton cfr. *Bed. ed. K. VII*, 259
 coenon vel micton.
 „ 52 III, 13 in aeona *Eugen. Vulg. ed. D.* p. 150, 4.

ENGELMODI CARMINA.

- pag. 54 exstabat olim praeter Parisinum liber Engel-
 modi carminum, cfr. *Ph. Labbeum bibl.*
 nov. mss. libror. *Paris.* 1653 p. 58: ‘Engel-
 modi Episcopi elegia. Ex mss. exemplari
 collato cum codice Puteanae Bibliothecae.’
 „ 55 l. 15 ab i. corr. ‘fortasse collectos esse’.
 „ 56 v. 44 cfr. *Walahfr.* p. 384, 26.
 „ 58 ad v. 103 addit. *Odoniana ed. Voigt* p. 134
 parab. 3.
 ad v. 110 *Fort. C. VII*, 11, 8.

- pag. 61 ad v. 82 ‘versus’; cfr. *Avian. fab. 27, 6 et 31, 8.*
 „ 63 ad v. 35 sq. non ad *Fulg.*, sed ad *Sedul.*
I., 347 sq. adlegandum erat.
 ad v. 52 cfr. *Audrad.* p. 97 v. 213.

AUDRADI MODICI CARMINA.

- pag. 108 v. 8 (non 12) ambro pro umbro serripsi, cfr.
 e.g. *Aldhelm. de VII vitis*: Dum vetitum
 ligni malum decerperet ambro, ad quem
 versum in *Vatic.-Reg.* 2078 f. 111 glossam
 adscriptam legi: glutto deuorator et
 p. l. m. ed. *Bs. IV*, 442.
 „ 116 „ 278 post mixti deleatur comma.
 „ 120 „ 419 condita ferri non posse intellexeram,
 verum sopita sero inveni.

PAULI ALBARI CARMINA.

- pag. 124 l. 20 a s. sufficit.
 l. 11 ab i. pro ‘supra’ l. ‘infra’ i. e. p. 125.
 „ 133 v. 23 l. complectit.

CIPRIANI ET SAMSONIS CARMINA.

- pag. 143 adn. 6 abbatis quid sit vide apud DC.
 s. v. ‘abatis’; iure igitur titulum omiseram,
 quem nescio an donator distichum esse
 voluerit:
 Offert hoc munus Samson abatis in donum
 Sancti Sabastiani martiris egregii (?).

SEDULII SCOTTI CARMINA.

- pag. 151 sqq. *Ludovici Haret iudicium de Pirenni*
 editione in rev. crit. d'hist. et d. l. lit.
XIV, 86 factum non noveram, sed tamen
 viro inter paucos harum rerum perito
 me satisfisse spero.
 „ 152 adn. 2 ‘ex C’ ditto graphia est.
 „ 159 X, 6 accipitrisque fort. sanum.
 „ 160 sqq. strophas ipse in *Sedulio contra codices*
 restitui; cfr. *Wandalbert. epist. poet.*
Karol. II, 569 sqq.
 „ 162 l. 4 ab i. ‘21’ pro ‘24’.
 „ 176 „ 5 ab i. “post—C” delendum.
 „ 185 *XIX*, 3 venerande.
 „ 192 l. 8 ab i. ‘LXXII’.
 „ 201 *XXXVI*, 15 magna e(t).

BIBLIOTHECARUM VERSUS.

- pag. 242 l. 12 ab i. ‘Margarini’.
 „ 243 cum v. 197 *Duemller confert Lucani I*, 110.

PRAETERITA.

CARMINA CENTULENSIA.

pag.

- 266 v. 19 a s. corr. 'testes'.
267 recte monuit P. Lejai (*Revue critique* 1891 II pag. 185) *Probue codicem Centulensem existare Parisis inter Puterii libros utique partem esse alteram codicis nunc Paris. lat. 7701.*
273 v. 22 ab i. corr. 'qui'. — *Codex Reginae Vaticanae* 215, qui *Exempla diversorum auctorum continet* (VAT. apud me), *Laudini est scriptus saeculo IX. ex.*
280 ad v. 5 leg. 'Stat. Ach. I, 223'.
ad v. 22 leg. '29 VAT'.
282 ad v. 82 leg. 'Cantabr'.
289 versum 281 ipse Micon potest addidisse, quo viro Wandalberti martyrologium publicatum est.
294 de nota ad. cfr. codicis Matritensis admonitionem (N. A. IV 544): *Incipit martyrologium presbiteri Bede heroico compositum metro et adverte, prudens lector, quia hi versus, quos obelo et chrimono (sic) in capite prenotatos inveneris, ab Erchemperio in monacho monasterii sancti Benedicti de castro Casini editi sunt.*
303 v. 2 ab i. corr. '[XXI.]'
351 ad v. 5 pro compendiis volgaribus nr et ur i. e. noster et uester plus semel in libris saeculi noni nr et ur inveni, quae ridentur esse profecta a male intellectis nst et ust.

BERTHARII CARMINA.

- 392 adn. 3 versus non recte supplevi; nam prior — ut monuit me Duemmler — sumptus est e monostichorum collectione (apud Bachrenten Poet. lat. min. III 236 v. 1 U. m. p. accommodet aarem), in altero igitur pro c(erta) fortasse C(apne) erat scriendum.
adn. 7 de versuum nomine cfr. etiam *Analect. Bolland. V* (1886) 54.

CARMINA DE LUDOVICO.

pag.

- 402 codex Parisinus lat. 7972, cuius ectypion est apud Chatelain *Paléographie des cl. lat. tab. LXXIX*, iure optimo addicatur saeculo decimo; e carminibus in eo una cum epitaphio traditis tertium (N. A. I 415) fragmentum Tiberiani est (apud Bachrenten l. c. pag. 265), quartum paraphras fabulae cuiusdam Perottinae, id quod memoria sane dignum videtur. Ultimus fabulae versus — paenultimum non intellego — sic fere est corrigendus: Te sine (desine cod.) quod fertur (quid fecit cod.) non opus ipse feras; ipse Perottus fabulae epimythion non inrenerat.

HINCMARI CARMINA.

- 406 codices quidam ab Hincmaro lybliothecae Remensi donati etiammune Remis asserrantur, cfr. nostrum *Archiv VIII* 393.
409 v. 1 ab i. corr. 'a St. Bernard'.
414 v. 3 ab i. leg. 'fiet Durandus corr. Harster'.

HEIRICI CARMINA.

- 421 v. 3 ab i. leg. 'philos.-philol. Cl. 1891.'
422 v. 5 ab i. leg. 'Alterum'.
423 v. 5 ab i. leg. 'N. A. XVIIIP'.
425 adn. illam sententiarum syllagen edidi in *Rheinisches Museum* tom. XLVII fasc. 3.
426 de orthographia codicis Parisini accuratius dicam in indice
428 v. 6 ab i. leg. 'Bosch'.
436 v. 11 leg. 'aena', nam puncta superposita me inixito irreposerunt neque solent a me admitti. — *Servii codex* is, quo usus est Heiricus, potest esse codex nunc Bernensis 167 olim Autissiodorensis (cfr. E. Thomas *Archives des missions VII* 170).
454 v. 44 fidelissima Heirico an scribæ eius exciderit, inindicatum relinquo.

Cumque et quadrifidum finis absumpserit orbem
 655 Adfuerisque tui iudex in numine patris,
 Iudicium libris tecumque sedebit apertis,
 Heu quis me instanti tum defensabit ab ira?
 Subnixum trabea, praesul Germane, perhenni
 Tunc inter proceres te cernere credo supernos.
 660 Ergo tui tum, sancte pater, miserescito vatis,
 Cumque olidis iunctum despexeris eminus haedis
 — Id michi nam spondent scelerum monumenta meorum —,
 Tum regem precibus pulsare memento benignis.
 Fleetetur certe, dicet flexusque ministro:
 665 'Germanus poscit: non fas sprevisse precantem.
 Hunc haedum niveos quam primum transfer in agnos:
 Agnus eat dexter, decoretur vellere pulchro.'

EXPLICITVS EST LIBER . VI . VITAE TER BEATI

GERMANI PONTIFICIS ET CONFESSORIS DE PROSA IN METRVM TRANSFVSAE AB HERICO
 SVO IPSIVS MONACHO ATQVE SCOLASTICO

Scholia — 661 olidis] foetidis subscriptionem om. Boschius

666 transfert corr. P

